

SÁROSPATAKI REFORMÁTUS LAPOK

A TISZÁNINNENI REF. EGYHÁZKERÜLET ÉS A SÁROSPATAKI FŐISKOLA KÖZLÖNYE.

1916

XII. évfolyam

Főszerkesztő

Radácsi György

Felelős szerkesztő és kiadó

Dr. Rác Lajos

Főmunkatársak:

Harsányi István

Dr. Buza László

SÁROSPÁTAK.

NYOMATOTT A REF. FŐISKOLA KÖNYVNYOMDÁJÁBAN
1917.

I. Vezércikkek és hasonló irányúak.

Uj év reggelén. R—s. — — — — —	1
A prot. lelkészek drágasági pótlékáról. Pósa Péter —	2
Ilyen ünnep illenék hozzánk. Farkas István. — —	11
Mocsáry Lajos. 1826—1916. R. Gy. — — —	19
Ha majd a béke elkövetkezik. B. O. után. — —	31
Törvényhozási és társadalmi feladatok. R. L. — —	39
Az unió. Farkas István. — — — — —	47
A Kálvin-Szövetség átirata a Presbyteri Világszövetség vezetőségéhez — — — — —	55
Az egyház és a socialismus. Dr. Erdmann R. Károly. — — — — —	63, 71
A lelkészek adómentessége. Freibe Gerhard után —	79
A lelkészválasztás kérdéséhez. Karászy Benő — —	87
A sárospataki akadémia áthelyezésének kérdése. Dr. Buza László. — — — — —	95
A lelkész özvegyek nyugdíja. Takács Mihály. — —	103
Ellenvélemény a sárospataki akadémia áthelyezésének kérdéséhez. Dr. Finkey Ferenc. — — — — —	111
Indokolt-e a sárospataki akad. tanárok állásfoglalása a főiskola akadémiajának áthelyezése tárgyában? Péter Mihály. — — — — —	119
Háborús husvét. — — — — —	127
A napi kérdéshez. I. II. III. Radácsi György. 128, 135, 145	145
Esperesi jelentés. Czinke István — — — — —	153, 161
Az alsóborsodi egyházmegye javaslata a reformáció négyszázados megünneplése tárgyában. Pósa Péter. 169	169
A reformáció megünneplése és a sárospataki főiskola. Dr. Kálniczky Géza. — — — — —	177
A pünkössti csoda — — — — —	185
Egyházker. gyűlési imádság. Dr. Tüdös István. — —	193
A sárospataki akadémia áthelyezésének kérdése. (Részlet Dr. Tüdös István püspök jelentéséből). — —	193
Sárospatak. Farkas István. — — — — —	201, 209
Még egyszer a lelkészválasztás kérdéséhez. Veritas. 210, 217	217
A tiszáninneni ref. egyházkerület határozata a reformáció négyszázados megünneplése tárgyában. — —	217
A pataki scholára provisionnak kell lenni. S. Szabó József. — — — — —	225
A lelkészválasztás kérdéséhez. Balatoni István. — —	226
Kezdjük meg hát. Falusi pap. — — — — —	233
Melyik irányzat vált be. Schlüter után. — — — —	233
A király szózata a nemzethez. — — — — —	245
Nyitott templomok. Jüngst után. — — — — —	253
A főiskola fenntartási és fejlesztési alapja. Dr. Finkey Ferenc. — — — — —	261
Az egyház-fenntartási alap. Farkas István. — — —	269
A lelkészválasztás kérdéséhez. Karászy Benő. — —	281
Több egyháziasságot. Treblin W. után. — — — —	289
A sárospataki főiskola az új iskolai év kezdetén. I. Imádság az iskolai év kezdetén. Novák Lajos. 309	309
II. Közigazgatói évmegnyitó beszéd. Rohoska József. — — — — —	309
A sárospataki főiskola jövődjének előkészítése. Radácsi György. — — — — —	317
Van-e joga az egyházmegyének az adókulesot megváltoztatni? Zajdó László. — — — — —	325
A ker. egyszerűség és mélység visszaállítása. R. M. után. 333	333
Régi és új reformáció. Marton János. — — — —	341
Komjáthy Béla. 1847—1916. R. Gy. — — — —	349
Leibniz Gottfried Vilmos. Rácz Lajos. — — — —	357

I. Ferencz József. 1830—1916. R. L. — — —	365
Gyűlést megnyitó imádság. Dr. Tüdös István. — —	366
A sárospataki főiskola részvétele az országos gyászbán. I. A köziskolai szék kegyelete és határozatai. 373	373
II. Imádság I. Ferencz József király temetése napján. Novák Lajos. — — — — —	374
III. Emlékbeszéd. Dr. Buza László. — — — —	374
Lelkipásztori kötelességeinkről. Görgey János. 381, 389	381, 389
Krisztus születése. R. M. után. — — — — —	397
Felhívó szöveg a sárospataki főiskola fejlesztése érdekében. — — — — —	398

II. Iskola-ügy.

Mi következménye lenne, ha népiskoláinkból a vallásos oktatás kizártnék? Halász József. 3, 12, 32, 40	3, 12, 32, 40
Ref. egyházi ének- és zenetanításának helyi tanterve. Hodossy Béla. — — — — —	48
Az egyfolytában való tanítás kérdése. Ellend József, dr. Gulyás József. — — — — —	56
A Sárospataki Irodalmi Kör múltja és jövő feladatai. Kovács Sándor. — — — — —	65, 73
Az egyfolytában való tanítás. Rácz Lajos. 89, 97, 104, 114	89, 97, 104, 114
A nem ref. jellegű középiskolákba járó ref. növendékek vallásos oktatása az 1914—15. tanévben. S. Szabó József. — — — — —	129, 154, 163
Előadói vélemény a sárospataki akadémia áthelyezése tárgyában. Lőkös Sándor. — — — — —	138
Jogakadémiaánk helyzete. Dr. Buza László. — — —	178
Az egyfolytában való tanítás. Dr. Gulyás József. 180, 194	180, 194
Megismerhető-e Isten? Gombos Ferenc. — — — —	234, 246
A vizsgák után. Miskolczy Endre. — — — — —	262
Evnyitás előtt. —id. — — — — —	270
Egy különös pedagógiai elv. Kiss Ernő. — — — —	282
A nemi felvilágosítás. Gombos Ferenc. — — — —	290
Főiskolánk jövője. Nagy Béla. — — — — —	297
A papfiuk Patakon. Elekes Imre. — — — — —	299
A miskolci felsőbb leányiskola köréből. D. — — — —	320
A nemi felvilágosítás. H. I. — — — — —	326

III. Tárca.

Uj Simeon (Költemény) Dr. Gulyás József — — —	5
Semleges és ellenséges hangok. V. Romain Rolland R. L. — — — — —	24, 41, 66, 74
A pataki névtelen neve. Harsányi István. — — —	25
A magyar íródeákok. R—s. — — — — —	49
Síri beszéd Csoma István felett. Ablonczy László. —	58
Halotti beszéd és ima Kapossy Gy. felett. Fodor György. — — — — —	67
Gárdonyi Géza tanulása Sárospatakon. Rácz L. — —	80
Falusi típusok. I—IV. Körössi Sámuel. 81, 273, 360	81, 273, 360
Halljátok-e? (Költemény). F. Varga Lajos. — — —	99
Megtérés (Egyházi beszéd). Nagy Lajos. — — — —	105
Ha a sok . . . (Költemény). Szuhay Benedek — —	105
Finkey József. (Nekrológ). Csik Dániel. — — — —	107
Szabolcska Mihály újabb költeményeiből I—II. — —	115
Az alma mater beszél (Költemény). Gulyás József. 126	126
Hareteri levél (Költemény). Szuhay Benedek. — —	164
Csoma István (Nekrológ). Szilva István. — — — —	187, 196
Diadalmi ének. (A Zsoltárok könyvéből.) Szigethy Ferenc. — — — — —	211
Reformációkorabeli Szegediek a protestantismus szolgálatában. S. Szabó József. — — — — —	218

Csillik Balázs. (Nekrolog.) e.	— — — — —	227
Megért mezők. (Egyházi beszéd.) Kövér Árpád.	— — — — —	235
Péter József. (Nekrolog.) Fodor György.	— — — — —	237, 247
Francia és angol imádság.	— — — — —	254
Jeruzsálem védelme és építése, (Egyházi beszéd, Péter Mihály.	— — — — —	255
Rab magyar imája. (Költemény.) Gyóni Géza.	— — — — —	259
Kosci Csergő Bálint eddig ismeretlen levelei es munkája. I—V. Harsányi István.	— — — — —	271, 283, 327, 378, 391, 401
Caak az Istentől. (Költemény.) Fejes István.	— — — — —	344
A Jézus igája és terhe. (Egyházi beszéd.) Páhy József.	— — — — —	353
A magyar prot. irodalom története. Dr. Kristóf György.	— — — — —	359, 382
Statisztikai adatok a reformátusok foglalkozásáról. Buza L.	— — — — —	390
Dr. Kovács Gábor. (Nekrolog.) Csik Dániel.	— — — — —	399

IV. Közéletünk.

Jelentés a missiói egyházak 1914. évi életéről. Péter Mihály.	— — — — —	5, 13
A budapesti szép napokról. Nagy Béla.	— — — — —	33
Uj és régi prédikációs könyvekről. Zajdó László.	— — — — —	43
Falu-i levelek. Soós Lajos.	— — — — —	58, 90, 203, 248
Hálaadó istentisztelet és úrvacsoraszó a csata után. Horkay Lajos.	— — — — —	75
A f.-szabolcsi egyházmegye lelkesegyesületének gyűlése. Sarkadi Nagy Antal.	— — — — —	91
Egy kis borongás egy pár miniszteri rendeletről. Miskolczy Endre.	— — — — —	99
A sárospataki akadémia áthelyezésének kérdése. I. Buza László.	— — — — —	122
II. Nagy Béla.	— — — — —	123
Két nyilatkozat.	— — — — —	126
Falusi levél a Sárospataki Ref. Lapok szerkesztőségéhez. A hanvai remete.	— — — — —	130
Az egyet. tanügyi bizottság gyűlése.	— — — — —	131, 141
Zárszó a sárospataki akadémia áthelyezésének kérdéséhez. Dr. Finkey Ferenc.	— — — — —	140
Lelkeszértekezleti gyűlés. Varga Imre.	— — — — —	143
A gömöri egyházmegye közgyűlése. r. l.	— — — — —	148
A f.-zempléni ref. egyházmegye tavaszi közgyűlése. Péter Mihály.	— — — — —	149
Az alsóborsodi egyházmegye tavaszi közgyűlése. e.	— — — — —	155
Visszaválasz a dr. Finkey Ferenc zárszavára. Nagy Béla.	— — — — —	157
Az abaúji egyházmegye tavaszi közgyűlése. Kovács István.	— — — — —	164, 173
A felsőborsodi ref. egyházmegye közgyűlése. Szuhay Benedek.	— — — — —	171
A homonnai helyettesítési ügy. Böszörményi Sándor.	— — — — —	174
„A napi kérdéshez“. Radácsi György.	— — — — —	181
Mutatvány a kassai emlékiratból. V. rész.	— — — — —	188
A főiskolai igazgatótanács ülése. Cs.	— — — — —	188
Évzáró napok főiskolánkban.	— — — — —	189, 197
A tiszáninneni ref. egyházkerület közgyűlése.	— — — — —	196, 204
Az a.-borsodi ref. lelkeszértekezés. e.	— — — — —	204
Nagyhét és ünnep a haretéren. Horkay Lajos.	— — — — —	212
Falusi lelkesz működése a mostani válságos időben. Lengyel József.	— — — — —	263
A gömöri ref. lelkesz-egyesület közgyűlése. Zajdó László.	— — — — —	274
Az abaúji egyházmegye őszi közgyűlése. K. I.	— — — — —	292

Az a.-borsodi ref. egyházmegye közgyűlése. R. E.	— — — — —	301
A f.-borsodi ref. egyházmegye közgyűlése. Szuhay Benedek	— — — — —	302
A gömöri egyházmegye őszi közgyűlése. I. Megnyitó imádság. Czinke István.	— — — — —	311
II. A közgyűlés lefolyása. R. L.	— — — — —	312
A f.-szabolcsi ref. egyházmegye őszi közgyűlése. ifj. Keresztessy Sándor.	— — — — —	313
A f.-zempléni egyházmegye őszi közgyűlése. E—r.	— — — — —	313
Az ungi egyházmegye őszi közgyűlése. k. e.	— — — — —	314
A főiskolai igazgató-tanács ülése. cs.	— — — — —	320
Nyílt levél Zajdó Lászlóhoz. Román Ernő.	— — — — —	321
Az a.-zempléni ref. egyházmegye őszi közgyűlése. Janka Károly.	— — — — —	335
Ötvenéves jubileum. Biberauer Richard.	— — — — —	361
A tiszáninneni ref. egyházkerület őszi közgyűlése	— — — — —	366
A gömöri ref. egyházmegye rendkívüli közgyűlése. Notarius.	— — — — —	377
Mit tehetünk a Bethesdaért és a diakonissza ügyért. Benkő Viktor.	— — — — —	383
Válasz Román Ernőnek. Zajdó László.	— — — — —	384
A ref. konventről. R. Gy.	— — — — —	401

V. Könyvismertetés.

Dr. Lencz Géza: Beszédok és imák háborúi alkalmakra. II. kötet. Janka Károly.	6, 14, 27, 34, 43
F. Varga Lajos: Imádságok templomi használatra háborús időben. Román Ernő.	— — — — — 51, 59
Dr. Sebestyén Gyula: A magyar rovásírás hiteles emlékei. Rácz L.	— — — — — 116, 205
Szentkirályi Károly: Beszédok és imák úrvacsoraszó napjának délutánján. Karász Benő.	— — — — — 214
Dr. Lencz Géza: Beszédok és imák háborúi alkalmakra. III. kötet. Búzi Márton.	— — — — — 228, 239, 249, 257, 265, 276
Román Ernő: Tudakozzátok az írásokat. Zajdó László.	285
Énekeskönyv a magyarországi ref. egyház hiveinek használatára. Radácsi György.	293, 303, 329, 336, 354, 362, 367, 378, 385, 392, 403.
Réz László: Vezérkönyv az elemi népiskola ref. valóságoktatásához. S. Szabó József.	— — — — — 344
Dr. Ravasz László: A gyülekezeti igehirdetés elmélete. S. Szabó József.	— — — — — 368

VI. Régiségek.

Ref. esketési szertartás a XVII. századból. Harsányi István.	— — — — — 83, 92
Száz év előtt.	— — — — — 334, 343, 352

VII. Irodalom.

8, 16, 35, 52, 69, 84, 93, 108, 132, 158, 165, 198, 206, 220, 230, 240, 250, 259, 266, 277, 287, 294, 323, 330, 338, 346, 371, 386, 394, 404.

VIII. Vegyes közlemények

minden számban; továbbá szerkesztői üzenetek, pályázatok, h detések.

SÁROSPATAKI REFORMÁTUS LAPOK

A TISZÁNINNENI REF. EGYHÁZKERÜLET ÉS A SÁROSPATAKI FŐISKOLA KÖZLÖNYE.
MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

ELŐFIZETÉSI DIJ		Főszerkesztő	Felelős szerkesztő és kiadó	HIRDETÉSEK DIJA:	
Egész évre	10 Kor.	RADÁCSI GYÖRGY	DR. RÁCZ LAJOS	Egész oldal	32 Kor.
Félévre	5 "	Főmunkatársak:		Fél "	16 "
		HARSÁNYI ISTVÁN	DR. BUZA LÁSZLÓ	Negyed "	8 "
				Nyolcad "	4 "

TARTALOM: R-s.: Újév reggelén. — Pósa Péter: A protestáns lelkészek drágasági pótlékáról. — Halász József: Mi következ-
ménye lenne, ha népiskoláinkból a vallásos oktatás kizártnék? (Folyt. köv.) — Gulyás József: Új Simeon. (Költe-
mény.) — Péter Mihály: Jelentes a missiói egyházak 1914. évi életéről. (Vége köv.) — Janka Károly: Könyvismer-
tetés (Beszéd és imák háborúi alkalmakra. Vége köv.) — Irodalom. — Vegyes közlemények. — Hirdetések.

Újév reggelén.

„Ez esztendőt megáldjad . . . !” Ha valaha igaz
érzéssel, mélységes áhitattal énekeltük ezt az éneket,
borultunk le utána az Úr-Isten, a mi Atyánk előtt
s kértük az ő segédelmét, áldását családunkra, né-
pünkre és minden munkáinkra, — most bizonyára
kétszeres áhitattal, kétszeres odaadással fakadt szí-
vünkől az ének is, az ima is. Oh mikor volt több
okunk, mint most, érezni, hogy az Úr nélkül min-
den földi dolgaink hiábavalóságok, s minden terveink
összeomlanak, ha az Úr minket meg nem segít.

Tenger-gyászt, bánatot, fájdalmat bocsátott a
lehanyatlott 1915-ik esztendő — a mely örökre fekete
betűkkel lesz az emberiség évkönyveiben följegyezve —
reánk, hazánkra, családunkra, nemzetünkre, az egész
keresztyénségre; népünknek tizezrei pusztultak el a
világháboruban, más tizezrei rokkanttá, nyomorékká
váltak, ismét más tizezrei összetörten ott synylódnak
a kórházak betegágyain, — s százezrei, sőt milliói
mindennap a halál, a pusztulás völgyeit járják. S
mégis, e sok keserűség, e tenger gyász közepette is,
nem éreztük-e mindnyájan ebben az elmúlt eszten-
dőben is Istennek atyai szeretetét mihozzánk? az
isteni gondviselés örökösét fejünk fölött? Nem ő
volt-e az, aki parancsolt a megáradt vizeknek s azok
visszatértek medreikbe, — aki északon és délen nem-
csak eltávolította földünkről, határainkról az ellenség
ostromló hadait, amelyek a tavalyi újévkor a félor-
szág lakosságát nyugtalansággal, kínos aggodalom-
mal töltötték el s határszéli községeink százait és
ezreit tüzzel és vassal ársztották el, — hanem mind
északon, mind délen fegyvereinket diadaltal koroná-
zva, a kevély ellenségeket megalázta, sőt országuk
területének jelentékeny darabját seregeink kezébe
adta? Nem ő volt-e az, aki ellenségeinknek orszá-
gunk lakosságának kiéheztetésére irányuló gonosz
mesterkedéseit megghiusította s testünket, ha nem is
bőséggel, de kellő mértékben eledellel táplálta? Nem
ő volt-e az, aki sok veszteségünk mellett mégis száz-
szor, ezerszer több kedvesünknek, szeretettünknek:
apának, fiúnak, testvérnek, rokonnak életét megtar-

tatta, őket a halál völgyéből mindedig kivezette?
Nem ő volt-e az, aki a szorongattatások, vereségek
idején minket csüggedni nem engedett? aki karjaink
izmaait acélosokká, benne vetett bizalmunkat rendit-
hetetlenné, szívünket minden egyéni áldozatra kész-
séggé, a közügy érdekében való munkálkodásban
fáradhatatlanná, a drága, szent haza megmentésére,
felvirágoztatására kitartóvá tette?

Most, mikor diadalmas seregeink nyomában
— habár még a messze, messze jövőben — mintha
a béke hajnalhasadásának első sugarait látnók föl-
derülni; mikor minden kilátásunk megvan arra, hogy
tömerdek áldozatunk nem volt hiábavaló s a világ-
háboru, meghiusítva ellenségeink gonosz törekvéseit,
a mi diadalunkkal fog befejeződni és utána hazánkra
a virágzás napjai fognak bekövetkezni, — most, a
reménység ezen érzelmeitől erősítve még kevésbbé
szabad csüggedt szárnyakkal tekintenünk az új esz-
tendőbe, még erősebb bizalommal kell a mindeneket
bölcsen kormányzó Atya intézkedéseiben megnyu-
godnunk, még inkább Jézus eme szavait kell magunk
és szereteteink sorsára nézve irányadóknak tekintenünk:
„Egy verebecske sem esik le a földre a ti Atyátok
akarata nélkül, néktek pedig még a fejetek hajszá-
lai is számon vannak. Ne féljete azért, ti sok vere-
becskénél drágábbak vagytok!” Jézus a keresztt-áldo-
zattal nyert magának örök életet, hódította meg ma-
gának a világot, — legyünk készek mi is az áldo-
zatra a köz érdekében, ezek az áldozatok fogják
hazánkat a vérkeresztségből megmenteni. „Aki elveszti
az ő életét én érettem, megtalálja azt.”

Mondjuk el Jézussal ebben az új esztendőben
is: „Atyám, a te kezébe teszem le lelkemet!” tart-
suk állandóan eszünkben: „Az embernek elméje
gondolja meg az ő utát, de az Úr igazgatja annak
járását” (Péld. XVI. 9), s akkor, mint az Úr harco-
sait, választott népét semmi baj, semmi csapás nem
érhet bennünket, mert jól tudjuk, hogy „azoknak, a
kik az Istent szeretik, mindenek javokra szolgálnak.”

Azért hát énekeld lelkem: „Ez esztendőt meg-
áldjad . . . !”

R-s.

A protestáns lelkészek drágasági pótlékáról.

Azt a hasonlatot, hogy „telhetetlen, mint a papzsák,” aligha a protestáns lelkészekre találta ki a nép ajka. Régebbi keletűnek gondolom azt, mint amióta protestáns papság van a világon. S ha helyrehozhatatlan kár volna nyelvünkünket megfosztani ettől a jóízű, népies hasonlattól, — a tények másfelől bizonyossá teszik, hogy az idők keserves mostohaságait egy társadalmi osztály se viselte nagyobb türelemmel, mint ez a sok szenvedést s méltatlan megálázást elviselt papság.

A kálvinista lelkész nem igen tudja a köztudat külső fényben és bőségben elképzelni, mert ebben része nem volt soha. Reánk tehát csak szándékos rozakarattal s az igazság teljes elferdítésével lehetne fogni, hogy ama közmondásbeli zsákhhoz hasonlóan telhetetlenek volnánk. Azt azonban annál könnyebb megállapítani, mint történeti igazságot, hogy amikor helyzetünk javítása érdekében szót emeltünk, ez a legnagyobb szerénységgel s talán e tulajdonságból kifolyóan, elkésetten is történt. Hogy egyebet ne említsek, szerénységünk jellemzésére elegendő adalék annak a világon talán sehol fel nem található igazságtalanságnak jambor türelemmel való viselése, amely szerint ennek a papságnak nagyobbik része törvény által biztosított alapfizetésének csak $\frac{2}{3}$ -át kapja.

Mégis, mikor az államnak nagyon helyes gondolkodása ebben a nehéz időben a köztisztviselők részére tekintélyes drágasági pótlékot biztosít már január 1-től kezdve s amikor a községi és körjegyzők s néptanítók is bizonyosokká tétettek 400—400 K ilyen pótlék felől, addig rólunk, családos prot. lelkészekről egyáltalában nem esik semmi szó. Mert ami említés történt a parlamentben a kongruás lelkészek ad hoc segítéséről, azt alig lehet többnek mondani a semminél!

Pedig — ha nem vagyunk is állami alkalmazottak — végeredményében az állam javát munkálja a mi sokirányú szolgálatunk. Aztán ez a hazafiságában soha meg nem ingatható kálvinista papság — és ez a legfőbb indok! — éppen úgy érzi a nehéz idők roskasztó súlyát, mint a többi, szellemi munkája után élő intelligens elem, melynek anyagi összeomlását megakadályozni s teherbírását fokozni van hivatva a folyósítandó drágasági pótlék.

Jól tudjuk, hogy velünk szemben e kérdésnél hivatottak és hivatlanok azt vetik döntő argumentum gyanánt a mérlegbe, hogy ennek a papságnak nagyobbik része faluhelyen él s így könnyebb a megélhetése. Nem szabad azonban feledni, hogy ez a látszólagos könnyebbség sokszor még csak rettenetesebb küzdelemmé teszi az életet, a miről eleget tudnának beszélni olyan lelkész társaink, akik megunva az „élet“-nek nevezett giz-gaz szedését, párbérüket készpénzre változtatták. Az ilyenek a 9 filléres gabonaárból most 30 K-ért veszik a rozsot, tehát voltaképen jövedelmük egy része teljesen elveszett. [Buzáról az ilyen parochiakon legfeljebb csak álmokat álmodoznak!]

Az sem volna helytálló ellenvetés, amire pedig szintén előszeretettel hivatkoznak sokan, hogy a papságnak a legtöbb esetben megvan a lehetősége arra, hogy gazdálkodjék és ez most kiváltképen jól fizető dolog s ez kiegyenlítheti a felmerülő differen-

ciákat! Ez is csak távolról tekintve látszik előnynek, mert ahol ez az eshetőség megvan is, (pedig sok helyt éppen a beruházásra szükséges befektetés, szóval a hagyományos szegénység miatt nincsen meg), ott is a 2×2 hazudtolja meg ezt a felületes felfogást. Legelőször is a legtöbb ref. lelkésznek csak annyi földesekéje van, ami szűken gazdasági szükségletét pótolja, jövedelem-többletet tehát a gazdálkodás a legtöbb esetben nem eredményez. Aztán, ha igaz, hogy termelt buzámért a háború előtti, normális árnak kétszeresét kapom, (párbéremért ellenben csak a felét a normális árnak is!), a termelés költsége háromszoros, sőt négyszeres s így a jövedelem-többlet csak imagináris. Egy egyszerű példa igen sokat megmagyaráz. Kocsisomnak boldogabb időkben 12—14 K ért vehettem bérét képező egy pár csizmát, ez ögzőn 64 K-t fizettem ugyanazért. A fa ára máskor bécsi ölenként beszállítva 30 K volt, most ugyanaz 72 K-t jelent. (A boldogságot ígért adócsökkentésnél azonban csak 28-at állapítottak meg, 2-szeri felebezés után!) Őzi vetéskor egy napszámós ekének 16 K-t fizettünk egyéb földi javak mellett, a miket szintén nem adnak ingyen, noha az alig 7 órai rövid munkanapon nem szántott ki többet $\frac{1}{2}$ k. holdnál, de a k. holdankénti szántásdíjat egy fillérrel se emelte senki a megállapított 6 koronán felül.

A jövőben pedig talán sokunkra nézve a gazdálkodás folytatása is lehetetlenné válik az emberek és igavonó állatok hiánya miatt, noha velem együtt bizonyára sokan vannak azon a felfogáson, hogy ez most nem csupán magánérdek, hanem valami magasabb kötelesség a nemzettel s annak harcoló fiaival szemben, hogy a drága anyául most helyesen megismert földnek egy barázdája se maradjon haszon nélküli parlagnak! S ha valaki a hadifoglyoknak igénybevitelét mutatná mentőhorgony gyanánt, hát erre csak azt felelhetném, hogy aki ezt ajánlja nekünk, távolról sem ismeri a mi valódi életünket. Hisz ezeket csakis csoportosan bocsátják rendelkezésre, tehát csak nagyobb gazdaságokban vehetik igénybe; a mi kis 8—10—15 holdas gazdaságunk legfeljebb egy állandó munkást igényelne, kinek állandó ellenőrzése részünkről egyet jelent a gyakorlati kivihetetlenséggel.

De nem csupán ezek a nagyon nehéz kérdések teszik indokolttá a ref. papságnak drágasági pótlékban való részesülését. Ennél magasabb indok is ezt kívánja.

Jutalom reménye nélkül ugyan, de megtettük s megteesszük kötelességeinket a legszélesebb mézőkön e nagy küzdelem idején.

Am, ha az előjárást, kezdeményező és vezető szerepet megkívánja tőlünk a mi körünkben a társadalom és az állam is, nem joggal szülhet-e elkeseredést lelkünkben az a látvány, hogy mindenkinek az anyagi helyzete javul, csak éppen a mindig háttérbe szorított prot. papságnak nem, amely pedig nem az utolsó vonalban küzd most sem?! Hiszen a nép vigasztalása, féken tartása, erőszakról őrzése, lelki-testi bajainak lehető orvoslása, ügyes-bajos dolgának eligazítása, levelezéseinek végzése, az áldozat tűzésének szítása, hadikölesön jegyzés stb. olyan szolgálat részünkről, melynek első sorban az állam veszi hasznát! S ez a szolgálat — ki merem mondani! — nem csak a belső zavaroknak vette elejét már gyökerében, hanem lelki-testi erőinknek teljes megfeszí-

tését igénybe vette és veszi, ami méltó joggal számot tarthat nem koldus-alamizsnára, amit egyik-másik lelkész társnak jajkiáltására talán oda vetnek, hanem a többi szellemi munkáshoz hasonlóan a rendszeres és intézményes támogatásra!

Igy is sok kálvinista papot ismerünk, aki napról-napra küzd az eladósodás örvényével; — ha pedig e mostani nagy szükség idején késik a segítség és kiáltásunk elvész, mint pusztába kiáltó szó, akkor az ilyen szájalomra méltó testvérek száma megkétszereződik, sőt megháromszorozódik egészen biztosan!

A magyar kálvinista általában a magyar protestáns papi státust nagy hiba, sőt valóságos nemzeti veszedelem volna kitenni a pusztulásnak. Az erkölcsi tisztaság prófétái ők, azt pedig rég tudja mindenki, hogy „minden állam támasza és talpköve a tiszta erkölcs.”

Nem rózsásabb a mi helyzetünk sem a többi tisztviselőnél; gyermekeink pedig nekünk is vannak, kiknek kenyér, ruha, neveltetés kell, azért hát nem csak méltányos, de egészen jogos a kérésünk, hogy drágasági pótlékot a családos prot. lelkészeknek legalább oly mértékben, mint a jegyzők és tanítók kapják!

Pósa Péter.

Mi következménye lenne, ha népiskoláinkból a vallásos oktatás kizáratnék?

— Az alsóborsodi ref. lelkész-értekezlet által jutalomra méltónak ítélt pályamű. —

Valamely kor szellemi, erkölcsi javainak a következő nemzedékre való átruházási munkáját nevelésnek, az erre tanító tudományt pedagógiának hívjuk. Ez a pedagógia, vagy neveléstudomány, mindig és minden korban azon eszméknek állott szolgálatában, amely eszmék a kor irányító eszméi, vagy mondhatjuk: világnézetei voltak. Az ókori nevelést az ókori világnézetek vezették. — A görögök nevelését a költészet, művészet, tudomány és állam-életre való fejlesztés irányította. Rómának világuralomra, — a jogfejlesztésre való törekvése nevelési rendszerében is visszatükröződik. Az élet küzdőterén cselekvésre, az erkölcs gyakorlati megvalósítására igyekezett nevelni. — Cicero szerint „az erénynek minden dicsősége a cselekvésben áll.” (De off. I. 6.) Izráel népének nevelési rendszerét a monoteizmusra való nevelés irányította. Jézus föllépésével a tökéletes szeretet tana lett a világot átalakító erkölcs és világnézet középpontjává és így a keresztyén nevelésnek irányító elvévé. Ez a rendszer, — mely kezdetben utánzási hajlam felébresztéséből, néhány gyakorlati megfigyelés elsajátításából és a Jézus által hirdetett erkölcsi elvek, vallási hitrendszer megismertetéséből állott, — uralkodott az egész középkoron, sőt az újkor egy részén keresztül is Locke, Rousseau föléptéig. — Bár már Comenius felismeri, hogy a tanításnak a gyermek környezetéből kell kiindulnia, sőt a szemléltető oktatásra is gondot fordít, azonban Locke az, ki bölcsészeti rendszerében kifejti, hogy minden ismeretnek alapja a tapasztalás. Az értelem fehér lap, melyre csak a tapasztalás írhat ismereteket. És ezzel a nevelés-tudományt, mely eddig az adott ismeretek emlékeztető vésésére fektette a fő-

dolgot, már a tapasztalat bevonására hívja föl. Mindazonáltal Spencer Herbert foglalkozik bővebben a nevelés elméletével, mely szerinte az erkölcsstan és lélektan kettős alapján áll. Mint a fokozatos fejlődés, az evolúció tanának líve, az erkölcsről is azt tanítja, hogy az is fokozatos fejlődés eredménye és egyike azon szellemi javaknak, amelyet a nevelés feladata átadni a későbbi kornak. De az erkölcsi és lélektani alapon álló nevelés mellett már a társadalmi élet jelenségeinek figyeltetésére is gondolt nevelési rendszerében. És minél erősebb lesz az áramlat a szociális gondolkodás terén, amint fokozatosan kezd a szociálisztikus világnézet kialakulni, úgy fejlődik utána a nevelési rendszer iránya is. Kialakul a szociál-pedagógia, élén Natorp Pállal, ki nyíltan vallja: „az ember emberré csak az emberi társaság által lesz.” (Dr. Wessely Ö. A modern pedagógia útjain. 42. l.) Tehát azon erkölcsi és szellemi javak között, amelyeket nevelés által átszármaztatni akarunk a következő nemzedékre, ki kell terjeszkedni a szociális-élet jelenségeire is és így a munkára nevelésnek is helyet kell foglalnia. — Legújabbban pedig a Bergson Henri francia bölcész nyomdokain haladó pedagógusok meghatározása szerint eddig csak két korszaka volt a pedagógiának. Egyik annak gyermekora: a dogmatikus pedagógia, Lockeig, — másik az intellektuális pedagógia, Locke föléptétől, 1687-től napjainkig. — És most kezdődik a jövő, vagyis az egyéniség pedagógiája, midőn az evolúciónak kell érvényesülnie a nevelés terén is. A nevelő magából a gyermeki lélekből fejleszti ki — az egyéni sajátságoknak, rátermettségnek s az idegrendszernek figyelembe vétele mellett — a különféle szellemi képességeket. A nevelésnek nem szabad tömeg-nevelésnek, — tanításnak lenni, hanem a gyermek egyéniségét kell elsőbbséggel felismerni, aszerint foglalkozni vele. Bebecsáztatást kérnek az iskolába a gyakorlati irányú kiképzés, kézügyesség fejlesztése, gazdasági ismeretekre oktatás, az egészség ápolásának szélesebb körű ismertetése, magánjogi ismeretek és a művészetekre való nevelés számára is. Szóval a nevelés céljává tűzik ki: „az embert a kulturális élet valamennyi ágában a tudatos haladásra képessé tenni.” (Dr. Wessely Ö. M. P. U. 87. l.)

Az emberiség lelkébe oltott előrehaladás, fokozatos fejlődés utáni vágy a meglevő viszonyokkal való elégedetlenséget szüli, serkent újabb ismeretek szerzésére, a boldogúlhatas újabb útjainak, módjainak tanulmányozására. A világ forrong, gondolkodásmódja változik, világnézetét, a kor irányító eszméit újak cserélik fel. — Ezek a forrongások magukkal hozzák az intézmények változásának szükségét is. Ilyen forrongást hozott létre az egyéniség pedagógiájának megszületése is a nevelés terén. Lázás kutatás indult meg az új, a jobb, a célravezetőbb, sikeresebb eredménnyel kecsegtető rendszerek keresésére. Annyi és oly sokféle ágazó ösvényeken kutatnak a pedagógusok, hogy nap-nap mellett különféle irányokat, módokat ajánlgatnak a sikeresebb munka elérhetésére. Nagyön természetes azután, hogy a mindenáron újat, eddig még senki által nem használt rendszert, módszert hajszolók között eltévedő is akad, ki a kipróbált helyes irányt szívesen cserélné fel csupán újítási vágyból, külföldön született eszmék átplántálásával, — anélkül, hogy annak helyes voltáról eleve meggyőződött volna. A közelmúltban bukkant

föl hazánk területén egy ily irány, amely nem kevesebbet tűzött jelszavul zászlójára: népiskoláink államosítása a vallásos oktatás kizárásával. Igaz, hogy e mozgalom az államhatalom közbelépése folytán kis játékát hamar eljátszotta és a jelenben folyó háborúnak már eddig is felvetett pénzügyi és erkölcsi eredményei a közel jövőben is kizárják ennek megvalósulhatását: mindazonáltal a vele, mint egyházunkat közelről érintő és még új erővel fölmerülhető kérdéssel való foglalkozás le nem kicsinyelhető és mint ilyen méltó arra, hogy számításba vegyük azokat a következményeket, melyek megvalósulását kísérenék.

* * *

Néhai Sziládi János a nevelésről tartott egyik egyházi beszédében a Rousseau által Emiljében hangoztatott hármass nevelési tényezőt, t. i. hogy az embert három tényező neveli: a természet, az emberek és a dolgok, — akként alakítja, hogy Isten az embernek földi életére három tanítót rendelt: az embert, az életet és a halált. E három tanító által közli mindazokat az ismereteket, amelyekre az embernek egész életén keresztül szüksége van. Mig e három tanítómester elvégzi munkáját, gyámolul, segítől nyújtja a vallásos hitet. És ez valóban igaz, mert az ember nevelése nem szorítható egy bizonyos korra, hanem az tulajdonképpen a sírig tart. Így az ember által végezett tanítás közli véle a szükséges tudományos ismereteket, az élet megtanítja a benne szunnyadó tehetségeknek az élet-munkaeszközeivé való kifejlesztésére, a halál megtanítja az erkölcs fokról-fokra való tökéletesítésére. Hogy ezeket jól végezhesse, a hónalja alá nyúl a vallás és vezeti, támogatja a bölcsőtől a sírig. — Az emberiség ezen, évezredekken kipróbált s megbízhatónak talált vezetőjét kicsinylik le és nem tartják arra érdemesnek, hogy a gyermeki lélek nevelésénél s épen egyenest az iskolában, számára helyet engedjenek. Erre törekszik a legújabbkori pedagógusok egy csoportja, a magukat egyéniség pedagógusainak nevezők gárdájából. — És miért? Talán a vallás már annyira túlélte magát, hogy nem tudna a gyermeki lélekre kedvező nevelői befolyást gyakorolni? Vagy talán már az emberiség fejlődése annyira tökéletes, hogy vallásos világnézetre szüksége sincs, anélkül is eléri életküzdemeinek a célját? Boldogság, megnyugvás utáni vágya az élet forgatában mindig kielégülést talál? Spencer Herbert szerint a nevelés célja: „előkészítés a tökéletes életre.“ Hát ez a tökéletes élet a keresztyén vallásban befoglalt erkölcsi javak elfogadása nélkül is elérhető? És ha a nevelés feladata a kultúra javainak a következő nemzedék számára való átadása, hogy az azt ismét tovább fejleszteni törekedjék: hát a kultúra által termelt javak között nincsen-e ott a vallás? És a küzdő emberiségre nézve nincsen-e arra szükség, amit a költő mond: „küzdj és bízva bizzál!“

A vallásellenes mozgalom hívei egészen más okokkal próbálják felvetett eszméjüket megindokolni. Különben is a mozgalom nem hazánk területén keletkezett legelsőbbben. Szülőanyjaként a francia forradalmat kell elismernünk. Ez tűzte célul és hozta létre az egyéniség felszabadítását a rendiség hatalma alól. Ami az egyént békóba kötötte — lett legyen az politika, vallás — mindazt lerázni megpróbálta.

A politikai újítások teréről átment a vallásra is: elvetette és helyére az ész kultuszát állította. Bár a kísérlet csődött mondott, be kellett látni a vallás nélkülözhetetlenségét s a detronizáltat vissza kellett helyére ültetni: mindazonáltal a forrongó francia kedély újabban is felvetette az eszmét. Francia földről indult ki 1905-ben a mozgalom, az állam és egyház teljes szétválasztásának keresztülvitelére. Törvényhozás mondotta ki, hogy a vallás magánügy, a vallásos oktatás az iskolákban helyet nem foglalhat s helyette a „laikus“-erkölcsre való nevelés vezetendő be a népiskolába. — Német földön is tettek, a brémai tanítók kísérletet, hogy a francia újítást iskolákra kötelezővé tegyék, de kísérletök sikertelen maradt. — Az 1914-ik évben hazánkba is elért a mozgalom. Az újítási vágy szellője a budapesti tanítói-egyesületet hozta forrongásba, hogy memorandumban követelje az összes népiskolák államosításával a vallásos oktatásnak az iskolákból való kizárását s a vallásnak magánügygyé nyilvánítását. Indokul hozza föl, hogy a vallás az iskolákban felekezeti taglaltságot hoz létre s a keresztyén tanok között — melyek a zsidó vallásra vezethetők vissza — régi zsidós felfogások foglalnak helyet s ezek a természet-tudományok mai álláspontjával és a mai erkölcsi felfogásokkal ellentétbe jutnak, így a gyermeki értelemben zavarokat teremtenek. Az államnak főérdeke egy minden érzésben, gondolkozásrődben összeforrott nemzedéket nevelni; ezt a vallás a népiskolában megakadályozza s így ennek ott tanítása káros hatású. Az egyház már ma is oly hatalmas tényező az államban, hogy az az állami élet tökéletes iránybani fejlődésére sokszor gátlólag és bénítólag hat. Ha pedig a vallásos nevelés tovább is bentmarad az iskola falai között, ez által az egyházi befolyás még erősül és káros behatása az állami életre továbbra is kiterjed. De különben is a hitrendszer elsajátítására irányuló dogmatikus vallástanítás a gyermeki elme érettségi fokát túlhaladja, érthetatlenné és emésztetatlenné válik a gyermekekre nézve, különösen a mai, az egyéniség szerint irányuló nevelési-rendszer mellett.

Nagyon természetes, hogy itt a memorandumban kifejtett kívánságok között két kérdés vagy ha úgy tetszik, két főkvánság domborúl ki és kapcsolódik egymásba: népiskoláink államosítása és a vallásos oktatásnak népiskoláinkból való kizárása. A kettő bizonyos mértékig egymásból folyó, már t. i. úgy, hogy az utóbbi kívánság az elsőnek teljesedése nélkül fel sem tételezhető. Viszont az első követelmény: az államosítás, a másik nélkül is megvalósítható. Így itt legelsőbbben is arra kell a választ megadni, hogy ha az állam a maga rendezett pénzügyi helyzete folytán valamikor az iskolákat államosíthatja, tehát a rá tartozó elsőrendű állami feladatnak eleget tehet, a felekezeteket az iskolafentartással ma rájok nehezedő teher alól fölmentheti, szükséges-e egyszerűs mind ránézve a vallásoktatásnak kitiltása a népiskolából? Vajjon a vallás mellőzésével a socialis, nemzetgazdaságra, művészetre, népjólétre, laikus erkölcsre és hazaszeretet fejlesztésére irányuló kultúrával az államiság minden követelményét megoldhatja-e?

(Folyt. köv.)

Halász József.

Új Simeon.

A mulandóság árja, ím,
Mint vízbehullott lomblevélt,
Egy évet ismét elsodort.
Derűs reménnyel üdvözöltem
Fogantatása hajnalán,
Csalódva válok tőle meg most
Borongós élte alkonyán.

Pihenni vágytam földanyánk
Széld nyugalmú szent ölné,
S reményem oly hiába volt:
Nem virradt rám a béke napja,
Mit vágyó lelkem úgy remélt,
Mit égreszálló hő fohászbán
Az ajkam egyre esdve kért.

Mégis mosolygva szállok én
Az emlék röpke szárnyain
E győzedelmes éven át.
Rövidebb lett a földi létem,
De láttam sok nagy diadalt,
Mikért az égnek, hogy megértem,
Örömmel zengek háladalt.

De addig meg nem halhatok,
Míg meg nem látja agg szemem
A rég ohajtott szép napot,
Mikor győzelmünk büszke fénye
Kápráztató sugárban ég,
S leszáll a földre égi béke,
Mi messzeröppent róla rég.

Ezt kéri reszkető kezem,
Ezt várja roskadó erőm,
Aztán nyugodtan távozom.
„Az új évet köszöntve: lelkem
A hitnek karján ringatom,
Hogy e feltűnt év rejti, hozza,
Ama napot, az én napom!”¹

Gulyás József.

Jelentés a missiói egyházak 1914. évi életéről.

— A tiszáninneni egyházkerület őszi közgyűlése elé terjesztette
Péter Minály missiói előadó. —

A tiszáninneni egyházkerület területén levő missiói egyházak 1914-ik évi életéről, működéséről van szerencsém a következő jelentést előterjeszteni. Ennek az esztendőnek csak az első fele folyt le nyugodt mederben. Második része a világot s abban az édes magyar nemzetünket ért rettenetes rázkódások között telt el. De ez a kataklizma, bátran

kimondhatjuk, tiszáninneni egyházkerületünkben mélyebb és közvetlenebb volt, mint az ország egyéb részeiben. Hazánk más területén elhelyezett missiói egyházaink is bizonyára elviselték az események összes próbáit, de ez a próba itt súlyosabb volt mint másutt, és pedig azon érthető okból, mert egyházkerületünk egyik része hadszíntér volt (a homonnai missió), másik része (az eperjesi s az ungi missiók egyes területei) a hadviselés közelében fekszik; az ott fent viharzott eseményeknek közvetlen befolyása alatt álltak lejebb eső missiói egyházaink is. Mondani sem kell azért, hogy az a sok szép remény, nemes szándék, tervezgetés, mely az év elején a lelkeket melegítette, épen emiatt sok helyen meg nem valósulhatott. Ami a belső építgetéseket illeti: hogy szépsítsenek, rendezkedjenek, hogy emeljék az Isten országának a kőfalait a hivek ott, ahol munkájuk bármely pillanatban bizonytalanságnak volt kitéve, vagy ahol hiányzanak az építők? Így a homonnai missióban levő Varannón boldog reménység dagasztotta hiveink keblét. Békésen megosztottak már az evangélikusokkal a templom-alapon; az osztozkodás után is oly összeg jutott a ref. egyház birtokába, hogy ebből kisdud templomukat felépíthették volna. Mezőlaborcon már majdnem megkészszerették a templomalapot, egy mérsékelt adókievítés s közalapi segéllyel diadalra is emelhették volna szent eszményöket. Az is tervben volt, hogy a homonnai anyaegyház lelkészi kertjében, egy rendszeresen alkalmazott kántor számára, részint az egyház erejéből, részint közalapi segély által lakást emelnek. De ez eszméket halomra döntötte az orosz invasio. Novemberben kozák hordák dulták végig Felsőzemlént, illetőleg az egész homonnai missiói egyházat. A nyáj szétrebbent. Kivel és minek építkezzenek? Hiszen még a meglevő is veszélyben forgott. A Homonna körüli harcokban a sűrűn repkedő gránátok egyike a templomot is eltalálta: pléh tetejét, amelyet csak nemrég emeltek nagy költséggel, összerombolta, a mennyezetet leszakította, a khórus mellvédjét bezúzta. Ezen invasio alkalmával a mezőlaborci egyház urasztali készletei, templom-alap betétkönyve is, elfogván az oroszok az azokat Homonnára szállító egyént, — az ellenség kezébe kerültek, a missió területén folyó harcokban pedig három ref. egyháztag életét vesztette. Ez a rendkívüli körülmény akadályozta meg a bacsikai missiói anyaegyházat abban, hogy 25,000 korona költséget igénylő temploma építését teljes befejezéshez juttassa, valamint az őzdi egyházét, amelyik egyház temploma és tornya külső falazatának renoválását kezdette el, de a munkát a háborus viszonyok miatt félbe kellett hagyniok. Emiatt nem valósulhatott meg az egriek régóta ápoltt templom-építési terve, akik különben templomalapjukat és összes alapítványait, együtt 99,200 koronát hadikölcsönre ajánlották fel. Talán az eperjesi egyház is közelebb jutott volna ahhoz a gondolathoz, hogy saját templomában dicsérhesse az Istent, hiszen a 30,000 korona tőkesegéllyel immár 77,079 kor. 79 fillért mutat fel 1914. december 31-én a templomépítési alap. Az abodi templomépítés is azért késik legnagyobb részben. Bár itt az is gátló akadály, hogy nem nyerhettek elég tőkesegélyt. Ha a jelentések nem említik is, de bizonyára a többi missiói egyháznak is volt egy-egy szép terve, de mi haszna: a „vis major“ mindent eltemetett,

¹ E négy sor idézet Tompából s e négy sornak köszöni létét az egész vers.

Am ha a sors mostoha volt is ahoz, hogy Sionunkat kívülről építsük, annál nagyobb buzgalommal folyt a belső ember építése. E tekintetben mindenik jelentés bizonyos jóleső, magasabb, lelki lendületről ad számot. Mind a vezetők, mind a nyáj a fajtánkba oltott csodás ösztön erejével megérezték, hogy az a vihar, mely ott tombol a fejünk felett: anyaszent-egyházunk és édes hazánk létét fenyegeti. És keresték az Isten szemét, mely egy-egy régi templomunkban még ott ragyogott a menyezeten, de a melyet a modern idők itt-ott bemeszeltek: keresték, a dorgálás vagy a biztatás ragyog-e ki ebből a szemből? Megélenkültek a templomok, a lelkek az Istenhez vágytak. Ebben az ádáz küzdelemben tehát az az egyetlen vigasztaló, a keserűben az az édes, hogy népünk nem a kétségbeesés örvényébe vetette magát, hanem a megtartó Isten kezébe fogódzkodott. Valóban ez az esztendő a maga változatosságával felemelő, majd lesújtó tényeivel szép teret nyújtott a missiói lelkészek számára úgy a templomban, mint a templomon kívül. És ezt az alkalmat meg is ragadták. Oktatás, biztatás, jó példával előjárás nem hiányzott, sőt némelyiket a lelke is, de meg körülményeinek az általánosnál szokatlanabb volta is többre készítette. Ilyenek voltak a homonnai, az eperjesi, az egri, az ózdi. Homonna, Eperjes hadiszintér is volt, ezek mellett mindkét város, valamint Eger is rakva volt katonassággal, kórházakkal. E helyzet fokozottabb mértékben vette tehát igénybe e missiói lelkészeink buzgalmát. Az ózdinak az által nőtt meg a munkatere, hogy az egyház organistakántora a mozgósításkor bevonult, így a kántorság egész terhe az ő vállára szakadt, a rozсныőinak a Vöröskereszt kórházában való működés növelte a teendőit.

Sajnos azonban, lelkészeink munkakészségét igen sok körülmény meggátolta. Nem tehettek annyit, mint a mennyit óhajtottak. A valláserkölcsei, hitvédelmi iratok elégtelenségét még a normális időkben is éreztük, most aztán kiáltóvá vált a szükség, mert ha a harcban, vagy a kórházban lévő katonák lelki szükségét enyhítették is a különféle alkalmasszerű füzetek, amelyeket a lelkészek igyekeztek is megszerezni, de nem voltak alkalmas eszközeink az itthonmaradottak házi ájtatosságának emelésére. Ezen a bajon a bodrogszentesi és az eperjesi lelkészek akképen segítettek, hogy az első a saját, az utóbbi az egyház költségén alkalmi imákat bocsátottak a hívek rendelkezésére. Ennek a máskor is, de most kétszeresen érzett hiánynak kiküszöbölésére 1915. május 28-án tartott Egyetemes Konventünk 137. sz. alatt épen a mi előterjesztésünkre egy helyes expedienst ajánlott, amire a határozati javaslatok rendjén ki fogunk térni. Amit már többször hangoztattunk, a nagyobb missiói köreink ketté választása, munkaerőkkel ellátásának gyakorlati igazsága is most tűnt ki kettős mértékben. A homonnai, eperjesi, egri, ózdi lelkészek, akiknek oly tágas a missiói mezejök, természetesen, nem gondolhatták azt kellőleg most sem, kivált midőn ehhez az utazásnak szerfeletti mértékben való megdrágulása is hozzájárult. A homonnait, az eperjesit egy ideig a hadi állapotok is akadályozták ebben. E lelkészek missiói segélyeket majdnem egészben az utazásra és az azzal járó költségekre költik el.

Sajnos, azonban az Egyetemes Konvent fentebb idézett 137. számú határozatából nagyobb missiói köreinknek, mint különösen az eperjesinek kettévá-

lasztására vonatkozó felterjesztésünkre feleletet sem kaptunk, a missiói segélyeknek felemelése tárgyában felterjesztett kérelmünkkel pedig a fedezet hiányára való tekintetből elutasítottunk.

Nem vagyunk szerencsésebbek a missiói segélyeknek a rendes fizetések köréből való kikapcsolása s annak az államkormány által való fedezése tárgyában intézett felterjesztéseinkkel sem.

Erre vonatkozólag a vallás- és közoktatásügyi miniszternek 7834. sz. leirata ad felvilágosítást.

„Ezen missiói segélyek a missiói egyházak létesítése alkalmával az egyházkerület által mint állandó évi segélyek biztosítottak a lelkészeknek, azok a lelkészi díjlevelekbe bevétettek, tehát a lelkészek megállapított állandó jövedelmének egy részét képezték s mint ilyenek az 1898. évi XIV. t.-c. 11. §-ának 7. bekezdése értelmében a lelkészek rendes jövedelmébe az eredeti megállapításkor beszámítandók voltak és helyesen számítottak be. Hogy pedig az 1898. évi eredeti megállapítás alkalmával a törvény értelmében felszámított, ezen missiói segélyek a rendes lelkészi javadalmak közül most utólagosan töröltesenek s a különbözetek az állami fizetésekiegészítés emelésével pótoltassanak, erre nekem a törvény egyéb, a méltányosság gyakorlásának tért engedő §-ai sem nyújtanak módot. És pedig azért nem, mert az 1898. évi XIV. t.-c. 15. §-ának határozmányai szerint a jövedelmi kiegészítés felemelése csak az esetben kérhető, ha valamely jövedelmi kiegészítéssel ellátott lelkészi állás jövedelme a felekezeti hatóságok és a hitközség által el nem hárítható állandó természetű körülmények következtében csökken. Azt, hogy ezen eset forogna fenn, a kérés teljesítésére célzó legjobb indulatú felfogással sem lehet állítani, mert hiszen ezen missiói segélyeket a lelkészek tényleg élvezik. Az idézett törvény egyéb §-ai pedig jelen kérdésre egyáltalán nem vonatkoztathatók.

Nem képezhet jogcímet az állami fizetésekiegészítésnek a missiói segélyek erejéig leendő pótlására az egyháznak az 1904. évi zsinati törvények 1. t.-cikkének 114. §-a sem, mely szerint a missiói segélyek a lelkészek rendes fizetésébe be nem számíthatók, mert az állami törvénnyel szemben a zsinati törvénynek jogérvénye nem lehet és mert különben is az elvnek megfelelőleg ezen zsinati törvényeket Ő Felsége azzal hagyta jóvá és erősítette meg, hogy a legmagasabb jóváhagyás által az állam nem vállal a felekezettel és a felekezet intézményeivel szemben továbbmenő anyagi kötelezettségeket, mint amínket az 1893. évi XXVI. és 1898. évi XIV. t.-cikk, illetve az 1848. évi XX. t.-c. végrehajtása érdekében a vallás- és közokt. miniszter által kiadott 48848/906 számú leirat megállapít.

(Vége köv.)

KÖNYVISMERTETÉS.

Beszédek és imák háborúi alkalmakra. II. kötet, összeállította dr. Lencz Géza ref. theol. tanár a debreceni egyetemen. Megjelent Debrecenben, Hoffmann és Kronovitz könyvnyomdája és könyvkiadó hivatala kiadásában 1915. évben. Ara 5 kor. A könyv tiszta jövedelme a sebesültek számára beszerzendő vallásos iratokra fordítatik.

Nem hiába, hogy a háború uralja ma a helyzetet, az adja meg istenitiszteleatunknek is a legsajá-

tosabb jellegét. Könyörgéseinkben előterjesztéseink a háborús helyzethez igazodnak, igehirdetésünk a háborús helyzet hatása alatt áll, szószekeinkből a hit, remény és bizalom igéi a harcerekre függesztetten szárnyalnak, hogy a lelkek a csüggedés óráiban, még a halál árnyékának völgyéből is az Istenben való béke és nyugalom szent magaslataira emeltesse. A háború egészen sajátos alkalmi egyházi szónoki irodalmat teremtett. Ezt a tényt maga az élet igazolja; a lelkészi szolgálat illetően iránya pedig az élet követelménye volt. Ebben az alkalmi egyházi irodalomban, mint jelentékeny tényezőkkel kell számolni a Dr. Lencz Géza szerkesztésében megjelent háborúi kötetekkel. Nemcsak azért, mert kiváló, az életben nagy súlyú egyházi férfiak felfogása tükröződik vissza e kötetekből, hanem azért is, mert sok egyénnek a felfogása lesz belőle nyilvánvalóvá és mert ez a felfogás a lelkészi szolgálat majdnem valamennyi teréről meg van rögzítve itt, tehát kétségtelenül bizonyos közszellem kifejezőjét kell látnunk ezekben a kötetekben. Ez az előkelő helyzet természetesen előkelő kötelezettséggel is jár. Lássuk, mennyiben felel meg ennek a kezünk alatti II. kötet.

Essünk túl a külsőségeken. A szerkesztő előszaván és a tartalom-jegyzéken kívül 332 lapra terjed a kötet. Papírja jó, nyomása tiszta, a sajtóhiba aránylag kevés, csak az bosszantó, mikor a bibliai szöveg közlésénél marad meg olyan hiba, mint aminő a Kájel Endre beszédénél előfordul, ahol alapige gyanánt Jeremiás 38. r. 4—9. versei vannak feltüntetve a Jeremiás 33. r. 4—9. versei helyett. Nem menti ezt a hibát még az a körülmény sem, hogy véletlenül ennél a beszédnél a textus se nem oszti, se nem szoroz.

A kötet beosztása következő: Az I. főcsoportban foglalnak helyet a beszédek és pedig mellékcsoportosításban: 1. a közönséges vasárnapra szánt beszédek; 2. a különös istenitiszteleti alkalmakra írt beszédek és 3. vallásos estélyeken tartott beszédek, bibliamagyarázatok. A II. főcsoportban sorakoznak a különféle istenitiszteleti alkalmakra szóló imák; végül a III. főcsoportot alkotják a vegyes alkalmakkor elmondott halotti beszédek és imák.

A kötet elég gazdag és változatos. 22 közönséges vasárnapi beszéd mellett 15 különös istenitiszteleti alkalomra szóló beszédet, 3 vallásos estélyekre szóló bibliamagyarázatot és 3 ugyanilyen beszédet közöl, bár ez utóbbiak közül úgy tárgyánál, mint természeténél fogva külön alcím alá lett volna foglalandó a Hubay Bertalan tábori lelkész leírása, melyben közli a harctéren végzett lelkészi szolgálatában követett eljárását.

Az imák főcsoportjában is meg van a változatosság. Találunk itt vasárnap reggeli imákat, — ezek közül 3 beszéd előtti, 3 beszéd utáni, — egy hétre szóló bűnbánati imádságot; imát a király születésnapjára, egy általános háborúi könyörgést, egy köznap reggeli imát tavasz kezdetére, predikációhoz írt előimát, vallásos estélyt berekesztő imádságot, szűk, száraz háborús időben elmondott imát. Itt közli Révész Kálmán Melotai Nyilas Istvánnak közérdeklődésre méltó hadas imádságát. F. Varga Lajos vasárnap délutáni imája zárja be a csoportot.

A III. csoportban halotti beszédek és imák vegyesen foglalnak helyet és pedig van itt 6 ima, 6 beszéd ima nélkül és három beszéd imádsággal,

mindenik beszéd és ima egy-egy sajátos esetre szóló alkalmiság szolgálatában áll, tehát itt is megállapítható a változatosság.

A kötet úgy a közölt darabok tárgyát, mint használatuk alkalmait tekintve, változatosnak mondható.

Gyakorló lelkészek sikerrel forgathatják e kötetet, mivel számos esetre nyújt eszméket és gondolatokat. Az összes beszédeket és imákat nemcsak vallásos érzés és lelkesen hazafias gondolkodás hatja át; általában valamennyi a legszentebb célt kívánja szolgálni: az adott helyzetben a lelkekbe megnyugvást, vigasztalást, kitartásra, tűrésre való isteni erőket árasztani, kételyeket osztatni, munkas erőket támasztani, hitre, szeretetre gerjesztani, a világitélet viharából Istenhez emelni, szíveket jobbitani, a világháborúból kitetsző isteni magasabb célokra reámutatni stb. stb. Teszik ezt többnyire nyugodtan, méltóságteljesen. A hangjuk hitben erős, sőt bizakodó, itt-ott prófétai hevülettel teljes, sőt szárnyaló, de már a kifejezésbeli mód, a gondolatokat érvényre juttató forma nem mindenik szónoknál szerencsés. Van itt bizony elég, a kelletténél több is, a száraz, elmélkedő elemből, az erőltetett, nehézkes okoskodásból, a szerte csapongásból. Kevés a valódi szónoki műalkotás, ami feltétlenül kedvezőtlenül befolyásolja a kötet értékét.

Bármennyire hálátlan dolog is, hogy az I. kötet ismertetésénél gyakorolt amaz eljárásunkat kövessük, hogy az egyes darabokra külön-külön tegyük meg észrevételünket, ezt a módot ezúttal is alkalmazzunk kell annál az elvnel fogva, hogy mindenki magáért áll, vagy esik.

Méltassuk hát elhelyezésük sorrendjében a kötet egyes darabjait.

Andrássy Kálmán szellemes, mély értelmű beszéde: „Emberi életünk mérlege“ a kötet első darabja. Előkelő hallgatóságra nézve gyönyörűsége és termékenyítő egy ilyen beszéd hallása, de érintetlenül hagyja a lelkeket egy falusi, egyszerű gyülekezetben, mert nem képesek nyomon kísérni a magas és elvont fejtegetéseket, amelyek a főtétel megállapítása közben úgy görditik elő a mellékgazságokat, mint a rohanó víz a súlyos kódarabokat. E beszéd minden nagy értéke mellett is nem tejnek itala, hanem kemény eledel, s mint ilyen, inkább olvasmánynak való, mint szószekebe viendő.

Mennyire ellentéte ennek a Dr. Baltazár Dezső beszéde: „Az Úr a föld.“ Oly hatalmas erővel buzgó vallomás ez a megésményített föld, a haza szeretetéről, hogy azok a lelki erők önkéntelenül is átragadnak a legegyszerűbb hallgatóra is úgy, hogy mélységes szeretettel ölelik körül ezt a földet, melyet „múltak szenvedése és dicsősége, közös sorsra hívott testvérek munkája, küzdelme, mindnyájunk reménye, imája, szerelme tették hazává.“ Szerencsésen választott kiindulási pontból emelkednek e beszédben a gondolatok az isteni kijelentés lépcsőin arra a magaslatra, ahonnan a föld, mint lelkünk eszménye tárul elénk, amelyért meghalni is dicsőség. Elő- és utóima van a beszédhez, amaz gondosan előkészít a beszéd tárgyára, emez kellemes függésben tartja a predikáció alatt nyert érzéseinket, gondolatainkat. Lehetetlen elhallgatnom azonban, hogy a földdel való lelki közösségünk érzékeltetésére szolgáló kép a beszédben minden szépsége mellett sem helyén-

való, mert bizonyára még a debreceni civiseknek is jó percentje nem ismeri a prizma színbontó hatását, már pedig mindenben a közérthetőségre kell törekednünk.

Bede László beszéde: „A sírók boldogsága és vigasztalása” nem szövődik egyenesen a bibliai szöveg szálán. A textusban kifejezett, határozott igazság: „Boldogok, akik sírnak,” a tárgyalás során e refránné erőteljesen: „Sírunk, de boldogok vagyunk.” Jézus nem ezt mondja; az ő igazsága nem ellentét, nála a sírással vele jár a boldogság, mert a könnyben már benne van a könnyebbülés.

Vannak bibliai szövegeink, amelyeket a szónoknak a maguk érintetlenségében kell elfogadni főtétel gyanánt, mert azok adott alakjukban szépek és erőteljesek, mert a nem módosítható közmondások erejével hatnak.

Ilyen a szóban forgó beszéd szövege is, amelytől a szónok csak egy hajszálnyit tért el, mégis eltompult keze alatt a jézusi igazság ereje, pedig gondolatai tárgyilagosságok, okfejtései világosak, mégis olyan érzés lesz úrrá az emberen, beszédének olvasása közben, mint aminő meglepő nyári napfogyatkozás: feszélyez bennünket az a tenyérszíri árnyék, mely az igazság elé tolul.

Bocsor László beszéde: „Hazánkért — miértünk!” azokra a gummi-babákra emlékeztet, amelyek tetőtől-talpig egyenlő vastagok, amelyeken a test részeit csak színes vonalak jelzik, tagozottság nélkül. E nemből e mű derék, egészséges, erőteljes, de nem szónoki beszéd.

A *Bokor Sándor* „Diadalmas búbánat” tárgyú beszéde meg éppen a műember benyomását kelti. Van ennek feje, törzse, keze, lába, de csak drót fűzi egymáshoz a részeket, nem az egység ereje. Történelmi előzmény képezne a beszéd bevezetését, de ebből nincs átmenet a tárgykifejtéshez, amelyben vannak ugyan hatásos gondolatok, de azok a felvett bibliai szöveg mellett nem voltak alkalmazhatók sikerrel. A hibája e beszédnek a szerencsétlen szövegválasztás, mert a szövegben adott helyzetkép nem azonos azzal a helyzettel, amelybe gondolatait a szerző beállítja és e miatt csak nagy erőszakkal lehet némi párhuzamot vonni a Nehémiás honszerelme és a küzdő hősök önfeláldozása, valamint az itthonmaradtak építő munkája között, úgy hogy közben maga a tárgy: a diadalmas búbánat végképpen el is sikkad.

(Folyt. köv.)

Janka Károly.

IRODALOM.

* **Jesus**, von D. Paul Wernle, Professor in Basel. Tübingen, J. C. B. Mohr, 1916. 368 lap, ára 5 Mk. — Wernle ezen életrajzával a németek gazdag „Jézus élete”-irodalmában egy új típust teremtett s azt mindjárt a legtökéletesebb alakban nyújtja az olvasónak. Műve szigorúan tudományos alkotás, amely az összes ide vonatkozó tudományos kutatások felhasználásával készült s másfelől népszerű munka, amely nélkülöz minden tudományos apparátust, egyszerű, népies nyelven van előadva, de nem a pártok fölött álló historikus hűvösségével, hanem a tanítvány

szeretetével. Ő nemcsak meg akarja Jézust érteni, hanem apostolkodni is akar mellette, aki fáradságos kutatásainak gyümölcseit azért tárja elé, hogy megelégtse az emberfia után áhítozókat. Az anyagot 5 fejezetre osztja: 1. Népi élet és jellem, 2. Az istenhit, 3. Az ember és Isten követelménye, 4. Az istenországának eljövételéről szóló üzenet, 5. Jézus a Krisztus. Az első és utolsó fejezetben foglalja össze azt, amit Jézus életéről és végső napjairól (utolsó jeruzsálemi napok, úrvacsora, halál, a feltámadott megjelenései) tudunk, anélkül, hogy időrendi előadásra törekednék. Jellemző a könyvre, hogy talán egy dátum sincs benne; csak a vallásilag értékes dolgokat akarja leírni, az évszámok pedig hogyan lehetnének vallásilag értékesek? Szinte csodálja az ember, hogyan sikerül neki ez öt fejezeteim alá a 3 első evangélium egész tartalmát vagy legalább magvát befoglalni. Hogy Jézusnak mely mondásait tartja hitelesnek, átdolgozottak, utólag a szájába adottnak, hogyan értelmezi őket, miként ítél Jézus megkereszteléséről, megkísértetéséről, a neki tulajdonított csodatettekről, — minderről értesülünk a könyv egy vagy más helyén s a szövegnek általa nyújtott értelmezése, még ha más véleményen vagyunk is, soha nem mondható önkényesnek. Felfogásával csak ott nem érthetünk egyet, ahol a haldokló Jézus ezen szavait: „Atyám, Atyám, miért hagyál el engemet?” nagyon is szószerinti értelemben veszi s ebből Jézus meggyöngült, bizalmát vesztett lelki erejére következtet; mindazzal, amit Jézusról tudunk, ellenkezik, hogy ő ilyen érzésekkel és gondolatokkal ment volna a halálba. Wernle életrajzában vannak részletek, amelyek úgy hangzanak, mintha egy rendszeres hittan részletei volnának, mások pedig az egyházi beszéd stílusában egyenesen az olvasó szívéhez és lelkiismeretéhez fordulnak, úgyhogy könyvét a szó legnemesebb értelmében építő olvasmánynak nevezhetjük. Wernle Jézusa, avval a férfival való társalgásunk, akiben a legtisztább istenhit, a leggyermekiesebb istenbízalom a kötelességteljesítés legszigorúbb követelményével áll kapcsolatban, csak élestheti a mai nehéz idők megértése iránt való érzékünket és csak buzdítólag hathat a legnehezebb kötelességek betöltése tekintetében is reánk. — Vajjon nem volna-e itt az ideje, hogy valamely arra illetékes irodalmi fórum, fordítás útján, a magyar irodalmat is megajándékozza egy, a modern tudományos kutatások színvonalán mozgó Jézus-életrajzzal? (A Ch. W. után.)

* **Martin Luther.** Vom Katholizismus zur Reformation. Von D. Otto Scheel, Prof. an der Universität Tübingen. I. Band: Auf der Schule und Universität. Tübingen, J. C. B. Mohr, 1916. XII + 309 lap, ára 8 Mk. — Scheel műve szigorúan tudományos munka, bár a tudományos apparátust hátra, a jegyzetek közé utalja; nyelve egyszerű, világos. Mint címe is mutatja, nem akar teljes Luther-életrajz lenni, hanem csak azt akarja föltüntetni, hogyan lett Luther reformátorrá? mit jelentett az általa hozott reformatio azzal a katolicizmussal szemben, amelyben felnőtt? tehát az ő fejlődését és életének fordulópontját akarja megismertetni, a mai történetírás minden művészetének felhasználásával. Ez az I. kötet 1505 július 17-ig, az erfurti ágostonrendi kolostorba való belépéséig terjed. Kimutatja, hogy eddig Lutherben semmi nyoma, hajlandósága nincs a későbbi reformátornak;

Scheel kíméletlen kézzel lerombolja a romantikus Luther-legendákat, így a kegyes Cotta-asszonyról, az erfurti egyetemi könyvtárban fölfedezett bibliáról, a lateráni lépcsőn térdeplő szerzetesről, akinek lelkén átvillant a hit által való megigazulás gondolata. Scheel főszemügyét az ifjú Luther környezetének, élet- és fejlődési feltételeinek kikutatására fordítja, hogy semmi el ne kerülje figyelmünket, ami a fiatal hősré talán jelentősebb befolyást gyakorolt. S az eredmény, amihez jut, nagynak mondható; az ő előadása után az ifjú L. sokkal elevebben, világosabban, határozottabban áll előttünk. Scheel nagy szorgalommal fölkeresi az akkori szerzetesi és iskolai élet szabályait, törvényeit, szokásait s az azok teremtette étetviszonyok közt vizsgálja hőst s állapítja meg a levegőt, amelyet ő beszívott. Így pl. az egyetemen előadásról-előadásra nyomon kísérjük Luthert; látjuk, hogy semmi nem emelte ki abból a kath. atmoszférából, amely az utó-középkori keresztyénség fölé borult; egyik egyetemi fokot a másik után éri el. 1505-ig a fejlődése egészen normális katolikus volt; hogy hogyan jutott el a reformatori eszmékre és pályára, arról a II. kötet fog majd szólni. (A Ch. W. után.)

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

Lapunk t. olvasóinak és t. munkatársainak boldog új esztendőt kívánunk!

Kitüntetés. Ferenc Szalvátor főherceg dr. Kun Zoltán sárospataki főiskolai orvost, aki a háború kitörése óta teljesen ingyen vezeti a főiskolai kórházban berendezett Veres-kereszt fiók-kórházat és gyógykezelési Sárospataknak és vidékének háborús sebesültjeit, a II. osztályú hadi díszjelvényével tüntette ki; — kórházának 15 ápolónője ezüst díszérmet, vezetőjük: dr. Kun Zoltánné úrnő Mária Valéria főhercegnőtől elismerő oklevelet kapott.

— **Püspöki körlevél.** Dr. Tüdös István, a tiszán inneni egyházkerület püspöke, dec. 23-án körlevelet küldött a kerület gyülekezeteihez, amelyben a vallás- és közoktatásügyi miniszter nevében felhívja a lelkészeket, 1. a Veres-kereszt fiókegyleteinek megalakítására, 2. az iskolákban a hadi posta-bélyegek gyűjtésére, 3. a vak katonák részére szükséges vallásos iratok beszerzésére való adományok gyűjtésére s végül 4. a közoktatási miniszter rendelete alapján utasításokat ad „a fegyveres hadi szolgálatra alkalmatlan és segédiradai szolgálatra alkalmasnak osztályozott legénységi állományú tanárok és tanítók nem tényleges viszonyba való áthelyezése, illetőleg polgári foglalkozásukba való visszabocsátása tárgyában“. Az ezen kategóriába tartozó tanárok és tanítók minden további külön eljárás nélkül szabadságoltatnak; ha ez 30 napon belül meg nem történne, a szabadságolás kieszközlését a vall. és közoktatási minisztertől kell kérelmezni; ellenben az őrszolgálatra alkalmasnak minősített tanszemélyzet szabadságolását a minisztérium nem találta elrendelendőnek, ha azonban ily tanár vagy tanító fölmentése iránt mégis kérés intéztetnék, e kérelem az illető csapattestének és katonai parancsnokságának megjelölése mellett minden esetben a vall. és közoktatási miniszterhez terjesztendő föl.

— **A Debreceni Lelkészi Tár,** a melynek szerkesztésétől S. Szabó József debreceni főgimn. tanár, aki azt 11 éven át annyi buzgósággal, szeretettel és hozzáértéssel szerkesztette, visszavonul, 1916-ban átalakul füzetes vállalatná; szerkesztői: dr. Lencz Géza és dr. Varga Zsigmond debreceni theol. tanárok lesznek s azt havi 3—4 ives füzetekben fogják kiadni. A folyóirat első része „Theológiai Értesítő“ címen az egyes theol. tudományok jelenlegi állásának ismertetését fogja hozni, míg a második nagyobb része „Beszédek és imák különféle alkalmakra“ címet fog viselni. Az egész vállalat évi előfizetési díja 14 korona lesz.

— **A Kálvin-Szövetség** január 18—21. napjain Budapesten konferenciát rendez a lelkészek számára, amelynek főtárgyát a háború után a lelkészekre váró teendők megbeszélése képezi. A theológián tartandó előadások és megvitatandó kérdések a következők: 1. A kálvinizmus (a magyar kálvinizmus ereje a múltban, a kálvinizmus theologiai, etikai, szociális alapfogalmai). 2. Apologetikai kérdések (a modern természettudomány, vallásos áramlatok, morálbölcselet és a keresztyénség). 3. Szociális kérdések (a szociáldemokrácia alapelvei, gyermekhalandóság stb.) 4. A gyakorlati lelképásztorkodás köréből vett kérdések (ige hirdetésünk újabb irányai, hitelesítő munka falun, liturgiális kérdések). Január 18-án este tartja a Kálvin Szövetség közgyűlését, 19—20-án este „Egyházunk mai helyzetének kérdése“ fogja megbeszélés tárgyát képezni. Az előadások tartására a Szövetségnek a tanárok és gyakorló lelkészek számos kiválóságát sikerült megnyernie. A részvétel díjtalan, sőt 30 résztvevő napi 5 koronaért lakást és teljes ellátást nyerhet a theol. internátusban. Jelentkezések jan. 12-ig B. Pap István theol. tanárhoz küldendők (Ráday-utca 28.)

— **A M. Prot. Irodalmi Társaságnak** dec. 11-én tartott választmányi ülése Petri Elek püspököt bízta meg az ügyvezető elnöki munkakör vezetésével; a választmány fölkeri a „Parochiális Könyvtár“ egy kötet „Egyháztörténeti Adattár“ kiadásának támogatására; a Koszorú füzetek és más kiadványok támogatására fölkeri a belmissziói egyesületek közreműködését; a gyermek- és ifjúsági irodalom ügyének előkészítésére bizottságot küldöttek ki; a Házi Kincstár jövő évi kötete gyanánt Hilty „Das Glück“ c. munkájának szebb részletei fognak megjelenni 20 ivnyi terjedelemben Nagy Béla sárospataki theol. tanár fordításában s 3 tagból álló bizottság revizálásában; a Protestáns Szemle jövőben társadalmi és szépirodalmi cikkeknek is helyet fog adni.

— **XV. Benedek pápa,** mint a Semaine Religieuse-ben olvassuk, november 21-én az „Opera della Preservazione della Sede in Roma“ elnökségének fogadásánál beszédet tartott, amelyben a kálvini vagy lutheri reformatio terjesztőit (propagandistáit) „az erdőben tanyázó latroknál gonoszabb latroknak“, „a Sátán emisszáriusainak“, „ördögi mesterkedések“ művelőinek és „dögvészes szószekekből“ papolóknak nevezte. Beszédje — természetesen — mind az olasz, mind a külföldi protestáns sajtóban kínos feltűnést keltett s ezt látva, a pápai udvar kénytelen volt (mint hajdan X. Pius durva kirohanásai alkalmával is történt) a beszéd egyes vaskos kifejezéseit enyhíteni. Hartmann kölni érsek, aki nem rég tért vissza

Rómából, mint a dec. 28-iki *Alkotmány* írja, kijelentette, hogy „a pápa az említett beszédben a legkevésbé sem gondolt arra, hogy a német protestánsokat bántsa; a beszéd a methodisták két szektája ellen irányult, amelyek a szabadkőművesek támogatásával évek óta minden eszközzel azon vannak, hogy a római népet eltérítsék az egyháztól. Luther és Kálvin nevének említését is félremagyarázták; a pápa csak azt kifogásolta, hogy Luther és Kálvin tanai Rómában uralomra jussanak; senkisémet veheti rossz néven a pápától, ha gondja van arra, hogy a pápák városában a kath. hit sértetlenül fennmaradjon.” Hartmann bibornok kijelentéseivel lényegileg meg-egyező nyilatkozatot tett a pápai udvar a vatikáni porosz követ előtt is. — Nem elég szakadás és meghasonlás tépi, pusztítja a világot, a pápa oktan nyilatkozataival még újabb gyújtóanyagot dob az emberek közé; hogyan várhatja ő a népek és emberek közt a béke és szeretet uralmának helyreállítását, ha ő maga is ily kevéssé munkálkodik annak fentartásán?

— **Baksay Sándor egy levele.** A dunamelléki egyházkerület nagynevű püspökének, a magyar elbeszélő és műfordító irodalom ékesszavú dalnokának elhunytá alkalmából a *Prot. Egyh. és Isk. Lap* gyűjteni és közölni kezdte az elhunyt egyes leveleit vagy kisebb versezeteit, a melyek jellemző világot vetnek az ő szerény, nemese egyéniségére, irodalmi terveire, vagy egy-egy tréfás, szellemes ötletét, gondolatát tárják az olvasók elé. Az alábbiakban mi is egy ilyen levelét közöljük, a melyet abból az alkalomból intézett dr. Rácz Lajos sárospataki tanárhoz, hogy ez a berlini *Deutsche Literaturzeitung*-ban Baksaynak az Akadémia kiadásában megjelent magyar Homeroszt a jeles műfordító és kiváló magyar nyelv- és irodalomtudós érdemeinek kellő méltatásával ismertette, s az ismertetés lenyomatát a szerzőnek megküldötte. E figyelmet Baksay a következő levélben köszönte meg:

„Igen tisztelt Barátom,

Nem tudom, helyesen fogtam-e fel czélzatát, melyből a *Literaturz.* engem érdeklő számát megküldeni szives volt. Én a czélzatot a magam javára magyarázva, a lapot, nem küldöm vissza, hanem nekem juttatott ajándéknak tekintve eliktatom gyűjteményembe, s hogy jogalapot is szerezzek hozzá, ezenel meg is köszönöm.

Azon felyül még különösen is megköszönöm a jóindulatot, mely kísérletem kedvező ismertetésében nyilvánlik. Szinte megszoktam már az ilyet a Sátor-hegyek felől, honnét a mit kapok, rendszerint több benne a szeretet mint az igazság. Éppen ezt a dispensatiót köszönöm most is.

Szives üdvözléssel!

Kszm. 1904. febr. 13.

Baksay Sándor.“

Szerkesztői üzenetek.

B. J. Abaujvár. Az 1915. aug. 23-án küldött 5 koronával 1915. dec. 31-ig volt rendezve.

B. S. Nyíri. Az 1915. aug. 2-án küldött 5 koronával 1915. jun. 30-ig volt rendezve.

B. L. Alsózsolca. Az 1915. okt. 14-én küldött 15 koronával 1915. jun. 30-ig van rendben.

B. F. Égerszög. Az 1915. dec. 13-án küldött 5 koronával 1916. ápr. 1-ig van rendben.

Konfirmációra előkészítő Káté.

Református növendékek számára írta:

Szoboszlai Pap István.

Közrebocsátotta:

Révész Bálint.

Átdolgozta:

S. Szabó József.

64-ik kiadás. — Ára 36 fillér.

A nagytszeteletű Lelkész Úrknak 10% engedményt és minden 10-re 1 ingyenpéldányt adunk.

Kapható:

Hegedűs és Sándor

protestáns irodalmi könyvkiadóhivatalában DEBRECENBEN.

Pontos és legjobb

ÓRÁK

5 évi jótállás mellett!

Egyházi szentedények

úrvacsorai kelyhek, osztó-tányérok és borkancsók, keresztelő-kannák, tálcák és medencék, arany és ezüst ékszerek, evő-eszközök és china-ezüst díszes tárgyak részletfizetésre is!

Javításokra és vidéki megrendelésekre különös gondot fordítok! Árjegyzék 2000 rajzzal ingyen és bérmentve! — Pontos kiszolgálás. Jutányos árak!

POLGÁR KÁLMÁN műorás és ékszerész, a ref. egyházak szállítója
BUDAPEST, VI., Teréz-körút 5., I. emelet.

SÁROSPATAKI REFORMÁTUS LAPOK

A TISZÁNINENI REF. EGYHÁZKERÜLET ÉS A SÁROSPATAKI FŐISKOLA KÖZLÖNYE.

MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

ELŐFIZETÉSI DIJ		Főszerkesztő	Felelős szerkesztő és kiadó	HIRDETÉSEK DIJA:	
Egész évre	10 Kor.	RADÁCSI GYÖRGY	DR. RÁCZ LAJOS	Egész oldal	32 Kor.
Félévre	5 "	Főmunkatársak:		Fél "	16 "
		HARSÁNYI ISTVÁN	DR. BUZA LÁSZLÓ	Negyed "	8 "
				Nyolcad "	4 "

TARTALOM: *Farkas István*: Ilyen ünnep illenék hozzánk! — *Halász József*: Mi következménye lenne, ha népiskoláinkból a vallásos oktatás kizáratnék? (Folyt. köv.) — *Péter Mihály*: Jelentés a missziói egyházak 1914. évi életéről. (Vége.) — *Janka Károly*: Könyvismertetés (Beszéd és imák háborúi alkalmakra. Folyt. köv.) — Irodalom. — Vegyes közlemények. — Szerkesztői üzenetek. — Hirdetések.

Ilyen ünnep illenék hozzánk! . . .

— A reformáció 400-éves ünnepléséhez. —

Széles e hazában hozzá szólottak már a reformáció 400 éves évfordulójának méltó megünneplése kérdéséhez. A vélemények nagy többsége — ma már megállapítható —, hogy a könnyeket letörölni vágyó, az árvaságot és gyámol nélkül maradt el-esettek ügyét szív szerint felvenni vágyó krisztusi szeretet nevében, egy fedél alá egybe gyűjteni óhajtana az igazi árvákat, szegényeket, elesetteket. Akár kerületenkint, akár az egyetemes egyház szervezné e felséges célt szolgáló szeretetházak, vagy árvaházak felállítását, minden esetre olyan kövek állíttatnak fel velök, melyekről, ha nem is írják rá a mostan élők, olvasni fogja úgy is a későbbi nemzedék, hogy a krisztusi szeretet lelke munkált az építőkben. Ünnep, nagy ünnep leend, ha majd csakugyan megnyílik, vagy megnyílnak azok a hajlékok! . . .

Az egyházfenntartási alap szervezése, — akár egyházankint, akár az egész ref. anyaszentegyházat érdeklőleg — életerős gondolat! Megvalósítása — sok és hosszú, csak később gyümölcsöző, éveken át vállalandó terhek viselését jelenti bár — de hirdetője annak az örök igazságnak, hogy ez a nemzedék nem csak a maga hasznát kereste, de tudott, akart az eljövendő idők — esetleg sok szenvedésnek — élébe néző — nemzedékeért is áldozni! . . .

Alapos, szakértő elmék szólottak hozzá különösen e két javaslathoz . . . Valamelyiket elfogadni, a jobbikat kiválasztani, vagy a lehetőség szerint, mindakettőt megvalósítani — bizonyára a „jobbik rész“ választása leend! Legyen megvalósítva akár melyik — a méltó ünneplés felett töprengve, a lelkemben valami olyan érzés támad, mint mikor egy-egy ünneplés után így sóhajtozunk: Szép volt, de a legszébb még sem ez volt! . . . Valami hiányzott! . . .

Igy vagyok én is. — Az eddigi véleményekből hiányzik az, aminek pedig a méltó ünneplésnél ott illenék lenni.

A reformáció, Istentől ihletett, mélységes hitű, lángoló lelkesedésű, bölcs értelemmel áldott megindító, minden törekvésükkel azon fáradoztak, hogy a keresztyénség által addig átélt 15 évszázad alatt,

az egyház vezetői által, földi érdekeiknek feltétlenül szükséges kitalálásoktól, ceremóniáktól, hamis tudományoktól megtisztítsák a Krisztus nevére s nevében szervezett anyaszentegyházat. Vissza az egyetlenség és igazi alaphoz — a bibliához! . . . „Más fundamentumot senki sem vethet azon kívül, mely egyszer vettetett, amely a Jézus Krisztus!“. . . Ez a reformáció bajnokainak egyik jelszava.

Hiszen, ami az „örök alapot“ illeti, — legyen bár igazán sok a közbevetetés keresztyén és keresztyén felekezetek között — e tekintetben tulajdonképpen nincs sok visszavonás. Szinte egy az értelem! Mint-ia igaza volna, ha jól emlékezem, Cusanus Miklósna: „A vallás egy, csak a szertartások különböznek!“ Értvén a vallás alatt a fundamentumot, a szertartás alatt az építményeket.

Tudott dolog, hogy Idvezítőnk anyaszentegyházat nem alakított. Külső, látható gyülekezetet nem szervezett. A későbbi korok, emberi munkája az egyházak megalakítása.

Ha nem alkotta is meg az anyaszentegyházat, de a fundamentumot mégis lerakta.

A krisztusi dogma, liturgia, cultus, egyházszervezet, alig pár szóból álló, de örök és változhatatlan.

Dogmája: Egy az Isten s ő szerető édes Atya, kinek mi, emberek, mindannyian gyermekei és így egymásnak testvérei vagyunk. E szentséges családi viszony főtörvénye, éltető lelke: a soha el nem fogyó szeretet.

Liturgiája, cultusa: Isten lélek! — akik őt imádják, szükség, hogy lélekben és igazságban imádják.

Egyházszervezete, alkotmánya: az egyetemes papság s a testvéri egyenlőség gondolatából született, egymás javát munkáló, egymás terhét hordozó, igaz szeretet.

Röviden ez az általa adott, örök fundamentum, melyre a későbbi építők vetettek és építettek.

S aztán erre az alapra elkezdettek építeni. De azok a későbbi építők, csak emberek voltak. Emberek műve pedig nem lehet tökéletes! . . .

A Péterék munkája is, a reformáció megteremtőinek műve is hagyott fel kívánni valót!

Nincsen abban semmi szégyenelni való, ha ezt ki merjük bátran mondani! Emberek műve, nem lehet tökéletes!

De éppen ennek a tudása vezette azokat a reformáció szülte nagy lelkeket amaz igazság megismerése s hirdetésére: *Mindeneket megvizsgáljatok!*... de „ami jó, azt megtartsátok!”...

Mikor visszatérést követelnek az egyetlen s igazi fundamentumhoz, nem minden áron rombolni akarnak, de át- és megvizsgálni akarják az anyaszentegyház, az emberiség sok millióit tető alá hívogató, nagy, szentséges épületét... s ami „jó,” azt meghagyni, tovább is megtartani, szent kötelességnek ismerték.

A szabad vizsgálódás, a lelkiismereti szabadság bajnokai jól tudták, hogy haladásra, nem csak az ugynevezett: tudományokban, de a vallás üdvöt ígérő és ado kérdéseiben is szükség van!

Nagyon jól tudták, hogy a fundamentumhoz nyúlniok nem kell: az örök! De tudták, hogy az azon épült ház „csak emberi ész műve” s éppen ezért koronkint nem csak átvizsgálható, javítható, de egyenesen; átvizsgálendő és a haladás elvének megfelelőleg javítandó! — Csak az ne legyen feledve: ami jó, azt megtartsátok!

A reformáció nem zárja ki, hogy új reformáció legyen! Sőt!... Ez a reformációban egyik legfelsegesebb gondolat!

Sok a panasz az üres templomok-, emberi bűnök-, visszavonások, felekezeti gyűlölködések miatt. Avagy nem a dogmákban, nem a cultusban, nem az egyházszervezetben van-e nálunk is valami hiba? Valami kő nem lazult-e meg? Valami szín nem kelene-e egy és más helyen, mert az talán már kopottas? Épen ma olvasom egy kiváló egyházi férfi művében, hogy „a protestáns-műst az idealizmus jellemzi s minden hatása bensőleg, a lélek mélységein megy végbe.” (Ravasz L.: Homilétikája) ... de hát így van-e ez valóban?... Idealizmus?... él-e, van-e még... már t. i. idehaza?! Mert a csatamezőkön küzdő véreink lelkeiben él! Ezt tudjuk, halljuk, látjuk!

Szent egyességben élnek; egymást segítve, testvérként szeretve, szinte a lehetetlent is valóvá teszik a diadalmas szeretet által. Nincs ott zsidó, nincs ott lutheranus, nincs kálvinista —: Testvérek mind! Az egy, igaz Istenben hisznek rendületlenül: s ez a dogmajuk, ez a cultusok, ez az együttélésük összes törvénye: Istenben bízhatok, aki megsegít bizonynyal s egymást segítsétek és szeressétek!

Az egy akol és egy pásztor a csatatéren, szerte megvalósított.

Szinte kiáltva-kiáltják felénk: *Az egyességben, a testvéri szeretetben, az egymás felé nyújtott békejobbok egy célra törekvő munkájában van a győzedelmes erő.* Ideálokért, eszmenyekért, — egy, a csak jövőben megépítendő boldog Magyarországért, ha kell, odaadják az életüket.

Ideálokért tudunk-e élni, mi idehaza élők?

A valamikor eljövendő Istenországáért próbálunk-e, akarunk-e mi küzdeni?

Mi, akik protestánsoknak neveztetünk, — legalább mi, próbálunk-e szent egyességet teremteni?

Egyetértéssel, féltékenységek féltetelével, emberi ész alkotta helyes dogmák elfogadása, vagy esetleg a haladásnak megfelelő megjavítása által — vizsgáljuk át az örök fundamentumra épített házat. Az oda nem való köveket, ha volna, dobjuk ki... hol romlás mutatkozik az épületben, javítsuk azt ki!

Evangélikus testvéreink zsinata s a mi zsinatunk is, a közel jövőben összeül.

Próbáljanak, — merjenek, — akarjanak a zsinati atyák hozzá nyúlni azokhoz az emberi ész alkotta szétválasztó kövekhez is!

Együtt! Közös megbeszéléseken! Vitákon!

A zsinat, nem csak törvényhozó testület, de más is! *A szent lelkesedés égi tüzeitől lelkesített szent férfiak eme gyülekezete akarja megteremteni a mindenben haladó kor, békességet hirdető gyermeke gyanánt: a Protestáns Uniót.*

Micsoda erő rejlenék a két protestáns egyház egyesülésében? Micsoda erő befelé? de meg kifelé is?... a nem csak számban, de a testvéri, igaz egyesülés szívyszerinti értékeivel meggazdagodott, egysegessé egy protestáns egyház?! Ekkor volna csak igazán tettekkel tenyező!...

S ez volna csak ünnep igazán, ha egybeforrva a munkás szeretetben, igazán egygyek lehetnénk!

Bizony mondom, hogy azok az istenes, szent nagyok, kik itt e földön, a reformáció hajnalán, ama híres colloquium után kezét nem fogva váltak el, — az örök Istentől nyert dicsőség hazájából áldást kérve ránk, áldanának minket ez ünnepért.

Ilyen ünnep illenék hozzájuk s hozzánk is!!

Akarni kell, s lehet!

Miskolc, 1915. dec. hó.

Farkas István,
ref. lelkész.

Mi következménye lenne, ha népiskoláinkból a vallásos oktatás kizártnék?

— Az alsóborsodi ref. lelkész-értekezlet által jutalomra méltónak ítélt pályamű. —

Nehogy azonban valaki félreértsen és azzal a felvilágosítással siessen segítségemre, hogy az állam az által, hogy népiskoláiból a vallásos oktatást kizárja, még nem üzen teljesen hadat a vallásnak, mint azt a francia forradalom tette. Meghagyja azt, mint magán ügyet a felekezeteknek, de a vallásos élet ápolását sem a kicsinyeknél, sem a felnőtteknél nem ismeri el feladatául és nem is támogatja anyagilag sem. Így értve s formulázva a kérdést, hangsúlyozva kell kérdezni, hogy állami szükséglet képez-e a vallás és vele elválaszthatatlanul összekötött tiszta erkölcsi felfogás terjedésének a gátlása? Vajjon a vallás nem helyet foglal-e azon erkölcsi javak között, amelyeknek a következő nemzedék számára való átadása a magyar nemzeti kultúra feladata? Mert ha az állam mint magánügyet megtűri is a vallást a népiskolából való kizárás után, bizony sok elvakult, félrevezetett szüle állami kényszer alkalmazása nélkül gyermekeit nem fogja vallásos nevelésben részesíteni az iskola falain kívül. És így a vallásos élet fejlődésében gátlást szenved, ami az erkölcsi fejlődésre és kihat. Már pedig nemcsak a költő énekli: „Minden állam talpköve a tiszta erkölcs, mely ha elvész, Róma rabigába görnyed!”, hanem a mindennapi tapasztalas is azt hirdeti. Keresztyén vallás és a tiszta erkölcs fogalma annyira össze vannak ma növe, hogy — mint a születésüktől kezdve összenőtt ikertestvéreket — bármiféle boncoló késsel sem sikerül a kettőt egymástól tökéletesen elválasztani, úgy, hogy életképességét mindenik a

maga teljes mivoltában megtartsa. Epen azért, akik ezt a hazánk területén évszázadok óta nemzeti kulturát, sőt több ízben — mint a keresztyénség befogadásával és a reformáció elterjedésével — nemzeti újjászületést is eredményező vallást és annak oktatását a népiskola falai közül kizárni óhajtják a kultura érdekében: épen magának a nemzeti kulturának válnak ellenségeivé és javítani törekvő szándékok közben nem számított károkat okoznak. Mozgalmukat 1914. május 5-én a felsőházban Csernoch János, akkori kalocsai érsek, a következő szavakban ítéli el „Nagyon furesán tűnik fel, midőn azok, kiknek a gyermekek nevelése felett kellene órködniök, a vallás ellen törnek s annak az iskolából való kiküszöbölését követelik. En azt gondolom, hogy nem a vallásos oktatást, hanem az ilyen nevelőket kellene az iskolából kitiltani“. Majd dr. Jankovich Béla, vallás- és közoktatásügyi miniszter, ugyanazon alkalommal, a felszólalás visszhangjaként jelentette ki: „Az igazi tudományos oktatás nem lehet ellentétben a vallással és vallásos oktatással; akik az olyan irányzatot, amely századokon és ezredekben keresztül oly nagy szerepet vitt és elősegítette az emberiség fejlődését, ma mellékes, vagy alárendelt irányzatnak óhajtanák tekinteni, az illetők nem valóban képzett és általános látkörrel bíró tudósok. Ez a törekvés különben is teljes ellentétben áll az eddigi tradíciókkal, az eddigi tapasztalatokkal, a melyek szerint az eddigi alapon jó eredményt értünk el“.

Azt hiszem, hogy állami életünk kimagasló állásában levő e két egyénnek szószerint idézett nyilatkozata a legerősebb bizonyíték a mellett, hogy az államnak igenis szüksége van a vallásos nevelésre és a nemzeti kultura feladatát vallásos nevelés nélkül megoldhatónak nem tartja. Mindazonáltal felüntetni óhajtom a vallásellenes mozgalom követői által kovácsolt érvek tarthatatlanságát is.

Állítják, hogy a vallás szeparál, növendék és növendék között válaszfalat képez, útját állja az egyetemes hazafias-erkölcsi nevelésnek. Kedvem volna megkérdeni az így érvelni megpróbált pedagógusoktól, hogy a szeparáció kimerítő fogalmával számot vetettek-e akkor, midőn ezt a vádat épen a vallással és a vallásos neveléssel szemben vetették föl? Hát az egyéniség szerinti nevelés, amelynek pedagógiájára esküsznek, már maga nem szeparálás, nem elkülönözés-e bizonyos mértékben? Ugye bár épen az különbözteti meg a jelen pedagógiáját a multtól, hogy az egyéniséggel való külön — a tehetség, hajlam szerinti — foglalkozást kívárja meg. Hát minden gyermek egyforma fölfogással, hajlammal és arravalósággal bír-e a reáltárgyaknak csak egyetlen ágára is? Azután nincsenek-e különféle nemzetiségi aspirációk vidékek szerint, amelyek a szülők által az iskolán kívül a gyermeki lélekbe is beoltatnak? Nincsenek-e különféle irányu politikai gondolkodások, amelyek a haza, a nemzet boldogulását más és más tényezőtől, más politikai irány követésétől várják? És az ilyen eltérő véleményeket szintén nem hallja-e a gyermek szüleitől? Így hát egyetemes, hazafias, hazaszeretetre való nevelés is miként lesz eszközölhető? Itt is ott áll akadályul a szeparáció. Mert ha a vallás szeparál, szeparál a nemzetiségi és politikai pártnézet is. Így a vallás kitiltása után is e tényezők a népiskolai oktatás akadályaiul maradnának meg. Hivatkozhatom dr. Imre Sándorra, ki „Nemzet-

nevelés“ c. művében rámutat, hogy a nemzet nem egységes, nemesak a nemzeti különbözőségeiben, hanem a magyarságban sincs meg a közös nemzeti tudatosság. Viszont, hogy a vallásos oktatás a hazafias nevelés elé nem emelgátat, a mi református népiskolai nevelésünkön felül hivatkozhatom a vall. és közokt. min. által Szászországba, a népiskolák tanulmányozására kiküldött Maurer Mihály temesvári áll. tanítóképződei gyakorlati tanító következő jelentésére: „A vallásos, hazafias tanítás jellemvonása meglátszik az iskolák egész berendezésén. A német önértet, a nemes nemzetnek hivatottsága a világpolitikának az irányításában, valamint a német szellem értéke és általános kulturhatása fel felecsillámlik minduntalan a mindennapi lecke alatt“. (Néptanítók Lapja, 1914. évi I. szám, 3. lap).

Hogy a keresztyén vallásban, illetve annak alapját alkotó ó- és újszövetségi könyvekben vannak is olyan tanok, melyek a mai földrajzi, természettudományi ismeretekkel ellentétben látszanak állani, bár magam is elismerem, mindazonáltal ezt nem tartom arra elégségesnek, hogy azért a vallásos oktatást mindenestől ki kell az iskolából zárni: Ezzel az érveléssel a bibliának erkölcs-tanításra alkalmatlan voltát is ki lehetne mondani. Már pedig ennyire a laikus erkölcsre való nevelés mindenhatóságát hirdető sem mernek menni. Sőt több államban, hol a vallásos nevelést az iskolából sikerült kiszorítani, a bibliai alapon álló erkölcsi nevelés van bevezetve, a mondva-csinált erkölcsi mesék helyett. Vajjon nem helyesebb követelés volna-e e helyett a vallásos oktatás reformálását sürgetni, amit magam is sok tekintetben helyén valónak látnék. Mert ha a pedagógiának az egyéniség kifejlesztésére törekvő irányát a reáltantárgyakra nézve helyesnek és szükségesnek is tartom, viszont a vallásos nevelést is óhajtanám úgy irányítani, hogy ez ne csupán régi történetek, a vallás rendszerének, vallásos történetének ismertetéséből, gépies beemléztetéséből álljon, hanem a vallásos egyéniség kifejlesztésére is törekedjék. Abból az adott személyiségből, a gyermekből, a benne rejlő alapvonások kikeresésével és felismerésével igyekezzék a jövő vallásos és erkölcsös emberét megformálni. Törekedjék jellemének megalapozására, igazságérzetének felébresztésére, az Isten és emberszeretet érzelmének kifejlesztésére.

Halászy József.

(Folyt. köv.)

Jelentés a missiói egyházak 1914. évi életéről.

— A tiszáninneni egyházkerület őszi közgyűlése elé terjesztette
Péter Mihály missiói előadó. —

(Folytatás és vége.)

Viszont, ha sok volt az aratásra való gabona: volt két egyházunk, ahol az arató kezéből esett ki a sarló. A jenkei missionáruséból, Móré Gáboréból végképen. Mielőtt 1914. évi működéséről beszámolt volna, okt. 28-án, 58 éves korában, 28 évi missiói munkálkodás után magához szó itá az Úr. Mindhaláláig lelkes, tevékeny gondozója volt egyházának, különösen az anyagi ügyek rendezése terén ért el kiváló sikereket. Hogy a jenkei anyaegyház vagyona a Pongrácz Gyula-féle hagyomány által 140 hold földdel növekedett, hogy a lelkiekben is ékes rend-

ben hagyta örökét az utódra: ezek az ő lelkipásztori sikerei közé számíthatók. Halála után ideiglenesen Móre Elek nagypinkóci lelkész látta el a missiói teendőket. — Egy másik missiónkban, Abodon, a fiatal missionárius tanító aug. 1-én a sarlót karddal cserélte fel. Ezzel aztán nehéz helyzetbe is jutott emez egyházunk, mert iskoláját meg nem nyithatta, a vasárnap dőlelőtti istenitisztelet szünetelt, e helyett délután tart istenitiszteletet a meszesi lelkész: Almásy Lajos, aki különben a missió egyéb teendőit is végzi ideiglenesen, — habár a szórványokat az ottani nehéz körülmények miatt nem látogathatja.

Nem olvasható panasz a jelentésekben a felekezeti békességet illetőleg. Csak az egri lelkész említi, hogy a reversálisért való hajsza r. kath. részről most sem szünetelt. Ugy látszik, a közös hazai baj jobban összekapcsolta a különböző felekezetek hiveit. Bár csak ez a szép viszony állandó maradna s édes gyümölcsöket teremne hazánk javára s Egerben is megszűnnék a túlbőzgoság.

A nehéz viszonyok dacára is mngmaradt a jó rend, állandó a belső emberek és a hivek közötti szeretet és békeség. Mert ha a jó rendet zavarta is eleinte egyes munkaerőknek, tanítóknak, gondnokoknak más tere vonása, de úgylátszik, — ezen a hiányon is igyekezett segíteni az egyházainkban lévő belső erő, készség. Azt a sebet is, amelyet pedig több missiói jelentés felmutat, a megnövekedett adóhátralékot, rövidesen beforrasztja egyházunk élet-erős fája. De amint a statisztikai mellékletek igazolják, — nem is olyan igazán súlyosak azok az adóhátralékok.

Mindeme jellemzés keretéből azonban sajnos, ki kell vennem a minaji missiót. Az ottani állapotokról már múlt évi jelentésünk sem szólt öröndetes módon, ennek folytan egyházkerületünk közgyűlése utasította az ungi egyházmegye elnökségét, hogy a minaji egyház helyzetét tegyék sürgős vizsgálat tárgyává és a vizsgálat eredményéhez képest járjanak el, hogy az egyházban a békeség helyreállítható legyen. Hogy ez utasításnak eleget tettek-e, az iratokból meg nem állapítható, pedig úgylátszik, azóta a viszonyok nem hogy javultak volna, hanem egyenesen rosszabbodtak. A minaji állapotokat maga a missiói lelkész így jellemzi: „a mesterségesen előidézett, tervszerűleg éveken át előkészített, öt év óta türheletlenné vált egyházellenes viszonyok közt az egyházközösséget sikerrel gondolni nem lehet“. Továbbá kitűnik a jelentéséből az is, hogy az egyházban még presbyterium sincs, sőt még harangozó sincs. Az anyagi viszonyok a lehető legrendezetlenebbek, 1909. év óta az adóhátralékok nem folytak, illetőleg uem hajtották be. Mint a melléklet bizonyítja, az 1913. évről nincs gondnoki számadás, az 1914. évről pedig költségvetés. Megmenteni ezt az egyházat a végképeni elmerüléstől, felső hatóságainknak immár halaszthatatlan kötelessége.

A missiói lelkészek fontos teendőjét kepezvén a jelentések pontos elkészítése, az egyházmegyéknek pedig a jelentések felülbírálata: ez általános kép keretében, erről is szólanom kell. Mióta az egyetemes konvent 79/1912 sz. határozatával elfogadott nyomtatványok szolgálnak a missiói jelentések megszerkesztésére nézve: azóta szabatosabbak a jelentések, ellenőrizhetőbbek a statisztikai számok. De azért a munka még így sem tökéletes, még emberi-

leg sem. A jelentések többjének az a hibája, hogy nem a *címek alá* tartozó tényeket sorolják fel a jelentést tevők. A statisztikai számok ellenőrizhető voltát nem aknázták ki az egyházmegyei missiói előadók, így az egyetemes konventi előadó egy minden részletében teljesen megbízható konventi főösszesítést még most sem készíthetett. A statisztikai mellékletek eme hiányára a részletes tárgyalás rendjén fel fogom hívni a figyelmet.

Tudvalevő továbbá, hogy a missiói jelentéseket előbb az egyházmegyei missiói bizottsága, majd maga az egyházmegye tárgyalja. Sajnos ez Ungban meg nem történhetett, mert Jenkéről és Minajból nem érkezett jelentés a tavaszi egyházmegyei közgyűlés elé. Így a jelentések egyházmegyei határozat nélkül kerültek egyházkerületünk közgyűlése elé.

Missiói nyomtatványokról lévén szó: egyetemes konventünk jelen évi 137. sz. határozatával, azon elvből indulva ki, hogy minden elméletnek legjobb próbaköve az élet, véleményt kér egyházkerületünk-től a nyomtatványok módosítása tárgyában, különös figyelemmel arra, hogy a vagyonleltár és rovatos kimutatás másolatának évenkénti felterjesztése nem volna-e mellőzhető s hogy a jelentés 8. sz. melléklete feleslegessé teszi-e a korábban használatban lévő utazási napló csatolását. Ugy erre, mint az alsózempléni egyházmegye hasonló irányu felterjesztésére véleményünket annak rendjén előterjesztjük.

Ez általános kép megrajzolása után térjünk át a részletekre. (A részletes jelentést l. az egyh.-ker. közgy. jkvben.).

KÖNYVISMERTETÉS.

Beszédek és imák háborúi alkalmakra. II. kötet, összeállította dr. Lencz Géza ref. theol. tanár a debreceni egyetemen. Megjelent Debrecenben, Hoffmann és Kronovitz könyvnyomdája és könyvkiadó hivatala kiadásában 1915. évben. Ára 5 kor. A könyv tiszta jövedelme a sebesültek számára beszerzendő vallásos iratokra fordíttatik.

(Folytatás.)

Böszörményi Jenő beszéde: „Az Urban való öröm“ sem hiba és fogyatkozás nélkül való. A bibliai szöveg szerint a tárgykitűzés nem teljes, ilyenformán volna kiegészíthető: Az Urban való öröm és hála, vagy még szabatosabban: Az Istent keresők öröme és az ő szabadítását szeretők halála. Tág tere nyílt volna így a szónoknak a jövőt megsejditő prófétai látomásokra, amelyeknek hangját meg is üti a beszéd második részében. Jelenlegi berendezésében nem nyugszik a beszéd biztos alapokon, bármily megkapóak, eszméltetőek és érzésmélyítőek is a szónok fejtegetései.

Csermák Béla II. Kor. 4. r. 17., 18. v. alapján a „Láthatatlan erők“-ről elmélkedik. Valóságos kincsesbánya ez a textus egy háborúi alkalmi beszéd megírásához, szerzőnk beérte a felszínen levő erők kiaknázásával. Nem is az egész szövegre támaszkodik, a 17. verset egészen elejti, holott a két vers együtt a maga összefüggésében nyújtotta volna az igazán hálás, nagyértékű tárgyat. De hát ez lehet felfogás dolga is. Csakhogy határozottan körvonalazott szempont nélkül tág tere nyílik a szónoknak a szabadoságra, amikor hetet-havat összehordhat anélkül, hogy nyugvópontra jutna. Érdeme a szónoknak, hogy a

bizonyításban mégis bizonyos fokozatosság elve alapján jár el, mert ez megmenti a szertelenségtől.

Erdős Károly beszéde: „Istenben élünk, mozgunk és vagyunk“, egy csokornyí üde evangéliom.

Futó Zoltán beszéde: „Nagy, nehéz időkben hogyan nyílnak meg a szívek Isten számára“, a kötet legjava darabjai közé tartozik. Előadási módja vonzó, okfejtése világos, formailag egységes és egész. Egyes részei Hesselbacher után vannak kidolgozva.

Fülöp József beszéde: „Az igazság és gonoszság e világban“, történeti példákban mutatja fel a jó és gonosz állandó jelenlétét, de ezzel szemben az isteni igazságszolgáltatás kimaradhatatlanságát, mely a jó megjutalmazásában és a gonosz megbüntetésében nyilvánul s a hívő embernek a világháború rettenései között is nyugodalmat ad. Külső hatásadászat nélkül is építő e beszéd, melynek jellemző tulajdonsága a gondos tervelés.

Imre Lajos: „Isten atyja az árváknak, őrizője az özvegyeknek“ felirattal ellátott beszédvázlatot ad. A beszédnek ez a jellege nincs ugyan feltüntetve, de megállapítható abból, hogy a bizonyításra szánt érvek minden bővebb kifejtés nélkül sorakoznak egymás után. De még vázlatnak is szegény ez a mű, mert a II. részben kitűzött tárgyat teljesen bizonyítás nélkül hagyja. Nincsenek itt már izmok sem, a melyeket hússal kell kitölteni, csak fehérítő csontok, amelyekhez inkább tud az ember rágó fogakat oda képzelni, mint épülő hallgatókat.

Kábel Endre: „Vigasztalás a nehéz napokban“ feliratú beszéde olyan formátlan és koraszülött, amelyet az anyakönyvvezetőknek sem jelentenek. Az alapige szedése hibás: Jeremiás 38. r. 33. r. helyett.

Kiss József beszédében, melynek tárgya: „Az Ur kegyelmének és a békességnek várása“ még mindig sok a politikai vonatkozású elem, ami különben tartalmas, gondos beszédét meglehetősen elszínteleníti, sőt ellaposítja.

Kósa Ferenc beszéde: „Isten a világháborúban“, széles alapokon nyugvó tárgy és szövegszerű beszéd. Hibája az unalmasságig menő részletezés, mellék-kérdések nagy terjedelemben való felölelése. A beszéd Dipper nyomán készült.

Marjay Károly: „Hősök legyetek!“ feliratú beszéde lelkes, gyújtó hatású értelmezése a prófétai riadónak. A szónok azonban ezúttal sem tagadja meg egyéniségét, midőn a bevezetésben a harci zászló kibontása előtt bűjtöléssel, sírással és kesergéssel egybekötött bűnbánatot hirdet. Olyan esetlen is aztán ebből az előzményből a tárgy kitűzésre való átmenetel, hogy szinte kátyúba zökken a különben minden ízében derekas szónoklatot.

Pósa Péter arra lelkesít, hogy: „Egymás terhét hordozzuk.“ Teszi ezt a gyakorlati ember életrevalóságával, a népe jóra valósságába vetett erős bizalmával. Nem is folyamodik e célból mesterfogásokhoz, beleállítja az adott helyzetekbe az apostoli parancsot, melyekkel szemben nekünk egy a feladatunk: betölteni a Krisztus törvényét, a szeretetet. — Kár, hogy bevezetése nem céltudatos, hanem kapkodó.

Román Ernő egy ötletes szónoki fogással egy katona-lelél alakjában végzi el kitűzött tételének bizonyítását: „Amely szolgálatot az Urban vettél: azt betöltsd!“ Tárgyhoz illő bevezetés és ugyanilyen záradék között foglal helyet a nagy elmésséggel, melegséggel megírt levél, amely maga a legsi-

kerültebb tárgykifejtés. Egyike a kötet legjobb beszédeinek.

Sulyok István beszéde: Bizodalom a veszélyek között Istenben“ egyike azoknak a háborús alkalmi szónoklatoknak, amelyek az Istenige erejével acélozzák meg a gyöngye lelkeket és békességes várakozásra hangolják a türelmetleneket. Formai hiánya e műnek, hogy tárgykifejtése nem teljes, feledtetni azonban ezt is a nyugodt, méltóságteljes hang, a beszédet átható keresztyéni nyugalom.

Szabó Béla beszéde: „Vigyázzatok és imádkozzatok“, alaki hibában szenved. A predikáció bevezetésének az egész tárgyra kell természete szerint előkészítenie a hallgatóságot; e beszéd bevezetése egyoldalúlag csak a tárgy egyik felét öleli fel, sőt propositiója is csak erre irányul, midőn elmélkedése főtételét ekként állapítja meg: „Erről a vigyázásról elmélkedjünk most röviden“ Hogy a szónok bebizonyítsa aztán, hogy milyen rosszúl tervelt, egyszerre csak meglepi hallgatóit olyan tárgy kifejtésével, amelyet kilátásba sem helyezett, midőn a vigyázás mellett az imádkozás szükségét is erősítgeti, bizonyítja. Szerző a Máté 26. r. 40., 41. verseit veszi fel szöveg gyanánt, de a 40. vers bátran elhagyható, mert az egész beszéd folyamán nem történik rá hivatkozás, nem is áll végképpen vonatkozásban a beszédrel, de különben is a 41. vers teljesen önálló és a történeti összefüggésből az értelem kára nélkül kiszakítható. De ha a szöveget mégis történeti összefüggésében kívánta megtartani, nem szabad volt a függő pókháló szerepére kárhoztatni a szöveg e részét sem, hanem annak alapján is kellett felépítenie az egész beszédet, amely esetben talán a bevezetés egyoldalúságára is kiterjedt volna a szónok figyelme.

Takács Sándor beszéde: „Okkal járunk“, olyan összefüggéstelen, olyan laza, hogy a szónok beszéde szerkesztésében egyáltalában nem mondható okkal járónak. Egy szép és találó ellentétből vett sikerült bevezetés után eme tárgykifejtésre lyukad ki: „Jertek hát K. T.! az okokat és célokat vizsgáló értelemmel, szerető, szánakozásra hajló szívvel tegyünk most egy rövid sétát a háború kérdése körül.“ — Ilyen bizonytalan, ilyen ingoványos talajra nem szabad vinni a hallgatóságot. Lidércfények csalogatják ilyen süppedékeken a szónokot, amelyek útvesztőbe visznek, mint történt az szerzőnkkel is, ki tetszetős idézetek beszúrása kedvéért a bizonyítás erős talajáról azonnal le is csúszott a poétasodás berkeibe, hogy ok és értelem nélkül így kiálthasson fel: „Oh ezt a háborút nem mi találtuk ki.“ Ne felejtse el a szónok, hogy a költészet nem célja, csak eszköze lehet okkal-móddal az igehirdetésnek. Aztán hogy kerülnek a beszéde kivehetőleg második szakában futólag érintett kérdések röpké egymásutánjai fejtegetéseibe?! Vagy a rövid séta során mindent meg nézhetünk?! Szabotosság nélkül, — ha még oly szépen írunk is, nincsen szónoki mű.

Könyves Tóth Kálmán beszéde: „Az erős torony“ hatását erősen gyöngíti az I. és II. részben alkalmazott indirekt bizonyítás. A más nézetet vallók érveinek felsorolása csak akkor bizonyul hathatós bizonyítási módnak, ha ezeket az érveket egyszerűsmind meggyöngítjük, megerőtlenítjük. A szónok ezt nem teszi, ezért beszéde első része teljesen szintelen. Ugyanezt mondhatjuk a II. részből is azon oknál

fogva, mert itt sem nyer erős kidomborítást az a tétel, hogy az Ur nevéhez, mint erős toronyhoz, csak az igaz folyamodhatik. De a beszéd e gyöngéit is sok tekintetben feledteti a tárgyhöz illő gyönyörű bevezetés, a megragadó szépségű harmadik rész, amely sajnos, második felében elvizenyősödik. Ne mondjon a szónok többet, mint amennyit a tárgy kifejtése szükségképpen megkíván, mert a terjengősség és kitérések által csak lerontja a lelki hatásokat.

Dr. Tüdös István beszéde: „Az Ur ítéle”, egyike a kötet legjobb, legértékesebb beszédeinek. Hogy erős, öntudatos szónokkal van dolgunk, sejteti már a minden ízében egy határozott gondolatot körülölelő tárgyas ima is, — amely után mint ismerős hangok csengenek már füleinkbe az alapigék. Amily határozott ez a bibliai szöveg, oly határozott az azon felépített beszéd. Szabályszerűen, mint a kristály, jeccednek a kitűzött főtétel körül a szónok meggyőző érvei, komoly igazságai. Nincs itt ugrás, tárgytól való eltérés, de mindenütt tárgyilagosság és fokozatos emelkedés egészen addig a pontig, ahol a kristály összefutott csücsében a hazaszeretet áldozatiával szemben ez a fenséges vallomás nyer örök ragyogást: „Minden veszteségünk, nyereségünk a hazáért.” Tárgyhoz illő, megnyugvást gerjesztő utóima járul a beszédhez.

(Folyt. köv.)

Janka Károly.

IRODALOM.

* Erdélyi Lajos: **A Halotti Beszéd, mint nyelvjárási emlék.** Bp. 1915. Ára másfél korona. A Halotti Beszédre már csaknem egész könyvtárt kitevő könyvet, értekezést írtak és még mindmáig nincs tisztázva eredete, kora, nyelvjárása. Ugyanegy embernek is változott róla időnként folytán a véleménye. Erdélyi hatalmas tudással párosult filológiai akribiával meg végig a róla szóló véleményeken¹, értékeli azokat, felhasználja nézetének támogatására felhasználható adataikat. Toldy és Arany palócna, Döbrentey dunántúlinak, Simonyi göcsejinek véli a H. B. nyelvjárását, Szinnyei szerint az *e-ző* és *ö-ző* nyelvjárás keveredik benne és másolat. Erdélyi belső, azaz a nyelvjárási nyelvalakok bizonyítékai alapján kimutatja, hogy a H. B. nem lehet a göcseji nyelvjárás emléke, hanem igenis mátyusföldi emlék, melynek alakjai más nyelvemlékekben is elő-előbukkannak. Megállapítja azután a H. B.-nek a dunántúli nyelvjárás-területekkel való kapcsolatát s kihozza azt az eredményt, hogy az *ö-zéssel* vegyes *e-zés* és *i-zés* a H. B. e két sajátossága Felsődunántúl vidékén is előfordul. Sorra veszi a H. B. szókinését s mintegy 109 szót vizsgálva kimutatja, hogy ezek is a felsődunántúli nyelvjárás-területre utalnak, s ol még annyi viszontagság, török pusztítás, német telepítés után is megmaradtak ilyen alakok. Ezzel megdönt az a felfogás is, hogy a H. B. másolat. Egységes nyelvemlék, melyet Pannónhalmán írhattak Deáki község számára. Írója pedig mátyusföldi lehetett. Így igazságot szolgáltat Révai-nak, de ki is egészíti egyúttal annak kutatásait.

Ezt az eredményt Erdélyi szigorúan tudományos

módszerrel hozza ki, így egyengeti az utat ahhoz, hogy „helyhez kötven nyelvemlékeinket, biztosabb következtetéseket tehessünk olvasásukra, műveltség- és irodalomtörténeti vonatkozásukra, a történeti magyar nyelvjárásban, telepedéstörténet, a magyar irodalmi nyelv fejlődése szempontjából is.” Adatait sok kutatás, személyes utánjárás, utazások után gyűjtötte. Mellékelte hozzá egy térképet is. — Ezáltal megindította azt a mozgalmat, mely az irodalmi emlékek nyelvjárásának tanulmányozása által sok függő kérdés elintézéséhez fog adatokat szolgáltatni. E mozgalmat a Sárospataki Ref. Lapok nagy érdeklődéssel kíséri, mert hiszen ép-e lap hasábjain adtunk hangot már e könyv megjelenése előtt annak az óhajunknak, hogy a megtámadott hitelességű kuruc balladák valódiságának bizonyítására nagyon jó szolgálatot tehetnének különböző nyelvjárású voltuk bebizonyítása. Mert lehetetlennek tartottuk (Cáf. 74. l.), hogy egy ember annyira jól ismerje az *akkori* különféle tájnyelvi alakokat, hogy hamisítani tudja őket.

Amit mi akkor csak felvetettünk, annak a megoldását várjuk (és pedig e munka átolvasása után reményel várjuk) Erdélyitől. Hiszen máris utal egy pár kuruc nyelvjárási alakra (69. l. Veszprim, szörzék, szeginy) ép a létesnek hirdetett balladákban. Reméljük, hogy munkakedve nem lankad meg addig, míg ezt is meg nem állapítja. — A mű különben a Nyelvészeti Füzetek 71. számaként jelent meg.

Amit a H. B.-re vonatkozólag megállapít, azt keresi a Gyulafehérvári Glosszákra nézve is a „*Melyik nyelvtérületen írhatták a Gy. Glosszákat?*” c. művében.² Ez előbb jelent meg, mint a H. B. nyelvjárásáról szóló mű, de amaz előbb volt kész (két évvel), s ez csatlakozik amahhoz. A Gyul. Gl. nyelvtérület eddig Simonyi és Szinnyei ismertették. Nyelvjárásával senki sem foglalkozott. Ő Nuszhorn példájára a belső és külső valószínűséget, a nyelvtörténetet s a nyelvfejlődést tekintetbe véve, fog a kutatáshoz. Felhasználja az oklevelek szavait is. Kiindul a mai nyelvjárásból s megállapítja, hogy valószínűleg Alsódunántúlról való az emlék szerzője. Ezt bizonyítja a múltból való nyelvemlékek is. Végig megy ezeken is és a 15. lapon kimondja, hogy a megtámadott hitelességű kuruc énekekben (Bezerédi-nóta, A kölesdi hareról, Nemet sas vert fészket, Dunántúli bujdosók éneke stb.) is dunántúli nyelvjárási emlékek vannak. A külső bizonyítékokat is sorra veszi a Gyul. G.-nál. Ezek alapján is dunántúli emlékek bizonyul s Székesfehérvárról került előbb északra, majd keletre, az erdélyi Gyulafehérvárra. — Így e 15 sornyi becses nyelvemlék keletkezési helyének tisztázásával becses szolgálatot tett szerző úgy a nyelvészetnek, mint az irodalomtörténetnek. Várjuk a többi. G. J.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Gyászhirek.** „A zilahi ref. Wesselényi-kollégium előjárósága és tanárkara mély megilletődéssel tudatja, hogy *Kincs Gyula* kir. tanácsos, főgimnáziumi igazgató, a ref. egyetemes konvent tanügyi előadója, az erdélyi ref. egyházkerület igazgató-tanácsosa, a zilahi ref. egyházközség presbitere, az Országos ref.

¹ Pray, Sajnovics, Cornides, Debreceni Grammatika, Sándor I., Révai, Versegly, Toldy F., Simonyi, Zolnai, Hunfalvy, Pápay, Döbrentey, Gáti, Kazinezy, Négyesi, Horváth Cyrill, R. Prikel, Szinnyei, Mészöly, Sebestyén, Balassa, Trócsányi.

² Kolozsvár 1914. Különny. az Erd. Múzeumból.

Tanáregyesület jegyzője, a Wesselényi-Egylet elnöke, Szilágyvármegye törvényhatósági bizottságának, Zilah város képviselőtestületének tagja, életének 57-ik, tanárságának 33-ik, igazgatóságának 19-ik évében, 1915. december 31-én este 10 órakor váratlanul elhalálozott. Élete fáradhatatlan és szünet nélkül való munka volt. A munka zajából, a földi mulandóságból egy zajtalan lépéssel szállott át az örök pihenés csendes birodalmába. A társadalmi élet lelkes bajnokát, nagyérdemű halottunkat rajongva szeretett iskolájának dísztermében felállított ravatalról 1916. évi január hó 3-án d. u. 3 órakor fogjuk a református egyház szertartása mellett örök nyugalomra kísélni. Kiváló érdemeit örök emlékezet, buzgó munkásságát örök pihenés illeti meg. — Korai halála ref. középiskolai oktatásiügyünknek nagy veszteségét jelenti; benne egy lelkes, modern, szakképzett tanár és igazgató, a közügy sokoldalú, értékes munkása dőlt ki, egy nemesen, harmonikusan megfutott élet-pálya tört derékban ketté. — *Kiss Károly* mádi áll. el. iskolai ig.-tanító, a mádi ref. egyháztanács tagja és jegyzője, korábban mádi ref. tanító, a tavaly elhalt *Kiss László* bátfai lelkész testvérje, f. hó 4-én életének 57-ik, érdemes tanítói működésének 37-ik évében elhunyt. A hűséges munkások emlékezete legyen áldott! — *Abaházy József* olaszliszkai lelkész, gyülekezetének 48 éven át hűséges őriző pásztora, a szerető férj és apa f. hó 5-én, 77 éves korában elhunyt. Szeretteivel és híveivel együtt mi is áldjuk emlékezetét!

— **Értesítés.** A sárospataki ref. főiskola akadémiáján (theologiai és jog- és államtudományi fakultások) a f. 1915—16. iskolai év *második felére a felvételek* 1916. január hó 10—31. napjain lesznek. A *lecke-könyv aláírások* január 29. és 31. napjain tartatnak, az *előadások* pedig február 1-én kezdődnek meg. *Felvételi díj:* egyszersmindenkorra 8 kor. *Tandíj:* a theol. fakultáson 20 kor.; a jog- és államtudományi fakultáson: a) *jóvételeményes* joghallgatóktól 45 kor., b) *nemjóvételeményesektől* 56 kor. *Az igazgatóság.*

— Az „*Emeljétek fel szíveteket*” című felhívásra főiskolánk tápintézete számára újabban a következő kegyes adományok érkeztek: *Sárkány Sámuel* szentistvánbaksai ref. lelkész 110 K 70 fillért küldött a következő sorokkal: „A főiskolai tápintézet részére gyűjtöttem: 1. a *szentistvánbaksai* ref. egyházban: 46 K 90 fill., 2. a *nagykinizsi* ref. egyházban: 63 K 80 fill., 3. az én adományom 50 K, összesen 160 K 70 fill., melyből 110 K 70 fillért itt küldök; a magam 50 K adományát pedig soha el nem múló hálám csekély jele gyanánt, mint a főiskolai tápintézet részére teendő *alapítvány* első részletét a főtiszt. egyházkerület pénztarába küldöm gyümölcsöztetés végett.” — *Veres Károly* nyírturai ref. lelkész a közép-szabolcsi ref. egyházmegye adománya címén 1 K-t; egy abauji ref. lelkész 73 K-t küldött, ezeket írván: „Az elbizakodás, még ha a legszentebb cél érdekében történik is, rendszerint megboszúlja magát. Ez történt velem is, mert a főiskolai tápintézet részére kívánatosnak jelzett gyűjtésem eredménye egy kissé összezugorodott. De mikor azt látom, hogy „a nagy papok” lakta fényes ekklesiák még mindig hallgatnak, vagy 20—30 koronával diszelegnek, az én maroknyi gyülekezetem 73 koronáját még sem szabad lekicsinyelnem, mert tudom, hogy jó szívvvel adták, a jó

szívű adakozót pedig szereti az Isten. Isten áldása örökké szeretett Alma-materünk felett!” — *Dusza János* pelsőci ref. lelkész a maga részéről 40 K-t, ugyanő a pelsőci ref. hívek adománya címén 60 K-t küldött, Isten áldását kérve főiskolánkra; — *Kovács Lajos* felsőszabolcsi e. m. pénztárnok a *gégényi* ref. egyházközség ajándékaul 2 K-t; — *Dr. Nagy Ottó* tiszaföldvári főszolgabíró gyűjtése: 10 K; — *Medgyaszay András* hernádszentandrás ref. lelkész 100 koronát küldött a következő levél kíséretében: „Az *„Emeljétek fel szíveteket*” felhívásra szerény gyűjtésünk eredményeként a sárospataki tápintézet részére . . . A gyűjtésben egyházközségünk két jeles fia: *Szabó Zoltán* és *Zsiros József* IV. osztályú pataki tanulók buzgólkodtak.” Fogadják a nemeslelkű jöltevők főiskolánk hálás köszönetét! — A nyugtázást folytatni fogjuk.

— **Ajándék a főiskolai könyvtárnak.** *Órás Kálmán* ondi ref. lelkész főiskolánk könyvtári kéziratárát egy igen becses Tompa-ereklyével gazdagította. Muitt évi dec. hó 15-én ugyanis könyvtárunknak ajándékozta Tompa Mihálynak Dráskóczy Sámuelné úrnő felett 1853 ban mondott halotti beszédét. A nyolc negyedről alaku levélre terjedő beszéd elejétől végéig Tompa sajátkezű kézírata. Címe: „*A nő helye; hivatásának szépsége és fontossága.* HALOTTI BESZÉD b. e. DRÁSKÓCZY SÁMUELNE született UJHÁZY CLEMENTINE asszony felett. December 20-án 1853. Tompa Mihály.” — Az igen becses ajándékért fogadja az igen tisztelt lelkész úr főiskolánk hálás köszönetét! E nemes lelkű ajándékozással kapcsolatosan mély tisztelettel kérjük lapunk t. olvasóit, hogy a Tompa-reliquiák összegyűjtésében főiskolánk könyvtári hivatalának továbbra is segítségére lenni kegyeskedjenek.

— **A Kálvin-Szövetség,** mint már jeleztük, január 18—21-én konferenciát rendez lelkészek számára, melynek főtárgyát a *lelkészekre a háború után váró teendők* megbeszélése képezi. Nem nagyarányú, hanem *bizalmas, baráti jellegű* konferenciáról van szó, nagy és életbevágó kérdések megbeszélése végett s épen ezért csak azok részvételét kéri, akik a négy napig tartó előadásokon mindvégig jelen akarnak lenni. A theológián tartandó konferencia részletes programja a következő: *Január 18-ikán* d. e.: Áhitat, tartja *Petri Elek* püspök. Miben rejlett a magyar kálvinizmus ereje a múltban? *Dr. Kovács István* theol. tanártól. Bölesészet, keresztyénség, protestantizmus, *Dr. Szabó Aladár* lelkésztől. A magyar gyermekvédelem föladatai, *Ruffy Pál* min. tanácsostól. Megbeszélés. D. u.: Igehirdetésünk újabb irányai. (I.) *Dr. Ravasz László* theol. tanártól. Szövetségi közgyűlés a Kálvintéri templomban. Az *istentiszteleten* imádkozik *Petri Elek* és predikál *dr. Kenessey Béla*. *Január 19-ikén* d. e.: Áhitat, tartja *dr. Kenessey Béla* püspök. A kálvinizmus theologiai alapfogalatai, *Sebestyén Jenő* theol. m. tanártól. A modern vallásos színezetű eszméáramlatok és a keresztyénség, *Veress Jenő* theol. m. tanártól. Az ijesztő gyermekhalandóság Magyarországon, *Dr. Berend Miklós* főorvostól. Megbeszélés. D. u.: Igehirdetésünk újabb irányai. (II.) *Dr. Ravasz Lászlótól*. Egyházunk mai helyzete. (I.) a) Szellemi áramlatok egyházi életünkben, *Hamar István* theol. tanártól. b) Egyházpolitikánk, *György Endrétől*. Eszmecsere. *Január 20-án* d. e.: Áhitat, tartja *Németh*

István püspök. A kálvinizmus etikai alapgondolatai, Nagy Béla theol. tanártól. A modern morálfilozófia és a keresztyénség, Dr. Rácz Lajos sárospataki főiskolai tanártól. A szociális munkák falun és ezek anyagi és erkölcsi következményei, Andrassy Kálmán buji lelkésztől. Megbeszélés. D. u.: Milyen hiterősítő munkákat végezhetünk falun? Forgács Gyula péceli lelkésztől. Egyházunk mai helyzete. (II.) c) Egyházunk és a szociáldemokrácia, Dr. Szöts Farkas theol. tanártól. d) Egyházunk és az intelligencia. Dr. Bernát István, a Kálvin-Szövetség vil. elnökétől. Eszmecsere. Január 21-én d. e.: Áhitat, tartja Czeglédi Sándor theol. tanár. A kálvinizmus szociális alapgondolatai, Sebestyén Jenőtől. A kálvinizmus és a szekták, Lukácsy Imre dunavecsei lelkésztől. A lelkészek teendői a patronázs-munka terén, Dr. Lázár Andor ügyvéd-től. Megbeszélés. D. u.: Liturgiális kérdések, B. Pap Istvántól. A lelkipásztor eszménye Kálvin szerint, Dr. Pruzsinszky Pál theol. igazgatótól. Befejező áhitat, Dr. Ravasz Lászlótól. Kedvezményes áru vasúti jegyekért folyamodás történt. Jelentkezések január 13-ig B. Pap István theol. tanárhoz küldendők IX., Ráday-u. 28. sz. alá.

— **A fővárosi iskolák háborús kiállítása.** Nagyon aktuális és nagyon érdekes kiállítás nyílt meg a budapesti Papnövelde-utcai elemi iskolában: az elemi polgári, középiskolai, kereskedelmi fiú- és leányiskolák háborús kiállítása. Hogyan hatott s hogyan foglalkoztatta a gyermekek lelkét, kezdve a legkisebb óvodásoktól felfelé s hogyan nyilatkozik az meg, — azt tünteti fel e kiállítás, a gyermekek rajzaiban, gipszből, fából, papírosból készült ágyú, puská, hajómodellekben, repülőgépekben. Bemutatják a cserkészek szerepét is a hadsegítés terén. Ezek és más itt fel nem sorolt dolgok (pl. fényképek) érdekes tanulságokat szolgáltatnak a háború lélektanához. A tanszemélyzet cikkeiből is van kiállítás papírra felragasztva. Legérdekesebbek a gyermekek alkotó munkára való hajlamának produktív megnyilatkozásai, a magukcsinálta modellek. A kiállítás febr. 1-ig lesz nyitva. Aki teheti, nézze meg, ha Pestre kerül. G. J.

Szerkesztői üzenetek.

B. Gy. Disznóshorvát. A dec. 9-én küldött 10 korona 1916-ra van elkönyvelve. A nyomda minden vidéki előfizetőnek mellékelte postautalványt.

D. J. Erdőbénye. A legutóbb küldött 10 koronával 1915. dec. 31-ig.

E. J. Sajóbábonny. 1915. dec. 31-ig van rendben.

F. B. Szászfa. Az 1915. jan. 9-én küldött 10 koronával 1914. dec. 31-ig van rendben.

A. L. Tiszakeszi. Az 1915. jan. 2-án küldött 20 koronával 1914. június 30-ig volt rendben.

H. L. Kistráska. Az 1915. dec. 8-án küldött 40 koronával 1915. június 30-ig van rendben.

H. J. Tokaj. Az 1915. nov. 23-án küldött 10 koronával 1915. június 30-ig van rendben.

F. E. Göncz. Az 1915. jan. 27-én küldött 10 koronával 1914. dec. 31-ig.

K. S. H.-zsadány. Az 1915. dec. 3-án postára tett 20 kor. 1913-ra és 1914-re van elkönyvelve.

P. P. Cserépfalú. Az 1915. jul. 25-én küldött 5 koronával 1915. dec. 31-ig van rendben.

P. J. Mád. Az 1915. jan. 5-én küldött 10 koronával 1914. június 30-ig.

R. E. Alsószolca. Az 1915. jan. 2-án küldött 5 koronával 1913. dec. 31-ig volt rendben.

Sz. Gy. Uzapanyit. Az 1915. februárjában küldött 10 koronával 1915. június 30-ig van rendben.

Konfirmációra előkészítő Káté.

Reformatus növendékek számára írta:

Szoboszlai Pap István.

Közrebocsátotta:

Révész Bálint.

Átdolgozta:

S. Szabó József.

64-ik kiadás. — Ára 36 fillér.

A nagytiszteletű Lelkész Úrknak 10% engedményt és minden 10-re 1 ingyenpéldányt adunk.

Kapható:

Hegedűs és Sándor

protestáns irodalmi könyvkiadóhivatalában DEBRECENBEN.

Pontos és legjobb

ÓRÁK

5 évi jótállás mellett!

Egyházi szentedények

úrvacsorai kelyhek, osztó-tányérok és borkancsók, kereszteselőkannák, tálcák és medencék, arany és ezüst ékszerek, evő-eszközök és china-ezüst disztárgyak részletfizetésre is!

Javításokra és vidéki megrendelésekre különös gondot fordítok! Árjegyzék 2000 rajzzal ingyen és bérmentve! — Pontos kiszolgálás. Jutányos árak!

POLGÁR KÁLMÁN műorás és ékszerész, a ref. egyházak szállítója
BUDAPEST, VI., Teréz-körút 5., I. emelet.

SÁROSPATAKI REFORMÁTUS LAPOK

A TISZÁNINNENI REF. EGYHÁZKERÜLET ÉS A SÁROSPATAKI FŐISKOLA KÖZLÖNYE.

MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

ELŐFIZETÉSI DIJ		Főszerkesztő	Felelős szerkesztő és kiadó	HIRDETÉSEK DIJA:	
Egész évre	10 Kor.	RADACSI GYÖRGY	DR. RACZ LAJOS	Egész oldal	32 Kor.
Félévre	5	Főmunkatársak:	DR. BUZA LÁSZLÓ	Fél	16
		HARSANYI ISTVAN		Negyed	8
				Nyolcad	4

TARTALOM: Mocsáry Lajos. — Halász József: Mi következménye lenne, ha népiskoláinkból a vallásos oktatás kizártnék? (Folyt. köv.) — Semleges és ellenséges hangok. V. — Harsányi István: A pataki névtelen neve. — Janka Károly: Könyvismertetés (Beszéd és imák háborúi alkalmakra. Folyt. köv.) — Vegyes közlemények. — Szerkesztői üzenetek. — Hirdetések.

MOCSÁRY LAJOS

1826—1916.

Ha ott aluszik ki földi világa a küzdő élet for-
gatagában, református egyházunk a tisztelő fájdalom
minden szokásos jelével zárandokol a *Mocsáry Lajos*
ravatalához s különösen a tiszáninneni egyházkerület
és ennek sárospataki főiskolája siet odaállni a gyá-
szoló család mellé kegyeletes érzéseivel s a múltra
visszanéző lelkének hálás nyilvánulásaival.

De pár évtizede már úgy eltemetkezett andor-
naki kedves magányába s annyira megszakitotta a
nemzeti és egyházi közélettel való összeköttetéseit,
hogy elhunytának híre egészen készületlenül találta
a nemzetet és a ref. egyházat egyaránt. Innen van, hogy
a *Mocsáry Lajos* temetése alig lehetett az ő munká-
ban, küzdelmekben, sikerekben és csalódásokban gaz-
dag életének méltó biralata.

A politikai nagy lapok sem bírták magokat
kellően összeszedni az egykori munkatárs, a párt-
vezér, a kemény ellenfél, az országos tisztességű író
és szónok illő méltatására s hogy ő, a szabad esz-
mék bátor képviselője, milyen szoros kapcsolatban
állt a protestáns, közelebbről a református egyházzal
s ez és ennek főként szenvedésekkel megszentelt
története milyen irányítólag hatott az ő szellemének
kifejtésére s bizonyos irányú féltékenykedésének
megerősödésére, — azt nem értek rá észrevenni s
így természetesen arra sem volt egyetlen szavuk
sem, hogy a ref. egyház, közelebből a tiszáninneni
egyházkerület tudta-e méltányolni, akarta-e becsülni
a *Mocsáry Lajos* képességeit a maga egyházi és is-
kolai jogainak védelmezésére s intézményeinek az
idők által is követelt fejlesztésére?

Az ilyen egyoldalú, pártos eljárásnak nincs
helye a koporsónál, a hol kiengesztelődik minden.
De ez az egyoldalúság nem is a Mocsáry emlékének
szándékos megsértése vagy a ref. egyház megkiseb-
belése, hanem a Lexiconok, életrajzgyűjtemények
(Pallasz, Magyarírók élete és munkái stb.) gyöngé-

sége, a melyeknek igen sokszor kevés az érzékők a
vallás és egyház iránt teljesített szolgálatok méltá-
tására.

Azonban ne háborogjunk a világgal, minden
visszássággal, az emberi tökéletlenkedés ezerféle jelen-
ségeivel még életében kibékült férfiú sírhalma felett,
hanem ismerjük el — a mint azt tőlünk különösen
is megvárhatja a boldogult, (mint a Sárospataki La-
pok nagy emlékü s legelsőrendű munkatársa), hogy
benne nemzeti és ref. egyházi életünknek egyik sok
nehéz csatát kiállott nagy katonája költözött át ebből
a vérzivataros világból az örök békeesség hazájába —
az ő pártatlan bírása elé.

* * *

Katona volt. Fegyvere a toll és a szó, a melyek-
nek forgatásában gyorsan felküzdötte magát az or-
szágos tekintélyek közé. Otthon kezdődött a nevel-
tetése a szülői házban¹ s folytatódott Pesten, a 30-as
40-es években, a melyek egyetlen fogékony lelket
sem hagyhattak érintetlenül. 18 éves korában már
költeménye jelent meg a „Honderű“-ben, 20 éves
korában „Műkedvelő“ című egy felvonásos szinmü-
vét már elő is adták Pesten április 25-én (1846).
Elképzelhető, hogy az ifjú Mocsáry Lajost, a pesti
jogászt, a kinek szárnyai sok biztatással kezdtek
bontakozni, miként fogták meg és sodorták maguk-
kal a 40-es évek nemzetébresztő, nemzetujjászló
eseményei. De végzete nem engedte, hogy a március
15-diki ifjakkal együtt rajonghasson s a „Talpra
magyar“ szerzőjével együtt esküdjék fel a hívogató
haza önfeláldozó szolgálatára. Több, mint 3 évet kel-
lett mankón átélnie, a mely évek azonban — miként
a Kossuth Lajos börtönideje — éppen elegendők

¹ Kurtányban született 1826. okt. havában Nógrád-megyében.
Atyja M. Imre megyei aljegyző volt, anyja Stréter Franciska.

voltak arra, hogy Mocsáry L. magának a nagy európai nemzetek nyelvében otthonosságot szerezzen s hathatós eszközöket jövendő pályájának megkönynyítésére, tollának, szavának erősebbé, vonzalmasabbá tételére.

1851-ben a buslakodás első nagy esztendeje után, feleségül veszi Br. Wesselényi Miklósnak, a nemzet egyik kegyelt hősének özvegyét, Br. Lux Annát s ez a viszony is sokszorozza benne a magasabbra törés szenvedélyét, mintha a Wesselényi félben maradt nemzeti feladatait is örökölte volna. — A földre tiport, elkábult, csüggedésbe sülyedt nemzetet kellett a legjobbak látása szerint és az ő ítelete szerint is a tehetetlenség állapotából kimozdítani, a hitet, reményt éberré tenni a nemzet feltámadása iránt. Mocsáry ezt úgy látja kivihetőnek, ha a törvény által ugyan eltörölt, de tényleg fennálló társadalmi osztályok levetkőzik gyöngeségeiket s egymáshoz közelebb simulva, a haza szent nevének igézete alatt versenyezve iparkodnak a romokat kiépíteni s az öröklött házat családiassá, egyre vonzóbbá és bevezetlenebbé tenni. Egész könyvet ad már ki 1855-ben ennek a nemzet-mentő felbuzdulásnak elősegítésére „A magyar társasélet” cím alatt, a melylyel országos tisztességet szerzett nevének. A csüggeteg, egymást méltányolni nem tudó társadalmi osztályok komoly bírálata ez; az aristocrata különködés, fenhéjázás, a táblabírói kényelemszeretet, a komoly munkától való irtózás s a paraszt-maradiság, esőkönyösség, tanulásra való hajthatatlanság, gyűlölködes elítélése. Több szeretet, kimélet egymás iránt, nagyobb szomjúhozás az általános művelődés, az izlés finomodása s a komoly tudományok művelése iránt, a reál-tudományok mellett a classicus iránynak fentartása — csak így emelkedhetünk ki a romok közül s csak így versenyezhetünk felszaporodott ellenségeinkkel diadalmasan. Ez a műve 1856-ban már 2-ik kiadást ért s szerzőjének a nemzeti feltámadás ügyengetői között méltó helyet biztosított s a tanügy barátainak figyelmét is kiérdemelte.

Az ötvenes évek zsarnoki kísérletei a bölcs vezérek által sugalmazott és vezérelt nemzet kibirta. Az iskolák, egyházak ellenálló szelleme a nemzeti nyelvet megmentette s ezzel kioroszakolta a zsarnok kezéből a leigázott hazát. Mocsáry mindenütt ott volt ebben a szent munkában s tolla, szava szórta, röpitette a feltámadás ígét és növelte őrmaga iránt a tiszteletet szűkebb hazájában épúgy, mint a fővárosban, a melynek szebb, dicsőbb jövendőjeért a legjobbakkal együtt lelkesedett.

1858-ban „Nemzetiség” című művében figyelmeztette nemzetet bizonyos kényes tennivalókra s a nemzetiségekkel való kapcsolatunkból folyó kötelességekre. 1859-ben részt vett a prot. egyházaknak a pátenst elleni küzdelmeiben s rendíthetetlenül lett abbéli hitében, hogy a prot. egyházak hazaszeretete semmi által sem pótolható biztosíték a nemzet önállóságának, függetlenségének megmentésére és fentartására.

Az alkotmányos élet ujja ébredésekor boldogan fürdött a nemzeti tavasz reményfakasztó levegőjében s erejét nőni érezte fegyvereinek forgatására. Borsodmegye jogot formált az új időkre a Mocsáry kopességeihez s magának akarta ekötni, mint másodalispánt, de ő nem tudott meghódolni a bizalom előtt, mert vagyai messzebbre sarkalták s a nemzeti élet

központjába édesgették elvtársai s tehetségeinek tisztelői is.

1861-ben már ott van az országházban az új Magyarország építői sorában s 1860-ban kelt „Programm a nemzetiségek tárgyában” című műve is növelvén egyéniségének súlyát, — a nagy átlagból előnyösen tűnik ki s mindenki észreveszi rajta, hogy a jövendő férfiai közé tartozik.

1861-től csekély megszakítással (1872—3.) ott marad a törvényhozók seregében s bár eleintén még a Deák Ferenc szellemének hatása alatt áll, később — az u. n. kiegyezés után — szakít a Deák-párttal s a balközép pártot át a szélsőbaloldalhoz fordul s itt a vezérségig emelkedik és az u. n. függetlenségi pártot alakítja, a melynek 10 éven át elnöke gyanánt szerepel s teljes fegyverzettel vivja a harcát pártjának igazaiért. Ez időre esik több művének („A kérdések kérdése” 1866., „Egy baloldali program” 1869., „A reform-párt” 1872., „A közjogi vita” 1872., „Néhány szó a nemzetiségi kérdésről” 1886.) megjelenése is, a melyek a pártpolitika védő fegyvereiként láttak világot s úgy is értékelte azokat a sajtó és közvetlenül maga az országgyűlés, de a legkonokabb ellenfél is kénytelen volt felőlük elismerni, hogy a szerzőjük a párteszmékben nemzetvédő eszközöket lát, a melyeknek valóra váltásáért gyönyörűséggel tud áldozni szellemi és anyagi erőt egyaránt.

A függetlenségi pártot ő úgy képzelte a nemzetre jótékonynak, ha az makacsul kitart a nemzeti függetlenség előkészítésében s kormányképessegre való kilátásokkal nem zavartatja a maga eszményeit; ezért (főleg talán ezért) saját pártja egy részével is meg kellett hasonlania, később pedig a mikor a nemzetiségi politikájával beleütközött az összes politikai pártok érzületébe és gondolkodásába s Miskolc és Kecskemét után a Karánsebesi képviselőiséget váltalta el, — a pártjával és az egész országgyűléssel végeképen szakított s napfényesen indult és fejlődött politikai élete bealkonyodott a nélkül azonban ő reá nézve, hogy ő magát legyőzöttnek tekintette volna.

Politikai pályájának zenitjén a református egyház is követeléseket támasztott Mocsáryval szemben s ő — amennyire politikai elfoglaltsága időt engedett neki, nem is vonakodott egyháza szolgálatától. Egyéniségében rejtett, hogy ezen a szolgálatán is érezhető volt az ő politikai lény, a mi egyébaránt az ötvenes évek sanyarúságait hősileg átszenvedett protestantizmust teljeséggel nem zavarta, sőt inkább kedvére való lelki rokonsággként köszöntötte azt.

1865-ben az alsóborsodi egyházmegye választja tanácsbírájának (amikor Borsodmegye első alispánját is elfogadja), 1866-ban pedig a tiszáninneni egyházkerület ülteti a sárospataki főiskola coadjutor curatorí székébe, a Komáromy József örökébe. Ez utóbbi már a legmagasabb egyházi kitüntetésekhez tartozott, a melyet koszorú gyanánt szokott osztogatni a kerület a legjobbjainak. Gondnoki állását csak az aratási (sárospataki) egyházkerületi gyűlésen foglalhatta el a kerületnek és a főiskolának hozzáfűződő nagy várakozásai között. Családilag lelki összekötetése volt már a főiskolával a Mocsáry Erzsébet révén, aki a legendás hírű Vay-Mocsáry-alapítványnak (ferje mellett, az u. n. nagy Vay József mellett) egyik életestője volt.

1866 a világszerinti nagy évek közé tartozik,

a melyben — szomorú végzetünk szerint — örölnünk kellett, hogy katonáink aratási buzaszemekként peregték a német fegyverek előtt. Ebből a vészből valami szerencsét jósolt magának a temérdekszer csatlódott nemzet s az országgyűlésen izgalmas munka folyt a legtitkosabb várakozások között. A Mocsary Lajosok lelkét ilyen időben nem köthette le tartósan a béke csendes munkája, a még mindig ébredő nemzetnek az iskolák útján való megvaltatása. Felesküldött, de nem ígérhette, hogy egész lelkével a főiskolához fog tapadni, mert a nemzet iránt is kötelességeket vállalt, amelyeknek teljesítése az egyházakra is aldásos lehet. Az egyházkerület bizott a Mocsary nagy szellemi erejében s összeköttetéseiben s nyugodtan tette le a kezébe a főiskola közvetlen kormányát. Az ő gondnoksági idejére esik az akadémia egyetemi színvonalának tanerők által való biztosítása; a docensi intézménnyel való kísérletezés, Hegedüs Lászlónak az alsózempléni esperességről való lemondása (1867), Erdélyi János halála (1868), a tanítóképző intézetnek az állam részére való eladása (a mit főként a jogakadémia megmentése tett szükségessé) (1869); az u. n. Beleznay vagy úri konviktus ügye s egy új gimn. épület tervezése stb. Némelye még emlékezünk, a mint egy-egy aratási ünnepen, az u. n. záró vizsgák idején az imateremben zajosan ünnepelte az ifjúság a Mocsary nevét, a kinek politikai szereplését a napi sajtó útján lelkesen tudta élvezni és méltányolni.

1870-ben azonban (tavaszi gyűlés), Mocsary L. lemondott a gondnoki tisztségéről azon az okon, hogy képviselői állásánál fogva nem szentelhet annyi időt a főiskolának, mint hivatala megköveteli. Kéri azonban az egyházkerületet, hogy lemondását ne vegye úgy, mintha az egyházi ügyektől általában vissza akarna vonulni, sőt ígéri, hogy egyházi és iskolai ügyekben ezután is örömet fog részt venni — a lehetőség szerint. Az egyházkerület jól tudta, hogy miféle kötelességek fogják le a Mocsary L. képességeit s ezért nem is vette rossz néven, hogy a főiskola kormányától távozik, meg lévén róla győződve, hogy a szorongató szükség idején sohasem fog hiányozni a főiskola és ref. egyház legjobb barátai közül.

Ugy volt valóban. 1876-ban már segít Szi-nyei Gerzsonnak az egyetemes tanügyi bizottsággal való leszámolásnál. 1877-ben benne van a ref. konventben elvbarátjával Hegedüs Lászlóval, (aki a gondnokságban utódjává lett) s munkás tagja a zsinat-előkészítő bizottságnak. Mikor a konvent a zsinati törvények értelmében szervezkedik, tagjává lesz a közjogi, közigazgatási bizottságoknak, a közalapi végrehajtó bizottságnak, részes a Baldácsy-hagyaték rendezésében s egész 1896-ig csak egyetlen gyűlésről marad el s akkor is hűséggel megjelenik, mikor a politikai életben kánikullás napok járnak.

1883-ban, mikor az első zsinat utáni szervezkedés megindul, a tiszáninneni egyh.-kerület bevásztja tanácsbírói közé s mint ilyen 1898-ig kitart az egyház szolgálatában s kivált, mikor már a politikai élettel szakítania kell, annyi készséggel értékesíti tanulmányait és tapasztalait az egyház javára, hogy ellenfeleit is kibékelteti önmagával és elismerésre kényszeríti nagy odaadásával.

Természetes, hogy Mocsary Lajos minden viszonylatban politikus maradt, illetőleg ellenzéki. Vérében volt, hogy a fekete pontokat keresse s a hi-

ányokat lássa mindenütt s egész erejével harcoljon az uralkodó pártok ellen, a melyek elhatalmasodásában közveszedelmet sejtett és látott.

Mint egyh.-ker. tanácsbírónak egyik nagy harcára bizonyára még sokan emlékeznek a tiszáninneni egyh. kerületben. 1885-ben a főrendiház szervezésének idején a protestáns egyházak püspökei és főgondnokai is helyet nyertek a törvényhozás felső házában, de csak a prot. egyházaknak a róm. s gör. kath. egyházzal szemben megállapított számaránya szerint. Ezt sokan tekintették sérelemnek, miután a róm. s gör. kath. egyház főpapjai valamennyien jogosított tagok voltak a főrendiházban. Vagy egyáltalán egyetlen püspök és főgondnok se menjen be, vagy vétsenek fel valamennyien. Ezt követeli a prot. egyházalkotmány szelleme s ott csak ez határozhat és nem ilyen olyan számarány. A kormány ezt nem volt hajlandó megengedni, a tiszáninneni egyh.-kerület pedig a részleges képviseltetést mint alkotmány sértést akarta tekinteni s nem volt hajlandó elfogadni. Három egyh.-ker. gyűlésen birkóztak egymással a pártok (Miskolc, Sárospatak, Sajószentpéter) s az ellenzék vezérharcosai mindenütt Mocsary Lajos (Lásd Sárospataki Lapok 1885. évf.), a Fejes István, Mitrovics Gyula stb. társaságában. A Sárospatakon többségre jutott ellenzéket Sajószentpéteren leszavazták, ami keserűséggel illette a Mocsary L. szívét is, jól lehet az országgyűlésen hozzá volt szokva az efféle történetekhez.

A szónok-Mocsaryt ezek az izgalmas gyűlések mutatták az egyházkerületnek különösebben és 1893-ki nagy beszéde az 1868: 53. t. c. 12. §-a mellett (Sp. Lapok 1893. évf.); ezentúl inkább a tollával vívott az egyház és egyházkerület minden fontosabb érdekért (úgy a konventi, mint az egyházkerületi érdekekért) s leginkább a Sárospataki Lapokban, amelynek 1885-től páratlannak mondható munkatársa volt s kérésre és kérés nélkül ott termett a cikkeivel, a hol legnagyobb volt a szükség s a maga eleven szellemével, nem ritkán csipős kritikájával megmozgatott minden mozdithatót s óvatosságot ért el legalább, ha döntő sikerekre nem számíthatott.

Am méltassa figyelmére a t. olvasó a Spataki Lapok 1885—1894. évfolyamait s a vezércikkek sorában a Mocsary L. nevét; magok a cikkek csupán címükkel is elarulják, hogy milyen szolgálatokra vállalkozott egyházunk érdekében Mocsary Lajos, mint hírlapíró. „A főrendiházi tagság joga, Az államsegély a mint azt mi kertük (1885.), Domestika, Missio, Egyházi pénzügyi politikánk (1887.); Affiliatio, paptanítóság, körlelkészség, domesztika; a lelkésztanítóságok, Válasz a Prot. Közlönynek az előbbi kérdésekben (1888.), A Protestans Szemle, Zsinat előtt (főként a lelkési fizetés emelésének sürgetése); Az elkeresztelési vitához (1890.); A prot. autonomia veszedelme, Az egyh. községi bíróság, A tiszántúli püspökválasztás (1891.); Egyházpolitikánk (I—II.), A vallásszabadság diadala (I—II.), A főrendiházi vita, Polgári házasság (1892.); A kulturharc legújabb stádiuma, A prot. országgyűlési képviselők, Az evangélikusok zsinata, A napi kérdéshez és pro domo. Kósuth és az 1868: 53. t. c. 12. §-a, A vallásszabadság, Intra Muros, Dr. Bartha Bélához (spataki jogtanár mint ellenfél): A 12 órában, Szégyenünkre. Az 1868. 53. t. c. az országházban. A nagy vita, a nagy n. p. gyűlés, az 1868: 53. t. c. a bizottságban (országgyű-

lési), Kossuth Lajos (a nagy bujdosó halálakor), Államsegély, Fejes István úr cikkére (a köztük támadt elvi különbség értelmezése), Quid nunc?

Szép kötet telnek ki ezekből az alkalmi cikkekből, amelyeknek egy része komoly tanulmány-számban is elfogadható s igazolva van általuk Mocsáry, aki ígéretet tett, hogy az egyházat — a lehetőség szerint és a szükség szerint is — szolgálni fogja, ha nem teheti is, hogy mint hivatalnok esküvel kösse hozzá magát.

Feltette a domesztikát az elforgácsolástól, egyházainkat, iskoláinkat az államsegélytől s a régi önállóságukból való kivetkőzéstől, a vallásszabadság címe alatt a r. kath. egyház hatalmának megnövekedésétől, a polgári házasságnak egyoldalú törvényesítésétől, gyermekeink elkeresztelésétől az 1868: 53. tc. 12. §-ának eltörlése által; sürgette a papi fizetés javítását s ha erre nincs elég erőnk, akkor az affilíot, a körlelkészséget, a lelkésztanítóságot. A Protestáns Szemléről is meg voltak az egyéni nézetei s azzal kapcsolatban vagy anélkül követelte volna prot. egyházainknak a saját útján való illő, méltó s pártatlan képviseltetését, esetleg valamely napilapnak ilyen célra való felhasználását; s harcolt a Vaszary, Schopper, Schlauch vakmerősködései ellen s a r. kath. nagyhatalmasságnak a secularisatio útján való lecsapolását s az 1848. XX. tc.-nek igazságos végrehajtását főbenjáró dolgoknak tartotta s rátámadt a kath. képviselőkre, akik a Schopper-féle eseteknél (a pápai bulla kihirdetése) sem mertek állást foglalni s méltatlan utódaivá lettek a 40-es évek r. kath. követeinek.

Külön tanulmányt érdemelne a Mocsáry L. emléke azért a pártatlan odaadásért, amelylyel ő az új viszonyok közé jutott ref. egyházat tanácsokkal s figyelmeztetésekkel látta el, hogy helyzetét tisztábban értékelhesse és nyugodtabban határozhasson sorsa felől.

Gondoljuk hozzá ehhez a nagyarányú írói tevékenységhez, hogy Mocsáry L. 1889-ben Grünvald Béliának „A régi Magyarország” című országos fel-tűnést keltő műve ellen egy megfelelő nagy művet ír „A régi magyar nemes” címmel (347. l.), amellyel méltó ellenfélnek bizonyul s a magyar nemesi osztályt örök hálára kötelezi; 1890-ben pedig a „Függetlenségi párt és az állami közigazgatás” c. alatt kisebb-nagyobb nyomtatott művekkel lepi meg barátait és ellenfeleit — s előttünk áll, habá, halvány vázlatban is — Mocsáry L. a harcos, a katona, a kinek fegyverzetét nem tudta befogni a rozsdás akit csalódásai sem riasztottak el tollának forgatásától.

1896-ban lemondott a konventi tagságáról s nem volt reábirható, hogy ebben a minőségében tovább is szolgáljon. 1898-ban pedig egyh.-ker. tanácsbírói tisztét is letette, tekintettel főként hallószerveinek meggyöngyülésére. Az útlevél, amellyel az egyházkerület ezt a sokra hivatott munkást elbocsátotta, így hangzik: „Kerületünk őszinte sajnálkozással s az igaz érdem előtt való osztatlan elismeréssel bocsátja el Mocsáry Lajost egyházi és iskolai ügyeink őltárai mellől, ahol kipróbált hűségével és kiváló tehetségeivel olyan sok időn át annyira hivatottnak igazolta magát s forró köszönetet mondván a távozó-nak, tisztelettel kéri, hogy maradjon továbbra is egyházkerületünknek s ref. egyházunknak szerető barátja és jóakarató támogatója s a hosszú küzdel-

mek és kivívott csaták emlékein merengő lelke találjon édes jutalmat abban a felemelő tudatban, hogy a szentügy harcosa bukva is győz és hogy egyházkerületünk hálás szívvel jegyzi fel a Mocsáry Lajos nevét egyházi ügyeink legkiválóbb bajnokai közé (Egyh. ker. jkv 1898 szept. 6. p.).“

Ezt a koszorút rátehetjük a sirhalmára is azzal a különbséggel, hogy nem őt kérjük egyházunk további szerető barátjául, hanem a Mindenhatót, hogy ezt a szerető barátot, ezt a nagy munkaképességű harcost, vezért áldja meg örök tisztességgel a sírjában is s tegye nevét, kitartó nagy munkakedvét példává kö-zöttünk és utódaink előtt!

Az „andornaki remete” bizony meghalt. De milyen dús mezőn pihentethette tekintetét, ha visszanezett Istentől kimért idejére és ez időnek gyümölcs-eire, áldott s aldatlan viszonyaira, a fergetegekre, amik nemzetünk és ref. egyházunk életét fenyegették s azokra, akik feszített szárnyakkal, kézzel, ésszel, fegyverrel védelmezték a végítélet felé hajszolt hazát és megteremtették neki a jövőt. Milyen boldogan mondhatta el: „Ebben az ujjászületésben egy morzsányi kovász én is voltam!”

Nekünk úgy tetszik, mintha halálával feltámadt volna nemzetének és egyházának emlékezetében: Feltámadása tartson sokáig!

Mi következménye lenne, ha népiskoláinkból a vallásos oktatás kizáratnék?

— Az alsóborsodi ref. lelkész-értekezlet által jutalomra méltónak ítélt pályamű. —

(Folytatás.)

Az egyház — helyesen értelmezve: a róm. kath. egyház — hatalmi tultengésének emlegetésében is felismerem az igazság felszínre vezetésével való próbalkozást. Dehát nagyon téved az, ki e hatalmi tultengés meggátolásának orvosszerét a vallásos oktatásnak a népiskolából való kizárásában keresi. A róm. kath. egyháznak a klérus gazdagságában rejlik az államéletre való erős befolyása, de ez az iskolák államosítása és a vallásos oktatásnak falaik közül való kiküszöbölése után is meg fog maradni mindaddig, míg a klérus földbirtokai és az államéletből fejlődött magas, az állami élet irányításában szerepet vivő tisztségei megmaradnak.

Ami pedig azon érvöket illeti, hogy a hitrendszerre való oktatás, dogmatikus vallástanítás a gyermeki elme érettségi fokát túlhaladja és az egyéniség pedagógiájának alkalmazását gátolja is: erre nézve, mint fentebb is említettem, elismerem, szükségesnek tartom a mai vallástanítás reformálásának megvalósítására törekvő igyekezetet. Amely a vallást mint eszményt, „hogy a gyermek előtt is megérthető s így utána élhető legyen”, személyiségek alakjában kívánja szemléltetni. (Prot. Szemle. 1914. 9—10 füzet 550 lap. Imre Lajos értekezése.) Dehát azért nem látom be annak szükségét, hogy a népiskolából kizárassék. Sőt, amint láttuk is, jól felfogott érdekeiből maga az állam sem engedheti e fontos kulturtényezőnek az iskolai nevelésből való kivonását.

Igy megismerve a vallásos oktatásnak a népiskoláinkból való kizárása mellett felhozott érvek gyöngeségeit, elérkeztem oda, hogy megpróbáljak feleletet adni a tulajdonképeni főkérdésre: mi követ-

kezmény származhatnék abból, ha népiskoláink állammosítása s ezekből vallásos oktatás kizárása bekövetkezne?

Mindenekelőtt a jövő képének a megrajzolását kell megkísérlelnem és ezt másból, mint történeti szemlélődésből, a jelen és múlt tapasztalatainak leszűréséből és ezek alapján a jövőre való következtetésből, nem tehetem.

Tehát: lennének állami pénzen épített, imponáló külsővel ékeskedő, drága iskolai butorokkal, taneszközökkel kifogástalanul felszerelt népiskolai épületeink falun-városon egyformán; ellátva a mai felekezeti-iskolák nagy részénél jobb anyagi körülmények közé helyezett kellő számú, elégedett, hivatásuknak élhető tanítókkal. És ezek kényelmesen, szabadon mozoghattak, dolgozhatnak; függetlenül lesznek a mai ellenőrző hatóságoktól: közigazgatástól, egyházaktól. Mentésülve lesznek a sokat hánytorgatott papi- és földesúri önkénytől. A mai állapotokból csak a nevelendő anyag, az iskolát látogató gyermekesereg marad a régi, akikkel szemben az egyéniség pedagógiáját alkalmazva, belőlük törekseinek az eddigieknél értelmi-fejlettségben tökéletesebb, munkára nevelt, kézi ügyességben fejlesztett, egészség-ismeretekben gazdagabb nemzedékeket nevelni. A tanító munkája kevesből, könnyebbé válik: nem lesz kántori foglalkozás, nem kell vallásos oktatással foglalkoznia, vallás helyett csak laikus-erkölcsre kell a gyermekeket nevelni, erkölcsi meséket kell csak tárgyaltatni. Reál-tantárgyakra, slójdre több idő jut. Felnő és az élet küzdőterén elfoglalja helyét a munkaszeretetre, gazdasági tevékenységre, hazaszeretetre, társadalmi erkölcsre nevelt nemzedék —; ez az idea végső képe! — Jól van, tegyük fel ezt! Dehát meglesz-e ennél a nemzedéknél mindaz, amire az élet küzdelmei között nélkülözhetetlen szüksége van? Mert hát a vallás magán üggyé lesz nyilvánítva s az iskola falai közül ki lesz tiltva; az államhatalom pedig a szülőkre semmiféle, sem erkölcsi, sem politikai kényszert nem alkalmaz, azért, hogy gyermekeiket az iskolán kívül vallásos nevelésben is részesítsék. Magok pedig mindnyájan annak szükségét be nem látják, sőt a szociálista tanok által félrevezetetteknek öröme fog abban telni, hogy gyermekeik vallásos nevelés nélkül nőnek föl. Így a felnövő nemzedék nagy része vallásos érzület, igaz keresztyéni erkölcsök elsajátítása, igazságérzet, a valódi isteni és felebaráti szeretet megismerése nélkül fog lépni az élet küzdőterére. Ha az élet harcának megvívására a munka-teljesítés külső fegyverével el lesz is látva, de a legfőbb jó: a megpróbáltatásokban, csapásokban nélkülözhetetlen lelki erő, az Isten segítő kegyelmébe vetett hit, a mások szerencsétlenségében készségesen segíteni törekvő áldozatkészség hiányozni fog. Sőt meglehet, hogy a mások szerencsétlenségéből is vagyonosodási tőkét kovácsolni akaró önszeretet, kalmárszellem foglalja el általánosságban lelkeiket. Mert az értelmi és hasznos foglalkozásokra nevelő kultúra sokat tehet és tesz is az anyagaiakban való előhaladás fejlesztésére, de nem elég igazán erkölcsös, lélekben erős nemzedék fölnevelésére. A népiskolából a vallásos oktatásnak a kizárása a tanítást, a nevelést tisztán a materializmus szolgálatába állítaná. A népiskola nevelne munkás, természet- és társadalmi-tudományi ismeretekben jártas egyéneket, de a nemes eszménységre,

Isten- és igaz felebaráti szeretetre, önfeláldozó könyörületre való nevelés melegágya megszűnnék lenni. A vallás volt az emberiség erkölcsi nevelője évezredek óta keresztül, az ma is és marad a jövőben is. Az a fennen hirdetett laikus erkölcsre nevelés vallásos irányu erkölcsi nevelés nélkül lehet a terjesztők előtt tetszőleges, elképzelt szépség, de magában nem elég. Félő, hogy az így nevelt egyéniség végeredményében nem lesz-e hasonló az esőpusi mese rókája által megcsodált arcképhez: „Oh, mily szép alak, de nincs agyveleje!” Mert a vallásos oktatás nélkül felnövő ember normális értéke csekély. Az értelmi és hasznos foglalkozásokra nevelő kultúra a lelki és erkölcsi kultúra, a megtartó és felemelő hitre való nevelés nélkül, mit sem ér. Épen az a benső, lelki tartalom fog hiányozni, az így nevelt emberből, mint ami a mesebeli róka által megcsodált arcképből hiányzott: az érző lélek. Mert hát kérdésbe teszem a laikus erkölcsre vonatkozólag: mi az és eredetét honnan származtathatjuk? Nem a társadalmi szükségletet és racionális gondolkodást ismerhetjük-e el szülőanyjaként? Már pedig, ha nem egy fensőbb örök törvényt veszünk fel az erkölcs származtató okául, hanem a társadalmi szükségletet: az erkölcsnek értéke kétségesse válik, utilitává lesz, a társadalmi életnek és szükségletnek máról holnapra való igényei szerint fog a változásnak, ingadozásnak kitéve lenni. Pedig „az erkölcsi törvény végső elemzésében csakis egy felsőbb isteni hatalomtól származhatik. Egy világ feletti principium felvétele nélkül sohasem fogjuk megérthetni, miért kell természetes hajlamainkat és szellemi kívánságainkat megtagadnunk. „Az ész csak fölismeri az erkölcsi törvényt, de nem lehet annak végső forrása”. (dr. Szelényi Ödön. Prot. Szemle. 1912. II. füzet, 114 lap.).

Felsorolt feltevéseim igazolására nem kell mást tennem, mint rámutatnom a múltban, a nagy francia forradalomnak a vallást detronizáló munkájára. Rámutatnom a siralmas eredményre, hogy a sok véröntás után az elűzött Isten, a megcsufolt és megtagadott vallás rövidesen visszafoglalta régi helyét; a racionalizmus által teremtett ész-kultusz amint született, úgy el is múlt. A közelmúltból pedig elég a vallásos nevelés nélküli iskolai munka által siettetett politikai züllést megtekinteni a laikus erkölcsre nevelés hazájában. „A legtöbb francia író egybehangzó vallomása szerint a vallástanítás kiküszöbölése erkölcsileg züllést hozott a népre s mai katasztrófáját előkészítette s holland és amerikai vélemények mind erősebben emelkednek fel a vallástanításnak ez országokban történő visszaállítása mellett,” írja Beissvänger nyomán Imre Lajos (Prot. Szemle 1914. IX-X. füzet, 536 lap.) Rámutathatok saját nemzeti íróik által a vallástanítás visszaállítása vegett hangoztatott óhajaikra, a létező állapotot elítélő nyilatkozatokra: „Mintha minden egyesülten arra utalna, hogy nevelés teszi az embert, már pedig Anglia jelenben többet gondol a vagyonszerzéssel, mint az emberneveléssel”. „Azok az iskolák, melyek kiküszöbölték a vallás oktatását, hatástalanok, fegyelmetlenek és népszerűtlenek. Az állami nevelés vallás oktatás nélkül rosszul szolgált az Egyesült Államokban, Franciaországban és nem vált be jobban Indiában sem. A leggondolkodóbb elmék Indiában — mondja Sir Harcourt Butler — fájjalják, hogy a nevelés jelenlegi módszerei az intellektuális erő-

ket egyenesen az erkölcsi- és vallási erők rovására igyekeznek kifejtetni." (Edinburgh Review. A nevelés és Anglia jövője című cikke. Közölve a Néptanítók Lapja 1914. 22. sz. 14. lap.). Még erősebben hangzik a vallás utáni óhaj, bekövetkezett csalódás után francia földről, egy szociáldemokrata vezető szájából, ki korábban a vallást szocialista tanokkal is helyettesíthetőnek tartotta. Dunois ez, a Humanitè egyik szerkesztője. ki „Van-e a népnek szüksége valasra?” címen tartott előadásában nem kevesebbet mond: „Bekövetkezett az az eset, hogy milliók lelkében a szocializmusnak kellett a vallást pótolni, pedig a vallás több, mint a szocializmus. A szocializmus a tömeg gazdasági felszabadítását tűzte célul, a vallás az ember lelki felszabadulását munkálja. Új sóvárgás fogja el az embereket, hogy a vallás, az embernek ez a legnemesebb és legemberibb java, amely a belső újjászületést követeli meg és az anyag lenyűgöző kötetlekeiből szabadít ki a szellem hatalmába és örökkevalóságába vetett hit ténye által, megtalálja a szocializmust, mely egy új társadalmi rend jobb és emberibb igazságosságért küzd. Hiszen egyik a másik nélkül fél munkát végez. A vallás a szociális igazságosság nélkül társadalmi hipokrizissá válik; a szocializmus a vallás nélkül csak gazdasági megújódást hoz, de nem hoz erkölcsi újjászületést. Lesz új társadalmi rend, de nem lesznek új lelkek, nem alakul ki új, nemesebb, ethitikusabb embertypus. A vallás abban a társadalomban lesz a legszükségesebb, amellyel a bér munkától és a külső tekintélytől leginkább szabadult.” (Prot. Szemle. 1914. III. füzet, 197-198. lap.).

Mi ez? Nem a keresztyén vallás által évezredek óta hirdetett erkölcsi elveknek diadalmaskodása-e az újabkori áramlatok felett?! Nem annak az egykori karácsony éji csillagnak új fényben való felcsillámlása-e, mely fényével ismét el fogja vezetni a sóvárgó lelkeket, az összes emberiséget keblére ölelő béke és emberszeretet királyának trónusához?!

Halász József.

(Folyt. köv.)

Semleges és ellenséges hangok.

V.

Romain Rolland.

A modern francia irodalom emez egyik leghatalmasabb, legőseredetibb tehetségének neve a magyar olvasóközönség előtt még jórészt ismeretlen, — legtöbbször csak a háborús irodalom, a francia és német írók s tudósok egymással folytatott irodalmi viaskodása alkalmából hallották a nevét. Pedig Rolland önmagában véve is megérdemli a megismerést, s a háborús irodalom terén való szereplése is sok tekintetben kiemelkedik a köznapiság köréből, a gyűlölködések és szidalmazások alantjáró atmoszférájából.

I.

R. Rolland ma 49 éves. Húsz éves korában került föl Clamecyből Párisba s ott mint az École normale tanítványa a történelemmel és földrajzzal foglalkozott, de e mellett rajongott a művészetekért, a zenéért, a költőkért. Ez utóbbi vágya űzte Rómába, ahol két évig a művészetek kincseit tanulmányozta. Itt sikerült megnyernie egy előkelő úrnő, a 70 éves Malwida von Meysenbug barátságát, a kinek lángoló

idealizmusa nagy befolyást gyakorolt a fiatal tudós gondolkodására. Ez az úrnő, aki Kossuth-tól Wagnerig, Ibsentől Louis Blanc-ig kora minden nagy szellemével összeköttetésben állott, a következőket írja *Emlékirataiban* Rollandról: „Ennél a fiatal franciánál ugyanazzal az idealizmussal, ugyanazzal a magasra szálló aspirációval, minden nagy értelmi megnyilatkozásnak ugyanazzal a mély atértésével találkoztam, amely már a különböző nemzetiségű, felsőbbrendű embereknel elem lépett. Rajongott Wagnerért; Rómában főként a renaissance műremekeinek szemléletébe merült és a délvidék nagyszerű természetének befolyása alatt lelke úgy feltarúlt a tanulmányok folyamán, mint az a virág, amely kedvező talajba került.” E tanulmányai alapján 1897-ben megbízták az École normale supérieureben a művészet-történet előadásával. Ezzel az esztendővel kezdődik irodalmi munkássága is, a Revue de Paris-ban *Szent Lajos*-ról írt tanulmányával. Előbb szindarabokat ír (Aërt, Morituri, Triomphe de la Raison, Danton, 14 Juillet), majd főcsep életrajzírónak s egymás után bocsátja közre Beethoven, Michel Angelo és Tolsztoj életrajzát, a melyekben — mint Carlyle — a hősök kultuszát hirdeti.

Végre 1904-ben, 38 éves korában, tehát férfikora delén, az irodalmi tanoncévek után hozzákezd főműveinek: a *János-Kristóf* (Jean-Cristophe) című regénynek, vagy inkább regényes életrajznak megírásához, amely szívének, elméjének s írói tehetségének minden fényét, minden gazdagságát összpontosítva a világ elé tárta. E 13 kötetes nagy mű, a melynek megírása 9 esztendeig tartott, eredetileg részletekben: a *Cahiers de la quinzaine* című folyóiratban jelent meg s hosszú éveken keresztül csak e folyóirat olvasói ismerték és élvezték ezt a ropant terjedelmű munkát, amely az emberi élet egész körére, minden ágára kiterjed, amelyben minden emberi érzelem felsarjad és egymásba fonódik, mint az őserdő folyondárja, amelyet most a vihar kavart fel, majd a harmat es napsugár üdít fel, amely telve van örökkévaló illatokkal, nagy, halkán zúgó mystériumokkal és mély vallásos csönddel. Biografikus regény ez, de érdekesebb és eredetibb minden életrajznál, mintegy az egész emberi élet synthesise, amely feltünteti az élet szövevényes voltát, gazdagságát, nyomorúságát, magasraszállását s végül isteni értelmét; föl az eszményt, amelyet egy pillanatra eltakarnak a felhők, de amely újra előbukkan, szilárdan, parancsolóan s ellenállhatatlanul; amely maga a föltétlen realitás és igazság. Ez az eszmény maga az élet, a mindig előhaladó élet, amely azokból, a kikben munkálkodik, élőket teremt. Ennek az eszménynek főjellemvonása az őszinteség, az igazság követelése önmaga és mások számára. A mű telve van mystikus lendülettel, bizalommal, imádással, parancsoló és engedelmeskedő lelkiismerettel, megbánással, benső békével, fölülről eredő világossággal, legyőzött félelmekkel, fölfele emelkedéssel és a halál fölötti diadallal. — A mű lassankint megtalálta az útát az olvasók szívéhez, megtalálta a hírnév ragyogását, a tisztelők és imádók seregét, meg a nagyvilág elismerését, amennyiben megnyerte a francia Akadémia nagy díjat.

R. Rolland — mint már Wagnerért, Beethovenért való rajongása is mutatja — nagy tisztelője a német szellemnek; de regényhőse még más tekin-

tetben is eltér a francia fölfogástól s közeledik a német-protestáns gondolkozáshoz: ez a fausti küzdés, a bensőség, az egyéniség. Ez utóbbi vonások okozták, hogy műve mind Svájcban, mind Németországban oly lelkes fogadtatásra talált, s egy svájci író: *Seippel Pál* zürichi tanár először írta meg mind a szerző életrajzát, mind nagy művének meleg méltatását¹. *János-Kristóf* jellemzésénél kiválóan tetszettek a svájciaknak az ő csodálatos büszke függetlensége, nyelvének és érzéseinek lyraiassága, zenéje, szívilágának szenvedélyes kitörései, a természet iránt való vallásos rajongása, az ő hatalmas, naiv, olykor a köznapiság szabályait lábbal taposó egyénisége s mindazok a vonások, amelyek oly közel viszik őt nagy honfitársuk: a Rousseau hőseihez. Lelkűkhöz szólt büszkesége, lelkiismereti aggodalmaskodása, rajongása, olykor heves fellobanása és kitörése, érzékenysége, magas erkölcsi álláspontja, nyílt, őszinte elméje, a mely annyira fogékony a német költészet ráhatásai iránt, majd utóbb a nemzetköziség minden fuvallata iránt; sőt még azok a vonások sem riasztották őket vissza, a melyek a francia olvasókat kedvezőtlenül hangolják, mint a cselekvény lassúsága, bizonyos hosszadalmasságok, amelyekben a párisiak azonnal készek a ködös gondolat terjengését látni, a kissé zavaros és nyugtalan előadás, a forma fogyatékosága annak minden ragyogó szépségei mellett... Ők jobban értették és méltányolták, mint sokan a franciák közül, Rolland merészségeit, újításait, szándékos vagy önkéntelen hanyagságait.

Németországban nem kisebb elismerés fogadta Rolland művét. A németek, a világirodalom kiválóbb alkotásaival szemben követett rendes eljárásukhoz híven azonnal hozzáfogtak a lefordításához²; íróik, kritikusaik a művet a németeket a legnagyobb mértékben érdeklő, kiváló művészi és kulturális jelentőségű műnek, a világirodalom legnagyobb nevelési regényének nevezték. Heine Gerhard szerint (Christl. Welt, 1915. évf. 6. sz.) ez a regény egy valóban gazdag elme műve. A természet és az emberi élet, a korszellem és a nemzeti jellem festése, ábrázolásai az elme és a képzelet kimeríthetetlen gazdagságából fakadnak, amelyek magas művészi alkotássá egyesülnek. A lángész — a főhős — életteltjesen, szemleletesen, szinte kézzelfoghatólag fejlődik ki előttünk. Nem beszél, értekezik ő a genialitásról, nem is a geniének a többiekre gyakorolt hatását mutatja be, hanem az őseredetiség, a démoni erő maga őt előttünk életet, alakot. A számtalan mellékszemély, a kikkel a hős érintkezésbe lép, ragyogó frissességgel lép elénk, azok valósággal élnek. A jelenkor fontos áramlatait a zenében és irodalomban, a zsidóságot, militarismust és udvari életet nem értekezésszerűen állítja elénk, hanem élő s szenvedélyes viszonyba helyezi a regény hőseivel. Ezt a gazdagságot tükrözi az előadás is vissza, amely eleven mozgalmasságával a hangulatok és gondolatok minden árnyalatát követi.

A regény első része Németországban, a második Franciaországban, a harmadik Svájcban, az utolsó Olaszországban játszódik. Lássuk futólag az első rész tartalmát, a melynek színtere Németország.

(Folyt. köv.)

A pataki névtelen neve.

A sárospataki névtelen nevének megállapítása, mint irodalomtörténeti kérdés, bennünket, sárospatakiakat is közelről érdekel. Helyénvaló lesz tehát, ha ezt az ismét aktuálissá tett kérdést lapunk hasábjain mi is tárgyalás alá vesszük.

Az Euryalusról és Lucretiáról szóló, latinból fordított széphistóriának, amelyben Zsigmond császár kancellárjának, Schlick Gáspárnak (Euryalus) és egy sienai nemes nőnek (Lucretia) szerelmi viszonya van előadva, a XVI. századból három kiadása ismeretes. (R. M. K. I. 259, 360, 361.) Szerzője egyik kiadásban sem nevezi meg magát. Csak annyit árul el három sorú versszakokból álló, 1506 sorra terjedő munkájának utolsó versszakában, hogy 1577-ben Sárospatakon írta „az úr gombos kertében.” Ez az utolsó vers így hangzik:

Mikoron irnának másfélezer után hetvenhét esztendőben,
Aeneas Sylvius írásából szerzék ez éneket versekben,
Bodrog vize mellett Patak városában, az úr gombos kertében.

Toldy a szerzőt *pataki névtelennek*, Szabó Károly ugyanígy (I. 259.) és *sárospataki névtelennek* (I. 360.), Bodnár Zs. (I. 338.) *névtelen patakinak* nevezi. Az irodalomtörténetben ma is a Toldy elnevezése szerepel.

A pataki névtelen nevének megállapításával régi magyar irodalmunk egyik legkiválóbb bűvára: Szilády Áron kiskunhalasi ref. lelkész foglalkozott először Gyarmathi Balassa Bálint költeményei c. 1879-ben megjelent kitűnő kiadványában. Szerinte a pataki névtelen: *Balassa Bálint*. Meggyőző erővel ható bizonyítékainak sorozatát Balassa énekeinek s az Euryalus és Lucretia históriájának gondos egybevetéséből állítja össze. (336—338. l.) Az énekekben s a széphistóriában található közös eszmék, hasonlatok, nyelvi és verselési sajátosságok, kifejezések, a feldolgozás módja, a szerelemnek egyező hangú tolmácsolása stb. győzték meg Sziládyt arról, hogy e széphistóriának szerzője Balassa Bálint. A széphistóriát, az 1592-iki kolozsvári kiadást véve alapul, be is iktatta Balassa művei közé (171—234. lap).

Sziládynak tudományos alapokon nyugvó, meggyőző érvekkel okadatolt következtetését elfogadja Matirko Bertalan. Szerinte a Szilády által összeállított közös vonások a rokonság kétségtelen bizonyítékai. Aki Szilády nézetét meg akarja dönteni, annak objectív bizonyítékokkal kell föllépnie s aki ily bizonyítékok után akar kutatni, az hamarabb talál a Szilády nézetét megerősítő, mint megengató okokat. (Egyet. Phil. Közl. 1890: 658.) Matirko maga is számos olyan vonást sorol föl, melyek közösek Balassa énekeivel és a széphistóriával s erős bizonyítékok a rokonság mellett. Új adatai erősítik Szilády álláspontjának helyes voltát.

Nem így ítél Illéssy János. Szerinte a pataki névtelen nem lehet Balassa Bálint, mert *Balassa az 1577-ik esztendőben*, melyben a széphistória szerzője művét befejezte, *Lengyelországban volt*. „Balassa, úgymond Illéssy, bizonyos időt — a körülményeket egybevetve az 1577-ik évet — Lengyelországban töltött.” (Ir. Közl. 1895: 192.) Hogy Illéssy érvelése — szemben a Szilády alaposan okadatolt következtetésével — csak a találgatás süppedékes talaján mozog, azt ő maga is érzi, mikor nem tudja teljes bizonyossággal megállapítani sem azt, hogy Balassa *mikor*

¹ Romain Rolland, L'homme et l'oeuvre. Paris, Ollendorf. 1913.

² A 4. első kötet fordítása megjelent Frankfurtban, a Rütten und Loening-cég kiadásában (1914.)

ment Lengyelországba, sem azt, hogy mikor jött onnan vissza. „Lehet — úgymond — hogy nem mindjárt követte urát [t. i. Bathory Istvánt] Lengyelországba, hanem csak az év [1576] végén, vagy a következő 1577. esztendő elején“. [!] „Miért hagyta, mikor hagyta oda Balassa Lengyelországot? — folytatja Illéssy — olyan kérdések, melyekre határozott feleleteket nem adhatunk, legfeljebb okoskodhatunk“. [!] Majd így fűzi tovább bizonytalankodását: „Hazajövetelének idejéről biztosabban a hűségeskü letétele idejének ismerete igazíthatna útba. Az eskütételi okmányból azonban a datum teljesen hiányzik“. [!] E bajon Illéssy úgy segít, hogy az eskütételi okmány hiányzó évét a királyi könyvekből iparkodik pótolni. Ez szerinte az 1578. esztendő, de hogy ennek első három hónapja közül melyikben jött haza, ez szerinte bizonytalan. Találgatásba bocsátkozik hát itt is s azt hiszi, hogy a febr. 2-án megnyílt országgyűlés tartama alatt.

Illéssy érvei, ítéletünk szerint, nem állanak szilárd alapokon; nem egyebek pusztá találgatásoknál s így nem is lehetnek meggyőzők, még kevésbé döntő jelentőségűek. Mert ugyan mennyi az a bizonyos idő, melyet B. Lengyelországban töltött? Az 1577-ik év a maga egészében? Ezt Illéssy nem tudja megmondani. Csak ennyit mond: *Lehet . . .* hogy 1576 végén, vagy 1577 elején ment oda. — És mikor jött vissza? E kérdésre sem tud határozott feleletet adni. Csak „okoskodik“. Okoskodása azonban nem meggyőző, mert ha nem tudja hitelesen kimutatni azt, hogy Balassa az 1577. évet a maga egészében Lengyelországban töltötte: akkor már megvan a lehetősége annak, hogy 1577-ben napokat, heteket, vagy több időt is Magyarországon töltött és Sárospatakon is megfordulhatott az úrnak, Ruszkai Dobó Ferenc uramnak, az ő közeli rokonának várkastélyában s az ahhoz tartozott Gombos-kertben, ahol tovább folytatta és befejezte széphistóriáját 1577-ben [v. ö. M. Nyelv. 1910: 172, 229 l.]. Szerintünk a széphistória fentebb idézett három sorának helyi és időbeli keletzése egyáltalán nem követeli annak föltevését, hogy szerzőnk terjedelmes művét a maga egészében, első sorától az utolsóig, Sárospatakon írta, mert a keletzés azt is jelentheti, hogy művének megírását Sárospatakon folytatta és fejezte be.

Illéssy érvei nemcsak hogy meg nem döntik a Szilády álláspontját, de sőt meg sem ingatják. Állításunk igazságának bebizonyítása s egyben Illéssy bizonytalan adatainak megcáfolása céljából ideiktatjuk a következő, minden kétséget kizáró, hiteles adatokat:

Balassa az 1577-ik évet a maga egészében nem töltötte Lengyelországban, mert amint atyjának (János) 1577 tavaszán (ápr. végen vagy május elején) bekövetkezett haláláról értesült: 1577 június végén [és nem, mint Illéssy hiszi, az 1578. február 2-án megnyílt országgyűlés tartama alatt] hazajött Liptó-Ujvárra s július havának 20-ik, továbbá szept. havának 29-ik és november havának 22-ik napján egy-egy levelet írt unokabátyjának: Balassa Andrásnak. Az első kettő Ujváron, a harmadik Zólyomban kelt. Mindhármát kiadta a Balassák családi levéltárából (Nemz. Múz.) Erdélyi Pál az I. K. 1899 386—393. lapjain. E levelekben és más forrásokban talált adatok alapján írja Erdélyi Pál Balassa lengyelországi tartózkodásáról és hazajöveteléről: „Tény, hogy az 1576. év végét s a követ-

kező [1577] elejét Lengyelországban töltötte, honnan csak 1577 tavaszán került haza“ (Balassa B. Bpest, 1899. 76, 79. l.). Hitelesen megállapított tény tehát, hogy B. a széphistória keletzésének évében: 1577-ben, június végétől állandóan idehaza, Magyarországon volt, (csak 1577. végén mehetett Bécsbe) s így könnyűszerrel ellátogathatott Sárospatakra is. Az Illéssy légvára tehát — hogy B. 1577-ben Lengyelországban volt — e hiteles adatok kényszerítő sulya alatt teljesen összeomlik.

Balassának 1577 július 20-án idehaza kelt levele azt is világosan megmondja, amit Illéssy még nem tudott megállapítani, mert az Erdélyi Páltól fölfedezett három levelet nem ismerte, hogy t. i. miért jött ő haza Lengyelországból? „Az én kijövésemet — írja Balassa rokonának, Andrásnak 1577 július 20-án — gondolom, hogy némelyek csudálják . . . Az költség-telenség pedig . . . ide nem kényszerített jönni, sem az jószág osztálya . . . sem valamely leány szerelme . . . Hát mi oka? Semmi nem egyéb, hanem hogy az én szegény uram atyámon való hamis suspitiót elvegyem, és az én familiámat s főképpen kegyelmedet az reátok való veszedelemtől megoltalmazsam.“ (Erd. i. m. 79—80. lap. I. K. 1899: 389.) Azért jött tehát haza, hogy atyját az udvar gyanúsításával szemben megvédje. „A császárral akart szemben nézni“ — mint írja, hogy megvédje atyja emlékét s meggyőzze saját hűségéről. (Erdélyi id. m. 82. lap.)

Erdélyi Pál, mert az általa kiadott három Balassa-levél hallgat a sárospataki időzésről, úgy ítél, hogy e hallgatásban mintha beszédes tanúk volnának a Szilády álláspontja ellen: holott e levelek csak azt bizonyítják, hogy Balassa júl. 20-án és szept. 29-én Ujváron, nov. 22-én pedig Zólyomban volt, de teljességgel nem bizonyítják azt, hogy jun. végétől nov. 22-ig állandóan, minden megszakítás nélkül Ujváron, attól kezdve pedig bécsi útjáig (1577 vége) mindig Zólyomban tartózkodott, mert tudott dolog, hogy 1577-ben megfordult Korponán Krusith Iónánéknál is. Épígy megfordulhatott Sárospatakon is Dobónál. Ezt eddig ismert hiteles adat nem cáfolja meg. Ellenkezőleg: a B. 1577 nov. 22-én Zólyomban kelt levelének utóirata azt bizonyítja, hogy ő Dobóval már előbb levelezésben állott. („Dobó Uram esmétt azt írja, semmit itt fent nem késik, hanem alá meggyen esmé . . .“ I. K. 1899: 393.)

Meglepő, hogy Gyulai Ágost Erdélyi Pál Balassa Bálintról szóló, idézett monographiájának ismertetésében (Egy. Phil. Közl. 1901: 312.) azt mondja, hogy „Szilády Á. légvára Matirko B. erősítő érvei ellenére is összeomlott“: holott éppen az Erdélyi monographiájából kellett volna meggyőződnie arról, hogy az Illéssy következtetése, légvára omlott össze, mert Balassa 1577 júniusának végén hazajött Lengyelhonból s ugyanez év július, szeptember és november havában leveleket is írt rokonának: Balassa Andrásnak. Gyulai Ágost vagy az Erdélyi monographiájának idevágó részleteit (79—89. l.), vagy az Illéssy cikkét nem olvasta át figyelmesen; különben érthetetlen, hogy Illéssy bizonytalan találgatásainak sulyt és erőt tulajdonít s hogy miért nem veszi észre az Erdélyitől fölhasznált pompás, hiteles, Illéssyt döntően cáfoló adatokat.

Mitrovics Gyula szerint Illéssy közlése csaknem (!) teljes hitelességgel megtagadja a Szilády föltevését. (I. K. 1896: 14.) Szerinte, mivel Balassa

előtt szokatlan vala a lantpengetés főuraink között: a valósághoz sokkal közelebb esik azon feltevés, hogy e széphistória *valamelyik vándor lantos* költői munkája. Hogy az Illéssy közlése mennyire tekinthető „csaknem teljes hitelességűnek“, az az előadotakból nyilvánvaló.

Az Illéssy érveinek értékelésénél helyes úton jár Mészöly Gedeon, aki Illéssy okadatolására így válaszol: „Balassa Bálint Felső-Magyarországon is, Lengyelországban is birtokos volt. Már most az, hogy ő 1577-ben Lengyelországban tartózkodott, jelenti-e azt, hogy „1577 január 1-től 1577 dec. 31-ig“ (boldogult Széchy Károly szava: egy egyetemi előadásából) ki nem huzta lábát Lengyelországból? Felső-Magyarország és Lengyelország közt olyan érintkezés, közlekedés volt akkor, hogy a fiatal főúr bármikor megszakíthatta lengyelországi időzését és hazajöhetett“. Külső okok tehát, Mészöly helyes ítélete szerint, nem szólnak Szilády véleménye ellen, viszont a Szilády belső érvei oly fontosak, világosak, meggyőzők, hogy az *Eurialus és Lucretia irójának csakis Balassa Bálintot tarthatjuk*. (M. Nyelv. 1910.: 123.)

Nem hagyja figyelmen kívül Mészöly Illéssynek ama megjegyzését sem, hogy Balassa B. és Dobó F. közt már 1577-ben sem volt az atyafiságos viszony olyan bizalmas, hogy Balassának Dobónál való húzamosabb időzését feltehetnők. Mészöly szerint ez az argumentum nem olyan, hogy Balassa szerzőségét meg kellene tagadni. Hét év múlva (1584.) vette el Dobó Krisztinát s azután csapott föl elölíthatatlannál az atyaficare lángja Balassa és sógora, Dobó F. közt. (123. l.) [Mészöly, mint soraiból látható, nem ismerte az Erdélyitől kiadott, Illéssy felfogását agyoncáfoló leveleket.]

Matirko fentebb említett ama megjegyzésének helyessége, hogy a tüzetes kutatás csak erősítheti Szilády álláspontját, derekasan beigazolódott, mert Eckhardt Sándor Balassa Bálint irodalmi mintái című, mélyen járó forrástanulmányában meggyőzően kimutatta, hogy ha Balassa költeményei és az Eur. és Lucr. magyar fordítása közötti rokonságot vizsgáljuk: a rokonság még nagyobbra fog feltűnni, ha a latin eredetire megyünk vissza. (I. K. 1913.: 423.). A hatás — úgy mond — két irányú. Balassi egyrészt a Lucretiára szőtt bókokat, másrészt a regény didaktikus elemeit használta fel. A Krusith Ilonához írt udvarló költemény bókjai majdnem mind Eurialus és Lucretiából, még pedig a regénynek ugyanazon lapjáról valók. Eckhardt az Ilonáról írt költeményt (XXIII. sz.) a latin eredetivel gondosan egybe is veti s kimutatja, hogy 24—34 sorai Aeneas Sylviusból (Dévay-féle kiadásának 5. lapja) valók. Figyelemre méltó észrevétele Eckhardtnek, hogy e költemény kelte (Balassi látogatása Krusithéknál) egybe esik a magyar Lucretia-fordítás keltével (1577.).¹ Meggyőzően kimutatja Eckhardt azt is, hogy Balassa XXX. számú költeményének gondolatmenetén és egyes részleteiben határozottan Aeneas Sylvius didaktikus példalódszásának a hatása érzik. Párhuzamba is állítja Balassi e költeményének 1—24 és 33—38 sorait a latin eredetivel (Dévay-kiad. 11—13.) s az egybevetés teljesen igazolja megállapításának helyes voltát.

Eckhardt Sziládynak Matirkotól erősített álláspontját — az Illéssytől hangoztatott ellenvetés esélyén — igen értékes, új adataival még jobban megerősítette s egyben megingathatatlaná, rendíthetlenné tette.

Horváth Cyrill szerint e széphistória szerzőjét „tehetsége és stilusa után *akadály nélkül Balassa Bálinttal* lehet azonosítani.“ (A régi magyar irod. tört. 510. l.) Bodnár Zsigmond sem tartja lehetetlennek Balassa szerzőségét. (I. 340.)

Négyesy László budapesti egyetemi tanár az Irodalomtörténeti Társaság f. évi jan. 8-án tartott felolvasó ülésén azt a kérdést tárgyalta, hogy nem lehetett-e az Eurialus és Lucretia c. gazdátlan széphistória szerzője Dobó Jakab báró, az egri hősnek unokaöccse, aki mellett szól az, hogy ő is írt énekeket, sőt mint ismeretes, egy énekére Balassa Bálint ellendalt is írt? A fölvetett kérdésre Négyesy legott maga adta meg a feleletet. Levéltári kutatások alapján ugyanis megállapította, hogy Dobó Jakab nem lehet e széphistória szerzője, mert Dobó J. a széphistória iratásának évében, vagyis 1577-ben csupán csak 15 éves volt.

Meglepő és igazán különös, hogy Sziládynak a szerzőség kérdésében elfoglalt, alaposan okadatolt véleményét, az Illéssy találgatásokból álló következtetése (I. K. 1895: 192-193.) alapján, még ma is többen (Pl. Pintér is II. 103.) megingatottan tartják; holott az Illéssy levegőben lógó következtetését Balassának 1577-ben idehaza, Magyarországon írott s Erdélyi Páltól 1899-ben fölhasznált levelei teljesen megdöntötték.

Mi Szilády Áron érveit a Matirko és Eckhardt bizonyosságaival, megállapításaival együtterőteljeseknek, meggyőzőeknek, életképeseknek tartjuk. Ezek arról győznek meg bennünket, hogy az Eurialus és Lucretia c. széphistória szerzője valóban Balassa Bálint, aki azt közeli rokonánál s későbbi sógoránál Dobó Ferencnél Sárospatakon 1577 második felében tett látogatása alkalmával folytatta és fejezte be az urának, házi gazdájának várához tartozott Gombos-kertben.

Harsányi István.

KÖNYVISMERTETÉS.

Beszédek és imák háborúi alkalmakra. II. kötet, összeállította dr. Lencz Géza ref. theol. tanár a debreceni egyetemen. Megjelent Debrecenben, Hoffmann és Kronovitz könyvnyomdája és könyvkiadó hivatala kiadásában 1915. évben. Ára 5 kor. A könyv tiszta jövedelme a sebesültek számára beszerzendő vallásos iratokra fordítatik.

(Folytatás).

A különös istenitiszteleti alkalmakra írt beszédek között nemcsak helyzeténél, hanem belső és külső szépségeinél fogva is az első helyen áll Dr. Baltazár Dezsőnek harctérre induló katonák számára megírt gyönyörű úrvacsorai agendája. A hízélgés soha nem volt kenyerem, de nem hallgathatom el azt a meggyőződésemet, hogy ilyen alkalomra ezt az agendát át kellene vennünk egyetemes használatra a nagyon materiálisztikus kérdések kicserélésével.

¹ Eckhardt nál az évszám „(1579.)“ toll- vagy sajtóhibából ered 1577. helyett.

Boros Jenő bűnbánati beszéde: „Isten haragja és kegyelme“ vonzó előadásban tartott, mindenki által megérthető, alakilag és tartalmilag egyaránt sikerült szónoki mű.

Csomasz Dezső áldozócsütörtöki beszéde: „Ég felé tekintünk“, gazdag a keresztyénség örök eszméinek feltárásában, szerencsés az Isten országa érzékeltetésében, erőteljes, magával ragadó ott, amikor hirdeti, hogy az Isten országa: dolgozni Istenért és Istennel, de egy-két felesleges kitérés miatt hízagot támaszt a tárgyalás folytonosságában.

Erdős Károly karácsonyi úrvacsorai agendájában, melyet megsebesült vitézek előtt tartott, az alkalmiság nincs ugyan kidomborítva kellőképpen, de első tekintetre is megnyerő a benne kifejezésre jutó bensőséges, komoly vallásos elem. Nem magát, hanem a Krisztust predikálja szenteskedés és képmutatás nélkül.

Görömbey Péter ó év estéjén mondandó előimát és beszédet ad a kötetben. Az előimában is, a beszédben is túlnyomó a sötét szín, halványan csillan meg a jobb jövő iránti bizalom. Maga a beszéd alig mondható egyébrek, mint az 1914. év rendkívüli eseményeiről egy tetszetős bibliai szöveg alapján készített leltárnak, melyhez egy kis diplomáciai magyarázat és egy rövid rezignációs függelék fűződik.

Juhász László virágvasárnapi beszéde sok értékes gondolata és látszólagos jó szerkezete mellett is hatástalan szónoki mű, mert témája nem szabatos, sőt nagyon is általános, (Virágvasárnap) mert a témája és proposíciója közötti összefüggés laza s mert bizonyítása így is részint az aprólékosságig körülményes, részint felszínes.

Kiss Ferenc meg éppen ki se tűzi tárgyát, csak megjelöli beszéde alkalmiságát ebben: „Karácsonyi beszéd.“ Nem volna eljárása ellen semmi kifogásunk, ha magunk vonhatnánk ki a szorosán vett tárgyat a beszédből annak szigorúan megvont körvonalai alapján, de erre a szónok nem adott alkalmat. Ha magát a bibliai szöveget irnánk fel téma gyanánt: „Békesség a földön!“ — maga a szónok sokallaná, ha pedig ebben akarnánk tárgyat kimeríteni: „Krisztus az élet békéje,“ megint ugyanő kevesellené azt, mert csak egy részt emelnénk ezzel ki az egészből. A tárgybeli határozottság olyan feltétele a szónoki műnek, mint aminő feltétele a jól megvetett alap, bármely építmény szilárdságának. E formai kifogástól eltekintve, gyönyörű képei, megragadó igazságai által a beszéd a kötet legjobb darabjai között igényel magának helyet.

Dr. Magda Sándor „A feltámadás mystériuma“ felirattal tartalmas húsvéti beszédet írt a kötet számára. Világos okfejtései során a tudomány ellenvételeinek bizonytalanságából a szentírás bizonyosságtételének hitbeli magaslataira emeli hallgatóit, hogy a hit jogosultságát az élet Fejedelmének meggyőző nyilatkozatával erősítse meg. Kár, hogy a szónok az alapigéskül felvett bibliai szöveg második felében kifejezett igazságot inkább csak érinti, holott ebben a második nyilatkozatban emelkedés, fokozat van s a kettőnek összekapcsolása által kapunk és adunk teljes feleletet az örök élet kérdésére.

Makay Lajos bűnbánati beszéde: „Ne légy hitetlen!“ inkább magánhasználatra szánt imakönyvbe

való száraz elmélkedés. Még a pápaszemes jó öreg nénik is belebotlanának ebbe a szórógbe: istenképűség, amit az író isteni képmás helyett használ.

Pánczél Jenő egy hangulatos húsvéti úrvacsoraszóztási beszéddel gyarapítja a kötetet.

Péter Mihály ezúttal is a java egyházi szónokok sorában áll lendületes, szép imájával, építő hatású karácsonyi beszédével, melyben a 180. lapon sajtóhiba van, élőkben szedetett időkben helyett.

Szabó Lajos beszédének: „Inségben, veszélyben megtart az Isten“ dicséretreméltó tulajdonságai a keresetlen szépség és a frappáns szövegszerűség.

*Szuhay Benedek*től „Ujevi kívánságaink“ felirattal közöl a kötet egy hatalmas szónoki hevvel megírt beszédet, melyben a hazafias tűz törhetlen hittel és költői ihlettel párosul. Ez a beszéd kiválóan alkalmas arra, hogy még a kishitűekbe is lelket öntsön. Annál kevésbbé tudjuk elnézni a marciusi nagy idők ismert poétájának ama súlyos botlását, hogy az „összbirodalom“ katonáiról és népeiről beszél a monarchia másik felének népei és katonái helyett.

Varga Jenő nagypénteki beszéde: „A kereszti tanítása és vigasztalása“ a legparányibb részletig nagy gonddal és ízléssel kidolgozott festmény benyomását kelti, textusával azonban csak sógorsági viszonyban van.

Dr. Veres István Gerock nyomán pünköszt beszédet dolgozott fel. Gyönyörű minta ez a beszéd arra, hogy miként lehet a választott bibliai szövegben kifejezésre jutó különböző igazságokat egyenként levezetni és a vezérgondolatban egységre vinni.

Itt következik aztán a kötet legértékesebb darabja, *Andrássy Kálmán* bibliamagyarázata: „Isten üzenete.“ Könnyedség, természetesség, megkapó reflexiók, az egyes versek tartalmának finom értelmezése és műveszi egybekapcsolása teszik mesterművé e beszédet.

Hubay Bertalan tábori lelkész harctéri lelkészi szolgálatát írja le tanúlagosan.

Kazay Gyula a 125. zsoltárt dolgozta fel két részben bibliamagyarázatul, hogy a vármegyéje határán dúlt orosz betörések idején az isteni bizalom erős várába vezesse gyülekezetét az Isten igéjével. Mélységes hit, törhetlen bizalom esendül ki e beszédek minden sorából s mint ilyenek kiváltképpen alkalmasok voltak bizonyára a felzaklatott lelkek lecsillapítására. Keresetlen, erőteljes hang fokozzák e beszédek értékét.

Dr. Lencz Géza vallásos estélyen tartott bibliamagyarázatával — feltételezve, hogy hallgatósága művelt egyénekből állott, — bemutatja, hogy adott esetben miként lehet szószerűbe vinni, segédeszközül felhasználni a tudományos exegeszt. A bibliai szöveg történeti háttere biztos beállításában a legtalálhatóbb helyzetképpé válik s annak eszméltető mozzanatai nagy erővel ragadják a lelket a jelen eseményeiben is kifejezésre jutó isteni célok felismerésére, melynél fogva az emberiség üdvé mindig a szenvedések tengeréből, martyrok véréből emelkedett ki. Sok esetben használ a szónok idegen szavakat olyankor is, amikor azok használatát semmi sem indokolja. Aztán miért fél a „való“ szóval használatos körülírástól?! Kétségtelen, hogy ezzel ellaposul a nyelv, de nem szenved legalább az értelem. A 228. lapon 3 ilyen

esetre bukkanunk: „testi-lelki nyomorától (való) szabadításának munkáját”; „az Egyiptomból (való) visszatérés után történhetek”; „az évenkénti páska-ünnepre (való) zárandoklással.” A háborúi szó-használata vitatható, de ezeken a helyeken a körülírás szüksége vitán felül áll.

(Folyt. köv.)

Janka Károly.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Gyászír.** Lapunk zártakor értesültünk arról, hogy *id. Péter József* szőlőszardói ref. lelkész, a tornai ref. egyházmegye volt tanácsbírája folyó hó 17-én életének 74-ik, boldog házasságának és lelkészkedésének 47-ik évében, hosszas szenvedés után elhunyt. Temetése 19-én delután folyt le nagy részvét mellett. — Az igaznak emléke áldott!

— **Új udvari tanácsos.** A király *Finkey Ferenc* dr. pozsonyi tudományegyetemi rendes tanárnak, főiskolánk volt jogtanárának, a törvényelőkészítés terén szerzett érdemei elismerésül a magyar királyi udvari tanácsosi címet díjmentesen adományozta.

— **Buza László** jogakadémiai tanár, lapunk főmunkatársa f. hó 15-én előadást tartott Budapesten a Magy. Jogászegylet közjogi bizottságának *Concha Győző* egyet. tanár elnöksége alatt tartott ülésén *A magyar szent korona igényei a volt mellékkorszárokra* címmel. Az előadás válasz volt Bernatziknak, a bécsi egyetem közjogi professzorának, aki ezekről, a Szerbia elfoglalásával ismét aktuálissá vált igényekről egy nem régen megjelent tanulmányában úgy írt, mint elavult ócskaságokról, melyek a modern közjog és nemzetközi jog szerint egészen tarthatatlanok. Az előadáson előkelő jogász-közönség jelent meg, közöttük a budapesti egyetem több professzora is.

— **Lelkészválasztások.** Az ungesepelyi gyülekezet *Juhász Imre* beregszászi vallástanító- segédlelkész egyhangúlag lelkészévé választotta. — A bacsikai egyházközség jan. 2-án *Haraszty Károly* rozvágyi s. lelkészt, a sajóhidvégi pedig jan. 16-án *Kiss Ernő* abaujbaktai s. lelkészt választotta lelkészévé.

— **Bevonult tanár.** *Dávid Zoltán* sárospataki főgimn. tanár, mint B. oszt. népfőlkelő, f. hó 12-én katonai szolgálatra bevonult. — Itt említjük meg, hogy *Szilágyi Benő* főgimn. tanár, tartalékos főhadnagy, Miskolcra Brest-Litovskba helyeztetett át helyőrségi szolgálatra.

— **Háborús felolvasások.** A *Sárospataki Irodalmi Kör* a tél folyamán felolvasásokat rendez. Január 23-án felolvas *Dr. Rácz Lajos*: Jézus és a világháború címmel, febr. 6-án *Dr. Gulyás József*: A világháború és a magyar költészet, febr. 20-án *Dr. Buza László*: A háború és a nemzetközi jog, március 5-én *Elekes Imre*: Paedagogiai problémák és a háború címmel. Belépti-díj nincs. E felolvasásokra a nagy közönséget tisztelettel meghívja az Irodalmi-Kör.

— **Nyugdíjazott lelkészek.** *Görömbey István* újkézsi lelkész f. hó 1-én nyugdíjba ment; helyére meghívás útján *Ujlaky Lajos* s. lelkész, főiskolánk volt tanítványa választott lelkészszé. — *Kovács Zsigmond* nyírlövői lelkész nyugdíjaztatott; helye pályázat útján töltetik be.

— **Vegyes hírek.** Az *ORLE. elnöksége*, 25 özvegy papnénak 100—100 koronát utalt ki az egyesület pénztárából karácsonyi ajándékként. — A konventi elnökség a reformáció 400 éves fordulója megünneplése módozatainak megbeszélése céljából f. hó 17-re értekezletre hívta össze a kerületek püspökeit és főgondnokait. — *Sass Béla* huszonöt éves jubileumi alapítvány cím alatt S. B. volt tanítványai 600 koronát gyűjtöttek és adták át a kollégium pénztárába, hogy annak kamatai a debreceni egyetem ref. hittanhallgatóinak segélyezésére s a távolabbi jövőben ref. lelkészek külföldi tanulmány útjainak támogatására fordíttassanak. — *Nagynyeden* dr. Grassner Károly szászsebesi ügyvéd, aki az enyedi kollégiumban szerette meg a magyarokat és emelkedett felül az erdélyi szászok egyoldalúságán és elzárkózottságán, 1200. K alapítványt tett oly szász tanulók számára, akik a Bethlen-kollégiumban a magyar nyelv elsajátítása terén a legjobb eredményt érik el és a kik így zászlóvivői lesznek a magyars-német testvériségnek. — A *doberdói* fensíkon a ref. katonák istenistiszteletet tartottak s lelkész nemlétében egy volt debreceni jogász, zászlós imádkozott és prédikált nekik; Oroszországban az 1. honv. ágyúszred legénysége számára egy kis görög templomban tartott istenistiszteleten az előimát *Piliszy L.* hadnagy, az utóimát *Szalay* hadnagy, a prédikációt pedig *Gagyhy Dénes* főhadnagy a jeles író mondta. — A király *Vass Antal* tábori lelkésznek, az ellenséggel szemben tanúsított kitűnő szolgálata elismerésül a *Ferenc József* rend lovagkeresztjét adományozta a katonai érdemkereszt szallagján. — *Debrecenben* a közelebbi karácsony-ünnep alkalmával nem ment legátus; a szécnior, ki eddig debreceni legátus volt, most Hajdúnánásra ment. — A *mezőnyék-ládházai* gyülekezet január 23-án tartja orgonaszenteselési ünnepét.

— **Népmozgalmi adatok.** A *budapesti* ref. egyház 6 paróchiális körében 1915-ben kereszteltek 2004-et (1068 fiú és 936 leány), temettek 1471-et, konfirmáltak 844; egyházi házasságkötésben részesült 331 pár; hozzánk áttért 84, kitért 79. egyén. — A *debreceni* egyházban az 1915 év folyamán született 1491 (755 fiú és 736 leány), házasságra lépett 256 pár, meghaltak 1932-en, hozzánk áttértek 12, kitértek 7-en. — A *sárospataki* ref. egyházban született 70, meghalt 97, — a fogyás itt is, mint a debreceni gyülekezetben jelentékeny.

— **A Szekfü-ügy.** *Dr. Ballagi Aladár* egyetemi tanár, a M. Tud. Akadémia II. osztályának január 10-iki ülésén mélyreható, alapos tanulmányban foglalkozott „Szekfü Gyula hírhedt könyvével”; „A száműzött Rákóczi”-val. Előadásában részletesen kimutatta Szekfü tévedéseit, sőt ami sokkal súlyosabb: roszhiszemű eljárását, midőn a valósággal ellentétben Rákóczi jellemét szándékosan elhomályosítja, a bécsi udvar kémeinek irányzatot, sőt ferde tudósításait hiteles források gyanánt használja, sőt egyes munkából (*Hurmuzaki, Marczali* könyve) az ellenkezőt hozza ki, mint ami azokban található, — általában egész művét az osztrák centralista írók szellemében állította össze, s nem élethű rajzot, hanem torzképet nyújtott Rákócziról.

— **A képviselőház** január 12-13-án tárgyalta az *izlám vallás elismeréséről* szóló törvényjavaslatot s azt, miután *Molnár János* apát elvileg tiltakozott ellene, *Barabás Béla* pedig melegen sikra szállt mellette,

általánosságban és részleteiben is változatlanul elfogadta. A tárgyalás alkalmával Jankovich B. vallás- és közoktatásügyi miniszter kijelentette, hogy Gül Baba budai sirját hetekkel ezelőtt műemléknek nyilvánította s hozzáférhetővé teszi a törököknek.

— **Mikor a világháború kialszik.** *Pesti Hírlap* f. hó 14-iki száma írja: „Örök szégyene a kultuszminisztériumnak, hogy a világháború idején az ország számos községében a tanítás szünetel, részben, mert az iskolát katonai vagy kórházi célra lefoglalták és a minisztérium indolens volt, hogy más iskolai helyiségről gondoskodják; részben azért, mert a tanító bevonult és a miniszter úr indolens volt, hogy helyettesítéséről gondoskodják, dacára annak, hogy ezrével vannak az országban állásnélküli tanítónők akik a férfitanítók munkáját ideiglenesen épűgy elláthatnák, mint a hogy a földművelést ellátják az itthon maradt asszonyok. Hogy a jövő nemzedék oktatása és gondozása ilyen módon helyre nem hozható kárt szenved, azzal nálunk természetesen legkevésbé a kultuszminisztérium törődik“. Mi is több helységről tudunk, ahol másfél év óta szünetel az iskolázás.

— **Mátyás király könyvtára.** Mátyás király híres könyvtárának állományáról a régi írók úgy vélekedtek, hogy az 50,000 kötetre becsülhető. A régiek emez állítását ma már mindenki képtelen túlzásnak tartja. Ujabban némelyek (pl. Ábel Jenő) 9—10,000-re, de „valószínűbben“ 5000 kötetre becsülik. Fraknoi szerint a budai könyvtár kötetének száma, Mátyás uralkodása alatt az 1000-ret meghaladta, de a negyedfélezeret alig érte el. Főgel József a kötetek számát 5000-re becsüli. Legujabban Dr. Gulyás Pál (Budap. Szemle 1915: 267) a Corvina állományát 500—1000 kötetre teszi. A kires könyvtár kódexéből a mai napig 116 kötetet sikerült a tudósoknak felkutatni. Ezek 6 magyarországi és 32 külföldi könyvtárban őriztetnek.

— **Hollandiából** január hó 7-én 35. tagból álló egészségügyi missió érkezett Budapestre, a mely a Mexikói-úti tartalékkórházban 182 ágy beteget fogja a háború további folyamán betegápolásban részesíteni. A missiónak 6 orvos tagja van. A hollandia ápolónők főnöknője *Kuyper Johanna*. — Hollandia volt miniszterelnökének, a kitűnő kálvinista theologusnak és írónak leánya, — a gazdasági osztálynak vezetője pedig *Kuyper Henriette*. A két ápoló nővér már gr. Tisza István miniszterelnöknél is tisztelgett. Kuyper Johanna egy hírlapíró előtt csodálkozását fejezte ki azon, hogy hazánkban az előkelő nők egyáltalában nem választják hivatásnak az ápolónői pályát, hanem csak mint önkéntes ápolónők működnek a háború alkalmából. Ő pár éve megszerezte az egészségügyi kurzus diplomáját s azóta hivatásszerűen űzi ezt a mesterséget. Vele együtt több előkelő és polgári család leánya ott dolgozik állandóan a kórházakban, mentőknél, míg itt azt tapasztalja, hogy a kórházak egészségügyi személyzete (az állandó hivatásos személyzet) apácákból és szegény, kereső leányokból áll. Reméljük, hogy a holland nők példája követésre fog nálunk találni.

Szerkesztői üzenetek.

B. J. Bodrogheresztúr. A f. é. jan. 13-án küldött 10 koronával 1916. dec. 31-ig van rendben.

V. P. Kistokaj. A jan. 8-án küldött 5 koronával 1916. jun. 30-ig rendben van.

Konfirmációra előkészítő Káté.

Református növendékek számára írta:

Szoboszlai Pap István.

Közrebocsátotta:

Révész Bálint.

Átdolgozta:

S. Szabó József.

64-ik kiadás. — Ára 36 fillér.

A nagytiszteletű Lelkész Úrknak 10% engedményt és minden 10-re 1 ingyenpéldányt adunk.

Kapható:

Hegedűs és Sándor

protestáns irodalmi kiadóhivatalában DEBRECENBEN.

Pontos és legjobb

ÓRÁK

5 évi jótállás mellett!

Egyházi szentedények

úrvacsorai kelyhek, osztó-tányérok és borkancsók, kereszttelőkannák, tálcák és medencék, arany és ezüst ékszerek, evő-eszközök és china-ezüst disztárgyak részletfizetésre is!

Javításokra és vidéki megrendelésekre különös gondot fordítok! Árjegyzék 2000 rajzzal ingyen és bérmentve! — Pontos kiszolgálás. Jutányos árak!

POLGÁR KÁLMÁN műorás és ékszerész, a ref. egyházak szállítója
BUDAPEST, VI., Teréz-körút 5., I. emelet.

SÁROSPATAKI REFORMÁTUS LAPOK

A TISZANINNENI REF. EGYHAZKERÜLET ÉS A SÁROSPATAKI FŐISKOLA KÖZLÖNYE.

MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

ELŐFIZETÉSI DIJ		Főszerkesztő	Felelős szerkesztő és kiadó	HIRDETÉSEK DIJA:	
		RADACSI GYÖRGY	DR. RACZ LAJOS	Egész oldal	32 Kor.
Egész évre	10 Kor.	Főmunkatársak:		Fél	16 "
Félévre	5 "	HARSANYI ISTVÁN	DR. BUZA LÁSZLÓ	Negyed	8 "
				Nyelcad	4 "

TARTALOM: Baumgarten O.: Ha majd a béke elkövetkezik... — Halász József: Mi következménye lenne, ha népiskoláinkból a vallásos oktatás kizáratnék? (Folyt. köv.) — Nagy Béla: A budapesti szép napokról. — Janka Károly: Könyvismertetés (Beszéd és imák háborúi alkalmakra. Vége.) — Irodalom. — Vegyes közlemények. — Szerkesztői üzenetek. — Hirdetés.

Ha majd a béke elkövetkezik...

— Baumgarten O. után.¹ —

A béke ünnepén gondolataink előre, a béke felé sietnek, amely — nem kételkedünk benne — még a következő karácsony előtt, fegyverben álló népünk és hazánk vitézségének és kitartásának osztályrészéül fog jutni. De erre a befejezésre irányuló gondolatunk nem mentes a súlyos gondoktól: hogyan leszünk képesek azoknak a sürgős feladatoknak megfelelni, melyek közvetlenül a békekötéshez csatlakoznak? Valóban, népünk jövője nem kis részben attól fog függeni, hogyan fogjuk ezeket a feladatokat megoldani. S mi eléggé jelentősnek tartjuk a dolgot, hogy már most bizonyos tervek és eszméket állítsunk össze erre az időpontra nézve.

Ámbár igazi képet barki is alig lesz képes arról az állapotról magának alkotni, amely majd akkor előáll, ha azok a milliók, akik határainkon túl éreztünk küzdenek, visszahömpölyögnek és újra belépnek itthon jogaikba és kötelességeikbe. Erre nézve minden analógia hiányzik előttünk! Azoknak, akik az 1870—71-iki éveket megérték, szem előtt kell tartaniuk, hogy úgy a békeállapotok megszaktatásának időtartama és intenzitása, mint a normális foglalkozásukból kimozdítottaknak száma akkor és most az akkori tapasztalatokból minden következtetés-vonást kizár. Mennyire másként éltük most át és szoktuk meg a hadi állapotot, mennyire másként lazultak meg most a régi, még a nemi kötelek is! Mennyire kilépett most, hogy csak egyet említsünk, az asszony házi köréből a nyilvános és kereső életbe és oly önállóságra és sokszoros felelősségre tett szert, amelyekről a béke után azonnal le kell mondania!

De ezekkel szemben megvigasztal a német nép kipróbált szervező és rendező ereje. Határozottan reméljük, hogy a hadi állapotból a békes életmódba

való átmenetel nem hirteleni lesz, mindenekelőtt, hogy azt a háborúban mindenek fölött uralkodó hatalmak lassankint való visszalepése fogja jellemezni. Miként a háború vége felé a censura hatalma lépésről-lépésre hátrálni fog a szabad vélemény nyilvánítás előtt, úgy emennek még a békekötés után is el kell tűnnie a közbékesség érdekében némi censurát. Elképzelhetetlen, hogy mi nyomban az ellenségre való tekintet megszűnése után, nem törődve az ellenségre gyakorolt benyomással, újra egymás hajába kapjunk. Ezért bizonyára érdemes dolog volna, ha irányadó emberek minden társadalmi osztályból szembezállásának az az észjárás, hogy csak a békekötésig várjunk, hogy mindazt az ezer panaszt, amit mostanig a haretéri és itthoni állapotokra, az egyenlőtlen fizetésre és egyenlőtlen élelmezésre stb. vonatkozólag magunkba fojtottunk, a nyilvánosság elé tárjuk. Valóban, akkor egyéb és jobb tennivalónk is lesz, mint elmúlt dolgok fölött pattogni, a melyekről minden méltányosan gondolkozónak úgy kell ítélnie, hogy azok általánosságban véve minden várakozáson felül kitűnően mentek végbe. Bárcsak minden oldalról elejét vennék a kicsinyes, boszuvágyó, szűklátókörű gondolkozásnak!

Belső politikánknak bizonyára nem sokáig halasztható új orientálását sem szabad a legközelebbi időkben várnunk. Miként minden, a rengeteg áldozatokért kiérdemelt jutalomra irányuló gondolatot vissza kell utasítanunk, mivel mindnyájan csak azt tettük, amit megtennünk kötelességünk volt, úgy a legjobb, legjogosultabb ösztönök türelmetlen előretörtetésére is ebben az időpontban féket kell vetnünk. Mert a felől tisztában kell lennünk, hogy az alkotmányrevisiónak nyilvános fejtegetése a lelkek éles különválását fogja előidézeni, mint a hogy arra is kevés jel mutat, hogy a jobb- és baloldali túlzók a lassu haladás politikai alaptörvényét az ellentétek átmérőjének irányában készülnek érvényesíteni. Úgy tetszik nekünk, habár a haladás barátaihoz számítjuk magunkat, mintha csapataink visszatérése nem igen esnék össze belső politikai életünk gyökeres újjárendezésével. A nemzet egész összegyűjtött ereje akkor a régi jogokba és kötelességekbe való visszazokást fogja illetni. És ehhez a szenvedélyes politikai harc kiküszöbölése szükséges.

¹ E cikket Baumgarten O. kieli theologiai tanár, az „Evang. Freiheit“ c. folyóirat szerkesztője, egy nagyobb lap karácsonyi száma részére írta; habár a német viszonyok, a melyeket szem előtt tart, több tekintetben eltérnek a mi viszonyainktól, úgy hisszük, mi is tanulsággal olvashatjuk s nemi útmutatást meríthetünk belőle a békekötés után bekövetkező állapotokra és teendőinkre nézve.

Szerk.

Ki tud magának fogalmat alkotni arról, hogyan fog a hadi állapotnak a béke állapotába való visszafejlődése, az ipar új orientálódása, a női munka kirekesztése, új tőkének új vállalatokba való beruházása a rettenetesen folszaporodó adók és nyilvános terhek mellett végbemenni? Ezy bizonyos: ha a vállalkozók és munkások közötti gyűlöletes ellentét a régi kiméretlen elességében fog újra feltámadni, akkor a gazdasági élet beláthatatlan megzavarásainak nézünk elebe. Szabad-e ezzel szemben azzal vigasztalódnunk, hogy a háborúban mindket fél belátása növekedett a másik fél szilárd organizációjának nélkülözhetetlen volta iránt? Ha a „Die Arbeiterschaft im neuen Deutschland“ című érdemes munka fölötté kedvező fogadtatását szemügyre vesszük, legalább azt az egyet varhatnók, hogy a baza, az erők szervezése és a munkások fegyelmezése körül nagy érdemeket szerzett szakszervezetek (Gewerkschaften) iránti megértés úgyszólván mindenütt növekedni fog, mint ahogy a munkásság megértése is a hadsereg és közigazgatás nemzeti feladatai iránt mindnyájuk várákózását jóval fölülmúlta. A kormány, községek és vállalkozók részéről a szakszervezetek közreműködését a fenyegető munkahiány leküzdésére, a munkaalkalmaknak férfiak és nők közötti új fölosztására, a tántoríthatatlanoknak a nemzeti termelés iránt tartozó köteles figyelemre való emlékeztetésére, miként a háborúban, a békében is teljes mértékben igénybe fogják venni. Vajha akkor a munkásság is, a helyett, hogy a saját álláspontjából tekintve nagyon jogosult követeléseit az állam és társadalom ele állítsa, annak a belátásától vezette né magát, hogy minden osztálynak közös feladata, hogy a nemzet gazdasági életét a teljes versenyképesség felé fordítsa.

Aki nyugodtan megfontolja, hogy az életszükséges feladatoknak micsoda tömege fog a békekötés után ránk szakadni, annak óvnia kell az embereket a reformkövetelések egyre hatalmasabban duzzadó árjától, kulturális és iskolai t-ten is. Mindazok a kérdések, amelyek senkinek nem felelhetnek jobban — mint nekünk — a szívén: az állam és egyház, az egyház és iskola küönválásztásának, az egységes iskolának, a nők szavazati jogának stb. kérdései egyelőre visszalépni tartoznak, míg a nemzeti élet gerince: a munka-, kereset- és versenyképesség meg nem szilárdul.

Csak egy kérdés igényelhet a maga számára éppen olyan actualitást, mint az imént említett, s ez a nép erkölcsösségének kérdése. Semmitől sem aggódnak a nép igazi barátai jobban, mint a nemi köteleknek majd csak akkor teljesen érvényesülő meglazulásától, amelyet az otthon köréből való hosszú kimaradás, az idegek túlfeszültsége, majd elernyedése, az ösztönélet elvadulása szükségképen maga után fog vonni. Ha nem fogunk, miként a mozgósításnál, a harcosok visszaözlésekor az alkohol és szerélem kínálgatása elő gátat állítani, ha idejében a saját tűzhely alapításának megkönnyítése, az üzemi engedélyek korlátozása, a prostituáltak és venerás betegek ellenőrzésének újjárendezése által a nemi élet elfajulásaira zabo át nem vetünk, — akkor a békekötés után népünk legszélesebb körei testi és lelki egészségének hosszantartó veszélyeztetésétől kell tartanunk. Vajjon ellensúlyozhatja-e ezt a ve-

szélyt a nemzet újjáébredt uralmi ösztöneinek hatalmas terjeszkedési vágya?

Vajha a Fichte-beli és keresztyén szellem összes idealistái az összes rendek közül sikra szállának, amikor majd a békével együtt az erkölcsi és gazdasági bajok soha addig nem tapasztalt súlylyal előtérbe lépnek! Mert máskülönben minden diadalunk dacára az a legmelyebb vágyakozásunk: — békeség a földön és az emberekhez jóakarattal — betöltetlen marad.

Mi következménye lenne, ha népiskoláinkból a vallásos oktatás kizáratnék?

— Az alsóborsodi ref. lelkész-értekezlet által jutalomra méltónak ítélt pályamű. —

(Folytatás.)

A német szociál-demokrácia körében is észlelhető a vallás utáni vágyakozás. Ott is emelkednek ily hangok; „A tömeget vallás nélkül hagyni a legnagyobb antiszociáliszmus. Könnyű a vezetőknek, kiknek világnézetük, filozófiájuk van, szellemi életet élnek s abban kielégülést nyerne; de az a proletár, akinek összes tevékenysége az, hogy parancsszóra szavaz, sztrájkol, tüntet és zajong, akinek széttörték belsővilágát, anélkül, hogy újat építettek volna helyette, az a proletár, aki elveszítette otthonát, hazáját, vallását, családját, akinek megbomlott életritmusát teszi élvezetek, újságolvasás, szakszervezeti élet, helyreépítolni nem tudják, az a proletár nagy lelki ürességet érez és sívár, szomorú, celtalan, állati életet él“. (Prot. Szemle, 1914. II. füzet 126 lap.) Különben már magában az elég ifjú magyar vallásellenes táborban is emelkednek hangok az alkotó munkára való iskolai nevelés túlhajtásai ellen.

A magyar Pedagógiai Társaság 1914. október hó 17-én tartott felolvasó ülésén Kemény Ferenc realiskolai tanár, — régebben az ellentáborban küzdő fél — felolvasásában megállapítja a háború hatásaként a vallásos és hazafias szellem erősödését, belátja a nemzetköziség csödjét. Nyíltan vallja és hirdeti, hogy más a ma, — más a tegnap kulturája. Eddigi műveltségünk, — úgymond — legnagyobb részt külsőségekből állott, egyoldalú értelmi fejlesztés volt, lelki paliozás és szív nélkül. Hat kell-e ennél erősebb érv a vallásos irányú iskolai nevelés szükséges volta mellett? És kell-e erősebben szóló tanúbizonyosság e kiemelkedő pedagógus által tett beismerésnél arra nézve, hogy mivé lennének népiskoláink a vallásos oktatás száműzetése esetén? A materialista világnézet terjesztésének melegágyaivá válnának, ahonnan a nemes idealizmus, Isten, gondviselés hite, érdektelen emberszeretet hazátalan költözködő madárként tovaszállanak.

Bár már a bizonyítékok egész láncolatát soroltam föl állításaim igazolása mellett, hogy azok tanuskodjanak kétségbevonhatatlan erővel kimondott következtetésem mellett és hiszem is, hogy már eddig is sikerült bebizonyítanom, hogy a vallásos oktatás nélküli népiskolák óhajítása nemesak egyházi de magyar nemzeti szempontból sem kívánatos: mindazonáltal rá akarok még mutatni a legerősebb bizonyítékok egyikere, a jelenlegi világháborúra is.

Gróf Andrássy Gyula a háborúról tartott felolvasásában megállapította, hogy ez a jelenben folyó

háború az erkölcsi-erők mérközése. Én bátran kiegészíthettem e megállapítást azzal, hogy a vallás-erkölcsi erők és laikus erkölcsi erők mérközése ez. Ennek a háborúnak kellett jönnie, hogy a keresztyén vallás által csaknem kétezer év óta hirdetett vallás-erkölcsi javak örök értékét ismerje föl az emberiség, az újabb időben felkínált és több helyen szívesen is fogadott laikus-erkölcsi csekély értékűsege mellett. A háború okozta borzalom, pusztulás lett ama tisztító tűz, amely mint a kohó a többi fémek társaságából a tiszta aranyat, elkülönözte éles határvonallal a vallásos nevelés által létrehozott erkölcsi-erőt, a materialista irányú nevelés által szült laikus erkölcsi erőttől. A tisztító folyamatot millió és millió lelkében megindította és végezte az a vallásos hit, mely fájdalmaink, megpróbáltatásaink között az Istenhez való felemelkedést, mint a szenvedések elviselhetőségének egyedüli enyhítőszerét keresi. Ez váltotta ki a vallásos lelkéből amaz erkölcsi erőt, amely komolyan, sziklaszilárdan, az isteni igazságosságban vetett hit megrendíthetetlen erejével, bizalmával nézzen szembe a megpróbáltatások hosszú láncolatával a kétségbeesés gondolata nélkül és fenkölt, érdeknélküli emberszeretetből igyekedzzék enyhíteni a megtámadó ellenségen esett sebek fájdalmait is. Viszont ott, ahol ez az áram meg nem indult, annak oka az önzés által sugalmazott anyagi irányú gondolkodás lett. Itt is a háború borzalma, iszonyatossága szabaddította föl a lelkék mélyéről az ott szeretettel ápoltt bosszúállás szellemeit, hogy pusztítva, rombolva nyargaljanak, véres tetemek, pusztává tarolt vidékek, köny- és vérpatakok hirdessék dicstelen munkáikat. Ez a háború tanúságteljes erkölcsi képeket festett már eddigelé is, amelyekből felemelők, hol lesujtók, — a szerint, a mint a háború isten-nője képeihez a színeket a küzdő táborok egyikének vagy másikának a palétáján keveri.

Mily felemelő kép, midőn a németek császárnak hadseregét lelkesítő szavaiban a vallásos hit nyelve szólal meg, mondván: „Szükségünk van nagy szövetségessünk támogatására ott fenn az égben. Csakis istenfelő, vallásos hadsereggel tart apaitok és őseitek nagy Isten!” Vagy amikor látjuk népünknek a háború oroszánrészt viselő fiait a gigászi küzdelmek teljesítése közben a leküzdhetetlennek látszó akadályokon is keresztültörni, a kimondhatatlan nélkülözéseket elviselni, testi szenvedéseket béketűrő lélekkel elszenvedni, ifjú életüket áldozatul adni, ajkukon az Isten nevevel fölcsendülő zsoltárénekekkel, szíveikben az isteni igazságosságba vetett hit diadalmát hozó reményével. Nem a vallásos hitben való neveltetés erkölcsi erejének megnyilvánulása-e ez?

Viszont szintén a háború által rajzolt képen látjuk, hogy az általunk eddig annyira magasztalt angol-francia kultúra a valóságos mozgalmak hívei által oly igen óhajtott társadalmi erkölcsi alapon való nevelés: csak külső máz, valódi erkölcsi tartalma kevés. Mert akikről innen, a távolból azt hittük, mert az volt a látszat, hogy annyira jók, oly erkölcsileg kifogástalanok minden társadalmi rétegben, hogy a vallás által mindenkor ostromozott gyűlölet, irigység, önzés nem is élhet szíveikben és így követendő például méltán szolgálhatnak: ime, a háborúban szégyenletes, eddig magasztalt kulturájokkal szinte össze nem egyeztetthető viselkedést tanusít-

nak és tanusítottak akkor, amidőn ártatlanok üldözésében, tehetetlen sebesülteken való kegyetlenkedésben, milliók és milliók éh-halálra kárhoztatni akarásában találják lelki gyönyörűségüket. Önzésből, birtokszerzési vágyból és nem a kényszerítő körülmények elől kitérni nem tudásból lettek a világháború okozói, azzal együtt milliók gyilkosaivá és megmérhetetlen károk, szenvedések előmozdítóivá. Amidőn így látjuk az angol-francia világpolitikát irányító, a béke apostolságával tüntetni akaró cári és alattvalói lelkében a mélységes gyűlöletet és határtalan önzést: vajjon nem kell-e a bálványozott materialista kultúrától megvetéssel elfordulnunk? Az elmúlt békés években az ipari, gazdasági téren beállott óriási fellendülés újabb birtokszerzési vágyat keltett ezen önző lelkében, az anyagiasság terén való eltévelyedésre, a helyes életirány eltévesztésére vezette őket a szűk materializmus. Kulturáját, melynek fejlettsége fölött mindenkorban uatunkat fejeztük ki az emberiséget irtó, gyilkoló fegyverek tökéletesítésének a legmagasabb fokra való fejlesztésében s minél nagyobb tömegben való gyártásában velte célját megvalósítani, ahelyett, hogy a szeretet, béke műveinek apolására, az idegen nemzeteket is benső megértésre, együttérzésből folyó népboldogító eszmék, alkotások felvirágoztatására vezetni törekedtek volna. És ha élni, megmaradni akartunk, a legnagyobb anyagi áldozatok árán is követnünk kellett őket.

Halász József.

(Folyt. köv.)

A budapesti szép napokról.

Gyönyörű szép napok voltak azok, melyeket a múlt héten (jan. 18—21-ig) a Kálvin-szövetség budapesti konferenciáján töltöttünk.

Sokat ígért az előre közhírré tett gazdag (sőt túlgazdag) program; tehát nem jöhetett oda senki nagy varakozások nélkül. Utólagosan pedig nyugodtan megállapíthatjuk, hogy a szép kezdeményezés minden varakozáson feül sikerült.

Tessék elgondolni, hogy a mai rém-drága világban mintegy 80 vidéki lelkész sereglett össze 18-ikán reggel a bpesti ref. teológia dísztermében és ez a szám 21 ének reggeléig alig apadt valamit. S holott más egyházi gyűléseken, kongresszusokon a megnyitás után csakhamar kínosan megcsappan az érdeklődés: ez a hallgatóság kitarítón, sőt lelkesedéssel vett részt a számára is komoly munkának nevezhető napi 7—8 órát kitöltő előadásokon. Pénteken reggel már kezdünk fogyatkozni, délutánra pedig már nagyon megapadt a törzs-hallgatóság létszáma: a távollakók jó része elutazott. De ez nem is csoda, ellenben az előző három nap állandó buzgótsága valóban csodának nevezhető a mi viszonyaink között.

Igazan nem csekély feladatot illőképen méltatni a kurzus munkáját és jelentőségét. Az egész dolog megerdemelné a legrészletesebb referátát, amire azonban sem én, sem lapunk nem vállalkozhatunk. Az előadások, megbeszélések meg fognak jelenni a Kálvin-szövetség kiadásában. Én itt csak a legjelentősebb mozzanatokról s az összbenyomásról kívánok röviden beszámolni.

Nagyon inpozans volt a K. Sz. közgyűlése 8-án

este, a Kálvin-téri templomban. Az ezt megelőző istentiszteleten a szelid Petri Elek püspök imája s Ravasz Lászlónak (a beteg Kenessey B. püspök helyett mondott) prédikációja csakugyan égbeemelte lelünkét. Bernát István elnöki megnyitójában a K. Sz. nevében melegen üdvözölte a jelen lévő *Kuyper hölgyeket* (K. Ábrahám volt hollandus miniszterelnök két leányát), akik most a hollandi Vörös Kereszt munkáját vezetik Budapesten. Újra megválasztott a szövetség régi elnöksége s megújított a választmány. Egyházkerületünkben az elnökségben Révész K., a választmányban dr. Tüdös I., dr. Rácz L. és Nagy B. szerepelnek. Az elnöki megnyitó hangsúlyozta, hogy a K. Sz.-nek nem annyira sok, mint inkább lelkes tagokra van szüksége. Nekem az a reménységem, hogy egy-két év alatt sok lelkes tagja lesz a K. Sz.-nek. A tagok száma jelenleg — az egyházmeggyéknél (Alsó-Baranyában) tömörített tagokon kívül — 1200 körül van.

A kurzus maga az előre megállapított program szerint folyt le. Csak annyi változás történt, hogy Kenessey B. püspök helyett Uray S. debreceni lelkész tartott írásmagyarázatot; György Endre Drezdából, Hamar I. pedig betegágyból küldte el dolgozatát; mindkettő felolvastattott a maga idejében.

Az előadások általában magas színvonalúak voltak. Természetesen nem mind egyenlően értékesek. A többi közt nagyon tetszettek Sebestyén J. előadásai Kálvin teológiájáról és szociológiájáról, meg az Andrassy Kálmáné a búi gyülekezeti és szövetkezeti munkáról. A K. Sz.-en kívüli előadók is mind igen szép munkát végeztek. Valósággal lebilincselő volt pl. a Berend M. orvos, egyet. m. tanár előadása a csecsemő-védelemről. Lelkes beszédét hallgatva sokan mondták magokban: beh kár, hogy nem a mi pap-társunk ez a tüzes magyar szívvű szónok!

De minden tudós előadásnál és lelkes beszédnél különb esemény volt az, amit Ravasz L. művelt velünk és bennünk. Mind a négy napon hallottuk őt s mind egyre jobban szomjuhoztuk az ígét az ő ajkáról. Akar prédikált, akar elmelkedett, akar tanított, akár vallást tett arról: mi a prédikálás? mindenkor magával ragadott bennünket. Mikor őt hallgattuk, az Isten lelkének szárnya-lebbenését éreztük a szívünk körül. Nem csoda, ha minden kínálkozó alkalommal melegen ünnepeltük az ő kedves egyéniségét. Ünneplésünkkel nem az ő személyét akartuk fölmagasztalni, hanem inkább Istennek hálát adni, hogy az ő szava, hite, lelke által mindnyájunk lelkét egekig emelte.

Íme, ez a legnagyobb jelentősége ennek az összejövetelnek, hogy ott mindnyájan épültünk, növekedtünk a hitben. Van-e ennél nagyobb, nehezebb és kivanatosabb dolog a világon? Hogy lélekben épüljön az, akinek élethivatása a lelkek építése... Felejthetetlen, kedves órák, napok voltak azok ott, a budapesti teológia disztermében. Olyan édes melegség áradt ott a szemekből, szívekből: mindenkiéből! elkezdve azon a két jóságos püspökön (Németh I. és Petri E.), a legfiatalabb falusi papiglan. Képzelné se lehet ennél testvériesebb együtlétet. — En azzal a boldog reménységgel távoztam abból a kedves hajlékból, hogy a magyar kálvinizmus reneszánsza már nem pusztá ábránd.

És az ORLE? Igen, erről is esett szó; de soha

nem bántóan, keserűséggel. Az összetartozás, együttműködés szükségének érzete általános volt. Hisszük, hogy ez az érzés nem sokára parancs lesz mindazok számára, akik en eddig múlt a dolog.

És mi, tisztánlenniek? Mi van, mi lesz velünk?.. Részt vettünk a kurzuson 6 an, u. m. Révész K., (mint alelnök), dr. Rácz L. és Nagy B. (mint előadó), aztán Hallgató J., Enyedy A. és Ladányi M. (a szeniorum), mint hallgatók. A sokkal távolabbi Erdélyből mennyivel többen voltak!...

Persze elterveztük, hogy jövőre — Isten segédelmével — megint tartunk ilyen kurzust. Kevesebb tárggyal, több megbeszéléssel, bőlebb beosztással. Adja Isten, hogy lelki haszon dolgában a későbbi összejövetelek ne maradjanak mögötte az elsőnek.

Illesse elismerésünk a kurzus rendezőit s az olcsó, kitűnő ellátás gondozóit; köztük a fáradhatatlan dr. Kovats Istvánt, aztán dr. Szóts Farkast, mindenk föltt pedig az ő kedves feleségét. Mindnyájunk lelkes tapsa jutalmazta Vas Mihály esperest, mikor a gégenyi egyház Kálvin-szövetségi alapítványát (100 K.-án felü) bejelentette és a Szóts Farkasné nevére keresztelte.

Aldott a budapesti szép napok emlékezete!

Nagy Béla.

KÖNYVISMERTETÉS.

Beszédek és imák háborúi alkalmakra. II. kötet, összeállította dr. Lencz Géza ref. theol. tanár a debreceni egyetemen. Megjelent Debrecenben, Hoffmann és Kronovitz könyvnyomdája és könyvkiadó hivatala kiadásában 1915. évben. Ára 5 kor. A könyv tiszta jövedelme a sebesültek számára beszerzendő vallásos iratokra fordítatik.

(Folytatás és vége.)

Szabó János „Látások, reménykedések és fohászok” cím alatt elmefuttatást végez.

Tariska Sándor a háborúról, mint az emberiség tökéletesítésének eszközéről, vallásos estélyen tartott felolvasását nyújtja a kötetben. Olyan tétel bizonyítását vállalja az író, amelynek valóságát helyenként maga is meggyöngíti, majdnem elejti. Sok buzgalommal, nagy igyekezettel, az érvek egész seregének felvonultatásával támogatja tárgyát s nem is rajta múlt, hogy nem adunk neki igazat, hanem azon, hogy lehetetlenre vállalkozott.

Csapó Péter vasárnapi elő- és utóimái szépek, hangulatosak, de emelkedettség híján valók.

Csikó Lajos bűnbánati hétre írt köznap-reggeli imádságaiban nem domborodik ki eléggé az alkalmisság.

Dombi Lajosnak a király születésnapjára írt imája nehézkes. Hosszú lélekzetű, vagy közbevetésekkel tüzdelte mondatok kevésbbé alkalmasok az imádkozásra.

Görömbey Péter háborús időben mondandó általános imája körülbelől felöleli mindazokat az érzéseket és gondolatokat, amelyeket Istene elébe kíván terjeszteni az áhítatos lélek, de alig is emelkedik ki a köznapiságból.

Annál szebb, annál emelkedettebb Halka Sándor tavasz kezdetén — háborús időben alkalmazható köznap reggeli imája. Ünnepi a lélek, ünnepi a köntös, melyben az imádkozó Istenhez emelkedik.

Dr. Kovács István háborús prédikációhoz írt előimájában meglepően helyénvaló bibliai idézetekkel

mélyíti áhitatunkat. Egy nehézkes, — bár tetszetős — képe lehetetlen, hogy szemet ne szúrjon. Midőn az emberi könnyeken kívánja felvonatni Isten által az engesztelés szívárványát, e gondolatot ekként fűzi tovább: „Add, hogy könnyeinkből hid épüljön hozzád s azon át hamarosan eljussunk te hozzád” stb. A kép kétségtelenül szép, de nehezen hozzáférhető.

Losonczy Endre vallásos estélyre való záróimádsága, *Pap Károly* szűk, száraz háborús időre alkalmazott egyházi beszéd utáni imája, jó sikerrel használhatók.

Azt hiszem, hogy sokunkat kötelezett hálára *Révész Kálmán* azzal, hogy *Melotai Nyilas István* hadas imádságát közreadta s ezzel a múlt idők egy alkalmi remekét általánosan hozzáférhetővé tette.

F. Varga Lajos olyan alkalomra közöl vasárnap délutáni imádságot, amikor igehirdetés nincs, beszöve az imába mesteri ügyességgel egy elesett hős emlékeztetét. Talán éppen ez a körülmény vezette az író, hogy mintát adjon benne paptársainak, mert a különben kiváló imáirónak nem ez a legjobb alkotása.

Csapó Péter halotti imádságába oráció-szerű részletet foglal be, ami nem helyén való.

Csernák Bélának egy tartalékos honvéd hadnagy felett tartott imája szép, csak vegtelenül hosszadalmas.

Nagyon szép *Domby Béla* emlékbeszéde, úgyszintén *Fábián Dénes* „Hősi halál — dicső halál” tárgyú beszéde és imája; kár hogy ez utóbbi beszéd és ima túlságosan széles alapokon nyugvó és terjedős.

Gilicze Antal csatában elesett egyetlen fia után halt papné felett tartott beszédéből egyszerű, kérészen hangon csendül ki a megnyugvás és vigasztalás igéje.

Gönczy Béla formás és tartalmas fejtegetésekben bizonyítja ama bibliai tétel igazságát, hogy az igazán tusakodó megkoronáztatik.

Erősen építő hatású *Jancsó Lajos* thémás beszéde.

Káddár Lajos beszéde egy sokképpen nyomorékká lett ifjú hős emlékeztetét, a szenvedések között is példaadó nemes vonását örökíti meg. Az alkalom nagyobb elmélyedést is megérdemelt volna.

Szép és lendületes a *Marjay Géza* beszéde és áhitatot keltő az imája.

Molnár Gergely harcban megbetegedett, de szülőföldjén elhunyt katona felett tartott imája egyszerű, minden magasabb igény nélkül való imádság.

Nagy Márton egy a szerbiai harctéren elesett katona felett mondott bensőséges imája és erősen oktató beszéde által a requiemek elég helyes formáját mutatja be.

Rendkívül jellegzetes a *Sípos József* beszéde és imája, melyet községének egy kiváló hőse felett tartott ágyúszó közben a kárpáti harcok idején. Gyönyörű méltatása ez egy érdemes előjárónak.

Erőteljesség, ihlet jellemzik a *Seombati-Szabó István* temető imádságait, de helylyel-helylyel ez az ihlet már a hevületbe is átesap, ami rapszódikussá teszi imáit. Különösen szép a háború borzalmi között megörült családos katona feletti imája.

Megható és különös esetet tárgyzó *Tóth János* katonai betegápoló lelkész imádsága, melyet elmondott egy ref. magyar és két gör. kel. vallású orosz

katona fölött. A rendkívüli alkalom meleg reflexiókat váltott ki az imáiró szívéből.

Ezzel végére értem a kötetnek, amelyet észrevételezett hibái mellett is egyházi szónoki irodalmunk nyereségének kell ítélnem. Emberi műben csak viszonylagos tökéletességet szabad keresnünk, ezt pedig a háborúi beszédek és imák II. kötetében megtalálja az olvasó.

Janka Károly.

IRODALOM.

* **Dévai Biró Máttyás tanításai.** Tanulmány a magyar protestans theologiai gondolkodás kezdetéről. Írta *Révész Imre*, a kolozsvári ref. theologiai fakultás ny. r. tanára. Kolozsvár, 1915. 4r. 197 l. Ára 5 K. — Szerzőnk e művében a modern tudományos kutatás módszeres eljárásának értékesítésével a mélyre száll alá. Dévai ittani álláspontját műveiből s ezeknek a korabeli külföldi nagy reformátorok irataival való egybevetéséből iparkodik megállapítani. Könyvének éppen az a legfontosabb része (40—154. l.), amelyben Dévai műveinek összehasonlító ismertetése olvasható s amelyben megállapítja, hogy kik voltak a nagy külföldi reformátorok közül azok, akiknek munkái, gondolatai hatással voltak Dévaira, munkáinak megírásakor. Az eredmény, melyre szerzőnk beható, módszeres vizsgálódásával eljutott, ez: Dévai, a reformátori tanfogalmak lelényegesebbjeiben Luther és Melancthon követője. De kimutatja szerző azt is, hogy a német-svájci reformátorok (Zwingli, Judae Leó) is hatással voltak rá. A párhuzamos helyek bizonyosága szerint D. nemcsak elfogadja s sokszor szószerint való egyezéssel felhasználja a Zwingli—Judae-féle tanítást, hanem a saját izlése szerint még egyszerűsíti is azt. Luther és Melancthon mellett Zwingli hatása is érvényesül. E hatások mellett, Révész szerint, egészen másodrendűeknek mutatkoznak azok a hatások, amelyeket D. Kálvintól vett. Nagy valószínűséggel tekinthető D. hazánkban a *kálvini úrvacsora-tan* *uttörőjének* s így a magyarországi kálvinizmus úrvacsora-tan kezdetei mindjárt a legelső vérbeli magyar reformátor hazai működésének végső korszakával esnek egybe s legalább *egy évtizeddel előbbre tehetők* az eddig föl-vett időpontnál: a XVI. század ötödik tizedének második felénél (178. l.). — Révész I. e derék forráskritikai munkája beiktatja Dévait a prot. theologia és dogmatörténeti fejlődés egyetemes áramába. Nagy haszonnal forgathatják e művet az irodalomtörténet bűvárai is. Az a kép, melyet R. e művében rajzol meg D. hittudományi reformátori álláspontjáról, nem egyezik minden vonásában az eddigivel s így ez kissé módosulni fog. A mű a következő négy fejezetből áll. I. Tájékozás. II. Dévai vallási gondolkozása. III. Iratainak összehasonlító ismertetése. IV. Taniránya történeti megvilágításban. — Ezt az értékes szakirodalmi művet melegen ajánljuk t. olvasóink figyelmébe.

* **Heltai Gáspár: Háló. Kolozsvár, 1570.** Kiadta *Trócsányi Zoltán*. Budapest, 1915. 8r. 192. l. Kiadja a Magyar Tudományos Akadémia. [Régi Magyar Könyvtár. Szerk. Heinrich Gusztáv. 36. k.] Ára 5 K. Heltainak ez a munkája csupán csak egy példányban

maradt ránk, amely a Nemzeti Múzeum tulajdona. Ennek az egyetlen példánynak is szerfelett kalandos a története. 1886—1888. között több más ritkasággal (kéziratok, nyomtatványok) együtt elveszett a könyvtárból (egyik napilapunk híradása szerint a könyvtári szolgák lopták el.). Már azt hittük, hogy örökre elveszett. De 1913-ban egy szerencsés véletlen folytán mégis visszakerült a Nemzeti Múzeumba. A Háló Heltainak nem eredeti munkája, hanem Gonsalvius Reginaldus Montanus „Sanctae Inquisitionis Hispanicae Artes” c. 1567-ben megjelent latin művének a magyar viszonyok figyelembevételével szabadon átdolgozott kiadása, meg bővítve magától Heltaitól származó önállóan írott részekkel (Előljáró beszéd 1—62. l. Végező beszéd 356—365. l.). A latin eredetinek kivonatos átdolgozása a 80—355. lapokon olvasható. A könyv érdekesítő tartalmánál (a spanyol inquisíció története) fogva a maga korában egyike volt a legolvasottabb könyveknek. Maga János Zsigmond bizta meg Heltait a mű átdolgozásával és kiadásával. A Heltai neve azonban sem a mű címlapján, sem az Előbeszéd végén nem szerepel. Még a kiadás helye sincs rajta jelezve. De bizonyos, hogy Heltai a szerzője, valamint az is, hogy az ő nyomdájában jelent meg. E könyvet sokan Hispániai Vadásztság címen emlegették. A Rakóczy-Könyvtárnak főiskolánk könyvtárában őrzött kéziratos katalógusában is így van említve. (Kézirattár, 1113/1. sz. 39. lap.) Trócsányi Zoltán a Háló e második kiadásához tömör tájékoztató bevezetést írt, melyben elmondja a történetét, tartalmát, az eredetihez stb. való viszonyát. A kötet végéhez betűrendes szótmutató van csatolva. Illesse teljes elismerés és hála a Magyar Tudományos Akadémiát e kalandos multu unicum kiadásáért, közkinccsá tételéért!

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Gyászhirek.** A postai nehéz viszonyok miatt jó későn jutott hozzánk a szomorú hír *Kapossy György* nyugalmazott égerszögi lelkésznek még a múlt év december 21-én történt elhunytáról. Sokan tudtuk nagy részvéttel, hogy lelkészkedésének majdnem a kezdetétől súlyos betegségek ostromolták és csak szeretteinek hű és odaadó ápolása tette lehetővé, hogy palástos szolgálatokat is teljesítsen. 8—10 évi gyászos bénulás után 1915. év nov. elsejétől nyugdíjba lépett s *Égerszögről* Színbe költözött. Itt erte utól a megváltó halál dec. 21-én. Csak 49 éves volt, s ebből 24-et boldog házasságban töltött. Fia volt a néhai tornai esperesnek, otthon és Sárospatakon tanult s szép reményekkel indult az életnek, a hol fájdalmas csalódások között vergődött. Temetése lelkészársainak nagy részvéte mellett történt dec. 23-án az állami iskola udvaráról, a hol *Fodor György* egyházmegyei és egyházkerületi jegyző méltatta a kiszenvedett barát és hivataltárs szomorú életét, a sírnál pedig *Dózsa Jenő* szinpetrii lelkész búcsúzott tőle és kért Istentől áldást kiszenvedett poraira és vigasztaló békességet az utána szomorkodók fájó szívére. Az Isten kegyelme örökké kihűlt porai felett és szentelje meg szeretteinek gyászatát! — Súlyos csapás érte dr. *Szabó Sándor* jogakadémiai tanárt; legidősebb gyermeke: ifj. *Szabó Sándor* IV.

éves joghallgató jan. hó 20-án életének 24. ik évében hosszú és fájdalmas haldoklás után elhunyt. Fényes tehetséggel és semmi akadályt nem ismerő nemes ambícióval megáldott ifjú volt, aki a közeli elmúlás biztos tudata dacára is égett a munka utáni vágytól. Sikerült is neki elérnie, hogy rövidre szabott földi életét maradandó becsű irodalmi alkotásokkal tegye emlékezetessé. Főgimnáziumunknak, majd két éven át jogakadémiánk volt egyik legkiválóbb növendéke, aki nemcsak a vizsgákon és colloquiákon, hanem a szemináriumokban s az irodalmi és tudományos pályázatokon is sokszorosan kitüntette magát. Másfél év előtt a nemes becsvágy vitte fel a budapesti egyetemre, ahol nagynevű professzorainak egybehangzó ítélete szerint dicsőséget szerzett volt pataki tanárainak és a pataki Alma Maternek. Több jogi dolgozata jelent meg a fővárosi szaklapok hasábjain is. Utolsó tanulmányát a közös ügyekben használandó új címerrel halála előtt pár nappal közölte a „Vármegye”. Amikor ez az értékes dolgozat a közönség kezébe jutott, ő már az utolsó küzdelmet vívta a körlehelhetetlen halállal. Legyen áldott emlékezte! — Bartha József visszi lelkészre és családjára a szomorúság esztendeje nehezedett. Még egy évvel előbb szép reményekkel nézte három nagyobb fia fejlődését. Aggodalommal ugyan, de büszke örömmel nyugodott bele, mikor idősebb fiai a haza védelmére önként, lelkesülten vállalkoztak. Aggodalma azonban hamar valóra vált s keservesen kellett éreznie, hogy „a csapás ritkán jár egyedül.” Alig kezdték meg fiai a tiszti képzés után a hadi szolgálatot, *Endrét*, az idősebbet, a Kárpátokon túli küzdelmek idején, éjjeli őrzésén, gyilkos golyó földre terítette; bajtársai temették el. Pár hónappal később *Jenő*, nehéz sebesülés után, kórházba jutott s csak az orvosi gondos ápolás vitte annyira, hogy „sántán és bénán is tölthet még jó napot.” A harmadik, *László*, talán egy gondatlan korai fürdés után a múlt tavasz óta keblében hordta az emésztő halált és sem az orvosi tudomány, sem az édes any i ápolás nem volt képes megmenteni; f. hó 20-án, 16 éves korában jobblétre szenderült s 21-én Balint Dezső esperes vigasztaló szép beszéde és imája után nagy részvét mellett tették a szépen indult ifjút örök nyugalomra. A hármass csapás alatt megtört szüléknek adjon vigasztaló kárpótlást a gondviselés megmaradt gyermekeik fejlődésében és boldogságában!

— **A reformáció négyszázadik évfordulója.** A ref. egyház konventi székházában január 17-én összeült püspöki és főgondnoki értekezlet arról tanácskozott, miként emeljen magyar ref. egyházunk maradandó emléket a reformáció négyszázadik évfordulójának. Az értekezlet úgy határozott, hogy az ünnepség részletes programját a tavasszal összeülő konvent vagy a konvent által kiküldendő bizottság fogja meghatározni. A négyszázéves forduló megörökítésére vonatkozóan abban állapodott meg, hogy a magyar ref. egyház először is egy középponti egyházfőntartási alapot teremtsen, melyet a konvent fog kezelni és a melynek az a célja, hogy bizonyos idő múlva az állami segítségtől függetlenül az egyházat. Másodszorban elhatározta az értekezlet, hogy felszólítást intéz az egyes egyházkerületekhez, hogy anyagi erejükhez mérten valamely jótékony célú, vagy kultur-intézményt létesítsenek. Végül elhatározta, hogy a M. Prot. Irodalmi Társaságot szélesebbkörű, a tudó-

mány minden ágára kiterjedő irodalmi és tudományos társasággá alakítja át.

— **Egyházkerületi választások.** A dunamelléki ref. egyházkerületben Petri Elek püspök utódjául lelkészi főjegyzővé *Takács József* ceglédi lelkész; egyházkerületi tanácsbíróvá pedig *B. Pap István* theol. tanár és *Kontra János* csuzai lelkész választott.

— **Választások Felsőszabolcsban.** A felsőszabolcsi egyházmegyében az üresedésben levő lelkészi tanácsbírói állásra 32 szavazattal 46-ból *ifj. Görömbei Péter* mándoki lelkész (Görömbei P. középszabolcsi esperes fia), az egyházmegye főjegyzője; — világi tanácsbíróul 42 szavazattal *Jarmy Béla* laskodi földbirtokos, e.-m. aljegyző választott. — Tanító-képviselői állásra *Pethő Zsigmond* nyirkarászi tanító, aki 11 szavazatot nyert, továbbá *Jámváry István* nagyvarsányi és *Fekete Lajos* genesi tanítók, akik 7—7 szavazatot nyertek, új szavazás alá bocsáttattak.

— **Háborús felolvasások.** A *Sárospataki Irodalmi Kör* által rendezett háborús előadások sorozatában jan. 23-án délután 3 órakor volt az első felolvasás a főiskolai imateremben élénk érdeklődés mellett. *Dr. Rácz Lajos* akad. tanár tartott mélyen járó, az evangéliom szellemétől áthatott, figyelemmel hallgatott felolvasást *Jézus és a világháború* címmel. Értékes felolvasása két részből állott. I. *Mit szólna Jézus a világháborúhoz?* A világháború egyfelől föltétlenül ellentétben áll Jézus evangéliomával, a szeretet, békeség, megbocsátás tanításával, — de másfelől Jézus sehol nem nyilatkozik határozottan a háború ellen s a háború mint a jog, igazság, család, háza, műveltség védelme, épügy, mint a bűn ellen való küzdelem, nem nevezhető a Jézus evangélioma megtagadásának. II. *Mire tanít minket Jézus a világháborúban?* Hűségre, kötelességteljesítésre, lemondásra, önmegtagadásra, hősiességre, önfeláldozásra, megnyugvásra, és bizalomra, — a foglyokkal, sebesültekkel, internáltakkal szemben a humanitás és szeretet erényének gyakorlására. — A következő előadás febr. 6-án lesz, amikor *dr. Gulyás József* főgimn. tanár fog előadást tartani *A világháború és a magyar költészet* címmel.

— **Adósegélyek folyósítása.** Az egyetemes konvent közponi irodájától értesülünk, hogy Németh István püspök, az egyetemes adóalap végrehajtó-bizottság h. elnöke az 1916. év első felére esedékes adósegélyeket az egyházkerületi pénztárakhoz január 17-én 1.007,952 korona 65 fillér összegben kiutalta. A kiállított egyházközségi nyugták eltérően az eddigi eljárástól nem közvetlenül az egyházközségekhez, hanem az egyházkerületekhez küldettek meg s szetküldésükről az egyházkerületek fognak gondoskodni.

— **Hát mi nem örökítenénk?** ... E cím alatt *F. Varga Lajos* nagyrábei lelkész a „*Lelkészegyesület*“ f. évi 4-ik számában indítványt tesz az iránt, hogy a ref. papság indítson gyűjtést az orosz dúlás folytán sokat szenvedett *Mezőlaborc* ref. főkegyháza részére, hogy ott egy szerény kis kálvinista templom hirdesse a ref. lelkészi kar áldozatkésztségét és legyen beszélő bizonyossága az Úr kegyelme iránt érzett halánnak, aki a mi gyülekezeteinket, templomainkat nem engedte ellenségtől tiportatni. Az eszme propagálására, az actio intézésére *dr. Tüdös István* tiszáninneni püspököt kéri föl; ő maga 50 koronát ajánl fel e

célra. — Kicsiny és szerény e kezdet, de nemes gondolkozásból fakadt s ha az Úr akarja, a kicsiny magból sudár fa növekedhetik!

— **Az „Emeljétek fel szíveteket“** című fölhívásra, a főiskolai tapintezet javára, újabban a következő kegyes adományok érkeztek: *Simon József* szesztai lelkész, aki már előbb a maga adományaként 40 koronát küldött, újabban a Szesztán és Komáromon hivei között gyűjtött életneműek pénzértékéül 70 és a saját korábbi küldeményének kiegészítéséül 10 K-t küldött; *Bartha László* tiszalöki ref. lelkész újabb részletül ismét 10 K-t; *Háda Sándor* pirosi (Bács-Bodrog vm.) ref. lelkész 50 K-t; *Nagy Ferenc* damaki ref. lelkész 50 K-t; a *tiszakürti* községi előljáróság 10 K-t; *Sárvány Lajos* feketeadói ref. lelkész 15 K-t. Terményeket voltak kegyesek ajánlani: *Molnár István* nyirmihálydi ref. lelkész 243 kgr. burgonyát; *Nagy József* vámosújfalui lakos 124 kgr. búzát és 228 kgr. burgonyát. Fogadják a fentkölt gondolkozásu, nemes lelkű jóttevők becses adományaikért főiskolánk hálás köszönetét. (A nyugtázást folytatni fogjuk.)

— **Debrecenből.** A *M. Prot. Irodalmi Társaság* „debreceni köre“ 5 vármegyére kiterjedőleg, jan. 20-án tartotta alakuló ülését mintegy 30 helybeli és vidéki tag jelenlétében. A kör védnökévé megválasztott dr. Baltazár Dezső püspök, elnökké dr. Erdős József, alelnökké Dóczi Imre s dr. Lencz Géza, titkárrá dr. Varga Zs., jegyzővé Barcza József, pénztárnokká dr. Peezko E.; ezenkívül 30 tagú választmány. A kör a pozsonyi mintájára szervezkedett s annak alapszabályait fogadta el némi módosítással. A kör hivatalos kiadványa lesz, amelyet a tagok ingyen kapnak; a *Debreceni Lelkészi Társ.* „Értekezések“ című melléklete, amelynek szerkesztésével a kör dr. Lencz Gézát bízta meg. — Az *Orsz. Ref. Tandregyesület* igazgatósága, f. hó 16-án tartott ülésében elhatározta, hogy 1915—1916-ról rövid évkönyvet fog kiadni.

— **Tábori lelkészek postacímét kéri.** Tudvalevő dolog, hogy a ref. katonák vallásos iratokkal való ellátásának munkáját a konventi iroda végzi. Az irodának ezt az áldásos munkáját nagyon nehezíti az a körülmény, hogy igen sok tábori lelkész pontos postacímével nem rendelkezik. Ezért a konventi iroda az esperes urakat, a tábori lelkészeket itthon helyettesítő lelkész urakat és a tábori lelkészek hozzátartozóit arra kéri, hogy úgy a harctéren, mint a kórházakban működő tábori lelkészek nevét és pontos postacímét (szolgálati beosztását, csapattestét és tábori posta számát) a konventi irodával (Budapest, VII. Abonyi-u. 21. sz.) közölni sziveskedjenek. Megemlítjük, hogy az iroda jelenleg bőven el van látva vallásos iratokkal s készséggel áll rendelkezésére a katonák között itthon belmissiót folytató lelkészeknek is.

— **Ellenségeink ferdítései, rágalmai.** A *Standard* című angol lap dec. 4-iki számában, majd utána a *Temps* című francia lap dec. 10-iki számában egy cikket közölt, amelynek szerzője azzal vádolta: a) *Philippi Fr.* berlini lelkészt, hogy egyik egyházi beszédében e kifejezéseket használta: „Íten megáldotta a németeket és őket a maga választott népeül jelölte ki“; „Németország isteni küldetése abban áll, hogy az emberiséget, ennek újabb üdvössége érdekében, keresztre feszítse“; b) *Loebel* lipcsei lelkészt,

hogyan Németország ellenségeiről úgy beszélt, mint „a Sátán szolgáiról”; c) *Seeberg R.* berlini egyetemi theol. tanárt, hogy azt állította, mely szerint „a németek szeretetmunkát végeznek, midőn ellenségeiket megölik, házaikat kifosztják, területöket megszállják”; végül d) *Scholtz B.* berlini titkos tanácsost, hogy egy Halleban tartott egyházi beszédében azt a kitüntetés követelte a németek számára, hogy „a háború után ők lesznek az új keresztyénség apostolai, amelynek körében az a szellem fog uralkodni, amely a német népet e háború folyamán lelkesítette”. E cikk alapján, a melyet az összes francia prot. egyházi lapok közöltek, a francia luther. egyháznak dec. 14-én Parisban tartott zsinata méltatlankodással tiltakozott e borzalmas, az evangéliom szellemével, Krisztus minden tanításával ellentétes tanok ellen, a melyek egyenesen a keresztyénség megtagadásai. A francia ref. egyház organuma (*Le Christianisme au XX. Siècle*) dec. 23-iki számában egész lélekkel csatlakozott e tiltakozáshoz, amely az egész francia protestantismus, sőt minden bármely országbeli igaz ker. lelkiismeret élénk és mély kárhozható szavát fejezi ki. Mi igaz e vádakból? Semmi! a) *Philippi Fr.*, aki nem berlini, hanem wiesbadeni, ez időszerint tábori lelkész, a *Christl. Welt* 1915. évi 32. számában közléteit egyházi beszédében ezt mondotta: „Krisztusban, Krisztussal az egész emberiség megfeszítettet s mindig újra megfeszítettik, valahányszor megszábadításnak kell az ő érdekében végeztetnie; ez a borzalmas háború is az emberiség keresztfeszítettése”. Amit a cikkíró a beszédéből idéz, annak nagyrésze ferdtetés, hamisítás, koholmány; *Philippi* beszédében egyenesen a németekre érti a keresztfeszítettetést („Du, mein Männervolk in Wehr und Waffen, du bist gekreuzigte Menschheit . . . Du leidest stellvertretendes Leiden im Krieg . . .”). — b) Sem Lipcsében, sem egész Németországban nincs *Loebel* nevű prot. lelkész; van ugyan *Laible* lelkész, az *Allgem. Ev. Luther. Kirchenzeitung* szerkesztője, de ő kizártnak tartja, hogy akár neki, akár az ő újságjának valamelyik nyilatkozata adhatott volna okot a *Loebel* lelkész ellen szórt vádra. — c) *Seeberg R.* berlini tanár sohasem prédikált a dómban és kijelenti, hogy soha a neki tulajdonított szavakat nem mondotta; talán az *Illustr. Zeitung*-ban közölt egy cikke adhatta alkalmat a hamisításra, de az idézett kifejezés cikkében nem található. — d) *Scholz B.* soha a háború kitörése óta Berlint el nem hagyta, soha Halleban nem prédikált és nem mondott vagy irt egy szót se olyat, ami a szájába adott nyilatkozathoz hasonlítana. Ime, az egész ferdtetésnek, rágalomnak semmi alapja nincs! Hogy az angol és francia hecc-lapok ilyenek koholására ragadtatják magokat, azt már megszoktuk s ezen nem csodálkozunk! de hogy Krisztus szolgái is ily könnyelműen beleugranak a minden alap nélkül való kárhoztatásba, elítélésbe s ezzel fokozzák a népek közti gyűlölséget, elkeseredést, — ez már az ügyet sokkal súlyosabbá teszi. Hát nem elég ez a rettenetes háború, amely Európát másfél év óta marcangolja, hanem vétkes kezekkel még Jézus templomába is üszköt kell dobni?

— **Aus Siebenbürgen (Erdélyből).** E cím alatt az *Evangelische Freiheit* januári füzetében egy közleményt olvasunk, amely az erdélyi szászokról, azoknak a világháborúban való részvételéről, gazdasági törekvéseiről, nyelvéhez és vallásához való ragaszkodásáról

szól s végül a szászok erősítésének szükségét hangsúlyozza. A közlemény, bár egyházi folyóiratban jelent meg, semmi kapcsolatban nem áll az egyházi, vallás erkölcsi étellel. Ellenben két nyilatkozata *nemzeti szempontból*, mint folytatása az erdélyi szászok régi elkülönző törekvéseinek, figyelmet érdemel: a névtelen cikkíró tiltakozik a *magyarosítás* gondolata ellen, mert szerinte a szászok nemzetiségük megtagadásával legnemesebb eroiket veszítenék el (vajjon ha a magyar nyelvet megtanulnak s a magyar nemzeti érzéshez kissé közelednének, — már azzal is a *Renegatentum* bűnébe esnének?), és síkra száll a magyar evang. egyházzal való *egyesülés* ellen, mert ez a barátságos átkarolás is megroppanthatná a szász népegyház gerincét. Vagyis, mint látjuk, az erdélyi szászok ma is, mint eddig, semmi concessiót nem hajlandók a magyar állameszme iránt tenni!

Szerkesztői üzenetek.

D. J. Erdőbénye. A jan. 5-én küldött 10 K. 1916-ra szóló előfizetés.

U. L. Benk. A dec. 28-án küldött 40 K-át az 1912-1915 évekre könyveltük el. Így hátralék nincs.

K. J. Diósgyőr. A dec. 27-én küldött 20 K 1915-re és 1916-ra szóló előfizetés.

Érdeklődő. Az énekeskönyvünkben levő díszíretek szerzői név szerint föl vannak sorolva *Szűgyi József*-nek ily című füzetében is: *A magyar ref. énekeskönyv múltja* Debrecen, 1910. Kiadja a ref. énekezők egyesülete. Hegedűs és Sándor bizománya. Ára 50 fill.

A Debreceni Lelkészi Tár

Szerkesztik: **dr. Lencz Géza** és **dr. Varga Zsigmond**
1. száma megjelent. Tartalma

I. THEOLOGIAI ÉRTESÍTŐ:

Dr. Varga Zsigmond: *Az ókori keleti kutatások hatása a theologia különböző ágaira s azoknak egymashoz való értékviszonyaira.*

II. BESZÉDEK ÉS IMÁK STB.

1. **Dr. Baltazár Dezső:** *Megtartás az Úrban.* Közöséges egyházi beszéd elő- és utóimával. (Háborús). — 2. **Pásztor:** *Mindent cselekedhetem.* Egyházi beszéd. (Háborús). — 3. **Csűrös József:** *Mit prédikál a háború?* Egyházi beszéd. (Háborús). — 4. **Marjay Károly:** *Megújulás!* Ujévi egyházi beszéd 1916. év újesztendején. (Háborús). — 5. **Raffay Sándor:** *A talentomokról.* Bibliamagyarázat. — 6. **S. Szabó József:** *Az Örökkévalóság keresése.* Egyházi beszéd ifjúsági istentiszteletre. (Háborús). — 7. **Szombati Szabó István:** *Imádság* harcúterem eltemetett katoná emlékére. — 8. **Dr. Tüdős István:** *A játszó gyermekek és az utolsó ítélet.* Közöséges egyházi beszéd elő és utóimával.

III. ÉRTEKEZÉSEK stb.

Dr. Lencz Géza: *A háború ethikai megítélése.*

Előfizetési díja: Egész évre K 14.—, félévre K 7-50, negyed évre K 14.—. Az ORLE és MELE tagjainak egész évre K 12.—.

— Mutatványszámot kívánatra ingyen és bérmentve küld a

Kiadóhivatal: Debrecen, Piac-utca 34. sz.

SÁROSPATAKI REFORMATUS LAPOK

A TISZANINNENI REF. EGYHAZKERÜLET ÉS A SÁROSPATAKI FŐISKOLA KÖZLÖNYE.
MEGJELEN MINDEN VASARNAP.

ELŐFIZETESI DIJ		Főszerkesztő	Felelős szerkesztő és kiadó	HIRDETÉSEK DIJA:	
		RADACSI GYÖRGY	DR. RACZ LAJOS	Egész oldal	32 Kor.
Egész evre	10 Kor.	Főmunkatársak:		Fél	16
Félévre	5	HARSANYI ISTVAN	DR. BUZA LÁSZLÓ	Negyed	8
				Nyolcad	4

TARTALOM: Törvényhozási és társadalmi feladatok. — *Halász József*: Mi következménye lenne, ha népiskoláinkból a vallásos oktatás kizáratnék? (Vége.) — Semleges és ellenséges hangok. V. (Folyt.) — *Zajdó László*: Új és régi prédikációs könyvekről. — *Székelly Imre*: Könyvismertetés (Jánosi Z.: Papi dolgozatok, IX.) Vegyes közlemények. — Hirdetés.

Törvényhozási és társadalmi feladatok.

Az elmúlt hetekben több olyan interpelláció hangzott el a képviselőházban s ezek kapcsán több olyan kormány-intezkedésről történt bejelentés, amelyek legnagyobb részben a háborúval kapcsolatban fölmerült betegségek, nyomorúságok orvoslásáról, ellenszükségleteiről szóltak s amelyek már természetükönél fogva jórészen nemcsak mint hazafiakat érdekelnek, nem is csak sociologiai szempontból vonjak magukra a figyelmet, hanem a valláserkölcsei életet s ennek óreit és munkáit is igen közelről érintik.

Ilyen *Rúth Endre* képviselőnek január 19-en a *venerikus betegségek* pusztítása tárgyában a kormányhoz intézett interpellációja, amelyben előadta, hogy a venerikus betegek száma hazánkban több százezerre rúg, míg a tüdőbetegek száma csak 70,000; e betegség, amely a hadseregben is erősen pusztít, rendkívüli mértékben sorvasztja mindkét nemeli lakosságunk egészségét, szomorúan befolyásolja a születések számának csökkenését, hajlamossá teszi az ilyen betegeket más betegségekre is s veszélyezteti a jövő generáció testi és lelki épségét. *Sándor János* belügyminiszter az interpellációra adott válaszában e betegség komoly jellegét elismerte és a tudomány specialistáinak tanácsával a belügyminisztérium a baj elfojtására részben már eddig is megtette a szükséges intézkedéseket, — nevezetesen a hazatérő katonákat állandó ellenőrzésben részesítik, a határokon levő megfigyelő-állomásokon ugyanezt teszik s a gyógyultan hazatérők egészségéről a hatóságot értesítik, — részben a kórházak szaporítását, a bejelentési kötelezettséget, a kényszergyógyítást és a fertőzés terjesztésének büntetését tervezik. Ez interpellatio folyamán a belügyminiszter, a február 2-iki napilap tudósítása szerint, valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjéhez leiratot intézett, amelyben a prostitutio legszigorúbb ellenőrzésére utasítja őket. — Vajjon nem volna-e helyén ez erkölcstelen betegség ellen való küzdelemben az egyház képviselőinek s első sorban a lelkészeknek — akik gyülekezetek lelki s testi egészségét egyaránt tartoznak gondot viselni — közreműködése is? Ha valahol, e téren szükséges, hogy a világ világosságai, a lekipásztörök a rendelkezésekre álló lelki eszközökkel, erkölcsi befolyással és a hatóságok ere-

lyes támogatásával érvényt szerezzenek az apostol ezen parancsának: „Mint nappal, ékesen járjunk, nem ágyas házakban való bujálkodásokban... és a testet ne tápláljátok az ő kívánságaiban... Mert ti mindnyájan a világosság fiai vagytok és a nappal fiai... Senki ne ámtson el titeket üres beszédekkel, mert... e bűnök miatt száll Isten haragja a bűnösök fiaira...”

Ilyen ugyancsak *Rúth Endre*nek január 26-án a *gyermek- és csecsemővédelem* tárgyában, tehát ugyanazon tárgyban, amelyről *Ruffly* miniszteri tanácsos és *Berend* főorvos oly ékes s egyben megdöbbentő előadást tartott a *Kalvin-Szövetség* konferenciáján, — a belügyminiszterhez intézett interpellációja. Miután e kérdéssel, a konferencia határozata folytán, papságunknak alkalmá lesz foglalkozni, most mellőzhetjük e fontos kérdés bővebb taglalását.

Ugyanezen az ülésen *Huszár Károly* néppárti képviselő a *hadiárvák* sorsára s a róluk való köteles gondoskodásra hívta fel a kormány figyelmét, mert e gondoskodás az egész magyar nemzet erkölcsi adóssága. Kívánja, a rokkant-hivatal mintájára, egy önálló hadiárva-hivatal szervezését. *Sándor J.* belügyminiszter válaszában kijelentette, hogy 1915 végéig a hadiárvák száma hivatalosan 40,000-re (az elesett katonáké 58,000-re) ment, de más adatokból tudjuk, hogy ennél sokkal nagyobb az elesettek száma s ennél fogva természetesen sokkal nagyobbann kell lennie az árvák számának is. Az árvaszékek megértettek, hogy mi vár e tekintetben rájuk és egész szeretettel karolták fel a kérdést; a miniszter utasította őket arra, hogy az árvaszékek azonnal lépjen fel az árva gyermekek védelmére s ha szükséges, vegye ideiglenesen igénybe az állami gyermekvédelem meglevő intézményeit is, neveltetésükről gondoskodjon s lehetőleg családokhoz helyezze el őket. Ha a szükség kívánja, az állam segítséget is fog adni, de ezt megadhatja anélkül, hogy el kellene anyjától szakítania az árva-gyermekeket. Az állami gyermekvédelem módot nyújt arra is, hogy gyöngébb természetű, beteges gyermekek, vagy akik magasabb ki képeztetést igényelnek, fokozottabb költséggel is elhelyezhetők. Örömmel látja, hogy a társadalomban is feltámadt a melegebb érzés és a családok magokhoz veszik az árvákat; sokat remél a meglevő társadalmi egyesületektől és az e célra még ezután

szervezendő intézményekről. — E fontos kérdésben, véleményünk szerint, külön törvénnyel kell intézkedni; 80—100.000 árva sorsát nem lehet pusztán az arvaszékek eljárásának megszokott keretei közt, vagy a társadalmi egyesületek útján megoldani. Akik véroket a hazaért ontották s ezzel a hazát megmentették, fennállását biztosították, megérdemlik, hogy azzal a főlemelő tudattal szálljanak sirjokba, hogy hatrahagyott családokról a törvényhozás tisztességesen gondoskodni fog. De bármilyen formájú lesz ez a gondoskodás, még mindig tág tér fog nyílani az egyház charitatív munkássága számára is. Hány gyermektelen család, aztán agaszú, agglegény, egy-egymekű család van, aki egy-egy árvát nyugodtan el tudna tartani és vallásérköcsi szellemben fölnevelni! Azok a harcosok, akik a harcúeren elestek, nemcsak az államért, hanem mindannyiunkért is, az itthon-maradottakért is áldozták életüket; az ő szívoóságuk, elszántságuk, áldozatkészsegük nélkül a mi javaink s talán életünk is, elpusztutak volna. Meg kell tehát a jómódú gyermektelen családokkal értetni, hogy nekik egyenesen kötelességek az érettek is küzdő harcosok arváinak ügyét fekarolni s az elesett szüle helyett szülvé lenni. Az állam áldozhat pénzt, de a szeretet melegét a társadalomnak kell megadnia. Vajjon kire vár a társadalom ily irányú eszméltetése? Erre legilletékesebb az egyház. Ime a Kath. Szövetség már felhívásokat bocsát ki az árvák vallásérköcsi alapon való nevelése érdekében. Nálunk nincs oly központi szerv vagy intézmény, amely egyházunk munkásait az ily kérdésekben irányítaná; tegyék meg hát lelkeszeink önmagoktól, szívök sügallatára ez irányban is a szükséges tennivalókat. Ne várják az irányítást, hanem a szentlélek hevítése mellett ragadják meg a rájuk néző feladatot, mert e téren sem elmaradni, sem elkésni nem szabad!

Az árvák mellett a *hadi-özvegyek* kenyeréről való gondoskodás is nemzeti kötelesség s ez már tisztán állami, illetőleg törvényhozási feladat. A *hadi-özvegyeknek* nem szabad koldulniok...

Rokon e két kérdéssel a *rokkant katonák* jövőjéről való gondoskodás. Ez ügy vezetését a magy. kir. Rokkantügyi Hivatal intézi, amelynek központi irodája a képviselőházban van s amely már felállította a rokkant katonákat elhelyező munkaközvetítő osztályt. Ezzel mintegy összefüggően Sándor J. belügyminiszter január 27-én körrendeletet intézett a törvényhatóságok alispánjaihoz, illetőleg polgármestereihez s a foglalkozást kereső rokkant katonák ügyének felkarolására és előnyben részesítésére buzdítja őket. A munkaközvetítő osztály már eddig is körülbelül 600 rokkant katonát helyezett el, az állami rokkant-iskola pedig folytonosan képezi az újabb rokkantakat különféle ipari és kereskedelmi pályákra. — Erre az ügyre is az az észrevételünk, mint az előbbiekre: a rokkant-kérdést nem lehet s nem szabad tisztán társadalmi kérdéssé tenni, a 40—50.000 rokkant jövőjéről való gondoskodás első sorban a törvényhozás feladata, mert először is a collectiv társadalom nem felelős, már pedig valakinek kell lennie, aki a rokkant jövő ellátásáról — mégha nem jut is alkalmaztatáshoz — gondoskodik s hasonlóképen, aki a rokkantak megrövidítésének útját állja.

E három kérdésről összefoglalólag terjesztett elő indítványt *Huszár Károly*.

Utolsó kérdés, amely szintén interpellatio alak-

jában került a képviselőház január 26 iki ülése elé, az *Amerikába kivándorolt munkás kezek visszatelepítésének* kérdése volt. Tekintettel arra, hogy ez a kérdés csak a háború teljes befejezése után válhatik actualissá s tekintettel arra, hogy ez első sorban állami feladat, mert a helyes birtokpolitikától és telepítési törvenytől függ, bár helyes megoldása ref. egyházunkat is nagyon közelről érinti, ezúttal még nem látjuk elérkezettnek az időt arra, hogy vele behatóbban foglalkozzunk. De gondolni addig is gondolhatunk reá és mindama problémákra, amelyek megoldásával kapcsolatban fognak állani.

Mi következménye lenne, ha népiskoláinkból a vallásos oktatás kizáratnék?

— Az alsóborsodi ref. lelkész-értekezlet által jutalomra méltónak ítélte pályamű. —

(Folyt. és vége.)

Hogy e véleményt nem a háború okozta nemzeti elfogultság, a napilapok, haditudósítások cikkei alkottak csak nálam, annak bizonyosságul a háborús időket megelőző évekről idézhetem egyes külföldi, sőt saját nemzeti írók, történészek hasonszellemű megállapítását:

„Sajnos, az is több, mint pusztá szólam, hogy gyöngül a keresztyénségnek az angol nép nyilvános élete fölött való hatalma. Ez tagadhatatlan. A búrok ellen viselt háború kézzelfogható bizonyossága ennek. Ezt a harcot nem Krisztus dicsőségére vívták. A kapitalizmus parancsára vonult ki a hadsereg a búrok ellen. A hazaszeretet csak álarc volt, az istenfélelem csak látszat. Johannesburg aranyára áhitoztak azok, akik nem teltek be Kimberley gyémántjaival.” (Akarsz-e diadalmaskodni? Irta: C. Skovgaard-Petersen. Dánból ford. br. Podmaniczky Pál. 68—68. l.).

„A durva elbizakodás, a mások érzelmeinek és jogainak kíméletlen mellőzése, az önteltség, mely az egész világ érdekeit olybá tekinti, mintha mind csupán Anglia külön céljaira szolgálnának, az a még gyalázatosabb önzés, amely azt képzei, hogy a másokra illő erkölcsi törvények nem illenek mi ránk, mindez ügylátszik az angol nép nemzeti jellemvonásai közé soroztatott.” — „Palmerston politikája egy időre meggyöngítette az angol politikai erkölcsöket.” (Mac Carthy: Anglia története korunkban. Ford. Szász Béla. II. kötet 633., 636. lap.)

Sienkievic Henrik „Forgószél” című társadalmi és erkölcsi irányregényében végmegállapításként mondja ki: „Csak folytassuk így és majd meglátjuk, tíz húsz év múlva el lesz temetve tudomány, művészet, kultúra s az egész civilizáció. A felvilágosítás vallás nélkül csak tolvajokat nevel” (XVI. fejezet).

Igy tesz tanubizonyyságot a háború a maga iszonyatoságával arról, hogy a nemzeti erő forrása a vallásos hitből származó tiszta erkölcs. Közérköcsiesség az állami életben is csak a hit, szeretet, igazság, tehát a keresztyén vallás nyújtotta örökértékű erkölcsi javak életadó forrásából, nem a társadalom szülte erkölcsi fogalmakból táplálkozhat helyesen. Így aki a vallást az erkölcsi nevelésnél előzni akarvánálunk, az a magyar nemzeti élet szervezetéből a megtartó és fejlesztő erőt mesterségesen apasztaná el. És így, ha igaz, hogy „minden kornak és nemzetnek meg kell állapítania a kultúranak azt a tar-

talmát, melyet a következő nemzedékre átszarmaztatni akar" (Weszeley Ö. M. P. M 69. lap) — akkor kétségtelen, hogy ezen kultúrjavak közül a vallás el nem maradhat, mert annak a következő nemzedékre való átszarmaztatása a legfontosabb nemzetnevelő kötelesség. Állításom megerősítésére nem kisebb tekintélyre, mint a neveléstudomány terén annyira kimagasló egyetemi tanárra, bölcészre, Alexander Bernátra hivatkozom, ki is „A háború, mint nemzetnevelő” címen tartott felolvasásában a nemzetnevelő, a nemzetfentartó elvet az erkölcsi életre való nevelésben látja. Hangsúlyozza, hogy az erkölcsöt kell domináló hatalommá tenni politikában, állami, társadalmi életben egyaránt. Egyszersmind azokat, kik ezt az elvet, az erkölcsi nevelést utópiának mondják, elítéli. Mondván: „az ilyenek nem értik az ideálok erélyét, természetét.” „Egyedül az idealista erkölcsöket kell domináló hatalommá emelnünk, másként elpusztulunk.” Már pedig hol található föl az erkölcsiség legtisztább eszményi alakja, mint épen a keresztényen vallásnak mindent az örök szeretetre visszavivő, mindent az örök szeretet fogalmából leszármaztató eszményi erkölcsstanában?!

A lehetőség szempontjából a kitűzött kérdésnek másféle következtetéseire is gondolhatunk. Hogy mi minden történhetik a jövőben, azt egyelőre biztosan senki sem tudhatja, legfőleg csak elképzelheti. Vajjon, midőn Görögország végpusztulásával a görög művészet, irodalom mesterei, festők, szobrászok Olaszország napfényes ege alá menekültek, ki tudta volna előre megmondani, hogy Olaszország lesz az a hely, ahol az elpusztult görög művészet megújódást nyer és ahová a művészi szép után esengő emberek ezrei századok múltával is a világ minden tájáról seregelni fognak, hogy a művészi alkotások remekait szemlélhessék? Így nem mondható kizártnak annak a lehetősége sem, hogy a népiskolából kiszorított vallásos oktatásért való kárpótlásként a vallásfelekezetek kebelében olyan mozgalom, olyan tevékenység indulhat, amely az amerikai viszonyokat próbálja még utánzás tárgyává tenni. Hogyha már az iskolai nevelésnél nem érvényesíthetik befolyásukat, a felnőttek vallás-erkölcsi irányításával, fokozottabb mérvű lelki gondozásával próbálkozzanak meg. Nagyon természetes, hogy hazánk területén ily irányú mozgalom adott viszonyaink között valami kecsegtető eredménnyel nem bíztat. Mert amíg Amerikában az állam összes bevett felekezeteivel szemben egyformán viselkedik, addig nálunk az uralkodó állam-vallás jellegével bíró, töméntelen földi javakkal rendelkező róm. kath. egyházzal szemben, mi, reformátusok mindig kicsinységben maradnánk, a versenyt fölvenni nem volnánk képesek. Nagy vagyonánál fogva, úgy az állami ügyek irányításában, mint a szociális tevékenység és alkotások terén, — melyekhez pénz kell! — jobban érvényesülne s mi, nehéz küzdelmünkkel, az utolsó sorban maradnánk. Csak azon esetben lehetne egyenlő erővel, kevesebb lélek zámunk mellett esetleg még nagyobb tevékenységgel is felvennünk a küzdelmet, ha a róm. kath. egyháztól és klérusától az állami eredetű javak visszavétetnének. Szóval, ha minden oldalon az apostoli egyszerűség, apostoli hithűség, apostoli buzgóság volna a vallásfelekezetek földi kincse. Ámde azt is ismerjük be, hogyha később, egy emberöltő múl-

tán az öntevékenységre, önfentartásra szorított felekezetünkönél pezsdülhetne is fel virágzó egyházi élet, új életre kelhetne is az a régi híres, minden felülről kínált segélyezést visszautasító, annyi szépet, nemest alkotó protestáns áldozatkészség, de ha az állam és egyház teljes szétválasztása és azzal iskolai vallásoktatásunknak a népiskolából való kizárása, a ma élvezett állami segélyforrásoknak elvonása hirtelen következne be, mielőtt erre elkészülhetnénk — bizony a francia reformátusok máról-holnapra tengődő életét élnék mi is egyideig. Minden társadalmi, vallási, politikai átalakulás rombolással jár; a romokból kell a megújódásnak kinőnie, fejlődnie. És az ilyen változás annál keservesebben érint, minél kevésbé készültünk el hozzá. Azért csak várjunk, — mai viszonyaink között ne sietessük sem sem az iskolák államosítását, sem az egyház és állam francia, esetleg amerikai módon való szétválasztását. Annál kevésbé próbálkozzunk idegen áramlat és jelszavaknak felülve, nemzeti kulturánkban eddig jónak bizonyult nevelési rendszerről másra áttérni. Szíveljük meg Molnár Viktor nyugalmazott államtitkárnak intelmét: „A mi kulturánkban sok a külföldi, az idegen elem. Akár ujitási vagyból, akár célszerűségi okokból a különböző nemzetek kulturájából rendszertelenül válogattunk. Magyarságunknak a háborúban megnyilvánult fensőbbisége azonban arra tanít meg bennünket, hogy kulturánkat saját földünkben növezzük nagygyá. Ha nemzeti állammá kívánunk lenni a jövőben, csak olyan idegen kultúra talajából ültessünk át intézményeket, amely kultúra szintén a nemzeti erő és nagyság öntudatos és helyes kifejtésével érte el legnagyobb eredményét!” (Uránia 1915. I. sz. 2-ik lap.)

Halász József.

Semleges és ellenséges hangok.

Romain Rolland.

(Folytatás).

Hősünk gyermekkorában szűkös családi viszonyok közt s mégis gazdag élményekkel telve telik el egy rajnaparti kis városbani első boldogságát a zene nyújtja, az első dalok dúdolása, a képzelőerő játéka a nagypapa meséi, a felhők tavavonulása, madárcsicsérgés, a folyó zúgása, a napszár csillogása, — mindennapi dolgok, de a melyeket eredeti erővel ragad meg a gyermeki lélek. Azután ott van a nyomorúság is, amelyet az apa iszákossága táplál, ott a házi nélkülözések, a meghalás első sejtelme. A gyermek primitív művészi érzéke, a melyben a különféle művészetek még összeolvadnak, megragadja a világot; veszett történeteket mondogat magában, a melyeket igazabbnak tart a valóságnál; felálmában látja a folyó tavavonuló meg előtámadó képeit; de minden elnémul és elsápad, midőn zenei hajlama fölébred. Atyja bevezeti a fejedelmi udvaroa a csodagyermeket. Nagy hűhót csapnak belőle, valótlanság szegélyezi a ruháját a nélkül, hogy belső egészségének ártana. Egy szegény nagybátyja az ő belső egyszerűségével kedvezőbb hatást gyakorol reá. Azután a szülei ház szegénységével, kicsinységével és hiúságával is megismerkedik Kristóf és bensőleg elszakad övétől. A nagypapa meghal, az apa egyre mélyebbre sülyed s arra kényszeríti fiát, hogy ellene fellázadjon. Korán magára kell, mint az udvari zene-

kar tagjának, a családjáról való gondoskodást vállalnia. Szenvedélyes-regényes gyermekkori barátságot megzavarja a rágalom. Első naiv szerelme, amely fölületességen alapszik, a kétségbeesésbe dönti őt és véget vet gyermekkorának. Atyja halála, aki vízbe fojtja magát, rettenetes komolysággal kiragadja őt az életbe és a felelősségbe. Az elhagyatottság közelebb viszi anyjához, aki megindító együgyűséggel szereti, de nem érti őt. Emberek, a kiket az élet kis szerűségei megőrölnék, alkotják környezetét.

A gyermekből ifjúvá válás görcsös vonaglások közt megy végbe. Gyermeki hite szertefoszlik, Istent a lét viharában s az elő világ egységi érzésében fogja fel. Az érett ifjú első boldogító szerelmét kettévágja a halál; a második felszabadítja túlradó, forrongó természetét. Csalatkozva azon a ponton áll, hogy az ital démonának hatalmába kerüljön, de szegény nagybátyjának megváltói természetével megmenti őt. Ekkor kezdődik tudatos művészi szereplése a teremtés telhetetlen érzésével s a művészi és életbeli valótlanság ellen való lázadásával. Egyre újabb képben tudja Rolland az ébredő művészlelek titokzatos folyamatát feltárni. Most összeütközésbe kerül az élettel: tiltakozik egy hangverseny-előadás barbár modora ellen; művének merész előadási módját elutasítják. Egy fiatal, főként zsidóktól szerkesztett folyóirat megnyeri őt. Egyoldalúan szenvedélyes kritikája élesebbé teszi a szülővárosával való ellentétét. Ekkor egy francia vendégszereplés megismerteti őt két francia nővel, akik közül az egyik a finom értelmi műveltséget, a másik fajának impulzív-művészi jellemét képviseli. A közönség iránt való ellenségeskedése növekszik, midőn egyik operáját, a melyet egy ellenszenves, dekadens szövegre írt, kinevetik, kifütyölik. Művészi eszméinek védelmére egy szociáldemokrata folyóirathoz folyamodik, mire egy rettenetes jelenet után a nagyherceg az udvari zenekarból elbocsátja. Most, mint földönfutót a nyílt ellenségeskedés és a nevetségesség tétele egyaránt igyekszik őt megsemmisíteni. Magára hagyatva, egy genialis komponistához utazik Berlinbe, a kit régtől fogva ragyogó csillag gyanánt tisztelt, de egy skeptikus, blaziert pesszimistát talál benne. Keserűen csalódva, visszatértekor meglátogat egy egyetemi zeneigazgatót, aki korábban — csodálattal telve művei iránt — írt neki, s megértő, mélyen érző, tiszta lelket talál benne. E találkozás fénypont életében. Hazaérve érzi helyzetének tarthatatlanságát; Franciaország felé irányozza tekintetét, de anyja kétségbeesése visszatartja, míg végre garazda katonákkal való szerencsétlen összefutása következtében menekülnie kell. Paris-tünik föl előtte.

II.

Különös figyelmet érdemel a kérdés, vajjon sikerül-e Rollandnak a német élet s viszonyok festése? Zweig I. a szerzőhöz intézett levelében a legkészségesebben igenlő választ ad erre a kérdésre: „Mint még egy francia sem, igyekezett ön a német lelket, a német művészeti kulturát igazán és jóindulattal a francia értelmi világ elé tárni. Soha, sem a rettenetes év előtt, sem azóta egyes író a szellemi kiengesztelődésre oly szeretettel, oly programmszerűen nem tett még kísérletet.” Egy másik bírálója, Bonsels W. is azt írta felőle a „Tägliche Rundschau”-ban: „Részletekbe kellene bocsátkoznom, ha a né-

pünk jellemének ezen kitűnő kritikáját és méltatását, amely a mű minden lapján fölcsendül, külön dícsérni akarnám.” Masok, mint Heine G., bár elismerik a mű alaposságát, komolyságot, mégis úgy láttak, hogy Rolland nagyon kemény, olykor ríktó színekkel fest s nem képes teljesen a német nép lelkébe behatolni. Azt tartja, hogy a regény a akjai közül csak nagyon keveset lehetne közvetlenül németnek tekinteni; barmity elevenek is, inkább egy kultureuropai, mint a német népjellem ismerője alkotta őket. Aki a német idealismust úgy méltatja, hogy az optimistikus hazugság vagy képmutatás, az nem nagyon mélyen hatolt be ezen idealismus értelmébe. Rolland szerint az idealisták hamis képet festenek magoknak az életről, hogy ezt elviselhessék; kétséges vajjon Goethe hódolata, Schiller bátorsága és Fichte ereje a gyöngeség ezen elméletével összefér-e? Itt ott viszont túlzó dícsérettel szól a németekről, így midőn azt mondja róluk, hogy az ő hatalmas és álomszerű gondolkodásuk mint a zene és költészet legszélesebb folyama hömpölyög tova, amelyből Európa iszik, „s melyik más népben találhatta volna fel (Kristóf) azt a naiv tisztaságot, amely őt e pillanatban arra indította, hogy e népet oly keményen kárhoztassa?” „A szerencsétlenség és a megpróbáltatások századai kovácsolják az élni akaró népeket az élet számára,” — mondja helyes méltatással a németekről. De ezt a helyes álláspontot nem tartja meg következetesen; számos elejtett nyilatkozata azt mutatja, hogy a német nép élek tiikos erőinek megértéséhez nem képes elhatolni. Vajjon német s nem inkább francia vonás-e, hogy nagy zajjal beszélnek és a hallgatás művészetét még nem sajátították el? Lehet-e ilyen tulajdonság tekintetében egyenes német jellemről beszélni? Vajjon csatugyan örökölt betegsége-e a németiségnek az akarai nem tudás? vajjon a legnagyobbak — Luther, Schiller, Hebbel, Stein, Bismarck — csatugyan olyan erélytelenek lettek volna, mint Rolland hiszi, vagy talán franciák voltak? Goethe sem helyesen ítéli meg, mikor örökös habozásáról, határozatlanságáról beszél. Talán megvan a németekben az alárendelésre való hajlandóság, de mar az a kijelentése, hogy ez a hajlam a legjobb németeknek is kedvére való, csökkenti ítéletének értékét és igazságát. Talán az is túlzás, hogy a németek veleszületett bizalmatlansággal viselkednek minden újítás iránt, bizonyos lustaság visszatartja őket, hogy olyan igazat és erőt átértszenek, amit több nemzedék meg nem emésztett. Sok igaz van abban is, amit a németek alkalmazkodási képességéről, fegyelmezettségéről, sentimentálisusról ír, de az olvasó végső benyomása mégis az, hogy a németek öszképét nem egyszer eltorzítja, mert nincs elegendő fogékonysága a német neplélek mélységei iránt. „Dicsérjük ezt a munkát, — mondja Heine G., — amely gazdag gyönyörű részletekben, amely csodaszép szavakat talál a német szellem méltatására, különösen amennyiben ez a zenében megnyilatkozott es zenei úton megérthető. De ez nem akadályozhat abban, sőt kötelez arra, hogy korlátait is elismerjük: a német néplelket Rolland nem képes megragadni. De minthogy az ő célja egy zenei lángesz fejlődésének feltüntetése, nem pedig a német nép ismertetése, — ebbeli fogyatekossága nem akadályozta őt abban, hogy remekművet ne alkosson.”

Rolland műve hosszú idők óta az első komoly

kísérlet arra, hogy egy francia író elfogultság nélkül, sőt rokonszenvvel beszéljen Németországról és a nemet szelleméről. Az a körülmény, hogy ő komolyan akar a Francia- és Németország szellemi kibékítését, kiengesztelést munkálkodni, a németek körében is barátokat, tiszteelőket szerzett neki. Rolland a Goethe, Michel Angelo, Tolsztoj s Beethoven iskolájában kissé egyetemesebb felfogású lett. Mi kapcsolja Német- és Franciaországot össze, e szavakkal fejezi ki: „De ki sejtí a rokonszenv erejét, amely a szomszéd-nép annyi nagy szívét Franciaország felé lendíti! Annyi hűséges kéz nyúlik ki, amelyek a politika vétkeiért nem felelősek. S ti is, német testvérek, nem láttok-e minket, akik azt mondjuk nektek: Itt a kezünk! Dacára minden hazugságnak és gyűlölködesnek, nem fognak minket szétválasztani. Nekünk szükségünk van rátok s nektek szükségetek van reánk szellemünk és fajunk nagysága végett! Mi vagyunk a Nyugat két szárnya. Ha az egyik eltörik, a másiknak röpte is megbénul. Hadd jöjjön a haború, az nem fogja egyesített kezeinket szétválasztani, testvéri lelkeink magasba szállását meggátolni!”

(Folyt. köv.)

Új és régi prédikációs könyvekről.

— Falusi levél. —

Nagytitst. Szerkesztő Úr! Valamelyik pesti névtelen írta egyszer rólunk azt a rettenetes vádat, hogy a reformatus egyházat még papjainak ígéhirdetése sem tudta tönkretenni... Borzasztó kritika ez, pedig fájdalom, van benne igazság is. Ugyanis a mai, gombamódra szaporodó modern egyházibeszédiraldalmunk nap nap után szül olyan szörnyeket, melyek megdöbbennek az egyszerűen és logikusan gondolkodó és beszélő embereket; ezen termékek szószeréről előadva, természetesen inkább rontanak, mint építenek. De a legfeltűnőbb az újabb irodalomban az, hogy legtöbb egyházi beszédirónk a szókepeknek, jelzőknek, hasonlatoknak, frázisoknak és bombasztoknak olyan hegyeit halmozza össze, melyek között elvész a szegény gondolat; a színes külső mély ürességet takar. Ezek mintha szókepekkel, allegóriákkal és cifrábbnál-cifrább mondatokkal akarnák pótolni azt, hogy egyszerű templomainkban nincsenek képek, szobrok, zászlók és oltárok. Egyszerűen és értelmesen írni, mintha nem is tudnának... mesterkéltek, erőszakoltak, logikátlanok a gondolataik... izléstelenül cifra az irányuk. Lehet, hogy ezek abban a tévedésben vannak, hogy a valászerkolcsi igazságok, tanulságok és intelmek csak úgy hatnak, ha mennel sürűbb ködbe vannak burkolva. Pedig Jézus és az apostolok mily egyszerűen, tisztan és világosan beszéltek... inkább szóltak, és szót értelmesen, mint ezret értelem nélkül. Egész tanulmányt lehetne írni a modern egyházi beszédiraldalom fattyúhajtásairól, gyengéiről, hiányairól és sületlenségeiről. Hol is kézik az a hatalmas kritikai gépfegyver, mely irodalmunk ezen tarka-barka, de tartalmatlan léggömbjeit lelővöldözné?... Hej! Erdélyi, Mitrovics és a többi lánglelek elveinek és irányának bajnokai, mért hallgattok oly mélyen az éji homályban?...

Nagytitst. Szerkesztő Úr! Ne méltóztassék ezen soraimat szerénységre nézve minősíteni. Tudom, hogy sokan vannak, kik hozzám hasonlóan gondolkoznak

s ezért voltam bátor nyilvánosságra hozni a nézetünket. Ne gondolják a modern írók azt, hogy minket, jámbor falusiakat, bármily tökéletlenségekkel lehet traktálni. Bármily szaporán szülik is ők elmetermékeiket, sokan vagyunk, kik hiányát érezzük a komoly, tartalmas és szószerre illő egyházi beszédeknek. Azért egy dologra hívom fel a nagytitst. sarospataki theol. tanári kar figyelmét. Egyházi életünkre nagyon áldásos volna, ha a pataki theol. tanárok a régebbi egyházi remekírók beszédeiből évenként legalább egy-egy kötetet kiadnának. A főiskolai könyvtárban — úgy hiszem — összes egyházi íróink művei megtalálhatók; azokból a szerkesztők kiválogatnák és modern köntösbe öltöztetnék első sorban is azon kiváló beszédeket, melyeket Mitrovics Gyula és Novák Lajos egyházzsónoklattanukban mintak gyanánt állítanak hallgatóik elé. A mintabeszédek után jönnének a többi remekművek is, melyek a gyakorlati lelkeszetben építően használhatók.

Ilyen beszédgyűjteményekre azért volna szükség, mert nekünk, szerény díjazású lelkészeknek nem áll módunkban az összes egyházi remekírók műveit beszerezni; vagy ha módunkban állana is, sok oly kiváló könyv van, mely ma már csak könyvtárakban található, de a könyvpiacról eltűnt; és sok oly könyv is van, melyekben akad ugyan egy-két gyöngy, de a túlnyomó rész elavult és hasznavehetetlen, melyekért mi anyagi áldozatokat nem hozhatunk. Feltétlenül szükséges tehát, hogy egy szakavatott, lelkes szerkesztő-bizottság könyvtárainkból összeszedesse és a közhasználatnak adja át a régi írók lángelméjének alkotásait. Hiszen nem példátlan az ily válogatott gyűjtemények kiadása. Tudjuk, hogy regen remek beszédekből álló gyűjteményeket adtak az örülők a papság kezébe. Az iskolákban válogatott gyűjteményekben ismertetik a klasszikusok örökszép műveit. A magyar irodalomban gyakran hallunk Petőfi, Jókai, Tompa válogatott költeményeiről. Endrődi Sándor pedig: „A magyar költészet kincsese háza” című gyűjteményében költészetünk legszebb gyöngyeit szedte esokorba.

Szükséges és áldásos volna azért, ha egyházi beszédiraldalmunk remekei is előkerülnének a múlt és a könyvtárak homályából és ékességeivé lennének a városi és falusi parókhíák könyves polcának; mert a gyertyát nem azért gyújtják meg, hogy véka alá rejtsek, hanem, hogy gyertyatartóba téve fényljék mindenneknek, kik a házban vannak.

Tisztelettel nt. szerk. Úrnak

Zsip, 1915. XII/10.

alázatos szolgálója:

Zajdó László,
ref. lelkész.

KÖNYVISMERTETÉS.

Papi Dolgozatok. Írta: Jánosí Zoltán debreceni ref. lelkész. IX. kötet. Alkalmi Egyházi Beszédok. Ár: 6 korona. Debrecen, Hegedűs és Sándor könyvkiadóhivatala.

Gyors egymásutánban, évről-évre megjelennek Jánosí Z.: „Papi Dolgozatai” a könyvpiacra. Csak egy éve, hogy a VIII. kötetben foglalt közönséges egyházi beszédeket főbb vonásokban megismerte az olvasó közönség s most sor került a IX. ik kötetben

lévő alkalmi egyházi beszédekre is. Jánosi Z., mint egyházi szónok és író ugyanaz ma, aki tegnap volt: lángnyelvű, langlelkű. nagyolvasottságú, széles látókörű, a szónoki műalkotás szabályaihoz nem mindig alkalmazkodó egyéniség. Lelke tele van eszmékkel, gondolatokkal és igazságokkal és amit tud, érez és gondol; azt választékos, szép irállyal fejezi ki. Hogy a hirdetett igazságok felől hallgatóságát meggyőzze, idéz a szent könyvből, az egyházi atyák, a klasszikusok és hazai költők műveiből. Némelyik beszéde azonban tudományos dolgozat; de nem szorosan vett egyházi beszéd, mert ennek kellékei abból hiányzanak főként alaki tekintetben. Annyi a dolgozatok rövid áttekintéséből is kiviláglik, hogy szerző az 5 talentumos szolgák kis számú csoportjába tartozik, mert adatott neki ész, szív, nyelv, bátorság és akarat, hogy a mit tud, gondol és képzel, átérez és hisz, azt találoán kifejezni, a megismert igazságokat a meggyőződés bátorságával és erejével hirdetni, hangoztatni tudja s a bűnt kiirtani, a bűnösöket megtéríteni s mint Jézus bű szolgája: Istenországát e földön az ige erejével és fegyverével terjeszteni akarja. E lelki ajándékok nélkül nem termelhetne ily bő mértékkel az Istenigéje hirdetésének mezején. E kötetben is beszédeihez elő- és utóimádságok vannak írva, melyek rövidek, tömörek, szövegszerűek, költői színezetűek; a beszédhez alkalmazottak s rendszerint betegekért való megindító rövid fohással végződnek. E kötet összesen 19 egyházi beszédet tartalmaz, melyek közül 11 eredeti, 8 utándolgozás a következő sorrendben:

1. *Krisztus és a családi élet.* (Farsangban.) Gerok u. (Szöveg: Ján: 2. 1—11. Főtétele ez: *Krisztus nélkül nincs boldog családi élet*, mert önélküle nincs igazi szeretet, nincs igazi öröm.

2. *A lombos, de meddő fügefa.* (Böjtben.) Szöveg: Máté 21. 19. Főtétele: *Gyümölcscről ismertetik meg a fa*, annakokaért vegyünk példát a lombos, de meddő fügefáról. Részei nincsenek. Ez nem egyházi beszéd, hanem írásmagyarázat arról, hogy a megátkozott és megszáradt fügefa Izrael országának jelképe.

3. *A lombos, de meddő fügefa.* (Böjtben.) Folytatása az előbbinek ezzel a propositióval: *Izrael népe Krisztus korában és korunk, ebben közelebből hazánk, lombos, de meddő fügefa.*

4. *A lombos, de meddő fügefa.* (Böjtben.) III. Rész. Ujabb folytatása a két előbbinek. Ostorozása mindhárom a bűnnek, mely eláradott Izrael és a mai emberek, családok életében és a társadalomban.

5. *Igazság — szabadság.* (Mártius 15-én.) Szöveg: Ján. 8. 32. Az igazság szabadokká tesz titeket; ez a főtétele is; s ebből folyólag hangsúlyozza, hogy a Krisztus programja: az igazság és a szabadság.

6. *Békesség nektek.* (Husvét után.) Szöveg: Luk: 24. 36. (Gerok után szabadon a beszéd második fele.) Propositiója a téma. Felosztása nincs; hanem körülírja a főtételt s azt magyarázza ekként: *„Ez a köszöntés nagyon szép; találomban, gondolatban, érzésben dúsgazdag; az emberek köszöntésének ez adja meg az igazi értelmet. Az emberek csak kívánják, de nem adják egymásnak, de Jézus nemcsak kívánja, hanem adja is mindenkinek ezt az igaz békességet s az ő szava, példája nem marad hatástalanul. A világ is békességet kíván olykor; de ez mindig képmutató, hazug béke s nem adhat békességet a világnak.“*

7. *A világosság és a nép.* (A homokkerti ref. ol-

vasó-egyesület 10 éves jubileumára.) Szöveg: Máté: 4. 16. A sötétségben helyzetetett nép láta nagy világosságot. Főtétele: *Ez a ház a szellemi világosságnak a háza; itt találkozik egymással a világosság és a nép, melynek joga van a világossághoz és a világosság áldást áraszt a népre.* A tárgyalás Zschokke után szabadon.

8. *Jézus a főfarizeus asztalánál.* (Ősszel vagy télen.) Gerok u. I. Rész. Szöveg: Luk: 14: 1—6. Propositió: *Jézus a főfarizeus asztalánál megtanít bennünket arra, hogy a ker. embernek a világban, az emberi társaságban miként kell forgolódnia?! Részei nincsenek.* A feltett kérdésre ebben adja meg a feleletet: *A világ szórakozásai közt hű marad magához. Az egész tárgyalás, ennek bizonyítása, a mi gyarlóságunk, magunkhoz való hűtlenségünkkel szemben.*

9. *Jézus a főfarizeus asztalánál.* Gerok u. (Ősszel vagy télen.) Szöveg, főtétel ugyanaz. Tárgyalás folytatása az előbbinek. Partitio ez: *Jézus a világ véleményével szemben hű marad a maga meggyőződéséhez; a világ veszedelmei között hű marad a maga mennyei hivatásához.*

10. *A háború és a béke.* (Adventi háborús időben.) Szöveg: Ésa. 2. 4. Főtétele nincs; az egész beszéd különböző szempontokból való fejtegetése a háború és béke kérdésének és pedig az ököljog, a törvény, az evangélium szempontjából.

11. *Krisztus és a háború.* (Világháború idején.) I. Rész. Szöveg: Ján: 18. 36—37. Se propositiója, se partitioja nincs. 10 lapra terjedő értekezés arról, hogy „a világi országok a fegyveres harcok országai, a Jézus mennyei országa pedig az igazság lelki harcainak és diadalainak az országa.“

12. *Krisztus és a háború.* (Világháború idején.) II. Rész. Szöveg: Ján: 18. 36, 37. Folytatása az előbbi beszédnek; annak hasonmása. 30 lapon értekezik arról, hogy Krisztus a háborút világtörténelmi szükségszerűségnek tartja, de nem helyesli. A világ-béke útja egyedül az igazi teljes és tökéletes demokrácia, ezt megvalósítani első sorban a ker. egyházak vannak hivatva és kötelezve. Utóima e beszédhez nincs.

13. *Keresztyének vagyunk-e?* (Advent előtti vasárnap, a világháború idején; bűnbánati.) I. Rész. L. Ragaz u. Szöveg: Máté: 7. 21—23. Ez is értekezés propositió és részreosztás nélkül.

14. *Keresztyének vagyunk-e?* (Adventi, a világháború idején.) II. Rész. Szöveg: Máté 7. 21—23. Folytatása az előbbinek. A világnak, a keresztyénségnek megmérése a Krisztus és az evangélium mértékével a népek egymáshoz való viszonyára való tekintettel.

15. *Keresztyének vagyunk-e?* (Adventi, a világháború idején.) III. Rész. L. Ragaz u. szabadon. Folytatása az előbbi beszédnek. Szöveg ugyanaz. A népek belső életének és az egyéni életnek megmérése az igazi keresztyénség mértékével. Utóima nincs.

16. *Keresztelő János kérdése.* (Adventi.) Szöveg: Mát: 11. 2—3. Propositio: lássuk először a kérdést, azután az ő kérdését. 14 oldalra terjedő, egyes részleteiben szép beszéd.

17. *Mikor jön el?* (Advent 4-ik vasárnapján.) Szöveg: Luk: 17. 20—21. Propositioja: Nem mindig a hamisság kérdezi ezt. Az igazság is gyakran kérdezi. Jézus Krisztus pedig mai alapigénkben mind a kettőre válaszol; mind a hamisság, mind az igazság adventi kérdésére. Felosztás: Lássuk tehát 1., a ha-

misság adventi kérdését és az erre adott választ; 2., az igazság adventi kérdését és az erre adott választ.

18. *A völegény igaz barátja.* (Advent 4-ik vasárnapján.) Szöveg: Ján: 3. 22—36. Gerok után.) Propositiója: Álljon szemünk előtt ma Keresztelő János, a völegény igaz barátja, aki 1., barátjának örömeiben szíve szerint osztozik; 2., barátjának nagyságát őszintén elismeri; 3., barátjának működését minden erejével támogatja. Az egész kötetben ez az egy beszéd a legvilágosabb, legkönnyebben áttekinthető, mert szövegszerű, részekre osztott, szóval műgonddal készült és a műalkotás szabályainak megfelel. Aki medítál, az jól predikál.

19. *Keresztelő János alázatossága.* (Advent 4-ik vasárnapján, úrvacsoraosztáskor. Gerok után.) Szöveg: Ján: 3. 30. Főtétel: Keresztelő János alázatossága példaképpen ragyogjon előttünk! Részreosztás: hogy ezt a példát követhessük, első sorban a *józan önismeret szükséges*, azután a *szívbeli testvérszeretet* is. Jó tervelés után kerek, formás beszéd ez is, mint az előbbeni.

Ez ismertetés szerint tehát a 19 dolgozat közül egyházi beszéd nyolc, a többi értekezés vagy tudományos fejtegetés és írásmagyarázat. Helyesen nevezi szerző művét papi dolgozatoknak, mert ez általános cím alá az egyházi beszédnek kívül vallási tárgyú, vagy vonatkozású művek is bátran sorozhatók. Kár, sőt veszteség egyházi beszéd-irodalmunkra nézve, hogy szerző beszédeiben nem rendezi kellőképpen gondolatait, nem készíti meg előre művének vázlatát s nem tartja mindig szem előtt vezérgondolatát, melyhez az eszmék a beszéd folyamán csatlakoznak. Ily berendezés nélkül bármily tartalmasan és ékesen predikál, a hallgató közönség a hirdetett sok igazságból alig tehet valamit sajátjává. Egy rövid templomi óra alatt nem szükséges és nem is lehet elmondani mindent, amit egy témáról tudunk, vagy gondolunk. Egyes beszédei telve vannak citátumokkal, melyek irodalmi jártasságra, bő ismeretkészletre mutatnak. Ámde sok mézet enni nem jó, mondja a példabeszédek írója. Annyi bizonyos, hogy ő Jézus Krisztusnak hű és lelkes vitéze, Isten országának és ennek igazságainak tüzes nyelvű, prófétai ihletű bajnoka, színes tollú, zengzetes szavú, eleven, ötletes elméjű egyéniség; sokat tud, erősen hisz, mélyen érez s magasan szárnyal, biztonnyal reméli az igazság győzedelmét, az Ur ígéreteinek valóságát. Eppen ezen sok oldalúságának, helyesebben: túlhevültségének tulajdonítható az, hogy néha nem szószekekre való, erős, vagy szokatlan kifejezéseket is használ: széllel bélelt rúgó lapdái a pillanatnak (89. l.), belevág az elevenjűnkbe, (93. l.), feléjük suhintott e kérdéssel, (93. l.) egy húr pendültünk (96. l.), ha bele kontárkodnak is a békák a pocsolyából dalába a szerelmes csalógánynak (99. l.), aranyzajú tökfűkók. (180. l.) Végül meg kell említenem, hogy az elő- és utóimák többnyire rövidek és oly kellemesen szívhez szólók és lélekre hatók, hogy azokat méltán lehet hasonlítani egy-egy kedves virágos kerthez, vagy ligethez, melyek a beszédet, ezt a többnyire dús lomboszatú, sűrű bozótú erdőt szegélyezik. A kötet minden beszéde az egyes gyülekezetek értelmi színvonalához alkalmazottnak átdolgozva építő és gyönyörködtető hatású lesz, mert mindenikben van sok tanulságos idézet, erő és zamat.

Székelly Imre.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **A Kisfaludy Társaság** f. hó 2-án tartott ülésében betöltötte a megüresedett két tagsági helyet, amennyiben az írói helyre megválasztotta *Szász Károly* aethetikust és irodalomtörténétirőt, néhai Szász Károly püspök fiát s a képviselőház alelnökét, — a költői helyre pedig *gr. Bánffy Miklós* színházi intendantst, aki Kisbán Miklós alnév alatt ír. Együttal megállapították, hogy Szász Károly Fiók Károlyról, Bánffy Miklós pedig Baksay Sándorról fog megemlékezni székfoglalójában, mint akiknek helyeire megválasztattak.

— **Főiskolánk köréből.** Az *akadémián* jan. 29-31-én voltak a második felévre szóló beiratkozások s febr. 1-én az előadások mind a két fakultáson megkezdődtek. Marton János theol. tanár, aki nov. eleje óta betegsége miatt szabadságolva volt, egészsége helyreállván, tanári munkásságát újra megkezdte. — A *főgimnáziumban* az első félévi érdemjegyek megállapítása jan. 31-én és febr. 1-én történt. A rövid félévi szünet után a tanítások febr. 2-án reggel 8 órakor megkezdődtek.

— **A Kálvin-Szövetség konferenciájáról** az egyházi lapok mind a legteljesebb méltanylás és elismerés hangján írnak, az ott végzett munkát üdvösnök nevezik s valamennyien kíváncsiak mondják újabb, esetleg decentralisált konferenciák rendezését. A konferencián, a P. E. és I. Lap szerint a dunántúli egyházkerületből 11-en, a tiszáninneni egyházkerületből 6-an, a tiszántúli egyházkerületből 12-en, az erdélyi egyházkerületből 16-an, a dunamelléki egyházkerületből 34-en vettek részt, s ezekhez járulnak még Budapestről a lelkészek, tanárok, hitoktatók, világi férfiak és nők. A konferencián elhangzott beszédeket és előadásokat a K. Sz. egy kötetben kinyomtatva közzé fogja tenni.

— **Hadi-érettségi.** A vallás- és közoktatásügyi miniszter az idén bevonuló VIII. osztályú tanulókra is kiterjesztette azt a tavalyi rendelkezést, hogy bevonulásuk előtt vizsgálat nélkül is kaphatnak érettségi bizonyítványt.

— **A Szent-István Akadémia** vezetősége következőképpen alakult, illetőleg választott meg: elnök *Giesswein Sándor* kanonok, orsz. képviselő, az I. osztály elnöke *Dudek János*, titkára *Schütz Antal*, a II. osztály elnöke *Concha Győző*, titkára *Döry Ferenc*, a III. osztály elnöke *Négyesy László*, titkára *Vargha Damján*. Az Orsz. Középiskolai Tanáregyesület nem-katolikus tagjai bizonyára némi nyugtalansággal fogják látni, hogy eddigi elfogulatlan és pártatlan elnökük: *Négyesy László* egyetemi tanár most egy felekezeti intézmény egyik vezetője lett. Vestigia terrent. A kath. egyház soha és sehol nem vetkezett le több-kevesebb türelmetlenséget és agresszivitást, — ez jellemében rejlik; féltő, hogy ebből az örökségből a Szent-István Akadémiába is átvitt bizonyos adagot!

— **Orgonaavatás.** A *mezőnyék-ládházai* gyülekezet folyó hó 23-án avatta fel orgonáját, amely alkalomból *Bodolay István* alsóborsodi esperes lélekemelő, áhitat ébresztő, gyönyörű imádságot mondott, *Tóth Béla* miskolci lelkész pedig nagyhatású beszédet tartott. Az orgona történetét *Eötvös Ferenc* helybeli lel-

kész ismertette, végül *Kiss Albert* ároktői lelkész imádkozott buzgósággal. Az orgonaavatásnak jelentőséget kölcsönöz az a körülmény, hogy a múlt esztendői sáros- és zemplénmegyei betörések alkalmával a kis gyülekezet hívei teljes tönkrejutástól feltek s midőn ettől tavasz ébredésével megszabadultak, nyáron pedig a gazdag termést betakarították, Isten iránt érzett haladatosságuk kifejezésére, a világháborúban való megtartásuk emlékére, lelkészüik buzgólkodására orgonát emeltek. Az orgona árát hamarosan összeadták és ki is fizették. Ezenkívül 17,000 K hadikölcsönt is jegyeztek. Péda ez arra, hogy az idők jeleit megértő szolgálai az Úrnak mimódon tudnak Isten segédelmével a keserűből is édeset hozni ki. (Debr. Pr. Lap.)

— **Az Amerikai Magyarok Imádságos Könyve Háborús Időben**, amelyet dr. Kuthy Zoltan esperes szerkesztésében, az amerikai keleti egyházmegye lelkészei írtak, két kiadásban fogyott el (a 1000 péld.) és 237 dollár vagyis 1580 K tiszta jövedelmet hozott a háború özvegyeinek és árváinak segélyalapja javára.

— **Egy szép végrendelet.** *Feldoboly* háromszék-megyei község tiszta ref. falu; 100 lakosa közül (100 most oda van a háborúban) csak a főbíró: *Ika-falvi László Ákos* kath. vallású. Ősi székely család utolsó gyermeke. A múlt év végén, mint 1865. évi születésűt, őt is besorozták s kellett, hogy végrendelkezzék. Végrendelkezett is László Ákos. Van mintegy 60 katasztrófális hold földje és lakása. Ezt a vagyont az egyszersmindenkori feldobolyi református lelkészre hagyja. Indokolását egyszerűen magasztosnak lehet mondani. „Én — mondja — katolikus vagyok, egyedüli katolikus a református vallású *Feldobolyban*, mégis engemet választott bírájain hosszú időn át. Nem nézte vallásomat: ez a személy nem válogató szeretet — bár vallásomat nem hagytam el, — érzésben és gondolkodásban reformátussá tett. Ilyen vallásfelekezeti támogatni szent kötelesség. A református egyházak Magyarország győzhetetlen várai és annak kapitányai a lelkészek, kik közül soha egyse lesz a haza ellensége; a kikről a haza soha nem gondoskodott; mostoha kezekkel mért. Nekünk, a népnek kell hát az állam hibáját jóvá tennünk, mert ha a kálvinista lelkészeket legalább olyan helyzetbe tudjuk emelni, mint más vallásfelekezetek, ahol az állam kenyeret, kalácsot, nem morzsálékot szór, mint az ég madarainak, akkor nyomban száz esztendőtt rohan előre magyar hazánk. Akarom, hogy hagyományozott vagyonomba se egyház, se annak felső hatósága, se állam ne avatkozzék, jövedelme felett a lelkész rendelkezék. Ugy akarom, hogy mostani jövedelme meg ne csonkittassék. Azért akarom így, hogy ne emberek, de valóban Isten szolgálja lehessen, mert csak az a lelkész lehet a szabadság vára, igaz katonája, a ki felett nem emberek, de Isten uralkodik. Nagyatyám a szabadságharcokban koplalva gyűjtötte vagyonkámát. Emlékének áldozom, mikor a magyar szabadság egyik katonájának hagyományozom“. Ilyen cselekedet után meggy küzdeni hazájáért — *László Ákos*, a feldobolyi bíró.

— **Az Érdekes Ujságról.** A becsületes magyar népet nem egyszer elragalmazzák, hogy ami nívós, izléses és igazán szép, az magas neki és nem szívesen vásárolja. Ezt a rágalmat egyszerűen agyonütötte *Az Érdekes Ujság* csodálatosan gyors hódítása. Ez a három évi fennállása óta országhódítóan

bizonyult képes hetilap művészi képeivel, izléses beállításával s olvasmányainak irodalmi hangjával egyaránt meg tudta hódítani az ugynevezett intellektueket s a nagy közönséget. *Az Érdekes Ujság* a kunyhótól a palotáig mindenüvé eljutott s ezt a nagy népszerűséget még fokozni fogják azok a haretéri, irodalmi, művészi és szociális pályázatok, melyeket a gyönyörű hetilap most üzött ki 7500 kor. értékben.

— **Keletporoszország szenvedései.** *Schlötter*, a keletporoszországi evang. egyház szuperintendense, nem régiben Berlinben előadást tartott, a melyben ismertette e tartománynak a ketős orosz invázió okozta szenvedéseit. Kimutatta, hogy az oroszok betörései 870,000 embert űztek ki házaikból és lakóhelyeikről; a menekülők futása néhol 14 napi és 14 éjjel tartott; az oroszok 10,000 személyt hurcoltak magokkal Oroszországba, tekintet nélkül az aggasztánokra és gyermekekre; 1620 polgári személyt öltek le és 500-at sebesítettek vagy csonkítottak meg; 24 várost pusztítottak és hamvasztottak el nagy részben, 572 falut égettek el, 336 uradalmat romboltak össze, 33,000 épületet (közte 11,000 lakóházat) semmisítettek meg, 100,000 háztartási butort és házi eszközt zúztak teljesen össze, 100,000 mást fosztottak ki vagy tettek használhatatlanná; 26 templomot és ugyanannyi lelkészlakot gyújtottak fel. Mikor a német császárné meglátogatta a tartományt, így káltott fel: „Lehetetlen ezeket sírás nélkül szemlélni!“

A Debreceni Lelkeszi Tár

Szerkesztik: dr. Lencz Géza és dr. Varga Zsigmond

1. száma megjelent. Tartalma

I. THEOLOGIAI ÉRTESÍTŐ:

Dr. Varga Zsigmond: *Az ókori keleti kutatások hatása a theologia különböző ágaira s azoknak egymáshoz való értékviszonyaira.*

II. BESZÉDEK ÉS IMÁK STB.

1. **Dr. Baltazár Dezső:** *Megtartás az Urban.* Közösseges egyházi beszéd elő- és utóimával. (Háborús). — 2. **Pásztor:** *Mindent cselekedhetem.* Egyházi beszéd. (Háborús). — 3. **Csűrös József:** *Mit predikál a háború?* Egyházi beszéd. (Háborús). — 4. **Marjay Károly:** *Megújulás!* Ujévi egyházi beszéd 1916. év üjesztendéjén. (Háborús). — 5. **Raffay Sándor:** *A talentomokról.* Bibliamagyarázat. — 6. **S. Szabó József:** *Az Örökkévalóság keresése.* Egyházi beszéd ifjúsági istentiszteletre. (Háborús). — 7. **Szombati Szabó István:** *Imádság* harcúeren eltemetett katoná emlékére. — 8. **Dr. Tüdös István:** *A játszó gyermekek és az utolsó ítélet.* Közösseges egyházi beszéd elő és utóimával.

III. ÉRTEKEZÉSEK stb.

Dr. Lencz Géza: *A háború ethikai megítélése.*

Előfizetési díja: Egész évre K 14.—, félévre K 7 50, negyed évre K 14.—. Az ORLE és MELE tagjainak egész évre K 12.—.

— Mutatványszámot kívánatra ingyen és bérmentve küld a

Kiadóhivatal: Debrecen, Piac-utca 34. sz.

SÁROSPATAKI REFORMATUS LAPOK

A TISZÁNINNENI REF. EGYHÁZKERÜLET ÉS A SÁROSPATAKI FŐISKOLA KÖZLÖNYE.
MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

ELŐFIZETÉSI DIJ		Főszerkesztő	Felelős szerkesztő és kiadó	HIRDETÉSEK DIJA:	
Egész évre	10 Kor.	RADÁCSI GYÖRGY	DR. RACZ LAJOS	Egész oldal	32 Kor.
Félévre	5	Főmunkatársak:		Fél	16
		HARSANYI ISTVAN	DR. BUZA LÁSZLÓ	Negyed	8
				Nyolcad	4

TARTALOM: *Farkas István*: Az unió. — *Hodossy Béla*: Ref. ének- és zenetanítási tanterv a sárospataki áll. tanítóképző-intézet számára. — *R-s*: A magyar íródeákok. — *Román Ernő*: Könyvismertetés (F. Varga Lajos: Imádságok templomi használatra. Vége köv.) — Irodalom. — Vegyes közlemények. — Szerkesztői üzenetek. — Hirdetés.

Az unió.

E cím alatt a *Lelkészegyesület* legközelebbi számaiban, válaszképen: „*Ilyen ünnep illenék hozzánk*” cím alatt megjelent közleményemre, a hithűség tüzetől szinte lángoló, erőttől duzzadó, hitvallásszerű kettős üzenet jelent meg.

Halásan köszönöm nemcsak azt, hogy tiszteltreméltó írója figyelmére méltatta amaz igénytelen felszólalásomat, melyben nemrégiben azzal hozakodtam elő a *Sárospataki Ref. Lapok*ban, hogy a reformáció négyszázados évfordulóját a „*Protestáns Unió*” megteremtésével ünnepelhetnénk meg a legméltóbban, — de különösen köszönöm azt, hogy nem lenéző vállveregetéssel, nem a mostanában divatos sértő vitázással mondja el nézetet a felvetett kérdérről, bár az az enyémmel nem megegyező, hanem a szeretet lelkétől hevítve, csupán annak a végző célnak szolgálatában állva, hogy az igazságot keressük!

Valójában, a végeredményt illetőleg, egy véleményen vagyunk. Az ő álma, hogy úgy mondjam még szebb, mint az enyém! Én csak a „*Protestáns Uniót*” szeretném most még megvalósulva látni. Szerinte, még tovább menve, az volna az igazán kíváncsi idő eljötté, „*mikor a szeretet lelke által küzdve, el lesz érve a legvégső cél: amikor Isten lesz egyformán minden mindenkiben!*”

Hát bizony ez, álom! között is legszebb álom! Mert én nem tagadom azt, hogy az „*Unió*” eszméjének felvetésekor, én is csak úgy néztem végig az erről általam írott sorokon, mint mikor édes álomból ébredve elröppen az ébredő ajakról a sóhaj: hiszen csak álom!

Dehát jó dolog az, álmokat álmodni, látásokat látni!... Hogy is kiáltott fel a feltámadás hitét még csak sejtések alapján hirdető pogány böles, mikor csúfolták őt, hogy a feltámadás tanát hirdetni merész volt? „*Ha álom is, de szép álom. Érdemes érette küzdeni, élni!*”

Van úgy, hogy álmodunk, látásokat látunk, ébren, nyitott szemekkel is! Az eszmények hirdetője szinte mind így előre megsejtve látja meg a valósággá lett életet...

Én szerintem, megvalósítható ha nem most, de lassú előkészítés útján a közel jövőben is a Pro-

testáns Unió. Bár a megvalósulás útjában tényleg meg vannak azok a nagy akadályok, melyekről „*Az Unió*” írója említést tesz, de ezek „*nem örök válaszfalak!*” Emberek raktak azokat a válaszfalakat. Emberek fogja ezt lerombolni is — elismerem — az Isten akarata szerint!...

Nem szándékozom én vitázni. Azt az álláspontot, melyet „*Az Unió*” írója elfoglalt, nagyon is meg tudom én érteni. *De két elvi kijelentése ellen engedjessék meg szavamot felemleni, mert ezek, ha tényleg igazak volnának, örökre vége az Uniónak.* „*Aki el van tőlkélve semmit nem engedni a maga igazából, mert ahhoz lételet köti, az kompromissziumba nem mehet bele.*”... hát ez, bármennyire szép es dicső dolog ragaszkodni a magunk igaznak vélt állításaihoz, nem lehet, szerintem nem, helyes életfelfogás. Az ilyen elvekkkel nem lehet főképen egyezkedni, vitázni. Ha jólöre kijelentem: vitatkozom, meghallgatlak, de *igazam csak nekem lehet*, ugye bár? az egyezség el nem érhető. Mert ha én feltétlen meghajlást követelek elveim, kijelentéseim, hitem mindenekfelett igaz volta előtt, épenúgy nekem is meg kell hajolnom a mások kijelentésének értéke előtt. Szóval igazam van így szerintem nekem, szerinte neki. Az igazság pedig kettő nem lehet! Az: egy!

Én értem ez álláspont nyílt hirdetését. Aki később ily elvi kijelentés prófétai hirdetője: „*A tiszán-túli egyházkerület a maga konfesszionális igazát ilyennek tartotta s ilyennek tartja ma is; mert ezt az igazát nem emberi, hanem isteni igazságnak tartja*”, az nagyon természetesen csak ezt hirdetheti, amit fentebb hirdetni hallottunk.

Ez az elv azonban, a legnagyobb tisztelettel jegyzem meg, nem protestáns elv. A pápás egyház hirdetheti ezt, mi nem. Anyaszentegyházunk épületében, hitem minden erejével hirdetem, „*a fundamentum örök*”, mert „*más fundamentumot senkisé nem vehet azon kívül, mely egyszer vettelett, amely a Jézus Krisztus!*” — de az azon épült ház, bár Isten lelkétől ihletett emberek műve az, nem lehetett egyszersmindenkorra, örökre tökéletesen megépítve!

Még üdvösségünk, váltságunk kijelentésében is van fejlődés, van haladás; tökéletesebbe, a haladó korral igazán s megegyező módon haladó vallásban én hiszek!

Nem vagyok én sem szektáskodó, sem moder-

nista, sem tulzó rationalista. Én bibliai alapon álló, hitelvi könyveinkben hirdetett igazságainkhoz ragaszkodó, hithű kalvinista keresztyénnek érezem magamat, de a konfessziók örökérvényű meg nem változtatható isteni voltát nem hirdelhetem.

Hitem minden erejével borulok le az én jószágos Istenem, szerető atyám előtt, aki mindent megtehet, de aki kettős mennyországunk megteremtését részben magunkra is bízta; aki akarja, hogy képe masává az ember a folytonos tökéletesedés által legyen. Simom Peterrel az én Megváltóm labai elé is borulok, magam megalázva, a benne nyert üdv és váltáság, szeretet-szülte isteni erő és kegyelem örök Istenét imadom benne és sóhajtván sokszor: Én Uram és Istenem!

A szentlélek hathatós isteni erejének kitöltését látom az egyes, a kicsi ember életében lágyan fuvalva most mint a szellő, viharként zúgva máskor, a nagyok, a vezetők, a mátyrok, konfessiót teremtő örök életű igaz emberek életében; az eszményekért hevülő lelkeknek, múltban, jelenben való csodás küzdelme általam is látva, tudva, nagyra is becsülve van, de valom azt is, hogy a *még ember-óriások is csak emberek*. Műveik tévedésnek esetleg alávetett nem tökéletes művek, de egész bizonyosan nem örök érvényűek. Keresni, ami előbbvisz, ami a tökéletesség útján járva, a tökéletességhez napenként közelebb visz valóban, ez csak úgy lehet, ha igaz a biblia utasítása: Mindeneket megvizsgáljatok s ami jó, azt megtartsatok!

A jót elfogadni, meglátni nem csak, de elfogadni még ellenségetől is kötelesség.

A reformációban az a legfelségesebb gondolat, hogy benne, vele, általa a haladás megvalósulhat.

Nem mondom, nem állítom én, hogy az „örök alapra” épített házban egész bizonyosan hiba van. De azt igen, hogy lehet! S szerintem dogmáink, liturgiánk, meg a többi alkatrészei anyaszentegyházunk emberek által épített háznak: *koronként átvizsgálhatók és a haladás elvének megfelelőleg nemcsak hogy javíthatók, de javítandók!*

S ha az Unió nem születhetnék meg egyelőre, egy lépés a bő csőhöz, a mindkét oldalon való egyetemes revízió. Talán ez is méltó ünneplés volna a nagy évfordulóhoz!

„Az Unió” írójának még egyszer hálás köszönet őszinte, szeretetteljes válaszáért, amely, sajnálom, nem tudott megingatni abban a hitemben, hogy bizony az volna a legigazibb, legméltóbb ünneplés, amiről én álmodoztam.

Miskolc, 1916. január hó.

Farkas István
ref. lelkész.

Ref. egyházi ének- és zene tanításának helyi tanterve a tiszáninneni ref. egyházkerület, illetőleg a sárospataki m. kir. állami elemi népiskolai tanítóképző-intézet részére.*

A ref. egyházi ének- és zene tanításának a tanítóképző-intézetben ama kettős célja van, hogy a ref. tanító

* Ezt a tantervet az őszi egyházkerületi közgyűlés egy bizottságnak adta ki bírálatra. A tanterv készítője s lapunk szerkesztője szívesen venné, ha t. olvasóink e tantervet hozzászólásukkal lapunk hasábjain megvitátnák.

1. a zsoltárokat és dicséreteket a népiskolában sikerrel taníthassa, harmoniumon kísérhesse és

2. kántori teendőket végezhesen.

Az egyházi ének- és zene tanítását a tanítóképző-intézetben kapcsolatba kell hozni a világi ének- és zene tanításával, illetőleg az egyházi ének- és zene tanításának a módszer tekintetében és az előhaladás fokainak megfelelően párhuzamosan kell folynia a világi ének- és zene tanításával. Ezért tehát a tanítás anyaga osztályok szerint elkülönítendő, sőt a tanulók létszámához képest esetleg az osztályok is elkülönítendők egymásól. Ha a tanulók létszáma netalán kisebb, még ez esetben is szükséges, hogy az egyházi ének- és zene legalább két külön évfolyamban taníttassék.

Magától értetődő dolog, hogy a ref. egyházi ének- és zene módszeresen, hangjegyekről tanítandó; a hálás után való tanításnak nincs helye a tanítóképző-intézetben.

A) Egyházi ének.

I. osztály. (Heti 1 óra.)

Mikor már a növendékek C-hangnemben 6 hangkörben énekelni tudnak, vagyis október végén, november elején, C-letrára átirva (hangjegyvonalzású tábla) tanítandók a következő énekek: 84., 74., 157. (C letrán a második (d) hangon kezdve.) XXXVIII. (C letrán a 4-ik (f) hangon kezdve.)

Novemberben 7—8 hangkörben 17., LXXXI., CXXII., CXLI.

Decemberben és januárban a hangsor kibővítése után 64., XXV., XLII., LXVI., LXXXVII., LXXXIX., XCIX., CI., CXIII., CXIX., CXXXIV., CXL. Ha te meg nem tartasz Uram a töredelmes. 36., 65., 75., 76., 140., 153., 163., 165., 177., 179., 190.

Február hótól kezdve, mikor a tanulók az énekiskolában megismerkedtek az esetlegesen emelt, vagy esetlegesen leszállított hangokkal, énekelhetők ugyan csak C letrán a következő énekek:

III., XV., XXI., XXXII., XXXV., XXXVI., XXXIX., XLIII., XLVII., LVI., LX., LXXIII., LXXIV., LXXXIX., LXXXIV., XC., XCVII., C., CIII., CV., CXXXV., CXXXVIII., CL., 5., 37., 137., 144., 146., 162.

Amennyiben az idő engedi, az elősorolt énekek után az iskolai év végével már bármelyik zsoltár és dicséret énekelhető hangjegyekről.

* * *

Jegyzet. Az egyházi ének tanítása esetleg csak a II. osztályban kezdődik.

II. osztály. (Heti 1 óra.)

Az előző éven tanult énekek ismétlése után a még nem tanult énekek sorrend szerint abban a hangnemben, illetőleg azon a hanglétrán tanítandók, mely letrán a zsoltárban találhatók.

Jegyzet. Amennyiben az egyházi ének tanítása a II. osztályban veendő kezdetet, ez osztály énekelni tudása már megengedi, hogy az egyházi énekek bármely sorrendben s azon a hanglétrán taníttassanak, mely hanglétrán a zsoltárban közölve vannak. Egy-egy órán 4—6—8 egyházi ének is gyakorolható.

B) Orgona. (Fakultativ.)

II. osztály. (Az énekórával együtt heti 1 óra.)

Az iskolai harmonium- és orgonagyakorlatokkal párhuzamosan havonként egy-egy ének.

LXXXI., 157., XXXVIII., 84., 74., 75., XLII., LXXXIV., 17., 64.

III. osztály. (Heti 1 óra.)

Az előző éven tanult énekek ismétlése után: III., V., VIII., XIX., XXV., XXX., XXXII., XXXV., L., LXV., LXVI., LXXXIX., XC., C., CIII., CXIX., CXXII., CXXXV., CXXXVIII., CL. Könyörülj rajtunk ..., Uram a töredelmes. 5., 37., 63., 70., 146., 162., 173., 179.

Havonként három új ének harmoniumon és orgonán. Pedálgyakorlatok.

IV. osztály. (Heti 1 óra.)

Az előző éveken tanult énekek ismétlése után: I., VI., IX., XV., XXI., XXIII., XXIV., XXVI., XXVIII., XXXIII., XXXIV., XXXVI., XXXIX., XLVI., XLVII., LX., LXI., LXXVII., LXXIX., LXXX., XCI., XCL., XCVI., XCVII., CII., CIV., CXIII., CXXV., CXXVIII., CXXXIV., CXXXVII., CXLII., CXLIII., CXLVI., CXLVIII., 25., 26., 36., 43., 65., 70., 72., 140., 144. Havonként 4—5 drb. ének orgonán, pedáljátékkal.

Elő- és utójátékok. Modulációk. Végül az itt elő nem sorolt zsoltárok és dicsérek.

* * *

Jegyzet. Szükséges, hogy az évvégi vallásvizsgálatokkal kapcsolatban a tanítójelöltek egyházi énekhől-, a kántorjelöltek pedig egyházi zenéből is osztályonként megvizsgáltassanak.

A kántorképesítő vizsgán a bizottság annak megítélésére törekszik, hogy a jelölt bir-e kellő készséggel az éneklésben, aztán mennyire jártas az orgonajátékokban s esetleg képes-e az ének orgonakíséretét szükség szerint hétrő-hétre, avagy napról-napra begyakorolni? A vizsgálat éneklésből s ezt kísérő orgonajátékból áll. Legalább három éneket kell a jelöltnek előadnia és pedig:

1. Egy éneket a bizottság a maga szabad tetszése szerint jelez ki.

2. Egy éneket a jelölt által megnevezett 10—15 énekből ugyancsak a bizottság választ.

3. Egy éneket maga a jelölt választ.

Jegyzet. Egyébb, a szertartásra, az istentisztelet rendjére, a kántor öltözetére, magatartására stb. vonatkozó tudnivalókat a vallástannal kapcsolatban a vallástanár tanítja.

Hodossy Béla.

A magyar íródeákok.

Takáts Sándor történetíró *Rajzok a török világból* című, a M. Tud. Akadémia Könyvkiadó-Vállalatában megjelent műve I. kötetének első dolgozatában nemcsak érdekes és színes képet rajzol — a levéltári okmányok alapján — a magyar és török íródeákok XVI. századi szerepéről, tevékenységéről, hanem mind a magyar nevelés- és oktatástörténetet, mind a magyar nyelv és irodalom történetét számos új, ismeretlen adattal gazdagítja.

A XVI. századi magyar nevelés- és oktatástörténet eddig csak amaz alsóbb- és magasabbrendű

nyilvános iskolákról szólt, amelyek a megújított hit nyomában az egész magyar hazában gombamódra előtámadtak s amelyek aztán a katolikusok iskolaügyi tevékenységét is életrekelítették. Takáts kimutatja, hogy ezeken kívül a XVI. századi kiadatlan levelek még egész sereg iskolát említenek, részint a végházakban, részint a főurak kastélyaiban. Az iskolaalapítók e korban egyúttal a diákok élelméről is gondoskodnak; de ha az uradalom gazdat cserélt, vagy a szűkös időben nem termett elég gabona, a szegény diákoknak koldulni kellett. E korban nagyon közönséges dolog lehetett nálunk a *kolduló diák*, mert hiszen a családi levelek, végrendeletek, kamarai és egyéb számadások telve vannak a koldus diákoknak rendelt alamizsnával. A XVI. század iskoláinak legnagyobb része a szegénység iskolája; ezeket keresték föl a jobbágy- és polgarfiuk, hol ingyen oktatják őket a tisztes deáki és menyei tudományokban és hozzá még élelmükről is gondoskodtak. Ellenben az urak és nemesek gyermekeinek tanulóhelye az urak *váraiban* és *kastélyaiban* volt. A XVI. században és a XVII. század egy részében minden kastélyunk és nagyobb udvarházunk a magyar ifjúság nevelőiskolája volt. A nemesség majdnem kivétel nélkül ide küldte gyermekeit, mert a hadi dolgokon kívül itt sajátíthatták el a különféle nyelveket, itt tanulhatták a perfolytatás módját, itt készülhettek a közigazgatási pályára. Minden jóra való úrnak az volt a legfőbb büszkesége, hogy sok ifjú és leány nevelkedett az udvarában. A kastélyokban nevelők és tanítómesterek oktatták az ifjakat és leányokat; több kiváló mesternek a neve is ránk maradt. E várakat és kastélyokat, amelyekben az ország ifjúságának színe-virága tanult és nevelkedett, elsőrangú hely illeti meg művelődéstörténetünkben. Ezek a kastélyok voltak a nemzeti élet, nemzeti nyelv és szellem igazi veteményes kertjei; innen kerültek ki vezetőink, itt éltek maecénásaink, itt kell keresnünk azokat, akik nyomtató műhelyek és iskolák alapításával a nemzeti műveltség előmozdításán fáradoztak. Az így nevelkedett ifjak közül sokan fölkerestek a *külföldi* egyetemeket; egyes szegény ifjak a főurak költségen végezték külföldi tanulmányaikat. A Nádásdy- és Batthyány-csalad rendkívül sokat áldozott iskolák és nyomtató-műhelyek felállítására s ifjak képzésére. A levelekhez, amelyekben a külföldi iskolába vágyó ifjak anyagi támogatást kértek, gyakran csatoltak egy egy írott dolgozatot; a külföldről hazajöve az irodalomnak és tudománynak lelkes művelői és támogatói lesznek és a hazakerült szegényebb diákok itthon rendszeren azok szolgálataba állanak, akik őket tanították.

A XVI. század íródeákjai mind jól írtak latinul, de azért a magyar íráshoz is pompásan értettek. E kor magyar leveleinek rengeteg tömege első sorban magyarossággával, a nyelv tisztaságával vonja magára figyelmünket; seregével akadunk bennök tősgyökeres mondatokra, rég elfeledett szókra, amik ma már ujsagszámba mennek; e levelek mutatják, hogy a mesterek e korban a formaerzékét, a nyelv szelleméhez és tisztaságához való ragaszkodást beléoltották diákjaikba. A nemzeti szellem és a nemzeti nyelv apolása körül iskoláinknál is többet tettek kastélyaink és udvarházaink: ezekben igazán élt és virult a nemzeti szellem.

A diákok egyrésze az iskolák elvégzése után a

papi vagy tanítói pályára lépett, más része kereskedővé, tőzsérré lett s ez utóbbiak, ha jó módra tettek szert, az iskolákról sem feledkeztek meg. Az alföldön az iskoláknak és az ekléziáknak támogatói és alapítói javarészt e magyar tőzsérdeákokból kerültek ki. A deákok szegényebb része az iskola elvégzése után tollforgatásra adta magát, valamelyik főúrnak vagy úrasszonynak levélírója, *íródeákja* lett; az úrimódnak elengedhetetlen föltétele volt a jótollú deák. Némelyik úr külön magyar, latin, német deákot tartott. A levélíró deákok írásaikban nagy gondot fordítottak a formára, stílusra, gondolatokra. E levélíró deákok alapították meg a XVI. században divó levelek formáját, amelyet aztán Bécsben, Budán, sőt Konstantinápolyban követtek. Nekik köszönhetjük első sorban, hogy hazánk levelezése a XVI. század közepén egyszerre magyarrá válik. Az íródeákat főúri házaink megbecsülték, jól tartották, mindenüvé magokkal vitték. Egész sereg olyan levelünk van a XVI. századból, amelynek hazafias hangja, stílusa, formája ma is megkapja az embert; sok íródeáknak a neve is fenmaradt (Martonfalvi Imre, Földvary Bálint, Székely Márton, Rabolthy Simon. Pattantyús Márton, Páchy Gáspár, Szentgyörgyi Gábor stb.). Egyes püspökök és várkapitányok törökül is tudó íródeákat tartottak; a nálunk szolgáló idegen főtisztok viszont magyar íródeákat tartottak.

Az íródeákok a levélírás mellett az *irodalommal* is foglalkoztak: munkákat írtak, külföldi műveket fordítottak, nyomtató-műhelyek felállítása, régi krónikák kiadása körül buzgólkodtak; levelezésök irodalmi folyóiratot pótol, mintha csak Kazinczy korának levelezését olvasnók. Az íródeákok irodalmi munkásságára sok példát sorol fel Takács. S ezek az íródeákok nemcsak a nyelvművelés terén tunk ki, hanem hazafias szellemükkel, valláserkölcsei oktatásukkal s buzdtításukkal a közszellem emelésén is fáradoztak. Nemzeti közszellemet teremtettek, amikor az ország pusztulófélben volt. A megyék és városok is sokat adtak a jótollú deákra; a végházakban is ott szerepeltek a deákok. A budai basákkal való magyar levelezésre a bécsi kormánysszékeknél is alkalmaztak jótollú magyar deákokat (kancellárista deákok), sőt a török szultánnak is volt íródeákja, aki a szultán leveleit írta a mieinkhez, — ez többször született magyar volt. A török basák és bégek is magyarul leveleztek a királylyal és urakkal; nekik is szükségök volt tehát magyarul tudó íródeákokra, — ezeket törökösen *tyatóknak* hívták; ezek többnyire magyar születésű, rendesen jó magyar tollú, magyarosan gondolkozó és érző deákok voltak. Ezzel szemben *török diákok* voltak azok, akik a magyar uraknál a török leveleket fordították magyarrá. A tyatók a magyarok nehez dolgaiban mindig jó szívvel fáradoztak — olykor életük kockáztatásával; ha veszedelem közeledett felénk, hiradással először a törökök diákjai szolgáltak; mint a basák tanácsadói és titkárai a közigazgatás, adózás és jogszolgáltatás minden terén a magyar felelősségnek, a magyar törvénynek igyekeztek érvényt szerezni — s ezzel a magyar-török közeledésnek, a kölcsönös megértésnek útját egyengették. Ha nincsenek magyar tyatók; a magyar nyelv sohasem valhatott volna a diplomácia nyelvén. A török nyelv szóvirágjait magyar formába és magyar szellembe öltöztették; írásuk könnyű, tiszta és magyaros; sok levelök nemcsak a levélformának, hanem

a magyar fogalmazásnak is remeke. Helyesírásuk erősen közeledik a maihoz; ők a magyar irodalomnak érdekes, bár eddig ismeretlen alakjai, akik az irodalmi nyelvnek lelkes fejlesztői és hivatott mesterei voltak s a kik a magyar levélírás diplomáciai formáját is megteremtették s a magánlevelek formáját is magasabb színvonalra emelték. S sorsuk a mi katonáink részéről mégis — üldözés volt. Mint a basák titkárai és tanácsadói a *vallás* dolgában is sok hasznos dolgot műveltek; az íródeákok majdnem kivétel nélkül a *protestáns* vallás követői voltak, — természetesenek találjuk tehát, miért védték a budai basák olyannyira a protestánsokat; hogy az íródeákok a vallási türelmet ajánlgatták gazdáiknak, az a basák leveleiből eléggé kiviláglik. Ezeknek az íródeákoknak törökül csak úgy kellett tudniok, mint magyarul, — e végre magyar és török könyveket egyaránt olvastak és fordítottak. Bizonyos, hogy a magyar végházakban oly sokszor danolt török vitézi verseket és török virágénekeket a basák íródeákjai fordították magyar nyelvre.

A magyar íródeákok ezen alkalmazása Buda elfoglalásával kezdődik és tart 1630-ig, de Oroszlán basa volt az, aki a magyar levelezést úgy a mieinkkel, mint az udvar tagjaival kizárólagossá tette (1565); Ali basa ideje (1602—1616) a magyar íródeákság aranykora. Bethlen Gábor kora után a budai basák lassankint megszüntetik a magyar levelezést, nem tartanak többé magyar íródeákat, megelégesznek magyar tolmáccsal; a magyar íródeákok helyét lassankint olaszok és németek foglalják el. Az, amit a magyar íródeákok az írásművészet terén produkáltak, azokra az iskolákra dicsőség, a honnan kikerültek, mert azokban felvilágosodott szellem uralkodhatott s kitűnő nyelvmesterek taníthattak. A budai basák XVI. századi levélírói a Duna—Tisza közéről valók; sok íródeákat adott a budai magyar iskola is; az egri és váradi basák deákjai jobbara a pataki és debreceni iskola tanulói voltak.

*

Takács S. szépen megírt dolgozatában, amelyet pártatlan tudományos szellem hat át, nem vizsgálja zt a kérdést, hogyan s honnan van az, hogy hazánk levelezése a XVI. század közepén, mintegy varázsütésre, egyszerre magyarrá válik. Azt hisszük, nem tévedünk, ha abban a *reformáció*nak s a reformátorok felállította sok iskolának jelentős szerepet tulajdonítunk. Harminchat évvel a mohácsi vész előtt, Mátyás halálakor nincs magyar irodalom, magyar levelezés; — hiába vannak a humanista tudósok, híres könyvtár, pozsonyi egyetem: Mátyás kora olyan, mint egy megfagyott erdő, — a magyar hang elvész benne, egyetlen magyar rezgés nem verődik vissza belőle. S 15 évvel a mohácsi vész után megindul a magyar irodalom, „mintegy varázsütésre egyszerre magyarrá válik hazánkban a levelezés.“ Mi okozhatta egy félszázad alatt e nagy változást? Két nagyjelentőségű esemény ment e félszázad alatt hazánk történetében végbe: a mohácsi vész és a reformáció; — a a mohácsi vész nem okozta, — bizonyára senki sem hiszi, hogy ez a magyar nemzeti szellem fölrendítője lett volna! — akkor az utóbbit: a reformációt, a magyar nyelvű igehirdetést, éneklést, magyar iskolák és nyomdák állítását, a magyar nyelvű irodalom megindítását kell-e váratlan változás főokának tekintenünk,

R—s.

KÖNYVISMERTETÉS.

Imádságok templomi használatra háborús időben. Irta: F. Varga Lajos nagyraheci ref. lelkész. Debrecen, 1915. Ára fűzve 4 K, kötve 5-50 K.

Ha a könyv hátlapján levő felsorolás nem mondaná is el, hogy mily mértékben forgolódott s fardott meg F. V. L. egy munkás életén át az egyházi irodalom különféle mezőin: az imádságos könyve egymagában elég volna arra, hogy az író értékes egyéniségét megismertesse velünk s tisztességgadásra késztesse bennünket. Személyesen nem ismerem az író; irodalmi alkotásai közül is csak a predikációs kötetait; de ez imakönyv elolvasása után mégis meg tudom rajzolni az ő szellemi képét.

Mindenekelőtt egy mélységes, rendíthetetlen hitű keresztyén ember, Krisztusnak valódi felkent szolgája, igéinek átértője, átérzője s átélője, kinek bizodalmas hite, őszinte áhítata olvasóját vagy hallgatóját is magával ragadja, meghatja, felemeli, melegeíti és megelégti, mert azért ez a vallásosság nem pietisztikus, szenteskedő kegyesség, hanem természetes, szívből jövő.

Ez a falusi pap továbbá a tudomány és élet-tapasztalat oly temérdek gazdagságával rendelkezik, az egyházi és világi irodalomban, újbán és régiben egyaránt annyira otthonos, hogy egyszerűen bámulatraméltó. Hát még a bibliában, meg az énekes könyvben? Istenes vitézkedésének fő fegyvere éppen e megbecsülhetetlen tulajdona, mely azonban imádkozásában sohasem válik erőszakoltá, mesterkeltté, túlterheltté, hanem természetesen, közvetlenül szövebe azokat, beszélget, társalog, de az Istennel, tehát kenetteljes, biblikus, zsoltáros s így istenes hangon. Hogy szellemi gazdagságban mily óriás készlettel bír, elég bizonyosság rá, hogy egy terjedelmes kötetben át talán egy gondolata sem ismétlődik, hanem kifogyhatatlan invenciával hordja előnk a változatosabbal változatosabb eszméket. Pedig ez az invencióban való kifogyhatatlanság nagy szó akkor, a mikor 333 lapon 139 háborús vonatkozású imáról van szó.

Lelkes, buzgó hazafi és gyülekezetének igazi anyyala, kinek mottója: „mi nektek fáj, nekem is fáj;” ki épenezért ott tartja kezét népének és nemzetének üterén s ezek viszonyaihoz simúl imádkozásában is. Imádságai azért nem válnak sem egyhangúvá, sem unalmassá, mert rokonvonásaik mellett is tárgyuk nemesen változó, de a körülöttünk hullámozó élethez alkalmazkodó is. Hogy csak egynéhány típusra mutassak rá: egyházi és nemzeti ünnepieken kívül találhatók minden évszakra, vetés-aratásra, a kenyér megfogyatkozására, ellenségeink kiéhezett szándékára, az oroszok visszaverésére, az olasz hitszegésre stb, emlékeztető imádságok s kivétel nélkül mindegyikben van így valami megkapó eszme, mely súlyt kölcsönöz az egésznek.

Ezek mellett az imádságok újjal mutatnak egy ihletett költőre, már pedig régen megírt, de ma is való igazság, hogy a jó imáiróban valamelyes költői vénának is kell csergedezni. E vonásából folyik, hogy alkotásai bővölködnek rhetorikai és poétikai trópusokkal, de a melyek általában nem erőltetettek, sem nem túlhalmozottak, hanem kellő mértékben és szerencsésen ott alkalmaztatnak, ahol ezek mintegy természet-szerűleg szükségesek és alkalomszerűleg beszédesekek, a melyeket tehát nem azért alkalmaz az író, hogy azokkal költői mivoltát fitogtassa, hanem

azok a helyükön szükségesek, hivatást betöltők. Költői vonásának számlájára, annak is a javára irandó, hogy előadási irálya szabatos, világos, hamisítatlan magyaros, nyelve színes, ékes, választékos, csak néhol bokrétás, a sorok sok helyütt rythmikusak, dallamosak, itt-ott összecsendülők – s ez az ízléses nyelvezet egyúttal népies is, a mi oly kevés szerencséseknek sikerül.

E tulajdonokhoz ha még valamennyi homileitikai tudás is és tudás alkalmazási képesség és készség is járul: e tulajdonok szerencsés birtokosának jó imáirónak kell lenni. És F. V. L. ehhez is ért, imádságai jó részben szervesek, egységesek, egy vezérgondolat által áthatottak, egy összefoglaló vezereszme által uraltak, a szerkesztési szabályokat értő s többnyire be is tartó kerek alkotások, s mindezek alapján úgy tartalmilag, mint alakilag értékesek és épületesek.

Ilyennek látom én lelki szemeimmel ezt a tisztes imáirót azokból a gyöngyszemekből, szinte mintának elfogadható imádságokból, melyek kötetében bő számmal találhatók. Bő számmal, mondom, de azért nem mind ilyenek. Bár kivetni való egy sincs, de azért nagy különbség van közöttük. A vasárnap délutáni 27 és halotti 7 ima leszámításával fennmaradó 99 imádság közül 23-at elsőrendűnek ítélek, melyek bátran párhuzamba állíthatók a Borsodi- és Révészéivel, — 20 kitűnő, melyek alig valamivel kisebb fajsúlyúak ez előbbieknél. A többi kevesebb értékű, de mind jó közepes s egytől-egyig meghasználható. S hogy bár quantitative a kevésbbé sikerült alkotások száma több az igazán értékeseknél s én mégis oly kedvező képet rajzoltam az írójukról, annak magyarázata az, hogy én valóban olyannak látom és tartom őt és olyan is. S hogy még sem csak értékeset adott, annak magyarázatát találok az „Útoljára beszéd” eme passzusában: „A nagy szemöldökű katedrális kritika ledorongolhatja imádságaimat, nem bánom, kiállom; mert eszem ágában sem volt keresni a kritikus urak szája ízét; időm sem lehetett keresgélni a papírra vetés gyors perceiben.” Tehát sem ideje, sem akarata nem volt, — nem jól mondja, hogy a kritikusok szája ízét, hanem az imádság-alkotás művészi szabályait, törvényeit figyelmére méltatni. Nos annál inkább igazam van az író felől táplált kedvező véleményemmel! Mert aki erre szükséges idő és akarat hiányában is, szinte extemporizálva ily szép számmal volt képes remekbe dolgozni: az szinte praedestinálva van a jó imádságírásra s annak nem szabad a mesteri polcra szállani csak azért, mert nem adok semmit a kritikusokra, meg nincs időm. Ezt éppen F. Varga Lajosért és az ő írói tisztességéért óhajtom. Mert az nem érv, hogy „gregárius lelkészatyámfiai, a kik szeretnek szívből, közvetlenül és egyszerűen imádkozni, azt hiszem, átérzik imádságaim melegét s ez elég lesz nekik ahhoz, hogy szükség esetén velem óhajtsanak imádkozni.” Hat ha azt hinné az író, — a mit én nem hiszek róla, — hogy a homileitikai szabályok figyelembe vétele és betartása mellett már nem lehet szívből, közvetlenül és egyszerűen imádkozni: hát imé a saját alkotásával cáfolom meg. Thémás, egy fő, vezereszme által gyönyörűen uralt imádságai a következők: Vasárnap d. e. 19, 23, 25, 27—30, 33—4, 37, 42, 45—51, 53—4, 58—60. Ezzel szembeállítva e csoportból elsőrendű és kitűnő imáknak ítélt a következőket: 7, 12,

17, 23, 24, 25, 27—30, 33—4, 37, 40, 42, 45—51, 53—4, 59, 60. Nos csaknem ugyanazon számúak. Nos a számok ez ismétlődése nem azt bizonyítja-e, hogyha bizonyos homiletikai törvények, még ha esetleg rá gondolás nélkül, önkéntlenül is, vezetik az embert a műalkotásban, csak javára válnak; s bizony mondom, hogy ama gregárius lelkészatyafiak is még szívesebben fogadják a kellőképpen ízesített lelki táplálékot. E kitérés után jelzem még, hogy kiváló alkotások a fentiekén kívül még: a máre. 15-iki, nagy-pénteki 2, áldozósütőtörtői 1—2, pünköszi 2, okt. 6-iki, karácsonyi 2 és ó-év utolsó délutánján, a köznap reggeliek közül pedig a 3, 5, 16, 18.

Ezzel a kötet fő- és értékes részével végeztem. Most hátra van még az a rész, melyről jobb szeretném, ha nem volna a kötetben, mert úgy húzza azt lefele, mint a horgot a sülyesztő. Mert bármily idealis dolognak tartja is szerző amaz általa bevezetett gyakorlatot, hogy a háború óta vasárnap délután elég egy imádság, de az aztán legyen jó kiadás: hát bizony még sem helyes szokás ez. „Hirdessétek az ígét mind alkalmatos, mind alkalmatlan időben!” Tehát mindenkor, a mikor csak arra alkalom van. És ez az idő nem volna alkalmas arra, hogy egy olyan aranyhajó predikátor, mint az író, akár tejnek italával, akár keményebb eledellel, de az ige hirdetése által táplálja hívei lelket vasárnap délután is? Figyelemmel kísérttem a múlt év elején Andrassy K. és szerző közt folyt vitát e kérdés felett. Véleményem akkor is az volt, ma is az: semmikép nem követésre méltó szokás ez. Pedig hogy valának és vannak a szerző szokását óhajtók és nyomdokain járók, az kitűnik eme szavaiból: „Akkortájt tudakozódtak is nálam: hol vettem az erre való alkalmi imádságokat?” A választ aztán most adja meg az író 1—27 drb., 135—258 lapig terjedő, tehát átlag 5 lapra terjedő vasárnap délutáni imáival. A válaszban azonban nem sok köszönet van. Mert akitől imádságokat kérnek vagy kérdeznek, vagy azt adjon, vagy semmit. Mert ezek nem imádságok. Az Úr Jézus úgy tanított, hogy „mikor imádkoztok, ne legyetek sok beszédűek, mint a pogányok, kik azt hiszik, hogy az ő sok beszédekért hallgattatnak meg!” Jó Borsodi József így kezdi egyik megható imádságát: „Tegedtet imádni, veled társalogni jötünk házádba jó Atyánk!”

(Vége köv.)

Román Ernő.

IRODALOM.

* **A Magyar Tudományos Akadémia Könyvkiadó Vállalatában**, 1915 évi illetmény gyanánt, december havában a következő művek jelentek meg: 1. *Takáts Sándor, Rajzok a török világból*, történeti és művelődés-történeti tanulmányok, I—II. kötet (438, 463 l.); 2. *Fabriczy Kornél, Művészettörténeti kisebb dolgozatok*, fordította Rózsaffy Dezső, átnézte Éber László, képekkel (439 l.); 3. *Euripides drámái*, fordította Csengeri János (365 l.). Mint látszik, a 4 kötet közül 2 eredeti, 2 fordított; tartalmára nézve egy költői, egy művészettörténeti s 2 magyar művelődéstörténeti dolgozatokat foglal magában. *Takáts S.* történetíró, mint az előszóban mondja, egy élet kutatásainak eredményét nyújtja e két kötetben (egy harmadik kötet

még következni fog); a benne levő tanulmányok a magyar történelem két legküzdelmesebb századának: a XVI. és XVII. század műveltségének rajzát adják. Dolgozatai nemzetünk létért való küzdelmenek koráról szólnak, amikor sokat alkotnunk győnge erőink nem engedték s mégis évtizedek óta tartó hazai és külföldi levéltári kutatásai alapján, nemzetünknek annyi igyekezetét, oly sok fölemelő törekvését sikerült fölfednie, hogy létért való küzdelmünk korszakának műveltségével is tisztességet vallunk. Kutatásaival lépten-nyomon igazolja azt, hogy a XVI. századnál lelkesebb és nemzetibb korszakunk alig volt. Régi történetíróink a hazai török népben a pusztító és romboló pogánynál egyebet nem láttak; Takáts kimutatja, hogy a hazai törökség nálunk üdvös dolgokat is teremtett és sokat tett a kölcsönös megértés dolgában, — ma már, épen az ő fáradozásai, fölfedezései folytán, a török felől más hiszemben vagyunk, mint eddig voltunk. Dolgozatai csupa oly tárgyra irányulnak, amelyekről eddig nagyon keveset tudtunk, sőt a melyek jórészenek eddig hírét is alig hallottuk; imé az egyes dolgozatok címei: A magyar és török íródeákok, A budai basak emlékezete, A török és magyar raboskodás, A pribekek, A török portya és a magyar portya. Vásárütés, Orrszedés, Lesvetés, A török-magyar énekesek és muzsikások, A magyar erősségek, A kalauzok és a kémek a török világban, Török-magyar szokások a végekben, Török-magyar vendéglátás, Régi pásztornépünk élete, Török követjárás a hódoltság korában, A magyar sernevelősök, A magyar faragómolnárok. Mindezt a szerző önálló s bámulatos széleskörű levéltári kutatások alapján és kedves, eleven, szinte hízelt nyelvén adja elő. — *Fabriczy K.* stuttgarti tudós, mint Berzeviczy A. akadémiai elnöknek a kötet elején (1—22 l.) közölt emlékbeszédéből látjuk, magyar származásu ember (Lőcsén született), de német író volt; tudományos irodalmi munkássága az olasz renaissance-művészet, különösen a XVI századbeli építészet és szobrászat történetére irányult; ebből a körből való az a 21 tanulmány, amelyet Akadémiánk — kültagja és egyik legnagyobb jóttevője (F. mintegy 300,000 Kt hagyományozott Akadémiánknak) iránti tiszteletből — e kötetbe egybefoglalt és jó magyar fordításban, 16 illusztrációval diszítve kiadott. Tekintve a magyar művészettörténeti irodalom szegénységét, e tanulmányok kiadását örömmel üdvözölhetjük. — A nagy görög tragikusok ékesszavú és költői erejű tolmácsa: *Csengeri J.* kolozsvári egyetemi tanár, a most kiadott kötetel befejezte Euripides drámáinak magyar nyelvűre való átlátását (az I. kötet 1911-ben jelent meg, — tudvalevőleg ő fordította le Aeschylos tragédiáit is magyar nyelvűre). A jelen kötet a nagy tragikus költő következő drámáit nyújtja: *Kyklops*, *Heraklidák*, *Hekabe*, *Andromache*, *Otalomkeresők*, *Trójai nők*. Fordítása egy elsőrendű szakember és egy kiváló költő egyesített munkásságát tárja az olvasó elé s így a régi költészet minden barátja gyönyörűséggel fogja olvasni. A magyar Euripidesért, nemzeti kulturánknak ezzel az eleven költői erővel való gazdagításáért, illesse teljes elismerés a kitűnő műfordítót! — A Könyvkiadó-Vállalat 4 kötetének ára az előfizetők részére: fűzve 10 K, kötve 14 K, s a vállalat előfizetői ingyen kapják az *Akadémiai Értesítő* c. havi folyóiratot.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Gyász hírek.** „Özv. ragyolczi Csoma Istvánné szül. miklósvári Miklós Mária a saját, gyermeke: farkasfalvi Farkas Gézané szül. ragyolczi Csoma Mária, vője: farkasfalvi Farkas Géza, cs. és kir. kamarás, honv. h. őrnagy a haretéren, unokái: Géza, Ábris és István, sógora: ragyolczi Csoma József és a nagy kiterjedésű rokonság nevében is, fájdalomtól megtört szívvel jelenti a felejtethetlen, forrón szeretett férj, az önfeláldozó — gyermekén, unokáin rajongó szeretettel függő apa, nagyapa, após, testvér és rokon, nagyságos *ragyolczi Csoma István* megyei bizottsági tag, abauji ref. egyházmegyei tanácsbíró folyó hó 9 én reggeli 5 órakor, életének 73-ik, boldog házasságának 49-ik évében, rövid szenvedés után történt halálát. A drága földi rész folyó hó 12-én délután 3 órakor a református egyház szertartásai szerint Rásonyban a családi sírboltban fog örök nyugalomra helyeztetni. Rásony, 1916. február 9. Pihenése legyen csendes, emlékezete áldott!” — „A rásonyi református egyház presbyteriuma fájdalomtelt szívvel jelenti kiváló egyháztagja, 50 éven át szeretve tisztelt vezére, főgondnokának nagyságos *ragyolczi Csoma István úrnak* f. hó 9-én rövid szenvedés után történt elhunytát. A legmélyebb részvétünk kifejezése mellett f. hó 12-én d. u. 3 órakor fogjuk örök nyugalomra családi sírboltjába elkísérni. Rásony, 1916. évi február 9-én. Áldott emléke örökre él szíveinkben. Legyen édes, csendes pihenése!”

— **Választások Dunántúl.** A dunántúli ref. egyházkerület világi főjegyzővé *Dr. Balogh Jenő* igazságügyi minisztert választotta. A kerületnek a szerencsés választáshoz gratulálunk, az új főjegyzőt pedig egyházunk szolgálataiban szeretettel és bizalommal üdvözljük. — A komáromi egyházmegye gondnokává *dr. Szily János* kir. közjegyző, egyh. ker. tanácsbíró választatott.

— **Az „Emeljétek fel szíveteket”** című fölhívásra, főiskolai tápintézetünk számára újabban a következő kegyes adományok érkeztek: A *gáti* reform. egyházközség 5 K, ez összeget minden évben szívesen fogjak küldeni; — *Baksy István* lelkész a *szikszói* ref. egyházközség híveinek adományaként 331.18 K; — *Danyi József* erdőbényei ref. lelkész 50 K. „Míg a főiskola iránti halámat — írja — méltóbban is ki tudom fejezni, e csekély összeget egykori tanítómestereimre való hálás emlékezés mellett szeretettel küldöm.” — *Körössy József* lelkész a *vilyi* ref. egyházközség részéről 24 K; — *Szöllőssy József* tolecsvai ref. lelkész 40 K; — *Varnyu Lajos* óbecsei lakos 35 K; — *Sütő Kálmán* lelkész a *megyaszi* ref. egyházközség részéről 55 K. Fogadják a nemes lelkű, fenkölt gondolkodású jótevők, kegyes adományaikért főiskolánk hálás köszönetét! — A nyugtázást folytatni fogjuk.

— **A Sárospataki Irodalmi Kör** által rendezett ismeretterjesztő háborús előadások sorozatában f. hó 6-án volt a második háborús felolvasás a főiskola imatermében. Ez alkalommal *Dr. Gulyás József* főgimn. tanár tartott vonzóan megírt, tartalmas felolvasást *A háború és a magyar költészet* címmel. Vizsgálódás tárgyává tette a magyar költészet összes, számbavehető háborús termékeit s azokat gondosan

megválogatott szemelvények bemutatásával (melyek közül egyet *Bakóczy József* VIII. j. o. t., egyet pedig *Szabó Géza* VII. o. t. szavalt el) nemcsak ismertette, hanem mérlegelte, értékelte is, — legbehatóbban foglalkozván Gyóni Géza verseivel. — A legközelebbi felolvasás febr. 20-án lesz, amikor *Dr. Buza László* jogtanár fog előadást tartani *A háború és a nemzetközi jog* címmel; az előadás után női ének- és szavalati számok fognak következni.

— **Betöltendő tápintézeti alapítványok.** A sárospataki főiskola tápintézetében a folyó iskolai év második felére a következő alapítványok várnak betöltésre: 1. Három *P. Horváth Mária és Simon*-alapítvány (II. félévre szóló ráfizetés egyenként 25 K), 2. egy *Ferenczi Lajos*-alapítvány (ráfizetés 25 K), 3. egy *Báró Vay—Geymüller*-alapítvány (ráfizetés 50 K), 4. *Kóczán Józsefné*-alapítvány (ráfizetés 70 K), 5. *Csizmadia—Török*-alapítvány (ráfizetés 70 K), 6. *Balla Athanasius*-alapítvány (ráfizetés 80 K), 7. egy *Töltésy—Magyar—Darvas*-alapítvány (ráfizetés 108 K), 8. *Kun püspök jubileumi* alapítvány (ráfizetés 110 K), 9. *Bernáth Zsigmond*-alapítvány (ráfizetés 110 K), 10. két *Jóny Tivadar*-alapítvány (ráfizetés egyenként 110 K), 11. két *Gyulay Sámuel*-alapítvány (ráfizetés egyenként 114.36 K), 12. egy *Szepessy—Kápuvári*-alapítvány (ráfizetés 120.57 K), 13. *Vizsolyi—Kácsándi—Ónodi*-alapítvány (ráfizetés 123.91 K), 14. *Pelsüci magtár*-alapítvány (ráfizetés 143 K). Részletezés az 1914—15. évi főiskolai Értesítő 249—258. lapjain található. A szülők által a főiskolai igazgatótanácshoz intézendő folyamodványok a tápintézeti felügyelőhöz adandók be 1916. március hó 10 ig. — Melléklendők: iskolai bizonyítvány, hitelesített adókönyvi kivonat, családi értesítő. Sárospatak, 1916. február 11. *Maller Sándor* tápint. felügyelő.

— **Vegyes hírek.** A vallás- és közoktatásügyi miniszter a jövő iskolai évtől kezdve eltiltotta a *leányoknak* a gimnáziumokban nyilvános *rendes tanulóluk* való fölvételét. — Ferenc Szalvátor főherceg, a hadiékítményes ezüst diszjelvényt adományozta díjmentesen *Árokháti Béla* budapesti theológus ifjúnak (főiskolánk volt tanítványának) a sebesültek körében végzett munkálkodásáért. — A Kisfaludy-Társaság, születésének közeledő 100 éves fordulója alkalmára, összegyűjtve ki fogja adni *Tompá Mihály levelezését*; az összegyűjtést dr. Wallentinyi Dezső rimaszombati főgimn. tanár végzi. — A *gádorosi* ág. ev. lelkész, miután gyülekezetében megélni nem képes, illetőleg a gyülekezet fizetési kötelezettségének eleget tenni nem tud, hirdetést tett közzé, a melyben *segédlelkészül* ajánlkozik. Gádoros községnek a legutóbbi népszámlálás adatai szerint 1379 evang. lakosa van. — *Allami ajándék a jezsuitáknak.* Gróf Zichy János volt vallás- és közoktatásügyi miniszter, a testvérje: gr. Zichy Gyula pécsi püspök által alapított és a jezsuiták vezetése alá helyezett *második* pécsi főgimnázium számára 700,000 (a jezsuiták bevallása szerint: 300,000) kor. építési államségélyt engedélyezett.

— **Beythe István eddig ismeretlen kéziratai.** *Szily Kálmán* a Magyar Nyelv f. é. első füzetében, *Egy régi magyar prédikáció* c. cikkében, a herceg Batthyányak körmendi levéltárában őrzött egyik kéziratot füzetről megállapította, hogy az Beythe Istvánnak, Batthyány Boldizsár hirneves udvari papjának, a

dunavidéki prot. superintendensnek (1532—1612) sajátkezü kőzírata. Ez a 36 negyedréte alakú oldalra terjedő kőzírát két külön rétezből áll. Az első címe; *Zent philöp és Jacab emlékezeti napján való predicatio. Joan: 14.* (17 és $\frac{1}{4}$ old.) A másodiké: *Harmadik Vasarnapj Euangelium Husuét napja vtan. Joan: 16.* (11. és $\frac{3}{4}$ old.) Szily K. szerint Beythe e prédikációkat „1584-nél utóbb és 1612 előtt írhatta”. Szerintünk, — miután az első prédikáció címe és textusa azonos Beythe „Az Zentök Fő Innepiiről Valo Euangeliumok, magyarazattjokkal öze... Nimöt Vy Varat 1584.” c. műve (RMK. I. 213.) 31-ik levelén kezdődő írásmagyarazat címével és textusával [*Zent Philöp Zent Jakab Innepen Valo Euangelium. Joan 14*], a második címe és textusa pedig azonos „Az Euangeliumok Magyarazattj... Nymöt Vy Varat, 1584.” c. másik műve (RMK. I. 211.) 165-ik levelén kezdődő prédikáció címével és textusával [*Husvet vtan, Harmad Vasarnapi Euangelium Joan: 16.*]: a fölfedezett kőzíratos füzet két prédikációja minden valószínűség szerint egyezik Beythe idézett két művének jelzett darabjaival. Ez esetben a két predikáció már megjelent nyomtatásban s iratásuk ideje az 1584. előtti és nem utáni évekre teendő.

— **Pesti Hirlap.** Két nélkülözhetetlen dolog ma-napság: az újság és a naptár. Intelligens ember ma már egyiket sem nélkülözheti. Mindakettőt egyszerre szerezheti be, aki 8 koronát postautalványon beküld a Pesti Hirlap kiadóhivatalának (Budapest, V. ker., Vilmos császár út 78.). Ez összegért megkapja a Pesti Hirlap negyedévi folyamát, 1916 február 1-től április 30-ig és — míg a megmaradt készlet tart — egy diszes kiállítású, tartós vászonborítékba kötött, nagy képes naptárt, melynek egész éven át hasznát látja. A Pesti Hirlap a háborús viszonyok dacára is a legbővebb tartalommal jelenik meg, a Pesti Hirlap Naptára pedig az olvasóközönség minden rétegének igényeit kielégíti. Van benne minden hónaphoz három rovatozott oldal följegyzésekre, minden hónapra gazdasági, kertészeti és egészségügyi tanácsok, szépirodalmi közlemények, ismeretterjesztő cikkek, vásárok jegyzéke és sok egyéb tudnivaló, továbbá 16 mélynyomású aktuális kép, 4 színes haditérkép és 40 szövegek közti ábra.

— **A lelkészek száma.** Magyarországon a fölszentelt lelkészek száma volt 1890-ben 11062; 1900-ban 11105; 1910-ben 11413. A lelkészegedeké ugyan-ebben az időben körülbelől 1800-ról 2000-re emelkedett. Ennek az utóbbi számnak fele a r. kath. egyházra esik, $\frac{1}{6}$ -oda a reformátusokra, a többi felekezet aránylag kevés lelkészegedet tart, mert nem népesek a plébániák. A lelkészekből a legutóbbi népszámlálás szerint volt r. kath. 3332, gör. kath. 2026, református 2078, ág. ev. 930, gör. kel. 2262, unitárius 111, izr. 681, egyéb 3. (Budap. Szemle).

— **A tudományegyetemek hallgatói.** A közoktatásügyi minisztérium kiadásában megjelenő Hivatalos Közlöny most számol be a hazai főiskolákon az 1915—16. iskolai év első felében beírt hallgatók létszámáról. E beszámolás összehasonlítja az iskolai év első felének létszámát a múlt iskolai év első felének létszámával. A háború megapasztotta a főiskolák növendékeinek számát. Így Budapesten az idén beiratkozott 3882 hallgató, a múlt évben 8185, apadás 4303; Kolozsváron az idén 703, tavaly

1213, apadás 510; Debrecenben az idén 290, tavaly 354, apadás 64; Pozsonyban az idén 147, tavaly 150, apadás 3. A műegyetemen az idén 993, tavaly 1804, apadás 811. A jogakadémiákon az idén 643, tavaly 953, apadás 310. Összesítve ez adatokat, megállapíthatjuk, hogy a hazai főiskolákra az idén beiratkozott 6658 hallgató, tavaly 12,658, az apadás tehát 6000. Ha figyelembe vesszük, hogy a múlt iskolai év eredménye is nagy apadást jelentett az előző évhez képest, igazán megdöbbentően szomorúak az adatok.

Szerkesztői üzenetek.

y... Elhisszük, hogy a „Tiszántúli ref. egyházkerület 1915 nov. 24—26. napjain Debrecenben tartott közgyűlésének jegyzőkönyve” s főként annak 39—43. lapja, amely a kerületbeli s. lelkészek nov. 0-iki állapotát feltünteti, sok hibával és fogyatkozással teljes, illetőleg mindazokat a hibákat magában foglalja, amelyeket ön megjelöl (s köztük olyanokat is, hogy 3—4 éve Ungban, illetőleg Abaújban működő lelkészeket ma is szabólesi s. lelkészek gyanánt szerepeltet), de ezért kár lenne akár a kimutatás összeállítóját, akár annak közlétezőjét megtámadni, mikor itt egyszerűen a tíckár vagy írások gondatlanságáról vagy felületességéről lehet szó, — annyiival inkább, mert hitünk szerint a hibás kimutatással sújtott egyházmegyék esperesei e hibák kiigazítása iránt a szükséges lépéseket már bizonyosan megtették. Szerintünk ez, s nem a hírlapi felszólalás, az ilyen hibák orvoslásának legcélszerűbb módja. Ne vigyük egyházi életünk minden aprólékos baját, visszasságát azonnal a piacra!

K. G. Igen, mindakét Rousseau-kötet kapható lapunk szerkesztőségében: *A szavójai vikárius hitvallásának* ára 2-50 K., a *Rousseau, mint moralista* című tanulmányé 1-20 K.

A Debreceni Lelkészi Tár

Szerkesztik: dr. Lencz Géza és dr. Varga Zsigmond
1. száma megjelent. Tartalma

I. THEOLOGIAI ÉRTESÍTŐ:

Dr. Varga Zsigmond: *Az ókori keleti kutatások hatása a theologia különböző ágaira s azoknak egymáshoz való értékviszonyaira.*

II. BESZÉDEK ÉS IMÁK STB.

1. **Dr. Baltazár Dezső:** *Megtartás az Urban.* Közöséges egyházi beszéd elő- és utóimával. (Háborús). — 2. **Pásztor:** *Mindent cselekedhetem.* Egyházi beszéd. (Háborús). — 3. **Csűrös József:** *Mit predikál a háború?* Egyházi beszéd. (Háborús). — 4. **Marjay Károly:** *Megújulás!* Újévi egyházi beszéd 1916. év újesztendején. (Háborús). — 5. **Raffay Sándor:** *A talentomokról.* Bibliamagyarazat. — 6. **S. Szabó József:** *Az Örökkévalóság keresése.* Egyházi beszéd ifjúsági istentiszteletre. (Háborús). — 7. **Szombati Szabó István:** *Imádság harcúeren eltemetett katona emlékére.* — 8. **Dr. Tüdös István:** *A játzó gyermekek és az utolsó ítélet.* Közöséges egyházi beszéd elő és utóimával.

III. ÉRTEKEZÉSEK stb.

Dr. Lencz Géza: *A háború ethikai megítélése.*

Előfizetési díja: Egész évre K 14.—, félévre K 7-50, negyed évre K 14.—. Az ORLE és MELE tagjainak egész évre K 12.—.

— Mutatványszámot kívánatra ingyen és bérmentve küld a

Kiadóhivatal: Debrecen, Piac-utca 34. sz.

SÁROSPATAKI REFORMÁTUS LAPOK

A TISZÁNINNENI REF. EGYHAZKERÜLET ÉS A SÁROSPATAKI FŐISKOLA KÖZLÖNYE.
MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

ELŐFIZETÉSI DIJ		Főszerkesztő	Felelős szerkesztő és kiadó	HIRDETÉSEK DIJA:	
Egész evre	10 Kor.	RADÁCSI GYÖRGY	DR. RACZ LAJOS	Egész oldal	32 Kor.
Félévre	5	Főmunkatársak:		Fél	16
		HARSANYI ISTVAN	DR. BUZA LÁSZLÓ	Negyed	8
				Nyolcad	4

TARTALOM : A Kálvin-Szövetség átirata a Presbyteri Világszövetség vezetőségéhez. — Az egyfolytában való tanítás kérdése (A sárospataki gimn. szék javaslata). — *Ablonczy László*: Siri beszéd Csoma István felett. — *Soós Lajos*: Falusi levelek. — *Román Ernő*: Könyvismertetés (F. Varga Lajos: Imádságok templomi használatra. Vége). — Vegyes közlemények. — Szerkesztői üzenetek. — Hirdetés.

A Kálvin-Szövetség átirata a Presbyteri Világszövetség vezetőségéhez. *)

Testvéreink!

Annak a világháborúnak szenvedései, melyek ezidőszereint a nyugati műveltség és keresztyénység bölcsőjét elborítják, nem jutottak el a Ti boldog partjaiokig. Szerencsések Ti, akik nem látjatok a nyomort, nem életek át a szenvedéseket és nem viselitek azt a sötét gyaszt, mely ennek a páratlanul nagy küzdelemnek nyomában fakad. Azon érzelmi közösségnél fogva azonban, mely a keresztyén népeket összeköti, lehetetlen, hogy ne kísérnétek aggódó figyelemmel, vajjon ennek az elkeseredett tusanak mily eredménye lesz a népek értelmi, erkölcsi és vallási fejlődése körül. Mi velünk ezen érzelmi közösségen kívül az a szoros kapocs iratja Hozzatok ezeket a sorokat, amely a Presbyteri Világszövetség testvéri kötelékébe való tartozás révén Hozzatok is fűz bennünket.

Lehetetlen, hogy megfontolás tárgyává ne tegyük azoknak az Amerikába szakadt véreinknek helyzetét, akik a mostani viszonyok között sok esetben kénytelenek oly munkával keresni meg kenyerüket, mely gyilkos szerszámoknak gyártásában áll azoknak elpusztítására, akik itthon, hazájukért, családjuk nyugalmáért és boldogságáért szálltak fegyverbe. Lehetetlen melldobbenéssel nem venni tudomást arról a rettenetes ellentétéről, mely a kifogástalan erkölcsi felfogás és a vállalt munka között kifejlődik s amelyet a megélhetés követelményei kényszerítettek rá azokra, akik az Egyesült Államokat választották második hazájukul és ott nemesak megélhetést, hanem, a puritán hagyományok révén, erkölcsi nemesülést is kerestek. Nekünk

úgy tetszik, hogy amerikai hitrokonainknak velünk együtt módot és lehetőséget kell találni arra, hogy e tragikus ellentmondás megszűnjék s az erkölcsi kötelezettségek, szemben a megélhetés lehetőségével, érvényesüljenek.

Nem vesszük magunknak azt a bátorságot, hogy az eszközök és eljárás tekintetében Titeket valamiképpen is befolyásolni a arnánk. Nem tartjuk magunkat erre illetékeseknek. Mi tisztán és kizárólag arra kérünk benneteket, hogy tegyétek megfontolás tárgyává ezt a súlyos és nehéz problémát. Igyekeztek az ellentéteket úgy elsimítani, amint az meggyőződésük és tudastok szerint legkielegítőbb. Mi lehetetlennek tartjuk, hogy ne volna mód ennek a feladatnak olyképp való megoldására, mely a nemzeti önérték és jogos érdekek sérelme nélkül megteremtí a lehetőséget annak a keresztyén ideálnak megvalósulására, amely bennünket kölcsönös szeretetre int.

Talán nem tevedünk, ha azt hisszük, hogy ebbe a kérdésbe bele göngyölődik az is, vajjon a modern fejlődéssel szemben lehetséges-e a keresztyénségnek azokat az ideálokat megvalósítani, amelyekért a puritán atyák vérvér szívvel mondták búcsút annak a régi hazának, amelyhez őket a szeretetnek és ragaszkodásnak ezernyi köteléke csatoltak. Ezek tették képessé őket arra, hogy a műveletlen vadont az okos emberi munka és törekvesek eredményeivel népesítsék be, megadván az alapot arra a kaprázatos fejlődésre, mely ma az Egyesült Államokba lépő idegent annyira lebilincseli. Ezekre a jövőnek is el nem utasítható szüksége van.

Meggyőződésünk az és ebben a tekintetben, azt hisszük, felfogásunk tökéletesen egyezik a Tietekkel, mert egyeznek azon kiváló férfiúval is, akinek kezebe tette le az Egyesült Államok népének többsége közigyelmeinek vezetését, a nagyon tiszteltreméltó Wodrow Wilsonnal, aki nyíltan és határozottan azon az állásponton van, hogy a Wall Street-ben felhalmozott milliók nem az az igazi gazdagság, amelyre az Egyesült Államok népe igazán büszke lehet. Ezek a milliók csak eszközök lehetnek fennköltebb celok érdekében. Az igazi boldogság szerinte az igaz és őszinte ragaszkodásban áll a léleknek azokhoz a láthatatlan sejtelmekhez, melyeken egyedül nyugodhatunk meg s

*) A fönti felhívást, amelyet mi csak kivonatolva közlünk, a K. Sz. vezetősége egy hónappal ezelőtt küldötte el a Presbyteri Világszövetség nyugati részének (Western Section of the Presbyterian Alliance) vezetőségéhez, Roberts lelkészhez Philadelphiába. Lehet, hogy nem sok fogamatja lesz, bár Amerikában is vannak már sokan, akiknek lelkiismerete ébredezni kezd ebben a szomorú ügyben, de — ha meg nem hallják is, ottani véreink érdekében el kellett hangzania ennek a szózatnak; hadd lássák a municio-gyárakban dolgozó magyar munkások is, hogy nem feledkeztünk meg róluk, hogy mély részvételt vagyunk ama kényszerhelyzet iránt, amelyben vergődnek s amelynek főokozója az amerikai gyárosok — önzése, pénzvágya. Szerk.

tarthatjuk fenn magunkat ellankadás nélkül ebben a küzdelmes világban.

És ha nem volna elég annak a tekintélye, akinek kezében nyugszik ezidőszent a Nagy Unió népének politikai irányítása, szabad talán reámutatni, hogy Burke, tehát az a férfiú, aki akkor, amikor az amerikai gyarmatok felszabadításának erkölcsi indítékait kellett megokolni, a legnagyobb szolgálatot tette a szabadságért vértüket ontó gyarmatosoknak, szintén abban a véleményben van, hogy: A legigazibb bölcsesség a politikában sokszor a *nyagylelkűség*; nagy birodalom és kicsinyes felfogás rosszul párosul. Azután, amint Ti emlékezni fogtok reá, felhívta honfitársainak figyelmét arra, hogy kötelességük felemelkedni azon örökség nagyságához, amelynek kezelését az isteni Gondviselés reájuk bízta. Az angolul beszélő népek ősei voltak azok, akik el nem feledve magasztos hivatásukat, a kietlen vadont ragyogó birodalomná emelték és nem pusztítva, hanem előmozdítva az emberiség vagyonosodását, szaporodását és boldogságát, a legmesszibbre terjedő és tiszteletet egyedül parancsoló hódításokra tettek szert.

Az Egyesült-Államok népe eddig nem vallott a kárát annak, hogy ragaszkodott ezekhez a tanításokhoz, hogy nehéz időkben és erős kísértések mellett sem feledte az emberi lélek nemesebb hivatását és szemben a vagyoni előnyökkel, többre becsülte a fennkölt hitéhez ragaszkodó lélek tiszta nyugalmát annál, melyet az opum metuenda potestas nyújthat.

Az a kérdés, melyben támogatástokhoz folyamodunk, nézetünk szerint, az *egyetemes keresztényiség lelkiismereti ügye*. A megoldás nehézségei teljes egészében állanak előttünk, de az igaz és erős hit annak tanítása szerint, aki ma is élő kapocs köztetek és köztünk — mindent legyőzhet. Ha erre a nagy lépésre elhatároztuk magunkat, mertük ezt tenni azért is, mert a Pan Presbyterian Alliance vezető szellemei azon a gyűlésen, melyet pár évvel ezelőtt hazánkban tartottak, biztosítottak bennünket arról, hogy követelink, szószólóink lesznek nyugati egyházaik körében és bizalommal forduljunk hozzájuk és azokhoz a tényezőkhöz, melyek ez Alliance-t létesítették és fenntartják, kérésünk a presbyteri egyházak szolidaritása alapján me hallgatást és panaszaink jóakaratú méltánylást fognak nyerni.

Mi az Európában dúló háborúnak, mely az Európán kívüli tartományok közül is annyit érint, becsesebb eredményt ekepzelní se tudnók. Míutha a szenvedések és ellentétes érdekek tusajából a keresztényen szeretetnek, megértésnek és a jogos érdekek kölcsönös méltánylásának olyan ereje fakadna, amely az anyagi érdekeket hátrahatóva, lehetetlenné tenné azokat az összeütközéseket, melyek ezekből a forrásokból erednek. Visszaadítva régi fényükbe az egyszerűségnek és lemondásnak ideáljait, képesítene a nemzeteket olyan, a politikai élet és az erkölcsi világ közt kifejlődő ellentétek elsimítására, melyek a diplomácia és jogtudomány minden eszközeinek felhasználásával sem oldhatók meg.

Az egyfolytában való tanítás kérdése.

Gimnáziumi székünk az igazgatótanács elé egy nagyfontosságú javaslattal járul. Javasolja az egyfolytában való tanítás állandósítását. E rendszernek a régi délelőtti és délutáni való tanítással szemben sok

előnye van. Az a *csere*, mely a 2—4 óráig való tanításnak 11—1 órára való áttételéből származik, csak előnyös a tanuló ifjúságra, mert a délutáni időnek szabad felhasználása (zene, nyelvek, rajz tanulására, természetrajzi kirándulásokra, olvasásra, korecsolyázásra, sétára, tornára, úszásra vagy üdülésre, szórakozásra stb.) az újabb idők egyik főkövetelményének, a *szabad tevékenységnek* kifejlődését igen előmozdítja. Így a délután 3 óráig tartó emésztési folyamat alatt nem lesznek kénytelenek szunyókáló figyelmüket folyton ébren tartani, a 4—5-ig fellépő motorikus ingereknek pedig szabad folyást engedhetnek, amit a délutáni tanítások idején a fegyelem szempontjából nem tehettek s így mindkét óra alatt önmagukon kellett erőszakot venni egészségük kárára. Ezt érzik a tanítató *szülők* is, akik kérdésünkre óriási többséggel (94,2%, szemben 5,8% al) az egyfolytában való tanítás állandósítása mellett nyilatkoztak. A családi nevelés mellett egyenesen ideális állapotot teremt az egyfolytában való tanítás. De hadd beszéljen maga a javaslat.

Nagytisztelétű s Tekintetes Igazgató-Tanács!

Gimnáziumi szék 1912-ben egy előterjesztést terjesztett az igazgató-tanács elé az egyfolytában való tanításnak próbaképen egy évre való behozataláról. Igazgató-tanács az előterjesztés alapján az egyfolytában való tanítást engedélyezte. Tekintettel a kérdés nagy paedagogiai fontosságára, újabb és újabb próbaévet kértünk, hogy így minél több év tanítási munkáját megfigyelve s eredményét elbírálvá, a legnagyobb pontossággal és lelkiismeretességgel, a tanügy szempontjából minél több körülménynek figyelembevételével mondjuk el észrevételeinket s terjesztjük elő annak állandósítását kérő vagy mellőzését ajánló javaslatunkat. Három év mult el azóta, hogy próbaképen behoztuk az egyfolytában való tanítást és az 1915. évi júniusi igazgató-tanács jegyzőkönyvének 77. pontja a gimnáziumi széktől várja, hogy most már végleges véleményt mondjon róla a következő igazgató tanácsi ülésre.

Gimn. szék e nagyfontosságú paedagogiai kérdésben véleményét a következőkben terjeszti elő:

1912-ben az igazgató-tanács elé terjesztett s az igazgató-tanács jegyzőkönyvében (43. pont, 38—43. l.) nyomtatásban is megjelent, elméleti megfontolások s más intézetekben észlelt tapasztalatok alapján összeállított e előterjesztés indokait e három próbaév tapasztalata egészben véve megbizonyította.

Paedagogiai szempontból beigazolódott az, hogy az egyfolytában való tanítással elkerülhető a testi és szellemi energianak az a megerőltetése, melyet a délutáni tanítások idején a leckeórákra való készülődés előidézett. Mindenikünk megfigyelhette, hogy a tanítványok figyelő képessége sokkal nagyobb, figyelő tehetsége, felfogó ereje, tudása sokkal élénkebb az utolsó délelőtti órán, mint volt a délutáni tanítások alkalmával, amit különben Kräpelin s mások exact kísérletei is bizonyítanak. A szervezet nincs úgy ellankadva, mint az emésztés szükségzerű folyamata alatt szunyókálást, figyelmetlenséget eredményező délutáni tanításokon. Fegyelmezési szempontból tehát határozottan előnye van a délutáni tanítás felett az osztatlan tanításnak.

A tanulók, tanárok ugyanazon gondolkörben maradnak a délelőtti tanításokon, a déli szünet idején

nem térnek vissza személyi, társadalmi dolgaikhoz, anyagi ügyeikhez, a tanulók sem vágódnak ki a megszokott munkakörből, nem vonják el figyelmüket apró-cseprő bajaik, dolgaik. A délutáni tanításokra aztan nehéz visszazökkeni mindkettejüknek a régi gondolatkörbe.

Mind a tanuláshoz, mind a tanításhoz bizonyos lelki frissesség és bizonyos accommodatiós nekilendülés kell. A délelőtti tanításokon a kipihent energiák erőteljesebben lendülnek neki s újabb nekilendülést nem kívánnak. A délutáni tanításokon az ernyedtséggel végző szervezet újabb erőfeszítésre nehezebben képes s újabb nekilendülése testben-léleken, így az eredményben is zavaró hatást idéz elő, ami azért is fontos, mert a tanulók igen kis percentje tanulja meg előző este a másnap délutáni leckét, délután pedig, mivel az emésztés körülbelül 3 óra alatt fejeződik be, tanulásra igen kevés idő van, különösen akkor, ha az órák kettőkor kezdődnek. Tehát higienikus szempontból is előnyösebb a délelőtti tanítás az osztott tanításnál.

Ha pedig növendégeinktől azt kívánjuk, hogy a délutáni leckét előző este tanulják meg, célszerűbb az egyfolytában való tanítás fentartása, melynél már a délután világosabb óráiban előkészülhet a növendék a másnapi leckére, még pedig a testi és szellemi energia megerőltetése nélkül.

Egy további előnye az osztatlan tanításnak az, hogy sem a tanár, sem a tanítvány délutánja nem lesz feldarabolva. Mindketten egyformán felhasználhatják saját céljaikra. A tanár tovább művelheti magát, szaktárgyaiba jobban belemerülhet s több ideje van arra is, hogy szakjában paedagogiájával behatóbban foglalkozzék, hogy elmélkedjék atól, hogyan lehetne valamely problémát jól, jobban, sőt legjobban tanítványai elé állítani. A tudomány előbbvitelével az iskola hírnevéhez sem kicsiny lendő mértékben járul hozzá. Több ideje lenne az írásbeli dolgozatok javítására és a kísérletek előkészítésére, s a szertárak gondozására is. Viszont a tanítvány szempontjából is célszerű a délelőtti tanítás fentartása. Paedagogiai törekvések már régebb idő óta odairányulnak, hogy minél több szabad délutánnal rendelkezzenek a növendékek. E szabad délutánokat felhasználhatják kedvenc foglalkozásaikra, foglalkozhatnak nyelvekkel, zenével, szöjddel stb., amikre az 1912.-i javaslat is rámutat. Így az ifjú lélek gyönyörködtetésére, a tanuló testének ügyesítésére, erősítésére nagy mértékben hozzájárulnak a szabad délutánok.

Eddigi érveinket újabb érvekkel: ékes beszédű adatokkal is támogathatjuk. Számításba vettük az 1912 előtt lévő három év s az azután következő három év előhaladásának statisztikai adatait. 1912 előttől 1261, 1912 utánról pedig 1182 vizsgát tett tanuló előhaladását vetettük egybe. És kiderült, hogy 1912 után a jelesek %-a emelkedett 0.1%-kal, a jóké fogyott 0.4%-kal, az elégségeseké emelkedett 4.4%-kal, az elégteleneké fogyott 4.1%-kal. Összegezve: az előmenetel javult 8.2%-kal, ami — tekintetbe véve a háborús év zaklatott s tanulásra egyáltalában nem alkalmas hangulatát — szerfelett kedvező eredménynek állítható. Már ez a kétségbevonhatatlan érv egymagában is ajánlja az egyfolytában való tanítás állandósítását.

Egyetlen hátrányát csak az volna felhozható, hogy a város kicsi lévén, a tanulók egy kettőre kint vannak a határban, hol az időt sportolással, labdázással, játékkal töltik el. De ez sem aggságos dolog, hiszen ezzel erejüket növelik, egészségüket gondozzák, szükségérzetüket elégítik ki, ami, különösen ma, mikor 18 éves ifjak karjára is szüksége van a hazának, nem mellékes dolog. Gondoskodott azonban a tanári kar kellő ellenőrzésről. A tanulók 4 óra után lakásaikon kötelesek tartózkodni. A tanárok felváltva, évenként legalább háromszor meglátogatják őket lakásaikon és így a különböző időben történő látogatások által folytonos tanári ellenőrzés alatt állanak délután is. Regularizálni fogja a délutánok felhasználását a cserkészlet hozatala is, amivel a tanári kar gondnoki megbízásból ép most foglalkozik.

A helybeli intézetek (tanítóképző leányiskola) mind egyfolytában tanítanak. Sőt a ref. elemi iskola is, hogy fűtő és világító anyagot takarítson meg, telen szinten délelőtti tanít. A fűtéssel, világítással való takarekoskodás a mai nagy drágaság idején intézetünknel is egyik megszívlelendő érv a délelőtti tanítások mellett. Különösen fontos dolog, hogy gyér világú lampa mellett, mikor a táblán lévő rajz, írás nem látható, sőt a gyengébb szemű tanulók könyveik betűit is alig látják, ne tanuljanak, hogy legdrágább kincsüket, a szemüket kíméljék tanítványaink. Az egységes ebédidő és a hivatali élet berendezése miatt is egységesen kell a többi iskolával eljárni. A tápintézetben az ebéd kérdése nehézséget nem okoz, a délelőtti fellépő éhség csillapítására eddig személyét osztottunk ki növendégeinknek. Megkérdeztük a pataki tanítató szülők véleményét is az egyfolytában való tanításról. Nagy többséggel (94.2%, szemben 5.8%-al), mellette foglaltak állást.

Fontos érv még az egyfolytában való tanítás mellett az is, hogy a nehezebb tárgyak így nem esnek délutánra, ami esetleg elkerülhetetlen volna megosztott tanítás mellett. Az a körülmény pedig, hogy az idegen vallású növendégeink vallásórát délutánra esnek, nehézzé tenné, hogy az ifjúságunk 1/3 részének vallásórát alkalmas módon helyeztessenek el a délutáni tanítások visszaállításával.

Lokális viszonyaink mai állapota is az egyfolytában való tanítás mellett érvel. Sok olyan növendékünk van, aki szegénysége miatt nem vehet lakást, ellátást Patakon, mert a közeli falvakban vagy tanyákon lakik és hazajár, és akiknek ezt a hazajárást, viszonyaikra való tekintettel, maga a tanári kar engedte meg. Ezeknek a tanulását is megnehezítené a délutáni tanítások visszaállítása.

Mindenek felett való azonban az a körülmény, hogy a V. K. M. a hozzáérkezett jelentések, statisztikai adatok alapján kíváncsnak tartja, hogy általánosan életbe léptessék [Magyarország közoktatásügye 1910. 13—14. l. (Jelentés és statiszt. évkönyv m. kir. kormány működéséről.)] és ajánlja (Áll. rendtartás 21. §.) az egyfolytában való tanítást. A főigazgatóknak utasítással adta, hogy hangsúlyozzák a tanítási rendszer nagy előnyeit. Egyházkerületünk hivatalos közzege, a középiskolai előadó is mellette nyilatkozott a látogatásakor tartott értekezleten. Mi sem lehetünk tehát az elmondottak alapján más véleményen, mint hogy a paedagogia, higienia és a lokális viszonyok szempontjából az egyfolytában való tanítás állandósítását ajánljuk az igazgató-tanácsnak.

Sárospatak, 1916. január 16.

Ellend József,
a bizottság elnöke.

Dr. Gulyás József,
jegyző.

Siri beszéd Csoma István felett.

Rásony, 1916. február 12.

Itt fog tehát nyugodni immár az ősök porai közt az élettelen test, itt a hős elődök tetemei mellett, kiknek emlékezetét, cselekedeteit, szokásait oly nemes kegyelettel áldotta, őrizte, követte, itt a kicsiny szülőfalu madott földjében, melynek minden göröngyét, fűszálát, lombos fáját, dalos madarát, úgy szerette, féltő gonddal, édes gyönyörűséggel, mint az edes anya drága gyermekét. Itt van tehát az édes apai szív a korán elhunyt, feledhetetlen kis fiú szíve mellett, kinek elmúlását újabb családi örömök édes boldogsága, a hazáért, egyházért való sok-sok gond, aggodás sem tudtak elfeledtetni soha.

Igaz bánatot elmosódni, igaz szeretetet meggyengülni nem engedett szívében e nemes férfiú soha.

S bánat és aggodás, öröm és szeretet oly szépen megfértek egymás mellett a gazdag kebelben.

Szerette családját, egyházát, hazáját olyan féltő gonddal, nemes aggodással, mint a bánatos szívű edes anya, kit mar csatlódások ertek szeretetei sorsában.

Szerette e kicsiny falut, ennek minden fáját, bokrát, minden emberét, nem volt elerőtlenedett agg, kinek úri házának nyitott kapui mögött otthont ne nyújtott volna, nem volt szükségét szenvedő, kinek segítségére ne sietett volna.

A könnyek nem voltak ritka vendégek szemében. Megkönnyezte búcsúzó kedveseit, hazájának veszteségeit, pen úgy, mint a tört szárnyú kicsiny madarát. És megis jutott könnye az öröm édes erzeimének is; verőfényes nyári napokon, az arnyas kert fái alatt a fülemilék csattogása, gerlicék bűgása, imádot kedveseinek vidám mosolygása könnyeket csalt sokszor szeméibe.

Minden kis madárfészket gondviselészerűleg védett, oltalmazott.

S dacára annak, hogy teljesen a szív embere volt és a valódi nyomor, szenvedés láttára sosem maradt téttlen, megsem fogytak el, sőt megsokasodtak földi javai, mert a szívnemesség és jóság mellett az észnek gazdag ajándékaival is bőségesen megáldatott.

S mert éles ítélőképességgel tudott átlátni a mai kor gyermekeinek leplezett, de gyakran önző célú szándékain, igazságot kereső, soha tettetni nem tudó lelke szívesebben időzött a múltban, melyben a honfűi érények még fényesen ragyogva, tiszteletet követeltek az egész világ előtt a magyar névnek.

Vannak emberek még a legmagasabb polcon is, kiknek elmúlása semmi űrt nem hagy maga után. A kidőlt oszlop helyére más oszlop kerül s folynak a dolgok rendes mederben tovább.

A Csoma István helye betöltetlen marad; az ő egyénisége kizár minden cserét.

Üresen marad helye a családban, mert olyan forró szív, mely soha nem okoskodik, nem bírál övéi körében, csak szeret és áldoz minden feltétel nélkül, olyan családjáért hevülő szív csak egy dobogott a földön, az ő áldott szíve.

Üresen marad az egyházban, mert az ősök vallásához való megalkuvás nélküli ragaszkodás, az egyház munkásának, a lelkipásztoroknak és tanítóknak az a jóindulattal teljes megbecsülése, amellyel boldogította, akit kedvező sorsa közelébe vitt, az csak az ő lelkének volt drága tulajdona.

Üresen marad a hazában, mert az a lángoló

honszerelm, mely olyan kitartó, erős akarattal ragaszkodott a Rákóczi-korszak minden édes-bús emlékéhez, hogy lelke mindig velök volt, róluk almodott, az ma már csak egy jellemnek volt értékes kincse oly kiváló meretekben, az ő gránitsziklával keményebb jellemének.

Magyarország szabadságának, függetlenségének minden feltétel nélküli bajnoka volt mindvégig s e célt áldozni is tudott.

Ugy, hogy bár életének utolsó két évtizedében már csaknem visszavonult a közélettől, amidőn porai mögött bezáródnak a családi sírbolt néma ajtói, az én lelki szemeim előtt nemzetünk történelmének egy lapja zárul le: most temetjük az utolsó kurucot.

Ide helyezzük testét, hol otthon érezte magát minden talpalatnyi földön, szülőföldjének barangjai zúgnak felette, a családi kert öreg fái suttogják el majd neki dülő csatak után, ha megvirrad még valaha a magyarnak, az öreg kert fülemilői dalolnak felette altató dalt, bekén fog pihenni teste elő szeretteihez közel, meghalt szerettei között.

Lelke pedig, az utolsó kuruc lelke azóta a Rákócziak lelkével összeölelkezve, összeolvadva ott jár a csatateret felett, az lelkesíti a magyar hős fiúkat, hogy vérrózsákkal keblükön, a kurucok honszerelmével szívükben szágudjanak előre, diadalról diadalra, százezer veszélyben.

Vegyetek hát búcsút földi részeitől hazája, egyháza, szerettei, mert hisz lelke él, lelke lángol, szívének szeretete védve, lelkesítve virraszt drága hazája felett.

Virraszon ti felettek is az ő drága emlékezete és az Ur őriző kegyelme!

Áldott legyen a nagy Isten neve, ki ád nekünk, hazánknak, egyházunknak ilyen férfiakat. Ámen.

Ablonczy László
sajókeszű ref. lelkész.

Falusi levelek.

Igen tisztelt Szerkesztő Ur! Emlékszik úgy-e, Baksay Jáhelnének egy kedves epizódjára, melyet így vezet be az a halóporából is életmeleget árasztó költő: „Ödöngjünk egy kicsit... ráérünk.” Itt következik aztán a baranyai lányok pajzánkodása, cseresznyeérés idején, midőn vőlegényesdit, menyasszonyosdit játszanak. Ilyen játékokra onnantak le a régi hitrege istenei is, sőt az öreg biblia is emlékszik ilyes valamire. Ez volt az aranykorszak, úgy-e Szerkesztő úr?! A „Szentivánéji álmok” bujócskái.

De hát nem erről volna szó! Csak azért kezdem így, mert én is ilyenformán ödöngök a kultúra körül, ráérvén szinte a kultúra miatt, a mely most erősebb tollal készíti barázdáit a jövő vetéséhez s én szinte szunyókálhatok a magamkovácsú Homérosszal, míg a kultúra végez a világgal. Ráérünk... Ezt hangoztatják most az angolok is, pedig azok elég kultúr-nép és nem Pató Pálok! A ráérés azonban — nem kultúra. A kultúra — mozgás. A kultúra: — az élet teljessége.

És most szeretnék olyat kiáltani, hogy a pokol fenekétől, a menny csúcsáig hallatszanék, egész odaig, a hol osztályozza Schwedenborg a legtisztább angyalokat. Hogy végig száguldozva kiáltásom még a nyugotisták agyvelején is. Azt kiáltanám, a mivel

János apostol. evangélioma kezdetén bemutatja Mes-
terét: „*Öbenne lakozott az élet teljessége!*“

Ugy melleleg jegyzem meg, tisztelt Szerkesztő
ur, hogy egy igen nagy írótól olvastam ezt a meg-
jegyzést: „Ha a Jézus élettörténete a bibliában, csak
egy földi ember képzeletének szüleménye, akkor az
a földi ember volt egy világcsoda, aki oly alakot
teremtett képzeletében, mely alakhoz mintát e földön
nem találhatott.“ Gondoljuk ehhez azt a jelenetet,
midőn Jézus, megkeresztelése után kilép a folyóból
és ez a szó hallik: „*ez az én szeretett fiam, kiben győ-
nyörködöm!*“

Az Isten, az élet teljességében gyönyörködik.
Hát a kultúra miben gyönyörködik?

Ez is az élet teljességében gyönyörködik.

Minden tudatos, vagy ösztönszerű munka, az
élet teljességének szolgálatában áll. Az emberi mű-
veltség története nem egyéb, mint ismertetése azon
sorozatoknak, miket végeztek népek, nemzedékek, az
élet teljességének szolgálatában. És e munkálatok
mind bizonyos minták után indultak. Egyes emberek,
egyes munkaszakok, vagy népek, népfajok, mind
minták után dolgoztak. Ma is úgy dolgoznak. A leg-
durvább napszámosmunka, vagy a legfinomabb mű-
vészet lehelle, — mind minták után megy. Az él-
tető szerszámok, vagy gyilkoló szerszámok, eltanul-
ják, vagy ellopják a jobb mintákat s úgy csinálódnak.
Szóval, teljességre igyekszünk mindannyian, mi den-
térén; a jón győz a jobb s midőn az ember mindent
a maga élete teljességének eszközeül állít be, amed-
dig csak keze és esze elér, a maga élete teljességé-
nek megállapítása céljából is mintákat keresett, vagy
teremtett. Bizonyos tekintetben az isten képzetek
sem egyebek, mint emberminták. Például, az úgy-
nevezett nyugotista költők mintája: Ady Endre. Mint
annak idejében mintázták Petőfit, vagy Aranyt stb.
Igy lett a keresztyénség mintája: Jézus, „kiben la-
kozott az élet teljessége s kiben az Isten is gyönyör-
ségét találta.“

Miért ne mondhatnánk így: *az élő kultúra*. A
kiben megfelelő eszközt talált az életerő, hogy tes-
tének összes szöveit kellő összeköttetésbe juttassa
úgyszólván a végtelenséggel s ez úton a végtelenség
összhangját teremtsen meg egész lényében.

Ez az, a mit a régiék után ma is hangsúlyoz-
nak: *ép testben ép lélek*. Mi az az ép test? Hát a
külső hatásokkal együttműködő lehetőség. Mikor
minden részecském a maga helyén van és simán
összemunkál. Mi az az ép lélek? Mikor a bennem
levő mozgató erő az én egyéni mozgásomat, a körül-
tem levő életmozgások között simán vezetni tudja.

Minő távlat terül e néhány szóban, körülünk!

Mondjuk, hogy a mostani világháború két tá-
borát egy-egy vezér irányítja. Gondoljuk el, ameny-
nyire el tudjuk gondolni, hogy azonagy vezér értelmi
központjában kell elhelyezkedni a száz meg százezer
kilométernyi térnek, ezen a millió meg millió mozgó
embernek, állatnak, épületnek, a mik vannak és a
miknek még lenni kell s átmenni agyvelajén azon
millió hatásoknak, melyek áramlanak a tereken és
alakokon. A maga népének, az ellenség népének egy-
aránt. Az ő lelke a hatások irányító központja s ha
ez az ő lelke ható összeköttetésben van a hadviselés
összes szálaival, akkor meg van az eredmény is. De
ha csak itt-ott megbomlik az összeköttetés, az ered-
ménynek vége.

Egy egyén élete is ily összeköttetések végtelen-
sége.

*Ez összeköttetéseket meglátni, ez összeköttetések közt
elhelyezkedni, ez összeköttetésekkel együttműködni: —
ez a kultúra, ez az élet teljessége, ez az Isten gyönyör-
rűsége.*

Ez a mérleg. Az általános, egyetemes, igaz
mérleg.

S hogy ezt az igaz mérleget a bibliából, az
evangéliumból veszem, csak onnan vehetem, ebben
megerősít engem az emberiség történetének vizsgálata.
Az élet teljességére törekvést, munkálást, ennek
elérésére alkalmas társadalmi berendezkedést, —
semmitféle politikai tudomány, bölcselmi szörszál-
hasogatás, teológiai rendszerek szövedéke, osztály-
szerűség és szakszerűség és százféle más elméletek,
nem állapítottak, nem formáltak jobbat, igazabbat,
emberi természetünkhöz alkalmazkodóbbat, mint *Az,
ki az élet teljességét átélte* s mintája lett e teljesség
elérhetésének s ez úton az igaz emberi életnek.

Mikor ezt az élet-teljességet lelkem elé állítom,
— mikor, mintául elfogadva, a magam életét utána
igazítom és érzem a bennem működő erők fenségét,
a világlelékekkel való összeköttetését s a hatások áldá-
sát: — ezt nevezem kultúrának, a kultúra áldá-
sának.

És ebben találok megnyugvásomat, egyúttal
erőmet, hogy mint pap, egyúttal kultúr-ember is va-
gyok. De azt is mélyen érzem, hogy papságom mel-
lett, csak annyiban vagyok és lehetek kultúr-ember,
amennyiben „a bennem levő világosság nem válik
sötétséggé“ s alkotásra hivatott erőim befelé a ma-
gam életére és kifelé a mások életére, az élet teljes-
ségének szolgálatában állanak.

Ezek után pedig mérni fogunk — „ha az Úr
akarandja és élünk.“

És ha Szerkesztő úr, hatóságilag, el nem tilt a
piacról.

Különben úgy is tisztelettel maradok, aki voltam

Soós Lajos.

KÖNYVISMERTETÉS.

Imádságok templomi használatra háborús időben. Írta: F. Varga Lajos
nagyraírt ref. lelkész. Debrecen, 1915. Ára füzve 4 K, kötve 5-50 K.

Hogy így lehet és kell imádkozni, azt szerző
ép oly jól tudja, mint én; mert máskülönben miért
és hogyan írta azokat a műremek imákat, amelyekre
fentebb rámutattam, úgy, amiként írta s miért nem
úgy, mint emezeket? Vagy már délutánra nem az
az ima fogalmi meghatározása, mint délelőtre? Hi-
szen ezek a máskülönben jobb sorsra érdemes s az
író minden szép és jó tulajdonaival átitatott dolgo-
zatok magukban foglalnak sok mindent: bölcs elmél-
kedést, áradozó okoskodást, a fennálló helyzet rajzo-
lását, ecsetelését, s ezzel összeköttetésben a kellő és
megfelelő felvilágosítást a legfőbb bölcsesség kiok-
tatására, hogy ime most nálunk ezek és ezek tör-
ténnek; a végén aztán veszünk egy kevés könyörgést
is, s mindezeket kellőképp összedörzsölve, kész az új mű-
faj: a predikálást helyettesítő délutáni imádság. Nem,
százszor is nem! Az imádságban csak imádkozni
lehet és kell, és pedig mint a gregárius lelkészatyá-
fiakhoz adresszála az író, „szívből, közvetlenül s

egyszerűen, ahogy a fiúsági viszony diktálja az Atyával szemben! Így, így, én is ezt mondom; de nem 4—5 lapon dikciózni, szónokolni, háborús helyzetek színezésével rikatni, az Istent kellőleg kioktatni; csak azért mind e sokat, mert a predikáció nélküli imának legalább 10 percig illik és dukál tartani, máskülönben olyan „kis mise, nagy mise, a végén semmise“ lesz az egész lelkési funkció. Olyan korcsműfajok ezek, se ez, se az, se amaz. Hát nem érdemesebb volna egy oly te etségnek, mint az író, egy rövid, kedves homiliába ömlesztetni máskülönben szép, vallásos gondolatait és hozzá külön egy halk sóhajt? Ugyanezen hibában leledzenek a temetési imádságok is, amelyek közül különösen az 1. és 7. sz. kiemelkedő. Lehet, hogy a gyakorlat nem nekem ad igazat, hanem a szerzőnek, mert hisz ez az elvi dolgok felől nem sokat kérdezősködik, hanem indul tetszése vagy nem tetszése szerint; lehet, hogyha megkérdeznők, az író gyülekezete is ezt a szokást és műfajt szentesítené; azonban a lelkem arra készlet, hogy az irodalom terén szót emeljek ellene elsősorban az elvért s az ügyért, másodsorban az érdemes szerzőért, hogy ne járja ily mellékvágányon.

A kötet 3 utolsó darabja, főként a középső, „Hadi kórházban színlődőért“ sikerült, szükséges, hézagpótló.

Ezek után még rá kell mutatnom egynehány hibás passzusra, melyek az általános érteken sokat nem rontanak ugyan, de mégis kirínak ez illatos és bájos virágcsokorból, mint mikor a kertész valami dudvát benne felejt egy szép bokrétaban. Pl. 61. l. „Ne kegyelmezz meg bűneik miatt, t. i. ellenségeinknek, és ne töröld ki vétkeiket orcád elől, hanem veszni valók legyenek előtted, a te haragod idején bánj el velök.“ (Jer. 18:23.) Hát ha jeremiási szavak is ezek, még akkor sem illenek a mi katedránkba. Legalább ez a hely maradjon meg annak az oázisnak, ahol abszolute alkalmazkodunk a krisztusi tanokhoz. Már pedig ő így imádkozott: „Atyám! bocsáss meg nékiek stb.“ 283. l. „Mily jól esnék, ha ajkainkról csupán dicsőítő hangok emelkedhetnének fel az egekre.“ Hát másnak nem is szabad! 172. l. „Epekedni, csak mindig epekedni, ezt a sorsot mérted most reánk nagy Isten.“ Istennek hála nem egészen igaz. 183. l. „A földi világ nem az a világ, ahol nyugodtan doboghatna szívünk.“ Hát hol fog nyugodtan dobogni? Hát az író nem szokta énekelni ezt a jellegzetesen kalvinistákhoz illő zsoltárt: „Azért a mi szívünk nem félne, ha az egész föld megrendülne stb.“? 182—183. l. „Még sem keresünk mi téged sehol egyebütt, csak itt szent hajlékod csendes boltozata alatt.“ S esetleg ugyanakkor, de máskor bizonyára éneklék Nagyrábén is fenséges dicséretünket: „Tikön ajtómat behajtva és magánosan sóhajtva, akkor is édes újlásom.“ 190. l. „Ha egyszerre nem tetedet is ezt“, t. i. a csapások megszűntetését. Valahogy nem jóleső az Isten abszolút mindenhatóságának ily részleges mindenhatósággá formulázása.

Egy pár helyen a gondolat és szöfűzés mesterkéltisége, nehézkessége, homályossága, értelmetlen bombasztá válása feszélyezi, erősen próbára teszi gondolkodásunkat, sőt néhol egyenesen megáll az ész a kihüvelyezésben. Pl. 9. l. „A közös imádság erejével vétezzük és saruzzuk magunkat.“ Ennek a megértését a rábéli magyar legfeljebb rábizza az Istenre. 20. l. „Dobogó szívek érző patakzása a há-

ború miatt oly bánatos.“ Megvallom nem értem. 21. l. „Egyideig, miként a pálmafa, önterhünk alatt folyvást erősödünk.“ Azt mondják, a pálmafa a ráaggatott sulyok alatt növekedik annál inkább. 177. l. „Ottan ottan fékét tépetten engeded száguldani a pokol szárnyas ördögeit.“ Hát ez mifele csuda lehet?! 178. l. „Minden parányi levegőmozdulás szívünkbe metsz most s bánatra indít.“ Nagyon mondani akaró semmi. 180. l. „Ne dülja fel földi rosszakarát sirjait, nyugvó porait, t. i. elesett hőseinkét; a rengeteg vadja is, ha odaér, ha közelökbé jár: szelidüljön mellettök angyallá s szentelje meg áldó szenteléssel.“ Még regébe és mesébe is erős, az Istentől pedig ily abszurdumot kérni imprudentia. 189. l. „Töröld el annyi könnynek, bánatnak zokogását.“ Sajnos, van elég fajta könnyünk, de zokogó azért még nincs. 191. l. „A mi veséink hadd magasztaljanak tégedet.“ Mással már nem tudnánk, ép a vesével muszáj? 197. l. „De ha gonoszok jönnek is ellenünk, hogy testünket megegyék.“ Ha csak nem az entente színesbőrű katonáitól borzongott meg az író?! 204. l. „Édes a tekinteted“, t. i. Istené. Udvarló ajakán megengedhető. 319. l. „A lelkiismeret, mint kisbíró ítélkezik ugyan, de a te nevedben, nagy és örök bíró.“ Fatális rossz, sánta hasonlat. Arrafelé már igen kibővült a kisbíró hatásköre, ha már ítélkezik is.

Régies kifejezések és tájszólások: 192. l. „Háznépeinknek nagy híjja esett.“ 193. l. „virúldoz“, 200. l. „minket is elődbe borútat“, 203. l. „hazafik“, 26. l. „sokánknak“, 236. l. „nőttet“, 137. 160. és 223. l. „csepegtetél gyógyító írat“, 246. l. „jövendőseget“, 233. l. „fájó sirámok“, 251. l. „szerin-szerte“.

Vannak még e felsoroltakon kívül is kisebb jelentőségű tartalmi és alaki botlások, amelyek a kritikus piros ceruzáját szinte provokálják, de az aprólékoskodás, szörszálhasogatás nem kenyerem, mivel az apró foltocskák úgy sem homályosítják el a napot.

Még csak annyit, hogy a könnyebb kezelhetőség, áttekinthetőség érdekében ajánlatos és szükséges lett volna a textusok meghagyása mellett is a vezéreszmét cím gyanánt kiírni a változatos tárgyú imák homlokára, valamint az időszakai megjelöléseket is, mert így vagy ugyanahhoz a textushoz van kötve a predikátor, vagy csak hosszas keresés után jut el megfelelő eredményhez. A textusok közül 2 hibás jelzésű. Zsidó IV. 17., ilyen nincs a bibliában, a Jel. III. 16. helyett pedig III. 20. lenne a helyes.

Az elmondottak szerint F. V. L. imádságos könyvének nemcsak fényességei, de árnyai is vannak. Igaz. De az árnyakat a vakító fényességgel szemben, — kivéve a vasárnap délutáni és a halotti imákra tett elvi jelentőségű észrevételeimet, — csak lényegteleneknek tekintem, melyek egy gondos simítással jórészt kiküszöbölhetőek lettek volna oly mértékben, hogy egy kevés megrostálás és simítás után e kötet méltán odailleszthető lett volna klasszikus imaíróink termékei közé. Nekem a hibákra való ráutalással épen ezért nem az a célom, hogy a kötet érdeméből valamit is elvegyek; hanem ellenkezőleg az, hogy az írónak tudtára adjam, hogy az ilyen értékes talentumot, amilyennel őt a gondviselés megáldotta, „nem bánom, kiállok“ jelszó után indulva, a hétköznapi porával belepetni nem szabad, hanem isteni rendeltetése szerint makulátlan fényességgel kell annak ragyogni Isten dicsőségére s lelkész-

atyjafiainak és azok imádkozó gyülekezeteinek lelki gyönyörűségére és épülésére.

Igaz, jó lélekkel ajánlom e kötetet minden, de minden lelkészársam figyelmébe és könyvtárába. Mert ez nemcsak háborús emlék lesz, hanem ez imádságok legnagyobb része a háborús vonatkozások mellőzésével nemcsak megfogja tűrni az átalakítást, de egy-egy valóban lélekemelő ima alapjául fog szolgálni. De ajánlom még az értékeségén és használhatóságán kívül azért is, mert a kötet tiszta jövedelmét szerző a Kálvineum és a debreceni diakonissza-intézet hadikórháza javára ajánlván fel, megvásárlásával amíg magunknak használunk, humánus célt is szolgálunk. A kötet külső kiállítása a debreceni Hoffman és Kronovitz cég jó ízlését s korrekt szoliditását dicséri, amennyiben a mai világban olcsó áron fűzve 4 kor., kötve 5.50 kor.-ért kapható a cégnél.

Román Ernő.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Gyászhirek.** *Cseh Pál* alsó-mihályi ref. lelkész február 13-an életének 36-ik, boldog házasságának 8-ik évében a sátoraljaújhegyi Erzsébet-kórházban hosszas szenvedés után, özvegye, testvérei, rokonai és egyházközsége mély fájdalomra elhunyt s Miskolcon, 15-én temettetett el a tetemvari családi sírboltban nagy részvét mellett. A megboldogult gimnáziumi pályáját Miskolcon a ref. főgimnáziumban, a theológiát pedig Sárospatakon (1897/8—1900/01) végezte. Hűséges, hivatásának élő lelkipásztor volt. Főiskolánk iránti hálájának és szeretetének nemes bizonyosságul alapítványt is óhajtott főiskolánkban létesíteni. Legyen áldott emlékezete! — *Dr. Terhes Samu* ügyvéd, néhai Terhes Pál rimaszombati lelkész fia s főiskolánk egykori kitűnő joghallgatója, f. hó 10-én életének 35-ik évében Jolsván meghalt.

— **Temetés.** *Csoma István* rásonyi földbirtokos, abauji egyh. megyei tanácsbíró temetése f. hó 12-én méltó visszatükrözése volt annak az általános tiszteltnek, szeretetnek és nagyrabecsülésnek, amely az elhunytat környezte! Abaujvármegye, sőt a szomszédos vármegyék úri társadalma, állami, megyei s egyházi vezetői megjelentek, hogy az elhunyt temetésén — amely a sárospataki ifjúsági énekkar közreműködésével folyt le — részt vegyenek. Dús virágkoszorúkkal borított ravatala fölött az udvaron *Révész Kálmán* esperes mondott gyászszókat, *Baksy István* szikszói lelkész gyászbeszédet, a temetőben a családi sírbolt ajtajánál *Ablonczy László* sajókeszi-i (volt rásonyi) lelkész méltatta az elhunyt érdemeit a lapunk tárcájában közölt beszéddel, végül *Csorba Dezső* helybeli lelkész mondott, a gyülekezet hűséges támaszának utolsó istenhozzádot. A gyászszertartást nagyban emelték főiskolai énekkarunk kiváló szabadsággal előadott énekei.

— **Kitüntetés.** A hadvezetőség *Tóth Lajos* tábori lelkészt, elismerésre méltó harctéri szolgálataiért, a lelkészi érdemkereszt II. osztályával tüntette ki.

— **Lelkészválasztás.** Az olaszliszka (alsó-zempléni em.) ref. egyházközség *Verebélyi Barna* segédlelkészt meghívás útján lelkészévé választotta.

— **Új lelkész az amerikai keleti egyházmegyében.** *Kovácsy Kálmán* kanadai lelkész, hogy az angol uralom alól szabaduljon, már régebben kérte az amerikai egyházmegyébe való átvételét; az egyházi főhatóság, kérését teljesítve, január hó elejétől a *bridgeporti* gyülekezetbe nevezte ki kiegészítő lelkészül.

— **A folyó évi érettségi vizsgálatokra** nézve a hírlapok tudósításai eltértek egymástól. A valóság az, hogy a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter f. é. jan. 29-én kelt rendeletével megengedte, „hogy az 1897-es és régebbi évfolyamú tanúk, ha katonai szolgálatban létüket igazolják, a folyó 1915—16. tanév hátralevő részében bármikor tehetnek magánvizsgálatot arról az osztályról, amelybe a folyó tanév elején beiratkoztak, illetőleg a melyre őket előző iskolai bizonyítványuk feljogosítja. Az ily módon a VIII. osztályról vizsgálatot tett tanulók azonban *érettségi vizsgálat nélkül érettségi bizonyítványt nem kaphatnak*, hanem csak szabályszerű időben és helyen teendő rendes érettségi vizsgálatra bocsáthatók”. A miniszteri rendelet azokról a tanulókról, akiket ezután foglalkoztatni, még nem intézkedett.

— **A lelkészek drágasági pótléka.** Ez a kérdés, sajnos, sehogy sem akar a megvalósulás felé haladni, pedig az egyre növekvő drágasággal szemben a többnyire nagycsaládú lelkészek helyzete egyre nyomasztóbbá válik. A dunántúli püspök úgy próbálta a kérdést megoldani, hogy szívhez szóló levélben hívta fel a presbyteriumokat a drágasági pótlék megadására. Felhívását sok helyt megfogadták, nem egy helyt azonban, bár lett volna fedezet a pótlékra, mint a *L-t*-ben olvassuk, ridegen elzárkóztak a kérelem teljesítése elől. Hogy a többi kerületekben történt-e valami ebben az irányban, nem tudjuk, de hogy történnie kellene, azt érezzük.

— **A Tiszáninneni ref. egyházkerület 1915. őszi közgyűlésének jkve** elhagyta a sajtót és Sárospatakról szétküldtetett. Ára 3 kor. 50 fillér.

— **A tanév vége.** Jankovich Béla vallás- és közoktatásügyi miniszter a múlt hetekben körrendeletet bocsátott ki az ezévi tananyag beosztásáról. A rendeletet sok helyen úgy értelmezték, hogy az idén a tanévet korábban akarják befejezni. A miniszter most kijelentette, hogy neki a tanév megrövidítése nincs szándékában. A jelen tanévnek is zavartalanul kell addig tartania, ameddig a normális viszonyok között tart. Megeshetik, hogy egyes vidékeken speciális okokból vagy egyes felekezetek speciális szempontokból kérni fogják az érettségi korábbi megtartását, de az állami iskolákban feltétlenül megmarad a tanév rendes tartama. Azokkal szemben, akik érettségi vizsga nélkül, vagy tanulmányuk megszakításával vonultak be, a miniszter álláspontja az, hogy mielőtt a harcterről visszajönnek, minden lehető könnyítést meg kell adni ezeknek tanulmányaik befejezésére. Valószínűleg lesznek majd speciális kurzusok, de azok, akik a harctéren voltak, semmi körülmények közt nem kerülnek vissza az iskolai padokba.

— **A tanítók szabadságolása.** *Bartos János* képviselő a képviselőház febr. 16-án tartott ülésén előadott interpellációjában különösen az *egy-tanerős népiszkolák* tanítóinak szabadságolását sürgette. Szerinte a kultuszminiszter súlyos mulasztást követett el, midőn a tanév elején nem intézkedett a hadvezetőségnek az iránt, hogy az egy-tanerős iskolák tanítói, tekint-

tet nélkül a jellegre, szabadságoltassanak; ezen nem eléggé körültekintő eljárás folytán következett be aztán az a sajnálatos állapot, hogy az ország egytanítós iskoláinak legnagyobb része a mai napig is zárva van, úgy hogy pl. csak magában egy járásban 39 iskola közül 6 iskolában már második éve szünetel a tanítás. Ezt az arányszámot az egész országra vonatkoztatva, batran el lehet mondani, hogy az ország egyötödrésze tanítás és nevelés nélkül van már második éve. *Jankovich Béla* vallás- és közoktatásügyi miniszter válaszában kijelenti, hogy ő a tanítói fölmentéseket úgy eszközölte, hogy az egy és két tanerővel bíró iskolákban a népfölkelő tanítókat mind fölmentette; a többi iskolában pedig, minél nagyobb volt az iskola, annál több tanítót lehetett, a kellő arányban szabadságolni. De ez persze nem vonatkozik a tisztekre, vagy a katonailag kiképzett tanítókra, hanem csak a B) osztályu népfölkelőkre. Alig van olyan állami iskola, a hol a tanítás szünetelne, mert a tanítók olyan iskolákból, hol nagyobb számban van tanító, áthelyeztettek oda, hol kevesebb a tanító. Másképp áll a helyzet a felekezeti iskoláknál; nem állami tanító van 26.000, ebből bevonult 13.600, valamivel több, mint a fele. Az egy-tanerős iskoláknál (ezek száma 8000) a tanítók pótlására minden lehető könnyítést megtett, — úgy hogy ő ez irányban nem hallott konkrét panaszt, sőt azt mondták mindenfelé, hogy a tanítás a körülményekhez képest jól folyik. A tanítók fölmentése terén annál kevésbbé lehetett tovább menni, minthogy a tanítók, akik rendszeren altisztek, sőt tisztek, olyan intelligens elemei a hadseregnek és oly fontos hivatást teljesítenek ott, hogy ha őket nagyobb számban onnan kivonnák, akkor a tisztí és altisztí állomány egy részét vonnák el a hadseregtől, tehát ezzel a hadi érdeket veszélyeztetnék. Az interpelláló a miniszter válaszát nem vette tudomásul.

— **A magyarság részvétele a háborúban.** *Bárá Korányi Sándor* budapesti egyetemi orvostanár egyik előadásában kimutatta, hogy a Budapestre érkezett rokkant- és betegállománynak 70%-a magyar, ami más szavakkal azt jelenti, hogy Ausztria s Magyarországban az összes fajok közül a magyar faj termeli a hadsereg számára a legtöbb szolgálatképes embert, de természetesen, az is pusztul a legnagyobb arányban...

— **Visszaállítják a vasárnapi munkaszünetet.** *Br. Harkányi János* kereskedelemügyi miniszter, mint értesülünk, megfontolás tárgyává tette, hogy a vasárnapi munkaszünetet visszaállítsa. Az utóbbi időben úgy az iparvállalatoknak, mint a kereskedőknek sikerült a termelést és a forgalmat akként szabályozni, hogy a vasárnapi munkára nagy általánosságban már alig van szükség, így nincs semmi akadálya annak, hogy a vonatkozó törvények és rendeletek előbbi intézkedései visszaállíttassanak.

— **Ellenségeink ferdítései, rágalmai.** A „Christliche Welt” tudósítása szerint „*Loebel*, a lipcsei legnagyobb luth. gyülekezet lelkésze” alatt bizonyára *Loeber* fremdiswaldei lelkészt kell értenünk, aki egy szász egyházi újságban „Christentum und Krieg” című cikket írt, amely aztán különlenyomatban is megjelent; azonban azok a tételek, amelyeket az angol és francia lap szerint *Loebel* a szószékéről hirdetett, távolról sem találhatók benne, sőt körülbelül az ellenkezőjét mondja annak, amivel gyanúsítják,

nevezetesen szerinte „Az izraelitától minden kétség teljesen távol áll arra nézve, hogy az ilyen ellenségek ellen való háború igazságos és Istennek tetsző háború, annyival inkább, minthogy ő az egyenletet így állítja fel: az én ellenségeim = Isten ellenségei. Minden ilyen kétség tőlünk is teljesen távol áll, habár mi azt az *izraelita egyenletet nem vesszük a magunk számára igénybe*”. Mint a *Semaine Religieuse* írja, január 20-án Genfben, a reformátio csarnokában, egy amerikai hölgy: *Hildebrand Izabella*, irodalmi nevén *Debranné asszony* előadást tartott, amelyben a *Standard* és *Temps* rágalmait úgy adta elő, mint a melyeket ő az illető német prot. lelkészek szószéki előadásából saját füleivel hallott, pusztán a neveket cserélte föl egy kissé s hozzátette még, hogy „mindez teljesen megfelel a Luther tanításának”. Mint látszik, a legenda crecit eundo. Sőt, mint a *Chr. Welt* írja, *Painlevé* francia közoktatásügyi miniszter elrendelte, hogy a *Temps* cikke a gyermekek épülésére és hazafias érzésének erősítésére minden francia iskolában felolvastassék. Ez aztán az alaposság és a paedagogiai tapintat!

Szerkesztői üzenetek.

B. A. Csarnahó. Az 1915-ben küldött 10 K (5+5) 1914-re, az 1916. febr. 8-án küldött 10 K pedig 1915-re van elkönyvelve. Így hátralék nincs.

L. I. Felsőnovaj. A f. é febr. 11-én küldött 10 K-val 1916. dec. 31-ig rendben van.

A Debreceni Lelkészi Tár

Szerkesztik: **dr. Lencz Géza** és **dr. Varga Zsigmond**
1. száma megjelent. Tartalma

I. THEOLOGIAI ÉRTESÍTŐ:

Dr. Varga Zsigmond: *Az ókori keleti kutatások hatása a theologia különböző ágaira s azoknak egymáshoz való értékviszonyaira.*

II. BESZÉDEK ÉS IMÁK STB.

1. **Dr. Baltazár Dezső:** *Megtartás az Úrban.* Közös egyházi beszéd elő- és utóimával. (Háborús). — 2. **Pásztor:** *Mindent cselekedhetem.* Egyházi beszéd. (Háborús). — 3. **Csűrös József:** *Mit predikál a háború?* Egyházi beszéd. (Háborús). — 4. **Marjay Károly:** *Megújulás!* Újévi egyházi beszéd 1916. év újesztendején. (Háborús). — 5. **Raffay Sándor:** *A talentomokról.* Bibliamagyarázat. — 6. **S. Szabó József:** *Az Örökkévalóság keresése.* Egyházi beszéd ifjúsági istentiszteletre. (Háborús). — 7. **Szombati Szabó István:** *Imádság* harcra eltemetett katona emlékére. — 8. **Dr. Tüdös István:** *A játszó gyermekek és az utolsó ítélet.* Közös egyházi beszéd elő és utóimával.

III. ÉRTEKEZÉSEK stb.

Dr. Lencz Géza: *A háború etikai megítélése.*

Előfizetési díja: Egész évre K 14.—, félévre K 7 50, negyed évre K 14.—. Az ORLE és MELE tagjainak egész évre K 12.—.

— Mutatványszámot kívánatra ingyen és bérmentve küld a
Kiadóhivatal: Debrecen, Piac-utca 34. sz.

SÁROSPATAKI REFORMÁTUS LAPOK

A TISZÁNINNENI REF. EGYHÁZKERÜLET ÉS A SÁROSPATAKI FŐISKOLA KÖZLÖNYE.
MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

ELŐFIZETÉSI DIJ		Főszerkesztő	Felelős szerkesztő és kiadó	HIRDETÉSEK DIJA:	
Egész évre	10 Kor.	RADÁCSI GYÖRGY	DR. RÁCZ LAJOS	Egész oldal	32 Kor.
Félévre	5 "	Főmunkatársak:		Fél "	16 "
		HARSÁNYI ISTVÁN	DR. BUZA LÁSZLÓ	Negyed "	8 "
				Nyolcad "	4 "

TARTALOM: Dr. Erdman R. Károly: Az egyház és a szociálizmus. (Vége köv.) — Kovácsy Sándor: A Sárospataki Irodalmi Kör múltja és jövő feladatai. (Vége köv.) — Semleges és ellenséges hangok. V. — Fodor György: Halotti beszéd és ima. — Irodalom. — Vegyes közlemények. — Hirdetés.

Az egyház és a szociálizmus.

Írta: Dr. Erdman R. Károly, princestoni egyetemi tanár.

A szociálizmus gyors lábrakapása a legmeglepőbb és legjelentékenyebb mozgalma korunknak. Nem is olyan régen volt, hogy e kifejezés fanatikusok álmodozására célozgatott, míg ma intelligens millióknak hitvallását és reményét testesíti meg. Sokan pedig, kik nyíltan nem vallják magukat a politikai szociálizmus híveinek, szociálisztikus elvekkel vannak telítve és szociálisztikus elméleteknek védelmezői.

E nagy mozgalom a keresztyén egyházat mélyen érinti. Először, mivel a szociálizmust sokan a keresztyénséggel törekszenek azonosítani; másodsor, mivel — másik véglet! — a szociálizmust a vallás pótlására ajánlják, holott az a keresztyénségnek ellenele; s harmadsor, mivel a szociálizmus ereje főleg ama fennálló társadalmi igazságtalanságok elleni tiltakozásból áll, amelyeket az egyház is hasonlóképpen ellenez, de amelyeket végérvényesen csak Krisztus egyetemes uralma által lehet kiküszöbölni.

A szociálizmus, szabatosan meghatározva, egy gazdasági elmélet, amely a magántőke megszüntetését és annak helyébe a világ ipari munkájának kollektív tulajdonjogát javasolja. E kollektív tulajdonjog kiterjesztetnek a termelés összes anyagi eszközeire, melyek nyilvános üzemben állanak és a termékek egyenlőképpen osztatnának szét. A kormányzat teljesen a nép kezeiben lenne; minden egyénnek ki volna jelölve az ő feladata és meghatározva az ő munkabére. Minden polgár ténylegesen a kormány alkalmazásában állana.

Látnivaló, hogy a szociálizmust meg kell különböztetni a kommunizmustól, amellyel gyakran összezavarják. Az utóbbi az összes vagyon kollektív tulajdonjogát igényli. A szociálizmus a magánbirtok jogát elismeri, csak a magántőkéét tagadja. A szociálisztikus államban valakinek lehet háza, de azt jövedelmének szaporítása céljából bérbe nem adhatja. Lehet gözhajója, de azt utasoknak pénzért való szállításra nem használhatja. Kommunizmus alatt nem volna magántulajdonjog.

A szociálizmus még könnyebben megkülönböztethető az anarchizmustól. Ez minden kormány meg-

szüntetésére törekszik, míg a szociálizmus a kormány hatáskörének kiterjesztését védi, hogy minden egyének életét és munkáját szabályozza és pedig a legminuciózusabb részletekig. Az anarchia semmi kormányt nem fogad el, a szociálizmus pedig több kormányzást javasol, mint ezt bármelyik nép valaha tudta.

Tiszta sor, hogy a szociálizmust soha se szabad összezavarni az anarchiának szertelen alakjával, a nihilizmussal. Ez az összes meglevő társadalmi és politikai intézmények kiirtását akarja. Igaz, hogy a szociálisták gyakran forradalmat és erőszakot indítványoznak, de egyre növekszik azoknak a száma, akik azt hiszik, hogy szándékukat a tőke kollektív tulajdonjogának célpontja felé mozgó társadalmi fejlődés fokozatos folyamata által fogják elérni. Ennélfogva a szociálizmust gyilkolással, törvényellenességgel és erőszakkal azonosítani nem helyes.

A legfontosabb a szociálizmus és keresztyénség közti különbség, mely kézzelfoghatóan látszik. A keresztyénség egy vallás, a szociálizmus egy gazdasági elmélet, vagy politikai javaslat, már pedig ilyen elméletekhez és javaslatokhoz a keresztyénségnek és az egyháznak semmi köze. Korunkban azonban erős a törekvés és szembeszökő az irányzat a szociálizmus és a keresztyén egyház azonosítására.

Némelyek azt vitatják, hogy Jézus Krisztus szociálista volt és hogy az ősegyház szociálisztikus elveken alapult. Mások azt állítják, hogy a szociálizmus nem más, mint a keresztyénségnek alkalmazása ipari problémákra; hogy egy keresztyén lelkesnek kötelessége a szociálizmust prédikálni s hogy a keresztyén egyház legfőbb hivatása a szociálizmust, mint az összes létező társadalmi bajok egyetlen orvosszerét, bevezetni és támogatni.

Ami Jézus Krisztust illeti, őt bármilyen társadalmi elmélettel, vagy politikai párttal azonosítani lehetetlen. Tanításai egyetemes alkalmazásra valók és örök érvényűek, de épúgy nem foglalkoznak politikai, gazdaságtani, mint fizikai tudományos kérdésekkel. Hogy ő az igazságosság, testvériség, szeretet és önfeláldozás mellett foglalt állást, ez nyilvánvaló, de azt állítani, hogy ezen erények bármelyik politikai vagy gazdasági pártnak monopoliuma, merész dolog; s azt bizonyítani, hogy Krisztus a „birtok kollektív tulajdonjogát” védte, lehetetlen. Az alap-

vető gazdasági probléma a vagyon felosztására vonatkozik, erre nézve pedig Krisztus nem nyilatkozott. Ő a társadalmi bűnöket, az igaztalanságot és az önzést megróttá, de egy bizonyos alkalommal, midőn arra kérték, hogy osszon el egy birtokot, azt kérdezte: „*Ki tett engem kötetek bírójá vagy osztójá?*” (Luk. XII: 14) s ez a kérdés bő következtetéseket szolgáltat korunk számára.

Midőn az ősegyház történetét olvassuk, olyan állításokra akadunk, amelyek szocializmusra, vagy éppen kommunizmusra céloznak, pl. az Apost. Cseleked. II: 44-ben. Az első keresztyéneknek „mindenük köz vala”, de a teljesebb vizsgálat azt mutatja, hogy kommunizmusok helyi, önkéntes, alkalmi és ideiglenes volt. Ezt csak Jeruzsálemben gyakorolták és senki se volt kényszerítve arra, hogy tulajdonát elosztssa vagy eladja; ezt a gyakorlatot nem mindnyájan tették magukévá, mert sokan, mint Mária, a Márk anyja megtartották házukat a fővárosban. (Ap. cs. XII: 12) Továbbá a kommunizmus csak egy időre volt gyakorlatban. Indító oka a szeretet és célja az volt, hogy egy speciális válságnak vegye elejét, ám az egyházi élet maradandó alapelve gyanánt soha se volt elfogadva vagy megerősítve.

Ami a mai kor egyházát illeti, nagy igazságtalanság volna annak tagjaira, ha azt a szocializmus azonosítanók. Míg a szocialisták a keresztyén alapelvek közül sokat magukévá tehetnek és a keresztyén motivumoktól ösztönözötten érezhetik magukat, arról is meg kell emlékezniük, hogy a keresztyénség valami más, mint egy társadalmi propaganda és sokkal több, mint egy gazdasági elmelet. Masfelől az egyház tudatával bír annak, hogy neki bármelyik politikai párttal szövetkezni, vagy a társadalmi vagy ipari szervezet bármelyik alakjának zászlajára esküdni nincs joga. Az egyház tagjaira bizza a szocializmus elfogadását vagy elvetését, amint azt jónak látják. Egy ember lehet lelkes szocialista és őszinte keresztyén, vagy lehet igaz keresztyén és a szocializmusnak elszánt ellenzője.

Igen sok keresztyén elfogadja sok szocialisztikus javaslat bölcsességét, de érzik, hogy cselekvési szabadságukat úgy kell alkalmazni, hogy az egyházzal összeütközésbe ne kerüljenek. Amerikában pl. a népiskolarendszer és az állam postaügyosztálya a szocialisztikus alapelvek alkalmazásának jelei. Az állam tulajdonjoga kiterjeszthető a vasutakra, bányákra, közhasznú vállalatokra, gyárakra; ez nem vonná magá után a vallásnak, hanem csak a hasznosságnak és politikai bölcsességnek kérdéseit, amely problémákkal az egyháznak nincs dolga.

Más oldalról sok keresztyénnel elhitetik, hogy a szocialisztikus tervezetben tévedések és fogyatékoságok vannak. Azt hiszik pl., hogy a szocialisták hibát követnek el, mikor felteszik, hogy a munka az egyetlen tényező a vagyontermelésben és hogy a tőke a rablásnak eredménye vagy megtestesülése; ezek nem hiszik, hogy egy teljesen szervezett szocialisztikus állam felállítása vagy kormányzása praktikus vagy lehetséges volna; ezek meg vannak győződve afelől, hogy a szocializmus, megvalósulása esetén, hihetetlen és türehetetlen zsarnokságot és rabszolgaságot vonna maga után. Ezek az ő őszinte meggyőződéseik s ezen embereket emiatt nem lehet az egyházból kirekeszteni, sem őket az egyházzal megrovatni, mint hogy ha értelem vagy keresztyén

rokonszenv és szeretet tekintetében hiányt szenvednének. El kell ismerni, hogy az egyház nem öhajta a politikai gazdaságtan mezejére betörni s nincs is szövettségben egyik politikai vagy társadalmi renddel vagy propagandával sem.

Itt a helye, hogy a „keresztyén szocializmus” nevű mozgalmat kritika tárgyává tegyük. Hogy a legkisebbet említsük, maga a név nem szerencsésen van választva, mivel — szándékosan-e vagy nem? — azt foglalja magában, hogy más szocialisták nem keresztyének és hogy más keresztyéneknek szocialistáknak kell lenniök. Hasonló alapon keresztyén demokratákról vagy keresztyén republikánusokról vagy keresztyén suffragistákról lehet beszélni. A következtetések ugyanazok volnának.

Azonban a „keresztyén szocializmus” nem csak hézagos név, hanem legtöbb alakjában szerencsétlen dolog is. Igaz, hogy az némely esetben csupán ama jóakaró kívánság kifejezése, hogy az igazságosság és testvériség szellemét kell az embereknek az ő társadalmi és ipari viszonylataikban felmutatniok. Ez eléggé ártatlan valami, de a „keresztyén szocializmus”, amint azt védelmezőinek nagy többsége feltűnteti, se nem keresztyén, se nem szocializmus. Kiábrándító az a keresztyénekre és bosszantó a szocialistákra nézve. Kicsinyel vagy tagad olyan keresztyén igazságokat, mint az inkarnáció, szűztől születés, kiengesztelés, feltámadás, hit általi megigazulás, a Szentlelek munkája, Krisztus második eljövetele, — s így megszűnik igaz keresztyénség lenni. Más oldalról az nem valódi szocializmus. Parthivei közül némelyek a magántőke jogát tagadják, vagy a „termelés eszközeinek kollektív tulajdonjoga” hoz ragaszkodnak. A keresztyénség és szocializmus egyesítését célzó törekvésben elégtételt egyik fél se nyer. Ilyen egybeolvasztást soha se kellett megkísérlni. A szocializmustól, mint szorosan vett gazdasági elmélettől a keresztyénség feltétlenül különbözik s a szocializmusnak, mint politikai javaslatnak semmi vonatkozása nincs az egyházhoz.

Am a népies szocializmus teljesen elűt a tudományos gazdasági elmélettől. Ez a vallás pótlásul ajánlott társadalmi hitvallás anyagi előnyöket ígér az egész emberiségnek s elkeseredett ellenzője a keresztyénségnek és az egyháznak. E gyűlölet nagy részben tudatlanságból és előítéletből fakad. A magukat szocialistáknak valló nagy tömegeknek ingatag felfogásaik vannak a politikai tudomány problémái vagy azon komoly nehézségek felől, amelyeket egy szocialisztikus állam alapítása maga után von, de élénk öntudattal bírnak gyűlöletükről a meglevő intézmények iránt, amelyek — szerintök — felelősek a jelenlegi társadalmi egyenlőtlenségekért és igazságtalanságokért. Ennélfogva a keresztyén igehirdetők jól teszik, ha nyíltan és bátran szembenéznek ama támadásokkal, amelyeket a szocialisták az egyház ellen intéznek s a szocialistáknak téves felfogásaikat és tanításuknak nyilvánvaló fogyatékoságait megmagyarázzák.

A népies szocializmus hibát követ el, ha a keresztyén egyházat a „tőke”-vel azonosítja és ha a mostani társadalmi rend miatt az egyházat okolja. Gyakori kijelentés, hogy az egyház a „gazdag emberek klubja”; hogy a vagyonos emberek ügyelnek fel a keresztyén lelkészekre, akik félnek a társadalmi gonoszságokat megfeddeni; hogy az ige hirdetése avég-

ből történik, hogy a szegény emberek meg legyenek elégedve mostani állapotukkal és jogaik hangoztatásával ne lázadjanak fel. A tény az, hogy az egyház egy társadalmi osztályra sincs rábízva. Virágzott az császári uralom alatt úgy, mint nagy köztársaságokban, de minden rendszer méltatlanságát és igazságtalanságát ellenzi. Ahelyett, hogy a gazdag emberek klubja lenne, tagjai nagy részben bérmunkások s a gazdagok csak egy kis hányadot képeznek. Pl. az Egyesült Államokban élő 36.000.000 egyháztag közül csak keveset lehetne a tőkepénzesek osztályába sorozni. Másfelől nagyon sok tőkepenzes — szerencsétlenségre! — csak névleges keresztyén, akik nem érdeklődnek az egyház iránt.

Ami a lelkészek taborát illeti, ez ritkán nyeri ujoncait a gazdagok soraiból s képviselői rendszerint rettenthetetlenek a társadalmi bűnök ostromozásában. Az egyháznak dicsőségére valik, hogy szolgálatába fogadja és hivatalaiban megáldja úgy a gazdagokat, mint a szegényeket s többet tesz az osztálykülönbségek megszüntetésére, mint bármely más intézmény a világon.

(Vége köv.)

A Sárospataki Irodalmi Kör multja és jövő feladatai.

— Közgyűlési elnöki megnyitó beszéd (1915. december 11.) —

Mélyen tisztelt közgyűlés!

Alapszabályaink szerint az Irodalmi Körben félévenként közgyűlést kell tartani, melyen a másodelnök a félévi munkásság eredményéről és a pénztár állásáról is előterjesztést nyújt be a közgyűlés elé. Az alapszabályoknak megfelelőleg a következő előterjesztést nyújtom be a T. közgyűlés elé, kérvén annak tudomásul vételét és amennyiben szükséges, jóváhagyását is.

Méltóztassék azonban megengedni, hogy jelen alkalommal ne csak az 1915. év második feléről számoljak be, hanem a Kör 4 évi munkásságáról és előmeneteléről is.

Mikor 1911. április 12-én az a megtiszteltetés ért, hogy a M. T. közgyűlés a Kör másodelnöki állásának betöltésére méltatott, az ügyek tanulmányozása után azonnal tisztában voltam feladatommal, melyet a népiskolai, állami és felekezeti új Tanterv jelölt ki nemcsak én elém, de a Kör tagjai elé is. Feladatunkká az lett, hogy a népiskolai tankönyveket az új Tantervhez átídomítsuk s ha szükséges, a régieket újakkal is pótoljuk. Arra kellett tehát törekednem, hogy e célnak a Kör tagjait megnyerjem s munkásságukat a Kör javára értékesítem, s azok tehetnek róla bizonyosságot, akikhez fordultam, hogy kéréssel mind alkalmas, mind alkalmatlan időben farszítottam őket, csak hogy a célhoz közelebb jussunk. S köszönet és hála azoknak, akik a célt megvalósítani segítettek.

A népiskolai könyvekről szólván, első sorban a vallástani könyvekről kell jelentést tennem. Legrégibb e nemű tankönyvünk a *Vallástérő káté*. Ezt még *Láczay Szabó József* sárospataki pap írta. Igazán megsem tudnók mondani, hány kiadást ért. Ma is ezt használjuk, s ezt fogjuk használni, míg csak a Főtiszteletű egyházkerület megbízottjai újabbat nem

készítenek. Ennek a könyvnek a pótlása túlesik az Irodalmi Kör feladatán, ez a Főtiszteletű egyházkerület gondjai közé tartozik.

Az *Ó- és Újtestamentomi szent történeteket* még a régi, a mult század ötvenes éveiben keletkezett Népiskolai könyvtárból vettük át. Írta Árvay József, átdolgozta Radácsi György. Most nyomtattuk ki a 17-ik kiadásban, az új vallástani Tantervhez alkalmazva. Ennek a könyvnek kelendőse a legnagyobb, úgy hogy most harmincezer példányban nyomtattuk ki.

A *Keresztyén Hit és Erkölcstan* új átdolgozása negyedik kiadásban, Dr. Tüdös István püspök úrtól, most van bírálat alatt és rövid idő múlva, sajtó alá kerül.

A *Keresztyén egyháztörténet*, írta Radácsi György, 21-ik kiadásban, átdolgozva, most van nyomás alatt.

Mint új könyvek jelentek meg 1912 óta a *Konfirmációs emléklapok*, a *Vallástani Tanterv és a Vallástani vezérkönyv*. Ez utóbbi még nincsen kinyomtatva.

A népiskolai vallástani könyvekkel tehát elég biztos alapon állunk; tankönyveink elkészültek, vagy átdolgoztattak, lelkes és odaadó tanítás mellett okvetlen megtermik áldásos gyümölcsüket. Van azonban még egy könyv, melyre a vallásos oktatásnál nagy szükség van s amelyet nézetem szerint, pótolni kell. A polgári, iparos iskolák s a képezdek vallásos oktatására szolgáló könyvünk nincs. A népiskolai vallástani tankönyvek az e fokú tanításnál kevés anyagot nyújtanak, a gimnáziumi tankönyvek pedig, természetüknél fogva, e célra nehezek. Ezt a könyvet kellene mielőbb elkészíttetni, mert ezzel nagy szolgálatot tenne Ref. egyházunk érdekeinek. Oly rohamosan szaporodnak a most jelzett iskolák, s ezekben a tanítványok, hogy ezeknek szellemi szükségleteit kielégítenélül hagynunk nem szabad. Úgy gondolom, hogy Harsányi István tagtársunkat kellene felkérnünk, hogy e könyvet készítse el. Ő foglalkozik a képezdekben a vallástani tanítással; Ő tudja, Ő érzi legjobban a szükségét; Ő ismeri a keretet is, melyben a tankönyvnek mozognia kell. Tisztelettel kérem azért az Irodalmi Kört, méltóztassék az indítványomat becses figyelmére méltatni s a felvetett gondolattal foglalkozni.

Az *ABC* terén Irodalmi körünk sok ideig az Árvay József-féle *ABC*-t használta, javítgatással és átdolgozással. Később a Nagy Sándor-féle *ABC* került használatba, s ennek 5-ik kiadását használják tanítóink ma is. Időközben azonban egyre hangosabban nyilvánult a Tanító urak azon óhajta, hogy a Kör Fonomimikai *ABC*-t adjon ki, ez ohajtásra jelent meg 1914-ben Bodor Dénestől a *Fonomimikai ABC*, melynek kiegészítő része a tanítók számára az *Előgyakorlatok a Fonomimikai ABC-hez*, írta Bodor Dénes. Mindkét *ABC* engedélyezett tankönyv, s így utat találhat a nem felekezeti iskolákba is. Sajnos azonban, hogy felekezeti iskoláink sem használják s méltányolják kellőképpen *ABC*-inket. A statisztika adatai mutatják, hogy mennyi az évi fogyasztás, de egyúttal azt is, hogy mennyinek kellene lennie az évi fogyasztásnak. A könyvek kötelező használatára van egyházkerületi határozat, de a határozat végrehajtása még ma sincs megvalósítva. Így vagyunk népiskolai könyveink nem vallástani részénél is általában. Az Irodalmi Kör többet nem tehet, mint hogy a könyvet elkészítteti, de maga már nem is fogyaszthatja el.

ABC-énk van tehát kettő; egyik az írva olvasás, másik a Fonomimikai alapján; de a Nagy Sándor-féle ABC már átdolgozást igényel, s egyik tagtársunk: Hodossy Béla, már foglalkozik is vele s ha az újabb kiadás szüksége felmerül, ez az ABC javított kiadásban fog megjelenni.

Következik a legkényesebb s legnehezebb feladatok egyike: a *Magyar Nyelvtan és Olvasókönyv* ügye. Körünk sok ideig az Árvay József, e kiváló pedagógus és író munkáját adta forgalomba, folyvást javítgatvas átdolgoztatva. A M. Tud. Akadémia s annak körében a Simonyi Zsigmond úttörő munkássága alapján azonban a régi nyelvtannak ki kellett esnie a forgalomból, s így jelent meg a Maklár Pap Miklós *Magyar Nyelvtana*, mely 1897-ben második kiadását érte meg. 1914-ben azonban ezt is új könyvvel helyettesítette a Kör; elfogadván s kinyomatván, Bodor Dénesnek a Maklár Pap Miklós segítségével írt *Magyar Nyelvkönyvét*, melyből már 2 rész jelent meg, a második és harmadik osztály számára. Az első rész az elismerő hivatalos bírálat alapján általános használatra engedélyeztetett, a második rész engedélyeztetése iránti kérvény már beadatott. A hiányzó 3-ik és 4-ik rész mielőbbi elkészítésére kérje fel Körünk a szerzőket, mert én aggódva gondolok arra, hogy ez a munka bevégezetlenül talál maradni s akkor a meglévő részek pótlása felette nagy nehézségbe ütközik.

A nyelvtannal szoros kapcsolatban áll az Olvasókönyv. E téren nagyon használt könyvekkel rendelkezünk, a Dezső Lajos-féle Olvasókönyvekkel, melyek közül az első rész 8, a második 10, a harmadik 5 kiadást ért. Ez a könyv még abból az időből való, mikor a népiskolai tanterv minden tantárgyat az Olvasókönyvek alapján kívánt taníttatni s csakugyan e könyv annyi ismerettel s tárgyi gazdagsággal készült, hogy ellene e tekintetben kifogás alig emelhető, de a mai paedagógiai követelmények már a régi leíró mód helyett az elbeszélő előadást kívánják s így ezek a könyvek is vagy átdolgozandók, vagy újakkal helyettesítendők. Körünk e tekintetben megtette a szükséges lépéseket s Hodossy Béla tagtársat bízta meg az Olvasókönyvek elkészítésével. A Dezső féle Olvasókönyvek mind engedélyezettek.

Van még az Irodalmi körnek egy más Olvasókönyve is, az *Ismétlő iskolások Olvasókönyve*, Fogarasi Jenő és Nagy Sándor szerkesztésében. Ezt a könyvet egyenesen a Főtiszteletű egyházkerület meghagyására adta ki Körünk, de ennek sincs olyan kelete, mint aminőt várni lehetne s mint aminőt az tartalmánál fogva megérdemelne.

Egy harmadik Olvasókönyvünk most van készülőben. Réz László tagtársunk dolgozik a leányiskolák számára való Olvasókönyvön s ismerve az ő nagy buzgalmát, remélem, hogy ezzel mielőbb készen lesz s a Kör kiadványai egy értékes munkával fognak szaporodni.

Történelmi kézikönyveink között az Orbán József-féle tankönyvek után 1914-ben a Csontos József-féle következett; most azonban a Fövenyesy Bertalan és Szili József képekkel ellátott tankönyve van használatban. E könyv, bár engedélyezett, az újra nyomás előtt alaposan átnézendő.

Kovácsy Sándor.

(Vége kör.)

Semleges és ellenséges hangok.

Romain Rolland.

(Folytatás).

III.

Nos, a háború eljött. Mit cselekedett Rolland? Hauptmann Gerhardnak, a *Frankfurter Zeitung*-ban megjelent „Mi és ellenségeink” című cikke alkalmat adott neki arra, hogy Löwen szétrombolásának friss benyomása alatt a háborúról nyilatkozzék. Érezni ezeken a nyilatkozatokon, hogy szerzőjük különösen azért szenved oly súlyosan a háború miatt, mivel ő egész lényével a szellemi életben él. Hangsúlyozza, hogy ő egész életében azon dolgozott, hogy a két szomszédnemzet szellemét egymáshoz közelebb vigye és hogy ez a rettenetes háború sem fogja őt ettől eltántorítani. Arra kéri Hauptmann, hogy — ha kedves előtte Németország becsülete, ha Goethe fiának érzi magát — szabadítsa ki a régi német idealismust a porosz imperializmus hatalmából, amely Németország régi, nagy igazságszerető lelkét lábbal tiporja. Rolland sorai kellemesen ütnek el azoktól a részben szennyes nyilatkozatoktól, amelyeket pl. a francia Akadémia tagjai kibocsátottak s mégis fájdalommal láthatjuk, mily kevésbé érti Rolland a németiséget s mennyire bizonyos előítéletek hatása alatt áll. Szerencsére Rolland a Hauptmannal való hirlapi vitatkozást abba hagyta, hogy más úton nyugodtabban folytassa a kérdés fejtegetését. De e mellett őt mérsékelt állásfoglalása miatt a francia sajtó hevesen megtámadta. A háború kitörése óta Rolland Svájc semleges területén időzik és Genfben vezeti a Vörös-Kereszt azon osztályát, amely a foglyok leveleinek kicseréléséről gondoskodik. Egyébként is sok jót művel titokban; így a többek közt a francia kormánytól lépéseket tett az orosz fogságba került Meier-Gräfe műkritikus kiszabadítására (Christl. Welt, 21 sz.).

A Vörös-Keresztnél kifejtett tevékenységéből fakadt a *Journal de Genève*-ben közzétett két cikke: „Inter arma caritas” (nov. 4—6.) és „Notre prochain, l'ennemi” (márc. 14.). Utóbbiban az Emergency Committee for the Assistance of Germans, Austrians and Hungarians in Distress tevékenységét ismerteti s közli a német „Auskunfts- und Hilfsstelle für Deutsche im Auslande und Ausländer in Deutschland” felhívását s mindkét bizottság munkálkodásának elismerő, meleg szavakat szentel. Az elsőben különösen a polgári foglyok szomorú helyzetét ismerteti és azokat a rendszabályokat, amelyeket az itt fennforgó bajok leküzdésére életbe léptettek. Mint valami vallomás, úgy hat reánk „Au-dessus de la mêlée” (A kavargás fölött) című cikke (*Journal de Genève*, 1914. szept. 22—23.), amelyből igazi emberiség szól hozzánk. Ime, rövidített fordítása:

„Oh hősiesség ifjúsága e világnak! Micsoda tékozló jókedvvel öntözi ez vérét a sóvár földre! Micsoda aratás a lekaszált áldozatokból e gyönyörű nyár napjai alatt! Ti mindnyájan, valamennyi nemzet ifjai, akiket egy közös eszmény oly tragikusan szembeüv egymással, ti fiatal ellenséges testvérek, — szlávok, akik törzsrokonaitoknak segítségére siettek, angolok,

¹ Rolland két nyílt levele és Hauptmann válasza olvasható Bonsels Waldemar „Das junge Deutschland und der Krieg” (München) című füzetében.

a kik a becsületért és jogért küzdők, rettenhetetlen belgák, akik a germán kolosszussal szembeszállni merészeltetek és Nyugat Thermopyléit oltalmazták, németek, akik Kant eszméiért küzdők és városát (Königsberg) védelmezték a kozákok rohamai ellen s kivált ti, kedves fiatal francia pajtásaim, akik éveken át rám biztátok álmaitokat és nekem, midőn csatába vonultatok, elküldtetek utolsó istenhozzádtokat, ti, akikben a forradalom hősei újra felálgolnak, — mily drágák vagytok előttem, akik a halálba rohantok! — Ti kötelességeket teljesítetek! De vajjon teljesítették-e mások is? Mi bátrak vagyunk azoknak, akik az ifjakat években megelőzik, az ő erkölcsi vezetőiknek, a közvélemény irányítóinak, az ő vallásos és világi előjáróiknak, az egyházaknak, a gondolkozóknak, a szocialista szónokoknak az igazságot megmondani. Hogyan! annyi élő gazdagság, a hősiesség annyi kincsei állottak kezeitek alatt! Mire adtátok őket oda? Micsoda célt tűztetek ezen, a legnagyobb lelki odaadással telt ifjúság elé, amely annyira vágyik magát feláldozni? — Az európai háborút, ezt az átkozott dulakodást, amely egy örült Európa látványát tárja elénk.

Igy örvöng a Nyugat három legnagyobb népe, a civilizáció őrzői egymás ellen saját vesztőkre. — S valóban olyan szilárd a mi civilizációnk, hogy nem féltek annak pilléreit megrendíteni? Nem látjátok be, hogy egyetlen eltört oszlop mindent fejetekre zudíthat? Hát teljeséggel lehetetlen volt úgy intézni a dolgokat, hogy egymással, ha nem szereltek is egyik a másikat, de nagy erényeikkel és nagy vétkeikkel összeférjének. S nem kellett volna e mindent elkövetni, hogy a béke szellemében (hiszen alig kíséreltették meg őszintén) oldjátok meg a vitás kérdéseket, — az akaratuk ellenére annektált népek problémáját és a termékeny munka áldásainak és a föld kincseinek egyenletes elosztását? Hát szükséges-e, hogy időről-időre a legerősebb abban tetszelegjen, hogy becsvágyával a másakra tehénkedjék, a többiek pedig örökre összeálljanak, hogy őt letiporják? Hát nem lesz ennek a gyermekes és véres játéknak, amelyben a résztvevők minden száz évben helyeiket változtatják, vége, amíg az emberiség egészen ki nem merül?

„Ezen szörnyűséges eposz legmegdöbbentőbb ismertetőjele az egyhangúságnak soha nem látott ténye a háború iránt valamennyi hadviselő nemzet körében. Ugy tetszik, mintha egy ragályos betegséghez hasonlóan, valami gyilkos düh, amely tíz évvel ezelőtt Tokióból indult ki, hőmpolygetné végig hatalmas hullámai. Egyik sem állott ellen ennek az epidémiának. Nem csupán a faji gyűlölet szenvedélyei, nem, maga az ész, a hit, a költészet, a tudomány, a szellem összes hatalmai is besoroztatnak az ezredekre s követik minden államban a hadseregeket. Nincs egyetlenegy sem e sok ország elitjei közt, aki ne kiáltana fel és meggyőződésből ne kiáltana föl, hogy népének ügye Isten ügye, az emberi szabadság és előhaladás ügye.

„Különfajta harcokat vívnak egymással a metafizikusok, a költők, a történetírók. Bergson ellen Eucken, Maeterlinck ellen Hauptmann, Hauptmann ellen Rolland, Bernard Schaw ellen Wells.

„De a két erkölcsi hatalom, amelyek gyöngeségét ez a ragályos háború a legcsattanóbban szemünk elé tárta: a kereszténység és a socialismus.

A vallásos vagy világi internacionale ezen versenyző apostolai egyszerre a legbuzgóbb nacionalistákká lettek. Hervé azt kívánja, hogy az austerlitz-i zászló alatt haljon meg. A legtisztább tan legtisztább őrizői: a német socialisták a német birodalmi gyűlésen megszavazzák a háborús hitelt és a porosz minisztérium rendelkezésére állanak.

„A nagy békefejedelem képviselői pedig: a plébánosok, lelkészek és püspökök ezrével vegyülnek a harcolók sorai közé és fegyverrel kezökben gyakorolják az isteni ígét: Ne öl! s Szeressétek egymást! A német, osztrák-magyar, vagy az orosz hadsereg mindenik győzelmi jelentése halált ad az isteni főhadvezérnek, — „ami régi Istenünk,“ „ami Istenünk“ — egyaránt ott szerepel II. Vilmos és Meyer Artúr (a Gaulois szerkesztője) ajkán. Mert mindenkinek megvan a maga Istene. S ezen istenek mindenikének, akár régi akár új, megvannak a maga lévitái, hogy őt védelmezzék és a többiek Istenét megsemmisítsék.

(Vége köv.)

Halotti beszéd és ima.

— Elmondotta Kaposy György nyugdíjazott égerszögi lelkész felett 1915. dec. 23-án Fodor György, perkupai lelkész. —

Szomorú halotti Gyülekezet!

Egy bevezgett élet hárfáján a húrok leszakadtak, az utolsó akkord is elnémult. Ennek az utolsó akkordnak fájdalmas rezgése összevegyült a világ-háború bódító zajával. Az utolsó sóhajt és nyögést hallatlanná tette az ágyúk dörgése, a világ harcterein szótszórtan fekvő sebesültek irtózatossá jankálása, a kedveseiktől megfosztott milliók egetverdeső siralma, a vigaszt nem találó hitetlenek ég felé szórt rémes átkai. Mintha csak hallanánk: „Előttem nincs jövő, csak múlt mögöttem, s az észbontó, a rettenő valóság; hogy ami volt, mind hiábavalóság. Nincsen jövő már, s nem fog soha lenni; mi ezután jó, a káosz, a semmi. Nincsen vigasztalásom, nincs reményem, hogy küzdelmeinek folytatása leszen. Igazság, nem fogsz vívni több csatákat. Csend — béke lesz, de csendje a halálnak. Nincsen mit várni, nincsen mit remélni, legjobb nem tudni semmiről, nem élni!“¹⁾

És a jaj, a nyögés, a világítélet zajában, észbontó fergetegében, egy beteget szállító kocsigördül alább-alább a régi, kinokkal is, boldogsággal is édes megszokott helyről a Kálvária útjain, a végső megáldoztatás felé. A pásztorbot összetörve, a biblia levelei rongyfoszlányokká tépve, az igehirdetői méltóság jelvénye: a palást — halotti szemfedő. Az Úr temploma örökké bezárva, életadó drágaságai más nemzedék kezén s a kereszttektől elborított istenszolgája révpártot ért.

Béke és nyugalom veled!

Életed, — folytonos szenvedés és megáldoztatás. Tanúbizonyságtétel az Úr akaratán való megnyugvásra. Mikor a hitetlenség, a keresztetektől túlnem akaró kishitűség azt súgta fülébe: „Atkozd meg az Istent és halj meg!“ szolgád ajkán megcsendült a fohász: „Uram! könnyel öntözöm nyoszolyám, de

¹⁾ (Reviczky Gy. Az utolsó költő e. művéből.)

böles végzésenden megnyugovám. Tudom, bár utaid nem láthatom, hogy javamra van könny és fájdalom." (Tompá M.)

Útja ott vezetett a sziklák meredekén, majd a kétségdúlt lélek észbontó sötétjében. Ott vezetett úttalan-úton, vérző-szaggató tövisek között, mikor nyögött, mint az eltiport féreg: „erőtlen és összetört vagyok, szívem keserősége miatt jajgatok, szívem dobogva ver, elhagy erőm s szemem világa, az sincs már velem!" (Zsolt. 38. 9. 11.)

De te, ott voltál vele, édes Istenünk! Oda álltád mellé őrző angyalodat, az önfeláldozó, nyugton tűrő, a fáradságokat némán viselő hitestársat, hogy keze eloszlassa homlokáról a szenvedés ráncait, letörölje szeméből a bánat könnyeit.

Az Úr akarata volt ez is! Kevés boldogság. Sok forró sóhajlás. Harc az élettel, mignem az élet lett a legnagyobb ellenség. Ime ez is legyőzve. A szabadító angyal, a halál megnyitotta az egek ajtaját, hogy odatérjen, hol letöröl az Isten szemünkről minden könnyhullatást. Hol nincs könny, nincs fájdalom, csak örökké tartó s zavartalan boldogság. Hol az Úr körül a megdicsőültek ajakán zeng: „Szent, szent a seregeknek ura, teljes a menny és a föld az ő dicsőségével!"

Miért könnyeznétek hát szíve szerettei? Miért könnyezné lelkének fele, a Kálvária útjain kereszt-emelője, a Golgotha szenvedései között csendes siratgatója, panaszló lelkének édes nyugtatója? „Oh légy erős, minő te lenni tudsz, ki könnyűvé teszed a nehezet." Áldás reád! Isten veled marad! Ne félj! (Tompá M. Olajág.)

Ne sirjatok ti sem, szerető testvérek, szerető rokonok, égerszögi nemes ecelésia, tornai református Egyházmegye, ennek tisztikara, lelkészei, barátai Isten hozzatok! Áldás reátok!

Született a megboldogult Barkán 1866-ban. Atyja Kaposy György ref. lelkész, édesanyja Vattay Katalin volt. A szülők legdrágább kincsei a gyermekek voltak. A könyv és gyermek bőven, a kenyér szűkösen. De a család felett az áldott szeretetben az Istennek lelke nyugodott. Iskoláit Jablonezán, a Szepességen és Sárospatakon végezte. Tanuló éveit a kiforrásnak éveit. Jókedvű, tréfát szerető, hűséges jóbarát. Tanulmányai befejezése után 1890. június 16—17-én Sárospatakon letette az első, vagyis kápláni vizsgát jó eredménnyel s a szini egyházban lett segédlelkész. Az új vizsgarend szerint a 2-ik vizsgát 1891. júniusában kellett volna letennie, de kéri, hogy miután tőle nem függő körülmények miatt azon nem jelenhet meg, vizsgáját szeptemberben tehesse le. (1891. Egyh. ker. jkv. 17.) Kérése teljesítetvén, a 2-ik vizsgát is letette, 1891. év augusztus havában már perkupai helyettes lelkész. 1892-ben pedig, miután Mészáros Lajos égerszögi lelkészt a Vajányi Lajos halála után a perkupai egyház hívta meg lelkészül, égerszögi lelkésszé választották s 1892. szept. hó 18-án a Miskolcra tartott egyházkerületi gyűlésen lelkésszé avattatott. Helyét 1893. április végén foglalta el, s ugyanezen év október hó 5-én feleségül vette Vajányi Lajos özvegyét, Massiczay Gabriellát, ki szerető hitestárs, majd a rossz napok beköszöntésével hűséges gondviselő.

Az maradt az életben is, ami volt diákkorában. Szerető barát, vendégszerető házigazda. Hiveinek lelkipásztora. Mellette szolgáló tanítóinak édes atyja.

Gondolkodó fő, meggyőződés embere. Mások által meggyőződésétől könnyen el nem téríthető, aki maga fürkészi a cselekményeket s azok okait, maga alkot magának mindenről ítéletet s nem a világ szava szerint fordul jobbra és balra, mint a szélkakas. Igazáért, meggyőződéseért vitatkozásra is kész. Alkalomadtán tréfaszerző s tréfaszerető. S mikor ezelőtt minítegy 9 évvel egyik lába megbénul s reazudultak a szenvedések s ezekre orvoslást nem talál, életkedvét még sem vesztette el. Nem akkor sem, mikor bénulása kiterjedt karjára s látásban azelőtt sem valami jó szemére. Túr Istenbe vetett bizalommal. Nyolc éven át káplánjai végezték a szolgálatot s az egyházkormányzást, mignem a múlt év októberében nyugdíjba vonult. Ekkor hagyta el az égerszögi egyházat s rokonaihoz közelebb, új lakóhelyére Szinbe költözött s itt érte a régen várt s nem rettegett vég 1915. december 21-én.

Az élet bomlott órája lejárt. Aludni tértél kedves barátom. Ne üzzük el szemeidről az álmot. Aludj békén! Legyen a sok gyötrelmem után álmod pihentető! Lelkednek a menny üdvösséget adó! Jertek, imádkozzunk:

Örök Isten! Merre, merre vagy? A hegy, völgy újhodása, a harmatesepp rezgése a fű hegyén, az érett kalászkok ingó tábora, a hervadó természet s a tél halálos álma nem téged mutat-e, nem rólad beszél-e?

A gyermek mosolygásában, a fejlődő ifjú tudományszomjában, a férfi kenyérkereső küzdelmeiben, az elert cél megszentelő örömeiben nem te szólsz-e hozzánk? Ezek nem rád mutatnak-e, mint eredetük forrására? Nem a te gondviselésedről zengenek-e ezek imádó halleluját?

Bizonnyal a te erőd dicsőül meg a tavasz megújulásában s az ifjú mosolyában. A nyár rejtőző kincseiben, a férfi munkájában. A hervadó természet lehullt lombjaiban, az életet kísérő nyomorok, bajok gyötrelmeiben. A tél halálos álmában, az emberi életet lezáró halotti szentfödében.

A te erőd dicsőült meg, óh Uram, most is a jeges tél karján, itt e koporsóban, ahol „halál váltotta fel az életet."

Az élet delén szőlőtől a te szolgádnak, ki téged hirdetett, nagyságodról beszélt, szíveket vigasztalt, gyászkonnyeket törölt. Ki hitben erősítő, reményre gerjesztő, a szeretet evangéliumának predikátora volt, kit kemény próbára tettél. Leverted a porba, hogy magadhoz emeld. Elvetted testének erejét, hogy lelkével téged keressen. S mikor tépelődő megsanyargatott lelke az élet kérdéseire megfelelni nem tudott, megnyitottad előtte egeid ajtaját, hol lepattant a titkok zára, hogy látván-lásson, dicsőítsen téged, nem földi, de égi hangokon.

Uram! Megnyugszunk szent tetszéseden. Amit te cselekedtél, jól van cselekedve.

Ezt a hitet, a te akaratodon való ezen megnyugvást add óh atyánk azok szívébe-lelkébe, kik még most bánattal néznek az eltávozó után.

Te légy a bánatban vigasztaló! Te légy könnyeik letörölője, szíveikben az egymás iránti áldozatos szeretet élesztője!

Meggyőitött, keresztekkel elhalmozott s most megnyugvást talált szolgád lelkét pedig vedd magadhoz! S ha megbotlott volna tán a szenvedések éjjelén, irgalmazz Uram, irgalmazz neki, a te szent fiadért, az Úr Jézusért kérünk. Ámen.

IRODALOM.

* **A Debreceni Lelkészi Tár** (szerk. Dr. Lencz Géza és Dr. Varga Zsigmond.) XIII. évfolyamának 1. s. száma a következő tartalommal jelent meg: I. *Theol. Értesítő.* Dr. Varga Zs., Az ókori keleti kutatások hatása a theologia különböző ágaira s azoknak egymáshoz való értékviszonyaira. II. *Beszédek és imák stb.* Dr. Baltazár D., Megtartás az Urban. (Háborús e. b.). Pásztor, Mindent cselekedhetem (Háborús e. b.). Csűrös J., Mit prédikál a háború? (Háborús e. b.). Marjay K., Megújulás. (Háborús újévi e. b.). Raffay S., A talentomokról. (Bibliamagy.). S. Szabó J., Az örökkévalóság keresése. (Háborús e. b. ifj. istentiszteleire.). Szombati Seabó I., Imadság haretéren eltemetett katona emlékeire. — Dr. Tüdös I., A játszó gyermekek és az utolsó ítélet. (E. b. elő- és utóimával.). III. *Értekezések.* Dr. Lencz G., A háború etikai megítélése. — Előfizetési ára egész évre 14 K.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Gyászhir.** Báró Bánffy Ernő, a kolozsvári kollégiumnak több mint 30 év óta gondnoka, majd főgondnoka, az igazgató-tanács egyik legbuzgóbb tagja, az Erdélyi Gazdasági Egylet elnöke, ref. egyházi és iskolai életünk hűséges, lelkiismeretes munkása f. hó 18-án 66 éves korában elhunyt. Áldott legyen emlékezete!

— **Igazgató-választás.** A zilahi ref. Wesselényi-kollégium előjárósága f. hó 10-én tartott ülésében egyhangúlag Kerekes Ernő tanárt választotta meg, Kines Gyula utódjául, a főgimnázium igazgatójává.

— **Gyűlések.** A ref. egyetemes tanügyi bizottság április 13. s következő napjain, a ref. egyetemes konvent május 23 s következő napjain fogja Budapesten a konvent székházában f. évi üléseit megtartani.

— **Módszeres értekezlet.** Dr. Kenessey Béla erdélyi püspök az erdélyi kollégiumok igazgatóit és vallás tanárait s a theologiai fakultás tanárait március 8-ra — a középiskolai vallásos nevelés és vallás tanítás problémáinak s közelebbről ama kérdésnek megbeszélése végett: mi módon nyerhető meg a közép- és főiskolai ifjúság az etikai idealizmus világ nézete számára? — módszeres értekezletre hívta össze Kolozsvárra. Mi e tervet, e kezdeményezést szerencsés, gazdag aratást ígérő gondolatnak találjuk, érette a megindító püspököt szívesen üdvözljük s jó reménységgel várjuk a tanácskozásból kibontakozó s mindnyájunknak útmutatásul szolgáló eredményeket.

— **A Sárospataki Irodalmi Kör** által rendezett háborús előadások sorozatában febr. 20-án volt, mintegy 600 főnyi hallgatóság részvételével, a harmadik felolvasás a következő műsorral: A *főiskolai énekkar* Nyéki Zeke Lajos főprecentor vezetése mellett Sz. Nagy József Honfidalát adta elő összevágóan, pompás színezéssel. Ezt követte Dr. Buza László jogtanárnak *A nemzetközi jog és a háború* c. igen érdekes és egyben tanulságos felolvasása, melyben a most dúló háború eseményeiből vett példákkal kapcsolatosan azt fejtegette, hogy a nemzetközi jog alaptételei mennyiben érvényesülnek s mennyiben sértenek meg az egymással hadat viselő államok részéről s kimutatta,

hogy a nemzetközi jog összeomlásáról nem lehet szó. Majd *Rácz Ilonka* úrleány szavalt el két háborús vonatkozású, szép költeményt (Muraközy Gyula: Két leány; Szávay Zoltán: Üzenet) kedvesen, tartalmukat finoman színező előadással. A közönség újra hallani kívánta s előadta Farkas Imre Tragédia c. szellemes költeményét, mire ismét sok tapsot kapott. A műsor utolsó pontja a *főiskolai énekkar* hatásos, alkalmi előadása volt. (Wegler: Fel a szent háborúra.) A következő előadás március hó 5-én lesz, amikor *Elekes Imre* főgimn. tanár fog felolvasást tartani *Paedagogiai problémák a háború után* címmel.

Zenevizsgálat. H. Bathó János főiskolai ének- és zenetanár leánya: H. Bathó Lenke okl. ének- és zenetanítónő márc. 1-én d. u. a főiskolai tápintézet helyiségében, jelentékeny részben főgimnáziumi tanulókból álló növendékeivel, nyilvános félévi *zenevizsgát* tart.

— **Protestáns Esték.** A M. Prot. Irod. Társaság *Pozsonyi köre* febr. 19—márc. 25. közt, hetenkint szombaton este, felolvasó estét rendez a következő tárgysorozattal: február 19-én: Női patronage-munka, dr. Králik Lajosné; február 26: Thököly, mint hitünk hőse, dr. Magyar Győzőtől; március 4-én: A szülő szem, Pröhle Henriktől; március 11-én: Új világ szemlélet, dr. Masznyik Endrétől; március 18-án: Hazafiság és keresztyénség, Kapi Bélától; márc. 25-én: A keresztyénség első küzdelmei, dr. Révay Józseftől. Mint a *L-t*-ből olvassuk, a M. Prot. Irod. Társaság *Debreceni köre* is fog április és május hónapban néhány felolvasó estét rendezni.

— **Az Emeljétek fel szíveteket** című fölhívásra, a főiskolai tápintézet támogatására, újabban a következő kegyes adományok érkeztek: *Ruszkay Gyula* jánosii ref. lelkész 40 K-t küldött a következő sorok kíséretében: „Ha van még egy parányi hely a sárospataki főiskola tápintézeti pénztárában az én csekély adományom elhelyezésére, kérem ezt oda tenni a főiskola hű fiainak többi áldozata közé. Legyen ez bizonyossága annak, hogy én is felemeltem szívemet és megláttam a tápintézet gyógyításra váró sebét”. *Köszeghy Dániel* hernádszurdoki ref. lelkész 30 K-t küldött, „mint az Alma Mater iránt érzett hálátartozása szemernyi részletét”. *Bartha László* tiszalöki ref. lelkész februári részletül 10 K-t küldött. Fogadják a nemeslelkű, fenkölt gondolkodású jóltevők kegyes adományaikért főiskolánk és a tanulóifjúság hálás köszönetét! (A nyugtázást folytatni fogjuk.)

— **A debreceni egyetem tanulmányi szabályzata,** amely a hivatalos lap febr. 20-iki számában jelent meg, visszatér a *leckepénz-rendszerhez*, amelyet a budapesti egyetem a múlt század kilencvenes éveinek elején eltörölt, helyébe a tandíj-rendszert léptetve életbe. Az új szabályzat szerint leckepénzt csak azokért az előadásokért fizet a hallgató, amelyek előadására önként vállalkozik, míg a tandíjat mindenki egyenlően fizeti. A debreceni egyetemen a hallgatók félévénként annyiszor 3 Kt fognak fizetni, amennyi a hallgatni kívánt heti órák száma; mivel 20 óra hallgatása kötelező, a leckepénz átlag 60 K lesz, — míg Budapesten a félévi tandíj 75 K.

— **A Kálvin-Szövetség,** *Fiers Elek* s. lelkész, volt ref. tanító személyében utazó titkárt állított be, aki készséggel és díjmentesen megy el mindenüvé, a hová a lelkészek meghívják, a Szövetség munkásságának ismertetésére és a helyi fiókszövetségek szervezésére.

— **Az Orsz. Református Sajtóiroda.** Wisinger Mór budapesti műtővös útján ref. jótékony célra a háborús nagy esztendő emlékeül felírással ezüst gyűrűket hozott forgalomba. Az előzetes megállapodás értelmében a konventi iroda előtt az első elszámolás megejtetvén, ennek eredményeképpen a Sajtóiroda egyházkerületünknek 1000 korona összeget küldött teljesen szabad felhasználásra „valamely jótékony vagy kulturális célra”.

— **Orosz fogságban** élő ref. hitfeleink, ahol többen vannak együtt, több helyen buzgó, intenzív vallásos életet élnek. Így a *spasskoczi* fogolytáborban élő ref. katonák rendszeres istenistezteteket tartanak, a sakramentumok kiszolgáltatásán kívül minden funkciót végeznek, elhalt bajtársaik sirjánál teljes végtiszteséget tesznek, sőt presbiteriumot szerveztek és kis egyház-köztség módjára élnek. (Ref. Szemle.)

— **Statisztika.** Az elmúlt 1915. évben 266000 gyermekkel kevesebb született Magyarországon, mint 1914-ben; hát még mennyi lesz majd a fogyatkozás 1916-ban!...

— **A mezőlaborczi templomra** megkezdődtek az adakozások; két adományozó lelkész 20—20 koronát küldött e célra s az indítványozónál is újabb 50 K van e célra. Míg a dolgok tovább nem alakulnak, legcélszerűbb lesz az e célra szánt összegeket a lelkes F. Varga Lajos lelkészhez, Nagyrábéra küldeni.

— **A Kálvineum és a hadikölcsönjegyzés.** A hajdú-böszörményi Hitelbank a lelkészek részéről hozzájutott hadikölcsönjegyzésekből jutalékképpen a Kálvineum javára alapítványként befizetett 4000, ugyanannak kézi pénztárába megtérítés címén 4625, a szegény lelkészözvegyek segélyére 2500, összesen 11,125 koronát. E szép eredmény meg is kétszereződhetik, ha a tavasszal bekövetkező 4-ik hadikölcsönjegyzésnél a lelkészek mind magukévé teszik az ügyet. (L-t.)

— **Mivel foglalkozzanak a lelkészegyleti gyűlések?** Gyurátz Ferenc ág. ev. püspök a f. 1916. évi lelkészértekezletnek a következő kérdőpontokat ajánlotta figyelmébe: 1. A háború tanulságai és az ezek által a társadalom és az egyház elé állított feladatok. 2. A vallás lélekemelő ereje a nehéz megpróbáltatások között. 3. Mit vár az ifjúság nevelésénél az iskolától, az egyháztársadalom és a haza. 4. A keresztyén vallás és a háború. 5. A reformáció négyszázados évfordulója. Hogy ünnepeljék ezt a gyülekezetek? Mily alkotásokkal tehetik emlékeztetést az egyházkerületek és az egyetem? 6. A magyar prot. biblia-társulat megalapításának célja s feltételei. Miképp állíthatjuk elő a munkássága megkezdéséhez szükséges anyagi erőt? 7. A lelkészképzés. Ohajtandó-e a gyakorlati életre minél alaposabb előkészítés céljából a theol. akad. hallgatók számára a IV. tanfolyam bevégezése után lelkészi seminárium szervezése egy évi tanfolyammal. Hol lenne ez felállítandó. 8. Nem volna-e tanácsos az egyházkerületek vagy az egyet. közgyűlés által oly értelmű határozat hozatala, hogy a főbb terményekre, gabona, fa, borra vonatkozólag az egyházmegye a lelkész és gyülekezet közt létrejött megegyezést csak akkor hagyja jóvá, ha ez a termények mindenkorai beszerzési árát biztosítja.

— **A budapesti Katona-Otthon,** amelyet a Ker. Ifj. Egyesület tart fenn a Sándor-utca 28. sz. ház I. emeletén, egyike a legszebb háborús intézményeknek a fővárosban, mert kellemes otthont nyújt az egyen-

ruhás vendégeknek, — akár újoncok, akár sebesültek vagy rokkantak, akár magyarok, akár más nemzetiségűek, — ahol újságot olvashatnak, sakkozhatnak, levelet írhatnak, azonkívül ingyen kapnak theát és cigarettát. Látogatóinak száma a múlt évben több volt 28000-nél; január hóban már 10637 katonára fordult meg az Otthonban, köztük magyar volt 4836, cseh 2010, német 1448, román 1266, horvát 462, szlovén 205, tót 151, bosnyák 188, szerb 22, lengyel 7 stb. Egy hölgybizottság tagjai felváltva teljesítenek szolgálatot az Otthonban, ellátják a katonákat s felügyelnek közöttük.

— **A szegedi zsidó hitközség** múlt évi jelentésében többek közt a következőket olvassuk: „Jónévű kereskedőosztályunk egy részét nehéz megpróbáltatás érte a háború izgalmainak során. A hadiszállítás megrendelésével és átvételével megbízott katonai közeg *visszaélésre vezető eljárása* egyes kifogástalan tisztességgű kereskedőnkre nézve is végzetes és sorsdöntő csapássá vált. A csapás végzetességét emelte az új megtorló törvény visszaható ereje és a háborús izgalom felháborította közvélemény hatása a bűnösség felfogására és a megtorlás mértékére. Nem tagadhatjuk meg részvétünket sem e szokatlan mértékben sújtott testvéreinktől, sem családjaiktól.” Mi köze egy hitközségnek a hadiszállítások körüli visszaélésekhez? hogyan lehet az efféle vétségek miatt törvényileg sújtott bűnözőkkel egy hitközségnek erkölcsi közösséget vállalnia?

HÁBORUS UJDONSÁGOK!

Háborus idők imádságos könyve

hadbavonult katonák és azok családjai számára Irta: Szolnoky Gerzson. — 7-ik kiadás. Ara vászonkötésben 1 kor. 10 drb. megrendelésnél 80 f., 25 darabnál 75 f., 50 darabnál 70 f., 100 drb.-nél 65 f., 1000 drb. megrendelésénél 55 fillér.

Tábori énekeskönyv

ref. katonafiaink részére. Összeállította: Uray Sándor. Ara 36 fillér; 10 drb. megrendelésénél 22 fillér, 100 drb.-nál 18 fill., 1000 drb. megrendelésénél 15 fillér.

Örök zöld koszorú

hőseink sirhalmára. Egybefonta Uray Sándor. Ara vászonkötésben 1 kor., nagyobb megrendelésnél megfelelő engedménnyel.

„Jöjjön el a Te országod.”

Egyházi beszédek a világháború idejéből. Irta: Jánosi Zoltán. — Ara fűzve 3 kor., vászonkötésben 5 korona. Portóra 20 fillér.

Háború és vallás

Felolvasások gyűjteménye gyülekezeti vallásos esték használat. Szerkesztette és összeállította Kapi Béla. Ara 4 korona, portóra 10 fillér.

Kaphatók:

Hegedűs és Sándor
protestáns irodalmi könyvkiadóhivatalában DEBRECENBEN.

SÁROSPATAKI REFORMÁTUS LAPOK

A TISZÁNINNENI REF. EGYHÁZKERÜLET ÉS A SÁROSPATAKI FŐISKOLA KÖZLÖNYE.

MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

ELŐFIZETÉSI DIJ		Főszerkesztő	Felelős szerkesztő és kiadó	HIRDETÉSEK DIJA:	
Egész évre	10 Kor.	RADÁCSI GYÖRGY	DR. RÁCZ LAJOS	Egész oldal	32 Kor.
Félévre	5 "	Főmunkatársak:		Fél "	16 "
		HARSÁNYI ISTVÁN	DR. BUZA LÁSZLÓ	Negyed "	8 "
				Nyolcad "	4 "

TARTALOM: Dr. Erdman R. Károly: Az egyház és a szociálizmus. (Vége.) — Kovácsy Sándor: A Sárospataki Irodalmi Kör multja és jövő feladatai. (Vége.) — Semleges és ellenséges hangok. V. (Vége.) — Horkay Lajos: Hálaadó istentisztelet és úrvacsoraosztás a rance—toporoutzi csata után. — Vegyes közlemények. — Hirdetés.

Az egyház és a szociálizmus.

Írta: Dr. Erdman R. Károly, princetoni egyetemi tanár.

(Folyt. és vége.)

A népies szociálizmus jogtalanságot követ el, mikor a becsültség és önzés gyanújába fogja az összes tőkepiénzeseket. Igaz, hogy a szociálizmusnak, mint gazdasági irányzatnak intelligensebb védelmezői különbséget tesznek az egyének felelősségteljes kötelességei és egy rendszer fogyatkozásai között. Ezek még rokonszenveznek is olyan tőkepiénzesekkel, akik az ő ellenőrzésükön túleső föltételek mellett és törvények alatt kénytelenek cselekedni s az életközösségek nem egy osztályát támadják, hanem új intézményeket keresnek, amelyek sérelem vagy igazságtalanság nélkül fogják biztosítani az alkalmat és feltételt igazabb egyenlőségért. De a „népies szociálizmus” minden vagyonos emberre ellenséges szemmel tekint. A gazdagok elleni jajveszékeléseik a legkeserűbb osztálygyűlöletet idézik elő és olyan szenvedélyeket keltenek fel, amelyek korlátozás nélkül erőszakot, anarchiát és egyetemes szerencsétlenséget fognak eredményezni. Nem lehet kétség az iránt, hogy a tőke gyakran kegyetlen, hogy időnként az igazságtalansághoz és zsarnoksághoz köze van, hogy gyakran kizsákmányolja a gyámoltalant s nyomort és inséget idéz fel, de e visszaélések nem általánosak. Ahol ezek megvannak, ott törvénnyel ellensúlyozhatók; s túlzás az az állítás, hogy ezeknek csak a tőke kiküszöbölésével és helyébe a kollektív tulajdonjog állításával lehet véget vetni. Más oldalról nem szabad elfelednünk, hogy a tőkepiénzesek nagy száma üzleti ügyben skrupulusan becsületes és alkalmazottak jólétét szívükön viselik. Azonban a „népies szociálizmus” annyira megmérgezte a köztudatot, hogy ez utóbbi állításokat sok helyen gunyolódva és kételkedve fogadnák. Mégis határozottan igaz, hogy a munkaadók között sokan vannak, akik nagy üzleti vállalatokat személyes felelősségüknek mély érzetével és rokonszenvesen bonyolítanak le. Továbbá meg kell jegyeznünk, hogy a serénység, hűség és becsületesség alapelvei, amint ezekét a keresztyén vallás tanítja, képessé teszik az embereket arra, hogy hatalmukat és vagyonukat növeljék s ez a társadalmi szervezet minden alakjában igaz. Az a pusztá tény, hogy valaki vagyonos, nem tekint-

hető bizonyítéknak arra nézve, hogy ő rablásügyben és kapzsiságban bűnös.

A népies szociálizmus elmulasztja felismerni, hogy az igazságosság, testvériség és jótékonyosság alapelvei, amelyek az ő vezéreiket állítólag áthatják, keresztyén alapelvek s az egyház ezeknek kifejezést adott úgy, mint semmi más emberi társaság. Aligha ésszerű dolog, ha a szociálisták azt vitatják, hogy az egyház által alapított és fenntartott összes kórházak, árvaházak és jótékony intézetek a keresztyén és pogány országokban csupán erőteljes törekvések a hamis és hanyatló társadalmi rend eltakarására. Szerintünk ezek inkább a Krisztus szellemének kifejezői, amely nélkül egyetlen társadalmi rendszer se ér el tökéletességet vagy nem maradhat fenn sokáig.

A népies szociálizmus életerejében fogyatékos, amennyiben az emberiség fizikai szükségleteit a szellemi szükségletek fölé helyezi. Ez, mint filozófia, határozottan materialista. Arra támaszkodik, hogy jobb társadalmi feltételek jobb embereket hoznak létre; a keresztyénség az tanítja, hogy jobb feltételek létrehozására jobb emberek szükségesek. A szociálizmus arra igyekszik, hogy az egyéneket a társadalom felemelésével emelje fel; a keresztyénség azt vitatja, hogy a társadalmat csak az egyének újjászülésével lehet felemelni. Ilyen újjászülést biztosítani az egyháznak legfőbb törekvése és funkciója s főüzenete a szociálizmushoz az, hogy az élet több, *hogyne az eledel és a test, hogyne az öltözet* (Luk. XII: 23). Azoknak, akik egyenlőségért, kedvező alkalmért és tökéletesebb anyagi feltételekért kiabálnak s egy egyetemes bőséggel, kényelemmel és boldogsággal teljes új korról álmodoznak, az egyház amaz isteni üzenetet ismétli: *Szükség néktek ujonnan születetek* (Ján. III: 7). Ha a szociálizmus, mint gazdasági elmélet, sikerre akar számot tartani, ezt csak az egyház segítségével érheti el, mert az összes felfogható társadalmi rendszerek közül egyik se függene jobban a nemes jellemtől és tiszta alapelvektől, mint a szociálisztikus állam; s az ilyen jellem előmutatása és ilyen alapelvek érvényesítése a keresztyén egyház kipróbált hivatása.

De a szociálizmus nem csupán tudományos gazdasági elmélet vagy népies materialista bölcészet, hanem komoly tiltakozás a kor társadalmi bajai és kegyetlenségei ellen. A jelenlegi gazdasági rendszer

fogyatkozásai ellen, a különös előjog és sánc mögé búvó igazságtalanság ellen, az általános szegénység, éhínség és kétségbeesés ellen. E tiltakozás nem mindig intelligens. Kiáltása néha artikulátlan és vad, de ezek társadalmi nyugtalanságának, komor elégedetlenségének, keserű irigységének és szomorúságának ad hangot, akiket a szocializmushoz semmi más nem köt, mint a fennálló társadalmi rend elleni tiltakozás és egy jövődől jobb kor jóslatai.

A szocializmus e tiltakozása az egyházat mintegy arra szólítja fel, hogy Krisztus társadalmi alapelveit kitartóbban hirdesse. Ez nem jelenti egy u. n. „társadalmi evangélium” elfogadását, amely a keresztyénség alapvető tanításait félreterzi és helyébe a jó cselekedetek vallását teszi; hiszen a kegyelem igazi evangéliuma elválaszthatatlan a jócselekedetek evangéliumától. A keresztyén tanításokat és keresztyén köteleességeket nem lehet egymástól elkülöníteni. Az új szövetség épp' oly világosan meghatározza a hívőnek viszonyát Krisztushoz, mint családjának tagjaihoz, társadalmi felebarátjaihoz és állami polgártársaihoz. Az evangélium e társadalmi tanításait ma ujjongva hangsúlyozni kell azoknak, akik az egész evangéliumot elfogadják s nem szabad egyedül azoknak tolmácsolására és alkalmazására bízni, akik a keresztyénséget lényegében tagadják, vagy a vallást valami modern társadalmi tannal pótolják.

Az egyháznak újfent hangsúlyoznia kell Krisztusnak és tanítványainak tanításait a házasságra és a családra nézve. E szent intézmény ellen sok hivatásos szocialista halálos támadást intéz. A szocializmus a házasság bármelyik elméletével nincs szükségképpen összekapcsolva, de — szerencsétlenségre! — nagyon gyakran az elválás laza elméleteivel és a szabad szerelem javaslataival van összekötve, amelyek pedig lerombolják a családot és feldulják a társadalmat.

Az egyháznak újból hirdetnie kell az Úr tanítását a vagyonnal való sáfarkodására vonatkozólag. Sokan, kik orthodox keresztyéneknek hiszik magukat, nyugtalankodnak és a — szerintük — „egyszerű evangélium”-ot óhajtva hallani, mikor lelkipásztoruk a szentírás alapelveit a keresztyén sáfárságot illetőleg kezdi fejtegetni. Szilárdan kell állani amellett, hogy valaki ép oly felelős azokért a módszerekért amelyekkel hatalmát, állását és tulajdonát szerzi, mint azért a módért, ahogyan ezeket használja; és hogy minden embernek számot kell adnia az Úrnak nem csak jövedelme egy tizedének használatáról, hanem minden kis részéről, amit önzően visszatart vagy elpazarol. A keresztyéneket arra kell emlékeztetni, hogy az Isten fiainak csalhatatlan próbaköve a szükségben levő felebarát iránti bánásmód.

Hasonlóképpen hangsúlyozni kell a szentírás alapelveit az úrra és szolgára, a munkaadóra és munkásra vonatkozólag. Ha egyfelől ragaszkodunk az igazságossághoz és rokonszenvhez, akkor másfelől ragaszkodnunk kell a feltétlen tisztességhez és hűséghez is. A tőke és munka közti összeütközést a társadalom újjászervezése nélkül lehetne kikerülni, ha az érdekelt feleket Krisztus evangéliumának egyszerű tanítása korlátozná.

Rendületlenül ki kell tartani az állam szentsége és amaz igazság mellett, hogy a kormányzás isteni intézmény. Ez a keresztyén polgárság kötelességeinek új hangsúlyozását jelenti. Az anarchiának és

törvénytelenüliségnek minden kifejezése szigorúan megdorgándó és gyorsan elfojtandó; s minden keresztyén polgárnak türelmesen kell igyekeznie arra, hogy a modern társadalmi és ipari élet bonyolult problémáit megoldja s hogy jobb erkölcsök meghonosításában és igazságosabb törvények hozásában segítségül legyen. A szocializmus sokat vesztené erejéből, ha az egyház gondosabban hirdetné azokat a világos társadalmi tanításokat, amelyek Krisztus evangéliumának kiegészítő részei.

A szocializmusnak e tiltakozása azt követeli az egyháztól, hogy tagjai a Krisztus társadalmi tanításait következetesebben gyakorolják. Könnyű hamis vádakkal illetni a keresztyéneket, sőt manapság az egyházat, mint a képmutatók tarsaságát, kik vallásukhoz és Urukhoz hűtelenek, kinevetni és kicsufolni is szokták. Nem szükséges tekintetbe venni e vádak, amelyek tudatlanságból, előítéletből vagy gyűlöletből fakadnak. A keresztyének nagy tömegei hívek igyekeznek lenni és Mesteröknek tetsző életet iparkodnak élni. Mindazonáltal igaz, hogy vannak az egyházban olyanok, akik öntudatosan bűnösök a társadalom ellen elkövetett vétkek miatt és mások, akik az involvált kérdések nehézsége miatt azon az alapon mentegetik magukat, hogy a gonosz eljárásaikat a kor ipari rendszere teszi elkerülhetetlenné. Némelyek egészen kellemesen érzik magukat az alatt, amit ők orthodox ígehirdetésnek tekintenek, jóllehet tudják, hogy vagyonuk bizonyos részvények mesterséges áremeléséből, konkurrens társaságok tönkremenéséből és a szegények arcveréjéből származik. Az ilyen ígehirdetésnek vélt orthodoxiája — úgy látszik — hibás az evangélium társadalmi tanításainak állításait illetőleg. Lehet valaki társadalmi bandita és kalóz s mégis hiheti a szűztől-születést és Krisztus feltámasztását; de valaki nem lehet keresztyén addig, amíg nem hiszi, hogy *ha egy meghalt mindenkiért, tehát mindazok meghaltak; és azért halt meg mindenkiért, hogy akik élnek, ezután ne maguknak éljenek, hanem annak, aki érettök meghalt és feltámasztatott* (II. K. r. V: 15); s Krisztusért élni annyi, mint érte élni az életnek minden munkakörében és vonatkozásában, legyen bár valaki munkaadó vagy alkalmazott, tőkepénzes vagy munkás, részvénytulajdonos vagy nap-számos.

Be kell látnunk a modern élet súlyos bonyolultságát s az ezzel karöltve járó problémák kényeségét és nehézségét, de mégse szabad támogatnunk olyan gyakorlatokat, amelyek igazságtalanok vagy nem keresztyéniak. Feltétlenül hűnek lenni a lelkiismerethez és Krisztushoz; pénz és társadalmi tekintély feláldozását vagy elvesztését jelenti. A keresztyének naponkénti felvétele és Krisztus követése nem mindig könnyű, de új felszólítás hangzik a hősiességre, a mártírságra. Feltétlenül hűség Krisztushoz az üzenetben és a társadalmi világban: ma gyakran keresztrefeszítést, fájdalmat, halált jelent; de hiszen a Mester is azon az úton ment, illő hát, hogy a szolga is ott menjen.

A szocializmus tiltakozása világos felhívása az egyháznak arra, hogy működési körét újonnan határozza meg és Urának jóslatait újból fejtse ki. Sokan vannak, akik a keresztyénség nevében új társadalmi rendet ígértek, Istennek országát, melyet az ő állításuk szerint az egyház fog elkezdni. Ez ígéretek beteljesedésének folytonos kimaradása az egyház

kritizálását vonta maga után és nem csekély mértékben növelte az ellene indított szociálistikus támadások keserűségét. Most az egyházat tartják felelősnek a társadalmi bűnökért és igazságtalanságért, a kor tévedéseieért és bajaiért; s e szerencsétlen helyzet miatt nagy részben önmagát kell okolnia. Az egyház olyan functiókat igényelt amelyek nem az övéi; olyan ígéretek tette, amelyekről nincs szó a szentírásban. Pl. azt is meg kell gondolni, hogy az állam is ép oly isteni intézmény, mint az egyház. A társadalmi újjászervezés biztosítása — szükség esetén — az állam feladata; az államnak kell a vétkeket megbüntetni s a visszaélések megszüntetését és az igazságosság megállapítását törvényes rendeletekkel és törvényhozási folyamatokkal biztosítani. Mikor az egyház az állam körébe eső functióba kezd, akkor szükségtelen kellemetlenségekbe sodorja magát és a világ előtt hamis helyzetbe jut. Még fontosabb azt kérdezni, hogy a szentírásnak micsoda jóslásai támogatják azt a kijelentést, hogy az egyház maga vezeti ide be Isten országát? Az bizonyos, hogy ez ország eljöveteletét ígérni tartozik; már most kell örködni, hogy tagjai ez ország törvényeinek engedelmeskedjenek, de lehetetlen az egyháztól azt kívánni, hogy Krisztus nélküli embereket az Úr alapelveinek elfogadására kényszerítsen. Az ő legfőbb tevékenysége az, hogy az egyének részéről teljes szívű odaadást és hódolatot biztosítson Krisztus számára. Kötelessége tagjainak számát a lehető leggyorsabban növelni és jótékony befolyását minden törvényes eszközzel kiterjeszteni; de az egyháznak és a világnak valódi boldog állapota Krisztus személyes visszajövetelével következik be. A világ reménye nem olyan új társadalmi rend, amelyet újjá nem született emberek alkotnak; nem olyan millennium, amelyet az emberek gondolnak; az emberiségnek nem szociálistikus állam formájára szervezett köztársasága, hanem a Krisztus által alapított ország az, amely a Király eljövetelekor dicsőséggel fogja beragyogni a földet!

Angolból fordította:

Székelly Sándor,
brownsvillei, Pa. és vid. ref. lelkész.

A Sárospataki Irodalmi Kör multja és jövő feladatai.

(Folytatás és vége).

A történelemmel kapcsolatos *Földrajz* terén állunk a leggyengébben. A Balogh, Fövenyesy, Sziliféle Földrajzok az engedélyezést nem nyerték meg. Ezeknek a könyveknek a helyettesítéséről már most gondoskodnia kell a Körnek, hogy ha a nyomtatás szüksége bekövetkezik, megbírált s jónak talált kézirat álljon a Kör rendelkezésére. A jövő tudománya a Földrajz lesz; olyan tankönyvet kell tehát a növendékek kezébe adni, mely a legszigorúbb bírálatot is kiállja s a legkényesebb ízlést is kielégítse. A hivatalos bírálat felsorolja a most használt könyvek hibáit, rámutat a javítandókra; ezek alapján kell a tankönyvet pályázat, vagy megbízás útján elkészíttetni.

Számtani példatáraink régiek, elavultak, még a mult század végéről valók, ezek helyettesítése folyamatban van; Bodor Dénes már elkészítette az első és második osztály számára való könyvet s a munka csak kiadásra vár. A többi részek kidolgozására is Bodor Dénes kapott megbízást.

A *Természetrajz* terén a Buza-féle tankönyv van használatban. E tankönyv nemcsak a legrégebb, de a legjobb kiadványaink közé tartozik s jó nevet szerzett úgy az írónak, mint a Körnek is. Ez év folyamán 9-ik kiadását érte meg. De az idő e könyv helyettesítését is megkívánja s Körünk egyik fiatal munkás tagja: Karádi György már el is készítette az újabb kívánalmaknak megfelelő tankönyvet. A bírálatok jónak találták a munkát s csak a kiadásról kell gondoskodni. Kérem is a Kört, hogy azonnal kezdje meg a kiadás előkészítését, mert bárhogy fogunk is sietni, egy év eltelik, míg a munka megjelenhet. A mi viszonyaink között nehezen megy minden dolog, ma pedig, mikor se szedő, se papiros, se szállítás, kétszeresen nehéz minden dolog keresztülvitele. Az nem baj, hogy a Buza-féle könyvből még vannak példányok, mert a megszokás hatalmas s a konzervativizmus ereje tanítóinknál még sokáig kíváncsossá fogja tenni e könyvet, de különben is az volna az ideális állapot, hogy a Kör kiadványai között is verseny fejlődne ki, hogy így a jobb győzelme biztosítva lenne.

A *Vegyten és Természettan* igen jó könyvvel van képviselve. Nem a magam véleményét mondom, de a hivatalos bírálatot szólaltatom meg. A Balogh Kálmán-féle *Vegyten és Természettan* harmadik kiadása 1915 ben jelent meg s engedélyezett tankönyv.

A *Magyar Alkotmánytan* terén három könyvünk volt: a Krüszely Balinté, a Ballagi Gézáé s jelenben a Buza-Hódossy-féle. A hivatalos bírálat ezt a könyvet is kedvezően fogadta s a minisztérium általános használatra engedélyezte. E téren is rendben vagyunk és nyugodtak lehetünk.

Annál több a kívánni való az *Ének-rovatnál*.

A *Kis Daloskönyv* 2 füzeté Pásztor Sámuel és Dezső Lajostól, noha engedélyezett könyv, nem fogy, ott hever a raktáron. Megvitatás tárgyává kell tenni, hogy mi a teendő e téren. Kovács Dezső Népiskolai Dalgyűjteménye jó könyv, engedélyezett könyv, de megbírálandó, helyettesíti-e a másik kettőt.

Az ének terén most két új könyvünk vár kiadásra. Hódossy Béla *Tárogatója és Kántorkönyve*, amazt a Zemplénmegyei tantesület adta ki első ízben, most az Irod. Körnek ajánlotta fel a szerző s a kör azt el is fogadta kiadásra; emennek kiadását a Főtiszteletű egyházkerület biztosította, kötelezőnek mondván ki annak megvétele az orgonás egyházakban. Mindkét könyv kiadásának ügye a gazd. választmány előtt van s remélem, hogy mind a kettő mielőbb megjelenik.

A népisk. oktatás két segéd könyvről kell még megemlékeznem, melyeknek kiadása tanügyi szempontból, felette kívánatos volna. A népisk. Irkák és a Palatábla kiadása.

A Főtiszt. egyházkerület az Egyháztörténeti Irkák kiadását rendelte el, de a kiadás megakadt. Megakadt pedig azért, mert a rajzok elkészítése nehézségbe ütközött s azok még ma sincsenek készen, pedig az eletrajzok közül már több a kiadást várja. Szinyei Gerzson, Zsoldos Benő, Maklár Pap Miklós, Radácsi György, Harsányi István, Gulyás József urak, az első felszólításra beadták az élet-rajzokat, az egyházkerület lelkészei is készséggel ígérték meg támogatásukat, de a dolog csak nem akar haladni.

Irod. Körünk az egyháztörténeti Irkákkal pár-

huzamosan tisztán csak tanügyi célokat szolgáló Sárospataki Irkákat is kívánt szerkeszteni, elfogadván Tóth Mihály tagtársunknak a rajzoktatást szolgáló, de az összes Népisk. tantárgyakat felölelő Irkatervezetét, melyhez a költségvetést Körünk a Szénásy Gyula céggel el is készítette. De mind a két Irka ügye függőbben van s megindítása jobb időkre vár. A dolgot azonban sokáig halasztani nem szabad, mert mások megelőzhetnek.

A Palatáblákat mind az Irod. Köri, mind a kerületi birálat kedvezően fogadta, de ezek kiadása tetemes költséggel jár s a kezelő bizottság a kockázatba nem mert belemenni. Kedvezőbb viszonyok majd erre is megadják az alkalmat.

E rövid vázlatos kimutatásban igyekeztem feltüntetni a Kör négyévi működését a Népisk. tankönyvírás terén. Hé sokat nem tettünk is, de az idő nyomtalanul még sem haladt el felettünk. Köszönet és ismételten köszönet azoknak, akik a munkában segítettek.

A megközelíthető adatok alapján összeállítottam az Irod. Kör Népisk. kiadványait 1873 óta s azt mint Előzékeny ki is nyomattam s azt tisztelettel bemutatom. Bizony nincs oka a Körnek szégyenkeznie, de van dicsekedni valója is. A nyomtatás szerint 43, valójában azonban már 47 könyvet készített és adott ki Körünk, annyit, amennyit más könyvkiadó-vállalat még alig adott ki. Ahoz nincsenek számadataink, hogy a befektetett tőke s vele szemben a bevétel milyen arányban áll, de ha csak a szellemi fölényt tekintem is, mit a kiadványok képviselnek, merem állítani, hogy az Irod. Kör létezése nemcsak jogosult, de a Főiskolára életkérdés is.

A gimnáziumi tankönyveknel ez az élénk munkásság nem fejlődött ki. Nemcsak a tanterv bizonytalan s előkészület alatt álló volta, de a forgalom kisebb terjedelme is oka annak, hogy ezen a téren kisebb az eredmény. Panaszra azonban itt sincs okunk. Az elmúlt 4 év alatt megjelent a magyarázatos Phaedruss és előkészület alatt van a Magyar Nyelvtan.

Ha én most csak egy félév eredményéről adnék ismertetést, tovább nem is foglalkoznám a gimnáziumi könyvek sorsával, de mert a jövő feladatait is tekintetbe veszem, kénytelen vagyok az itt végzendő feladatokról is megemlékezni s a teljesítendő dolgokra is rámutatni.

A gimnáziumi tankönyveknel nagy és fontos feladatok várnak a Kör tagjaira. Vegyük sorra a teendőket a tankönyvek szerint.

Első sorban vannak a Vallástani könyvek. A hat első osztályban használt tankönyvek 30 év óta vannak forgalomban. Nagy idő ez. Igaz, hogy a vallás-erkölcsi elvek azóta nem változtak s nagy baj is volna, ha változtak volna, de azok feldolgozási módja, az előadás mikéntje változhatott és változott is. Az egyháztörténetnél új adatok kerültek napfényre; ez adatok csoportosítása, a vezető eszmék szerinti elrendezése más lehet már ma, mint volt régebben. E téren is sok az elvégzendő, itt az ideje, hogy a Kör gondoskodjék a vallástani könyvek átdolgoztatásáról. Már előbb említettem, hogy nem akkor kell a dolgot kezdeni, mikor a nyomtatás szükséges-segége beáll, mert akkor már megbírált és jónak talált kéziratnak kell készen lennie. A 7-ik osztályban szükséges Hittannal még ma is csak kísérletezünk.

Hát nem volna-e annak megírására alkalmas emberünk? Csak nézzünk széjjel, bizonyára van.

Ott vannak továbbá a Magyar Nyelvi oktatás tankönyvei. Nyelvtanunk nincs. Olvasókönyveink javításra szorultak. Ez utóbbiak elkészítésére az egész Tanári karnak egyesülnie kell. Annyi erő, tudás és készület van a Sárospataki Főiskolában, hogy csak akarni kell s lehet kiváló Olvasókönyvünk. Van is egy erre felkért bizottságunk, csak meg kell a tagokat sürgetni.

De nem folytatom. A mélyen tisztelt Közgyűlés bölcsessége e rövid eszmefuttatásból is megérti a teendőket s belátja azt, hogy a gimnáziumi tankönyvek terén is sok lesz a tennivaló. Sem a Tanterv ingadozó volta, sem a nagy verseny nem ok arra, hogy a dolgot halasztgassuk. A felekezeti iskolák s köztük a Sárospataki Főiskola többször adott irányt a Tantervkészítés terén s ha erőnket próbára vetjük, s vállvetett munkával fogunk neki a dolognak, most is irányadó szerepet vihetünk. A tespedés is halál, a nemakarás pedig teljes megsemmisülés.

Mélyen Tisztelt Közgyűlés! Alapszabályaink szerint a másodelnöki állás 3 évenként betöltésre vár. Tavaly kellett volna lemondanom, de akkor erre az idő nem volt alkalmas. Akkor a lét és nemlét kérdése előtt álltunk. Ma az isteni gondviselés jóságából nyugodtabb perceink vannak s munkánkat folytathatjuk. Tisztelettel bocsátom azért állásomat a tisztelt Közgyűlés rendelkezésére, kérvén, hogy az alelnöki állást betölteni s a Főiskolai Levéltárban elhelyezett iratok átvételéről gondoskodni méltóztassék.

Kovácsy Sándor.

Semleges és ellenséges hangok.

Romain Rolland.

(Folytatás és vége.)

III.

„Oly erős a cyklon, amely valamennyiöket magával ragadja! Oly gyöngék az emberek, a kiket útjában előtalál — én épúgy, mint a többiek...

„Nohát, szedjük össze magunkat! Bármily természeti és erejű is a ragály — erkölcsi epidémia, komikus erők — nem lehetséges-e ellene szegülnünk? Meg kell-e előtte hajolnunk, mint a tiszteletreméltó Luzzatti tette (a Corriera della Sera-ban)? Azt fogjuk-e vele együtt mondani, hogy ezt a nagy és egyszerű igazságot, a hazaszeretetet megértjük: jó dolog, hogy a világháború démonja, amely ezeket lekaszál e földi életből, lerázta láncait? Így hát a hazaszeretet csak egy másik haza iránti gyűlöletből virulhatna és azoknak lemészárlásából, akik azt védelmezik? Ebben a tételben vad szörnyűség rejlik. Nem, hazám szeretete nem kívánja tőlem, hogy gyűlöljek és megsemmisítsem azokat a jámbor és hű lelkeket, amelyek az ő más hazájokat szeretik. Azt kívánja, hogy tiszteljem őket és hogy álljunk össze a mi közös javunkra.

„Köztünk, Nyugat népei közt semmi ok sem forgott fenn a háborúra. Dacára mindannak, amit egy bizonyos sajtó mondhat, felizgatva egy kisebb-ség által, amelynek érdekében áll a gyűlöletet szítani, mi testvérek Franciaországban, testvérek Angolországban, testvérek Németországban nem gyűlöljük

egymást. Én ismerlek titeket, ismerem magunkat. Népeink csak béke és szabadság után vágyakoztak. Aki képes volna a svájci hegyek tetejéről tekintetét a küzdőterre lebocsátani, az a harc tragikumát abban látná, hogy mindenik nép valóban legszentebb javában, függetlenségében, becsületében és életében fenyegetve érezte magát. De ki mérte rájuk ezt a csapást? Ki sodorta őket a kétségbeejtő kényszerűség ama dilemmájába, hogy vagy ellenfelüket megsemmisítik, vagy meghalnak? A legveszedelmesebb ellenség nem a határokon kívül van, az minden nemzetben bennrejlík és egy nemzet sem tud föl-emelkedni arra a bátorságra, hogy azt leküzdje (Rolland itt az imperialismust érti).

„Európa kiváló szellemei, nekünk kétféle otthonunk van: a mi földi hazánkbeli és a másik, Isten állama (civitas Dei). Az egyikben vendégek vagyunk, a másikat magunk építjük. Adjuk az elsőnek testeinket és hű szíveinket. De semminek mindabból, amit szeretünk — család, barátok, haza — semminek nincs joga a szellem fölött. A szellem a világosság. Kötelességünk azt a viharok fölé emelni és a felhőket, amelyek azt elhomályosíthatnák, elriasztani. Kötelességünk magasabbra és szélesebbre építeni annak a városnak kerítését, amely az igazságtalanságok és nemzeti gyűlölködések fölött áll és a mely a testvéries érzületű és szabad lelkeket az egész világon magába zárja.

„Tudom, az efféle gondolatok kevés meghallgatásra találnak e napokban. Az ifjú Európa, harci láztól emésztve s fiatal farkasfogait vigyorítva, megvetőleg fog mosolyogni. De majd, ha a lázroham elmúlt, ragadozó állati hősiességéből talán újra magához fog térni, sebeiben vérezve és kevésbé büszkén.

„Egyébiránt nem azért szólok, hogy meggyőzzem őket. Azért szólok, hogy lelkiismeretemen könnyítsek S tudom, hogy ezzel ezer más ember lelkiismeretén is könnyíték minden országban, a kik nem beszélhetnek vagy nem mernek beszélni.”

Rolland azóta is tovább írja a feldühödt indulatok lecsillapítására, egymás kölcsönös megértésére irányuló cikkeit. Szemébe mondja a gyűlölködőknek, hogy eljön a háború után az az idő, amikor a most szembeállók kinyújtják a kezüket és megvalósul a népek testvérisége. Nem szabad áttörni a hidat, mert egyszer csak átkelünk a folyón; nem szabad lerombolni a jövőt; ha a békében háború készül, készüljön béke a háborúban. Egyetlen alkalmat sem mulaszt el, hogy népszerűsítse a béke eszméjét ebben a borzalmas világháborúban. A bátor szókimondó író-költő még a háború kitörése előtt összegyűjtötte mindazokat a verseket, cikkeket, himnuszokat, amelyeket a béke érdekében mintegy csokorba foglalt s azokat a múlt év végén *A béke oltára* című kötetben kiadta. Valósággal megrázzák az ember lelkületét költői szárnyalású mondásai, gyönyörű hasonlatai, a melyekben — mint valami lelkipásztor — igyekszik meggyőzni olvasóit a béke igazságairól. Színes, csillogó mozaikokból építette föl a béke oltárát s belezokog lelkének-szívének minden húrja, mikor visszakesergi a béke napsütéses szép korszakát. A béke zsolozsmáit, majd friss himnuszát halljuk kicsendülni a költő szavaiból.

Am a franciák nem bírják neki az ellenség ezen becsülését, ezt a békülékeny hangulatot megbocsátani, s valóságos hajszát indítanak ellene. Az

írók, a publicisták, az álművészek nem felejtették el, hogy *János-Kristóf*-ban haragra kelt a dekadens művészet ellen, szíve mélyéből elítélte azt a művészietlen, nyers érzékiséggel telt irodalmat, a harmonia és szépség nélküli zenét, a társaság kétszínűségét, a rendtelenséget, kicsiséget, — s mindezzel szembe-helyezte az élő, egészséges művészetet, a munkásnépet, a félénk, eltaposott tehetséget. Hát itt a kellő óra, hogy megbosszulják magokat, s egymás után támadnak reá; szemére hányják, hogy hazája szolgálata helyett Svájcba szökött; a semlegesek hercegeinek csúfolják; azt mondják, hogy nem francia és német újságokba ír. Cikkeit nem adják ki, vagy kiforgatják, megcsontkítják; sőt még barátai, védelmezői cikkei is kiadatlanul maradnak. Erre összefoglalta cikkeit *A kavarodás felett* című könyvében, hogy a közönség lásson és ítélhessen. Az előszóban kijelenti, hogy bár megszaporodtak ellenségei, őt nem fogják gyűlöletre tanítani. Szégyennek mondja, hogy rá akarják kényszeríteni Franciaország ügyére, „hogy amit adunk az emberiség iránt való szeretetből, a hazától lopjuk el“ és szégyen üldözni azokat, akik azt mondják: „Aki árt az emberiségnek, árt Franciaországnak és aki szereti Franciaországot, szereti az emberiséget!“ (Magy. Figyelő, VI. évf. 3. sz. 233—235 l.)

A francia sajtó nagy és lármás karában az efféle hangok ritkák, sőt szinte hallatlanok s ezért olajágak a szebb és békésebb jövőre nézve, a mely után mindnyájan vágyakozunk.

Hálaadó istentisztelet s urvacsora-osztás a rance—toporoutzi csata után a m. kir. 40. honvédhadosztály ezredeinél.

Rance—Toporoutz két pravoszláv falu Bukovinában a besszarábiai határon egymástól 3—4 km.-re; e két falu északkeleti részét szegélyező dombokon állnak a hős: „uzsoki örök“, a dicsőséges 40. honvédhadosztály vitézei, két héten keresztül nappal mint éjjel rendületlenül állva Ivanov dobpergésszerű rettenetes ágyútűzét, közben a 14—16 sorban ömlő ellenséges gyalogság rohama roham után és mégis hiába minden, a legkiválóbb orosz hadosztály, a „vad tatár divízió“ orkánszerű rohamait is letiporja órák hosszat tartó kézi tusában a „Fokos“-hadosztály lelkes honvéd serege. S mikor a vad tusa helyén élő ellenség többé nincs, csupán hullahegyek meredeznek: akkor az ágyúk pokoli orkánját túlharsogja az ezer és ezer ajakról feltörő „Isten áldd meg a magyart!“ Fenséges jelenet, ellenséges hullahegyeken a Himnusz éneklő honvédség!

A rettenetes harc után, január 20-án az egész 40. honvédhadosztály pihenőbe ment a front mögé 3—4 km.-re. Nagy Pál tábornok, hadosztályparancsnok úrtól, akinek oroszlánrész jut a rance—toporoutzi dicsőségből, telefonon engedélyt kérek, hogy a hadosztály ezredeinek hálaadó istentiszteletet tarthassak s egyuttal a püspök urunk jóvoltából hozzám juttatott imakönyveket, füzeteket szétoszthassam a ref. harcosok között; az engedély megjött, mellette egy kálvinista tábornok lelkének szép bizonyágtétele. „Igen tisztelt Főtisztelendő Uram! Fogadja kérem benső hálás köszönetem a ref. vallású harcosaink közt terjeszteni szándékolt füzetek megküldéséért. Szándékát igen jónak tartom, nemes törekvésével

teljesen egyetértek s abban minden erőmmel igen szívesen támogatom. A füzeteket, különösen a kis imafüzetet magam is a legnagyobb örömmel használom. Kitűnő tisztelettel hálás hive, Nagy Pál tábornok. Mondanom sem kell, hogy e levél birtokában nem tarthattam az ungvári eset megisméltetésétől, hiszen ime, maga hadosztályunk generálisa az, aki ily magasra értékeli a cura pastorális.

Január 21-én a 30. budapesti honvédezred ref. legénységét kerestem fel Altruscán; a falu északi részén levő gör. kel. templom előtt már várnak feszes „Vigyázz”-ban. A tisztekkel együtt bevonulok a templomba; lassan, rendben begyűl a honvédség is, fenn a karban a 29. ezred zenekara helyezkedik el. A szép, tágas templom zsúfolásig tömve, a honvédek arcán néma áhitat, én is, ők is érezzük a pillanatok magasztosságát. Az ikonosztázia főkapujánál egy egyszerű asztal, rajta a szent jegyek. Aztán egyszerre, „mint sok vizeknek zúgása” tör fel az égre százak ajakáról „Te benned biztunk eleitől fogva”. Mire gondolnak ezek a hősök, mi az az érzés, amely keblökben dül, amelynek látható nyoma ott csörgedez az annyi halállal bátran szembenéző szemekből? A saját érzéseim s előtörő könyeim megadják a feleletet. Az ének elhangzik s szárnyal az ima, a hálaadás: a templom kárpítjáról utat tör magának az ég felé a lelkek mélyéről felszakadt sóhajokkal együtt. „Oh hála, magasztalás Uram, Felségednek! hogy meghallgattad azt a jó édes anyát, ki távol szép hazámban ostromolja imáival szent egedet s kihoztál a halálnak töriből. Hála, magasztalás, amiért száz halál közt is megőriztél, amiért megítélted ellenségeinket s igazságunk szerint fegyvereinket most is győzelemre segítetted. Légy velünk ezután is s jutass el mindnyájunkat ama végső nagy győzelemhez, melynél egy nemzet — egy világ borúl le előtted imádkozva. Amen.” *) Ima után egy rövid beszéd következik, amely részben méltatása az ezred hősiességének, részben bátorítás, lelkesítés a további szent küzdelemre; ime egy néhány mondat belőle. „Az az ezred, melynek ti hős honvédek kebelébe tartoztok, csodálatot s bámulatot keltő tanúbizonyságát adta mindig annak, hogy hivatása magaslatán áll. Lent Szerbia sziklás hegyei közt, mint az igazság bosszuló ostromai, a Kárpátok magas ormain, mint a hazai föld kapujának őrei, Galicia—Volhinia véráztatta rónáin és itt közel ismét a honi föld határaihoz, mint a haza és az egész monarchia védői, száz esatában, a halál rettentésének iszonyatai közt soha meg nem tántorodva, mindig hűséggel, kitartással, szent lelkesedéssel, ellenséges hullahegyeken a Hymnuszt énekelve bizonyítottátok be, hogy méltók vagytok hős unokák a hős elődökre, mindenek felett a magyar honvédnévre! Amit itt műveltetek, az meghalad minden emberi képzeletet, azt leírni, szóval elmondani, dicsérni vagy méltatni alig lehet, legfeljebb nagyságtok előtt meghajolva, az öröm kitörő dicsekedésével hirdetni, ezek az igazi hősök! — nem! — magyar honvédek! Viszhangja kél dicsőségeteknek az egész világon s Duna-Tisza ölén egy nemzet halála, kitörő öröme, szent büszkesége vall titeket boldogan a magáénak, édes anyák, hitvestársak, szerető gyermekek örömtől s boldogságtól mámorosan küldik gondolatban forró csókjaikat hős homlotokra! Oh látni

a büszkeség pirját, amint előnti a barna kun arcokat s a mélyen ülő fekete szemekben felvillanó fényt, amely egyszerre félelmetes, diadalmas, perzselő, — de sóvárgó is, vágyakozó a puha, meleg fészek s édes asszony után.

Beszéd után felhívom az úrvacsorával élni kívánókat, hogy maradjanak bent az Isten házában; nincs kényszer és senki sem megy el a templomból, hanem énekeljük mindnyájan nagy lelki örömmel „Oh mely szent az az indulat, mely veled örömmest mulat.” Minő felséges kép, milyen megragadó ez a bűnbevallás, hősök, az alázat köntösében. De megvallom, a helyzethez alkalmazkodva, itt változtattam a liturgián, mikor a kérdésekhez még odafűztem „s végül Istennek e szent hajlékában tegyetek ünnepélyes esküt, hogy a küzdelmek még hátralevő napjaiban hűséggel, kitartással, lelkesedéssel, mindhalálig való engedelmisséggel hősökhöz, magyar honvédekhez méltóan fogtok küzdeni s kötelességeiteket teljesíteni,” — elragadó lelkes erővel zúgott az ajkáról a szent esküvés „Isten engem úgy segéljen!” Úrvacsora-osztás alatt a zenekar alkalmi darabjait egy-egy énekvers váltotta fel.

Most figyelhettem meg csak közelebből ezeket az alacsony, barna fiukat, akik 40.000 nehéz gránát s srapel tüzet szenvedték végig; hány nyúlt vitustáncra emlékeztető remegéssel a kenyér után s hányan kellett fognom a kelyhet míg reszkető, meg-megvonagló ajkához odavitettem; teremő Isten! mi ment ott végbe, ahonnan ennyi sok remegő árny jött elő!? Pokol lehetett az, amelyről a przemysli Tyrteusz énekl: „Csak egy éjszakára küldjétek el őket: A hitleneket s az úzérkedőket. Csak egy éjszakára, Mikor a pokolnak égő torka tágul, S vér csorog a földön, vér csorog a fárul. Mikor a rongy sátor nyöszörög a szélben, S haló honvéd sóhajt: fiam... feleségem...”

Úrvacsoraosztás után a zenekar kíséretével a Hymnuszt énekeltek, majd felhívtam a harcosokat, hogy akik szükségét érzik lelkük erősítésének, azoknak imakönyvet, vallásos s hazafias tárgyú füzeteket fogok szétosztani. Gyönyörű jelenetek játszódtak le; úgy tisztelt, mint a legénység részéről 20—30 kéz nyúlt egyszerre a füzetek után, míg utoljára is kénytelen voltam sorba állíttatni őket és úgy osztani szét a füzeteket. Milyen fogékonyak itt a lelkek, milyen halásak az emberek, mennyire tudja, érzi itt még a legkérgesebb szív is, „itt más nincsen ki segítsen”. Másnap a 29 es kún honvédezrednél, 23—24-én, a szabadkai 6-os, pécsi 19-es ezredeknél voltam; hasonlóan folyt le mindenütt úgy az istentisztelet, mint az úrvacsora-osztás. En úgy éreztem, úgy láttam, hogy a nemes cél mindenütt diadalmaskodott, a lelkek közelebb jutottak a megtartó, erős Istenhez s megteljesedtek erővel, lelkesedéssel, szent reménykedéssel. Az úrvacsorával élők száma kb. 2500 volt, a szétosztott füzeteké 3500 db. Vajha azt az erőt, amelyet nyertek, elvitték volna magukkal újra oda, ahol naponként az élet legnagyobb megpróbáltatása: a halál áll előttük! vajha az a kis imakönyv, melyet oly nagy szeretettel fogadtak, erősekké, bizakodókká tenné őket továbbra is a halál árnyékának völgyén!

Horkay Lajos,

a m. kir. 40. honv.-hadoszt. ref. lelk.

*) Imák hadbavonult katonák számára.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Püspöki körlevél.** Dr. Tüdös István, a tiszán inneni egyházkerület püspöke, február 24-iki kelettel körlevelet intézett az egyházkerület gyülekezeteihez, amelynek 3 első, általánosabb érdekű pontja következőleg hangzik: 1. A nagy nyilvánosság előtt hosszabb idő óta tárgyalás alatt áll ez a kérdés: vajjon nem volna-e lélekemelő dolog, ha a világháború emlékére *Mezőlaborcon* egy ref. templom építtetnék a ref. lelkészek adakozásából s azoknak búzgolkodása folytán, akik ebben velünk együtt fáradoznak. E kérdés szerencsés megoldása érdekében püspöktársaimhoz fordultam a támogatásért, miután közös s nem csupán *kerületi ügyről van szó*. A püspök úr a gondolatot szívesen fogadták, hozzájárultak a *Mezőlaborcon* építendő ref. templom eszméjéhez s a támogatást is kilátásba helyezték. Ennek alapján minden ref. lelkésztársamhoz bizodalommal fordultam s kértem őket, hogy az adakozások során ne feledkezzenek meg a *mezőlaborci ref. templomról sem*, sőt hűveink figyelmét is kegyeskedjenek arra ráfordítani. S ha a többi kerületbeli lelkésztársamhoz bizalommal fordultam, sokkal nagyobb bizalommal fordulhatok saját kerületünk lelkészeihez, akikkel együttérzek s gondolkozom, akikkel együtt munkálkodom minden jó és nemes ügyben. Azért szeretettel kérem lelkésztársaimat: adakozásaik tárgyai s céljai sorába méltóztassanak a *mezőlaborci ref. templom építését is felvenni* s hűveik figyelmét is felhívni arra. Nem rendszeres gyűjtésről van szó, hanem egyszerűen a lélek megindulásáról olyan cél érdekében, amelyre mindnyájunknak illik adakozni. Az adományok hozzám küldendők! . . . *Mezőlaborc* a zempléni határszélen az utolsó hely, ahonnan a magyar református lélek éneklésben és imádkozásban felemelkedhetik az Urhoz, aki a világháborúban is megtartotta az ő hűveit. A már régebben kijelölt templomhelyen hadd épüljön fel az Urnak háza s a magyar szó hadd hangozzék onnan észak felé, ahonnan az ádáz ellenség megsemmisítésünkre tört, de meg kellett állania, mert a magyar vitézség megálljt kiáltott. A *mezőlaborci* sikon és magaslatokon elhullott magyar vitézek dicsőségének s emlékének hirdetésére hadd szolgáljon majd ama templom, amelyben a magyar honszerelemnek lángja is örökké lobog. — 2. A vallás- és közokt. m. kir. miniszter 9481/1916. sz. rendeletével akként intézkedett, hogy az *elemi népiskolai VI. osztályú záróvizsgák*, figyelemmel a háború okozta rendkívüli viszonyokra, a folyó tanévben is, miként tavaly, indokolt esetekben, április hó folyamán tarthatók meg. Ha iskoláink növendékeinek a záróvizsgálat megtarthatása szempontjából más iskolák növendékeivel való csoportosítása válik szükségessé, a kért írásbeli hozzájárulás minden esetre megadandó. Csoportosítás esetén a tanulók megvizsgálásánál tanítóink is résztvesznek. — 3. A vallás- és közokt. m. kir. miniszter tájékoztatást kívánván szerezni afelől, hogy a tanítóknak katonai szolgálatra történt bevonulása folytán a tanítás az egyes iskolákban miképen van biztosítva, 2400/1916. eln. sz. rendeletével a szükséges adatok beszerzésére utasította a kir. tanfelügyelőségeket. Felhívom Nagytiszteletűségedet, hogy a kir. tanfelügyelőségek ezirányú megkeresésének pontosan és sürgősen tegyenek eleget.

— **Gyászír.** Fábán Károly fehérgyarmati lelkész, egyházmegyei tanácsbíró, életének 61-ik évében, febr. 22-én elhunyt. Főiskolánknak volt hűséges tanítványa. Aldott legyen emlékezete.

— **Egyházkerületi gyűlés.** A *tiszántúli* egyházkerület június 13—14. napjain fogja tavaszi közgyűlését megtartani.

— **Az Emeljétek fel szíveteket** című fölhívásra, főiskolai tápintézetünk javára újabban a következő kegyes adományok érkeztek: *Tomory Dezső* szabolcsi ref. lelkész 100 koronát küldött a következő meleg sorok kíséretében: „Fenti összeget a sárospataki főiskola és tanári kara iránt érzett szeretetem jeléül — a tápintézet javára — küldöm. Méltóztassék ez összeget illetékes helyre juttatni. Mindig szerettem főiskolánkat, de szeretni is fogom kedves tanáraival együtt szívem utolsó dobbanásáig. A jóságos Istennek minden áldása szálljon drága főiskolánkra és kedves tanáira!” — *Varga Imre* sajoivánkai ref. lelkész 40 K-át küldött. — Fogadják az igen tisztelt, nemes lelkű jöltevők kegyes adományaikért főiskolánk és tanulóifjúságunk hálás köszönetét. (A nyugtázást folytatni fogjuk.)

— **Fölvétel a sárospataki tanítóképző-intézetbe.** A sárospataki tanítóképző-intézet első osztályába az 1916—17. iskolai évre oly éptestű tanulókat veszünk fel, akik életük 14 évét már betöltötték, 18 évesnél nem idősebbek és a gimnázium, reáliskola vagy polgári iskola IV. osztályának sikeres elvégzését szabályszerű iskolai bizonyítvánnyal igazolják. Akik felső népiskolát végeztek, felvételi vizsgálatot tartoznak tenni. Jó magaviseletű és szorgalmas tanulók az intézet új internátusában ingyen lakás, ingyen ellátás, vagy földíjas kedvezményben részesülnek. Néhány növendék pénzbeli ösztöndíjban részesíthető. Az összes növendékek tandíjmentesek. A fél köztartási kedvezményt élvező bennlakók havonként 20 korona 50 fillért, a teljes díjat fizető bennlakók havonként 41 korona köztartási és 3 korona lakásdíjat fizetnek. A tanítóképző intézet harmadik évfolyamába felvehetők oly tanulók, akik a polgári vagy középiskola hat osztályát sikerrel elvégezték. Az ilyen tanulók az I. és II. évfolyam különbözeti tárgyaiból vizsgálatot kötelesek tenni. Az egy koronás bélyeggel ellátott folyamodványok a Nagyméltóságú Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter Urhoz címezve, *folyó évi május 31-ig* alulírott hivatalához küldendők. Később érkező, vagy kellően föl nem szerelt kérvények figyelembe nem vehetők. A folyamodványhoz melléklendők: Születési bizonyítvány; 2. iskolai bizonyítvány a megelőző iskolai évről s ha a tanuló még iskolába jár, félévi értesítő; 3. Erre a célra kiállított új keletű tisztiorvosi bizonyítvány arról, hogy a folyamodó a tanítói pályára alkalmas; 4. azok részéről kik segélyért folyamodnak, új keletű hatósági községi bizonyítvány a szülők és a folyamodó vagyoni állapotáról, a családfő a) polgári állásának, b) évi jövedelmének, c) keresetképtelen kiskorú gyermekei számának, nevének és életkorának feltüntetésével; 6. honossági bizonyítvány. A folyamodás eredményéről a tanulók hozzártartozói legkésőbb augusztus hó 10-éig értesítettek; ezért a folyamodó pontos címét, ahová az értesítést várja (vármegye, utolsó posta, esetleg utca és házszám megjelölésével) írja a folyamodvány külső lapjára. Az intézet növendékei az egyházi énekekben és zenében s egyáltalában a kántori teendőkben is

kiképzést nyernek s sikeres vizsgálat után erről külön bizonyítványt kapnak. Sárospatak, 1916. február 23. *Hodossy Béla* igazgató.

— **Drágasági pótlék a debreceni kollégiumban.** A debreceni ref. tanítóképzőintézet tanárai — mivel az egyh.-kerület erre az intézetre nézve nem vette igénybe sem az államsegélyt, sem az állami fizetéskiegészítést, — háborús drágasági pótlékot sem fognak az államtól kapni, hanem erről az egyházkerület fog számukra gondoskodni. Addig is, míg az egyh.-ker. közgyűlés ezt megszavazza, az elnökség intézkedett, hogy fizetésök 10%-át beszerzési előleg gyanánt már most megkaphassák.

— **A Magy. Néprajzi Társaságnak** 1915 máj. 26-iki ülésén a Folklore Fellows magyar osztályának eddigi gyűjtéséről, Bán Aladártól előterjesztett főtitkári jelentés adatai szerint a gyűjtés az 1912—1915. években legnagyobb eredményre *Sárospatakon* vezetett, amennyiben itt a gyűjtők száma 59, míg Egerben 28, Győrött 11, Csurgon 7, Pápán 20, Nagyszalontán 11 s több más intézetben 1—5. „Első helyen áll a sárospataki gyűjtőszövetség és pedig nemcsak gyűjtőinek számával, hanem a gyűjtött anyag mennyiségére és minőségére nézve. E szövetség az összes anyagnak körülbelül 44%-át szolgáltatva... A gyűjtés sikerét nagy mértékben a vezető tisztelek buzgalmanak köszönhetjük. A sárospataki főgimnázium tanárai közül három: *Deák Geyza*, *Harsányi István* és *Novák Sándor*... szerepelnek értékes gyűjteményekkel s így személyes részvételükkel szép és buzdító példát nyújtottak a tanulóifjúságnak“ (Ethnographia, 1915. évf., 4—6. füzet, 337—338. l.).

— **A budapesti ref. egyházköztség,** a reformatio 400 éves fordulójának és Kálvin emlékének megörökítése tárgyában az egyetemes konventhez intézett Emlékiratában azt óhajtja, hogy ezen emlékműveknek és intézményeknek egy része, t. i. azok, amelyek a hazai ref. egyetemes egyházat érdeklik — tekintettel arra, hogy a budapesti egyházköztség a saját egyháztagjain kívül az egész ország ref. közönségének is jelentős szolgálatokat tesz — Budapesten helyeztessenek el. Nézete szerint az évforduló nemcsak bizonyos intézmények létesítése által, de külsőleg is kiemelkedő és hatással bíró építmények által volna méltóan megörökítendő — és pedig a Kálvin-téren. A létesítendő épületek közt lenne egy kiemelkedő szép új templom; ott lennének aztán: az evangélizáló termek, amelyek a zsinatok tartására is alkalmasak lennének, az egyh. főhatóságok tanácskozára és az administratio vitelére alkalmas helyiségek s irodák (mert ezeknek a főváros központjában és lehetőleg több ref. intézmény keretében kell elhelyezve lenniök), a főiskolai és középiskolai tanulók számára egy-egy internátus, vidéki lelkészeink, tanáraink, tanítóink s más egyházi alkalmazottaink s ezek férfi- és női családtagjai számára egy kényelmes és olcsó szálló (Hospiz). — Szép tervezetek, adja Isten, hogy meg is valósúlhassanak!

— **A mi legjobb holland barátunk,** dr. *Visscher Hugó*, utrechti egyet. theol. tanár — akitől 1908-ban mi is közzeltünk lapunkban egy szép Kálvin-jellemrajzot — az újkálvinista eszmék szilárd meggyőződésű és nagyérdemű munkása, a magyar diákok legőszintébb barátja, március 8-án ünnepli lelkészi és tanári működésének 25 éves jubileumát. Szívbeli jókívánataink szállnak felé ez alkalomból!

— **A törökök türelme.** Takáts S. írja: „A budai basák politikájának ránk nézve előnyös eredményei is voltak. Az ilyenek közé számítjuk az ő valláspolitikájukat is. Sajátságos játéka a sorsnak, hogy akkor, mikor a művelt bécsi udvar tagjai a vallási türelmetlenség zászlóvivőinek állottak be, a budai basák majdnem kivétel nélkül a legmeszebbmenő türelmet tanúsítják a ker. vallásfelekezetek iránt. A protestantizmusnak van is mit köszönnie a budai basáknak! Nemcsak a nagy Musztafa volt az egyetlen budai basa, aki prédikátort hozatott s azzal taníttatta a jobbágyait! Megtette ezt több basa is. Érdeemes megemlítenünk, hogy a basák Buda protestáns lakóinak a Szent-Magdolnáról nevezett ősi templomot engedték át, Budán katolikus csak egynéhány olasz kereskedő akadt. Ezek meg ugyanazon templom chorusát kaptak meg. És e két felekezet békésen megfér egy templomban! — A mikor a vallási türelmetlenség a felekezetek között a hódoltság területén is lábra kapott, a basák, bár nem igen avatkoztak a felekezetek villongásaiba, mégis mindig a gyöngébbnek fogták pártját. E mellett azonban hirdetik a türelmesség igéit. Nem egy basa levelében olvashatjuk: „Egy Istenünk van, egy emberek vagyunk, ha hitünkre különbözünk is.“ Hurim iszpáhia ugyanily szellemben írja 1588-ban: „Mert noha hitünk külön vagon, de hiszem ugyan, mind egy Istenünk vagyunk és mindnyájunknak meg kell egyszer halnunk és számot kell adnunk Isten előtt.“ (Rajzok a török világból. I. 128, 129, 130, 1.).

A Debreceni Lelkészi Tár

Szerkesztik: dr. Lencz Géza és dr. Varga Zsigmond

2. száma megjelent. Tartalma

I. THEOLOGIAI ÉRTESÍTŐ:

Dr. Varga Zsigmond: Az ótestamentomi nyelvészeti kutatások legújabb iránya, jellemzése, és irodalmi szemléje.

II. BESZÉDEK ÉS IMÁK KÜLÖNFÉLE ISTENTISZTELETI ALKALMAKRA.

Bede László, Szabadság ünnepén. Ima Március 15 re. *Háborús.* — **Bokor Sándor,** Kiábrándulások. — Közönséges egyházi beszéd Robertson után. — **Csikó Lajos,** Krisztus hegyi megdicsőülése. — Bibliai magyarázat. — **Dr. Daxer György,** Krisztus követése a kereszt felvételében. Böjti predikáció. *Háborús.* — **Péter Mihály,** A templom a keresztyén ember vára. Közönséges. *Háborús.* — **Dr. Tüdös István.** Ne szeressétek a világot. Böjti egyházi beszéd, előimával.

Előfizetési díja: Egész évre K 14.—, félévre K 7-50, negyed évre K 4.—. — Az „Evangelikus Lap“, „ORLE“ és „MELE“ tagjainak egész évre K 12.—. — Mutatványszámot az első számból kívánatra ingyen és bérmentve küldünk.

Kiadóhivatal: Debrecen, Piac-utca 34. sz.

SÁROSPATAKI REFORMÁTUS LAPOK

A TISZÁNINENI REF. EGYHÁZKERÜLET ÉS A SÁROSPATAKI FŐISKOLA KÖZLÖNYE.

MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

ELŐFIZETÉSI DIJ		Főszerkesztő	Felelős szerkesztő és kiadó	HIRDETÉSEK DIJA:	
Egész évre	10 Kor.	RADÁCSI GYÖRGY	DR. RÁCZ LAJOS	Egész oldal	32 Kor.
Félévre	5 "	Főmunkatársak:		Fél "	16 "
		HARSÁNYI ISTVÁN	DR. BUZA LÁSZLÓ	Negyed "	8 "
				Nyolcad "	4 "

TARTALOM: Freybe Gerhard: A lelkészek adómentessége. — Rác L.: Gárdonyi Géza tanulása Sárospatakon. — Körössy Sámuel: Falusi típusok. I. — Harsányi István: Esketési szertartás a XVII. századból. — Irodalom. — Vegyes közlemények. — Szerkesztői üzenetek. — Hirdetés.

A lelkészek adómentessége.*)

— Az Evangelische Freiheit-ből. —

Ama panaszok közé, amelyeket egyházellenes oldalról az egyház ellen felhozni szoktak, tartozik „a lelkészek egyházi adótól való mentessége is, amelyet igazán jobb volna megszüntetni,” — írja lic. Schettler „Die Kirche in der Schicksalsstunde der Gegenwart” című zsinati referatumban. Ha az eljövendő béke egész népünk számára nagy pénzügyi terhekkel fog járni, amelyeket csak adóemeléssel lehet megbírni, ha ez nemcsak az állami adókat, hanem a városok és községek adóját is jelentékenyen növelni fogja: vajjon akkor egy egész osztály, amely a háborúnál aránylag olcsó bőrrel szabadult, továbbra is élvezheti-e községi és egyházi adó alól való mentességet? Hozzá még egy oly rend, amelynek kötelessége és joga, hogy áldozatkészséget követeljen és támasszon?

Bizonyára sokan közülünk, talán a legtöbben, fájdalmasan érezték a lelkészek katonai szolgálatára vonatkozó rendelkezések hiányosságait, amelyek ugyan megóvták az evang. lelkészeket nagyobbarányú veszteségtől és az egyházi életet sok károsodástól, de az egyházas érzés: hijával levőknél könnyen a lelkési kar hazafias érzületének és teljesítményeinek kevésre becslésére vezethettek.

A legtöbben bizonynyal önként erősen megadóztatták magokat e háborús időkben és előtte jártak a gyülekezeteknek áldozatkészség tekintetében, sőt gyakran a többi hivatási ágakkal is versenyeztek ez irányban.

De ha a lelkészek községi és egyházi adómentessége, amely ha nem is mindenütt, de mindenestre az egész porosz országos egyházban fennáll, már a béke idején is sok megbotrántkozást keltett és a kilépési mozgalmaknál gyakran okvetlenül az egyik támadási pontot alkotta, mennyivel inkább ez lesz majd az eset egy ilyen sok áldozattal járó háború után! Nem azt kell-e minden lelkésznek kívánnia, hogy ő is segítsen az ő helyi gyülekezetének terheit — a háborúüthette sebek gyógyítására, a hadsegélye-

zési adósságok törlesztésére — az ő javadalmának megfelelő mértékben viselni? Persze a lelképásztorok fizetése még nem áll teljesen a többi akadémiai képzettségű tisztviselők fizetésével egy szinten; de az utóbbi 15 év alatt csaknem minden országos egyházban tetemesen javult, úgyhogy ez az adózás átlag nem fog többé a lehetetlenségek közé tartozni még ott sem, ahol talán a községi adó 300%-re rúg. De ha már általában korunk tudata előtt, egyházas miként egyháziatlant érzésű emberek szemében, a lelkészek ezen adómentessége sok tekintetben korszerűtlennek, megokolatlannak és fölülte antisociálisnak tűnik föl, — nem lehet és nem kell-e akkor nekünk lelkészeknek önként e kedvezmény megszüntetésére törekednünk? A törvények megváltoztatása annál könnyebben bekövetkezik, minél inkább mellette vannak magok az érdekeltek is. Ha ez a kath. egyházban nehézségekbe ütköznék is, ennek az evang. egyházban nem szabad előfordulnia.

Csak az átmeneti idő okozhatna sok-gyermekek, a háborús terhek által már eddig is erősen érintett lelkési családoknál nehézséget. Ilyeneknél a teljes adózáshoz való átmenet vagy 1—2—5 évre a békekötés után, talán a legközelebbi korpótlék megkapása utáni időre volna megállapítható, vagy pedig az átmenet azokra volna korlátozandó, akik a háború után jutnak lelkési állásba vagy helyváltoztatásnál magasabb javadalomba. Esetleg pátronusok, magistratusok vagy községi vezető hatóságok, akik állásbetöltési joggal vannak felruházva, a lelkési állást csak olyan pályázókkal tölthetnék be, akik készek arra, hogy a községi adófizetést is elvállalják. Még önkéntes községi adózás is lehetséges volna; de ez könnyen csütörtököt mondhat ott, ahol a gyülekezet egészben véve jómódú, s némely lelkész önkéntes adózás esetén a reá eső összeget inkább valamely szívéhez nőtt jótékonyági vagy egyházi intézménynek óhajtaná juttatni. Legjobb a kényszer, egyforma kötelezettség mindenki számára, amelyet legcélszerűbben minden új hivatalbalépésnél és az újonnan alkalmazottaknál lehetne életbeléptetni; így az idősebb sokgyermekes vagy adósságokkal küzdő lelkészek megterhelését elkerüljük. A berlini gyülekezeteknél is előfordul, hogy idősebb lelkészeknek még meg van engedve a tiszteletdíj elfogadása, ellenben ugyanazon gyülekezet ifjabb lelkészei állásba lépésük al-

*) Ez a közlemény utólag erősen igazolja az 1904—07. évi magyar ref. zsinatnak a lelkészek adózása tárgyában elfoglalt álláspontját, vagyis a lelkési adózás kimondását. Szerk.

kalmával fix fizetést kapnak s a rendkívüli szolgál-mányaikért való esetleges pénzádományok vissza-útatisztására vagy beszolgáltatására kötelezettek; ilyen átmeneti módon lassanként e rossz szokás teljesen el fog tűnni.

De kíváncsi lenne és nem egy rosszindulatú megítélésnek elejét vehetne, ha magok a lelkészek, esetleg a zsinati vagy parlamenti képviselők közve-títésével, munkálkodnának a teljes polgári adófizetési egyenlőségen; annál könnyebben lehetne azt a sokak részéről kívánt egyenlőséget katonai és tör-vénykezési teren is elérni.

Persze lesznek lelkészek, akik az egyházi adó-mentesség megszüntetését nem pénzügyi, hanem elvi okokból fogják ellenezni. Annak a régi alapelvnek: „Clericus clericum non decimat” szerintök mindenek előtt maga az egyházközség számára kell érvényes-nek lennie, amelynek a lelkész fizetését és a lelkész-lak jókarbantartását kell előteremtenie. A valóságban némely, leginkább falusi, hitvallásiilag egységes községben a községi és egyházi adó meg nincs külön-valasztva egymástól, hanem az egyházi szükségletek is az előbbiből fedeztetnek. Mindenek előtt azonban a lelkész, evang. felfogás szerint nem clericus, ha-nem csak oly gyülekezeti tag, mint bárki más, csupan bizonyos, minden többit megillető functiókkal van megbízva; ezért nem is lehetnek neki egyéb, csak pusztán istentiszteleti jellegű jogai. Miként ő és az övéi a zsácsko- és kollektagyűjtésben résztvesznek és ezt nem tisztán a „laikusok” tisztének hagyják, épúgy tartozik a templom, lelkészlak, község-háza stb. átalakításának vagy újjáépítésének terheiben is, ja-vadalmának megfelelő arányban résztvenni. Nem egyszer hall az ember olyan panaszokat, hogy a gyülekezeti előjárók vagy vének a költségekkel ta-karekoskodnak és az eiszenyt nem szeretik megol-dani. A lelkész könnyen állhat elő új tervekkel vagy ajánlatokkal, ha neki magának semmi része nincs az új költségek okozta újabb egyházi adóterhekben. Mily masként áll a dolog, ha az ilyen újítások és kívánságok pénzügyileg magának a lelkésznek is zsebbavagó kérdésévé válnak. Akkor a többieknél is hamarabb meglesz a hajlandóság az efféle költséges újítások számára. Egynémely költséget jövőben a gyülekezeteknél is meg lehet takarítani, így ha a jarasi egyházi közgyűlések (Bezirkssynoden) csak minden 3-ik vagy 5-ik évben, vagy csak az országos zsinatok ajánlatára, avagy azok közgyűlése előtt tartanak; hiszen a háború miatt részben már 3 év óta szünetelnek anélkül, hogy a lelkészek és gyüle-kezetek tevékenysége a háború alatt fennakadt volna. Ekként kell majd a háború után mindenféle egyházi újításnak elkövetkeznie; de a legfontosabbak egyike, épen a lelkészi állás tekintélye kedvéért, az ő teljes adófizetési egyenlőségek kell, hogy legyen!

Freybe Gerhard után.

Gárdonyi Géza tanulása Sárospatakon.

A kitűnő regényíró — a kit Mikszáth halála óta úgy tekinthetünk, mint legkedveltebb, a magyar nemzet szívéhez legközelebb álló, legzamatossabb elő-adású írónkat, — fejlődésének egy vékonyka fonalá-val, diákpályájának egy kicsi részletével a sárospataki főiskolához fűződik.

Erre vonatkozólag Szinnyei J. *Magyar Írók élete és művei* III. köt. 1018 lapján ezt olvassuk: „Isko-láit Sárospatakon, Budapesten és Egerben végezte.” Ez az állítás egy kis javításra szorúl s ezért lássuk: mikor s mennyi ideig járt Gárdonyi Sárospatakon? mit végzett s mily sikerrel végzett főiskolánkban?

Gárdonyi Geza az I. gimnáziumi osztályt járta a sárospataki főiskola főgimnáziumában, az 1874–75. iskolai évben, a ma is élő *Maklár Pap Miklós* osz-talytanár vezetése alatt, akinek úgy él emlékezetében, mint nagyon eleven, izgó-mozgó, vékony dongájú, szikár, sötéte gyermek. Az osztálykönyvben (tabella) mindkét félévben találunk reá vonatkozó adatokat. Az *első* félévről ezt olvassuk: *Ziegler Géza* (a Gár-donyi-nevet, mint tudjuk, később vette föl szülőföldje, a fejérmegyei Gárdony-község után, a melynek Agárd nevű pusztáján vagy tanyáján született), született 1863-ban, r. kath. vallású, atyja Sándor gépész, la-kik Jajhalmán (Takta-Harkány közelében levő, a b. Harkányi-uradalomhoz tartozó tanya), Zemplén me-gyében. Az egyes tárgyakból tanúsított előmenetel gyöngye közepes (elégséges); ezekben tehát nem árulja el sem a nagyobb szorgalmat, sem a kiválóbb fogé-konyságot, — sőt két tárgyból szinte a zéróig leszáll, a mennyiben a *vallástanból* tanjegyet sem kapott, hanem e helyett a jegyzet rovatába ez a bejegyzés került: *utóvizsgálatra útasítottatik*, ami azt mutatja, hogy nem nagyon szorgalmasan járogatott a kath. hitani órákra s ezért a kath. hitoktató nem adott neki tanjegyet, hanem pótló vizsgálatra útasította. A *szépirás* hirhedt mestere, a „*Szűcs Pátri*” néven közismert néhai Szűcs István tanár pedig, — a ki-vel szemben nehézkes föllépése, érdes modora miatt a tanulók sok csintalanságot megengedtek magok-nak — ezt diktálta be számára felévi tanjeggyül: *írása olvashatatlan*. Ime a gondviselés tréfája a tanári ítéllettel, akárcsak a Petőfi poezis-professzoránál, itt is ismétlődött; mert bizonyos, hogy az igénytelen, sőt „rossz ruházat” fülemilét takart. Bizonyos, hogy má az egész magyar nemzet egyhangúlag vallja, hogy a Gárdonyi írása nagyon is *kellemesen olvasható*. Ki tudja, hátha már akkor is, miközben a hosszú léniával dirigáló rajztanár útasítására finoman hajli-tott vonalakat kellett volna húzgálnia, ábrázoló lelke előtt az otthon elhagyott madárfészek, a virá-gos mező az ő bogaraival és pillangóival s a nótázó és tréfalkozó falusi leányok és legények alakjai le-begtek — s azután kapkodva, elhanyagva igyekezett pótolni a mulasztottakat!

A *második* félévi osztálykönyvben a tanjegyek helyén ezt a bejegyzést találjuk: *eltávozott*, ami mu-tatja, hogy Ziegler Géza a II. félév folyamán (mikor, nincs föltüntetve) kilepett intézetünk-ből s eltávozott Patakról, valószínűleg azért, mert szülei elköltöztek erről a vidékről. Mint ezekből látjuk, Szinnyei J. állítása csak ilyen javítással felel meg a szigorú igazságnak: „A magasabb iskolázást — vagyis a gimnáziumot — Sárospatakon kezdte, Budapesten és Egerben folytatta és végezte.”

Sajnos tehát, de időszerint mi Gárdonyit még félig-meddig sem mondhatjuk a magunkénak. De mégis, hogy a jeles író, lelke szerint, a miénk is: annak történeti bizonyosságát maga adta néhány évvel előbb. Elmondjuk, mert jól esik elmondanunk; el nem hallgatva még „*fajlatlatható*” vonatkozását sem. 1898. elején, akkori közigazgatónkhoz, Radácsi

Györgyhöz, azzal a kéréssel fordult, hogy szeretné megismerni a főiskola régi történetét, mert lelkében olyan regénnyel birkózik, melynek tárgya, egyik másik része Patakot is erinthei; ha tehát vannak ilyen nemű régi könyvek, óhajtaná azokat megszerezni. „Különben — mint írta — a pataki iskolának egy kis ideig én is tanítványa voltam, Maklár Pap Miklós volt a tanárom, *meg is vert*; de azért *mindig hálásan, szeretettel emlékszem rá.*” — Akkor tudtuk meg, hogy Gárdonyi az eleven régi Ziegler. Ez az elevenessége s az ebből származható rendetlensége hívta-e ki maga ellen az „ultima ratio” vagy talán a képességnek nagyobb szorgalomra ösztönzése: csak ő tudná már megmondani. Bizonyos, hogy az akkori népes osztályokban (ők 75-en voltak) ilyen correctio néha-néha mindkét okból szükséges volt. Bizonyára ez a túlnépesség is, meg talán az otthoni nagyobb felügyelet hiánya is lehetett az oka, hogy a gyermek oly rövid idő alatt nagyobb eredményre nem juthatott, a gyengék közé került s nem nagy reményekre jogosító bizonyítvánnyal távozott el iskolánkból. Ugy adta azonban a gondviselés, hogy ezért a régi rossz bizonyítványért az élet adta fényes bizonyítványnak az igazgató éppen a régi tanárnak, mint könyvraktár-felügyelőnek közvetítésével küldötte el (1898. febr. 23-án) a kért régi könyveket örömmel teljes karpótlásul a régi nádpalea ért. A könyvküldésre a következő rövid, de tanúságos, kedves levél volt a válasz:

„Tisztelt Uram!

Nagy örömet szerzett nekem szives soraival és az érdekes munkák megküldésével. Ezekből látom, hogy micsoda jeles, törénelmileg is nevezetes intézetnek voltam én félévig a növendéke. Az a magyar szellem, a mely a főiskolának ma is fundamentuma, azalatt a kis idő alatt is bizonyára nagy hatással volt rám, s hogy azután a főv. rosba kerültem, egyrészt a pataki félévnek köszönhetem, hogy a budapesti . . . levegő nem rontott meg a magyarságomban.

Szeretettel üdvözli önöket

tisztelő tanítványuk

Eger, 1898. III. 6.

Gárdonyi Géza.”

*

Mindez abból az alkalomból jut eszünkbe, hogy Gárdonyinak *Az én falum* című elbeszélő művét olvasván, annak II. kötetében „Egy dal története” cím alatt, ref. szülőföldjének s talán némi részben nálunk töltött iskolai pályájának benyomása, viszhangjaként a mi reformatus énekeinkről és istenitisztelésünkről a következő meleg sorokat találjuk:

„A szomszéd faluba új pap került. A kálvinistáknál nagy ünnep az új pap bemutatkozása. A templomban szép beszédek fognak hangzani. Hol a papok beszélnek, hol a világiak. Van úgy, hogy a parasztok közül is megszólal valaki; s többnyire ez a beszéd az ünnep koronája. — Átmentem én is. Az új kálvinista pap gyermekkori ismerősöm, a rektor meg jó barátom. Különben is mindig szívesen hallgatom a zsoltárokat. Micsoda szerencsés felekezet, hogy azon az erőből duzzadó régi szép magyar nyelven beszélhet az Éghez! Én pápista embernek születtem és szeretem is az én minden művészettel ékes pompás vallásomat. Csak az a latin szó, az ne

volna már benne! A kálvinista templomban magyar-nak érzem az Istent is.”

Igaz, hogy egy másik regényében kissé epés megjegyzést találunk a kálvinistákra. Az *Ábel és Eszter* című regényben ugyanis Eszter, a doktor felesége, amint elbeszéli régi imádójának otthon az anyósával történt összezördülését, ezt is hozzáteszi: „A férjem az anyjára nézett, arra a *konok kálvinista boszorkányra*, az meg azt mondta, hogyha ő egy cseléd miatt megszégyenül, elbújdosik a háztól.” De az egész jelenetből nyilván kitetszik, hogy itt a harag, a felindulás beszél Eszterből, hiszen ugyanekkor ezt a régi hűséges imádóját is sértéssel halmozza el, — aztán meg nem sokára kálvinista anyósára tett sértő megjegyzését is jóváteszi s nagyon szép elégtételt szolgáltat neki; mikor ugyanis haragját kitombolva hazamegy, „belepett az öreg anyós és mind a két kezét feléje nyújva, esdeklőn, könnyezve mondogta: Kérlek, ne haragudj. Én kérlek, a hevenyész aggnő! Vedd át a kucst, végy át mindent! Csak békétlenség ne legyen a háznál!” Ezzel Eszter, illetőleg Gárdonyi a legszebb bizonyítványt állítja ki az agg kálvinista nő jelleméről, aki ime sem nem *konok*, sem nem *boszorkány*, mint a mi yennek Eszter a harag, a sértett önértet szemüvegén át látta, — s mi is itt meggyugodva veszünk búcsút Gárdonyitól és továbbra is szívesen gondolunk az egykori pataki kisdiaakra!

Racz L.

Falusi típusok.

(Egy fiatal kálvinista pap jegyzetéből.)

1. Paróchia-építés.

Az volt ám csak a a paróchia, a hova engem megvalasztottak. Régen nem sírtam, de mikor először megláttam, bizony majdnem kiesett a könyű a szememből. Hát ezért tanultam én 16 esztendeig?

A kapu kifordulva a sarkából. A kerítésből az van meg, ami már nem volt jó a szomszédoknak tűzre. Az udvar benőve gazzal, szerb-tövissel, földi bodzával s Isten tudja mifele exotikus szeméttel. A háztetőn hol van, hol nincs zsindely. A falon csak imitt-amott vakolat s az ablakon üveg — K-serven látszott rajta a 6 évi vakancia, amit az épületek renoválása céljából kapott az egyház az öreg pap halála után.

Hát meg a belseje? . .

Az udvarról nyílik a pitvar. Ebből jobbra a konyha, balra a szoba. Ennyi az egész lokalitás. De a *menyiség* nem számít itt, hanem a *minőség*. Ennyi elég is lenne magam fajta szegény legénynek: hisz' ez se lesz tele soha. De hát *milyen*?

Tehát balra nyílik a szoba. Az ajtó kicsi, de a hasadások nagyok rajta.

— No, de a jó levegő kincset ér — bíztat a kúrátor, aki kísér a szemlémben.

Az ajtót könnyű kinyitni: nincs rajta zár, de felesleges is, úgy se lesz itt ellopni való soha. A szobát kimeszelték ugyan a jöttöm hírére, de a festékfoltos fal, mikor hazaérek, örömmel borúl a nyakamba egy jó darabon s kimutatja a regebbi zöld festéket indiszkréten. A korhadt padló fel van súrolva, de csak a közepén, a szélén ott van a meszeles cifra. Biztosan azért, hogy el ne tagadhassam a me-

szelést. A milyen a fal, olyan a padlás. Ugy látszik, kimustrált templom székekből tákolva: piros, zöld, sárga, fehér. Már a mint néhol befogta a meszelés, néhol nem. — Szépen váltakozva: hosszú deszka, rövid deszka, széles deszka, keskeny deszka. Ahol egyik fajta sem megfelel, ott léc, vagy az sem. A sarokban vedlett kályha: alázatosan félregömbülve. Ez a szoba.

A konyha ugyan ilyen, csak padló nincs s a kályha helyett egy lyukas vas sparherd.

— No, hát ez lesz a rezidenciája, Tiszteletes Uram! — mondja a kúrátor a terepszemle után. S hogy jobb kedvre hangoljon elkezdett beszélni tovább:

— Bizony lakott itt a falusi bába is ezelőtt egy esztendővel. Mikor esett, minden gyerekével együtt, — volt vagy hat — fazekat, tálat kapott s azzal fogta a vizet szobába, konyhába. Meg is unta hamar, hogy akkor olyan erős nyár járt. Azt mondta, hogy az okleveles szülésznőnek adjon a község becsülete-sebb lakást.

Mit vót' mit tenni. Adtunk neki más becsülete-sebket. Most abban lakik.

De mikor meglátta a keserves ábrázatomat: bizony csak ott hagyott kúrátor uram.

Azután néztük egymást az ajtó előtt álló árva eperfával s mintha a galyját kézfogásra nyújtotta volna s a levele suttozta volna:

— Isten hozott! Lesz még ez másképp is! . . .

„A rókáknak vagyon barlangjuk, a madaraknak vagyon fészük”: itt nekem is építenem *kell*, vagy akarnak, vagy nem. A lakatlan szigetre kivetett Robinson dühös elkeseredése vett erőt rajtam.

A 6 évi vakancia keveset fizetett, alig többet, mint a bibliai 7 sovány esztendő. Pedig a ki tor-nyot akar építeni: üljön le és számolja meg a pénzét! De a kétségbeesés rossz tanácsadó. Én pedig nem akartam kétségbeesni! Folyamodtam a grófunk-hoz: engedje meg, hogy követ fejtsünk a kőbányá-jából. Megengedte. Keservesen kifejtették télen át a zsellérek s a gazdák behordták. Tavaszra volt itt-hon 50 quadrát öl kövünk. Sokszor eszembe jutott az a görög mithológiai zenész: Amfion, (ha ugyan így hívták) aki úgy tudott muzsikálni, hogy a kövek is táncoltak, a mikor ráhúzta. Ha jól emlékszem rá, Thébe városát építette fel így. Ha én úgy tudnék csak egy-két napig: milyen szép kis paróchiát zenél-nék össze ezekből a kövekből. De hát az ábrándozás se jó tanácsadó!

Jött az új korszak: az adócsökkentési segély ideje. Ebben nekünk is részesedni kellene, mondo-gattam itt is, ott is a híveknek. Hiszen a pénzt csak elvették volna ők is, de az új adózási rendszerbe sehogy sem akartak beleegyezni. Ez kell nekem gon-doltam, nem Amfion! Fizetik az egyházi adót úgy, mint ideáig ezentúl is természetben. Kapjuk a *nagy* adócsökkentési segélyt: veszünk fel a terhére amor-tizációs kölcsönt. Így lett a kőhöz pénz is. Most már csak jóakarát kell. Próbáljuk meg azt is: hátha megjön?

Tavaszra (az igaz, hogy egy pár tél lefolyt közbe a megválasztásom óta) lehetett reálisan is beszélni az építkezésről. Hisz még Fekete Pál, az öregebb is, — az efféle dolgokban a legkonokabb kerékkötő — azt mondta a maga külön tájszólásán:

— Utóvégett oszt' má' ulyankor ha muszáj, hát muszáj!

Egy szép télutói vasárnap délután megtartottuk a közgyűlést a templomban. Ott voltak mind. A duzzogó Fekete János, akit a kúratárságból buktat-tak ki egy éve, kopasz fejével az első padban, mint első gazda. Varga János, a bíró 3 házasságban fia-val, akik mind adófizetői az egyháznak. Csúri szomorú özvegyiségével. A Bartókok egész hada. És a többiek mind, mind. Az öregebbek fekete fűrtös gubában, a fiatalja pirossal varrott cifra szűrben. Az asszo-nyok közül is egy néhány kíváncsibb természetű. Köztük a szép Véghné, aki vígan hozdozza az özvegyiségét.

Az amortizációs kölcsön felvételét egyhangúlag elhatároztuk. Hisz nem nyúl a zsebbe: az adócsök-kentési segély fedezi. Csak a nehezebb fejűek aggo-dalmaskodtak: hogy lesz abból valami, a mi nincs? Huncutság lesz abból! Hanem 300 szekér homokot is kellene közmunkába beszállítani. Nem messziről ugyan, csak a falu végéről a Hernádból. Van ott elég ingyen. De azért mégis félttem tőle. Nem is hiába, mert mikor a közgyűlési jegyző, a — tanító — olvasta, hogy kire mennyi jut a 300-ból, — Fekete János bizony megmondta, hogy ő nem hozza haza a a 28 szekérét.

— Fekete János uram nem olyan rossz ember, mint a hogy el akarná itt velünk bitetni, — mondom. — Tudom, hogy ő lesz az első, aki behordja. Mi az a Feri, meg a Gyula fiának, meg a négy ökrének. Csak tréfál! Az öreg hümmögött még valamit, de elfogadták a homok kivetését is. Be is hordta mind a 28 szekeret az elsők közt Fekete János uram.

Mikor jól kitavaszkodott, jöttek a kőművesek.

. . . Tervezgetés, mérésikélés, fundamentum-ásás. Közbe futkosás a faluba: nincs homok, kedves bátyám uram, nem lehet építeni. Kend még nem hozott! . . . Azután álmódzás a régi rossz paróchiá-ban az újról. . . Kétségbeesés egy-egy esős napon: ma sem dolgozhattak, soha se lesz készen. . . Mind, mind olyan várakozásteljes élvezet volt, hogy bizony felért a régi kétségbeeséssel, mikor a régi házat meg-láttam.

Azután a kellemetlenkedések. Öreg Fekete Pál veszekedése a kőművesekkel:

— Oszt' má' ulyankor igen közel építik a templomhoz. Meg fog gyúlni az Isten háza a kémény-től. Én megyek jelenteni az Esperes Urhoz!

De azért mikor feltették a bokrétát a felhúzott falra: ő hozta az áldomást, a felesége meg a kalá-csot, lángost a kőműveseknek. S úgy örült, mintha neki építenének.

Máskor meg Fodor Gyuri nézegette a munkát kaszával a vállán. Mindent szemügyre vesz bírál-gatva. Beszól neki Bartók:

— Gyöjjön már koma kaszálni!

— Nézem a várat, — mondja gúnyosan.

Mindez bizony keservesen esett. De azért csak épült, húzódtott felfelé. Már a piros cserép teteje is viritott s Fodor Gyuri is beállított az udvarra két mokány lovával s a szekérből, szalma közül két nagy bádoggal csillagot szed elő:

— A két ormára csináltattam. Lássá mindenki, hogy paplak, még pedig a kálvinistáké.

— Vár az, Gyuri, vár! — mondom neki.

— Ez dukál a mi papunknak! Feleli a mellét kivette.

Mire az első dér sárgára csipte az eperfámát,

behúrcolkodtam az új paróchiába. Négy hatalmas ablaka az utcára, széles verandája az udvarra! Belől négy tágas szobája, két-szárnyas ajtói hamar elfelejtették a régi nyomorúságot. A régít elbontottuk. Anyagját eladtuk: követ, fáját, ablakját, ajtaját 200 koronáért.

Egy reggel, mikor már csak imitt-amott rezgett egy levél az eperfán: Fekete Jánost nagy munkában leltem kint az udvaron. Birkabőr sapkája a feje búbján. Kopasz homloka csupa izzadság. Lyukakat ásott és hét almafa-csemetét ültetett el a régi paróchia helyére. Amikor meglát, magyarázgatja:

— Tetszik tudni, — Tisztelendő uram — tavasszal oltottam, ide szántam. Lássá, hogy csakugyan nem vagyok olyan rossz ember, mint gondolják. Majd a tisztelendőné asszonynak fog teremni. Mert most tán már lakadalmazhatunk, vagy mi?!

Körössy Sámuel.

Ref. esketési szertartás a XVII. századból.

Az alábbi, eddig ismeretlen szövegű esketési szertartás Csuzi Cseh Jakab losonci ref. lelkész „Edom ostora, avagy Abdiás próféta látásának egy-néhány elmékedésekben foglaltatott világos magyarázattya” című, 1682-ben Debrecenben kiadott műve sárospataki példányához kötött XVII. századbeli kéziratban maradt ránk. Terjedelme 6 nyolcadrét alakú levél. Iratásának ideje, miután a könyv, melyhez hozzákötetett, 1682-ből való: az 1682. körüli időre tehető, és pedig mivel a könyv kötése megjelenésével (1682.) egykorú, *pár évvel 1862. előttré*. Ez a kézirat, melyet a könyvtári kéziratár rendezésekor 698. sz. a vettem fel a kéziratok lajstromába, figyelemreméltó, becses adalékot szolgáltat a magyarországi ref. liturgia történetéhez. Szövege hű másolatban, egész terjedelmében így hangzik:

Ritus

Conjugium ineuntium copulandi.

Dje Diminico, Djem Quo Conjuges Copulandi sunt precedentibus Tribus. (scil:) ante Copulam, nomina Matrimonium ineuntium, finitâ Concione Coram toto Coëtü, e suggesto publicanda sunt, secundum Canonem Ecclesiasticum. hoc modo:

Házassúllandó személiek vadnak,

Ezt. P. és N. N. vette, etc . . .

Postea Dje prestituto dum Concio, v. preces finitae sunt, sistuntur Matrimonium contrahentes, Pastores, praesentibus Convivis, et Exordium instituendum est hoc modo:

Minek előtte Istent főlő hívek ez előnkben állítatott Személieket az hitnek általa egyben adnánk, és a' Sz: házasságban való szabados életre elől botsátanánk, Annak előtte szükséges, és illendő dolog egy edj szóval megtudnunk: Mi légyen a' Sz: Házasság? és a' Sz: Házasságban élőknek, mi légyen az ő Tisztek?

A' Sz: Házasság semmi nem egyéb; hanem a' Tellyes Sz: Háromság Isten rendeléséből két öszve illendő Személieknek edj Férfiúnak, és edj Aszszonyi állatnak hit által való meg oszolhatatlan edjben köttetése, az egymást segítségnek emberi Nemzet Szaporodásának, és a' tisztátalanságnak el távoztatásának okáért; Az hol eszünkben veszszük a' Sz: Házasságnak Szerző okát, *Materiáját* etc.

I. Szerző okát v(agyis) kitül szereztetett, és honnan vött légyen magának eredetett a' Sz: Házasság? R. A' Tellyes Sz: háromság edj Istentől, melyet világossan le ír Mójses Gen. 2: w. 18.20.21. et Sequentibus.

Unde Tanúld meg kegyes lélek a' Sz: Házasságnak betsülletes voltát, és a' Páristák heltelen cselekedetét, kik a' Sz: Házasságot az egyházi rendtől (hogj már igen tiltyák) mint rendeletlen és illetlen dolgot.

Külömben taníttya az Apostol Sz: Pál Hebr. 13.4. *Tiszteletes ú. m. minden rendek között az házasság, és a' fertelmesség nélkül való ágyas ház; a' Paráznakat pedig, és a Sz: házasság rontókat, az Isten megüli.*

Porro: Az Isten rendelési között nintsen illetlen és betstelen.

II. *Materiáját* [Quod att.] v(agyis) Miből szereztetett, és miből áll a' Sz: Házasság? R. Két egymáshoz illendő Személiekből, edj Férfiúból, és edj Aszszonyi állatból, nem többül, sem kevesebbül. Többül nem, mert az hol így vagjon, nem tiszta Házasság; hanem fertelmes élet, mint a' Törökök és Tatárok között. 1. Cor. 7:2. *A paráznaságnak eltávoztatásáért minden férfi etc.* Egyéb iránt a' Mindenható Isten az Éva helyett teremthetett volna 20. vagy többet is; sed non fecit.

A régiek között is ő Felsége tsak el szenyvette; de nem javallotta a' sok Feleségűséget.

Kevesebbül nem, mert a' Sz: Házasságban Szövetség vagyon, A' Szövetség pedig legalább e' kettőt megkívánnya: 1. Hogj egymáshoz illendőkből legjenek, sem nem két Férfiúból, sem nem két Aszszonyi állatból, m(ert) ezek nem illendők.

III. *Formáját* (a' mi illeti) avagy miből állyon, 's. mi formán légyen a' Sz: Házasság? R. Belsőképen a' Sz: Házasságra menő személieknek edj-máshoz való jóakarattyokban consensusokban, és tellyes végekben való megedjezésekben; mellyel meg nyugosznak azon, hogy tellyes életekben edjmásnak segítő Társai lesznek.

Külső képen pedig, ebben a' külső (szemmel látott) rendtartásban, a' mellyben láttjuk az házassúllandó személieket az Isten népe között öszve adattatni. etc.

IV. *Vegeit* (a' mi illeti) Mitsoda végekre szereztetett a' Sz: Házasság?

Első vége. Hogy az ember a' bünért reája vetett életének súllyát, gondját és bajját (mellyek alatt egjedül meg gjözzethetnék, és veszedelemben esnék).

Ketten egymás emberségével és segítségével könnyebben el vihessék, az ő segítő társával. Ez adatik előnkben Gen. 2:18. et. seq.

Második vége. Az emberi Nemzetségnek szaporodása, hogy a' Sz: Házasságban élven: gyümöltsöz-hessenek és az emberi Nemzetséget szaporíthassák, hogj az Isten is gyűjtögethessen magának népet az ő Sz: igije által, Kivel a' Menny országnak megüressült karjai bé tölttessenek.

Ezeket adja előnkben Gen. 2:18. et. seqv.

Harmadik vége. A' Tisztátalanságnak eltávoztatása, hogj kinek kinek tulajdon társa lévén, és azzal Istenessen élven: a' tisztátalanságtól (mellyre minden végeknél hajlandóbb az megromlott Természet). Önnön magát megóhassa, és tisztán tarthassa.

Ezt adja előnkben Sz. Pál. 1. Cor. 7:2. egyéb aránt az Isten a' fertelmeseket elveszti. Hebr: 13:4.

Porro: Előnkben adatnak a' Sz: Házasságra menendő személyeknek *tisztek*: Melyek két felék: vagy Közönségessek, vagj Kiváltképen valók.

Közönségessek, melyek mind a' Ferfiúra, mind az Aszszonyi állatra egjiránt illenek; tartoznak;

I. Az egymáshoz való tiszta, Szín mutatás nélkül való sz: szereteti, hogy edgyik a' másikat Istenessen szeresse tellyes életekben. Errül szól Sz: Pál Eph. 5:25. 26.

II. Az Isteni sz: szolgálatokban serény foglatosság, hogj mind a' ketten megemlékezzenek az ő Teremtő Istenékről, őtet szeressék, betsüllyék, tisztellyék, féllýék, imádgják, néki könyörögjönnek, hálákat adjanak templomban eljárjanak, az Istennek igijét halgassák. Eccles. 12.3. Math. 4.10.

III. Az Istentől adattatandó magzatoknak felnevelése, hogj az Istennek kijelentett Sz: akarattya szerint, azokat Isteni félelemben, jó erköltsőkben tanítsák, nevellyék, scholában adjak, Miatyánk, Hiszek edj Isten, és a' Tíz Parantsolatra oktassák. Erre tanít Sz: Pál Apl. Ephes. 6.4. A' Szitoktól, átoktól és egyébféle bűnöktől, erköltstelenségektől tiítsák.

Kiváltképen valók azok a' melyek vagj tsak a' Férfiúra, avagj az Aszszonyi állatra tartoznak. A Férfiúra im ezek:

I. Hogy az ő Istenétől adatott Feleségét illendő képen meg betsüllye, szolgállójának, vagj lába kaptzájának ne tartsa, mert más a' Feleség, más a' Szolgálló is.

Ember az ő Hitves Társát meg szokta betsüllyeni. Isten is azért nem vette lába tsontyából Ádamnak azt a' tsontot, mellyből formállá az Évát; hanem középből ódala tsontját, és abból állatá. Gen. 2:21. Ezzel mutatván: hogj noha nem Aszszonyává, mind azon által nem is Szolgállójává teremtette, 's. állatta Isten a' Férfiúnak H(ázas) Társává.

II. Hogy az ő férjének mindenek ellen, minden igaz ügyében, bajában gjamola, 's. óltalmazója légyen; mert feje nékie. Eph. 5:23. *Mert a' Férfiú Feje az ő Feleségének*. Hogy őtet az ő igaz keresvényével (amint az ő rendek 's. állapotok kívánnya) illendő képen el tartsa, eledelét és ruházattját kiszolgáltassa.

Egyéb iránt 1. Tim. 5:8. *Ha valaki az öveiről, és kivált háza népéről (elfeletkezik) gondot nem visel, az a hitet megtagatta, és az hitellennél alább való.*

Az Asszonyi állatra im ezek:

I. Hogy az ő Istenétől néki adatott Férjét úgy betsüllye mint Urát, nem tsak mint Társát, miképen betsüllyé Sára 1. Petr. 3:6.

II. Hogy ő azon Férjének tisztességes, és Tisztaságos dolgokban (valamellyek az Istennek törvényével nem ellenkeznek) engedelmes, jó szó fogadó légyen, mint Szent Péter parantsollya. 1. Petr. 3:5. 6.

III. Hogy az ő Férje keresvényének, nagj munkával keresett jószágának Takargatója és gondviselője légyen, el ne vesztegesse, Pazarollya.

Ezek azért a' ti tisztetek Szerető Atyám Fiai; melyekben hogj ti jó lekiismerettel el jártok, mind az Isten előtt (a' ki a' Sz. Házasságot szerzetie) mind az emberek előtt (akik között fogtok élni, 's. lakni) tisztességes és kedves léssen ati életek.

Mellynek elkövetésére segéllyen az Atya benne teket, Szerelmes Fiaért, a' J. Krisztusért. Amen.

(Folyt. köv.)

IRODALOM.

* **Háború és vallás.** Felolvasás-gyűjtemény. Szerkesztette *Kapi Béla* körmendi evang. lelkész. Kiadja a' Dunántúli Evang. Egyházkerületi Evangéliomi Egyesület. Körmend, 1916. 8r. 155 lap. Ára 4 K. — Ezt a háborús viszonyokkal számot vető felolvasás-gyűjteményt a címlapon megnevezett Egyesület a gyűlekezetekben tartandó vallásos esték anyagául adta ki, hogy ezzel is szolgálja prot. egyházunk és hazánk nagy érdekeit. 12 szerzőtől 21 felolvasás van e kötetben. A felolvasások tárgyai a következők: Istenbe vetett bizodalom, Szenvedés a háború megpróbáltatásai közt, Az igazi jótékonyosság, Háború és vallás, Állandó vallásosság, Luther a háborúról, Halál és örökélet, A háború okai, A háború veszedelmei és áldásai, Vilmos császár, A mostani hadviselés, A rokkantság, A jó béke föltételei, A magyar katonalelk a tábori levelekben, A mi erőnk, Háború és bűnbánat, Egy tábori lelkész feljegyzései, A háború fegyverei, A szeretet a háborúban, Az ott-hon, A hazaszeretet. A felolvasások célja az, hogy e véresős időkben az itthonmaradottakat elcsüggedni, kétségbeesni ne engedjék, továbbá az, hogy felvilágosítsák, tájékoztassák a hallgatóságot a háború okai, a jó béke céljai s a háborúval kapcsolatos nagyjelentőségű kérdések felől s vizsgálják Istenhez való viszonyukat a háború tapasztalatainak alapján is. A felolvasások között egyike a legérdekesebbeknek az, amely Luthernak a háborúról szóló felfogását tárgyalja a reformátor művei alapján. Luther szerint „mindaz, amit az emberek írnak és mondanak a háborúról, hogy t. i. mily borzalmas és nagy csapás, az ténydolog; de arra is kell figyelniünk, hogy mennyivel nagyobb csapás az, amit a háborúval megszüntetünk.“ „Ismerd fel a háborúban is Isten kezét és megítélésénél ne azt nézd, amit pusztít, éget, gyilkol s amit neked árthat — ezt csak a szűklátókörű gyermekek teszik, akik az orvosnál is csak azt nézik, mint vágja le a kart vagy lábat, nem pedig azt, hogy az egész test megmentéséről van szó — hanem alázatos hittel, Isten hatalmas kezében tudva magadat s férfias szemmel azt is észre kell venned, hogy miért tombol ennyire és követ el ily borzalmasságokat a háború s akkor magától fog megbizonyulni, hogy isteni rendelésű s a világnak oly szükséges és hasznos, mint az evés és ivás, v. gy bármely más cselekedet.“ „A háború fenytő eszköz Isten kezében. A jogos háború a gonosztevők megbüntetésé.“ — E felolvasás-gyűjteményt, mely a kitűzött cél szolgálatára valóban alkalmas, melegen ajánljuk az érdeklődők figyelmébe.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Posgay Miklós**, nyug. MÁV. főellenőr, folyó hó 2-án életének 69-ik évében elhunyt Budapesten, ahová a közelgő halál sejtései közt ment gyógyulást keresni; majd 6-án helyeztetett örök nyugalomra Olaszliszván, a hol élete boldogabb nagy részét s a nyugalom éveit töltötte. A lisztkai állomás hosszú éveken át az ő jellegzetes alakjával, nyájas, derűs, szeretetre méltó, közbecsülésnek örvendő egyéniségevel, „Posgay bácsi“-val volt, még az idegekre is

feltűnő és nevezetes. Valami kedvesség vette körül egész lényét s miként temető papja, a vámosújfalusi lelkész, Koröskényi István, szép emlékbeszéde találó rajzában kiemelte: „Nem kereste, nem hajszolta, de természetes kedvességével széles körben megnyerte mégis embertársainak szeretetét.” Háza a vidám barátságról, az egyszerű, keresetlen magyar vendégszeretetről közismert volt. Nem ok nélkül, mert benne és feleségében (Bodó Emma) két régi magyar család sarja ölekezett a majdnem 44 évig tartó boldogságban. De azért takarékos is volt s szerzett is, hagyott is az övéinek. Munkaszeretetével, érdeklődésével részt vett községe ügyes-bajos dolgaiban, vallásosságával, műveltségével az egyházi és iskolai élet építgetésében, javítgatásában. Főiskolánknak, mint gyermek, csak pár évig volt növendéke, de mindig szeretette Patakot, újfelhértói rokonait is ide csalogatta s boldog volt, hogy unokái ide kerülhettek a pataki levegőbe, egyetlen gyermekeivel, állomásfőnökünknek, aki egykor szintén jó tanítványunk volt, feleségével. Hadd legyen e néhány sor az elhunyt sírján az ismerősök, a régi barátok igaz részvételének, edes emlékezésének hervadhatlan koszorúja.

— **Gyűlés.** A dunamelléki reform. egyházkerület május 3-án és következő napjain fogja tavaszi közgyűlését megtartani.

— **A dunántúli ref. egyházkerület esperesei** febr. 22-én a püspök elnökleite alatt értekezletet tartottak a *drágasági pótlék* ügyében. Az értekezlet az egyházkerület lelkeszei részére, 200—1000 K-ig terjedő összeggel, 47600 K megadását hozza javaslatba. Hogy mely forrásból utalványoztatnék vagy fedeztetnék ez a nagy összeg, arról nem szól a *Dunántúli Protestáns Lap*.

— **A Sárospataki Irodalmi-Kör** által rendezett ismeretterjesztő *háborús előadások* sorozatában márc. 5-en volt a negyedik (utolsó) előadás, több mint 600 főnyi hallgatóság jelenlétében, a következő műsor szerint: *A főgimn. vegyes kar* H. Bathó János főiskolai ének- és zenetanár vezetése mellett harci dalokat (Bathó—Hodossy szerz.) adott elő, lelkes hangulatot keltve. Majd *Elekes Imre* főgimn. tanár tartott mélyen járó s élénk érdeklődéssel hallgatott felolvasást *Paedagogiai problémák a háború után* címmel. A felolvasás a köznevelés problémáira szorítkozott s annak a kérdésnek felvetése után, hogy a háború mai állapotában jogosult-e máris ilyen eredményekről és szempontokról beszélni, értekezésében három problémát fejtegetett: először szólt magáról a *háborúról*, mint paedagogiai problémáról; másodszor az *állampolgári nevelésről* s ezzel kapcsolatban a szociális, individualis és vallás-erkölcsi nevelésről; harmadszor a *testi nevelésről*, melyet másodrendűségéből kiemelni s a torna, sportok, egészségügy, énektanítás és munkáranevelés csoportosításával a szellemi képesséssel teljesen egyforma jelentőségűvé óhajt tenni. Végül a pataki viszonyok és lehetőségek figyelembevételével a szellemi, szociológiai és testi nevelésnek ideális körvonalait adta. Ez úgy hangzott, mint *programm* a legközelebbi jövőre. Ezután *Papp Zoltánné* úrnő *Bathó Lenke* úrleány zongorakiséréte mellett néhány remek, alkalmi, háborús vonatkozású dalt adott elő mély átérzéssel, nemes lendülettel, általános tetszést aratva. Művészi előadását a hallgatóság meleg kérésére meg is kellett ismételnie. Ezt követte

Kiss Géza IV. é. theol. ifjú szavalata, aki két, saját szerzeményű szellemes háborús versét szavalta el. Záradékként a *főiskolai énekkar* diáknótákat (Bathó—Hodossy szerz.) adott elő *Nyéki Zeke Lajos* vezetése mellett szépen, összefüggően. — Itt említjük meg, hogy az Irodalmi Kör felolvasásain önkéntes adományokból begyűlt 100 koronát a Kör a rokkant katonák számára építendő Nemzet Háza javára küldte el.

— **Az Emeljétek fel szíveteket** című fölhívásra, főiskolánk tápintezete javára, újabban a következő kegyes adományok érkeztek: *Demjén István* pusztafalusi ref. lelkész 50 K-t; — *dr. Tóth Dezső* budapesti ügyvéd, marostordavármegyei tb. főügyész 50 K-t küldött e szeretetből fakadt sorokkal: „Az Alma Mater kebelén töltött boldog időkre való hálás emlékezéssel küldöm e szerény összeget a tápintézet javára.” — *Hadz Sándor* iglói nyug. tanácsjegyző 20 K-át; — *Berecz Antal* csarnahói reform. lelkész 30 K-át; — *Hanvay Zoltán* hanvai földbirtokos 50 K-t; — *Bartha László* tiszalöki ref. lelkész szíves ajánlata újabb részletével 10 K-t. — Fogadják a nemes lelkű, fenkölt gondolkodású jöltezők kegyes adományaikért főiskolánk és tanulóifjúságunk hálás köszönetét. (A nyugtázást folytatni fogjuk.)

— **Zenevizsgálat.** A *H. Bathó Lenke* okl. ének- és zenetanítónő által március 1-én tartott nyilvános félévi zenevizsgálat, melynek gazdag műsorán kilenc pontban ének- és zeneszámok vegyesen szerepeltek, igen szépen sikerült úgy az erkölcsi, mint a jótékony-célt szolgáló eredményt tekintve. A növendékek szép előhaladást tanúsítottak s ennek a szép eredménynek látása bizonyára jó eszköz az ének- és zenetanulás megkedveltetésére. A jótékony célra (a sárospataki rokkant katonák javára) begyűlt összeg 216.80 K.

— **A közoktatási miniszter a ref. tanítói fizetésekről.** *Jankovich Béla* vallás- és közoktatásügyi miniszter a következő levéllel válaszolt a ref. tanítóknak Benedek János képviselő által hozzá benyújtott memorandumára: „Tiszteit Barátom! A felekezeti iskolai tanítók fizetésrendezése ügyében fölvetett kérdésekre tisztelettel értesítelek, hogy a szóbanforgó tanítók fizetési ügyét a közelmúltban rendezte két törvény, u. m.: az 1907. XXVII. és az 1913. XVI. t.-c. és pedig igen kedvezően, amennyiben az állami és felekezeti tanítók fizetése között az utóbbi törvény szerint csak időközönként mutatkoznak csekélyebb eltérések, de az elérhető legmagasabb fizetés teljesen egyenlő. Itt tehát újabb törvényes rendelkezésre nincs szükség. Az államtól nyerendő *családi pótlékok* azonban az erre vonatkozó törvény értelmében csakis állami tanítók részére engedélyezhetők; ami nem zárja ki azt, hogy az illető iskolafentartó a tanító részére saját forrásaiból családi pótlékot engedélyezzen.”

— **A magyar nyelv és irodalom a berlini és bécsi egyetemen.** A berlini egyetem tanácsa meghívta *dr. Gragger Robert* paedagogiumi tanárt, hogy a folyó év nyári semesterében a berlini egyetemen a magyar nyelv és irodalomból előadásokat tartson. A bécsi egyetem pedig az ural-altáji vagy finn-ugor nyelvészet számára, tekintettel a magyar nyelvre, új tanszéket akar létesíteni.

— **Háborús-segély.** A vallás- és közoktatásügyi m. kir. minisztérium a sárospataki főgimnázium tanárai számára a múlt héten utalta ki a törvényhozás által

egy évre (1916) megszavazott háborús segélyt, amely 11,330'66 K. (Ez összegben a Szilágyi Benő főgimn. tanárt illető összeg még nem szerepel; az ő háborús segélye ezután fog kiutaltatni.) Ez az összeg 10 egyenlő részletben az év első tíz hónapjának első napján vehető fel.

— **A pápa újabb békeszózata.** XV. Benedek pápa a bőjt beköszöntése alkalmával — fővikáriusához: Pompiliohoz intézett levelében — újra fölemeli szavát a háború ellen, amely úgy tűnik föl előtte, mint a civilizált Europa öngyilkossága, újra intelmekkel és tanácsokkal fordul a hadviselő népekhez, hogy a fegyverek letételére és viszálykodásaiknak barátságos megegyezéssel az emberi méltóság parancsolta módon való elintézésére készítse őket; ismét a hadviselő népek közé veti magát, mint egy apa viaskodó fiai közé és esdve kéri őket, hogy amaz Isten nevében, aki végtelen szeretet és igazságosság, mondjanak le a kölcsönös elpusztítás szándékáról s az igazság és lehetőség mértéke szerint számot vetve a népek aspirációival, a népek nagy közösségének együttes jóléte és a méltányosság javára hozzák meg a szükséges áldozatokat az önszeretet és a külön érdekek dolgában. Bár atyai hangját mindaddig nem hallgatták meg, kijelenti, hogy ezért nem szabad hallgatnia, annyival inkább, mert békekiáltása mégis mély visszhangra lelt és az egész világ népei közt forró kívánságot gerjesztett az iránt, hogy a véres konfliktus minél gyorsabban elintéztessék. — Sajnos, most sincs kilátás reá, hogy a pápa szavait meghallgatva, a harcban álló népek véget vetnének az embertelen mészárlásnak; sok százezer embernek kell még elpusztulnia, sok milliárdnak elenyésznie, míg az általános kimerültség és nyomorúság őket erre a belátásra elvezeti!

— **Új német egyházpolitika.** Rade Márton marburgi theol. tanár ezt írja: „Szó sem lehet többé az állam és egyház szétválasztásáról, sőt bensőségebb kapcsolatot kell a kettő közt létrehoznunk. A jövő jelszava csak ez lehet: ethizálni, magasabb erkölcsi színvonalra emelni az egyházat. Az állam nagy feladatok előtt áll, amelyeket csak valláserköletesi alapon valósíthat meg; ezért szüksége van vallásos emberekre.“ Haldermann badeni esperes még tovább megy és a 44 különböző szervezettel bíró, egymástól csaknem teljesen különálló országos egyházak (Landeskirche) egyesítését kívánja. Egy ilyen egyház létrejöttét elsősorban is gyakorlati érdekek követelik, mint az egységes liturgia, énekeskönyv, egyházi ünnepek, azonkívül a diasporák, külföldön élő németek gondozásának és a misszióknak egységes vezetése. Egyedül helyes út minderre a „*birodalmi egyház*“ megalkotása lenne, melynek keretében az országos egyházak autonóm-részekként érvényesülnének (R. Sz.).

— **Az egyház adókövetési joga a haszonbérlelőkre.** A vallás- és közoktatásügyi miniszter, a szolnok-megyei közigazgatási bizottság 1915 augusztus 12-én 1393. szám alatt hozott határozatát megváltoztatva, Galambosi Balázs és társai csongrádi lakosoknak a szelevényi róm. kath. egyház által kirótt egyházi adó alól való felmentését elutasította és a nevezettek fizetési kötelezettségét megállapította, mert az 1868. évi XXXVIII. t. c. 11. §-a és az ennek alapján kifejlett gyakorlat szerint az egyház a helyben nem lakó, de ott birtokos tagjaira egyházi adót vethet ki. A szelevényi egyház tehát jogosan vethette ki az egyházi

adót a községi ingatlanok haszonbérlelőire, mint helybeli birtokosokra, mert az újabb jogfejlődés szerint a bérlelő és haszonbérlelő szintén adózó birtokosnak tekintendő.

— **A prot. és a róm. kath. egyházi szónoklat.** Dr. Platz Bonifác az *Alkotmány* c. kath. napilap f. é. jan. 29-iki számában Egyháziroldalmi iskolák c. cikkében a többek között szóvá teszi az egyházi szónoklat ügyét is és őszintén beismeri, hogy a protestáns egyházi szónoklat magasabb színvonalon áll, mint a r. katolikus. Cikkének ez a részlete így szól: „Azt nem kell bebizonyítani, hogy az egyházi szónoklat nálunk meglehetősen gyenge lábon áll. Ujabban néhány jeles szónokunk némiképpen előbbre vitte a szónoki törekvéseket. De még mindig minuszban vagyunk a protestánsokkal szemben. Vajmi gyakran van alkalmunk hallani eseten prédikációkat, a melyekben nincsen tartalom, nincsen forma, nincsen lendület s ennek következtében nincs is hatás! A jó nép, amely mannat keresett s az élet vizét akarta ajkainkról meríteni, jó gondolat nélkül, jó elhatározás nélkül, üresen távozik a templomból.“

Szerkesztői üzenetek.

K. J. Nagygéres. A márc. 3-án küldött 20 koronával egészen 1917. dec. 31-ig rendben van.

B. J. F.-Kelecsény. A f. é. jan. 19-én küldött 5 (öt) koronával 1916. június 30-ig van rendezve.

HÁBORUS UJDONSÁGOK!

Háborus idők imádságos könyve

hadbavonult katonák és azok családjai számára Irta: **Szolnoky Gerzson.** — 7-ik kiadás. **Ara vászonkötésben 1 kor. 10 drb. megrendelésnél 80 f., 25 darabnál 75 f., 50 darabnál 70 f., 100 drb.-nél 65 f., 1000 drb. megrendelésénél 55 fillér.**

Tábori énekeskönyv

ref. katonafiaink részére. Összeállította: **Uray Sándor.** **Ara 36 fillér; 10 drb. megrendelésénél 22 fillér, 100 drb.-nál 18 fill., 1000 drb. megrendelésénél 15 fillér.**

Örök zöld koszorú

hőseink sirhalmára. Egybefonta **Uray Sándor.** **Ara vászonkötésben 1 kor., nagyobb megrendelésnél megfelelő engedménnyel.**

„Jöjjön el a Te országod.“

Egyházi beszédek a világháború idejéből. Irta: **Jánosi Zoltán.** — **Ara fűzve 3 kor., vászonkötésben 5 korona. Portóra 20 fillér.**

Háború és vallás

Felolvasások gyűjteménye gyülekezeti vallásos esték használat. Szerkesztette és összeállította **Kapi Béla.** **Ara 4 korona, portóra 10 fillér.**

Kaphatók:

Hegedűs és Sándor
protestáns irodalmi könyvkiadóhivatalában DEBRECENBEN.

SÁROSPATAKI REFORMÁTUS LAPOK

A TISZÁNINNENI REF. EGYHÁZKERÜLET ÉS A SÁROSPATAKI FŐISKOLA KÖZLÖNYE.
MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

ELŐFIZETÉSI DIJ		Főszerkesztő	Felelős szerkesztő és kiadó	HIRDETÉSEK DIJA:	
		RADÁCSI GYÖRGY	DR. RÁCZ LAJOS	Egész oldal	32 Kor.
Egész évre	10 Kor.	Főmunkatársak:		Fél	16
Félévre	5	HARSÁNYI ISTVÁN	DR. BUZA LÁSZLÓ	Negyed	8
				Nyolcad	4

TARTALOM: *Kardosy Benő*: A lelkészválasztás kérdéséhez. — *Rác L.*: Az egyfolytában való tanítás. (Folyt. köv.) — *Soós Lajos*: Falusi levelek. — *S. Nagy Antal*: A f.-szabolcsi egyházmegye lelkészgyejesületének gyűlése. — *Harsányi István*: Esketési szertartás a XVII. századból. — Irodalom. — Vegyes közlemények. — Szerkesztői üzenetek. — Hirdetés.

A lelkészválasztás kérdéséhez.

Szomorúbb tapasztalatok bennünket tiszáninneni lelkészeket egyházi téren a közel múltban aligha értek, mint a lelkészválasztások alkalmával felmerült visszaélések.

A mint a zsinattartás ideje közeledni kezdett, egyre hangosabbá lett a panasz, hogy a mai, szabadválasztási rendszerre fektetett lelkészválasztási törvény tarthatatlan. Nem tudok oly hangról, a mely e kérdés körül keletkezett koncertben az érvényben levő választási rendszer helyességét szólózta volna, habár csak pianissimo is. El kell tehát fogadnunk tény gyanánt — hiszen a legauthenticusabb egyének, maguk a lelkészek egyhangúan állítják — hogy a mai lelkészválasztási rendszer eltévesztett vagyis inkább korai. Dehát akkor melyik rendszer lenne a helyes? Erre a kérdésre is érkezett igen sok felelet. Ezek közül egyike volt a legfigyelemreméltóbbnak a Nagy Béla theol. tanár által e lapok hasábjain ismertetett tervezet, a mely legelőször a bodroközi lelkészi értekezleten hangzott el s már ott is élénk vitát provokált. Azok az érvek, a melyek ott egyik-másik tétel ellen — különösen a hívek megkérdése egy pár év múlva a lelkésszel való megelégedésük felől — elhangzottak, csak ismételve lettek az egyházi lapok hasábjain. Új érv azonban nem igen lett szembeszögezve ezzel a tervezettel, a mely kétségbevonhatatlanul elárulja, hogy szerzője nagy megfontolással s még nagyobb ügyszeretettel foglalkozott a kényes kérdés megnyugtató megoldásával. A tervezet legnagyobb fogyatékoságát abban látom, hogy bár helyes alaptól indult ki, nem merte a végső következményt szigorúan levonni. minek következtében a lelkészválasztási visszaélés Scillája és Charibide, a korteskedés és a protekció a legjobb esetben is csak korlátozva lenne, a legrosszabb esetben azonban mindkettő teljes félelmetességében érvényesülne. Ez önként következik a javaslat jellegéből, miután az a régi jelölési rendszer változott formájának a még régibb papmarasztási rendszer változott formájával való kombinálása. A papmarasztást figyelemre se méltatva a jelölési rendszerről csak annyi megjegyezni valóm, hogy azt egyházunk már megpróbálta alkalmazni — bár más alakban s akkor kitűnt, hogy egy bajból kettő lett: a korteskedés mellett a protekció is felburjánzott. Talán még legkorrektebb volt az eddigi rendszerek közül az osztályba-sorozási

rendszer, csak hogy ennek is volt egy nem kisebb hibája: matematikai figura volt; a való életre nem tekintett, csak az akadémiai képzettség s a szolgálati évek számának merev alapjára támaszkodott, szóval betű volt lélek és igazi élet nélkül. E mellett persze az elmaradhatatlan korteskedés is gyönyörűen virágzott. Igaz, hogy egy jó képzettségű lelkészről sokkal inkább feltételezhető, mélyszerint egyházát jobban tudja vezetni, mint ama másikról, aki már alapvető tanulmányában is sok kívánnivalót hagyott hátra, hanem az is igaz, hogy erre a hypothézisre maga a való élet igen gyakran rácsófol, mert némelyik „elégleges” végzettségű lelkész a maga kifejelett praktikus érzékével s tevékeny akaraterével a különbséget nemcsak hogy parallelizálta, hanem fölénybe is jutott „kitűnő” végzettségű pályatársával szemben. Jónak tehát ez a rendszer sem volt nevezhető.

Dehát van-e egyáltalában olyan rendszer, a mely ellen kifogást emelni nem lehetne? ... Nincs! Emberi dolgokban, emberi intézményekben abszolút tökéletességet keresni: abszolút hiábavalóság. Meg kell hát elégednünk a viszonylagosan legjobbal. Ezt keresni azonban erkölcsi kötelesség. S itt vissza kell térnem a legutóbbi bodroközi lelkészi értekezletre, a hol éppen az elnök szájából hangzott el egy új kifejezés: „lelkészi kinevezés.” Első pillanatban tágranyitott szemekkel tekintünk erre a félelmes szóra: „Kinevezés!” Hát lehetséges ez a mi egyházalkotmányunk keretében? Mit szólna ennek még a gondolatához is Kálvin János?

Elsősorban is jöjjünk tisztába azzal, hogy mit jelenthet kálvinista értelemben a kinevezés? Távolról sem azt, a mit jelent egyes autokratikus kormányzat alatt álló vallási vagy állami közösségekben, a hol a felsőbb kinevezi az alsóbbat, az alsóbb pedig egyedül a felsőbbnek tartozik felelősséggel. Nálunk ilyesmire gondolni is felér egy kisebb fokú erkölcselenséggel. Hanem igenis jelentheti azt, hogy a presbiteriumok többsége által szabad elhatározás útján választott püspök és kerületi főgondnok, más szóval az egyházkerületi elnökség gyakorolja egyideig azt a jogot, a melynek gyakorlására egyháztagjaink túlnyomó része ma még éretlen.

Most aztán nézzük meg, hogyha az egyházkerületi elnökség gyakorolná a kinevezés jogát, mi-féle sérelem esnék az alkotmányjogi elven? Mi lenne az előnye s mi a hátránya?

Ha az első kérdésre akarunk felelni, a felelet

minősége attól függ: a mai állapotokat tekintjük-e irányadóknak vagy a Kálvin korabeli genfi állapotokat. Ha a Kálvin egyházalkotmányát nem a mi mai állapotunkhoz mérjük, hanem az „ecclesia se semper reformari debet” elv dacára megkövesedett dogma gyanánt kezeljük, a melyen változtatni nem szabad; akkor kinevezésről szó sem lehet. Másrészt azonban nem képzelek igazságtalanabb dolgot, mint, hogy Kálvin Jánost idegen nép, idegen kultúra, idegen század köréből kiragadva odaállítsák a mai magyar ref. egyházi közeletbe s külsőségeket szabályozó intézkedéseire is azt mondják: ez így volt, tehát így is kell lennie. Ha ma élne, bizonyára ő maga tiltakoznék ellene legerélyesebben. Egyébként is nyilvánvaló, hogy a mi egyházalkotmányunk az ő egyházalkotmányát eddig is, csak részben fedte s ha még egy szükség-diktálta nuance-val eltávoztunk tőle, sokkal nagyobbat vétkezünk-e?

Nem gondolom. Hisz a célszerűség épen ezt követeli!

A kinevezési rendszer útján volna elérhető ugyanis leghamarabb és legbiztosabban mindazon ideális cél, amelyet Nagy Béla felállított. Csak kettőt említek meg közülök; az egyik: adva legyen a fokozatos előhaladás lehetősége. A másik: minden ember találja meg a maga helyét. Sőt még a legkifogásoltabb rész, a lelkésszel való általános megelégedés vagy meg nem elégedés is találna orvosszert: könnyű szerrel át lehetne helyezni a lelkészt s nem volna hozzá szükséges a sok tekintetben tudatlan vagy félrevezetett nép lealázó kritikája, hanem csak azoknak a józan belátása, akiket a presbitériumok többsége, mint legmértőbbakat maga fölé emelt, akik talán mégis jobban el tudják bírálni egy intelligens ember munkájának értékét vagy értéktelenségét, mint a nép, amely pénzért, szeszért, udvarlásért nagyon is könnyen változtatja meggyőződését. E mellett egy jobb sorsra érdemes, erélyes kezű lelkész annak sem lenne kitéve, hogy egyéni existenciájának s megélhetési lehetőségének lefokozásával vagy épen teljes tönkretételével vert had gyanánt vonuljon tova a nagy alkotmányosság miatt egy egyházközségből, ahol csak jól akart, de mivel erősen akarta, kiadták uti táskáját, kibérelve az ő hajótörött igyekezetének meg nem fizethető fájdalmát. Ugy-e bár, ez is valami!

De ne legyünk elfogultak. Nézzünk szemébe a gonoszoknak is, amely e részből fenyeget s amelyek közül az elsőt nagy kezdőbetűvel írom ki: Protekció. Nem helyezkedhetem szembe amaz előbbi állítással, hogy tökéletes választási — vagy mondjuk így — lelkész-elhelyezési rendszer nincs. Ennek is van hibája, mert itt is fog tér nyílani az érdemtelen érvényesülésre. Csak az a kérdés, mily mértékben? Elharapódnék-e a protekció annyira, amennyire el van terjedve a korteskedés s nagyobb erkölcsi kárt okozna-e a hitéletben, mint okozott a korteskedés? Aki csak egy kissé is gondolkozik e kérdések felett, be kell ismernie, hogy e tekintetben óriási fölényben áll a kinevezési rendszer a szabad választási rendszer felett. A protekcióval bíró egyének száma — csekély voltuknál fogva — könnyen nyilvántartható; a korteskedő egyházaké? ... Nos, az is, mert alig van jobb lelkészi javadalmazású egyház, ahol újabb időben nem nyilvános vagy titkos korteskedés után választották volna meg a lelkészt. Melyik választandó hát a két rossz közül? A kevés számú protekciós egyén-

nel terhelt kinevezési rendszer vagy a nagy korteskedéssel s az azzal elválaszthatatlanul összefüggő közerkölcsi súlyedéssel egybekötött szabad választási rendszer? Ítélje meg ki-ki, „titkon ajtóit behajtva!” Bírálja el azt is, hogy melyik megfelelőbb önérzetének: ítéljen-e felette két olyan intelligens ember, akiket egy egyházkerület maga fölé emelt, vagy ítéljen 100—500 vagy több választó, akik között legfeljebb ha egy pár akad, aki őt képzettség dolgában megközelíti?

Szembe kell néznünk még egy másik veszedelemmel is: az egyházközségek választó tagjainak választási joguk konfiskálása következtében keletkező elégtelenségével. Mert hogy ez elő fog állani, az bizonyosra vehető. Hanem szabad legyen megjegyezni, hogy ez minden más választási rendszer esetén, feltéve, ha a mai tarthatatlan, szabadosságra lesúlytadt szabad választási rendszert korlátok közé szorítani akarja, elő fog állani s talán csak az elégtelenség intenzitása lesz kisebb vagy nagyobb, egyik vagy másik rendszer alkalmazása esetén. Alapos kifogás azonban a lelkészi kinevezés ellen ez oldalról sem emelhető. Elvégre a kinevezést fogantatosító püspököt s főgondnokot az egyházközségek többsége választja, tehát a kinevezési jog — ha korlátok közé szorítja is az egyes egyháztagok jogának gyakorlását — végeredményében azt meg nem semmisíti, mert épen az egyházközségi választók joga a pillér, amelyen az egyházkerületi elnökség kinevezési joga nyugodnék. Ha pedig ezek elgondolása dacára is makacsul ragaszkodnék a választók egy része eddig gyakorolt jogaihoz, akkor e jelenségre már csak azért is gyanus szemmel kell tekintenünk, mert annak alapja csak három lehet: belátáshiány, hiúság vagy a korteskedés folytán érvényesülni igyekező anyagi haszonlesés s így maga az ellenzés is érv a kinevezési rendszer helyessége mellett.

Egyébiránt épen a mai vészterhes idők bizonyítják legjobban a centrális szervezetnek nagy fölényét a decentralizációval szemben. Hol lenne ma Németország s Ausztria-Magyarország centrális szervezkedése nélkül? Avagy miért volt szükséges a francia köztársaságban is életbe léptetni a katonai egyeduralmat? Bizonyosan nem azért, mert a nemzet erejét csökkentette, sőt ellenkezőleg azért, mert fokozta. S ahol baj van, ott mindenütt korlátok közé szorítják az alkotmányosságot, mert az egyéni, sokfelé elágazó érdekeket egy központba összegezni elengedhetetlen követelmény, ha sikert akarunk elérni. Ennyi tanulságot levonni a nagy háborúból nekünk is kötelességünk.

Van még más is, a mi a kinevezési rendszert különösen ajánlja: az, hogy sohasem volt még megpróbálva. Minden más rendszert végig kinoxott egyházunk, csak ettől az egytől fáztunk nagyon, mert a nép jogainak még csak képzelt megcsonkítása is szentségtörésszámba ment. Inkább eltűrtük, hogy maga a nép kövesse el a szentségtörést, minthogy a szentségtörésnek képzelt dolgot még csak fontolóra vegyük is. Ha hangoztatva lett a jelszó: ecclesia se semper reformari debet, ereje megtört a „non possumus” válaszon. Ma pedig már egyenesen egyházunk életéről van szó. És ha most is a „non possumus” az egyedüli válasz, fekdűnk le meghalni. Meghalni könnyebben mint ma, úgy sem lehetett soha.

Karászy Benő.

Az egyfolytában való tanítás.

Úgy hiszem, a sárospataki főgimn. tanári karnak az egyfolytában való tanításról lapunk 8. számában közzétett javaslata nemcsak azt a célt óhajtotta szolgáltni, hogy tanári karunknak e fontos kérdésben elfoglalt álláspontját az olvasóközönséggel megismertesse s a főiskolai igazgató-tanács tagjainak — akik abban dönteni vannak hivatva — a kérdésben való tájékozódást jó eleve megkönnyítse, hanem azt is lehetővé kívánta tenni, hogy e kérdés esetleg megbeszélés, több oldalú megvilágítás tárgyává tétessék. E szabadsággal óhajtok élni, mikor e kérdéshez hozzászólok s tekintettel arra, hogy a tanárkari munkát csupán a kérdés mellett szóló érveket sorakoztatta fel, én leszek bátor az ellentétes irányú érveket is megvilágítani, hogy az arra illetékesek a kérdés mindkét oldalának beható ismerete alapján alkotassák meg ítéletöket. Nem szívesen teszem, sőt szinte fáj, hogy így mintegy kartársaim ellen foglalok állást, de lelkiismeretem parancsa fölötté áll a barátság és kollégialitás érzésének; ugyanezt tenném akkor is, ha ma közöttük ülnék, mintahogy 1906-ban élénken helytelenítettem az őszi egyházkerületi gyűlésen a rimaszombati főgimnázium ez irányú berendezkedését.

Előre bocsátom, hogy az egyfolytában való tanítás kérdését a nagyvárosi élet vetette felszínre, ott vált az egyes városok terjedelmének fokozatos növekedésével szükségessé, hogy a város különböző, olykor nagyon távolos részeitől, aztán a külvárosokból, sőt a szomszédos községekből, illetőleg villatelepekről — néha félórai, olykor talán 1 órai kocsikázással — bejáró növendékeket a rendkívül sok időt elrabló, azonkívül költséges, fáradságos, egészségi és erkölcsi tekintetben nem egyszer veszedelmes utazás kétszeri megtételétől fölmentsék, e mellett a nagyvárosokban nagy számmal levő államhivatalnokoknak (akiknek hivatalos órái délelőtt egyfolytában tartanak) gyermekeikkel mind az együttebédélést, mind a délutáni együttlélést lehetővé tegyék. Így léptették aztán a nagyvárosokban lassankint az egyfolytában való, vagyis délelőtti tanítást mindenütt életbe, azzal a világos szándékkal, hogy délelőtt minden, az illető napra eső tanóra az intézetben elvégeztessék, hogy így a növendéknek napjában csak egyszer kelljen a hosszú utat az intézetbe megtennie. De miután érezték, hogy az egyfolytában való tanítás a növendékek nagyobb szellemi megterhelésével jár, igyekeztek oly órabeosztást csinálni, hogy egyfelől az elméleti tantárgyak (mathesis és nyelvek) a 3 első órára, a szemléleti tárgyak pedig a 2 utolsó órára essenek. másfelől — hogy a növendékek kifáradásán könnyítessenek — a 10, 11 és 12. óra után való szünetet 10 percről 15 percre emelték fel. Idők folytán aztán ezt a rendszert a tanárok és intéző körök nemcsak megszokták, hanem a nagyvárosi élet időbeosztásánál fogva paedagogiaiilag is az egyedül helyes, egyedül kívánatos órabeosztásnak kezdték tekinteni. E mozgalom hullámai jutottak el pár év előtt Sárospatakra is s keltették fel gimn. tanárkarunkban azt a kívánságot, hogy ezt az oktatási rendszert nálunk is bevezessék, bár nálunk sem a növendékeknek hosszú utazással való bejárása, sem az államhivatalnoki szülék nagy száma nem tette megokolttá.

Lássuk hát közelebből, hogy áll e kérdés? micsoda szempontok jönnek itt irányadó módon tekintetbe?

Ennek a problémának központi kérdése, amelylyel az egész áll vagy esik: a *kifáradás* kérdése (amelylyel a tanári előterjesztés, mint sajnálattal látom, aránylag kevésbé foglalkozik), az a kérdés, vajjon a napi 5 tanóra elvégzése mikor fárasztóbb a növendékre: akkor-e, ha mind az ötöt egyfolytában tartjuk, vagy akkor-e, ha ez 5 órát megosztva, délelőtti 3 s délutáni (tehát 3—3½ órai pihenő közbejötté után) 2 órát tartunk? Azt hiszem, nem kell tudós embernek lenni avégre, hogy valaki erre a kérdésre helyes feleletet adhasson. Hiszen szinte magától értetődő dolog, hogy minden teher megosztva könnyebben hordozható; s ki lenne oly könnyelmű azt állítani, hogy ez a tétel a *szellemi teherre* nézve nem érvényes, hogy a szellemi terhet nagyobb summában könnyebben elbirjuk, mintha azt részekre osztva, apróbb adagokban, a pihenés által felfrissült erővel viseljük? Csak a magok fixa ideáiba beleszerelmesegett, belerögződött tudósok állíthatják azt, hogy a növendék a 4-ik vagy 5-ik tanórán éppoly éber figyelemmel, éppoly sokoldalú érdeklődéssel, éppoly fogékony érzékkel és éles elmével fogadja be és dolgozza fel az elébe tárt iskolai anyagot, mintha közben 3—4 órát pihen, mozog, játszik, szórakozik! Aki azonban nem így elfogult, az előtt nyilvánvaló, bizonyításra sem szoruló dolog, hogy a 3-ik tanóra eltelte után minél tovább tanítunk, annál nagyobb a szellemi kifáradás, ellankadás, elernyedés! Ebben az értelemben mondja a Rein féle *Paedagogiai Encyklopaedia*,*) amely pedig egészen véve az egyfolytában való, vagy — mint ő kifejezi — *osztatlan* tanóra és tanítás álláspontján áll: „Általában el lehet mondani, hogy az iskolai órák szaporodásának a *végzett munka* (Leistung) *csökkenése* felel meg; Richter mérései szerint az 5-ik órában a munka *figyelemreméltó gyöngülése* állott be“ (IX. 493. l.); tegyük hozzá: minél zsegebb korú a növendék, annál inkább ez az eset, vagyis ez a tétel sokkal nagyobb mértékben áll az alsóbb, mint a felsőbb osztályú növendékekre nézve.

Magunkon is tapasztalhatjuk s még inkább látjuk a gyermekeken és ifjakon, hogy „természetünk hosszabb vagy rövidebb megfeszített munka után erőlyesen követeli a test és lélek nyugalmit, miután az ifjúi erők még kialakulóban vannak és így ez okból sem erőltethetők meg túlságosan; a serdülő ember számára sűrűbben kell, mint a felnőtt ember számára a munkának és pihenésnek váltakozása“ (id. mű I. 31). Kérdem, elegendő-e erre a célra a 4-ik és 5-ik tanóra előtt tartandó 15—15 percnyi szünet s nem nagyobb, 3—4 órai szünetre van-e már 3 elméleti tantárgy után szükség? Ugyanez a mű a *Figyelem* című cikkben ezeket mondja: „Az esztelenül megfeszített figyelemnek agybetegségek a következményei és ahol nem megy is ily messzire a dolog, az oktatási és tanulási *mohóság* elpusztítja az elméket, amennyiben megsemmisíti a frissességet és érdeket...“ (I. 322). „Ha fáradtak vagyunk, a figyelés jobban nehezünkre esik és rosszabbul sikerül, mintha frissek vagyunk“ (I. 516). Egy tanár mondotta nekem, hogy az 5-ik óra, elméleti tárgynál, teljességgel elvesz, a növendékek absolute képtelenek figyelni, az előadott tárgyat megragadni.

A kifáradás szellemi következményei közt első

*) Encyklopaedisches Handbuch der Paedagogik. Langensalza, 1903 s. köv., 10 kötet (20 félkötetben).

helyen áll a *figyelem kifáradása*, már pedig abban a pillanatban, amelyben a tanulás fáraszt, *megszűnik annak hasznossága* (II. 496). Az általános szellemi elernyedés ellen csupán egy orvosság van: a *pihenés*, mert nem csupán az akarát, hanem az idegek és izmok is kifáradnak az erős szellemi munka következtében. „A munka befolyása kezdetben a mennyiségi és minőségi teljesítőképesség fokozódását mutatja, de e fokozódásnak megvan a maga határa, amelyen túl a teljesítés mértékének és jóságának növelése el nem érhető. Ha a munkát e határon túl is folytatjuk, a teljesítésnek mind mennyisége, mind minősége hanyatlik és pedig annál inkább, minél tovább tart a munka” (VI. 595).

Lássuk most, mint nyilatkoznak a legelső szakemberek — paedagogusok és orvosok — az egyfolytában való tanításról.

I. *Rein* jenai egyetemi tanár, a karbarti paedagogia kitűnő képviselője, mint említettem, helyesli. Ide vonatkozó nyilatkozatai nagy művében a következők:

Dessoir azt ajánlja, hogy „miután az ember teljesítőképessége *reggel* éri el tetőpontját, az iskolának az egész oktatással lehetőleg a délelőtti órára kell szorítkoznia. Ha ez lehetetlen, a délutáni oktatást legalább is 2—3 óra múlva az ebéd után kellene kezdeni” (II. 497). „A szellemileg megerőltető oktatási tárgyak számára a délelőtt való, ellenben a délutánt a torna, ének, rajz, zene, francia, szlőjd számára kell fentartani. Míg korábban a délelőtti 5 órai tanítást hátrányosnak tekintették, ma a fáradsági mérések révén tudjuk, hogy kellő szünetek és helyes időbeosztás mellett ez nem következik be, mert a fáradság az 5-ik tanóra után is csak jelentéktelenül emelkedik s átlag alig nagyobb, mint az első óra után. Ellenben ugyanezen az úton megállapították, hogy a délutáni oktatásnál a délelőtt beállott fáradság délután 4 órakor a tanulók 84%-jénél még nem volt kiegyenlítve, csak 16%-jénél lehetett a fáradság világos csökkenését észrevenni. Ebből kitetszik a délutáni tudományos oktatás csekély értéke és ennek jövőben még kis községekben sem lehet jogosultsága. De a délelőtti oktatás egészszéleg csak akkor nem lesz káros, ha az egyes tanórák közé kellő szünetek iktatódnak be” (IX. 27).

Rácz L.

(Folyt. köv.)

Falusi levelek.

Igen tisztelt Szerkesztő Úr! Most már vegyük kezünkbe a kulturát, mint mérleget s mérjük meg rajta az élet teljességének lehetőségeit. Mert az a kultúra — úgy láttuk — amely lehetőségeket ad az élet teljességének kifejlődésére. És pedig nem X. Y. Z. J. V. élete teljességének, hanem általában az emberi élet teljességének kifejlődésére.

Nézzük emberi életünk keretét, vagy más szóval, társadalmi berendezkedésünket, amelyben mozgunk mindnyájan, bölcsőnkől koporsónkig.

Bárminő látószögből nézzük a körülünk mozgó hatásokat, eszközöket: — természettudományi, bölcselmi vagy vallási alapon, igazán csak vak, aki nem látja, hogy a természetben adva vannak mindazon eszközök, melyek allotó erőink kifejlesztésére szükségesek. A test táplálékát nemcsak rejti, de osztja

a föld, a víz, a levegő. A gondolat, az értelem erőinek fejlesztésére, szinte kényszerítenek az érzékeink körébe eső dolgok, összeköttetések és hatások. Erkölcsei erőink fejlesztésére lépten nyomon figyelmeztetnek nemcsak embertársainkkal való viszonyaink, sőt minden dolgokkal való benső egységünk. Akár Istennek, akár Sorsnak, akár Öntudatlannak vagy bárminek nevezzük azt az erőt, mely ide hozott és itt tart, azt nem állíthatjuk „érett ésszel, józanon”, hogy oly viszonyok közé helyezett, hol életünk teljessége ki nem fejlődhetik, megfelelő eszközök híján.

És ha már most nézzük azt a sok Fajankót, a Fajankók millióit, kik csupa testi, szellemi és erkölcsi gyengeségben botorkálnak össze-vissza a föld kerek felületén, rongyosan éhezve, dideregve, — vagy bíborban-bársonyban vígan lakomázva: kezünkbe kell vennünk a kultúra mérlegét s megnézni jól, merre hajlik a nyelve?

Maradjunk csak a magunk országában, amelynek szépségéről így dalolt a költő:

„Ha a föld Isten kalapja,

Hazánk a bokréta rajta! . . .” — ámbátor, ha átnézzük a kerítésen, ott is van csalán és bürök a kerítés tövében! . . . mégis csak maradjunk itthon. Mintha legszelidebb békében élnénk, úgy tekintsük állami és társadalmi berendezkedésünket. Könnyű belátnunk, hogy a lehetőség nincs adva, hogy mindenki, aki embernek születik, emberré is erősödhessék, testében lelkében. Az Isten megadja a lehetőséget, az ember elzárja. Még a pusztta létezés lehetősége is hiányzik milliókra nézve. A bölcsőből koporsóba lépnek milliók azonnal. S amint járni kezd az élet, két út áll előtte mindjárt. Egyik a *van*, másik a *nincs*. A *van* a lehetőségek köre volna nagyjában, de annyi akadállyal van nehezítve — majd szembe nézünk ezekkel is —, hogy néha még a *nincs*-nél is gonoszabb. De mégis, a *nincs* útját állja az anyagi, testi erők kifejlődésének is. Elsorvad a testi erő, a kellő táplálék, a kellő lakóhely hiányában. A lelki, az erkölcsi erő pedig csírást se bocsáthat.

Emberi életünk kerete így néz ki nagy általánosságban.

Érdekes és érdemes az okra is figyelni, mely társadalmi kereteinket létrehozta és így állapította meg.

Az állati önfentartás kezdetben, aztán az önző hatalomvágy, a tunyaság s ebből kifejlődő érzéki ingerek uralma. Egyes kiemelkedő nyerszerű körül tömörültek védelemre, támadásra, — ez volt a törzsuralom kezdete. A folytatása is: védelem-támadás, támadás-védelem s ezekből folyó nagyobb tömörülések, foglalások, hódítások. Elbeszéli mindezeket az emberiség történet-tudománya bőségesen, mi csak azt állapíthatjuk meg, hogn az önző hatalomvágy eme tusakodásában, az emberi élet teljességének, az emberben levő alkotóerők kifejlődésének lehetősége, a környezet fejlesztő hatása nincs meg s a mérleg nyelve a pusztító erőszak súlyát mutatja, míg az élet teljessége fennlibeg.

„Miért él a pór? A gulához követ hord az erősnek s hagyván utódot jármában, — meghal! . . .”

Ez az!

Krisztus ezt így fejezi ki: „A pogányok királyainál szokás, hogy uralkodnak népeik felett, de köztetek másként — megfordítva — kell lenni! Ki köztetek első akar lenni, szolgálja ki a többi, mint ahogy én

cselekszem". Nemcsak ez az utasítás, de egész élet-szereplése új célt, új irányt, új törekvést hozott emberi életünkbe, — uralkodás helyett a szolgálat elvét és ez elvhez új kereteket, hol kifejlődhetik az élet teljessége.

A mérleg nyelve azonban nem mutat kulturát. Társadalmi életünk keretei: osztályok, rendek, foglalkozási körök, nemzetiségek, felekezetek, hivatalok, még az evés-ivás módja is, még az öltözködés módja is — és annyi sok más kisebb és égignyuló válaszfal, az erők kifejlődésének mindmégannyi utonállói csupa zűrzavart és egymás ellen hatást okoznak, mint együttműködő harmóniát.

Fájdalom, „Krisztus helytartója“ is Péter kardja után sopánkodik ma is, *negyvenkettesekkel óhajтана szolgálni!*

Istennek ajánlom!

Soós Lajos.

A felsőszabolcsi egyházmegye lelkészegyesületének gyűlése.

A felsőszabolcsi egyházmegyében 2 és $\frac{1}{4}$ -ed év év óta nem volt lelkészegyesületi gyűlés. Az okát ennek bővebben nem kell magyarázni, fájdalom, mindenki tudja. Aggódva gondoltunk többen, a Vas Mihály esperes, egyesületi elnök által Kisvárdára, a ref. leányiskolába, márc. 2-ra összehívott gyűlésre is; féltünk attól, hogy a háborús viszonyok miatt kevesen fogunk megjelenni s a gyűlés az elnök által kitűzött feladatokat nem fogja megoldani. Aggodalmunk — Istennek legyen hála — nem vált valóra, a tagok úgyszólván teljes számmal megjelentek. Hiába rosszak az utak, rossz a vonatjárás, drága a fuvar s a vendéglői ebéd, talán 10-en sem hiányoztak közülünk.

A gyűlés 10 óra tájban vette kezdetét a jelen szomorú, háborús idő legalkalmibb énekével, a „Te benned bízunk“-kal. Az ének elhangzása után *Kun Szabó Gyula* berkeszi lelkész emelte költői nyelvű, alkalmi imájával a lelkeket Istenhez. Az ima után *Vas Mihály* esperes, egyesületi elnök mondott igen szép megnyitó beszédet. A mi esperesünket a világ általában úgy ismeri, mint a kinek a pénzügyi dolgokhoz, anyagi ügyek rendezéséhez van nem közönséges tehetsége, de hogy szónoknak is a javából való, azt nem nagyon tudja róla. Mint előadó lelket tud előadásába önteni s le tudja a figyelmet kötni s e mellett — ami nagyobb érdem — a szónoki munka, amit előad, mindig tartalmas, eszmékben gazdag, választékos, sokszor költői szépségű, bibliaias nyelvvezetettel. Stílusán mindig van valami pataki máz, valami olyan sajátosság, mely Patak kiválóbb növényékeinek stílusát a más főiskolák növényékeinek stílusától mindig megkülönbözteti. Beszédében a jelen gyászos, rettenetes időket a legmagasabb szempontból, Krisztus urunk szempontjából tekinti és bírálja s szinte drámaivá lesz nyelve, mikor a háború borzalmainak festése után levonja a szomorú következtetést, hogy ama, csaknem 2000 évvel ezelőtt megjelent Világosság nem tud behatolni az államfők, a birodalmak intézőinek szívébe, mintha a Megváltó sohase imádkozott volna ellenségeiért és sohase tanította volna az embereket szeretetre. A háború szerint a legnagyobb erkölcstelenség, mely az erkölcsi önfegyelmzés rugóit lazítja meg nemcsak a fronton,

hanem a front mögött is. Beszédét eme gyönyörű intéssel rekesztette be: „Vigyázzatok magatokra és a nyájra, melyen a Szentlélek vigyázókká tett titeket!“

A gyűlés megnyitása, tagok számbavétele s napirend megállapítása után a tiszttakar, miután megbízatása lejárt, beadta lemondását. A gyűlés a tiszttakart újból megválasztotta, egyedül a betegsége miatt nyugalomba vonult Ormós István, eperjeskei lelkész, egyesületi alelnök helyét töltötte be *Kovács Lajos* kisvárdai lelkésszel. Ezután a pályázatról való jelentés következett. A kitűzött két pályatételre csak egy-egy pályamunka érkezett: e sorok írójának konfirmációi egyházi beszéde s *Nagy László* mezőladányi lelkész dolgozata „Miként lehet az ismétlődő iskolai vallásoktatást intenzívebbé tenni“ címmel. Mindkettőt jutalomra méltónak találta a bizottság s kár, hogy ez utóbbi munka, mely esetleg mindnyájunk számára hasznos útmutatásokat tartalmaz, az idő rövidsége miatt felolvasatlanul maradt. Pályatételekül a következők tűzettek ki: 1. Husvétii egyházi beszéd imádsággal. 2. A Kálvin-Szövetség céljai gyakorlatilag miként valósíthatók meg az egyházközösségekben? *Kovács Lajos* kisvárdai lelkész, egyesületi könyvtárnok tett ezután jelentést a könyvtárról. Jelentéséből reményt merítettünk arra, hogy az egyesületi könyvtár rövid időn belül hozzáférhetővé lesz téve a tagoknak. *Görömbei Péter* mándoki lelkész felolvasást tartott a következő címmel: „Mit tárgyal egy német lelkészegyesület?“ *Görömbei Péter* arról nevezetes, hogy nagy tudásával, gyorsmenetű, nagyon élénk előadásával szinte elkápráztatja azokat, a kik hallgatják. Úgy volt most is, amikor ismertette a német belmissiói életet. Mikor leszünk mi ott e téren is, ahol Németország, ahol még a süketnémák és nagyothallók számára is tartanak istenitisztetést, ahol a nyomda is ugyanám a belmissió szolgálatába van állítva. Igen ügyesen mutat rá különben, hogy azokra a feladatokra, amelyeknek megoldását az élet követeli tőlünk, nem képeztek ki bennünket. Rámutat másra is. Szüntelenül hallottuk hangoztatni az iskolában az egyetemes papság elvét s az életben, saját gyülekezeteinkben arra kell ébrednünk, hogy csak magunk vagyunk papok s hogy minden rajtunk fordul meg a gyülekezet szellemi és anyagi életében.

Szentpétery István, mogyorósi lelkész ismertette ezután a kerületi társegyházmegyék közérdekű határozatait s ezen határozatok közül egyiket-másikat megvalósításra ajánlja. Az egyik egyházmegye példája nyomán két dolgot ajánl: az egyházi irattárak rendezését s hogy a fontosabb okmányok és értékpapírok megőrzésére minden egyház tűzmentes vasszekrényt szerezzen be. Bizottságot küldött ki lelkészegyesületünk úgy az irattárak célszerű rendezésére vonatkozó szabályrendelet megszerkesztésére, mint arra nézve, hogy valamelyik pénzszekrénygyárral lépjen érintkezésbe, hogy az egyes egyházak minél olcsóbban jussanak pénzszekrényekhez.

Ezután indítványok következtek. Somogyi József, dombrádi lelkész indítványozta, hogy lelkészegyesületünk keresse meg a Prot. Irodalmi Társaságot, hogy a reformáció négyszázados évfordulójára, valamelyik kiváló írónkkal irassa meg egyszerű, népies nyelven a reformáció történetét, hogy azt jövőre minden egyes ref. családnak kezébe adhassuk. *Kovács Lajos* indítványozza, hogy egyesületünk keresse meg az O. R.

L. E.-t arra nézve, hogy ifjúságunk kezébe mi is oly kiváló lapot tudjunk adni, mint a kath. Zászlónk. Végül Vas Mihály egyesületi elnök indítványozza, hogy egyesületünk keresse fel a fokozatos egyházi hatóságokat arra nézve, hogy a lelkeszi özvegyek és árvák rettenes nyomorúságán való segítésre utakat és módokat keressenek. Ha államsegély nem volna célra kieszaközölhető, menjen a segítés a mi terhünkre, mert a 600 koronás özvegyi nyugdíj s a 100 koronás neveltetési pótlék a mai pénzviszonyok között csaknem egy a koldustarisznyával. Az indítványok mind el lettek fogadva s ezzel a gyűlés véget ért.

Sarkadi Nagy Antal,
szabolcs-beresmarthi lelkész.

Ref. esketési szertartás a XVII. századból.

(Vége.)

Post. dicendum: Fogjátok egymás kezét,
Quo facto dicendum primum viro.

Szerető Atyám fia, vagy két kérdésesket ki kérdek tőled, melyekre jó lelki ismerettel tartozol megfelelni, m(ert) hittelis mindjárt kell róla mondanod:

I. Ezen a' Személlyen kívül, akinek most a kezét fogtad, (kezén vagy) másnak, élő Személlynek, hitedet, kezedet, Ajándékodat, házasság fejében attad-e vagj nem attad? dicat, Nem attam.

II. Ezt a' személyt akinek mostan kezét fogtad (kezén vagj) Szeretted öröké való házasság Társadnak; vagy nem? Dicat, Szeretem. Similiter interroganda est Femella. Tandem dicendum Primum viro:

mongydad azért Atyám fia:

Az igaz Isten, ki Atya, Fiú, Szent Lélek, Teljes Szent Háromság, edgy bizony Örök Isten, Tégedet úgy segéllyen ate igaz hitedben, hogy ezenn a' személlyen kívül, akinek mostan a kezét fogtad (kezén vagj) másnak, élő személlynek, hitedet, kezedet, Ajándékodat Házasság fejébe nem attad; ezt a' személyt, akinek most kezét fogtad, (s kezén vagj) szeretted, szeretetből vészed hozzád (mégj hozzá) Isten Törvénye szerint örök Feleségül (Házasság Társul) véle tørsz, véle Szenyvedtz, véle meg elégszel; sem egésségében, sem betegségében, sem semminémű nyavalyájában hitetlenül el nem hagyod; hanem valamig tisztességben, 's. tisztaságban meg marad, gondja viselője (Segítő Társa) léssesz. Az Igaz Isten tégedet úgy segéllyen. Denique haec eadem juramenti formula secundum notulas in Parenthesi notatas et jam autem Foëmina recitanda est, et ad plane recitavit Benedictio addende hoc modo:

Benedictio.

Az Ábrahámnak, Isáknak és Jákóbnak Istene, aki a' Szent Házasságot szerzette és az ő népe között lévő hiveinek eleitől fogva megszentelte; Aldgya 's. szentellye meg ati Házasságtokat is, Titeket ati házasságtokban Szép Fiakkal, és leányokkal látogasson, és azoknak felnevelésében oktasson, tanítson, ez életben lelki 's. testi áldásával meg áldgjon, és e' világi élet el múlván: adja meg tinéktek az örökké való boldogságot is. Amen.

Atque ita Populus solvitur, et ad suas vias res quisque abitur etc.

Oratio occasione Copulationis dicenda.

Mindeneket Tanátsoddal, erőddel, hatalmaddal, és mindentudósággoddal meghaladó, bölts és örökké

való Atya Úr Isten! ki minden teremtetett állatidban és rendelésidben a' te jóvoltodnak, és böltsességednek jeleit megmutattad, és még kezdetben megmondottad, hogj nem jó az embernek egyedül élni; ezokáért ő néki hozzá hasonló segítőt szereztél; melly szép rendelésedre képest, minden Tisztátalanságot megbüntettzt; Mivel o Uram e' Személyeket a' Sz: házassági állapotra hittad, és köteleztet; Kérünk Tégedet, adgyad nékiek Sz: Lelkedet, hogy az igaz, és álhatalos hitben szentül éllyenek, a' te sz: akaratod szerint ellene álván minden gonosznak.

* * *

Mint látható, ez az 1682 előtti évekből való esketési szertartás lényegileg ugyanazokból az alkotórészekből áll, mint ref. egyházunk mai esketési szertartása. A hirdetés megtörténte után az esketési szertartás a rendes (vasárnapi vagy hétköznapi) istentisztelettel volt összekötve. Az istentiszteleten az esketendő pár s a násznép is jelen volt. Istentisztelet végeztével kezdődött az esketési szertartás. A lelkész esketési beszédet mondott, bibliai alapokon fejtegetvén: „Mi légyen a' Sz: Házasság? és a' Sz: Házasságban élőknek mi légyen az ő Tisztek?” A beszéd elhangzása után felszólította az esketendőket, hogy fogják meg egymás kezét, aminek megtörténte után két kérdést intézett előbb a férfihez s azután a nőhöz. Ezt követte, a felelet elhangzása után az eskütétel, előbb a férfi, majd a nő részéről. (Az eskü szövegének néhány gondolata a ma használt eskümintánkban is megvan.) A szertartást beárta a megáldás (Benedictio), mire a gyülekezet szétoszlott.

Kéziratunkban a Ritus előtt egy gyülekezeti imádság-töredék olvasható. Töredéknek tartom, mert csak az eleje van meg, a többi részének 1¹/₂ lapnyi hely van hagyva. A záró Amen is hiányzik. Előttünk ismeretlen ok miatt abbamaradt a leírása. A gyülekezeti imádságot minden bizonnyal az eskü letétele után, a megáldás előtt mondotta a gyülekezet, bár ennek a mi szövegünk sorrendjében semmi nyoma sincs. Itt az eskütétel után az áldás következik.

Ennek a XVII. századi esketési szertartásnak a szövegét egybevetettem a Melotai Nyilas István Agendájának (1621.), a Samorjai János Egyházi Ceremoniájának (1636.) megfelelő szakaszaival s megállapítottam, hogy egyes pontjaiban a Melotaiéra emlékeztet. Nem egyezik Helitai Agendájának, Melius házasságot tárgyaló predikációjának, továbbá Borne-misza Négy könyvecské-jének idevágó agendájával sem (mindháromét közli kivonatosan Sörös, A magyar liturgia története c. műve 265—272. lapjain). Megállapítható volt az is, hogy a Kereszturi Agenda szövegével sem egyezik.

Ezekenkivül egybevetettük még a Kármán József Ekklesiái Agendájának (Po'sony, 1787.), valamint a Kis Gergely—Nagy István-féle Agendának (Győr, 1788.) a „Házassuló személyek' össze-adattatásának módjára”-t tárgyaló szakaszával s arra az érdekes és figyelemreméltó eredményre jutottunk, hogy a Kármán-féle esketési szertartás szövege (49—57. lap) lényegileg egyezik a XVII. századból való, fentebb közölt szöveggel (v. ö. a házasság fogalmának meghatározását, a házasságra menendők tisztét, a két kérdést, az esküformát); csupán csak a szertartás egyes részeinek sorrendjében van eltérés (Kármánnál az esketési beszéd után áll az imádság). A

Kis—Nagy-féle agenda szövegével a most kiadott szövegből csak a két kérdés s az eskü szövege egyezik, de azok sem szövszerint.

Végeredményül megállapíthatjuk, hogy a Kármán-féle szöveg minden kétséget kizárólag a fenti XVII. századbéli szöveg felhasználásával készült s így amannak ez a mi szövegünk volt a forrása.

Ez a XVII. századi szöveg pedig az erdélyi egyházközsegekben volt használatos, mert az esküformában szereplő „*valamig tisztességben 's. tisztaságban megmarad*” kifejezés a magyarországi esküformából (Kármán, Kis—Nagy) hiányzik. Erdélyben ugyanis a XVII. század végén még — Máté V. 32. alapján — a házassági elválás oka csupán csak a paráznság volt. (Lásd Sztehlo K.: A házassági elválás joga Magyarországon és Erdélyben, 41. lap.) Az esküforma idézett kifejezése nyilván erre vonatkozik.

Harsányi István.

IRODALOM.

* **A magyar büntető per jog tankönyve.** Irta Dr. Finkey Ferenc egyetemi ny. r. tanár, a Magyar Tud. Akadémia lev. tagja. Teljesen átdolgozott negyedik kiadás. Budapest, 1916. Grill Károly könyvkiadó válalata. Nagy 8r. 756 lap. Ára 20 Kor.

* **Tábori posta. Versek.** Irta: Szigethy Ferenc. Egy darab háború. Azaz hogy csak gyöngédhangú emléke ennek az irtózatoss világfelfordulásnak, mely az Úr 1914—1916. esztendejében a főiskola ifjúságából is sokat elszóltított a vérmezőkre. A hősök után levelet írnak hazulról, a hősök levelet írnak haza, az elesetteket elsíratják: ez a tárgya e kis füzetkének. De ránk nézve azért meghitt, mert a mi diákjainkról van benne szó, kik a szerző versével vetek búcsút az iskolától. Ezért lesz becses történeti adalék e kis kötet a főiskolai ifjúság történetében. Igen helyes irányban indult a szerző. Csak tovább; kísérje figyelemmel társai sorsát ezután is! — Nehány darabja a kötetnek lapunkban és az Ifjúsági Közlönyben is megjelent. Egyik, a csinosak közül való, egy harctéri újságban is napvilágot látott. Azok közül, melyek most jelentek meg először, megkapóak a Patakhoz s a pataki főiskolához való ragaszkodásról beszélő versek. Csak az kár, hogy a pataki diákélet attributumaképpen annyira előtérben van nála a borozgatás. G. J.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **80 év.** Szinyei Gerzson kir. tanácsos, nyug. akadémiai tanár, a magyar irodalomtörténet nagyérdemű munkása, a sárospataki főiskola történetének tudós bűvára, immár 14 év óta főiskolai pénztárnok, az elmúlt héten, márc. 16-án töltötte be életének 80-ik évét. A friss erőben és egészségben levő, mindig friss kedélyű Gerzson bácsit — akire még sehogyan sem illik az aggastyán elnevezés — ez alkalomból tisztelgi, kartársai s volt tanítványai jókívánataikkal halmozták el. Az Úr Isten kegyelme éltesse továbbra is főiskolánk legrégibb s legállandóbb munkáját, aki 72 évvel ezelőtt lépett a kollégiumba s

leszámítva pár évi nevelősködését a gr. Degenfeld-családnál, azóta állandóan a főiskola körében működik.

— **Március 15.** Főiskolánk tanári kara és tanulóifjúsága március 15-én délelőtt 8 órakor részt vett a városi templomban tartott alkalmi istentiszteleten, amelyen *Ladányi Mihály* főisk. szénior mondott szép alkalmi imádságot. — Az állami tanítóképzőintézet délután 3 órakor emlékünnepelet rendezett a következő műsorral: 1. Himnusz. Bathó B. IV. éves növ. orgonakiséretével énekelte a közönség. 2. Kék-Hodossy: Magyar nyitány. Előadta az ifj. zenekar. 3. Alkalmi beszéd, Kántor István h. ifj. elnöktől. 4. Révfy: Föl a zászlót. Előadta az ifj. énekkar. 5. Radó: Talpra magyar. Szavalta Kiss Kálmán III. é. növ. 6. Hodossy: Népdalgyűveleg. Előadta az ifj. énekkar. 7. Vargha Gy.: Magyar katonáinkhoz. Szavalta Helmezy József IV. é. növ. 8. Bihari-Hodossy: Primitialis magyar. Előadta az ifj. zenekar. 9. Szózat. Bathó B. orgonakisérete mellett énekelte a közönség. — A polgári leányiskolában délelőtt tartott emlékünnepelet műsora a következő volt: 1. Himnusz. Előadta az énekkar. 2. Március 15-ikéről. Felolvasás. Tartotta Takáts Paula ifj. elnök. 3. Trarara bumdera. Szerk. Konez Adolf. Előadták Freifeld Erzsébet (hegedűn) és Elekes Anna (zongorán). 4. Márciusi ifjúság, Pósa Lajostól. Szavalta Tóth Erzsébet. 5. Szózat. Előadta az ifj. énekkar.

— **Lelkészválasztások.** A jenkei gyülekezet (Ungm.) *Egyed Béla* s. lelkészt, a resicai missziói egyház *Szombati Szabó István* tábori lelkészt (volt s.-a.-új helyi h. lelkészt) lelkészévé választotta.

— **A Sárospataki Irodalmi Kör** márc. 8-án *Kovácsy Sándor* másodelnök elnökle alatt közgyűlést tartott, melyen a Kör a kezelőbizottság véleménye alapján elhatározta, hogy *Bodor Dénes* népiskolai Számtani Példatárát 5000 példányban, *dr. Tüdös István*-nak átdolgozott népiskolai Hit- és erkölestani szintén 5000 példányban nyomtatja ki. Elhatározta továbbá, hogy a Kör által rendezett háborús előadások sorozatában tartott felolvasásokat (*dr. Rácz Lajos*: Jézus és világháború; *dr. Gulyás József*: A világháború és a magyar költészet; *dr. Buza László*: A háború és a nemzetközi jog; *Elekes Imre*: Paedagogiai problémák a háború után), miután a Kör alapszabályai szerint a „magasabb értékű s egyetemesebb érdekű művek kiadását” is tervbe vette, egy kötetben még e tavaszon kiadja. Az elnöki jelentés szerint a *Hodossy Béla* Kántorkönyvének kiadására szükséges előmunkálatok folyamatban vannak, amennyiben a lipcei Röder-cég a kiadási költség előzetes közlésére felszólíttatott.

— **Adomány.** *Szöke Sámuel* gyöngyösi tanító egy 100 korona értékű államadóssági kötvényt (B. 675.665. sz.) küldött a pataki főgimnázium tanári karának azzal, hogy „ennek a járadékkölesőnek évközi kamata használtassék fel az iskolai év végén egy jómagaviseletű I-IV. o. növendék jutalmazására, ki az osztályban legtöbb és legügyesebb rajzokat készít; ref., gk., rk. tanítók gyermekei előnyben részesítendők.” — A nemes tett önmaga helyett beszél.

— **Protestáns énekek a r. kath. Énekeskönyvekben.** Tudósaink a régi énekeskönyvek egybevetésekor már megállapították, hogy a XVII. századbéli róm. kath. énekeskönyvekbe sok protestáns ének van fölvéve. A r. kath. templomokban tehát ép oly buzgósággal

énekelték a Sztáray Mihály, Szegedy Gergely, Batizi András, Szkaricza Máté stb. reformátorok énekeit, mint a Mária tiszteletére vagy az oltári szentség imáadására írottakat. A XVII. századi három róm. kath. énekeskönyv (Hajnal Mátyásé, 1629; a Cantus Catholici, 1651; Kájoni Jánosé, 1676.) közül a *Kájoni* János ferencrendi szerzetesé az, amelyben a legtöbb protestáns ének található. Ebben ugyanis 150-nél több olyan ének van, amely protestáns szerzőé; és pedig közülök 14 a Sztáray Mihályé, 5 a Szegedy Gergelyé, 5 a Batizi Andrásé, 4 a Szkaricza Mátéé, 2 a Huszár Gálé, 2 a Tüba Mihályé, 2 a Siderius Jánosé, 2 a Németi Ferencé, 2 a Berekiusé, 1—1 énekkel szerepelnek Szegedi Lőrinc, Szerémi Illés, Dési András, Harsányi Imre, István deák, Miklós deák, Mágócsi Gaspár, Vég Kecskeméti Mihály, Nagybánkai Mátyás, Zeleméri László, Valentinus, Pathai István, Szentgrahian István, Catharina, Szenci Molnár Albert, Szegedi Kiss István. — Kájoni a maga énekeskönyvébe a Gönczy György prot. énekeskönyvének 1654-iki lőcsei kiadásából 144 éneket, ugyanezen énekeskönyv 1654-iki váradi kiadásából 4 éneket vett át. Ezekon kívül az ismeretlen forrásokból átvett énekek között mintegy 10 szintén protestáns szerzőtől való. — Kájoni Jánost († 1687.) azért a merész cselekedetért, hogy énekeskönyvébe annyi sok protestáns szerző énekét átvette (a prot. szerzők közül soknak a neve ott van a versfőkben), *eretnkséggel vádolták meg* s Balás Ágoston részint, hogy igazolja Kájont, részint pedig, hogy azokat a részeket kijavítsa, amelyek miatt az *eretnkség* vádjával illették, 1719-ben újból kiadta Kájoni Énekeskönyvét. (V. ö. Jénaki F.: K. J. énekeskönyve, 1914. 36. l.).

— **Debrecenből.** Vass Antal tábori lelkész azon fáradozik, hogy a Doberdon levő katonáink számára mielőbb egy kis templom épüljön fel a front mögött. A szükséges úrasztali terítőket s egyéb felszerelési tárgyakat a debreceni gyülekezet tagjai ajándékozták. — A debreceni kollégiumban március 11-én tartotta az őszi egyházkerületi gyűlés által megválasztott 5 új tanár *szélfoglaló értekezését* és pedig Erdős Károly: A Didache kora, Barcza József: A költői igazságszolgáltatás, dr. Benigny Gyula: A keletturkesztáni ásatások indogermán szempontból, Dékán Sámuel: Az idegen nyelvek tanítása, Gáspár Albert: A Röntgensugarak elméleti magyarázata és gyakorlati jelentősége cím alatt.

— **Carmen Sylva**, a március 2-án meghalt özvegy román királyné, a költői lelkű irónő erőshitű protestáns nő volt. Egy német protestáns lap ezt írja róla: „Wied Erzsébet, úgyis mint fejedelemasszony, úgyis mint később királyné, híu protestáns maradt; Bukarest város szívében csinos protestáns templomot és iskolát építtetett. Az elsőben az isteni tiszteleteken rendszeresen megjelent, az utóbbinak pedig bőkezű pártfogója volt.” (P. H.)

— **A mezőlaborci templomra** eddig F. Varga Lajos nagyrábéi lelkészénél összesen 506.70 K gyűlt össze; ebből Magyar Bertalan nagydobronyi lelkész gyűjtése 180 K, aki e sorokkal küldé e szép összeget: „Az orosz betörés alkalmával itt, Beregvármegye északkeleti részén mi is aggódtunk, de az Úr kegyelmesen megmentett bennünket. Ezért való hálánk látható kifejezéseül is, a kárvallott mezőlaborci egyház templomépítési alapjára 180 koronát gyűjtöttünk

össze.” Hisszük, hogy a hálának e látható kifejezésével — tekintve azt, hogy erre a hálára egész egyházkerületünknek méltó oka van — kerületünk összes gyülekezetei részéről találkozni fogunk.

— **Magyar szerzetesek Keleten.** Kisázsiaiban a háború, illetőleg a francia szerzetesek eltávozása folytán nagyon sok kulturális intézmény (iskola, kórház s hospicium) maradt árván, vezetés nélkül. Az érdekelt szerzetesrendek római vezetősége ezekről az intézményekről — a török kormány beleegyezésével — úgy kíván gondoskodni, hogy az eltávolított francia szerzetesek helyét más nemzetbeli s közelebbi-ről a középponti hatalmak országaiból való szerzetesek foglalják el. Ily célból legújabbban a magyar Ferenc-rendnek három tagja utazott Keletre: egy Konstantinápolyba, kettő Jeruzsálembe. A szerzetesek a vallás- és tanulmányi alap segítségével utaztak ki.

Szerkesztői üzenetek.

Dunántúli Prot. Lap. Nincs-e hiba a kréta körül az egyetemes tanügyi-bizottság ülésének napját illetőleg? A Patakra érkezett meghívón április 13. áll a gyűlés napjául; vajjon a pápai meghívón április 10-ike állana?

Evangélikus Lap. T. laptársunk — abból az alkalomból, hogy némely ref. ember az uniót a tót vagy német lutheránusok miatt nem tartja megvalósíthatónak — leszögezi mint tényt, hogy „a reformátusság aligha képes a *magyarság kovászának* szerepét betölteni”, nem akar a más nyelvűek beolvasztásának terén közreműködni. Sajnáljuk e kérlelhetetlen ítéletet, de ha így áll a dolog, nincs mit tennünk, mint megnyugodni benne, hamut hinteni fejünkre s megelégedni azzal a szerény szereppel, amelyet a történelem muzsája a magyar reformátusság szerepe, hivatása gyanánt kijelöl, — a „magyarság kovászának szerepét” pedig luther. testvéreinknek átengedni.

Most jelent meg!

MENNYORSZÁG KAPUJA

Imádságok confirmált és felserdült ifjak és leányok számára. Irta: **SZOLNOKY GERZSON.**

A hivatott imairó nagy hiányt pótol ezen könyvecske megírásával. Van e kis zsebkönyvben a hétköznapi, vasárnapi, bűnbánati és ünnepi imádságokon kívül több alkalmi imádság is az ifjúság életében előforduló fontosabb alkalmakra és kedélymozzanatokra.

Ára a 168 oldalra terjedő 12½×8½ cm. nagyságú, **zsebbe tehető** könyvnek **díszes kemény vászonkötésben** 1 korona 20 fillér.

A nagytiszteletű Lelkészi Karnak 10 példány megrendelésnél darabját 96 fillér, 25 péld.-nál 90 fillér, 50 péld.-nál 84 fillér, 100 péld.-nál 78 fillér, 1000 péld.-nál darabját 66 fillér kedvezményes áron szállítjuk. Kapható

Hegedűs és Sándor
protestáns irodalmi könyvkiadóhivatalában DEBRECENBEN.

SÁROSPATAKI REFORMÁTUS LAPOK

A TISZÁNINNENI REF. EGYHÁZKERÜLET ÉS A SÁROSPATAKI FŐISKOLA KÖZLÖNYE.
MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

ELŐFIZETÉSI DIJ		Főszerkesztő	Felelős szerkesztő és kiadó	HIRDETÉSEK DÍJA:	
Egész évre	10 Kor.	RADÁCSI GYÖRGY	DR. RÁCZ LAJOS	Egész oldal	32 Kor.
Félévre	5 "	Főmunkatársak:		Fél "	16 "
		HARSÁNYI ISTVÁN	DR. BUZA LÁSZLÓ	Negyed "	8 "
				Nyolcad "	4 "

TARTALOM: Buza László: A sárospataki akadémia áthelyezésének kérdése. — Rác L.: Az egyfolytában való tanítás. (Folyt. köv.) — F. Varga Lajos: Halljátok-e? (Költemény.) — Miskolczy Endre: Egy kis borongás egy pár miniszteri rendeletről. — Vegyes közlemények. — Hirdetés.

A sárospataki akadémia áthelyezésének kérdése.

Az akadémiai szék folyó évi március hó 14-én tartott üléséből egyhangú határozattal azt javasolja az Egyházkerületi Közgyűlésnek, hogy a reformáció 400-ik évfordulóját a felső oktatás terén a sárospataki két fakultású akadémia Miskolcra való áthelyezésével tegye emlékeztetést.

Maga az eszme: az akadémia Miskolcra való áthelyezése nem új. A jogakadémia áthelyezése néhány jogtanár kezdeményezéséből már pár évtizeddel ezelőtt sokat foglalkoztatta a közvéleményt. A terv akkor nem valósult meg, mert a viszonyok még nem voltak olyanok, hogy az egyházkerület és a főiskola vezető embereit ennek a kétségkívül nagyfontosságú lépésnek megtételére kényszerítették volna. Akkor még volt remény rá, hogy az akadémia fenmaradását és virágzását biztosítani lehet ezen a helyen is, ahol nagynevű és bőkezű fundatorai alapították s amely hely éppen főiskolája révén hosszútávú egyik kulturális gócpontja volt Magyarországnak. Abban mindenki egyetért, hogy az áthelyezés csak ultima ratio lehet és hogy bünt követ el az, aki könnyelműen, látszólagos előnyökért vagy üres jelszavak hatása alatt egy nagymultú tanintézetet kiszakít százados talajából.

A viszonyok azontán ma egészen mások, mint voltak pár évtizeddel ezelőtt. Ennek világos bizonyítéka az, hogy most az egész akadémiai szék, annak valamennyi tagja az áthelyezés mellett foglalt állást s nem volt senki, aki az akadémia fenmaradását és fejlődését Sárospatakon biztosítottak látta volna.*

Egyrészt az új egyetemek felállítása s ezzel kapcsolatban a debreczeni ref. főiskola feladása, másrészt az a statisztikai adatokkal is igazolható tény, hogy Sárospatak fejlődése nagyon lassú a városok gyors tempójú haladásával szemben s hogy ennek következtében ez a község mindinkább veszíti régi központi jellegét, elkerülhetetlenné teszik az akadémia számára egy más kedvezőbb milieu-be való áthelyezését, ha csak a lassú elorvadás veszélyének nem

akarjuk kitenni a reformátusoknak ezt az utolsó két fakultású főiskoláját.

Kétségtelen, hogy az elorvadás veszélye első sorban a jogakadémiát fenyegeti. A két új egyetem felállítása feltétlenül maga után fogja vonni a jogakadémiák sorsának végleges rendezését is. A négy egyetem mellett nincs többé szükség az összes jogakadémiákra. Ma már nem indokolhatjuk a jogakadémiák szükségességét azzal, hogy az egyetemek kis száma miatt fenn kell tartani őket, mint kisegítő tanintézeteket. A négy egyetemi fakultás mellett semmi esetre sincs szükség nyolc kisegítő jogi főiskolára. Másrészt csak úgy engedhető meg, hogy a jogakadémiák elvonják a hallgatók egy részét az egyetemi fakultásokról, ha teljesen egyetemi színvonalon állnak nem csak a tanárok száma és tudományos értéke, hanem a hallgatók oktatására és nevelésére szolgáló intézmények (könyvtár, szemináriumok, internátusok stb.) tekintetében is.

Ha tehát az előbbi ok nem vonná is szükségképpen maga után a jogakadémiák számának apasztását, az utóbbi szempont: az egyetemi színvonalra való emelés szükségessége feltétlenül egyes jogakadémiák megszűnését fogja eredményezni, mert már az anyagi eszközök elégtelensége folytán is lehetetlen, hogy az összes jogakadémiák az egyetemi fakultások mintájára rendeztessenek be.

S ha redukálni fogják a jogakadémiák számát, alig remélhető, hogy a mi sárospataki jogakadémiánk nem fog ennek áldozatul esni. Mi — sajnos — nem rendelkezünk a szükséges anyagi eszközökkel ahhoz, hogy jogakadémiánkat új tanszékek felállításával, nagyobb könyvtári dotációval vagy éppen külön szemináriumi könyvtárak szervezésével egyetemi színvonalra emeljük s amint a tapasztalatok mutatják, erre sem Sárospatak községe, sem Zemplén vármegye törvényhatóságától nem remélhetünk anyagi támogatást. Ha pedig az az eset következne be, amit egyesek javasolnak s amit mi is megfontolást érdemlő, komoly tervnek tartunk, hogy a három ref. jogakadémia (Kecskemét, Máramarosziget, Sárospatak) összevonásával egy erős ref. jogi fakultás állítsák fel, ennek a fakultásnak székhelyéül nagy történelmi multja dacára sem fogják Sárospatakot választani.

A kecskeméti jogi karnak az egyetemes tanügyi bizottság felkérésére a jogi szakoktatás reformja tár-

* A történelmi igazság kedvéért meg kell jegyeznünk, hogy Radácsi Gy. és Mecznér B. a kérdéses akadémiai széki ülésen nem vettek részt. Szerk.

gyában készített munkálata, mely nagy erővel száll síkra az egyetlen ref. jogi fakultás terve mellett, nyíltan ki is mondja, hogy „Sárospatak, mint kis város, melyben a megfelelő kulturális milieut a pataki kolégiumnak századokra visszatekinthető érdemes munkája sem tudta megteremteni s így mi sem volna tévesebb, mint e helyet Németország és Anglia kicsiny, de éppen egyetemeik révén jelentékeny városai-val hasonlítani össze — e fakultás helyéül alkalmas-ként nem kínálkozik”.

Az kétségtelen, hogy főiskolai székhely gyanánt csak az a város alkalmas, mely egy nagy vidék központja s erre a vidékre felszívó erőt gyakorol. A vidéki népességnek ez a felszívása képezi a városok legjellegzetesebb vonását. Sárospatakon ezzel a jelenséggel — sajnos — nem találkozunk. Pedig nagy tévedés volna azt hinni, hogy a főiskolai hallgatók vonzásának egészen speciális okai vannak. Az nem egyéb, mint a népesség felszívásának egyik különös esete, mely azzal teljesen azonos törvények hatása alatt áll. Ez így van főleg a joghallgatókra nézve.

Mert mi az, ami a népességnek a városokba való özönlését előidézi? A kedvezőbb kereseti viszonyok s azok a kulturális előnyök, melyeket a város nyújt. Amaz a szegényebb, emez a vagyonosabb és magasabb igényű egyéneknek érezteti hatását. Vajon nem ez a két szempont játszik-e szerepet a jogi főiskolák megválasztásánál is? A jogi pályára lépők — kevés kivételtől eltekintve — két nagy csoportba oszthatók. Az egyik azért választja a jogi pályát, mert legnagyobb mértékben teszi lehetővé a tanulmányok végzésével parallel az irodai és egyéb kenyérkereső foglalkozást, a másikat — a vagyonosabb elemet, melynek nálunk a jogi a kedvenc pályája — nem kis mértékben a pálya könnyűsége s ezzel kapcsolatban a szórakozásra való sok szabad idő vonzza. Ez mindenesetre sajnálatos jelenség, de a dolog tényleg így áll s mikor egy főiskola sorsa felett kell döntenünk, nem hunyhatunk szemet ez előtt a körülmény előtt, annyiaval kevésbbé, mert alig hisszük, hogy ezeket a sajnálatos jelenségeket a jogi oktatás bármiféle reformja is hamarosan meg tudná változtatni.

Sárospatak éppen ezért nem vonzza a joghallgatókat, mert sem irodai foglalkozást nem tud nyújtani olyan mértékben mint egy nagy város, sem az ifjúság természetesen vágyát a szórakozásra nem tudja magasabb igényeknek megfelelő módon kielégíteni.

Viszont Miskolczt mindkét szempont egyenesen praedestinálja főiskolai székhelyül. Kedvező földrajzi fekvése, az egymást ott keresztező vasúti vonalak s egyéb körülmények Magyarország egyik leggyorsabb fejlődésű városává tették, mely nem csak önmagához vonzza nagy erővel a vidéki népességet, hanem a szomszédos Alsó- és Felső-Zsolca és Hejőcsaba lakosságát is hatalmasan megnövelte. E községek népessége 1869-től 1910-ig körülbelül 100, Miskolcz 128, a szomszédos Diósgyőr pedig több mint 400%-kal gyarapodott akkor, amikor Sárospatak népességének szaporodása az említett idő alatt mindössze 40%-os volt s így éppen csak hogy meghaladja a szaporodás 34,6%-os országos átlagát.

Egészen bizonyosan számíthatunk rá, hogy Miskolcz, amint magához vonza a vidéki népességet, éppen úgy hatalmas vonzóerőt fog gyakorolni a joghallgató ifjúságra is. Miskolcz városa is tekintélyes számú hallgatót biztosítana, kiket a tanulás vá-

gyán kívül egyéb okok is állandóan a jogakadémia székhelyén tartanának.

Miskolcz kulturális kérdések iránt érzékkel bíró s egy főiskola jelentőségét megértő törvényhatósága hajlandó anyagi áldozatokat is hozni az akadémia érdekében, úgy hogy Miskolczon a jogakadémia nem csak a hallgatóság száma, hanem a város anyagi támogatása mellett berendezés tekintetében is elsőrendű tanintézeté fejlődhetik, melyet nem fog egykönnyen elseperni a kormánynak és közvéleménynek jogakadémia-ellenes hangulata sem. Ha pedig az a terv valósulna meg, hogy a három ref. jogakadémia egy erős jogi fakultássá egyesüljön, ennek a fakultásnak a székhelye sem lehetne más, mint Miskolcz a maga erős és fejlődésképes jogakadémiájával. Kecskemét — egyéb okoktól eltekintve — Budapest közelsége miatt is alig vehetné fel sikeresen a versenyt Miskolczal.

Felmerülhet azonban az a kérdés is, hogy van-e egyáltalában szükség a jogakadémiára? Nagyon jól tudjuk, hogy egyházkerületünk kebelében is észlelhető jogakadémia-ellenes hangulat és sokan vannak, akik a jogakadémia fentartását az egyház részéről meg nem engedhető fényűzésnek tartják. Ezt az álláspontot mi nem írhatjuk alá. A ref. egyháznak éppen egyházalkotmánya következtében a lelkészképzés mellett nagy súlyt kell vetnie a világi elem egyházas nevelésére is s ha a jogakadémia ma ezt a feladatot nem tudja kellő módon teljesíteni, ebből nem az következik, hogy szüntessük meg jogi főiskolánkat, hanem ez is amellet szólni, hogy helyezzük át a theologiai akadémiával együtt olyan környezetbe, ahol megfelelő intézmények — első sorban egy vallásos szellemben vezetett internátus — segítségével, ezt a célt megvalósíthatja.

Azt sem szabad elfelejtenünk, hogy a debreczeni főiskola feladásával a sárospataki maradt a magyar reformátusok utolsó két fakultásos akadémiája s ha ezt is elveszítjük, nem lesz olyan főiskolánk, mely egy esetleges ref. egyetem magvát képezze. Arra nézve lehetnek eltérők a vélemények, hogy kívánatos-e felekezeti egyetemet állítani fel; de az bizonyos, hogy míg teljesen meg nem szűnik egy kath. egyetem felállításának lehetősége, addig a ref. egyháznak is eminens érdeke, hogy ne adja fel összes egyetemmé kiépíthető főiskoláit. Akadémiánknak Sárospatakon nem, de Miskolczon jogosan lehetnek egyetemi aspirációi. Annak, aki főiskolánkból ref. egyetemet óhajt létesíteni, szükségképen az áthelyezést kell előbb óhajtania s az, aki általában nem barátja a felekezeti egyetemeknek, nézetünk szerint, szintén kell, hogy az áthelyezés mellett foglaljon állást, mert az erős és egyetemmé könnyen kiépíthető miskolczi ref. akadémia már pusztán létezésével megakadályozná a pécsi kath. egyetem felállítását s ezzel általában a felekezeti egyetemek létesülését.

Eppen ez a szempont szükségessé teszi, hogy a teljes két fakultású akadémia helyeztessék át Miskolczra, s ne csak a jogi kar. Nagy hiba volna a jogi- és a theologiai fakultást elválasztani egymástól, mert mindegyik csak a másik mellett és a másikkal együtt töltheti be tökéletesen feladatát. A hittanhallgatók az új theologiai tanterv által is olyan nyomatékosan kívánt jogi és társadalomtudományi ismereteket a jogi karon nyerhetik, viszont a joghallgató egyházas szellemben való nevelése csak a theologiai

fakultással karöltve valósítható meg. A miskolci jogakadémia a theologiai kar nélkül semmi esetre sem tudná tökéletesen megvalósítani azokat a feladatokat, melyek rá, mint ref. jogakadémiára várnak. Az egyetemmel fejlesztés fentebb tárgyalt szempontja szintén a teljes akadémia áthelyezését teszi szükségessé.

De ettől eltekintve, a theologiai akadémia áthelyezése önmagában véve is kívánatos. Theologiai akadémiánk, mint lelkészképző intézet Miskolczon sokkal szerencsésebb körülmények közt volna, mint van Sárospatakon. A theologiai tanterv nagy nyomattékkal kívánja a leendő lelkészeknek a belmissioi munkára való előkészítését. Ez az egyházunk szempontjából annyira fontos kérdés a népes és élénk életet élő miskolci gyülekezettel karöltve sokkal könnyebben oldható meg, mint Sárospatakon. Miskolc nagy ipari munkás-lakossága lehetővé teszi a szociális kérdések közvetlen tanulmányozását, általában a gyakorlati élet problémáinak megismerését, míg Sárospatakon a mi nagy részben falusi származású hittanhallgatóink az otthoni, megszokott viszonyokkal teljesen azonos viszonyokat látnak s kikerülnek az életbe a nélkül, hogy a szociális problémákkal s a városi gyülekezetekben esetleg rájuk való feladatokkal közvetlen szemlélet és gyakorlat útján megismerkedhettek volna.

Az is nyomós ok a theologiai akadémia áthelyezése mellett, hogy Miskolc egyházkerületünk természetes központja, csaknem állandó püspöki székhely, a hol a leendő lelkészek az egyházi kormányzat és közigazgatás kérdéseivel is könnyebben megismerkedhetnek, mint Sárospatakon.

S végül — talán ez a legnyomósabb ok — Miskolcra a város anyagi támogatásával a lelkész-képzés szempontjából annyira szükséges internátus kérdése is megoldható lenne. Az internátus nemcsak a lelkész-képzésnek, hanem a joghallgatók egyházas nevelésének is egyik nélkülözhetetlen segédeszköze és Sárospatakon a megfelelő anyagi erő híján — sajnos — a közeli jövőben alig volna felállítható.

Nem szabad elfelejtenünk azt sem, hogy a debreceni egyetem theologiai fakultásának megnyitásával theolog. akadémiánk helyzete is nehezebbé lett. A budapesti és a kolozsvári intézetek egyetemi városokban vannak, sőt bizonyos összeköttetésben is állnak az ottani egyetemekkel. Nagyon kell vigyáznunk, hogy Sárospatak theologiai akadémiaja ezekkel az intézetekkel szemben olyan viszonyba ne jusson, aminőbe a jogakadémiák kerültek az egyetemek jogi fakultásaival szemben. Már hallottunk olyan hangokat, hogy a ref. egyháznak nincs szüksége öt theologiai fakultásra; a mi theologiai akadémiánk, ha nem segítünk megerősíteni és ellátni egy modern internátussal, ennek a jelszónak könnyen áldozatul eshetik.

Sárospatak, mint kis város mellett rendesen azt az argumentumot halljuk, hogy itt a léha nagyvárosi szórakozások sem vonják el a hallgatót a komoly munkától. A léha szórakozások lehetősége azonban — sajnos — Sárospatakon is megvan. Az ifjúság, ha akar, itt épen úgy élhet a bűnös szenvedélyeknek, mint egy nagy városban. Sárospatakon nem a léha, hanem a nemesebb szórakozások (színház, hangverseny, felolvasó estélyek stb.) azok, melyek csaknem teljesen hiányoznak, pedig ezek tartának vissza az ifjúságot a korcsmák egészségtelen levegőjétől s általában az u. n. léha szórakozásoktól.

Nem akarjuk ezzel tagadni, hogy a nagy város tömördek alkalmat nyújt erkölcsi eltévelyedésre; de az internátus épen arra való, hogy az ifjúságot elvonja a bűnös és veszedelmes szórakozásoktól s érdeklődését nemesebb irányba terelje.

Miskolcra a maga élénk kulturális életével, melyet az akadémia áthelyezése bizonyosan csak fokozna, alkalmat nyújtana a hittanhallgatóknak is az önművelésre, szélesebb látókört biztosítana számukra s ez minden esetre értékes gyümölcsöket teremne egyházi életünkben is.

A tanári kar, mely legközvetlenebbül látja a bajokat és azok orvosszereit, komoly megfontolás után, felelősségének teljes tudatában megtette a maga javaslatát. A döntés az egyházkerületi közgyűlés kezében van. Hisszük, ez szintén azon az állásponton lesz, hogy a főiskola alapítóinak emlékét jobban megbecsüljük akkor, ha az áthelyezéssel életképessé tesszük s nem engedjük visszafejlődni vagy épen el-sorvadni az ő szent örökségüket, mintha mereven ragaszkodunk ahhoz a helyhez, melyet egészen más viszonyok közt ugyan az ő bölcsességük jelölt ki, de ahol az általuk kitűzött nagy célt szolgálni eredményesen többé nem lehet.

Buza László.

Az egyfolytában való tanítás.

(Folytatás.)

„Ami az órarend beosztását illeti, megállapítandó, hogy egy délelőttnek vagy egy délelőttnek és a hozzácsatlakozó délutánnak tanórái a tanulók munkaképességére nézve nem ugyanazok. *Am wenigsten leisten kann der Schüler in der 5. Vormittagsstunde*, deshalb muss sie die kürzeste Dauer erhalten, — s ide oly tárgyak helyezendők, amelyek nagyszámú, könnyen reprodukálható, a kellő világossággal és eleveenséggel fölruházott képzet révén a képzetkapcsolatot gyorsan és könnyen lehetővé teszik, mint: földrajz, történelem, német, természetrajz, szépirodalom, ének, torna, kézimunka. Ezeknél az oktatási tárgyaknál pontos vizsgálatok megállapították, hogy utánok rendszerint a fáradtságnak nem emelkedése, hanem csökkenése szokott beállani“ (IX. 28.). „Ha 4 órai déli szünetet tartunk, akkor a délutáni oktatás nem kezdődhetik meg 3 óra előtt, ha a délelőtti órák csak 11-kor értek véget; viszont az ilyen késő délutáni oktatás-kezdésnek nyomós hátrányai vannak; az a körülmény is, hogy a felüdülés egyenletesebb és tartósabb, ha a délután teljesen szabad, a délutáni oktatás megszüntetése mellett szól. Az emésztési munka is a délutáni oktatás ellen beszél, mert az emerre hátrányos befolyást gyakorol; ahol déli 12 órakor étkeznek és 2-kor kezdik a délutáni órát, az emésztés csak ennek vége felé nyer befejezést, úgyhogy ennek folytán az első délutáni órák alatt bizonyos álomosság érezhető, míg a másik alatt mozgási törekvés nyilvánul meg. A mesterséges világítás is a délutáni oktatás ellen szól, továbbá a kétszeri iskolábanmenéssel eltöltött sok idő. *Az iskolának a helyi szokásokhoz kell alkalmazkodnia*; ahol pl. az a szokás, hogy déli 12—1 órakor ebédelnek, ott az oktatásnak nem szabad 12 órán túl terjednie, mert nem illik, hogy a gyermekek a többi családtagok ebédjétől távol legyenek. Tehát általános felelet erre a kérdésre: osztott vagy osztatlan legyen-e az oktatás? — nem adható. A porosz közoktatásügyi miniszter

1890. május 12-iki rendeletében így nyilatkozik: Ha a viszonyok olyanok, ha az iskolábamenés a növendékeknek *sokáig* tart, ha a családfők munkássága és a helység életszokásai az ebédnek későbbi időpontra való áthelyezését megengedik, általában véve nincs kifogásom ellene, habár az 5 órai délelőtti oktatást a kisebb gyermekekre nézve *nem tartom ajánlatosnak*“ (IX. 493—494. l.).

Ime, ezek a Rein érvei. Minden kétséget kizárólag eldöntik-e ezek a kérdést az egyfolytában való oktatás mellett? Nem! hiszen vizsgálódásai végén világosan kimondja, hogy általános feleletet erre a kérdésre adni nem lehet. Még ha elfogadnók is a fáradságmérésekre vonatkozó állításait — bárha ennek mind a tapasztalat, mind a Ranschburg és Claparède közölte adatok ellene mondanak — a) azt maga Rein is elismeri, hogy *legkevesebb* teljesítőképességet tanúsít a növendék a délelőtti 5-ik tanórán s Richter mérései szerint az 5-ik órában a munka figyelemre-méltó *gyöngülése* állott be (vajjon nem cáfolata-e e két állítás Rein ama főttebbi adatának, hogy „az 5-ik tanóra után a kifáradás átlag alig nagyobb, mint az első tanóra után?“); b) a porosz közoktatásügyi miniszter rendeletében az egyfolytában való tanítást csak akkor engedi meg, ha a növendékeknek az iskolábamenés *sokáig* tart, de a kisebb gyermekekre nézve azt még így sem tartja ajánlatosnak; — kérdelem: sokáig tart-e Patakon a növendékeknek az iskolábamenés? nem ott van-e 5 perc alatt még a távolabblakó növendék is a kollégiumban? Végül c) Rein kimondja, hogy az iskolának e tekintetben a helyi szokásokhoz kell alkalmazkodnia, már pedig Patakon épen 12—1 óra az ebédelés ideje. Szinte látom magam előtt, (hallottam ilyet), amint az idevaló, ilyen későn hazajövő s magában, a családon kívül ebédelő gyermek (még ha visz is magával 10 órát) kiéhezve jön haza, mohón s össze vissza, rendszertelenül eszik az előtte álló ételekből; vajjon helyes és kívánatos dolog-e ez akár egészségi, akár illedelmi tekintetből? Nemcsak a kifáradás háborgatja már a délelőtti 5-ik tanórán a növendéket, hanem az *éhség* is. E sorok írója lipcei és budapesti egyetemi hallgató korában, tehát a kellő testi és szellemi fejlettség korában, bár máskülönben vágyó lélekkel ment az előadásokra, a déli 12—1-ig való előadásokat — noha talán soha nem előzte meg őket négy tanóra — épen az ebédelési vágy által ingereltetve, igen sokszor nyugtalanul töltötte. Nem ugyanez az eset áll-e fenn a sárospataki főgimnázium növendékeinél is? Már második éve, vagyis amióta a háború tart, kiflit nem tudunk nekik adni 10 órákor; a reggelihez sem kapnak a tápintézetben oly mennyiségű kenyeret, hogy ott el ne fogyna, hanem felét 10 órára eltehetnék; a legtöbbnek alig van rá pénze, hogy állandóan a kofától vagy péktől vásárolhasson valami harapnivalót: kérdelem, nem kell-e ily körülmények közt, a 4½ órával előbb elköltött reggeli után, a 12—1-ig való tanóra alatt a növendéknél a kifáradás mellett az éhségnek is nyugtalanítólag föllépnie? és pedig egész természetesen föllépnie, miután minden növendékünk faluról vagy kis városból való, ahol déli 12 óra után ebédelnek, tehát mindenik ily megszokást hozott magával az iskolába. Egész határozottan kimondhatom, hogy a sárospataki főgimnázium, az egyfolytában való tanítás behozatalával ellene cselekszik Rein azon útasításának, amely a helyi

szokásokhoz való alkalmazkodást követeli az iskolától.

Végül még egyet: Rein a mesterséges világítás kerülését is érvül hozza fel az osztatlan oktatás mellett. Hát először is a mesterséges világításra az iskolai év 10 hónapja közül csak 3-ban van szükség a délutáni órákban; de másodszor ugyane 3 hónapban a d. e. 8—9-ig való órán is a legtöbbször oly sötét van, hogy világításra szorulunk; harmadszor, vajjon azok a mellék-, illetőleg fakultatív tantárgyak, amelyek számára az egyfolytában való tanítás mellett — a tanári előterjesztés szerint — oly bőven jut idő a növendékeknek: a zene, rajz, kézimunka, francia nyelv stb. nem kívánják-e meg époly mértékben a kellően világított tantermeket? vajjon borús téli napokon délelőtt is sokszor nem félhomályban ülünk-e a tanteremben, aminél a jó villamos világítás — tessék róla gondoskodni — százszor többet ér!

II. Dr. Ranschburg Pál ideggyógyász, a m. kir. gyógypedagógiai pszichológiai laboratórium vezetője s így kiválóan illetékes férfiú arra, hogy abban a kérdésben nyilatkozzék, vajjon a napi 5 tanóra kettéosztva vagy egybefoglalva viselhető-e el könnyebben és eredményesebben a gyermeki és ifjúi elmére nézve. Ide vonatkozólag *A gyermeki elme ép és rendellenes működése, egészségtana és védelme* (II. kiadás, Budapest, 1908.) című művében a következő adatokat találjuk:

Schuyten antwerpeni, Lobsien kiel és Lay karlsruhei paedagogusok vizsgálatai szerint a gyermek figyelme a nap folyamán ingadozásokat mutat: leginkább *csökken* a figyelemképesség d. e. 11 és d. u. 2 óra közt, legnagyobb értékű d. e. 1½ óra tájban (137. l.). Schuyten szerint, ha a kifáradást az egyes tanórák után az emlékezet rögzítő képességével vizsgáljuk, a *gyakorlékonyság* óráról-órára *fogy*, a *kifáradás* nő. A tanulóknak 15%-jénél a gyakorlékonyság a 3—4-ik óráig fennmarad, de ezek azután annál fáradtabbak; az 5-ik óra végéig a gyakorlékonyság csak a tanulók 1%-jénél maradt fenn. Weygandt szerint a változatosság a kifáradást csökkenti ugyan, de nem szünteti meg (139.).¹

(Folyt. köv.)

Rácz L.

Halljátok-e? ...

Halljátok-e keresztyének
Áldozatos magyarok,
Odafönt Mezőlaborcon,
A vértől szentelt Kárpáton
Építsünk egy templomot.

... Mezőlaborc, Mezőlaborc!
De drága lett ez a név,
A betörő muszka ellen
Értünk küzdve hősieken
Ott esett el sok honvéd.

Ott alussza ez is, az is
Hősi álmát csendesen...
S fönt a bérceen kalvinista
Magyar templom, hej! de ritka...
Nincs és nem volt még egy sem.

¹ Erre vonatkozólag Rein műve ezt mondja: „Ha 5 óra van egymás után, ha *ötször* egymás után mindig új anyagot nyújtunk a növendéknek, ez már csak felizgatja őt, vagy pedig eltompítja. Időt kell engednünk, hogy a gyermek az oktatási anyagot bensőleg feldolgozza, — nem lúd ő, amelyet egyre tömni kell“ (II. 487.).

A kis kálvinistaságot
Ki ott lakott, ott éle,
Elriasztá, eltapodá,
Tán örökre elnémitá
A muszkafegyver éle.

Fent a bérceen épül minden;
Minekünk is fel kell ott —
Hogy beszéljen magyarságról,
Magyar hitről, buzgóságról —
Építünk a templomot.

Jer magyarság, áldozatra,
Hív a hősök emléke!
Mezőlaborc templomában
Milyen szép lesz szent imában
Egybeolvadni véle!

Jer magyarság, a Kárpátok
Zúgó fenyvese között
Hadd hirdesse kis templomunk:
Az Isten az erős tornyunk,
Muszkaerő itt törött.

Jere-jere magyar róna
Minden fia, leánya,
S hogy élsz, hogy nem tiport agyon
A tulerő, ez a templom
Legyen érte a hála.

Jertek-jertek én véreim,
Áldozatos magyarok,
Hős fiaink emlékére,
Istenünk dicsőségére
Építsünk ott templomot.

Nagyrábé.

F. Varga Lajos.

Egy kis borongás egy pár miniszteri rendeletről.

A második tavasz is eljön már lassan-lassan, mióta a harcok-harca dül s bár mindennap meghozza a maga szomorú érdekességét: romboló csatákról ott künn a halál mezején, hol oly régóta arat amaz örök kaszás; lélek elleni merényletekről itthon, hol apró mérgezett tüvel is ölni szeret az örök gyűlölködő ember s bár összes érzéseink feszülten lesik különösen amaz óriási színjáték utolsó felvonását, mely nemzetek sorsa felett dönt s amely hivatva lenne a megtépázott hőst felemelni, vagy elbuktatni: — mégis úgy tetszik nekem, mintha a nagy tragoedia szerzője valahogy ellapósodnék ebben a felvonásban, legalább is az én lelkemet nem tudja teljes mértékben lekötöni. — Kutatom, keresem az okát, míg tekintetem az előttem levő szerény kis sárga virágra esik, melyet az imént hoztak be kedveskedve a napsütötte lankás hegyoldalról.

Hát igen! Ez az, ami most erősebben érdekel, ez a más fajta életmozzanat, mely amannál is hatalmasabb erővel tör-lüktet elő s amely a patakokban folyó vér helyett tisztán csörgedező, minden hajlásban csobogó, búbajos meséket regélő, hóvirágokról leolvadt apró patakocskákat mutat, mely a halál fagyos mezejénél derültebb vidékre visz, hol a

megsemmisülés helyett a teremtés, a halál helyett az élet szól felém! A titánok harszaja eltörpül a Teremtő csöndes, halk „legyen” szava mellett, amelyet nem hallok, csak látom, hogy teremtet! . . . És mennyire teremtet! Itt egy száraz fából kipattant rügy, rajta egy lézengő bogárka. . . . az ezüstösen csillogó tavak felett kis csoportokban táncoló szunyogok raja, . . . fent költöző madarak: a napot kereső pacsirta most még rövid trillája, vadludak, amint pörölve úsznak a légben . . . és mindez még tegnap nem volt, se élet, se elevenség . . . és ezek mind-mind a Teremtő erejéről szólnak, amelyet bámulok, melyet érző lélekkel nézve imádván-imádom. Aztán a frissen szántott föld mámorító, édes reménységbe altató illata s — ne legyek profán — az a pajkos zaj, mely az utcai gyermekek tavaszt érző, vidám kacajából verődik össze!

Elmélázva hallgatom a jövő nemzedék lármáját s az élet e napsugaras vidékéről — nem tehetek róla — repdeső gondolataim felkeresik azokat a gyermekeket is, akiknek még itt lenne a helyük, gyilkos fegyver helyett lapdával kezükben játszani, . . . játszani; teremteni a maguk s a nemzet jövőjét s nem mást ölni, gyilkolni . . . és szorongva, bánatosan kérdezem magamban: Istenem! Vajon látják-e, érzik-e ők is ezeket a szépségeket, érzik-e a tavasz ébredésében a Teremtő lehellését?! . . . Vagy elfáultak már annyira, hogy lelkük nem is reagál a szív dolgaira? Agyuk dörgő szava elnyomja bennük még az emléket is annak, mikor az imára hívó harangszó összekulesolni készítette kezeiket?!

A diák-katonákról szólok! De megérdemelnének már szegények egy igazi vakációt, olyat, amelyben testök-lelkük megpihenne! . . . De megérdemelnék, hogy legalább a tavaszi szellő illatával egy-egy kis jó hírecske is repülne feléjük, hogy egész életre elegendő testi fáradság mellett ne gyötörné őket a tanulói pálya bevégezése feletti gond! . . .

Üres szalmát csépelek talán, — hiszen annyi mindenféle alakban szóltak már erről is, meg másról is, amit mondani akarok, — de lehetetlen keserűség-teljes megjegyzés nélkül hagynom azt a legközelebbi miniszteri rendeletet, mely azokat a bajszatlan hősöket, a véráldozat mellett még a tanulás gondjaival is gyöttri. Nem tudom megérteni, hogy ha a múlt éven a vizsga nélküli érettségi bizonyítványt is ki lehetett adni méltó s jól megérdemelt jutalom gyanánt, miért útasíttatnak az ez évek vizsgára? Amazok vére talán különb, mint emezeké? Nagyobb szolgálatot tettek amazok, mint ezek? . . . Talán érettebbek voltak? . . . Feleljen reá, aki tud!

Aztán jött a másik rendelet: a tanév szigorú betartásáról az állami középiskolákban s természetesen — fiamnak szólok, menyem értsen róla — a felekezeti iskolákban is.

Óh — Kegyelmes Uraim — de keveset tudhatnak Önök az apró emberek gondolatairól, azokról a szürke dolgokról, amelyek a mi nyakunkon lógnak lerázhatatlan teher gyanánt, de amelyek hivatva lennének arra is, hogy a nemzet ereje, vagy gyöngeségévé váljanak!

Nem kell hamarabb zárni a tanévet? Miért, mert nincs nyakunkon a muszka s sarkunknál a szerb, olasz?

Pár kérdést csak — Kegyelmes Uram: Csak a fővárosban vannak középiskolák, vagy a vidéken is? A tanítató szülék mind vagyonos, vagy jól dotált hivatalnokok mind? A vidéki tanintézetek tanulóinak zömét nem a kisebb birtokosok, papok-tanítók s földmíves szülék gyermekei adják? És ezekre nem volna itthon égető szükség? Több most a munkások száma, mint a múlt éven? ... Jöjjön csak és figyelje meg a falusi élet gyötrő küzdelmeit, hogy miként kell túrni a földet s végezni nehéz munkát azoknak, akik ehhez nem voltak szokva, szükségből, vagy — mondjuk — hazafiságból.

Refrainje ott cseng a mi kedves költőnk Szuhay B. gyönyörű versében is! ... — Es mit jelent ez prózában? Azt, hogy „magad uram, ha szolgád nincs”! „Aki nem vet, nem arat s ha nincs aratás, nincs erő, nincs haza! ...”

Bizony dolgozunk, legalább is akarunk, de mi lesz, ha nincs segítség? Az talán a felelet, hogy: a kicsinyek úgy sem tudnak miben segédkezni! De-hogy nem? Hát, ha a költő szerint, mi papok is *szántogatunk*, ki segít a barázdálásnál? Otthon ki teljesíti az apróbb szolgálatokat? Ki vigyáz az apróbakra, ha a nagyobbakat a gond távol tartja a háztól? Egy háztartásnak, mely gazdálkodással van egybekötve, ezerféle apró-cseprő, de mégis fontos gondjai vannak: ki teljesíti azokat? Bizony, csakis nekik kellene!

Ujra megszólal a Kegyelmes Úr gondja: nem lehet, mert nem végzik el a kiszabott tananyagot! — Dehogy nem! Sőt én úgy tudom, hogy a legtöbb iskolában már jó előre így osztották azt be!

De szolgálhatok még több érveléssel is: A nagy szükségben levő tápintézetek, melyek csak stagnálnak, de enni ma-holnap nem tudnak mit s miből adni; aztán a legtöbb helyen kétszeres munkát végző professorok, akik szintén érdemesek a hosszabb pihenőre és a ruha, a cipők stb. stb.?

Ismétlem, nem új dolgok ezek; itt is, ott is lehet felőlük olvasni, ami annak a jele, hogy a nagy közönség óhaja, vágya, sőt követelő kérése ez: meg-rövidíteni a tanórákat, hazabocsátani azokat, akiknek munkásságaikat e nyomasztóan rendkívüli napokban erősen nélkülözzük. A felekezeti tanintézetek számára kibúvót is adott a Miniszter, nem is kötelezi teljes mértékben a nehézményezett rendelet: hiba lenne, ha a mi főiskolánk vezetősége ezeket be nem látná. Ugy is oly nehéz a megélhetés, ábrándozó merengésünk tekintetének is útját állja a víz; a zöldelni kezdő búzavetések kétharmada felett álló pocsolyákban a békák hangversenyeznek, tavaszi földjeinkből alig vethetünk be valamicskét; jó Bodroghöz népe nem valami rózsás jövőnek nézhet elébe: fősúlyt kell tehát helyezni a gazdálkodásnak azokra az ágaira is, amelyekben a gyerekek is segíthetnek!

Visszatérek még a cipőkre! Rettenetesen aktuális téma. Azt mondja az én első gimnázista fiam:

— Apukám! Osztályfőnök úr hozatni fog az egész osztálynak facipőket s Ő is abban fog járni.

Gratulálok Tanár Úr! Hozasson nekem is!

Miskolczy Endre.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Gyászír.** A miskolci ref. főgimnázium tanári kara mély fájdalommal jelenti, hogy *Finkey József* nyug. főgimnáziumi tanár, aki 1899. szeptember 1-ig évtizedeken keresztül nemzedékek szeretetétől környezve működött a tanári pályán, 1916. március 20-án 90 ik életévében Vattán elhunyt. Temetése március 22-én délután volt a főgimnázium épületéből, honnan a tanári testület és a tanuló ifjuság hálás kegyelettel kísérte az avasi sírkertben levő végső nyughelyére. A tanári kar a tiszteletreméltó szerető kartárs emléket, aki a nyugalom éveiben is, élete utolsó idejéig a tanítás ügyének előbbrevitelére vonatkozó munkálatokkal foglalkozott, hálásan és szeretettel fogja megőrizni. Miskolc, 1916. március hó 21. Nyugodjék békében!

— **Püspöki körlevél.** *Dr. Tüdös István*, a tiszán-
inneri egyházkerület püspöke, március 17-iki kelettel, körlevelet intézett az egyházkerület gyülekezeteihez, amelynek két első, általánosabb érdekű pontja következőleg hangzik: 1. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi Miniszter úr folyó év március havának 6-ik napján kelt 30.000—1916. VI. sz. leiratával arra hívott fel, hogy *ez év május havának 1-ső napján minden rendű iskolánkban ifjúsági ünnepélyt rendeztessünk*, amelyen a Kárpát-hegységeknek, mint olyan természetes védelmi vonalaknak jelentőségéről legyen emlékezés, amelyek megtörték az északi ellenség támadó erejét s megmentették a magyar földet attól, hogy kozák lovak tapossák. — A miniszter úr azt kívánja elérni, hogy ezzel az ünnepélylyel erősítsük a hazai föld, különösen pedig a Kárpátok szent bércei iránt való szeretetet s így a fogékonny gyermek és ifjú lelkekben maradandó hatást eszközöljünk. De azt is óhajtja a miniszter úr, hogy a tartandó iskolai ünnepélyek alkalmából az elpusztult kárpáti falvaknak felépítésére a tanuló ifjuság a maga körében gyűjtést rendezzen s ezzel tevékeny részt vegyen abban az országos mozgalomban, amelynek az a célja, hogy felépíttessenek az elpusztult falvak ott, ahol az ádáz ellenség ereje leginkább tombolt haragos dühében s áldozatokat követelt dübe kielégítésére. Ez a miniszteri felhívás mindkét vonatkozásában olyan, hogy az elől mi semmiképen sem zárkozzhatunk el, hanem egyfelől az ünnepélyt is meg kell tartanunk, másfelől a gyűjtést is végre kell hajtánunk. Szeretettel kérem azért lelkésztársaimat, hogy mint iskolaszéki elnökök, a tanító urakkal együtt közös megállapodás útján rendezzék a május első napján kívánt iskolai ünnepélyt s gondoskodjanak róla, hogy gyűjtést is rendezzenek a növendékek az elpusztult kárpáti falvak felépítésére. — A gyűjtés eredménye az esperesi hivatalhoz küldendő s az esperes úr az egyházmegyéje egész területéről befolyt összegeket az iskolák gyűjtési eredményének kimutatásával együtt a kir. tanfelügyelőséghez juttatja legkésőbb május hó 20-ikáig s így az esperes úrhoz a gyűjtés eredménye az ünnepély után azonnal beküldendő. — 2. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi Miniszter úr a folyó hó 6-án 2823/1916. eln. sz. a. kelt felhívással arra kért fel, hogy engedélyt adják a felekezetünkhöz tartozó tanító uraknak az elrejtett gabonakészletek requirálásában való részvételre, ha őket erre a polgári hatóság felszólítja. Tanítóinknak e hazafias munkában

való részvételét nem ellenezhetvén, a lelkész urak, mint iskolaszéki elnökök, méltóztassanak a tanító urak ez irányú esetleges kiküldetését tudomásul venni s részökre, ha szükséges, 8 napi szabadságot engedélyezni. A szabadság ennél több időre nem szólhat. Ha pedig a lelkészek kéretnének fel valahol *bizalmi egyénekül*, ezzel az ügygyel kapcsolatban, a megbízatást hazafias kötelességnek tekintsük mindnyájan.

— **Május elseje az iskolák kárpáti napja.** A közoktatásügyi miniszter 30.000. VI. a./1916. sz. alatt Magyarország iskoláinak igazgatóságaihoz rendeletet küldött, amely emlékeztet a Kárpátokban lezajlott világtörténelmi jelentőségű harcokra és a következőket rendeli el: „... E meggondolástól vezéreltetve, a tanuló ifjúságban a haza földje és ezuttal különösen a Kárpátok iránti szeretet és hálaérzet ápolására kívánok alkalmat nyújtani lelkes tanítóinknak és tanárainknak, amidőn elrendelem, hogy folyó évi május hó elsején délelőtt 10 órakor az összes elemi és ismétlő népiskolákban és középiskolákban a Kárpátok nagy, a most dúló világháborúban igazolást nyert jelentőségének méltatása érdekében a tanulóifjúság számára ünnepély tartassék. Megengedem, hogy ez alkalommal közvetlenül az ünnepély után a tanulóifjúság és a résztvevő közönség tettekben nyilvánuló áldozatkész hazaszeretetének kifejezésére a Kárpátoknak hazánk védelmében elpusztult falvai javára gyűjtés rendeztessék.”

— **Március 15-ike** megünnepléséről, a magyar szíveknek a régi dicső emlékek évfordulóján való feldobbanásáról, több helyről kaptunk tudósítást vagy értesítést. 1. A *cserépfalu* ref. egyház előljárósága március 15-én jótékony célú és hazafias estélyt rendezett ezzel a műsorral: 1. Megnyitó beszéd Pósa Péter lelkésztől. 2. Hymnus az iskolás gyermekek karától. 3. Szavalt Derda Eszter IV. o. tanulótlól. 4. Szavalt Kerékgyártó Lajos III. o. tanulótlól. 5. Magánének Pósa P. lelkésztől, Zongorán kísérte Tóth Mária tanítónő. 6. Szavalt Tóth Kálmán községi jegyzőtől. 7. Talpra magyar! az iskolás gyermekek karától. 8. Szavalt Tóth Mária tanítónőtől. 9. A kárpáti őrszem. Quartette. Antóny Olga, Tóth Mária k. a.-ok, Pósa Péter lelkész és Mészáros József tanító énekelték. 10. Szózat, énekelt a közönség. — Az 50 f.-es belépő-díjakból 85 K folyt be, mit teljes egészében a *mezőlaborci ref. templomépítési alapra* adunk. — Felülfizetni kegyesek voltak: Mohás György r. k. tanító Bogács 2 K, Mészáros József tanító 1 K, Alberty József 2 K, Derda István gondnok 1 K, Tóth Kálmán jegyző 5 K, Antóny Károly 4 K, Jezsó Arthur gyógyszerész 1 K, Pósa Péter lelkész 3 K, Tóth Elek ig. tanító Mezőcsát 2 K, Tóth Mária tanítónő 1.50 K, Spiegel Ignác Bogács 2 K, Bartha Dezső 2 Korona. A szent célra áldozók fogadják legszívesebben köszönetünket! (Ref. egyház.) — 2. *Bodrogolasziban* márc. 15-én szépen sikerült estélyt rendezett a ref. lelkész (aki a beteg tanító helyett január óta tanít az iskolában) a gyermekekkel; volt ének két hangra, szavalt és — ami legjobb volt — színelőadás. A „honvédtoborzás” egy felvonású gyermekszíndarabot adták elő a lelkésznek a jelenlegi világháborúra vonatkozó átdolgozásában. A szép számmal egybegyűlt közönséget meglepte az a bátorság és előadói készség, amivel azok a gyermekek, akik talán soha nem láttak színi előadást, a szín-

padon mozogtak. A nagyhatású előadást másnap meg kellett ismételni!

— **Felsőszabolcsból.** Nyírlövői lelkészé f. hó 13-án Veress Sándor eperjeskei s.-lelkész választatott meg egyhangúlag; állását április 1-én foglalja el. *Ludmán Lajos* révaranyosi lelkész kaplonyi lelkészé választatott.

— **A mezőlaborci ref. templomra** mind a mi kerületünk, mind a többi kerületek gyülekezeteiben teljes melegséggel megindultak az adakozások. *F. Varga Lajos* nagyrábéi lelkésznel, a templomépítési ügy lelkes apostolánál már 1005 korona gyűlt össze a szent célra. Hisszük, hogy mind a gazdag a maga koronáit, mind a szegény a maga filléreit szívesen fogja áldozni arra, hogy ott az északi végeken, a magyarság végvára gyanánt, egy kálvinista templom épüljön — hálaadásul az orosz veszedelemtől való megszabadulásért!

— **A tanár és a munkás kívánságai.** Egy német népfölkelő katona a következő levelet írta *Niebergall* heidelbergi egyetemi tanárnak: „Nagyon tisztelt tanár úr! A Braunschweigi evang. Néplapban egyebek közt a következő hiradást olvastuk: *Mire van szüksége Németországnak a háború után?* Erre a kérdésre Niebergall heidelbergi tanár így válaszol: „Teli bölcsőkre, teli templomokra, teli iskolákra és nevelőintézetekre, ellenben üres korcsmákra és üres mulatóhelyekre, hogy el lehessen mondani: Németország, előre a világon! Nagyon helyes és fontos.” Mi, akik a háború megindulása óta a táborban élünk és sóvárogva várjuk, hogy e boldogtalan embermészárlás minél előbb véget érjen, úgy vélekedünk, hogy az ön követelményeinek teljesítésével még nagyon kevés történt arra, hogy a „Németország, előre a világon!” jelszó valóra váljon. Sőt inkább a harctéren küzdőknek százezrei, sőt milliói abban a véleményben vannak, hogy Németországnak még egészen más dolgokra van okvetlenül szüksége, hogy azzá legyen, a mit mindnyájan kívánunk: elsőrangú kulturállammá és kulturnéppé. Legyen szabad azért a következő kérdéseket ön elé terjesztenünk: 1. Nincs-e Németországnak első sorban mélyreható állami any- és csecsemőoltalomra szüksége, hogy teli bölcsőkben és gyermekszobákban gyönyörködhessek? 2. Nincs-e Németországban az egész nép számára egészséges és olcsó lakásokra is szükségünk, hogy a gyermekek egészségesen és erősen fejlődheszenek és sok egészségügyi veszedelemtől és káros befolyástól mentesek lehessenek! 3. Nincs-e az ipari asszony- és gyermekmunka teljes eltiltására is szükségünk, amely oly rengeteg nyomoruságot okozott és okoz még ma is naponkint? 4. Teli iskolákra és nevelőintézetekre. Nagyon helyes. De hogy a valódi, általános és tökéletes műveltséget lehetővé tegyük, nem kell-e ezen művelődési intézeteknek (a legfelsőbbeknek is) minden gyermek előtt minden rangkülönbség nélkül államköltségen nyitva állaniok? 5. Nincs-e szükségünk az özvegyek és árvák kielégítő ellátására, akiknek táplálói és gyámolai a Németország nagyságáért és kulturájáért vívott harcokban életüket veszítették? Ezzel szoros kapcsolatban áll a szociális törvényhozás kibővítése általában. 6. Nincs-e szükségünk minden felnőtt férfi és asszony politikai egyenjogúságára a birodalomban, országban és községben? 7. Nincs-e szükségünk amaz óriási nyereségek lefoglalására, amelyeket a nép kiuzsorázása és éhezése révén harácsoltak

össze? Ezeket a vagytonokat az özvegyek és árvák javára kellene fordítani vagy valami másféle kulturális feladatra. A hadsereg-szállítók erős megadóztatása szintén ide tartozik. 8. Nincs-e szükségünk az összes kivételes törvények megszüntetésére, amelyek a nép szabad és erkölcsi erőit a kultúrához való föl-emelkedésében akadályozzák? (Az összes munkások és alkalmazottak valóban szabad egyesületi joga az államban, iparban, kereskedelemben stb.). 9. Fenn fognak-e tartatni jövőben is az állások betöltésénél az államban és közságnál a birtokos osztály előjogai? 10. Nem a derékség és értelmesség legyen-e általában és kivétel nélkül irányadó. Ezek helyére sokszor a hagyomány lép. Csak így róvhatja le a haza háláját hősi fiai, asszonyai és gyermekei iránt; csak így módon alakulhat ki véleményünk szerint (mi csak egyszerű munkások vagyunk) az új Németország és járhat Németország valóban a világ élén. E kérdéseket ön bizonyára nem fogja félremagyarázni. Alázatosan kérjük, legyen szíves becses válaszát, véleményét és felfogását hozzánk eljuttatni s már előre is köszönjük fáradozásait. Kitűnő tisztelettel többek megbízásából". — E levélre a küldők a következő választ kapták: „Kedves Német népfölkelők és munkások! Levelök fölötte nagyon megörvendeztetett engemet. Mily erős a haza iránti érzék, amely az önök soraiból beszél! Igazán kitűnő! Önök hozzám intézett kérdéseikben nem tudhattak egyet: Az én előadásom nem politikai, hanem néppaedagogiai természetű volt. Felirata így hangzott: „Hogyan neveljünk a házban és iskolában világnéppé?” Így tehát nekem pusztán nevelői feladatokkal kellett foglalkoznom. Szívesen igazat adok önöknek abban, hogy ezek a kérdések mindenütt érintkeznek a politikai kérdésekkel. Örömmel jelenthetem ki önöknek kérdéseikre, hogy csaknem minden pontban teljesen úgy gondokozom, mint önök; csak az egészen szabad iskoláranévezve vannak aggodalmaim. De ezek háttérbe szorúlnak az önök főgondolatához való nagymérvű hozzájárulásom mellett. A legtöbben önök közül alig tudják, mily erős a theológusok közt az az irányzat, amely a munkások követelményeit egész szívéből magáévá teszi! Mennyire örülnék, ha majd a háború után nemzeti irányú, de természetesen egész szilárdan a saját munkás céljaira törekvő munkáspártot és oly művelődési réteget kapnánk, amely épannyira-sociális, mint nemzeti színezetű. Önöknek bizonyára semmi kifogásuk ellene, ha lazalettemben felolvasom az önök becses levelét és általános megbeszélés tárgyává teszem. Német köszöntéssel Dr. Niebergall F. tanár.“

— **Tanárok a háborúban.** Február végéig a középiskolai tanárok közül katonai szolgálatot teljesít 965 (illetőleg 1048), kitüntetést kapott 101 (köztük 10 kettőt, 1 hármat), hősi halált halt 90, megsebesült 106, fogságban van 87, eltűnt 6, beteg (v. beteg volt) 77, meghalt 4.

— **Berlin.** A porosz képviselőház a haladópart javaslatára március 20-iki ülésében minden vita nélkül elhatározta a berlini egyetemen egy magyarnyelvi és történeti tanszék felállítását.

— **Konstantinápolyban** gr. Bánffy Miklós országgyűlési képviselő, az állami színházak intendánsa, hosszas és sikeres tárgyalásokat folytatott a török kormányval és az előkelőbb körökkel a török birodalom és Magyarország közti kulturális kapcsolatok létrehozása ügyében. A török kormány elhatározta,

hogy a konstantinápolyi török egyetemen két tanszékre magyar tudóst fog kinevezni. A földművelési és kereskedelmi miniszter elnöklése alatt *török-magyar egyesületet* alapítottak, amelynek legfőbb célja, hogy török gyermekeket mezőgazdasági és ipari kiképzés céljából Magyarországra küldjön. Gr. Bánffy Stambulban egy nagy házat bérelt ki, amely „Magyar Tudományos Intézet“ elnevezéssel lakóhelye lesz a Konstantinápolyban letelepedő vagy tudományos kutatás céljából oda érkező magyar tudósoknak.

— **A háború, mint a bűn iskolája.** Mióta a világháború kitört, a gyermekek bűnre való hajlandósága több helyen jelentékenyen fokozódott. Berlinben mind a fiúk, mind a leányok növekvő elvadulását figyelték meg. A német birodalom moralistái s nevelő és büntető hatóságai e szomorú jelenség okát a következőkben látják: 1. Az atyai tekintély hiánya, miután az atyák a hadseregnél vannak; 2. Az anyai felügyelet gyöngesége és — a munka által való elfoglaltatás miatt — fogyatékosága; 3. A főnökök hiánya a műhelyekben, műtermekben, üzletekben stb.; 4. A tanítók elégtelen száma, akik közül sokan bevonultak; 5. A rendőrök elégtelen száma; 6. A gyermekek és ifjak jelentékeny keresete, akik nem egy helyen a nagyok állásába és fizetésébe léptek, ami aztán kísértésekbe viszi őket; 7. Az ifjak azon szokása, hogy magoknak tartják meg keresetüket, ahelyett, hogy szüleiknek átadnák. A gyermekbírósnak, amely 1913-ban 58 kiskorú gyermeket büntetett meg, 1914-ben már 183-at, 1915-ben pedig 256-ot kellett elítélnie. A németek már észrevették a bajt s igyekeznek annak elejét venni; vajjon mi figyelemmel kísérik-e az ifjú nemzedék erkölcsi magatartását?

Most jelent meg!

MENNYORSZÁG KAPUJA

Imádságok konfirmált és felserdült ifjak és leányok számára. Irta: **SZOLNOKY GERZSON.**

A hivatott imáiró nagy hiányt pótoltt ezen könyvecske megírásával. Van e kis zsebkönyvben a hétköznapi, vasárnapi, bűnbánati és ünnepi imádságokon kívül több alkalmi imádság is az ifjúság életében előforduló fontosabb alkalmakra és kedélymozzanatokra.

Ára a 168 oldalra terjedő 12½×8½ cm. nagyságu, zsebbe tehető könyvnek díszes kemény vászonkötésben 1 korona 20 fillér.

A nagytiszteletű Lelkészi Karnak 10 példány megrendelésnél darabját 96 fillér, 25 péld.-nál 90 fillér, 50 péld.-nál 84 fillér, 100 péld.-nál 78 fillér, 1000 péld.-nál darabját 66 fillér kedvezményes áron szállítjuk.

Kapható

Hegedűs és Sándor
protestáns irodalmi könyvkiadóhivatalában DEBRECENBEN.

SÁROSPATAKI REFORMÁTUS LAPOK

A TISZÁNINENI REF. EGYHÁZKERÜLET ÉS A SÁROSPATAKI FŐISKOLA KÖZLÖNYE.
MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

ELŐFIZETÉSI DÍJ		Főszerkesztő	Felelős szerkesztő és kiadó	HIRDETÉSEK DIJA:	
Egész évre	10 Kor.	RADÁCSI GYÖRGY	DR. RÁCZ LAJOS	Egész oldal	32 Kor.
Félévre	5 "	Főmunkatársak:		Fél "	16 "
		HARSÁNYI ISTVÁN	DR. BUZA LÁSZLÓ	Negyed "	8 "
				Nyolcad "	4 "

TARTALOM: *Takács Mihály*: A lelkészözvegyek nyugdíja. — *Rác L.*: Az egyfolytában való tanítás. (Vége köv.) — *Szuha Benedek*: Ha a sok... (Költemény). — *Nagy Lajos*: Megtérés. (Bőjti egyházi beszéd.) — *Csik Dániel*: Finkey József. (Nekrológ.) — Irodalom. — Vegyes közlemények. — Hirdetés.

A lelkészözvegyek nyugdíja.

Lehetetlen a legnagyobb megindultság, sőt felindulás nélkül olvasni ama szegény özvegy papnék szívbe markoló sorait, melyek — mintegy visszhangzásképen a Mándi Szabó Miklós által a *Lelkészege-szület* 1916. febr. 26-ik számában közzétett cikkre — ugyane lap 11. számában láttak napvilágot. Kiáltó vádak e levelek a múltra és a jelenre nézve, de egyuttal komoly figyelmeztetések úgy az egyetemes egyház vezetőinek, mint a magyar református papi testületnek, hogy a lelkészözvegyek nyugdíjügyének a közel jövőben való méltányos rendezése a legégetőbb kérdések egyike, amelyért Isten és emberek előtt elsősorban ezek a körök felelősek.

Sok, nagyon sok cikk látott már napvilágot csak a közelmúltban is a különböző egyházi lapokban, a melyek nemes intencióval rámutattak az égető sebekre és sürgették ezek orvoslását; sajnos azonban, ha történtek is ezek nyomán a lelkészözvegyek sorsának könnyebbítését célzó intézkedések: ezek vagy időlegesen voltak, vagy olyan természetűek, a melyek közmegnyugvást ez idő szerint nem okozhatnak.

Hogy a lelkészözvegyek nyugdíja koldusalamizsna: ezt mindenki elismeri. Hogy ez tarthatatlan állapot — még a mai nehéz időktől eltekintve is —: e felett sem igen vitáznak az emberek. Sőt sokan keresik az utat és módot: miként lehetne megoldani az égető kérdést? Egyesek az országos lelkészi nyugdíjintézetől várják a bajok gyökeres orvoslását, ami a hozzáértők szerint képtelenség, mivelhogy csak pár száz koronás nyugdíjemelés is megbillentené az intézet rendes mérlegét, sőt fundamentumát fenyegetné, hiszen a nyugdíjintézet által az utóbbi években kifizetett özvegy-árva járulékok így is épen kétszeresét teszik ki amaz összegnek, melyet a régi özvegy-árva gyámtár csak 8—10 évvel ezelőtt is fizetett évenként. Mások — így Mándi Szabó Miklós is — az állami segítség fokozott emelésétől várják a kérdés végleges megoldását s vezető embereinkhez fordulnak, hogy ne szűnjének meg ez irányban hathatósan zörgetni az államkormány s illetőleg törvényhozás ajtaján. Ez kétségkívül kötelességük is az illetékes köröknek, kívánatos is volna, hogy valamelyes eredményt érjenek el: véleményem szerint azonban ez egyelőre csak

pium desiderium, amelynek valóra válása nagyon is kétséges.

Olyan alapot kell azért keresnünk, amelynek realitása ne függjön a mindenkori kormányok kényekedvétől, amely alapot — *elsősorban magunknak, lelkészeknek kell összehordanunk!*

Egyik forrásnak, melyből a lelkészözvegyek nyugdíjának emelését lehetne gondolni, — ha indirekte is — magam is az országos lelkészi nyugdíjintézetet tartom. Ugy emlékszem, többször emeltek szót az egyházi lapok, hogy ez intézet szüntetné be bizonytalan időre a lelkészek nyugdíjazását, hogy a tőkék a kamatos kamattal felszaporodván, lehetővé tegyék a lelkészözvegyek és árvák nagyobb mértékű segélyezését is. Ez véleményem szerint is egyike volna a legcélravezetőbb módoknak. Elismerem, hogy ezzel nagy sérelem esnék azokon a lelkészekre, akik a közel jövőben akár szolgálatképtelenség címén, akár egy hosszú, munkás élet megérdemelt gyümölcseként élvezni akarják a nyugdíjintézet áldásait: de a nemes önmegtartóztatás oly eredményre vezethetne, ami megérné az áldozatot s ami elvégre csak félig-meddig lenne áldozat: hiszen az illető lelkészek megmaradásának állásaikban s a szolgálatot s. lelkészeik végeznék helyettük.

De rámutatok egy másik forrásra is, amelyből ha túlságos bőséges nem csobogna is a segedelem a lelkészözvegyek számára, valamit ugyancsak könnyíthetne sorsukon. Ez az egyházkerületi (ahol van: egyházmegyei) özvegy-árvatárnak fejlesztése s ahol ilyen nincs, megalapozása. Nálunk, a tiszáninnyi kerületben elé: hosszú múlta tekinthet ez intézet, amelynek alapját köztudomás szerint 1843-ban vetették meg s bár az országos özvegy-árva gyámintézet mellett áldásos munkát fejtett ki a múltban is s fejt ki a jelenben is, maximálisan 200 kor. évi nyugdíjat biztosítván egy lelkészözvegynek: mégis — részint alap-tőkéjének csekély volta miatt (ezidő szerint, gondolom, alig van fölül a 100,000 koronán), részint a befizetett évi tagdíjak csekélyisége miatt, — nem nyújthat akkora segélyt, amint kellene nyújtania, ha mi lelkészek is rajta volnánk! Sietek magam kimagyarázni, A mai csekély évi díj: 4, 8, 12 kor, fizetése mellett özvegyeink kapnak: 120, 160, 200 koronát. Nem lehetne-e, sőt nem kellene-e eme csekély évdíjnak 2—3-szorosát, sőt 5-szörösét fizetnünk, hogy özvegyeink ez áldásdus

intézményből a jövőben fokozottabb mértékben kapjanak segítséget! S lehet-e csak egyetlen lelkész is, aki előtt családja jövő sorsa a legszentebb ne volna, aki el ne követne mindent, hogy az ő kidőlte után csak valamennyire is tűrhető helyzetet biztosítson gyámol nélkül maradó szeretteinek? A teher aránylag oly csekély volna, hogy azt a legszegényebb lelkész is megbirhatná, ha mindjárt szájától vonná is el az arra valót s különben is válogathatna ezután is a fizetési fokozatokban. És az eredmény? — egy hatalmas lépés lenne nézetem szerint özvegyeink sorsának elviselehetőbbé tételéhez!

Én az egyházkerületnek egyik igénytelen tagja vagyok s épen azért nem ringatom magam csalódásba, hogy az általam elmondottak okvetlen valóra is válnak: ám a lélek készített, hogy szóljak. A kérdés azonban elodázhatatlan: álljanak elő az okosabb, számítani tudó fők életrevalóbb indítvánnyal, hogy a lelkesözvegyek szomorú sorsának szegyenpirja ne égesse tovább orcáinkat!

Takács Mihály.

Az egyfolytában való tanítás.

(Folytatás.)

„Az egyfolytában való vagy kettéosztott tanítás kérdését tisztán tudományos alapon elvileg és egységesen eldönteni *lehetetlenség*. A kifáradásra vonatkozólag eddig végzett s befejezettnek épen nem mondható vizsgálatok azt mutatják, hogy az egyfolytában való 4—5 órás tanítás hatásait a közbeszürt szünetek *sem egyenlített ki* kellőképen, úgyhogy a gyermekek az *utolsó órákon nem tudnak kellőképen figyelni* s az iskolai oktatásnak ilyenkor *hasznát nem igen veszik*. Ezen eredmények határozottan a ketté-, tehát délelőtti és délutáni megosztott tanítás mellett szólnának. Viszont kiderült az is, hogy a délelőtti tanítás fárasztó hatásának teljes megszűnéséhez több órai pihenésre van szükség; kiderült, hogy a nálunk déli órákban divó főétkezés, az ebéd, illetve az ezt követő emésztés annyi munkát követel a szervezettől, hogy ez a kora délutáni órákra a tanítás sikerességét szintén kérdésessé teszi. A késő délután kezdődő oktatás pedig a mi égaunk alatt az iskolaév tekintélyes részében mesterseges világítást igényelne, ami megint igen sok szempontból hátrányos. De ellene szól a kettéosztott tanításnak az a gyakorlati érv is, hogy a gyermeknek ilyképen egyáltalában nem marad szabad ideje sem házi munkálatai, sem egyéb művelődés, sem szórakozás, pihenés számára, továbbá sok esetben igen nehéz a nagy útat az iskolába s haza kétszer napjában megtennie. Szóval igen sok *gyakorlati* jelentőségű érv amellest szól, hogy még a *kifáradás nagyobb kockázata* dacára is, nagy általánosságban célszerűbb az egyfolytában való (delelőtti) tanításhoz ragaszkodni, melynek fárasztó hatásait azonban minden lehető módon kerülni és ellensúlyozni kell. Ez elérhető a tanórák számának, beosztásának célszerű elrendezése s az óráközi szüneteknek megfelelő kiszabása, a tanhelyiségeknek szünetek közben való kiürítése és kellő szellőztetése által” (225—225. l.).

Mint látjuk, Ranschburg, bár a kérdés elvi és egységes eldöntését lehetetlennek nyilvánítja, *elméletileg* az osztott oktatást tartja előnyösebbnek s csak

gyakorlati jelentőségű érvek bírják arra, hogy a nagyobb kifáradás dacára is az osztatlan órabeosztást jelentse ki célszerűbbnek. Látjuk, hogy gyakorlati érvei nálunk vagy nem szerepelnek, vagy könnyen megszüntethetők. Így az ebéd utáni emésztéssel járó bágyadtságot, álomosságot könnyen megszüntethetjük, ha — $\frac{1}{2}$ 12 órai és 12 órai ebéd mellett — a délutáni tanórát nem 2, hanem $\frac{1}{2}$ 3 órakor kezdjük; 45 perces tanórákat véve, mintahogy az egyfolytában való tanításnál az utolsó órák 45 percesek, a délutáni két tanóra, 15 perces közbeeső szünet mellett, 4 óra 15 perckor érne véget, ha ugyan az osztott tanítás mellett is van a tanórarövidítésnek helye és jogosultsága! A művelődés, szórakozás s pihenés számára a növendéknek kis városban, ahol semmi időt nem tölt el az iskolábaneméssel, az osztott beosztás mellett is ugyanannyi ideje marad, mint az osztatlan beosztás mellett, mert ne feledjük, hogy az 1 óra után ebédelő és aránytalanul jobban kifáradt növendéknek délután sokkal hosszabb ideig kell pihennie, mint az osztott órájú tanulónak, hogy újra munkába kezdhesen (— így aztán, kapcsolatban az emésztés okozta bágyadtsággal, szó sem lehet arról, hogy „az egyfolytában való tanítás mellett a növendék már a délután világosabb óráiban előkészülhet a másnapi leckére,“ mint az előterjesztés állítja); vagyis szerintem a közbeeső 3—3 $\frac{1}{2}$ órai szünet által felüldített tanulónál a délutáni szemléleti órák kevesebb kifáradást okoznak, mint az egyfolytában való tanításnál a 4-ik és 5-ik tanóra, úgyhogy bizonyára ez utóbbiakon nehezebb a fegyelmezés, s véleményem szerint a délutáni tanóráról kijövő növendék némi pihenés után, egyenlő körülmények közt, époly, ha nem külön sikerrel fogja másnapi tanulmányi előkészületeit végezni, mint osztatlan tanórájú kollegája. Végül, ami a tanhelyiségeknek szünetek közben való kiürítését és kellő szellőztetését illeti, amit Ransch. az osztatlan tanítás mellett nélkülözhetetlennek mond, ez Patakon a nyitott folyosójú gimnáziumi épületben, kedvezőtlen őszi és teli időjárás esetén, a növendékek egészségének veszélyeztetése nélkül megvalósíthatatlan.

III. Claparède Ede genfi egyetemi tanár (a két év előtt itt elhalt Claparède Sándor testvéröccse) „*Gyermekpsychologia és kísérleti paedagogia*” című, a múlt év folyamán magyar fordításban is megjelent művében szintén nyilatkozik a kifáradás kérdéséről. Ide vonatkozó adatai így hangzanak:

„Griesebach aesthesiometrikus eljárás módja a fáradtság mérésére (amely azt vizsgálja, hogy a körző két hegyével bőrünkre eszközölt nyomásnál milyen kis távolságot tudunk kettő gyanánt megkülönböztetni) Vannod berni tanító mérései szerint a homlokra reggel 8 órakor egy 16 éves fiúnál 3 mm., 10 órakor 2 tanóra után 3.5 mm., 12 órakor 4 tanóra után 4.5 mm. eredményt mutat, 2 órakor 2 órai pihenés után *visszaesik* 2.5 mm.-re, végül d. u. 5 órakor ismét 3 mm.” (172—173 l.). „Blazek szerint egy növendék se dolgozik 5 órát egyfolytában: 17% átlag 4 órát dolgozik megszakítás nélkül, 55% 3 órát, 17% 2 órát, 11% 1 órát” (190. l.). „Stern és Lay azt találták, hogy a fizikai energiák legfrissebbek a reggel második felében és d. u. 5 órakor. A megfigyelések javarésze azt mutatja, hogy a legkevésbé alkalmas időszakok a munkára a kora reggel és a kora délután; a kora delelőtt, a késő délután . . .

jobb eredményt mutatnak. Nagyon valószínűnek látszik, hogy étkeszések, az őket követő emésztési folyamattal, nagy mértékben zavarják az agy normális működését" (202. l.).

A Claparède művében közölt fentebbi adatok, különösen Vannod mérései megcáfolhatatlanul mutatják, hogy a déli 3–3½ órai piheies jelentékeny mértékben csökkenti a 3–4 első tanóra után d. e. 11–12 órakor meglevő fáradságot, kimerülést. Claparède sehol nem hangoztatja az egyfolytában való tanítás helyes vagy szükséges voltát, sőt a genfi oktatási rendszernél csak azt rója meg, hogy alig 1 órai szünetet enged ebéd után (a délutáni tanítás, a délelőtti 4 tanóra után, már ½2 kor kezdődik); „ha 2 órakor avagy 2¼-kor kezdenék csak meg a délutáni tanulást, sokkal többet érnének vele, mert az első félóra alatt végzett munkát, amely úgyis semmi, könnyen pótolhatnák; tehát ez olyan speculatio volna, amely nyereséget ígérne befektetés nélkül" (202. l. jegyzet).

(Vége köv.)

Rácz L.

Ha a sok ...

Ha a sok elsirt köny
Egy helyre hullana
A háború alatt:
Sokkal több lenne az,
Mint a nagy óceán,
Mely visz hajóhadat!

Ha felhő lenne a
Tenger sóhajtásból,
Mely ég felé repül:
Örökre elfödne
Magát a napot is:
Éj lenne egyedül!

Be jó is, Istenem,
Hogy a köny meg sóhaj,
Mint pára száll tova!
A béke napja így
Fel fog ragyogni ránk,
Mint Isten mosolya!

Szuhay Benedek.

Megtérés.

— Böjti egyházi beszéd 1916-ban. —

Alapige: Máté III. 2: Térjete
meg, mert elközelített a mennyeknek
országába.

Keresztyén Gyülekezet! Karnevál hercege búcsúzás nélkül itt hagyott bennünket. A távozása most senkinek se fájt. Amint nem vettük észre megérkezését, nem tudtuk azt se, amikor itt volt, nem tűnt fel senkinek, amikor elment. Elrepültek a farsangi napok s mi tudomást se vettünk róuk. Az idén a farsang csak a kalendáriumban volt meg; nekünk a

farsang is bőjt volt: örömnélküli ideje a komoly magabaszállásnak, a bűnbánatnak. És amit a békeségnek elmúlt esztendeiben soh'se halgattunk szívesen: a dorgáló szavakat és a bűnbánatra intő felhívást, — most szinte sóvárogja a lelkünk. Most oda tudjuk magunkat képzelni Judea pusztájába, a legutolsó prófétának, a teveszór csuhába öltözött keresztes Jánosnak a lábai elé, hadd járja át a mi lelkünket is az ő átható tekintete, hadd zúgjon a mi füleinkben is, mint bűnbánati harsona az ő böjti szózata: „Térjete meg, mert elközelített a mennyeknek országa!”

Igen, akkor úgy volt. A menyország járt a földön. A menyország dicsősége, Istennek hatalma jelent meg a Jézus Krisztus szeretetteljes, szelid, alázatos személyében, szíveket vigasztaló, lelkeket boldogító tanításában. Ezért kiáltotta Keresztelő János szinte kétségbe esve, magából kikelve: „Ti szerencsétlenek, térjete meg, hisz közöttetek jár az Isten!”

Atyámfiai! A mostan folyó világháborúról különbözök lehetnek az emberi vélemények. Az egyik dicsőséget, a másik gyilkosságot lát benne. Csak az az egy bizonyos, hogy Isten akaratából történik ez a háború, Isten verése ez a bűnös emberiség felett. Nem császárok és nem királyok, de maga az örökkévaló Isten jár táborát közöttünk, ő maga tart ítéletet az emberek felett. Csak a prófeta hiányzik, aki az egész földet átengő kiáltással kiáltaná: „Térjete meg, mert elközelített a mennyeknek országa! Térjete meg, mert maga az Isten jár közöttetek!”

Térjete meg! ... Oh, hol is jártunk eddig?
(I.) S hova kell megtérnünk? (II.)

I.

Aki a háború előtt az emberiség fejlődését látó szemekkel nézte, szinte biztosra vehette, hogy az a fényes, tetszelgő kultúra, amelyet az emberi önzés az utolsó 50 év alatt a test számára felépített, ép oly rohamosan össze fog omlani, mint amily hirtelen keletkezett. Mert minden megsemmisül, ami az isteni törvényekkel, rendeltetési céljaival ellenkezesbe jut. Az emberi életnek Jézus által megszabott legfőbb törvénye a szeretet. És éppen a szeretet volt az, ami a háború előtt az emberi életből leginkább hiányzott. Az önzés volt a cél, az önzés volt az eszköz, az önzés volt az eszmény életünkben. Az önzés szabta meg a családhoz, az egyházhoz, az államhoz, az emberekhez való viszonyunkat.

Igen, meg a családban, ami pedig hosszú időn át a szeretetnek szentélye volt, — legújában még oda is beferközött az önzés. Anyagi érdekek, önző célok játszottak döntő szerepet nem egy házasság megkötésénél, ahol pedig a szeretet szava előtt minden más szónak el kell némulnia. Az önzés volt a mérvadó a házastársak életében. Az önzés volt az oka a sok megmérgezett családi boldogságnak, amikor a legszentebb viszony csak egy kénytelenségből megtört állapotba sülyedt. De a legszomorúbb aratását a családi körben a gyermekek nevelése terén érte el az önzés. Önző szülők az önzésnek nevelték, önzésre tanították gyermekeiket. Elfelejtették a Jézus mondását: „Bocsássátok hozzám a kisdedekeket.” Ami reánk nézve azt a magasztos pedagógiai elvet jelenti, hogy a Jézus tanítása legyen a gyermeki léleknek első tápláléka s Jézus maga legyen az első eszménykép, kit a gyermeki lélek magába fogad. E helyett már zsenge korában arra tanítottuk a gyermeket,

hogy mikép gyűrje le embertársait, mikép viheti sokra az önzés útján az önzés fegyvereivel.

Epen ilyen vigasztalan volt az egyházhoz való viszonyunk. A régieknek tiszta, csaknem szent válásossága, mikor az egyházat oltárnak tekintették, amelyen áldozhattak Isten dicsőségére, amikor a templom szent hely volt, amelyben Istennek lelke lakozott, ahová örömet szentelni, bánatot enyhíteni, erőt meríteni jártak vágyakozással a hívő lelkek, amikor ami éleink szenvedni, ha kellett küzdeni tudtak hitükért, — óh már szerte foszlott, az a szép, hősi kor régen leáldozott. *Akkor az egyház még sokat tudott adni az embereknek, mert az emberek a léleknek éltek.* És a háború előtti időkben? Már-már ott tartottunk, hogy keresztelő, esküvő kimennek divatból, hogy a templomaink üresen maradnak, mert hogy az emberek azt kérdezték: Mi hasznom lesz belőle? A vallás örökjavai iránt való érdeklődés, az egyház oltárán való áldozás csaknem elapadt s ha az emberek még templomba jöttek, a vallást gyakorolták, ez a legtöbbször csak külsőség, vagy a szokás hatalma volt. Mit adjon az egyház azoknak, akik a templomban is anyagi javakat keresnek? Akik szüntelen pénz és kenyér után áhitoznak, azoknak hiába kínálsz lelki kincseket!

Az önzés volt az irányadó az államhoz és ennek keretén belül a hazához való viszonyunkban is. Mindent az államtól vártunk, adni semmit sem akartunk neki. Az állam tartsa el a szegényeket, az állam nevelje a gyermekeket, az állam fizesse a tisztviselőket. Sőt nem egyszer hajlandók voltunk lemondani sarkalatos jogainkról, csak hogy bizonyos anyagi terheket az állam vegyen át tőlünk. A honszeretet, a haza szent fogalma régi nagyjainktól maradt drága örökségünk: „A haza minden előtt!” — mind csak ünnepi jelszó lett közöttünk, amelyekről hallottunk szép dikiókat, de amelyekért nem láttunk sehol tetteket. Ha még soká tartott volna a béke, elfelejtettük volna talán még azt is, hogy magyarok vagyunk.

Az önzés vezetett bennünket az emberekkel való érintkezésben is. Az emberek csak addig voltak jók nekünk, csak addig szerettük őket, míg önző céljainkat szolgálták. A barátság, a felebaráti szeretet példái nagyon megritkultak. Sőt nem egyszer láttuk meglazulni a rokoni kötelekeket is, amikor még a testvéri szereteten keresztül is ufat vert magának az önzés.

A háború előtt ezek voltak társaséletünk legnyilvánvalóbb bűnei. Ezek mellett ott volt még a mi tetszelgő, cifrálgató, testi gyönyöröket hajhászó életmódunk és ott voltak — óh jaj! — mindnyájunk titkos bűnei. Ezekről ki-ki önmaga adjon számot Istennek.

Bizony messze jártunk a keresztyén ember élet-ideáljától, messze Istenüinktől!

II.

De ki miben vétkezik, abban bűnhődik. Önzők voltunk, a testnek éltünk. Jött a háború és megtanított bennünket az áldozat mindenféle nemére. Életet, szülőt, gyermeket, hitvest, vagyont és jólétet, fényűzést, kényelmet, mindent, ami testi életünknek kedves és drága volt, oda kellett adni, fel kellett áldozni nem pénzért, haszonért, — közös, nagy célokért! A borzalmak látomásaival, az élet bizonytalanságával, a félelmek reánk zúdulásával pedig Isten úgy meg-

sajtolta szívünket, hogy már csak egy reményünk maradt: hogy talán még, talán még lelke is van az embernek! Mikor a földi, a testi élet ezer veszélyben forog, akkor jut eszébe az embernek a lélek s hogy eddig minduntalan hiábavalóért törte magát, azt a mi örökkévaló azt mennyire elhanyagolta.

Amikor a hazát védeni, a halállal szembe nézni elment a családi körből a férj, a gyermek, az apa, csak akkor vettük észre, hogy milyen szent kötelekek fűttek össze bennünket, hogy önzésünk hamva alatt még él a szeretet parazsa, hogy kedvesebbek vagyunk egymásnak, mintsem gondoltuk és hogy addig, amíg egymás közelében voltunk, önzésünk miatt hány boldog órát szalasztottunk el, hányszor zártuk be szívünk ajtaját, mikor a boldogság kopogtatott rajta!

Lelkünkben pedig újból megtaláltuk Istent, a Mindenhatót, aki, ime megrengeti világok sarkait, ledönti birodalmak oszlopait, aki mégis, e nagy zivatban is mennyei Atyánk maradt. Megtaláltuk újból a templomot, amely menedékünk és oltalmunk lett, megszerettük újból a vallást, amelynek tanítását, vigasztalását mohón itta a lelkünk. Szent lett előttünk újból a haza! Megszentelte a hősök küzdelme, apáknak, fiaknak, hitveseknek vére. És megtanultuk, hogy „Áldjon vagy verjen sors keze”, a hazáért mindenkor élni és hallni kell!

A szenvedés közelebb hozta egymáshoz az emberi szíveket. Résztvétellel, megértéssel vannak egymás sorsa iránt. A szegényeknek nyújtott alamizsna, a gyöngéken való segítés, a nemes célokra való adakozás: az áldozatnak különféle formája napi rendben van minden családban. Kinn a harctéren a bajtársi szeretet tesz hősi csodákat, itthon a felebaráti szeretet enyhíti a fájdalmat, osztatja a nélkülözést s teremt új világot a pusztítás romjai felett.

Ahol a közerkölcsök ennyit javultak, ott bizonyára tisztább, nemesebb lett a lelkek egyéni élete is.

A Noé idejében Isten vízőzönnel büntette az emberiség rosszát, most vérözönbe fojtja a népek bűneit!

Messze eltávoztunk Isten törvényeitől s íme, Isten maga jön hozzánk a háború fergetegében, hogy magához térítsen. Megvesszőzött, megkorbácsolt, hogy fiaivá, gyermekeivé fogadjon. Nem sujtott erősebben, sem hogy elviselhettük. Behozta országunkba a nálunknál sokszorta erősebb ellenséget s amikor már félelmünk egész a kétségbeesésig emelkedett, akkor szemünk láttára megmutatta, hogy ő a seregek Ura, Istene. „Aki hadakat némit el a föld széléig; eltöri az ívet, elrontja a kopját s hadi szekereket éget el tűzben” (46. zsolt. 10. vers), a dicsőséget annak adja, akinek akarja. A Kárpátok bércei még soká fognak beszélni a magyar honvéd vitézségéről, de beszélnek egyuttal az Isten hatalmas segítségéről is.

Isten felrázott bennünket a lélek tetszhalálából s aztán megmutatta irántunk való kegyelmét. Ha nekünk ez a nagy világpusztulás és az abban irántunk megnyilatkozott isteni kegyelem sem lenne elégséges arra, hogy lelkünknek megjobbultási szándékát valóra váltsuk, hogy nyilvános és titkos bűneinkről örökre lemondjunk, hogy Istenhez és az ő szent törvényeihez egyszer s mindenkorra visszatérjünk: akkor nekünk is szólani fog a Jézus fenyegetése: „Jaj néked, Korázin! Jaj néked, Bethsaida! mert ha Tírusban és Sidonban történnék vala azok a csodák,

amelyek bennetek lettek, rég megtértek volna gyásruhában és hamuban." (Máté XI. 21.)

Megtérni, Istennek tetsző szent életet élni, — oh ha ezt meg tudnók érteni és meg tudnók cselekedni! Nem voltunk az Istenéi, ellenségei voltunk Istennek, ezért pusztít most minket, ha megtérnénk, ha magunkat Istennek szentelnők, akkor talán megkímélne minket: az ő népét, akkor talán véget vetne a szörnyű vérontásnak. Ha az a nemzedék, amely e vérzivatarból megmarad, az önzés helyett krisztusi szeretetet fogja a legfőbb életelvül tekinteni, ha saját bűnös vágyai helyett az isteni törvényeket fogja követni: akkor a pusztulásból még szebben, ragyogóbban emelkedik ki majd Istennek emberi képmása, mint volt a háború előtt.

Térjete meg, mert elközélt Istennek országa! Térjete meg, hogy leszálljon a földre Istennek országa, a béke, a szeretet, a boldogság országa!

A biztató jelek íme már megvannak. A háború előtt a testnek éltünk: a háború alatt egy hatalmas lelki élet körvonalai kezdenek kibontakozni. A háború előtt önzők voltunk: a háború alatt megtanultunk áldozatot hozni önzetlenül.

... És most, amikor már tudjuk, mit jelent az: áldozatot hozni, vajjon jobban megértjük-e a legszentebb áldozatot: a Krisztus áldozatját a keresztfán? A megtérő ember első útja az Úr asztalához vezet, ahol saját bűneinek, a krisztusi áldozatnak, az isteni kegyelemnek háromszoros tűzében átizzik és megtisztul a lelke, hogy az üdvözülni vágyó boldog reménységével tegyen szent fogadást: „Engem pedig immár az én mennyei Atyámtól és az én megváltómtól el nem szakaszthat többé semmiféle hatalmasság, sem mélység, sem magasság, sem élet, sem halál, soha örökké! Amen.

Finkey József

1826—1916.

A már közel hatszáz napos világháború hovatovább kieseréli az emberek lelkét. Érzelem és gondolatvilágunkban egyre nagyobb s jelentősebb változások észlelhetők. Itéletünk sok dologban egészen más mai napság, mint volt a háború előtt. Egy dologban mégis a régiak vagyunk; az igaz érdemet ma is méltányoljuk s elhunyt jeleseink érdemeit feljegyezni, emléküket megörökíteni kedves kötelességünknek tartjuk, mert érezzük, hogy ezt keblünk egyik legszentebb érzelve, a hála és kegyelet parancsolja.

Ilyen jeles emberünk volt nekünk s a miskolci ref. főgimnáziumnak *Finkey József*, ki f. hó 20-án adta vissza nemes lelkét az Istennek. A legszebb halállal, teljes végelgyengülésben hagyott itt bennünket 90 éves korában. Ezt a pátriárchai kort mint ékes koronát adta volt a Gondviselés az ő kedvelt-jének.

Ebből a hosszú életből az utolsó 17 év már a méltán kiérdemelt nyugalom éve volt. Szép, derűs nyugalom, mely csak keveseknek jut osztályrészüül. Sajnos, hogy egy sötét felhő bizony ezt is megzavarta. Hasonnevű fia, sárospataki főiskolánk egyik derék jogtanára — amint tudjuk — korán letört s vele

együtt a szülei szerető szív édes reménysége, méltó büszkesége idő előtt a sírba hanyatlott. De a mi jelesünk a mi „kedves Józsi bátyánk“ jól fel volt vertezve az ily nehéz fájdalomnak elhordozására. Mert bár közben áldottlelkű nejét is el kellett vesztenie s más családi csapások is érték: az életkedv mégis megmaradt szívében, — megtartotta azt tovább is az Istenben vetett élő igaz hitén s bizodalmán kívül életben maradt gyermekeinek, unokáinak féltő szeretete, különösen pedig egyik leányának, Piskóty Jánosnénak fáradhatatlan gondoskodása, mint a gyermeki hála és szeretet eszményi megnyilatkozása. A jó Isten úgy akarta, hogy ott az ő szerető házában végezzék életét, hol az utolsó éveket csendes visszavonultságban töltötte. S ott a kedves meghitt körben... ott aludt el szép csendesen s onnan hozták el Miskolcra felesége mellé az avasi temetőbe.

Temetése e hó 22-én a főgimnázium udvaráról a tanári kar és ifjúság, sok régi tanítvány és nagy résztvevő közönség jelenlétében ment végbe.

A temetést sokan úgy tekintették, mint az élet bírálatát. Nos hát aki jelen volt a temetésen, sokszorosan meggyőződhetett arról, hogy a Finkey József halálával nagy veszteség érte nemcsak az ő szíve szeretteit, gyászoló családját, hanem régi, másik otthonát, a miskolci ref. főgimnáziumot is. Ékes szavakban adtak ennek kifejezést részint dr. Tüdös István püspökünk, ki az udvaron imádkozott meghatóan a koporsó felett, részint Szabó Barna kollégánk, ki a sírnál tartott búcsúbeszédében a kartársi kegyelet mellett a meg nem szűnő tanítványi hálnak is kifejezést adott. Aztán ott voltak a temetésen, mint egy nemesen megfutott élet előbizonyosságai, a nagyszámú egybegyűlt régi tanítványok, közöttük magas korú s magas állású férfiak, helyből és vidékről, akik szinte látható megindultsággal s hálás kegyelettel kísérték el utolsó útjára régi, „kedves“ tanárukat. Mintha régi emlékeik kapesán lelkükben azt mondták volna: „Bizony ez az ember igaz vala!“

S mi, akik láthattuk a tanítványi hála ilyen szép megnyilvánulását, szintén elmondhattuk, hogy „az igazak emlékezete áldott“, mert ez a közvetlen s őszinte bizonyosságtétel mindennél szebben igazolta, hogy a kit így temetnek el, az bizonyára nagyérdemű ember s szeretett tanár volt.

Kedves halottunk rövid életrajzát dr. Kovács Gábor följegyzése után a következőkben adhatom: „Született Szendrőn, Borsodmegyében 1826. június 13-án, középiskolai tanulmányainak befejezte után Sárospatakon a theológiát is elvégezte és 1850/51-ben az inferior synszepták köztanítója lett, a következő év első felében pedig az akkor szervezett nyolcadik osztály vallástanára volt. 1852. január havában az alsóvadászi egyház hároméves tanítóságát fogadta el, ahol a negyedik évre is megmarasztatott. Az 1855. év szeptemberében a segédlelkész vizsgát letette és 1855 november 1-én a miskolci gymnasiumhoz csatolt elemi osztályok tanítójává választott, ahonnan 1861 november 2-án az egyháztanács által a gymnasium második osztály rendes tanári állására léptetett elő és jelenleg is ezt tölti be.“

Történt pedig ez a följegyzés még 1885-ben s így még 14 évig működött tanítványainak szeretetétől s egyházi és iskolai előjárósága elismerésétől kísérve a tanári pályán s 1899 szept. 1-én ment nyugalomba.

Ez adatok megfelelő kiegészítését bizonyosan megfogjuk találni főgimnáziumunk f. évi értesítőjében. Valamint egyházközségünk is, mint fentartó testület méltó emléket fog állítani jegyzőkönyveiben iskolai életünk érdemes veteránjának, ki a múlt század 60-as éveiben együtt forgolódott a nevelés oltára körül, Solymossy Sámuellel, Pásztor Dániellel, Kun Ábráhámmal, Kun Pállal s a még Isten jóvoltából és kedvező kegyelméből ma is élő Lévy Józseffel.

En ezeknek a hivatalos méltatásoknak nem óhajtok elébe vágni. Csak egy rövid jellemképét kívánom még elhunyt kedves kartársunknak e becses lap olvasói előtt megrajzolni, úgy, amint ez lelkemben él s amint ahhoz egy pár halvány vonást az én szubjektív érzéseim diktálnak. Közel 24 év édes-bús emléke fűzött össze vele. Ebből az időből 7 esztendőn át éreztem én mint kezdőember, szerető szívének egész melegségét. Tanácsadási készségét, finom előzékenységet, hűséges irányítását koporsóm zártáig hálásan emlegetem; lekötelező s igen sokszor megmutatott jóindulatáért pedig haló poraiban is áldom!

Jóságos szívével — én úgy tapasztaltam — más fiatal kezdőket is magához emelt; hozzá mindig bizalommal fordulhattunk s benne soha nem csalódtunk. Szeretők és szerette mindenki a kartársak közül, mert egész egyénisége méltó volt a szeretetre, a megbecsülésre.

Kartársi hűségét s egyúttal lelkének friss elevevőségét szinte halála percéig alig lehet találóbban igazolni, mintha fötlemltem róla, hogy a hozzá egyik kartársunktól küldött névnapj jókívánságot még halála előtt való nap is megköszönte s gonddal írott szép levéllel viszonzta. Talán éppen ez volt utolsó írása?!...

Nem a vakító fényű napot láttuk benne, hanem a szelid hold fényét, mely szintén áldásosan ragyog mindazokra nézve, kik a pályakezdet nehézségeivel küzdenek s egyben másban még homályban járnak s vezetőre van szükségük.

Azt meg különösen tanítványaitól tudom, hogy tanári működésében igazságos szigorúság, sokat megbocsátó szeretet, köteleltség-hűség s pedáns lelkiismeretesség jellemezték. Tudományos készültségét pedig a kitartó szorgalom s a hosszú gyakorlat közben szerzett gazdag tapasztalat szépen kiegészítette, úgy, hogy helyét a szigorú bírálat előtt is bátran megállotta.

Frissen ázott sirhalmára ezt a néhány virágzatát szedegettem nagy hirtelen össze. Ezt a keveset is jobb talán most korán, mint későn a többet. Különbben is amit én most elmulasztok az érdem szerint való méltatásból — majd pótolni fogja a hivatottak részéről az elismerés teljes babérkoszorúja! Addig pedig s mindvégig őrizzük meg hálás kegyelettel a hű munkás, a szerető és szeretett tanár és kartárs emlékezetét.

Nyugodjék békében!

Miskolc, 1916 márc. 27.

Csik Dániel,
főgimn. vallástanárr.

IRODALOM.

* **Szombati Szabó István: A halál szérűjén.** *Imádságok hősi halált halt katonák koporsója felett.* Budapest. Kókai Lajos bizománya. Ára 3 kor. — Az a könyv, amely a fenti cím alatt jelent meg, egyike a háború

alatt keletkezett ref. egyházi irodalom legkiválóbb termékeinek. Fiatal szerzője, aki a világot átzugó viharok legveszedelmesebb rohamát Felsőmagyarország egyik legkitettebb pontján, Sátoraljaújhelyben élte végig, ahol szinte emberfeletti erővel kellett teljes tehettségét és energiáját latba vetnie, hogy a háború következtében megsokasodott munkát, amelyek egyházi, közoktatási és katonai téren egyformán parancsolólag léptek fel vele szemben, teljesítse: szinte páratlan munkabírásról tesz bizonyosságot, amikor ily értékes könyvvvel ajándékozta meg egyházi irodalmunkat. Tartalmaz a könyv 18 imádságot, amelyeknek legnagyobb része hősi halált halt katonák koporsója felett lett elmondva. Az imádságok mindegyike annyira vérbő, mely gondolatokkal annyira telítve van, hogy szinte természetes számba megy, amikor a hatalmas artériák ütése átszakítja a tisztes megszokás által adott külső köpenyt: a formát. Mert bár a szerző formaérzéke teljesen kifejtett, olykor-olykor mégis túléli a megengedhető határt. Ez a túllépés leginkább a szuperlatívuszok gyakori használatában — értve alatta úgy a kifejezést, mint a fájó érzés túlfokozását — nyilatkozik meg észrevehető módon. S ami még e mellett megemlíthető, hogy az imádságok egy része terjedelemre nézve kissé hosszú; az előbbivel együtt oly csekélységek, mint egy-két pici szeplő az egészségtől duzzadó izmos emberi testen. Ennek leszámításával kifogástalan munkát ad a szerző mindegyik imádságában. Soha egy pillanatra sem felejt el, hogy kivel beszél s kiknek beszél. (Az Istennek hatféle megszólítása azonban, egymás mellé sorozva, szertelenség.) Imádságainak alkalmoszerűségét s jóságát legjobban bizonyítja az, hogy ezek mások által más alkalomra csak erőszakkal formálhatók át. Ezzel aztán ki van mondva az is, hogy a könyv kényelmes használhatósága éppen speciális jellegénél fogva — kiváló értékessége mellett is — kevés. Hanem azért mindazoknak, akik az élet fenségét s a halál költészetét megismerni kívánják, őszintén ajánlom e könyv megszerzését. A munka hősök emlékének van szentelve, tiszta jóvedelme is a hősök emlékére lesz fordítva.

Karászy Benő.

* **Angyal-szeminarium kiadmányai.** E címen *Bogsch Árpád* törvényszéki bíró szerkesztésében egy gyűjtemény indult meg, mely az *Angyal Pál* budapesti egyet. tanár büntetőjogi szeminariumában bemutatott jelesebb dolgozatokat közli. Az első füzet *ifj. Szabó Sándornak*, főiskolánk volt kitűnő növendékének két értekezését hozza (A katonai büntetőtörvénykönyv a magyar jogforrástan szempontjából és Döntvényjogunk a 1912: LIV. t.-c. alapján). Az előszó kegyeletos szavakkal szól a korán elhunyt ifjú szerzőről, akitől sok derék alkotás volt még várható a jogi irodalom terén.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Történelmünk kimagasló eseményeinek megörökítése.** *Fraknói Vilmos* c. püspök, történetíró indítványt nyújtott be a M. Tud. Akadémiához, hogy Belgrádban és Varsóban az egykori királyi palotákban, Berlinben pedig nagykövetségünk épületén magyar művészekről mintázott, hazai márványból faragott

domborművű emléket helyezünk el, amelyek a) Hunyadi János belgrádi diadalát, b) Báthory István erdélyi fejedelem meghívását a lengyel trónra és c) az osztrák és magyar—német-szövetség megkötését Bismarck és Andrassy által hirdessék. Fraknói készen nyilatkozott az emlékművek költségeinek fedezésére. Az Akadémia márc. 27-én tartott közgyűlése az indítványt elfogadta, annak intézésére bizottságot küldött ki, az emlékművek felállításának lehetővé tételére és elhelyezésük alkalmas időpontjának meghatározására a miniszterelnököt kéri föl.

— **Főiskolánk könyvtárának** az 1914—15. költségvetési évi államsegélyről (1200 Kor.) szóló elszámolását a Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelősége f. é. márc. 20-án 214. sz. a. k. leiratában jóváhagyólag, a könyvtár 1915. évi fejlődéséről és állapotáról szóló jelentését pedig örömdetesen vette tudomásul. A Főfelügyelőség, a Múz. és Könyvtári Értesítő f. é. 1. füzetének híradása szerint, a sárospataki könyvtár gyarapítására az 1915—16. költségvetési évre 1500. Kor. államsegélyt hozott javaslatba a vallás és közoktatásügyi miniszterhez terjesztett segélyezési tervezetében.

— **Előfizetési felhívások.** Lapunknak két munkatársa, az alsóborsodi egyházmegyének két buzgó fiatal lelkésze előfizetést hirdet gyakorlati lelkészi munkálataira. *Román Ernő* alsózsoltai lelkész egy kötet egyházi beszédet szándékozik kiadni *Tudakozzátok az írásokat* cím alatt; a kötet a Hoffmann és Kronovitz-cég kiadásában Debreczenben április közepén fog megjelenni s közönséges, ünnepi és háborúi beszédeket fog tartalmazni. Előfizetési ára fűzve 3 K lesz; megrendelések április 10-ig a kiadóhoz intézendők. — *Pósa Péter* cserépfalui lelkész „*Én vagyok a feltámadás és az élet*” címmel egy kötet temetési beszédet óhajt kiadni, amely mintegy 50, különböző alkalmakra való orációt s néhány imádságot fog tartalmazni. Jelentkezések a nyár folyamán megjelenő kötetre április 15-ig szerzőhöz intézendők; az előfizetési díj 4 K. — Kíváncsok, hogy lelkes munkálkodásuk az illetékes körökben megértésre és méltánylásra találjon.

— **A diákok részvétele a gazdasági termelésben.** A vallás- és közoktatásügyi miniszter az összes hazai iskolák vezetőihez rendeletet intézett, amelyben kíváncsnak nyilvánítja, hogy a mai rendkívüli viszonyok között a mezőgazdasági termelés biztosításában a tanulóifjúság is közreműködjék. A miniszter a közreműködés módjait abban állapítja meg, hogy a tanulóifjúság ne csak hozzátartozóinak, hanem más munkaerőre szoruló gazdáknak is ajánlja fel segítségét. A rendelet felhívja az iskolák vezetőit arra is, hogy az önként jelentkező és a testileg fejlettebb tanulókból a konyhakerti termelés céljaira termelőcsoportokat szervezzenek. Az ilyen munkákban részt vevő tanulók — mondja a rendelet — nemcsak hazafias kötelességet teljesítenek, hanem számottevő anyagi előnyhöz is jutnak. A miniszter utal arra, hogy a tanulóifjúságnak a mezőgazdasági munkákban való felhasználásánál figyelemmel kell lenni a tanulók tanulmányi előmenetelére, de módot ad arra is, hogy indokolt esetekben a tanulók a gazdasági munkálatok időtartamára szabadságot kaphassanak, ha a gazdák ilyen kérelemmel megkeresik az iskolák igazgatóságát. — Főiskolánk tanári kara és előjárósága már jóval e rendelet kelte előtt intézkedett ez

irányban, amennyiben e célra a *hittanhallgatókat* f. hó 1-től kezdve május 29-ig szabadságolja.

— **A ref. jogakadémiákért** cím alatt *dr. Kovács Andor* kecskemeti jogtanár a ref. főiskolai jogi oktatás jövőjének biztosítására hívja fel a figyelmet a *Prot. Egyh. és Isk. Lap* 13. számában. Szerinte 3 dolog teszi ezt ismét aktuálissá: 1. míg a ref. jogakadémiák megszüntetéséről illetékes helyeken szó van, addig a kath. akadémiák végeszakításáról szó sincs, legfőlebb az egrinek megszüntetéséről beszélgetnek, de a pécsi és nagyváradai jogakadémia fennmaradása kétségtelen. 2. Az egyetemes tanügyi bizottság most fogja tárgyalni a ref. jogakadémiáknak a jogi oktatás reformja s egyházunknak a ref. jogi oktatáshoz fűződő érdekei megvédelmzése tárgyában készített memorandumait. 3. A pataki akadémiának Miskolcra készülő áthelyezése, amelynek az a helyes gondolat az alapja, hogy a ref. jogakadémiákat nem megszüntetni vagy elsorvadni kell hagyni, hanem keresni azon utakat-módokat, amelyek segítségével azok teljesítménye fokozható. „Patak már gondolkodott önmaga is önmagáról; ám nézetem szerint a problémát nem lehet csak az egyik főiskola nézőpontjából akarni megoldani, hanem mind a háromból...” Ha akár melyiket is közülök egyszerűen megszüntetnők, kivált ma, midőn a vallásos szükséglet s így a felekezeti élet is világszerte újraéledőben van, magunk fosztanók meg magunkat oly fegyverektől, amelyekhez a katolikusok elszántan ragaszkodnak.

— **Harangokból ágyúk.** A vallás- és közoktatásügyi miniszter átiratban értesítette az egyházi főhatóságokat, hogy a hadvezetőség az egyházi főhatóságok által kimutatott harangokat átveszi. Megállapítja a miniszter, hogy az egyházi főhatóságok szemelőtt tartották az állam legfőbb, legéletbevágóbb érdekeit. „Az egyházi főhatóságoknak ezen actio tekintetében elfoglalt álláspontja lehetővé teszi, hogy a harangoknak a hadiszolgáltatási törvény alapján való igénybevétele mellőzhető lesz s hogy a rendelkezésre bocsátott harangok kártérítés ellenében való átengedése akadálytalanul megtörténhetik.” Ezután közli a módokat, amelyek mellett a felajánlott harangokat kilogrammonként 4 K egységár mellett átveszik.

— **A new-yorki magyar ref. egyház** április 9-én tartja újonnan épített templomának és iskolájának felavatási ünnepélyét.

— **Mercier megfenyítése.** *Mercier* bíbornok, mechelni érsek, Belgium primása a háború kezdete óta nem tud megbékülni a német megszállással s túlmenve egyházi kötelességein, a belga nép körében politikai agitátor gyanánt viselkedik és egyre szítja honfitársaiban az elégedetlenség tüzét, miáltal Belgium könnyen felizgatható lakosságát újból meg újból izgalomba hozza. Most is, hogy római utjából visszatért, — amelyhez a pápa az engedélyt avégből eszközölte ki, hogy ott *tisztán egyházi* ügyekben tanácskozzék s ahol *Mercier* ennek dacára is találkozott a francia miniszterelnökkel — egy politikai ízü pásztorlevelet adott ki, amelyben kintartásra, ellenállásra buzdítja a belgákat s azzal igyekszik növelni ezek hitét és reménységét, hogy a győzelem Isten kezében van s Isten *fertőző* betegséget is küldhet az ellenségre. E pásztorlevél miatt báró *Bissing*, Belgium fő kormányzója egy nyílt levelet intézett az érsekhez, amelyben nyilvánosan megdorgálja az érseket izgatásaiért, kijelenti neki, hogy nem fogja tovább tűrni

magas méltóságával való visszaélését, — egyszersem elrendeli, hogy a belga kath. papok, akiknek a hódítók teljes polgári és vallási szabadságot biztosítottak, — kivétessenek az érsek egyházi fegyelmi hatósága alól, mert maga az érsek adott rossz példát az engedetlenségre. A németek nemcsak humánusak, hanem a lázadókkal szemben — erélyesek is tudnak lenni.

— **Konstantinápolyból.** A török kormány a konstantinápolyi egyetemen a *magyar nyelv és etnográfia* számára rendes tanszéket állított föl, melyre dr. *Mészáros Gyulát* nevezte ki. A magyar kormány Konstantinápolyban tudományos intézetet alapított, ahol magyar ifjak mindenirányú tudományos kutatásokat folytathatnak. Az intézet vezetését *Hekler Antal* múzeumi őrre bízta.

— **A Balkánról.** Szerbiában az osztrák-magyar kormányzás által megnyitott elemi iskolákban a gyermekeket a cyrill-írás helyett latin betűkre tanítják; a gyermekek a néhány hónap leszámításával immár 4 év óta hadban álló Szerbiában mindent elfelejtettek, amit valaha tanultak, mert az iskolák mind zárva voltak s most mindent újra kell nekik tanítani, úgyhogy a IV. osztályban is az írás-olvasás, meg számolás tanítása a fődolog. Ugyanott a kormányzás a Gergely-naptár szerint való időszámítást léptette életbe. — *Bulgária* két olyan intézkedést tett, amely őt jobban elválasztja Oroszországtól s közelebb hozza Középeurópához: egyfelől a Julián-naptárt fölcseréli a Gergely-naptárral (az erről szóló új törvény április 14-én lép életbe), másfelől az oroszok nemzeti szentjéről elnevezett szófiai székesegyházat (Alexander Nevszki-székesegyház) a bolgár nemzeti szentek (Szent Cyrill és Method) nevére keresztelte el. — A török kamara elfogadott egy törvényjavaslatot, mely szerint Törökországban a hónapokat és napokat a keresztény naptár szerint fogják számítani, míg az éveket továbbra is Mohamed futásától számítják.

— **Kultúra és humanitás Oroszországban.** Ellenfeleink barbároknak neveznek minket, ellenben magokat a kultúra képviselőinek, védelmezőinek tartják. Íme, egy vonás az orosz műveltségéből, humanitásból és keresztényi érzésből: *Kuzminszki* pénzügyminiszter a dumában a háborúban elesettek özvegyeiről és árváiról való gondoskodás tárgyalása során kijelentette, hogy „erre a célra nincs már egyetlen kopek sem. A kormány nem vállalhatja a hátramaradottak ellátását, mert ez túlságosan sok pénzbe kerül. Az államnak csak nagyon csekély érdeke fűződik ahhoz, hogy a harcosok családjainak jól menjen a dolguk. Az elesettek gyermekeinek semmi joguk sincs ahhoz, hogy támogatást követeljenek. Ez tisztán a magánjótékonyság dolga.” Nem örök időkre szóló dokumentuma ez a civilizációt védő entente-hatalmak emelkedett gondolkozásának?

— **A pápa világhatalma.** Csernoch János bíboros-hercegprímás a Szent István-Társulat márc. 23-iki közgyűlésén tartott beszédében tárgyalás alá vette azt (az *Alkotmány* szerint *világjelentőségű*) kérdést, hogy „a pápa helyzetének rendezését nem lehet kizárni a világbéketárgyalás problémái közül.” Az Alkotmány szerint ez nem jelenthet mást, mint hogy a római kérdést nem agyőzelmes kard fogja diktálni, hanem a világháború alatt annyira megérlelődött a lelkekben és hatalmakban annak politikai és kulturális szükségessége, hogy a pápának feltétlenül semleges és független, biztos erkölcsi alapon nyugvó világ-

hatalma legyen. Csernoch beszédének ez a részlete így szól: „Mióta a pápát világi uralmától megfosztották és a vatikáni fogságra kárhoztatták, a római kérdés ugyan állandóan foglalkoztatta az elméket, de a kérdés az idők folyamán sokak szemében elvesztette akut jellegét s megoldása a bizonytalanság sűrű ködébe burkolódzott. Amint azonban 1915. pünkösd vasárnapján a hitszegő Olaszország megüzente nekünk a háborút, a római kérdés ismét homlokterbe lépett. Bebizonyosodott, hogy a pápa szabadságának és szuverén állásának biztosítékai elégtelenek, viszont a népek nagy harcában elemi erővel utat tört az az igazság, hogy *politikai és kulturális szempontból is szükséges egy feltétlenül semleges és független, biztos erkölcsi alapon nyugvó világhatalom.*” Magyarország hercegprímása íme a véresős világháborút alkalmasnak tartja arra, hogy a pápa világi hatalmának visszaállítására mozgalmat indítson. 1870 óta nem volt olyan pápa, akinek lelkében ne élt volna az a reménység, hogy alkalomadtán majd visszaállítható lesz a „világhatalom.” XIII. Leo, a békepápa maga is bízott világhatalmának még az ő életében való visszaállításában, de keserűen csalódott. „Csak az fáj — mondotta halálos ágyán 1903-ban — hogy nem érhettem meg az egyház diadalát azok felett, akik őt megfosztották világi hatalmától.” Mi azt hisszük, hogy a római kérdésnek: a pápa világi hatalmának visszaállítására irányuló mozgalomnak ez a nagy háború sem fog döntő lökést adni, sőt ellenkezőleg igazolni fogja azt a helyes felfogást, hogy a pápának, mint egyházfőnek egyáltalán nincs szüksége világhatalomra. Meg vagyunk győződve arról, hogy e kérdés megoldása továbbra is ott fog maradni „a bizonytalanság sűrű ködében.”

Most jelent meg!

MENNYORSZÁG KAPUJA

Imádságok konfirmált és felserdült ifjak és leányok számára. Írta: **SZOLNOKY GERZSON.**

A hivatott imairó nagy hiányt pótoltt ezen könyvecske megírásával. Van e kis zsebkönyvben a hétköznapi, vasárnapi, bűnbánati és ünnepi imádságokon kívül több alkalmi imádság is az ifjúság életében előforduló fontosabb alkalmakra és kedélymozzanatokra.

Ára a **168 oldalra** terjedő 12½×8½ cm. nagyságú, **zsebbe tehető** könyvnek **díszes kemény vászonkötésben** 1 korona 20 fillér.

A nagytiszteletű Lelkészi Karnak **10 példány** megrendelésnél darabját **96 fillér, 25 péld.-nál 90 fillér, 50 péld.-nál 84 fillér, 100 péld.-nál 78 fillér, 1000 péld.-nál** darabját **66 fillér** kedvezményes áron szállítjuk.

Kapható

Hegedűs és Sándor
protestáns irodalmi kiadóhivatalában DEBRECENBEN.

SÁROSPATAKI REFORMÁTUS LAPOK

A TISZÁNINNENI REF. EGYHÁZKERÜLET ÉS A SÁROSPATAKI FŐISKOLA KÖZLÖNYE.
MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

ELŐFIZETÉSI DIJ		Főszerkesztő	Felelős szerkesztő és kiadó	HIRDETÉSEK DIJA:	
		RADÁCSI GYÖRGY	DR. RÁCZ LAJOS	Egész oldal	32 Kor.
Egész évre	10 Kor.	Főmunkatársak:		Fél	16
Félévre	5	HARSÁNYI ISTVÁN	DR. BUZA LÁSZLÓ	Negyed	8
				Nyolcad	4

TARTALOM: Dr. Finkey Ferenc: Ellenvélemény a sárospataki akadémia áthelyezésének kérdéséhez. — Rác L.: Az egyfolytában való tanítás. (Vége). — Szabolcska Mihály újabb költeményeiből: (Öseim nyomán, Világháború.) — Könyvismertetés (Dr. Sebestyén Gyula: A Magyar Rovásírás Hiteles Emlékei. Vége köv.) — Vegyes közlemények. — Szerkesztői üzenetek. — Hirdetés.

Ellenvélemény a sárospataki akadémia áthelyezésének kérdéséhez.

Valóban mély fájdalommal és keserőséggel töltött el a hír, hogy a sárospataki akadémiának Miskolcra áthelyezése csakugyan nem merő szóbeszéd, hanem az akadémiai tanári kar ez iránt emlékiratot terjesztett a főt. Egyházkerületi közgyűlés elé. Több okból nem óhajtottam erről a reám annyira kényes és nehéz kérdéstről cikket írni, mert mint pataki születésű embernek s volt pataki tanulónak, majd tanárnak, akit rendeltetésem mégis elvitt Patakról, bizonyára a subjectivismust fogják szememre vetni. De a Sárospataki Ref. Lapok mult heti számában Buza László kedves barátomnak, különben higgadt és tartalmas cikke a Miskolcra telepítés mellett, mégis arra készített, hogy pár sorban én is elmondjam a lehető legridegebb tárgyilagossággal — érzelmi szempontjaimat teljesen félretéve — a magam egyéni nézetét az áthelyezés terve, illetőleg javaslata felől. Bármily messzire estem el Pataktól, sorsom újabb alakulása szerint, szívémben ma is patakinak érzem és tartom magamat s így a felvetett nehéz kérdésben szinte lélekszerinti kötelességemnek tekintem a felszólalást, nehogy: qui tacet, consentire videtur.

Előrebocsátom, hogy nem kívánok az áthelyezés jogi akadályait s annak elhatározása esetén a kivétel nehézségeivel foglalkozni. Ezek amily fontosak és nagyjelentőségűek, a dolog érdemi oldalát tekintve mégis mellékesek és talán nem is leküzdhetetlenek. Az alábbiakban a lehető legrövidebben csak a saját igénytelen aggályaimat akarom elmondani a felvetett kérdés elvi oldalára a Miskolcra áthelyezés eszméje felől, ami felett a hiradás szerint a főiskola felettes egyházi hatóságainak döntései, illetőleg pro vagy contra határozatok kell.

Nagy figyelemmel olvastam Buza L. barátom cikkét s bár álláspontját nem tudom magamévá tenni, készséggel ismerem el, hogy sok találó és látszólag helyes érvet állított sorompóba az áthelyezés eszméje mellett. Komoly és súlyos szempontok bizonyára: a sárospataki főiskola hanyatlásának, lassú elsorvadásának, talán elpusztulásának meggátolása s különösen pedig egy protestáns, illetőleg református egyetem eszméjének felvetése s e talán távoli, de mindenesetre

nagy horderejű ideál megvalósíthatásának biztosítása, erre a lehetőség fenntartása. Ezek felett a nyomós szempontok felett csakugyan lehet és kell komolyan elmélkedni. Nézetem szerint azonban éppen ez a kérdés: vajjon csakugyan oly végelgyengülési állapotban leledzik-e már a pataki főiskola (értve most mindig csak annak akadémiaját), hogy felélesztése és életbentartathatása végett okvetlenül szükséges azt egy új helyre költöztetni és vajjon a protestáns vagy református egyetem eszméjének fenntartása végett szükséges-e elvinni az akadémiát Patakról?

Végelgyengülésben, sorvadóban van-e ez idő szerint a pataki akadémia, ennek a megítélésére alkalmatlanabb időpontot nem választhatott volna a tanári kar, mint a mostani. Csaknem két éve dűl körülöttünk a világháború, mely a kulturintézetek, különösen a felsőbb iskolák munkáját természetesen megbénította, szinte egészen megakasztotta. A két új egyetem is éppen hogy megnyílt, de azok építése, fejlesztése is abbamaradt. Minő hatása lesz a két új egyetemnek a többi felső tanintézetekre, így különösen a pataki theologiai és jogakadémiára, azt tehát ma még biztosan megállapítani lehetetlenség. Lehet, sőt valószínű, hogy egyidőre a hallgatók létszáma az akadémia mindkét karán csökkenni fog, de a további alakulás attól függ, milyen álláspontot fog elfoglalni és követni azok tekintetében az egyházi főhatóság és az országos kormány.

Bizonyára döntő jelentőségű lesz erre nézve legelső sorban a jogakadémiák kérdésében elfoglalandó álláspont.

Figyelmesen áttanulmányozva Buza L. barátom cikkét, úgy látom, az elsorvadás veszélyét ő is csak a jogakadémiára nézve látja fennforgónak, illetőleg fenyegetőnek. Hogy a theologiai akadémia hanyatlóban vagy éppen sorvadóban lenne Patakon, ezt komolyan, azt hiszem, senki sem állíthatja. Buza okoskodásából is úgy látom, az akadémiai szék azért kívánja a theologia átvitelét is Miskolcra, mert a jogakadémia fennmaradását Patakon lehetetlennek látja, az akadémia két karának két külön helyre telepítése pedig mindkettőnek értékét leszállítaná s megsemmisítené a ref. egyetem felállíthatásának lehetőségét. A theologia átvitelét tehát a jogakadémia áthelyezése vonja maga után.

A dolog érdeme eszerint azon fordul meg, csakugyan lehetetlenség-e Patakon a jogakadémia fejlesztése, vagy legalább kellő színvonalon tartása s ha igen, érdemes és szükséges-e a kerületnek ragaszkodnia a jogakadémia fenntartásához s evégből annak galvanizálása végett azt és ennek kedvéért a theológiát is átvinni Miskolcra?

Abban teljesen egyetértünk, hogy a jogakadémiák fennmaradása a két új egyetem létesítése folytán még kritikusabb lett, mint a háború előtt volt s a háború befejezte után előreláthatólag hamarosan sor kerül azoknak, ha nem is megszüntetésére, de legalább is redukálására. A mai nyolc jogakadémia helyett legfeljebb 3–4 fog fennmaradni, bizonyára azok, amelyeknek megtartása állami vagy felekezeti szempontból nagyobb érdek. Abban is egyetértünk, hogy nekünk, reformatusoknak első sorban ahhoz a jogakadémiához kell ragaszkodnunk, amelyik tradíciójánál, helyzeténél fogva legtekintélyesebb és legtöbb igényel bírhat, hogy mint egy reformatus egyetem székhelye is szerepelhessen aspirációinkban, amelyikbe esetleg megnyugvással lehetne beleolvászni a netalan megszüntetendő többi jogakadémiáinkat is. Ez a pont azonban az, amelyre nézve a továbbiakban homlokegyenest eltérő neveten vagyok az akadémiai szék és Buza barátom felfogásával szemben.

Az akadémiai szék és Buza L. cikke abból indulnak ki, hogy Sárospatak többé, a mai viszonyok közt, nem alkalmas központ egy főiskola, különösen egy egyetemi aspirációjú főiskola részére. Patak nem vonzza többé a joghallgatókat, mert „*sem irodai foglalkozást nem tud nyújtani olyan mértékben, mint egy nagy város, sem az ifjúság természetes vágyát a szórakozásra nem tudja magasabb igényeknek megfelelő módon kielégíteni*”. Viszont Miskolcot mindkét szempont egyenesen praedestinálja főiskolai székhelyül. „Hát ha ez az akadémiai szék és Buza barátom főargumentuma az áthelyezés mellett, ez az érv — az én nézetem szerint — semmiképen nem eléggé alapos és nyomatékos a felvetett nagy kérdésben.

Ha a jelenlegi pataki akadémiai tanárok nagy többségének — mert hiszen ketten megsem voltak az áthelyezést kimondó értekezleten és akadémiai széken — Miskolc alkalmasabb és kívánatosabb főiskolai székhely mint Patak, viszont szerintem és igen-igen sok kívülálló tanügyi és nem tanügyi ember nézete szerint, akikkel már is volt alkalom e tárgyban eszmét cserélni, éppen megfordítva áll a dolog. Patak nemcsak igazán praedestinálva volt főiskolai székhelynek, de *jövendőre is*, akár mint kettős akadémia, esetleg valamikor talán csonka egyetem, akár mint egyszerű theologiai székhely *minden körülmények közt* (a mai kisvárosi jellege mellett is) sokkal alkalmasabb hely, mint Miskolc.

Természetesen azokat, akik főiskolai székhelynek, egy jogakadémia, sőt a theologia fejlődésére is a minél nagyobb várost tartják alkalmasnak, mert ott sok ügyvedi iroda, állandó színház, mozi, sok fényes kávéház s ugynevezett „kulturpalota” is van, azokat nem leszek képes és nem is kísérel meg meggyőzni álláspontjuk egyoldalúsága felől. Azonban bizonyára sokan vannak hazánkban nemcsak reformatusok, de más felekezethez tartozók között is, akik a főiskolai székhely előfeltételül nem a város nagy lélekszámát, nem a város „kulturális milieu”-jét tekintik, hanem megfordítva azt, hogy *hol lehet job-*

ban tanulmányozni, tanulni, a tudományokba elmélyülni s ebből folyólag éppen a kisebb várost tartják alkalmasabbnak e célra. Nem oly régen hangzott el Szemere Miklós érdekes és sok igazságot tartalmazó szózata, hogy az egyetemeket a felvidéki kis városokba, a Kárpátok alá kell elhelyezni, ahol a tanulás mellett az egészséges testedző sportokra, tehát a lélek és a test kiművelésére a legszebb és legtermészetesebb helyek kínálkoznak. Ennek a hatása alatt nem oly régen a „Sárospatak” nevű helyi lap is vezércikkhezett a „pataki egyetem”-ről. S az én meggyőződésem szerint is Sárospatakból inkább válhatik egy magyar Jéna, mint Miskolc.

Én tisztelem, b csülöm s szeretem is Miskolc városát, de tudomásom szerint annak mint rendkívül élénk kereskedő és iparos városnak volt eddigé és lesz jövőre még nagyobb jelentősége. S ha elismerem is, hogy magából Miskolcból kétségtelenül kikerülne egy sereg joghallgató, kétem, hogy az ottani jogakadémia a város nagyobb volta miatt eo ipso magasabb színvonalat fog mutatni, mint mutatót az eddigi pataki. Nem a jogakadémiának vagy általában a főiskolának kell kulturát szívnia a városból, de a főiskolának kell a kulturát terjesztenie! De meg a jogakadémia és a theologia is első sorban *tanintézet*, ahol a fiatalságot a szaktudományokra képezzük és neveljük. Ezt a szakképzést és nevelést pedig sokkal sikeresebben lehet végezni egy aránylag kisebb városban, amelyben maga az illető tanintézet, annak tanári kara és az érettebb ifjúsága dominál, mint egy nagy iparos- vagy kereskedő városban, ahol az illető tanintézet elvész a nagyobb közgazdasági, katonai és másnemű intézetek mellett, tanári kara is természetesen nem igen vihet vezető szerepet a város társadalmában, az ifjúság is széteszik a nagy területen, kevésbé tud tömörülni, *egyleti életet alig él*, egységes és egészséges ifjúsági szellemről alig lehet szó.

Világból se akarom elvitatni a nagy városoktól, hogy azok nem lehetnek virágzó főiskolák székhelyei. Hiszen minden állam fővárosában rendszerint a legnagyobb, legrégibb és legvirágzóbb tanintézetek is állanak fenn. De a közép nagyságú városok közül már rendszerint csak az alkalmas erre, amelyiket természeti fekvése, jellege *mint iskolai várost* ajánl. Ilyen praedestinált iskolaváros nálunk Kolozsvár, melyben nagyvárosi jellege mellett is az egyetem dominál, akárcsak kisebb kiadásban Patak.

Még kevesebb tartom alkalmasnak Miskolcot a theologia székhelyül. E részben is teljesen ellenkező nézetem vagyok az akadémiai szék és Buza L. felfogásával. Szerintük az új theologiai tanterv által nagyobb nyomatékkal megkívánt „*be'missioi tevékenységre*” való előkészítésül, a „*sociális kérdések közvetlen tanulmányozása végett*” is kívánatos „önmagában véve is” a theologia áthelyezése. Elismerem, hogy ebben a felfogásban is van részigazság. Miskolc az egyházkerület legnagyobb lélekszámú ref. egyházközsége, több parochiával, így be'missioi gyakorlatokra, a tanfolyam alatt bizonyos mérvű gyakorlati érzék elsajátítására, amit a joghallgatóknál is a különböző praktikumokkal elérni kívánunk, Miskolcon több alkalom kínálkozik. Úgyde az a kérdés: mindezt nem lehet-e époly sikeresen elérni Sárospatakon is? Szilárd hitem és meggyőződésem szerint el lehet, csak akarni kell.

A theologiai tanulmányok legnagyobb része mégis csak elméleti, amiknek elsajátítása amint négyszázadon át közmegegyezésre és a hazai református egyház dicsőségére megtörténhetett Patakon is, úgy megtörténhetik ezután is. De a belmissiói gyakorlatokat is gyönyörűen lehet teljesíteni Patakon is. Hiszen ezek csak *gyakorlatok* lesznek. Azt hiszem, a theologusokat sem fogják *valóságos* lelki gondozási esetek elintézéséhez és szentségek kiszolgáltatásához bocsátani, csak ezek valóságos végzésének szemlélői vagy segédei gyanánt viszik el alkalmilag a lelki kényeztetésbe. Ezt meg lehet tenni Patakon is. Szónoklati, szertartástani *gyakorlatokat* pedig, amint eddig, úgy ezután is a legszebb sikerrel végezhetnek Patakon. Ki merné állítani, hogy a Patakon végzett lelkészeink kevesebb gyakorlati lelkészi ismerettel és ügyességgel bírnak, mint a Debrecenben vagy Budapesten végzetek? A lelkészi gyakorlatot a theologusnak is az erre rendelt gyakorlati idő alatt kell elsajátítania, nem a négy évi tanfolyam alatt, épúgy, mint a joghallgatónak a gyakorlati jogászai képességeket.

De különösen reá akarok mutatni, hogy még ma is úgy áll a helyzet és talán sokáig úgy fog állni, hogy *theologusaink nagy része* nem nagyvárosi, hanem *falusi pap* lesz. Falusi papnak pedig, mint általában minden papnak, mégis csak *legelső kellék* a szakismeret, a *theologiai tudományok biztos és teljes elsajátítása*, amit talán jól, sőt jobban el lehet végezni a kisvárosi jellegű Patakon is. Az a néhány ifjú, aki nagy város lelkésze lesz, az ide szükséges *különleges* gyakorlati készséget és különleges belmissiói gyakorlatot bizony igen rövidesen megtanulja a gyakorlatban. Ezért egyáltalán nem szükséges az egész theológiát átköltöztetni Miskolcra. Hogy pedig a szegény pataki theologusok nem látnak annyi színi- vagy mozgó-előadást, nem hallanak annyi felolvasást, mint Miskolcon látnának és hallanának, ez talán nem is olyan nagy baj. Igen sok nagyvárosi ember is csak hébehóba megy színházba vagy moziba s bizony sokszor nem is valja kárát. Felolvasás, ismeretterjesztő előadás pedig Patakon is rendszeresen és bőven szokott tartatni, hiszen a főiskolai tanári kar oly nagy kulturális örök, melyből eleget tanulhat és élvezhet az ifjúság.

Buza L. barátom felhossa a theológiának Miskolcra költöztetése érdekében, hogy ott, mint rendszerint *püspöki székhelyen*, a theologusok könnyebben megismerkedhetnek az egyházi kormányzat és közigazgatás kérdéseivel is. Ez már, bocsánat a megjegyzésért, igazán mellékes és erőltetett érv. Az egyházi *kormányzat és közigazgatás* részleteivel, a püspöki *iroda* technikai kezelésének kérdéseivel nem szükséges már a kezdő hallgatónak behatóbban megismerkednie. Ami ezekből szükséges, azt bőven megtanulja az egyházjogból és gyakorlatban is láthatja Patakon is, ahol egyházmegyei, egyházkerületi gyűlések szintén tartatnak, a püspök, főgondnok, a gondnokok, esperesek elég gyakran megfordulnak s néha maga Patak is esperesi székhely. A püspök állandó jelenléte szerintem talán más szempontból, a tanárokkal való állandó szellemi érintkezés, ezeknek esetleges ellenőrzése miatt volna inkább előnyösnek mondható, ami ellen ugyan más oldalról lehetne kifogást emelni, t. i. a tanári kar függetlenségének esetleges korlátozása miatt.

Nyomatékosabb érv lehetne nézetem szerint is a debreczeni egyetem ref. theologiai fakultásának netaláni erős vonzóereje a hazai hittanhallgatókra, közelebből a mi egyházkerületünk ifjúságára. Bármint vélekedjünk azonban a ref. theologiai fakultásnak egy állami egyetemre beillesztése felől, az bizonyos, hogy épen mert az előreláthatólag tekintélyesebb és népesebb theológiánk szoros állami felügyelet alá került, annál szükségesebb és az egyház érdekében áll, hogy legyen egynéhány igazi független theologiai akadémia. A tiszáninneri kerület theologiai akadémiajának fenntartása tehát úgy a theologiai tudományok fejlesztése, mint a lelkészképzésnél az egyház befolyásának biztosítása végett oly tétel, ami felett talán nem is kell vitatkoznunk. Hogy azonban ezt az önálló, igazán független theológiát csak Miskolcon lehetne jövőre fenntartanunk és fejleszteni? Miért ne teljesíthetné ezt a nagy, nemes feladatot a theologiai akadémia továbbra is Patakon, erre igazán nem kaptam semmiféle nyomatékos érvet az átköltözés híveitől. Ha internátus felállítására határozna el magát a kerület, ennek is megvan Patakon is a lehetősége. Különösen pedig, ha bekövetkeznék az egyikünk által sem óhajtott eset, hogy a jogakadémia Patakon megszűnne, ez esetben annyi anyagi erő, annyi anyagi helyiség maradna a theologia modern és kíváncsatos felszerelésére, amennyit Miskolcz is alig lenne képes minden áldozatkészsége mellett is, rövidesen produkálni.

Nézetem szerint azért a *theologia átköltöztetését semmiféle szempont nem javallja*. Ez az eszme tényleg csak a jogakadémia átköltöztetésének mellékkérve gyanánt, illetőleg következményeként vetődött fel. Legalább részemről nem hallottam, hogy regebben vagy újabban valamikor baki is óhajtotta volna a theológiának Patakról Miskolcra vitelet. Ily hírtele nében elintézni pedig egy oly nagyjelentőségű dolgot talán mégsem lenne ajánlatos. Talán szavuk lehetne ehhez egyházalkotmányunk és a gyakorlat szerint előzetesen az *egyházmegegyeknek is*. Ha már a hagyományokra, az alapítók iránti kegyeletre maradáság vádjá nélkül nem ajánlatos hivatkoznunk, *legalább gondoljuk át és vitassuk meg alaposan a dolgot*. Egy négyszázados főiskola megszüntetése s ahelyett egy újnak az alapítása — mert lényegében erről van szó — mégsem olyan egyszerű dolog, amit az akadémiai tanári kar javaslata és az egyházkerületnek arra hozott határozatával el lehetne intézni. Elintézni, igaz, el lehet. Hiszen a mai világháború taníthatott meg mindnyajunkat, hogy semmi sincs kizárva. Mindenre, a lehetetlennek képzelt eshetőségekre is el kell készülnünk. De viszont épen azt kérdelem, *sükséges nekünk épen most, a világháború kellős közepén tárgyalnunk és döntenünk egy ily nagy kérdés felett?*

Ugyde, hiszen a Buza L. cikke azon kezdi, hogy az akadémiai szék a reformáció 400-ik évfordulóját kívánja ezzel a nevezetes ténnyel emlékeztetni. Példára is hivatkoznak, a wittenbergi híres egyetemnek Halléba költöztetésére, ami szintén a reformáció ily nagy fordulóján, 1817-ben történt volna meg.

Hát részemről ezt a nagyak vélt érvet és példát sem tartom alaposnak, illetve követendőnek. Először is példa nyomán döntenünk ily fontos kérdés felett elhibázott dolog lenne. (S a példa nem is találó, mert a wittenbergi egyetem egyszerűen bele-

olvadt a fennálló nagyobb hallei egyetembe.) Minden intézetnek, helynek speciális története van. Lehet, hogy a wittenbergi egyetem áthelyezése, illetőleg beolvasztása a halleibe indokolt és derék, üdvös hatású tény volt, de következik-e ebből, hogy a pataki akadémia áttelepítése Miskolcra ugyanilyen lenne? Én legalább is nagyon alaposan kételkedem abban, hogy a hazai reformátusság nagy többsége *kegyelet* és a reformáció négyszázados emlékünne-
pélyéhez méltó örvendetes esemény gyanánt üdvö-
zölné a pataki főiskola főiskolai jellegének megszün-
tét és annak folytatása címén ugyan, de egy alap-
jában új ref. jogakadémia és theologia szervezését
Miskolcon. Bizonyára sokan fogják osztani az én
igénytelen nézetemet, hogy nagyon kérdéses, vajon
Miskolc jobb, alkalmasabb hely lenne-e különösen
a theologia részére, mint Patak, a jogakadémia
pedig, ha valamivel több *beirt* hallgatója lenne is, de
a jogi oktatás valamikor mégis csak bekövetkező
gyökeres reformja esetén (s talán igen rövid idő múlva)
nem épűgy kénytelen lenne-e megszűnni, mintha Pata-
kon marad? Erdemes és kíváncsós-e tehát ily bizony-
talan jövőért ily felelősségterhes lépést megkockáztatni?

Készséggel elismerem, hogy az akadémiai tanári
kar, valamint Buza L. barátom különösen is a
legjobb meggyőződéstől, a főiskola iránti őszinte sze-
retettől vezetve álltak a főtiszteletű egyházkerületi
közgyűlés elé az áthelyezés iránti javaslatukkal. Azt
is koncedálom, hogy ők a főiskola nagy alapítóinak
emlékét is megbecsülni vélik az áthelyezéssel, ami
szerintük a főiskola életképessé tételét jelentené. En-
gedjék meg azonban annak a nézetemnek kifejezését,
hogy ők túlságosan is pessimista szemmel nézik a
saját helyzetüket. A háborús idő eléggé érthetővé
teszi ezt a pessimismust, de ez nem elég ok arra,
hogy épen ily válságos nagy időkben az „ultima
ratio” hoz nyuljunk. Sőt épen nagy hiba lenne, ha
ily elkeseredett hangulatban tennénk oly lépést, amit
aztán, ha megbántunk is, nem lehet többé — vissza-
csinálni.

Buza barátom azzal fejezi be cikkét, hogy az
akadémiai szék komoly megfontolással mondta ki,
hogy helytelen lenne *mereven ragaszkodni ahoz a
helyhez*, melyet egészen más viszonyok közt az ala-
pítók kijelöltek, de ahol „az általuk kitűzött nagy
célt szolgálni eredményesen többé nem lehet.” Súlyos
szavak és még sajnósabb, hogy nem igazságosak.

A volt pataki tanulók nagy serege, amelynek
tagjai a hazai társadalom különböző rétegeiben nem
utolsó helyet foglalnak el, akikhez én is örömmel és
büszkeséggel csatlakozom legutolsó gyanánt, *mi va-
lamennyien tiltakozunk az ellen a kitétel ellen, hogy
Patakon a felső oktatás ügyét többé nem lehetne ered-
ményesen szolgálni.* Ha szerényebb keretben, nagy-
városi környezet nélkül, de Patakon is nagy és hasznos
kulturumkát lehet teljesíteni egy akadémiai tanár-
nak, a Patakon végzett hallgatók pedig nem szégyel-
hetik magukat amiatt, mert ott tanulták a jogot vagy
a theológiát. S azt hisszük, jövőre is hosszú ideig
fennmaradhat és virágozhat még a pataki főiskola.

Nem akartam subjektív szempontokat megpen-
díteni és frázisokat használni. De annyit még sem
tudok megállni, hogy ne kérjem az illetékeseket: fon-
tolják meg alaposan a *Patak mellett* szóló érveket is
és ha csak nincs fenyegető veszedelem, amit én innen
nem láthatok, *ragaszkodjanak* igenis az *annyi szent*

emlékkel telt helyhez, a legideálisabb iskolavároshoz:
a pataki Anyaoskolához! A világháború íme rettenetes
véráldozataival igazolja a Szózat költőjét: a föld, a
haza szent földje az, amelyen élnünk, halnunk kell.
A pataki főiskola közel négyszázados élete alatt látott
sok rossz időt, a mainál is rosszabbat, vészesebbet,
de mindig ki tudta heverni azokat. Ma is súlyos
napokat él, ki tagadná? De kétségbeesésre, kishitű-
ségre nincs ok.

A theológiát egyáltalában nem s a jogakadémiát
sem fenyegeti közvetlen veszély. Csak a háború után
fogjuk meglátni, hogy alakul ez utóbbinak a sora.
Akkor, ha csakugyan nem lenne hallgatósága vagy
az államhatalom tenné lehetetlenné annak további
fenntartását a mai alakjában, *akkor lesz idején való
annak feladása, vagy a többi ref. jogakadémiákkal össze-
olvasztása felett határozni.* S akkor is, ez utóbbi eshe-
tőség tárgyalása során azon kell harcolni, hogy *Sáros-
patak, mint a jelenlegi három ref. jogakadémia közt a
legrégibb és legtekintélyesebb, olvassza magába a többi.*
Bizonyára a kormány is a pataki főiskola fennmaradá-
sát fogja — már csak a kulturális hagyományok tisz-
teletéből is — *legfontosabbnak tekinteni.*

Ha pedig az egyházkerület bölcsesége talán már
most úgy látná jónak, hogy a jogakadémiával a vál-
tozott viszonyok közt csakugyan nem érdemes tovább
kísérletezni, akkor is a megmaradó theológiát min-
denesetre ajánlatosabb Patakon hagyni s a felsza-
baduló jövedelemből egy *igazi egyetemi fakultássá fej-
leszteni*, ami ez esetben könnyen kivihető is lenne,
hogy — mint szabad fakultás — versenyezessen
Debreczennel. A jogakadémia megszüntetése fejé-
ben pedig kérhetne az egyházkerület Patakra egy
mezőgazdasági felsőiskolát vagy ha egyházi érdekből
fontosabb, *egy tanítónőképezdét* s ezzel Patak kultu-
rális jelentőségét újból csak erősítené.

Hagyjuk hát a maga helyén a jó öreg Alma
Matert, ne semmisítsük meg a „sárospataki főiskola”
fogalmát, mely a hazai kultúra történetében oly
fényes lapon áll s a mai nemzedék szívében is köz-
tisztelet és szeretet tárgya. Inkább azon tanácskoz-
zunk, miként lehet annak igazi főiskolai jellegét és
jelentőségét színvonalon tartani és fejleszteni.

Pozsony, 1916. ápril 7.

Dr. Finkey Ferenc,
egyetemi tanár.

Az egyfolytában való tanítás.

(Vége.)

A főntebb előadottak szerint az osztott tanóra-
rendszer szellemi tekintetben kevésbbé fárasztó, viszont
eredményesebb a növendékekre nézve, mint az egy-
folytában való oktatás, vagyis szerintem ez adatok
megdöntik a gimnáziumi tanári kar előterjesztésében
foglalt, tisztán elméleti, paedagógiai jellemű érveket.
Ami a gyakorlati jelentőségű érveket illeti, amelyek
csak másodrangú jelentőséggel bírnak, azokkal könny-
en végezhetek.

Hogy a tanulók kisvárosban, ahol nem töltenek
el időt az iskolábaneméssel, osztott tanórarendszer
mellett is épenannyi szabad idővel rendelkeznek szó-
rakozásra, magántanulmányokra, azt már főntebb
kimutattam. Hogy felső osztályú növendékeink az
utóbbi évtizedekben a tanórak számának szaporodása
miatt elvesztették addigi szabad szerda-délutánjokat,

az kétségkívül sajnálatos; de kérdés, vajjon az új beosztás mellett kissé nem drága áron vásároljuk-e azokat számukra vissza?

Hogy az új órarendszer a tanárra nézve több tekintetben előnyös, azt elismerem, de legyen szabad erre megjegyezni, hogy a) a tanár java, előnye háttérbe szorúl az iskola java, előnye mellett, mert nem az iskola van a tanárért, hanem a tanár az iskoláért; b) egyetlen tisztviselői pályán sincs annyi szabad idő az önművelésre és tudományos munkálkodásra, mint a tanári pályán; c) egyfolytában 3—4 tanóra tartása a tanárra nézve feltétlenül kimerítőbb, mint e szellemi tehernek a délelőtti és délutáni közt való megosztása (engem, gimn. tanár koromban, 3 délelőtti tanóra tartása nagyon kifárasztott), vagyis utóbbi esetben okvetlenül frissebb, nyugodtabb, derültebb lélekkel végzi a tanár a tanítás és fegyelmezés fárasztó munkáját, mint előbbi esetben.

A helybeli tanítóképző-intézetéről nem lehet elmondani, hogy egyfolytában tanít, mert bár délelőtti 8—1-ig tartja a tanórákat, de viszont délután minden osztályban van két tanóra, így ott szó sem lehet egyfolytában való tanításról; példája már azért sem lehet ránk nézve irányadó, mert a téli hónapok alatt, a világítási költségekkel való takarékoskodásból, ezt a délutáni két órát 2—4-ig volt kénytelen megtartani, vagyis a délelőtti 5 tanóra után pihenésre, étkezésre és emésztésre a növendékek összesen csak egy órát fordíthattak. Vajjon követendő, sőt megengedhető tanórábeosztásnak fogjuk-e ezt tekinteni? Hogy a ref. elemi iskola — a háború okozta vis major folytán — télen csupán délelőtti tanított, arról hallottam; de viszont úgy tudom, hogy ezek a tanórák nem terjedtek túl déli 12 órára. A háborus idő az oktatás terén sok olyan rendkívüli eljárást teremtett, amelyet csak a szükség s nem a paedagógiai belátás igazolhatott! A lét és nemlét hullámaival küzdő magán polgári leányiskola példáját is fölemlíti a tanári előterjesztés; hát nem is szólva arról, hogy — ha már összhangzásról van szó — a kisebb s fiatalabb intézetnek illik a nagyobb s idősebb intézethez alkalmazkodnia, ennek az érvnek csak akkor volna értéke, ha a polg. leányiskola előbb s a főgimnáziumtól függetlenül léptette volna életbe az egyfolytában való tanítást; de mikor tudjuk, hogy ezt a főgimnázium nyomán (s talán a benne tanító főgimn. tanárok nem minden közreműködése nélkül) tette, ennek az érvnek nem tulajdoníthatok meggyőző erőt.

A nem-protestáns vallású növendékek vallásórái 1912 előtt, az osztott órabeosztás idején, eléggé alkalmas módon be voltak osztva főgimnáziumunk órarendjében; ha elö vesszük az akkori órarendet, a nehézséget egy csapásra eloszlatjuk. A következő érv arról szól, hogy az egyfolytában való tanítás mellett a közeli falvakban vagy tanyákon lakó növendékek is bejárhatnak a főgimnáziumba; — az alatt a 18 év alatt, míg én gimn. tanár voltam, a tanári kar minden növendéktől megkövetelte a Patakon való lakást, mert csak így volt képes azok iskolán kívüli magaviseletét ellenőrizni s mert csak így volt biztosítva afelől, hogy azok kedvezőtlen idő vagy vonatkozás esetén nem maradnak el az iskolából, illetőleg nem zavarják későnjövetelükkel a tanítást. Egyébiránt én több gyermeket ismerek, akik a délelőtti és délutáni tanítás mellett is bejárnak a tanyákról, borházakból a pataki népiskolákba. A tankerületi

főigazgató, felsőbb utasításra, az új órabeosztást ajánlotta; elhiszem, a közoktatási minisztériumban mindig megvolt az uniformizálásra való törekvés, a minisztérium vezetői mindig a budapesti viszonyok szemüvegén át nézték a világot.

Két érvhez nem tudok hozzászólni: u. m. a kedvezőbb tanügyi eredményt igazoló statisztikai adatokhoz és a szülőknek az új rendszer mellett leadott helyeslő nyilatkozatához; az előbbihez azért, mert nincs kedvem ez irányban számításokat tenni, de azt tudom, hogy a statisztikai számok nagyon rugalmasak s jobbra-balra egyaránt hajlíthatók, de meg azt a %-emelkedést esetleg más ok is előidézhette — az utóbbihoz azért, mert sem a föltett kérdéseket, sem a kérdezés módját nem ismerem.

Legyen szabad végül még két érvet megemlítenem. Az egyikre maga a tanári kar is rámutat s ez a szabad délutánnak a tanulók részéről való nem mindig helyes felhasználása. Tanári tapasztalat szerint a szabad idő és a tanulási eredmény nem áll egymással mindig egyenes arányban; az egyfolytában való tanítás behozatalának első évében itt is az volt az általános tapasztalat, hogy a növendékek a szabad délutánt nagyon jól felhasználják — játszásra s a mezőn való kóborlásra. Örülök, ha a délutáni 4 órai tanári látogatás kitűzésével ennek némi korlát fog vettetni; vajjon a tanulóknak egy félnapon át a tanári felügyelet és ellenőrzés alól való kibocsátását ellensúlyozhatja-e az osztálytanárnak a növendék lakásán félénként 1—2-szer való látogatása, — nem tudom. A másik érvem az, hogy az egyfolytában való tanítási rendszer a délelőtti nagy órahalmozással sem felel meg teljesen nevének, illetőleg nem éri el célját, hogy t. i. a növendék minden tanóráját délelőtti tudja le s délutánra ne maradjon egyetlen kötelezett tanóra sem, mert tudomásom szerint több osztálynak délután is van tornaórája.

Bár, sz. elmondottak szerint szívem s paedagógiai belátásom az osztott tanóra-rendszer mellett van, mégis javaslatot nem teszek, mivel inkább csak az volt a célom, hogy a kérdés másik oldalát is megvilágítsam. A főiskolai igazgató-tanács tagjainak feladata lesz most, hogy mérlegelve az egyik és másik oldalon álló érveket, vagy az egyfolytában való tanítás, vagy a délelőtti és délutáni osztott tanítás, vagy — ha ugyan lehetséges volna — a kettőből kombinált órabeosztás (pl. a 3 téli hónapban lenne egyfolytában való tanítás, 7 hónapon osztott tanítás, vagy szerdán-szombaton lenne egyfolytában való, a többi napokon osztott tanítás) mellett foglaljanak állást.

Helyreigazítás. A 98 l. alján közölt jegyzet nem tisztán Reinból vett idézet, mert az „5 óra“ és „ötször egymásután“ kifejezések a saját jegyzeteimből kerültek véletlenül hozzá.

Rácz L.

Szabolcska Mihály újabb költeményeiből. *)

Öseim nyomán.

Az én apáim a földet művelték,
Fentmaradt róluk falunkban az emlék:
Hogy rigmusos, nótás emberek voltak,
S váltig keveset szomorkodtak!

*) Mutatvány a jeles költő „Szívem szerint“ címmel a napokban megjelenő új verseskötényéből (Budapest, Singer és Wolfner kiadása, ára 3 K.)

Szívemmel látom őket, ahogy nyárban
Madárdalos, vadvirágos határban,
Dolog közben is — földszint vagy az égen, —
Méláz szemök a messzeségen!

Dallal, virággal nem tudnak betelni.
S hogy őszre kelvén, se virág, se semmi:
Templomba járnak, éneket vezetnek,
S százötven zsoltárt énekelnek!

*

— Utóduk én, ki elvetődtem távol,
Városra a vadvirágos határról,
Míg tart a nyár, mélázva, munkaközbe:
En is nótákat gyűjtök össze!

De őszre fordulván, — itt lesz maholnap! —
Ha vége szakad virágos dalomnak:
Hasznát veszem az ősi örökségnek,
S én is a zsoltárookra térek!

Világháború.

Virrasztó, lázas, néma éjszakákon,
Ugy tetszik, hallom a csaták zaját.
Lelkem előtt robogó hadsorok,
Szuronyrohamok iramlanak át . . .
S hogy büszke, szép fajom ott látom égni,
Hol a vész és dicsőség legnagyobb:
— Arcom kigyul, örömköny gyül szemembe
S büszke vagyok rá, hogy magyar vagyok!

De hajh . . . virrasztó, lázas éjszakákon,
Míg hallom zúgni a csaták zaját,
S lelkem előtt robogó hadsorok,
Szuronyrohamok iramlanak át:
Ez emberirtó, szörnyű gyilkolások
Vértengerében összeborzadok;
Kétségbeesve fölzokog a lelkem,
S szégyenlenem kell, hogy ember vagyok!

KÖNYVISMERTETÉS.

A Magyar Rovásírás Hiteles Emlékei. A M. Tud. Akadémia archeológiai bizottságának megbízásából írta dr. Sebestyén Gyula lev. tag. 13 mű-melléklettel és 54 ábrával. Budapest, 1915. Kiadja a M. Tud. Akadémia. 173 l. nagy 4. r. Ára 30 K.

Sebestyén Gyula, a Nemz. Múzeum Széchenyi-Könyvtárának igazgató-őre már csaknem másfél évtized óta foglalkozik a magyar rovásírás emlékeinek kifürkészésével, megfejtésével s ez immár a második nagyobb műve, amelyet e tárgyban közrebocsátott. Míg az első (*Rovás és rovásírás*. 165 ábr. Budapest, 1909.) inkább előkészítő, alapvető jellemű volt s e mellett az e téren felbukkant hamisítványok visszautasítására, felmerült téves nézetek tisztázására törekedett, — most megjelent műve, egynehány azóta felszínre került nagyértékű emlék által is ösztönözve, nemcsak az összes hiteles rovásos emlékeket összegyűjti, hű fényképi másolatban bemutatja és megfejt, hanem az összes ide vonatkozó anyag felölelésével a rovásírás egész nemzetközi irodalmát tanulmányozza s ez alapon igyekszik világot deríteni arra a kérdésre: honnan ered s mind történetileg, mind néprajzilag hová tartozik a székely rovásírás?

A székelyek külön írásáról, a rovásírásról először a Nemzeti Krónikában (1221 táján) történik említés; ezt követi Kézai Simon emlékezése 1282 tájáról, majd Thuróczy János följegyzése 1488-ból, Bonfini Antal olasz humanista följegyzése a XV. sz. végéről, Oláh Miklós esztergomi érsek feljegyzése 1536-ból, Benczédi Székely István feljegyzése 1559-ből, Veit Goliel feljegyzése a XVI. század derekáról, Verancsics Antal esztergomi érsek feljegyzése a XVI. század II. feléből.

Rovásírásos emlékeink — sajnos, egy kivételével valamennyi másolat — a következők:

1. *Marsigli Alajos Ferdinánd* olasz gróf 1690-ben a Székelyföldön egy olyan tadarabra bukkant, amely a székelyek állandó ünnepeinek naptárát tartalmazza; Marsigli ezt a szöveget pontosan lemásolta s másolata 8 lapon ma a bolognai könyvtárban található. Marsigli másolata a legtökéletesebb, legrégebb és legterjedelmesebb rovásírásos emléket mentette meg a magyar irodalom számára (benne van a rovásírás ABC-je, 4 levélen a naptár, 3 levélen pedig egyéb bibliai s más nevek). Az ő másolatában megőrzött középkori rovásírásos magyar naptárnak — a rovásírásokat Seb. fejtette meg — az egyetemes epigraphiában is mérhetetlen jelentőséget biztosít az a körülmény, hogy egyetlen eddig ismert fára rovott írásjeles szöveg. Az öröknapár középkori, részben Árpádkori eredetű, amely a régebbi, esetleg pogánykori eredetű naptárak helyébe került; viszont vannak benne olyan ősi írástörténeti jelenségek (az összes magánhangzókra kiterjedő tökéletes ugrató-rendszer), amelyek az 1501. és 1515-iki feliratokban már csak fogyatékosan, vagy egyáltalában nem fordulnak elő.

2. *A csikszentmiklósi felirat 1501-ből*, amelyre Lázár János kir. táblai bíró hívta fel a figyelmet, erre Szilágyi Sámuel táblai ülnök 1749-ben lemásolta s e másolat Dezsericzky Inczéhez jutott, aki azt 1753-ban megjelent „De initiis ac majoribus hungarorum” című műve II. kötetében kiadta; egy másik másolata, függetlenül az előbbitől, 1751-ben készült Máros-Vasárhelyen, — e két másolata, ha nem is fedi teljesen, de pompásan kiegészíti egymást. A kétsoros felirat a templom építési idejét és építőinek nevét tartalmazza. A keletkezés magyar szövege tökéletesen megfelel a középkori keletkezés latin szövegének, továbbá a templomkészítő iparosok középkorisan csak keresztnévvel vannak följegyezve.

3. *A konstantinápolyi felirat 1515-ből*, amelynek másolatát Dernschwamm János 1553—1555. évi törökországi és kisázsiai utazásainak naplói őrizték meg számunkra. A feliratot Dernschwamm, aki besztercebányai bányafelügyelő és az epigraphiának nagy kedvelője volt, Konstantinápolyban az Ali basáról elnevezett követségi szállás istállójában egy hosszúkás fehér kőbe vésve találta s az 3 sorból állott. Dernschwammnak e másolatára 1913-ban rábukkant Babinger Ferenc würzburgi fiatal tudós s mivel azt megfejtteni nem tudta, elküldte Thomsen Vilmos dán tudósnak, aki a VI. századi ó-török feliratok megfejtésével nevét a tudomány történetében örökre halhatatlanná tette. Thomsen, aki tud magyarul, nyomban felismerte, hogy a magyar rovásírás egyik csodálatos emlékével van dolga s Sebestyén „Rovás és Rovásírás” c. műve segélyével — amelyet a Nemzeti Múzeum neki 1909-ben megküldött — azonnal hozzáfogott a felirat megfejtéséhez s azt félig meg is fej-

tette. Utasítására aztán Babinger elküldötte a felirat fényképmásolatát Sebestyénhez, aki azt teljes sikerrel meg is fejtette. A megfejtés folytán kitudt, hogy a rovásírás titokzatos jegyeit Kedeji Székely Tamás, a konstantinápolyi követségi istállóba zárt magyar fogoly véste kőbe és pedig azért, hogy hozzáértő földijein kívül más kibetűzni ne tudja, Dernschwamm pedig azért másolta le, mert azt hitte, hogy runaszerű jegyeit némi utánjárással majd megszólaltathatja. A felirat rovója Ulászló királynak 1515-ben a török szultánhoz küldött követével: Bélay Barnabással került Konstantinápolyba, hol a szultán a követséget fogságba vetette.

4. *Szamosközy István rovásírásos emlékei*, két rovásírásos feljegyzés az 1542—1608. évi *Történeti maradványok*ban; egyik feljegyzése 1587-ről vonatkozik s Báthory Zsigmondról szól, a másik (1604-ből) Rudolf császárra vonatkozik: egy magyar lélektől izzó rovásírásos latin költemény.

5. *Telegdi János Rudimentája 1598-ból*, 6 levélre terjedő kéziratos művecske Baranyai Decsi János marosvásárhelyi ref. kollégiumi tanárnak előszavával. Sebestyénnek sikerült e mű giesseni és hamburgi másolatait felkutatnia (a másolat 15—16 évvel fiatalabb az eredetinel); ezekhez csatlakozik a marosvásárhelyi másolat csonka szövege, amelyből a rovásírásos példák egészen hiányzanak. Telegdi műve a székely ABC elemi szabályait nyújtja, olykor zavarosan és hibásan. Előadásából az látszik, hogy Telegdi a rovásírást már nagyon fogyatékosan ismerte. Művét eredetileg magyarul írta s csak Baranyai Decsi befolyására (aki a székely rovásírás nemzetközi tudományos értékét fölismerte) fordította át latinra.

(Vége köv.)

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Gyászír.** A nagykőrösi ref. főgimnázium fentartótestülete, igazgatótanácsa és tanári kara mély fájdalommal tudatja, hogy *Tóth Benő* ref. főgimn. rendes tanár életének 42-ik, tanári működésének 20-ik évében hosszabb betegeskedés és két heti súlyos szenvedés után f. évi március hó 31-én elhunyt. Bár intezetüknél még csak a 2-ik évet töltötte, tudásával és férfias jellemével mindnyájunk őszinte tiszteletét, jóságos szívével mindnyájunk igaz szeretetét kiérdemelte. Temetése a ref. egyház szertartása szerint április hó 2-án volt. Nagykőrös, 1916. márc. 31-én. — A megboldogult több mint másfél évtizeden át, mint a latin és német nyelv és irodalom tanára, miskolci főgimnáziumunknál működött, hol hűséges munkálkodásával és szerény modorával közbecsülést vivott ki; az irodalom terén is sikerrel próbálkozott, amennyiben 1901-ben *Mohok és vadvirágok* cím alatt egy költeménykötetet adott ki. 1914-ben átment szülőföldjére: a nagykőrösi főgimnáziumhoz s gyöngye szervezetét ott győzte le a halál. A rokonszenves, komoly munkás férfiú emléke legyen áldott!

— **Csokonai Vitéz Mihály eddig ismeretlen versei a sárospataki könyvtárban.** A Magyar Irodalomtörténeti Társaságnak április 1-én délután *Beöthy Zsolt* elnöklésével a Magyar Tud. Akadémia ülés-termében tartott felolvasó ülésen *Harsányi István* főgimn. vallástanár a főiskolánk könyvtárá-

ban *dr. Gulyás József* kartársával együtt fölfedezett öt, eddig kiadatlan Csokonai-verset, s kilenc Csokonai költeményeihez tartozó adalékot mutatott be. Ezek az eddig ismeretlen versek (1. Bár az ég búsulva néz is ellenem. 2. Bálint napja. 3. Szűts Sára koszoruja. 4. A Borbély granáriumára. 5. A' vig poéta.) és adalékok a könyvtári kézirattár versgyűjtemény-köteteiben fordulnak elő. Csokonai az 1795—96. iskolai évet (de nem a maga egészében, mert az iskolai év bevégeződése előtt eltávozott) töltötte főiskolánkban s itteni diaktársainak versgyűjteményeiben több verse szerepel, ami azt mutatja, hogy jeles iskolatársukat nagyrabecsülték, verseit nagy örömmel olvasták s gyűjteményükbe lemásolták. Csokonai sokkal több verset írt, mint amennyit tőle nyomtatásban ismerünk. Toldy Ferenc 1844-ben kimutatta, hogy Csokonai kiadatlan, elveszett, vagy lappangó különféle verseinek száma 191. A Toldy-jegyzékének megjelenése óta azonban a Harsányiék fölfedezettekkel együtt mintegy húsz már napfényre került; a többiek egyrésze örökre elveszett, másrésze pedig lappang a korabeli kéziratos versgyűjteményekben. Mutatványul közöljük itt a most fölfedezettek közül a fentebb első sorszám alatt említett költemény eme szép részletét:

Bár az Ég búsulva néz is ellenem:
Légy te nékem szent Poësis mindenem;
A' mi történt életembe,
Hogy lehessen énekembe
Festennem.

Sírván sírok, de siralmam nem elég,
Valyon mikor elégi már meg az ég?
Két szemem nem bírhatják,
Orzám könnyei áztatják,
Fárasztják.

A felolvasást a jelenvolt, nagyrészt tanárokból és írókból álló hallgatóság kiváló érdeklődéssel hallgatta.

Ezek az eddig ismeretlen Csokonai-versek és adalékok a Magyar Tud. Akadémia *Irodalomtörténeti Közlemények* című folyóiratában fognak megjelenni.

— **A sárospataki akadémia** áthelyezésének kérdésében a *Prot. Egyh. és Isk. Lap* 14. száma következőleg nyilatkozik: „Az áthelyezés érdekében a főiskolai tanári kar igen szépen kidolgozott és valóban súlyos érvekkel támogatott emlékiratot terjeszt a tiszáninneni egyházkerületi közgyűlés elé. Hisszük, hogy az egyh. ker. közgyűlés nagy többsége meghajlik ezek előtt az érvek előtt és belátja, hogy a nagy múltú és nemzeti művelődésünk terén oly nagy érdemeket szerzett főiskola fényes múltjához méltó működését a megváltozott viszonyok közepette csupán egy olyan városban képes kifejteni, mint Miskolc, ahol mind a XX. századbeli lelkészképzésnek, mind a modern jogi nevelésnek az előfeltételei megvannak. A hazai és külföldi praecedensek még inkább megkönnyítik ennek az életbevágó kérdésnek egyedül megfelelő s a főiskolai tanári kar részéről is egyhangúlag ajánlott megoldását. A theológiára nézve ez az áthelyezés épen a kellő időben történék, a jogakadémianál pedig már így is csak a tizenkettedik órában történik meg!” — A *Debreceni Prot. Lap* a debreceni ref. főiskola elmúlását is sirató érzelmek közt tekint a tervbe vett áthelyezésre; úgy látja „az áthelyezést minden észok támogatja” s csak két feltételt kötne ki: 1. hogy az áthelyezést a Sáros-

patakon megmaradó gimnázium ne szenvedje meg s 2. az országsherte híres könyvtárnak se szomorú elaprózására, se bármelyik intézeti részre nézve használhatatlanná tételére ne kerüljön sor. Hisszük, hogy az áthelyezés esetén mindkét kívánsága teljesülni fog. — A *Lelkészegyesület* hosszabb cikkben foglalkozik a kérdéssel; a cikk első fele azt akarja igazolni, hogy Debrecenben csak az államnak való átadással lehetett az egyetem felállítását biztosítani; második fele Miskolc városának magas kulturális érzékét és egy főiskola számára való rátermettségét fejt ki s minden fentartás nélkül parancsoló szükségnek látja az akadémia áthelyezését.

— **A húsvéti szünidő** április 15-én reggel kezdődik főiskolánkban; az electio, a hittanhallgatók szabadságolása miatt, ápr. 1-én történt.

— **A sárospataki akadémia** áthelyezésének tervével kapcsolatosan több fővárosi napilap cikket írt a sárospataki kollégiumról. A *Magyarország* márc. 24-iki számában Kr(udy) Gy(ula) *Pataki deák* c. cikkében azt óhajtja, hogy „a magyarság hagyománya, szinte észak-keleti Magyarország lelke, tanítója, történelmi büszkesége: Patak maradjon a helyén. Az angoloknak sem jut eszükbe az oxfordi iskolát Manchesterbe áthelyezni, pedig az jóval nagyobb, gazdagabb és élénkebb város”... „A nemzeti kincsházban lakik már nagyon régen a pataki deák kalvinista nyakával, megalkuvást nem ismerő magyarságával, szabadságharcos emlékeivel, szegénységével, vándorbotjával, nótájával”... „A magyarság múltjáról ez iskolában levett kalappal beszéltek, a tekintetes úr, aki történelmünket tanította, mindig áhítatos szabadságharcos, bús szavalattal emlékezett öseink viselt dolgaira”. A pataki deákról s kollégiumról szóló, meleg hangú cikket így végzi Krudy: „Még sok víz lefolyik a Dunán, amíg a pataki tanár urak tervezése valóság lesz”. — A *Budap. Hirlap* márc. 28-iki számában K(örmá)romi J(ános) írt cikket a pataki kollégiumról. Rámutat az okokra, melyek annyi gondba ejtik ezt az ősi sasfészket. Szerinte az okok, vagyis az egyetlen ok: a versenyképtesség. Világosabban: az új korszellem. A „kevésbé beérő” deákok helyére az új korszellemről áthatottak jöttek. Ezeknek az újaknak (különösen jogászok) mert modernül gondolkodtak, már nem volt kedvére a kedvező a kötelező óralátogatás, az avúlt városka, a kávéház-inség, a dákóhiány, szóval nem szórakozhattak. S ezek a modernek, alighogy megmelegedtek, faképnél hagyták a tisztes intézményt, szabadabb tájakra néztek. Cikkirő hiszi „hogy Patakról elköltözik a kollégium, a magyar Heidelberg”, de „még nem tudni: mikor”. (Folyt. köv.)

— **Pályázat Koszorú-füzetekre.** A M. Protestáns Irodalmi Társaság nyílt pályázatot hírdet Koszorú című népies, vallásos kiadványsorozatának 1916. évi tíz füzetére. Követelmény: erőteljes vallásos elbeszélések, magyar hithősök életrajza, keresztyén jellemképek, hitelesítő traktátusok. A belső és külső misszió hithőseinek életrajzai szintén pályázhatnak. Tartalmi tekintetben az a főkellék, hogy evangéliumi erő nyilvánuljon a füzetekben. Alaki szempontból a tösgyökeres magyar nyelv és a népszerű előadás a főkíváncsom, hogy a nép és a gyermek is épüléssel olvashassa őket. Egy füzet terjedelme egy kis nyomtatott ívnél rövidebb és másfél ívnél hosszabb nem lehet. A kiadásra elfogadott dolgozat tiszteletdíja kis íven-

ként ötven (50) korona s a kiadott dolgozat a MPIT tulajdona lesz. A pályázat nyilvános, jelíges levélle nem szükséges. Beadási határidő június 30. A dolgozatok a Társaság titkárához (Budapest, Deák-tér 4. sz.) küldendők. A Társaság legutóbbi választmányi ülésének határozata alapján az ifjúsági irodalom megindítása érdekében olyan munkákat is elfogadunk és kiadunk, amelyek a serdültebb ifjúság vallásrökölési nevelésének céljait szolgálják. Budapest, 1916 március havában. Raffay Sándor, a MPIT titkára.

— **Tilos az idén a himes tojás.** A kormány elrendelte, hogy a tyuktojásnak a húsvéti ünnepek alkalmából szokásos festése vagy hasonló kikészítése, továbbá az ily festett vagy kikészített tojás forgalombahozatala az egész ország területén tilos.

— **A Julián-naptár megszüntetése.** A Budapesti Hirlap ápr. 5-iki számában egy felszólaló indítványt tesz az iránt, hogy a magyar törvényhozás szüntesse meg hazánkban a Julián-naptár használatát. Oláh, szerb, ruthén nemzetiségeink az orosz naptárt használják s ekkép nincsenek velünk sem a vallás, sem a politika tekintetében, sem pedig társadalmi téren közösségben, sem unióban. Törvényileg kell a Julián-naptárt eltörölni s helyébe a Gergely-naptárt behozni. Ha Oroszország nem fogadja el a mi naptárunkat, milyen címen engedjük mi meg gör. kath. és g. kel. vallású lakosainknak az Oroszországra emlékeztető Julián-naptárt?

Szerkesztői üzenetek.

Az „Iskolák Ujságja” április 1-i számában szóról-szóra lenyomatta lapunknak *A tanár és a munkás kívánságai* című 11/2 hasáb hosszú közleményét — a forrás megnevezése nélkül. Ez az eljárás nemcsak a bevett irodalmi gyakorlattal, hanem az írói tulajdonról szóló törvénnyel is ellentétben áll.

Most jelent meg!

MENNYORSZÁG KAPUJA

Imádságok konfirmált és felserdült ifjak és leányok számára. Irta: **SZOLNOKY GERZSON.**

A hivatott imáirő nagy hiányt pótol ezen könyvecske megírásával. Van e kis zsebkönyvben a hétköznapi, vasárnapi, bűnbánati és ünnepi imádságokon kívül több alkalmi imádság is az ifjúság életében előforduló fontosabb alkalmakra és kedélymozzanatokra.

Ára a 168 oldalra terjedő 12½×8½ cm. nagyságú, zsebbe tehető könyvnek díszes kemény vászonkötésben 1 korona 20 fillér.

A nagytiszteletű Lelkeszi Karnak 10 példány megrendelésnél darabját 96 fillér, 25 péld.-nál 90 fillér, 50 péld.-nál 84 fillér, 100 péld.-nál 78 fillér, 1000 péld.-nál darabját 66 fillér kedvezményes áron szállítjuk. Kapható

Hegedűs és Sándor
protestáns irodalmi könyvkiadóhivatalában DEBRECENBEN.

SÁROSPATAKI REFORMÁTUS LAPOK

A TISZÁNINNENI REF. EGYHÁZKERÜLET ÉS A SÁROSPATAKI FŐISKOLA KÖZLÖNYE.
MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

ELŐFIZETÉSI DIJ		Főszerkesztő	Felelős szerkesztő és kiadó	HIRDETÉSEK DIJA:	
Egész évre	10 Kor.	RADÁCSI GYÖRGY	DR. RÁCZ LAJOS	Egész oldal	32 Kor.
Félévre	5 "	Főmunkatársak:		Fél "	16 "
		HARSÁNYI ISTVÁN	DR. BUZA LÁSZLÓ	Negyed "	8 "
				Nyolcad "	4 "

TARTALOM: *Péter Mihály*: Indokolt-e a sárospataki akadémiai tanárok állásfoglalása a főiskola akadémiajának Miskolcra való áthelyezése tárgyában? — *Buza László, Nagy Béla*: A sárospataki akadémia áthelyezésének kérdése. I., II. — *Gulyás József*: Az alma máter beszél. (Költemény.) — Két nyilatkozat. — Vegyes közlemények. — Hirdetés.

Indokolt-e a sárospataki akadémiai tanárok állásfoglalása a főiskola akadémiajának Miskolcra való áthelyezése tárgyában?

Ha volt valaha kérdés, amelyet csak az eszünkön keresztül szabad vizsgálni, amelynél nem szabad érvényesülni semmiféle párt-szempontnak: akkor a sárospataki akadémia áthelyezésének kérdése bizonyára azok közül való. Engem ez a felfogás vezetett ettől vezettette fejtem ki lehető rövideggel a sárospataki főiskolai akadémiai tanári kar *Emlékiratáról* alkotott tárgyilagossá ítéletemet.

Megvallom, magam legnagyobb mértékben meglepett az Emlékiratból visszatükröződő szellem, az eszmemenet, logikai láncolat, érvelés stb. Senkisémet lehetett arra elkészülve, hogy az akadémiai tanári kar olyan feleletet adjon a tiszáninneni egyházkerülettől hozzá küldött felhívásra, hogy a főiskola egész akadémiaját át kell helyezni, mert „ha milliókat adnának is a kezünkbe, mondja a tanári kar, azzal a kötelezettséggel, hogy állítsuk talpra akadémiainkat, de úgy, hogy az életképes és virágzó, nagyszámú hallgatóság által látogatott, egyetemi színvonalú főiskola legyen, hogy az minden tekintetben megfeleljen a tanügy, a kultúra, a társadalom és az élet követelményeinek: mi, nem mernénk vállalni a kötelezettséget itt, ezen a helyen, ahol ma élünk, mert meg vagyunk győződve arról, hogy Sárospatak községében egyetemi főiskolát fenntartani többé nem lehetséges.” Ezeket mondja a tanári kar. — Eddig még mindig a körül forgott a kérdés, hogy miképp lehetne orvosolni azokat a bajokat, amelyek a főiskola virágzását az anyagi ügyekkel kapcsolatban akadályozzák. Ugy gondoltuk a tanári karral egyetértőleg, hogy pénzzel a bajokon segíteni lehet, ezért kértünk állami segítséget, ezért akarunk internátust állítani stb. A tanári kar e felfogással egyszerre szakít s áperthe kimondja, hogy „Sárospatak nem az a hely, ahol a tanügy, a kultúra, a társadalom és az élet követelményeinek megfelelő embereket lehet nevelni.” Ez az Emlékirat csúcspontja, e körül csoportosul és helyezkedik el az Emlékirat egész okoskodása. Lássuk tehát először is e mindent uraló pontot. Ha ezt meggyengítjük, magától meggyengül az okoskodásoknak hozzá kapcsolt láncolata is.

Ha valaki más állított volna, Sárospatakon

kivül állók közül — illet, az akadémia tanári karának kellett volna ez ellen teljes erejével a józan paedagógia s a nemzeti élet jól felfogott érdekében tiltakoznia; miután azonban az akadémia mostani tanári kara hirdeti ilyen elveket, — nekünk kell az előbb hangoztatott okokból ez elmélet ellen felemleni szavunkat, nekünk, akik az élet gyakorlatából nézzük a világot és az embereket s a jól felfogott életnek az emberekkel szemben támasztható követelményeit.

Micsoda jogos követelménye van az életnek az emberekkel szemben, mit követel a ref. egyháznak és a magyar nemzetnek valódi érdeke a maga főiskoláitól? Ugyebár azt követel, hogy a főiskolákból olyan egyének, akik erősek testben és lélekben egyaránt, olyan egyének, akiknek elméje képzett, szíve nemes, teste meg van edzve az élet sűrű harcaira, akik tehát a tudomány, a kultúra, a társadalom és az életkörülmények által támasztott követelményeknek megfelelnek. Ez volt eddig a meg nem vesztegetett paedagógiának is, a nemzeti kultúrpolitikának is a tanítása. Hát ilyen férfiak nem nőhetnek fel kisvárosok főiskoláiban, csak a nagyobbakban? A tanár urak egyenesen kimondják, hogy nem, mert akármennyi pénz adnának a kezökbe, Patak kis városi helyzeténél fogva, ők e feladatoknak nem tudnának megfelelni. De ez egy igen téves tan, megcáfolja a történet és az élet és a múlt és a jelen. Hány nagy férfiú került ki és kerül ki folytonosan Sárospatakról? Ha Sárospatak, kis városi helyzete miatt, annyira akadálya annak, hogy onnan tudós, kultúra iránt érzékkel felruházott és a társadalom által támasztott követelményeknek megfelelő emberek jöjjenek ki: miként lehettek ők tudósok, költők, a kultúra zászlóvivői és az élet vezérei? De az átlagos színvonala sem volt alacsonyabb soha a Patakon végzeteknek, szemben a másuttan kikérültekkel, sem szellemi, sem erkölcsi, sem társadalmi tekintetben. Mi ennek az oka? Nem a város, de az iskola neveli az embert. Nem attól függ az ember belső értéke, nagyobb vagy kis városban tanult-e, hanem hogy milyen volt annak a városnak az iskolája? Hogy egy iskola jó legyen, derék embereket neveljen, nem lényeges, hogy nagy vagy kisebb városban van. Egy igen nagy város, minő egy Budapest, egy Berlin, egy Páris, egy London, egy Róma, talán az iskolán kívül is hatással lehet a felnőtt

ifjúra kulturális szempontból, vagy a széépérzék fejlesztésére a maga nagy képtáraival, soknemű múzeumaival és mindenféle könyvtáraival. De olyan két város közt, mint a minő Sárospatak és Miskolc, mi különbség van kulturális szempontból? Mit adhat e tekintetben Miskolc többet, mint Sárospatak, ha olyan embereket akar nevelni, mint a minőket a józan paedagógia és az igazi kulturpolitika követel? Tanulni könyvekből ugyebár többet ott sem tanulhat az ifjú. A kis város csöndjében annyi ismeretet szerezhet a tudományokból, amennyit akar. Szerény, illedelmes, művelt ifjúhoz illő modorra is tehet szert, mert kitől tanulja meg ezt a növendék, ha nem az ő mestereitől, a tanároktól?! A tanár urakat mind művelt, társadalmilag is distingvált embereknek ismerjük. A szegény ifjú Miskolcon sem érintkezhetik magas állású, igen előkelő urakkal. Különben is, ha társadalmilag bizonyos kifogás alá esik a pataki fiú, az nem onnan van, hogy Patakon tanul, hanem mert többnyire alacsony származású. Az otthoni előkelő nevelés Patakon is meglátszik, a szegénység szögletségét Miskolcon is csak később az élet tünteti el. — Közművelődési intézményeket, sport-egyleteket, vívó iskolákat, nyelvtanfolyamokat Sárospatakon is lehet létesíteni, annyi a tanár és a tanuló. Jól felfogva hát, az ifjúnak emberré képzéséhez, belső emberré tételéhez Miskolc sem adhat többet, mint Patak. Amivel Miskolc több Pataknál, az az ő nagy forgalma, palotasorai, kávéházai, vendéglői, talán orfeumai is, de ezek csak nem tartoznak az igazi értelemben vett ember-képzéshez?! Ezek inkább rontanak, mint nevelnek, inkább léhává, mint komollyá teszik az ifjút, letörlik az egyszerűség, a szerénység virágait, növelik az igényeket.

Amit idáig mondtam, az áll mind a teológus, mind a jogász ifjúra nézve. Mind a jogász, mind a teológus ifjúnak olyan nevelésre és nevelési környezetre van szüksége, mint a minőket fentebb elszámoltam. De lássuk most egy keveset külön a jogász, külön a teológus ifjút. En a jogakadémiát még abból a szempontból sem kívánnám áthelyezni, hogy Miskolcon a joghallgatónak több alkalmja van irodai foglalkozást találni, mert a mit az irodában keres, az csak az, a mit Patakon a jótetemenynél elveszít, ezenfelül az irodai foglalkozás elvonja tanulmányaitól. A mi pedig a gyakorlatot illeti, a jogász az iskolában inkább elméletet tanuljon, az életben elég módja lesz a gyakorlatra. Ha végül a kényszerítő körülményekkel is indokolják a jogakadémia átvitelét: azt hiszem e tekintetben is várakozó álláspontra kellene helyezkednünk.

A mi pedig a teológia átvitelét illeti, az a fentebb elsoroltak mellett egészen indokolatlan a követező okokból is:

A teológia népessége erre nem szolgált rá! Hiszen a létszám csak abban az időben volt több, mint most, mikor a papi pálya iránti vonzalom országsszerte nagyobb volt. A tanári kar mikor lefesti, hogy Kolozsvárt és Budapesten mily előnyös helyzetben vannak a fiúk az internátus folytán, ebből csak az következik, hogy tessék Patakon is feldállítani. A belmissióval való érvelést csak nem gondolják elfogadhatónak? Mi a belmissió tulajdonképpen? Nem egyéb, mint az, hogy a lelkész a cura pastoralisra vonatkozó minden teendőjét jól el tudja végezni. Ezt a gyakorlatot, továbbá a köteleességtudást, a minden

íránt való érdeklődést nem tudná belenevelni a teológia az ifjúba, csak ha nagyobb városban van? De objectumokat akar a növendék szeme elé állítani, mint a nagyobb városokban vannak, népjóléti szociális intézményeket stb. Hiszen akkor a teológia csakis a legnagyobb városba való volna, mert az élet legváltozatosabb képe csakis ott található fel. A teológia azonban nem orvosi fakultás. Ennek nem kell boncoló-terem. A teológusnak elég, ha képzettsége és egészséges feje és szíve van; neki csak egy objectumra van szüksége: a Jézusra. Ez őt az élet minden változásai s képei közt eligazítja, biztosan vezeti. Ha jó teológus csak nagy városban nevelhető: akkor mit ér majd a kis falun, ahol mas az élet képe? Ha pedig a teológussal is akarunk láttatni formákat, intézményeket: nem erre valóké a tanulmányi kirándulások? Hiszen Miskolcon sem láthatja meg mindazt, amit az élet produkál. A minden jó iránti érzéket, a benső nemes becsvagyat kell beoltani a teológus ifjúba, mindig és mindenütt felfogja magát találni, s nemcsak lyturgus, predikátor, de ember is lesz. Ez az én felfogásom. Ezt megerősíti bennem a legújabb idők viharzása is, amely azt mutatja, hogy ember, nemzet, csak az állhat meg a lábán, aki és amely komolyan veszi az életet, köteleességtudó, szorgalmas, jellemes, megbízható, nem felszínesen, hanem lélekben művelt. Patakon minden körülmény megvan erre epen kisebb városi szerencsés helyzeténél fogva, másfelől pedig azért is, mert a tudomány minden forrása csak úgy nyitva áll az ifjú számára, mint a nagyobb városokban. Ha Patakon nem volna főiskola, most kellene azt oda állítani, minthogy nem egyszer hallottam ezt paedagógusoktól és kultúrpolitikusoktól, akik a kisvárosi főiskolákhoz fűzött elméletüket a gyakorlatban mindig igazolva láttak a Patakról kikerült férfiakban, akik nem voltak ugyan ügyesek az allűrökben, a schliffben, szóval nem voltak világiak azoknak nem egyszer ürességével, léhaságával, de kitűntek jellemökkel, munkásságukkal, akármely pályán működtek.

A tanári karra nézve sem hátrányos Pataknak kisvárosi mivolta. Patakon épűgy, sőt talán nagyobb mértékben élhetnek szoros hivatásuknak, művelhetik magokat, tovább fejleszthetik szakjukat, kitűnhetnek tudományukkal, munkásságukkal, nincsenek véka alá rejtve ott sem, amint panaszolják. Mennyi példát lehetne erre nézve felhozni!... Kövy nagy híre az akkor is jelentéktelen Patakra vont a ifjúságot. Somossy (a teológus), Heiszler, Szeremley, Mitrovics, Ballagi, Finkey országos nevet tudtak magoknak kivívni; némelyik számára a magyar tudományos akadémiai tagság és az egyetemi tanszékek is nyitva állottak.

A közönségnek, a tanítató szülőknek csak egyik, a divatos nevelési irányzatok által vezetett része hűlt meg újabban Patak iránt, de nem azért, mert kicsiny hely; nagyobbik fele mindig ragaszkodott, s most is híven ragaszkodik Patakhöz épen a tanulásra és nevelésre vonatkozó szefencsés helyzeténél fogva; de ha mégis ezek közül most többen hűlni kezdenek Patak iránt, ez nem azt jelenti, hogy feladták volna régi elveiket s megútták volna a pataki főiskolát jelentéktelen környezete miatt. Hányan, köztük papok, nyilatkoztak előttem úgy, hogy fájó szívvel hagyják el Patakot s küldik gyer-

mekeiket más iskolába, mert hiányzik a szigorúbb felügyelet, mert *nincs internátus* stb. — Hányan keseregnek folytonosan, hogy épen azzal a főiskolával kellett a jó viszonyt megszakitaniok, amelyik a hazafias, a nemzeti nevelésnek úgyszólván praedestinált vára. Az akadémia tanári kara könnyen túl teszi magát a százados hagyományok, a milieu, a környezet, az emlékek, a föld nevelői hatásán. Nem véletlen az, hogy Patakról mindig hajthatatlan, erős jellemű magyarok kerültek ki. Már a kis gyermek fejlődő lelke is milyen benyomásokat szerez az ott körüllebegő emlékektől? Tudja, hogy ő a Rákócziak, a Lorántffyak, a Vayak iskolájában tanul s ezeknek egyházas és nemzeti szellemétől egészen megittasodik a lelke és mikor az akadémiát elhagyja, az életben az áldozatkészségnek, az egyházi és hazafias hűségnek lesz a tipikus képviselője. Minden városnak van valamelyes múltja, így Miskolcnak is, de ezt ott sem találja fel; e helyett lel ott a nagyobb városok társadalmi életét jellemző bizonyos utilitarizmust, divatos, egészségtelen szellemet, világnézetet. Én ezért sem merném a főiskola akadémiáját Patak légköréből kiszakítani. De nem merném más okból sem. Perényiek, Rákócziak nem azért helyezték a főiskolát Sárospatakra, nem azért erősítették azt meg a legnagyobb áldozatok árán, mert az fejedelmi székhely volt s Ők csak ilyen nagyobb helyen látták volna biztosítva a református és hazafias nevelést. Patak mint fejedelmi székhely is, mindig kis város volt. Ha őket az a szempont vezette volna, hogy nagyobb városba tegyék a főiskolát, felállíthatták volna másut is és talán Miskolcon, talán Kassán stb. hiszen ott is voltak birtokaik. De ők úgy gondolkodtak, hogy a főiskolát oda kell tenni, ahol a magyarság nyelvi határa végződik s kezdődik a nemzetiségi nyelvhatár, mint Sárospatakon. Ugy hittek s hitőket a történet is igazolta, hogy a főiskola innen intenzívebben szórhatja szét a nemzeti szellem sugárait s gátjává lehet a felülről alátörő szláv áradatnak. Ha ez az áradat — hála Istennek — megtört, ha Patak neveltjei Északmagyarország minden legkisebb falvában, ahova odakerültek, kovászai lehettek a hagyományos magyar szellemnek: abban nem kis része van annak, hogy a pataki főiskola épen itt volt az ország határszéléhez közel. Én ezt a várat ma sem tudnám feladni s ezen a helyen nagyobb szükségét látom a főiskolának, mint a tiszta magyar Miskolcon. Miskolc a főiskolával sem lesz magyarabb. Patak és vidéke a főiskola nélkül egy hatalmas várat veszít a magyarság szempontjából. De nem felejtsem el a nem kevésbé fontosat sem. Sárospata specialiter a szegények iskolája. A fejedelmek intenciója volt, hogy az legyen. Azért látták el gazdag adományokkal, hogy a legszegényebb fiú is hozzájuthasson a tudományok forrásához. A nemesi osztály pusztulása a nemzeti létért vívott harcokban már akkor megkezdődött. A népből akartak tehát felnevelni egy intelligens osztályt, mely a nemzetmentő és építő munkát tovább folytassa. Ők tehát már akkor programjukba vették azt a kulturpolitikát, ami felett a kulturpolitikások csak most gondolkoznak. Helyes volt-e a felfogásuk, azt ezek és ezek bizonyítják, akik a nép alsó osztályaiból kikerülve, a nemzeti művelődésnek harcosaivá váltak. Micsoda boldog tudat volt az a kálvinista magyar népre nézve, hogy neki van egy főiskolája, ahova

beküldi fiát egy öltő ruhácskával, egy kis batyúval és kijön onnan mint pap, tanár, ügyvéd. A nemzetnek hány oszlopembere került ki Sárospatakról, aki különben a föld porában maradt volna! Kicsi jelentőségű dolog ez? Maga a tanári kar is érezni látszik, hogy nem az, mert különben ő, aki megveti a miliókat s ezeket a nevelés szolgálatában semminek lenni állítja a nagyobb városok által nyújtott egyéb jóval szemben, mikor a főiskola akadémiájának Miskolcra helyezését javasolja, csodálatosan mégis Miskolcra városáldozatkészségére appellál. De vajjon pótolhatja-e Miskolc város áldozatkészsége azt, amit a nagy alapítók évszázadokon keresztül teremtettek? Mert arról ugyebár szó sem lehet, hogy az alapítványokat Miskolcra vigyék? Ezek a *sárospataki* főiskolának adatai, arról nem is beszélve, hogy a könyvtár is a sárospataki főiskoláé.

Én nem vonom kétségbe azt, hogy a tanári kar az emlékiratában foglaltakat meggyőződésből írta, de megis egy helyen elárulja, hogy bizonyos számítás is vezeti. Azt mondják, hogy a Sárospatakról áthelyezett akadémia nagyra lehet majd egy Miskolcon fellálítandó prot. egyetemnek. Én ezt a mai felekezeti viszonyok mellett nem hiszem el, legfeljebb annyit, hogy az akadémiának Miskolcra vitelevel Miskolc városa felvehetne a versenyt egy *állami* egyetemért, mert gymnasiuma van, két karu akadémiája pedig lenne. De kérdem, mit nyerne a *ref. egyház*, a tiszáninneni egyházkerület, ha ez a törekvés, mely nagyon is problematikus, célhoz jutna? Miskolc városa, ő nyerne, a tiszáninneni *ref. egyházkerület* azonban csak veszítené, mert oda volna akadémiaja, beolvadna az állami egyetembe. *Én egy ref. főiskolát nem akarnék feláldozni azért, hogy Miskolcnak állami egyeteme legyen!*

Végül a *sárospataki akadémiának Miskolcra helyezésével elsorvadna maga a sárospataki főgimnázium is, oly szoros összefüggés van ott az akadémia és gimnázium között.* A legtöbb szülő azért is viszi a gyermekét Sárospatakra, mert tudja, hogy ott a többi jótétemény mellett valami csordul-cseppen a legatusi intézmény révén is, a nagy diák a kis diákot elviszi magával ünnepre; továbbá azért is, mert ahol akadémikus ifjak vannak, ott nevelő is bőven akad s nem kell aggódni a felett, kire bizza fejlődő gyermekét. Ha a szülő ettől is elesnék, egy okkal több arra nézve, hogy más iskolába küldje fiát. Nem sorvadna-e el hát ez okból is a gimnázium is? Mar most mérlegelték-e a tanár urak azt, hogyha megszűnnék, vagy csak összezsugorodnék a pataki főgimnázium, mi várna a tiszáninneni egyházkerületre; hiszen a pataki főiskola a kerületnek majdnem a közepén fekszik. A kerület nagyobbik fele nélkülözne egy *ref. gimnáziumot*. Micsoda kihatása volna annak a felvidék protestantizmusára, azt el sem lehet mondani. A róm. katolikusok, mintegy ellensúlyozásul, minden prot. gimnázium mellé állítanak egy *kath. gimnáziumot*: mi reformátusok az egyetlen gimnáziumot is veszni hagynánk?! Nem sorvadna-e el a felvidék reformátussága is?!

Írásomnak, miként hallottuk, ezt a címet adtam: Indokolt-e a sárospataki akadémiai tanárok állásfoglalása a főiskola akadémiájának Miskolcra való áthelyezése tárgyában? E felvetett kérdésre megfeleltem aképen, hogy nem indokolt sem embernevelés, sem a hazafias nevelés szempontból, jogi szempontból pedig

egyenesen kivihetetlen. Előttem nem a precedensek a döntők, melyekre az akadémiai tanárok hivatkoznak, én a kérdést magának a sárospataki főiskolának, az egyháznak és a nemzetnek szempontjából bírálom el. E főiskolát nemzeti, egyházi érdek, jogi érvek Sárospatak városához kötik. A prot. hagyományos nevelési rendszerrel is ellenkezik a tanárok álláspontja, melynek mindig az az abécéje, hogy inkább egyszerű, kevesebb igényű, de tartalmas s nem felszínes embereket neveljünk. Hiszen azzal a felfogással, hogy a sárospataki főiskolát igénytelen kerete miatt kell Sárospatakról elvinni, hadjáratot lehetne indítani az egész protestantismus ellen, mely maga is szerény keretek között él, hadjáratot, külsőleg igénytelen papjai, templomai miatt stb. Különben is a tanári kar túllőtt az egyházkerület által kitűzött célon. Az egyházkerület arra hívta fel őt, hogy adjon javaslatot a sárospataki főiskolára nézve, a reformáció 400-éves megörökítésével kapcsolatban. Mindenki azt várta, hogy a főiskola fejlesztésére nézve fog javaslatot benyújtani. Ha a tanári kar feltárja a hiányokat, ha elmondja azt a közismert bajt, amit mindnyájan érzünk, hogy nincs internátus, e miatt a fegyelmelés akadályozva van s e miatt némelyek nem viszik a fiaikat Sárospatakra; ha benyújt egy javaslatot az iránt, hogy sürgősen fel kell már állítani az egész főiskolára a tervbe vett internátust, melynek már a telke is meg van véve, az építési költségeknek kieszközlése végett a miniszterhez küldendő deputáció is meg van választva; ha azt mondja, mint mondja is az Emlékiratban, hogy mily előnyös az internátusi rendszer Kolozsvárt, Budapesten, nosza állítsuk hát fel s tanuljunk azokból a bajokból, amelyeket tapasztaltunk a jogászotthonnal kapcsolatban, amelyeket nem akarok itt fejtegetni: — akkor a tanári kar Emlékiratát a tiszáninneni egyházkerület s a hazai közvélemény is hozsannával fogadta volna, így legfeljebb megütközött rajta.

Osszegzem hát felfogásomat. En az akadémiát jó helyen látom Sárospatakon tanulmányi, nevelési szempontokból, Sárospatakról való átvitelét, jogi, kegyeleti érdekekből helytelenitem, ezért az akadémiai tanárok álláspontját nem osztom, a jogakadémiára nézve várakozó álláspontra helyezkedem még, de mindkét fakultásnak minden módon pl. internátusok felállítása és az anyagi források megszerzése mellett, a fentartásukra szavazok; legvégső esetben pedig, ha arról volna szó, amit ugyan előre senki sem állíthat bizonyosan, hogy t. i. állami beavatkozás folytán eltöröltetnék a sárospataki jogakadémia, bár fájó szívvel, még ebbe is inkább belenyugodnám, mint a theologiaának is az átvitelébe, mert én a theologia Miskolcra vitelével a lelkészképzést ott sem láthatnám kedvezőbbnek, mint Sárospatakon; sőt az áthelyezéssel veszélyeztetve látnám a főgimnáziumot is.

Azon kezdtem, hogy ha volt valaha kérdés, melyet nem szabad pártszempontból elbírálni: akkor a sárospataki akadémiai tanárok által indított mozgalom az. Némelyek azt hiszik, hogy e kérdésnél pártszempontok szerint lehet az embereket csoportosítani. Óriási tévedés. En is ott voltam az Orle bölcsojénél, most is tagja vagyok az Egyesületnek, de ez a tagság engem csak arra indít, hogy lelkésztestvéreimmel vállvetve keressük a magunk s az egyház anyagi és erkölcsi boldogulását; nem arra, hogy romboljunk, hanem arra, hogy építsünk. En

kitépném a szívemet, ha valaha még csak gondolatban is hűtlenné válnék az én második édesanyámhoz, aki engem felnevelt, aki nélkül ott maradtam volna a porban, aki engem megtanított megelégedni a kevéssel, de a szegény sorsban is keresni az eszményeket, az örök ideálokat és a divatos áramlatok felett álló örök jót. Azt hiszem mindnyájan így gondolkozunk.

Péter Mihály.

A sárospataki akadémia áthelyezésének kérdése.

— Válasz Finkey F. cikkére. —

I.

Nagy érdeklődéssel olvastam Finkey Ferenc t. barátom ellenvéleményét a sárospataki akadémia áthelyezésének kérdéséhez. Az illustris szerző, mint sok tapasztalattal bíró régi professzor, egyik legalaposabb ismerője a jogi oktatás bajainak s mint volt sárospataki tanár, ismeri az itteni állapotokat is. Fejtegetései azonban nem tudtak meggyőzni arról, hogy az az út, melyre az akadémia megmentése érdekében léptünk, helytelen volna.

A következőkben a cikknek csak a jogakadémiára vonatkozó részével kívánunk foglalkozni.

A kérdés — ebben teljesen igaza van Finkeynek — azon fordul meg, hogy „végelgyengülésben, sorvadóban van-e a pataki akadémia?” Bármilyen keserves legyen is őszintén bevallani, a jogakadémia tényleg elsorvadóban van s ha a várakozás kényelmes álláspontjára helyezkedünk, pár év múlva bizonyosan meg is fog szűnni. Maga Finkey is azon az állásponton van, hogy az új egyetemek felállítása szükségképen maga után vonja a jogakadémiai kérdés rendezését s koncedálja, hogy minden valószínűség szerint a jogakadémiák számának lényeges redukálása fog bekövetkezni. S ha a mai 8 jogakadémia közül csak 3—4 marad meg, lehet-e abban reménykednünk, hogy a sárospataki megmarad?

Hogy jogakadémiánk mai viszonyai közt mennyire nem életképes, azt legvilágosabban bizonyítja az a körülmény, hogy egyházkerületünk közönsége körében is állandóan szőnyegen van a jogakadémia megszüntetésének terve, sőt Finkey cikke is több helyen kombinációba veszi ezt a lehetőséget, pedig kétségtelen, hogy Finkeynél ez a gondolat nem a jogakadémia elleni antipáthia szüleménye, mint talán egyeseknél, hanem a körülmények higgadt mérlegelésének folyamánya. S ha minden külső kényszerítő ok nélkül bennünk magunkban is feltámad a gondolat, hogy ha nem kellene-e megszüntetni a jogakadémiát, várhatjuk-e, hogy akkor, amikor a jogakadémiák feléneek szükségképen meg kell szűnnie, épen a sárospataki maradjon meg?

A mai Sárospatak egyáltalában nem alkalmas főiskolai székhelyül. Ezzel nem azt akarjuk mondani, hogy egyetemeiket és akadémiákat csak nagy forgalmú, élénk városokban lehet felállítani. Tanulni — értve ezalatt a vizsgákra való készülést — mindenestre jobban lehet egy csendes kis városban. Abban teljesen egyetérték Finkeyvel, hogy egy olyan kis helyen, mint Patak is lehet virágzó főiskola. De csak akkor — és itt térek el t. barátomtól — ha ott azt a környezetet megteremtjük számára, amit

a kis város önmagában nem képes nyújtani. Ha Sárospatakon milliós befektetéssel készült internátusok, sporttelepek stb. volnának, bizonyára senki sem mondaná, hogy a főiskola nem életképes, de amikor az a szegény joghallgató olyan szobában kénytelen lakni, amely nemcsak kényelmet nem nyújt, hanem a higiénia legminimálisabb követelményeinek is alig felel meg, amikor nincs a Bodrogon egy uszoda, nincs egy csolnak, amely az ifjúságnak rendelkezésére állana, alig lehet tárgyilagosan azt állítani, hogy Sárospatakon a főiskola méltó környezetben van. Abszolút hiányoznak azok a tényezők, amelyek a hallgatóságot az egyetemi városokból Sárospatakra vonzanák s remény sincs rá, hogy ez a helyzet belátható időn belül megváltozzék.

Azt mondja t. barátom, hogy nem a főiskolának kell a városból kulturát szívni, hanem a főiskolának kell a kulturát terjesztenie. Ebben teljesen igaza van. De a kulturaterjesztéshez alkalmas talaj szükséges s hogy Sárospatak nem ez a talaj, arra legvilágosabb bizonyíték, hogy itt a főiskola százados munkája sem tudott kulturát teremteni. Az akadémiának különben sem lehet az a kulturális hivatása, hogy a betüvetés tudományára tanítson meg jámbor falusi embereket, Sárospatakon pedig még erre van szükség.

Azt kérdezi t. barátom, hogy miért épen most, a háború alatt vetettük fel az áthelyezés kérdését? Azért, mert a háború után napirendre kerül a jogakadémiák ügye s azt szeretnők, hogy ez a nagy rendezés ne a sorvadó sárospataki, hanem az élet-erős és virágzó miskolci jogakadémiát találja magával szemben. Miskolc városa harcolni fog az intézet fennmaradásáért: vajjon Sárospatak nagyközségben meg volna-e erre a hajlandóság s főleg az erő?

Finkey Ferenc sem tud megnyugtani afelől, hogy a jogakadémiánk fennmaradása Sárospatakon biztosítva van, sőt — engedjen meg a kifejezésért — ő maga is előttem szinte csodálatos beletörődéssel szól arról az eshetőségről, hogy jogakadémiánknak meg kell szűnnie. Én, akinek szívéhez ez az intézet közel áll, aki tanítványa voltam, majd fiatalon és érdemetlenül professzora lettem, előítéletekkel nem törődve és elítéltetéstől nem félve, abban a tudatban, hogy ez szent kötelességem a főiskola és a nagy alapítók iránt, minden erőmmel küzdeni fogok azért, hogy e jogakadémia a mi kezeink közt meg ne haljon. Ez szerintem nemcsak a főiskolának, hanem az egész magyar ref. egyháznak érdeke, mert a sárospataki jogakadémiával utolsó kétfakultásos akadémiánkat temetnők el s végképen megszűnnek egy ref. egyetem felállításának lehetősége, melyre pedig még szükségünk lehet.

Szilárd meggyőződése a Finkey cikke után is, hogy a jogakadémiát s ezzel együtt az egész akadémiát csak a Miskolcra való áthelyezéssel tudjuk megmenteni.

Buza László.

II.

Dr. Finkey Ferenc ellenvéleményének a theológiát illető részére legyen szabad a következőkben reflektálnom:

M. t. barátunk a dr. Buza L. multkori cikkéből azt a benyomást nyerte, hogy theológiánk Miskolcra vitelének terve csak a jogakadémia áthelyezésének

függeléke gyanánt merült föl; mert hisz arról eddig senki nem beszélt. Azonban mi, theol. tanárok, végkép nem így értettük állásfoglalásunkat s annak ilyen értelmezése ellen legyen szabad a magam részéről teljes tisztelettel tiltakoznom.

A theol. karból többen beszélgetjük azt évek óta, hogy Patakon nincs már jó helye nemcsak a jogi, hanem a theol. akadémiának sem. Persze csak egymás közt beszélgettük ezt; hogy meggyőződésünkkel a világ elé lépjünk, annak eddig nem lett volna értelme.

Szerény véleményem szerint a vita eldöntésénél két kérdést kell tisztáznunk: 1. hogy hol végezheti a theol. akadémia legeredményesebben a maga közvetlen feladatát: a theol. oktatást és lelkész-nevelést? 2. ennél ugyan kevésbé fontos, de azért szintén lényeges kérdés, hogy ezenfelül hol végezhet még több jó munkát egyházunk érdekében?

Dr. Finkey F. csak az első kérdéssel foglalkozik s azt állítja, hogy Patakon, e csendes kis fészekben, sokkal jobb helyen van a theol. akadémia, mint Miskolcon lenne; hogy itt jobban lehet tanítani, tanulni, mint nagyvárosban; hogy a szükséges belmissziói gyakorlatokat is jól lehet itt végezni, csak akarni kell.

Ez utóbbi pontot illetőleg én ma is vallom azt, amit Marton J. kartársammal együtt vallottam, a theol. kar többségének az egyházkerület elé terjesztett javaslatával szemben; azt tartom, hogy itt a helyi viszonyok felől a belmissziói, illetőleg lelkész-képzési gyakorlatok bátran megkezdhetők. De ennél sokkal fontosabb az, hogy az *egész* theol. oktatás érdeke a Miskolcra való áthelyezést teszi kívánatossá, sőt szükségessé. (Nézetem szerint már a theol. kar tavalyi, említett javaslatának is ez volt a logikai következménye!)

Nekem szilárd meggyőződése, hogy a theol. oktatás helye az egyetemen van. Hiszem is, hogy nem igen sokára egyetemi fakultásokon fogják tanítani Magyarországon nemcsak a ref., hanem még a gör. keleti oláh, szerb és a zsidó papjelölteket is. Vallási és állami érdek egyaránt ezt parancsolja. Ha ezek a magyar egyetemek mind államiak lesznek, attól egyáltalán nem lehet komolyan tartani, hogy az állami theol. fakultás valaha kényelmetlenné váljék a ref. egyházra nézve. Egy-egy külön ember ugyan akadhat olykor, aki tanításában negligálni fogja az egyház szempontjait; azonban a ref. theol. tanárok természetes törekvése általában mindig az lesz, hogy a ref. egyháznak hűséges, lelkes papokat igyekezzenek nevelni, tanításukkal és egyéb egyházi működésökkel egyaránt. Egyházkerületünk területén még eddig nincs egyetem; s minthogy Patak emberileg belátható időn belül nem lesz egyetemi város, tehát olyan helyre kell vinnünk a pataki theol. akadémiát, ahol remélhetőleg nemsokára egyetem lesz.

Ahogy a dolgok ma állanak, úgy látom Miskolc hamarabb vagy legalább is nem később lesz egyetemi város, mint Kassa. (Nem olyan képtelen dolog az, hogy Magyarországon pl. 30 év alatt 10 egyetem legyen. Hollandiában már 15 évvel ezelőtt, 5 millió lakos mellett is 5 egyetem volt. A még kisebb Svájcnak régóta 7 egyeteme van. Még Romániának is 2 egyeteme volt már 6 millió lakos mellett, ugyanannyi mint Magyarországnak 19 millióval.) Hogy a miskolci egyetem felekezeti lesz-e valaha, vagy állami, erről

most ne beszéljünk: a theol. *oktatás* szempontjából az a fődolog, hogy a tiszáninneri egyházkerület theológiája annak idején a többi testvér-akadémiákkal együtt egyetemi fakultássá váljék.

Hogy az egyetemi kapcsolat mit jelent a ref. theologia számára, mily magas színvonalat tud annak biztosítani, mily ösztönzéseket ad állandóan tanárnak és tanulóknak: erről fényesen beszélnek Bécestől kezdve nyugat felé az összes prot. theol. fakultások. (Franciaországban is egyetemi kapcsolatban volt a ref. theologia a szeparáció előtt.) Itthon is rámutathatunk a kolozsvári theologia példájára, mely úgyszólván megindulása óta — a theol. oktatás és nevelés terén elért eredményei alapján — a legkülönb theol. akadémiája egyházunknak és ezt, egyéb szerencsés körülmények mellett, főleg az egyetemmel való, habár szerény kapcsolatnak lehet és kell tulajdonítanunk.

De számoljunk azzal is, hogy Miskolc valami ok miatt nem tud egyetemi várossá lenni. Akkor is jobb helye lesz ott a theol. akadémiának, mint Patakon. Elmúlt már az a patriarkhális kor, amikor az egyszerű falusi nép apró bajainak eligazítására elég volt annyi látókör, amennyit a theologus Patakon szerezhetett. De a mai társadalmi, gazdasági élet problémái már a legcsendesebb falu lakóit is kiközentették régi, egyszerű, szűk viszonyaikból s ezek lelki vezetése, irányítása szélesebb látókört, több életismeretet követel a mai paptól, mint amennyivel a 30 év előtti ifjú papi nemzedék általában rendelkezett. A mai kor élete, a maga intenzitásában, a városokban lüktet; az ipari, kereskedelmi, művészi, általában a szociális élet világába igazi mély bepilantásokat vetni, ezek körül kielégítő ismereteket szerezni, csak városokban lehet. Mint ahogy a legkisebb falu orvosának is egyetemi laboratóriumokban s nagyvárosi kórházakban kell előbb tanulnia, eleget látnia: úgy a legkisebb falu leendő papjának is a nagyobb városok életében kell színről-színre megismerkednie a mai élet gazdag problémáival; meglátnia, hogy a haladó élet minő feladatok elé állítja az egyházat s hogyan próbálja azokat a különböző feladatokat egy sokféle szervvel ellátott nagy egyház megoldani. Igen, a régi, patriarkhális világban jó hely volt Patak a theol. oktatás számára, de ma már nem az; ellenben Miskolc, a fejlődő ipari és kereskedelmi város, a nagy vasúti gócpont, hol gazdag anyag áll rendelkezésre a, mondhatni: szemléleti oktatás számára, nagyon kíváncsok hely erre a célra.

Dr. Finkey F. a színházról is beszél; hadd szóljak róla én is. Én föltétlenül kíváncsún tartom, hogy leendő papjaink theol. pályájuk alatt gyakran megfordulhassanak színházakban (ami Patakon évenként át lehetetlen); nemcsak azért, hogy lelkők, izlésők a klasszikus darabokon nemesedjék, hanem talán még inkább azért, hogy a modern színi irodalomnak sokszor ugyan megbotránkoztató, de egy theologusra nézve mindég tanulságos darabjait is megismerjék. A színpad a mai kulturember egyik legkedveltebb szószéke. A leendő lelkésznek tudnia kell, hogy mit prédikálnak onnét a mai embernek a mai írók; így annál jobban fogja tudni, hogy hogyan közeledjék ő a mai emberhez a Krisztus evangéliumának predikálásával.

A világért sem azt mondom ezzel, hogy hagyjuk majd ifjainkat a nagyváros szórakozásaiban elmerülni; azt se olvassa ki fentebbi soraimból senki,

mintha én nem tartanám a ref. papság (s a komoly ref. intelligencia) szép kötelességének, hogy küzdjön a színpad léha szelleme ellen. Tiszta erkölcsi légkörben, csöndes, kellemes otthont kívánunk mi nyújtani ifjúságunknak a Miskolcon épülő internátusban, melynek közvelen közelében fog lakni majd — ha Isten is úgy akarja — minden akad. professzor, a hallgatósággal meghitt, szívélyes viszonyban.

At last, not least: a társadalmi műveltség megszerzését is sokkal könnyebb theol. ifjaink számára lehetővé tenni Miskolcon, mint Patakon. Dr. Finkey F. ép úgy tudja, mint én, hogy erre itt igen-igen kevés alkalom van oly nagyszámú akad. ifjúság számára, mint amennyinek itt rendes körülmények között lennie kellene (ha t. i. minden joghallgató valóságos *hallgató* lenne). És m. t. barátom ép úgy sajnálja, mint én, hogy theologusaink nagyrésze bizony igen csekély fölkészültséggel kerül ki Patakról a társadalmi modor és úri gondolkodás tekintetében. Igaz, hogy Patak társadalmi viszonyai nem voltak a szóbanforgó célra nézve mindég ilyen kedvezőtlenek, mint vagy másfél évtized óta; én is boldogan s Isten és emberek iránt őszinte hálával emlékezem vissza a magam theologus korának kedves társadalmi életére. De akkor mindössze százan lehettünk, theologusok és jogászok együttvéve; s meg kell vallanom, hogy az akad. ifjúság többsége akkor sem részesült a kicsiny Patak élénk társadalmi életének áldásaiban. Jól tudom én, hogy az ifjak társadalmi eszizolódása Miskolcon sem fog csak úgy magától menni; de ha szervezni akarjuk a dolgot, ott sokat tudunk elérni; holott Patakon a legnagyobb jóakarat mellett is nagyon kevésre mehetünk.

A másik, szintén igen fontos tisztázandó kérdés ez: vajjon a theol. oktatás és lelkészképzés munkáján kívül hol teljesíthetne a theol. akadémia az egyháznak több jó szolgálatot? Azt hiszem, erre a kérdésre Finkey m. t. barátom is csak azt felelheti: Miskolcon. Ő pár évig gyönyörűséggel szemlélhette azt a szép egyházépítő, vallási és kulturális szempontból egyaránt nagyon becses munkát, amit a kolozsvári theol. kar végez, a püspökkel élén, abban a nagyszámú intelligenciával rendelkező ref. gyülekezetben s abban a nagy műveltségű városban. Nos, én a magam részéről a szolgálatnak ezt a szép alkalmát kívánom a theol. akadémia számára Miskolcon, a mi legnépesebb gyülekezetünkben s abban a nagy kulturális igényű városban. Ha jól csináljuk a dolgunkat, a miskolci gyülekezetnek is hasznára válhatunk, a város intelligenciája körében is sok tiszteséget szerezhetünk egyházunknak, megértést és méltánylást egyházunk igazságai számára. S aztán, bár nemcsak a jogakadémia kedvéért kíváncsunk mi Miskolcra menni: igen is, nemes ambíciónk, hogy abban a közös internátusban jogász-ifjainkat és majd idővel, Isten jóvoltából, egyéb főiskolai (egyetemi, műegyetemi, esetleg felsőkereskedelmi) hallgatókat is nevelhessünk, mi és utódaink, művelt és buzgó ref. intelligenciává. Aki egyházát úgy szereti, mint dr. Finkey F., lehetetlen, hogy a szolgálatnak eme drága alkalmait maga is ne kívánná theol. akadémiánk számára.

Csak egy megjegyzésem van még a kérdés tan- és nevelésügyi oldalához. Én ugyan igen sajnálom, hogy akad. ifjaink az Ifjúsági Közlönyben túlbuzgalommal tárgyalják az átvitel kérdését s nem eléggé

illő formában zengenek hosszánát az eszmének. De a disszonáns mellékhangok mellett fájdalommal halom az ő „de profundis“-uk mélyről zúgó alaphangját. Ugy érzem, hogy ez az argumentum egyáltalán nem megvetendő.

És a múlt, a tradíció? Igen, a múlt (a legközelebbi múlttól eltekintve) Patak mellett szól. De minden múlt és tradíció — a jövőért van. És a jövő érdekében — megvagyok róla győződve — Miskolc mellett kell lándzsát törnünk.

Nem kívánok bővebben foglalkozni az anyagi kérdéssel. Hogy főiskolánk anyagi helyzete az utóbbi időben igen súlyos, hogy egy főiskolához illő kiadásokra sokszor nincs pénze: fájdalommal tudjuk mindnyájan. És most arról van szó, hogy egyházkerületünk főiskolai ügyének (az akad. oktatásnak) — annyi század után — megint valóságos fejedelmi patrónusa támadt Miskolc városában. A szoros értelemben vett főiskolai oktatás és nevelés céljára ajánlandó hatalmas összegekről van szó, ama város részéről, melyben egyházkerületünk legnépesebb gyülekezete igen tekintélyes helyet foglal el; ahol püspökeink legtöbbszörre laktak és bizonyára lakni is fognak. Arról van szó, hogy akad. hallgatóink ott kellemesebben, egyszersmind élethivatásuknak megfelelőbben és mégis olcsóbban (!) élhessenek, mint Patakon. Kérdezzük meg csak a tanítató szüléktől: szabad-e az ilyen ajánlatot visszautasítanunk?

Természetesen, egyházkerületünk a leggondosabban fogja megírni azt az ajánlatot s csak abban az esetben fogadhatja el, ha az minden igényünket teljesen kielégíti. Én is óhajtom, dr. Finkey F.-cel együtt, hogy az egyházmegyék is foglalkozzanak a kérdéssel. Sőt helyénvalónak tartanám azt is, hogy minden egyes egyházközségünk presbitériuma nyilatkozzék e fontos dologban. Már csak azért is, hogy a nagyfontosságú tárgy komoly megbeszélésével gyülekezeteink szívét közelebb hozzuk a főiskolai oktatás ügyéhez. Különben is, nálunk a legáció révén minden gyülekezet állandó patrónusa a főiskolai oktatásnak; megérdemlik hát a gyülekezetek, hogy a fenti módon alkalmat adjunk nekik a véleménynyilvánításra.

És mi lesz Patakkal? Én azt hiszem, hogy az akadémia átvitele gimnáziumunkra sokkal több előny, mint kárral fog járni. Megkétszereződnek a tápintézeti jótétemények a gimnázisták számára; könnyen megoldható lesz a gimn. internátus kérdése; Patak lehet megint valósággal a szegények iskolája, ami már bizony nem igen tudott lenni az utóbbi 10–15 évben; és lesz mindig népes, kedvelt középiskola ezen a gyönyörű vidéken. — Ami pedig magát a várost illeti, én szeretem ugyan ezt a helyet és sok jó emberét tiszteltem; de úgy gondolom: egy tízezer lakosú város, illetve csak község ambíciójának még mindig elég nagy és szép feladat az, hogy a főgimnázium, tanítóképezde s az általam is fejlesztendőnek ítélt leányiskola kedvéért önmagát mindenképpen fejleszteni iparkodjék.

Hanem azért, az én kívánságom és reménységem szerint, a jövőben is lesz még köze Pataknak a papneveléshez. Hiszem, hogy az arra hivatottak röviden meg fognak győződni arról, hogy a papképzéshez nem elegendő 4 évi akadémiai, egyetemi tanulás (Csernoch primás évekkel ezelőtt hangoztatta már ezt s talán be is hozta Budapesten az 5 éves theol.

tanfolyamot!); és az iskolás készségség betetőzésére egy éves gyakorlati tanfolyamot fognak szervezni. (Ez az első kápláni évek megfelelő foglalkoztatás lesz a papjelöltek számára.) Ennek a tanfolyamnak már valóban ideális helye lesz Patak, a maga részben intelligens, részben falusias, nem túlnépes gyülekezettel (mert a mi papjaink tulnyomó része csakugyan kis helyeken fog működni), szép könyvtárral, az elmélyedésre szinte hívogató alkalmával.

A Dr. Finkey F. szép cikke valóban objektív hangon van írva; azonban mégis azt kell mondanom, hogy az ő állásfoglalása határozottan szubjektív. Csakis ebből eredhet egy ilyen világlátott, kiváló tanfőúr, aki a pataki viszonyokat teljesen ismeri, az a csodálatraméltó optimizmus, mellyel ő Patakot a legideálisabb iskolavárosnak nevezi. Hogy valóban ez legyen, ahhoz itt csak a szép vidék van meg és a nagy iskola; de hiányzik — a város. Ez az oka annak, hogy a pataki akadémia csak volt „hegyen épült város“, de a hegyet régen elhordta alóla az idő zord szele. — Hogy Patak valaha magyar Jéna lehessen!? Hiszen Jéna körülbelül olyan város, mint Kassa s lakóinak csak elenyésző hányada lehet földművelő. Én Istenem! mikor lehet Patakból ilyen nagy és intelligens város, Ujhely térszékségében? Emberi számítás szerint legfeljebb századok múlva.

Az intézmények sorsa is sokban hasonlít az egyes emberek életéhez. Mint ahogy egy-egy jeles vidéki tanár elmegy a maga kedves kis városából, ha egyetemi professzorrá kinevezik; „szíve vérzik, szíve fáj“: de megy; mert érzi, hogy az a rendeltetés, hogy az Istentől neki adott s általa szerzett világossággal magasabb helyről világítsa másoknak: úgy változtatnak helyet néha, bölcs vezetés mellett, egyes kulturintézmények, iskolák is, hogy az új helyen jobban világíthassanak, eredményesebben szolgálhassák az emberiség szent és nagy érdekeit.

Szubjektív állásfoglalás! Hány lelkes fia lesz a főiskolának, akinek szeretetteljes beszédére, lelkes érvelésére ezt kell mondanunk! A világért sem gáncs képen. Nagyon távol áll ez tőlem, kivált azzal a férfúval szemben, aki nemcsak pataki tanár korában volt nekünk dicsekedésünk, hanem mindvégig az marad. Hiszen oly kedvesen, sőt meghatóan emberi dolog ez: a szeretet elfogultsága. Pál apostol „a pogányok apostola“ volt; hangoztatta, hogy „Krisztusban sem zsidó, sem görög“; s mégis utóbb, mikor arra a kérdésre felel: „mi hát az előnye (= előjoga) a zsidónak a pogányok fölött?“ azt mondja: „sok mindenképpen...“ Kedves, szép emberi példa. De adatott nekünk ennél szebb példa is. Jézus is szeretete hazáját; megsiratta Jeruzsálemet. És mégis, amikor belátta, hogy nemzete nem akarja meghallgatni az Úr hívogató szavát, lemondott a zsidó nemzet megmentésének reményéről s azt mondta róla, hogy a terméketlen fügefa ki fog vágattatni! A királyi lakomán idegen, hivatlan népség fogja elfoglalni az első renden hivatalosak helyét!

Ha az arra hivatottak és jogosítottak a mi kérdésünk szerint fognak dönteni a mi nagy kérdésünkben: megsiradjuk Patakot, ifjúságunk s férfúi küzdelmeink helyét és megyünk theol. akadémiainkkal új lakóhelyünkre, hogy Isten nevében hű szívvel munkáljuk ott, szép hivatásunk szerint, egyházunk jövőjét,

Nagy Béla.

Az alma máter beszél.

— Az április 17-i sorozás emlékére. —

Örömmel küldtem sok fiam
A harcba, szent hazám,
Mikor riadva szólt a kürt
Agusztus hajnalán.
Azon a büszke hajnalon
Hogy megrendült a föld,
Elárvult lettem én is, mint
A róna, hegy s a völgy.

Azóta sorban hívtad el
A többi gyermekem.
Odadtam mindig boldogan,
Ki drága volt nekem.
S ha sírt is szívem rejtekén
A titkos fájdalom,
A boldogság ült arcomon
És vidám volt dalom.

Hogy most szavadra hadba száll
Legifjabb gyermekem,
Ne ítélj meg, ha hangosan
Zokogva könnyezem.
Szívemhez mert ki nőve volt
S lelkemtől lelkezett:
A legkisebb s legkedvesebb
Nyújt most felém kezét.

Itt hágy, hogy védjen tégedet,
A legszentebb anyát.
Mósollyal ajkán elköszön,
Tagadva bánatát.
Bár lelke mélyén fájva rezg
A titkon érző húr,
Mósollyal űzi bűm, mi rám
Mint őszi köd borúl.

Mégis, mint vízen hányatott
Hajóst a messzi fény,
Ugy táplál engem biztatón
Egy éltető remény:
Hogy már nem adsz, nem adsz, te sors,
Több bánatot nekem.
A béke jó és visszajő
Sok hősi gyermekem.

Gulyás József.

Két nyilatkozat.

I. *Nyilatkozat.* A sárospataki főgimnázium tanári kara 1916. április 7-én tartott ülésében foglalkozván az „Az Est” ápr. 6-iki számában Pásztor Árpád tollából megjelent „A sárospataki forradalom” című cikkel, annak a sárospataki főgimnáziumra tartozó részeire nézve, az előzetesen megejtett vizsgálat és vallomási jegyzőkönyvek alapján, a következő tájékoztató nyilatkozatot küldi az „Az Est” szerkesztőségéhez.

Megállapítást nyert, hogy a főgimnáziumi tanulóknak azt a négy (VI. és VII. osztályos) ifjúból álló csoportját, amelyet a tudósító vendéglőben látott, Barna Gyula disznóshorváti ref. lelkész, az egyik

tanulónak atyja, a másíknak rokona hívta oda vacsorára.

Az az öt (szintén VI. és VII. osztályos) tanulóból álló s a lefolyt legáció-választás után az egyik tanuló lakásán muzsikálva söröző társaság, melyet Pásztor Árpád felkeresett, Kiss Géza IV. éves theologusnak, a tudósító egyik pataki vezetőjének ama felhívására maradt együtt, hogy a társaságot a tudósító meg fogja látogatni.

A kártyázásra vonatkozó párbeszédnek alapja a mult iskolai évben fegyelmileg lefolytatott ügy volt.

A vallomásokból és vizsgálatokból kitűnt az is, hogy a tudósítónak *tendenciozus* vezetése volt az oka annak, hogy ő a pataki ifjúságot olyan körülmények és alkalmak közepette figyelhette meg, aminket cikkében leirt. Erről azonban Pásztor Árpádnak valószínűleg nem volt tudomása.

A tanulói lakásoknak rendszeres tanári vizsgálata mellett a tanári kar a főgimnáziumi ifjúság iskolán kívüli viselkedését a főiskolai háznagy által is ellenőrizteti. És a tanulók fegyelmi állapotát jellemzi az a tény, hogy az iskolai év eddigi 7 hónapján keresztül ehhez hasonló fegyelmi eset egy sem fordult elő.

Sárospatak, 1916. évi ápr. 8. Ellend József, főgimnáziumi igazgató, dr. Gulyás József, a gimnáziumi szék jegyzője.

II. „A sárospataki forradalom.” Az „Az Est” e hó 6. száma Pásztor Árpád tollából oly cikket közöl, melynek egy része a gimnáziumi ifjúságra vonatkozik. Forradalom van Patakon igaz, de ezt e cikk keltette föl, melyben a gimnáziumi ifjúság életét oly hamis megvilágítással írja le, hogy vele évszázadok érlelte jó hírnevünk lett megbélyegezve. A gimnáziumi ifjúság tehát erkölcsi kötelességének érzi, hogy e vád alól magát tisztázza. — Pásztor Árpád u. i. úgy tünteti föl, mintha a pataki gimnáziumi ifjúság között a legzüllöttebb állapotok uralkodnának. — Az állítása pedig a legnagyobb tévedésen alapúl, mert a cikk írója nem szerzett magának elég biztos és megbízható adatokat arra nézve, hogy milyen a gimn. ifj. élete. — Az akadémisták vezetése mellett — kiknek az áthelyezés érdekükben áll — meglátogat egy diák-gárdát és kikérdez egy, kártyázásért még a mult évben kevésbé szabályszerűvel sujtott tanulót. Ez egy-két rosszlelkületű fiu életmódját és nyilatkozatát általánosítja az egész gimn. ifj.-ra. Más gimn. ifjúságában nem akad helytelen életet élő? Csak nálunk? Miért nem látogatta meg az ifjúság többi tagjait, akik kifogás alá nem eső magaviseletet és előmenetelt tanusítanak. — Miért nincs említés téve a gyönyörű parkírozott iskolakertben tanuló diákokról, a csinos, modern kórházról, melyben a diák akkor fürdik, amikor akar s nem havonta. Miért nincs szó az ifjúság részére fenntartott olvasó- és sakktermekről stb.? — Mindenben csak a gyalogságot mutatja fel, tehát nem lehet igazságos. — Pedig ha az ifjúságot alaposan minden oldalról tanulmányozta volna, beláthatta volna, hogy a pataki ifjúság most is, mint régen, úgy szellemi, mint erkölcsi téren felveszi a versenyt az ország bármely diákságával. — Ha valami, úgy a haretér megmutatja az egyéni kiválóságot. A pataki diákság pedig nemcsak itthon, hanem a harc mezején is mindig az elsők közt van s már 35 pataki diák mellét díszíti vitézségi érem. — A sárospataki ref. főiskola gimn. ifjúsága.

Jegyzet. Az „Az Est“ tudósítójának *tendenciozusan történt vezetése*, a megállapítások szerint, abban állott, hogy a tudósítónak „több helyen is keresve-keresetten s mintegy mesterségesen előkészítetten kerültek a szemei elé ezek a rendkívüli alkalmak és helyzetek a vezetők tendenciozus vezetése folytán, amelyekben ő a mulató pataki tanulósságot megfigyelhetette s amely tendenciozusságról neki bizonyára sejtelme sem volt.“ A tudósítónak cikkében levő s egy „hatodikossal“ folytatott párbeszéde távolról sem fedi a valóságot, mert a hatodikos, vallomása szerint, „nem állította, hogy az ifjúság rendszeresen kártyázik s az ivást már az elsőben kezdik a tanulók.“ Nem fedi a valóságot az sem, hogy a tudósító „végigjárta a diáklakásokat“, mert megállapítást nyert, hogy *csupán csak egy diáklakást nézett meg*, azt, amelybe tendenciozusan előre eltervezetten vezették be. — Az ellen az akad. hallgató ellen, aki az I. nyilatkozatban említett tanulók második csoportjának együttmaradásra való buzdításával előre eltervezetten a tanulókat kiszolgáltatta a tudósító méltatlan megítélésének, — a gimn. szék az arra illetékes fórumtól a fegyelmi eljárás megindítását kérte. Megjegyezzük még, hogy a tanári kar nyilatkozatát „Az Est“ csak kivonatossan közölte, míg az ifjúságának közlését a Pesti Hírlap nem vállalhatta a következő szerkesztői üzenet szerint: „Nyílt levelüket megkaptuk. A kérdésben elmondottuk véleményünket, azt, hogy *mi a főiskolának Sárospatakon való meghagyása mellett foglaltunk és foglalnunk állást*. Más lappal nem bocsátkozunk vitába. Izlés dolga egyébként lekicsinyelni a nemes tradíciókat és néhány órának tapasztalataiból ítéletet is formálni“.

Szerk.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Eötvös Károly.** Az egész magyar nemzet szíve dobban fájdalommal arra a szétröpült szomorú hírre, hogy Eötvös Károly évekig tartó betegeskedés után, budai lakásában f. hó 13-án éjjel kisenvedett. Testben, lélekben, csodált szónoki erejével, ragyogó tollával, jogtudásával, utolérhetetlen humorával összes faji jó tulajdonságainknak tipikus képviselője volt s mint ilyet tisztelte, szerette, becúzta az egész nemzet évtizedek óta. Ünneppé lett a megjelenése, a felszólalása a szűkebb-tágabb társadalmi körökben, a fővárosban, a vidéken, a képviselőházban. Nevének hírével tele volt az eszlári nagy per idején az egész művelt világ s annyi ragyogó bizonyosságait szolgáltatatta sok irányú nagy tehetségeinek, hogy politikai ellenfelei is szeretettel tudtak meghajolni varázslatos, büszke, dacos egyénisége előtt. — Tollával kíváncsiságot tette a Balatont, fénybe vonta a Dunántúl történetét, nyelvének zamatjával mesterré emelkedett a mesterek felett. Volt pápai jogtanár, hírlapíró, országos képviselő, függetlenségi pártvezér s bár minden vonatkozásában, s minden lépésével maradandó nyomokat hagyott maga után, ércnél maradandóbb emléket mégis mint védőügyvéd és író emelt magának. — Mi sárospatakiak is örökre lekötöztetett maradunk azért, hogy a Kossuth-szobor javára 1902. jan. havában rendezett ünnepélyünkön velünk is éreztette szónoki hatalmát a főiskola imatermében. Legyen áldott az emlékezte ezért is s nevének fénye ragyogjon, hódítson nemzetünk nagyjainak dísz-csarnokában az idők végtelenségéig!

— **Gyász hírek.** Nagy Károly szomatori ref. lelkész, f. hó 9-én, életének 68-ik évében hosszas szenvedés után elhunyt. Fia volt a „Sárospataki Füzetek“-ből előnyösen ismert karesai lelkésznek, Nagy Józsefnek,

az alsózempléni egyházmegye egyik kiváló vezéralakjának. Sárospatakon végezte közép- és felsőbb iskoláit s mint kedvelt diák és jó szónok volt ismeretes. Mint rendes lelkész előbb Alsóbereckiben, majd Szomatoron működött sok éven át. Az élet nehéz próbák elé állította, két feleségét kellett eltemetnie és harmadszor nősülnie. Egyházközségével is birkózni kellett hosszú időn át, főként az anyagi ügyeik kuszáltsága miatt. Szép nagy családjának gondja is nyugozta, nyomta; de nem esett kétségbe soha, sőt boldogan látta gyermekeinek növekedését. F. hó 11-én történt temetésén maga az alsózempléni esperes mondott imádságot koporsója felett, gyászbeszéddel Keresztury József e. n. tanácsbíró méltatta küzdelmes pályafutását, a sírnál pedig Pungur Béla sárospataki s. lelkész bucsúzott el tőle és kért áldást kihült poraira. Pihenjen békén szeretteinek s gyülekezetének áldásai között. — Lapunk zártakor értesültünk arról, hogy *Csillik Balázs* tiszánánai nyug. ref. tanító f. hó 15-én Gesztelyben elhunyt. Az egykori kiváló pataki diáknak, főiskolánk megszívű barátjának s a jeles tanügyi munkásnak nekrológját szívesen közölnénk.

— **Felvilágosításul.** A gimn. szék ez évi április 12-én tartott ülésében foglalkozott azokkal a megjegyzésekkel, amelyekkel dr. Rác Lajos a gimnáziumi széknek az egyfolytában való tanítás ügyében közzétett munkálatát kísérte. A gimnáziumi szék szükségesnek tartja annak kijelentését, hogy e kérdés megvilágításával egy előbbi munkálatban részletesebben foglalkozott s az nyomtatásban is megjelent az igazgató-tanács 1912. évi júniusi ülésének jegyzőkönyvében (43. sz. határozat). Az utóbbi munkálatát az igazgató-tanács felhívására azért készítette, hogy előbbi munkálatát azokkal a *tapasztalatokkal* egészítse ki, amelyeket az egyfolytában való tanítás behozatala óta tett.

A gimnáziumi szék.

— **Az Emeljétek fel szíveteket** c. felhívásra a főiskolai tápintezet javára újabban a következő kegyes adományok érkeztek: A *kiskinizsi* ref. egyházközség híveinek adománya címen 10 K. 60 fillér; — *Bodolay István* mezőcsáti ref. esperes-lelkész újól 300 K-t küldött a nemes célra, amely összeggel az 1896-ban adományozott 500 és az 1915-ben adott 200 koronát 1000 koronára óhajtott kiegészíteni. A most küldött összeget a következő szép sorok kísérték: „Nagy örömmre szolgál, hogy a tápintezetben élvezett ingyen kosztolásért ezt a csekély kárpótlást nyújthattam. Hálával gondolok mindig a főiskolára s bárcsak minden volt és leendő tanítványában megmozdulna a szív és lélek, hogy tehetségéhez mértén kiki támogathatná, mert csakis áldozatkészséggel lehet az idő viharaival szemben a változott viszonyok között fentartani és erősíteni.“ — *Bartha László* tiszalöki ref. lelkész az általa felajánlott összeg április havi részletül 10 K-t; — *Hubói Hubay József*, a csenyéti ref. egyházközség híveinek adományaként 40 Kor. 14 fillért küldött. — Fogadják a nemes lelkű jótévedők kegyes adományaikért főiskolánk és tanulóifjúságunk hálás köszönetét. (A nyugtázást folytatni fogjuk.)

— **A sárospataki akadémia** áthelyezésének kérdésével több fővárosi napilap foglalkozott. A *Magyarország* márc. 30-iki számában Milotay István a Tárca rovatban igen meglehangú cikket írt

a pataki kollégiumról. Szerinte „az a magyar világ, az a kor és azok az erkölcsök, melyeknek a pataki iskola *kellett* valamikor, régóta eltűnőben vannak“... Szép képet rajzol a pataki és debreceni kollégium múltjáról és nagy jelentőségéről. „*Debrecen* volt a nagyobb, a népesebb, a demokratikusabb, a hatalmasabb, a puritánabb. *Patak* talán az előkelőbb. *Debrecen* inkább a zsiros hajdúság, a parlagi nemesség pallérozója volt, a híres hitszónokok, utazók, kántorok, tanítók s a nagy civis-város honorátiórainak, értelmiségének kiröpítő fészke, a kollégiuma a magyarság legősibb, legmélyebb rétegeinek kulturális szükségletét közvetítette. *Patak*, a megyei urak, a jóbirtokú nemzetségek, a híres alispánok, ügyvédek és orszgy. követek nevelő helye, afféle igazi egyetemi város, ahol az angol szisztéma mintájára egy-egy csapat úrfi külön háztartást tartott inassal, kocsissal s a nevesebb familiáknak épp úgy megvolt a diákok számára épült házuk, mint ahogy a szabócsi, vagy zempléni birtoknak elengedhetetlen kiegészítő része, uriságának ismertető jele volt egy szőlő és egy borpince a tokaji, mádi vagy tállyai hegyeken, lehetőleg közel a fejedelméhez... *Patak* felett úgy világitott a Kossuth Lajos neve, mint az a bizonyos csillag valamikor a betlehemi gyermek jászla felett.“ Majd megállapítja, hogy a magyar fejlődés csupa fájdalom, birtelen és erőszakos szakítás a tegnappal s durva megsemmisítése, megtagadása a tegnapi értékeknek. Mi kellett volna ahhoz, hogy *Patak* is megmaradhasson a XX. század magyarsága és iskolakulturája számára annak, ami a XVIII. és XIX. első felében volt? S miért nem adták meg neki, ami ehhez kellett volna? Ha gyárvárossá nem lehetett, ha nem lehetett se hivatalnok, — se katona, — se kereskedőváros, miért nem tudják azok, akiken ez múlik, iskola-városnak megtartani? Valahogy úgy, ahogy Szemere Miklós elképzelte (hány Szemere járt a pataki kollégiumba?), hogy napsütötte, végtelen zöld tennisz-pályáin, fasorokkal szegett céllövőterein, csöndes és derűs könyvtárszobáiban, vívó- és billiárd-termeiben, kertek közé épített pirosfedeles cottage-aiban s a Bodrog vizén úszó csónakházaiban az új magyar ifjúság elitje nevelkedhetne fel, hogy férfikorában visszaadhassa a nemzeti társadalomnak derűs, friss és bátor életfelfogásban, testi és erkölcsi épségben, modern és mégis magyar élnitudásban a Patakon gyűjtött kincseket? Miért nem lehet nálunk ilyesmit megcsinálni? — A *Budapesti Hírlap* ápr. 1. számában Ambrózy Ágoston „A pataki kollégium“ c. cikkében, a mély tisztelet és odaadó ragaszkodás hangján ír főiskolánkról. Döntetik, úgymond, a sárospataki főiskola falait, de nem mozdul. Nagy emlékek vaskapocsal kötik a zempléni földhöz. A kiméltetlen csákányütések valahogy beleviszszhangzanak még a történelembe is. Sárospatak művelődési viszonyai nem szolgáltatnak többé korszerű keretet egy főiskola számára. No-no, talán a főiskolából magából is kisugározhatnék valamelyes kultúra? Vagy mi hát az a kultúra? Csak nem a táncpaloták? *Nevelni* kell az ifjúságot — az a kultúra és azt Patakon is meg lehet talán csinálni. Jó könyvet kell a kezükbe adni; erre is vállalkozik a Comenius-könyvtár. Nemes sportokat kell velük megkedveltetni, amire pedig a kollégiumkert meg a Bodrog elsőrendűen alkalmas eszlőzők. A kultúra centralizációja mellett már csak a kávéházakban kovácsolódnak ér-

vek... A sárospataki kollégiumot, ha már áthelyezik, nem Miskolcra kellene vinni, hanem — amint néhai Pálóczi Horváth László [helyesen: Pálóczi László] mondta — legalább is Homonnára, hogy oda is jusson a kulturából és hogy a keleti szlávok ellen bátyja legyen a magyarságnak. (Folyt. köv.)

— Ref. esketési szertartás a XVII. századból.

A lapunk f. évi 11, 12. számában közölt XVII. századi esketési szertartásról azt írja Zoványi Jenő a *Lelkészegyesület* 13. számában, hogy annak szerzője, a debreceni ref. kollegiumi könyvtár egyik kéziratos könyvecskéje szerint, Komáromi Csipkés György. A kéziratos könyvecske címe: „Formula brevis sacramenti, et baptismum et coenam Domini administrandi, personae matrimonium ineuntes copulandi et poenitentes absolvendi, qua usus est Georgius Cs. Komáromi s. s. theol. doctor.“ E kéziratban, az utolsó kikezdés kivételével, megvan a közölt esketési agenda. Az eltérés mindössze annyi, hogy az elején a debreczeni kéziratban nem „praecedentibus Tribus“ áll, hanem „praecedente triduo“, aminek, Z. szerint, van is értelme, míg az én olvasásom szerintinek nincs. — Tudomására adom Z. J. úrnak, hogy a pataki kéziratban a kifogásolt kifejezés úgy van írva, ahogyan közöltem. És így is van helyes értelme, mert a praecedentibus Tribus a Dje Dominico-ra utal, vagyis a Tribus után odaértendő: *diebus Dominicis* (a megelőző három vasárnap). H. I.

Most jelent meg!

MENNYORSZÁG KAPUJA

Imádságok konfirmált és felserdült ifjak és leányok számára. Írta: **SZOLNOKY GERZSON.**

A hivatott imáiró nagy hiányt pótol ezen könyvecske megírásával. Van e kis zsebkönyvben a hétköznapi, vasárnapi, bűnbánati és ünnepi imádságokon kívül több alkalmi imádság is az ifjúság életében előforduló fontosabb alkalmakra és kedélymozzanatokra.

Ára a 168 oldalra terjedő 12½×8½ cm. nagyságu, **zsebbe tehető** könyvnek **díszes kemény vászonkötésben** 1 korona 20 fillér.

A nagytiszteletű Lelkészi Karnak 10 példány megrendelésnél darabját 96 fillér, 25 péld.-nál 90 fillér, 50 péld.-nál 84 fillér, 100 péld.-nál 78 fillér, 1000 péld.-nál darabját 66 fillér kedvezményes áron szállítjuk. Kapható

Hegedűs és Sándor
protestáns irodalmi kiadóhivatalában DEBRECENBEN.

SÁROSPATAKI REFORMÁTUS LAPOK

A TISZÁNINENI REF. EGYHÁZKERÜLET ÉS A SÁROSPATAKI FŐISKOLA KÖZLÖNYE.
MÉGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

ELŐFIZETÉSI DIJ		Főszerkesztő	Felelős szerkesztő és kiadó	HIRDETÉSEK DIJA:	
		RADÁCSI GYÖRGY	DR. RÁCZ LAJOS	Egész oldal	32 Kor.
Egész évre	10 Kor.	Főmunkatársak:		Fél	16 "
Félévre	5 "	HARSÁNYI ISTVÁN	DR. BUZA LÁSZLÓ	Negyed	8 "
				Nyolcad	4 "

TARTALOM : Háborús húsvét. — Radácsi György: A napi kérdéshez. I. — S. Szabó József: A nem ref. középiskolákba járó ref. növendékek valláserkölcsei nevelése az 1914—15. tanévben. (Vége köv.) — Hanvai remete: Falusi levél a Sp. Ref. Lapok szerkesztőségéhez. — Az egyetemes tanügyi bizottság gyűlése. (Folyt. köv.) — Irodalom. — Vegyes közlemények. — Szerkesztői üzenetek. — Hirdetés.

Háborús húsvét.

I. Kor. XV. 54—57: Elnyeletett a halál diadalra. Halál, hol a te fulánkod? Pokol, hol a te diadalmad? Hála az Istennek, aki a diadalmat adta nekünk a mi Urunk Jézus Krisztus által.

A mi Urunk, örök hála és dicsőség legyen neki érte! adott nekünk is diadalmat a mi gonosz ellenségeink fölött, akik népünket, országunkat halálra szánták, akik életünket pokollá akarták változtatni. A zsoltárral együtt, az Úr házában összegyülekezve, hálaadással önközeljük: Dicsér téged teljes szívem, én Isterem, hirdetem neved! vagy: Adjátok hálát az Istennek, imádkozzatok szent nevének, ... Beszéljétek a nép előtt, nagy csodáit, melyeket tett!

De a hálaadás után, ha lelkünket Isten előtt kiöntöttük s tőle vigasztalásnak, erőnek lelkét vettük, ismét föl kell öltenünk harci fegyvereinket: paizsunkat, sisakunkat, szabályunkat, ismét ki a lövészárókba kell mennünk s tovább folytatnunk a reánk kényszerített önvédelmi harcot. Egy meleg pillantást vetünk arra felé — s aztán gyorsan visszatérünk a jelen valóságába. Ez, sok fényes diadalunk után is, még mindig eléggé komoly, sőt komor. Jelszava: „Nem tudjuk, mit hoz a holnap!” bár másfelől rendületlenül valljuk, hogy „boldogok, a kik remélnek.”

Valóban, épen annak, aki soha nem tévesztette szeme elől azokat a súlyos föltételeket, amelyekhez Isten a győzelmet népünk számára kötötte, aki egyfelől magasra szálló érzéssel (mert ügyünk igazságában, erkölcsi erejében bízva), de másfelől olykor szomorú, megtört lélekkel (ha népébe vetett hite egy vagy más ponton szégyent vallott) követte népét a hadak útján előre: annak joga van ma, bár népünk még mindenik harcmezőn halálos küzdelmekben vérzik, örvendő szívvel tennie vallomást ügyünk felől.

A háború kockája forgandó, de ennyi számítás szerint minden okunk megvan arra a reményteljes bizakodásra, amely ma — a múlt évi tavasz, nyár és ősz ragyogó diadalai után — egész népünket, a középeurópai szövetség összes tagjait eltölti. Ha számbavesszük ellenségeink óriási túlsúlyát, nemcsak legyőzésünkre, hanem anyagi és erkölcsi tönk-

retevésünkre, megsemmisítésünkre irányuló ördögi számításait, fondorlatait: hálaadással tekintünk az orosz, szerb és olasz harctéren küzdő hőseinkre, azok érc-testére és törhetetlen lelkére, és áldást rebegünk elhunyt hőseink kihűlt hamvaira. Bármint forduljon a háború kockája, az az erő, amely árkaikat minden ércfalnál szilárdabban védő hőseink lelkében lakik, soha semmi erőhatalommal és gonosszsgal el nem tüntethető a világból. Hogy milyen békét fogunk majd kötni, azt egyedül Isten tudja még e pillanatban, de hogy mi leszünk azok, akik a béke kötésében meg nem tört erővel tevőleges részt veszünk, azt tudjuk és érezzük.

De nemcsak a harctéren állottunk meg, hanem itthon, a gazdasági, erőgyűjtési és samaritánus munkában is, és seregeink, harcosaink vitézsége, hűsége, kitartása csak a népünkben rejlő erkölcsi erőnek megnyilatkozása volt. Igaz ugyan, hogy egyben és másban meg is botlottunk, s e gyarlóságaink gyógyítására meg kell találnunk a szükséges gyógyszereket. Krisztus példája legyen e tekintetben irányadó előttünk, aki követőtől a testi és lelki tisztaságot egyaránt megkívánta, aki jól tudta, hogyha kis ujjunkat átengedjük a sátánnak, az nemsokára egészen magával fog ragadni bennünket. S ezekhez járulnak a jövő nagy feladatai, amelyek majd a háború befejezése után elélnk tárulnak s a melyek az eddigieknél jóval nagyobb erőfeszítéseket fognak tőlünk követelni. De azért csak bátran előre, az igaz keresztyénnek a megpróbáltatásoktól nem szabad visszariadnia, mert aki a nagy feladatokat reánk bízta, a nagy próbákat reánk bocsátja, erőt is fog adni azokhoz. Igen, Istennek útjai kiszámíthatatlanok s meglehet, hogy e világháború útján vezet bennünket a megtisztulás, fölemelkedés mezején előre, magasabb céljaink megvalósítása felé.

Jövel, feltámadott Jézus, jövel és légy velünk! S jöjjetek el ti is, érettünk, a mi megváltásunkért, megtartásunkért korai sírba szállt dicső hőseink! Jöjjetek el s megengesztelt, megnyugodott szellemeitek lebegjen körül intőleg, buzdítólag, bátorítólag, erősítőleg bennünket! Segítsetek nekünk az új világot, az új Magyarországot úgy fölépíteni, hogy abban az Úr Jézus neve, az Atya akarata legyen uralkodó, hogy abban a jog és igazság mellett, amelyet védel-

meztetek, a jézusi szeretet és az Ur félelme lakoz-
 zek a szívekben! Legyetek a mi jóra vezérlő géniu-
 szaink! ti értetünk aldoztatok magatokat és így jogot
 nyertetek arra, hogy minket irányítsatok, vezessetek!
 Mi kész szívvel fogunk reátok hallgatni, titeket
 követni, mert életeken értetünk váltságshalált szen-
 vedett, de a húsvéti ünnepen feltámadott Jézus
 halad, akinek példájából megtanúltuk, hogy a halál
 új életnek forrása! Ti ebben ime mind Jézus nyom-
 daikain haladtok, az ő követői vagytok. Ne ujjongana-e
 hát szívünk e megdicsőült sereg láttára? s nem
 egész lélekkel fogjuk-e mi is az apostollal kiáltani:

Elnyeletett a halál diadalra.
 Halál, hol a te fulánkod?
 Pokol, hol a te diadalmad?
 De hála az Istennek,
 aki a diadalmat adta nekünk
 a mi Urunk Jézus Krisztus által.

A napi kérdéshez.

I.

Kénytelen-kelletlen s fél-egészséggel is hozzá
 kell szólnom a felvetődött s immár országossá duz-
 zasztott nagy kérdéshez, — a sárospataki főiskola
 theologiai és jogi akadémiájának a küszöb előtti lévő
 400 ados örömnép alkalmából való megszünteté-
 sehez, illetőleg áthelyezéséhez.

Nem vitatkozni akarok, hanem csak bizonyos
 felvetődött gyanú ellen védekezni, mintha t. i. a
 hallgatásommal, félrevonulásommal vagy az akadé-
 miai szék döntő gyűléséről való elmaradásommal én
 is elősegítettem volna a Sárospatakra végzetes hatá-
 rozat kialakulását.

Fájdalmas rám nézve, hogy ez a gyanú csak
 meg is érinthet!

Negyvenhárom éve irogatok már a nyilvános-
 ság számára s aránylag sűrűn fordult a tollam Sáros-
 patakra, kivált a sárospataki főiskolára. Ha a gya-
 núskodó jó embereim némi faradtságot vennének
 maguknak, hogy egy-két cikkemet vagy felolvasáso-
 mat átlapozzák: könnyű volna meggyőződnie, hogy
 én önmagammal, egész multammal való gyászos
 meg hasonlítás nélkül a sárospataki főiskola iránt
 ápolt s tetteikkel is igazolt érzelmeimben meg nem
 változhatom.

Lelkesedtem, rajongtam érte, mint ifjú; a pro-
 testáns erő diadalmas útját láttam és ünnepeltem a
 multja történetében; dolgoztam, amint tudnom lehe-
 tett, a jelenjéért mint férfi s szenvedtem is érte a
 viszonyok forgandósága szerint. A szenvedéseim még
 erősebben egybeforrasztottak véle.

Eszményeim voltak *Buzinkay* és *Pósa* házy, akik
 a vakbuzgóság által szétkergetett pataki diákság
 élén — az üldözött vadak sorsára karhooztatva —
 hősiiesen vívtak a dicsőséges harcot a főiskola jöven-
 dőjeért s a protestantizmus megmentéseért. *Pósa* házy,
 amint egyik kezevel a vészes hatalommá fejlődött
Pázmány nyál birkózik; a másikat pedig védő paizs
 gyanánt terjeszti a boldog otthonukból kieroszakolt
 pataki diákok felé. — Eszményem volt id. *Tsét* sy János,
 aki a Gönczöt, Kassát megjárt pataki diákság élén
 győzedelmes vezérként tért vissza Patakra és kitisz-
 tította itt a diákságnak az ellenség által bepiszkol

fészket. — Eszményem volt *Fáy András*, aki 1859-ben
 is édesen tudott elmerengeni az ő pataki diákpályá-
 jának emlékein (Nefelejts: „Sárospatak 1794 tajban“) s
 „*Óramutató*“ című művében büszkén hivatkozik
 arra, hogy ő *Porkolábtól* tanulta a theológiát Patakon,
 tehát követeli, hogy egyházi kérdésekben is szót
 emelhesse; egyszersmind pedig csodáló elismeréssel
 jegyzi fel a pataki iskoláról, hogy *Kazinczy Ferencet*
 és *Szemere Pált* is ez képezte ki a nemzeti újjászü-
 letés vezéreiként. Eszményem volt *Szemere Bertalan* az
 ő reformatori nemes szenvedélyével, amelyet egyéni-
 ségének varázsával, de férfias kitartásával is rá tudott
 ragasztani diáktársaira és ragadta őket itt a magasabb
 tájékok felé, a szépnek, nemesnek tiszta levegőjű
 ligetei felé. — Eszményem volt *Szeremley Gábor*, a theol.
 tanár, a nagy *Somossy János* méltó utódja, aki bécsi
 theologiai tanszékét is odahagyta a sárospataki főis-
 koláért, amely felnevelte s már elébb bölcsészeti
 tanárrá választotta meg. — Eszményem volt *Erdélyi*
János, aki ki tudta magát szakítani a főváros tudós
 köreiből s elhagyta irodalmi nagy összeköttetéseit,
 országos tisztességű állásait, hogy szolgájává legyen
 a maga kiszélesedett tudásával és látókörével annak
 a pataki főiskolának, amelynek boldog növendéke s
 már diák korában is dicsekedése volt. Ez az első-
 rendű kritikus, aesthetikus — mintha most is lát-
 nám — ott tanította a bölcsészetet, a nevelést
 stb. abban a most már legrégibbnek nevezett épület-
 ben, annak is egy földszinti helyiségében s az a
 sirboltyszerű tanterem se zúgolódóvá nem tette, sem
 a bölesességét el nem lapította, sőt inkább a *Népis-
 kolai Könyvtár* és a *Sárospataki Füzetek* által stb. túl a
 Tiszáninneni egyházkerület határain is újabb dicsőséget
 szerzett nevének. — Eszményem volt *Árvay József*, aki
 mint gimnáziumi, tanítóképző és akadémiái tanár
 egyaránt rá tudta erőszakolni a le két a növendékeire
 s nem fáradt el a félreértések és gyűlölködések
 tüzeiben, sőt műveivel — pályanyertes alkotásaival
 — fényesen fellendítette a nepiskolai oktatás ügyet.
 Eszményem volt *Emödy Daniel*, a sárospataki jog-
 akadémia második Kövyje, akit atyjának, az egykori
 pataki tanárnak emléke vonzott Patakra a főváros-
 ból, ahol az irodalmi arisztokrácia kedvelt alakjai
 közé tartozott. Soha senki sem hallotta tőle, hogy
 a cserét megbánta volna; mi pedig, akik tanítvá-
 nyokként ülhettünk a lábainál, áldottuk az Istent,
 hogy Patakra hozta emberi és professzori nagy minta
 gyanánt. — Eszményem volt *Szinyei Gerzson*, aki mint
 gimn. tanár, a tanítványaira való hatásnak különös
 titkaival áldottan, hihetetlennek tetsző erővel kény-
 szerítette őket a tanulni valók befogadására s szinte
 a kövekből is fiakat birt képezni a tudománynak és
 a főiskolának. Rendszerével, fegyelmezési modorával
 újjászült egész osztályokat; mint akadémiái tanár
 pedig az *Erdélyi János* nagy örökségével is szeren-
 csésen megbirkózott. Mint a főiskola multjának élő
 krónikása, míg egyfelől kalauzává lett tanárnak-diák-
 nak a letűnt századok moh-lepte útjain, másfelől
 szavával, tollával, klasszikus nagy műveltségével,
 irodalmi széles tájékozottságával mindenütt ott volt,
 ahol a nemes törekvést irányítani, vagy a főiskola
 becsülete, nagy érdekei ellen való bántó, káros kísérle-
 tezést ellensúlyozni kellett, vagy ahol a sürgető szük-
 ség megbízható munkát követelt. A könyvraktárban,
 a könyvtárban, a Magyar Irodalmi Önképző-Társulat
 elnöki székében, anyagiak és szellemiek szolgálatában

egyaránt meg- és kihasználható, ha az Alma Mater sorsa, tekintélye úgy parancsolja. Az ő lelkében fogamzott meg a Sárospataki Irodalmi Kör és az Új Vay—Mocsáry alap eszméje; amaz, hogy kitűnő alkalom legyen a tanári tehetségek irodalmi érvényesülésére, foglalkoztatására, emez, hogy biztosítéka legyen a főiskola századok által igazolt függetlenségének és további fejlődésének. — Esményem volt *Mitrović Gyula* — a theologus, a főiskola lelkésze, aki már mint diák a magyar irodalmi önképző-társulatban kifejtett működésével s a Szeremley Gábor sirjánál tartott búcsúbeszédével belefényképezte nevét a szívünkbe; mint tanár pedig, előadásainak tükörtisztaságával s ellenállhatatlan kritikai erejével szinte bálványunkká vált. Feledhetetlen maradt előttem az az alkalmi nagy kijelentése, hogy a „sárospataki főiskoláért meg is kell halni, ha a viszonyok úgy követelik“.

Ezek az eszményeim legyenek bizonyságok mellettem, hogy engem a sárospataki főiskola akadémiai vagy akármely intézményének megszűntetésében s barminémű megcsönkítésében elmarasztalni nem lehet.

* * *

Ot voltam, mint 1 ső osztályt végzett gyermek a főiskola 300-ados s a Lorántffy Zsuzsánna halálának 200-ados ünnepén (1860) azzal a sok ezerrel, akiket a főiskola dicsőséges multja s jelenéhez fűzött reménykedése az ország különböző vidékeiről s szellemi nagy központjairól csalogatott ide, mint valami nemzeti találkozóóra. Láttam, éreztem azt a kitörő lelkesedést, amelynek lángjában egybelobogott a nagyok és kicsinyek, a püspökök és főgondnokok, lelkészek és világiak, polgárok és deákok, férfiak és nők szívének ünnepi gerjedése s a felekezeti válaszfalak elégték a nemzeti indulatok szent hevületében. Láttam a sárospataki ref. templomban egy mesébe illő fényes közönséget, amint hódol a Rákócziak és Lorántffyak szelleme előtt — hát ennek a jelenetnek látása s részleteinek csodálása maga is elég lett volna nekem, hogy engem a Rákócziak iskolájával sirig tartó szövetségbe forrasszon.

A kicsiny Sárospatak olyan dicsőségesen nagy volt így az ébredő nemzet és a szabadságát visszahódított protestantizmus történetében s az egész 300-ados collegium felett mintha ott ragyogott volna az örök béke szívárványa!

Radácsi György.

A nem református jellegű középfokú tanintézetekbe járó református növendékek vallás-erkölcsi nevelése az 1914—15. tanévben.

— Előadói jelentés az egyetemes tanügyi bizottság folyó hó 13—15. napjain tartott gyűlésén. —

E jelentés kiterjed mindazokra a tanintézetekre, melyek az elemi iskolákon felül állanak, tehát a polgári iskolákra, kereskedelmi iskolákra, ipari szakiskolákra, hadapród iskolákra, tanító- és tanítónőképzőkre, felsőbb leányiskolákra, reáliskolákra és gimnáziumokra. Alapjául szolgáltak a hozzám kitőlve juttatott rovatos kimutatások, melyek azonban, sajnos, nem minden intézetre vonatkozólag érkeztek be. Több, mint 10 intézetből hiányoztak a budapesti és polgári és szakiskolákon kívül. Ez a körülmény, meg

a hiányos adatok megnehezítették egyébként sem könnyű feladatomat. A beérkezett kimutatások szerint az ország 187 városában jártak a fentebbi tanintézetekbe református növendékek, akiknek vallásos oktatásáról gondoskodni kellett, mégpedig a Dunántúl 45, a Tiszántúl 44, a Dunamelléken 42, Erdélyben 40 és a Tiszáninnen 16 városban. Hogy ily nagy területen, sokszor olyan helyen, amelyek református egyháznak szórványai közé tartoznak, mily fáradságba kerül és mennyi nehézségbe ütközik a vallásoktatás s azt mondani is felesleges. Ha még ehhez vezszük anyagi erőforrásaink elégtelenségét, nem fogunk csodálkozni azon, hogy a vallásos tanítás és nevelés ez idő szerint nem mindenütt és nem mindenben kielégítő. Egy-egy nagyobb városban is szétszórva oly sok tanintézetbe járnak református gyermekek, hogy azoknak vallásos oktatása az egyházakra valóban nagy terhet és feladatot ró.

Mellőzve a fővárost és annak környékét, ahol a rengeteg számú polgári és szakiskolákon kívül 19 gimnáziumba, 5 reáliskolába és 7 felsőkereskedelmi iskolába járnak református tanulók, a nagyobb emporiumokban is nagyszámú iskolákat látogatnak, így pl. Pozsonyban 14-et, Nagyváradon 12-öt, Kolozsvárt 11-et, Debrecenben 10-et. Egész sorozata áll előttünk azoknak a városoknak, ahol 5-től 10-ig terjedő középfokú tanintézetben kell a vallásitanításról gondoskodni, ilyenek Arad, Eger, Kassa, Fiume (8—8), Marosvásárhely, Nagyszében, Besztercebánya (7—7), Miskolc, Pécs, Szeged, Székesfehérvár, Szabadka, Ungvár (6—6), Brassó, Nagybecskerek, Sátoraljaújhely, Temesvár, Ujvidék, Veszprém (5—5). A budapesti polgári és szakiskoláktól eltekintve, melyeket adatok hiányában nem számíthattam össze, a Dunántúl 139, a Tiszántúl 110, a Dunamelléken 93, Erdélyben 89, Tiszáninnen 56; összesen 504 nem református középfokú tanintézetbe jártak református tanulók. Ha még a hiányzó tanintézeteket is felveszszük, e tekintélyes szám szaporodni fog.

Hogy egyházunknak milyen rendkívül nagy érdeke az iskolákban a református szellemű vallás-erkölcsi nevelésről gondoskodni s a gyermekeket hitokban és egyházas érzületekben erősíteni és megtartani, mutatja e tanintézetekbe járó református növendékek óriási száma. Míg ugyanis az egyházunk által fenntartott középfokú tanintézetekbe az 1914—15. évben 7544 református növendék tanult, addig a nem református tanintézetekbe a Tiszántúl 4872, Erdélyben 3624, a Dunamelléken (a budapesti polgári- és szakiskolák növendékein kívül) 2825, a Dunántúl 1305, a Tiszáninnen 877, összesen 14457 református tanuló járt. A hiányzó tanintézetek, valamint a budapesti polgári és szakiskolák növendékeit is számítva, bátran tehetjük 15 ezerre, tehát kétszeresére annak, mint amennyit saját iskolánkban tanítunk. Ez a körülmény figyelmünket a legteljesebb mértékben felhívja arra, hogy megfelelő intenzív vallásos oktatásról és nevelésről gondoskodjunk.

Aránylag legkedvezőbb helyzetben van a tiszáninneri kerület, mely a nem református tanintézetekbe a legkisebb contingenszt szolgáltatja; azután következik arányosan a tiszántúli kerület, míg a többi három kerületben, de főleg Erdélyben rendkívül nagyszámú reformátusok járnak nem felekezetükhöz tartozó intézetekbe. Önként következik ez abból az ismertetéyből, hogy Erdélyben nagy területen szétszórva

élnék híveink, ugyanígy a dunántúli kerületben is, míg a Dunamelléken Budapest adja a nagy számot az arány kedvezőtlené tételéhez.

A fentebb feltüntetett tanintézetek nagy mennyiségéhez és a növendékek óriási létszámához képest elenyészően csekély rendszeres hitoktatói állásokat szervezett még egyházunk. Budapesten rendszeresített állásban működik 13 hitoktató, Debrecenben 2, Fiumében, Losoncon, Kecskeméten, Komáromban, Szekesfehérvárt 1—1. A legtöbb intézetben rendes lelkészek és segédlelkészek végzik a vallásoktatást, de néhol a tanítók is, sőt néhány helyen (Aszód, Breznóbánya, Dömbövár, Sopron) ág. ev. hitoktatók és lelkészek. Budapesten, megegyezés szerint, az ág. ev. főgimnáziumba járó ref. növendékeket az itteni vallásos tanár, a ref. főgimnáziumban tanuló ág. ev. növendékeket pedig a mi vallásos tanárunk tanítja a többi ev., illetve ref. növendékekkel együtt.

A lelkészekre sokszor megbíráhatatlan terhet rak a vallásos tanítás. Csak gondoljuk el, hogy pl. a pozsonyi lelkész, rendes lelkészi teendői mellett, még 24 órán át tanít 14 intézetben. Másutt is, több helyen, főként a missziói körökben, ha nem is egészen ilyen súlyos, de mindenesetre ehhez hasonló nehéz helyzetek vannak, melyek a vallásos tanítás sikerét hátráltatják. A szamosújvári körlelkész másnemű hivatalos elfoglaltatása miatt kénytelen volt a vallásos órát olykor meg nem tartani. Azt hiszem, ez nem elszigetelt eset. A zólyomi missziói lelkész pedig, az idő elégtelensége miatt Breznóbányán és a körmendi lelkész Szentgotthárdon az alkalmatlan vasuti összeköttetés miatt egyáltalában nem tudott tiszténeket megfelelni, minek folytán mindketten az ottani ág. ev. lelkészt kérték meg a ref. növendékek tanítására is. De ez még, viszonyaink között, szerencsésnek mondható helyzet, megtörténhetik, hogy a ref. növendékek egészen vallásos oktatás nélkül maradnak, kész prédaként más felekezetűek esetleges túlbuzgóságának, vagy a rajongó sectasiariusoknak, vagy a hitetlenségnek. Ahol azonban kellő időt és erőt szentelhetnek lelkészeink a vallásos tanításnak, ott, a beérkezett kimutatások szerint, odaadó buzgósággal és lelkesedéssel végzik hitoktatói tisztöket.

A tanítás még általán véve, a régi keretek között mozog, szétfolyósnak és nem eléggé szabatosnak s határozott szelleműtől és iránytól vezetettnek látszik, de nem egy jelét látjuk a modern paedagogia alkalmazásának, a jól átgondolt, tervszerű, céltudatos tanításnak és nevelésnek is. *Tantervet* sok hitoktató nem ismer és nem követ. Az egyik pl. azt írja, hogy tanterve az egyházban szokásos régi gyakorlat (Arad, áll. tanítóképző), a másik, hogy a keresi egyességet tartja meg (Szentgotthárd). Többben egyenesen kinyilvánítják, hogy nincs tantervük; akik pedig tantervet jeleznek, részben a legnagyobb változatosságokkal teszik azt. A hódmezővásárhelyi óvónőképzőben tanító vallásos tanár, tanterv híján, maga készítet tantervet s hozzá tankönyveket, épígy Pécsen a hadapród iskolában tanító lelkész is. — *Tanmenetről* általában szólnak a kimutatások, de sok esetben aligha kidolgozott, kész munkálatok azok, mint inkább a kipróbált ösvényen való haladás jelzői. Több hitoktató-lelkész jelenti azonban, hogy semminemű tanmenete nincsen. Az egyik azt mondja, hogy a helyi körülmények miatt tanmenetet követni nem lehet (Nyitra), a másik, hogy végez annyit, amennyit egy-egy órán

képes (Jászkisér). Hisszük, hogy a lelkiismeret és buzgóság mindent pótol és kellő eredményt mutat fel.

A tantervben és tananyagban mutatkozó eltérést és változatosságot még sokkal inkább felülmúlja a használt tankönyvekben látható tarkaság, ami nem volna baj, ha e tankönyveken egyházunk approbatioja rajta volna, de némelyik egészen ismeretlen termék. A hitoktatók szabadsága e részben odáig megy, hogy használnak pl. symbolikát, összehasonlító vallástant, amiket tanterveinkből már kiküszöböltünk; némely intézet (Szilágycseh) még a néhai való jó Warga János Bibliaismeretétésénél tart; több helyen (Vajdahunyad, Fehértemplom, Temesvár, Pécs) tanítják a heidelbergi kátét; a polgári iskolákban igen sok helyen egész évi tananyagul veszik fel a konfirmációi kátét, máshol egyedül a bibliára támaszkodnak. Egyik intézetben (Törökszentmiklósi községi polg. fiúiskola) egyáltalában nincs semmiféle tankönyv, hanem a vallásos tanító-lelkész írásból tanítja a növendékeket. Van olyan főgimnázium (Nagyszeben), ahol a négy alsó osztály összevonva egy tankönyvből, a négy felső is egy tankönyvből tanul.

Mindez vallásos tanításunk rendezetlenségét mutatja, úgyhogy csakugyan megszívlelendőnek kell tartanunk a nyíregyházi lelkész azon kifejezett óhaját, mely szerint jó volna a nem református tanintézetekben működő hitoktatóknak a vallásos tanítás megbeszélése és lehető egységessé tétele ügyében értekezletre összegyűlniök, mint tették azt már több ízben a ref. gimnáziumok vallásos tanárai s legutóbb ez évi március 8-án az ifjúság általános, egyöntetű és céltudatos vallásos nevelése végett az erdélyi kerület theol. tanárai, gimn. igazgatói és vallásos tanárai. Az ilyen vallásos paedagogiai kongresszusok tartása kimondhatatlan haszonnal jár. De egyetemes konventünknek is közre kell működnie e tekintetben minden fokon irányadó tantervek megállapítása és tájékoztató módszertan kiadása által. Mint örvendetes tényt jegyzem itt fel két nem rég keletkezett, részben vallásos paedagogiai folyóiratunknak, *Az Útnak* és a *Keresztényen Lelkipádszornak* megjelenését, melyek hasznos útmutatókúl szolgálhatnak hitoktatóinknak.

Az énektanításról, a fogyatékos adatok miatt, képet nem nyújthatok. A legtöbb helyen kielégítőnek látszik, de néhol (Kaposvár, Szekszárd) énektanító hiányában egyáltalán nem tanultak éneket. A hitoktatók próbálták a hiányt pótolni énekszövegek tanítása és énekdallamok gyakoroltatása által. Néhol (pl. Dobosinán) kiváló sikert is értek el e tekintetben. Mindenesetre érezniök kell a hitoktatóknak a vallás- és énektanítás szoros kapcsolatát.

(Vége köv.)

S. Szabó József.

Falusi levél a Sárospataki Református Lapok Szerkesztőségéhez.

Hogy e világon mindennek végének kell lennie!

A napokban egy hír futott végig napilapjaink hasábjain, amely biztosra veszem, felekezeti különbség nélkül minden magyar hazafi lelkét megindította. A sárospataki főiskola tanári karának a memorandum volt ez, amelyben a tisztánimeni református Egyházkerületnek a sárospataki főiskola theologiai és jogi fakultásainak Sárospatakról Miskolcra való áthelyezését fontos indokok alapján ajánlja.

Tekintve a főiskolának nemcsak a református egyház — de egyszersmind a kultúra és a nemzeti nevelés terén szerzett halhatatlan érdemeit — s ezzel kapcsolatban a Sárospatak által bőven kiérdemelt kegyeletet: ezen elhatározás nem lehetett könnyű. Kétségtelen, hogy erre a tanári kart a kegyeletnél is sokkal fontosabb közérdek bírhatta rá.

Azt mondtuk, hogy ezen memorandum felekezeti különbség nélkül minden magyar honpolgárnak a szívéig ért. Ennek így kell lennie — mert itt nemcsak felekezeti iskoláról van szó, hanem egy olyanról, amely közel négyszázados múltjával ércnél tartósabb értékű tanúságot tett arról, hogy munkájával nagy nemzetművelődést teljesített átható sikerrel. Ha ebben feltétlenül igazunk van is; úgy abban, hogy e világon minden túléli magát, csak részben van igazunk. Mert hála Istennek a sárospataki alma mater „csak helyileg” élte túl magát. Az áthelyezés semmit nem változtathat azon szellemén, amely az egyetemes hazának a nagy Vayakat, Kazinczy Ferencet, Fáy Andrást, a deli gárdista Bessenyeit, a nagy jogtudós Kövyt, Erdélyi Jánost, Kossuth Lajost, Kazinczy Gábort, Mocsáry Lajost, a mi gömöri büszkeségünket: Tompa Mihályt; a református egyháznak pedig a valódi Pálapostoli lelkű Apostol Pál és Zsarnay Lajos szuperintendenseket és a többi nagy esperesek között Hegedüs Lászlót és Szentpéteri Sámuel-t adta. Ezen éltető szellem ép úgy fog hatni, alkotni és gyarapítani az idők végéig Miskolcon, a mily áldást hozólag hatott négy századig Sárospatakon, sőt még sikeresebben fog hatni Miskolcon. Részünkről azt szerettük volna, ha már az átköltözés régen megtörtént volna. A sárospataki alma matert nem a nemzet fogja elveszíteni, csupán az a szürke kis város a Bodrog partján. Ez pedig ma már végszükséggé váltott.

A főiskola Sárospatakon halát érdemlőleg teljesítette nagy feladatát „a tudományos képzés” terén. De ne ámítsuk magunkat; önhibája nélkül Sárospatakon többé nem felelhet meg minden irányban nagy hivatásának. A haladó kor és a civilizáció már a tudományos kiképzésen kívül egy másikat is feltétlenül megkövetel: „a társadalmi”. A világért sem akarjuk megbántani Sárospatakot; de tisztelettel kérдем, hogyan lehet ott szó társadalmi nevelésről? Ez lehetetlenség minden kis városban s így Sárospatakon is, hiányozván arra kellő tér ott, ahol legfeljebb szűk körben lehet szó magasabb színvonalú társadalomról. Én is jártam Sárospatakon. Azóta a művelt társadalom növekedett a szolgabíróssággal. De úgy hiszem, hogy ennek a beszámításával is ma is a lelkész és tanár, valamint a városi tisztviselő urakkal s néhány ügyvéddel lezárul a magasabb színvonalú társadalom köre. Nem tudom, hogy van ma; de az én időmben ezen szűk körben is elég szomorú tapasztalásom volt. Kivéve Erdélyi János és Szeremlei Gábor tanár urakat, a többi tanár urak szalonjai nem nyíltak meg az ifjúság előtt, vagy ha igen, csak olyanok előtt, akiknek a cimerében legalább ötágú korona volt. Pedig talán a társadalmi tanulásra ezeknek volt legkevesebb szükségük. Ma pedig a dolog úgy áll, hogy: „a társadalom minden honorációtól feltétlenül megköveteli a jó társadalmi módot.” Az iskola az ily irányú nevelésre képtelen. A kis város nagyon szűkkörű, magasabb műveltségű családjaiban pedig az ifjúság tömege helyet s módot nem találhat. A szűk kör folytán ott van aztán az

átok: a lélekképző női társaság hiánya. Ennek a hián aztán talán most is úgy, mint az én időmben a Patek uram korcsmájában, esetleg még rosszabb helyeken keres szórakozást.

Teljesen tartalmatlan azon ellenvetés, hogy a nagyvárosban még több alkalom van a leromlásra. Ez ugyan látszólagosan igaz. De hát van a mocsárból elég a kisvárosban is. Teljesen megszűnik azonban ezen érv súlya azzal, hogy a kisvárosban teljesen hiányzanak azon levezető csatornák, amelyek bőven megvannak a nagyvárosban: a magasabb társadalmi műveltségű családok, a színház, az internátus s végre a bő alkalom arra, hogy a szegényebb ifjúság tisztességes mellékkeresettel segíthessen baján. Pedig talán ez is csak nyom valamit a latban?

Apropos internátus. Megvagyok győződve arról, hogy a társadalom lehetővé teszi ezt. Hogy pedig ezen levél ne legyen üres szóhalmaz — ezennel szerény módomban arányában az annak idején Miskolcon felállítandó internátusra fölajánlok egyezer koronát. Magában értendővén az, hogy ha már én akkor nem élnék, ezen ajánlatom jogutódaimat is kötelezni fogja. Legyen ez az a kis mag, amely majd mások segélyével terebélyes fává fogja magát kinőni.

A Perényiek, Lorántffyok, Rákócziak szelleme tovább fog majd élni Miskolcon is. Ne adja Isten, de ha ismét szükség lesz reá, a miskolci ifjúság ép oly lelkesen fog a haza védelmére kelni, mint Sárospatakról 1848-ban azok a dicső emlékü vörössipkások — és a mostaniak.

Az pedig már csakugyan fránya frázis, hogy: „az átköltözés durva sértés volna az ősök iránt tartozó kegyeletnek.” Az én véleményem szerint a kegyelet helyes fokmérője: „nem a hol,” de az, hogy „a kegyeletet ott gyakoroljuk, ahol minden irányban megfelelünk az ősök intencióinak.” Sárospatakon ez ma már lehetetlen; Miskolcon teljesen. Ugyanezért szívünk teljes melegével üdvözljük a sárospataki nagyérdemű tanári kar memorandumát.

Végül még pár szót. Nálam a felekezeti szempontok mindig utolsó sorban jönnek tekintetbe. De azokat, akiknél ez a fő: szabadjon arra figyelmeztetni, hogy a sárospataki ifjúság száma évről-évre fogy. Tessék ebből levonni a konzekvenciát. Tessék ezen uraknak arra felelni, hogy ugyan mi hasznuk volna abból, hogy a református ifjúságot végleg elszívja: Budapest, Eperjes és Kassa?

Az pedig talán mégis csak elementáris igazság, hogy „puszta falak között és üres tantermekben lehetetlen az ősök iránt való kegyeletet gyakorolni.”

Az eddig oly üdvösen ható nagy alapítványok és földbirtok nem Sárospatakhoz, de az oktatás és kultúra fejlesztésre adattak. Tehát ezek ép úgy fordíthatók erre salvo jure alieno Miskolcon, mint eddigelé fordítottak Sárospatakon.

Hanva, 1916. április 1.

A hanvai remete.

Az egyetemes tanügyi bizottság gyűlése.

Április 13—15 napjain Budapesten, a konvent székházában tartotta meg a ref. egyetemes tanügyi bizottság f. évi gyűlését a gyöngélkedése miatt távollévő dr. Kenessey Béla erdélyi püspök helyett Dóczi Imre középisk. felügyelő elnöklete alatt. Az elnök megnyitó beszédében mély részvétellel, a legteljesebb elismerés hangján emlékezett meg a bizottság elhunyt

tagjairól: dr. Baksay Sándor dunamelléki püspökről és Kincs Gyula zilahi főgimn. igazgatóról, meleg szavakkal üdvözölte bizottságunk lelkes tagját: Petri Eleket a dunamelléki egyh.-kerület püspökévé történt választása alkalmából; a múlt évi gyűlésünk óta a harcmezőn elesett 7 tanár és nagyszámú tanító emlékezetét jegyzőkönyvünkben örökítjük meg.

A bizottsági gyűlés főtárgyát az egyes szakreferensek előterjesztéseinek meghallgatása és határozati javaslatoknak tárgyalása képezte.

Legelsőben S. Szaló József debreceni főgimn. tanár, középiskolai vallásoktatási szakelőadó terjesztette elő a nem-református középiskolákba járó ref. növendékek vallásoktatásáról szóló s lapunk mai számában olvasható jelentését, amely első kísérlet e kérdés összefoglaló jelentésére. E kérdés nagy fontosságát mutatja az a körülmény, hogy míg ref. tanintézetünkbe 7544, addig 504 nem ref. intézetbe 14457 ref. tanuló jár. Második előterjesztése a vallásoktatás orsz. rendezéséről szólt. Az egyházkerületek a konvent felszólítására elkészítették a nem ref. iskolákban szükséges vallásoktatásra vonatkozó javaslatokat, de e javaslatok nem egyöntetűek, részben hiányos adatokon nyugosznak, számításaik eltérnek, néhol csak a meglevő állapotokat tartják szem előtt, másutt meg nagyon igyekeznek a segílyt megragadni; az 5 egyházkerület összesen 172000 K-t kér a vallásoktatás rendezésére, amennyit az orsz. közalap képtelen nyújtani. Ily körülmények közt legcélszerűbb lesz a részleges segítség, vagyis a segílyezésnek a fokozatosság elvéből kell kiindulnia s lassankint tovább terjeszkednie. Föl kell kérni a közoktatási kormányt, hogy minden olyan állami középiskolánál, hol a ref. növendékek száma legalább 60, állandó ref. vallástanárt alkalmazzon, a hol pedig a növendékek száma ennél kevesebb, ott a lelkész bizassék meg a vallástanítással. 60-on felül van a ref. növendékek száma: Cegléden, Nagyszalontán, Szentesen, Beregszászban, Tordán, Nyíregyházán, Debrecenben (főreálisk.), Désen, Makón, Nagykállóban, Kisvárdán, Brassóban (főreálisk.), Déván, Mezőtúron (felsőleányisk.), Újverbászon, Nagykárolyban; 60 körül vannak a növendékek: Nagyváradon, S.-a.-Ujhelyben, Komáromban, Munkácsan; Budapesten egyelőre még legalább két vallástanári állásra lenne szükség; némely városban két középiskola ref. tanulóinak száma üti meg a 60-at, ilyen: Arad 47+31, Eger 29+31, Kassa 28+14+24+9, Kolozsvár 8+21+13+25, Pécs 139+17+12+27, Szeged 21+29+40, Ungvár 44+27, tehát ezekben is állandó rendszeres hitoktatói állások lennének szervezendők. Alapúl szolgálna ez állások fizetésére 2540 K áll. hitoktatói jutalékdíj, ezt az egyházi közalap egészítené ki lakáspénzzel és korpótlékkal. Budapesten, hol a ref. növendékek száma 970, a két új hitoktatói állást a közalap teljesen a maga erejéből tartaná fenn. Állandó hitoktató-segédlelkési állásokat is kell szervezni 14 helyen; javadalmukat alkotná 1400 K. fizetés és az áll. hitoktatói óradíjak. Az egyházi közalap terhe mindezekre 43000 K lenne. — Bizottságunk az előadó javaslatait elfogadta s ezek alapján fölkeri a vallás- és közoktatásügyi minisztert, hogy a megjelölt helyeken biztosítsa a ref. vallásoktatási állásokat s az így alkalmazott hitoktatókat vegye föl az orsz. tanári nyugdíjintézet tagjai közé; ugyancsak kimondja a hitoktató-s.-lelkési állások szervezését.

A ref. gimnáziumok vallásoktatásáról szóló jelentés kapcsán fölhívja a bizottság a gimnáziumok figyelmét a konfirmációi oktatás egyöntetű rendezésére (az oktatás lehetőleg egy osztályból, a IV. osztályból történjék), továbbá arra, hogy az ifj. könyvtár összeállításánál és gyarapításánál fordítsanak gondot a vallásos olvasmányok és vallásos szemléltető képek beszerzésére is. A felső leány- s polgári iskoláknál és tanítónőképezdéknél, ahol csak lehet, rendszeres vallástanári állások szervezendők; kívánatos a szétágazó tantervek egységbehozatala, ifj. vallásos egyesületek szervezése, vallásos s építő könyvek és képek beszerzése. Az elemi iskoláknál egy bizottság átnézte a vallásoktatás tantervét: szükséges, hogy a vezérkönyv és ismétlő iskolai kézikönyv előállítására nézve tegyen legközelebb javaslatot. Tekintve azt, hogy a középiskolai vallástanári vizsgálat anyaga nincs kellőleg részletezve, felhivatik az öt theol. akadémia tanári kara, hogy adjon jövő évi gyűlésünkre javaslatot a vizsgálati anyag részletezése tárgyában, hogy ennek alapján az egységesen megállapítható legyen.

A jogakadémiák múlt évi állapotáról dr. Kun Béla debreceni egyetemi tanár terjesztett elő jelentést. Legelsőben is a jogi oktatás tervezett reformjáról szólt, amelyre nézve a jogakadémiáktól 3 illetőleg 4 munkát érkezett be bizottságunkhoz. E javaslatok szerint gyökeres reform csak valóságos és állandó hallgatás és tanulás útján lehetséges; minden jogi vizsgálat mindenik jogakadémián lehetőleg legyen; szükséges az állam kellő anyagi támogatása; az előadások látogatása névsorolvasással ellenőrzendő, a numerus clausus a javaslatok nem teszik magukévá; a tanév a külföldi egyetemeken mintájára októbertől július végéig tartson, ellenben a beiratkozások időtartama megszorítandó; minden hallgató 8 félévet hallgasson; a colloquium minden főtárgyból kötelező legyen; a praktikumok, exegetikumok, szemináriumok mindenik jogi főiskolán kötelezően szervezendők; tanfolyam közben alapvizsgálat, a 4-ik év végén egységes államvizsgálat teendő, amely minden szabályszerűen berendezett jogakadémián lehetőleg. Bizottságunk e javaslatokat fölterjeszti a közoktatási miniszterhez. A m.-szigeti jogakadémia egyfelől a háború által okozott kárainak megtérítése iránt ír föl a kormányhoz, másfelől 1—1 jogi tanész felállítását kéri a földművelésügyi és pénzügyminisztertől, mint a vármegye legnagyobb birtokosaitól; bizottságunk, illetőleg a konvent mind a két kérelmet támogatja.

(Vége köv.)

IRODALOM.

* **Öröközöld koszorú hőseink sirhalmára.** Ily címen adott ki Uray Sándor debreceni lelkész, a Vársánap szerkesztője, egy csinos kis kötetet, mely a cimből kivethető alkalmakra írt elmélkedéseket, imádásokat, alkalmi költeményeket, emlékverseket és búcsúztatókat tartalmaz. A 156 lapos kedves kis könyv ára csak 1 K. Melegen ajánljuk olvasóink figyelmébe. Kapható a Hoffmann és Kronovics cégnél Debrecenben. (Szabad kérdeznünk a szerző, ill. szerkesztő úrtól: mióta írják Debrecenben az evangéliumot?)

* **Nagypéntek—Húsvét.** Háborús egyházi beszédek. Irta *Birtha József* lévai ref. lelkész. A füzet tiszta jövedelmét az oroszultá vidéken épülő mező-laborci ref. templom céljára adományozza. Léva, 1916. 8r. 19 lap. Ára 80 fillér. — E füzet tartalma: A golgothai kereszt tanításai (nagypénteki). Ujjászületés—feltámadás (húsvéti). Az imádság áldása (háborús b.). Mindhárom beszéd az alkalmi egyházi beszéd-irodalom közepes termékei közé tartozik.

* **Husvétii üzenet** ref. katonáinknak. 8r. 8 lap. Kiadja a dunamelléki ref. egyházkerület. Tartalma: Husvétii ének a csatatéren. 1916. Baja Mihálytól. Imádság. Husvétii harangszó. Dr. Patay Páltól. Imádság. — Tartalmas alkalmi ajándék-füzet a baretéren viaskodó ref. katonáknak.

* **A német idealizmus és a háború.** Különlenyomat a miskolci közművelődési egyesület „Szóval s tollal a hazaért” című könyvéből. Irta *dr. Trócsányi Dezső* miskolci ref. főgimn. h. tanár. Miskolc, 1916; 13. l. A tél folyamán a miskolci közművelődési egyletben tartott felolvasás, amely 1. ismerteti Kantnak és Hegelnek a háborúval szemben elfoglalt elméleti álláspontját s 2. bemutatja, hogy micsoda erőpróbát képviselt 1813-ban, 1870-ben s képvisel ma az idealista gondolat, a kategorikus imperatívus, a föltétlen köteleességteljesítés szava. Az idealizmus eszméinek s különösen Fichte ideális és nemzeti törekvéseinek hű ismertetése és méltatása.

* **E. Molnár, Une nouvelle méthode en psychologie religieuse.** Ezzel a címmel jelent meg dr. *Molnár Jenő* dévai ref. lelkésznek egy tanulmánya a genfi *Archives de Psychologie* című folyóirat 1915. dec. havi füzetében, amely a szerzőnél különlenyomatban is kapható (ára 1 K). Molnár J., aki pár évvel ezelőtt Gourdegeni philosophus vallásbölcsezetéről írt egy magvas tanulmányt, jelen dolgozatában a *valláspsychológiának egy új módszerét* ismerteti, amelyet ő próbált először alkalmazni, s amelyet ő *La méthode des graphiques individuels*-nek (Az egyéni graphikai följegyzések módszerének) nevez. E módszer, mint neve is mutatja, abban áll, hogy a megfigyelendő személy benső állapotáról, élményeiről pontos naplót vezet, napról-napra 2 óránként pontosan följegyzí egy ábrán, — amely a vallásos emelkedettség és bűnös állapot különböző fokozatait mutatja — hogy mikor mennyire közeledett Istenhez, vagy tavolodott el tőle. De miután minden lelki mozgalomnak bizonyos gyakorlati magatartás, tevékenység felel meg, egy másik megfelelő táblázaton párhuzamos cselekedeteit — a köteleesség hűséges teljesítését vagy az önző egyéni célok után való futkosást — is híven följegyzí. A szerző 3 egyént vetett ilyen megfigyelésnek alá, miután előbb 15 kérdőponttal felvilágosítást szerzett érzés- és gondolatvilágukról, főként vallásos felfogásukról; közli megfelelő táblázatok kíséretében, az illető egyének válaszait és több napra terjedő önmegfigyeléseit, végül összefoglaló következtetéseket fűz hozzájuk. Szerinte e módszer egyedül alkalmas arra, hogy a benső önbírálat lefolyását és jelentőségét előttünk feltárja. — A derék dolgozatot szívesen ajánljuk a vallásos problémák tanulmányozóinak figyelmébe, a szerző iránt pedig, aki genfi tanulmányait így szépen értékesíti, elismerésünket fejezzük ki.

* **A világháború naplójából.** Alkalmi cikkek. Irta *G. Nagy László*. Ára 1 kor. Nyiregyháza, Jöba E. nyomdája, 1916. 88 lap. — A szerző, aki 2 évvel

ezelőtt végezte főiskolánkban, mint joghallgató tanulmányait s a záróünnepélyen halommal kapta a különféle kitüntetések, a háborús esztendő alatt szabolcsi falusi magányában — tanulmányai s hivatalos teendői mellett — szívesen írogatott a vidéki lapokba aktuális, vagyis háborús cikkeket s ezek javából bocsátott itt közre egy kis kötetre valót. Erdemes őket elolvasni: ügyes, eleven előadás, jó megfigyelés, eléggé széles látókör és emelkedett felfogás jellemzi valamennyit; némelyik okos, komoly fejtegetés, a másik inkább a szívet akarja megragadni; mindenik cikk hű tükre annak a lelki állapotnak, amelyen e háború folyama alatt mindnyájan végimentünk; — a pap és tanító jelentős szerepét a háború után való újjáépítés munkájában nem egy helyen hangsúlyozza; a 67—68. lapon közölt szép levél, miért ne árúlnók el, a szerző nővéréről szól. Hisszük, hogy a főváros, hová most került, még több alkalmat fog neki szolgáltatni írói készségének kifejtésére.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Lapunk t. olvasóinak és t. munkatársainknak boldog húsvéti ünnepeket kívánunk!**

— **Gyászír.** *Bornemisza István* ladamóci ref. lelkész ápr. 11-én életének 32-ik, áldásos működésének 6-ik, boldog házasságának 7-ik évében övének s híveinek őszinte fájdalomra elhunyt. Gimnáziumi s theol. tanulmányait Sárospatakon végezte. Rövidre mért földi pályáján szorgalmas, nemes lelkű, hűséges lekipásztor volt. Temetése 13-án ment végbe. Az udvaron Szeghő Béni zempléni lelkész halotti imádságot, a templomban Enyedy Andor sátoralja-új helyi lelkész halotti beszédet, a temetőn pedig Sallay István kisbári lelkész búcsúbeszédet mondott a korán elköltözött felett. Édes anyja, neje, egyetlen gyermeke, gyülekezete, rokonai áldják emlékezetét.

— **Hazafias ünnepélyek.** A sárospataki m. kir. állami tanítóképző-intézet tanári kara és ifjúsága, a gyakorlóiskola növendékeinek részvételével 1916 évi május hó 1-én, délelőtt 10 órakor, az intézet tornacsarnokában a Kárpátoknak hazánk védelmében elpusztult falvai javára *hazafias ünnepélyt* rendez, amely alkalommal *Hodossy Béla* igazgató fog alkalmi beszédet tartani. — A főgimnázium tanári kara és tanulóifjúsága május 2-án d. e. 10 órakor a Kárpátok jelentőségének méltatására s a kárpáti elpusztult falvak javára hazafias ünnepélyt rendez, melyen *Csontos József* főgimn. tanár fog alkalmi beszédet tartani. Ez ünnepélyekre a rendezőségek a közönséget tisztelettel meghívják.

— **„Nyilatkozat.”** E címen a „Magyarország” budapesti napilap szerkesztőségének a következő sorokat küldtem: „Tek. Szerkesztőség! Méltóztassék becses lapjában kijelenteni, hogy *Kun Dániel* volt sárospataki bírónak az az állítása (Magyarország 1916. ápr. 18. sz.), mintha a „Sárospataki Ref. Lapok”-ban *dr. Buza László* jogtanárnak a sárospataki jog-és theol. akadémia Miskolcra való áthelyezése ügyében írott cikke „tudomásom nélkül” jelent volna meg s azt abba „becsempészték” volna — a valóság-nak nem felel meg. Tudomásom volt a megjelenéséről s abba — tekintettel a felelős szerkesztő állás-

pontjára, amely szerint a felvetődött nagy kérdés *komoly, tárgyilagos vitatásának* helyet engedünk — belé is nyugodtam. Nem nyugodtam belé azonban nevemnek a vitába való önkényes bevonásába s azt határozottan helytelenitem." Sárospatak, 1916. ápr. 18.

Radácsi György,
a „Sárospataki Református Lapok”
főszerkesztője.

— **Kérelem.** Tisztelettel kérem a nt. lelkes urakat, hogy abban az esetben, ha működésük helyén valamely ragályos betegség (hólyagos himlő stb.) járványszerűleg lépett fel, a főgimnáziumi tanulóknak Sárospatakra való visszajövetelét egyelőre ne engedjék meg.

A főgimn. igazgatósága.

— **A zsoltár revisióját előkészítő bizottság** április első hetében 4 napig ülésezett Budapesten s az egész anyagot végigtárgyalta. A próbaénekeskönyv még a konvent tavaszi ülésére elkészül s 3000 példányban meg fog jelenni hozzászólás végett; a közelebb összeülő zsinat fogja aztán kimondani, hogy az átdolgozott énekeskönyvet elfogadja-e vagy sem. Az átdolgozásnál, mint egyik résztvevő írja, „a megszokotthoz, a tisztes régihez való ragaszkodás” volt a főelv. Megjelenése után ismertetni fogjuk.

— **A nyíregyházai ref. leányinternátus** két évi szünetelés után a jövő 1916—17. iskolai évre ismét megnyílik, miután a sebesült katonáknak nincsen többé reá szükségök. Fölvételre való jelentkezések május 15-ig a ref. lelkesi hivatalhoz intézendők. Az ellátási díj a régi 500 K-nál körülbelül 60%-kal lesz magasabb és mosatást az intézet nem vállal.

— **A sárospataki akadémia** áthelyezésének kérdésével több fővárosi napilap foglalkozott: A *Pesti Hírlap* ápr. 1-i számában, az akadémiai tanári kar emlékiratának rövid ismertetésével kapcsolatosan ezeket írja: „Úgy véljük azonban, hogy e tekintetben (t. i. az áthelyezés tekintetében) túlló a célon s nem ragaszkodik valami nagyon a komolysághoz, mert hiszen a főiskolának Miskolcra történő áthelyezését olyan maradandó alkotásnak akarja minősíteni, amivel a reformáció négyszázados évfordulóját emlékeztetéssé lehetne tenni.” „Reméljük, hogy (áthelyezés esetén) az egyházkerület nem fogja kimondani, hogy ezen cselekedetével a reformáció négyszázados évfordulóját ünnepli és teszi örökké emlékeztetéssé.” — A *Magyarország* ápr. 3-iki számában Kun Dániel Sárospatak volt főtírája polemikus hangú cikkben kél Sárospatak védelmére az akad. tanári kar emlékiratával szemben. Ugyane lap ápr. 5-iki számában az akad. tanári kar nevében Rohoska József akad. igazgató nyilatkozatot tesz közzé, melyben védi a tanári kar eljárását. — Az *Az Est* ápr. 6-iki számában Pásztor Árpád „A sárospataki forradalom” c. cikkben foglalkozik a nagy kérdéssel. Cikkének egyes részleteivel a lapunk 16-ik számában olvasható „Két nyilatkozat” c. közlemény foglalkozik. (Folyt. köv.)

— **A negyedik hadikölcsön.** Jankovich B. vallás- és közoktatásügyi miniszter körrendeletben hívta fel az iskolák és tanintézetek igazgatóinak figyelmét a negyedik magyar hadikölcsön sikerének biztosítására; utal a németek példájára, hol a negyedik hadikölcsön bámulatos eredménye elsősorban annak a céltudatos és lelkes agitációnak volt köszönhető, amelyet a német tanítók és tanárok az iskolában és a társadalomban az ügy érdekében kifejtettek. Hívják fel nálunk is a tanítók és a tanárok a tanulói ifjúságot, hogy

ne csak magok adják oda megtakarított filléreiket a hazájávéra kölcsönképen, hanem szüleiket és hozzátartozóikat is buzdítsák a kölcsönjegyzésben való részvételre. Hisszük, hogy a miniszter felhívásának meglesz a kellő fogantatja s a hadikölcsön sikerének biztosításában a mi iskoláink is teljes mértékben ki fogják venni részüket. — Ugyane célra az egyes gyülekezetek kölcsönre kihelyezett tőkéit is célszerűen föl lehetne használni.

— **A Pesti Hírlap** a háborús viszonyok és a papírszükség dacára is a legterjedelmesebb és legbővebb tartalmu ujság maradt napilapjaink között. A harcetek eseményeinek részletes megírását napról-napra kitűnő térképekkel kíséri. A Pesti Hírlapnak minden harctéren külön tudósítója van. Múltán legkedveltebb és legelterjedtebb napilapja tehát az országnak. A Pesti Hírlapot minden hó 1-től és 15-től kezdve meg lehet rendelni. Egy hóra 2 kor. 80 fill., negyedévre 8 korona. A Pesti Hírlap és Az Érdekes Ujság együtt negyedévre 12 kor. 50 fillér. A Pesti Hírlap és a Képes Ujság együtt negyedévre 10 kor. 50 fillér. Az előfizetési összegeket legcélszerűbb postautalványon küldeni a Pesti Hírlap kiadóhivatalának (Budapest, Vilmos császár-út 78.).

Szerkesztői üzenetek.

B-n. A *Lelkesegyesület* 15. számában a Balkán államok kulturális átalakulásáról és 16. számában Csokonai V. Mihály eddig ismeretlen verseiről szóló közlemény szóról-szóra lapunkból vétetett át.

L-s S. Előadását megkaptam, de tárgyhalmazz miatt csak a jövő számban közölhetem.

Most jelent meg!

MENNYORSZÁG KAPUJA

Imádságok konfirmált és felserdült ifjak és leányok számára. Irta: **SZOLNOKY GERZSON.**

A hivatott imáiro nagy hiányt pótoltt ezen könyvecske megírásával. Van e kis zseb-könyvben a hétköznapi, vasárnapi, bűnbánati és ünnepi imádságokon kívül több alkalmi imádság is az ifjúság életében előforduló fontosabb alkalmakra és kedélymozzanatokra.

Ára a **168 oldalra** terjedő 12½×8½ cm. nagyságu, **zsebbe tehető** könyvnek **díszes kemény vászonkötésben** 1 korona 20 fillér.

A nagytiszteletű Lelkeszi Karnak **10 példány** megrendelésnél darabját **96 fillér**, **25 péld.**-nál **90 fillér**, **50 péld.**-nál **84 fillér**, **100 péld.**-nál **78 fillér**, **1000 péld.**-nál darabját **66 fillér** kedvezményes áron szállítjuk.

Kapható

Hegedűs és Sándor
protestáns irodalmi könyvkiadóhivatalában DEBRECENBEN.

SÁROSPATAKI REFORMÁTUS LAPOK

A TISZÁNINNENI REF. EGYHÁZKERÜLET ÉS A SÁROSPATAKI FŐISKOLA KÖZLÖNYE.
MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

ELŐFIZETÉSI DIJ		Főszerkesztő	Felelős szerkesztő és kiadó	HIRDETÉSEK DIJA:	
Egész évre	10 Kor.	RADÁCSI GYÖRGY	DR. RÁCZ LAJOS	Egész oldal	32 Kor.
Félévre	5 "	Főmunkatársak:		Fél "	16 "
		HARSÁNYI ISTVÁN	DR. BUZA LÁSZLÓ	Negyed "	8 "
				Nyolcad "	4 "

TARTALOM: *Radácsi György*: A napi kérdéshez. II. — *Lőkös Sándor*: Előadói vélemény a spataki akadémia áthelyezése tárgyában. — *Dr. Finkey Ferenc*: Zárszó a spataki akadémia áthelyezésének kérdésében. — *R-s*: Az egyetemes tanügyi bizottság gyűlése. (Vége.) — *Varga Imre*: Lelkészértekezleti gyűlés Felsőborsodon. — Vegyes közlemények. — Szerkesztői üzenetek. — Pályázati hirdetés. — Hirdetés.

A napi kérdéshez.

II.

A 300-ados örömnép emlékezete mint valami fényes felhő lebegett a 60-as évek sárospataki főiskolája felett s a *Lorántfy Zsuzsánna* és *Comenius Ámos János* gipsz-mellszobrát — *ifj. Br. Vay Miklós* kegyeletes alkotásait — úgy tekintettük ott a nagy könyvtár karzatán, mint helyeslő pecsétet a multra és némán is hangos intelmet a jövőre. — Örömet valom be, hogy egy kicsikét büszkéek is voltunk mi. a 60-as évek diákjai arra, hogy a Rákócziak és Vayak iskolájának neveltjei vagyunk.

Láttuk a pátens elleni küzdelem hullámai közül töretlenül kikerült magyar protestantizmus fellélegzését, fundamentumos építkezésekre való vállalkozását; láttuk a sárospataki főiskola jogakadémiájának újjáalakulását, a világi és egyházi elemnek a főiskola sorsáért, ennek biztosításaért megindított munkás beavatkozását, az *id. Br. Vay Miklós* fényes neve körül az áldozók seregének gyülekezését s ennek nyomában a jogakadémia életének fellendülését. — Kardos, sarkantyús jogászok tetszetős csoportjai rajzottak a főiskola udvarán és megyei gyűlésekre vonultak a tornyos keresztépület alatti szerény tanterembe, hol a professoruk vezetése alatt a korábbi *Nándor vármegye* szellemében vitatkozva, szónokolva, peres kérdések tárgyalásával birkózva, készítették magukat az életre, hogy a Rákócziak és Vayak iskolájának tisztességére válhassanak.

Láttuk itt a *Magyar Irodalmi Önképző Társulat* („Sárospataki Ifj. Egyesület”, illetőleg Szépmű-egylet) szellemi tornáztatását megfelelő gondos tanári vezetés alatt s benne a jogászok és theologusok élénk bajvívását s többen lehetünk még ma is boldog tanúi annak, hogy a Varga János, Szemere Bertalan, Erdélyi János örökségét kegyelettel becsülték a nem méltatlan örökösök s a társulat céljainak hű szolgálatával megmenthették magukat sok hiábavalóságtól s az ifjúság nyomában olázkodó kísértésektől. Ez a társulat már 1886-ig négy kötetnyi kiadványával igazolta, hogy nemcsak dolgozik, hanem a nyilvánosság ítélete elé is oda mer állani s ezenfelül is annyi jelét adta hivatottságának a későbbi idők

folyamán is, hogy a Szemere Bertalan szép lelke is meg lehetett vele elégedve s *Szemere Miklósnak*, a volt pataki diáknak, a lasztóci költőnek meleg üdvözlét is kiérdemelte. („A pataki önképző társulathoz.”)

Láttuk itt az *aratási vizsgálatok* (examen) idején a hivatalos ellenőrzők, a közeli s távoli érdeklődők, a régi diákok tekintélyes és szépséges táborát, akik jöttek, hogy bíráljanak, gyönyörködjenek s megteljenek a lelkök az ifjúság szellemi mutatóványainak kedvességével, az énekkar dalainak művészi hatásaival, a vívó-versenyek, különféle erőmutatóványok izgalmas változataival. — Néhány óra a főiskola levegőjében — hányan voltak boldogok, akik két napig is tengelyen utaztak, csak hogy a Rákócziak és Vayak iskolájával érülközzenek s multjának változatokban gazdag történetével szent ölelkezést tartsanak!!

Láttuk a *március 15-diki ünnepélyek* megindulását, a helybeli és vidéki közönségnek ezek iránti felemelő érdeklődését s érdeklődésének meghatározó növekedését. Egész nagy vidék ölelkezése volt minden márciusi ünnep is a főiskola tanári karával és ifjúságával mindaddig, amíg politikusokká nem lettünk a lelkesedésünk mérséklésében és irányításában.

Sok egyebet is láttunk itt a főiskolában az idők folyamán. Láttuk az előjáróság és tanári kar vállvetett munkálkodását az iskola versenyképességének biztosításaért. Láttunk tantervek születését, kormányzati, fegyelmi szabályok javítását az új idők követelése szerint. Láttuk az *akadémiai oktatásnak egyetemi színvonalra emelését* s a főiskolának ez irányban való előjárását (Br. Vay Miklós, Erdélyi János, Hegedűs László), a tanári létszám szaporítását, a tanári javadalom lehető emelését; láttuk a *Horváth Mária és Simon* testvérek lelkének a 300-ados intézet javára való hódolatos megnyilatkozását s mindezek nyomán éreztük magunkban és másokban is annak a hitnek erősödését, hogy a sárospataki főiskola miként a letűnt idők viharait, úgy az új idők nagy követeléseit is kibírja.

Országos becsülete volt a *Sárospataki Füzetekkel*; népiskolai és középiskolai kiadványait ismerte, használta mind az öt ref. egyházkerület, sőt használták az ág. ev. egyház iskolái is. Nyomdájának tisztessége felért a fővárosig; görög-magyar nagy

szótárával egyedül állt a tanügyi irodalomban s a tanügyi körök elismerésében. Tanügyi eszmékkel, gondolatokkal hosszú időn át vezérszerepben jelentkeztek tanárai s felhatott a szavuk zengése a legfelsőbb tanügyi körökig (gimn. tantervek stb.).

Szemünk láttára alakult itt a nevelésnek egy újabb fegyveresháza a *Felméry Lajos* lángoló buzgósága folytán, — az u. n. *Szépészeti és művészeti múzeum*. Összeénekeltek mint énekkar s összeszónokoltuk, összetáncoltuk az alapját, mint hevülő diakság s gyönyörűség volt tudnunk, hogy ezzel az alkotásunkkal is mintává lettünk amellett, hogy a legméltóbban áldoztunk a Comenius szellemének is (szemléltetés).

Szemünk láttára emelkedett itt ki az öreg iskolakert fái között a Horvath M. és S. emlékét örökítő ifj. Br. Vay Miklós féle jelképes szobor, amely míg művésziességével tanít, nevel, jelmondatával a tudomány megbecsülésére serkent („A tudomány hatalom”), merengésre, elmélyedésre készítet s kegyeletes érzelmeket is ébreszt, tehát a legnemesebben szolgálja a főiskola célzait, sőt mintha a főiskolai kert iránt való kíméletet is törvénné tenné...

Szemünk láttára s a tanügyi férfiak (főiskolaiak, tanítóképezdeiek, helybeliek, vidékiek) általános nagy rokonszenve mellett — mint magasabb közszükség eredménye — létesült itt 1873-ban a „*Sárospataki Irodalmi Kör*“, meg a vén collegiumi épület boltozatos tanacstermében a *Szinyei G.* tervezete szerint. Ne csak a szárnyas angyal (mint ősi címer) ábrázolja a főiskolát, hanem a tanárai s kiadványai által képviselt, azokból kiaradó szellem hintse szét innen a hit és tudás tisztított magvait s gyűjtsön a főiskola körül egy szent gyülekezetet, nemes és jó cselekedetekre igyekezőt! Ebben a tekintetben is a nagy elődök s a fejedelmi alapítók hűséges szolgálai voltunk, úgy hittük.

Szemünk láttára történt itt, sok öregedő szív csendes zajongása közben, a régi épületek nagyobb részének szétbontása s az új követelések szerinti újjáépítése (1875—77). A *Beleznay- és Paradicsom-sor* estek áldozatúl a tornyos kereszt-épülettel együtt. Még ma is halljuk a csákányok csengését és látjuk a szapora szikrazását a kemény kőfalakon. Előljárók, tanárok, diákok, helybeli és vidéki érdeklődők áhítatos szemlélődése és mesemondó emlékezése kísérte ezt a rombolást, amelynek csak egy felemelő mozzanata volt, t. i. hogy nevelési és oktatási érdekek követelik s a jövőndő biztosítása így parancsolja. — Ezek a magas szempontok érvényesültek ugyanekkor a főiskola telke körül lévő kisebb-nagyobb épületek (észak felől 2, délfelől 4) szétrombolásában is, ami által kétségtelenül rendkívül előnyösen változott meg az Öreg Collegium képe. Elvesztette zárdaszerűségét, tágassá lett az udvara, világosakká váltak a tantermei, volt levegője, napfénye, úgy, amint azt ma is tapasztaljuk.

De láttuk a reform-munkának egyéb jeleit is. A főiskolai kert igézetesen megnövekedett, a régi és új kert érüklözési pontján pedig egy akkor még páratlan *tornacsarnok* épült (1878) a testi nevelés rendszerezése végett olyan szabad térrel és annyi kedves levegővel, amennyi a test és lélek elevenítésére egyaránt dúsán elegendő.

Nem volt-e jogunk mindezekben és sok egyében is a jövőndő biztosítékait üdvözlünk s nem

volt-e jogunk bátorsággal tekinteni minden következhető eshetőség elé?!

* * *

Hogy a sárospataki főiskola nem csúszott le a rendeltetésszerű alapjáról és helyesen szolgálta nagy feladatait, azt a külső-belső bizonyítékok hosszú sorozata teszi kétségtelenné s illetőleg feljegyezve találjuk a főiskola évi értesítőiben, ahol az akadémiai és gimn. igazgatók írják az egyes isk. évek történetét — a saját lelkők világítása szerint ugyan, de legtöbbször a történetíró tárgyilagosságával.

Hatvan éve már, hogy a sárospataki főiskola nyomtatott jelentésekben, illetőleg értesítőkben számol a nyilvánosság előtt.

Nincs egyetlen „Értesítő“-je sem, amely büszkeséggel ne gondolna a több százados mult felemelő, munkára, tettekre készítő emlékeire, a minden tiszteletet méltán megkövetelő hagyományokra. Az igazgatók nagyobb része az évnitó beszédekben, az év végén felolvasott beszámolóikban szinte sütkérezik az ősi fényben s a falakban, a porszemekben is intelmeket lát és olvas s jajt kiált azokra, akik a dicső ősök nyomait oldatlan sarukkal akarnák taposni. A gondnokok, algondnokok, püspökök az elévülhetetlen hála szent kötelékeivel kötözik össze a multat a jelennel s versenyeznek az igazgatókkal a letűnt idők magasztalásában s egy bántó hang sem csendül meg ezekben a hymusz- és ódaszerű emlékezésekben a főiskola földrajzi helyzete ellen sem, sőt gyakran halljuk az értesítőben is a kis város előnyeinek emlegetését, levegőjének magasztalását. Ha kivételesen — *rendkívüli kivételként (!)* — akadt valaki, aki az iskola szellemébe való bemélyedése előtt ellenkező nyilatkozatra bátorzkodott, később az is a megtért fiú őszinte beismerésével hintett hamut a megtévedt fejére...

Hadd álljon itt néhány bizonyosság legalább a közelebbi évek „Értesítői“-ből! Leginkább azokból, akiknek bizonyosságtétele egy vagy több okon is különösebb sullyal esik a mérleg serpenyőjébe.

* * *

Dr. Ballagi Géza, a budapesti születésű és nevelésű jogász, így ír 1888-ban mint sárospataki akad. és közigazgató az év végén tartott beszámoló elmélkedésében: „A sárospataki főiskola, mely negyedszáz év viharaival képes volt dacolni, sokkal szilárdabb alapokon nyugszik, semhogy bármely viszonyok közt is akadályozható volna missziójának betöltésében... Hogy főiskolánk a fokozatos fejlődés útján gyorsan halad előre, azt a lefolyt tanévnek az alábbiakban előadandó története is bizonyítja. De ez a történet mást is bizonyít. Azt t. i., hogy *szeretettel csüggyünk mindannyian az alma materen s mindannyiunk előtt, kiket a sors a főiskola szolgálatára rendelt, ama magasztos ideál lebeg szüntelenül, hogy főiskolánkat, a hazai protestantizmusnak ezt a féltett kincsét, az elődök hagyományaihoz híven, szellemileg és anyagilag megerősödvé adjuk át az utódoknak.*“

Ugyanő a következő évben így számol be a főiskoláról: „*A mi főiskolánk szelleme ma is ugyanaz, ami évszázadokkal ezelőtt volt, nevelési iránya sem változott; rendeltetését illetőleg hasonlóképen ragaszkodunk az ősi hagyományokhoz, amennyiben folytonosan az lebeg a szemünk előtt, hogy főiskolánk a szegények iskolája maradjon olyan értelemben, hogy*

lehetővé tegye a prot. társadalom legszegényebb tagjára nézve is gyermekeinek neveltetését.

Ugyanő ugyanekkor az elhunyt Makay Dániel ungvári lelkész és főiskolai igazgató-tanácsos emlékét azért dicsőíti, mert... *jéltékeny gonddal örködött a felett, hogy iskolánk az ősök hagyományait meg ne sértsé s maradjon az, aminek lennie kell, maradjon a hamisítatlan prot. szellemről áthatott, a prot. érdekeknek szolgálatában álló „szegények iskolája.”*

Dr. Zsindely István jogtanár, akad. és közigazgató, 1899-ben tartott évnyitó beszédében egyebek közt így buzog az ifjúság előtt: ... *„Megnyílnak előttetek a negyedszázados tanintézet gazdag gyűjteményei, hol a szépre és jóra törekvő ifjú lélek megtalálja előhaldadásának, művelődésének eszközeit, munkára lelkesítő nagy szerű forrásait... Egy pillantást vetve a mi társadalmi viszonyainkra, aggodalommal és fájó érzéssel látjuk itt a hibás irányokat és káros kinövéseket. Gyökeret vert az önzés, az egyéniségnek minden áron való érvényesítése, a külső jutalmak utáni vágy, a közérdek és a közszellem elhanyagolása... Istennek hála a mi főiskolánkat még nem érintették a mai kor ferde kinövésai és divatos irányai. A kisvárosi élet csendjében, az egyszerű életviszonyok között nincsenek meg a kísértések ezer különböző nemei: az egyszerű szív és egyszerű lélek hazája ez, hol az erkölcsi érzék épségét, az érzelmek és törekvések emelkedettségét a mai kor divatos jelszavai még nem zavarták... Küzdeni a tudományért, ez volt a cél a múltban s ez legyen az első feladatotok a jövőben is nemes ifjúság!... Oh mert ez a mi több százados főiskolánk a nagy emlékek, a nagy törekvések és nagy szenvedések hazája... A nagyszerű ősök, a Perényiek. Dobók, Rákóczyak midőn az új vallás iránti lelkesedéssel az iskola alapjait lerakták, messze a jövőbe látó szemekkel azon elvöl indulnak ki, hogy a magasztos cél sikere érdekében be kell plántálni ez eszméket az ifjúság szívébe, hogy hirdesse és terjessze az új hitnek áldásos tanait, hogy az egyháznak egy védbástyája, a tudománynak egy oly szent hajléka legyen, hol a szabad gondolkodás és hazaszereget lángja örökké lobogjon.”*...

* * *

Novák Lajos akadémiai és közigazgató 1902-ben így kezdi évi beszámolóját: *„Örök időre állított intézetek”* arculatán s így a sárospataki főiskolán is, egy év eltűnése nagy ritkán hagy mélyebb barázdákat.” Ugyanő ugyanakkor ilyen vallomást tesz a főiskoláról: ... *„rég hírnevéhez méltóan szent hagyományaihoz való hűséggel szolgált a szabad szellemű, de gyökeresen nemzeti jellemű művelődés ügyét s ennek urasága alatt a saját, de az előbbivel mindig teljes összhangban álló céljait”*...

Ugyanő a Tompa Mihály rimaszombati szobránál nagy tetszést aratott festő költeményszerű beszédében így dicsőítette „az Alma Matert, aki keblére ölelte a nép fiát... és egyre ontotta, a fiú pedig egyre itta az élő vizeket. Ime a forrásai!”

„Első a gyönyörű tájék, egyik peremével a Hegyalja kúpos, tüzes hegyeire támaszkodva, másik peremével a Bodrog-közön át a tiszai síkkal ölelkezve össze... A hegy, völgy, liget és fensík, a patak, ér, folyó, a tó és a tenger együvé varázsolt világa volt az, változatos, kimeríthetetlen virulattal és állatvilággal, megragadó és elfelejtethetetlen természetű tüneményekkel... De volt egy másik tájék

is, a mely már a lélek szemei előtt tárult fel s ez a *háromszázados múlt nagy dicsőségével, nagy szenvedéseivel, de oly hagyományokkal, amelyeknek gyűjtő címe ez a pár szó: magyar nemzeti műveltség, magyar nemzeti szabadság.* Nemcsak édes ajkú professorok: néma kövek, méla romok predikálják ott ezt és a köhalmoknak és a rejtekeknek vannak szellemeik és jeleneik, hatalmas szellembajnokok, diadalmas és letiport szabadsághősök, fejedelmi nők, fejedelmibb anyák társalognak ébren és álomban a múltba mélyedt lélekkel...

Ugyanő a főiskolát látogatásával megtisztelő Gr. Tisza István, mint dunántúli főgondnok előtt így mutatja be a Rákóczyak és Vayak kollégiumát 1910-ben: ... *„itt minden munka, mindenik alkotás, valamennyi intézmény, a nyereség, a veszteség, a dicsőség, a szenvedés, még a rom is az eléje tűzött nagy eszmények szolgálatáról beszél. És nekünk, az utódoknak feladatunk ma is csak az, hogy ezt a beszédet értsük, lelkes szavakba, élő tettekbe foglaljuk és a mai idők követelményeivel párosítva oltuk be a formáló kezeinkre bizott fogékony muzsaszeregbe. Ez a kötelességünk s ha kell dicsekedésünk is. — Azaz, ha már dicsekednünk is kell, mégsem ez, hanem az, hogy a szegények iskolájának hívjak bennünket. Áldott legyen a Lorántfy Szusánnak, a Pálóczy Horváthok, a Mudrány Andrások nagy szíve, hogy annak hivatunk! — Nagyméltóságú Gróf, Kegyelmes Uram! E puritán falak között, a nagy városok fényétől, a nagy világ erkölcsétől mentes szigeten, nincs semmi drágaság, nincs semmi ékesség, csak egy, az, hogy nemzetünk legéleterősebb, de egyuttal legvagyontalanabb osztályainak fiait — aránylag még ma is kis megterheléssel nevelhetjük a magyar közélet szellemi munkásaivá. Ez az egy ékessége, ez az egy dicsekvése van ennek a főiskolának!”*...

Gr. Tisza István halásan köszönte, hogy alkalmat nyert *„ennek a minden magyar ember előtt egyaránt becses intézménynek a meglátogatására”* s majd — egyebek közt így szolt: *„Uraim! azok a magasztos célok, a melyeket századok óta szolgál ez az intézmény és bizonyára a jó Isten segédelmével századok múlva is szolgálni fog, — azok élni fognak, azok a maguk áldást hozó hatását éreztetni fogják... még akkor is, a mikor rég el lesznek feledve mindazok a célok, mindazok a küzdalmi pontok és mindazok az emberek is, a kiket ma a pártpolitika előtérbe állit.”*

Dr. Szabó Sándor, mint akadémiai és közigazgató az 1913. év júniusában tartott évzáró beszédében a jogi oktatás körül burjánzó ferdeségeket, *„az egyetemi s tanyai rendszert”* stb. kemény bírálatban részesítvén, egyebek közt ezeket is mondja: *„A törvény szerint felállítandó debreceni és pozsonyi egyetem telkeinek megállapítása körül követett huza-vona az egyetemeknek a városokból való kivitele kilométerekre menő távolságokba — a tiszta jó levegő biztosítása céljából — megdönti azt az álláspontot, hogy az egyetemek csak nagy városokban állíthatók. Az egyetemi épületek elhelyezése mellett felhozott érvek egyenesen a kisebb, egészséges vidéken fekvő városokat jelölik ki az egyetemek helyeiül, hol az a városban benn építhető s nem kell a várostól kilométerekre menő távolságba kivinni... Mi mélyen elítéljük azt a rendszert, mely az egyetemek felállításánál a „ki ad többet” elvét követi, mely a nagy városokat jelöli ki az egye-*

temek színhelyéül s az egyetemeket azután a városokból nagy távolságra kiviszi... Ez az eljárás azt a logikai következtetést vonná maga után, hogy az **egyetemek Sárospatakon, Kassán stb. volnának felállítandók, hol a megkívánt feltételek a városok részéről hozandó nagyobb áldozatok kivételével — együtt vannak.**

Tovább is megy. Pálcát törve a kis városok mellett — így biztatja a sárospataki főiskola közönségét és önmagát: „**Legyünk türelemmel . . . meg fogjuk érni, hogy a jelenlegi főiskolák jogakadémiái a kötelező doktorátusi kényszer fenntartásával, fakultási jelleggel ruháztatnak fel s ezek a csonka egyetemek jobbak is és népesebbek is lesznek mint a nagy egyetemek; létesítéssükhöz pedig nem kellének milliók s hol a jogakadémiák szervezete a megállapított szabályzatnak megfelel, azonnal megvalósíthatók volnának.**”

Tehát le a nagyvárosi egyetemekkel s elő a kisvárosiakkal s ezekben egyelőre a jogakadémiákkal — a biztos virágzásra!!

Ugyancsak a nev. igazgató ugyanekkor ezeket is hirdeti: „**A sárospataki főiskola élete bizonyos tekintetben hasonlít a nagy természethez, amennyiben fennállása nincs bizonyos évekhez, mulandósághoz kötve. A mi számításunk szerint élete örök . . .**” (t. i. az ő és elvtársai szerint.)

Hadd álljon itt még az 1908—09 évi értesítőnek egy egészen alkalmoszerű bizonyossága!

Dr. Ballagi Géza, a lelkes tanár, az országossá nőtt író s a M. Tud. Akadémia tagja idő előtt elhunyt. Ezt a veszteséget a gyászoló család, a főiskola előjárósága, tanári kara és diáksága előtt Dr. Szánthó Gyula méltatta, a legilletékesebb bírása a hű barát és kartárs gazdag életének. Az emlékbeszédben arra a mozgalomra is kitér, amelyet ők Kun Pál gimn. tanárral együtt a sárospataki jogakadémiának Miskolcra való áthelyezése végett indítottak meg... „**A kezdeményező, a heves hirlapi harenak legtevékenyebb részese — (mondja tiszteletreméltó tárgyilagossággal Dr. Szánthó Gy.) — Ballagi Géza volt, mert nem tudott belenyugodni abba, hogy főiskolánk, de különösen annak jogakadémiája, fennállásában és fejlődésében a kisváros szűk keretei által legyen korlátozva.**

„Bármily nemes indokokon nyugodott is e mozgalom s bár a teljes jóhiszeműséget és jóakaratot sem Ballagitól, sem a mozgalomban részes többi társaitól elvitatni nem lehet, mindazonáltal kénytelenek vagyunk kijelenteni (folytatja Dr. Sz. Gy.), hogy a **jogakadémiának Miskolcra leendő áthelyezésére vonatkozó indítvány, dacára nyomós és tiszteletreméltó indokainak: a sárospataki főiskola történeti hagyományaival homlok-egyenest ellenkező, a létező viszonyokat és körülményeket teljesen ignoráló és kétségtelesenül fiatalos, könnyed felfogásról tanuskodó kezdeményezés vala, amely csakhamar végleg lekerült a napirendről, úgy a felzaklatott egyházkerületi közvéleménynek, valamint Ballagi Gézának és társainak teljes megnyugvása mellett.**”

„Az idegengedés és bizalmatlankodás azonban nem tartott sokáig; azok a szoros és benső kötelékek, amelyek Ballagi Gézát a főiskolához fűzték, a kötelezőségérzet, a bálványozott munkakör, a joghallgató ifjúság oktatásának varázsa, a főiskola intézményeinek beható tanulmányozása és alapos megismerése s

hagyományos szellemének hódító ereje: mindinkább és inkább közelebb hozták B. G.-t a Rákóczyak és Vayak iskolájához. De meggyőződött B. G. arról is — önmagán próbálta ki — hogy nemcsak a fővárosban lehet eredményes tudományos működést folytatni, de a vidéken is és fel lehet tartani a vidékről is a szellemi összeköttetést a főváros tudományos köreivel; ez a körülmény is közelebb hozta B. G.-t a főiskolához és egyik tényezője volt annak, hogy kibékítette őt itteni helyzetével.”

(Vége köv.)

Radácsi György.

Előadói vélemény a sárospataki akadémiai tanári kar emlékiratára a theologiai és jogakadémiának Miskolcra való áthelyezése tárgyában.

(Felolvasatott a felsőborsodi ref. lelkesértekezlet 1916 április 13-án tartott gyűlése alkalmával.)

Nagytiszteletű Lelekészértekezlet!

Amily kész engedelmességgel vállaltam nt. elnökünk megbízását arra nézve, hogy tárgysorozatot 9. pontját referáljam, megvallom: ép oly megilletődés fogja el lelkemet, midőn e nagyfontosságú tárggyal foglalkozni kívánok. Sőt hiszem, hasonló érzés uralja e pillanatban gyűlésünk valamennyi tagját, mert egy mindnyájunk közös, féltett kincséről, drága emlékeink egyik legdrágábbikáról: a sárospataki főiskoláról, annak vitális érdekeiről van szó.

Pedig hát az érzelmi motívumokat most ki kell zárunk, mert a spataki főiskolával kapcsolatban egy oly kérdésben kell véleményt nyilvánítanunk, mely körültekintő higgadt megfontoltságot, objectív elfogulatlanságot s egyedül anyaszentegyházunk üdvét célzó jóakaratot kívánja mindnyájunktól. Igen, kedves tisztársaim, szigorú tárgyilagosság, a bennünket általában *lorsodiakat* könnyen érhető „szent önzés” vádjával szembenező igazságérzet s egyházunknak Sárospatak város, sőt még a főiskola lokális érdekeinél is magasabb érdekeit munkálni akaró készség és buzgóság legyen s maradjon velünk, mikor felelni akarunk arra a kérdésre: csatlakozunk-e mi az akadémia tanári karának ama javaslatához, hogy a theologiai és jogi fakultás Miskolcra helyezzessék át?

Mielőtt e kérdésre érdemleges feleletet adnánk, lapozzuk át hamarjában még egyszer a tanári kar vonatkozó emlékiratát, mert voltaképen ez foglalja magában a hozzánk adressált kérdést

(Következik az Emlékirat kivonatos ismertetése.)

Szóljunk a javaslathoz benső meggyőződésünk szerint s függetlenül az egyházi és napi sajtó pro és contra érveléseitől, melyek ez országossá vált aktualitás körül eddig felmerültek.

Mindenekelőtt is megállapíthatjuk Nt. Értekezlet, hogy a reformáció négyszázados jubileumához általában igen alkalmatlan előkészítő időt rendelt számunkra az Ég. Hiszen mindentéle tervezgetésünk háttérében még mindig ott sötétlik a háború gonosz szelleme, folyvást azon aggodó feltevést ébresztve bennünk: nem húzza-e majd keresztül legnemesebb számításainkat, nem rombolja-e vajon össze, mit annyi gonddal, fáradsággal építgetünk? És legalább a dr. Finkey Ferenc cikkének megjelenése előtt is azon véleményben voltam: kár volt e nagy horderejű

kérdést épen most felvetni; békés időkben inkább vitatkozhatnánk, háboroghatnánk magunk között, míg most mindenképen egy gondolatnak, egy érzelmenek kellene uralni mindnyájunkat: a haza, — a haza biztonsága mindenekelőtt! És ha e háborús zűrzavarra való tekintetből egyelőre esetleg napirendre tér a főtiszt. kerület e kérdés fölött: magam részéről nagy megnyugvással fogadnám ily értelmű határozatát.

Azután meg a háború okozta időszerűtlenségen kívül — egyéb értesüléseim híján tájékozatlanságban hagy az Emlékirat afelől, hogy az áthelyezés anyagi előfeltételei nem csupán stilusbeli erősségek-e, hanem annak idején tényleg kézzelfoghatólag rendelkezés alatt állanak-e? Magának az akadémiának, meg a tervbevett internátusnak felépítésére, évi fenntartására valóban megtörtént-e Miskolc város részéről a pozitív ajánlat? Tanárok, alkalmazottak fizetése s a többi rezsiköltségek jogilag beilleszthetők-e továbbra is az elhagyandó főiskola (vagy szerintem helyesebben: a főt. Egyházkerület által átveendő vagyonkezelésnek) költségvetésébe? Mindezek szerintem oly kérdések, melyeknek precizizálása a leg-
elemibb feltételei lettek volna az akadémiai tanári kar javaslatának.

Miután azonban én felteszem, hogy ha az anyagi előfeltételeknek fontos kérdéseit nem részletezte is Rohoska akad. igazgató úr, légvár-építés helyett már biztos, reális alapon állva készítetté propozícióját s miután azt is hiszem, hogy nem épen a négyszázados jubileumon van a hangsúly e kérdésnél, hanem csak méltó keretűl, történelmi alkalomul, de nem leszögezett terminusul tűzte ki a tanári kar a jövő évet a terv megvalósítására, — mondom, e jóhiszemű feltevésekben nem térek ki a talán már unszólóvá is váló kérdés elől: helyesled-e hát elvben a kettős akadémia áthelyezését?

Felelem: igenis helyeslem, pártolom!

Miért?

Nagyt. Értekezlet! Bizonyára mindnyájan ismerjük az Emlékiratnak, — külön a Spataki Ref. Lapoknak: dr. Buza Lászlónak, — s a Lelkészegecsület — O jelzésű írójának érveit az áthelyezés mellett — s a nyilvánosság előtt eléddig egyetlen komolyan számbavehető tárgyilagos ellenvéleményét dr. Finkey Ferenc pozsonyi egyetemi tanárnak. Többi egyházi lapjaink s a napi sajtó megnyilatkozásait is megkezdte kivonatban közölni a Sp. Ref. Lapok, sőt egynémelyik napilap egész szenzációszerűleg tárgyalta minap a „sárospataki forradalmat“ (Est.).

Mindeme ránk hatni akaró többnyire *pro* érvelések nélkül is régen tudjuk mi már, hogy nem egészen jó illat terjeng Sárospatán. Főleg az utóbbi évtizedek alatt nagyon meggyőződhattunk róla, hogy azok a nagy lelkek, kik a főiskola iránti szeretetből annyira megtépázták egymást, voltaképen egy nehéz beteg felett tartott konzultáción viaskodtak össze, az életmentés tekintetében mindenik a maga receptjéhez ragaszkodván. S minél élesebbé vált küzdelmük, annál több bizonyosságot szolgáltatott a plénum előtt, hogy a baj nem titkolható, hogy a közel négyszázados életidő a végkimerülés jeleit mutatja, hogy az elmúlt dicsőség fel nem újítható, mert az új idők nagyon is sok — és újabbnál-újabb igényeket támasztanak; a rohanva haladó, modernnek nevezett

korszellelem kiméretlenül rombolja a megszokott régi kereteket, ha még oly szolidak, megfelelők, sőt materializáltak voltak is — a régebbi kívánalmak tekintetében.

Ezen a factumon éreleghetnek, siránkozhatnak némelyek, sőt mi papok talán mindnyájan, akik többé-kevésbé a tiszta múlt hagyományában akarnak maradni s környezetünket is nevelni, de hát kedves tisztársaim, micsoda a mi erőnk a rohanó világ erejéhez képest? Birhatjuk-e mi annak kerekét megállítani? a levegőbe szálló embert repülőgépről lerángatni s a sokkal biztosabb gyalogúton való sétálásra kényszeríteni? Erőlködésünk eredménye nem az volna-e, hogy a rohanó világ keréke összezúzna, a repülőember a mélységbe taszítana s legfellebb tragikus hőskökké válnánk anélkül, hogy eszményeinknek érvényt szereztünk volna.

Ad notam! Hiába állunk mi egy szálig a dr. Finkey F. álláspontján, ha a rideg való ellenünk mond s az enyészet törvényét készűl betölteni főiskolánkon. Kísérletezhetünk mi a dr. Finkey injekcióival, ha már egyszer a modern idő kimondta a sententiát: *Sárospatak légkörében nincs mentesség!* Pedig megvalljuk, ott szeretnénk, ott óhajtanánk, ha felgyógyulhatna; ha továbbra is, ha örökre is ott virulhatna, gyümölcsözhetne régi dicsőségét öregbítve drága főiskolánk, de mikor olyanok a körjelek, hogy betegsége csakis mütét és levegőváltoztatás által orvosolható!

En, tisztelt Értekezlet, az anyagi bázis előzetes feltételezésének ismételt hangsúlyozása mellett helyeslem, pártolom az áthelyezés eszméjét.

A jogakadémia áthelyezését a közismert indokok alapján feltétlenül kívánom, — a theologia áthelyezését — megvallom — főként azon szempontból helyeslem, mert nélküle az inspe miskolci jogakadémia ref. jellege a bizonyára nagyon vegyes felekezeti hallgatók révén igen elszűrkülne, míg a theologia kapesán a református jelleg nemcsak kidomborodnék, de a közös internátusban lengedező kálvinista szellem bizonyára derék egyházszerető világi férfiakat is nevelne egyházunknak. Ami különben a theologiai kart illeti, én hiszem, hogy internátus rendszer mellett már Patakon is intenzívebb volna a lelkesképzés, Miskolcon azonban ezenkívül a megfelelő tanulmánygyakorlati feltételek és társadalmi környezet birtokában ez a felső oktatási intézetünk is egészen korszerű nivóra emelkednék. Azért ha megy, csak hadd menjen együtt mind a két fakultás; hadd képezzen együtt egy szép, egymást kiegészítő testvéri közösséget a családi internátusban s ha a református egyetemmé való fejlődés ábránd maradna is, akkor is lesz e kettős akadémia által egy hatalmas bástya ref. Sionunknak s a magyar kultúrának egy nagy vidéki, nagy forgalmú és sok felekezeti emporiumban.

A pataki jó öreg alma mater pedig sülyedő hajójából kihelyezvén a tovább nem birható terhet, mint főgimnázium evezne tovább a falai között immár nagyon is kíváncsú csendes és békeesség vizein; üressé váló helyiségeiből egy néhány száz diákot befogadó internátust lehet majd szervezni, amely meg már épen versenyen felül állhatna minden más hasonló hazai intézetünk között s valamint a középiskola, úgy Sárospatak városa is kölcsönösen megtalálnák egymásban igényeik netovábbját.

Határozati javaslatom a következő:

Mondja ki lelkészértekezleti közgyűlésünk, hogy habár még a reformáció négyszázados évfordulója által sem tartja igazolhatónak azt, hogy e háborús-zavaros időkben a sárospataki kettős akadémia Miskolcra való áthelyezésének nagy horderejű kérdése felvetetett, mindazáltal a kérdés elől kitérni nem akarván, mindkét akadémia áthelyezését — az akadémiai tanári kar emlékiratában kifejtett indokok alapján *elvéleg* helyesli; amennyiben pedig az áthelyezéssel kapcsolatos jogi kérdések megadnák a lehetőséget s az anyagi feltételek előzetesen biztosítva volnának, javasolja Értekezletünk, hogy ha nem kifejezetten a reformáció négyszázados évfordulójához kötötte is, — de mihelyt a beláthatatlan időtartamú háború elmúlik, a Főtit. Egyházkerületi Közgyűlés helyezze át Sárospatakról Miskolcra theologiai és jogakadémiáját a mindkét fakultás hallgatóit ellátó közös internátus szervezésével. — Az áthelyezés folytán felszabadult helyiségek pedig a magára maradt főgimnázium növendékei részére szolgáljanak internátusul.

Lőkös Sándor,
sajóecsei ref. lelkész.

Zárszó a sárospataki akadémia áthelyezésének kérdésében.

A sárospataki akadémia Miskolcra áthelyezésére nézve adott „Ellenvéleményem”-nek a jogakadémiát illető érveit Buza László, a theologiára vonatkozókat Nagy Béla t. barátaim igyekeztek a S. R. Lapok f. é. 16. számában közölt válaszukkal megcáfolni. Ugy vélem, hogy a felvetett nagy kérdéshez nem lenne méltó s az ügy óhajtott elintézését sem segítő elő egymás érveinek polemikus tárgyalása, miután azonban kedves kollegáim megtiszteltek válaszukkal, nem akarok velük szemben udvariatlanságot tanúsítani s a lehető rövidséggel megteszem megjegyzéseimet cikkeikre.

A jogakadémia áthelyezésére vonatkozólag Buza L. válaszában lényege az, hogy Patakon a jogakadémia pár év alatt feltétlenül megszűnnék, Miskolcon ellenben ugyancsak pár év múlva „életerős és virágzó” jogakadémiával találná szemben magát a jogakadémiák ügyét rendezni kívánó miniszter. Azt hiszem, mindkét eshetőség, mint erősen kihegyezett ellentét, túlzás s Patakra tulsötét, Miskolcra ellenben rózsás színbe öltöztetett feltevés. A reális igazság körülbelől az, hogy amíg a jogakadémiák ügye országos rendezés alá nem kerül, addig úgy Patakon, mint Miskolcon, bizony egyenlően pangana a jogakadémia. Nem tudom, minő csodás hatása lenne a Miskolcra áttelepítésnek, hogy ott a háború által teremtett mai siralmas időben vagy annak befejezte után rögtön virágzóvá válnék a Patakon annyira sorvadónak állított jogakadémia. Azért, mert Miskolcon talán 50—60 vagy akár 100 hallgatóval több lenne „beírva”, mint legutóbb Patakon volt, talán csak nem lehet komolyan azt állítani, hogy „virágzó” jogakadémia született meg Miskolcon. Hiszen Buza barátommal nem régen közösen hirdettük, hogy *nem a jogakadémia „beírt” hallgatóinak létszámából kell megállapítani annak virágzását.* A jogi oktatásügynek még mindig

fennálló bajai mellett „virágzó” jogakadémiáról beszélni ma igazán — illuzió.

Ugy tudom, 1912 óta, amikor a colloquálási és óralátogatási kényszer Patakon is fel lett oldva, egyszerre 120—150 hallgatója lett Pataknak (1912—13-ban 95, 1913—14-ben 149), tehát az említett felfogás szerint „virágzó” állapotba jutott itt is a jogi kar, amely állapotot csak a háború második éve döntött halomra. Sajnos, a mai „rendszer” mellett akár Patakon marad, akár Miskolcra kerül a jogakadémia, valójában pár évig igazán csak tengődés lesz az élete. S ha aztán a háború után csakugyan bekövetkezik hamarosan a jogi oktatásügy végleges rendezése, akkor bizony a tiszánineni ref. egyházkerület jogakadémiájának fennmaradásánál egy lattal sem fog többet nyomni a mérlegben, hogy Miskolcon egy 200 beírt hallgatóval dísekvő, vagy a pataki 80—100, esetleg 150 hallgatót számláló intézet fog-e fennállani. Sőt az én igénytelen egyéni nézetem szerint nagyobb sullyal bírna a régi tisztes *multra hivatkozó* sárospataki, mint a vadonatúj talajon kísérletező miskolci jogakadémia.

Buza t. barátom megütközve látja, hogy én „szinte csodálatos beletörődéssel” beszélek a pataki jogakadémia esetleges megszűnéséről. Sajnos, ennek az „eshetőség”-nek az emlegetésére épen az ő első cikke és az akadémiai szék memoranduma adtak nekem alapot. Hiszen ők kívánják a sárospataki jogakadémia megszűnését. Mert a miskolci jogakadémia nézetem szerint többé nem sárospataki lenne. Új helyen, új környezetben, talán új tanerőkkel bizony egészen új intézet lenne az. Azonban szintén mint „sajnos” eshetőséggel, azzal is számolnunk lehet, hogy a jogi oktatásügy végleges reformja után csakugyan nem lehet vagy nem lenne érdemes fenntartani a kerületnek a jogakadémiát se Patakon, se Miskolcon. Ma még, amikor ez az eshetőség nem áll előttünk, természetesen én sem nyugodnám bele a sárospataki jogakadémia feladásába és épen én kívánom legjobban a régi kedves Alma Materem megerősítését és fejlesztését s ezért helyeselném azt is, hogy a mai három ref. jogakadémia esetleg olvasztassék össze Sárospatakon, mint arra legalkalmasabb és legnagyobb történelmi jogcímmel bíró helyen, — de ha az említett eshetőség valamikor csakugyan bekövetkeznék, ha az állami törvényhozás megszüntetné a jogakadémiákat (vagy minden minősítő vizsgajogot elvenne tőlük), ily esetben, bármily fájó szívvel, de persze hogy bele kellene törödnünk jogakadémiánk megszűnésébe. Sőt akkor is, ha az egyházkerület a theologia megmenthetése vagy fejleszthetése végett látná elkerülhetetlennek a jogakadémia önkéntes megszüntetését, akkor is csak bele kellene törödnünk, hiszen az egyházkerületnek mégis csak elsőbbrangú feladata a lelkész-, mint a jogászképzés.

Persze, ezeket az eshetőségeket, mint fájdalmas és semmiképen nem óhajtott eseteket vetettem fel. Felvetésüket azonban Buza t. barátom cikke hozta tollam alá. Mert ha valóban ily nagy veszély fenyegeti az egész akadémiát Patakon, amint ő hirdeti, akkor teljes hidegvérrel és reális számíttással kell latolgatnunk az összes eshetőségeket. Buza és az akadémiai szék a szerintük máris fennforgó végveszélyből csak a Miskolcra átköltöztetéssel vélik kiementhetni a süllyedő hajót, én szerintem, mint eikemben kifejtettem, a végveszély ma még nem

következett be s a mai, kétségtelenül nehéz viszonyok közt is (amiket persze a háború tett még nehezebbé) fenn lehet tartani a jogakadémiát Sárospatakon mindaddig, míg a jogakadémiák sorsa felett az államhatalom végleg nem rendelkezik. Az áthelyezés kérdésében tehát a jogakadémia szempontjából ma még *időelőtti* lenne a végleges határozás s a kerületi közgyűlés legbölcsebben tenné, ha azt egyelőre nem is tárgyalná.

Buza t. barátom válaszában arra a kitételére akarok még csak megjegyzést tenni, hogy Sárospatak a kultúra terjesztésére nem alkalmas talaj, mert „egy akadémiának nem lehet az a hivatása, hogy betűvetésre tanítson jámbor falusi embereket.” Ez utóbbi satyrikus megjegyzés ugyan igaz, de az akadémia *kulturterjesztő feladata*, komolyan beszélve, nem abban áll, hogy a székhelyén levő kisvárosi polgár-embereket akadémiai színvonalra emelje, hanem hogy a felső oktatásügy, közelebbről a *jogászképzés ügyét* szolgálja az *egész hazai*, vagy legalább egy jelentékeny vidék (Tiszáninnen) *jogtanuló ifjúságának* Patakra sereglő részével szemben. S bizony méltó büszkeséggel hivatkozhatik a pataki jogakadémia arra, hogy ezt a kulturális missiót sikeresen végezte is több mint egy század óta. A pataki jogászok soraiból miniszterek, államtitkárok, miniszteri tanácsosok, curiai, táblai bírák, főispánok, alispánok, egyetemi tanárok, kiváló ügyvédek s a kisebb hivatalnokok egész serege került ki, akik közül az életben igen sokan mint mintaszerű hazafiak, kitűnő tisztviselők, tehát igazi kulturemberek váltak be. S vajjon maga Buza barátom s egyik-másik mai tanártársa is nem Patakon szívta-e magába a tudomány szeretetét, nem ott vetette-e meg tudományos egyénisége kifejlődésének alapjait? Ne restelljük és ne kicsinyeljük hát le, egy talán nem is egészen kifogástalan javaslat védelméből saját kis kulturális fészünköt. Adjuk meg mindenkinek a magáét!

Nagy Béla t. barátomnak a *theologia* áthelyezése kérdésében kifejtett ellenvéleményemre adott válaszára amily sokat szeretnék, gyakorlati okokból oly keveset kell felelnem. A feleletet t. i. az ő „válasz”-ára frappánsul megadta az én tudtomon kívül — Péter Mihály a S. R. Lapok 16. számában. Részemről az utolsóig aláírom és helyeslem a Péter Mihály okfejtését, aki igazán nagy alapossággal és reális gyakorlati érzéssel látatlanba megfelel a Nagy Béla válaszában ellenem felhozott érvekre is. A *theologia*-nak Miskolcra vitelével a lelkészképzés igazán absolute semmit se nyerne, sőt — legalább az én egyéni lefogásom szerint is — a *theologiai akadémia részére sokkal kedvezőbb, kellemesebb és alkalmasabb hely Sárospatak, mint Miskolc.*

Természetesen ha Nagy Béla barátom a *theologusokat* teljes „*sociális felkészültségű*”, a nagy városok életét ismerő, „*az ipari, kereskedelmi, művészi, általában a sociális élet világába mély bepillantással* rendelkező, előkelő társadalmi modorú és úri gondolkodású” *kész emberek* gyanánt kívánja az életbe kibocsátani, akkor méltán lesajnálhatta az én „*csodálatraméltó optimizmus*”-omat, hogy én Patakot a legideálisabb iskolavárosnak neveztem s joggal elmondhatja rólam, hogy „*a szeretet elfogultsága*” vezette tollamat, mikor a *theologia*-nak Patakon hagyása mellett szót emeltem. De vajjon nem az én kedves volt kollegámra háríthatnám inkább vissza a

csodálatraméltó optimizmus vádját? Hiszen aki oly kész, tökéletes apostolokat képzelt 4 év alatt kiművelni a gimnázium padjáról kikerült ifjakból, az egy kicsit nagyon is idealista, aki pedig azt képzei, hogy Magyarországon 30 év alatt tíz egyetem lehet s Miskolcon hamarabb lesz egyetem, mint Kassán, az igazán tulságosan optimista.

En úgy érzem, hogy az igénytelen felfogásom, amelyet ime egy kiváló gyakorlati lelkész-barátom is megerősít, sokkalta reálisabb és biztosabb, mint kedves volt kollegámé. Jó képzettségű, „*egészséges fejű és szívű*” *theologust* Patakon is lehet nevelni, sőt könnyebben és biztosabban, mint egy nagy városban. Az a „*világi ügyesség*”, „*úri modor*”, az a színházi kultúra nem elengedhetetlen kelléke a jó papnak. Szó sincs róla, kell ilyennek is lenni s bár minél több ily kiemelkedő vezéregyéniségnek készülő papot tudnánk nevelni akadémiánkon, de a falusi papnak, általában a papok zömének az ideálját s a lelkész-képzés gyakorlati célját nézetem szerint helyesebben rajzolta meg Péter Mihály.

A *hamisítatlan protestáns szellemet*, a bátor *szabadelvű református theologiai irány művelését és terjesztését* én sokkal jobban biztosítva látom Sárospatakon, ahol a reformáció legelső lépéseinek s hazai református egyházunk négyszázados küzdelmeinek szent emlékei állnak naponta a tanárok és hallgatók szemei előtt, ahol a főiskola történeti emlékei, a nagy könyvtár ellenállhatatlan varázssal vihetik a fogékony ifjú lelkeket az idealista, a történeti fejlődés iránt érdeklődő, a régi tisztes emlékeket megbecsülő s azokon továbbépítő világfelfogás felé, — mint az ipari (részben gyárvárosi) s kereskedelmi jellegű Miskolcon, ahol önkéntelenül is a materialista, merkantilista világnézetet szívhatnák magukba.

A *theologia* átvitelének a tervét tehát nézetem szerint *végleg* le kell venni a napirendről.

Sárospatak, 1916. ápr. 20.

Dr. Finkey Ferenc.

Az egyetemes tanügyi bizottság gyűlése.

(Vége.)

A gimnáziumok múlt évi állapotáról az új szakelőadó: *Ravasz Árpád* budapesti ref. főgimn. igazgató készített mélyenjáró s a gimn. oktatás minden részletére kiterjedő jelentést. E jelentésben is, mint valamennyi jelentésben, a háború ütötte sebek, okozta változások ismertetése állott az előtérben. A háborúba vonulások folytán 1914–1915-ben 79-cel volt kevesebb a működő tanárok száma, mint az előző iskolai évben; tanulóink gyűjtése jótékony célokra 17000 K-t eredményezett, a hadikölcsönjegyzések összege (a tanulók jegyzése 6166 korona) 895,000 K-ra ment. Miután sem az Értesítők, sem a táblázatos kimutatások nem adnak pontos választ arra a kérdésre, hogy internátusi és tápintézeti kedvezmények révén a gimnáziumok mily összeggel segélyezték a tanulókat, ezekre nézve a jövőben kérdő pontok fognak az intézetekhez kibocsátatni. Egyetlen kellően fölszerelt s gondos, szakszerű vezetésben és felügyeletben részesített gimn. internátusa magyar ref. egyházunknak: az ÖRLE hajdúböszörményi Kálvineuma; Mezőtúron most épül a párja. 6–7 gimnáziumban a protest. tanulók összes

száma kevesebb 50%-nál. — Hosszabb tanácskozás, fontolgatás tárgyát képezte itt a leánynövendékek gimn. fölvétele, annak a kérdésnek vizsgálata, hogy ethikai, paedagógiai és nemzeti kulturpolitikai szempontból mily feltételek mellett engedhető meg a leánytanulóknak a gimnáziumokba rendes, vagy magántanulók gyanánt való fölvétele. Erre nézve a bizottság abban állapodott meg, és ezt ajánlja a konventnek, hogy csak a tehetséges és arra hivatott, tehát *jeles* előmenetelű leányoknak engedje meg rendes gimn. tanulókul való fölvételét; aki a jeles osztályzatot alúl marad, az csak magántanuló gyanánt vehető fel; azonban a rendes, valamint a bejáró magántanulók számára az intézet vezetősége köteles óráközi üdülőhelyekről, külön illemhelyről, a tanteremben külön helyről, és ha az intézetbe járó leányok száma a 10-et meghaladja, a szülők tartoznak számokra külön női felügyeletről gondoskodni. Se rendes, se magántanulókul nem vehetők fel a leányok ott, ahol ref. vagy állami leánygimnázium áll fenn.

A felsőleányiskolák állapotáról szóló jelentés a rendes keretek közt mozog; a növendékek közül 67% ref, 5% ág. ev.

A tanító- és tanítónő-képző intézetek állapotáról szóló jelentésből (előadó: Fejes Áron) azt látjuk, hogy a tanítónőképző intézetek növendékeinek létszáma elég magas, (így a szatmári intézet növendékeinek száma 164), a minnek oka az, hogy nincsenek elegendő számmal magasabbfokú nőnevelő-intézeteink. Ezekben a ref. leánynövendékek száma 418 (69%); a debreceni egyházközség 27,000 K-val járul az ottani nőképző-intézet fenntartásához. Általában elmondhatjuk, hogy a tanulás ezekben az intézetekben sokba kerül, s ha nem tudjuk bennük a tanulást olcsóbbá tenni, a ref. növendékek arányszáma csökkenni fog. Tekintve azt, hogy a képző-intézetekbe a minisztérium olykor a felsőbb egyházi hatóságok elkerülésével küld ki szakfelügyelőket, a konvent felír a közoktatási miniszterhez, hogy jövőre a szakfelügyelők kiküldése épúgy az egyházi hatóságok közbejöttével történjék, mint a középiskoláknál a miniszteri biztosoké. Örömmel értesült arról bizottságunk, hogy tanszerrel való felszerelésre nagyobb összegeket utalványoz a közoktatási miniszter (így Nagyvárad 11000, Nagyenyed 10500 K fölszerelési segílyt kapott), amiért Neményi Imre min. tanácsost illeti az elismerés.

Polgári fiú- és leányiskolánk ez éven 6 szerepelt a jelentésben, minthogy most a budapesti skót leányiskola is, a budapesti ref. egyház fennhatósága alá kerülván, ott szerepel a jelentésben. Ez intézetek közül 5 leányiskola, 1 vegyes (Szentendre); az állam 32000 K-val járul fentartási költségeikhez (Szentendre 11000 K-t kap.) Sajnos, önálló polgári fiúiskolánk egy sincs, egyházunk csak a gimnáziumba lépő fiúk oktatásáról gondoskodik, a polg. középosztály nevelésére és oktatására még nem terjesztette ki figyelmét; polg. leányiskolánk is csak 5 van, pedig ezekre nagy szükség volna, mert itt van a nőnevelés gerince; kívánatos lenne, ha módosabb gyülekezeteink magok állítanának fel polgári leányiskolákat.

A theologiai akadémiák állapotáról ez éven is szép és alapos tanulmányban számolt be Nagy Károly szakelőadó. Jelentése ezúttal csak 4 theol.

akadémiáról szólt, mert a debreceni egyetem ref. theologiai fakultásáról *nem* érkezett a bizottság elnökéhez jelentés. Bizottságunk, illetőleg az egyetemes konvent felhívja a tiszántúli egyházkerületet, hogy amennyiben az egyetemes konvent kikérendő hozzájárulásával a területén levő debreceni egyetem hittudományi karára lelkészsképzési funkció teljesítését akarja bízni, akárcsak az által is, hogy leckeekönyveit és végbizonyítványait lelkészsképesítő érvényűeknek elfogadja, gondoskodjék arról, hogy a kar berendezéséről, tanulmányi állapotáról és működéséről az egyetemes konventnek a tanügyi bizottság útján mindenben megfelelő jelentés álljon rendelkezésére, az egyházi törvényeinkben biztosított legfőbb felügyeleti jog biztosítására. Ugyancsak felhívja a tiszántúli egyházkerületet, hogy lelkészsképesítő bizottságának új szervezetét, a jelölt vizsgára állásának tanulmányi előfeltételeit, a tanulmányi felügyeletet stb. a theologiai tanulmányi és vizsgálati rend intézkedéseinek szigorú szemmel tartásával állapítsa meg, foglalja szabályzatba és jóváhagyás végett a konventre terjessze föl, hogy az ideiglenes berendezést végleges válthassa fel. Tekintettel arra, hogy itt-ott oly jelenségek merültek fel, a melyek azt a látszatot keltik, mintha egyes ifjak a theol. akadémiára járást csak a katonai szolgálattól való mentesítő eszköznek tekintenék, bizottságunk kimondja, hogy theol. tanulmányi bizonyítvány jövőre csak azoknak adható ki, akik előhaladtak, vizsgálataikat letették, vagy akik osztályismétlésre útasítottak. Sajnálattal értesült bizottságunk arról a sérelemről, amely az orsz. tanári nyugdíjintézetbe való fölvételnél a pápai theol. akadémia 2 tanárát a lelkészi éveknek a tanári szolgálatba és korpótlékba be nem számítása miatt érte; ez nemcsak az illető tanárokról, hanem a theol. oktatásügyre nézve is hátrányos, mert így ez oktatásnak nem fognak kiforrottabb világnézettel bíró lelkészek rendelkezésére állni; ez minden tanszéknél éreztetni fogja hátrányos befolyását, a gyakorlati theol. tanszéknél pedig egyenesen nemzedékekre árnyat fog vetni. Bizottságunk e sérelem orvoslása végett felír a közoktatási miniszterhez és azt kéri, hogy a theol. tanároknak m. tanári oklevélok megszerzésétől számított szolgálati évei, 15 éven belől, számíttassanak be a nyugdíjintézetbe. A debreceni lelkészsképző intézetnek, mint papnövendéknek szabályzata a 20. §. törlésével helyben hagyatik. A debreceni egyetem hittudományi karának tanulmányi és vizsgálati szabályzatából úgy látja bizottságunk, hogy kötelező colloquium nincs az egyetemen s nem egy tudomány kevesebb óraszámával szerepel, mint a theol. akadémiákon; e bajok orvoslását kívánatosnak tartjuk.

A népiskolai ügyek előadója, Simon Károly jelentésében sajnálattal konstatálja, hogy az állam nem hajlandó a hadbavonult és eltűnt tanítók helyettesítéséhez áldozattal járulni; tekintve azt, hogy az egyenlő elbánás elvének sérelmével ref. felekezeti tanítóink fizetése több ponton elmarad az állami tanítói fizetéstől (törzsfizetés, családi pótlék, lakbér stb.), e sérelem orvoslását felíratban kérjük a közokt. minisztériumtól; ugyancsak fölkerjük arra is, hogy jövőre kívánja meg a ref. tanítóktól, ha azok állami iskolához pályáznak, az esperestől aláírt szolgálati bizonyítványt és elbocsátást. Az állami iskolákban a r. kath. ünnepnapokon, az u. n. veres-

betűs napokon szünetel a tanítás még ott is, ahol a növendékek és a tanítók mind reformátusok, holott az áll. isk. gondnokságok számára kiadott miniszteri útasításnak nem az a célja, hogy az összes áll. iskolák kath. jelleggel láttassanak el, hanem az, hogy a különböző felekezeti növendékek *saját ünnepeiket* megülhessék, — e sérelem orvoslását felírásban kérjük a közoktatási minisztertől (e tárgygyal kapcsolatban hallottuk azt az érdekes hírt, hogy a debreceni egyetem *ref. theol. fakultása* is megtartja a *kath. ünnepnapokat*).

A bizottság 15-én délben, a jegyzőkönyv hitelesítésével fejezte be gyűlését; sikeres munkálkodásáért, az elnök böles vezetése mellett, a nagy fáradsággal és odaadással dolgozó szakelődöket illeti minden elismerés. A tiszáninneni egyházkerületet Révész Kálmán, Rácz Lajos, Csontos József és dr. Buza László (a gyöngélkedő Radácsi Gy. helyett) képviselték a gyűlésen.

R—s.

Lelkészértekezleti gyűlés.

A felsőborsodi *ref. egyh.-megye* papi testülete f. hó 13-án, Sajószentpéteren tartotta meg szokásos tavaszi értekezletét. Gondosan összeállított tárgysorozatunk elolvasása után úgy reméltük, hogy nemcsak a kötelesség hívó szava, de a 11 pontba foglalt fontos tárgyalási anyag is minél több lelkésztestvérünket fogja készíteni a megjelenésre. Nem egészen így történt! 53 tag közül csak 30 jelent meg; a többiek pedig részint hivatali elfoglaltatásuk, részint a háborús viszonyokkal járó nehéz közlekedési viszonyok miatt — sajnos — nem jöhettek el. De ha számbelileg megfogyatkoztunk is, az erőfogyást, a veszteséget kipótolta a jelenlévők lelkes ügybuzgósága, mindvégig kitartó érdeklődése.

Buzgó éneklésünk után *Pozsga József* lelkésztársunk ábitatos, szép imádkozása emelte lelkünket ég felé s kértük a Mindenható segédelmét nagy megpróbáltatás alatt álló hazánkra és egyházunkra.

Jó Istenünk segítségül hívása után tartotta meg *Szentmártony Dániel* elnökünk lelkes éljenzéssel fogadott, magas színvonalú megnyitó beszédét, mely figyelmünket mindvégig lebilincselte. (Beható méltatása felesleges lenne, mert gyűlésünk óhajására e becses lapokban közöltetni fog s így eredetiben élvezhetik az olvasók.)

A tárgysorozat pontjai közül legnagyobb érdeklődésünket keltette fel *Lőkös Sándor* tartalmas előterjesztése a sárospataki akadémia áthelyezése tárgyában. Bár az egyh.-kerület még nem tárgyalta az eléje terjesztett Emlékiratot s így nem is tehette le véleményezés végett az e. megyékhez, mindazáltal már most, jóelőre is körvonalazni óhajja értekezletünk ez ügyben *elvi* állásfoglalását és szép simán, minden ellenvetés nélkül, egyhangúlag elfogadja a lapunk más helyén levő határozati javaslatot.

Felkértük az egyh. kerületet, hogy addig ne döntsön e nagyfontosságú kérdésben, míg az egyes egyh.-megyék véleményét ki nem kéri.

Értekezletünk tehát már kimondta álláspontját e nagy kérdésben és pedig — amit talán remélni sem mertünk — *egyhangúlag*, minden tiltakozás nélkül. Ez a jel is arra mutat, hogy az áthelyezés régen megfogamzott eszméje, mely az idővel együtt mindig

növekedett, mindig érlelődött, most már teljesen megérett a megvalósításra!

Másik kiemelkedő pontja volt gyűlésünknek *Botos József* indítványa a lelkészözvegyek és árvák segélyezése tárgyában. Fájdalommal látjuk ugyanis azt a nehéz helyzetet, melyben elhunyt lelkésztestvéreink szerettei, családtagjai nyomorognak csekély ellátási díjazásuk miatt, különösen a mai nehéz viszonyok között. Egyházi lapjaink is állandóan foglalkoznak e gyors megoldásra váró kérdéssel, a segítésnek hol ezt, hol azt a módját megjelölve. Mindenki más-más forrásra mutat, de — tudja Isten — mintha mind kiszáradt volna, egyikből sem akar, vagy nem tud megindulni a segítés hatalmas folyamára. Még csak annyi sem szívárog belőlük, amennyi legalább eloltaná, lemosná orcáinkról az özvegyek és árvák siralmas helyzete miatt égő szegypírt.

Sok reménnyel kezegetető forrásra mutat *Botos József*, midőn azt indítványozza, hogy mindaddig, míg a mostani nehéz megélhetési viszonyok nem változnak, nyugdíjba csak azon lelkészek bocsáttassanak, kiknek nyugdíjazása egyházi közérdekből szükséges, a többi szolgálatképtelen lelkésznek pedig adassék meg egy év eltelte után is a káplántartási kongrua, vagy az államsegélyből vagy pedig az orsz. lelkészi nyugdíjpénztárból; az előbbi esetben a nyugdíjra jogosított lelkészeknek jutható egész nyugdíjösszeg, az utóbbi esetben pedig a káplántartási segély levonása után felmaradó nyugdíjösszeg fordíttassék a lelkészözvegyek és árvák pótszegélyezésére.

Ilyen értelemben való intézkedésre kérte fel értekezletünk a főt. és mélt. egyet. Konventet.

Hubay Mihály tartalmas felolvasása is megérdemelte azt az odaadó figyelmet, melyben gyűlésünk részesítette. Munkája címe: „Az önnevelés alkalmi és eszközei a lelkészi hivatal folytatásában.” Nagy szakismeretre vall a mélyen szántó, sok körültekintéssel megírt tanulmány, mely elsőfele egy nagyobb-fajta tudományos munkájának.

Több helyi érdekű ügy (pénztári jelentés, gyűléseink állandósítása, belmissiói jelentés stb.) letárgyalása után *Szuhay Benedek*, lelkészegyesületünk nagynevű poétája olvasott fel újabb versei közül 2 szép háborús költeményt és a gyönyörködtető, élvezetes percekért lelkes éljenzéssel adózott gyűlésünk.

Az „Orsz. Ref. Lelkészegyesület” választmányába *Szentmártony Dániel* elnököt választottuk be.

Indítvány folytán azon óhaját fejezi ki értekezletünk, hogy célszerű lenne, ha az egyet. Konvent mindig a kerületi gyűlések után tartaná meg üléseit, hogy így a hozzá felterjesztett fontos és sürgős ügyek hamarosan elintéztessenek.

Utoljára maradt az a tárgy, mely magunkra vonatkozik, mely a *ref. lelkészek* nehéz anyagi helyzetén való segítséget célozza, t. i. a *drágasági pótlék* ügye. *Elek József* indítványozza, hogy mint a többi tisztviselek, épen úgy a *ref. lelkészek* is, kik reászorultak és reá is szolgáltak, szintén részesedjenek háborús segélyben, drágasági pótlékban. Hogy honnan és miből? azt nem jelöli meg gyűlésünk, de kérjük a felettes egyh. hatóságokat, hogy hamarosan jöjjenek a papi testület segítségére és bölesességükkel keressenek, jelöljenek meg ők olyan forrást, melyből mi is részesülnénk drágasági pótlékban, hogy így a *ref. lelkészek*, kikre legtöbbször egy népes család eltartásának gondja nehezedik s akik fiaik által a

harcmezőn is véreznek, a súlyos anyagi gond terhe alatt össze ne roskadjanak. Mert ahol a szegénység, a nyomorúság lenyűgözi a testet, ott a lélek is elveszti magasan repülő szárnyait és „a magasból földre vonja le a néma fájdalom!”

Adja Isten, hogy a sok kérelem ne legyen pusztába kiáltó szó!

Sajóivánka, 1916 ápril. 18.

Varga Imre,
értekezl. jegyző.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Gyászhirek.** A pápai ref. egyházmegye elvesztette világi vezérét, *Bartholos István* ügyvédet és nagybirtokost, aki másfél évtizeden át a ref. egyház nemzeti missiójába vetett erős hittel és lelkesedéssel állt az egyházmegye kormányán és hiven osztozkodott az eszéssel a jó rend és igazság szolgálatában. Derült kedélye, egészséges világnézlete s minden rangu munkájában tanúsított elevevége, gondossága közkedvelté tették nemcsak a pápai egyházmegyében, hanem a dunántúli kerület egész területén is, amely szintén megbecsülte őt tiszteletével és szeretetével. A legközelebbi zsinatnak is egyik általánosan becsült tagja volt; 67 évet élt, Budapesten hunyt el s Pápán f. hó 11-én temették el földi maradványait a város, megye s az egész egyházkerület őszinte részvéte mellett. A távolból is áldással gondolunk munkás életére. Nyugodjék békén s őrizze emlékét az őszinte kegyelet! — *Darabanth Gusztáv*, a dolhai missio egyház lelkésze, április 23-án, életének 60 ik évében, Dolhán (Máramaros m.) hosszas betegség után elhunyt. A megboldogult tizenhét éven át szolgált a magyar ref. egyház tanügyét, mint a máramaroszigeti ref. főgymnasium vallástanára és 14 évig volt a dolhai missioegyház buzgó lelkésze. Szerette őt mindenki, tanár és tanítvány, jóbarát és rokon, mert gyöngédség és békeszeretet volt szép lelke jellemző tulajdonsága. Legyen pihenése csendes, emléke áldott!

— **Az alsózempléni egyházmegye a sárospataki akadémia áthelyezése ellen.** A sárospataki főiskola akadémiajának Miskolcra való áthelyezése érdekében az akadémiai tanárok által tett javaslattal szemben az alsózempléni egyházmegye április 27-én Sárospatakon tartott közgyűlése a következő határozati javaslatot fogadta el: „Egyházmegyei közgyűlés a sárospataki főiskola theologiai és jogi szakának Miskolcra való áthelyezése kérdésében egynek érzi és vallja magát azokkal, akik tiltakoznak a sárospataki főiskola megcsonkításának terve ellen; az erre irányuló mozgalmat nem helyesli s e tárgyban az egyházkerületi közgyűléshez felterjesztést intéz, hogy a kérdést a napirendről levenni szíveskedjék, mindaddig, míg a jogi szakoktatás tervbevett reformja végleg keresztül nem vitétt.”

A felsőzempléni egyházmegye az akadémia áthelyezése ellen. A f.-zempléni egyházmegye Sátorlajuhelyben 1916. ápr. 27-én tartott tavaszi közgyűlésében, Péter Mihály főjegyző indítványára egyhangulag (?) kimondta, hogy a „sárospataki főiskolai akadémiai tanári kar által az akadémia Sárospatakról Miskolcra való áthelyezése tárgyában megindított mozgalmat s e mozgalommal kapcsolatban használt lépéseket és eszközöket nem helyesli, elítéli, embernevelési, ref. egyházi és hazafiui, nemzeti szempon-

tok által vezéreltetve a sárospataki főiskola akadémiaját továbbra is Sárospatakon kívánja megtartani, a főiskolát megcsonkítani, szétosztani, az ösöket iránti kegyelet, a hagyományos szellem s az általuk tett alapítványokban nyilatkozó intenciók megsértésének, sőt az azok elleni merényletnek bélyegzi, s ez álláspontjáról a főt. egyházkerületet is értesíti. Mivel azonban általánosan tapasztalt hiány Sárospatakon jelenleg az, hogy internátus nincs, annak az internátusnak, melynek felállítása iránt az igazgatótanács az előmunkálatokat elkészítette, a telket megvette, a haladéktalan felállítása iránt tegye meg a sürgős lépéseket, arra is kérve az egyházkerületet, hogy még a jogi fakultás sorsa feletti döntést is halassza el arra az időre, amely e kérdés nyugodt elbírálására alkalmasabb leendő.”

900/1916 sz. Pályázati hirdetés.

A felsőzempléni egyházmegyében fekvő s halálozás folytán megüresedett alsómihályi egyházközség lelkészi állására pályázatot hirdetnek.

Az állás javadalma — 986 kor. 53 f. kongruával együtt — 1600 korona. A lelkészi földek adóját a lelkész fizeti.

A lelkészi állás az 1917. évi április hó 24-én foglalható el.

A kellően felszerelt pályázati kérvények f. évi május hó 21-ig Hutka József espereshez Bánóczra küldendők.

Miskolc, 1916. április hó 25.

Dr. Tüdös István
püspök.

Most jelent meg!

MENNYORSZÁG KAPUJA

Imádságok konfirmált és felserdült ifjak és leányok számára. Irta: **SZOLNOKY GERZSON.**

A hivatott imáiró nagy hiányt pótoltt ezen könyvecske megírásával. Van e kis zsebkönyvben a hétköznapi, vasárnapi, bűnbánati és ünnepi imádságokon kívül több alkalmi imádság is az ifjúság életében előforduló fontosabb alkalmakra és kedélymozzanatokra.

Ára a 168 oldalra terjedő 12½×8½ cm. nagyságu, zsebbe tehető könyvnek díszes kemény vászonkötésben 1 korona 20 fillér.

A nagytiszteletű Lelkészi Karnak 10 példány megrendelésnél darabját 96 fillér, 25 péld.-nál 90 fillér, 50 péld.-nál 84 fillér, 100 péld.-nál 78 fillér, 1000 péld.-nál darabját 66 fillér kedvezményes áron szállítjuk. Kapható

Hegedűs és Sándor
protestáns irodalmi könyvkiadóhivatalában DEBRECENBEN.

SÁROSPATAKI REFORMÁTUS LAPOK

A TISZÁNINNENI REF. EGYHÁZKERÜLET ÉS A SÁROSPATAKI FŐISKOLA KÖZLÖNYE.

MEGJELEN MINDEN VASÁRNP.

ELŐFIZETÉSI DIJ		Főszerkesztő	Felelős szerkesztő és kiadó	HIRDETÉSEK DIJA:	
		RADÁCSI GYÖRGY	DR. RÁCZ LAJOS	Egész oldal	32 Kor.
Egész évre	10 Kor.	Főmunkálások:		Fél	16
Félévre	5	HARSÁNYI ISTVÁN	DR. BUZA LÁSZLÓ	Negyed	8
				Nyolcad	4

TARTALOM: Radácsi György: A napi kérdéshez. III. — r. l.: A gömöri egyházmegye közgyűlése. — Péter Mihály: A felsőzempleni egyházmegye közgyűlése. — Tudósító: Az alsózempleni egyházmegye közgyűlése. — Vegyes közlemények. — Szerkesztői üzenetek. — Hirdetés.

A napi kérdéshez.

III.

Az *Értesítők* elsőrendű bizonyosságok arra is, hogy a sárospataki főiskola az újabb évtizedekben is úgy élt és úgy rendezkedett, mintha sorsa ide volna kötve a végtelen időkhöz.

Akik nem szoktunk lehetetlenségeket kívánni sem emberektől, sem intézményektől, boldogan láttuk, — mint már tanárok is — hogy az ősi intézetnek miként szaporodnak a nevelési eszközei és mint nő a tisztessége mind szélesebb körben évről-évre. A mint divattá lett a kormányképviselők alkalmazása, majd a tankerületi főigazgatói állásba helyezett tanügyi előkelőségek ellenőrző munkálkodása: — a sárospataki főiskola nemcsak gimnáziumában, de egész minőségében is tisztább és igazibb képben állott a legfelsőbb körök előtt s a közvetlen szemlélet és ellenőrzés hamarosan elnémitotta ellenségeinket, vagy azoknak a leglármásabb elemeit.

Még sokan emlékezünk, hogy *Gyulai Pál* a költő és kritikus, mint első kormányképviselő, milyen áhítattal legettette lelkét az öreg Collegium falain s utána mindazok, akik a nyomaiba léptek, milyen tisztelettel beszéltek a Perényiek, Rákócziak iskolájáról s azokról a nagy szellemekről, akik mint jóltevők és tanárok a főiskola sorsára erősebb befolyást gyakoroltak. Olyan otthonosak tudtak lenni a vén falak között!

Gyűjteményeinkben, nyomdánkban, könyvbizományunkban a küzdő és fentartó erők sokaságát üdvözölték s a századok erőforrásait, amiket nem lehet hevenyében előrántani, mintegy magamutogatásképpen roktönözni. A főiskolai könyvtárban hódolattal ünnepelték a Rákóczyak, Telekyek, Vayak, a Kazinczy Ferenc stb. történeti nagy alakjait és szerencsésnek vallották a főiskolát a történetéért, amely maga is oktat és nevel.

„Egész kulturpalota ez a bástyaszerű nagy épület” — mondta egy állami gimnáziumi igazgató. Miféle csekélységek vagyunk mi ehhez képest, akik csak a tegnapi tudunk visszapillantani s könyvtárunk és minden egyéb gyűjteményünk — úgy szolván — csak egy-egy maréknyi.”

De nemcsak egyes hivatalosak, hanem hivatalos

népes testületek is hódoltak itt az évek folyamán — néha elég sűrűn is — a főiskola alkotó szellemei előtt s úgy jöttek, mintha sátoros ünnepre jönnének vagy mint a zarándokló zsidók Jeruzsálembe. Az 1882-dik évi *hármás nagy ünnep* emlékeitől (ref. egyház százados templomünnepé, főiskolai énekkar 100-ados, a magyar irodalmi önképző társulat fél-százados évfordulója) még most is kigyulad szemünkben az öröm lángja, hogy azt is megérhettük és végig élvezhettük. Egy kisebbszerű 300-ados ünnep volt ez, megkoszorúzása az öreg Alma Maternek, aki a szépért hevülő gyermekeit olyan régen bocsátgatja már az élet iskolájába s akiknek az unokái és déd-unokái is palmaágakkal siettek a nagy forduló megünneplésére. Volt-e az ezrek közt csak egy is, aki felvetette volna magának azt a keserűséges kérdést: „dehát nem homokra építették-e az Alma Mater templomát az édes bortól részegült elődök?”...

1890-ben itt fogadtuk a biblia-revideáló bizottságot *Szász Károly* dunamelléki püspök vezérlete alatt. Csupa ismert nevű tudós férfiak, köztük *Duka Tivadar* a brit és külföldi biblia társulat igazgató tanácsának tagja, az egykori pataki diák; *Szilády Aron*, a különféle régiségek kedvelője és bölcs értelmezője stb. stb. Milyen szeretettel, tisztelettel néztek, figyeltek itt mindent s keresték a letűnt századok nyomait. „Mennyi itt a levegő, az áldott levegő!” ez volt a Szász Károly első hódolatnyilvánítása, aki sajnálkozva említette, hogy ő, a Tompa Mihály jó barátja, csak most láthatja igazán Patakot, ezt a természetileg és történetileg is szépséges vidéket s őszintén bevallotta, hogy — mint egykori államtitkár — nem bátorzkodott az állam nevében a Rákócziak iskoláját felkeresni. „Mi ehhez képest a mi Kálvintéri theol. akadémiánk és Lónyay-utcai főgimnáziumunk? Hiszen itt a kövek is tanítanak és lelkesítenek!” Dukának fájdalmára volt, hogy nem láthatta már a maga valóságában az az egyszerű öreg tantermet, amelynek boltja alatt olyan boldogan diákoskodott, ő, a londoni City lakója, édes itthont talált a városzerű vastag falak között, s csak a még régibb, de már lebontott épületek hiányát érezte a főiskola területén. 2000 korona alapítványt hagyott maga után emlékül a főiskola szép és nagy könyvtárának gyarapítására. Tette volna-e, ha nem lett volna hite a főiskola helyi maradandóságában?

Itt fogadtuk (1892) a *ref. zsinat iskolaügyi bizottságát*; itt a *német gazdák* szemén szedett szállás seregét (1897); a *debreceni diákok ifjú, lelkes táborát id. Kiss Aron* püspök és *Balogh Ferenc* theol. tanár kettős vezérlete alatt (1899); itt az *egyetemes ref. tanügyi bizottságot* (1901) *Antal Gábor* dunántúli, *Bartók György* erdélyi püspökökkel s a kerületek kiváló képviselőivel. A több százados intézet vonzotta valamennyit s úgy tudjuk, hogy azzal a meggyőződéssel jöttek és mentek, hogy a *magyarországi reformátusok pataki főiskolája* méltó régi nagy nevéhez és nem állott meg felette az idő. A debreceni diákok látogatása viszonzás volt: figyelem a figyelemért, szeretet a szeretetért, testvéri ölekezés a hazai ref. egyházra váró munka közös, lelkes viselésére.

Itt fogadtuk a *ref. tanáregyesületet* (1907.) a volt kitűnő pataki diák: *Dóczy Imre* előljárása mellett. Ez a testület kiválóan hivatott a tudományos intézetek ellenőrzésére és méltatására. A különböző vidéki lapokban megjelent alkalmi tudósításaikból is kétségtelen volt, hogy ez a testület is bízó hittel távozott a főiskola falai közül. A régit, az ősit keresték és látták, mert ez volt a lelkükre bűvölő hatással — elannyira, hogy egyik erdélyi tudósító a főiskola udvarának hatalmas tamariskusaiban, valamint a ref. egyház templomának fejedelmi méreteiben is a *Lorántffy Zsuzsánna* teremő lelkét üdvözölte.

Jöttek volna-e ezek ide a senkihez, a semmihez?

Láttuk itt a Presbyteri világszövetség vándor tagjait (1910.), a Magyar-Néprajzi Társaság vidéki első vándor gyűlését (1912.) s tanúi voltunk, hogy milyen magasra becsülték a collegium falain a *patinát*, az ősiség oklevelét. „Ah, az a patina!” — harsogta *Sebestyén* és áldást mondott a nagy közönség előtt a szent falakra és építőikre.

Fogadtuk itt *Kossuth Ferencet* és előkelő kíséretét. A hú fiú az atyja nyomdokait kereste itt s a *Kövy* szellemével való érütközést. Nem a politikus jött ide, hanem a jó protestáns, aki a protestantismusban benne tudja a szabadság biztosítékát s a sárospataki főiskolában a hit- és nemzeti szabadság ősi bástyáját ünnepelte. Itt fogadtuk *Dr. Darányi Ignácot* és vele a *gróf Andrássyak* egy részét, akiknek új volt itt minden, de minden újban is a réginek hódoltak, mint a letűnt századok emlékeinek. A dunántúli főgondnok és földművelésügyi miniszter (az első élő miniszter a főiskola területén!), „sokkal többet talált itt, mint amennyit remélt”, pedig — szája vallomása szerint — „sokat remélt.” A nagy könyvtáron s gyűjteményeken kívül különösen az ifjúsági kórház és főiskolai kert ragadta meg a figyelmét, mint rendesen azokét, akik hivatott ítéletmondók. „Elbeszélem — mondá búcsúzóra — elbeszélem a pápaiaknak, hogy miket láttam a Rákóczyak és Vayak iskolájában”. Itt fogadtuk *Gr. Lónjay Elemér* német, *Rudolf trónörökös* volt feleségét, aki fejedelmi illendőségnek ismerte, hogy a szomszédos fejedelmi iskolát látogatásával tisztelje meg. A fenséges aszszony a hozzá intézett igazgatói üdvözlésre így felelt: „Örömmel látogatom meg drága férjemmel e híres történelmi múltú, a *Perényiek és Rákócziak* hazafiságából nemzetünk diszkrét felvirágozott főiskolájukat. Mindketten teljes szívünkkel kívánjuk, hogy az eddigi nemes szellemben tovább fejlődve, szép főiskolájuk mindenkor a nemzeti geniusz buzgó ápolója maradjon (1903.). Az ifjúság is fogadta szóbeli és dalos köszöntéssel s módjában volt

látni, hogy a szegények iskolájának milyen nagy kincse rejlik a nagy őseiben és hogy a jelenje nem méltatlan a fejedelmi múltjához. Itt fogadtuk a montaubani egyetem hírneves tanárát: *Doumergue-t*, a *Kálvin* életének nagy interpretátorát, aki nagyon tudta sajnálni, hogy a XVI. századi emlékekkel nem rendelkezünk s régi épületeinket nem tudtuk az enyészettől megmenteni . . .

Míg ezek a látogatások folytak, minden egyes eset után inkább-inkább éreztük, hogy nem közönséges örökség osztályosai vagyunk s a kövek is kiabálnának ellenünk, ha örállomásunkon elszunyókalnánk.

Közből a diákság lelkesedése összegyűjtött egy *Tompa-szoborra* való összeget s a főiskola dűsan fejlődő kertjébe helyezte azt millenniumi emlékül is, hálája jeléül és annak igazolásául is, hogy büszke tud lenni a „lant és biblia karján” megdicsőült nagy elődjére. Az egész tiszánimenni egyházkerület kedvét találta ebben a hódolatban s *Lévay József* a méltó barát és költőtárs tényleges részvéte fokozta a kegyelet ünnep értékét és a hódolat melegségét (1896.).

1899-ben — szintén az egyházkerület hivatalosainak részvételével — megünnepelhattuk itt a *Mudrány András* emlékűnnepét. Az egykori pataki diák egész zempléni vagyonát a főiskolai tápintézetre hagyta, hogy a szegények iskolája annál biztosabban teljesíthesse egyházi és nemzeti feladatait. Az ő nagy áldozata emelte ki a tápintézetet szűkös és szegényes helyzetéből, az tette lehetővé a jelenlegi tápintézeti épület felemelését, amelynek nagy arányai a laikust is hamar meggyőzhetik afelől, hogy a főiskola új tápintézeti helyisége nem közönséges ebédlő, hanem valami egyéb is — a magasabb szükségletek kielégítésére. 1907. óta, amikor ez a nagy épület rendeltetésének átadatott, mennyi szép lelkes közönséget látott már a *Mudrány András* lelke ebben a tágas épületben: a hangversenyeknek, a táncestélyeknek, a jótékony célú mulatságoknak, az édes-kedves találkozóknak, a komoly és víg ünnepeknek milyen hosszú sorozata folyt itt le a diákság látására, eszméltetésére, de pallérozására is. A nagy terem *állandó színpadján* milyen kíváncsú testvériségben ölekezett össze akárhányszor a jogász a theologussal, a gimnázumi ifjúval, a tanár a növendékével, a városi közönség gyermekeivel, egy-egy vidéki vagy fővárosi művészi notabilitással. A Vöröskereszt-egylet Sárospataki fiókjának fényes művészi estélyén a zempléni arisztokrátiának egész diszes gárdája is megfelelő keretnek találta magára nézve ezt a *Mudrány-emléket*: — nem volt-e tehát jogunk azt hinni, hogy ez az új épület is hathatós és messze időre alkalmas nevelési eszköz a szegények iskolájában?!

De sok más bizonyágunk is van (szerintem legalább van!) arra, hogy a főiskola tanári kara jól teljesítette örökölt tisztet s nem mulasztotta el a kínálkozó alkalmakat, hogy növendékeinek lelkét a mult és jelen nagy tényei, időszakos, korszakos eseményei megihlessék.

1887-ben megkezdttük a zarándoklást a *Kazinczy Ferenc* széphalmi sirjához a M. Tud. Akadémia célzatai szerint, hogy nyelvünk megváltójának neve s képe örökké eljen a pataki diák szívében.

1890-ben odavándoroltunk az énekkarunkkal együtt a *Károli Gáspár* gönci szobrához, hogy a bibliafordítónak méltó tisztességet tegyünk; 1891-ben ke-

gyelettél ünnepeltük a *türeimi parancs* 100-ados évfordulóját, 1892-ben *Comenius-ünnepet* tartottunk a nagy pedagógus születésének 300-ados évfordulóján, ugyanekkor emléktáblával jegyeztük meg a jelen és jövő számára azt a szerény hajlékot, amelyben *Kossuth Lajos* lakott, mint pataki jogász; 1893-ban a jogakadémia 100-ados életét újítottuk fel a Kövy nevének dicsőítésével s azzal a reménységgel, hogy itt a Kövy szelleme buzditani fog a késő időkig. 1899-ben beírtuk a *Mudrány András* nevét a főiskola halhatatlanai közé s elhelyeztük művészies arcképét a főkönyvtári pantheonunkba. 1902-ben *Kossuth Lajos* pataki szobrát lelkesedtünk és ideédesgettük *Eötvös Károlyt*, a „nagy per” hőst, a turini zárandokok vezérét; 1903-ban a Rákóczi-szabadságharc 200-ados emlékein melengettük a lelkünket s *Thaly Kálmánt*, a kuruc történetírás nagy mesterét nyertük meg a viharos idők tolmácsa gyanánt. Tartottunk *Bocskay, Bethlen, Fáy, Bessenyei*-ünnepeket; részt vettünk — csaknem az egész collegium — a *kassai Rákóczy ereklye kiállításán*, a nagy bujdosók hamvait méltó hódolattal köszöntöttük itt is, a kassai, kézmárki nyugvóhelyükön is; ünnepeltük királyunk bölcs szívét a fővárosban felállítandó 10 szobor lekötelező gondolatában s a *Kálvin János* emlékét, születésének 300 ados évfordulóján egész felolvasási sorozattal. Mindezek felül is ismeretterjesztő felolvasásokat tartottunk több ízben részint mint Sárospataki Irod. Kör, részint mint főiskolai tanári kar. Volt érzékünk elhunyt vezéreink, tanártársaink emlékezetének megörökítésére, a közeli, távoli öröm és gyászünnepek megbecsülésére. Vittük a diákjainkat *tanulmányutakra* (Debrecen, Regmec, Hollóháza, Szalánc, Kassa, Fiume, Monok, a Tátrák, Buj, Aggtelek, Alduna stb.); vitték a jogtanárok külön, a theologiai és gimnáziumi tanárok külön-külön fel a fővárosba, a vidéki központokba s mindenüvé, (megyegyűlésekre, törvényszéki tárgyalásokra), ahol különösebb alkalmak kínálkoznak a szemléletre, az okulásra a tanteremben alig ismertethető jelenségek látására. Ment az énekarunk dalversenyekre, templomszentelésekre, hangverseny-körútra (Erdély) s visszatért diadalommal maga után hagyva a főiskola jó emlékét. Az akadémiai ifjúság, mint *Széchenyi-szövetség* is széjjel járt, hogy jót cselekedjék.

Hát az a sok édes találkozó, amely az Alma Mater körében évről évre olyan ünnepélyes hangulattal, vidám és komoly visszaemlékezések és áldozattétellel folyt le 10, 20, 30, 40, 50 évek eltelté után... hát ezek nem bizonyosságok, ezek nem nevelési alkalmak és eszközök? Hát az október 6-iki, 31-iki komoly fenséges emlékünnepek, amelyek megújulnak, mint az esztendők?

Gondoljuk ezekhez a főiskola körében szokatlan méretekben kifejlődött *ifjúsági egyesületeket*, amelyek a jóra való ifjának mindmegannyi köszörűkövei és önművelési alkalmak s értsük meg, hogy ezek az egyesületek *tanári felügyelet és irányítás mellett* végzik feladataikat. Gondoljuk el, hogy ezek tekintélyes segédeszközökkel (könyvtárak, stb.) is rendelkeznek tagjaik lelki, testi szükségleteinek kielégítésére s a diák minden szabad idejét nemesen eltöltheti az egyesületi élet tisztas keretei között... Irhat, szónokolhat, vitázhat, olvashat, dalolhat s a tornaegyletben a testi erejének izmosítását is jó szerivel elősegítheti... Mi kell még egyéb? A pályázatokon módja van a diáknak pénzt is szerezni a

legtisztesebb módon, csak a kínálkozó alkalmat kell méltóképen kihasználnia! Hányszor támadt már panasz az illetékes ajkakon a miatt, hogy a pályázók számához képest a pályadíj feleslegesen sok?!.. Szórakozás kell és nem tanulás?.. Ott van az akadémiai ifjúsági egylet a maga két tekeasztalával, egész külön játéktermével (ami páratlan a hasonló intézetek történetében)! Hogy ezekhez kávéházi levegő is kellene — azt az akadémiai ifjúsági egylet alapszabályainak készítésekor nem gondolta s a tanári kar sem, amikor az alapszabályokat meg erősítette.

Lehet, hogy csak az én szemüvegem színes s az én látásom rövid, de én mint mindig, most is azt vallo (mert magamon is, kartársaimon is, tanítványaimon is tapasztaltam), hogy a *pataki diáknak nem volt magát miért szégyelnie semmi más intézet ifjúságával szemben*. Mikor még szupplikáltunk, nem megálltuk-e a versenyt a legkülönbekkel is? Mikor legatusok voltunk, nem megbirtuk-e a katedra melegét megbotránkoztatás nélkül?! Hányan voltak közöttünk, akiket mint legatusokat jegyeztek el maguknak egyes egyházközségek jövődóbeli papjukul? Jogászaikat dícséréttel emlegették a munkabíráskukért a hivatal főnökeik, az ügyvédek, a bírák s a nemes egyszerűségükért, a köteleességtudásukért — a legújabb időkig. Hogy mindenki nem születik sem Kövynek, sem Somossynak, sem Emődynek, sem Zsarnaynak, sem Erdélyinek — ez bizonyos, de másutt is csak úgy nem, mint Sárospatakon.

1883 óta vagyok az egyetemes tanügyi bizottság tagja s több éven át voltam a *theologiai akadémia* szakelőadója. Az összes kerületek tanügyi képét láttam éveken át megújulni. Hallottam az előadók ítéletét, aggodalmait, javaslatait; de soha nem hallottam, hogy a pataki diákot szégyenszékebe ültették volna s hogy ezzel szemben külön tanítási és nevelési eszközökről kellett volna gondoskodni!! Panaszt hallottam nem egyszer, de általánosat! Az erdélyi értesítők épúgy zúgtak néha a diákság nemtörődősége, szárnyaszegettsége miatt, mint a szoro: értelemben vett Magyarországiak. Néha az anyag gyenge, máskor a mesterek túlkövetelők...

A mi külön bajként mutatkozott a közelebbi évek tanügyi történetében, az — az egyetemes tanügyi bizottság évkönyvei szerint — a *jogakadémia* sorsa volt. De itt is dícsősége Sárospataknak, hogy az ő képviselői vívták legkitartóbban és legbátrabban a harcot a jogi oktatás tisztességének megmentéséért (Ballagi, Finkey előadók). Attól a gyalázattól azonban, amelybe belesodorta az egyetemi szédelgés, a jogi oktatást nem lehetett máig sem megmenteni, sőt az a baj, hogy azok is belevetették magukat ebbe az izapos áramlatba, akik azt sokáig tanügyi és erkölcsi lehetetlenségnek hirdették. Hisszük, hogy ez nagy önmegtagadás árán történt, de megtörtént. Egy rossz, bűnös példa utvesztőjébe jutottunk s megalkudtunk az elveink árán s rajtunk most már az isten-ítélet, amit nem lehet levegő-változtatással elhárítani. A vérfertőzésben sinlődő beteget ki kell gyógyítani a legfelsőbb beavatkozás útján is. Az egész magyar protestantismusnak fel kell támadni a jogi oktatás terén divattá lett szédelgés ellen a tudomány nevében, a melynek megbecsülését a protestantismus tűzte zászlójára. Egy vészesen, talán végzetesen beteg

testhez én nem merném hozzákötöni a még ép testvért, hogy ez is áldozatul ne essék.

Végül hadd idézhessem igazolásomul egy 1893-ban és egy 1913-ban, tehát 20 év múltán írott alkalmi cikkem néhány pontját.

„Mindig barátjok voltam a kis városokba helyezett közép és felső iskoláknak, mert a profétáktól azt tanultam, hogy a szent föld népeinek erkölcsét, gondolkodását rendszerint a fővárosokból szétfolyó szokások: fényűzés és sok másféle túlságoskodás, sőt undokság rontotta meg. Aztán meg — Isten látja lelkemet! — jobban szeretem az egyszerű, talán kissé félszeg diákokat, ha különben jól otthon van az iskolai tanulmányokban, — mint a kávéházakban csiszolódott, zengerájokban szellemesedett ifjakat, a kik kártya és biliárd-asztaloknál tanult fogásaikkal szokták bámulatba ejteni szülőföldjük romlatlan népét, vagy értök verejtékkel izzadó szegény szülőiket. Sohse szerettem az idő előtt érett gyümölcsöt.” (1903.)

... Sárospatak — tagadhatatlanul — szépül. Rákóczi-utcájáról száműzve van a sár az új kockakövezettel. Az állami tanítóképezdefelé formásodik az ut, az aszfaltgyalogjáró. Maga a tanítóképezdei új épület fejedelmi nagy időkre emlékeztető formában kötik le a hozzá vetődött utazót. A vasut felől jövő kedvesen ütközik bele a kimagasló tornyába; a mezőgazdasági vasuti állomás készen várja a Bodrogköz-felől berobogó vonatot; az utcák rendezése mindenfelé neki lendült. A kollegium erősen áll a régi formájában, acélnak látszó fedele alatt; kertjét irigylő csodálkozással nézi minden idegen. — Ezer nyelv hirdeti, hogy Sárospatakot a Gondviselés is iskolák fészkevé, muzsák othonává teremtette. Mit lehetne itt csinálni ha község, állam, főiskola összefognának a hiányok pótlására? Milyen igazi Bodrogsági Athéne volna itt szülők, tanulók, tanárok, közeli és távoliak nagy gyönyörűségére, Sárospatak dicsőségére! Higgyük, hogy így lesz és nem sokára.” (1913.)

Ezt a cikket a maga egész terjedelmében átvette a Dr. Szabó Sándor által vezetett „Sárospatak” c. újság a következő megjegyzéssel (1913. 37. szám): „Ezt a szép cikket a „Sárospataki Ref. Lapok”-ból vettük át, mert mi is így érzünk és így gondolkozunk.”

Egyel több okom volt hinni, hogy a sárospataki főiskola egyik akadémiájának sincs bizonytalan fundamentuma. Azóta már Erdélyi János-szobrunk is van a főiskola bejáratánál, hogy még kíváncsiabb legyen az a kert és hogy az a szobor is tanítson kegyeletre, hálára s a valódi érdem megbecsülésére. Mintha mondaná: csak az én lelkemen át — a cél felé!

Azóta felépült a járásbíróság tágas, nagy épülete a Rákóczi és Eötvös utcák sarkán, fel a jegyzőgyermek otthona a főiskolai kert közelében. Gondoltak-e az építetők arra, hogy itt hamarosan megindulhat a föld a jó öreg kollegium alatt?!

Radácsi György.

A gömöri egyházmegye közgyűlése.

A gömöri ref. egyházmegye április 26-án tartotta tavaszi közgyűlését Pelsőczon Czinke István esperes és Lukács Géza em. gondnok elnöklete alatt. Negyedik közgyűlésünk volt ez a szörnyű világháború ideje alatt. És az érdeklődés közgyűlésünk iránt semmit

sem csappant. A gyűlés tagjai közül csak azok maradtak el, akiket elháríthatatlan ok akadályozott a megjelenésben. A háború okozta életnehézségeket, a közlekedési viszonyok kellemetlenségeit senki nem tekintette akadályozó körülménnyé. Mintha jeleket várnánk, melyek reménységeinket támogassák a nagy várakozások és megpróbáltatások e nehéz idejében. Vonz mindnyájunkat egymáshoz az együttérzés, sarkal a kötelesség — fokozott mértékben.

A gyűlés napján reggel 8 órakor istentiszteletre gyülekeztek a pelsőczyi egyház ősi templomában, hol Iván József rimaszombati segédlelkész emelte lelkünket a gondviselő Istenhez megkapóan szép imádságával. Istentisztelet után tüstént kezdetét vette a közgyűlés — az esperes gyönyörű imádságával és az egyházmegyei gondnok szívélyes gyűlést megnyitó szavaival.

Közgyűlésünk tárgyainak kimagasló, mondhatjuk, fénypontja volt az esperesi jelentés, formai szépségénél és — egyházi életünk minden irányáról tiszta, világos képet nyújtó — gazdag tartalmánál fogva. Czinke István, mint mindenfajta irodalmi alkotásában, úgy esperesi jelentéseiben is, formai, irályi s tartalmi tekintetben egyaránt, *sajátságosan eredeti egyéniség* mindenkor. Az volt most is. A szó valódi értelmében remeket adott esperesi jelentésében. Jelentése bevezető részének közlését megkezdjük közelebbi lapunkban. Hiszem, tiszta élvezetet s tanulságot fog szolgáltatni lapunk kedves olvasóinak, mint szerzett egész jelentésével nekünk, kik azt meghallgattuk.

Az esperesi jelentés és a körültekintő gondnoki megnyitó beszéd kapcsán üdvözölte közgyűlésünk: *Ruszkay Gyula* jánosii lelkészt és em. tanácsbíró 40 éves áldásos lekipásztori és 25 éves értékes tanácsbírói működése alkalmából; *Báró Ragályi Balassa Ferenc* em. tanácsbíró, táviratilag, 25 éves házassági évfordulója alkalmából; úgyszintén *Tornallyai Zoltán* em. tanácsbíró, egyházi életünk e hűséges „veterán bajnokát”, abból az alkalomból, hogy 50 évet töltött be a tornaljai egyház szolgálatában, mint egyházközségi főgondnok. Öröme telt gömöri ref. egyházmegyeinknek mindenkor e férfiak — egyházi életünk különböző terein teljesített — munkálkodásában; öröme telt most is — az ő üdvözölhetőségükben: sokasítsa Isten örömünket azzal, hogy még sokáig vallhassuk őket, boldog megelégedésükben, magunkéink!

Az esperesi jelentés, az egyházlátogatás által beszerzett adatok alapján, számot ad többek közt a következőkről: hűveink és egyházaink az elmúlt év folyamán *hadikölcsönből* jegyzettek 3,257,000 koronát, mely összegből egyházközségeink jegyzéseire esik 171,700 kor. Az egyházközségek összes bevétele volt 1915-ben 467,308 korona 23 fillér (tavaly 511,238 kor.), kiadása 415,420 korona 98 fillér (tavaly 458,228 kor.), pénztári maradványa 51,644 korona 03 fillér (tavaly 53,014 kor.). *Adóssága* volt a gyülekezetnek (tőkesegély, törlesztéses s másnemű) 369,649 korona 92 fillér (tavaly 304,413 kor.). E számadatok minden szónál világosabban beszélnek. 32 egyházból van távol fegyveres szolgálatra a tanító. Ez egyházakban részt a lelkészek, részt a kiegészítő erők szolgálják a népnevelés ügyét. 12 egyházban szünetel teljesen a tanítás. *Született* és megkereszteltett egyházmegyénk területén 524 (tavaly

868, harmadéve 902) gyermek; meghalt és eltemetett 723, (tavaly 868, harmadéve 736) egyén; házassodott: tiszta pár 32 (tavaly 146, harmadéve 188), vegyes pár 29 (tavaly 66, harmadéve 87), összes házasságkötés 61 (tavaly 212, harmadéve 275) volt. Szomorú számok!

Egyik nagy érdeklődést keltő tárgya volt közgyűlésünknek a sárospataki főiskola akadémiajának áthelyezési kérdése. Farkas Géza em. tanácsbíró határozati javaslatot terjesztett elő, még pedig oly irányban, hogy egyházmegyénk már most foglaljon állást a főiskola akadémiajának Sárospatakról Miskolcra való áthelyezése ellen. Határozati javaslatát a buzgó és agilis tanácsbíró erőteljes, tartalmas, polemikus irányu beszéddel ajánlotta elfogadásra. Nagy hatást gyakorolt a szónoki erővel előadott beszéd: azonban az egyh.-m. közgyűlés többsége — szem előtt tartva az alkotmányos elvet, mely szerint közgyűlésünknek hivatalos formában meg nem küldetvén az áthelyezést javasoló Emlékirat, az tanácskozás tárgyát nem is képezheti — az esperes azon javaslatát fogadta el, hogy egyházmegyénk *ez időszerint* nem foglal állást sem jobbra, sem balra az áthelyezés kérdésében; mert az egyházkerületi közgyűlés bizonyára leteszi az áthelyezésre vonatkozó tanári javaslatot, az áthelyezés kérdésének anyagi oldalát érdeklő összes konkrét adatokkal együtt, az egyházmegyékhez: s ennél fogva akkor lesz módjában egyházmegyénknek állást foglalni az áthelyezés kérdésében. Azonban egyházmegyénk a felett a hírlapi hajsza felett már most sajnálkozásának ad kifejezést, amely az által, hogy a kérdést idő előtt nyilvánosság elé hurcolta, sőt ez által s e közben a tisztes múltú főiskolát valószínűleg kompromittálta, az egész főiskolának kiszámíthatatlan anyagi és erkölcsi károkat okozott, holott e nagy kérdést nem a hírlapi információkkal irányított illetéktelen országos közvélemény fogja eldönteni, hanem a főiskola jövőjének magasabb érdeke és az illetékes egyházkerület bölcsesége.

Szervezett közgyűlésünk — tekintettel egyházmegyénk nagy kiterjedésére és földrajzi széttagoltságára — egy második ügyési állást s megválasztotta erre dr. *Kathona László* rozsnyói ügyvédet s az ottani egyház főgondnokát. — Foglalkozott közgyűlésünk a lelkészek és lelkész-özvegyek nehéz anyagi helyzetével. Felterjesztések mennek egyházkerületre, egyetemes konventre. Egető kérdés a lelkészözvegyek és azon lelkészek nehéz helyzetének enyhítése, akiknek készpénzből kell a háború okozta nehéz viszonyok között megélni. Pedig sok lelkészt tett a 9 és 11 filléres életár készpénzfizetésű lelkésszé. Sajnos, hogy nincs módja a fokoza-
tos egyházi hatóságoknak a gyors intézkedésre... Mintha a lelkészek és a lelkész-özvegyek valóban senki gyermekei volnának. Tanítóinkról azért nem esett szó ezzel összefüggésben, mert az ő helyzetüket enyhítette némileg a kormány. Egyházkerületi képviselőkké választottak: Buzi Márton, Ruskay Gyula, Sági Sándor papi tanácsbírók, Bornemissza Elemér, Baró Ragályi Balassa Ferenc, Farkas Géza vil. tanácsbírók. — D. u. 2 órakor a közg. bíróság ítélezett két egyházi adó-felelbezési ügyben. A bő tárgysorozat — amelynek túlnyomó nagy része a nagyobb nyilvánosságot nem igen érdekli — este 6 órára tárgyalta le kitarló élénk érdeklődés mellett a közgyűlés.

Kiemelésre méltónak tartom a pelsőczyi tekintélyes egyház szíves látását, mellyel fogadta s ellátta a közgyűlést e nehéz megélhetési viszonyok között. E helyen is őszinte elismerésünkkel s köszönetünkkel adózunk az arra érdemes egyházi előjáróknak, élükön Dusza János lelkésznek.

... Isten, áldd meg a magyart a béke víg esztendejével!

„Megbűnhődte már e nép

A múltat s jövőndöt.”

r. l.

A f.-zempléni ref. egyházmegye tavaszi közgyűlése.

Felsőzempléni egyházmegyénk ez évi tavaszi közgyűlését ápr. hó 27-én Sátoraljaujhelyen tartotta meg Hutka József esperes és Dókus László egyházmegyei gondnok kettős elnöksége alatt. Közgyűlés előtt reggel 8 órakor istentisztelet volt a templomban. Ez alkalommal Győry Kálmán legényei lelkész imádkozott bensőségesen. A közgyűlésre reggel 9 órakor az egyház tanácstermében gyűltünk össze a mai viszonyokhoz képest szép számmal. Megalakulás után esküt tett Bajusz Andor megválasztott tanácsbíró, akit jó reménységek közt üdvözlöttünk, utána három új tanítónő. Legelső tárgya volt a tanácskozásnak a sárospataki főiskola ügyében való állásfoglalás, amely tárgya a lelkészegyesületnek, — mely az előző napon a tanárok memorandumával szemben már állást foglalt, — felterjesztése. Az ügyet Péter Mihály főjegyző referálta. Természetes, hogy a tanári kar törekvését egyházmegyénk egyhangúlag¹ hozott s mult számunkban már ismertetett határozattal, visszautasította. Nem volt itt szükség semmiféle vitára. Eszével és lelkiismeretével vetett számot a közgyűlés minden tagja, midőn ez egyhangú határozatot meghozta. A főiskola akadémiajának áthelyezésével nem akar a sötétbe ugrani, de viszont szükségét látja annak, hogy a fejlődésre minden utat meg kell keresni Sárospatakon.

Az esperes olvasta fel ezután évi jelentését, mely mint hű tükrö egyházmegyénk egy évi életének, jegyzőkönyvbe foglaltatott. A jelentés megemlékezett három lelkésztársunk, Kiss Tamás málcai, Cseh Pál alsó-mihályi és Bornemissza István ladamóci lelkészek haláláról. Fájdalmas érzések közt foglaltuk fiatal társaink emlékét jegyzőkönyvünkbe. A Baksay Sándor elköltözéséről való megemlékezés, az örökébe lépett Petri Elek egyéniségének méltatása szívből fakadó részlete az esperesi jelentésnek. Az előbbi megkönnyeztük, az utóbbit lelkünkben üdvözljük. Az egyházmegye benső élete, a vallásosságnak külsőleg és jó cselekedetekben nyilvánulása általában véve, néhány esetet kivéve megnyugtató volt, a vész között Istenben való mélyebb ragaszkodást és áldozatkészséget tanúsítottak a hívek. A hadbavonult tanítókat lelkészek, vagy helyettes tanítók helyette-

¹ Az egyhangúlag kifejezést lapunk mult számában én láttam el kérdőjellel; elláttam azért, mert az, ha formailag teljesen igaz is, (tehát egyáltalában nem akartam a P. M. igazmondását kétségbevonni) lényegileg nem fedi az egyházmegyei közgyűlés minden tagjának fel-fogását, amennyiben az előző napon tartott lelkészértekezleti gyűlésen Péter Mihálynak ez irányú határozati javaslatára a jelenlevő, körülbelül 14 lelkész közül csak 5 szavazott *igennel*, 2 *nemmel*, a többi részint nem szavazott, részint a szavazás elől kiment, — s arról is van tudomásom, hogy az egyházmegyei gyűlésen egy lelkészt erősen kellett kérni s kapacitálni, hogy a javaslat ellen ne szavazzon. Fel. szerk.

sítették. Az egyházi hitéletet zavaró incidens csak pár helyen pl. Abarán fordult elő az ott felkapott sectáskodással, amennyiben az esperes szerint ott állítólag már körülbelül 70-re megy az anabaptisták száma. Az egyházmegye közönsége igen leverő érzelmek közt értesült e szép magyar gyülekezetünkben fellépett korról. A lelkészt a hívek közötti intensív munkára buzdította s gondoskodott arról is, hogy időnként más lelkészek is segítségére lehessenek a mentésben. Az egyházi áldást a hívek mindenütt igénybevétték, mindössze Sátoraljaujhelyben nem kívánt 2 pár egyházi házasságkötésben részesülni. Volt 2 lelkészi beiktatás is, Győry Kálmán legényei és Enyedy Andor sátoraljaujhelyi lelkészé. Végül több lelkészi intézkedésről tett az esperes jelentést. Egy pár meleg sorban védelmére kelt szeretett főiskolánknak is. Ezután az egyházmegyei gondnok hívta fel lelkes kebellet a lelkészeket, a tanítókat, az egyházakat hadikölcsön jegyzésére.

Következtek most az egyházkerületi és egyházmegyei scontrós ügyek. A belmissiónak az egyes egyházak szerinti feltüntetése. A lelkészek általában véve minden tőlük kitelhetőt elkövettek, hogy e nehéz időkben kettőzött buzgalommal gyakorolják magukat e tisztokban. A nagygeresdi egyesség megszűntetése folytán csak Homonnán lett volna szükség új intézkedésre, de onnan a háborúval járó különösebb zavarok miatt jelentés nem érkezett. A tábori lelkészek és helyetteseik közötti fizetéselosztásról hozott azon esperesi eljárást, mely különben mult évi tavaszi közgyűlésünk határozatából folyt, hogy mindenütt a törzsjövedelem osztatott kétfelé a tábori lelkész és helyettese közt, — a közgyűlés tudomásul vette. A homonnai missziói lelkész azon eselekedtéről, hogy 1915. március végén tábori lelkészi szolgálatra bevonult, de kellőleg való helyettesítésről nem gondoskodott s e miatt március végétől október 1-ig, épen a legnehezebb időben, midőn a hajlékukba visszatért híveket bátorítani, az egyházat reorganizálni kellett volna, — az egyház lelkész nélkül volt, — a főtiszteletű egyházkerület útján a konventre felterjesztette.

Érdekes a tusai egyház dolga is, mely öt év óta mindenféle egyházi adó fizetését megtagadta, emiatt az egyház zavaros viszonyok közé került. Küldöttség fog eljárni ez ügyben.

Szomorú hangulatot váltott ki a kisazari lelkészlak építési ügye is. Ez az egyház az 1914. év végén új lelkészlakást emel. Hogy-hogy nem, kinek: a vállalkozónak, az építő egyháznak a hibájából-e, mely a lakást süppedékes talajra építtette, — az új épület annyira összeroppedezett, a külső falak annyira maguk után huzzák a belső falakat, hogy az épület máris közveszélyessé vált. Küldöttség fog eljárni ebben a dologban is. Együttal azonban kimondta egyházmegyénk, hogy más egyházmegyék mintájára építő bizottságot alakít, hogy ilyen incidensek többé elő ne fordulhassanak. A málcai vallássérelemi esetet, — miután az eset nem volt kellőleg feltárva, — ily célból az egyháznak visszaadta. Helyeslőleg vette tudomásul a közgyűlés, hogy a nagyráskai egyház, ev. iskolájába járó róm. kath. gyermekek hitoktatása céljára, a szerda, vagy szombat délutáni napokat jelölje ki, amely időben a gyermekeket szívesen elbocsátja a hegyi róm. kath. anyaegyház iskolájába.

Megerősítettük a deregnyői egyház alapító leve-

lét a gr. Pálffy-Daun Lipótné sz. Lónyay Olga hagyatéka ügyében. Tudomásul vettük a lelkészegyesület, a számvevőszék jegyzőkönyvét, intézkedtünk díjlevélügyekben. Megerősítettük az évi adókimutatásokat, költségvetéseket. Elintéztük több iskolának a kérdését a hiányok pótlására az egyházakat utasítottuk. Volt több közigazgatási bírósági ügy, többnyire fizetések követelése tárgyában. Az egyikben kimondta a bíróság, hogy a lelkészt természetben kötelesek fizetni a hívek. Délután 6 órára a jegyzőkönyvet is hitelesítettük.

Péter Mihály,
főjegyző.

Az alsózempléni egyházmegye tavaszi közgyűlése.

A sárospataki főiskola tanácstermében folyó hó 27. és 28. napjain tartotta meg tavaszi közgyűlését az alsózempléni ref. egyházmegye Bálint Dezső esperes és Meczner Béla em. gondnok kettős elnöklésével. A gyűlést megelőző nap délutánján a számvevőszék tartott ülést. Már ekkor valami „bús kesergő bánat” felhője borongott az arcokon, olyan valami bántó izgatottság fogta el a jelenvoltakat, szorongatta lelküket, mint roham előtt a rajvonásban levő katonákat! Az izgatottság jogosultságát igazolta a másnapi gyűlés, mely a lelkek felett borongó bánat felleget még sötétebbé tette.

Esperesünk szívet-lelket megindító, küzdő véreinkért — és itt sok pap szeme könnybe lábbadt, mert egyiknek egy, másinak kettő, esperesünknek három fia a harctéren, — hazánk megtartásáért, fegyvereink győzelméért, igazságunk diadaláért s a már „várva várt” béke minél előbbi valóra válásáért esdő imája után, gondnokunk a tőle már megszokott szíves szavakkal nyitotta meg az érdeklődők sokaságától szinte zsúfolásig megtelt teremben gyűlésünket!

Megalakulás után esperesünk részletes, minden mozzanatot felölelő jelentése következett s aztán kezdődött az igazi gyűlés. Az arcokról leragyogó, a szemekből is kisugárzó izgatottság s a jelenlevők szinte szokatlan nagy tömege arra készítette az elnökséget, hogy a bennünket, alsózemplénieket leginkább érdeklő ügyet, a sárospataki főiskola akadémiájának áthelyezési ügyét a tárgysorozat elején tárgyalja! Meg is nyilatkoztak a lelkek, a szívek érzelmei! Halkan is, hangosan is, búsult gerjedezéssel is, sebesen zúgó szélnek zendülésben is, könyekben is, kettős tüzes nyelvnek szólásaiban is s főképen abban a kijelentésben, hogy „nem élni, de halni is tudunk a sárospataki főiskoláért!” Ehez több kommentárt nem fűzök! Ez így volt s hiszem, ha kell, így lesz!

A gyűlésen jelenlévő Nagy Béla theol. tanár szót kért; a gyűlés készséggel megadta a szólási jogot Nagy Bélának s ő szólt nem mint tanár, hanem csak a saját nevében. Amde egy jöttával sem mondott többet az akadémia áthelyezésének indokolása gyanánt, mint amennyit már ismerünk. Közgyűlésünk teljes határozottsággal állást foglalt az akadémianak Miskolcra való áthelyezése ellen, amint az e lap múlt számában közölt határozatában olvasható.

Nagyobb vitát váltott még ki a 45 pontból álló tárgysorozat közül Bartha József egyházmegyei tanácsbíró amaz indítványának elfogadása, hogy az egyházi belhivatalnokok a díjlevél szerinti járandóságait természetben való kiszolgáltatásához jogosan ragaszkod-

hatnak, nem pusztán egyházi törvényeink rendelkezése szerint, hanem azért is, mert az anyag, a munkabér óriási áremelkedésének eme kritikus idején, mikor az utolsó vasuti bakter, hivatszolgá is háborús segélyben, drágasági pótlékban részesül, egyedül a református papságról feledkeztek meg s csak ez van arra utalva, szorítva, kényszerítve, hogy reá erőszakolt adócsökkentési csekély évi segély igénybevétele mellett terménybeli járulékának maximált értéke negyedrésszel elégedjék meg?! Mit adnak olcsóbban a papságnak, mint másnak?! Mennyivel dolgoznak kevesebért nékiek, mint más közönséges ember fiának?! Ez is aktuális és halasztást nem tűrő dolog. A felsőbb hatóság figyelmét kénytelenek vagyunk erre felhívni, „mert mi másnak fáj, nekünk is fáj,” aztán ha nem intéző köreinktől kapunk, kitől varhatunk „szabadításra való erőt”?

Több egyház, hála Istennek, olyan helyzetben van, hogy hazafias érzelmeinek tetteiben is kifejezést adhatott. Tállya, Berzék hadikölcshöz jegyzett. Követésre méltó például megjegyzem, hogy a felsőbb intéző körök által figyelmen kívül hagyott lelkészeket némelyik egyház — Tállya, Luka — háborús segélyben részesíté. Hát a többi gyülekezetek nem volnának erre szoríthatók, mikor az életnemű, a jószág értékeinek, a fuvar, munkadíj többszörösét kapják s a lelkészek az adócsökkentési segély megállapításakor felvett normál költségvetés alacsony számításai szerinti díjakat fizetik? Itt is alaposabb, erélyesebb intézkedésre volna szükség. Reménységgem van, hogy ez az állapot nem fog tartani sokáig. Kárpótlásul bizonyára gondoskodni fognak azok, akik erre hivatottak és el vannak kötelezve.

Bírósági ügy is volt. A sajtóhidvégi, nagyrozvágyi papválasztás különböző, de alapos okok miatt megsemmisítettett, de az ifjú Timótheusok nem zártak ki az újra való pályázatból. Az olaszliszkai papválasztás elleni panasz elutasított, a panaszlók nem felebbeztek, így Verbélyi Barna az Abaházy bácsi utódja! — Hivatalba való beerősítések is voltak. Egyházmegyei főjegyzőnk Janka Károly Oigándra, Haraszty Károly Baeskára, Verebélyi Dezső Semjénbe lelkészek, Móré Iloná Kesznyétenbe tanítónőnek beerősítették. Fodor Károly pedig jogérvényesen láczai tanító lett az eskütétele és a szokásos beerősítés után. A háborús világ miatt igen sok régen húzódó ügy maradt elintézetlenül, de hát ennek igazán nem a vezetőség, nem az érdeklődés hiánya, hanem az „idők zivataros járása” az oka.

Tudósító.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

Sárospatakat Oltalmazó Liga.

Dr. Waldapfel János budapesti gyakorló-főgimn. tanár, az Orsz. Köznevelési Tanács tagja olvasván a napilapokból a spataki akad. tanári karnak az akadémia Miskolcra való áthelyezésének tervét s az azzal kapcsolatos cikkeket, mint a magyar közművelődés munkása, a *Budapesti Hírlap* húsvéti (ápr. 23.) számában *Sárospatak* című, nemes lelkesedéssel, komoly okadatolással, a nemes hagyományok iránti finom érzéssel és odaadó szeretettel megírt hatalmas cikkében siet a sárospataki Rákóczi-főiskola

védelmére.¹ Szerinte a sárospataki kérdés minden magyar ember, minden művelt, a magyar művelődés ügyét szíven viselő ember ügye, sőt az egész magyar nemzet ügye. „Sárospatak mutat legtöbb hasonlóságot a régi német és angol egyetemi városokhoz. De egy tekintetben túltesz Sárospatak szinte valamenyin. A nemzeti történet nagy, legnagyobb eseményei egyik ilyen külföldi városban sem szövődnek oly sűrűn a helyi történetbe, a helyi alapítók és alapítványok, pártfogók, tanárok és tanítványok történetébe, mint ezen a Bodrog két partján épült kis városban ott a Hegyalja tövében.” Majd rámutat a főiskola fényes múltjára. Fölvívja a tanári kart, hogy ha május 16-ig nem áll el tervétől s tovább sürgeti kívánságának teljesítését: akkor társaival meg fogja alakítani a *pataki iskolát védők ligáját*, mely hivatva lesz arra, hogy az akad. tanári kar törekvését szóval, tollal, és tettel ellensúlyozza. A pataki iskola nem Sárospatak érdeke, nem a ref. egyház érdeke, hanem a *pataki iskola a magyar kultúra citadellája* befelé, nekünk magyaroknak, és a magyar nemzet dicsősége, már Comenius révén is, kifelé Európának. *Maradjon a pataki kollégium Sárospatakon!* — ez lesz a ligának programja. — Dr. Waldapfel cikkére Dr. Szabó Sándor jogkari dékán válaszolt a Bp. H.-ban, Waldapfel álláspontját bírálva, kijelentvén, hogy az akad. tanári kar nem áll el az áthelyezés tervétől s Waldapfel már hozzá is foghat a tervezett liga szervezéséhez.

Dr. Waldapfel ápr. 29-én eljött Sárospatakra, hogy *Sárospatakat Oltalmazó Liga* néven a spataki főiskola védelmére országos szövetséget szervezzon. A zászlóbontás Sárospatak közönségének jelenlétében, az ápr. 30-án tartott gyűlésen történt, melyen Szinyei Gerzson kir. tanácsos elnökölt. A főiskola nagy nemzeti jelentőségére rámutató megnyitó beszédében lelkes szavakkal üdvözölte Dr. Waldapfel Jánost s fölkerlte előadásának megtartására. Dr. Waldapfel J. erős nemzeti érzéstől áthatott, képekben gazdag s a hallgatóság lelkét lebilincselő lelkes beszédet mondott. Előbb dr. Szabó S. pataki jogtanárnak a Bp. H.-ban megjelent válaszára felelt, majd pedig nagy erővel azt fejtegette, hogy az akadémia Miskolcra való áthelyezése teljesen megokolatlan, mert Sárospatakon a lelki, az erkölcsi, a szellemi kulturához, a magyar nemzeti nevelés nemes munkájának végzéséhez minden szükséges tényező megvan s ez a nagy történeti múltban gazdag és kies fekvésű hely úgy a tanításra, mint a tanulásra kiválóan alkalmas, sőt „csak ilyen helyen lehet becsületesen tanulni és tanítani.” A magával ragadó lelkes beszéd hatása alatt a szónok indítványára elhatározta a gyűlés a *Sárospatakat Oltalmazó Liga* [SOL] szervezését, melynek helyi és felekezeti különbség nélkül tagja lehet minden magyar ember, aki a magyar nemzeti művelődés ügyét szíven viseli s becsülni tudja. A jelen voltak a zászlóbontáskor 3000 korona adományt

¹ A Bp. H. szerkesztősége Dr. Waldapfel J. cikkére a napi hírek rovatában külön is fölhívta a közönség figyelmét. „Sárospatakról, ugymond, utóbbi napokban sokan írtak és meg kell állapítanunk, többnyire kegyelettel és szeretettel. De oly gazdag, hatalmas érveléssel és elragadó lendülettel még senki sem védte meg Sárospatak ügyét, mint Waldapfel J. Sárospatak, ha még oly kicsi város is, évszázadok óta egyik kulturaközpontja Magyarországnak. Kulturánk nem oly gazdag történelmi múltban, fénylő tűzhelyekben, hogy Sárospatakat megfosszuk rendeltetésétől és dicsőségétől. Reméljük, ebben fog kiálalni mindenkinek a meggyőződése, aki elolvassa W. cikkét.”

jegyezték a megalakítandó nagyjelentőségű országos liga céljára, hogy ezzel a nemes célt: a *sárospataki főiskola célját* szolgáló országos gyűjtést megkezdjék. A fölajánlott adományokból aznap be is folyt 1000 korona. [A liga évi tagsági díja 1 kor. lesz. Adományokat lapunk szerk. is szívesen közvetít.] *Hodossy Béla* áll. tanítóképzőintézeti igazgató, a közönség nevében meleg szavakkal köszönte meg Dr. Waldapfel Jánosnak Sárospatak, ennek történeti multja, főiskolája iránti igaz szeretetét s a nemes célú liga szervezése körüli önzetlen fáradozásait. *Nagy Béla* theol. tanár tett még egy-két megjegyzést Dr. Waldapfel beszédére s ezzel a gyűlés véget ért. A nagy és nemes célú ligát a legmelegebben ajánljuk t. olvasóink szíves jóindulatába. *H.*

[Nagyon sajnáljuk azonban, hogy Waldapfel nem tudott teljesen objectiv maradni a mozgalmat megindító akadémiai tanárokkal szemben és több helyen olyan megjegyzésekre ragadtatta magát velük szemben, amelyre a nemes és nagy célt szolgáló mozgalomnak nincs szüksége. *B. L.*]

— **Gyászír.** Mélységes részvétellel értesültünk a *Phillipp-család* nagy veszteségéről. *Phillipp Károly*, a volt herceg-uradalmi igazgató 3 dik fia, a volt sárospataki diák, mint m. kir. pósta- és távírdafogalmazó, cs. és kir. tartalékos tűzérhadnagy életének 35-dik, boldog házasságának 3-dik évében, katonai kötelességének teljesítése közben szerzett betegsége következtében ápr. hó 28 án Sárospatakon, ahová mint szülőföldjére a gyógyulás reményével kívánczolt, — ifjú hitvesének és rajongásig szeretett édes anyjának önfeláldozó ápolása közben elhunyt. Öt *Phillipp*-fiu nőtt Sárospatakon az itteni főiskolában minta-magyarra, akik bármerre vitte őket végzetük, a főiskolával való összeköttetésüket mindenütt áldó szeretettel ápolták s a legösibb magyar családok sarjaival versenyeztek annak megbecsülésében. Az elhunyt *Phillipp K.* barátaitól jól esik hallanunk, hogy milyen igazi pataki diákot szerettek ők a korán elhunyt 3-dik *Phillipp*-ben. — Legyen emlékezete sokáig élő és áldott! Szeretteinek gyászában tisztelő érzésekkel osztozkodunk.

— **Kormányképviselők.** A vallás- és közoktatásügyi miniszter a folyó évi érettségi vizsgálatokra a sárospataki főgimnáziumhoz *dr. Császár Elemér* budapesti egyetemi magántanárt, a miskolcihoz *dr. Darkó Jenő* debreceni egyetemi tanárt küldötte ki kormányképviselőnek. Főiskolánk köréből *Ellend József* főgimnáziumi igazgató a békési főgimnáziumhoz küldetett ki kormányképviselőnek.

— **Hazafias ünnepélyek.** A sárospataki áll. tanítóképző-intézet tanári kara és tanulóifjúsága május 1-én d. e. 10 órakor a Kárpátoknak hazánk védelmében elpusztult falvai javára pompásan sikerült hazafias ünnepélyt rendezett az intézeti torna-csarnokban a következő gazdag és változatos műsorral: 1. Himnusz. Kölcsey-Erkel. Zenekari kísérettel előadta az intézeti vegyeskar. 2. Pacsirta dal. Irta: Teleőy. Szavalta Csajka Bözsike gyak. isk. tanuló. 3. Magyar nyitány. Kéler B. Előadta az ifj. zenekar. 4. A Kárpátok őre. Irta: Farkas J. Szav. Nagy Béla gyak. isk. t. 5. Tárogató. Major I. Gy., Kántor I. és Helmezy J. heg. kíséretével előadta az ifj. férfikar. 6. A Túrú fiú története. Irta: Szász K. Szavalta: Helmezy József. kép. növ. 7. Hősök emléke. Moso-

nyi M. Előadta az ifj. zenekar. 8. Csak egy éjszaka. Irta: Gyóni G. Szav. Kiss Kálmán kép. növ. 9. Megdőrdültek... Huber-Bartalus. Zenekar kísérettel előadta a vegyeskar. 10. Alkalmi beszéd. Tartotta *Hodossy Béla* igazgató. 11. Szózat. Vörösmarty-Egressy Zenekar kísérettel előadta a vegyeskar. A kárpáti falvak javára begyűlt 231 Kor. — A főgimnázium tanári kara és tanulóifjúsága május 2-án tartott ugyanilyen célú szép ünnepélyt a főiskolai imateremben. A Himnusz gyülekezeti közös eléneklése után *Csontos József* főgimn. tanár mondott a háborút viselő ellenséges nemzeteket találóan jellemző s a Kárpátoknak hazánk védelmében való jelentőségét méltató, lelkes alkalmi beszédet. Hegedű-duett (zongorán kísérte Bathó Lenke úrleány) után Bakóczy József VIII. o. t. Kiss Menyhért Gorlicei hajnal c. szép költeményét szavalta el; záradékkul pedig a Szózatot énekelte a közönség. A kárpáti falvak felépítésére 259 K 44 fillér gyűlt össze. — A *polgári leányiskola* ünnepélye május 6-án este 8 órakor lesz a főiskolai tápintézetben.

— **Az abauji ref. egyházmegye** május 9-én Kasán tartja tavaszi közgyűlését.

— **A sárospataki főiskolában** az akadémiai pályázatok beadásának határideje május 21. esteli 6 óráig meghosszabbíttatik. *Az igazgatóság.*

Szerkesztői üzenetek.

Sz. I. Pár hét óta kiszedve várja a közlést.

e. Tárgyhalmaz miatt nagyobb türelmet kérünk.

K. G. A gimn. székekkel polemizáló nyilatkozatát átadtuk — a gimn. székeknek.

T. munkatársainkat, akik akár a fenforgó nagy kérdéshez hozzászólni akarnak, akár lelkesértekezleti vagy egyh.-megyei gyűlési tudósítást küldenek be, a tömörségre, rövidsége kérjük, mert különben a közlendők nagy halmaza miatt — miután lapunk terjedelmét nem áll módunkban növelni — cikkeik csak nagy késéssel jelenhetnek meg.

Most jelent meg! MENNYORSZÁG KAPUJA

Imádságok konfirmált és felserdült ifjak és leányok számára. Irta: **SZOLNOKY GERZSON.**

A hivatott imairó nagy hiányt pótolta ezen könyvecske megírásával. Van e kis zsebkönyvben a hétköznapi, vasárnapi, bűnbánati és ünnepi imádságokon kívül több alkalmi imádság is az ifjúság életében előforduló fontosabb alkalmakra és kedélymozzanatokra.

Ára a 168 oldalra terjedő 12½×8½ cm. nagyságú, **zsebbe tehető** könyvnek **díszes kemény vászonkötésben** 1 korona 20 fillér.

A nagytiszteletű Lelkészi Karnak 10 példány megrendelésnél darabját 96 fillér, 25 péld.-nál 90 fillér, 50 péld.-nál 84 fillér, 100 péld.-nál 78 fillér, 1000 péld.-nál darabját 66 fillér kedvezményes áron szállítjuk. Kapható

Hegedűs és Sándor
protestáns irodalmi könyvkiadóhivatalában DEBRECENBEN.

SÁROSPATAKI REFORMÁTUS LAPOK

A TISZÁNINENI REF. EGYHÁZKERÜLET ÉS A SÁROSPATAKI FŐISKOLA KÖZLÖNYE.
MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

ELŐFIZETÉSI DIJ		Főszerkesztő	Felelős szerkesztő és kiadó	HIRDETÉSEK DIJA:	
Egész évre	10 Kor.	RADÁCSI GYÖRGY	DR. RÁCZ LAJOS	Egész oldal	32 Kor.
Félévre	5	Főmunkatársak:		Fél	16
		HARSÁNYI ISTVÁN	DR. BUZA LÁSZLÓ	Negyed	8
				Nyolcad	4

TARTALOM: *Czinke István*: Esperesi jelentés. (Vége köv.) — *S. Szabó József*: A nem református jellegű középiskolák tanintézetekbe járó ref. növendékek valláserkölcsei nevelése az 1914—15. tanévben. (Vége köv.) — *é*: Az alsóborsodi egyházmegye közgyűlése. — *Nagy Béla*: Viszonzó dr. Finkey Ferenc zárszavára. — Irodalom. — Vegyes közlemények. — Szerkesztői üzenetek. — Hirdetés.

Esperesi jelentés.

— A gömöri egyházmegye 1916. évi április-hó 26-iki közgyűlése elé terjesztette *Czinke István*. —

Nagytisztelendő Egyházmegyei Közgyűlés!

Most egy éve, — akkor is így ültünk együtt tanácsban, szent várakozással és Istenben való bizalommal megteljesedve, — most egy éve szakadt fel az első felhő az egünkön, az első aggodalom a lelkünkön. Akkor véste érelapjára a világtörténelem a gorlicei áttörést. Akkor jegyezte fel azt a mi egyházmegyénk jegyzőkönyve is. Gömörvármegye főispánja hozta körünkbe az első örömdetes üzenetet. S valami csodálatos megnyugvás szállt reánk. És hála, mélységes hála, mely könnyben csordult ki:

Gondviselő jó Atyám vagy
Óh én édes Istenem!
Látom én, hogy minden elhagy
E világon, csak Te nem.

Különben olyan természetesen találtuk ezt a nagy fordulatot. Biztosan számítottunk rá. Éreztük, hogy a mi ügyünk igaz ügy, amelynek elveszni nem lehet. De nemcsak az ügyünk igazsága: a szívünk is emberséges. Rabul ejti a rabjainkat. Meghódítja a meghódítottjainkat. A mi kárpáti falvainkat feldúlta, lakosait földönfutóvá tette a régi ellenség. S e magyar kárpáti falvak újraépítésére Jagodina szerbiai község lakosai 1200 koronát küldenek nekünk, hálaiból a községet megszálló magyar népfelkelők emberséges és igazságos viselkedéséért. (Az Est 1916. 65. sz.)

Egy német és egy magyar katona együtt szállásolták be magukat Szerbiában egy elhagyott parasztlakásba. Pár nap múlva hazajött az elmenekült család s akkor a magyar így szólt a némethez: „Gyerünk innen. Hadd érezzék magukat szégyen idehaza. Keressünk más szállást.” „Én nem keresek, mondta a német. Keressenek ők. Én itthon vagyok. Általában az egész háború alatt azt tapasztaltam, hogy ti magyarok túlságosan lágy szívűek vagytok. Talán azért is nem vittétek valami sokra a világtörténelemben.”

Mindegy. Azért mégis az marad a legnagyobb dicsőségünk, amit egy másik német állapított meg rólunk: A magyar a csatában a legelszántabb, a csata után a legemberibb.

Minket azok nem szeretnek, akik nem ismernek. Ilyen népet hiba volna kiírtani. Ilyen népnek vétek volna gondját fel nem venni.

Meg kell kezdeni, tisztelt közgyűlés, valahára a magyar népnevelést. Mert eddig csak bitortunk ezt a nevet. Eddig csak gyerekeket tanítottunk, de a népet nem neveztünk senki. Fel a szent munkára: papok, tanítók s az egész intelligencia. Egyenlő rész jut ebből mindenkinek. Jobban kell szeretni ezt a népet, mely megérdemel minden szeretetet, minden fáradságot, mert a világ első népének bizonyult. A mi jó s nemes van benne, azt fejlesszük tovább, egész a tökéletességig. Ami hibája van — mert az is van rengeteg — azért verjük mi is a mellünket, mert a hibák jó része az *elhanyagoltságból*, a szeretetlenségből származik. Tehát a mi hitánk első sorban.

Azt a helyet, melyet nemzetünk vitézségével kiküzdött magának a háborúban: csak komoly, erőteljes és összetartó munkával lehet megtartani a békében. A magyar középosztály, mint a nép hivatott vezére, foglalkozzék ezután többet a néppel. S ebbe a munkába, különösen a pap és tanító vigye bele egész lelkesedését és egész türelmét. És akkor jönni fog — mert jönni kell, egy jobb kor, mely csak a magyar középosztály és a magyar nép egymás megértésén virulhat fel.

A népnevelésnek pedig leghathatósabb módja: *könyvet adni a nép kezébe*. És minél több fölolvast, vagy ami még helyesebb: szabadelőadást tartani, amelyben egyaránt részt vennének papok, tanítók és világiak. A mi földművelő népünket még a földművelésre is tanítani kell, az asszonyokat pedig főzésre, varrásra, háztartásvezetésre, konyhakertészetre, mert most egyikhez sem ért. Ahoz sem, amiből él.

Mindig szégyen fog el, ha egy bolgár kertész látok s ugyanakkor rá gondolkodik a mi sokkal értelmesebb népünkre s annak elhetetlenségére. Egy viruló kert lehetne országunk, melynek most — trágyalé képiben — az utcákon folyik el a zsírja.

Csodálatos munkabírási lenne újra népünk, melyet most testben, lélekben degenerál a szesz és éretlen virtuskodásokra ragad a paragon hagyott energia. Istenem, kellő irányítással, kipallérozással micsoda nagy dolgokat lehetne művelni ezekkel az energiákkal, melyek így is álmélkodásra ragadták a nagy világmérkőzésben barátainkat és ellenségeinket egyaránt.

Nagytisztelendő Egyházmegyei Közgyűlés! Nem henye kíváncsiságból, de egyházkerületi és egyházmegyei határozat folytán érdeklődnöm kellett aziránt, hogy népnevelői kötelességünknek mennyiben tettünk a lefolyt évben eleget? Tartottunk-e felolvasásokat, terjesztettük-e a nép között a vallás-erkölcsi tartalmú olvasmányokat, alakítottunk-e ifjúsági egyesületeket, ahol a leendő egyháztagoknak a lelke formálódik? Magunk végeztük-e és milyen buzgósággal a konfirmációi oktatást, ahonnan az élet nagy útjára indítjuk el, tehát egy egész életre szóló felszereléssel kellene ellátnunk a zsendülő lelkeket? És arról kellett fájdalmasan meggyőződnöm, hogy az aratni való rengeteg, de a kötelességtudó arató igen kevés. A köznapi isteni tiszteleteket el engedték sorvadni. Csak 10 gyülekezetben él még az egész egyházmegyében. Egyébütt csak egyszer-kétszer hetenként, vagy bűnbánati héten húzzák meg az elárvult harangot, néhol akkor is csak az utolsó napon, vagy ha az egyházkelő asszony jelentkezik, vagy semmikor.

A vasárnap délutáni isteni tiszteletet is kezdik sok helyen könyörgésre fordítani s ami legfeltűnőbb, néhol épen a háború óta, amikor ha száz lélek szunnyadna bennünk, mind a százat meg kellene gyújtani, hogy hevítsen és világítsa.

Több anyaegyházban még mindig nem a lelkész, hanem a tanító végzi a konfirmációi oktatást, sokhelyt ott is, ahol egészen fiatal lelkész működik. Ezekre egyszerűen rájuk kellene határozni.

Felolvasás tartatott négy gyülekezetben. Ifjúsági egyesület van háromban.

De még ez sem annyira elszomorító, mint a vallásos olvasmányok terjesztésében megnyilatkozó indifferencia, holott soha nagyobb szükség nem volt rá, mint ezekben a vér- és könnyhullatásos napokban, hogy népünk lelkét vallásos könyvekkel, lapokkal övjük, erősítsük, különösen a filiákban, ahol a tanító bevonulása folytan nemcsak az iskola, de a templom is zárva maradt. A jó könyv a legjobb barát, a legjobb vigasztaló.

És van olyan 52 egyházunk, ahová semmiféle vallásos néplap nem jár. Ahol sem a közkedvelt Téli Ujságot, sem a Vasárnapot nem ismerik. Elismerés azoknak a lelkész társainknak, kik 30 anya- és leányegyházba e lapot 1200 példányban járatják. A Koszorú füzeteket 6 egyházban ismerik.

És csodálkozik a Prot. Irodalmi Társaság, hogy ezekre az égetően szükséges füzetecskékre minden évben ráfizet.

A Vasárnap 3 egyházba jár. Igaz, hogy ez gyenge lapocská is.

Az Árvaházi Naptárból 21 gyülekezetben eladtak 507 példányt, holott ennek egyetlen protestáns családból sem volna szabad hiányoznia.

Mennyi pásztorkodásra váró mezőt tár elénk ez a néhány száraz adat.

De ne nehezteljétek meg érte, kedves tisztár-

saim, hiszen a ti érdeketekben beszélek, ügyünk szentségeért, hivatásunk magasztosságáért, — nemcsak népünk nem olvas, mi magunk sem olvasunk. Azaz hogy olvasni olvasunk, de jóformán csak a Sárospataki Lapokat és a „Lelkészegyesület“ e lapot. Ez pedig nem elég. Ezek nem szaklapok. A Prot. Irod. Társaságnak csak 8 tisztársunk tagja. Tehát a Prot. Szemlét, ezt a tudományos folyóiratot is csak ennyi olvassa. A Theológiai Szaklapot járatják ketten. A gyakorlati lelkészkedéssel foglalkozó, magas színvonalon álló, Ravasz László által szerkesztett „Utat“ és a „Keresztyén Lelkipásztort“ az egész egyházmegyében nem olvassa senki. Csak egyetlen egy lelkész az utóbbit. Pedig örök igazság az, hogy „a pap is pásztorlásra szorult lény. Nekünk szakadatlanul adnunk kell: gondoskodunk-e arról, hogy vegyünk is? A lélek olyan hamar megfásul s a lelki munka mihamar szakmáynnyá változik“ (Ref. Szemle). A Prot. Irod. Társ. támogatására körlevélben is felhívtam gyülekezeteinket úgyszintén az egyházlátogatóság útján is. S hogy egy kevés jóakarattal eredményt is lellet elérni, mutatja a pelsőci járás példája, ahol Dusza János egyházlátogató buzdítására az eddig is rendes tagként szereplő rozsnói és pelsőci egyházon és lelkészen kívül, pártoló tagnak valamennyi egyház beiratkozott.

(Vége köv.)

A nem református jellegű középfokú tanintézetekbe járó református növendékek vallás-erkölcsi nevelése az 1914–15. tanévben.

— Előadói jelentés az egyetemes tanügyi bizottság folyó hó 13–15. napjain tartott gyűlésén. —

(Folytatás.)

A hitoktatók javadalmazása egészben véve szegényes, néhol épen semmi. Ennek a kérdésnek megfelelő megoldása a vallásoktatás országos rendezésével függ össze. Az elégtelen tanerők miatt a vallás tanítása nagyon sok helyen nem megfelelő óraszámokban összevont osztályokkal történik, ami a tanítás sikerét szintén hátráltatja. Valószínűnek tartom, hogy szakszerű és szigorú felügyelet gyakorlása mellett ezt a hátrányt is csökkenteni lehetne, valamint a fentebbi fogyatkozások közül is sokat el lehetne enyhíteni, vagy legalább kevesbiteni. Ma vallásoktatásunknak egyik égető kívánalma a szakszerű felügyelet beállítása és rendezése minden vonalon. Néhány hitoktató őszintén bevallja, hogy abszolút nem részesül felügyeletben, legtöbb általánosságban az esperest nevezi meg felügyelőül és csak egy pár intézetben találtam olyan felügyelőket, akik, mint helybeli képzett theológusok és paedagógusok, valóban hivatva vannak a megfelelő, szakszerű felügyeletre. Espereseink, nagymérvű elfoglaltságuk miatt, nem érnek rá arra, hogy az iskolákat látogassák és így autopsia útján gyakorolják a felügyeletet. Erre a szakszerű, direkt-felügyeletre pedig mulhatatlanul szükség van, valamint kerületenként vallásoktatási szakelőadók alkalmazására is. Csak így lehet mostani szétfolyó vallástanításunkba rendszert hozni s azt egységes mederbe terelni. A felügyelettel függ össze a vallásvizsgálatokon való elnöklés is, mely szintén rendezésre vár.

Istentiszteletre a templomokba melegebb időkben lehetőleg járnak a növendékek. De miután a hitoktatók, mint legtöbbször fungáló lelkészek, nem vezethetik őket és nem ügyelhetnek rájuk, ez a templomba-járás, a tanulók ilyen magukra hagyatottsága mellett, állandó és mindenkre kiterjedő aligha lehet. Több helyen panaszkodik is a lelkész, hogy a növendékeket nem viszik a templomba. Így aztán nemcsak a templomtól szoknak el, hanem a vallás iránt is közömbösek lesznek. Ismerni kívántam a vallás-oktatók észleteit a mutatkozó *vallásos közöny* vagy *hanyag-ság* tekintetében. Néhányan szép bizonyítványt adtak növendékeik vallásos buzgóságáról, mások őszintén bevallották, hogy feltűnedezik a tanulók közt a sajnálatos hitközöny (Vác, Nagyikinda); hogy a háború rossz hatást gyakorol az ifjúság hitére és erkölcsére (Budapest); hogy azoknál, akik zárdai intézetekben tanulnak, a ref. hitükhöz és egyházunkhoz való ragaszkodás lassanként megszűnik. A hitoktatók legnagyobb része azonban a sablonos *nemmel* felelt arra a kérdésre, hogy észlelhető-e a növendékek között valamely közöny vagy hanyagság a vallás tárgyai iránt. Ezekből a rövid, kategorikus nem és igen feleletekből, mik pedig a kimutatásokban sok kérdésre bőven találhatók, voltaképen keveset lehet megtudni.

Örvendő jegyezhetjük fel, hogy a didaxis mellett a *belső, vallásos nevelés, az evangelizáció* üdvös munkája is megindult több tanintézetben. Gimnáziumokban és reáliskolákban u. n. exhortációkat, rövid istentiszteleteket tartanak állandóan a hitoktatók. Ezekon kívül a teli hónapokban *ifjúsági istentiszteleteket* tartottak Losoncon, Székesfehérvárt, Pozsonyban (havonként), Nagybányán (havonként), Nagykárolyban, Kiszárdán, Bekésgyulán, Újpesten, Budapesten (néhol), Kolozsvárt (több intézetben), Kisújszálláson. Nagyváradon a kath. tanítónő- és óvónőképző növendékei a ref. tanítónőképző-intézet istentiszteleteire jártak. A *reformáció emlékünnepeit* különböző módokon, de mindenütt megünnepelelték.

Vallásos ifj. egyletek, bibliai olvasóköri és vasárnapi iskolák útján is többfelé igyekeztek a növendékek lelkére hatni s őket hitükben megerősíteni. Első helyen említendő e tekintetben Budapest, ahol nagyobb számú egyletek, evangelizáló és catechizáló körök állanak az ifjúság lelki építésének a szolgálatában. De még mindez kevésnek mutatkozik a főváros nagyszámú intézeteihez és növendékeihez képest. Sajnos, más nagyvárosokban, ahol pedig első renden van szükség az ifjúság tömörítésére s vallásos érületének a temérdek romboló hatástól való megvédésére, alig találjuk a nevelésnek eme hathatós tényezőit. A kimutatások szerint az 1914/5 tanévben a következő helyeken működtek ifj. egyletek leginkább Konfirmált Ifjak Egylete névvel: Dész, Léva, Komárom, Belényes, Nagykároly, Kiszárda, Cegléd, Nagyikinda, Szászváros, Székesfehérvár, ez utóbbi helyen nagy sikerrel működik az egyesület; ez rendezte a reformáció emlékünnepeit is; keblében egy Bibliai Olvasóköri is tevékeny munkásságot fejt ki. Veszprémben a leányok közt, Lorántfy Zsuzsanna egyesület hat építőleg. Nagybecskerekben, az ismert belmisszió-nárius lelkész búzgólkodása következtében a tanuló ifjúság körében élénk egyleti élet foly; van külön fiú és leány egyesület, mely utóbbit a papné vezeti. Hasonlóképpen szép sikerrel működnek a marosvásárhelyi ifj. egyletek és körök is az ottani lelkészek odaadó

tevékenysége folytán. A fiúk a konfirmált ifjak egyesületében, a leányok külön leányszövetségben, valamint a Bethlen Kata bibliai olvasóköriben találnak lelköknek magasztos szórakozást és épülést. Ezekon kívül még a kisebb növendékeket vasárnapi iskolákban is oktatják a lelkészek, kik ily módon követendő szép példát adnak. Vácon a konfirmált növendékek a Kálvin Szövetség tagjai s annak estélyein active is részt vesznek. A nagyszámú polgári iskolákban még alig találhatók az ezek növendékeinek megfelelő vasárnapi iskolák és bibliai olvasóköri. Ruttkán és Lupényban tart fenn vasárnapi iskolát a hitoktató lelkész. Déván abstinens kör van. Pár helyről (Fiume, Nagyenyed, Kolozsvár) még jelezték, hogy a vallásos ifjúsági egyesület alakulófélben van. Remélhetőleg, a biztató kezdet után, rövid idő alatt sokfelé létesítik ezeket az egyesületeket.

(Vége köv.)

S. Szabó József.

Az alsóborsodi egyházmegye tavaszi közgyűlése.

— 1916. május 3. —

A katonai hatóság által már nem igényelt, miskolci ref. felső leányiskolai díszteremben tartotta meg egyházmegyénk 4-ik háborús közgyűlését Bodolay István esperes és báró Vay Elemér e.-m. gondnok elnöklelte s a hivatalos tagok szép érdeklődése mellett.

A gyűlés esperesünk megható és felemelő imádságával vette kezdetét, amely imádság jegyzőkönyvünkben lesz olvasható. Megalakulás és igazolás után az ujonnan választott Farkas István lelkészi fő-, Pósa Péter és Román Ernő lelkészi aljegyzők felesketése következett, kiknek nevében — az elnökség részéről történt üdvözlésre — a főjegyző mondott köszönetet és tett ígéretet arra nézve, hogy az előlegezett bizalmat hűséges igyekezettel és legjobb akaratu munkával fogják az elhívottak meghálálni a jó Isten kegyes segedelme mellett! A világi főjegyzőségre megválasztott Mocsáry Lajos — körülményeire való hivatkozással — lemondott ez állásáról; egyházmegyénk közgyűlése azonban bizodalmas szívvel s ősi, kálvinista családjának egyházmegyénkkel való, régi összeköttetésére hivatkozással kéri őt, hogy ne távozzék el köréből, hol ígéretekkel teljes, szép reményeket fűznek személyéhez. A jövő lesz hivatva megmutatni, vajjon kérésünk megdobogtatja-e szívét, vagy annak félretételeivel egy szép reménységgel leszünk kénytelenek megszegényedni?! Természetesen, a világi főjegyzői állásra nem lesz szavazás mindaddig, míg a fentiek felől meg nem bizonyosodunk; ellenben a Mocsáry Lajos főjegyzővé történt választásával megüresedett világi jegyzőségre a szavazás elrendeltetett június 20. határidővel.

Ezek után az esperesi jelentés és az ebben foglalt indítványok tárgyalása került sorra. Az egyházmegyénk 8 hónapi életének hű képét mutató jelentés teljes egészében tudomásul szolgált s indítványai egyenként tárgyalva elfogadtattak. Megemlítésre méltók a következők: a 90 évet élt id. Mocsáry Lajos és az ugyancsak ily patriarchai korban jobb létre szenderült Finkey József miskolci nyug. tanár emléke jegyzőkönyvünkben megörökítették. Mocsáry Lajos, mint a miskolci egyházközségnek 6 éven át főgondnoka s mint egyházmegyénknek is kiváló, volt tanács-

bírája, — Finkey József pedig, mint 2 generációt nevelt, közkedveltségű miskolci tanár állott közel egyházmegyénkhez. Mindketten igazán hivek és igazak valának, emlékükhöz hát mindörökké áldott! Ugyan csak megörökíti jkönyvünk a galíciai haretéren múlt évi nov. 5-én hősi halált halt Ferencz Károly mezőkeresztési orgonista tanító emlékét is, a ki előbb orosz fogságba jutott, de onnan kibeszélhetetlen szenvedések után visszajutva hadseregünkhöz a rettenetes izgalmak miatt nagybeteg lett s mikor ebből felépülve ismét honvédő, szent kötelességét teljesítette, szülék, testvérek s menyasszony által siratott ifjú életét adta drága áldozatul. Nagy Károly volt emődi és Csillik Balázs volt tiszánánai nyug. tanítók emléke előtt is letette közgyűlésünk a tanügy terén kifejtett, becses munkásságuk elismerése gyanánt a ciprus- és babérágakból font koszorút.

A gyülekezetek állapotáról — a nehéz helyzetel való küzdelem dacára is — megnyugtató képet ad az esperes jelentése. A belmissiói munka kisebb-nagyobb mértéke mindenütt feltalálható s helyenként egészen intenzív módon folyik. Ifj. egylet 2, nőegylet 2, olvasókör 13, egyh. énekkar 27, vasárnapi iskola 10 egyházközségben van; vallásos felolvasásokat 11 helyen tartottak; vallásos iratok terjesztése fellendült. A nép jólétét előmozdító szövetkezetek is érintkeznek — a lelkészek és tanítók ilyenmű munkája révén — a belmissiói tevékenységgel, azért a jelentés ezeket is számon tartja; van 10 hitel- és 18 fogy. és ért. szövetkezet egyházmegyénk területén s ezek — igen kevés kivétellel — a mi papjaink és tanítóink vezetése alatt állanak, a mi — szép példák mutatják — igen jótékony hatással van az egyházi és iskolai anyagi viszonyok javítására.

Tanítóink közül jelenleg 18-an vannak hadban, 2 pedig, u. m. Nemes Sándor alsószolcai és Molnár György tiszadorogmai tanítók orosz fogságba estek. A tanítóhiány részben a lelkészek, részben pedig, mint Alsószolcán, Emődön, Cserépfaluban, Ónodon, Vattán ideiglenes tanerők munkája által pótoltatott.

A III. hadikölcsönből 5000 K-t jegyzett e-megyei pénztárunk, mely intézkedés helyeslőleg vétett tudomásul; a most folyó IV. hadikölcsön-jegyzésre is ugyanily összeget hozott javaslatba a pénzügyi viszonyokat legjobban ismerő pénztárnok. Egyházmegyénk pénztára ily módon 25,000 K-t jegyzett a 4 hadikölcsönre, — egyházközségeink pedig, — alapjaik, alapítványaik s tőkéik javára — a három kölcsönből 208 226 K. összeget jegyeztek.

Az adakozási kedv nemcsak nem lanyhult hiveink lelkében, hanem örvendetesen fokozódott; ennek fényes példája a külön is kiemelt id. Hajdú Gábor poroszloi ref. egyháztag nemes cselekedete, a ki — egyházához való ragaszkodása bizonyosságá gyanánt — 3 m/mázsás harangot öntetett 1800 K. költséggel. Hadd hirdesse időtlen időnkig az érenyelv a kálvinista szív áldozatkészségét és a nagy Isten örök dicsőségét! Báró Vay Elemér e-megyei gondnok Ő méltósága nemesen érző, nagy lelkének újabb bizonyosságát szolgáltatva azzal a tényével, hogy a sárospataki főiskola tápintézetében az alsóborsodi lelkészek alapítványán lévő egyik theológus lelkész árva ellátási díját 100 K-val kipótolta s így ez ifjú ingyenes helyet élvezhetett. Az ilyen zajtalan cselekedetek nemcsak számon vannak az Úr előtt, hanem —

hitünk szerint — igen sokat nyomnak az igazán ítélő Biró mérlegének abban a serpenyőjében, melynek ez a felírása: „éheztem és ennem adtatok, szomjuhoztam és innom adtatok, utonjáró voltam és befogadtatok, ... jertek el én Atyámnak áldottai!”

Az esperesi jelentés, letárgyalása után a reformáció négyszázados évfordulójának ünneplése tárgyában fogadta el a közgyűlés azt a véleményes javaslatot, mely e lapokban — a szerkesztő úr engedelmével — közöltetni fog. A miskolci felsőbb leányiskola segélyezése kérdésében úgy határozott közgyűlésünk, hogy — bár elvi álláspontja szerint az ilyen kötelező terhek beállítása csönkitja a presbyterium, illetőleg egyházközség autonóm költségvetési jogát, — tekintettel a fennforgó indokokra, melyek közt nem utolsó az a kevés figyelemre méltatott, igen fontos kulturhivatás, a mit ez az intézet kifejt, készséggel csatlakozik az abauji indítványhoz, annnyival is inkább, mert mi belkörüleg ezt a kérdést már évekkel ezelőtt az indítványban jelzett módon megoldottuk.

Az alapító levelek bemutatása során örömmel értesült a közgyűlés arról, hogy a tiszaszlári egyházközségnél 2 buzgó nőegyháztag 300 K., a mezőcsátinál Maklár Andrásné 400 K., Bodolay István esperes-lelkész 6000 K, a mezőkeresztésinél özv. Huszty Béláné 300 K alapítványt tettek; Ráczkevy Járás orvos pedig a mezőkövesdi fiókegyháznak templomépítési alapra 800 K-t adományozott. Természetes, hogy esperesünknek meleg óvációban volt része a mi viszonyaink között valóban nagyszerű s meglepetésként hatott alapítványtetele alkalmából, mert jelentésében erről nem tett említést s így csak az ő szűkebb köre és az e tárgyakat előadó jegyző volt értesülve a gondos, jó pásztornak gyülekezete szegénysorsu tagjai adóteher-mentesítését célzó, nemes alapítványáról. „Oh mely boldog az oly gyülekezet”, — énekelhetik a mezőcsátiak, — melynek ilyen pásztora van s oh mily boldog az oly egyházmegye, melynek dicsekedése ilyen esperes, — zengjék mi mindnyájan, kik az ő bölcs vezérlete alatt állunk!

Szóba került még — Kun Dániel és társai felhívása kapcsán — a sárospataki főiskola akadémiájának áthelyezése is és e kérdéssel szemben — fel fogásunk szerint — a leghelyesebb álláspont helyezkedett e. m. közgyűlésünk, amikor napirendreterést határozott. Hisz a mozgalmat megindított ismert tanárkari emlékirat az egyházkerületi közgyűléshez van intézve; nem elébe vágni akarás-e az egyházmegyék részéről, ha ezek közgyűlései e kérdés érdemleges tárgyalásába belebocsátkoznak addig, míg a címzett szavát nem hallatja?! Az irodalmi uton való, tüzetes megvitatásnak semmi sem állja az az útját; de alantas *hatóságoknak* akár pro, akár kontra *állásfoglalása legalább is visszatetsző*, ha csak kétségbe nem vonjuk, amit előre feltenni nem szabad, az egyházkerületi közgyűlés alkotmányos gondolkodását. Minden prófétai jóslás nélkül, tisztán csak a főhatóság alkotmányos érületére alapítva, előre megmondhatjuk, hogy az ily nagyjelentőségű kérdésben meg fogja a kerület kérdezni az egyházmegyéket, melyeknek így alkalmuk leend szabályszerűen foglalkozni az ügy érdemével.

Helyi jelentőségű ügyeket tárgyalva jutottunk el a gyűlés végéhez, amidőn is az egyházkerületi közgyűlésre képviselők gyanánt kiküldettek — az

elnökség mellett — Halászy József, Szabó András lelkész, Pappszász Lajos, Bónis Bertalan, Dr. Ráczy György világi tanácsbírák és Farkas István lelkész főjegyző, kiknek megbízatása az őszi gyűlésre is kiterjed. Az őszi közgyűlés színhelye, tekintettel a még mindig tartó nehéz helyzetre — ismét Miskolc lesz. Szívünknek az a hő vágya, hogy akkorára bárcsak emlék lehetne már a világháború!

Ha még megemlítem, hogy immár négy ízben fordítottuk a gyűléstartási költséget jótékony célra és pedig ez alkalommal 200 K-t az építendő mezőlaborci ref. templom, 300 K-t egyházmegyei egyházfenntartási alapunk javára, (ez utóbbit most a hevesi egyház nyerte meg) minden említésre méltó mozzanatot meg is említettem. Birósági ügy nem volt s így a jegyzőkönyv hitelesítése is megtörténhetett még a gyűlés napjának délutánján.

q.

Viszonzváltás a dr. Finkey Ferenc zárszavára.

Dr. Finkey F. zárszavában röviden intézte el az én feleletemet, mert szerinte annak érveit megcáfolta a Péter Mihály cikke. Ez utóbbi nagyon derék, komoly cikk, a maga szempontjából ügyesen is van megírva, de vannak eléggé súlyos tévedései. Csak annyit konstatalok, hogy P. M. sem fedezte föl dr. F. F. helyett, hogy hol van Patakon a legideálisabb iskola-város? — város? sem azt nem cáfolta meg, hogy a kolozsvári theologia főleg az egyetemi kapcsolatnál s a nagyvárosi helyzetnél fogva lett első ref. theol. akadémiává Magyarországon.

Valóban nagy, áthidalhatatlan ellentét van közöttünk. De nem azért, mert én túl-optimista vagyok, F. F. pedig nem az, hanem azért, mert ő főleg Patak szempontjából vizsgálja a dolgot, én pedig az egyházkerület s az egyetemes egyház, (sőt mondhatnám: az egész magyarság) jövője szempontjából; e mellett ő (P. M.-lyal együtt) a régi patriarchalis kor szemüvegén át nézi a dolgot, én pedig számot vetek azzal, hogy az utolsó 20—30 év alatt nagyot fordult körülünk a világ, még a legkisebb faluban is.

Abban a szerencsés helyzetben vagyok, hogy én is hivatkozhatom a magam álláspontjának erősítésére egy olyan kiváló férfiúra, akit F. F. nem kevésbé ismer és becsül, s ebben a kérdésben bizonyára nem tart kisebb tekintélynek P. M.-nál: Lie. Ráczy Kálmánra, aki a *Dunántúli Prot. Lap* ez évi 16. és 17. számaiban, az alma mater iránti nemes érzéssel, egészen abban a szellemben szól a vitás kérdéshez, amelyben én fejtegettem itt a magam felfogását. Csak egy pár mondatot idézek az ő szép cikkéből: „Egyetemekre a theológiákkal! Ez a lelkészek tudományos képzésének sikeresebb módja! Majd a társadalmi nevelésről szólván, szintén Miskolc nagy előnyeit, Patak nagy hátrányait hangsúlyozza s aztán így szól: „Valóságos nemzeti kárnak, tekozló fényűzésnek tartjuk, ha továbbra is Patakon marad az akadémia . . .”

Az a Ráczy Kálmán beszél így, aki egész tanulói pályáját Patakon futotta meg s aki ritka szép theol. tudással távozott innét, aki volt már falusi pap is és Pápán évek óta szemléli a theol. oktatás és nevelés viszonyait. (sőt theol. előadóként is szerepelt több éven át). És ő nagyon reális ember — F. F.

jól tudja —, nem aféle optimista, ábrándos, idealista ember, mint jó magam. Miért beszél hát R. K. más-képen, mint P. M. (az ő kortársa)? Azért, mert volt alkalma szétnézni idegen országban is, ismeri a külföldi theol. irodalmat is és szélesebb látókörrrel, magasabb szempontokkal bíró szakember ebben a kérdésben, mint P. M.

A magam részéről csak arra szorítkozom, hogy dr. F. F.-nek néhány félreértését helyreigazítsam.

1. Nem vagyok olyan naiv ember, hogy azt állítanám, hogy 4 év alatt bárhol is „az ipari, kereskedelmi, művészi, általában a szociális élet világába mély bepillantással rendelkező, előkelő társadalmi módorú és úri gondolkodású *kész* embereket” lehetne nevelni a theol. ifjakkól. Ilyet én nem írtam. Hanem azt ma is állítom, hogy mindezekben sokkal több útravalóval láthatja el a leendő papokat Miskolcon, mint Patakon. Végre is gondoljuk meg, hogy a legtöbb papunk falun éli le egész későbbi életét. Mennyivel többet kell hát neki magába szívnia a kulturából, a kultura gócpontjain, hogy később a kulturával való gyéresebb érintkezés mellett se váljék „elmaradott, rusztikus” emberré. F. F.-nek kevesebb módja volt ilyen tekintetben a keserű tapasztalatok szerzésére, mint nekem. Én sokszor éreztem nagy fájdalmat, sőt szégyent is ilyenek miatt s minden meghasználható erőt és alkalmat szeretnék felhasználni arra, hogy egyházunk testéből ezt a fájó sebet „kioperáljuk.” F. F. nem méltatja figyelmére ezt a dolgot. Ebből én azt látom, hogy a ref. papi állás mai „tekintélyé”-nek megbírálásában ő az optimista, nem én.

2. Tulságos optimizmus az is, hogy 30 év alatt 10 egyetem legyen Magyarországon? Ezt igazán nem lehet *ma* megítélni. Qui vivra, verra! Én *hiszek* a magyar nemzet kijózanodásában, nemzetem nemejebb lelkierőinek tulsúlyra jutásában. *Remélem*, hogy az egyetemi hallgató nem lehet már sokáig iskolakerülő, hogy az egyetemek föllállításánál nem a fényűzésre, parádés berendezésre, a professzorok vizsgái jövedelmének szaporítására fognak törekedni, hanem arra, hogy a főiskolai oktatást decentralizálva, komolyan végezzék a rendre felállítandó újabb (persze részben csonka) egyetemeken. Ha Magyarországnak minden leendő jogászát és orvosát túlszűfolttság nélkül, komolyan, gondosan akarják *tanítani*, biz' akkor kell ide 30 év alatt 10 egyetem.

3. Dr. F. F. elismeri, hogy Patak csak a papok „zömének” nevelésére alkalmas hely; tehát annak a szerény átlagnak a képzésére, melyből nem egyre áll az a fájó megállapítás, amiről az 1. pontban volt szó. Hát épen azt kívánom én megelőzni, hogy az ambiciózusabb ifjak itt ne hagyjanak bennünket, (sőt alkalomadtán az ambiciózusabb tanárok is!) elmenvén Debrecenbe az egyetemre, hogy mi majd érzük be a gyöngébbekkel. Hogy mi csak afféle alsófokú theol. intézetté süllyedjünk az egyetemekkel szemben (mintahogy a régi algimnáziumok, partikulák táplálták a kollegiumok felsőbb osztályait).

4. Dr. F. F. „a hamisítatlan prot. szellemet, a bátor szabadelvű theol. irány művelését” kívánja biztosítani a theológiának Sárospatakon való marasztásával. Nem szólok itt Patak és Miskolc előnyeiről, vagy hátrányairól; csak konstatalok, hogy itt m. t. barátom oly nagy tévedésbe esett, amelyen igen elcsudálkoznám, ha szem előtt nem tartanám a mentő

körülményt, hogy ő — nem szakember. Nincs már a mai világban olyan prot. theológus, aki valamely theol. akadémiát örök időkre egy theol. irányzat szolgálatába akarna állítani. Aztán az u. n. szabadelvű theológia nem is olyan nagyon régen kapott szállást Patakon (50 éve sincs); nem is élvezett itt szabadalmat eddig sem.

Régen megjöttünk már a theol. irányok túlbecsülésétől; azt tartjuk és tanítjuk, hogy a theológusban fontosabb a *vallásos személyiség*, mint az u. n. irány.

Ugy van bizony, hogy ennek a nagy kérdésnek vannak olyan kényes részletei is, melyek helyes megítéléséhez a mélyebb szakismeret elengedhetetlen. És ezek a részletek szintén komoly figyelmet érdemelnék a döntésnél.

Ezekután nyugodtan bízom az elfogulatlan olvasók megítélésére: melyik álláspont biztosabb és realisabb? m. t. ellenfelemé-e, vagy az enyém?

Nagy Béla.

IRODALOM.

* **Háborús előadások.** A „Sárospataki Irodalmi Kör” háborús felolvasásai (1916. január—március). Tartalma: 1. Dr. Rácz Lajos Jézus és a világháború; 2. Dr. Gulyás József, A világháború és a magyar költészet; 3. Dr. Buza László, A háború és a nemzetközi jog; 4. Elekes Imre, Pedagógiai problémák és a háború. Sárospatak, 1916. a főiskola nyomdája. 115 lap, ára 2 korona. A füzetet, amelynek tiszta jövedelme a háborúban elesett sárospataki katonák emlékének megörökítése fog fordíttatni, melegen ajánljuk t. olvasóink pártfogásába; 2. kor. beküldése ellenében bérmentve küldi meg a főiskolai könyvkereskedés.

* **A Magyar Orsz. Ref. Egyházi Közalap** végrehajtó-bizottságának 1915. évi Jelentése az Egyetemes Konventhez. Bpest, 1915. Sr. 77 lap. E részletes jelentés szerint a Közalap tiszta vagyona 1915. dec. 31-én volt: 6,661.767 K 47 fillér.

* **Az Orsz. Ref. Lelkeszi Nyugdíj- és Özvegy-Árva-Gyámintézet** végrehajtó-bizottságának 1915. évi Jelentése az Egyetemes Konventhez. Bpest, 1916. Sr. 63. lap. Ez a nagy gonddal készített jelentés az intézetnek nyolcadik pénztári évről számol be. Megtudjuk belőle azt is, hogy a múlt évben szolgáltatási képtelenség címén 14, betöltött és beszámított 40 szolg. év, vagy betöltött 70 életév alapján 20, bírósági ítélet alapján 2, összesen 36 tag nyugdíjaztatott 87,248 kor. összeggel.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

A felsőzempléni ref. lelkészegyesület közgyűlése.

F. zempléni ref. egyházmegyénk lelkészegyesülete f. évi ápr. 26-án tartotta meg évi közgyűlését S.-a.-újhelyen, az egyház tanácstermében Péter Mihály egyesületi elnök elnöklete alatt. A közgyűlést megelőzőleg Szondy István m.-izségi lelkész imádkozott, buzgóságosan. Azután kezdetét vette a közgyűlés, amelyen a 22 lelkész közül, sajnós, csak 11 jelenhe-

tett meg, nagyobbára gazdasági és családi okok miatt. A közgyűlés első tárgya volt Péter Mihály elnök megnyitója, melyet a közgyűlés egész terjedelmében jegyzőkönyvébe foglalt. Majd rövid jelentést tett az elnök a 2 év óta (mert 1915-ben nem tarthattunk közgyűlést az akkori nehéz viszonyok miatt) történetéről. Hutka József esperes és tb. elnök, Kiss Tamás málcai, Erdélyi András, Cseh Pál alsó-mihályi lelkészekről tartottak szép s egész terjedelmében jegyzőkönyvbe foglalni rendelt emlékbeszédet. Legfontosabb tárgya volt a közgyűlésnek a sárospataki főiskolai akad. tanárok által indított mozgalom tárgyában való eszmecsere, melyet Péter Mihály elnök referált (az elnöki teendőket ez idő alatt Virág József alelnök látta el). Zajos helyeslések közt fejtegette indokait, majd benyújtotta ismeretes határozati javaslatát. Utána Enyedy Andor s.-a.-újhelyi lelkész kelt hosszabb, az ellenpárt részéről nagy türelmetlenséggel hallgatott beszédben a tanári kar javaslatának védelmére. Felszólalt még Hutka József, Bottka Bertalan az előadói javaslat védelmére, igen nagy hatással és Sallay István ellene. A szavazat eredménye: az előadó javaslata 6 szavazattal 2 ellen elfogadtatott. Sallay Béla jegyző a belmissiói munkálkodásról nyújtott képet. E téren is kielégítő eredménnyel működtek a lelkészek. Január 31-iki határidővel kitűzetett 50 kor. pályadíj mellett a következő pályakérdés: „A belmissio mely ágai volnának legcélszerűbben gyakorolhatók kicsi népességű s más nyelvű és nemzetiségek közé erősen beékeltek ref. egyházainkban”? Az országos lelkészegyesületi kongresszusra, ez alkalommal Virág József alelnök küldött ki, a lelkészegyesület részéről is választani kellett egy választmányi tagot az országos egyesületbe. Hutka József választatott meg, miután az elnök Péter Mihály az orsz. választmány tagja. A reformáció évfordulója alkalmából felhívtuk a lelkészeket, hogy lépjenek be a Prot. Irod. Társaságba.

Péter Mihály
lelk. egy. elnök.

— **Püspöki látogatás.** Dr. Tüdös István püspök és Domby László középiskolai előadó május 8-án és 9-én főiskolánkban időztek s jelen voltak a főgimnáziumi tanárok tanítási óráin.

— **A Sárospataki Öltalmazó Liga** megalakítása ügyében Budapesten május 7-én előkészítő értekezlet volt, melyen Enyiczkey Gábor bpesti ügyvéd, korelnök elnöklete alatt jelen voltak: Beöthy Zolt egyetemi tanár, Waldapfel János, az Orsz. Közokt. Tanács tagja, Gonda Béla miniszteri tanácsos, Zempléni Árpád költő, Mészáros János kecskeméti ref. lelkész, Kerékgyártó Elek ny. polg. isk. igazgató, Nagy Sándor, Ravasz Árpád főgimn. igazgató, Pálóczi Horváth Zoltán ügyvéd s még mintegy 50 érdeklődő. Sárospatakról ott voltak: Dr. Bessenyei Zénó főszolgabíró, Hodossy Béla áll. tanítóképző-int. igazgató, Csajka Endre tkp. igazgató, Zilahi Kiss Jenő és Harsányi István. Enyiczkey G. korelnöknek a sárospataki főiskola, mint a magyar nemzeti művelődés egyik erős bástyája iránti meleg szeretettől áthatott megnyitó beszéde után Dr. Waldapfel János „A sárospataki főiskola jövője” címen tartott lelkes előadásában azt fejtegette, hogy a spataki főiskolát a maga gazdag történeti múltjánál fogva egyetemmé és pedig csonka egyetemmé

kell fejleszteni, a következő fakultásokkal: 1. ref. theol. fakultás teljes négy évfolyammal; 2. filozófiai fakultás két évfolyammal; 3. jogi fakultás két évfolyammal; 4. természettudományi fakultás két évfolyammal; 5. esetleg orvosi fakultás két évfolyammal. Az értekezleten többen felszólaltak, akik közül Dr. Pálóci Horváth Zoltán a Pálóci Horváth-család nevében tiltakozását fejezte ki az ellen, hogy a Horváth Mária-alapítvány kamataiból csak egy fillér is Miskolcon használtassék fel, ugyanilyen értelemben nyilatkozott Kacsóh Ilona úrnő a Nagyváti-féle ösztöndíj-alapítvány ügyében. Az értekezlet a liga alapszabályainak elkészítésére Gonda Béla elnöklete alatt Znyiczkey Gábor, Waldapfel János, Pálóci Horváth Zoltán, Hodossy Béla és Harsányi István értekezlet tagokat küldte ki. — Itt említjük meg, hogy Péter Mihály 24 koronát küldött a megalakítandó Liga céljaira a következő sorok kíséretében: „Nagytiszteletű Szerkesztőség! Végtelen örömmel értesültem, hogy a Sárospataki Oltalmazó Liga megalakul. Felbuzdúlva e hatalmas gondolaton, Gálszécsen 24-en belépünk a Ligába, az 1—1 kor. évi tagsági díjat, összesen 24 koronát a mai postával a szerkesztőségnek elküldöttem. Amilyen erős ma a nemzeti érzés, amennyire fennen szárnyal most hála Istennek nemzetünk Géniusza, — ez a Liga korszakos dolog lehet a főiskolára nézve. Egy félmillió magyart nem is lesz nehéz összehozni Sárospatakért. Gálszécs, 1916. V. 10. Péter Mihály.”

— **A tiszáninneri ref. egyházkerület** június 15—16-án fogja Miskolcon tavaszi közgyűlését megtartani.

— **Felhívás.** A sárospataki főiskolában levő ösztöndíjakért szóló kérvények május hó 27-ig adandók be a közigazgatói hivatalba. Csontos József az ösztöndíj-ügyek előadója.

— **Az abaúji egyházmegye** közgyűlésének a sárospataki főiskola Miskolcra áthelyezése kérdésében május hó 9 ik napján hozott határozata. „Részint az esperesi jelentés, részint Naményi Gyula világi tanácsbírónak és elvtársainak, mint a sárospataki főiskola volt növendékeinek felterjesztése alapján tárgyalás alá vette közgyűlésünk a sárospataki főiskola akadémiái tanári karának azon indítványát, hogy a reformáció négyszázados jubileumának megünneplése alkalmából a sárospataki főiskola theologia és jogakadémiája helyeztessék át Sárospatakról — hol a további fejlődés előfeltételei hiányoznak — Miskolcra, ahol a két akadémia felvirágzása — a város fejlett kultúrája és közönségének áldozatkész ajánlatai következtében biztos alapra helyezhető. — Egyházmegyei közgyűlésünk — eltekintve attól, hogy a főiskola akadémiái tanári kara az e. ker. közgyűléstől a 400-ados jubileumi ünnepély alkalmára a főiskola erősítése, fejlesztése és felvirágzása céljából teendő indítványra s nem a főiskola szétarabolására nyert felhívást — nem tarthatja alkalmasnak a világháború által felzavart mai állapotokat ez életbevágó és egyházi közéletünkben már is éles ellentéteket felidézett kérdésnek felvetésére, de az eddig történtek után kötelességének ismeri, hogy már ezúttal is kinyilvánítsa, miszerint a közel négyszázados, dicső múltú s hazánk kultúrtörténetében fogalommal vált sárospataki főiskola áthelyezéséhez s így megszüntetéséhez semmiképen hozzá nem járhat annyival is inkább, mert a jogi szakoktatás országos rendezésének megtörténte előtt nem látja

lehetőnek, hogy a sárospataki jogakadémia jövő sorsa felett határozzon. Epen azért Közgyűlésünk azzal az indítvánnyal járul az egyházkerületi közgyűléshez: méltóztassék a sárospataki főiskolának Miskolcra leendő áthelyezését célzó indítvány felett napirendre térni; egyúttal haladéktalanul intézkedni, hogy a sárospataki főiskola további fennmaradásának fejlesztése s régi dicsőséges hírének fenntartása céljából az e célra már megvásárolt helyen egy, a mai kor követelményeinek mindenben megfelelő internátus minél előbb felépíttessék és berendeztessék.” (Jegyzette: Kovács István em. főjegyző.)

Értesítés. A sárospataki ref. jogakadémián az alap- és államvizsgálatok június 1—7 között lesznek. A vizsga iránti kérvények május 31-ig nyújtandók be a dékáni hivatalhoz.

— **A tanév vége.** A közoktatásügyi miniszter elrendelte, hogy az elemi, polgári iskolákban s tanítóképzőkben az iskolai év június 3 ra befejeztessék.

Kuyper Ábrahám, Hollandia volt miniszterelnöke s a holland ref. egyház legnagyobb theológusa, húsvétkor egy hétig Budapesten időzött, hogy leányait, akik a holland-misszió kórházában munkálkodnak, a husvéti ünnepek alkalmából meglátogassa. Április 26-án gr. Tisza István miniszterelnök vendége volt; ref. egyházunk vezető emberei közül többekkel érintkezett s egyházi és iskolai ügyeink iránt melegen érdeklődött. Utalt arra a jellemző tényre, hogy az európai szárazföldön Hollandia mellett a magyar ref. egyház a legerősebb és hogy az összeköttetés, amely a múltban a két egyház közt meg volt, ma sem szakadt meg teljesen. Sajnálatát fejezte ki, hogy Debrecenbe, idejének kimértsége miatt, el nem mehetett. Mindnyájunk tisztelete övezi nemes alakját.

— **Értesítés.** Értesítem azokat az akadémiái hallgatókat és gimnáziumi tanulókat, akik a jövő iskolai évben (1916-7) valamely tápintézeti alapítványra vagy kedvezményes tápintézeti helyre óhajtnak magukat felvétetni, hogy a szülőikkel (gyámjukkal) iratott és a Nagytiszteletű és Tekintetes Igazgatótanácshoz intézett folyamodványukat 1916. május 31-ig hozzám adják be. A tápintézeti alapítványok bővebb ismertetése a múlt évi Értesítő 249—259. lapjain található, a következő módosítással: A 2. szám alatti Balla Athasius alapítványra ráfizetendő 110 K-val több, a 6. szám alatti Csizmadia-Török alapítványra 40 K-val több, a 7. szám alatti Dusza Lajos alapítványra 40 K-val több, a 9. szám alatti Gecsei Péter alapítványra 40 K-val több, a 13. szám alatti négy Jónyi Tódor alapítványra 40—40 K-val több, a 21. szám alatti Lónyay Gábor alapítványra 30 K-val több, a 34. szám alatti Szilágyi-Buza alapítványra 40 K-val több, a 37. szám alatti Br. Vay Béla alapítványra 40 K-val több, a 38. szám alatti 2 Vay-Geymüller alapítványra 80—80 K-val kevesebb. A tápintézeti alapszabályok szerint a folyamodványhoz melléklendők: a) Leckekönyv, illetve gimnáziumi bizonyítvány, b) Hitelesített adókönyvi kivonat, c) Családi értesítő. Sárospatak, 1916. május 4. Maller Sándor tápintézeti felügyelő.

— **A dunamelléki egyházkerület** május 3-án a theologiai akadémia dísztermében tartotta ez idei közgyűlését. Petri Elek püspök szép imája vezette be a közgyűlést, majd Darányi Ignác főgondnok nagyhatású elnöki megnyitó beszédében a hadikölcsön jegyzésre buzdította a lelkeseket és a gyű-

lekezeteket, — beszédét kinyomatva minden gyülekezetnek meg fogják küldeni. Ezután Petri E. felolvasva gondosan megírta püspöki jelentését, melyben foglalkozik a harcmezőn munkaképtelenné vált katonák, az elesettek özvegyeinek és árváinak gondozásával. A nagy tetszéssel fogadott és jegyzőkönyvben megörökített püspöki jelentés után a közgyűlés áttért az ötvenhat pontból álló napirend tárgyalására, amelynek során elhatározta, hogy a theologiai tanárokat a hatodik fizetési osztályba sorozza, a tanítóképző intézeti tanároknak háborús pótlékot ad, azonkívül kimondta, hogy mindazoknak a lelkészeknek, akik gyermekeiket valamelyik középiskolában, vagy felsőbb tanintézetben taníttatják, gyermeikenként száz-száz korona segélyt adnak. A közgyűlés után az egyházi bíróság tartotta meg ülését, mire a gyűlés Petri Elek püspök imájával véget ért.

— **Erdélyből.** Bárány Kálmán, az erdélyi egyházkerület főgondnoka, agg. kora és huzamos időn át tartó gyöngélkedése miatt főgondnoki állásáról lemondott; az ápr. 29—máj. 2-án tartott egyh.-ker. közgyűlés az ő helyére 5-ik főgondnoknak dr. Boér Elek egyetemi tanárt választotta; 30-án a farkasutcai templomban 66 ifjú lelkész avatottatott fel; a m.-vásárhelyi Teleky-könyvtár ügyében a közgyűlés elhatározta, hogy az afeletti felügyeleti joga érvényesítése tárgyában a szükséges lépéseket az ig.-tanács útján megteszi. — Szárcsai Vince, márc. 29-én Zagonban elhalt régi székely nemes, korábban elhalt feleségével együtt zágoni vagyonukat (85 hold föld, 25000 K készpénz) egy ott felállítandó *Czirjék-Szárcsai-árvaszeretetház* javára hagyták az erdélyi ref. egyházkerületnek.

— **Szurmay altábornagy**, az uzsoki szoros védője, a hősi védelem évfordulója alkalmából az ungi gör. kath. papok üdvözlő levelére adott válaszában mély vallásos érzéssel nyilatkozik a kiállott küzdelmekről. „A nehéz feladatot, úgymond a katonák kötelességtudásán, kitartásán, önfeláldozó vitézségén kívül sikeresen megoldottuk azért is, mert Istenbe vetett bizalmunkat soha egy percre nem veszítettük el és ebben velünk született erkölcsösségünk és vallásosságunk mellett derék katonapapjaink is valláskülönbség nélkül az egész hadjárat folyamán, ha kellett: magában a tűzvonalban, elévülhetetlen érdemeket szereztek. Katonáimmal együtt csak a harctéren tanultam meg igazában Isten hatalmát, jóságát, igazságszeretétet becsülni. Megtanultuk valamennyien azt, hogy sokszor, igen sokszor, midőn az emberi erő fogytán van és a mérhetetlen szenvedés szinte csüggedtté teszi az egyént, csak a *Mindenhatóba vetett hit és bizalom* adhatja meg azt az emberfölötti erőt, amely nehéz válságokon átsegít. Hittünk, bízunk a jó Istenben mindig, aki velünk volt és meg is segített. Naponta hálálkodunk érte!”

— **King Stephen.** Három hónappal ezelőtt, febr. 4-én jelentette a német hadvezetőség, hogy a King Stephen nevű angol halászgőzös az északi tengeren elmerülő L. 19 tengerészeti léghajó legénységét nyomorúttul veszni hagyta, a megmentésükre irányuló kérelmet szívtelenül visszautasította. A King Stephen most ime utólagos végzete: a németek április 25-én elsüllyesztették s matrózait — ugyanazokat, akik azt az embertelenséget elkövették, — fogságba ejtették. A sors útjai kiszámíthatatlanok s a King Stephen em-

berein a görög tragédiák kérlelhetetlenségével feljesedik be a bűnt követő bűnhődés kérlelhetetlensége. A halászgőzös kapitánya, akinek tettét egy angol érsek is helyeselte, most ugyanabba a halálos helyzetbe került, mint az L. 19. mártirjai; de hát németek állottak velök szemben s azok, bár pusztulni hagyott társaik szellemei boszúért kiáltottak a tenger fenekéről, megmentették őket.

Rudnay Alajos. Kevéssé épületes látványt nyújt az ország közönségének Rudnay Alajos bajmóczi prépost-plébános alakja, aki — mint Jézusnak hűtlen szolgája — marhaszállítással akarta hizlalni javadalmait s most szállítási visszaélések miatt a vádlottak padjára került. A hadseregszállító pap, az aranyborjú körül ugránczó Isten szolgája, aki saját vallomása szerint „nevét és papi állását a marhaszállító Ivánka Imrének javadalmazás ellenében” rendelkezésére bocsátotta s ezért 40000 K-t nyert, rút jelenség, — a vízzel és sóval telített marhát szállító pap: egyenesen undorító látvány; bűne hajszállal sem kisebb, mint a papirosbakkancs szállítóké és a Neumann-féle posztócsalóké. Azt mondják: a szegénység nagy kerítő, vajjon a fames auri nem nagyobb kerítő-e?

Szerkesztői üzenetek.

P. M. Gálszécs. A beküldött *Nyilatkozatból* e két pont domborodik ki: 1. „Egyházmegyénk közgyűlésén határozati javaslatom ellen senki fel nem szólalt, a határozatot mint egyhangúlag elfogadottat jelentette ki az elnökség.” — ezt nem vontuk kétségbe, de viszont tudjuk, hogy magánúton több lelkész a gyűlés előtt és a gyűlés után is ellenkező felfogásnak adott kifejezést, 2. „Az előző napi lelkészértekezleten 11 f.-zempléni lelkész s 3 más megyebeli lelkész volt jelen”, — elhiszük, csak az a esodálatos, hogy a részletézésnél (A 11 lelkész közül 6 javaslatom mellett, 2 ellene szavazott, az elnök nem szavazott, egy lelkész semleges maradt, 2 a szavazás előtt kénytelen volt eltávozni”) mégis 12 lelkész jön ki. Ezek után — béke velünk!

Most jelent meg! MENNYORSZÁG KAPUJA

Imádságok konfirmált és felserdült ifjak és leányok számára. Irta: **SZOLNOKY GERZSON.**

A hivatott imairó nagy hiányt pótolta ezen könyvveszke megírásával. Van e kis zsebkönyvben a hétköznapi, vasárnapi, bűnbánati és ünnepi imádságokon kívül több alkalmi imádság is az ifjúság életében előforduló fontosabb alkalmakra és kedélymozzanatokra.

Ára a 168 oldalra terjedő 12½×8½ cm. nagyságú, zsebbe tehető könyvnek díszes kemény vászonkötésben 1 korona 20 fillér.

A nagytiszteletű Lelkeszi Karnak 10 példány megrendelésnél darabját 96 fillér, 25 péld.-nál 90 fillér, 50 péld.-nál 84 fillér, 100 péld.-nál 78 fillér, 1000 péld.-nál darabját 66 fillér kedvezményes áron szállítjuk.

Kapható

Hegedűs és Sándor
protestáns irodalmi kiadóhivatalában DEBRECENBEN.

SÁROSPATAKI REFORMÁTUS LAPOK

A TISZÁNINNENI REF. EGYHÁZKERÜLET ÉS A SÁROSPATAKI FŐISKOLA KÖZLÖNYE.
MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

ELŐFIZETÉSI DIJ		Főszerkesztő	Felelős szerkesztő és kiadó	HIRDETÉSEK DIJA:	
Egész évre	10 Kor.	RADÁCSI GYÖRGY	DR. RÁCZ LAJOS	Egész oldal	32 Kor.
Félévre	5	Főmunkatársak:		Fél	16
		HARSÁNYI ISTVÁN	DR. BUZA LÁSZLÓ	Negyed	8
				Nyolcad	4

TARTALOM : *Czinke István*: Esperesi jelentés. (Vége.) — *S. Szabó József*: A nem református jellegű közép fokú tanintézetekbe járó ref. növendékek valláserkölcsei nevelése az 1914—15. tanévben. (Vége.) — *Szuhay Benedek*: Harctéri levél. (Költemény.) — *Kovács István*: Az abauji egyházmegye tavaszi közgyűlése. (Vége köv.) — Irodalom. — Vegyes közlemények. — Pályázat. — Hirdetés.

Esperesi jelentés.

(Folytatás és vége.)

Ntű Közgyűlés! Ebben a nagy világtragédiában, melynek mindnyájan szereplői vagyunk, a pásztorokról a nyájra, a népre kell irányozni figyelmünket.

Itt mindennek előtt az a kérdés érdekel bennünket, vajjon a háború emelte-e népünkben a vallásos buzgóságot és az áloozatkészséget? Meglátszik-e hitéletünkön és cselekedeteinken ennek a nagy világítéletnek a nevelő hatása?

Az egyházlátogatóság erre a kérdésre jóformán mindenütt azt a feleletet nyerte, hogy igen. Én saját tapasztalataim alapján jó lélekkel állíthatom, hogy nem. És ez nemcsak sokunk tapasztalata. Ugyanezt a szomorú tapasztalatot szerezték a magasztalt Németbirodalomban is. A jóformán tiszta prot. Szászország hivatalos egyházi lapja — mint azt lelkésztársaim a „Lelkészegyesület”-ben is olvashatták — azt írja, hogy az a nagy hitéleti fellendülés, mely a háború első hónapjaiban mutatkozott, ma már nagyon alászállott. S ennek az okait is megnevezi a következőkben:

1. Folytonos győzelmeink megnövelték a népben a biztonság érzetét s ez hála helyett az Istentől való függés tudatának elhalványulására vezetett.
2. Már megszoktuk a háborút s bizonyos fásultság vett erőt a lelkünkön.
3. Népünk nagy része egyénileg nem érzi a nagy világkatasztrófa hatását.
4. Sokan a vallásban csak oltalmat, talizmánt kerestek a veszedelmek ellen s a kiket nem óvott meg a gyásztól, azt hiszik, hogy csalódtak a vallásban, az imádkozásban.
5. Igen sok embernek egész figyelmét a háborús események kötik le s mással nem törődik.
6. A legfőbb ok pedig az, hogy nem elég erős a hitünk s a háború sem tanított meg arra, hogy nyomorúságunkban az Istenhez és nem az Isten ellen kell fordulni.

Az a bőkezűség, mely a háborús jótékonyságban és áldozatkészségben megnyilatkozott: az népünk veleszületett jószívűségének megnyilatkozása és jelen tésem elején emberséges gondolkodásunkról tett nyilatkozatomnak igazolása inkább, mint öntudatos hitéletnek a gyümölcse. Itt kell mégis a kezdeményezést

megragadnunk és ezt az ösztönszerű jóságot — odaadó lelkipásztori munkával — a legerősebb kösziklára: a Krisztusban való élő hitre és szeretetre kell alapoznunk.

Ismétlem, ebbe a munkába belé kell vinnünk egész lelkesedésünket s egész türelmünket. Egyebet úgy sem igen vihetünk. Minket belmissióra, szociális feladatokra nem tanítottak. Engem még cura pastoralisra sem. Ez a szerencsétlenségünk — de ez a mentségünk is. A mi theologiai képzettségünk annyira elméletbe veszett, hogy mikor engem pl. hívtak beteghez: nem tudtam, mit kell szólnom és cselekednem. Azóta is ezzel a tudatlansággal nyugtatgatom lelkiismeretemet. Meg azzal, hogy a mit tudtam, megpróbáltam; 38 év óta mindig magam végzem a confirmációi oktatást, mindig árultam a vallásos iratokat, tartottam vallásos felolvasásokat. Hirlapi működésem igazolja, hogy tudatlanságom miatt mindig nyughatatlankodtam s mindig kerestem az utat, melyen eljuthatnék nagyobb belső építéshez, nagyobb sikerekhez.

Most is vádol a lelkiismeret, hogy gyülekezetemre nem fordíthatok annyi gondot, mint szeretném s mint tartoznám is. Harmadik éve ez egyházmegye nyugózi le minden időmet, minden erőmet. Nem vétkezném-e meggyőződéseim és gyülekezetem ellen, a mely engem lelkipásztoraúl elhívott, ha akár hiúságból, akár a legnemesebb tekintetből is, másnak kötném le továbbra is lelkemet és szolgálatomat és vissza nem térnék egész igyekezetemmel és gyengülő erőmmel a magam gyülekezetéhez. Nem álítanám magamat a kereszt útra, ha arról nem kellett volna meggyőződnöm, hogy az esperesi hivatal is egész embert kíván, a kinek személyén és munkáján a gyülekezettel nem osztozkodhatik. Állítom, hogy aki kifogástalan esperes akar, lenni: gyülekezetét kisebb-nagyobb mértékben kénytelen elhanyagolni. Ha csak Istennek nem kiválasztott embere, vagy olyan testi és lelki erővel nem rendelkezik, hogy három úrnak képes szolgálni.

Különben is az esperesi hivatal annyira bürokrata, rovincsoló, közvetítő hivatal lett, hogy nem érdemes miatta a saját egyházközségünket megrövidíteni. Nem élhet igazi esperesi hivatásának sem, úgy oda van kötve az irodájához. Így is lélekölő

munkát végez, de olyan munkát, a mellyel legfeljebb a külső jórendet lehet fentartani, de nem lehet az Isten országát építeni.

Azért, hogy az őszi tisztújítás — a mikor általános tisztújítás következik, mert a 10 éves ciklus letelik — gyorsan és zökkenés nélkül legyen meg-ejthető és hogy egyházmegyénk irányadó tényezőinek elegendő idejük maradjon a legmegfelelőbb munkaerő kiszemelésére: már most mély tisztelettel bejelentem azt a szilárd elhatározásomat, hogy az az újabb jelöltetés elől alázatosan kitérek s megkérem gyülekezeteinket, hogy helyemre más őrállót állítsanak. Boldog voltam, hogy itt is tehettem valamit s megmutathattam legalább jóakaratomat, lelkeim igaz készségeit, de még boldogabb leszek, ha oly utódom kerül, a kinek kormányja alatt virágzóvá válik egyházi életünk s régi híréhez és erkölcséhez tér vissza a fejlődés és jobbulás minden feltételével megáldott kálmínista népünk.

Ennéppel szemben ki ki úgy teljesítse kötelességét, hogy lelkiismerete nyugodt maradjon. Lehetetlen itt meg nem emlékezni egyik ifjú, a papi pályára csak idealizmussal lépet lelkész-társunkról, a ki e napokban azt írta nekem: „Nem tudok megnyugodni, bár kétszeres kötelességtudással öröködöm a nyáj felett s tanítok 80 gyermeket is. De falunkból már minden odavaló embert elvittek katonának s én 27 évvel vállamon valósággal szégyenlem, hogy még itthon vagyok. Nincs-e itt az ideje, hogy kivált a nőtlen fiatal papok és káplánok tényleges, fegyveres szolgálatra jelentkezzenek? Jézusi szempontból aggodalmait már rég leküzdöttem. Hiszen ha én prédikálhatok, úrvacsorát oszthatok olyanoknak, a kik hősi küzdelemben embert ölnek, sőt lelkesítem őket erre, akkor én is fegyvert foghatok.“

És gondoljunk arra is, hogy micsoda lehetetlen helyzetbe kerülünk majd hűveinkkel szemben. Ők egy szörnyűséges lelki tapasztalattal kerülnek majd elő, mi pedig lelkileg a régi állapotban maradunk. És nem fogjuk tudni egymást megérteni.

Az pedig erős meggyőződése, hogy ha mint sorkatona veszek is részt nemzetünk élethál küzdelmében: csapatom közt akkor is végezhetek lelkipásztori szolgálatot. Sőt azt hiszem, ez a papi munka mélységben, komolyságban és igazságban messze előtte fog járni a conventionális tábori lelkészi munkának.

Kérdem, helyesli-e esperes úr ezt a felfogást? S ha így hagyom el állásomat, visszatérhetek-e abba háború után?”

Méltóztatnak gondolni, hogy mit válaszoltam neki: „Visszajöhetsz, édes fiam. Jöjj is vissza. Áldjon meg az Isten az elhatározásodért!“

Csak egy pernyi türelmet még Nt. Közgyűlés! Mielőtt részletes jelentésemre áttérnék, még egy fájó sebünket kell érintenem. A legfájóbbat. A lelkészi özvegyek és árvák képtelen és tarthatatlan helyzetét.

Az egyetemes konvent a rendkívüli viszonyokra való tekintettel, a lelkészi özvegyeket és árvákat 20% drágasági pótlékkal, vagyis az özvegyeket 120 K, az apátlan árvákat 24 K adománnyal segítette meg. Csepp víz a tenger nyomorúságában. Sajnos, ebben az évben már ez az üdítő csepp is elapadt. Pedig kiáltó szó hangzik most is a pusztában, a legmostohább dotált osztálynak, a szívünkhöz legközelebb állóknak, a papi özvegyeknek és árváknak kiáltó

szava, akiket — mint minket az ellenség — kiéheztetésre kárhoztatott az országos nyugdíjintézet rideg rendelkezése, mondjuk: tehetetlensége. A mit más-kor is mondtam, most is mondom: inkább a mi nyugdíjárulékainkat szállítsák le, csak az özvegyek járulékát emeljék fel. De erre sincsen szükség, mert ezzel nem is lenne segítve a bajon. Valamint azzal se, a mit egyik-másik lelkészi összejövetel javasol, hogy az évi tagsági díjakat kell felemelni. Ezzel csak eseberből-vederbe jutnánk. Annnyira meg kellene ugyanis ebben az esetben a papokat terhelni, hogy ez teljesen megbénítaná megélhetésüket. Most a papi család csak a férj halála után nyomorog, akkor a nagy többség már a férj életében is nyomorog.

Egy megoldás van csak: Kövessük evangélikus testvéreink példáját. Ott a nyugdíjintézetnek olyan évi dotációt bocsát rendelkezésére az Egyetemes Gyűlés, a mennyire szüksége van. Jelenleg 700 lelkészi állás után 415000 koronát, míg a mi konventünk 2264 lelkészi állás után ad 600.000 koronát, a múlt évben az összes özvegyeknek és árváknak kiutalt az orsz. nyugdíjintézet 383,268 koronát, holott épen háromszor annyit kellene adnia. Az evangélikusok ezt az évi összeget az adócsökkentési segélyből vonták el, mert úgy gondolkoztak, hogy az államsegélyből legalább egy életképes intézményt kell alaposan megfundálni, miután mind a hármak úgy sem lehet. És fenyésen megteremtették a nyugdíjintézetet. Mi a gyülekezetek feneketlen zsákjába öntöttük az államsegély túlnyomó részét s nem teremtettünk semmit, csak elégedetlenséget és újabb igényeket. Az adócsökkentési segéllyel több kárt csináltunk, mint hasznot. Sok gyülekezetben egyenesen visszaélésre vezető alkalomnak bizonyult. Tudok egyházakat, a melyek tetemes adócsökkentési segélyt nyelnek el és bár e segélynek nemes célja a hívek terhének könnyítése lenne, mióta az egyházak adósegélyt kapnak, a hívek egyházi adója az eddiginek kétszeresére emelkedett. Hát nem bűn ezt a rendszert fentartani s az államsegélyt ily céltalanul eltékozolni?

Ntű Közgyűlés! Közeledik az adócsökkentési segély 10 éves revisiója, mély tisztelettel ajánlom, hogy megjegyzéseim értelmében ne mulasszunk el akkor a zörgetést az Egyetemes Konvent szívének ajtaján s e célból már most tegyünk felterjesztést egyházkerületünk tavaszi közgyűlésére.

Csak mellesleg jegyzem meg, hogy az evangélikusoknál az özvegyi gyámdíj minimuma 1320 kor., maximuma 1720 kor. s minden árvának 200 kor. A papi nyugdíj minimuma 2400 kor. és 600 kor. lakbér, maximuma 4800 kor. és 600 kor. lakbér. Az évi tagsági díj lelkészekről 3%, a gyülekezetektől 1%.

Termékeny gondolat az is, amely a Sárospataki Ref. Lapok 14-iki számában vettettet fel, hogy t. i. fejlesszük a magunk meglevő szűkebb körű gyámdíj-intézeit is, az egyházmegyeit és egyházkerületit egyebek mellett az évi tagsági díjaknak felemelésével, a mi itt már helyén volna. Az egyházkerületibe most évi 4, 8, 12 koronát fizetünk, a minek kétszeresére való emelését igazán meg nem érezné egyikünk sem.

Egyébiránt ebben a tárgyban Ruskay Gyula lelkész-társunk is terjeszt be egy indítványt a számvevőszék útján.

A Ruskay Gyula nevével meg kell pihennünk egy pillanatra, t. közgyűlés, hogy gyönyörködve vissza-

tekinthessünk arra a gyümölcsökkel szegélyezett útra, melyet idáig megfutott. Ruzskay Gyula most töltötte be rendes lelkési szolgálatának 40-ik évét. Mily boldog ut volt ez és milyen szerencsés. Boldog, mert egy év kivételével, a több mint egy emberöltőnyi időt egy gyülekezetben, a Jánosiban töltötte el s így boldog alkalmá nyílt a bölcsőtől a meglett korig vezetni és a Megváltóhoz irányítani a lelkeket s egy szép gyülekezetet a maga képére teremteni át. És szerencsés, mert a gondviselés kegyelméből ebben a szent munkában egy minta tanítót, egy Becke Bálintot mondhatott segítő társának, egyházmegyénknek ezt a második dicsekedését.

Ruzskay Gy. egyházmegyénknek is kezdettől fogva erőssége és oszlopembere volt. A lélek embe-
rével, az én áldott emlékü elődömmel, Csabay Pál-
lal már ifjú korukban meleg barátságban forrva
össze, alig van tér egyházi életünkben, amelyen
hatni, és alkotni ne siettek volna.

Az egyik munkas pótolhatatlan veszteségünkre
már pihen, de a másik még áll testi és szellemi
erejének szinte teljes erejében és frissességében és
tárgya a mi méltó ünnepelésünknek. A kegyelem
Istene ajándékozzon még neki sok boldog esztendőt,
derős alkonyatot, életével való megelégedést, amit
csak az istenes lelkeknek, a pátriárkáknak szokott
ajándékozni. Mi pedig adjunk neki helyet mindnyá-
junk szívében s néhány meleg sort közgyűlésünk
jegyzőkönyvének lapjain.

S most még Patakról valamit. Nem szándéko-
zom már most javaslatot tenni egyházmegyénknek
állásfoglalására nézve a főiskola áthelyezésének
messze jövőre kiható nagy kérdésében. Hangú-
latot sem akarok kelteni sem jobbra, sem balra.
Bár azt talán mondanom sem kell, hogy magam
részéről eszem és szívem minden érvével a Patak
híve vagyok. Lesz módjában egyházmegyénknek ál-
lást foglalni akkor, amikor majd rendelkezésünkre
állanak azok a konkrét adatok, amelyek kézzel fog-
hatólag igazolják — ha tudják — hogy a pataki
főiskolát csak a Miskolcra való áthelyezéssel lehet
a református egyháznak és s magyar nemzetnek
megmenteni. Ami eddig történt, az nem egyéb,
mint korteskedés Miskolc mellett, illetéktelen ténye-
zők bevonásával. Epen azért nem lehet mély fájdá-
lom nélkül szemlélünk azt az új hírlapi hadjára-
tot, mely — érdekből — főiskolánk legsebezhetőbb
oldnait tárja célpontul az ellenséges világ elé s
amely kiméletlen hadjáratban ha főiskolánk nem is,
de régi híre, neve, tisztessége lassanként elvérzik.
Ez ellen emeljük fel tiltakozó szavunkat. Vannak
nekünk egyházi lapjaink. Vitassák a kérdést ott.
Ugy sem a hírlapok fogják ezt a kérdést megoldani,
hanem a főiskola érdeke és a tiszáninneri egyház-
kerület bölesesége.

A nem református jellegű középfokú tanintézetekbe járó református növendékek valláserkölcsei nevelése az 1914—15. tanévben.

(Folytatás és vége).

Részint ezek az egyesületek, részint egyes tanu-
lók léleknevelő és hitelesítő *vallásos ifjúsági lapo-*
kat is járattak. Fájdalom, hogy ilyen lapoknak szű-
kében vagyunk, de hitoktatóink, általában véve, nem
is fordítanak még ezekre s egyéb vallásos olvasmá-

nyokra kellő gondot, pedig nem lehet és nem is
szabad kicsinyelnünk ezeknek jelentőségét a vallás-
erkölcsi és egyházas nevelésben. Az ifjak lelkét
ezerféle veszedelem környékezi. A nyomtatott betű a
mérhetetlen áldás mellett mérhetetlen bajt is zudit-
hat rájuk. Ettől kell őket idejekorán megóvni s
épületes, jó olvasmányokkal ellátni. Egyházunkra
még sok vár ebben a tekintetben. Ugy, ahogy most
állunk, egy csöppet sem csudálkozhatunk azon, ha
a rendkívül ügyesen szerkesztett, nívós, kath. ifj.
lapot, a *Zászlónkat* olvassa a magyar református ifjú-
ság. A kimutatások szerint azonban néhány állami
iskolát kivéve, leginkább olyan helyeken történik ez
meg, ahol kath. tanintézetekbe járnak gyermekeink.
De ilyenek ám nagy számmal vannak. Neveiket ezut-
tal mellőzöm azoknak az intézeteknek, melyekben
ref. tanulók a *Zászlónkat* olvassák, annyival inkább,
mert több jel arra vall, hogy a kimutatások pontos-
sága és megbízhatósága e tekintetben kívánni valót
hagy fel. Egyébként a *Zászlónkhoz* könnyen is hoz-
záfernek a növendékek, mert állami intézetekben is
széltire hordatják az önképzőkörök.

A *konfirmációi oktatás* régi sablon szerint kis
káték alapján történik. Legtöbb helyen együttesen
készítik elő a közép- és alsófokú iskolák növendé-
keit 12 éves korukban. Kevés azoknak száma, akik
magasabb osztályban és előhaladottabb korban kon-
firmálnak. A konfirmáció áldozócsütörtök és pünköst
táján mindenütt a gyülekezet templomaiban megy
végbe. E részben meglehetősen egyöntetű eljárás fej-
lődött ki. Annál nagyobb az eltérés a konfirmációi
oktatás tárgyát, anyagát és tankönyvét illetőleg. Itt
határozott rendezésre és reformra van szükség. Meg
kell legalább szabni, hogy mi legyen a konfirmációi
oktatás tárgya és anyaga. Most néhol nem más, mint
egy kis primitív egyházhistóriával összekevert sákra-
mentomi tan, máshol pusztá egyháztörténet egy kis
egyházalkotmánytannal és felekezeti statisztikával,
harmadik helyen a hit- és erkölcsstan elemei, negye-
dik helyen mindez összevegyítve. Ennek megfelelően
aztán a tankönyvek is. Némely hitoktató tankönyvet
sem használ, hanem a bibliából, olvasás útján tanítja
az üdv fejlődésének a tanát. A konfirmációi oktatás
reformját általában csak a bibliára támaszkodva ohaít-
ják némelyek keresztül viüni, de meg kell gondol-
nunk, hogy a biblia több oknál fogva nem lehet tan-
könyv, hanem csak azt kiegészítő segédkönyv. A mai
paedagógia a káté tanítását is meglehetősen korlá-
tozta már. Ismétlem mindezek után, hogy konfirmá-
ciói oktatásunk alapos rendezést és reformot igényel.

Urvasorában, egy vagy több ízben nagyobb részt
részesültek a növendékek, de a fennforgó nehéz
körülmények e tekintetben is nem egy helyen gát-
lólak hatottak.

Jóteköny egyházi célokra is adakoztak a tanulók;
többnyire helyi jóteköny mozgalmakat támogattak, de
pártolták kegyes adományokkal a nagyobb evange-
lizáló egyleteket, a prot. árvaházat, a szükségét
szenvető egyházakat, sőt a missziót is.

A tanítás sikerének szempontjából nem csekély
jelentőségű, ha az iskolai igazgatás támogatja a hitok-
tatót munkájában. Több intézet igazgatójáról nagyon
szép bizonyítványt állítottak ki e tekintetben a vallások-
tatók, akik a felekezeti szűkkeblésen feülemelkedve
s a keresztyén valláserkölcsei nevelés kiváló jelentő-
ségét érezve, tartoztak légyen bármely felekezethez,

elfogulatlan liberalitással voltak mindenben a hitoktatók segítségére. Sok intézetben, ha nem is segítettek őket, de akadályt sem gördítettek munkájuk elé. Akadtak azonban — sajnos — olyan iskolák is, ahonnan keserű panaszokat juttattak el hozzánk a hitoktatók. A zárdai nőiskolákban tanuló református gyermekek, csaknem kivétel nélkül tapasztalják az apácák hittérítői buzgalmát. Ilyen intézetekben a hitoktatók helyzete és munkássága is meg van nehezítve. Székesfehérvárt a zárda iskolai helyiséget nem ad a ref. vallásoktatásra, az igazgatóság hibásan állítja ki a névsort, kihagyván abból a reformátusokat. Sátoraljaújhelyen lehetőleg áttéríteni igyekeznek a reformátusokat; templomunkba, főként a bentlakókat, nem engedik, ellenben a kath. szertartásokban való részvételre kötelezik őket. Gyulaféhevárt a bentlakó ref. növendékektől megkövetelik a kath. vallásórák látogatását s mindenképen törekszenek őket hitök elhagyására bírni.

Nagyváradon, állítólagos szülői beleegyezéssel elvonják őket a ref. vallásórákra való járástól s kath. hittanórákra kényszerítik, sőt tanjegyet is adnak nekik. A hittérítésre itt is mindent elkövetnek. Sajnos kath. főgimnáziumokban is lehet tapasztalni hasonló türelmetlenséget. Budapesten (II. ker. kir. kath. főgimn.) eljáratták növendékeinket, ha nincs reájok kellő vigyázat, a hittanórákra. Nagykárolyban nem engedik meg, hogy a ref. növendékek vallásos estélyeken active részt vegyenek. Gyulaféhevárt az intézet helyiségében nem bocsátanak termet a ref. vallásoktatás céljára. Még egy különös főigazgatói rendelkezésről is szól a nagyszalontai jelentés, mely eltiltja az ifjúság körében a vallásos egyletek alakítását.

Ezekben tudok vázlatos képet adni, a beérkezett kimutatások alapján, a nem református közép-foku tanintézetekben folyó református vallásoktatásról és nevelésről. Összefoglaló jelentésem első kísérlet ezen a téren s jól érzem, hogy hézagos. De a nyert nagytömegű, mindazonáltal nem kimerítő adatok sem egészen alkalmasak teljes és tiszta kép kidomborítására. Igyekeztem belőlük a fontosabb dolgokat kiemelni. Ezekből is látható, mily sok teendő várakozik még reánk ezen a téren.

S. Szabó József.

Harctéri levél.

Tarnov, 1915.

Nem mostanra küldöm e levelet hozzád,
Bölcsőd párnái közt álmodó menyország;
De akkorra, mikor az eszed megérik
És ajkad se kérdi: vajjon ki beszél itt?
Lelkemből egy darab hadd legyen hát nálad,
Mit üzent Tarnovból egy apa fiának!

Majd ha fölserdülsz te, én meg porrá lettem:
Vedd elő az írást, mit csókkal illetem.
Puskák ropogását, ágyúknak dörgését
Ugy se hallod oda, csak bölcsőd rengését.
Drága, jó anyád, ha bölcső dalra csendül:
Észre sem veszed, hogy nem lát a könnyektől!

Gondtalanul töltsd el vidám gyermekséged,
Nem feledvén el, hogy Isten őriz téged.
A kívül naponta, mint fiú állj szóba,
Ő megáldva néz le az imádkozóra.
Szíved legyen telve Isten félelemmel, — —
Óh, mert nála nélkül csak nádszál az ember!

Szelid lelkületű, vidám kedélyű légy;
Isten napsugára benned tündöklőjék!
A rút nagyravágyás el ne kápráztasson,
Meghasonlott lelked, hogy meg ne sirasson.
Inkább légy te kisebb, mint a milyen volnál,
Tiszta erkölcsű légy mindig, mint az oltár!“

Majd ha csillog a pénz, a munka gyümölcse:
Csábító ingere lelked el ne töltse!
Tékozló, vagy fősvény ugyan minek lennél, —
Nincs szebb út az áldott, boldog középszernél!
Légy acélos férfi; harc tüzbe bátor, —
Kinek muszka, talján reszket a kardjától!

Míg te pólyáid közt álmodsz angyalokkal;
Tűzbe kell rohamnom öldöklő karokkal!
Hogy halálig küzdjek drága szép hazánkért
A jövő boldog, nagy Magyarországért.
És ha itt esném el — közös sírba téve:
Mindig büszke szívvel gondoldj e harctérrel!

Boldogan aludj hát ott a puha párnán
Még ma drága fiam; holnap tán az árvám!
Angyalokkal álmod jó sokáig szőjjed, —
Lábaddal se érintsd egyhamar a földet.
Későn, későn ébredj álomból valóra, — —
Minden kis hajszaad a nagy Isten ójja!

Szuhay Benedek.

Az abauji egyházmegye tavaszi közgyűlése.

Folyó hó 9-ik napján Kassán tartottuk ez évi tavaszi közgyűlésünket, ahol reggeli istentisztelet után vármegyénk házának dísztermében gyülekeztünk tanácskozásra.

Nagy és szokatlan volt az érdeklődés eziránt a gyűlés iránt nemcsak a mi körünkben, hanem Kassa város, valamint a vármegye mindennemű társadalmi köreiből is, amelynek jelei már gyűlésünk színhelyén is láthatók voltak, vendégeink s a helyi lapok képviselőinek megjelenésében.

Pontban 9 órakor szólalt meg az elnöki csengő, amelynek hívó hangjára megtelt a nagy terem s a jelenlevők hallották az esperes szavát: „imádkozunk!“

Imádságra borúltunk hát és hangzott és szállt az ima a könyörgő ajkairól, a seregeknek Urához, aki ezekben a vészterhes időkben még mindig felettünk suhogtatja ostorát, de akiben bizunk, erősen bízzunk, hogy nemzetünket, mint az igaz ügy zászlóhordozóját megsegíti és győzelemre viszi.

Nagy sajnálattal vettünk tudomást szeretett gondnokunk, Meczner József úr távolmaradásáról, aki levélben, az utolsó napon jelentette, hogy gyengélkedése miatt nem vehet részt mai gyűlésünkön. Abban az édes reménységben, hogy ez a gyöngélkedés csak rövid ideig tartó s hamar megszűnő betegség, nehéz szívvel ugyan, de megnyugszunk az ő távollétén; de kérjük a jó Istent, hogy mielőbb adja vissza egészségét s mint régi, kipróbált vezérünk, velünk és előttünk járjon az egyházmegye bölcs kormányzatában.

A világi elnöki széket tehát a hivatalkorra legidősebb tanácsbíró, Szent-Imrey Gyula foglalta el s a nagy számmal megjelent tagokat szívből és szeretettel üdvözölve, a közgyűlést megnyitottnak jelenti ki.

Megalakulás és a távollevők igazolása után a tárgysorozat kimerítéséhez fogtunk, amelynél első helyen az esperesi jelentés állott. — Nagy lelki élvezettel hallgattuk ezt a jelentést, első sorától az utolsóig, amely a mai időknek többnyire elszomorító eseményeit, teljes egészükben felöleli, tanúságait levonja s ezek nyomán megjelöli az irányt, amely szerint élnünk, tennünk és cselekednünk kell. Ugyanaz a szellem hatja át ezt a jelentést is, mint a tizenhat év leforgása alatt beterjesztett többi: a törvények tisztelete s ezeknek a szeretet lelkével érvényre emelése. A szeretet lelke lebeg ennek soraiban, még ama harcok és szenvedések közepette is, amelyekben már csaknem két év óta veszítjük erőinket, hullatjuk vérünket; de amelyekből erős bizalmunk és rendületlen hitünk szerint kiszabadít minket a mi Istenünk „s a világot elborító vérözön felett nemsokára a béke és boldogság szívérványát deríti reánk.”

Ezeket kívül pedig igazságos és bölcs kormányzatról, egyházmegyénk ügyeinek biztos kezekkel, helyes irányban vezetéséről, az anyagi és szellemi javak féltékeny gondozásáról tesz tanúságot az évi jelentés. Nagy elismeréssel vettük azért azt tudomásul és midőn a szeretett és tisztelt esperesnek mult évi ténykedéseit mindenben kifogástalanoknak, intézkedéseit helyeseknek nyilvánítjuk, szívből óhajtjuk, hogy neki az Isten a további munkálkodáshoz erőt és segédelmet nyújtson.

A jelentés szerint a vagyonleltárak egyházmegyénkben 9.593,104 korona vagyont s 303,502 korona terhet tüntetnek fel, amely összegben a mult évi vagyonszaporodás 105,629 kor. 05 fillér. Az egyház-községek háztartásában az elmúlt évben bevétel volt: 574,443 kor. 35 fillér., kiadás 503,422 kor. 05 fillér., pénztári maradvány: 71,021 kor. 30 fillér. Az adakozások összege: 23,629 kor. 06 fillér., az építkezéseké: 35,794 kor. 55 fillér. Ez 41,000 koronával kevesebb a mult évinél. Az adakozásoknál kiemelendő a fonyi egyház, amelynek hívei (a közelmúltban csak renitentiájukról kellett beszélni) templomukra 4123 kor. önkéntes adományt tettek. Eperjesen Tardy Károly 1000, Tardy Rezső 500 K-t hagyományozott, illetve adott az egyháznak, fényesen bizonyítván ezzel, őseiktől örökölt hithűségüket és buzgóságukat. Dícséret illeti Eperjesnek híveit is, akik különféle egyházi célokra, az elmúlt nehéz esztendőben is 1939-korona 06 fillért áldoztak. Az esperesi iroda ügyforgalmáról hat körlevél (CXLVI—CLII.) 796 iktató szám és 1626 postakönyvi szám

tesz tanúságot. Az esperesi körlevelek számának megapadását a főtiszt. Püspök úr ama praktikus eljárása okozza, hogy a sürgősebb ügyeket közvetlenül közli a lelkészi hivatalokkal.

A jelentés elhangzása után, ennek utolsó és legszomorubb részével, halottaink emlékével s érdekeink megörökítésével foglalkozott a közgyűlés, halottaink között elsősorban egyházi közéletünk egyik kimagasló vezérférfiával, ragyoleczi Csoma István világi tanácsbíró emlékének megörökítésével, akit szívünk őszinte érzelmeivel gyászolunk; akit 27 évvel ezelőtt ültetett egyházmegyénk közbizalma a tanácsbírói székbe, mint a hithűséggel ékeskedő nagy elődök méltó utódát; aki a „Csoma-alapítvány” egyik felének letevésével a halhatatlanok sorába íratta fel nevét, amely ma közel 10,000 korona s amelynek évi járadéka sok szegény papi özvegynek és árvának könnyeit szárította fel. sok kétségbeesett szív nyugtalanságát szüntette meg és sok sajnó sabet fog még begyógyítani a jövőben, időtlen-időig, mindaddig, míg egyházmegyénk állni és élni fog; a Csoma István szerető szívének és nemes lelkének megnyilatkozása, a „Csoma-alapítvány.” Nincs többé közöttünk a férfiú, a lelkes tanácsbíró, aki oly forrón szerette hazáját és anyaszentegyházát, éppen mint kedves családját; aki otthon is, házi tűzhelyénél, a rászonyi kis egyházban 50 évig büszkén viselve a főgondnoki tisztet, papjainak, tanítóinak jó és balsorsban segítője, támogatója, védelmezője s atyai barátja volt. Mély fájdalommal hajlunk meg az Isten végzése előtt s részt kérünk a gyászból, amely Csoma István halálával az ő szeretteit, anyaszentegyházunkat és magyar társadalmi életünket érte s kérjük az égek Urát, hogy az égbe szállt léleknek örök dicsőséget, a sírban nyugvó poroknak pedig csendes nyugalmat adjon. Áldás volt élete, legyen áldott és örök emlékezete is!

(Vége köv.)

IRODALOM.

* **Mentsük meg a jövő nemzedéket!** Háborús vonatkozású ker. tanítások az ifjúság érdekében. Irta *Uray Sándor* debreceni ref. lelkész. Debrecen, 1916. 8r. 78. l. Ára 1 K. — Szerzőt ez alkalmi beszédek elmondására és kiadására az a fájdalmas tapasztalat készítette, hogy amíg a harctereken a rettenetes Moloch szedi naponta a maga áldozatait: addig idehaza a gyermekhalálozás pusztít s az új nemzedék növekedésében aggasztó károkat szenvedünk. Az evangéliom erejétől áthatott, szépen megírt beszédekben szerző a gyermekek gondos, lelkiismeretes ápolására és nevelésére kéri, buzdítja hallgatóit, hogy a ma oly magasra emelkedett gyermekhalandóság minél inkább meggátolható legyen.

* **Bibliotheca Theologica.** Illusztrált zsolttár s imádságos könyv-jegyzék, a magyar háborús irodalom és függelékül az irodalom remekeinek leszállított árú jegyzéke. Kaphatók *Hegedűs és Sándor* prot. irodalmi kiadó-hivatalában. Debrecen, 1916. 8r. 256 lap. A jó hírű debreceni kiadó-hivatal e terjedelmes jegyzékét, mely a magyar prot. egyházi irodalom termékeiről tájékoztat, szívesen ajánljuk az érdeklődők figyelmébe.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Gyászhir.** *Szabó Lajos* mérnök, az ungvári ref. egyházközség főgondnoka, egyházmegyei tanácsbíró életének 72-ik évében hosszas szenvedés után május 2-án elhunyt.

— **Főigazgatói látogatás.** *Géresi Kálmán* tanterületi főigazgató, mint miniszteri megbízott május 15—16-án főiskolánkban időzött, jelen volt a főgimnáziumi tanárok tanítási óráin, átvizsgálta a tanárkari jegyzőkönyveket, a tanulók írásbeli dolgozatait s arról győződött meg, hogy a tanári kar e háborús isk. évben is lelkiismeretesen teljesítette kötelességét s az elért eredmény felett teljes megelégedését fejezte ki.

— **A Sárospataki Öltalmazó Liga** szervezése ügyében *Gonda Béla* ny. miniszteri tanácsos, az Adria Egyesület elnöke, a S. O. L. alapszabályainak elkészítésére kiküldött biz. elnöke május 18-án Sárospatakra érkezett s másnap részt vett a *Szinyei Gerson* kir. tanácsos elnöklete alatt tartott értekezleten, melyen az elnök szíves üdvözlő szavai után lelkes beszédben örömmel tett tanubizonyosságot Sárospatak városának az utóbbi 50 év alatti fejlődéséről s ama reménységét fejezte ki, hogy a még hiányzó villanyvilágítás, vízvezeték és csatornázás stb. a közel jövőben bizonyára meglesz Sárospatakon is s a legnagyobb jóindulattal ajánlotta fel támogatását a város fejlődésére irányuló tervek megvalósításához. Az értekezlet, többek felszólalása után, egyező értelemmel óhajtanak tartja Sárospatak városának tervszerű fejlesztését s mindent el fog követni, hogy a villanyvilágításra, a vízvezetékre és csatornázásra vonatkozó tervek az illetékes tényezők által a közel jövőben megvalósíttassanak. *Szinyei G.* megköszönvén *Gonda Béla* minisztertanácsosnak, főiskolánk volt kiváló növendékének, meleg keblű barátjának Sárospatak s a főiskola, iránt tanúsított nemes jóindulatát, az értekezletet bezárta.

— **A sárospataki főgimnázium tanári kara** a reformáció négyszázados évfordulójának megünneplése tárgyában az egyházkerületi közgyűléshez intézett előterjesztésében a következő javaslatok elfogadását kéri: — 1. Amint más iskolák büszke kegyelettel nevezik magukat Boeskyről, Bethlenről és Wesselényiről, mi nevezzük főiskolánkat a Rákóczy nevével. A „Sárospataki Rákóczy-Főiskola“ neve fejezze ki a sárospataki főiskola és az I. Rákóczy György szellemének ölekezését s emellett legyen benne a Rákóczy név jelképes foglalata a Perényieknek, Lorántfyaknak s mindama történelmi nagyságoknak, akikben főiskolánk felé a Rákóczy György magyar szíve dobogott. — 2. Rendelje el Egyházkerületünk főiskolánkban a nemes szívű adományozók és alapítók emlékeztetéseinek bizonyos állandó, ismétlődő rendben való ünnepélyes felújítását. — 3. Irassa meg és könnyen hozzáférhető füzetben adassa ki Egyházkerületünk növendékeinek s a nagyközönség számára főiskolánk rövid és népszerű módon megírt történetét, hogy növendékeink s a nagyközönség megismerjék közel négyszáz esztendő életének sok viszontagsággal teli, de egyszersmind sok dicsőséggel tündöklő történetét. — 4. Főgimnáziumunk megerősítése s a mai idők követelményei szerint mintaiskolává való kiépítése céljából egy modern inter-

nátus-telep létesítését látja a tanári kar sürgősen szükségesnek, mely olcsón segítené a ref. növendékeinket középiskolai tanulmányaik megkezdéséhez és folytatásához. — 5. Ugy a főgimn. internátussal, mint a főiskolai tápintézetrel kapcsolatban a főiskola, az egyházkerület és egyesek buzgóságából „Kálvin-alapítványok“ létesítését kéri a tanári kar. — 6. Főiskolánk versenyképességének biztosítása és fokozása céljából a főgimn. internátus mellett rendkívül sürgős szükségességűnek találjuk a főiskolánk igazgató-tanácsa által ugyancsak évekkal ezelőtt tervbe vett és elhatározott főgimnáziumi építkezés mielőbbi megvalósítását. — 7. Ref. tanügyünk jövője érdekében létesítendő intézmények sorában nem utolsó helyen, óhajtanánk volna oly módokról és eszközökről való gondoskodás, amelyek a sárospataki főgimn. tanári állást ismét minden más felett kívánatosá tehetnék. (Megfelelő lakások építése, segélynyújtás belföldi és külföldi tanulmányokhoz és más ily kedvezmények adása, a tanári karnak előjáróságunk részéről való őszinte, benső felkarolása, magához fogadása s ezzel értékelése, az érzelmi kapcsolatok megteremtése). — 8. Végül ref. tanügyi kérdéseink és problémáink megbeszélésére, érdekeink megvédésére a Sárospataki Irodalmi Kör által megfelelő tanügyi folyóirat szerkesztése és kiadása kívánatos, amely közelebbről egyházkerületünk, távolabbról egyetemes ref. tanügyünk szolgálatában, foglalkozván azonban főiskolánk és egyházkerületünk történetével is, a fennforgó hiánynak segítene. — A tanári kar eme munkálata a napokban nyomtatásban is megjelent Sárospatakon.

— **A miskolci egyházközség** nevében *Dr. Tüdös István* lelkész hosszabb, nyomtatott felebbezést nyújtott be az egyetemes konventhez amiatt, mert a végrehajtó bizottság véleménye alapján az egyház adósegély-kérvénye a múlt tavaszi ülésben elutasított, miután a bizottság számítása szerint a nevezett egyház az új adókúls mellett sines rászorúlva a segélyre, fölösleggel zárhatván le számadását. A felebbezés 12 pontban részletesen kimutatja az eszközölt törlések jogosulatlan voltát s ez alapon 4721-93 K adósegély megállapítását kéri a f. hó 23-án ülésező konventtől.

— **Hagyományok, adományok.** *Szilágyi Sándor*, nemrég elhunyt máramaros-szigeti földbirtokos 150,000 K értékű vagyonát a ref. árvaháznak, az öregek menedékházának és a m.-szigeti közművelődési egyesületnek hagyományozta. — *Lovass Sándor* érmihályfalvai lakos és neje 100,000 K értékű hadikölcsönkötvényt adtak a debreceni főgimnáziumnak ösztöndíjra. — *Bátori Sigray Pál*, a budapesti ref. egyházközség buzgó presbytere a budapesti ref. főgimnáziumnál 40,000 és a budapesti egyetem jogi fakultásán szintén 40,000 K alapítványt tett ref. tanulók számára ösztöndíjúl; mindkét alapítvány első sorban családi jellegű. — *Kéler Napoleon*, a Kéler Terézia végrendeletének végrehajtója, a budapesti-fasori ref. tanoncotthon javára 6000 K alapítványt tett. — *Özv. Éles Józsefné* a debreceni egyházközségnek 10,000 K értékű szántóföldet adományozott.

— **Ünnepély.** Június 12-én lesz százéves fordulója a Budapest-Kálvintéri ref. templom alapkö-lételeinek; ez évfordulóról június 12-én az összes budapesti ref. templomokban ünnepi formában fognak megemlékezni.

— **A sárospataki polgári leányiskola** a Kárpátoknak hazánk védelmében elpusztult falvai javára május 6-án a főiskolai tápintezetben tartott hazafias ünnepélye a következő műsor szerint folyt le: 1. Szózat, Bathó Lenke úrleány zongorakisérére mellett énekelte a közönség. 2. Alkalmi beszéd. Tartotta Körmeny Ilnoka igazgató. 3. Részlet a Jancsi és Juliska c. meséből. (Irta Orbán D.). Előadták polgári iskolai és gimn. növendékek. 4. Duett. Előadták: Osvald Győzőné úrnő és Salacz Irénke úrleány. 5. Virágáldom. (Allegorikus játék. Irta Torday Grail Erzs.). Előadták a polg. iskola növendékei. A szépen sikerült ünnepélyen a nemes célra 315 K gyűlt össze.

— **A kassai lelkeszértekezleti kör gyűlése.** A kassai lelk. ert. kör május 9-én délután tartotta gyűlését Kassán, a vármegyeháza nagytermében. Szeretett elnökünk úgy gondolta, hogy az egyházmegyei gyűlés alkalmá népezzé teszi értekezletünket is. A megjelent tagok száma azonban minimális volt. Pedig az elnöki meghívón sok szép s aktuális tárgy édesgette a lelkesztársakat. Rövid elnöki megnyitó után a pataki akadémia áthelyezésének kérdése lett volna tárgyalandó, de ez az ügy az aznap délelőtti egyházmegyei közgyűlési határozat után tárgyalanná vált. A békekötés alkalmára egyh. beszéd vázlatokat készítettek Lengyel J., Körössy S. és Simon J. E vázlatok felett az őszi ált. lelk. ért. fog. ítéletet mondani. Vajha akkorra már igazán aktuális lenne a béke evangéliumának hirdetése. Élvezetes percekhez szerzett nekünk Lengyel J. „Falusai lelkesz működése háború idején” című tartalmas felolvasásával, mely — a szerkesztő úr szíves engedelmeivel — e lapok hasábjain meg fog jelenni. E tárggyal kapcsolatban Révész K. esperes melegen ajánlja terjesztésre a Kecskeméthy és Ravasz „Elmélkedések és imák az itthonmaradottaknak” című kitűnő könyvecskéjét. Nagyon tanulságos volt a Gönczy Gábor tisztársunk felolvasása is. Beszélt a háború erkölcsi pusztításairól, a sok zülött családi életről, törvénytelen gyermekekről, rokantokról, munkaképtelenekekről, árvákról, szóval mindazon mezőkről, ahol a lelkesznek a háború alatt, de még inkább utána rengeteg munkája lesz. Mondanivalóit az élet mélységeiből veszi, bár felfogása kissé pessimistikus. Szeretnők, ha dolgozatát a Sp. Ref. Lapokban is olvashatnók. (Kérjük beküldését. Szerk.) Szobonya István lelkesztársunk arra a kérdésre, hogy „Mit vár iskolánktól az egyház és társadalom a háború után?” rövid, de tartalmas felolvasában azt feleli: hitre és hazaszeretetre nevelést. Ezt tettük a múltban, ez a kötelességünk a jövőben is. Értekezletünk az elnök javaslatára tárgyalás alá veszi a 9 és 11 filléres terményárakról szóló konventi határozatot, egyértelműleg megállapítja, hogy itt az ideje, miszerint ez a határozat megváltoztassék s a hívek vagy természetben, vagy megfelelő terményárakkal fizessék egyházi hivatalnokait. Ez a határozat felterjesztetik az ált. értekezletre. A pénz- és könyvtárnok számadásának megvizsgálása s helybenbonyolítása után ért. gyűlésünk a lemondani akart, de továbbra is megmarasztott elnök lelkesz élettelésével véget ért.

s. j.

— **Új leányárvaház.** A dunamelléki ref. egyházkerület a reformáció 400 éves fordulójára Kecskeméten leányárvaházat állít fel; a telket hozzá már

megvásárolták s a rajta levő két különálló épületben 1917 szeptember havában nyílik meg a leányárvaház és leányinternátus, egyenkint 10—15 leánnyal. Ügyvezető elnök Mészáros János kecskeméti lelkész lesz.

— **Református szanatórium.** A nemzeti munkapárt felosztott hadikórházát a párt, gr. Tisza Istvánné közbenjárására, egész berendezésével (fehéreneművel, ágyakkal, műtőteremmel stb.) együtt a Lorántffy Zsuzsanna-egyesületnek ajándékozta. Ez az ajándék önmagában véve is nagyjelentőségű és értékes, de jelentőségét még sokszorosán emeli, hogy a L. Zs. egyesületet nem várt gyorsasággal viszi közelebb régi tervének megvalósításához: egy ref. diakonissza-képző szanatórium felállításához. Az egyesület vezetősége, élén Szilassy Aladárné úrnővel, ezt minél hamarabb meg is akarja valósítani.

— **Tanáregyesületi igazgatósági gyűlés.** Az Orsz. Ref. Tanáregyesület igazgatósága ápr. 30-án gyűlést tartott. Az elnökség több kisebb ügy mellett a Murányi féle Bibliai Szemelvények könyvéről és a Gulyás-Mitrovics Olvasókönyve III. kötetének új kiadásáról tett jelentést. Az előbbinek árát a könyvkötés rendkívüli drágulása miatt kénytelen volt az igazgatóság 60 fillérrel emelni, egyszersmind felterjesztést intézett a konventhez, hogy ha e könyvet továbbra is forgalomban kívánja tartani, tegyen meg minden lehetőt annak általános elterjedése érdekében, mert még számos tanintézetben nem használják. A pénztárnok főként a felszaporodott tagsági díjhátralékok ügyében referált. Az igazgatóság ezt a kellemetlen ügyet végre rendezni óhajtja és személyenként szólítja fel a legalább 5 évi tagsági díj hátralékosokat tartozásaik kiegyenlítésére, ha ez meg nem történne, kénytelen lenne szigorúbb eszközökhöz fordulni. Miután a legutóbb megjelent állami fizetési kimutatásban a 27 gimn. igazgató közül csak 8 van felvéve a VI. fizetési osztályba, holott a harmadolás elve szerint 9 nek kellene, e hiba kijavítása végett az igazgatóság fölír a minisztériumhoz, hasonlóképpen azért is, hogy szintén a harmadolás értelmében a ref. tanárok közül a VII. fizetési osztályba ne, mint most 109, hanem 111 tanár vétessék fel. Arra való tekintettel, hogy a jövő 1917. évben a tanári statusban új harmadolási létszám állapíttatik meg s félni lehet, hogy a minisztérium e létszámot azzal a csökkenéssel veszi fel, mely a háború miatt következett, fölkéri az igazgatóságot a minisztériumot, hogy a tanári létszámot a rendes tanári tanszékek után állapítsa meg s föl hívja a tanártestületeket is, hogy az üres tanszékeknek lehető betöltése érdekében mindent kövessenek el. Az igazgatóság abban állapodott meg, hogy mivel a közgyűlés tartása nem multhatatlanul szükséges, mert fontos és sürgős tárgy azt nem követeli, ez évben sem hívja össze a közgyűlést, ha csak időközben valamely tanügyi reform, vagy a tanárságra nézve olyan momentum nem merülne fel, amely a közgyűlés összehívását haladéktalanul szükségessé teszi. Végre az igazgatóság lombardkölcson mellett újonlag 10 ezer koronát jegyzett az egyesület részére a IV. hadikölcsönből, ezzel az egyesület összes hadikölcsön jegyzése 35,000 korona.

Sz. J.

— **A doberdói templomot** József főherceg jelenlétében felavatták. Az istenítiszteletet Vass Antal ref. és Törtely Lajos ev. lelkész végezte.

— **Waldapfel János dr. miskolci látogatása.** A sárospataki főiskola Miskolcra helyezése érdekében indított mozgalomnak s az ennek ellensúlyozására alakuló „Sárospataki Ottalmazó Liga” (S. O. L.) működésének egyik érdekes és fontos jelene e hó 12-én Miskolcra játszódtott le. Waldapfel arra kérte dr. Tüdös István püspök urat, hogy eznap délután fogadja őt. Kérésére kedvező választ nyervén, a tisztelgő látogatás május 12-én, a késő délutáni órákban megtörtént. Waldapfel Csorba György ref. főgimn. igazgatót, mint régi jó ismerősét kérte fel, hogy őt a püspök úrhoz elkísérje, aki erre szívesen vállalkozott is. A látogatás ötven óráig tartott s mint értesülünk, a fogadtatás igen szívélyes, a tárgyalás nagyon barátságos és minden komolysága mellett is minden él nélküli, szinte derűs volt. A megbeszélés tárgyát a főiskola áthelyezésének kérdése alkotta. A püspök úr abban körvonalazta a maga álláspontját, hogy ő pártállást nem foglal. Szerinte: „Ha a pataki főiskola virágzása Patakon biztosítható, úgy gonosz ember az, aki Miskolcra akarja helyezni; de viszont, ha a virágzás ott nem biztosítható, míg Miskolcon igen, akkor gonosz ember az, aki az áthelyezés ellen van”. Megbeszélés tárgyát képezték a főiskola anyagi ügyei, a deficit, a könyvkereskedés, stb. kérdése. Mint a püspök úr mondta; „a főiskola vagyoni mérlege ezidőszert pontosan még nem állapítható meg, ő azonban hajlandó azt hinni, hogy a főiskola virágzása Patakon a meglevő körülmények mellett nem biztosítható.” Waldapfel itt is ismert álláspontját képviselte: a virágzást biztosítani a magyar közművelődés ügye s ehez az anyagi eszközök elő is teremthetők az országos liga útján. Maga a püspök úr is jelezte azon szándékát, hogy püspöki jelentésben szándékozik indítványt tenni a Ligától független gyűjtésre s a maga részéről 5000 koronát fog adni, ha mások is ez arányban követik. A beható eszmecsere a vélemények kölcsönös megismerésére igen kedvező volt s nem kétséges, hogy ez a találkozás a sárospataki főiskola életében fontos és kedvező mozzanatot jelent. A látogatás előtt Waldapfelt az egyik helyilap, a Reggel szerkesztője kereste fel s megkérdezte: „Azt hiszi tanár úr, hogy a sárospataki főiskola áthelyezését megakadályozhatja?” „Nem hiszem, egész biztosan tudom”, felelt Waldapfel. „Egy elvet képviselek: a sárospataki főiskola Sárospataké. Nem a városé, hanem a történelmi helyé, ahol ma is él a Perényiek, Rákócziak, Kossuth, Tompa szelleme. Tanulás szempontjából Patak ideális hely. Egyetem lesz Patakon. Azt mondják: nincs millieu, szellemi környezet? A theologusnak ott vannak Kálvin, a jogásznak a római jog s a Corpus juris, az irodalom-búvárnak Arany és Shakspeare, a történésznek Gibbon stb. művei. Az orvosi fakultás Ujhelyben lesz. Legyen egyetem Miskolcon is, de a pataki főiskola maradjon helyén. A város teljesíteni fogja a civilizáció ama kívánalmait, melyek nélkül kultúrember ma már nehezen van meg. A csatornázást, vízvezetékét, villanyt. Egy kis türelem és sok áldozatkészség és Patak virul!”

Dr. Trócsányi Dezső.

— **Prohászka püspök indítványa.** A Magyar Gazdaszövetség ápr. 13-iki közgyűlésén Prohászka Ottokár székesfehérvári püspök azt az indítványt

terjesztette elő, hogy az államnak átengedendők legyenek haszonbér ellenében örökbérletben a hitbizományok, az egyházi és közalapítványi birtokok s azok örökbérbe adandók a hadból visszatérő katonáknak és a nép fiai közül az általa készített örökbérlet tervezetben megjelölteknek. „Hogyha mi ezt a nagy szociális feladatot elvégezzük, mondotta Prohászka, úgy megalkotjuk 1848 óta a legnagyobb reformot Magyarországon. Megalkotjuk Magyarország birtokelosztásának reformját.”

Naptáregyesítés. Az eperjesi, nyíregyházi és ungvári g. kath. püspökök elhatározták, hogy egyházmegyeikben áttérnek a Gergely-naptár szerinti időszámításra olyformán, hogy jun. 10 után június 24-et fognak írni a gör. katolikusok.

1013/1916 sz.

Pályázati hirdetés.

A felsőzempléni egyházmegyében fekvő s halálozás folytán megüresedett *ladamóczi* ref. egyházközség lelkészi állására pályázatot hirdetnek.

Az állás javadalma földben, terményben — 785 kor. 46 f. kongruával együtt — 1600 korona.

A lelkészi állás az 1917. évi április hó 24-én foglalható el.

A kellően felszerelt pályázati kérvények folyó évi június hó 11 ig Hutka József espereshez Bánócra küldendők.

Miskolc, 1916 május hó 12.

Dr. Tüdös István
püspök.

Most jelent meg! MENNYORSZÁG KAPUJA

Imádságok konfirmált és felserdült ifjak és leányok számára. Írtá: **SZOLNOKY GERZSON.**

A hivatott imairó nagy hiányt pótoltt ezen könyvecske megírásával. Van e kis zseb-könyvben a hétköznapi, vasárnapi, bűnbánati és ünnepi imádságokon kívül több alkalmi imádság is az ifjúság életében előforduló fontosabb alkalmakra és kedélymozzanatokra.

Ára a **168 oldalra** terjedő $12\frac{1}{2} \times 8\frac{1}{2}$ cm. nagyságú, **zsebbe tehető** könyvnek **díszes kemény vászonkötésben** 1 korona 20 fillér.

A nagytiszteletű Lelkészi Karnak **10 példány** megrendelésnél darabját **96 fillér**, **25 péld.-nál 90 fillér**, **50 péld.-nál 84 fillér**, **100 péld.-nál 78 fillér**, **1000 péld.-nál** darabját **66 fillér** kedvezményes áron szállítjuk. Kapható

Hegedűs és Sándor
protestáns irodalmi kiadóhivatalában DEBRECENBEN.

SÁROSPATAKI REFORMÁTUS LAPOK

A TISZÁNINNENI REF. EGYHÁZKERÜLET ÉS A SÁROSPATAKI FŐISKOLA KÖZLÖNYE.

MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

ELŐFIZETÉSI DIJ		Főszerkesztő	Felelős szerkesztő és kiadó	HIRDETÉSEK DIJA:	
		RADÁCSI GYÖRGY	DR. RÁCZ LAJOS	Egész oldal	32 Kor.
Egész évre	10 Kor.	Főmunkatársak:		Fél	16
Félévre	5	HARSÁNYI ISTVÁN	DR. BUZA LÁSZLÓ	Negyed	8
				Nyolcad	4

TARTALOM: Pósa Péter: Az alsóborsodi egyházmegye javaslata a reformáció emlékének megünneplése tárgyában. — Nagy Béla: Jubiláris indítványok. IV. — Szuhay Benedek: Az felsőborsodi egyházmegye közgyűlése. — Kovács István: Az aba-
uji egyházmegye tavaszi közgyűlése. (Vége.) — Böszörményi Sándor: A homonnai helyettesítési ügy. — Vegyes köz-
lemények. — Hirdetés.

Az alsóborsodi egyházmegye véleményes javaslata a reformáció 4 évszázados ünneplése tárgyában.

Az alsóborsodi ref. egyházmegye közgyűlése a reformáció 400 éves évfordulójának ünneplése és emlékének megörökítése kérdésében mindenekelőtt azt kívánja hangsúlyozni, hogy pontokba foglalt javaslatait a realitás, a gyakorlati kivihetőség korlátai között mozogva teszi meg. Ha ez a hangsúlyozott szempont parancsoló szükségszerűséggel nem állana előtérben, amit pedig fokoz nemcsak a világháborúnak ránk is sokszoros erővel nyomakodó terhe, hanem a rendelkezésre álló idő rövidsége is, mely utóbbi az irodalmi úton való kiforrást és megérlelést már nem teszi lehetővé; akkor alsóborsodi egyházmegye közgyűlésének véleménye a reformáció nagy évfordulójának legméltóbb ünneplésére nézve a magyar protestáns egyházak uniója volna. — A három, sőt négyfelé tagozódó, magyarországi protestantizmus ugyanis — egyébről nem is szólva — már csak számbeli súlyával is olyan hatalmas erő lenne, amely egy akarat által lelkesítve a most leküzdhetetlen akadályokon „sebesen zúgó szélnek zendülésével” törne át s amely erőről a ma élő generációnak — kézzelfogható és szemmel látható, közeli realitás hiányában — csak halavány sejtelmek lehetnek.

Ez eddig a gyönyörű álom, az eszmény, mely lelkünkben él; de be kell vallanunk, hogy ennek megvalósítása elé ma talán még nagyobb akadályok tornyosulnak, mint ezelőtt. Kénytelenek vagyunk tehát — ezt a munkát az utánunk következő nemzedékre hagyva — szép álmunkból a valóságra ébredni s tekintetünket oly terekre irányítani, hol a közeli gyümölcsözés áldott ígéretei örvendeztetik már előre is a lelkünket.

Itt is kiemeljük azonban, mint elvi álláspontunkat, azt a körülmények által indokolt óhajtatást, hogy — mivel a magyar prot. egyházat is a szétagoltság akadályozza léginkább erőinek teljes kifejtésében s a világ előtt való sőt méltán megillető megjelenésében, — legalább mi meglévő erőinket ne forgácsoljuk széjjel; mert ezzel a sikertelenség vetését végeznek az aratás reménye nélkül s a minden áron sokat akarásnak a keveset szorítás lenne silány

eredménye, aminek csak a „hegyeken túlra” kacsingatók tábora tudna örvideni.

Álláspontunkból természetesen folyik az az óhajtatás, hogy a reformáció méltó ünneplését s emlékének megörökítését ne az egyes egyházközségek, megyék és kerületek helyi érdekei és szűkebb szempontjai irányítsák, hanem az egyetemes, magyar ref. egyház Gényusza jusszon abban hozzá méltó kifejezésre. — Ez természetesen nem zárna ki azt, hogy a szűkebb körök is — erejükhez mérten — nem állíthatnának bizonyos emléket, de azt magában foglalja, hogy az elfogadandó, ünnepi terv összes részletei érvényre jussanak az egész magyarhoni reform. egyházban.

Egyházmegyénk részletes javaslatai ezek:

1. Kívánja közgyűlésünk a szűkebbkörűleg jól megszervezett Kálvineumnak tovább építését és fejlesztését egészen odáig, hogy az idővel a magyar ref. egyház általános árvaházává lehessen. A cél elérése nem lehetetlen; azonban csakis úgy válik lehetővé, ha legfelső, igazgatási fórumunk, az egyetemes Konvent veszi át az intézményt, mint az egyetemes, magyar ref. egyház tulajdonát már a jubileumi évben. A törvényhozás intézkedése e tekintetben lehet későbbi is. A meglévő alapokon tovább növesztve nem lesz nagyon nehéz a Kálvineumnak egyetemes, ref. árvaházzá fejlesztése, amire az árvák szaporodását előmozdító, mostani vészterhes idők elsősorban irányítják a közfigyelmet. Természetesen nagy idők legnagyobb hibájának tartanók, amire nem is gondolunk, ha az egyetemes Konvent — e tárgygyal kapcsolatban — a kezdeményezéstől való elesésre csak rá is gondolna s magát — e nagy kérdésben — bárholonnan jövő animóztatás által engedné befolyásoltatni. A cél bátran nemesnek, Istennek tetszőnek mondható s kellő jóakarattal keresztül is vihető. Amit nem tudhat megtenni az Orle. Kálvineuma, mely csak kérés szavát s az evangélium ébresztő igéit intézheti sok, megkövéredett fülhöz, azt megtehetné az egyetemes ref. egyház Kálvineuma, hogy kötelezne minden ref. lelkészt legalább 100 K. alapítványi s 10—20 K. évenkénti hozzájárulásra. Szívesen hoznák meg ezt az áldozatot, hiszen a nyugdíj- és özvegyárva-intézet kiegészítőjét láthatnák az így szervezett Kálvineumban. De szívesen meghoznák ugyanezt az

áldozatot az egyházközségek is, melyek szintén a maguk árvaházát látnák abban. A lelkészek alapítványa — amennyiben előbb be nem fizettetnék, — az első korpótlékból levonatnék. További jövedelmi forrásokul az ekként szervezendő Kálvineum irányában újabb csatornákon is bővebben felbuzgó áldozatkészség mellett, évi 2—3 vasárnapi perselypénzre és a közalapra mutatunk rá, mely utóbbinak rendeltetésével éppen nem ellenkeznek, ha tőkájének egy részével a meglehetősen elhanyagolt, magyar, ref. árvauigy szolgálatába állana.

2. Kivánja egyházmegyei közgyűlésünk az Egyh. Törv. VII. t.-c.-nek oly irányú megváltoztatását, mely a lelkészek nyugdíj-jogosultságát a tényleges jövedelem erejéig lehetővé teszi, de főként a lelkészövegyeknek nem szűken szabott évjáradékot, hanem — más nyugdíjintézetek példája szerint, — rendes nyugdíjat biztosít. A mostani kötelezettség mértéke nem biztosítaná az intézet szilárdságát; ezért a törvényhozás — szakértői számítások alapján — emelje fel a lelkészek hozzájárulási %-át annyira, hogy minden övegy legalább 1200 K, — akinek azonban térje javadalma és szolgálati ideje arányában magasabb igénye lesz, ez igényének megfelelő, magasabb, övegyi nyugdíjat nyerhessen. Az ily megoldásért a szegénység fokozottabb mérvét, sőt az igényeknek egészen a koplalásig menő leszállítását is szívesen vállalják a Krisztusnak úgyis szegénységhez szokott, családos szolgálói, a családtalanok pedig — kevésbé érezve a terhet, — szívesen hozzák meg amazokért ezt az áldozatot. Valljuk, hogy ez a legégetőbb szükség nagy — sok szükségünk között. A magyar ref. lelkészövegyek és árvák mostani, szomorú sóhajtásai: „mit együnk?... mivel ruházkodjunk?“ lelkünket égetik, orcánkra szégyenpirt borítanak. E kérdés megnyugtató megoldásának reménye nélkül — legyen bármily fényes ünnepség a jubileumi évben — nem lehet igazi ünneplés a magyar ref. Sion őreinek övéik szomorú jövőjeért aggódo lelkében!

3. Kivánja az egyh.-m. közgyűlése az egyházfenntartási-alap kötelező létesítését az egész magyar ref. egyházban. Erre vonatkozó javaslatában csatlakozik Dr. Kovács Gábor egyházkerületi pénztárnoknak az egyh.-ker. múlt évi, őszi közgyűlése 22. jkőnyvi pontjában kifejtett javaslatához. Amit ő az egyházkerület egyházközségeire nézve javasol, e.-megyénk közgyűlése ugyanazt óhajtja keresztülvinni az egész hazai ref. egyházban. S ezt azzal indokoljuk, hogy — bár az egyházfenntartási alapok óriási jelentőségét sokan felismerték már egyházközségeink vezetői közül — számos egyházközség van hazánkban, amely ilyen alapot még nem létesített. A Dr. Kovács Gábor ki- szélesített körű javaslatának elfogadása azonban ezekre nézve is a gondos, körültekintő, édes atya helyes útra terelése lesz a játékaik közt gondtalanul időző gyermekek irányában s a jövőendő élet komoly küzdelmeire előkészítve megmenti a bekövetkező rémes árnyú nincsetlenségtől azokat az egyházközségeket is, melyek ily irányú lépéseket — bármi ok miatt — nem tettek.

4. Az anyagiaknak jelenre és jövőre egyaránt kiható, illetén rendezése mellett kíváncsnak vélelmezi közgyűlésünk a ránk szent örökségül maradt, gazdag, szellemi hagyatéknak közkincsese tételét: nagy reformátoraink összes műveinek magyar nyelvre való fordítását és ezzel kapcsolatban hitelvi könyveink-

nek olyan megbecsültetését, hogy azok az iskolai oktatásban helyet foglaljanak, természetesen a mai idők fejlett nyelvének és követelményeinek megfelelően készített köntösben. Hogy az érintett, szellemi kincs — átültetés nélkül — mennyire nem mondható hozzáférhető közkincsnek, annak bővebb fejtegetése feleslegesnek látszik, ha tudjuk, mily kevesen értenek a magyar ref. lelkészek közül idegen nyelveket olyan mertekben, hogy nyelvtudásuknak — időpazarlás és megerőltető fáradság nélkül — a gyakorlatban is hasznát vehetnék. S hogy e kettős kívánság megvalósítása a paróchiális könyvtárral kapcsolatban szépen kivihető lenne minden nagyobb áldozatok nélkül, könnyen belátható. Végül, hogy e két óhajítás testet öltése nem lenne méltatlan reformátoraink emlékéhez s hogy ünneplésünknek és emlékállításunknak — az előbbiekkal együtt — milyen szép harmóniáját alkotná s mennyire erősítené világi köreinkben a ref. hittudatot, annak indokolásául legyen elég rámutatni a Dr. Tüdös István püspök, akkori esperesünknek a „Lelkészegyesület“ 1913. évi 45—47. számaiban olvasható, ily irányú cikkére, mely alsóborsodi lelkészértekezletünkre beadott s kitiintetett pályamunka gyanánt készült, tehát hű tükre e tárgyú óhajításainknak.

5. A nagy évforduló alkalmából önként következik, hogy 1917-ben a reformáció emléknapiját a szokottnál ünnepélyesebb keretben kívánja egyházmegyénk is ünnepelni a templomokban és iskolákban.

* * *

Ezekben terjeszti fel a főt. egyházkerületi közgyűléshez alsóborsodi egyházmegyénk tiszteletteljes javaslatát a reformáció 400 éves évfordulójának megünneplése tárgyában. Javaslataink csak a magunk erejére alapítvák, nem számítanak idegen segítségre s éppen ezért meg is valósíthatók. Tisztelettel kérjük a főt. egyházkerületi közgyűlést azok szíves figyelembe vételére.

Pósa Péter,
e. m. aljegyző.

Jubiláris indítványok.

IV.

Előbbi indítványaim után hadd szóljak még röviden néhány olyan teendőről, ami más felekezetekkel és az állammal szemben vár reánk a jubiláris esztendőben.

Legújabbban ismét felmerült a magyar kath. és ref. egyházak uniójának eszméje. Ennek az eszmének nálunk szép múltja van; a jövője is szép lesz, ha Isten úgy akarja. De jelenleg még hiába áhítunk a megvalósulása után. Pedig bizony kár. Én ugyan boldognak érzem magam, hogy kálvinistának születtem és neveltetem; de valom, hogy sokkal több az, ami bennünket luth. atyáinkfiaiával összeköt, mint ami tőlök elválaszt. Én el tudom képzelni az uniónak olyan formáját, melyből ők is nyerhetnek, mi is, no meg a haza és az emberiség is. De, hogy azt meg is lehet-e valaha jól csinálni, az még messze jövő titka. Ma még elsietett dolog lenne ez iránt indítványt tenni. — De arra nézve már most lehet, sőt kell intézkednünk, hogy a testvéri kapcsolatok a két egyház között bensőbbek legyenek, hogy a testvéri-

ség őszintébbé, mélyebbé válják közöttünk. A közös prot. bizottság maga ezt meg nem csinálhatja. A közös MPIT. is nagyon csekély eredményt tudott eddig e téren felmutatni. Vigyük ki, hogy ezentúl nagyobb sikerrel szolgálja a társaság a magasztos célt. Mondja ki zsinatunk, hogy legyen minden anya- és leány-egyház rendes, (vagy legalább pártoló) tagjává a MPIT-nak s kérje föl a lutheránusok zsinatát hasonló intézkedések tételére. Továbbá a valóságos *protestáns* közvélemény, közszellem megteremtésére nagyon jó hatással lehetnek a közös prot. internátusok, főiskolai (és esetleg középiskolai) tanulók számára; és majd a jövőben létesítendő közös prot. theol. fakultások.

A reformáció egyházai a jubiláris évben azzal bizonyíthatják be legszebben, hogy valóban nagykorú, hivatásuk magaslatán álló keresztyén egyházak, ha egymással szemben teljesen őszinte testvéri magatartást tanúsítanak s ezt intézményesen biztosítani igyekeznek. Sőt eme bizonyosság teljessé tételére, meggyőződéseim szerint, a kath. egyházakkal szemben is arra kell törekednünk, hogy köztük és köztünk, ha már nem is lehet valóságos entente cordiale-t létesíteni, tegyünk lehetővé olyan modus vivendit, mely úgy a kath., mint a prot. egyházakhoz sokkal jobban illenék, mint az olyan állapot, melyben egymás gyanúsítása, lenézése, sértegetése szinte állandóan napirenden van. A kath. világ egy-egy kimagasló alakja, pl. Prohászka és Apponyi, ünnepi alkalmakkor nem egyszer kifejezték már, hogy a prot. magyarokkal bekés együttműködést óhajtanak a közös célok érdekében s közös ellenségek ellenében. Ám adjuk tudtára a jubiláris évben hivatalosan a kath. magyarságnak, hogy mi nemcsak protestálni tudunk a lelkiismereti szabadság sérelmei ellen, hanem alkotó, közös ker. munkára is mindig készek vagyunk s örömmel veszünk részt minden olyan intézményben, törekvésben, melynek célja a ker. humanizmus eszményeinek megvalósítása a magyar állam területén s minden olyan visszasságnak a megszüntetése, ami miatt a keresztyénség nyílt és titkos ellenségei méltán gunyolják az összes ker. felekezeteket. Mily sokat tehetnénk együttesen a háború sebeinek gyógyítása körül, aztán a vasárnapi munkaszünet komolyanvételéért, az alkohol elleni küzdelem s általában az igazi ker. szocializmus programja érdekében! Tegyük lépéseket 1917-ben az iránt, hogy létesüljön egy *közös ker. magyar országos bizottság*, melynek feladata lesz a közös ker. idealoknak a fényes ünnepi szónoklatok magasságából a hétköznapi munka világába való beállítása, a közös ker. munka szervezése, illetőleg irányítása s a ker. felekezetek között a becsületes béke létesítése és állandósítása.

Ehez azonban elengedhetetlen egy nagy dolog, amit csak az állami törvényhozás hajthat végre: a kath. és prot. felekezetek közti súrlódások legbántóbb és állandó okának megszüntetése, vagyis a *reverzális törvény eltörlése*. Vagy úgy, hogy állítsuk vissza teljesen az 1868-iki törvény érvényét a vegyes házasságokra vonatkozólag, vagy úgy, hogy az ily házasságokból született gyermekek vallására nézve csak akkor kelljen, illetőleg lehessen a szüléknek hivatalosan nyilatkoznia, mikor első gyermekük iskolába kezd járni. Minden esetre az utóbbi megoldás is sokkal illendőbb, izléseesebb és humánusabb lenne, mint a mai törvény által teremtetett csúf divat. De talán még jobb lenne az első megoldás, mert csak így

érhétik el igazán a vegyes házasságok azt a szép céljukat, melyre azokat az én hitem szerint Isten különösképen rendelte, türelmetlen papok bosszúságára, de minden nemes ker. lélek igaz öröme: t. i. a ker. felekezetek közti kölcsönös megértésnek, megbecsülésnek munkálását. Ha a prot. felekezetek, illetőleg az összes humánusan gondolkozó keresztyén magyarok összefognak az ügy érdekében, akkor könnyen elérhetjük a törvénynek ezt a kívánatos és nagyon szükséges reparációját.

Természetesen vannak még egyéb kívánságaink is az állammal szemben, amiknek kielégítésére a jubiláris évben nagy nyomattékkal kell törekednünk. Ezekről sokan, sokat írtak mostanában; én ezekkel most itt nem foglalkozom.

Csak egyet még, *külföldi hittestvéreinkhez való viszonyunkat* illetőleg. A mi egyházunk (s az egész magyar protestantizmus) végtelenül sokat köszönhet annak, hogy a múltban a külföldi protestantizmussal élénk összeköttetést tartott fenn. Fájdalom, ez az összeköttetés a 18. és 19. században sokat vesztett intenzitásából. Ennek részben oka, részben következménye, hogy mostanában már sokkal kevesebb stipendium, pénzbeli és egyéb segély áll rendelkezésére a magyar ref. ifjúságnak (első sorban a leendő papoknak, tanároknak) a külföld (Anglia, Skócia, Hollandia, Németország és Svájc) egyetemi városai-ban, mint a 17-ik században. A jubiláris esztendőben tegyünk meg mindent, ami szükséges ahhoz, hogy vesztéseinket e tekintetben is pótolhassuk. A világháború után talán még az eddiginél is fontosabb szerep vár reánk ebben az irányban. Ellenséges államokbeli hittestvéreink a békekötés után bizonyára újból adni fogják a mi ifjaink számára a legutóbb élvezett segélyeket. A német egyetemek és prot. egyházak is, hiszem, az eddiginél több segítséget nyújtanak ezentúl a magyar ref. lelkész- és tanárjelölteknek. De ne csak a külföldiektől várjunk mindent. A magunk erejéből is teremtsünk alapokat, hogy egyházunknak mennél több leendő munkása gyarapíthassa ismereteit külföldön s így nagyobb készséggel munkálhassa egyházunk jövőd felvirágzását. S viszont mi is létesítsünk számos ingyenes helyet főiskolai internátusainkban, konviktusainkban ama külföldi prot. ifjak számára, kik (különösen a németek közül) remélhetőleg többen fognak ezentúl hozzánk ellátogatni, hogy viszonyainkat, nemzeti és egyházi életünket közvetlen tapasztalatból ismerhessék meg.

* * *

Adja Isten, hogy a jubiláris esztendőt minden-
képen békességben s szép, nagy alkotásokkal ünne-
pelhessük meg!

Nagy Béla.

A felsőborsodi ref. egyházmegye közgyűlése.

Egyházmegyénk szokásos tavaszi közgyűlését Sajószentpéteren május hó 4-én tartotta meg a városháza nagy tanácstermében, hol *Vadász Pál* esperes és *Rugályi Béla* egyházmegyei gondnok elnöklése alatt, úgy a tanácsbírák, mint a lelkészek, tanítók és egyházak küldöttei igen szép számban jelen-
tek meg.

Templomi istenitisztele után, hol *Komjáthy Aladár* özdi s. lelkész imádkozott áhitattal, átmentünk rendes gyűléstartási helyünkre, hol első sorban szeretett esperesünk szívből fakadó buzgó fohászban kérte a minden kegyelem Istenét, úgy anyaszontegyházunkra, mint világháborúban álló hazánkra, hogy áldja, védje, oltalmazza meg e gazdag örökségünket. A megható imádság elhangzása után egyházmegyei gondnokunk üdvözölte szívesen a megjelenteket s a közgyűlést megnyitotta.

A gyűlés megtartására adott engedély felolvasása után, a nyomtatásban — 8 nappal a gyűlés előtt — megjelent esperesi jelentés tárgyalatott. Magunkévá tettük minden pontját s üdvözöltük Dunamellék új püspökét Petri Eleket. Esperesünknek pedig a gazdag és tanulságos, anyagi és szellemi ügyeinket híven feltüntető jelentéseért hálás köszönetet szavaztunk.

Fájdalmas érzéssel hatott reánk két kiváló tanácsbíráknak hivatalos állásaikról való lemondó levele. Sem *Bartha Mihályt*, sem *Dávid Józsefet* nem akarjuk bocsátani még zsoldasztalunktól, mert bölcseségükre, gyakorlati helyes érzékükre föltétlen szükségünk van. S hisszük is erősen, hogy a szíves marasztás és baráti bizalom parancsszáva előtt meghajolnak s húzzák tovább is a terbes, de gyönyörűséges ígát.

Gyarmathy Béla, Komjáthy Aladár segédlelkészek bekebelezettek. Üveges Ida okleveles tanítónő pedig a sajó-kazinci II-dik tanítói állásra beerősítettet, ki is a hivatalos esküt a közgyűlés színe előtt ünnepélyesen letette.

A dr. Baltazár Dezső püspök, mint az Országos ref. lelkészegyesület elnökének, hozzánk intézett levelére azt feleltük, hogy nálunk a tagsági díjakat az egyházlátogatóság szokta beszédni s a begyűlt pénz el is küldetett az ORLE pénztárnokának.

Hosszasan tárgyalatott a lelkészértekezleti tartalmak jegyzőkönyv. E szerint a belmissióról készített jelentés Szuhay főjegyző előadásában közgyűlésünk magáévá tette s fölterjeszti az egyházkerületi közgyűléshez. Hasonlóképen elfogadta a sárospataki akadémiai tanárok által kiadott ismeretes emlékiratot az áthelyezés kérdésében elvileg s arra kérjük az egyházkerületet, hogy döntés előtt méltóztassék leadni az egyházmegyéknek. Elfogadtuk a lelkészözvegyek és árvák jobb ellátását célzó indítványt. Végül elfogadtuk *Elek József* következő indítványát a ref. lelkészek háborús díjpótlékára vonatkozólag:

„Tekintve azt, hogy az ország minden rendű és rangú összes tisztviselői és alkalmazottai a háború okozta drágaság enyhítésére 20%-os háborús pótlékot kapnak, csupán a lelkészek azok, kik ebben nem részesülnek, dacára annak, hogy a lelkészek úgy a harctéren és kórházakban, mint ide haza a nép között a hívek lelkesítése, búzditása, vigasztalása, a hazafias célú adakozások sikeres vezetése s a hadbavonult tanítók helyett az iskolás növendékek oktatása érdekében nemcsak hazafias közszolgálatot, hanem nagymérvű kultur munkát teljesítenek, kérje fel egyházmegyei közgyűlésünk a főt. egyházkerületet s ez a konventet, hogy valamely alaptól, vagy államségélyből a lelkészeket méltányos és törvényes jogon megillető háborús segélyben részesíteni méltóztassék!”

Érezzük mindnyájan, hogy nagy méltánytalanságot kell szenvedni a szegény ref. papoknak. Pedig többen közülünk népes családot tartanak el, közép-

iskolában gyermekeket taníttatnak. S az adócsökkentési segély folyósítása 80%-ban csak békétlenséget, viszálykodást idézett elő gyülekezet és belhivatalnokok között, mert a minden egyházi tehertől szabadulni szerető népnek az a felfogása, hogy már a konvent fizeti az egyházi embereket. Ez intézkedés lejtőre juttatta egyházaink jó részét; minket lelkészeket pedig kiszolgáltatott a szenvedés, a nélkülözés, a nyomorúság dühének. Tudom, hogy a zsinat jóhiszeműleg hozta a maga szentesített törvényét, a konvent mint végrehajtó hatalom pedig legnemesbb céllal rendelkezett: de a gyakorlati élet sok lelkész szívén soha be nem gyógyuló sebet ütött kegyetlenül!

A Miskolcon tartandó kerületi közgyűlésen elnökségen kívül kiküldettek: Barna Gyula, Kazay Géza, Szentmártoni Dániel papi: Bónis Aladár, dr. Orbán Barna, dr. Görgey Sándor világi részről.

Részletesen tárgyalatott az egyházlátogatási számvevőszéki jegyzőkönyv, mely az öt egyházlátogató előadása alapján vétetett fel a beszámolás alkalmával. A rajzolt kép a hit- és valláserkölcsei életéről megnyugtató. A lelkészek nemesak a szószéken végzik lelkiismeretes pontossággal kötelességeiket, de 30 lelkész a hadbavonult tanító helyett is tanítja az iskolás növendékeket. Ugy a hadikölcson jegyzés, mint a kárpáti falvakra való gyűjtés rendkívül öröndetes eredménnyel járt egyházmegyénkben. A gyülekezetek szinte versenyre keltek e tekintetben. Az egyházlátogatók minden egyházban istenitiszteleket tartottak a kerületi határozat értelmében s az a tapasztalatuk, hogy a nép szívesen tódul ilyenkor a templomba. Viszi a buzgóság, viszi az újságvágy. Jelentik továbbá, hogy minden gondnoki számadást meg kell erősíteni közgyűlésünknek, — mert rend és pontos pénzkezelés van mindenütt.

A számvevőszék javaslatára dr. Nagy Barna vil. főjegyző a harctéren levő dr. Ambrus István egyházmegyei ügyész mellé még egy ügyészi állásra megválasztatott, 200—200 korona tiszteletdíjban állapítván meg fizetésüket.

Kebelbeli gyámtárunk alaptőkéje 60000 korona, melyből egy-egy lelkészözvegy a míg a háború tart 360 korona évi segélyben részesül. Most látjuk már, hogy mily áldásos intézkedés volt fenntartani keblgyámtárunkat az országos mellett is, mely aránylag csekély fizetéssel szemben oly tekintélyes szegélyt biztosít özvegyünknek!

Mint öröndetes tény említendő, hogy a sajoszentpéteri egyháznak 20000 korona összeget hagyott végrendeletileg *Antóni János* buzgó egyháztag és presbyter; *Hrabovszyl Józsefné* szül. Vitéz Anna sajósenyei lakos pedig 500 K-t a sajóvámosi egyháznak.

Két régi hanyag gondnok hátralékos ügye egyházmegyei ügyésznek adatott át intézkedés, illetve perelés végett.

45 pontból álló tárgysorozatunkat még aznap mind letárgyaltuk s a jegyzőkönyvet is hitelesítettük; pedig volt 2 közigazgatási bírósági ügyünk is, melynek tárgyalása húzamos időt vett igénybe. Mivel két gyülekezetre nézve bíróságunk marasztaló végzést hozott a lelkészek és tanítók jogos követelésével szemben, természetesen megfellebbezték.

Délben vagy 80-an ebédhez ültünk. Itt különösen a sok szép felköszöntők közül messze kimagas-

lott a Miklós Ödön pohárköszöntője, éltetve a törhetlen kálvinista papságot.

A jkönyv hitelesítése után szétoszlottunk, ki erre, ki arra. Azóta húzzuk az életnek sokféle igáját. De a rengeteg munka között is bízunk az isteni gondviselésben, hogy megáládja és megszenteli minden nemes törekvésünket!

Szuhaý Benedek.

Az abauji egyházmegye tavaszi közgyűlése.

(Folytatás és vége).

Lelkészi karunkból is kivette részét a halál, magával ragadván három derék testvérünket: Liptak Bertalan felsőregmeczi, Bodon Barta alsóvadászi és Baresa Endre baktai lelkészeket. Mindhárman igaz hűséggel és rátermetséggel forgolódtak az Úr szőlőjében. Fájt megválni a vég percig erélyes öregtől, aki az ő kisded gyülekezetének tisztességet szerzett példás életével, papi méltóságának szem előtt tartásával, erélyes egyházi kormányzatával; fájt megválni a javakorabeli férfiútól, a kinek munkájáról, a külső rend s kötelességeinek pontos teljesítése tanúskodik; az ifjú, tehetséges, sok reményre jogosító lelkésztől, de akinek magasra törekvését meghiusította a gyilkos betegség nyomában megjelent halál. „Egyikök 11, a másik 9, a harmadik csak két órát munkálkodott, híven és igazán”. Munkájok jutalmát adja meg nekik mennyben a pásztorok fedelme. Legyen áldott emlékezetök.

Elment a minden élőknek útján két derék tanítónk is, Trócsányi István korláti és Üveges Gyula bereti tanító. Amaz, mint buzgó, lelkiismeretes, kitűnő tanító, 20 év alatt mindenek nagyrabecsülését kiérdemelte; emez rövid pár év alatt is szép reményekre vetett világot a jövődbe! Hosszas szenvedésük után szinte megváltás volt rájuk a halál. Az Úr fizessen meg nekik hű munkásságukért.

Búcsúunk még tovább is, de csak a zöld asztalnál, Ujj János tanácsbírótól, aki 42 évi lelkészkedés után nyugalomba ment. Harminchét éves tisztviselője volt az egyházmegyének s mint ilyen a legkedvesebb emlékekkel hagyja el 26 éven át elfoglalt tanácsbírói székét. Hűséggel, odaadással forgolódtott a reá bízottakban, bőségesen vette ki részét az egyházi élet és az abauji egyházmegye munkájából, véleménye sok dologban sokszor irányító volt. Mindezek szoros és kellemes szálakkal fűzték őt egyházmegyénkhez, amelyekre mi is jól eső örömmel gondolunk vissza. Fogadja a távozó a közgyűlésnek s az egyházmegye közönségének hálás köszönetét s azt a hű kívánságát, hogy a megérdemelt nyugalom éveit még soká, igen soká élvezhesse gyermekei és szerettei körében.

Az ekként megüresedett egy papi és egy világi tanácsbírói állásra, június 30 határidővel szavazatot rendelt el a közgyűlés, betöltvén egyúttal az egyes bizottsági helyeket is, amelyek közül a segélyosztó bizottságba, néhai Csoma István helyére az ő vejét, Farkas Géza kir. kamarást választottuk be.

Ezután kövztekezett tárgysorozatu-k legérdekesebb része, a sárospataki akadémiai tanári kar ismeretes memoránduma. Igen természetes, hogy e nagyfotosságú kérdés felett magas szírvonalú víta fejlődött ki s az egyes felszólalások arról tettek tanúságot, hogy ez a kérdés mindnyájunkat szíven talált, fájdalmat keltett, és kínos feljajdulást szült.

Ez a kínos, fájdalmas feljajdulás érezhető ki abból a memorandumból, amelyet Naményi Gyula tanácsbíró és kassai társai (akik mindannyian előkelő állást foglalnak el Kassa város és Abaujtona vármegye társadalmi életében) az egyházkerületi közgyűléshez felterjesztés végett benyújtottak s a melyben lelkők teljes erejével tiltakoznak a tanári kar memorándumának keresztül vitele ellen; és mint a hűséges, jó gyermekek, kétségbeesetten szállnak síkra a nevelő édes anya életének megmentésére.

Ez a kínos, fájdalmas feljajdulás látható, érezhető zöldasztalunk világi férfiainak beszédéből, arcáról, tekintetéből, akik semmi nemű alkura — még a legfényesebb *igérete* mellett is — nem hajlandók, csak arra, hogy a sárospataki főiskola Sárospatakon és ne Miskolcon legyen.

A vita folyamán a Naményi Gyula által beterjesztett memorándumon kívül Kovács István főjegyző, Dobozy István világi tanácsbíró, Szilva István és dr. Puky Endre vil. főjegyző nyújtottak be javaslatokat, amelyek közül szavazattöbbséggel az egyházi főjegyzőnek a világi főjegyző, dr. Puky Endre által hiegesztett javaslatát fogadta el a közgyűlés. A határozati javaslatot a legközelebbi számban volt szerncsém a nyilvánosság elé hozni.

A folyó évben tartandó egyházkerületi gyűlésekre egyházmegyénk képviselőitében kiküldetnek az elnökségen kívül: Oláh Péter, Cziáky Endre, Kiss Lajos papi; Dobozy Pál, Naményi Gyula, Dobozy István világi tanácsbírák, mint rendes tagok. Póttagok egyházi részről: Szobonya István, Frenzel Bertalan, Kovács István; világi részről Csoma József, Kóczán György.

Örömmel értesült a közgyűlésünk az esperesi jelentés útján arról, hogy a kassai, abaújszántói, eperjesi és csenyétei egyházak presbitériuma lelkészének kisebb-nagyobb drágasági pótlékot szavazott meg. A nemes cselekedet, mint követendő példa álljon a többi egyházak előtt is, amelyek megfelelő vagyoni helyzetben vannak.

Ugyancsak az esperesi jelentésben olvashatjuk, hogy az egyházmegyei pénztárvizsgáló bizottság az iránt tett javaslatot, hogy a Patay alaphól 1000 kor. osztassék ki tizenöt lelkész részére, akik a mai nehéz időkben leginkább jogosultak a segélyre. Őt lelkész 100—100, tíz pedig 50—50 koronát kapott.

A Munkácsy József-féle hagyomány már ez évben jövedelmezővé vált s az ez évi jövedelemnek a gyámintézetet illető része 300 korona lelkészözvegyek és árvák részére ki is osztatott.

Hosszúra nyúlt tudósításomat már nem folytatom tovább, csak azt említem még meg, hogy Makay Kálmán, Csabai István, Tóth Jenő és Sárközy Lajos mint megválasztott rendes lelkészek hivatalukba beerősítették, s őket szeretettel üdvözljük magunk között.

Bírósági ügy kettő volt, elég szomorú érzelmekeket keltő ítélet hozatallal. Két lelkésztársunk ügyében az egyházkerületi bíróság fogja a végítéletet kimondani.

Kovács István.

A homonnai helyettesítési ügy.

Ennek a lapnak f. é. 19. számában a felsőzempléni egyházmegye tavaszi gyűléséről közölt tudósításban ezeket olvastam: „A homonnai missziói lelkész azon eszelekedetéről, hogy 1915. március végén tábori lelkészi szolgálatra bevonult, de kellőleg való helyettesítéséről nem gondoskodott, emiatt március végétől október 1-ig, épen a legnehezebb időben, midőn a hajlékukba visszatért híveket bátorítani s az egyházat reorganizálni kellett volna, az egyház lelkész nélkül volt, a főtiszteletű egyházkerület útján a konventre felterjesztette“.

Mindenek előtt ebben az ítélethozatal-félében az a figyelemre méltó, hogy ezt a homonnai lelkészt ilyen ügyben soha ki nem hallgatták, jelentéstételre, vagy a maga igazolására soha fel nem szólították, csak ime a kész ítélethozatal ténye elé állították. És ha csak távollétemben Felsőzemplénben valami-fele egyházi statáriális eljárás életbe nem lépett, ahol a deliquenst nem tartják szükségesnek megkérdezni, hanem egyszerűen lebunkózzák, sohasem fogom megérteni ezt az ítéletet.

Megfosztatván a magam igazolásának alkalmától a rendes fórum előtt, e helyen igyekszem e mulasztás pótlására.

A vád az, hogy a homonnai lelkész bevonulván tábori lelkészi szolgálatra, nem gondoskodott kellő helyettesítésről. Törvényes eljárásról lévén szó, bátorkodom azt a kérdést feltenni: melyik törvény, vagy szabályrendelet az, amelyik a hadbavonuló lelkésznek teszi kötelességévé a helyettes kiszemelését és beállítását? Eltekintve attól, hogy ez fizikailag is lehetetlen lenne az alatt a néhány óra alatt, ami a behívó kézbesítése után még rendelkezésre áll, ilyen törvényről, vagy szabályrendeletéről én nem tudok. Azt sem hiszem, hogy a felsőzempléni egyházmegye adott volna olyan tartalmú rendeletet, amely megváltoztatván a korábbi gyakorlatot, megfosztotta volna önmagát s az esperest ama sarkalatos jogától; hogy káplánokkal, helyettes-adminisztrátor papokkal az egyházmegye, illetve az esperes rendelkezik, lelkész halála, eltávovása, szolgálati tartós és elháríthatlan akadályoztatása esetén ő rendel helyettest. Nem, az egyházmegye nem szüntette meg e jogát. Bizonyosság erre a felsőzempléni egyházmegyének nem sokkal az én bevonulásom után tartott 1915. évi tavaszi gyűlése, melyen az esperes bejelenti a homonnai és kisazari lelkész tábori szolgálatra bevonulását — bizonyára megfelelő intézkedésekkel kapcsolatban. Bizonyosság továbbá az 1915. évi őszi gyűlése, amelyen — a papi főjegyző tudósítása szerint — ezt határozták: „Szükségessé válván az egyházmegyéből bevonult tábori lelkészek helyettesítésének, illetőleg a helyettesek díjazása kérdésének megoldása: az egyházmegyei gondnok ide vonatkozó alapos, körültekintő javaslatát a közgyűlés magáévá tette s kimondotta, hogy a helyettesek díjazása a helyettesítettek fizetéséből fog történni, amely fizetés azonban nem lehet több, mint az ilyen tábori lelkészeknek az egyháztól járó törzsfizetéseknek a fele.“ (Sp. R. L. 1915. 39. sz.)

Vagyis az esperes is, az egyházmegye is itt még úgy jár el, mint aki tudja, hogy ő az illetékes faktor.

Epen azért meglepetésszerű az egyházmegye

ez évi tavaszi gyűlésének említett ítélethozatala, ahol vádat zúdít a bevonult lelkész fejére a helyettesítés „nem kellő“ volta miatt. Valami bűbájosság történt az egyházmegyével, hogy feledett törvényt, szabályrendeletet és korábbi álláspontot. Megmagyarázni nem tudom, ha némileg sejtem is rúgóját: a mindenható referens animozításában.

Azonban én nem rágódok közjogi kérdéseken, nem fordítom vissza a vádat, nem hárítom senkire a felelősséget, nem vizsgálom, hogy mi a kritériuma a „kellő“ helyettesítésnek, hanem csak egyet közlök: Homonnán az adott viszonyok között elérhető legjobb helyettesítés volt, amely eredményét tekintve „kellő“-nek is mondható, amennyiben a fent megjelölt időben is, egy-két alkalom kivételével, minden vasár- és ünnepnapon volt istentisztelet s a szokásos időben úrvacsoraoasztás (mutatja az, hogy perselypénz több volt ez évben, mint az előbbieknél). Továbbá a gyülekezeti életben az „organizáltságnak“, „bátorságnak“ olyan megragadó megnyilvánulásai vannak, amilyenre kevés gyülekezet életéből van példa. A gyülekezeti élet minden mozzanatáról értesüléseim vannak. A helyettesítés ügyének az intézését nem vártam tétlenül, pusztán a törvényes faktoroktól. Első peretől főgondjaim tárgyát képezte. Bizonyosságom rá a főtiszteletű püspök úr, aki előtt bevonulásomkor jelentkeztem, a helyettesítés kérdésében megbeszélést folytattam, a húsvéti helyettesítést, mint legsürgősebbet, az ő közvetítésével elintézttem. Bizonyosságom rá a nagytiszteletű esperes úr, akihez a helyettesítési ügyben innen tábori állomás helyemről több levelet intézttem.

A helyettesítés ügye Homonnán így alakult. Mindenek előtt az volt a törekvés, hogy Homonna káplánt kapjon. Ez azonban több hónapon keresztül sikertelen maradt. Talán nem is kell magyarázni, hogy miért? Egyrésztben a káplánokban való nagy hiány miatt. Aztán a homonnai állapotok sem voltak valami csábítók. 1915-ben egész május közepéig közvetlen közelben dörögnek az ágyúk. Homonnán állandóan izgatott a helyzet. A nagy orosz lehengerelés réme fenyeget. A megélhetési viszonyok leírhatatlauul nehezek.

1914. év november óta Homonna olyan, mint egy ostromlott vár. A piacon przemysli árak uralkodnak. A családok, rendes lelkész megteheti azt, hogy kongruás kis fizetéséből egy bezárt városban nélkülözve nyomorogjon, de kicsoda kívánhatná azt egy káplántól, hogy elmenjen ilyen állásra — az egyházmegye által megállapított félfizetésre?! Egyelőre a másik helyettesítési mód, a „beszolgálás“ mellett kellett maradni. Az egyházat adminisztrálja a legközelebb lakó lelkész, a bánóci esperes. Emberfeletti munka. Ő maga is, káplánt nem tudva kapni, jó ideig egymaga küzd esperesi teendőkkal, anyaeccsal, egy csomó filiával s mindenütt tanítónélküli iskolával. De azért Homonnának is tud szentelni időt. Néhányszor istentiszteletet, úrvacsoraoasztást, presbyteri ülést tart. Gondoskodva van azonban segéderőkről. A húsvéti ünnepek istentiszteletét s úrvacsoraoasztását végzi Papp J. miskolci vallásnár. Április s részben május vasárnapjain istentiszteletet tart Baranyai S. egy derék katonatanító (az 56. tábori postánál tiszt), június, július, augusztus 7 vasárnapján Szabó Gy. praeorans tanító, akinek szép énekléséért, szépen csengő

kathedrai előadásáért még más felekezetiük is szívesen jelentek meg az istenitiszteleteken. Augusztus és szeptember hónapokban az esperes úr káplánja végezte a helyettesítés tisztét, mindenik a gyülekezet osztatlan tiszteletét s becsületét érdemelte ki derék építő munkájával. Az „organizáltságnak“ a jele, hogy azokon a vasárnapokon sem marad zárva a templom, amelyen nincs ott pap. Istentiszteletre gyűlnek a hívek maguk s éneklés, imádkozás s bibliai részletek olvasásával végzik az öskeresztyén jellegű istentiszteletet. Szeptember 23-mal megszűnik a beszolgálási rendszer. Rendes segédlelkész sikerült Homonnára nyerni. Ez ama néhány kritikus hónap helyettesítésének a története. Jobbat nem sikerült teremtenünk. S ha az egyházmegyén múlik, még ma sincs Homonnán segédlelkész. Az egyházmegye ugyanis, mint ismeretes, a helyettesnek félfizetést állapít meg. Ez Homonnán 1200 koronának a fele. A homonnai misszionárius ezzel szemben 1600 koronát biztosított a segédlelkésznek.

Még egyet. A bevonult lelkész elleni vádnak egyik indoka, hogy márciustól-októberig lett volna szükség reorganizálásra s ez elmúlástódott (vagyis októberben már késő volt). Ha ez nemcsak az animózus referens nézete, hanem az egyházmegye minden tagjának az a meggyőződése, hogy egy missziói egyházban reorganizálásra az a legalkalmasabb idő, mikor a lelkész ablakai ágyúörgéstől reszketnek, a missziói kör filiai közül pedig három (Sztropók, Mezölaboré, Szinna) ellenség által megszállva, vagy tűzvonalban, a negyedik (Varannó) is egy valóságos tábor, továbbá ha az egyházmegye minden tagjának az a meggyőződése, hogy reorganizálásra a legalkalmasabb egyének az iskola padjairól az imént kikerült káplánok, akiknek a missziói egyház viszonyairól halvány sejtelmük sincs és az a meggyőződése, hogy ez a segédlelkész reorganizáló munkáját épen a lelkész távollétében végezheti a legsikeresebben — akkor nekem több szót ebben a kérdésben vesztegetnem nem lehet.

Böszörményi Sándor
tábori lelkész.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Temetés.** Bartha Mihály sajóvámosi ref. lelkész hazahozatván hősi halált halt fiát: *Bartha Jenő* legfelső kitüntetésre is felterjesztett hadnagyot, Galiciának Wola-Michova nevű helységéből, f. hó 19-ikén a sajóvámosi sírkertben helyezteté örök nyugalomra, hogy az a csaták tüzeiben átlőtt szív ott porladjon el az édes anyja szíve metlett. Ott volt a temetésen az egész község, nemcsak a szomorúság könnyeivel áldozott az általános tisztelet és szeretettel körülvett ifjú emlékének és nemcsak a koporsóját borították el a még távolról is küldött szép koszorúk, hanem letört virágok számtalan csokrával, mint elhervadt szép remények symbolumával halmozták el a sír üregét és borították el a sírhalmát is, melynek ismerető jele az a felírástos fa, melyet a bajtársi kegyelet emelt ott a véres csaták színterén a szeretett tisztársának. Mikor a Szózat temetést bevégző gyönyörű dallama felhangzott — ha újra felszökött is a könny a szemekbe, — azzal az érzéssel távozott mindenki a temetőkertről, hogy „szép és dicső dolog a hazáért meghalni!“

— **A Sárospataki Olalmazó Liga.** A S. O. L. részére a *Budapesti Hírlap* gyűjtést indított s az adományok nyilvános nyugtázása során, május 21-iki számában, a következő meghatóan szép esetet beszéli el: „Befolyt legutóbb, úgymond, 119 korona 68 fillér, mint *Perényi László* pélyi (Heves megye) róm. kath. lelkésznek adománya. Ez az összeg a főtisztelendő úr aranyórájának és láncának beváltási ára. Ezt az órát és láncot beküldte a tiszteletreméltó pélyi pap szép levél kíséretében Wadapfel János tanárnak, a S. O. L. eszméje megteremtőjének. A levélben kijelenti írója, hogy mivel kis faluban lakik és a liga céljaira gyűjteni nem tud, ily módon járul hozzá a liga gyűjtéséhez.“

— **Levél a szerkesztőhöz.** Igen tisztelt Szerkesztő Ur! Engedje meg, hogy becses lapjában a sárospataki ref. főiskola akadémiai tanári karához egy kéréssel forduljak. Főiskolánk akadémiajának áthelyezése érdekében, a főtiszteletű egyházkerületi közgyűléshez benyújtott emlékirattal egyházkerületünk csaknem minden egyházmegyéje foglalkozott már tavaszi közgyűlésén. Az eredmény a következő: Az Abauji, ungi, alsó és felső zempléni egyh. megyék az áthelyezés ellen foglaltak állást. — A felső-borsodi e. m. úgy tudom az áthelyezés híve, úgy szintén az alsó-borsodi is, melynek közgyűlése most se pro, se kontra nem foglalt állást. — A gömöri e. m. közgyűlésén csekélységgem adott le egy határozati javaslatot az áthelyezés ellen és a tennivaló bajok orvoslására. Az esperes, az e. m. gondnok, a tanácsbírák — elenyésző kivétellel — kinyilatkoztatták, hogy avval egyetértének és a közgyűlés igen nagy többsége ugyanezen nézeten volt. És csak azért nem vált határozattá, mert az esperes úrnak voltak alkotmányos aggodalmai és ezekből kifolyólag javasolta, hogy mivel sem az egyházkerület nem adta le nekünk a kérdést, sem más hivatalos úton a közgyűlés elé nem lett terjesztve — határozatot a közgyűlés nem is hozhat. — A tornai egyházmegye pedig, közgyűlésén nem foglalkozott e tárggyal. — Ezen tények konstatálásából azt hiszem világosan látszik, hogy az igen tisztelt tanári kar többé nem számíthat arra, hogy a főtiszti. egyházkerületi közgyűlés az áthelyezés mellett fog dönteni. Vagy, ha a kérdést az egyházmegyéknek leadja — mi ugyan teljesen felesleges volna, mivel — csaknem valamennyi egyházmegye véleményét ismeri — ezek nagy többsége újból az áthelyezés ellen fog nyilatkozni. — Kálvinista testvéri szívvel kérem azért az akadémia tanári karát, hogy — immár teljesen kilátás nélkül — ne hagyja egyházkerületünk lelkében tovább az egyenetlenkedés, a széthúzás mustármagját, ellenségeinknek ne adjon fegyvert kezébe, kárörvendő gunyosolyt ajkukra, hanem nemes elhatározással vonja vissza indítványát, még az egyházkerületi közgyűlés előtt. — Fogjunk össze! Legyenek ők a vezetők, a nagy célért való küzdelemben — hogy főiskolánk virágzását beláthatatlan időig biztosítsuk. Adjunk meg annak mindent, amit Miskolcon megkapott volna, alkossunk az ifjúság szellemi és testi fejlődéséhez minden kellékkel bíró internátust — hiszen a hely predestinálva van erre! S akkor Sárospatak történelmi levegőjében — távol a léhaság és csábítás befolyásától — neveljünk továbbra is testben lélekben erős, hithű, törhetlen magyar meggyőződésű kálvinista papokat és jogá-

szokat. E rettenetes világfelfordulás után, nemcsak anyaszentegyházunknak, de szegény magyar hazánk-nak is több szüksége lesz ilyenekre, mint bármikor a multban! — Ha ennek lehetőségét sikerül meg-alapoznunk, úgy méltóan ünnepeljük a reformáció 400 éves évfordulóját. — A tisztelt szerkesztő urnak s az akadémia nagyrabecsült tanár karának kész hiva Rásony, 1916. május hó 22-én, *Farkasfalvi Farkas Géza*, a sárospataki ref. főiskola igazgató-tanácsosa, a gömöri ref. egyházmegye világi tanács bírája.

— **Az egyetemes konvent** üléséről jövő számunk-ban közlünk tudósítást.

— **A sárospataki főiskolában** június 4-én lesz az iskolai évzáró-ünnepély.

— **Az ungi ref. egyházmegye a sárospataki aka-démia áthelyezése ellen.** „Az ungi református egyház-megye közgyűlése a jelenlegi vérzivataros időkben, mikor a magyar nemzet élet-halál harcát vívja, úgy érzi, hogy csak az a gondolat, csak az az erő és csak az az akarat jogosult, ami ennek az élet-halál harcnak a győzedelmes megvívására születik. A reformáció négyszázados évfordulójának méltó meg-ünneplésére irányuló minden gondolatot csak akadé-mikus eszmecserének, alkotások tervezgetését csak jámbor óhajtnak kíván tekinteni. Ilyen értelemmel egyetért a sárospataki főiskola tanári karával abban, hogy a tisztáninni egyházkerületre nézve — és pedig úgy egészében, mint legkisebb egyedeiben is — a négyszázados évforduló legméltóbb megünnep-lése az lenne, ha a sok apró-cseprő, különben is múló természetű, vagy a mindennapi élet növeke-désével együtt felvetődő gondolatok és alkotások helyett a reformációval egyidőben született sáros-pataki főiskoláját építené meg négyszázéves missióját folytatni képes, hivatott főiskolává. — Mi, az ungi református egyházmegye, ezt a fényes jövőt csak ott, azon a helyen tartjuk megépíthetőnek, ahol erre már kész fundamentomul szolgál a még fényesebb és tisztesebb múlt. Ebben a meggyőződésünkben nem hogy megcsónkítani, szétépíteni engednők a múltat és jövőt összekötő szálakat a sokszor degenerált kul-tura tetszetős jelszavaiért, ellenkezőleg készek va-gyunk ezt a mi áldozatos örökségünket testünkkel fedezni és védeni nemcsak a tanári karnak, de akár az egész világnak a csákány ütései ellen is, ha ennek falait megbontani akarnák. A sárospataki főiskolát annak alapítói, kegyes jóltevői, ezek között a mi Horváth Simonunk és Máriaánk is fejedelmi hagyó-mányaikkal együtt egy szent hivatásra kötelezték el, hogy tudniillik legyen a szegények iskolája. — Mélyítse a nemzet rétegét. Emelje ki a föld porából az értékes kincseket, a drága köveket. Tisztítsa, csiszolja, nevelje azokat a nemzet gerincévé, a ma-gyar nemzet hajlíthatatlan oszlopaivá, a polgári és lelkiismereti szabadság olthatatlan apostolaiává. Bi-zonyosság rá a múlt és a jelen, a történelem és a mindennapi élet, hogy a Sárospataki főiskola örök-ségül nyert hivatásának fényesen megfelelt ott, azon az igénytelen kis helyen: Sárospatakon. Ugyanez a hivatás vár reá a jövőben is, hiszen jaj volna a Sárospataki főiskolának, ha erről a hivatásáról va-laha megfeledeznék! És ennek a hivatásának ez-utánra is ott felelhet meg legjobban és sehol másutt, ott azon az igénytelen, a föld porához közel fekvő *kulturátlan* kis helyen, ahonnan a szárnyára boesá-

tott ifjú nem a környezetnek, de az iskolának a klasszikus kulturáját viszi magával ki a szűz magyar föld, a termő nemzeti réteg további mélyítésére. — Az ungi ref. egyházmegye közgyűlése látja és nem is akar észrevétlenül elmenni a sárospataki főiskolánál tényleg meglevő bajok mellett. De vallja a tanári karral, hogy e bajok között nem az anyagi erők elégtelensége a legégetőbb. Évek hosszú sora óta szemléltük már fájó és elhidegülő, igen, *elhidegülő szívvel*, miként síklik le a főiskola arról a fundamen-tomról, amelyen és *amelyre* épült és mint lesz a szent templom a szeretetlenség, a gyűlölködés, a kűfarkodás tanyájává. Hisszük azonban, mihelyt a főtiszteletű egyházkerület a négyszázados évforduló méltó megünnepléséről az erők szétforgácsolása he-lyett javaslatunknak megfelelőleg munkába veszi a főiskola megépítését, első sorban gondoskodik arról, hogy a szent templom megtisztíttassék s a főiskola önnönmagának és szent hivatásának visszaadassék.”

— **A rokkant-katonák telepítése.** Dr. Czettler Jenő, a Magy. Gazdaszövetség titkára ápr. 14-én előadást tartott a rokkant-telepítés kérdéséről. Sze-rinte a rokkantak ügyének megoldása első köteles-sége az államnak s annak a társadalomnak, amely-nek életét, vagyonát, földjét, házat, nyugalját, jö-vőjét rokkanttá vált hőseink megvédelmezték. A ha-záért harcoló katonák legszebb jutalma lesz, ha az általuk védett haza területének egy részét tulajdonul elnyerhetik. Erre egyik legalkalmasabb mód: a te-lepítés. A gazdálkodó telephelyek létesítésére van is hazánkban elég terület.

EGY TÁBORI LELKÉSZ HARCTÉRI NAPLÓJA

Írta: PAPP GÉZA tábori ref. lelkész.

E gondolatokban és írói szépségekben gazdag naplójegyzetek egyaránt érdeklik a harcoló és beteg katonákat, a lelkészeket, a tanuló ifjúsá-got, általában a nagyközönséget. Méltó feltűnést keltettek azok előkelő fővárosi napilapokban. A derék szerző hosszú időn át teljesített tábori lelkészi szolgálatával, lelkesítő beszédjével tisz-teletet szerzett mindenfelé, ugyanannyira, hogy *Jenő kir. herceg főparancsnok saját címerével és monogrammjával* ellátott gyűrűvel ajándékozta meg és *megengedte*, hogy ezt a háborús könyvét neki ajánlhassa. A könyv tartalma: Buzdító beszéd a katonákhoz ütközet előtt. — Buzdító beszéd a honvédekhez az Isonzó mellett. — Adventi imádság. — Levél a harcterről. — Fekete far-sang. — Március idusán. — Őszi imádság. — Harctéri jegyzetek. — Tábori istentisztelet a dober-dói zensikon. — Honvédtemetés az Isonzó partján. — Jéhu uralma. — A honvéd kötelességtudás.

A 160 oldalra terjedő 16 $\frac{1}{2}$ és 10 $\frac{1}{2}$ nagyságu zsebbe tehető könyvecskének bolti ára elegáns vászonkötésben I kor. 80 fill. 10 drb. vételnél I kor. 50 fill., 25 drb. vételnél I kor. 40 fill., 50 drb. vételnél I kor. 30 fill., 100 drb. vételnél I korona 20 fill.

Kapható:

Hegedűs és Sándor
protestáns irodalmi könyvkiadóhivatalában DEBRECENBEN.

SÁROSPATAKI REFORMÁTUS LAPOK

A TISZÁNINENI REF. EGYHÁZKERÜLET ÉS A SÁROSPATAKI FŐISKOLA KÖZLÖNYE.
MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

ELŐFIZETÉSI DIJ		Főszerkesztő	Felelős szerkesztő és kiadó	HIRDETÉSEK DIJA:	
Egész évre	10 Kor.	RADÁCSI GYÖRGY	DR. RÁCZ LAJOS	Egész oldal	32 Kor.
Félévre	5 "	Főmunkatársak:		Fél "	16 "
		HARSÁNYI ISTVÁN	DR. BUZA LÁSZLÓ	Negyed "	8 "
				Nyelvad "	4 "

TARTALOM : Dr. Kálniczky Géza : A reformáció megünneplése és a sárospataki főiskola. — Dr. Buza László : Jogakadémiánk helyzete. — Dr. Gulyás József : Az egyfolytában való tanítás. (Vége köv.) — Radácsi György : A napi kérdéshez. — Vegyes közlemények. — Hirdetés.

A reformáció megünneplése és a sárospataki főiskola.

Irta: dr. Kálniczky Géza kassai kir. ítélőtáblai bíró.

A főiskola akadémiai tanári karának a reformáció 400 éves megünneplésére szánt az a javaslata, hogy a jogi- és theologiai fakultások Sárospatakról Miskolcra helyeztessenek, a helyi érdekek és a hírlapi hangulatkeltés eszközei által is mozgásba hozott erős hullámokat vert fel, melyek túlcaptak a tiszáninneri ref. egyházkerület határán. Nézetem szerint e kérdésben első sorban a tiszáninneri reformátusok hivatvák az állásfoglalásra, az ő egyházkerületük közgyűlésére tartozik annak eldöntése: áthelyezik-e vagy nem a sárospataki akadémiát Miskolcra. Ezek a szempontok indítottak engemet is arra, hogy mint a főiskola volt hallgatója, kit családi hagyományok is Sárospatakhoz csatolnak, egyházkerületünk hívei előtt hozzászóljak a felszínre vetett tervhez.

A részletekre kiterjeszkedni nem kívánok. Melőzőm annak kimutatását, hogy a történeti múlttól eltekintve, mért tartom a főiskola alkalmasabb székhelyének Sárospatakot Miskolcnál? Nem veszem azt sem bonckés alá: helyes volt-e, hogy az akadémiai kar maga kezdeményezze e rendkívüli jelentőségű lépést, a reformátusok közvéleményének kellő előkészítése nélkül? Csak azt a kérdést vetem fel a főiskola volt tanítványai részéről:

Méltóan ünnepelné-e meg a tiszáninneri ref. egyházkerület a reformáció 400 éves évfordulóját a sárospataki főiskola megszüntetésével?¹

Beöthy Ákos: „A magyar államiság fejlődése és küzdelmei” című könyvében érdekesen írja le, hogy a magyaroknál a vallási életet mindig bizonyos higgadt értelmesség uralta és az egyházi szervezetet politikai indokok befolyásolták, melyek nagyon elősegítették a protestantizmus elterjedését.

Történetünk tanulságai igazolják, hogy a protestantizmusra mint államfenntartó erőre szükség volt és a tiszáninneri reformátusok ez ünnepléskor vallásukban nemesak lelki életszükségletük megnyilvánítását látják, hanem a mai világháború által előidéz-

zett nehéz viszonyok között is büszkeséggel tölti el őket az a tudat, hogy e vallás megmaradt a magyar nemzeti eszme egyik legerősebb védbástyájának. Mindnyájan tudjuk, hogy Sárospataknak és a főiskolájából kiáradó hazafias szellemnek az egyház és a magyar nemzet szabadságáért vívott küzdelmekben mily kiváló szerepe volt.

Mintha hallanám az ellenvetést, hogy ezek a hagyományok nincsenek közvetlenül Sárospatakhoz kötve és más helyen is fenntarthatók.

Ha erre a térre lépünk, úgy leszünk vele, mint a vallás hitelvei feletti vitákkal; az ellentétben levők egymást meggyőzni nem tudják soha.

A más nézetűek kis várost látnak Sárospatakban, mely nem alkalmas többé a főiskola befogadására; mi a magyar reformáció kezdetével, kulturális fejlődésünkkel, egyházunk és a magyar szabadságért folyt harcokkal, a *Perényiek*, *Lorántfyak* nevével, a *Rákóczi és Kossuth-kultusszal* megszentelt földnek tartjuk főiskolánk régi székhelyét. Abban a meggyőződésben vagyunk, hogy a Sárospattal elválaszthatlan kapcsolatban álló hagyományok más helyről nem fejthetik ki egyházunk érdekében az évszázadokon át gyakorolt üdvös hatást.

A tanár urak azt hiszik, hogy a főiskola áthelyezésével a református egyház bajainak orvoslására jelentős lépést tesznek; szerintünk e bajok mélyebben gyökereznek és az áthelyezés megrendítené hitéletünk alapjait.

Ők a jelenre helyezik a fősúlyt, mi a történeti múltat jobban értékelve nézzük a helyzetet és következtetünk a jövőre. Ha talán nem tudtuk is a mai korban a sárospataki főiskola értékét jobban megbecsülni és a benne rejlő erkölcsi erőt kihasználni: eljön még egyházi életünk nagyobb fellendülésének ideje, mikor Sárospatak csak oly erős vára lesz a reformátusok kultúrájának, mint volt a régi időben.

Am ragadják el tőlünk ez emlékeket, ebben a nem várt esetben is az a felemelő érzés fog áthatni, hogy mikor tanárai — megengedem, nemes indokból — megszüntetni akarták a vezetésükre bízott intézetet; mi volt tanítványok, mint a gyermekek az anya hívó szavára, elősieltünk, hogy megmentsük a végveszélybe jutott főiskolát.

Hogy melyik nézetnek lesz igaza, azt most

¹ Pardon, a tanári kar munkálata nem a sárospataki főiskola megszüntetéséről, hanem az akadémiai fakultások áthelyezéséről szól a kettő — nem ugyanaz. Szerk.

egyikünk sem képes eldönteni; de egyet kortársaink ítélete is eldönthet:

hogy egyházpolitikai szempontból elhibázott lépés a reformáció megünneplésére a *sárospataki* akadémia áthelyezésének a felvetése.

A meggyőződés tisztaságában egyik részről sem szabad kételkednünk és bizonyára mindkét párt higgadtabb elemei tartózkodni kívánnak attól, hogy az ellentétek az egyház magasabb érdekeit sértő módon kiéleztessenek. A vita hevében azonban nehezen lesz meggátolható, hogy a helyi érdekektől is szított harcot egyik vagy másik párt hevesebb része túlzásba, a személyeskedés terére ne vigye, ami csak kárára válhatik az ügynek.

Ne adjunk azért rossz példát ellenségeinknek, hogy épen vallásunk emlékűnnepén elkeseredett kultúrharbort folytatunk egymással; egyesüljünk inkább a hagyományok megőrzése iránti érzésben és a sárospataki főiskola értékét jobban felismerve, nem annak megszüntetésével, hanem nagyobb virágzásra keltésével ünnepeljük meg méltóan a reformáció 400 éves évfordulóját.

Páris címere gályát ábrázol, mely hányódik a hullámok között. Ilyen gályának képzelem én a sárospataki főiskolát. Sok veszélyt átél már az évszázadok hullámzó tengerén, azt hiszem, kiállja a mostani nehéz megpróbáltatást is és az egyház boldogságának répartijára viszi a keblében rejlő drága kincseket, hirdetve a világáros büszke jelmondatát:

Fluctuat nec mergitur.

Jogakadémiánk helyzete.

Abban az irodalmi vitában, mely az akadémia áthelyezésének kérdése felett megindult, a legellenzetesebb nézetek merültek fel, de egy pontban mindenki egyetért, legyen akár híve, akár ellenzője az áthelyezésnek, hogy t. i. jogakadémiánk jelenlegi helyzete semmi esetre sem nevezhető megnyugtatónak. Radácsi György is az alma-mater iránti régi szeretetétől áthatott szép cikkében a jogakadémiát „egy vészesen, talán végzetesen beteg testnek” nevezi, melyhez nem merné hozzákötni a még ép testvért, hogy ez is áldozatul ne essék.

Ilyen körülmények között feltűnő, hogy egyházi és világi előjáróink, sőt egyházmegyei közgyűléseink közül is többen az áthelyezés kérdését még megfontolás tárgyává sem akarják tenni, s az ügynek a napi rendről való teljes levételét indítványozzák. E feltűnő jelenség magyarázatát bizonyára nem abban kell keresnünk, mintha jogakadémiánk sorsa iránt nem érdeklődnék eléggé az egyházkerület közönsége, hanem inkább abban a téves hitben, hogy a jogakadémia ügyével foglalkozni most nem időszerű. Háború van, melynek hatásait nem csak a sárospataki jogakadémia, hanem minden főiskola érzi s így a mai rendkívüli állapotokat nem szabad irányadóknak venni az intézet életképességének megállapításánál. Különben is tervbe van véve a jogi oktatás reformja s míg e reform részleteit nem ismerjük, nem dönthetünk végleg a jogakadémia sorsa felett. Ez a reform vagy életképessé teszi Sárospatakon is a jogakadémiát, vagy nem. Ha nem, majd elég időnk lesz akkor is az áthelyezés felett gondolkodni.

Ez az álláspont első hallásra, főleg azok előtt, kiknek nem volt módjuk mélyebben bepillantani a kérdésbe, minden esetre igen tetszetős. Pedig nézetünk szerint egészen téves. A jogakadémia életképességét nem a mai háborús állapotok alapján ítéljük meg. Nagyon jól tudjuk, hogy a háború rendkívüli állapotokat teremtett az összes főiskolákon s hogy az előadások megtartása most sokszor az egyetemeken is nehézségekbe ütközik. A baj ott van, hogy a sárospataki jogakadémia tantermeit már a háború előtti normális szemeszterekben sem tudtuk hallgatókkal benépesíteni. A joghallgatók létszáma az 1908/9.—1911/12. isk. években állandóan hatvanon alul volt, úgy, hogy intézetünk létszám tekintetében az összes jogakadémiák közt az utolsó helyet foglalta el. Az 1910—11. isk. év I. felében pl. csak 6 IV. éves és 7 III. éves, II. felében pedig 4 IV. éves és 5 III. éves hallgatója volt; a tanárok tehát, közöttük az akkor még itt működő Finkey Ferenc is, kinek neve és tanári kiválóságai pedig csak ide vonzhatták volna a hallgatókat, 5—6 ember előtt volt kénytelen előadásokat tartani.

Ez a körülmény indította arra a tanári kart, hogy 1912-ben a kolloquálási kényszer eltörlését javasolja az egyházkerületi közgyűlésnek. Az „egyetemi rendszerre” való áttérés fel is szöktette egyszerre a beírt hallgatók létszámát — az 1913—14. isk. év II. felében, tehát a háború előtti utolsó szemeszterben 149 hallgató volt beírva — azoknak a hallgatóknak a száma azonban, kik az előadásokat tényleg látogatták, semmivel sem emelkedett, sőt inkább esett, úgy, hogy a tanárok a reform után is 4—5 embernek adtak elő. Hogy ez az állapot egészen tartthatatlan, hogy nemcsak a tanárnak veszi el minden ambícióját, hanem az intézet fentartását is cél nélküli luxussá teszi, abban — úgy hiszem — mindnyájan egyetértünk.

Lehet-e ezen az állapoton segíteni? Lehet-e virágzóvá tenni, valóságos hallgatókkal benépesíteni a jogi oktatásügy mai viszonyai közt egy jogakadémiát? Nézetünk szerint igen. Az előadásokat tényleg látogató hallgatók aránya — az illetékes tényezőktől szerzett értesüléseim s részben személyes tapasztalatom szerint is — mindenütt nagyobb, mint Sárospatakon, sőt csaknem törvényszerűség gyanánt lehet megállapítani, hogy minél nagyobb városban van a jogakadémia, a hallgatóknak annál nagyobb százaléka látogatja az előadásokat. Ami természetesen is, mert a nagy város vonzó ereje a hallgatóknak egy tekintélyes részét mindig a jogakadémia székhelyén tartja, Sárospatak ellenben a maga primitív viszonyaival nem tudja ide vonzani, illetőleg ide kötni a hallgatótságot. Feltétlen bizonyossággal lehet azért állítani, hogy a Miskolcra való áthelyezés esetén nemcsak a beírt hallgatók száma fog emelkedni — mit részemről egészen mellékes dolognak tartok, — hanem növekedni fog az előadásokat látogató hallgatók száma is. Ha nem lesznek is zsúfolt tantermeink, — ilyenek a mai rendszer mellett az egyetemeken is alig vannak, — de legalább nem lesz operette-be illő jelenet előadásokat tartani.

A másik kérdés, hogy miért épen most, a háború alatt hoztuk elő az áthelyezés ügyét? Miért nem vártunk legalább addig, míg a normális állapotok visszatérnek s az ilyen nagyfotosságú kérdés megvitatásához szükséges nyugaltság nagyobb mér-

tékben lesz meg, mint ma. Erre nem nehéz megadni a választ. A mi mozgalmunk csak szükségképeni folyománya azoknak az intézkedéseknek, melyeket a közoktatásügyi kormány tett a felső oktatás terén. A háború első hónapjában megnyitotta a két új egyetemet, a háború alatt a jogi oktatás reformja tárgyában véleményadásra szőlította fel — a jogakadémiák tanári karának és felekezeti fentartó hatóságainak teljes mellőzésével — az egyetemek jog- és államtudományi karait, ennélfogva tartott e tárgyban s úgy tudjuk megbízást is adott egy budapesti egyetemi tanárnak, hogy a jogi oktatás reformja tárgyában tervezetet készítsen. Ha a miniszter arra, a szerintünk különben egészen helyes álláspontra helyezkedett, hogy a háborúnak nem szabad megakasztania a kulturális intézetek munkáját és tovább fejlesztését, ezért talán minket sem érhet jogosan vád? Sőt az én felfogásom szerint egyenesen bünt követtünk volna el, ha tétlenül néztük volna ezt, a jogakadémiánk létét olyan közlelől érintő mozgalmat.

A reformtól semmi esetre sem várhatunk jót jogakadémiánkra. Ha nem fogja is eltörölni a jogakadémiákat, de nem is fogja azokat életképesekké tenni. Nagyon jellemző e tekintetben az az álláspont, melyet a kolozsvári jogi karnak a miniszterhez felterjesztett szakvéleménye foglal el. E munkálat, melyhez, mint a kar tagja, Finkey Ferenc is hozzájárult, a következőképen nyilatkozik: „Távol áll tőlünk bármily olyant javasolni, ami a megszüntetésre immár annyira megért jogakadémiákba csak a legkisebb mértékben is új életet tudna lehelni.“ (43. l.)

Körülbelöl ez az összes irányadó tényezők véleménye: nem fogják kifejezetten megszüntetni a jogakadémiákat, hanem megvonják tőlük a fellendülés és a virágzás előfeltételeit, hogy a kevésbbé életképes jogakadémiák önmaguktól megszűnjenek s akkor a megmaradt néhány intézetet csonkaegyetemmé építik ki. Nem tagadhatjuk, hogy ez a terv: az életképes jogakadémiáknak egyetemi fakultásokká való kiépítése egészen helyes is; mai alakjukban a jogakadémiákra, mint az egyetemek mellett alárendelt szerepet játszó, másodrendű tanintézetekre nincs semmi szükség.

A kérdés most már csak az, hogy a jogakadémiák közül melyik szűnjék meg és melyik maradjon. A megszűnés veszélye természetesen nagyobb mértékben veszélyezteteti a prot. intézeteket, mint a közoktatásügyi miniszter fenhatósága alatt álló kassai királyi és nagyváradi kir. kath. jogakadémiákat, vagy a pécsi és az egri, melyeknek a háta mögött egy-egy kath. egyházfejedelem áll a maga hatalmas erkölcsi és anyagi támogatásával.

A prot. jogakadémiák mindegyike át is látta a veszély nagyságát s dacára a háborúnak, mindegyik igyekszik fenmaradását biztosítani. Az eperjesiek, mint egy nagyobb szabású munkálatukban részletesen kifejtik, az államnak óhajtják átadni két fakultású akadémiájukat, hogy Eperjesen egy, ev. theol.-i, jogi és bölcsészeti fakultásokat felölelő állami egyetem létesüljön. A máramaroszigeti jogakadémia tanári kara egy nyomtatásban is megjelent előterjesztést nyújtott be a tiszántúli ref. egyházkerület közgyűléséhez, melyben az intézet fejlesztése érdekében 18—26 ezer korona évi segélyt kér. A kecskeméti jogakadémiának már is sikerült kieszközölnie,

hogy Kecskemét törvényhatósági jogú város fel-emelte a jogakadémia évi dotációját.

Ilyen körülmények közt a sárospataki jogakadémia tanári karának is gondolkoznia kellett afelett, hogy az intézet fenmaradását és fejlődését miképen biztosítsa. Anyagi támogatásra mi Sárospatak részéről nem számíthatunk. Ez a község 120%-os pótdókjával a legszorosabban vett községi feladatokat is alig tudja teljesíteni, a jogakadémia nagyobb mérvű segélyezésére pedig teljesen képtelen. A főiskola vagyoni viszonyai sem engedik meg a jogakadémia fejlesztését, sőt a másik két intézeti ág egyre fokozódó szükségletei állandóan a megszüntetés veszélyével fenyegetik a jogakadémiát, hogy ily módon egy nagyobb összeg felszabaduljon a theologiai akadémia és a főgimnázium céljaira. Az egyházkerület szintén nincs abban a helyzetben, hogy a főiskolát anyagilag támogassa. A most hadi jótékonyági célokra különben is nagyon igénybe vett társadalom áldozatkészségére sem építhetünk, ismerve az Új Vay-Mocsáry-alapítványra való gyűjtés nem épen fényes eredményét. Maradt tehát két lehetőség. Az egyik: az államnak adni át az akadémiát, mint az eperjesiek tervezik, hogy Sárospatakon állami egyetemet létesítsen. Ezt a tervet eleve elejtettük, mert nézetünk szerint annak megvalósulását felekezetünk érdekei nem engedik meg. Amíg végleg meg nem szűnik egy kath. egyetem felállításának lehetősége, addig nekünk sem szabad kezeink közül kiadni utolsó két fakultású s így egyetemmé legkönnyebben kiépíthető akadémiánkat.

Maradt az utolsó és egyetlen expediens. Átvinni az akadémiát Miskolcra, ahol a jogakadémia fejlődésének egyéb feltételei is megvannak s ahol emellett a város anyagi támogatására is számíthatunk. Tehát mindakét szempont: úgy a hallgatóknak, mint a fejlődéshez szükséges anyagi eszközöknek hiánya szükségképen az áthelyezés gondolatához vezet.

Tudjuk, hogy javaslatunk sérti Sárospatak érdekeit, de komoly és lelkiismeretes megfontolás után arra a meggyőződésre kellett jutnunk, hogy az egész egyetemes ref. egyház érdeke viszont parancsolóan sürgeti az áthelyezést. Sajnos, mi úgy látjuk, hogy ref. jogakadémiáink egyikének a fenmaradása sincs feltétlenül biztosítva. M.-szigeten még a nyolcadik rendes tanári katedra is hiányzik, Kecskeméten viszont csak a város igen jelentékeny anyagi segítségével lehet fentartani a jogakadémiát s így félni lehet, hogy a jogakadémia ref. jellege mindinkább el fog homályosodni. A tanárok egy része már most sem ref. vallású. Így könnyen az a helyzet állhat elő, hogy ref. jogakadémiáink mind megszűnnek, a pécsi püspöki és a nagyváradi kir. kath. jogakadémiák viszont fenmaradnak. Ez pedig az egyetemi tanárképzés szempontjából is felette hátrányos volna felekezetünkre nézve. Ma az egyetemi jogtanárok legnagyobb része a jogakadémiák tanárai sorából kerül ki s ha a mi jogakadémiáink mind megszűnnek, az egyetemeken is elveszítjük a talajt s még a debreceni egyetem egyházjogi katedráján is olyan professzor fog előadni, akit eredetileg a pécsi kath. püspök szemelt ki jogtanárnak.

Szilárd meggyőződésünk, hogy a Miskolcra való áthelyezéssel jogakadémiánknak úgy fenmaradása, mint a ref. jellege biztosítva volna s ha a viszonyok változása folytán — sajnos — el kellene

is veszítenünk másik két ref. jogakadémiánkat, mint egyetlen ref. jogakadémia is fényesen be tudná tölteni azt a fontos szerepet, amely reá várt.

Ezzel szemben alig hisszük, hogy Sárospatakon a főiskola nagy történeti multja meg tudná menteni a jogakadémiát. Talán meg tudná akkor, ha nyíltan kezdeményeznék az egyes intézetek megszüntetését s nem a lassú elsorvadásnak tennék ki az életképtelen jogakadémiákat. A történelmi mult és az életképeség — sajnos — nem azonos fogalmak s maga a történelmi mult az elsorvadástól nem menti meg a sárospataki jogakadémiát.

A jogi oktatás reformjától ne várjuk jogakadémiánk megerősítését. Azt nekünk magunk kell megerősíteni s életképesé tenni és pedig úgy, hogy meg tudjon állni a reform elsorvasztó intézkedései dacára is. Mivel pedig minden jel arra mutat, hogy a reform küszöbön van, nekünk sem szabad sokáig késlekedni.

Dr. Buza László.

Az egyfolytában való tanítás.

Alulírott, mint e kérdés ügyében kiküldött bizottság egyik tagja, bátorságot veszek magamnak arra, hogy a Rácz Lajos professzor megjegyzéseire válaszoljak.

Mindenekelőtt esodálkozással látom, hogy R. L. megjegyzéseiben sehol sem említi határozottan a g. szék 1912-iki javaslatát, noha a tanárkari munkát (Sp. R. L. 1916. 8. sz.) többször hangsúlyozza, hogy nem akar egyéb lenni, mint az 1912-ben benyújtott s az ig. tanácsi jegyzőkönyvben (jun. 43. p. 37—43. l.) nyomtatásban is megjelent dolgozat elméleti tételeinek gyakorlati tapasztalatokkal való kiegészítése.¹ Nem akart tehát ismétlésekbe bocsátkozni, hanem csak a tapasztalat tanulságait felhasználva mond véleményt az egyfolytában való tanításról. Sajnálom, ha e munkát kikerülte volna figyelmét; ha pedig tudott róla, nagyobb feladatra vállalkozott, mert ime 3 év tapasztalatai által igazolt elméleti tételek ellen vette fel a harcot. Lássuk, milyen sikerrel?

Kifogásolja először is a tanárkari munkát azért, hogy a kifáradás kérdésével nem foglalkozott eléggé bőven. Pedig ezzel áll, vagy esik az egyfolytában való tanítás ügye. A tanárkari munkát igenis foglalkozik e kérdéssel, 1912-ben említi, hogy Kräpelin s mások mérései azt igazolják, hogy a tanulók figyelő képessége nem fárad ki nagyon az 5-ik tanórán.² Az 1916-os munkát 3 év tapasztalatai alapján megállapítja, hogy a figyelőképesség sokkal nagyobb, a figyelő tehetség, felfogó erő, tudás sokkal élénkebb az utolsó délelőtti órán, mint a délutáni tanítások idején. Kell-e ennek konstatálására több szó? Minden Demosthenesnél szebben beszél a tett, minden bizonyítgatásnál a tény. Kell-e több szó ide, mikor Rein, a Herbart—Ziller iskolájának

nagy folytatója is így szól: „A fáradtság az 5-ik tanóra után is csak jelentéktelenül emelkedik; ellenben megállapították, hogy a délutáni oktatásnál a délelőtti beállott fáradtság 4 órákor a tanulók 84%-ánál még nem volt kiegyenlítve. Ebből kitetszik a délutáni oktatás csekély értéke és ennek még kis községekben sem lehet jogosultsága.“ És e sorokat maga R. L. idézi.³

A kérdés súlypontja az, hogy délután tanítsunk-e, vagy nem?! És mikor kezdődjék a délutáni tanítás? Ezt a kérdést az ebéidő s az emésztés kérdése dönti el. Erre nézve pedig mind az 1912-es, mind az 1916-os munkálatban bőséges indokolást talál R. L. Hangsúlyozza mindkettő, hogy az emésztés alatt a szervezet ellankad, tunya; a tanuló szunyókál, figyelmen. Plenus venter non studet libenter, mondja a jó öreg latin közmondás. Még ha fáradtságosabbnak bizonyította volna is be az 5 órás tanítást a 3 évi gyakorlat, akkor is vagy mellőzni kellene, vagy pedig az emésztés miatt később kellene kezdeni a délutáni oktatást, kb. 1/2 4 táján. De akkor meg már télen sötétes van... No de haladjunk sorban!

Rein méréseit mellőzve, R. L. inkább hallgat Rein amaz intéseire, hogy az egyfolytában való tanítás csak akkor ajánlatos, ha az iskolábamenés sokáig tart, s ha azt az ebéidő a helyi szokás szerint megengedi. Tény, hogy Sárospatakon az iskolábamenés nem vesz sok időt igénybe, kivéve, ha a borházakból, tanyákból R. L. adatai szerint délután is bejárnak a gyerekek,⁴ de viszont tény az is, hogy a bankokból, hivatalokból 12-kor távozni készülő családtagok sem kezdek az ebéidő 1/2-nél előbb. Már pedig igen sok hely van, ahonnan egykor térnek csak haza (pl. a polgári leányiskolából, a képzőből).⁵ Az a félóra pedig, mely 1/2-1-ig van, egy egész délután szabadságát biztosítja nekik, és könnyebb tárgyak kerülve 11—1 óráig tanításra, nem is nagy fáradtság árán! — Rein amaz útasítására, hogy a mesterséges világítást kerülni kell, R. L.-nak az a megjegyzése, hogy a délelőtti 8—9-ig való órákon néha s a délutáni fakultatív oktatáson is szükség van mesterséges világításra, tessék tehát jó villanyvilágításról gondoskodni. Erre csak az a megjegyzésem, hogy a villany egyike a legszemrontóbb világításnak. Aztán mégis csak jobb, ha az R. L. által sötét hónapoknak tartott 3 hónapon át csak a délelőtti 1—2 óráján kell mesterséges világítást használni, mintha minden délután két órán át lámpa mellett dolgoznak a tanulók. Igaz, hogy a délután tartott rendkívüli tárgyakhoz is kell világítás, de e mesterséges világítás mellett nem 400 gyermek rontja a szemét, hanem csak az a kevés, aki a rendkívüli tárgyak tanulására önként és kedvvel vállalkozott s

³ Idéztem, mert én a pro és contra szóló érveket egyaránt ismertettem, amit a tanárkari munkát nem tesz meg, holott csak így nyújthatott volna e kérdéssel teljes tájékoztatást; s ha már Reinból vett idézetemet ismétli G. J., Ranschburgból és Ciaparède-ből vett, a Rein állításait megerősítő idézeteimet is újra be kellene mutatnia, sőt magának Rein művének ellentétes irányú nyilatkozatait is, pl. „az 5-ik órában a munka figyelemre méltó gyöngülése állott be“, „am wenigsten leisten kann der Schüler in der 5. Vormittagsstunde“, és „általános felelet e kérdésre nem adható.“ R. L.

⁴ Én világosan azt írtam (115. l.), hogy a pataki népiskolákba járnak be tanyákról, borházakból a gyermekek. R. L.

⁵ Szerintem sem a polgári leányiskola, sem a képző beosztása nem lehet főgimnáziumunk paedagogiai állásfoglalására irányadó; különben is, ha főgimnáziumunk az osztott időbeosztás mellett dönt az előbbi azonnal utána igazodik. R. L.

¹ Ha t. kollegám figyelembe vette volna, hogy a gimn. tanári kar 1912. évi munkálata az ig. tanácsi jegyzőkönyvében jelent meg, s e jegyzőkönyv címlapján ez áll: „Kézirat gyanánt nyomtatott“, kevésbé esodálkoznék azon, hogy a munkálatra nem lehetett tekintettel lennem. R. L.

² Ha 1—2 soros említés G. kollegámnak „eléggé bő foglalkozás“ e kérdéssel, akkor igazán el kell hallgatnom. R. L.

örömmel foglalkozik vele, nem pedig 400 álmosan bóbiskoló, emésztéssel elfoglalt, lankadt figyelmeű gyermek. E 3 hónapos szemrontás kockázata a kevés rendkívüli tárgyat tanuló ifjúnál igen kicsi.

Ennyit mondhatunk el R. L.-nak a Rein fejtegetéseire fűzött megjegyzéseire.

Rein tehát bizonyos szempontokból az egyfolytában való tanítás mellett van. Épügy Ranschburg is, ki az emésztés által okozott zavarok, a déli pihenés kicsinysége miatt, a késő délutáni tanítást káros hatásúvá tevő mesterséges világítás miatt, még a kifáradás nagyobb kockázata mellett is az osztatlan tanítás mellett tör lándzsát. R. L. az 6 kifogásaival szemben az ebédet $\frac{1}{2}$ 12 és 12 órára akarja tenni s a délutáni tanítást $\frac{1}{2}$ 3-kor kezdeni. Szerintünk még ez az idő is kevés a pihenésre, evésre, nyugodt emésztésre és a tanulásra.⁶ Nem fogadhatjuk el azt az állítást sem, hogy a délután 4 ó. 15 perckor végződő tanulás mellett elég ideje lenne a szórakozásra s önművelésre a tanulóknak. Mert akkor napjában kétszer lendülne neki az elme, kétszer fáradna ki s a fél ótkor hazatérő fáradt gyermeknek nincs *kedve* sem önmagát művelni, sem játszani, mert télen az alkonyat, tavasszal, ősszel az estig való idő rövidségének tudata kedvetleníti el nagyobb szórakozási vállalkozásoktól. És a másnap délutáni leckét *mikor* tanulja meg? Este, lámpánál? Kevés diák cselekszi ezt. Délelőtti órák után, ebédig? Hiszen fáradtan jön haza. Ebéd után? Hiszen emésztéssel van a gyomra elfoglalva. A R. L. által említett 3, 3 $\frac{1}{2}$ órás szünet tanulásra alig használható fel az egészség kára nélkül. Ha pedig este kell neki a délutáni leckéjét is megtanulni, nem célszerűbb-e, ha letudja délelőtt az óráit?

Dr. Gulyás József.

(Vége köv.)

„A napi kérdéshez.“

Ilyen című cikksorozatomra ugyanilyen címmel akart felelni Dr. Szabó Sándor, a „Sárospatak“ felelős szerkesztője, a Sárospataki Ref. Lapokban. Én, aki láttam a feleletnek a szerző elvtársai által javított kéziratát, sőt aki el is olvastam azt, nem tanácsolhattam annak közre bocsátását — a mi felelős szerkesztőnknek.

Megegyeztünk, hogy a sárospataki főiskolát mélyen érdeklő napi kérdésben csak *komoly és tárgyilagos* felszólalásokat adunk ki s miután a Dr. Sz. S. felelete egyik feltételnek sem felel meg, vissza kellett azt adnunk a beküldőjének. Különben is kiadja majd a saját lapjában (aminthogy ki is adta.)

Aki azt meri állítani rólam, hogy én az egész kérdést Sárospatak nagyközség szempontjából vizsgálom: — vajjon lehet-e azt komolyan venni? Olvasta-e az az én emlékezéseimet? Vagy aki úgy mutogat engem, mint

⁶ Claparède szerint, mint kimutattam, ennyi pihenés elegendő, én inkább neki hiszek, mint G. kollegámnak. R. L.

⁷ Hát az osztatlan beosztás mellett, miután ebéd után kell 2—3 órai pihenő, télen nem ugyanez lámpánál tanul-e? Én felszólalásomban részletesen kimutattam (104. l. 2-ik h.) s a korábbi évtizedek példája is igazolja, hogy osztott beosztás mellett, miután a megosztott fáradság kisebb, s miután délutánra főként szemléleti, gyakorlati tárgyak esnek, „egyenlő körülmények közt a növendék époly, ha nem különb sikerrel fogja másnap tanulómai előkészületeit végezni, mint osztatlan tanórájú kollegája.“ R. L.

aki a *tanárkar munkálkodása ellen*, sőt a *tanári kar ellen* igyekszem hangulatot kelteni: vajjon megértette-e az én visszapillantásaimat? Aki azt is bele tudja képzelni az én felszólalásomba, hogy szerintem „a sárospataki főiskola semmi kívánni valót nem hagy fenn“: mit kelljen annak a szeméről és lelkiismeretéről gondolnunk?!

Ázzal kezdtem a cikksorozatomat, hogy védekezni akarok s nem vádolni és nem támadni. Egész sárospataki — immár 57 évre terjedő multam emlékeivel, ezeknek idézésével igazoltam, hogy engem érdemetlenül érint az a vád, mintha én a döntő gyűlésről való elmaradásommal hozzájárultam volna a kérdésnek Sárospatakra hátrányos kialakulásához. A főiskolai „Értesítők“ egyes adataira is, mint olyanokra hivatkoztam, amelyek az én felfogásomat igazolják, engem igazolnak, aki több mint egy félszázadon át boldog lakója voltam Sárospataknak és hódoló fia a sárospataki Alma-Maternek. Bizony nem Sárospatakért voltam itt boldog, hanem az itt országos becsületet szerzett kálvinista collégiumért és collégiumban. Mit adott nekem Sárospatak? Nem is adhatott semmit — úgy a XX. század modern emberei szempontjából, — mert én nem is kértem és nem is vártam tőle soha semmit. Ha szerény szolgálataimnak szükségét érezte — a hosszú idő folyamán — készséggel beállottam a szolgálói közé s mind a sírig tartó édes emléke marad a lelkemnek az, hogy két ízben veztettem Sárospatak küldöttségét az igazságügyminiszterhez és államtitkárához a *járásbíróság engedélyezése végett, amire főként a jogakadémia érdekében van nemcsak Sárospataknak, hanem a sárospataki főiskolának nagy szüksége.* Ezt a szükségét hangsúlyoznom nekem, bizony-bizony Isten szerint való cselekedet volt. Dr. Sz. S.-nak lehetne emlékeznie egy alkalmi (búcsúlakomai) nyilatkozatomra, a melyet akkor — divatosan szólva — ő is *leszegezett*, — arra t. i., hogy én a sárospataki jogakadémia védelmében, lehető felvirágoztatásában ki fogok tartani a legbuzgóbb, a leglelkesebb jogtanárokkal. De akkor még nem volt *szó mezei* vagy *tanyai jogászokról*; de arra sem gondolt közölnünk senki, hogy a sárospataki jogakadémia alatt mozog a talaj. — Nem így volt?!

Hogy szerintem semmi kívánni való se volna a sárospataki főiskola jövőjére nézve?! Ilyet csak a gyűlölet lelke sugalmazhat én felőlem. Ám tessék végiglapozni *összegyűjtött dolgozataimat* s visszagondolni augusztusi, szeptemberi cikkeimre vagy igazgatói beszédeimre, beszámolóimra... A tisztesség korlátai között újra meg újra követelődtem Sárospatak, Zemplénvármegyével, az egyházkerülettel szemben s kérdeznem kell Dr. Sz. S.-t: olvasta-e azt a cikkemet, a melyet dícséretmondással nyomtatott át a saját lapjába „Sárospatak“ címmel?! Csak ebben az egy cikkemben is nem ott van-e úgyszólván mindaz, amit Sárospataktól igényelnünk lehet s amit Dr. Sz. S.-ék is igényelnek?! Csak más formákban.

Csak alig néhány hónapja történt, hogy egy névtelen cikket intéztem Sárospatak volt diákjaihoz — a *tápinlézet érdekében*. És a hú fiak megható sorban jelentkeztek az áldozataikkal, annyira, hogy minden felsőbb ráhatás vagy hivatalos noszogatás nélkül az eredmény közel van az 5000 koronához. — Mennyi lehetett volna a tekintélyek beavatkozásának ígérete alatt?! — Dicsekedés nélkül szólva — nem első kísérletem volt ez a sárospataki főiskola érde-

kében s nem emliteném, ha a méltatlan vád ki nem sajtolná belőlem. Vezérembereink leveles szekrényei is tehetnének mellettem biznyságot, hogy vajjon aludva néztem-e én a főiskola sorsának alakulását; nem voltak-e gondolataim, javaslataim a javításokra a mentésekre, a szükségletekre s azok fedezésére?!

Igaz, én nem ütöttem zajt a jó akaratommal; nem riasztgattam a nagyközönséget a főiskola felett gyülekező felhők rémlátásaival; nem gyanúsítottam senkit, nem idéztem tanuimul ördögöket és poklokat — mint többen tették, amire Dr. Sz. S. bizonyosan emlékezik.

Emlékeznie kell arra, hogy az ő piacra hurcolt számadatai s az általa szolgáltatott számadatok miként zúditották a gyanú jegét, havát a főiskolára, ennek vezetőire, főként gazdasági választmányára. A végeredmény mi volt? Az, hogy felhatott a dolog az egyetemes konventig s belekerült a főiskolának egy pár szép ezresébe az a tudat, hogy vannak-e hát hűtelenek az iskolai vagyoni kezelése körül?

Most Dr. Sz. S. ezt a heccet újra kezdeni akarja. Nevezett válaszában egész 1878-ig felfárad és kimutatja, hogy Dr. Zsindely István (aki különben nem volt Dr.) és Nagy Gusztáv gazd. v. elnöksége alatt 119,406 kor. 94 fillér hiány támadt a főiskolai közpénztárnál, a Radácsi György elnöksége alatt pedig 1.049.228 kor. 42 fillér, vagyis 1:15-ig 1.168,635 kor. 36 fillér. Kamatokkal és egyébbel jóval több a másfél milliónál.

Ami jellemző ebben a kimutatásban, az 1-ör az a fölénység, amely szerint ezt a kimutatást csak Dr. Sz. S.-hoz hasonló szakértelmű egyén bírálhatja felül, 2-or pedig az, hogy egy hanggal sem mondja meg, hogy ez a temérdek pénz hová lett?! Megették, megitták, elkótyavetyélték, elajándékoztuk?! Vagy a zsebünkben felejtettük?!

Szerencse, hogy — mint cikke végén mondja — ezt a nagy számsort a főisk. igazgató tanács világi elnökéhez is beadta. Így lassanként majd csak kiderül, hogy a gazdasági választmány, az igazgatótanács vagy az egyházkerület vagy mindhárom is bűnös-e a rengeteg hiány előidézésében.

Hogy erre a riasztó lármára volt-e szüksége az akadémiák áthelyezésének — az is kiderül s kiderülhet esetleg egyéb is, amire nagy szükség is lenne, mert többszörösen leszámolt vádaknak ismételtlen való felkavarását a legistenibb türelmű előljáróság sem tűrheti a végítéletig.

Van a nev. cikknek egy pár vakmerően kihívó megjegyzése a Sárosp. Ref. Lapokra s reám, mint vagyionkezelőre és számadás-készítőre, — ezeket én Dr. Sz. S.-tól sértőknek nem veszem. Gyönyörködöm abban, ha tőle gyaláztatom.

Radácsi György.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— A református egyetemes konvent május hó 23.-26. napjain tartotta budapesti székházában f. évi gyűlését. Kenessey Béla püspök, a konvent le, készítője nyitotta meg az ülést szép, bensőséges meleg imával, melyben Isten áldását kérte a konvent munkájára. Utána Dégenfeld József gróf, a konvent világi elnöke üdvözölte a megjelent tagokat. Meg-

emlékezett a múlt évi konventi ülés óta elhunyt konventi tagokról: Baksay Sándor püspökről, Mocsáry Lajos, Kincs Gyula és Bary Józsefről. Üdvözli Kenessey püspököt, aki mint rangban legidősebb püspök, először elnököl mellette. Jelentette, hogy kérvénnyel fordultak a kultuszminiszterhez, hogy a ref. lelkészeket drágasági pótlékban részesítsék; a kultuszminiszter általánosságban nem teljesítette ezt a kérelmet, hanem a napokban értesítette a konventi elnökséget, hogy 250,000 koronát bocsát a konvent rendelkezésére a megszorult lelkészek támogatására. Javasolja a konventnek, hogy úgy a kultuszminiszternek, mint a hadsegélyző bizottság elnökének, az itt jelenlevő Tisza István gróf miniszterelnöknek, köszönetet szavazzanak. (Lelkes éljenzés.) Jelentést tesz továbbá a tábori lelkészi állások szervezéséről, köszönetet mond Ballazár püspöknek, hogy nemcsak a kórházakban, hanem a harcútereken is felkereste a katonákat és megnyitó beszédét azzal az óhajjal végzi, vajha a mostani véres háborút mielőbb a csendes béke váltaná fel. Ezután Sass Bélát és Sárkány Lajost kérte fel ideiglenesen a jegyzői teendőkre ellátására, majd áttértek a tárgysorozat tárgyalására. A tárgysorozat tárgyalása közben a konvent igazolta Zeyk Dánielt, az erdélyi egyházkerület új főgondnokát a konventi tagok között. Sass Béla előadó ismertetie a debreceni egyetem rektorának átiratát az önként hadbavonult ref. theológusok ügyében, akik közül 6 a harcútereken hősi halált halt. Ezeknek emlékét a konvent jegyzőkönyvben örökítette meg. Jelentette továbbá, hogy a konventi elnökség átirat a hadügyminisztériumhoz, hogy a ref. egyházat a tábori lelkészek kinevezésénél gondosan figyelembe vegye, mert a ref. egyház külön önálló egyház és nincs segítve rajta, ha a ref. tábori lelkészek pótlására osztrák evang. lelkészeket neveznek ki. A doberdói fensíkon ref. templom épült, melyet Vas Antal lelkész József királyi herceg jelenlétében szentelt fel. Nagy Károly előadó terjesztette ezután elő a liturgiai bizottság jelentését az új agendás könyv tárgyában, melynek szövegét a bizottság a püspökökkel egyetemben kompromisszum alapján állapította meg. A jelentéshez elsőnek Tisza István gróf szólalt fel, aki kijelentette, hogy csak az úrvacsorai szertartáshoz kíván röviden hozzászólni. A világ legmélyebb és legszebb szertartása az úrvacsora, mert nemcsak a lelkész tesz hitvallást a maga hitéről, hanem egyúttal a hívő is. Ez a hitvallás ne bírjon olyasmivel, ami zavarná a szertartás magasztosságát. Az a nézete, hogy nem szabad a dogma terén odáig menni, hogy lelki konfliktust idézzünk elő akár a lelkésznél, akár a hívőnél. Lehet valaki nagyon jó református, a nélkül, hogy az itt lefektetett hivataltos dogmában bízna. Jó lelkész lehet az, aki nem hiszi a testben való feltámadást. Az úrvacsorát meg kell fosztani dogmatikus részétől és tért engedni az egyéni meggyőződésnek, mert hisz éppen ez a ref. vallás nagy erkölcsi tőkéje. Az itt bemutatott új szöveg a régi szöveggel szemben némi haladást mutat ugyan, de ebben is vannak még dogmatikus részletek, mint a már említett testi feltámadásban való hit és az eredendő bűn hite. Tisza azt javasolja beszéde végén, hogy az úrvacsorai kérdésben a liturgiai bizottságnak a kompromisszum előtti eredeti javaslatát fogadják el. Ballazár Dezső püspök azt a felfogást vallja, hogy aki nem hisz az

úrvacsora szertartásánál lefektetett három kérdésben, az mondjon inkább le az úrvacsora-szertartásban való részvételről. *Tüdös István* püspök csatlakozik *Baltázár doktor* fejtegetéseéhez, mire újból *Tisza István* gróf szólalt fel és kijelenti, hogy az egyház kimondhatná elvégre azt is, hogy kizárják mindazokat az egyházból, akik nem hisznek az egyház hivatalos dogmaiban, de természetesen erre nem gondol senki. Még részletkérdésben sem szabad se a lelkészt, se a hívőt erkölcsi kényszer elé állítani, vagy pedig a lelkészt abba a kényszerhelyzetbe hozni, hogy hazudjék az Ur színe előtt. *Kenessey Béla* dr. püspök a gyűlés engedelmével az elnöki székéből szól hozzá a kérdéshez és a testben való feltámadás kérdésére vonatkozólag egy új szöveget terjeszt a konvent elé. *Tisza István* gróf erre visszavonja előbbi indítványát és azt javasolja, hogy adják vissza az egész ügyet a liturgiai bizottságnak azzal, hogy *Kenessey* püspök beszéde szellemében változtassanak az úrvacsora-szertartás szövegén. *Nagy Károly* előadó azt javasolja, hogy a liturgiai bizottságba a kérdés tárgyalására hívják meg a főgondnokokat is, hogy ne csak püspök és theologus foglalkozzék e kérdéssel. *Tisza István* gróf helyesli ezt a tervet és kéri a konventet, hogy ne döntsön sietve ebben a nagyfontosságú kérdésben, de semmiesetre ne tegye ki e kérdést szavazásnak, hanem ha hosszabb ideig tart is, mindenesetre kölcsönös megállapodás útján állapítsák meg a végleges szöveget. A közgyűlés ilyen értelemben határozott és az agenda könyv ügyét a jövő esztendei konvent elé utalta. Május 24-én mindenekelőtt a közös protestáns bizottság tagjait választották meg titkos szavazás útján, azután a könyvtárbizottság jelentését terjesztette elő dr. *Antal Géza*, majd *Benedek Zsolt* konventi titkár olvasta fel az énekügyi bizottság és az 1848. évi XX. t.-c. végrehajtása ügyében küldött bizottság előterjesztését, valamint a lelkészi nyugdíjintézeti végrehajtó bizottság jelentéseit. A tanácskozások során dr. *Boér Elek*, az erdélyi egyházkerület főgondnoka, mint előadó bemutatta a közjogi bizottság előterjesztéseit. Az egyházkerületek kérése alapján a konvent részletes előterjesztést tett a kultuszminiszterhez, hogy az állami anyakönyveknek a lelkészek részéről hivatalosan való betekínthetése és feljegyzések eszközölése megengedtesse. Ugyancsak *Boér Elek* előadása alapján tudomásul vette a konvent a halasi alapítványok refundációját és elintéztett huszonkét alapítványi ügyet. A paróchialis könyvtárbizottság jelentése szerint *Ravasz L.* Homiletikája, *Horváth J.* bölcsészettörténete és *Vargha Zs.* Az ó-kori népek vallása c. munkája rövid idő alatt szétküldetnek; készen lesz még ebben az évben *Forgács Gy.* Belmisszió kézikönyve, a Bibliai Lexikon ügye is halad. A XVI—XVII századbéli magyar prot. irodalomtörténeti könyvre hirdetett pályázat eredménytelen maradt, az egyházi törvény- és szabályrendelet gyűjteményre egy pályamunka érkezett, amely bírálat alatt van. A kápláni kongrua-bizottság jelentése szerint állandó káplántartartó hely lesz, a püspöki és esperesi helyeket nem számítva: Dunamelléken 47, Dunántúl 35, Erdélyben 32, Tiszáninnen 61, Tiszántúl 107. (A drágasági pótlék kiosztása kerületenkint a lelkészek száma szerint fog eszközöltetni s így kap Dunamellék 35000, Dunántúl 35100, Erdély 66750, Tiszáninnen 41875, Tiszántúl 71275 K-t).

— **Nyílt válasz Farkasfalvi Farkas Géza főiskolai igazgató-tanácsos és egyházmegyei tanácsbíró úr nyílt levelére.** Igen tisztelt igazgató-tanácsos és tanácsbíró úr! A „*Sárospataki Ref. Lapok*” szerkesztősége útján hozzánk intézett nagybecsű felhívására tisztelettel van szerencsénk kijelenteni, hogy ama meggyőződésünk, mely szerint a magyar református egyháznak ma már egyetlen két fakultású főiskoláját úgy lehet csorbitatlanul fentartani és a virágzás magas fokára emelni, ha azt egy nagyobb városi központba, ennek fejlettebb társadalmi, kulturális és gazdasági környezetébe s hathatós anyagi támogatása alá helyezzük — ma sem változott meg. A jelen helyzetnek s a jövőendő alakulatoknak újabb megújabb komoly mérlegelése csak megerősített bennünket meggyőződésünkben. A felvetett nagyfontosságú kérdés eddigi megvitatása során pedig egyetlen olyan súlyos argumentum sem hozatott fel, a mi e meggyőződésünkben bennünket megingathatott volna. Az egyházmegyéek többségének állásfoglalása — bármilyen tisztelettel viseltetünk is a magunk részéről az ellenkező meggyőződés iránt — szintén nem olyan érv, ami bennünket álláspontunk megváltoztatására és az alkotmányos uton, illetékes hatóságunk elé terjesztett tiszteletteljes javaslatunk visszavonására bírhatna. Hiszen a protestantizmus s közelebbről a kálvini szellem ereje épen abban áll, hogy lelkiismereti kérdésben külső tekintélyt nem ismer s legkevésbé épen a numerikus többség tekintélyét, mely oly sokszor vált már kisebbséggé a felismert igazság mindent legyőző hatalma előtt. Végtelenül fájna a mi lelkünknek, ha egy igénytelen reformjavaslat miatt „*egyenetlenség és széthúzás*” támadna az „*egyházkerületben*”, tehát épen Jézus szerető szívű szolgáinak és az ő evangéliuma fénkölt lelkű munkásainak tiszteletreméltó társaságában. Ez volna úgy reánk, mint a nagy és szent ügyre nézve a legsajnálatosabb. Ezt mi el sem tudjuk képzelni, hiszen ezt az eshetőséget a mi szerény emlékiratunk sem nem célozta, sem nem szolgálta. Ellenkezőleg a legteljesebb bizalommal vagyunk az iránt, hogy egyházkerületünk illetékes tényezői, akik mindenkor kellő méltánnyal viseltettek a tanári karok kebelében felvetődött eszmék iránt s az ilyen eszmék napvilágra hozásához szükséges lelkiismereti szabadságot mindenkor a legteljesebb mértékben biztosították: — ma sem fognak velünk szemben a szabad fejlődést annyiszor megakasztó rideg álláspontra helyezkedni, hanem megfelelő módot nyújtanak és kellő időt engednek a főiskola jövőjén és felvirágzásán csügghő szívünk-lelkünk mélyéből fakadt reformgondolatnak egyházkerületünk közönségének lelkében való megérlelődésére, a mi — hitünk szerint — nemcsak főiskolánknak, hanem egyetemes református főiskolai oktatásügyünk, sőt egész református anyaszentegyházunk javára és üdvére fog szolgálni. Erre kérjük mi viszont, igaz szeretettel és bizalommal Méltóságodat s vele együtt azokat az illetékes tényezőket, akik az általunk beterjesztett javaslat sorsa felett dönteni hivatottak lesznek. Fogadjon Méltóságod a sárospataki akadémiai tanári kar őszinte, igaz tiszteletének nyilvánítását. Sárospatak, 1916. június 1. A tanári kar nevében *Rohoska József* akadémiai igazgató.

— **Választások.** A sárospataki főiskola akadémiai igazgatójává az 1916—1917. iskolai évre *Rohoska*

József theol. tanár, f. évi rektor, a theológiai kar dékánjává *Novák Lajos*, a jogi kar dékánjává *Dr. Szabó Sándor* f. évi dékánok választottak.

— **Nyilatkozat.** Nagyon sajnálom, hogy az *ungi* egyh.-megye közgyűlésének a sárospataki akadémia áthelyezése tárgyában hozott s múlt számunkban közölt határozata csak a szedés után, a korrektura alkalmával került szemem elé, mert máskülönben, — miután mint határozatnak a szövegén nem változtathattam volna — a tanári kar ellen használt sértő kifejezése miatt kénytelen lettem volna előtte a lap sorompóját lezárni. Hogyan lehessen a lap szerkesztőségének e fontos kérdés megvitatásánál a személyeskedést kizárni s az objektivitást megőrizni, ha az egyházmegyei gyűlések, illetőleg a gyűlési határozatot fogalmazó jegyzők sem tartják ezt az elvet tiszteletben? Mikor fogják már némely egyházmegyei jegyző urak megtanulni, hogy erős álláspontot és argumentumot is lehet nemes, méltóságos hangon és szavakkal kifejezni? hogy a tanárkari indítványról lehet a tanári kar sértegetése nélkül is szólni? Minek adnak ezzel is fegyvert Patak (a nagyközség) ellenfeleinek kezébe! *Dr. Rácz Lajos*, felelős szerkesztő.

— **Konfirmációi ünnepély.** Főiskolánkban június 1-jén, áldozócsütörtökön d. e. az imateremben folyt le a konfirmációi ünnepély a tanári kar, a tanuló ifjúság és az érdeklődő közönség jelenlétében. 24 gimn. növendék (23 IV. oszt. és 1 V. oszt.) konfirmáltatott, akiket *Harsányi István* főgimn. vallástanár négy héten át (heti 2 órán) készített elő s ugyanő végezte a szertartást is. A felemelő ünnepély a következő sorrend szerint folyt le: 1. Ének: „Mennyben lakó én Istenem...” Orgonakisérettel énekelte a gyülekezet. 2. Előfohász. Szertartási beszéd. 3. A gimn. vegyeskar éneke. (Szövege Dr. Gulyás Józseftől, zenéje H. Bathó Jánostól). 4. Vizsgálat. Fogadtatás. 5. A ref. hitfelekezet öntudatos tagjai közé való felvétel, feljogosítás az Urvaországba való élésre s az önálló gyülekezeti tagok jogainak gyakorlására. 6. Kézfogás. 7. Kétszólamú gyermekkar éneke. (Szövege Dr. Gulyás Józseftől, zenéje H. Bathó Jánostól). Harmonium és zenekisérlettel. 8. Megáldás. Konfirmáltak éneke. (37. dics. 3. v.) 9. Gyülekezeti imádság. A gyülekezet megáldása. 10. Gyülekezeti ének. (179. dics. 10. v.)

— **Uj theol. magántanár.** Vass Vince dunántúli püspöki titkár a rendszeres theol. szakcsoportból Pápán theol. magántanárrá képesítettett.

— **A Sárospataki Öltalmazó Liga** alapszabályainak elkészítésére kiküldött bizottság a maga tervzetét a május hó 28-án Budapesten, a Lónyay-utcai Ref. Főgimnázium disztermében tartott gyűlés elé terjesztette, amely az alapszabályokat szakaszonként letárgyalta, elfogadta s azoknak a m. kir. belügyminiszterhez való fölterjesztését elhatározta. Az alapszabályokon kívül egy ügyrendre is szükség lesz, melyet egy bizottság fog elkészíteni. A gyűlés az ügyek intézésére néhány tisztviselőt választott. A teljes tisztikar megválasztása az alapszabályok jóváhagyása után a Sárospatakon tartandó nagygyűlésen fog megtörténni. Dr. Waldapfel János a gyűlésen Miskolcra tartott érdekes és figyelemmel hallgatott előadást, melyben azt fejtegette, hogy Miskolcon kereskedőket, iparosokat, mezőgazdákat nevelő felsőbb iskolákat, különösen pedig gazdasági főiskolát kel-

lene létesíteni. — A Liga vezetősége különösnek, de egyben jellemzőnek is találja, hogy a Sárospatak c. lap a Liga megalakítását előkészítő munkálatokat viccelődéseivel lekicsinyelni igyekszik, holott a Liga, mint ismeretes, a sárospataki főiskola fejlődésének előmozdítását tűzte ki főfeladatául.

— **Érettségizők tanfolyama.** A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter rendelete alapján, főgimnáziumunkban is tanfolyam nyílt az 1898-as évfolyamú s a legutóbbi népfőlkelői szemlén katonai szolgálatra alkalmasnak talált ifjak és a megelőző évfolyamú tényleges katonák számára. A tanfolyam május 25-től június 25-ig tart. A résztvevők (30) közül 19, legnagyobb részben a frontról jött katonák, 11 pedig a VII. osztályt végzett növendék. A tanfolyam tagjai a tanfolyam végén szóbeli vizsgálatot fognak tenni s ez alapon érettségi bizonyítványt kapnak.

— **A homonnai helyettesítési ügy. (Válasz.)** E lap 22-iki számában Böszörményi Sándor homonnai missiói, jelenleg tábori lelkész szövé tette a f. zempléni egyházmegyének az ő helyettesítésével kapcsolatban hozott határozatát s ebben az előadónak (aki én vagyok) a személyét is érinti. Miután azonban ez a határozat főt. egyházkerületre felterjesztetik s az egyházkerület őszi közgyűlésének alkalmával leendő kérdést tárgyalni és pedig a Böszörményi Sándor által kiállított missiói jelentés és ezzel összefüggő iratok alapján (amelyek az egyházmegyei határozatnak is alapját képezték) s nem hangulatot keltő cikkek szerint: én, az ő cikkével s invektíváival sem foglalkozom. Gálszécs, 1915. máj. 30. *Péter Mihály*, a felsőzempléni egyházmegye főjegyzője s missiói előadója.

EGY TÁBORI LELKÉSZ HARCTÉRI NAPLOJA

Írta: PAPP GÉZA tábori ref. lelkész.

E gondolatokban és írói szépségekben gazdag naplójegyzetek egyaránt érdeklik a harcoló és beteg katonákat, a lelkészeket, a tanuló ifjúságot, általában a nagyközönséget. Méltó feltűnést keltettek azok előkelő fővárosi napilapokban. A darék szerző hosszú időn át teljesített tábori lelkézi szolgálatával, lelkesítő beszédjével tiszteletet szerzett mindenfelé, ugyanannyira, hogy *Jenő kir. herceg főparancsnok saját címerével és monogrammjával* ellátott gyűrűvel ajándékozta meg és megengedte, hogy ezt a háborús könyvét neki ajánlhassa. A könyv tartalma: Buzdító beszéd a katonákhoz ütközet előtt. — Buzdító beszéd a honvédekhez az Isonzó mellett. — Adventi imádság. — Levél a harctérről. — Fekete farsang. — Március idusán. — Őszi imádság. — Harctéri jegyzetek. — Tábori istentisztelet a doberdói fensíkon. — Honvédtemetés az Isonzó partján. — Jéhu uralma. — A honvéd kötelességtudás.

A 160 oldalra terjedő 16^{1/2} és 10^{1/2} nagyságú zsebbe tehető könyvecskének bolti ára elegáns vászonkötésben I. kor. 80 fill. 10 drb. vételnél I. kor. 50 fill., 25 drb. vételnél I. kor. 40 fill., 50 drb. vételnél I. kor. 30 fill., 100 drb. vételnél I. korona 20 fill.

Kapható:

Hegedűs és Sándor
protestáns irodalmi könyvkiadóhivatalában DEBRECENBEN.

SÁROSPATAKI REFORMÁTUS LAPOK

A TISZÁNINNENI REF. EGYHÁZKERÜLET ÉS A SÁROSPATAKI FŐISKOLA KÖZLÖNYE.
MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

ELŐFIZETÉSI DIJ		Főszerkesztő	Felelős szerkesztő és kiadó	HIRDETÉSEK DIJA:	
		RADÁCSI GYÖRGY	DR. RÁCZ LAJOS	Egész oldal	32 Kor.
Egész évre	10 Kor.	Főmunkatársak:		Fél	16
Félévre	5	HARSÁNYI ISTVÁN	DR. BUZA LÁSZLÓ	Negyed	8
				Nyolcad	4

TARTALOM : A pünköshti csoda. — Nagy Béla: Aggodalmak és kérelmek. — Szilva István : Csoma István. (Nekrológ). — Mutatvány a kassai emlékiratból. — Cs.: A főiskolai igazgató-tanács ülése. — Évzáró napok főiskolánkban. — Vegyes közlemények. — Hirdetés.

A pünköshti csoda.

Apost. Czelek. II. 8.

A mai napon felhangzik templomainkban, a gyülekezetek ajkain: „Áldott Szent Lélek, reánk szállj, hogy e Krisztustól gyűjtött nyáj Örvendezhessen a Pünkösztbe!” De pünköshti ünnepi örvendezésünk, sajnos, nem lesz ment szíveinkben némi szomorúságtól, mégha a legfényesebb ragyogással vár és fogad is bennünket templomainkban és szíveinkben a tavasz pompája. Nem csupán arra a szomorúságra és gyászra gondolunk, amely fekete ruhát visel; ez is bizonyára ott lesz és kitárja szívét a vigasztalás után, — hanem arra a tömeges szomorkodásra, az egész keresztyénség szomorúságára amiatt, hogy a hajdankor pünköshti csodája most látszólag az ellenkezőjére változott. Akkoriban, a Jézus szentlelkétől megihletett első keresztyén hivek nem győztek eleget csodálkozni afölött, hogy mindnyájan: parthusok, médek és elamiták megértették egymás nyelvét, ugyanazon a nyelven szólottak. Ma szerencsésen odáig jutottunk, hogy a keresztyén népek általában nem ismernek egy közös nyelvet, amelyet értenének, hogy nem értik többé egymást és a mindnyájokkal közös evangéliumot, és minden nap még jobban eltávolítja őket egymástól: a parthusokat, a médeket, meg az elamitákat.

Ha e tény fölött egész lelkünkkel szomorúságba merültünk, megint fölemeljük fejünket s mély sóvárgással énekeljük: „Jövel Szentlélek Úr Isten, töltsd bé szíveinket épen!” — Hittel, szeretettel és buzgósággal kérjük Istent a magunk javára és minden keresztyén testvérünk javára, hogy azt a nyelvet, amelyen ma hozzánk beszél, a háború nyelvét tegye közöttünk ama közös nyelvvé, amelyet mindnyájan úgy értünk, mint az anyanyelvünket, tegye közöttünk uralkodó nyelvvé. Ez lesz, ez kell, hogy legyen a mai nap pünköshti csodája!

Hiszen mi, a háborúban résztvevő és szenvedő népek, mindnyájan egy és ugyanazon sors részesei vagyunk; egyforma érzések suhannak át mindnyájunk szívére; ami az én lelkemet összeszorítja vagy föl-emeli, ugyanaz szorongatja vagy duzzasztja az olasz és orosz harcosok és polgárok szívét is. Nemcsak az

ágyúk nyelve, a csatavonalon innen és túl, alapjában véve egyforma hangzású, hanem a háború egész benyomása, annak az emberi lélek mélyén való átérzése és feldolgozása, abban Isten akaratának fölismerése is végtére mindenütt egyforma, — sőt ugyanaz.

Azzal az irányzattal, amely az egyeseket, népeket, kulturákat egymással szembeállítja, hogy egymástól örök gyűlölettel forduljanak el, párhuzamosan él és munkál az emberi lelkekben az ellentétes hatóerő: a legrettenetesebb szenvedés, a legsúlyosabb nyomorúság, a legszentebb felháborodás közös tapasztalása. Ehhez járul a közös vágyakozás a dolgok ezen rendjének megváltoztatása, jobbrafordítása, a béke áldásainak földerülte iránt; a hallatlan új feladatok közös átérzése, amelyek reánk várnak, hogy újra fölépítsük azt, ami részben a mi bűneink folytán is leromboltatott, egy új jobb világot teremtsünk annál, mint a régi volt. Ime „halljuk őket, hogy kiki a saját nyelvén szól, amelyben születünk!” Előbb halkabban, majd egyre hangosabban, míg nem bírnunk többé ellenállni és egészen az eljövendő új időnek szenteljük magunkat.

Áldott Szent Lélek! reánk szállj,
Hogy e Krisztustól gyűjtött nyáj
Örvendezhessen e Pünkösztbe.
Világosítsad elménket,
Biztasd köztünk a félénket,
A sérelmes szíveket kösd be.
Minden hidegséget űzz el,
Ama mennyei szent tűzzel!

Mindez ma még csak reménység, ígéret, imádság, még a türelem tárgya. De a keresztyén pünköszt-ünnep mindezt nemcsak lehetőséggé, hanem boldog valósággá varázsolja a szentlélek hitétől felmagasztosult szemeink előtt!

Aggodalmak és kérelmek.

„Félve szólamllok meg, látván a nevezetes többséget, mely javaslatunk sorsát már előre elhatározá . . .” Igen, már előre, mielőtt jól számba vették volna: mik is a szükségletek, melyek föltétlenül kielégítést várnak s megállapították volna: ki lehet-e

azokat csakugyan itt elégíteni? Indította pedig erre a mi döntésre hivatott atyámfiai a főiskola iránti szeretet.

Nekem a szívembe nyilallik, ha valaki azt mondja rólam, hogy nem szeretem eléggé a főiskolát. Kevés ember kapott tőle többet az életben, mint én; tehát kevés embernek van arra annyi oka, mint nekem, hogy szíve szerint szerezze az alma matert. De — ki lehet bíró az én szívem, a mi szívünk szeretete fölött? . . . Ajánlom a hamar ítélkezők figyelmébe, hogy „az Ur az, aki engem — minket, *mindnyájunkat* — megítél”.

Nekem úgy tetszik, hogy azok, akik a főiskola szeretetét hangsúlyozva támadnak ellenünk, nem mindnyájan *lélek szerint járnak*; hanem sokan vannak, akik a főiskolából fetist csinálnak; sőt némelyik ember szájában a szeretet zengő szava mintha ezt jelentené: „Nagy az efézusi Diana!” (. . . Így van-e valóban? Csak az Isten tudja!)

De profundis: szívem aggodalmainak, félelmének mélyéről kérem a hivatalosokat: ne siessék el a végleges döntést. Atyámfiai, férfiak, a főiskola iránti szeretet kötelez benneteket arra, hogy ne mondjátok ki a végső szót, mielőtt mindent, de *mindent* jól számba nem vettetek. Emlékezzetek! Két ízben lett volna rá alkalom, a régebbi és közelebbi multban, hogy főgimnáziumunk részére az államsegélyt igénybe vegyétek. „Nem kell!” az volt akkor a hivatalos határozat, melyet szintén a főiskola iránti szeretet inspirált. És — alig egy évtized múlva folyamodni kellett az államsegélyért. De az elmulasztott évek kárát pótolni — ki tudja: lehet-e valaha? . . . Ha most megint siettek azt mondani: „Nem kell!” és néhány év múlva mégis ki fog tűnni, hogy a tanári kar javaslata az élet jogának parancsszava volt, melyet ti nem akartatok meghallgatni?! . . . Ezt a mulasztást — félve félek — helyrehozni nem lehet soha! . . .

A pataki főiskola minden áldozatot megérdemel tőlünk, csak azt nem, hogy egyházkerületünk felső oktatásának jövőjét feláldozzuk az ő dicsőségeért. Mi a dicsősége a főiskolának? Az, ami a Krisztusé volt, hogy szolgált. Szolgált eredményesen az Isten által elébe kitűzött célt. És mert mai erejével már nyilván nem tudja egész szolgálataát kellő eredménnyel végezni, sokan hajlandók levágni a félkarját, hogy a másik épen maradjon. Pedig az amputációnál bölesebb dolog az átfarmálás, a levegőváltoztatás, mert ez mindakét karját megmenti a szolgának.

„Igen, de más helyen nem lesz már az a mi szolgánk! A pataki akadémia szelleme oda lesz, ha Miskolcra átvisszük.” Nincs ebben a féltésben kishitűség? Ha az első keresztyének ilyenformán gondolkodtak volna, akkor az evangéliomot nem merték volna Palesztinán kívül hirdetni; akkor mindig Jeruzsálem, a szent hagyományok, emlékek városa maradt volna a keresztyénség központja. De akkor a keresztyénség nem is maradt volna meg sokáig. Ennek a beszédnek a logikája azt parancsolja a mi egyházi hatóságainknak, hogy híveinket óva intsék a katolikus városokba való költözéstől, mert egy Egerben, Esztergomban elnyeli az örvény a kálvinistákat. Dehogy nyeli! Egy-egy hűséges pásztor vezetése mellett szépen fejlődnek ott a mi kis gyülekezeteink. És mi féltjük az akadémiánkat, szellemi erőnk legtöbbre hivatott tényezőjét, ápolóját, hogy

Miskolcon, a ref. püspökök kedvelt lakóhelyén nem lesz képes hiven, sikerrel végezni a maga hivatását!

— A kassai r. k. püspök s az esztergomi érsek környezetében örülnek az emberek, hogy az akadémia már Patakon marad (a Liga megindítója e két városból tömeges üdvözlét kapott már az első napokban). Minket ez nem ejt gondolkozóba. Mi közöttünk csak dül a testvérharc s távolban-közelben búslult gerjedezéssel, nagy haraggal szólnak az atyák a hűtlen akadémiai tanárokról. Ti haragvó atyák! tisztelettel kérdezem: bölesen teszi-e a hosszú éjszakát kedvelő ember, ha a kakasra haragszik, amiért azt kiáltja, hogy virrad? . . . Nekünk fáj legjobban, hogy most azt kellett kiáltanunk, hogy akadémiánk fölött — alkonyodik.

Herostratesek! ezt a nevet is megkaptuk már a többi díszítő jelzők mellett. Mert hogy mi felgyújtottuk, illetőleg le akarjuk rombolni a múlt dicsőségének templomát. Jó lelkiismerettel még az ilyen kemény beszédek sem nehéz elviselni, rábízván az utókorra, hogy ítéljen majd elfogulatlanul a mai elítéltek és elítélők fölött. És ha évtizedek múlva, vagy tán hamarabb is, ki fog tűnni, hogy a javaslatunkat elutasító határozat megölte az akadémia jövőjét, mert az Patakon csak elsorvadhatott, a szerencsésebb versenytársak mellett az utolsó helyre szorult? Ki lesz akkor méltóbb a Herostrates névre: az-e, aki a múlt dicsőségeért nem akart lemondani a jövő dicsőségéről, vagy az, aki a múltért a jövő dicsőségének templomát rombolta le? . . .

Atyámfiai, férfiak! az én tusakodó lelkemnek, fájó azivemnek úgy tetszik, hogy ti a ti atyáitok hagyományait elébe teszitek az örökkévaló Isten örök törvényének. Örök isteni törvény az élet, a fejlődés joga, sőt kötelessége. És örök törvény az is, hogy a reánk bízott talentumokat úgy kell forgatnunk, hogy azok mennél több kamatot hozzanak — a talentumok urának hasznára, dicsőségére . . .

„Mintha temetésre jöttem volna” ezt mondta egy elbúsult lelkes kálvinista férfiú egyik pataki egyházi gyűlésen, a nagy vitás kérdésnél. Az én lelkem pedig feltámadásról álmodozik, látásokat látván. Feltámadt a pataki főiskola nagy fejedelema, asszonya, kinek halála óta nem volt nekünk itt fejedelmi pártfogónk s azt mondja a mi lelkünknek: „A fejedelmi idők nem térnek vissza többé, hanem átveszi a fejedelmi pártfogók szerepét egy munkás, törekvő polgárokból álló város. Fogadjátok el az ő dús segítségét. Vegyétek úgy, mintha én magam adnám. És legyen rá gondotok, hogy az a város mindig kegyes fejedelema-asszonyként viselkedjék veletek szemben. Az alumnusok apraja maradjon itt; a mai időben jobb nekik a nagyoktól külön élni, tanulni; a nagyja pedig menjen abba a másik városba. Menjetek. Ne féljete, csak higgyjete. A ti hitetek építse meg azt a várost, az önként adott kövekből, olyan hegyen épült várossá, mint aminő volt ez az én városom az én földi életem idején! . . .”

Igen, mi hiszünk, mi látásokat látunk s a bántalmakat, a nagy vitával járó meghurcoltatást úgy viseljük, mint egy jobb és szebb jövő születését megelőző vajadás fájdalmait. Ezeket elviselni nekünk illik első sorban. Ezzel a tudattal megyünk az egyházkerületi gyűlés elébe — ostorozott fiak — egy *kérelemmel*, melyre a szörnyű idők terhe kényszerít bennünket. Családjaink, gyermekeink számára kérünk segítséget, mert

már az inség kopogtat ajtónkon. Voltak közöttünk, kik e lépésünket nem helyeselték az őszi elutasítás után. De a többség leküzdötte büszkeségét s a szigorú kénytelenségnek engedve, megint kér. Hiszen az ősz óta sokszorosan súlyosabb lett az élet gondja! A ref. egyház 27 középiskolája között csak kettő van már, amelyik családi pótlékot nem ad tanárainak, a pataki az egyik; a többi theol. akadémiák pedig mind adnak. Ez atanári kar boldogabb időkben szép ezereket rakott össze az új Vay-Mocsáry-alapítványra, tudott önmaga patrónusa lenni iskolájának. Ez a tanári kar önérzettel kérhet. És a deficit? Arról a tanári kar nem tehet. Nem tehet arról, hogy az utóbbi években két tanár ügye tízezrekbe került a főiskolának; arról sem, hogy pár évvel ezelőtt az egyházkerület püspökének beiktatása ezekkel terhelte még a főiskola pénztárát.

„A pataki iskolában nem lesz családi pótlék — mondotta valaki, — mert a tanárok nem jól bának sem a világi urak, sem a papok fiaival.“ Képtelenség, hogy ez az indokolás helyes es igaz legyen. Azonban — itt már hozzátok hadd szóljak, t. tanártársaim — szálljunk magunkba s revideáljuk nevelési elveinket és gyakorlatunkat. Hibátlan ember bizonyára nincs közöttünk. De mindnyájunknak törekednünk kell arra, hogy e részben feddhetetlenek legyünk; nem annyira a jutalomért, mint inkább azért, hogy a kemény elbánást is teljesen nyugodt lelkiismerettel tudjuk elviselni. Az „uraink“ fiairól — sajnos — nem lehet szó, hisz ezeknek az irmagja is alig található iskolánkban. Hanem gondoljunk a papfiúkra. Ha tán eddig elfelejtettük volna, most jól vessük elménkbe, hogy papok és tanárok testvérek tartoznak lenni, az egyház és iskola tisztességéért. A szigorúság mellett, melyről épen az ő érdekekben nem szabad lemondanunk, mutassunk mindig szeretetet a papfiúk iránt. Mint egy jeles írónk írta be. Vámosy Mihályról, mi is a tekintetünkkel simogassuk meg mindeniknek az arcát. Nézzük úgy a papfiúkat, mintha ők mind a mi fiaink volnának. — Tehát kiváltságosakká tegyük őket? Mit fognak szólni a többi diákok? — Nos, hát azokat meg tekintsük úgy, mintha ők is mind — papfiúk lennének!

Nagy Béla.

Csoma István.

1843. okt. 3. — 1916. február 9.

Az egyre ritkuló őserdőnek kidőlt vele egy magánosan álló szálfája; a rásonyi Csoma-kastély pipázó szobájának egyhangúságát a sírbolt csendességével váltotta fel a nyakas kávinista, kuruc magyar. Álmát, tudom, nem háborítja semmi, mert elszállott lelke adósság terhét nem vitte magával. A rokonszivek porai mellett azóta már szép csendesen porladozik. Hozzá közel hamvadt el az édes apám, aki jóval négy évtizeden túl meghitt papja, megértő és megértett barátja volt. Az Isten kegyelme haló poraikban sem vetette őket messze! Azon a kis temetőn hát az én lelkem sokszor fog még gyászolva járni: az édes apám, meg a keresztapám nyugvó helye körül.

Ott született — abban a kicsiny faluban, amely sokak szerint még ma is az Isten háta megett van, de amelyet ő jobban tudott szeretni a kerek világ minden helységénél, ámbár se hire, se látnivalója, semmi szépsége nincs. Oh mi is adja az édes szülőfalunak azt a láthatatlan bűbajt, mely szívünket úgy megejtí? Ott született 1843. október 3.-án. Az anyakönyvi bejegyzés szerint szülői ragyolci Csoma Sámuel és csáti Gábor Zsuzsánna. Abban az eldugott fészekben dajkálták-nevelgették, évek múlva onnan neveltették felsőbb iskolákban, amikor alkalma volt már szélylyel nézni a világban. Láthatott, találhatott volna Rásonynál szebbet, jobbat, ifjú szívnek tetszetősebbet, de a lelke az első szerelem minden varázsával oda nőtt már szülőfalujához s mintha hűséget esküdött volna neki, diákévei múltával embezzé lenni haza ment. Haza vitte a szülőföld, egyben a magyar föld szeretete, amelyet idegen kézen, még bérlő kezén látni is aligha tudott volna könnyezés nélkül. Tanuljanak, oh tanuljanak tőle földet szeretni, földet imádni, akiknek a lába alól olyan könnyen el-kiszalad az!

A sátorkaróit nem verte le sehol. Az az ősi telek kellett csak öneki! Elég a határja, sok az akác-fája; csaltját, bokrait fülemile járja. Attól megtanulhat rejtett fészken élni, rejtett fészek ölen üdvöt keresgélni. Úgy remélte. Megpróbálta.

Feleségül vitte oda Miklós Máriát — Szabolcsból, — aki csaknem félszázados házasság után özvegységben gyászolja most. Oh, ha az emberi szívben hétpecsétetes zár alá van rejtve a boldogság, mind a hét pecsét felpattant, mikor a fia megszületett, hogy az édes apa mérhetetlen boldogságát minden ember lássa. Akkor sutogott talán leglágabban a sok vén akác; akkor csattogott talán legjobban a sok fészken ébredő fülemile, mikor ölébe adták a fiát! Azután... azután nem sokára, hét éves korában meghalt az egyetlen fiú. A vesztés keservében vergődő édes apa lelkén olyan sötétté lett a gyász, mintha az a sok vén akác mind-mind oda borult volna s mintha annak a sok fülemilének a szíve egyszerre nyögte volna el végső dalát, olyan panaszos lett a zokogása! Ez a sebe nem hegedt be, ezt a gyászt holtig hordta. Pedig a kárpótlás nem maradt el. A ma élő magyar asszonyok egyik legnemesebbjével: farkasfalvi Farkas Gézánnával áldotta meg az Isten. Mert áldás lett a házban Csoma Mária, áldás lett még inkább az apai szíven. Féltebb szeretettel, szentebb tisztelettel apát nem vehet körül gyermek, mint amiben Csoma Istvánnak része lett. De viszont gyöngédebb apai szeretet sem ölelt még gyermeket, mint aminővel keblére vonta leányát Csoma István. És a szíven mégis csak fájt a seb... Hordozta a régi fájdalmat, melynek gyógyító balzsamát olyan igen bőven adta neki az Ur. Most mind a kettőt elvitte magával: a régi fájdalmát s örök szeretetét.

Nem tudom, mert minden szívnek van egy rejtett zuga, honnan gyöngyhalász sem hozhatná fel, ami belé van temetve s így a Csoma István szíve sem nyilott ki egészen soha. De a látszat, az évtizedes s mindegyre ridegebbé lett zárkózottság azt engedte következtetni, hogy a saját mértéke szerint — boldogság dolgában adósa maradt az élet. Utolsó éveiben már közel állott az embergyűlölkökhöz s úgy számlálhatta napjait, mint akin valami nehéz átok

fogant meg. Óh, hogy az Istentől nagy jó kedvből adott, nemes leány s annak minden tiszteletre érdemes férje s minden szép reményre jogosító három fia sem lett neki elég kiengesztelésül!

Ki tudja, ki tudja, hogy is tud a szív egyszerre viselni tenger fájdalmat és mérhetlen szerelmet!? Vagy tán éppen azért, mert szív??

(Vége köv.)

Szilva István.

Mutatvány a Kassai Emlékiratból.

V. r.

Minket ugyan nem kérdeztek meg, hisz nem is igényeltük azt, — mindazáltal ha már ezekről nyilatkoztunk, a mire az apáink- ősünk szent emlékei és a magunk kegyeletos érzése késztetett, — legyen szabad elsősorban a tisztelt akadémiai tanárhoz azt a kérést intéznünk, hogy tartsák szem előtt az 1914/5 évi iskolai értesítő bevezető soraiban olvasható ezeket az alapigazságokat:

„A sárospataki református főiskolát egy testté az egységes alapítás és fejlesztés, a majdnem négyszázados egységes múlt, a magyar nemzeti érzéssel és művelődéssel teljesen összeforrt vallássosság és tudományosság mindig hön ápoltszelleme, a közös, megoszthatatlan és elidegeníthetetlen vagyon, az egységes felügyelet, kormányzat és igazgatás, a főiskola mindhárom (akadémiai két és gimnázium egy) ágára egyképp kiterjedő tudományos és jótékonyági intézmények, adományok és alapítványok, régi hagyományok és reménységek fűzik.“

S ha ezt a kérésünket teljesítik; úgy hisszük — lelkünkben önszemrehányásra találandanak, — és emlékiratukat önmaguk visszavonandják. Mert kizártnak tartjuk, hogy a főiskola törvényeire felesküdtött saját tanárai, annak szétbontására komolyan gondolkodjanak és ha tévedtek? azt bizonyára ideje korán önmaguk jóvátenni sietnek. Ha azonban sajnálatunkra e felhívásunk eredménytelen maradna, az esetben a főtiszteletű Egyházkerülethez a következő kérelemmel s egyszersmind javaslattal bátorkodunk fordulni:

Mindenekelőtt méltóztassék a sárospataki ref. főiskolai akadémiai tanárai által 1916. március 14-én tartott tanácsülésében hozott határozatát tartalmazó emlékiratot — mint elfogadhatatlant félretenni.

Méltóztassék továbbá elhatározni, hogy a reformáció 400 éves emlékét egyebek mellett úgy ünnepli meg, hogy a magyar református Siont képező ref. egyetemes egyházunk egyik becses veteményes kertjéül tekintett főiskoláját, — a sárospataki kollégiumot nagyobb mérvű alkotásokkal régi fényébe állítja vissza, — ennek elérése céljából az ott már meglevő épületek helyes kiegészítésével, okos és célszerű kibővítésével a tudtunkkal már meglevő telek felhasználása mellett egy oly méretű internátust létesít, amelyben az összes akadémiai polgárok, tanárok közvetlen felügyelete mellett, elhelyezést találjanak;

Ebben a kibővített és „Kálvin János“-ról elnevezett internátusban a kor követelte minden nemű felszerelés valósíttassék meg, amelyek az ifjak testi és szellemi szükségleteire előnyösen befolyhatnak.

Az internátusban lehetőleg minél több teljesen

ingyenes hely legyen, a többi pedig oly minimálisan olcsó módon létesíttessék, hogy azt a legszerényebb sorsú ifjú is elviselhesse.

Méltóztassék a tisztelt tanári kart még jutalmak kitűzésével is buzdítani arra, hogy az ifjúsággal nemcsak a katedrában, hanem azon kívül is — minél közvetlenebbül foglalkozzék, e cél elérése szempontjából — tudományos semináriumok, önképző egyletek kibővített létesítése mellett felolvasásokat, vita estélyeket, hangversenyeket rendezzen.

Kétségtelen, hogy mindezeknek akár Sárospatakon, akár másutt megvalósítása nagy anyagi befektetéseket igényel. Azonban lehet-e nagyot és örökéletű emléket anyagi áldozat nélkül létrehozni?

Ha pedig anyagi áldozatot akar — és maradandó, látható emlékműre gondol? egyrészt a hívek kipróbált áldozatkészségéből, valamint a saját tartalékai-ból Sárospatakon azt kevesebb áldozattal létesítheti, (mert ott már milliókat érő befektetések vannak) mint egy még ezeket nélkülöző más városban.

Nézetünk szerint tehát javaslataink elháríthatatlan anyagi akadályokra nem ütközhetnek.

S ha mindezeket az 1917-ik év őszére a főtiszteletű egyházkerület megvalósítja? akkor ezzel egy olyan monumentális és örökbecsű alkotást létesít, a mely méltó lesz ahoz a nagy ünnephez, s a mely törhetetlen pillérévé válik a magyar református egyetemes egyház magasztos épületének.

Ugy legyen!

Kiváló tisztelettel:

Kassán, 1916. évi május hó 7-ik napján.

A főiskolai igazgató-tanács ülése.

Az ig.-tanács számoltató és évváró ülését a jelenlegi körülmények miatt ismét együtt tartotta f. hó 4—6-ik napjain nagy érdeklődés mellett, amennyiben az ig.-tanácsnak csaknem valamenyi tagja jelen volt. Dókus Gyula világi és Komjáthy Gábor lelkészi elnök kettős elnöklete alatt jelen voltak: Bálint Dezső, Bernáth Aladár, Bernáth Zoltán, Czinke István, Farkasfalvi Farkas Géza, Hütka József, Kovács Béla, Szent-Imrey Gyula, Szűcs István, Vadasz Pál, továbbá a főiskola köréből való igazgatótanácsosok. Elsősorban a gazd. választmány jelentései és előterjesztései kerültek elő. A mostani nehéz időkre való tekintetből felemelte ig.-tanács a főiskolai szolgák fizetését 20%-kal, a főiskolai háznagy és Filep István győrtarlói tanító fizetését szintén 20%-kal, Koroknay Károly szőlőfelügyelőt évi 250 koronával. Beleegyezett abba, hogy a főiskolai orvos kérelmére a nyomdahelyiségben egy dynamógépet állított fel a vörös kereszt kórház gyógyítás végett, ellenszolgáltatásul a dynamo villamos energiáját a főiskola világítás céljaira felhasználhatja. Az internátusi telek vételárának jogilletékére vonatkozólag tudomásul vette gazd. vál. ama jelentését, hogy a pert a főiskola elvesztette, mellőzve Dr. Szabó Sándor azon indítványát, hogy a főiskolát ért károsodásért a főisk. ügyésze anyagi felelősség alá vonassék. Bathó János ének- és zenetanár a buzgolkodása által concertekből begyűlt tiszta jövedelmet alapítványá tette (több mint 600 kor.), az erről szóló alapító levél most terjesztetik az egyh.-kerület elé.

Örömmel vette tudomásul, hogy az 1915-ik évi borter-més eladásából több mint 100,000 kor. bevétele lesz a főiskolának és a konviktusnak, miáltal lehetségessé válik, hogy a tápintézet a közpénztárnál levő adós-ságát (33,150.58 K) visszatérítse s a közpénztár helyzete lényegesen kedvezőbbé válik. Hogy a király-hegyi szőlőhöz út vezessen, megvette a főiskola bir-tokát képező szőlő alatt közvetlenül elterülő 6 hold-nyi telket. A Trócsányi-féle könyvbizomány kér-dése még most sem nyerhetett elintézés, de remél-hető, hogy szeptemberre közmegnyugvásra ez is lekerül a napirendről.

Az már most kivehető, hogy a gazd. választ-mány ellen megindított vádaskodás teljesen össze-zsugorodott. Legnagyobb érdeklődésre tarthatott szá-mot az akadémiai tanárok által a főiskola akadémi-ájának Miskolcra való áthelyezése iránt megindított mozgalom. Az Emlékiratra vonatkozólag a világi gondnok terjesztett elő határozati javaslatot, melyet az igazgató-tanács, mivel a saját belső érzelmeit látta abban kifejezésre jutni, egyértelműleg és nagy helyesléssel elfogadott. A határozati javaslat erőtel-jesen hangsúlyozza, hogy megdöbbenéssel értesült a megindított mozgalomról, mely ép oly időben kavargja fel a szenvedélyeket, amikor minden igaz hazafinak a honért küzdő hősök ellátására s azok özvegyeinek és árváinak gondozására kellene ügyelni. Kéri ig-tanács az egyh.-kerületet oly határozat hozatalára, mely ezt a kellemetlen kérdést egyszersmindkorra leveszi a napirendről.

Tudomásul vette a nyomdabizottság jelentését a most saját kezelésében levő nyomdai jövedelmet illetőleg. Felir a kerülethez, hogy a jogtanárookra vonatkozó határozatát, melyben bizonyos összegek visszafizetését rendelte el, pótlólag egészítse ki vég-rehajtási záradékkal. A theol. tanárok és Bathó János nyugdíj ügye dolgában a szükséges előterjesz-téseket felterjeszti a kerülethez. A Hodossy Béla által készített Kántorkönyv kinyomatása a rendkívüli drágaság miatt megfeneklett. Ig.-tanács kénytelen volt arra az álláspontra helyezkedni, hogy a jövő év tavaszáig várni kell e dologgal, de addig be kell szerezni a biztos adatokat, hogy hány azonnali meg-rendelőre lehet számítani. A konviktusi árak meg-szabására a rendkívüli körülményekre való tekintet-tel a gazd. választmány hatalmaztatott fel, ez fogja majd aug. hó végén közhírré tenni külön értesítés alakjában. Szőke Sámuel alapítványának alapító levele felterjesztetik az egyh.-kerülethez. Tudomásul vette ig.-tanács a főiskolai tápintézeti felügyelő, a főisk. orvos és levéltárnok jelentését, mindenikből arról szerezvén meggyőződést, hogy lelkiismeretes és buzgó működést fejtettek ki. A jogi nyilv. rend-kívüli tanárok háborús pótlékát oly alakban, mint a theol. tanárokét, kiutaltványozta, érdekükben a szor-galmazó lépések megtételére hívja fel az egyházke-rületet, s kimondotta, hogy a katonai szolgálat a képe-sítés megszerzésére megszabott időbe nem számít-ható be.

Fájdalommal állapította meg azt a jelenséget, hogy ma már a széniori és alkönyvtárnoki állás nem képezi a jóra való diákok versenyének tárgyát, amit bizonyít az a körülmény, hogy egyik állásra se jelentkezett pályázó. Ig. tanács megkísérti újra a javadalom felemelésével segíteni a bajon, a szé-niornak visszaadván a sárospataki, az alkönyvtár-

noknak az első légatiót s a tápintézetben a felügye-letért a javított kósztot, a külföldre szülő stipendium összegére nézve esetről-esetre kíván határozni.

Sajnálattal vette tudomásul ig. tanács, hogy Riszdorfer József ragaszkodik a gazd. választmányi tagságról való lemondásához; hogy Szinyei Gerzson lemond a pénztárnokságról; hogy Maklár P. Mik-lós nem vállalja a könyvkereskedés vezetését. E két utóbbit szívesen kéri, hogy egyelőre a főiskola érde-kében végezzék tovább a teendőket. A Fischer-féle ügy is érdeklődés tárgya volt, hiszen per anyagát is képezte az ig. tanács üléséből kifolyólag. Itt is az lett a végeredmény, hogy az informatio, a kiindulás hibás vagy ferde volt. Beigazolást nyert, hogy Dr. Kiss Sándor ez ügyben helyesen járt el épen a fő-iskola s a főgondnokok érdekében; megállapított, hogy a hivatalos eljárás Fischer szabadságoltatása ügyében nem az ő bejelentésére indult meg. Ezért az ig. tanács az 1915. szeptember 10-én tar-tott ülésének 5. sz. jkvi pontjában foglalt határoza-tát hatálytalanította s további eljárás szükségét fennforogni nem látja. A gazd. választmány ellen Dr. Szabó Sándor által megindított támadás, mely az Értesítőben, hírlapokban nyilvánosságra is jutott, arra az elhatározásra bírta ig. tanácsot, hogy Dr. Szabó Sándor ellen, hogy ez áldatlan hercehurcának végre valahogy vége szakadjon, a fegyelmi eljárás megindítását kéri az egyh.-kerületi közgyűléstől.

A gimnáziumot érdeklő ügyek közül fontosab-bak: A különböző iskolákból való átlépésnél megál-lapított tantervkülönbözet kimutatása, mely tanterv-különbözet az átlépésnél a felvételi vizsga anyagát fogja képezni, az Értesítőben fog közöltetni. Halász Dénes korpótléka 1909. szept. 1-től állapított meg. Az egészségtan a következő isk. évben bevezettetik. Bathó János ének- és zenetanár fizetésrendezésére vonatkozó indítvány elfogadtatott. A helyettesítésről szóló jelentés tudomásul vétetett nagy elismeréssel abban az irányban, hogy a főgimn. tanárok a helyet-tesítésért díjazást nem kértek. A jövő évi tantárgy-beosztás elfogadtatott, a távozó Bujk Béla helyettes tanár személyi és tanári működését illetőleg elisme-rését fejezte ki ig.-tanács és sajnálatát, hogy mun-kát nem tud neki tovább adni.

Tudomásul vette ig.-tanács a főgimn. múlt évi működésére vonatkozólag Dombó László középisko-lai szakelőadó és Géresi Kálmán tanker. főigazgató jelentését. Meghagyta az egyfolytában való tanítás berendezkedését, tudomásul vette a szabadban való tanítást. Végül a számadásokat vizsgálta át s a költségvetést állapította meg. Kovácsy Sándornak, aki fél év óta vezeti a beteg Radácsi György helyett a gazd. választmányi ügyeket és pedig pontosan, lelkiismeretesen, körültekintéssel s a főiskola iránti határtalan szeretettel és ügybuzgalommal, köszönetét és elismerését fejezte ki. Végül a tanári karral együtt közös gyűlés volt, melyen a stipendiumi és táp-intézeti felvételek intéztettek el. Cs.

Évzáró napok főiskolánkban.

Főiskolánkban a második háborus iskolai esz-tendőt lezáró vizsgálatok megnyugtató, jó eredmén-nyel folytak le. A vizsgálatok sorozata május 13-án kezdődött a VIII. osztály vizsgálatával, melyen

Bálint Dezső igazgatótanácsos elnökölt. 11 növendék (a többiek katonai szolgálatot teljesítenek) közül 10 sikerrel vizsgázott, 1 javító vizsgálatra utasított. A vizsgálatot tett 10 növendék közül 4 (akik a népfelkelői szemlén katonai szolgálatra alkalmasaknak találtattak) a vizsgálat alapján érettségi bizonyítványt kapott. Jeles osztályzatú volt 2, (Kiss Pál és Süttő István) jós 1, elégséges 1. Május 15—17. napjain voltak az írásbeli érettségi vizsgálatok, június 1-én d. e. 8 órakor volt a rajz- és szépirási dolgozatok megvizsgálása és a jutalmak megállapítása; d. u. 3 órakor a francia nyelvet magánuton tanulók vizsgálata; d. u. 4 órakor a zenét magánuton tanulók vizsgálata. Junius 2—3-án folyt le az I—VII. osztály vizsgálata. Censorok voltak: Az I. o.-ban Deák Geyza főgimn. rajztanár; a II-ikban: Zelles Lajos főgimn. tanár; a III-ikban Kovács Sándor ny. főgimn. tanár; a IV-ikben: dr. Szabó Sándor igazgatótanácsos; az V-ikben: Csontos József igazgatótanácsos; a VI-ikban Ellend József főgimn. igazgató; a VII-ikben Bálint Dezső igazgatótanácsos. Junius 5-én folyt le a szóbeli érettségi vizsgálat Komjáthy Gábor főisk. lelkeszi gondnok elnöklete alatt. Kormányképviselő volt: dr. Császár Elemér bpesti egyet. magántanár, a Magyar Tud. Akadémia és Kisfaludy-Társaság tagja. 8 növendék tett vizsgálatot, akik közül jeles érett lett 1 (Soltész József), jós 3, elégséges 4. A távozó ifjakhoz Komjáthy Gábor elnök intézett szép bucsu- és buzdító beszédet. Itt említjük meg, hogy Dókus Gyula főiskolai világi gondnok a Dókus Gyula—Spillenberg Sónia-alapítvány 40 kor. kamatát az érettségi vizsgáló-bizottság javaslata alapján, mint legjobb érettségizőnek, Kiss Pálnak ítélte oda. Junius 6-án d. e. volt a magántanulók írásbeli, d. u. és 7-én pedig szóbeli vizsgálata. Junius 4-én d. e. volt a tanévzáró ünnepély. D. e. 10 órakor a főiskolai igazgatótanács, a tanári kar és tanulóifjúság részt vett a városi templomban tartott istentiszteleten, amely alkalommal Ladányi Mihály főiskolai szénior predikált. 11 órakor a főiskolai imateremben Rohoska József közigazgató olvasta fel évi jelentését s ugyanekkor történt a pálya- és szorgalmi díjak kiosztása is. Az ünnepély végeztével Dókus Gyula főisk. világi gondnok intézett a tanári karhoz és tanuló ifjúsághoz az előjáróság nevében megleghangú alkalmi beszédet.

I. Az *akadémián* pályadíjat, vagy ösztöndíjat kaptak: 1. Az 1914—15. évi ki nem adott *Vay kettős díjra* — 50:40 K. és 33:60 K. — áldozócsütörtöki beszéd kívántatott szabadon választott szöveg alapján. Mindenikre érkezett 1—1 pályamunka s mindenik jutalomra méltónak találtatott. Szerzője mindkettőnek: *Stunda István* IV. é. hh. — 2. Az 1915—16. évi *Vay kettős-díjra* (50:40 és 33:60 K.) pünkössti egyházi beszéd volt kitűzve szabadon választott szöveg alapján. Ezekre is érkezett 1—1 pályamunka, melyek mindenike jutalomra volt érdemes. Mindkettő szerzője: *Stunda István* IV. é. hh. — 3. Az 1915—16. évi *Vay nagyobb díjra* a következő ó-szövetségi irodalomtörténeti pályatétel volt kitűzve: „A kánonikus és apokrifus Esdrás összehasonlító ismertetése s Esdrásnak vallástörténeti egyénisége és jelentősége.” Beérkezett e tételre egy pályamunka, mely a jutalomra — 67 K. — érdemesnek ítéltetett. Szerzője: *Kiss Géza* IV. é. hh. — 4. Az 1915—16. évi *Kazinczy-díjra* — 10 drb. császári arany — a követ-

kező pályakérdés volt kitűzve: „Kazinczy és a német-görög klasszikai irány.” Érkezett egy pályamunka, mely a pályadíj $\frac{3}{4}$ részére tartatott érdeemesnek. Szerzője: *Kiss Géza* IV. é. hh. — 5. Az 1915—16. évi *Szeremley díjra* a következő közjogi pályatétel volt kitűzve: „A házi törvények a magyar közjog szempontjából.” Pályadíj 80 K. A tételre egy pályamunka érkezett, mely a pályadíj felére (40 K.) ítéltetett érdeemesnek. Szerzője: *Weiner Jenő* II. é. jh. — 6. A *Ballagi-alapítvány* kamatát (80 K) *Rácz Lajos* III. é. jh-nak ítélte oda a köziskolai szék, mint aki a feltételeknek mindenben megfelel, s katonai szolgálata dacára a 3-ik alapvizsgálatot június 2-án kitüntetéssel tette le. — Mint szorgalmas és kitűnő énekkari tagok 5—5 korona jutalomban részesültek: *Boldizsár Bertalan* IV. é. hh., *Illyés Bertalan* I. é. hh., *Csizy Zoltán* I. é. hh., *Ruszká Elek* VII. o. t., *Kovács István* VII. o. t., *Kukoró Ferenc* II. é. hh., *Szilva István* VII. o. t., *Székelly Bertalan* III. é. hh.

(Vége köv.)

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Kitüntetés.** A király *dr. Sárkány Lajos* kolozsvári ref. kollégiumi tanárnak a patronage-ügy terén szerzett érdemei elismerésül a kir. tanácsosi címet adományozta.

— **A debreceni egyetem** jövő évi rektorává *dr. Láng Nándor*, a klasszika-filológia tanára, a theol. kar dékánjává *dr. Ferenczy Gyula*, a jogi kar dékánjává *Mártonfi Marcell*, a bölcsészeti kar dékánjává *dr. Papp Károly* választott. — A *pozsonyi* egyetem rektora *dr. Kérészy Zoltán* jogkari dékán lesz.

— **Kassai emlékirat** a sárospataki akadémia áthelyezése ellen. *Naményi Gyula* tanácsbíró, a kassai ref. egyház főgondnoka, *Emődy Béla* kuriai bíró és *Harsányi Gusztáv* táblai bíró, a kassai ref. egyház presbyterei egy hosszab, 18 lapra terjedő emlékirattal fordulnak a tiszáninneri ref. egyh.-ker. közgyűlés elé, amelyben állást foglalva az áthelyezési mozgalom ellen, a sárospataki főiskolai akadémiájának mai székhelyén való megerősítettését, felvirágztatását kéri. Az emlékiratot, velők együtt 38-an írták alá, köztük többen Budapestről (így *dr. Balogh Samu* és *Rácz Lajos* kuriai bírák, *Zempléni Árpád* író- és költő), *Kassáról*, *S.-a.-újhelyről* (*Dr. Oláh István* törv.-széki elnök, több bíró, ügyvéd, megyei tisztviselő stb.) és *Szerencséről*. Az emlékiratból, mely lelkes hangon kél a pataki főiskola védelmére, mutatványul lapunk mai számában az utolsó részt közöljük.

— **Sárospatak** közönsége nevében f. hó 8-án *dr. Kun Zoltán* vezetése alatt küldöttség tisztelt *Szinyei Merse István* zempléni vármegyei főispán és *Dókus Gyula* alispán urak előtt. A küldöttség, melynek tagjai között *dr. Molnár Viktor* orsz. képviselő is ott volt, arra kérte a főispán és alispán urakat, hogy Sárospatak városának a vármegye közgyűléséhez egy főiskolai internátus építése ügyében intézendő fölterjesztését hathatós támogatásukban részesíteni szíveskedjenek. A főispán és az alispán a küldöttséget igen szívesen fogadták s a főiskola érdekének a legmesszebbmenő támogatását készségesen megígérték.

Theológiai hallgatók a budapesti, kolozvári, pápai és debreceni theol. fakultásokra a jövő évre már most beiratkozhatnak; azt hiúsújk, ennek a sárospataki theol. akadémián sincs akadálya.

— **A ref. egyetemes konvent** május 25-iki ülésén dr. Benedek Zsolt konventi titkár az 1848. XX. t.-c. végrehajtása tárgyában kiküldött bizottság, az egyetemes adóalap-végrehajtó bizottság, a tőkesegélyosztó bizottság és misszióügyi bizottság előterjesztéseit adta elő. A konventi bizottság nem ment bele az egyházi szükségletek összeírásába, amint azokat az egyes kerületek fölterjesztették, hanem bizonyos elvek szerint maga fogja az egyházi és iskolai szükségleteket megállapítani. Az orsz. közalapnál a háború alatt minden egyh.-kerületben csökkent a hátralék (a múlt évi hátralék csak 3100 K); összes bevétele volt a múlt évben 774,228, kiadása 324,146 K (ez utóbbiból kapott a misszió 53,000, a lelkészi nyugdíjintézet 68,000, a diakonisszaképző 6000 K-t, tőkekamat segélyre ment 159,819, tőkeképző segélyekre 23,940, egyszersmindenkort segélyekre 10,200 K); a közalap vagyona 6,661,767 K. Tőkekamatsegélyek gyanánt az egyházközségek eddig 4,385,000 K-t kaptak. Reformáció-ünnepi perselypénz a múlt évben csak 3764 K. volt, — kevés! A lelkészi nyugdíjintézet jótéteményét ez idő szerint 88 lelkész élvezi; a hátralék itt is kevés, évi járulékokban több mint félmilió K folyt be. A lelkészi özvegyek és árvák megkapták a háborús drágasági pótlékot (egy-egy özvegy 600, teljes árva 180 K-t kap); gyámdíjban részesült 586 özvegy, 50 teljes és 305 apátlan árva. Az alap vagyona 10,170,000 K. A konvent foglalkozik az évjáradékok fölemelésének gondolatával, a számítások már folynak ez iránt. Az adóalap eddig 2,300,000 K-t juttatott azoknak az egyházközségeknek, amelyek adókulcsukat az E. T. rendelkezése szerint állították be; a miskolci ref. egyházköztség részére 500 K-t szavaztak meg. Amerikában 28 rendes és 2 s.-lelkészünk működik; a hívek vágnak, készülődnek haza és bőkezűen adakoznak az itthoni szenvedések enyhítésére. A belmisszióra, vagyis a szórványok gondozására ez évben 44,598 K jut. A közigazgatási bizottság előadója: Péter Károly 15 ügyet referált, amelyek közt ott volt a püspöki és főgondnoki kar jegyzőkönyve a reformáció 400 éves fordulójának megünneplése tárgyában és a budapesti egyház emlékiratának dolga (ez utóbbit megfontolás és számítások eszközzése végett kiadta a konvent az elnökségnek); az előbbi kérdésben még mindig csak a tervezetéseknél tartunk. A tiszáninneni egyházkerület fölterjesztésére, hogy a nagypénteki perselypénz a Nagypénteki Társaság árvaházáé legyen, a konvent a többi kerületek véleményét is meghallgatja. Az Egyetemes Névtár rövidített alakban évről-évre meg fog jelenni. A negyedik nap (május 26) a tanügyi bizottság előterjesztéseinek volt szentelve. Az állami s kath. középiskoláknál szervezendő ref. vallás tanári állások ügyében a konvent, Eenedek S. javaslatára elhatározta, hogy bevárja a kultuszminiszter döntését az állami hittanári állások rendszerezése tárgyában. A debreceni egyetem theol. fakultásán a konvent kívánja a kötelező colloquiумok kimondását, viszont az egyetemi szakvizsgát nem fogadja el első lelkészsképesítő vizsga gyanánt; a lelkészsképesítő vizsgálatok idejét minden kerület egyöntetűen szeptember elején tartozik megtartani. A

konventi bíróság helybenhagyta a tiszáninneni egyh.-kerület bíróságának a tornaljai s.-lelkész fegyelmi ügyében hozott határozatát.

— **Lelkészi jubileum.** Május hó 28-án szerény, családi ünnepély keretében jubilálta a tarpai ref. egyház szeretett lelkészét: *Simon Andort*, lelkészi működésének 40 éves évfordulóján. Az öreg lelkész 46 évvel ezelőtt jött ki a sárospataki kollégiumból II. Rákóczi Ferenc kurucainak ősi fészkebe Tarpára, akadémikus rektornak s három évi akad. promóció után még három évet Miskolcon és Hanván töltött mint segédlelkész és nevelő. Ezután Tarpan' választott meg lelkésznek s azóta szakadatlanul itt működik szeretetben és közbecsülésben. A beregi egyházmegye megválasztotta főjegyzőnek, majd tanácsbírónak s ezen állásokban is, nagy tudásával mint kiváló tisztviselő szolgálta egyházmegyéjét. Az ünnepély első része a templomban folyt le, hol az öreg lelképásztor a zsúfolásig megtelt istenházában buzgó imát bocsátott fel ahoz, aki őt negyven éven át segítette Krisztus anyaszentegyházának építésében. Imája könnyekig meghatotta a több százra menő gyülekezet tagjait. Ezután Mándy Menyhért segédlelkész méltatta a jubiláns érdemeit s kívánt. a hosszú szolgálat után csendes boldogságot, zavartalan örömet. Majd az egyház gondnoka: Filep József üdvözölte megható szavakkal, átadva neki az egyház ajándékát, egy díszes bibliát s egy értékes zsebkórát. Aztán Szabó Bénéiamin mint legidősebb presbiter, presbiter társai nevében, Jenei Károly presbiter, mint halás tanítvány, a régi tanulótársak nevében, Rácz József képviselőtestületi tag, a polgári község részéről, Kiss Imre igazg. tanító, a református tanítótestület képviselőjében és Klein Dániel az izraelita hitközség megbízásából üdvözölték, melyekre az öreg lelképásztor külön-külön válaszolva megköszönte a szeretetet és ragaszkodást, melylyel őt elhalmozták. Az ünnepélyt a gyülekezet éneke zárta be. Dálben a fehérasztalnál folyt tovább az ünneplés.

— **Helyreigazítás.** „*A napi kérdéshez*“ című I. cikkemben boldog visszaemlékezéseim során ezt is mondtam: „Az ő (Szinyei Gerzson) lelkében fogamzott meg az Új Vay Mocsáry alap eszméje.“ Csak most jöttem rá, — jóindulatu figyelmeztetés és több oldalról való emlékeztetés mellett — hogy az *indítványozót* a visszaemlékezések rajzolásában *tervezőnek* vettem. A történeti hűség kedvéért szíves készséggel jelentem ki, hogy az Új Vay Mocsáry-alap *tervezője*, (a mit az alapnak u. n. *Aranykönyve* elfeledett megörökíteni) dr. Mitrovics Gyula főgimn. tanár volt, a ki fiatal kora miatt aggódván tervezete sikerültén, tanári karunk veteránját kérte fel az indítvány megtételére. Így aztán a tanári kar is, az igazgatótanács is elfogadta nagy lelkesedéssel egy jobb jövő biztosítására. Az indítványozó érdeme így sem kisebb, azoknak száma pedig halad, szaporodik, akik aggódtak és aggódnak a főiskola jövődjéért. *Radácsi György.*

— **A Református Szemle** 22-ik száma ezt írja: „A *görgényi* egyházmegye tanácsa állást foglalt a sárospataki főiskolának Miskolcra való helyezése ellen s átíratilag üdvözölte dr. Waldapfel János gyakorló

főgimn. tanárt, az Orsz. Köznevelési Tanács tagját, aki a Budapesti Hírlap ez évi 114-ik számában az ősi főtanodának védelmére kelt s egyben azt is elhatározta, hogy az atakítandó Ligába lép. Így vettük a tudósítást illetékes helyről s kiadtuk azért, hogy egy megjegyzést fűzhessünk hozzá s ez az, hogy egyházi hivatalos testületeink túllépik hatáskörüket, ha más hivatalos testületek autonómiájába tartozó ügyekbe elegyednek. Bizonyára a görgényi egyházmegye tanácsa sem venné jónéven, ha mondjuk: a mezőberényi egyh. község presbiteriuma pl. a borszéki papi üdülőház helyére nézve határozatot hozna. Vagy legalább is fursállan az ilyen eljárást és legalább is fogadatlán prókátoroskodásnak minősítené. Aki jónak látja másokra tartozó ügyben a maga álláspontját nyilvánítani: tegye saját személyes felelősségére, de hivatalos testületek jól teszik, ha méltóságukat azzal óvják, hogy nem elegyednek a mások dolgába. Ez ugyan a mi privát nézetünk, de úgy érezzük, kötelességünk volt kimondani." E h iradás-ban foglalt két tény megérdemli, hogy örömmel s meleg méltanyolással vegyük tudomásul: azt is, hogy a görgényi egyházmegyében főiskolánk fennmaradása iránt oly lelkes, áldozatkész szeretet lakozik a szívekben s azt is, amely a tiszáninnen i egyh.-kerület autonóm jogkörébe való avatkozástól óvja az illetéktelen hatóságokat, még ha üdvözlés és pártolás alakjában történik is!

— **A Sárospataki Öltalmazó Liga** alapszabályait D. Waldapfel János, a Liga ügyvezető alelnöke, jóváhagyás céljából a m. kir. belügyminiszteriumhoz beterjesztette. Az alapszabályok szerint a Liga célja: A sárospataki teljes főiskola (főgimnázium, theol. akadémia, jogakadémia) Sárospatakon maradásának, további boldogulásának és fokozatos előhaladásának biztosítása. Az egyesület tagjai: Tiszteleti tag minden kiváló érdemű férfi vagy nő, kit a közgyűlés azzá választ. Alapító tag lehet mindenki, aki egyszer-smindenkorra legalább 20 koronával gyarapítja a Liga vagyonát. Pártolótag lehet mindenki, aki egyszer-smindenkorra legalább 10 koronával járul a Liga vagyonának gyarapításához. Rendes tag az, aki arra kötelezi magát, hogy 10 éven át évenként legalább 1 kor. tagsági díjat fizet. Az egyesület vagyona a spataki főiskolára száll. — Dr. Waldapfel J. június 4-én és 5-én Sárospatakon időzött. 4-én részt vett a főiskolai évzáró ünnepélyen, d. u. a városházán tartott értekezleten. Ugyancsak d. u. a Ligának elnökségi ülése volt, melyen a vezetőség örömmel értesült arról, hogy a tiszteleti elnökséget Herceg Windisch-Graetz Lajos elfogadta. 5-én délután Dr. Waldapfel Sátorajújhelybe utazott, ahol a Liga zemplénvármegyei fiókjának volt alakuló gyűlése. — A Liga részére naponként érkeznek adományok. A harctérről 9 én 100 kor. érkezett; egy hálás apa, akinek két gyermeke 6-án magánvizsgálatot tett, 50 koronát; a főiskola egy másik hálás tanítványa (jelenleg honvédezredes) szintén 50 koronát adott a nemes célra. Az adományozók névjegyzékét nemsokára kinyomatja a Liga vezetősége.

— **A sárospataki főiskola széniora**, a diák-ifjúság feje, számolásainak vezetője, a tanári kar körében képviselője, irigylet, nagyra tartott állást foglalt el régebben az Alma mater keblében; a legkitűnőbb diákoknak ambícióját képezte, hogy a széniori állást

elnyerjék s az az első eminens, aki e kitüntetésben részesült, a legbüszkébb és legboldogabb halandó volt a világon. De sajnos, egyházkerületünk 1902-ben agyonreformálta ezt az állást, elvette a szénior felelősségét, hogy azt a következő éven külföldi tanulmányi segély gyanánt adja neki (persze az erre a célra teljességgel elégtelen volt s így a legtöbb szénior, ha b. Vay E. kegyes adományát meg nem kapta, nem mehetett külföldre) s elvette a pataki legációt tőle, hogy azt — egészen illetéktelenül — a pataki s. lelkészre ruházza, holott csak főiskolának van legáció-küldési joguk s így megtörtént az a komikus eset, hogy a sárospataki s. lelkész önmagát küldötte ki legátusnak, önmaga számára írt s bocsátott ki pátenst. S mindezt azért, hogy a pataki s. lelkésznek nagyobb fizetése legyen. Ezt a képtelen helyzetet egyh.-kerületünk még azután is fentartotta, hogy a pataki s. lelkész állami fizetéskiegészítést, 500 K. kápláni kongruát kapott. A széniori fizetés megcsökkentésének eredménye az lett, hogy a most végző diákok közül nem akadt pályázó a széniori állásra, a jövő évre egyetlen diák sem akar szénior lenni. A tanári kar, a helyzeten segitendő, sürgős fölterjesztést intéz az egyh.-ker. gyűléshez, hogy a pataki legációt állítsa helyre s a széniornak adja meg a régi tisztességes, az állás méltóságának megfelelő fizetést. A hagyományok lelkes hívei őrizték meg főiskolánknak ezt a régi, hagyományos szép intézményét!

EGY TÁBORI LELKÉSZ HARCTÉRI NAPLÓJA

Irta: PAPP GÉZA tábori ref. lelkész.

E gondolatokban és írói szépségekben gazdag naplójegyzetek egyaránt érdeklik a harcoló és beteg katonákat, a lelkészeket, a tanuló ifjúságot, általában a nagyközönséget. Méltó feltűnést keltettek azok előkelő fővárosi napilapokban. A derék szerző hosszú időn át teljesített tábori lelkészi szolgálatával, lelkesítő beszédjével tiszteletet szerzett mindenfelé, ugyanannyira, hogy *Jenő kir. herceg főparancsnok saját címerével és monogrammjával* ellátott gyűrűvel ajándékozta meg és *megengedte*, hogy ezt a háborús könyvét neki ajánlhassa. A könyv tartalma: Buzdító beszéd a katonákhoz ütközet előtt. — Buzdító beszéd a honvédekhez az Isonzó mellett. — Adventi imádság. — Levél a harctérről. — Fekete farsang. — Március idusán. — Őszi imádság. — Harctéri jegyzetek. — Tábori istentisztelet a doberdói fensíkon. — Honvédtemetés az Isonzó partján. — Jéhu uralma. — A honvéd kötelességtudás.

A 160 oldalra terjedő 16¹/₂ és 10¹/₂ nagyságú zsebbe tehető könyvecskének bolti ára elegáns vászonkötésben 1 kor. 80 fill. 10 drb. vételnél 1 kor. 50 fill., 25 drb. vételnél 1 kor. 40 fill., 50 drb. vételnél 1 kor. 30 fill., 100 drb. vételnél 1 korona 20 fill.

Kapható:

Hegedűs és Sándor
protestáns irodalmi kiadóhivatalában DEBRECENBEN.

SÁROSPATAKI REFORMÁTUS LAPOK

A TISZÁNINENI REF. EGYHÁZKERÜLET ÉS A SÁROSPATAKI FŐISKOLA KÖZLÖNYE.
MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

ELŐFIZETÉSI DIJ		Főszerkesztő	Felelős szerkesztő és kiadó	HIRDETÉSEK DIJA:	
		RADÁCSI GYÖRGY	DR. RÁCZ LAJOS	Egész oldal	32 Kór.
Egész évre	10 Kór.	Főmunkatársak:		Fél	16
Félévre	5	HARSÁNYI ISTVÁN	DR. BUZA LÁSZLÓ	Negyed	8
				Nyolcad	4

TARTALOM : Dr. Tüdös István: Egyházkerületi gyűlési imádság. — Dr. Tüdös István: A sárospataki akadémia áthelyezésének kérdése. — Dr. Gulyás József: Az egyfolytában való tanítás. (Vége.) — Szilva István: Csoma István. (Nekrológ. Vége.) — A tiszánineni ref. egyházkerület közgyűlése. (Vége köv.) — Évzáró napok főiskolánkban. (Vége.) — Irodalom. — Vegyes közlemények. — Hirdetés.

Egyházkerületi gyűlési imádság.

— 1916. június 15. —

Erőért és kegyelemért, világosságért és szeretetért imádkozunk Hozzád, óh mi Istenünk, amidőn földi anyaszentegyházad építésében, örökkévaló országod terjesztésében kívánunk szorgalmazatoskodni, engedelmeskedvén az igének, amely megparancsolja: *el ne fáradjatok, meg se restüljete, ha az Úrnak szolgálata várakozik reátok.*

A Te szolgálatod vár reánk, óh mi Istenünk, békében és háborúban, csendben és viharban, örömben és bánatban, mert ígéted hirdetni tartozunk mind alkalmas, mind alkalmatlan időben, hogy a lelkek világosságot nyerjenek, a gyengék erőhöz jussanak, a bűnösök kegyelmedben részesüljenek s atyai szeretetnek védő paizsa alatt mindenek a cél felé fussanak s ne vagdossanak levegő-eget, hanem bizonyossággal járjanak útidon.

Az erő is és a kegyelem is, a világosság is, meg a szeretet is a nehéz idők viharos napjaiban sokszorosan megdicsőült rajtunk s bő mértékben áradt mindnyájunkra, amidőn erős ellenség ostromolt, hűtlenné vált barát támadott, addig jámbor kegyességet tettető felebarát próbált megtörni s régi dicsőség verőfényében pompázó nemzet fiai kívánták összeomlásunkat. De Te felénk fordítád szent orcádat s annak világosságát nem vontad el tőlünk, sőt felemelted hatalmas karodat s porba hullott az ellenség, hogy megismerje a seregek Urának és Istenének hatalmát, amely egyetlen és mindenek fölött való.

Tudjuk Uram, hogy a békeségnek csöndes napjai még nem érkeztek el s a nyugalmas alkotás munkái pihennek, még a fegyverek csattogása ver visszhangot; de bizodalommal s boldog reménységgel tekintünk Feléd, hogy örök tanácsodban elvégezted az új élet hajnalának felderültét, amely után buzgó imádság két milliók ajakán.

Uram! tekints reánk kegyelemmel, — erősítsd lelkünket, ölelj körül kegyelmeddel, hogy a világosság ruhába öltöztvén, szerelmedről éneket zengedezvén, legyünk mindnyájan építői anyaszentegyházadnak, terjesztői lelki országodnak most és minden időben ámen.

Dr. Tüdös István.

A sárospataki akadémia áthelyezésének kérdése.

— Részlet a tiszánineni egyh. ker. közgyűlés elé terjesztett püspöki jelentésből. —

Iskolai ügyeinkről megemlékezve, rá kell mutatnom arra a lelkekben nagy mozgólódást támasztott kérdésre, amely a sárospataki akadémia áthelyezésével kapcsolatban állott elő. Bár ez a kérdés a reformáció százados évfordulójával kapcsolatos teendők során s talán más módon is tanácskozás tárgya lenne, mégis a tisztán látás szempontjából is szükségesnek tartom jelentésemben az erről való megemlékezést.

Első sorban azt a feltevést kell gyökerében megsemmisítenem, amelylyel személyileg is, állásomban is alantjáró gyanúsításként érintettek némely, a dolgot nem helyesen értelmező egyének. Ugy tüntettek fel, mint aki az áthelyezés kérdésében *buzdítottam volna* s a Sárospataki Oltalmazó Liga budapesti gyűlése már mesterkedéssel is megvádolt minden igaz ok nélkül. Ezt a kérdést úgy tekintem, mint amely sokkal mélyebben járó, semmint hogy hangzatos szavakkal és beszédekkel el lehetne intézni, sőt nagyon is fontolóra veendőek mindazok az okok és körülmények, amelyek az ügynél előke-rülnek s felvetődhetnek. Annyi mindenféle vonatkozása van, hogy maguknak azoknak a tisztázása is csak nyugodt tanácskozás útján történhetik meg. S ezt tudva, így gondolkozva, helyezkedtem eleitől fogva arra az álláspontra, amelynek erős szavakkal csak azért adtam kifejezést, hogy semmiféle gyöngítést nem fogadok el, hanem a leghatározottabban arra hívom fel a figyelmet s a köteleességérzetet, amelylyel a kérdés egyedül oldható meg helyesen és közmegnyugvásra. Álláspontom s meggyőződése-m az, hogy a sárospataki főiskola ellen vét az, aki, ha megvannak a fejlődés és felvirágoztatás megfelelő feltételei, kiszakítja belőle az akadémiát, de viszont vét a magyar református egyház komoly iskolai érdekei ellen, aki inkább hajlandó feláldozni az akadémiát, mint a tiszánineni kerület theol. és jogakadémiáját más helyen működtetni, ahol a fejlődés és felvirágzás feltételei megadatnak.

Tekintsünk el az áthelyezés lehetőségeitől, vegyük a száraz tény, hogy Sárospatakon szükségletek, igények vannak, amelyeknek kielégítése nélkül, amint arra hivatott egyének komolyan állítják, a fejlődés ki van zárva s még inkább a felvirágoztatás reménysege. — A kérdés tisztázása nem a megbélyegzés, nem a hazafiatlanság vádjának hangoztatása, nem az *a priori* tiltakozás, nem a tanárok pellengetése állítása s megfenyegetése, nem is illetéktelen egyének beavatkozása útján történhetik, hanem kizárólag úgy, hogy mi magunk állapítsuk meg a legjobb tudásunk szerint a legszigorúbb mérlegelés s a legtárgyasabb véleménykicséréléssel a szükségletet, a fejlődés feltételeit, a felvirágoztatás elengedhetetlen követelményeit s akkor következik a döntés: meg tudjuk-e azokat adni, — ki tudjuk-e elégtetni a szükségleteket? . . . Ha meg tudjuk adni, szó se hangozzék az áthelyezésről, hanem ha más út és mód nincs az önmegadózatáson kívül, azt is úgy vigyük véghez, hogy komoly, sőt fenséges legyen a cselekedet s ne röpke szavak érvényesüljenek a tettek helyett! . . . Ha pedig kénytelenek vagyunk bevallani, hogy nincs erőnk, ne szégyeneljünk az erőtlenséget, hanem a hazai református kultúra érdekében hozzuk meg a megszűnésnél sokkalta kisebb áldozatot: az áthelyezést, ha ugyan a nálunk szokásos s általánosnak nevezett lassú eljárás mellett a szerencsés körülményt el nem mulasztjuk.

Be kell ismernünk, hogy a kérdésben mások tájékozottabbaknak látszanak, mint mi. De csak látszanak. Főként a budapestiek viselkednek úgy, mintha rajtok fordulna meg az egész ügy. Káprázatos jelenségekről beszélnek, tényleges egyetemmé fejlődésről orvosi fakultással, de már csak devalvált jogakadémiával (két évfolyammal!) és csupán a theol. akadémián a teljes évfolyamokkal. Anyagi erő is lesz bőven, mert „kényszerítik“ a kormányt, hogy milliókat áldozzon, sőt a társadalom is megmozdul . . . Ezek s ilyenek a káprázatok, de kézzel foghatót nem láttatnak, nem is adnak . . . Éppen ezért kell a dolgot nagyon komolyan vennünk s úgy foglalkozni vele, hogy a nevetségesség s a képzeltetés terére ne lépjenek ott, ahol csak a legnagyobb valósággal lehet kezdeni és végezni.

Nem kevélységből, nem is elbizakodottságból, hanem a főiskola iránt érzett mélyes szeretetemből a magam részéről még erőmet túlhaladó áldozatkésztségre is kész vagyok, de ehhez elengedhetetlen feltétel, hogy ne egy, nem is két ember legyen a társam, hanem *mindenki* s még hozzá megfelelő módon. Hogy így is lehet-e *hitünk* a jó eredményt illetőleg, igen nagy kérdés. — De legalább a reményesség tápláljon, amelyben nem olyan keserves csalódnai, mint a *hitben*, amely alkotásra hív és készítet. És azt se feledjék, hogy a főiskola nem Sárospataké, nem is Borsod- vagy Zemplénnvármegyéé, amelyek áldozatot soha sem hoztak a főiskolaért, hanem azé a magyar reformátusságé, amely nem *helyhez* kötött, hanem nagy célokért s még nagyobb eszményekért hozta meg áldozatait.

Ime csak néhány sorban is mennyi szempont érvényesülhet, hát még ha a tárgyat és kérdést abból a célból is vizsgáljuk, amely a szorosan vett tudományt s a gyakorlati életet érinti?! A lelkesképzés mélyebb vonatkozású, a jogászképzés gyakorlatiasabb irányú, a vidéki gócpontoknak a kultúra

szempontjából jelentősebb helyzete s véletlenül a felsőbb iskolák elhelyezkedésének is napi kérdése szintén nem kis jelentőségű mozzanatok. Hogy klerikális érdek is parancsolja a maradást, tiltja a mozdulást, a tárgyalásból kirekeszthető adalék, de az már nem, hogy milyen s hol érvényesülő jogakadémiákra vár az elmaradás?!

Semmiféle alkotmányos úton hozandó határozatnak nem kívánnak e sorok sem beharangozni, sem arra befolyást gyakorolni, csupán tükröt akarnak mutatni, hogy sem egy kézlegyintéssel, sem más ezekhez hasonlókkal nem lehet s nem is szabad a kérdést eldönteni, hanem csak úgy, hogy minden okot körömhegyre szedjünk s jól megfontoltan mondjuk ki a végső szót. Azokat a komoly egyéneket pedig, akiket a tiszáninneri egyházkerület közgyűlésének bizalma hívott el hivatásuk betöltésére, egyikünk sem jogosult sem vádolni, sem megszegyíteni, hanem a akinek jogosult panasza vagy éppen vádja van ellenök, vegyen magának elegendő bátorságot arra, hogy *nyíltan* emelje fel szavát, még pedig félremagyarázás nélkül. Akkor amikor röpiratokban táncoltatják a tanárokat, a táncoltatók ne táncoljanak önmaguk is sajtótörvény §-ai körül, hogy csak lengéseik legyenek, hanem a *komoly s felelősségteljes* beszéd és cselekedet legyenek az ismertető jeleik.

Meg vagyok róla győződve, hogy ebben a nagy kérdésben csak megfelelő eljárás után fogjuk a végső határozatot meghozni!

Az egyfolytában való tanítás.

(Folyt. és vége.)

Az előterjesztés elfogadhatóan állítja, hogy a délután világosabb óráiban elkészülhet már a növendék a másnapi leckére, mert a R. L. említette ($\frac{1}{2}$ 12— $\frac{1}{2}$ 3-ig tartó) pihenési, emésztési s tanulási idő az egyfolytában való tanítás mellett 4 óráig tartana, de ebbe bele van számítva a délutáni órára való tanulási idő is (t. i., ha a tanuló nem este tanul lámpánál), tehát a 3 sötét hónap alatt is kezdheti a tanulást $\frac{1}{2}$ 4-kor. Ha pedig este lámpa mellett tanul, a saját lámpájának fényelosztását úgy szabályozhatja, ahogy akarja, de már a délutáni órákon égő nagy lámpával ezt nem teheti. Ennek a nyomorúságától akarjuk az ifjúságot megszabadítani.⁸ A 7 világos hónap alatt pedig elég ideje van emésztetni, pihenni, játszani és tanulni egész estig. És ha télen este tanul a diák, legalább egyszer rontsa a szemét lámpa mellett, ne kétszer: délután az iskolában s este otthon.

Azt állítja R. L., hogy a délelőtti 4-ik, 5-ik tanórán nehezebb a fegyelmzés, mint délután. Bizony

⁸ G. kollégám kissé túlozza a mesterséges iskolai világítás káros hatását („400 gyermek *rontja* mellette a szemét“, az a „nyomorúság“ stb.); régebben, a mostani idősb tanárok gyermekkorában még fagyú-gyertyával világítottak az iskolában s az bizonyára éppoly kevéssé rontotta meg a tanuló ifjak szemét, mint a mai fejlettebb iskolai világítás; ha ma talán több embernek van gyöngye szeme mint régebben, annak semmi esetre sem lehet az iskolai világítást az okául felhozni. Az iskolai világítás kérdése, miután azt az egyfolytában való tanítás mellett sem lehet kiküszöbölni (hiszen a nap télen 8-kor kél s 4-kor nyugszik, tehát délelőtre ugyanannyi homályos óra esik, mint délutánra), e kérdés eldöntésénél csak *mellékes* szerepet játszik, R. L.

nem, mert nehezebb az emésztéssel elfoglalt, álmos tanuló figyelmét ébren tartani délután 2—3-ig, 3—4-ig pedig nehezebb a motorikus ingerektől izgatott szervezetet féken tartani. Délelőtt a 4-ik, 5-ik órában csak a *fáradtság* ellen kell küzdeni,⁹ azt ellensúlyozni; délután azonban az álmoságot, lankadtságot, emésztési folyamatot, sötétséget, majd a motorikus ingerek zavaró hatását, tehát jóval többet kell leküzdeni.

R. L. azt állítja, hogy a délutáni óráról kijövő tanuló némi pihenéssel, egyenlő körülmények közt, éppolyan sikerrel fogja végezni másnapi dolgait, mint osztatlan tanórájú kollegája. Ez aligha lesz így, mert a másoknak 1 órától 4 óra 15 percig több pihenője volt, mint a délben hazajövő, evéssel, emésztéssel, tanulással, órán való figyelemmel elfoglalt, álmos szerveztű tanulónak. Pláne, ha még nyelvekkel, zenével stb.-vel is $\frac{1}{25}$ után kezd foglalkozni.

Említi, hogy a Ranschburg-kivánta óráközi szellőztetést nálunk a nyitott folyosó miatt nem lehet megcsinálni. Én pedig azt mondom, amit R. L. a villanyvilágításra mondott: tessék gondoskodni beüvegeztetéséről.¹⁰ Ez hamarabb meglesz, mint a villany azért, hogy délután is taníthassunk. — És télen nem kell-e a délutáni tanítások tíz percein is kijönni, egészsége veszélyeztetésével, a növendéknek?¹¹

Ime, a Ranschburg magyarázataihoz fűzött megjegyzések sem beszélnek az ellen, hogy Rein s Ranschburg példájára az egyfolytában való tanítás mellett legyünk.¹²

R. L. legerősebb támasza Claparède Ede genfi egyetemi tanár, aki azonban maga is elismeri, hogy az étkezés s emésztési folyamat nagy mértékben zavarja az agy normális működését. — Ezek szerint arra kellene törekednünk, hogy emésztés közben ne tanuljunk. Claparède maga sehol sem hangsúlyozza az egyfolytában való tanítás helyes és szükséges voltát.

R. L. többi érveire a következőket jegyezzük meg. Minél több szabad délutánt a gyerekeknek, ez a jelszó olvasható a minisztérium jelentésében. Azt állítja R. L., hogy a tanár is derültebb lélekkel végzi osztott tanítást mellett munkáját. Hát először is, R. L. szavával élve, a tanár java itt számtalanba sem jön,¹³ másodszor pedig visszaemlékezve arra az időre, mikor latin-magyar órák délutánokon volt, a derült lélek úgy libben elébem, mint akinek az ajkán lóg az ásitás és alig tudja visszafolytani. De nemcsak nekem, hanem a fiúknak is. Ez nem lehet valami derűs lelkiállapot! Azt állítja R. L., hogy 3 óra nagyon kifárasztotta s rögtön utána mondja, hogy önművelésre egy pályán sincs annyi idő, mint a tanárin. Hát van-e kedve annak a tanárnak, akit a délelőtti 3 óra elfárasztott, s délután még órát is tartott, délután még önmagát művelni?¹⁴ Mert így a

délelőtt, délután való tanítással s tanulással mind a tanár, mind a tanuló ideje feldarabolódik. Különben is a gyűlésekkel, értekezletekkel van ügyis teletömve a szabad délutánja. S aztán a tanár nem a növendékek javáért műveli magát szaktárgyának paedagogiájában? Mért ne lehetne több szabad ideje a tanárnak, ha az az iskolának egyáltalában nem okoz kárt. Sőt!

Amit a tanítóképző délutáni óráiról mond R. L., annak az az oka, hogy heti 36 órát nem lehet 8—1-ig elhelyezni, kénytelenek tehát délutánra is tenni belőle. A helyzet nálunk kedvezőbb a szabad délutánok folytán. Az elemi iskolánál viszont egyfolytában való tanításhoz azért tart 12-ig az előadás, mert maximum heti 26 órájuk lehet, amiből nem jut 12—1 órára egy sem.¹⁵ Az 1912. előtről való beosztásokhoz semmiképpen nem tudtam hozzájutni, mert a g. igazgató állítása szerint ezeket nem őrzik meg. Kiváncsi vagyok, hogyan lehetne megállapítani azt, hogy a más vallásúak órái alkalmas módon voltak elhelyezve 1912. előtt. A tanyákról, borházakból való bejárás nyáron szép lehet, de szélfúvásos, viharos időben még sem kívánatos dolog.¹⁶

A miniszterium *uniformizálási* törekvésére nézve csak annyit jegyzünk meg, hogy a népiskolákban már eltörölte (tudomásunk szerint) a minisztérium az egyfolytában való tanítást, mert alkalmatlannak találta a kis növendékekre nézve. Bizonyára a gimnáziumokra nézve is így intézkedett volna, ha kárát látta volna az osztatlan tanításnak. De meghagyta. Sőt bevezetését ajánlja is. A *statisztikai* számok rugalmasságára nézve megjegyzem, hogy azok hivatalos adatok után, értesítőikben megjelent számok alapján egyszerű számításokkal vannak levezetve.¹⁷ A délutáni *tornaórákra* vonatkozólag csak annyit jegyzek meg, hogy a legtöbb osztályban (így a VIII. o. április 15-ig érvényes beosztásában) azért került délutánra, mert délelőttre nem fért el.¹⁸ Lehet, hogy a tornatanárnak más intézetben való elfoglaltsága volt, ha volt, némi esetben az oka az óra illetően való beosztásának.

Az R. L. által ajánlott tervet pedig ne fogadjuk el, t. olvasóim, mert már a nyári órák bevezetésével új beosztás érvényesülvén, a gyerekeknek egy órával hamarabb lehet ebédelni.¹⁹ Kiflit meg majd csak adhatunk a háború után.

Dr. Gulyás József.

szá ki annyira, mert tudom, hogy ha délelőtt és délután megosztva tartja óráit, kevésbé fárad ki. Az meglehet, hogy az egyes napi tanórák, továbbá gyűlések, értekezletek miatt kevésbé jut ideje az önművelésre, de hát erre való a 3—4 havi szünidő s a vasárnapi munkaszünet. R. L.

¹⁵ Vagyis, mint látszik, az eset egyik helyen sem analog a mienkkel, de azért ezek is bizonyító példák szerepeltek az előterjesztésben. R. L.

¹⁶ Ez az én álláspontom, ellenben G. kollegám az előterjesztésben ezt írta: „Az egyfolytában való tanítás mellett érvel még az is, hogy sok olyan növendékünk van, aki szegénysége miatt nem vehet lakást, ellátást Patakon, mert a közeli falvakban vagy tanyákon lakik és hazájár és akiknek ezt a hazajárást... maga a tanári kar engedte meg.” Ellenfelem itt, saját álláspontját cserben hagyva, az én érveimmel — a gimn.-széki előterjesztés ellen polemizál. R. L.

¹⁷ Az osztályzat 1—2%-os javulásának sok oka lehet és semmi sem bizonyítja, hogy az okvetlenül az egyfolytában való tanítás eredménye. R. L.

¹⁸ Akkor ne beszéljünk egyfolytában való tanításról, ha a tanórákat nem tudjuk mind délelőttre beosztani! R. L.

¹⁹ Amde sajnos, egy órával hamarabb kelnek és reggeliznek is, — vagyis e révén semmit nem nyernek. R. L.

⁹ No meg a jelentkező éhség ellen. R. L.

¹⁰ Nagyon helyes, azonban ezt 1912-ben, az egyfolytában való tanítás megkezdésekor kellett volna már mondani s addig bele se menni az egész dologba, míg ez a föltétele a tanterem tiszta és egészséges levegőjének meg nem valósult. R. L.

¹¹ Egészsége veszélyeztetésével semmi esetre; 1 órai tanítás után is más a tanterem levegője s 3—4 órai tanítás után is. R. L.

¹² De igen, csak számba kell őket venni. R. L.

¹³ Boesánat, azt mondtam: *hátterbe szorúl* az iskola java mellett; már pedig az iskolának az az érdeke, hogy a tanár frissebb, nyugodtabb, derültebb lélekkel végezze a tanítást és fegyelmézést fárasztó munkáját, — vagyis itt az iskola és a tanár java, érdeke találkozik. R. L.

¹⁴ Épen azért óhajtom, hogy egy tanárnak se legyen egy délelőtti 3—4 tanórája, hogy így az egyfolytában való több óra ne fáraszt

Csoma István.

1843. okt. 3.—1916. február 9.

Közeleti szereplése többé-kevésbbé a politikai téren s az egyházi életben nyilvánult meg. A függetlenségi eszméknek mindhalálig hűve maradt még akkor is, mikor vármegyéjében a közel múltban egyszerre divatba jött a hatvanhetes ellenzékiesség, az alkotmánypártiság. Alkudni nem tudott, sem venni, sem eladni valója nem volt a politikai vásáron, ahol sokkal inkább, százszor inkább pórul járhat az ember, mint a birkavásáron. Maradt az, aki volt: a kurucvilágból itt felejtett őrszem, ki régi helyéről senki szép szaváért, vagy parolájáért soha el nem mozdult. Egyszer megpróbálta, a nyakába varrták Péchy Tamással szemben a képviselőjelöltséget. Nem is vitte többre. Nagynevű ellenfele volt, ő maga meg a kis újját sem nyújtogatta a megbízólevél után. Ha meglesz, jó, ha nem lesz, úgy még jobb, hej, mert a szülőfalutól az ország dolgaért sem szakadt volna el szívesen! Azután csak akkor esett szó felőle, ha a vármegyén kellett kuruckodni. Ott esett meg egyszer-kétszer, hogy ifjúkori víg kedélye feltámadt még benne s ennivalóan kedves lett s nem bírt széles jó kedvével, aki különben már mosolyogni sem tudott igazán. Regélve regélik, akik ilyenkor vele lehettek, hogy igazán úri módon mulatott: poharazott, de mindig csak jókedvű volt; nótázgatott, de soha nem kurjangatott; gavallér volt, de soha nem szórta a pénzt! Bizony mondom, hogy kár ennek az úri fajtának kivesznie! Kárpótlást ma még nem látunk sehol. Várjuk ezt is a mindenekre elégséges isteni hatalomtól.

Az egyházi életben az ő rásonyi gyülekezetének ifjú korától haláláig főgondnoka volt. Sebben a minőségében hihetetlenül konzervatív volt. Pedig az egyházát, papját, tanítóját, rendre mind szerette! Nem tudom másként megérteni, csak ha arra gondolok, hogy Rásonyt mindeneknél kisebbnek tartotta s ehhez mérte az igényeket is — egyházét, papét, tanítót egyaránt. Igaz, hogy maga is, szinte minden mértéken alúl igénytelen volt!

A belső emberek iránti jó indulatának párját ritkító bizonyosságát adta, amikor a kárpáti orosz betöréskor menekülésre kellett gondolni. Hogy ne kelljen esetleg üres zsebbel neki vágniok a menekülésnek, hosszabb időre elegendő pénzösszeget adott papjának, tanítójának. Ime a kiáltó bizonyosság! Mutasd csak hasonló jelt egyházi rendben levő szolgatársaim!

Az abaúji egyházmegye alighanem megérezte szívének felénk áradását, amikor 1888. év folyamán tanácsbírájává választotta. Az augusztus 28-án tartott közgyűlésen lett kihirdetve a szavazás eredménye, amelynek érdekessége, hogy minden szavazat a két Csoma testvér között oszlott meg. Negyvenhárom szavazattal 26 ellen István lett tanácsbíró. Esküjét 1889. április 2-án tette le. Hogy milyen szívvel, lélekkel? ime feleletül a vonatkozó jegyzőkönyvi pont:

„Az egyházmegye részéről iránta tanúsított bizalmat tettben is meghálálni akarván, boldog emlékü, korán elhunyt fia, ragyolezi Csoma István emlékére egyezer forintos alapítványt tesz, hogy ennek kamataiból az abaúji egyházmegye szegényebb lelkészei-

nek árvái neveltessenek.“ (Ezt az alapítványt hasonló összeggel nevelte 1894. ápr. 4—5. napjain tartott közgyűlésen az akkor elválasztott tanácsbíró: Csoma József. Ma az alapítvány kétszeresénél is nagyobb.) Ilyen érzés vezette Csoma Istvánt minden egyházi ténykedésében. Így érzett akkor is, amikor az élettel meghasonlottan elmaradt, majd végkép elmaradt az egyházmegyéről is. Utolsót dobant szíve fölé, — ravatalára — a sebzett szívű családé mellé igaz kegyelettel helyezte koszorúját egyházmegyénk. Utolsó istenhozzádunk közgyűlésünkéből is elszáll majd a sírboltban porló hamvakhoz! Emlékét áldva fogjuk őrizni, hogy hideg sziveket melegítsen.

És most megkönyezem újra. Érzem, hogy nem utóljára. Tudom s nem szégyenlem, hogy nyugvó helye körül az én szomorú lelkem a maga gyászos sétáját sirva még sokszor megjárja. Egyik könyem majd érte hull, a másik... a másik meg az ő jóval négy évtizeden túl meghitt, megértő és megértett papjának jeltelenül begyepesedett sirhalmára. Áldott nekem az egyik, áldottabb a másik!

Ti pedig csak susogjatok vén akácok, sirassátok fülemilék!
Hátha a sírbolt mélyére nótákat hallani még?!
Altassátok, ringassátok odalent a síri ágyon...
Legyen boldog az a tépett, porló szív a másvilágon!...

(Vége.)

Szilva István.

A tiszáninneri ref. egyházkerület közgyűlése.

A tiszáninneri ref. egyházkerület tavaszi közgyűlése 1916. jun. 15-én kezdődött meg dr. Tüdös István püspök és Dókus Ernő főgondnok elnöklete alatt. Főleg a sárospataki akadémia áthelyezésének ügye miatt nagy érdeklődés nyilvánult meg a közgyűlés iránt.

Dr. Tüdös István püspök gyönyörű imája után, melyet lapunk mai számában egész terjedelmében közlünk, Dókus Ernő főgondnok nyitotta meg szívélyes szavakkal a közgyűlést, melegen emlékezve meg azokról a rendkívüli áldozatokról, melyeket felekezetünk hívei is nagy lelkesedéssel hoztak meg a ránk kényszerített küzdelem sikeres befejezése érdekében. Örömmel jelentette, hogy a kultuszminisztérium 25,000 koronát bocsátott a ref. egyház rendelkezésére a segélyre különösen rászorult lelkészek között leendő szétosztás céljából. Örömmel emlékezett meg arról is, hogy a konvent elhatározta az egyetemes egyházfentartási alap létesítését, mely gondolat a mi egyházkerületünkben — tudvalevőleg épen a főgondnoktól — indult ki. Meleg szavakkal parentálta el Mocsáry Lajos, ki annak idején nagy szerepet játszott egyházkerületünk életében. Végül a sárospataki akadémia áthelyezésének kérdését érintette és kérte a közgyűlést, hogy ezt a nagyfontosságú kérdést azzal a higgadtsággal és körültekintéssel tárgyalja, melyet az megérdemel. Az elnöki előterjesztések során tudomásul vette a közgyűlés, hogy a rendkívüli drágaságra való tekintettel az egyházkerületi pénztárt terhelő napidíjak jan. 1-től 20%-kal emeltettek, hogy a sárospataki theologiai tanárok részére a kultuszminiszter 2500 korona háborus segélyt utalt ki s hogy az egyházkerületi pénztár a negyedik hadikölesőre 100,000 koronát jegyzett. Örömmel és nagy elismeréssel vette tudomásul a közgyűlés, hogy dr. Tüdös István püspök köz-

ebéd-adás helyett egy 500 koronás alapítványt tett a miskolci felsőbb leányiskolánál.

Csontos József lemondott a sárospataki főgimnázium egyházkerületi képviselőségéről, azzal az indokolással, hogy igazgatói megbízása lejár, véleménye szerint pedig az intézet érdekében az kívánatos, hogy az igazgató legyen jelen az egyházkerületi közgyűlésen. Közgyűlés, tekintettel arra, hogy 1917-ben az összes tanárképviselők megbízása lejár, kérte Csontos Józsefet, hogy a képviselőséget az általános választásig tovább viselje.

A reformáció 400-ados évfordulójának mikénti megünneplése tárgyában beérkezett javaslatokat Fodor György referálta, a ki e tárgyban egy nagyszabásu munkálattal terjesztett a közgyűlést megelőzően ülésezett bizottság elé.

E bizottság foglalkozott a sárospataki akadémiai tanári kar ismeretes munkálatával is s azt javasolta a közgyűlésnek, hogy az akadémiának Miskolcra való áthelyezése ellen foglaljon állást.

Buza László azt indítványozta, hogy a kerület foglaljon határozottan állást az akadémiának a maga egészében leendő fenntartása mellett s küldjön ki egy bizottságot, hogy az terjesszen részletes munkálattal az őszi közgyűlés elé, vagyis arról: lehetséges-e az akadémiának Sárospatakon való fenntartása és fejlesztése s Miskolc városával is tárgyalásokba bocsátkozva, tegyen javaslatot arra nézve, hogy a több százados múltu akadémia jövőjét hogyan lehetne biztosítani.

Meczner Béla hosszabb beszédben az áthelyezés ellen volt. Szerinte az áthelyezést semmi sem indokolja, úgy a theologia, mint a jogakadémia a kisvárosi környezetben is virágzó intézet lehet. Az áthelyezés megfosztaná minden jelentőségétől a főgimnáziumot is. Az alapítványok és könyvtár sorsát csaknem lehetetlen volna megnyugtatóan megoldani.

Révész Kálmán szerint állást kell foglalni a theologiai akadémia Sárospatakon való maradása mellett, de a jogakadémia áthelyezése ügyében ne döntsön a közgyűlés csak a jogi szakoktatás küszöbön álló reformja után.

Farkas Géza szintén az áthelyezés ellen van; de szükségesnek tartja, hogy a főiskolában mutatózó bajok orvosoltassanak. E végből egy bizottság kiküldetését javasolja, melynek feladata volna főleg az internátus felállítását előkészíteni, a kormánytól anyagi támogatást és egyetemi rangot eszközölni ki a sárospataki akadémia számára.

Naményi Gyula a főiskola volt tanítványai nevében tiltakozik az akadémia áthelyezése ellen.

Komjáthy Gábor a halasztás híve főleg azért, hogy a kerületi közgyűlés az ügyet véleményezés céljából az egyházmegyékhöz tegye ki.

Komjáthy Béla az áthelyezés ellen van, kegyeleti és jogi okokból egyaránt. Szerinte az akadémia Miskolcon nem tudná fontos missióját úgy teljesíteni, mint Sárospatakon.

Puky Endre határozati javaslata szerint a közgyűlés foglaljon állást a theologiai akadémia Sárospatakon való maradása mellett, a jogakadémiára nézve pedig halassza el a döntést.

A közgyűlés névszerinti szavazás útján 55 szavazattal 18 ellen elvetette Buza L. halasztó indítványát s kimondta, hogy az akadémia áthelyezésének ügyét egyszersmindenkorra leveszi a napirendről.

Kimondta ezzel kapcsolatban, hogy a sárospataki főiskola mellett az e célra már megvásárolt telken egy nagyszabású internátust létesít s elfogadta Farkas Géza fent ismertetett határozati javaslatát is.

Hálás köszönettel fogadta a Miskolci Filler-egyletnek azt az ajánlatát, hogy az általa fenntartott szeretet-házat kórházzal együtt átadja a kerületnek s kimondta, hogy azt a reformáció 400-as évfordulójának emlékére egy nagyobb arányú árvaházzá fejleszti.

(Vége köv.)

Évzáró napok főiskolánkban.

(Folytatás és vége.)

II. A főgimnáziumban jutalom- és szorgalmi-díjat kaptak: A M. Tud. Akadémia Kazinczy-díjából egyenként két és fél aranyat nyertek: Kiss Pál VIII. o. t., Soltész József VIII. o. t. A Hubay-féle alapítvány pályadíjából egyenként 40 koronát nyertek: Kiss Pál és Süttő István VIII. o. tanulók. A Novotny-alapítvány szorgalmi díját (40 K.) kapta Bencze Ferenc VII. o. t. Szorgalmi díjat kaptak a VII. osztályból: Magyary Béla 30 K., Sikur Károly 30 K., Kastély Miklós 30 K. A német nyelvben tanúsított szép előmenetelért a VII. osztályból: Tóth Zoltán 20 K.; szorgalmi díj Magyar László 30 K., Jakabfalvy László 26 40 K., Joó Kálmán 20 K. A Szilágyi Benőné—Buza Margit-alapítványból: Zombory László V. o. t. 40 K.; szorgalmi díjat kaptak még az V. osztályból: Rohoska József 30 K., Köröskényi Zoltán 25 K., Tóth Pál 10 K. A német nyelvben szép előmenetelért Tóth Pál 20 K. Szorgalmi díjat kaptak a IV. osztályból: Zsiros József 30 K., Dakó István 27 08 K., Szabó Zoltán 25 K., Diószeghy Dániel 20 K. A Sárospataki Takarékpénztár alapítványából Nyíry Sándor III. o. t. 40 K.; szorgalmi díjat kaptak még a III. osztályból: Olchváry István 25 K., Nagy Sándor 20 K., Fazekas Bertalan 20 K.; a német nyelvbeli szép előmenetelért Benyórszky Ferenc 20 K. Szorgalmi díjat kaptak a II. osztályból: Reho Ferenc 20 K-t, Miskolczy Kálmán 20 K-t, Kusszbach Lajos 15 K-t, Tóth Gábor 15 K-t; az I. osztályból: Horkay László 20 K-t, Elekes György 15 K-t, Szabó Lajos 15 K-t. Szép és gondos mennyiségtani munkálataikért Bujk Béla főgimn. tanár jutalmaként: Zsiros József IV. o. t. 10 K-t, Nyíry Sándor III. o. t. 5 K-t. — Szépirásból jutalmat kapott: Asztalos Ferenc I. o. t. 2 K-t, Kardos István I. o. t. 2 K-t, Bötös János II. o. t. 2 K-t, Ugray József II. o. t. 2 K-t. — Mértani rajzból: Kardos István I. o. t., Bötös János II. o. t., Nyíry Sándor III. o. t., Rácz Sándor IV. o. t. egyenként 2 K 15 fillért. Szabadkézi rajzból: Kiss Pál VIII. o. t. 12 K., Bencze Ferenc VII. o. t. 10 K., Turján Zoltán VII. o. t. 8 K., Kiss Gyula VI. o. t. 10 K., Csontos Géza V. o. t. 10 K., Bódy Endre V. o. t. 11 K., Rácz Sándor IV. o. t. 8 K., Veress István IV. o. t. 5 K., Kérészy Béla III. o. t. 5 K., Bódy Gyula II. o. t. 5 K., Gaál Endre II. o. t. 5 K., Dobray László I. o. t. 5 K., Horkay László I. o. t. 5 K., Kardos István I. o. t. 5 K. Zenejutalmat kaptak a Bathó János-féle alaptól: Wintner Sándor VII. o. t. 5 K-t, Máty Sándor VI. o. t. 5 K-t, Idrányi László V. o. t. 4 K-t, Csontos Géza V. o. t. 4 K-t, Balogh Lajos I. o. t. 4 K-t, Elekes György I. o. t. 4 K-t

Horkay László I. o. t. 4 K-t. — A Néphagyomány-kutató Szövetség pályázatán a Kisfaludy-Társaság adományából gyűjteményükért jutalmat kaptak: *Bereu András* VI. o. t. 25 K-t, *Tiróly Mihály* VII. o. t. 20 K-t, *Badó József* IV. o. t. 8 K-t. — *Főgimnáziumunk 37. tornavizsgája* áldozócsüstitörökön *Bálint Dezső* igazgató tanácsos elnökelete alatt, *Ellend József* főgimnáziumi igazgató, a tanári testület és érdeklődő közönség előtt folyt le. A versenyek eredményei: *Futás*: I. osztály. I. Andrassy Gyula, II. Hinkó Ferenc. II. osztály. I. Tassonyi Dezső, II. Eötvös Gyula. III. osztály. I. Tóth Béni, II. Veres Gyula. IV. osztály. I. Záhonyi István, II. Nagy Lajos. V. osztály. I. Csontos Géza, II. Vattay Lajos. VI. osztály. I. Máty Sándor, II. Sütő Kálmán. VII. osztály. I. Benyó Bertalan, II. Benzze Ferenc. *Mászás rudon*: I. osztály. I. Hinkó Ferenc, II. Vécsi István. II. osztály. I. Ugray József, II. Póányi Aladár. *Mászás kötélén*: I. Lábás Sándor, II. Nagy Sándor. IV. osztály. I. Záhonyi István, II. Erdélyi Endre. *Távol ugrás*: V. osztály. I. Csontos Géza 518 cm., II. Varju Ferenc 515 cm. *Magas ugrás*: VI. osztály. I. Máty Sándor 156 cm., II. Kun Viktor 149 cm. *Távol—magas ugrás*: VII. osztály. I. Zúás István 157 cm., II. Tudja László 153 cm. Az egyes osztályok győztesei közül az első ezüst érmet, a második bronz érmet kapott.

IRODALOM.

* **Papp Géza: Egy Tábori Lelkész Harctéri Naplója.** 156 l. Hegedüs és Sándor könyvkiadóhivatala, Debrecen. Ára csinos vászonkötésben 1 kor. 80 fill. A könyv, melynek tartalmát harctéri buzdító beszédek, lelkes imádságok, érdekes levelek és leírások alkotják, (a melyek eredetileg különböző hírlapokban elszórtan jelentek meg) *Jenő* kir. hercegnek van ajánlva, aki a már több pályadíjjal kitüntetett szerzőt saját címerével és monogrammjával ellátott emlékgyűrűvel ajándékozta meg. Az irodalmi színvonalon álló csinos kis kötet lapunk kiadóhivatalánál is kapható.

* **Az egyetemi ev. theol. fakultás kérdése.** A magyarországi ág. hitv. evang. ker. egyház közönségének tájékoztatása céljából kiadja a tiszai ág. hitv. evang. egyházkerület, Eperjes, 1916. 8r. 38 lap. Ez az emlékirat a tárgyalt kérdés történeti fejlődésének ismertetése után, az eperjesi állami egyetem felállításának lehetőségében bizva, azt javasolja s illetőleg kéri, hogy az ev. egyetemes egyház tegye komoly mérlegelés tárgyává, hogy a magyar kormány állítson Eperjesen állami egyetemet s abba helyezze el az evang. theol. fakultást, más szóval fejlessze ki az eperjesi ev. Kollégium egyetemes theol. akadémiáját és jog- és államtudományi karát háromfakultásos theologiai, bölcsészeti-nyelv-történeti és jogi fakultásokból álló egyetemmé. Az Emlékirat szerint egy olyan ősi ev. iskolának továbbfejlesztéséről van szó, amely eredetileg is egyetemnek szerveztetett és csak a szerencsétlen időviszonyok miatt nem lett egyetemmé.

* **Megjelent** s lapunk szerkesztőségéhez beküldött: *Debreceni és sárospataki papok a reformáció századában.* A reformáció négy százados emlékére írta S. Szabó József, a debreceni ref. kollégium tanára. Debrecen, 1916. Hegedüs és S. kiadása. 51 lap, ára 1.20 K. Ismertetni fogjuk.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Gyászhir.** A kecskeméti ref. egyházközséget, a kecskeméti egyházmegyét, a dunamelléki egyházkerületet, sőt egyetemes ref. egyházunkat is érzékeny veszteség érte f. hó 10-én, amikor *Mészáros János* kecskeméti lelkész, egyházmegyei s egyházkerületi tanácsbíró s egyetemes konventi tag rövid szenvedés után elhunyt. Aki csak egyszer találkozott vele, nem feledhette el soha. Teste, lelke egész lénye, szőke, okos, nagy fejéből kimosolygó nefelejtszemei belefényképeződtek az első pillanatok alatt a vele érintkező emlékezetébe; tréfás és komoly megjegyzései, kijelentései, ajkainak jellegzetes mozdulásai feledhetetlenekké tették jó barát és ellenség előtt; óriási emlékező tehetségével pedig csodálkozással vegyes tiszteletet gerjesztett maga iránt mindenütt, ahol kivételes tehetségeinek érvényesülésére alkalom kínálkozott. Mint pesti supplikáns diák bejárta az egész ország minden zegit-zugát s úgy élt a lelkében minden látott és hallott ember és dolog, hogy évtizedek múlva is mintha prófétai látomásokként jelentek volna meg előtte. Családi, baráti körben, egyházmegyei, egyházkerületi gyűléseken, értekezleteken, egyetemes tanügyi s konventi üléseken, különösen az adóvégrehajtó bizottságban nagy élvezet volt hallani az ő biztos és kedves visszaemlékezéseit. Egyetemes élő névkönyv volt, de jegyzetekkel, elmés csillagos-pótlékokkal. — *Czelder Márton* mátyromságos lelkészkedése után választotta meg a kecskeméti nagy és kényes egyházközség, mint cecei jó nevű lelkészt 1890-ben s szerencsés egyénisége olajággá lett a kikeresedett pártokra nézve s egyéni jó tulajdonaival éppen úgy, mint lelkési képzettségével, gyakorlati bölcsességével igazi pásztorrá, vezérré emelkedett, akiben a más felekezetek is örömetst tisztelték és becsülték a kálvinista karaktert, akit előbb a kecskeméti egyházmegye, majd a dunamelléki kerület is kitiüntetésekben részesített (jegyzőség, tanácsbíróság), maga Kecskemét városa is vezető emberei között becézgetett. A tanügyet különösből is szerette, nemcsak állásánál, hanem készült-ségénél és hívatottságánál fogva is, a mire bőséges előkészületet szerzett, mint kunszentmiklósi gimn. tanár és igazgató (1870—1873), amivé a *Török Pál* püspök bölcsesége szemelte ki és emelte fel, mint végzett theologus ifjut. Alcsuton született, ahol atyja, *Károly* lelkész volt. A gimnáziumot Pápán végezte, Kecskeméten jogászokodott, de jogi tanulmányait a pesti theol. akadémiára való vágyakozása miatt abba hagyta s Baliagi Mór tanítványává lett. Mint ifjú, mint férfi, mint az egyházi s tanügyi közélet s mint polgári társadalom tagja s mint író is (a kecskeméti egyház története stb.) egyaránt közkedveltségűvé és közhasznúvá tudta tenni 68 évre terjedő életét s halálával sok őszinte fájdalmat vert fel nemcsak szép családja körében, hanem az országban szétszórva élő szeretteinek, különösen hű pásztori gonddal kezelt egyházközségének, Kecskemét városának s a dunamelléki egyházkerületnek szívébe. F. hó 13-án óriási részvét kísérte sírjába. Áldott legyen emlékezte!

— **A főiskolai igazgató-tanács** üléséről szóló s lapunk múlt számában közölt tudósításban a jelenvolt ig.-tanácsosok közül a Meczner Béla neve tévedésből kimaradt, amit ezennel helyreigazítunk.

— **Révész Imre**, a kolozsvári ref. theol. fakultás lelkes ifjú tanára, a kolozsvári tudományegyetemen a bölcészeti tudományokból summa cum laude doktorrá avattatott. Gratulálunk e kitüntetéshez!

— **A Sárospataki Öltalmazó Liga** sárospataki fiókja június 12-én tartotta alakuló közgyűlését a városháza tanácstermében. Tiszteleti elnökké választották Herceg Windisch-Graetz Lajost; tiszteleti tagokká: Herceg Windisch-Graetz Lajosnét, Bálint Dezsőt, Dr. Bessenyei Zénót, Bogay Zsigmondot, Csajka Endrét, Csontos Józsefet, Fenczik N. Győzöt, Fischer Fülöpöt, Gruska Lajost, Katona Györgyöt, Katona Mihályt, Kovács Sándort, Dr. Kun Zoltánt, Maklár Pap Miklóst, Miskey Istvánt, Philipp Ferencet, Radácsi Györgyöt, Szeremley Gábort, Zsoldos Benőt, elnökké: Szinyei Gerzsont, társelnökké: ifj. Dr. Molnár Viktort, alelnökökké: Hodossy Bélát és Harsányi Istvánt, titkárrá: Dr. Gulyás Józsefet, pénztárnokká: Zilahi Kiss Jenőt. Megválasztották a választmányi tagokat is. A liga közlönye a július 1-én meginduló *Sárospataki Hírlap* c. hetilap lesz.

— **A tiszántúli egyházkerület** június 14–15-én tartotta tavaszi közgyűlését, amelyen Némethy Károly belügyi államtitkár, a heves-nagykunsági és Kulovszky Ferenc kassai főügyész, a bihari egyházmegye új gondnoka is megjelent. A közgyűlést dr. Baltazár D. püspök imával és gróf Dégenfeld J. főgondnok üdvözlő beszéddel nyitotta meg. A főgondnok beszámolt a lelkészek részére jutott háborús segélyről, jelentette, hogy a reformáció jövő évi 400 éves jubileumára nagy előkészületeket tesznek s hogy a tábori lelkészek ügyének rendezése, amelyet Ausztriában is sürgetnek, még a háború folyamán várható, végül megemlékezett a debreceni kollegiumra történt adományokról. A közgyűlés meleg ünneplésben részesítette Rózsa Sándor kollégiumi pénztárnokot munkásságának 30-ik évfordulója alkalmából és a két új egyházmegyei gondnokot. Ezután következett a lelkészavatás, amelyre 108 ifjú lelkész jelentkezett az egyházkerületből (köztük Vass Vince tábori lelkész Doberdóról) s amely a nagytemplomban folyt le; a szertartás után a püspök mélyhatású beszéddel bocsátotta útjukra a közgyűlés előtt felszentelt lelkészeket, akiknek nevében Boros Jenő szatmári lelkész üdvözölte a püspököt. A közgyűlés dr. Baltazár püspök indítványára elhatározta, hogy tekintettel a lelkészhiányra kérni fogja a kormánytól az első éves theologusok hadmentesítését az ötévi létszám átlagának mértékében.

— **1916–17. évi tápintézetű jótétemények.** A főiskolai igazgató-tanács és tanári kar 1916. június 6. közös gyűlésén a főiskolai tápintézetbe a jövő 1916–17. évre felvételtek: *Horváth Mária és Simon-alapítványra*: Illyés Bertalan I. th. feltételesén, Kriston Antal II. th. feltételesén, Györke István II. th. feltételesén, Simon Zsigmond III. th. feltételesén, Matusz János III. th. feltételesén, Horkay László I. o., Kovács Lajos II. o., Miskolczy Kálmán II. o., Nagy Sándor III. o., Szabó Zoltán IV. o., Zsiros József IV. o., Balázs János V. o., Magyar László VI. o., Szepesi Kálmán VI. o., Bencze Ferenc VII. o. és Kastély Miklós VII. o. tanulók; *Pogány Istvánné-alapítványra*: Olchváry István III. o. és Szabó Lajos I. o. t.; *Prüsterer-alapítványra* (ajánlva) Zitás István VII. o. t.; *Gecsei-alapítványra*: Dakó István IV. o. t.; *Varga-alapítványra*: Kovács László II. é. th. feltéte-

lesen; *Jászay-alapítványra*: Tóth Gábor II. o. t.; egyenként 150 K. kedvezményt kapnak: Diószegi Dániel IV. o. t., Gönczy Pál IV. o. t., Lángi Árpád V. o. t.; Máthé Zoltán VII. o. t.; egyenként 100 K. kedvezményt kapnak: Gaál Endre II. o. t., Molnár Emil II. o. t., Ruszka Zsigmond II. o. t., Ruszka Bertalan IV. o. t., *Ragályi-alapítványra* (120 K. jótétemény): Köröskényi Zoltán V. o. t.; *Beleznai-alapítványra* (egyenként 84 K.): Horváth András II. o. t., Pap Gábor III. o. t., Tóth Pál V. o. t., Csengery Béla VI. o. t.; *Gyulay-alapítványra* (egyenként 71'28 K.): Eleess István I. o. t., Pap Géza I. o. t., Fazekas Bertalan III. o. t., Regéczy Bertalan IV. o. t.; *Töltési-Magyar-Darvas-alapítványra* (egyenként 84 K.): Veres István IV. o. t., Sütő Kálmán VI. o. t.; *Katona-Babocsai-Mocsai-Csemiczky-alapítványra* (83'72 K.): Perpéth Ferenc IV. o. t.; *Vay-Szathmáry-Szilasy alapítványra* (83'41 K.): Bodnár László V. o. t.; *Sándor-Andor-Bolyos-alapítványra* (82'83 K.): Sütő Kálmán I. o. t.; *Szabó Károly alapítványra* (egyenként 80 K.): Vécsy István I. o. t., Szabó Dezső V. o. t.; *Bernáth alapítványra* (80 K.): Eperjessy László V. o. t.; *Kovács-alapítványra* (80 K.): Gacsályi István V. o. t.; *Dr. Szabó János-alapítványra* (80 K.): Jakabfalvy László VI. o. t.; *Récz-alapítványra* (80 K.): Jakabfalvy Géza IV. o. t.; *Sárkány-alapítványra* (80 K.): Scheip Frigyes III. o. t.; *V. Oláh-alapítványra* (80 K.): Gabrielisz László V. o. t.; *Gróf Pallavicini alapítványra* (80 K.): Molnár Gusztáv IV. o. t. — Családi, helyhez vagy személyhez kötött alapítványokra felvételtek: *Ferenczi Lajos-alapítványra*: Bodolay József IV. elemi o. t., Kastély Géza IV. elemi o. t. (egyelőre csak az I. félévre); *Báró Vay Béla-alapítványra* (200 K.): Kovács Pál V. o. t.; *Zsarnay emlék alapítványra* (180 K.): Fodor Géza V. o. t.; *Jóny-alapítványra* (80 K.): Reinhardt Béla IV. o. polg. isk. t. feltételesén; *Dusza-alapítványra* (160 K.): Székely Bertalan III. é. th. feltételesén; *Kassai egyház-alapítványra*: Szilva István VII. o. t.; *Lónyay-alapítványra* (50 K.): Tudja László VII. o. t. — Még betöltetlen alapítványok: 4 Horváth M. S., Alsóborsodi egyházmegye (120 K.), Balla Athanasius (140 K.), Csizmadia-Török (160 K.), 2 Gyulay (egyenként 71'28 K.), Jóny (80 K.), 2 Klobusitzky-Szepessy (egyenként 72'81 K.), Kóczán (200 K.), Kun püspök (80 K.), Pelsüezi magtár (24 K.), Ragályi-Kubinyi (80 K.), 2 Szepessy-Kapuvári (egyenként 18'85 K.), Szilágyiné Buza M. (200 K.), 2 Báró Vay-Geymüller (egyenként 160 K.), Vizsolyi-Kácsándi-Ónodi (52'18 K.) és a hadiszolgálatból visszatérő ifjak részére 1000 korona. — Sárospatak, 1916. jún. 9. Maller Sándor, tápint. felügyelő.

— **Tanfolyam.** A sárospataki állami tanítóképzőintézetben az 1898-as és megelőző évfolyamú növendékek számára egy hónapi időre (május 25-től június 25-ig) terjedő tanfolyam nyílt meg, melyen 24 növendék vesz részt, akik közül 16-an legnagyobb részben a frontról jöttek a tanfolyamra, a többiek pedig (8-an) a III. ik osztályt végzett ama növendékek, akik a legutóbbi népfelkelői szemlén katonai szolgálatra alkalmasaknak találtattak. A tanfolyam végén szóbeli vizsgálat lesz, melynek alapján a résztvevők tanítói oklevelet fognak kapni.

— **A 18 évesek érettségi bizonyítványa.** A most bevonuló s 1898-ban született ifjak alsóbb osztályú, illetőleg érettségi bizonyítványáról rendeletet bocsá-

tott ki a kultuszminiszter. E rendelet szerint az alsóbb osztályokból bevonuló ifjaknak már bevonulásuk előtt egy héttel kiadják az osztálybizonyítványt. Azoknak a bevonulóknak érettségi bizonyítványát pedig, akik most tennének érettségit, az osztálybizonyítvány alapján fogják kiállítani, ennek osztályzatai szerint. Hasonló alapon állítják ki a tanítói okleveleket is. Intézkedés történt arra is, hogy a már haretéren levő tanulók, amennyiben lehetséges, szabadságot kapjanak, az érettségi vizsgálat letételére. Ezeknek a tanulóknak egy hónapos előkészítő tanfolyamot rendeznek.

— **Nyilatkozat.** A „Sárospataki Református Lapok“ f. évi 23. számában Rác Lajos szerkesztőnek az ungi e. m. határozatra vonatkozólag megjelent Nyilatkozatára, hogy t. i. „mikor fogják már némely egyházmegyei jegyző urak megtanulni, hogy erős álláspontot és argumentumot is lehet nemes, méltóságos hangon és szavakkal kifejezni, hogy a tanárkari indítványról lehet a tanári kar sértegetése nélkül is szólni?“ alólirott egyházmegyei jegyzők kijelentik, hogy Rác Lajos szerkesztő úrtól leckeztetést nem fogadnak el, mivel az iskolai padokból már régen kikerültek s tudnak ott, ahol kell, nemes, méltóságos hangon írni s a tanári kart méltatlanul soha meg nem sértik. Kovács István az abauji egyházmegye főjegyzője, Fodor György a tornai e. m. főjegyzője, Péter Mihály a f. zempléni ref. e. m. főjegyzője, Pataki Pál az ungi e. m. főjegyzője, Farkas István az a. borsodi e. m. főjegyzője, Janka Károly az alsó-zempléni e. m. főjegyzője, Szilva István az abauji e. m. aljegyzője.

— **Viszonzáslaszom** e nyilatkozatra nagyon rövid lehet: ha a t. egyh.-megyei jegyző urak kijelentik, hogy „leckéztetést nem fogadnak el, mert az iskolai padokból már régen kikerültek“, erre azt válaszolhatom, hogy a sárospataki főiskola tanárai még kevésbé fogadnak el leckéztetést és sértő megrovásokat a jegyző uraktól, nem azért, mert az iskolai padokból már régen kikerültek (a jó tanár holtig tanul), hanem azért, mert sem személyi, sem tárgyi okot nem szolgáltattak reá. En nyilatkozatomat kizárólag „némely“, a tanári kart „méltatlanul“ támadó jegyző urakhoz adresszáltam; az ungi főjegyző úr, — e nyilatkozat írója — mint az aláírásokból látszik, megjegyzésemet, amely főképen reá vonatkozott, az összes egyh.-m. jegyzők közös sérelmévé akarta tenni; de ez a szándéka meghiusult, mert a f. borsodi és gömöri jegyzők neve hiányzik a tiltakozók közül s másfelől a kollegiális szolidaritás címe alatt olyanokat is megnyert az aláírásra, a kikről nyilván tudjuk, hogy a tanári kar iránt ez ügyből kifolyólag semmi animozitással nem viseltetnek. Dr. Rác Lajos fel. szerkesztő.

— **Dr. Kuyper Ábrahám.** Irta *Sebestyén Jenő* ref. theol. m. tanár. Budapest, Hornyánszky V. nyomdája. 12 l. ára 30 fill. Ama meleg méltatás különlenyomata, amelyet a szerző a híres államférfiúról és ref. theologusról budapesti látogatása alkalmából a Prot. Szemle 4 füzetébe írt.

— **Középiskolai reformok.** Jankovich B. vallás- és közoktatásügyi miniszter a képviselőház június 14-iki ülésén két novelláris javaslatot terjesztett be, amelyeknek egyike a *polgári iskolák* 5 ik és 6-ik osztályát eltörli s ezt az iskolát közelebb viszi a középiskolához, — a másik javaslat a középiskolák-

ban az *osztályvizsgálatokat eltörli* (helyökbe június második felében az évi tanulási anyagból osztályonként befejező összefoglalásokat tesz) s az u. n. görög-pótló tantárgyak helyébe *élő nyelvek* tanítását teszi, reabizván az iskolafenntartókra és a közoktatásügyi miniszterre, hogy a „helyi igényeknek megfelelően“ a modern kultúrnyelvek (francia, angol, olasz) vagy a hazai élő nyelvek (oláh, szerb, tót, ruthén, vend) közül válasszanak kötelező tantárgyat. Ez utóbbi komoly aggodalmat fog kelteni minden magyar ember lelkében, mert becsempészi még az állami iskolába is kötelező tantárgyként a nemzetiségi nyelveket. A miniszter ez intézkedését azzal próbálja indokolni, hogy a közigazgatás embereinek jó lesz, ha a nemzetiségi nyelveket tudják; kérdés, vajjon nem lehetne-e azoknak ezt a nyelvismeretet a közigazgatási tanfolyamokon elsajátítani és szükséges-e ezért a gimnáziumot tudományos és nemzeti jelleméből kiforgatni? Azt hisszük, ref. főgimnáziumaink közül egy sem fog akadni, amely a nemzetiségek nyelvének művelésére vállalkozzék.

— **Az iskolai testnevelés reformja.** Az Országos Testnevelési Tanács legutóbb tartott teljes ülésében megállapította azon irányelveket, melyek szerint az iskolai testnevelést a honvédelem nagy jelentőségére való tekintettel is megreformálni kívánja. A tervezet mindazon tanintézetekbe, melyekből a tornatanítás ez idő szerint száműzve van, tehát a szakiskolákba, főiskolákba, egyetemekre, de még a keresk. és iparostanone iskolákba is be kívánja azt vezetni. A fősúly a gyakorlati életben is értékesíthető testnevelő anyagra esnek.

EGY TÁBORI LELKÉSZ HARCTÉRI NAPLÓJA

Irta: **PAPP GÉZA** tábori ref. lelkész.

E gondolatokban és írói szépségekben gazdag naplójegyzetek egyaránt érdeklik a harcoló és beteg katonákat, a lelkészeket, a tanuló ifjúságot, általában a nagyközönséget. Méltó feltűnést keltettek azok előkelő fővárosi napilapokban. A derék szerző hosszú időn át teljesített tábori lelkészi szolgálatával, lelkesítő beszédjével tiszteletet szerzett mindenfelé, ugyanannyira, hogy *Jenő kir. herceg főparancsnok saját címerével és monogrammjával* ellátott gyűrűvel ajándékozta meg és *megengedte*, hogy ezt a háborús könyvét neki ajánlhassa. A könyv tartalma: Buzdító beszéd a katonákhoz ütközet előtt. — Buzdító beszéd a honvédekhez az Isonzó mellett. — Adventi imádság. — Levél a haretérről. — Fekete farsang. — Március idusán. — Őszi imádság. — Harctéri jegyzetek. — Tábori istentisztelet a doberdói fensikon. — Honvédtemetés az Isonzó partján. — Jéhu uralma. — A honvéd kötelességtudás.

A 160 oldalra terjedő 16¹/₂ és 10¹/₂ nagyságu zsebbe tehető könyvecskének bolti ára elegáns vászonkötesben I kor. 80 fill. 10 drb. vételnél I kor. 50 fill., 25 drb. vételnél I kor. 40 fill., 50 drb. vételnél I kor. 30 fill., 100 drb. vételnél I korona 20 fill.

Kapható:

Hegedűs és Sándor
protestáns irodalmi könyvkiadóhivatalában DEBRECENBEN.

SÁROSPATAKI REFORMÁTUS LAPOK

A TISZÁNINNENI REF. EGYHÁZKERÜLET ÉS A SÁROSPATAKI FŐISKOLA KÖZLÖNYE.
MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

ELŐFIZETÉSI DIJ		Főszerkesztő	Felolós szerkesztő és kiadó	HIRDETÉSEK DIJA:	
Egész évre	10 Kor.	RADÁCSI GYÖRGY	DR. RÁCZ LAJOS	Egész oldal	32 Kor.
Félévre	5	Főmunkatársak:		Fél	16
		HARSÁNYI ISTVÁN	DR. BUZA LÁSZLÓ	Negyed	8
				Nyolcad	4

TARTALOM: *Farkas István*: Sárospatak. (Vége köv.) — *Soós Lajos*: Falusi levelek. — A tiszáninneni ref. egyházkerület közgyűlése. (Vége) — *g*: Az alsóborsodi ref. lelkészértekezlet. — *Rácz L.*: Könyvismertetés (A M. Rovásfrás hiteles emlékei). — Irodalom. — Vegyes közlemények. — Szerkesztői üzenetek. — Hirdetés.

Sárospatak.

Felolvasás. Az alsóborsodi ref. egyh.-megye lelkészértekezletén, 1916. június 14-én Miskolcon tartotta: *Farkas István* miskolci lelkész.

Tisztelt Értekezlet!

Megtépzva a nimbus; megtörve — a sziveket századokon át rabul ejtő, megigéző erő; megrongyolódva az a mindig magasra kitartott lobogó! Kinek számára, hivatott ajkáról nem is olyan régen örök élet jóslatott, most életerejétől megfosztottnak íteltetett; egyben és másban jogosan, sokban igaztalanul megcsúfolva, ki is gúnyolva, meg is ostromozva: *holtelevenen, kórágynon fekszik — az alma-mater — s bizony-bizony az egész test, de különösen a szive: „csupa seb!”*

A legközelebb álló szerettei tesznek úgy róla bizonyoságot, hogy meg fog halni nemsokára, akit pedig a lelkük olyan nagyon szeret.

Szegény, évszázadok viharával dacoló öreg test valósággal meztelenre vetkőztetve már! Nem baj! Szenvedett már elégszer — eleget! Ha nincs ruha a testen, az orvos jobban megláthatja a beteg testrészeket. Csak semmi szemérmeskedés! nyiltan elő azokkal a hibákkal. Ujjászületés fürdőjét kell itt keresni úgy is! egy sebet se titkoljunk el! Nem minden halódó hal meg. Hátha lehet még itt is segíteni!

Tetemre hívás is lehet itt! mert hát: „*lenni vagy nem lenni*” ez itt a kérdés?!...

Nem az áthelyezés kérdése itt a fontos, hanem az: *élhet-e, virulhat-e Sárospatak?*!

Az áthelyezést indítványozó pataki tanárok ellen kemény beszédek hangzottak el.

Pedig az általuk szerkesztett memorandum sok igazságot, igaz — keserű igazságot — tartalmaz; senkit nem bántó, senkit nem sértő ez. Csak az a baj, hogy búcsúztató, a feltámadás hite, hirdetése nélkül. A sorok között mindent elmond, mindenre rávilágít. Hibáját csak abban látom, hogy reménye-vesztett, el sem is gondolván azt a lehetőséget, hogy még virradhat.

A szív szerint való szeretet kisugárzását látom én a mindkét részen hadakozók írásaiból; megértem én azt is, hogy a tanári kar miért csüggedező, reménye-vesztett. Miért? Mert évről-évre úgy élni,

hogy mindig csak ígérjék a javulást, a gyógyítást, hogy soha se adjanak, javítsanak, csak ajkkal szerezzenek, valójában meg-megostorozzanak¹, elveszti így reményét lassan-lassan az élő. De hát éppen ezt nem szabad éppen most cselekedni.

Ujjászületve szeretné látni — én úgy látom, mind a két párt — Patakot. Egyik itt, másik a régi helyén!

Nézzük csak közelebről — a halódót.

A főiskola akadémiajánál a létszámbeli apadásnak kétségtelen egyik legtöbb okozója a háború. Nem életképesek most még az egyetemek sem. Lövészárkokban, csatamezőkön küzd a nemzet színe, virága.

Az új egyetemek felállítása szintén tőle elvonó erő, kétségtelenül. Ahonnan többre képesített emberként jöhet ki az ifjú, a most már mindenütt sok költséggel neveltető szülők, kétségtelen szívesebben küldik oda gyermekeiket.

De ezek miatt maradna még, marad is mindig elég gyermeke az édes anyának, mert hát „*szegények mindenkor lesznek közöttetek!*” Nagyobbak és mások a baj fő okozói.

Első és legnagyobb bajt látok én abban, hogy szegénysége, anyagi ügyei rendezetlen volta miatt, a haladó kor haladást követelő igényei kielégítve, ott ma, nem lehetnek. Anyagi ügyei intézésének vezetésére elhívott őrtállói vagy közönnyel, vagy nemtörődomséggel intézték e kérdést s mind lejjebb és lejjebb hagyták szállani a sárospataki főiskola süllyedő hajóját, ahelyett, hogy megmondották volna már régen: *eddig és ne tovább!*²

¹ Valami félreértés rejlik a kárhoztatásban. A főiskola tanári karának alig lehetett oka panasza. Fizetése volt annyi, mint másutt; terhe nem volt több, mint másutt. Előbb volt 5 rendes theol. tanár, 8 rendes jogtanár Sárospatakon, mint sok más helyen s a tanárok lakásbérét is előbb emelte a törzsfizetés $\frac{1}{4}$ részeig az előjáróság, mint másutt. Csak a családi pótlékban nem jártunk elől, a mit a lakásbér nagyságával próbáltak megmagyarázni a vezérek. R. Gy.

² Amikor a szükség kopogtatását hallottuk, megalkottuk az *Uj Vay—Mocsáry-alapot*, majd mikor ezt se láttuk kisegítőnek a felszaporodott új szükségletek kielégítéséhez, — igénybe vettük az *államsegélyt* a főimn. részére. Amde ez ma is csak 10,000 korona, holott e-ker. közgyűlésen szóvá lett a főiskolának az egyházkerület által való nagyobb mérvű segélyezése, de az *egyh.-ker. felsőbb leányiskolát* akkor élte tette a többségi vélemény a főiskolának s ebbe — egyelőre — a főiskola vezetői is belenyugodtak. Sem jó, sem

Jól ismertek országsszerte a pataki főiskola anyagi bajai.

Szívünk valósággal remeg egy pár év óta a kerületi gyűlések jöttével; hogyan, miért lesz újra szegénypadra vivé? Miben látott újra fogyatkozást? Minő tőkékhez kell nyúlunk újra, hogy a deficit eltüntethető legyen?

Akár hozzánemértés, akár jóhiszemű tévedés, akár félreértés az okozója az anyagiakban mutatkozó hiánynak: *őszintén fel kell tárnunk valahára a hiányokat, mert az elköltött tőkék mindenképen adósságok.* Adósságokat venni fel évről-évre — az jóra nem vezethet. A visszafizetés pedig nagyon keserves. Tudok egyházat, amelynek hivatalnokai azért szegénykednek ma, mert a múlt idők mulasztásait azzal akarják jóvá tenni, hogy évek során, részletekben fizetik vissza s állítják helyre az elköltött tőkét az utolsó fillérig. *Az elköltött tőkék hazajáró lelkek, melyek elrabolják az élők nyugalmát, megakadályozzák az életet, a fejlődés útját eldőlják.*

Szakszerű vagyongazdálkodásra van szükség első sorban. Szakitva a múlttal, így kell első sorban: reformatio! A szegénységének okozója — részben önnön maga. A másik baj, hogy csak szájjal szeretett a pataki főiskola sokak részéről.

Sokszor kért, sokszor hivatott — *segítséget várva az alma-mater.* Sokszor csendült ajkán az esdeklő szó: „Nézzétek, elborít az inség!” Kívül a házunkon, honi tájak, völgyek, bergek felé is elpanaszolta, sokszor világ hallatára, sok és nagy szükségét.

Igéretet — kapott. Keveset, — azt is csak papíron. *Mert a kik tettekben, ösökhöz méltó tettekben mutogatták volna ki hitüket, igaz szerelmüket:* csak kevesen akadtak.

Igaz az is, hogy valósággal több mint közöny volt eddigi viselkedése annak a városnak, annak a vármegyének a pataki főiskolával szemben, amelynek pedig minden áldozatot meg kellett volna hoznia az iránt, hogy a főiskola örök büszkeségük lehessen, t. i. Sárospataknak és Zemplén vármegyének.

Pedig — ha igaz a költő szent dicsekedése, hogy: „ha a föld Isten kalapja, hazánk a bokréta rajta...” Zemplén vármegyének virágos bokréta, annak kellene lennie a főiskolának.

Azt mondtam, nyíltan, őszintén tárjunk fel minden sebet. Teszem. Tovább megyek s nézegetek hát!

Sokkal kisebb embernek érzem s értékelem magamat, mintsem hogy mestereket, tanárokat feddő szóval illethetnék.

De viszont a lelkiismeretem ellen vétenék, ha elhallgatnám azt, ha nyíltan meg nem mondanám, hogy az elnéptelenedés egyik főokát, mi — most

rossz-hiszemű tévedésről nem lehet tehát beszélni, hanem csak az állam által felduzzasztott tanügyi politikáról, amely kényszerítette a felekezeteket az erőködésre, a költsékezésre. — Az egyh.-ker. által a supplicatiói váltság terhére (4000 kor.) alapított 5-ik theol. tanszékre már évek óta 2—3000 koronát fizet rá a főiskola. Ez is tudott dolog! A theológiai akadémiai államségélyt s a theol. tanároknak a nem állami tanárok nyugdíjintézetébe való felvételét is főképen Sárospatakról és a tiszáninneni egyházkerületből sürgették az arra hivatottak s a sürgetésnek már megvannak a jó eredményei is. A lelkes jóakaratot és a használati törekvést tisztelettel köszöntjük, de a történeti igazság mindenképpen felett való. A sárospataki főiskola legújabb története még frójjára vár. Az egyházkerületi gyűléseket riasztó pataki hírek is kellő világításba jutnak még az elfogulatlan történetíró révén. R. Gy.

már kívül állók — abban is látjuk, hogy a tanárok példaadása, együtt élésükben sokszor nyíltan meg is ostorozott példaadása *nem vonzó, — de egyenesen elidegenítő, elrémítő a neveltető szülőkre.* A szeretetlenkedések, személyeskedések, gyűlölködések, gyanúsítgatások, rágalmozások, egymás becsülete ellen törések, egymást gyalázó förmedvények világra bocsátása, stb., stb. által — ugyan nem méltán fáznak, félnek-e a szülők? A tanároknak a szülőhelyetteseket kell tekintenünk. Cívódásos példaadás lehet-e jó szülőhelyettesítés?

Legyen tisztességtétel a kivételeknek, de egy kóros tünet ez. Egy nyílt seb az édes anya testén. *És ezt ki kell operálni okvetlenül.*

Amint az idők rossz jelét látom én a neveltető szülőknél is sokszor, amaz eléggé el nem ítéltető törekvésükben, hogy alig várják az érettségi letételét fiaik által, főképen azért, hogy lerázzák végre vállaikról a neveltetés gondját. Irodákba, lélekölő másolások végzésére alkalmaztatván, korán élet-unottá, munkagyűlölvé lesznek sokszor ezek az ifjak.

Hamar belekóstolnak a nyomorúságba s a szülők e tettükkel maguk tépegetik le ifjává nőtt gyermekeik lelkéről az idealizmus, a tudni vágyás himporát. Mert hát másolás idején — mások tanulnak — és épen abban az időben! De hát a szülők dicsekszenek, hogy gyermekeik maguk keresik meg már a kenyerüket, feledvén, hogy: „Nem csak kenyérrel él az ember.” Mennyi korán letört, sokra hivatott áldozat jár-kél így, ezek miatt maradva alant.

Szülő-hiba az is, hogy ők maguk hirdetik azt, hogy igazán tanult, sima, finom emberek nevelése csak a nagyobb városokban elhelyezett iskolákban lehetséges. Van ebben kevés igazság, de csak kevés, sokkal több a tévedése.

Ahol fényesebbek a mulatás csarnokai, több kísértésbe ejtő jár oda a fényforrásokra. Több az ifjat léha szórakozásokra csábító alkalom; az ifjú szem a nagy világosságban könnyen elkáprázik; az ifjú vér könnyebben hevül; szenvedély rabjai, mulatós erőttől kisajtott gyöngéi, vér által üzött lőtő-futók inkább akadnak a nagy városok ifjai, mint kisebb városok ifjai között.

Ne feledjük, semmi sem oly magával ragadó az ifjúra, mint a mulatásra való alkalom!

A tanuló számára a legszentebb hivatás: *fejlődni, művelődni, szépe, jóért, tehát eszményekért hevülni — tanulni!*

Megadni: *a testben és lélekben való gyarapodhatós, művelődhetős, fejlődhetős előfeltételeit, az meg köteleességük az iskoláknak!*

A haladó korrallal együtt mindenben lépést tartani; a fejlődés igaz és egész emberé nevelő kíváncsainak megfelelőleg, úgy, hogy „a tanügy, a kultúra, a társadalom és az élet minden követelményeinek megfeleljen az” — *a mai köntösében, a mai berendezésében, a mai életével: a spataki főiskola nem képes!*

Ezt be kell látnia mindenkinek!... Dehát csendül felénk a pünköszi üzenet: Szükség ti nektek újonnan születetek!... Újjászületés!...

Itt az a pont, melyben különböző a vélemény az indítványozó tanári karétól. Mert én úgy látom, hogy újjászületett formában az áldozatkészség szülte anyagiak előteremtése által — Patak — azzá

lehet, aminek, akinek lennie kell Patakon! . . . Csak a reményevesztett csüggedés mondhatja ezt: „s ha milliókat adnának kezünkbe, azzal a kötelezettséggel, hogy állítsuk talpra akadémiánkat — Sárospatakon — nem mernénk vállalni e kötelezettséget“ . . . valahogy úgy nem csendült felénk az üzenet: Ne félj — csak ligy! . . . Felségesen nemes és szent célt szolgálnak az évfordulók. A több százados évfordulók meg különösen! . . . Nagy idők dicsőséges emlékei újulnak meg lelki szemeink előtt. Síróból kikelt valóban nagyok életre kelnek, szólnak, kérdeznek, számon kérnek: a ránk hagyott örökségre miként viseltünk gondot? . . . A csüggedőket vigasztalják, a nemesen előre törőket még előbbre menésre buzdítják; nem árt ezeknek évszázados koporsók zárja sem, ilyenkor megelevenednek! . . .

(Vége köv.)

Falusi levelek.

Tisztelt Szerkesztő Ur! Szabad legyen figyelmebe ajánlanom a *Lelkészegegyesület* f. évi 8-ik számának vezető cikkelyét. Okos dolgokról beszél az „*Okszerű gazdálkodás*“ elejétől végig, de az én kultúra-mérlegembe legihkébb belepászol a következő részlet:

„A természet oeconomiájában az okszerű gazdálkodás isteni törvénye az, hogy minden erő megfelelő helyre van állítva és semmi eredményre nem lesz felhasználva nagyobb és értékeesebb, — de kisebb és értéktelenebb erő sem, mint amennyit az egyenlet ismeretlen oldala kíván. Az emberi elme hatása alatt bármilyen összetett és kiképzett formát nyer is a közéleti berendezkedés, a természet bölcs rendjének alapelveitől eltérnie nem szabad s büntetlenül, kártétel nélkül nem is lehet. A fejlettség legmagasabb fokának sem szabad a földre irott, a természetben kijelentett isteni igazságoktól eltérnie. A szellem fennszárnyaló magassága szálljon le a földre, beszéljen vele, mert ez mindig bölcsességre tanítja.“

Bátran mondom, tisztelt Szerkesztő úr, hogy ez az élet teljességének sarkigazsága. Minden erő legyen a maga helyén s hatását fejtsse ki ott.

De hol vagyunk még mi, a legkulturáltabb államok is, az isteni törvény eme bölcs berendezkedésétől? Még a lehetőségétől is, tisztelt Szerkesztő úr!

Vegyük csak kezünkbe a mérleget és mérjük ezt a társadalmi berendezkedést.

Azt a vak is látja, hogy erők vannak bennünk s ez erők fejleszthetők, bizonyos irányú tevékenységre kiképezhetők s emberi jellegünk akkor lesz teljes, ha testi, szellemi, erkölcsi erőink szabadon, simán együttműködően működnek. Ez a tökéletesség a földön és boldog önérték önmagunkban.

Társadalmi berendezkedésünk azonban egyenesen lehetetlenné teszi, hogy a bennünk levő erők harmónikusán kifejlődhessenek. Képzőintézeteink, a mi iskoláink ugyebár? Iskoláink, még ha a természet oeconomiájának megfelelően volnának is alapozva és berendezve, az embermilliók nagyobb része elől el vannak zárva. A kinek megfelelő vagyona nincs, az nem mehet iskolába. A kinek megfelelő vagyona van, nagyrészt éppen a vagyona akadályozza, hogy erői kifejlődjének. Iskolázásunk tulajdonképpen, bizonyos idő és bizonyos pénz eltöltését

és elköltését jelenti. Van egy papirja, amelynek ellenében kenyeret követel. Oh, hány ilyen kenyérevő cimbora lődörög az élet országutján! A többi utasok félelmére és veszedetmére. De most hagyjuk ezt. Majd rájuk kerül a sor, a kultúra mérlegén.

A természet oeconomiája a maga módja szerint gondoskodik, hogy élő egyénei, a bennük levő élet-törvény szerint, élettéljességre jussanak. A növény-élet, az állatélet, mind végigjárja a maga iskoláját s bírkózva az ellenható erővel, — „az erőtlén csügged, az erős megállja.“ Ezeknél az anyagi lét erői és föltételei döntenek, — nem így azonban az embernél. Azt hiszem, még a legvadabb anyagelvűség is fölteszi bennünk a szellemi erőket s csak kevesen lehetnek, kik az erkölcsi erőket megtagadják. Nos tehát: ez erők kifejlesztésére kell az iskola. És minden embernek egyformán kell. Minden gyermek születésével hozza a jogát az iskolához. De ebből a jogból nem lehet valóság. A ki nem hoz vagyont is születésével, az egyszerűen ki van zárva az iskolákból. Alkotó erői egyszerű csőkevények maradnak, csak romboló erői nyernek munkateret az életpusztító háborúban. Katona-anyag.

Ez a mi kulturánk, tisztelt Szerkesztő úr!

Nem így van talán?

Emlékszik rá, ugye tisztelt Szerkesztő úr, hogy mit felelt a cigány erre a vallástani kérdésre: „mi végre teremtetted téged az Isten?“ — „Hát a faluvégre, tisztelendő uram!“ Arra is emlékszik ugye, hogy a másik cigány mit felelt a jóindulatú bírónak, mikor kibocsátotta a börtönből s így utasította: „ezután jól viseld magadat, ne nyúlj a máséhoz, hogy újra ide ne kerülj!“ — „De mikor minden a másé, nagyságos bíró úr!“

Ime a *nincsetlenek*, — vagy inkább *nincsesek* filozófiája!

A világ pedig ne beszéljen igazságról, törölje ki még a szótárából is mindaddig, míg az igazság érzésének alapja is hiányzik szívéből. Kell is bűnhődnie emiatt. Bizony, bűnhődnie kell! Mennyi életérték sorvad, pusztul, válik átokká, rombolássá, holott a természet oeconomiája minden életerőt alkotásra rendelt.

A kultúra mérlege pedig így mutat: az élet teljességéhez, az életerők kifejlesztésének alkalmas eszközei szükségesek és ez eszközök nyitva álljanak mindenki számára. Nemcsak ingyen iskolázás minden vonalon, — mert a tandíjmentességet csak nem fogjuk ingyeniskolázásnak nevezni?? — hanem a nevelés összes anyagi szükségleteinek közadóból való fedezése.

Ne tessék mosolyogni, tisztelt kulturvilág! Hanem inkább gondolja el, amennyire elgondolni képes ki-ki, — hogy csak e mostani dicső világkulturális foglalkozás minő gyémánthegeket nyel le, csak úgy könnyedén, minden csuklás nélkül! tessék csak elgondolni, mi kamatoeskája volna ennek az ezer meg ezer millió tőkecskének, a mely a világháború mérlegében száz és ezer féle számlán elkönyveltetik majd! Tessék csak elgondolni! Hogy a pusztítás démona mily összegeket fordít képzőiskolája fenntartására, csak azóta is, mióta elhangzott Judea földén e figyelmeztetés: „Legyetek tökéletesek, mint a ti mennyei atyátok tökéletes, — ki az ő napját felhozza jók- és gonoszokra s esőt ad igazak- és hamisak földére! Mert ha csak azokat szeretitek, kik titeket

szeretnek, mivel vagytok különbek a pogányoknál? Menjetek a széles világra és tegyetek tanítványokká minden népeket." És mi tanítványai vagyunk a Názáretinek! Az ő templomába imádkozunk — ellenségeinkért is! Iskoláink az „evangélium tejével” táplálkoznak! Testi- és lelki tanítóink az örökélet kenyerével és borával erősítenek! Folytassam még, kedves Szerkesztő úr? Próbálgassam még a kultura mérlegét! Hadd lássa meg, kinek szeme van, hogy van mit védeni becses kulturánk, a melynek melegágyában életre kél, erőre kap, mi testben-lelekben alkotásra vár.

Jó, hogy nem gondolkodnak többen, az emberek... mint amennyien szépen beszélnek.

Istennek ajánlom!

Soós Lajos

A tiszáninneri ref. egyházkerület közgyűlése.

(Folyt. és vége.)

A sárospataki főiskola ügyeit *dr. Mitrovics Gyula* referálta. A teológiai akadémia tanárait felvették a nem állami tanárok orsz. nyugdíj intézetébe. Bathó János főiskolai ének- és zenetanár a lelkészek nyugdíj intézetébe vétetik fel. Jóváhagyta a közgyűlés az ig.-tanácsnak azt az intézkedését, hogy a főiskolai szolgák és a háznagy számára 20—20%-os háborús pótlékot szavazott meg.

Elvileg hozzájárult a közgyűlés ahhoz, hogy a főiskolai tanárok minden kiskorú s önálló keresettel nem rendelkező gyermek után 200, a szolgák pedig 100 koronás családi pótlékot kapjanak s felhívta a gazd. választmányt, hogy mutasson ki erre nézve a főiskola költségvetésében fedezetet.

Szabó Sándor jogakadémiai tanárnak és az ig. tanácsnak kérelmére kimondta a közgyűlés, hogy a főiskola számadásait 1885-től kezdve két elsőrendű szakember által rendszeresen feldolgoztatja a tökefogyás megállapítása céljából. E szakértők véleményének beérkezése előtt a Szabó Sándor által ön-maga ellen kért fegyelmi eljárást nem látja magindíthatónak.

A jogakadémiai ny. rk. tanárok fizetésének állami kiegészítése ügyében felír a közgyűlés a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez. Jelenleg csak a rendes jogtanárok élveznek a kir. jogakadémiák tanáraival egyenlő javadalmat s főleg az esetleg kiírandó pályázatok sikere érdekében kívánatos, hogy rk. tanárok számára is az államiakkal egyenlő fizetés biztosíttassék. Kimondatott, hogy azoknak a rk. jogtanároknak, akik hadiszolgálatot teljesítenek, a háborúban eltöltött idő az egyetemi m. tanári képesítés megszerzésére kikötött időbe nem számítatik be.

Ismeretes, hogy a széniori és alkönyvtárnoki állásra a javadalmazás szegényes volta miatt nem akadt pályázó. Közgyűlés az ig.-tanács, illetőleg a tanári kar javaslatára elhatározta, hogy a szénior-nak visszaadja a sárospataki legációt, az alkönyvtárnoknak pedig azt a jogot, hogy az electión legelőször választhat magának legációt. A külföldi útra adandó segély ügyében esetről-esetre fog az ig.-tanács határozni, mivel az eddig biztosított 800 korona semmiesetre sem elegendő egy esztendei külföldi tartózkodásra.

Riszdorfer József ismételt kérésre sem volt hajlandó a főiskolai gazd. választmányi tagságot tovább viselni. A közgyűlés halás köszönetének kifejezése mellett a lemondást elfogadta s helyét *dr. Bessenyei Zénó* sárospataki főszolgabíróval töltötte be.

A miskolci felsőbb leányiskolának az egyház-községek részéről leendő kötelező anyagi támogatására nézve *Révész K.* indítványára úgy döntött a közgyűlés, hogy azt újból leteszi az egyházmegyékhez. Az adócsökkentési segély küszöbön álló rendezésével kapcsolatban remélhető, hogy ez a nagy fontosságú kérdés szerencsés megoldáshoz fog jutni.

A sárospataki, a miskolci és a rimaszombati főgimnáziumok előterjesztései alapján foglalkozott a közgyűlés az igazgatói tiszteletdíjak után fizetendő belépési és nyugdíj-járulékok ügyével. Mivel gimnáziumainkban az igazgató csak 6 évre választatik, az igazgatói tiszteletdíj a nyugdíjba csak úgy számítatik be, ha az illető mint igazgató — tehát a 6 éves ciklus alatt vagy közvetlenül azután — megy nyugdíjba, a nyugdíj-járulékokat viszont az igazgatói tiszteletdíj után minden esetben beszedik. Közgyűlés úgy kívánja ezt a visszas helyzetet orvosolni, hogy az igazgatói tiszteletdíjak után befizetett nyugdíjjárulékok, amennyiben a tiszteletdíj a nyugdíjba nem számítatik be, az illetőnek téríttessenek vissza.

Az elnökség javaslatára azt a bizottságot, mely *Farkas G.* indítványa alapján, a sárospataki főiskola megerősítését és versenyképessé tételét lesz hívatva előkészíteni, a püspök és főgondnok elnöklése alatt az esperesi és gondnoki karból, a főiskola két gondnokából és két igazgatójából alakították meg.

A közgyűlés jun. 16-an délben ért véget. *Dókus Ernő* főgondnok tapintatos és körültekintő elnöklésének köszönhető a tárgyalások — főleg az akadémia áthelyezése feletti vita — nyugodt és higgadt lefolyása.

Az alsóborsodi ref. lelkészértekezlet.

F. hó 14-ére szólított az elnöki meghívó Miskolcra, hogy szokásos évi értekezletünket megtartsanak. Nem éppen sokan, csak 32-en gyűltünk össze e célból a felsőbb leányiskolai díszteremben. Ezt megelőzőleg 9 órakor istentisztelet volt a Kossuth-utcai templomban, hol Kérészy István hevesi, ifjú lelkészársunk imádkozott. Első bemutatkozója volt ez rokonszenves, fiatal kollegánknak s kik hallották, örömmel állapították meg, hogy egy értékes szóval gazdagodott vele egyházmegyénk papsága, amiért ezen a helyen is szíves szeretettel üdvözljük.

A templomból átmenve a leányiskolába, legelőször is Halász József elnökünk megnyitó beszédét hallgattuk meg, melyben a világrengető háborúval kapcsolatos s majd az utána elkövetkezendő munkák végzésére irányítja figyelmünket. Az értékes megnyitó és a tagok számbavétele után Diószegi Mihály atányi lelkész terjesztette elő bírálatát a beérkezett 2 pályaműről. Feltűnő volt az egyiknek túlságos ledorongolása, amely szokatlanul éles hangon nyert kifejezést. A nyertes mű szerzője: Román

Ernö alsózsolcai lelkész, kit elismerésben részesítettünk.

Ezután egy nagy értékű felolvasás következett Farkas István miskolci lelkésztársunktól, aki a sárospataki főiskoláról olvasott fel egy igazi, szívvel-lellekkel megírt értekezést, melyben — a szőnyegen lévő kérdéssel kapcsolatban — arra buzdít lángolóan lelkes szavakkal, hogy a lehető áldozatok teljességének meghozatalával igyekezzenek egyházak, papok, világiak régi helyén biztosítani a tisztán-innen ref. egyházkerület főiskoláját. A felolvasás annyira a szíve vérével volt írva s előadva az alma materen rajongó szeretettel csüggő szerzőnek, hogy az ellenkező állásponton levő lelkésztestvéreket is megragadta.

Néhány gyakorlati kérdés megvitatása után elnökünk indítványára kimondotta az értekező, hogy kebelbeli lelkészeinktől erkölcsi kötelezettség mellett elvárja a Kálvineum részére teendő alapítványoknak (legalább 100 K) 5 év alatti befizetését. Örvendetesen szolgált tudomásul, hogy Horváth Bertalan tiszaszederkényi lelkész e szent célra 1000 K-t ajánlott fel, kit ezért bőséges ovációban részesítettünk.

Végül Mauritz Árpád búkkaranyosi lelkész hívta fel igen lelkes és nagyhatású szavakban figyelmünket a legégetőbb kérdésre s a legsúlyosabb sebre, az özvegy papnék súlyos helyzetére. Kész szívvel ajánlott fel a maga részéről 20 K-t, mire a jelenlévők néhány száz K-t azonnal összehajtottak, az esperes pedig körlevélben hívta fel a távollévők figyelmét erre a saját nyomorunk árán is sürgősen orvosolandó ügyre, hogy legalább saját e-megyének szűkölködő özvegyeinek pillanatnyi enyhülést nyújthassunk.

Pályakérdésül egyházi beszéd tüzett ki a reformáció 400 éves évfordulójára, beadási határidő 1917. márc. 15. Pályaművek az értekezleti elnökhöz küldendők.

g.

KÖNYVISMERTETÉS.

A Magyar Rovásírás Hiteles Emlékei. A M. Tud. Akadémia archeológiai bizottságának megbízásából írta *dr. Sebestyén Gyula* lev. tag. 13 mű-melléklettel és 54 ábrával. Budapest, 1915. Kiadja a M. Tud. Akadémia. 173 l. nagy 4. r. Ára 30 K.

(Folytatás és vége).

6. *Az enlakai templom-felirat 1668-ból*; ezt báró Orbán Balázs fedezte fel 1864-ben, 2 sorra terjed s a templomfestő Muzsnai nevét s az „Egy az Isten” jeligét foglalja magába. Ez a hún-székely írás egyetlen emléke, amely a székely földön mai napig fennmaradt. Szabó Károly történetíró fejtette meg először.

7. *Kájoni János följegyzései 1673-ból.* Kájoni ferencrendi szerzetes volt s a székelyföldön sikerült neki olyan betűsört felkutatnia, amely eltér a Telegdiétől. Eredeti lejegyzése elkallódott, de egy másolata fennmaradt. Valószínűnek lehet tartani, hogy ezt az 1673-ban lejegyzett betűsört épúgy rovásbot tartotta fenn, mintahogy rovásboton volt megrögzítve az a betűsor, amelyet Marsigli 1690-ben lejegyzett.

Micsoda összeköttetésben állottak a székelyek a rovásírással? vagyis hogyan van az, hogy hazánkban egyedül az erdélyi székelyek ismerték, használ-

ták a rovásírást? s aztán honnan merítették ők ebbeli készségöket? E kérdésekre Sebestyén a következő feleleteket adja: Az erdélyi székelység csak a honfoglalás utáni első századokban telepedett át Erdélybe s azonos azzal a kazár eredetű kabarsággal, amely Konstantinus Porphyrogenitus közelkorú följegyzése szerint a magyarsághoz csatlakozott, annak nyolcadik törzse lett s vele együtt részt vett a honfoglalásban; egy részök a Szamos völgyön át vándorolt Erdélybe, másrészsők, akik délen és nyugaton (Dunántúl, ahol összeolvadtak az avarokkal s örökösivé lettek a hun-avar hagyományoknak) magyarosodtak el, a Maros völgyön át vitték magokkal elavult magyarországi nyelvsajátságait. Történeti följegyzések bizonyítják, hogy a mi Azovi- és Don-vidéki keleti őshazánk szomszédos törökfajta népeinél a rovásírás még kivándorlásunk s a kabarok csatlakozása utáni évszázadban is divatban volt. Kétségtelen, hogy a székely rovásírás az Azovi vidéki turkok világából került ki. Mióta Thomsen dán tudós a középkézsi VI—VIII. századi ó-török feliratokat megfejtette, (Sebestyén szerint „mióta Grotefend az ékíratokat megfejtette, Thomsen sikeres beavatkozásánál nagyobb esemény nem volt az epigraphia és nyelvészet egyetemes történetében”), azóta nyilvánvaló, hogy a székely jegyek nemcsak feltűnően hasonlítanak az Orkhon- és Jenisszei-menti feliratok jegyeihez, hanem a hasonló jegyek legtöbbjének még a jelentése is meglepő módon egyezik (E hasonlóságot Nagy Géza, a Nemz. Múzeum nem rég elhunyt igazgató-őre részben már Thomsen megfejtése előtt észrevette). A rokonsági kapcsolatot igazolják az azonos jegyek (n, s, sz), továbbá az azonos elemekből összetett, vagy megkülönböztető járulékokkal ellátott jegyek, végül a magánhangzók ugratása. Ha aztán a magyar és ó-török rovásírás további eredetét kutatjuk, úgy találjuk, hogy mindkét rovásírásnak épen magánhangzói feltűnő módon magukon viselik a föníciai-görög eredet bélyegét, de ez esetben természetesen a legrégebbi mássalhangzók forrását sem szabad máshol keresnünk. A közép-tengermelléki kölesönt a törökség Nyugatról vitte Keletre: Ázsiába s ott sémi s különösen aram hatás alatt magánhangzó-ugratóvá, részben szótagírássá alakította. Az, amit a feledés és bizonytalanság ködéből kibontakozó magyar rovásírás most az egyetemes írástörténetnek nyújt, az epigraphia legnagyobb csodái közé tartozik. Nemzetünk a művelt emberiség legértékesebb ó kori örökségének nemcsak részese volt, hanem ezt a fenséges régiséget minden kultúrnép közt legtovább megőrizte, a magyar rovásírás a 3 világrész közös eredetű írásrendszerei közt a legtovább megmaradt a rováson s e 3000 éves rovásírás törvényszerűségeit a legjobban fenntartotta.

Sebestyén nagy munkája minden, régi műveltségünk iránt fogékony magyar embert érdekelni fog, de mivel drágasága miatt — sajnos — csak könyvtárak szerezhetik meg, ezért óhajtottuk főbb eredményeit t. olvasóink tájékoztatására bemutatni. Hála az ő hosszú időkre terjedő, széleskörű tájékozottságának és alapos hozzáértésével folytatott tudós kutatásainak, — e kérdés most már megoldottnak, felderítettnek tekinthető. Elismerés illeti az Akadémiát, hogy e kérdés megvilágítására sem a fáradságot, sem a költséget nem sajnálta!

A nagy mű két sárospataki tanárról is meg-

emlékezik. A 7. lapon ezt olvassuk: „Itt kell megemlítenünk, hogy Tsétsi János tudós sárospataki tanárnak *Observationes orthographico-grammaticae* című s Pápai Páriz Ferenc híres *Dictionariuma* függelékéül Lőcsén 1708-ban megjelent értesítése szintén nagy művelődéstörténeti fontosságot tulajdonít annak, hogy a magyarok a latin betűk ismerete előtt tulajdon betűikkel éltek, megjegyezvén: Nem hitel nélküli hagyomány, hogy a magyarok Seythiában tulajdon betűikkel éltek, irásközben jobbról-balra menve, a zsidók és más keleti népek módjára. Hogy ezen betűknek némi nyomai, mint némelyek állítják, az erdélyi székelyeknél máig is megvannak, jóllehet azokat használni kevesen tudják, minden kétségen felül áll.” — S a 115. lapon: „Bél Mátyást a kutatásra sarkalt hazai és külföldi tudósok egyike sem tudta a *Rudimentával* . . . megismertetni. Neki pusztán csak az a betűsor állott rendelkezésére, amelylyel *Kapossi Sámuel*, a Gyulafehérvárra áttelepített sárospataki főiskola 1713-ban elhalt tanára örvendeztette meg.”

Egy kisebb tévedés, valószínűleg sajtóhiba, helyreigazításra szorul: X. Leó pápa nem 1521—1523. ült a pápai trónon (86. lap), hanem 1513—1521.; aztán annak, hogy a firenzei Laurenziana-könyvtár igazgatósága a Szamosközy említette. 300 év óta elűnt székelybetűs könyv iránt a világháború kitörése után hozzáintézett tudakozódásra nem adott választ, nemcsak olasz szövetségesünk hűtlen magatartása lehetett az oka; ez az éles kifejezés nem illik egy ilyen komoly, tárgyilagos, tudományos munkába!

Rácz L.

IRODALOM.

* **Mennyország Kapuja.** Imádságok konfirmált és felserdült ifjak és leányok számára. Irta *Szolnoky Gerzson* hajdúböszörményi ref. lelkész. Debrecen, Hegedűs és S. kiadása, 1916. ára 1:20 K., 167 lap. A csinos kötésű kis imakönyv 14 hétköznapi és vasárnapi, 7 bűnbánati, 11 ünnepi, 40 alkalmi imádságot foglal magában; imádságai rövidiek, a lélek mélyéből fakadók, egyszerű, könnyű előadásúak. Tömegesebb megrendeléssel a kiadó 10—20—30% árengedést nyújt.

* **Háborús Idők Imádságos Könyve.** Hadbavonult katonák és azok családjai számára írta *Sántha Károly* nyug. sárszentlőrinci ág. ev. lelkész. Debrecen, 1916. Hegedűs és S. kiadása, 176 lap. Ára kötve 1:20 K. *Sántha K.*, a jeles poéta olyan, mint az öreg fa, amely minden álló esztendőben meghozza új virágját; a különbség csak az, hogy nem egészen bizonyos, hogy az öreg fának virágja mellett is lesz-e gyümölcse, de *Sántha K.* költészetének lombos fája évről-évre termi az izes gyümölcsöt. A jeles poéta a fenti címmel most egy kis imádságos könyvet adott ki, amely felerészben költői, felerészben prózai imádságokból áll. Ma, amikor mindenki imádkozik, nem lehet aktuálisabb könyv ennél a csinos kötésű munkánál. A Budapesti Hírlap nagy dicsérettel ír róla, azt mondván többek közt, hogy *Sántha* nagy technikai és lélektani művészettel dolgozza fel a szentírás passzusait. Valóban így van. De nekünk még más véleményünk is van e derék kis könyvről: itt igazi

költő szárnyán repül a fohász az éghez; így talán hamarabb célhoz ér és mielőbb meghozza a várva-várt — békét . . . A legmelegebben ajánljuk a szép és tartalmas imakönyvet minden itthonmaradottnak, de vigaszt és enyhítetést visz az a lövészárkba is, s erössé, bátorrá, kitartóvá téve minden csüggedő lelket — talán egy-egy életet ment meg. Mutatványúl közöljük belőle a bevezető szép fohászt. (B)

Imádkozzál!

Imádkozzál, ha Istened megáldott,
S vidáman folynak élted napjai;
Ha szépnek tartod ezt a szép világot,
Érette légy kész Istent áldani!
Óh szép az élet s édes élni ebben,
Ha szeretet s békesség van szívedben,
S ha útdon szedhetsz örömvirágot —
Imádkozzál, ha Istened megáldott!

Imádkozzál, ha szíved bú szorítja,
S könyhullatással sózod kenyered,
Ha napodat sötét felhő borítja,
S kiket szerettél, sírba temeted.
Atyád Ő, aki bút küld rád az égből,
Óh boldog az, ki sorsával kibékül;
Isten a mennyet néked is kinyitja —
Imádkozzál, ha szíved bú szorítja!

Imádkozzál és áldás száll fejedre,
Áldás örömben s szenvedésben is!
Imádkozzál és gondolj Istenedre,
S öröm nem szédít s nem sért a tövis.
Hidd el, az a boldogság titka itten,
Ha mindened mindsírodig az Isten,
Ha Őhöz kötsz a hit mindörökre —
Imádkozzál és áldás száll fejedre!

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Gyászír.** Egy agg lelkész, egy kifáradt vándor hunyt el jun. 14-én, egyike az utolsóknak a ref. lelkészi karból, aki az 1848—49-iki szabadságharcban mint katona tevőleges részt vett: *Molnár János* nyug. brassói lelkész, a szabadságharcban székely csapatvezér, a brassói egyházközségnek és a brassói magyarság megizmosodásának hűséges munkása, aki 92 éves korában, lelkészi működésének 67-ik évében fejezte be áldásos életét s tért meg az Atyához. A hű lelkipásztor emlékezete legyen áldott!

— **Kitüntetés.** A király *Dr. Trócsányi József* 8. lov. t. o.-beli népfelkelő főhadnagyot, jogakadémiánk tanárát az elleuséggel szemben tanúsított vitéz magatartásáért a legfelső dicsérő elismerésben (signum laudis) részesítette.

— **Értesítés.** Az 1906-ban Sárospatakon érettségizettek tíz éves találkozójukat boldogabb, békés időre halasztják. Többek nevében: *Dr. Trócsányi Dezső*.

— **Lapunk előfizetési díját**, a papír és nyomdai munka egyre emelkedő árara való tekintettel, a jövő félévben kénytelenek leszünk 1 koronával föl-emelni, tehát a félévi előfizetési díj ezentúl 6 K. lesz. Kérjük t. olvasóinkat, hogy e szerény (20%-os) díj-emelést jóváhagyni s a lapunk jövő számához melléklendő postaútványon a II. félévre szóló előfizetési díjat már ily összegben beküldeni méltóztassanak.

— **Látogatás Sárospatakon.** Nyolc szabolcsi lelkész — közülök többen Szabolcsvármegye ref. lelkészi karának díszai — f. hó 20—21-én kirándulást tettek Sárospatakra, hol iskolai tanulmányaikat végezték, hogy a főiskola iránt, amelynek kiképeztetésüket, magas társadalmi állásba emelkedésüket köszönhetnék, e látogatással is leróják tiszteletük és szeretetük adóját s régi tisztelt és szeretett mestereiket, élükön Radácsi Györggyel, rendíthetetlen nagyra-becsülésről biztosítsák, az Alma materrel hosszú évekkel ezelőtt kötött frigyöket — a régi kedves emlékek fölfrissítése által — megújítsák. E nyolc lelkész: Vas Mihály gégyenyi és Somogyi József domb-rádi lelkész Felsőszabolcsból, Andrassy Kalmán búi, Szikszay András ibrányi, Korocz József ber-celi, Tomory Pál paszabi, Tomory Dezső szabolcsi és Keresztúry Sándor balsai lelkész Középszabolcsból, — végül magokkal hozták, Sárospatak és híres főiskolája megismerése céljából Ary Antal ibrányi s.-lelkész is. A látogatók több főiskolai tanárnak, akik — élükön Radácsi Györggyel — egy s más alkalommal őket felkeresték, voltak szívesen látott vendégei. Az együtt töltött kedves órák részint a főiskolai gyűjtemények, továbbá képezde, várkastély, temető megtekintésének, részint egykori mestereik meglátogatásának és üdvözlésének, részint a fehér asztalnál az összekötő fenkölt érzések megnyilatkozásának, az örök hűségi fogadalom megújításának voltak szentelve. Vendégek és vendéglátogatók úgy érezték, hogy egymás iránt és a főiskola iránti munkás szeretetben erősödve váltak el egymástól, a bensőséges együttlét órái után. Ennek megnyilatkozása volt az, hogy a látogatók, régi mesterök iránti tiszteletük-szeretetük maradandó és az ő érzéseikről hangosan beszélő tanubizonyosága gyanánt, *Radácsi György-alapítvány* cím alatt 200 K-t fizettek be a főiskolai pénztárba, abban a reményben, hogy ez az összeg a velök együttérző régi tanítványok adakozásából még gyarapodni fog s az alapítvány rendelkezésének megállapítását megtisztelt tanárjokra bízta. E látogatás a szabolcsi kálvinisták szellemi vezetői és a sárospataki főiskola közt fennálló régi, benső köteleket még szorosabbra fűzte.

— **A főiskolai szénior és alkönyvtárnok** fizetését az egyh.-ker. közgyűlés, a tanári kar előterjesztésére, a sárospataki legáció, illetőleg az első legáció tiszteletdíjával megjavítván, a meghosszabbított határidőig a széniori állásra *Stunda István*, az alkönyvtárnoki állásra *Szabó Andor* végzett hittanhallgató pályázott, akiket a köziskolai szék június 23-án tartott ülésében egyhangúlag megválasztott a széniori, illetőleg alkönyvtárnoki állásra s így a jövő iskolai évben ők lesznek ez állásokban az ifjúság vezérei.

— **A Kálvin-Szövetség** választmánya, a téli konferencia sikerén felbuzdulva és a több oldalról felhangzott kívánságnak megfelelőleg jun. 2-án tartott ülésében elhatározta, hogy nyarakint bizalmasabb

jellegű *lelkészi értekezletet* rendez. Az első ilyen értekezlet Losoncon lesz, amelynek érdekében Sörös Béla lelkész fejt ki élénk tevékenységet. Ugyancsak elhatározta, hogy országos mozgalmat indít az egyházi hivataltok betegségyező intézetének megvalósítása érdekében; kimondotta, hogy a Szövetség készséggel közreműködik a szövetkezeti eszmének az egyes theológiákon való behatódó ismertetése körül; kimondotta, hogy föltétlenül szükségesnek tartja egy ref. diáklap megindítását. A választmány fölkéri a lelkészeket, hogy hadiárvékat vegyenek magokhoz, amiért egyébként az állam némi segélyt is ad a gondozóknak. A januári lelkészi konferencia Emlékkönyve a napokban kikerül a sajtó alól.

— **A M. Prot. Irodalmi Társaság** „debreczeni körének” (amelyet a debreczeni egyházi lapok „Debreczeni Prot. Irod. Társaság” néven említenek) f. hó 14-én, az egyházker. közgyűléssel kapcsolatban tartott felolvasó ülését *Dóczi Imre* egyh.-kerületi középiskolai felügyelőnek „*Nevelésügyi feladatok a ref. egyházban*” cím alatt tartott nagyszabású előadása, amelyet a nagyszámú díszes közönség valóságos elragadtatva hallgatott, emelte kiválóan magasra. — A nagyértékű előadás tartalma a következő volt: A ref. iskolák számának folytonos apadásából megállapította az előadó nemzeti nevelésünkben a ref. egyháznak mint kulturális tényezőnek hanyatlását s rámutatva az iskoláknak a múltban és jelenben nagy nemzeti jelentőségére, ez iskolák hivatását egyedül a ref. szellemű nevelésben látja, amely magyarságunknak is erős biztosítéka. Az ily szellemű nevelés biztosítására legelső rangú feladatokat tekint a ref. tanító- és tanárképzést, a ref. nőnevelés extensív fejlesztését és a középiskolai internátusok szervezését.

— **A tiszántúli ref. egyházkerület közgyűlése** jun. 15—16-án fontos határozatokat hozott a reformáció négyszázéves jubileumának megünneplésére; Dr. Balczár Dezső püspök kezdeményezésére a jövő évben Debrecenben a város támogatásával felállítják a tervezett árvaházat, amelyben vallás- és nemzetiségi különbség nélkül fölvesznek 200 hadiárvét az egyházkerületből; helyiségül a bábaképzőt fogják kérni. Előkészítik a Debrecenben rendezendő egyháztörténelmi kiállítást és az egyetem theológiai fakultásán a reformátorok tanszékének szervezését. Kiss Ferenc javaslatára minden egyház megírta a történetét, amely 1918 július elsejéig beszolgáltatandó az egyházkerületnek. Dr. Nagy Vilmos indítványára kimondották a leánynevelés fejlesztését polgári leányiskolák létesítésével. A jubileumra átvesszik a berettyóújfalusi polgári iskolát. Politikai vonatkozásáért mellőzték a nagyszalontai egyházmegyének a középeurópai protestáns egyházak szövetségét célzó fölterjesztését. Számos egyházmegye nyomatékosan sürgeti a lelkészek háborús segélyezését, a lelkészözvegyek és lelkészárva járulékaiknak fölemelését. A kérdést a konvent figyelmébe ajánlják. Az egyházkerület újra felír a kormányhoz, hogy szüntesse meg a különbségeket az állami és a felekezeti tanítók fizetése között. Elrendelték az új tanítói díjlevelek kiállítását. A debreceni kollégium igazgatójául 1916-tól 1920-ig egyhangúlag megválasztották dr. Lencz Géza theológiai tanárt. Elhatározták, hogy fölhívják az egyházakat a diákok legációjának visszaállítására. A debreceni tanítóképzőt a háború miatt várható tanítóihiány pótlásáért párhuzamos osztályok felállításával fejlesztik.

Örvendtesen vették tudomásul, hogy Lovass Sándor és felesége érmihályfalvai lakosok százezer koronás alapítványt tettek a debreceni főgimnázium részére. Feltűnést keltett a Pályi-féle alapítványról szóló jelentés, amelynek értelmében 32,100 koronás betéti könyvet nem szolgáltatott be a kollégiumba. A gazdasági bizottságot felhívták a szükséges intézkedések megtételére. Az egyházkerület elvileg teljesíthetetlen kikötései miatt nem fogadta el Hegedűs Károly kilencvenezer koronát kitevő két családi alapítványát. A közgyűlést pénteken délben berekesztették.

— **A sárospataki ref. főiskolában levő ösztöndíjakra** a jövő iskolai évre a következő tanulók vétettek fel: Lácay Szabó Dániel-alapítványra: Bálint Ferenc III. o. Csobaji—Nagy-alapítványra: Jakabfalvi Géza IV. o., Jakabfalvy László VI. o., Guthy Kálmán I. o., mint rokonok; továbbá Zitás István VII. o. Horváth Mária-alapítványnak atyai ágát illető helyére: Horváth Ödön V. o., a női ágat illető helyre az elmúlt iskolai évre Móré Márton VIII. o. tanuló vétetett fel; mivel a katonasághoz bevonulni volt kénytelen, nem vette fel az összeget. Most részére — tekintettel a rendkívüli helyzetre — az elmúlt iskolai évre első rész kiutaltatik. Meskó-alapítványra: Zombory László V. o., Idrányi Zoltán VIII. o. Hutka-alapítványra: Somossy József VII. o. Gulácsy-alapítványra: Ruzska Bertalan IV. o. Herczegh Károly-alapítványra: Orémus László VII. o., Orémus János IV. o. Nyíry—Nagy Borbála-alapítványra: Szombathy Sándor IV. o. Csoma-alapítványra: Kun Viktor VI. o. Rozgonyi-alapítványra: Kun Géza, Bajusz György.

— **Adomány.** Nagy István tomori lakos, kit ez év június első napján kísértünk ki a mulandóság hazájába, végrendeletében 6 (hat) köblös szántóföldet hagyott „egyházfenntartási alap” címen a tomori református egyházközségnek, azzal a kikötéssel, hogy ennek jövedelmét özvegye, Bazin Zsuzsanna holtá napjáig élvezi. Nevezett házaspár a háború tartama alatt jótékony célokra százakat adományozott; legközelebb a tanítói árvák javára is száz koronát. Az egyházra hagyott hat köblös szántóföld értéke (anyai öröksége volt az elhunynak) legalább is három-ezer korona. A megboldogult megérdemli, hogy neve áldva emlegettesse. Papp J.

— **Adományok.** Dr. Bedő Sándor ügyvédi kamarai elnök, a marosvásárhelyi kollégium újonnan beiktatott gondnoka, a beiktatási ünnepélyen a kollégium előljáróságának bejelentette, hogy szegénysorsú, de jó előmenetelű és jó magaviseletű, szép reményekre jogosító székely fiúk, első sorban hadiárvák ingyenes neveltetésére 10 darab, egyenkint 5000 koronás alapítványt tesz, illetőleg gyűjtött. Az alapítók a következők: Dr. Bedő Sándor gondnok, Bürger Albert gyáros, Farkas Hermann gyáros, Fekete Bernát nagykereskedő, Fekete Izsak nagykereskedő, Bodor Pál bankigazgató, Erdélyi Keresk. és Hitelbank, Agrár Takarékpénztár, M.-Vásárhelyi Takarékpénztár, M.-Vásárhelyi Bank és Takarékpénztár. Ez az adomány a m.-vásárhelyi kollégium tápintézetét 50,000 K alapítvánnyal gazdagította.

— **Kovács István,** abauji e.-m. főjegyző hozzánk beküldött felvilágosításában kijelenti, hogy a lapunk legközelebbi számában megjelent *Nyilatkozat* kezdeményezése tőle származott s hogy azt két egyház-

megyei jegyző részint távolléte, részint a bírósági ülésen való elfoglaltsága miatt nem írta alá. Ezt tudomásul vesszük s ezzel az ügyet magunk részéről befejezettnek jelentjük ki.

— **Tanárok kitüntetése.** A M. Tud. Akadémia májusi közgyűlése *Pintér Jenő* budapesti főgimn. tanárt, a jeles irodalomtörténétirőt és *Jancsó Benedek* budapesti főgimn. tanárt, a kiváló történetirőt és publicistát, levelező taggá választotta. Ugyanekkor *dr. Biró Vencel* kolozsvári főgimn. tanár a Vigyázó-jutalmat, *dr. Simai Ödön* budapesti felső keresk. iskolai tanár a Sámuel-díjat nyerte el, *dr. Pröhle Vilmos* nyiregyházai ág. ev. főgimn. tanár pedig megbízást kapott a török-magyar szótár elkészítésére.

— **Az elemi iskolai tanítók** száma hazánkban 23115 férfi és 11059 nő; a férfiak közül katonai szolgálatra kötelezett 15797, ebből fel van mentve 4448, segédszolgálatos 2171, tényleges katonai szolgálatot teljesít 9178, elesett 293.

Szerkesztői üzenetek.

Többeknek. A tiszáninneni egyh.-ker. közgyűlés határozata után az áthelyezés tárgyában beküldött, részint mellette, részint ellene szóló cikkeket, többé nem közölhetjük; eddig tárgyhalmaz miatt kellett velők várnunk, most, a kérdés eldőntése után nem lehet arra többet visszatérnünk. Azt hisszük, a t. cikkírók érteni és méltányolni fogják ezt az elhatározásunkat.

P. J. A tavaly küldött g. sz.-játékokat átadtam a főiskolai könyvtárnak, amely azokat a f. évi Értesítőben köszönettel nyugtázza.

L. J. A hirdetést nem kaptuk meg, szíveskedjék újra beküldeni.

EGY TÁBORI LELKÉSZ HARCTÉRI NAPLÓJA

Írta: **PAPP GÉZA** tábori ref. lelkész.

E gondolatokban és írói szépségekben gazdag naplójegyzetek egyaránt érdeklik a harcoló és beteg katonákat, a lelkészeket, a tanuló ifjúságot, általában a nagyközönséget. Méltó feltűnést keltettek azok előkelő fővárosi napilapokban. A derék szerző hosszú időn át teljesített tábori lelkései szolgálatával, lelkesítő beszédjével tiszteletet szerzett mindenfelé, ugyanannyira, hogy *Jenő kir. herceg főparancsnok saját címerével és monogrammjával* ellátott gyűrűvel ajándékozta meg és *megengette*, hogy ezt a háborús könyvét neki ajánlhassa. A könyv tartalma: Buzdító beszéd a katonákhoz ütközet előtt. — Buzdító beszéd a honvédekhez az Isonzó mellett. — Adventi imádság. — Levél a harctérről. — Fekete farsang. — Március idusán. — Őszi imádság. — Harctéri jegyzetek. — Tábori istentisztelet a doberdói fensikon. — Honvédtemetés az Isonzó partján. — Jéhu uralma. — A honvéd kötelességtudás.

A 160 oldalra terjedő 16¹/₂ és 10¹/₂ nagyságú zsebbe tehető könyvecskének bolti ára elegáns vászonkötésben I kor. 80 fill., 10 drb. vételnél I kor. 50 fill., 25 drb. vételnél I kor. 40 fill., 50 drb. vételnél I kor. 30 fill., 100 drb. vételnél I korona 20 fill.

Kapható:

Hegedűs és Sándor
protestáns irodalmi kiadóhivatatalában DEBRECENBEN.

SÁROSPATAKI REFORMÁTUS LAPOK

A TISZÁNINNENI REF. EGYHÁZKERÜLET ÉS A SÁROSPATAKI FŐISKOLA KÖZLÖNYE.
MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

ELŐFIZETÉSI DIJ		Főszerkesztő	Felelős szerkesztő és kiadó	HIRDETÉSEK DIJA:	
Egész évre	12 Kor.	RADÁCSI GYÖRGY	DR. RÁCZ LAJOS	Egész oldal	32 Kor.
Félévre	6	Főmunkatársak:		Fél	16
		HARSÁNYI ISTVÁN	DR. BUZA LÁSZLÓ	Negyed	8
				Nyolcad	4

TARTALOM : *Farkas István*: Sárospatak. (Vége) — *Veritas*: Még egyszer a lelkészválasztás kérdéséhez. (Vége köv.) — *Szigethy Ferenc*: Diadalmi ének. (Költemény.) — *Horkay Lajos*: Nagyhét és ünnep a harctéren. — *Karász Benő*: Könyvismertetés (Szentkirályi Károly, Beszédek és imák úrvacsoraszótás után.) — Vegyes közlemények. — Hirdetés.

Sárospatak.

(Folytatás és vége).

A reformáció négyszázados évfordulóját azzal ünnepelni meg, hogy azt a szent helyet, hol a magyar reformáció bölcsője ringott, hol az erő, szeretet, józanalma lelkével áldott buzgó reformátorok első magyarhoni apostoli küldöttei, tanítványai megkezdették áldásteljes munkájukat; ahonnan az igaz világosság, a szabadság, a tudomány-szeretet, az igaz honszeretlem, az ősök áldozatkészségéről tanuskodó buzgóság oltár-tüze lobogott, égett, világított, eleitől fogva: ezt a szent helyet éppen most temetni el — az lehetetlen!!...

A sátpataki főiskolát újjászülni, éppen a reformáció évfordulóján nem kötelesség, ennél több: kell!

Újjászületését kívánja, követeli a protestáns önértzet, becsület!

Az áldozatkészség forrásainak kell felbuzogniok mindenfelé. Annak kell megihletniök a szívet, de úgy, hogy a kezek is megmozduljanak, a zsebekbe nyuljanak! Ide igazán nem ékes szavak, de tettek kellenek. Nem a mindent eltűrő papirosán csak felajánlott, hanem becsülettel meg is adott ajándékok szükségesek!

Hiányok tudása azért kell, hogy azok mind kifizetessenek!... Az évforduló után az adósság ne kísértessen többé... *Első kötelesség!* aztán állíttassék fel az internátus. Az ifjak között mindig meglevő vagyoni különbségek szerint a kényelmi szempontok tekintetbe vételével. Egyik része legyen szegénysorsú ifjak számára berendezve, másik pedig ama vagyonosabb ifjak számára, kik odahaza is kényelemben nőttek fel. Egy épületben az együtt lakás, találkozás szükséges, jogászok és papnövédek között, hadd ismerjék, hadd szeressék egymást egyházunk és világi életünk leendő szereplői.

A kényelmi szempontok tekintetbe nem vétele ne legyen oka annak, hogy világi uraink nem küldik oda fiaikat.

A könyvtár megvan. Hatalmas, párja nincs. Mesterek, akik állásaikra el vannak híva, szeressék helyüket, szeressék a szülők féltett kincseit. Ha szeretnek, szeretve lesznek. Az ifjak a jó mestert körülrajongják.

A tudásszomj kielégítésére minden adva van. Testben való erősödés, lélekben való nemesedés,

finomodás; a sokszor emlegetett társadalmi ügyesség megszerzésére adassék alkalom. Részint már meglevő egyletek újjá, modernebb formában való szervezése, részint újítások által.

Az internátusokban lehetőleg — kívánatos, hogy több tanár bentlakó legyen. Szükséges itt 2—3 nyelvmester alkalmazása. Nyelvek tanítása, gyakorlása régi óhaj.

A sport-egyletek különböző nemei, torna, evező, úszó-egyletek ügyes, jó berendezéssel, kuglizó, tekeasztalok, általában minden ifjúnak való e féle testedző szórakozások kellenek.

Sőt kötelező lehetne a torna tanítása is t. i. az inter átusi lakókra nézve.

Iskolai házi mozi szerzendő be. Nem rémdramák, de az Urániában megszokott tudományos, elme-, szív- és kedélyképző képek felmutatásával.

A kiváló színdarabok előadására legyen, az egész ifjúságot ingyen, vagy csak csekély belépti díj ellenében befogadni képes színterem. Az ifjak, gyöngéd, nemes lelkű tanár, vagy városi leányok segítségül hívásával, akár minden hónapban adhatnak egy-egy színdarabot elő.

A gyönyörű iskolakertre gyakran hivatkozik a pataki diák. Méltán. Nos, ott a tornatéren adassék alkalom az ifjak és leányok együtt mulatására vasárnap délutánonként. Nem éjszakákat átvirrasztva, de csak pár órát a vasárnap délutánból. Leányok körében csak finomodhatik a diák. Ha jó a tél, akkor meg olykor-olykor várja őket az iskola tánc- és színházi terme.

S aztán hol lehetne több felolvasást tartani, mint Patakon. Tanárok, kiváló ifjak részvételével, zene, énekkar igénybevitelével, így ünnep lehet igazán gyakran. A zene minden nemét ingyen tanítsák. Nincs lélekzenesítőbb szórakozás az ifjúnak, mint a zene, a dal. Alap kell ahoz is, hogy akár belmissiói munkák, akár más irányú tanulmányi kirándulások rendeztetvén — a szegény fiúk segítségével mehessezenek látva-tanulni.

S ha mindezek meg lesznek — ugyan kell-e több az ifjúnak? s kérdem, mivel leendő hátrább bármilyen nagy városi iskolákban végzett ifjak mellett?...

Ezek csak úgy, nagyjában, mint irányadó gondolatok, hogy mit is kellene cselekedni,

Ezek megteremtéséhez is pénz és pedig sok pénz kell! . . . Milliók kellene! Nemcsak aki épít, de aki javítja a házat, annak is meg kell számolnia a pénzét! . . .

Mibe kerülnének ezek, számokkal hát elő! s aztán bele kell nyúlni a zsebekbe.

Mindenek felett legyen rajta egyetemes, protestáns egyházunk, egész egyházkerületünk azon, hogy a reformáció négy évszázados évfordulója azzal legyen megünnepehető, hogy protestáns, tehát nem kálvinista egyetemmel fejlesztessek Sárospatak. Theologia, jogi szakok mellett legalább a tanárképző fakultás felállítását, már ez is nagy haladás, méltó ünneplés lenne! . . .

A múltban tett szolgálatok elismerése s jutalmául nyerjen nagyobb állami támogatást. Hiszen éppen ez a háború mutatta meg, hogy az állam, a haza nyer a legtöbbet azzal, ha hazaszerető igaz magyarokat nevel minden főiskolája.

Az újjászülő áldozatkészség ereje ihlesse meg anyaszentegyházunk nagyjainak és kicsinyeinek szívét, hogy ne halottat nézni - készülődjünk a reformáció ünnepére, de tisztességet tenni az újonnan születettnek! Abban legyen nemes verseny közöttünk, hogy tettek által mutassuk be: ki szereti hát jobban az anyaiskolát?! . . .

Értsé és tudja meg egyházkerületünk minden tagja azt, hogy a pataki iskolára úgy kell tekintenie mindenkinek, mint a szemünk fényére. A pataki főiskola legyen valahára az egész kerületé. Legyen jussa ahoz, amint hogy valójában lenni is kell minden egyházközségünknek. A becsülettel megfuttott múlt minden dicsőségéből — dicsekedés sugara árad — a legkisebb egyházközségünkre is; szenvedése, mostani gyötrődése is legyen átvéve, átérzve a szívünkbe a jóra segítő lélek által; vigyük oda, adjuk oda, amit csak adhatunk!!

Világi uraink, Istentől bőséggel áldott nagyjaink, kik előtt pazar bőkezűséggel mutattak jó példát a nagy elődök, a pünköshti lélek erejétől hevítve, a csodákat tevő szeretet segítségével, tetteikkel mutassák előttünk igaz szeretetüket. Hadd lássuk felséges példaadásukból, hogy igazi nemeseket valóban az tesz nemesekké, ha a dicső ősök felséges példáit követik.

Jöjjenek mind sorba gyülekezeteink nagyjai, kicsinyei s ne azt kívánják, hogy a vért izzadó, szegénység kenyerét evő Úr szolgálai, tanítók, tanárok, papok adják csak oda régi szokás szerint gyermekeik szájából a betevő falatot, hanem mindenki képességei szerint!

„Mindnyájunknak el kell menni!”

Ezenkívül az egyszer felajánlott segélyen kívül azzal a ténnyel tegye Isten és emberek előtt magáévá egyházkerületünk a főiskolát, hogy minden egyházközség lélekszám arányában megállapított külön szerint kivetett örökös évenként adandó segélyt adjon a pataki akadémia, illetve egyetem felállításához. Számítást tettem, hogy 10 és 100 korona közötti kivetési összegek felajánlásával, — ha kell — milliók állhatnak azonnal rendelkezésre.

Akarnunk kell s ezernyi bajunk, tűrésünk, áldozatunk mellett is nem jelent ez elviselhetetlen terhet.

De mozduljon meg nemcsak a kerületbeli protestáns, de minden protestáns s minden magyar ember szíve. Felségesen szépen ismerték el éppen a

mi ügyünkkel kapcsolatban róm. kath. atyánkfiai is a pataki főiskola dicsőséges dolgait, meg nem halható múltját.

Markoljon bele a lelkekbe, mint igaz fájdalom, a szomorú üzenet híre, hogy a Rákócziak ősi vára haldokol! Kárpátok béréctől az alföld búzatermő rónáin át szálljon mindenfelé a segítség szava szerte e hazában, hogy akik ismerik a pataki iskola múltját, szent szolgálatait, eszmények szolgálatában rá váró szent hivatását, jöjjenek el igaz áldozataikkal, hogy ne haljon meg ez a nagy beteg, hanem újjászületve éljen örökké!

Csak hogy ez az újjászületést célzó lobogó általunk bontandó ki! Nem kérés nélkül, hivatlanul jött segítők lobogtassák azt a zászlót. Az legyen csak a mi kezünkbe. Segítségüket szívesen várjuk s látjuk. Majd el válik, igaz volt-e hát a segítségül jövetelük!?

Ha pedig tétlenül, összetett kezekkel állunk és várunk; Pató Pál módjára, megint csak halogatunk, akkor nincs más hátra, mint lefektetni a halódót, elföldelni, mert az pataki főiskolának soha többé fel nem támad!

Miskolc városa sokat ígér, úgy mondják. Ha ígér, bizonyára fog is adni. De hogy mennyit és mit, azt nem tudjuk. Annak meghallgatására, mit ad Miskolc, bizottság kiküldése válik bizonyára szükségessé, tehát arról nem is beszélhetünk most.

De mire azt megtudjuk, tudjuk meg azt is, Patakra mit adunk!!

Még csak egy keveset! Úgy láttam sok-sok példából, hogy a szegénysorsú egyszerű édesanyák, ha úr lett a fiukból, nem mennek szívesen a fiuk palotájába, fényes nagy házába állandó lakásra.

A sárospataki főiskola ez az édesanya miattunk lett szegény koldussá, megtépázottá!! Hagyjuk őt, próbáljuk meg legalább — újjászületve a régi házban — életre keltetni, felvirágoztatni, megszerezni számára az örök életet!

Sárospatakot megmenteni a protestáns becsület, önzet: kötelességének ítélem!

Miskolc, 1916. június 14.

Farkas István
lelkész.

Még egyszer „a lelkészválasztás kérdéséhez.”

Sokan mondják már, és mindennapon többen hangoztatják; mert az élet, mert a tapasztalás meggyőzte az embereket, hogy a lelkészválasztási törvény módosításától függ a magyar református egyház jövődjéje! De úgy is van! Mert a mai lelkészválasztási rendszer a maga ezerféle visszaéléseivel, nevetség és guny tárgyává lett hajszáival, kis egyházban, nagy egyházban, Tiszáninnen—Tiszántúl, Dunáninnen—Dunántúl tarthatatlannak bizonyult.

Nem keresem a vizenyős, szürke elméleteket. Inkább szeretem a példákot, a tapasztalásból szűrni le a tanulságokat. Már pedig, ha a példákat nézzük akár közel, akár távol, Tiszáninnen—Tiszántúl, Dunáninnen—Dunántúl, igen szomorú eseteket sorolhatunk fel. Mert csak emlékezzünk a miskolci, a sátoraljaújhelyi, vagy a cigándi — de menjünk távolabb, a debreceni, bősörményi, nánási, szoboszlói, szatmári, békési, mezőtúri, nagyszalontai, — vagy akár a budapesti, vagy komáromi választásokra,

eltekintve attól, hogy nyílt titok gyanánt beszélgettek, hogy itt 5—6000, amott 8—10, 20,000 korona forgott kézen-közön, a mi ha igaz nem lett volna is (bár nagyon erősen állították s a tények igazolni is látszottak az állítást), elég az, hogy mondták. De az tény, hogy még a kit megválasztottak is, még azt is megszegyenyítették, megbélyegezték a választási eljárással! Nos! Az ilyen lelkészválasztás, és az olyan lelkészválasztási törvény, mely ilyen választási eljárásokra alkalmat nyújthat, tarthatatlan, eltörrendő!

Eltörrendő azért, mert önérzetes ember olyan pályára, hol ilyen esélyeknek néz elébe, nem vállalkozik s ezzel a lelkészi állás színvonala hova-tovább alább és alább száll; pedig — legyünk egy kissé őszinték — már is eléggé alacsony! Ne hívatkozzunk a régi időkre, nyájás olvasók! A múlt század 50-es 60-as, sőt még a 70-es éveiben is eleinte, alig volt függetlenebb, tisztesebb, díszesebb pálya, mint a prot. lelkészi és tanári pálya. Tódultak is ezekre akkoron a tehetségek, a legkiválóbb erők és a legizmosabb tehetségek! Ellenben ma, mikor bíróságnál, sőt a közigazgatásnál, pénzügynél, vasutnál, postánál, nem is említve a technikai pályákat, annyi pályán nyílik tér a tehetség, a szorgalom, a munka, a kitartás előtt, olyan választási törvény mellett, mint a mai, református lelkészi pályára tehetségebb, önérzetesebb, használni, haladni, érvényesülni, tisztességes megélhetési alapot teremteni vágyó ember, nem vállalkozik; vagy csakis erős hivatásérzettel vállalkozik. Ez által — ismétlem — a lelkészi állás színvonala hova-tovább mind alább száll.

De nem vállalkozik azért sem, mivel itt nincs semmi előhaladás! Akárhogy végezte iskoláit, akár-mint törirontja is magát az ifjú lelkész meglehetősen megkötött állásában s viszonyai között, előmenetelről hallani is alig lehet. — A régi kánonok ugyan még szorosan előírták, hogy a választandó szigorúan megvizsgálandó, mikor elhelyezéséről volt szó: an eo loco dignus est?! . . . Méltó e az illető arra a helyre?! . . . Ma már ez még törvényben sincs. Akármilyen tehetség, akármilyen képzettség, ha bekerült valahogy Kukutyinba, ott is veszett . . . „A fa eldől és ott vész!“ . . . Bizony ez alól fájdalom! édes-kevés a kivétel! . . . Nem akarok senkinek sem keserűséget okozni, nem akarok senkit sem megbélyegezni, de bizony a mai lelkészválasztási rendszer mellett sem a jó bizonyítványt, sem a tehetséget, sem a hivatottságot nem tekintik, hanem többnyire csak a jó külsőt, a parolázó, pajtáskodó modort, a jó cimborát, aki a legutolsó emberrel is poharazik, per-tút iszik, egyszóval sokszor csak a strébereket! A szerény, papos, csendes, komoly, az önérzetes, öntudatos ember nem kell. Ezeket többnyire mellőzik is. De ha végre valahára itt vagy ott megválasztják; bármilyen érdemeket szerez is; akár-mint méltányolja is felsőbb hatósága, ez sem tehet érte a mai lelkészválasztási törvény mellett semmit. Ilyen törvény ennél fogva meg nem állhat, tarthatatlan. Eltörrendő!

Elismerem, hogy ezeket nem volt nehéz összeszedni s elmondani, mivel a miket mondtam idáig, azok mind tapasztalati tények. Ezeket a tényeket, a ki csak látni akart, mind láthatta, tapasztalhatta évtizedek óta s fájdalom, de láthatja naponként ma is. De az orvosságot megtalálni, de a jobb választási

törvényt körvonalozni, az már egy kissé nehezebb. És én nem vagyok annyira jámbor és naiv, hogy azt higgyem, hogy én azt a szert, mellyel e súlyos bajt orvosolni lehet, már meg is találtam! óh! a világért sem! Azonban a múltakra támaszkodva, szerény nézetemet kifejezem én is. Ott lesznek aztán majd a bölcsek, a zsinati atyák; keressék ki a legjobb szert és alkossák meg az új lelkészválasztási törvényt úgy, hogy hasznára legyen az az anyaszentegyháznak is s biztosítékot nyújtson a lelkészi pályára lépni óhajtó ifjú nemzedéknek is egyrésztől a tisztességes úton neki való álláshoz jutásra is és az esetleges előmenetelre is.

Tehát a régi választási rendszer. Elegendő talán egy ilyen rövidre szabható elmefuttatás mellett, ha csak a *papmarasztásig* megyünk vissza, úgy egy pár száz esztendőre! Igenis! úgy volt, hogy az évenkénti canónikus látogatás alkalmával szokás volt marasztani a papot. De miért? A legrégibb időben azért, hogy a gyülekezet lelkész nélkül ne maradjon; mert kevés volt a pap; tehát a meglevő lelkészt marasztalták, hogy el ne menjen. Később, mikor többen mentek a lelkészi pályára, mikor már több pap volt, nem marasztalták, sőt küldték, az az válogatták. Ez a két értelme volt a *papmarasztásnak*. És míg az első mód megtisztelő, az utóbbi már meg-alázó volt. S talán el se hinné az ifjabb nemzedék, hogy ez az utóbbi mód érvényben volt, habár más címen és más néven is, egészen az 1881. évi zsinatig.

(Vége köv.)

Veritas.

Diadalmi ének.

— A Zsoltárok könyvéből. —

Felkél az Isten és ím szerte mennek
Mindenfelé az ellenségei.
Miként elszáll a füst: ők elszélednek
És ellentállni nem tudnak neki.

Elvesznek mind a gonoszok előtte,
Mert Isten útja igaz és szabad
S az igazaknak boldogságot oszt Ő
S örvendnek azok és ujjonganak. —

Dícsérvétek hát Őt most énekszóval
És hirdessétek csak az Ő nevét!
Ő az, ki jön a pusztákon most által
S áldását hinti bőven szerteszét.

Mert Isten mind kihozza boldogságra
A foglyokat, a száműzötteket
S mint özvegyek és árvák jó bírása
Tart mindenütt igaz ítéletet . . .

A föld im reng és messze-messze futnak
A seregeknek nagy királyai,
Kik az Istennek és az igazságnak
Nem tudnak többé ellentállani.

De áll a Básán hegy és rajta meg van
Erőnk és hitünk rendületlenül
És Isten Bását tartja meg magának
Örök időkre szép lakóhelyül.

Szigethy Ferenc.

Nagyhét és ünnep a harctéren.

— Naplójegyzetek. —

Még mindig itt a januári orosz offenzíva diadalmas letiprásáról emlékeztetes rarancei dombokon, itt áll törhetetlenül a „Fokos“-hadosztály hős honvéd serege s várja a muszkát újabb leckére, de az — úgy látszik, nem kér többet a tanításból.

A dombsor tetején ven a rajvonal lábánál Rarance nagy kiterjedésű pravoszláv falu telve ezredeink pihenő legénységével, szétszórta fekvő házai kényelmes otthont nyújtanak az emberfeletti munkában megfáradt harcosainknak. Igaz ugyan, hogy a muszka naponkint leadja megszokott adagokban könnyű s nehéz gránátjait, de hát ezek a legények megszokták már ezt a kellemetlen muzsikát s rá sem hederítenek.

Ápr. 15-én este érkezem Rarancéra, nappal nem szabad a faluba vivő úton közlekedni, mert gránatozzák. Amint nézem az útmentén tátongó gödröket, bizony érzem, hogy itt járok a halál árnyékában, hiszen ki tudja: a jobbról-balról eső hegyek erdőiből hány acéleső mered most is erre az útra? s csak egy kis mozgást sejtsem a szemfüles ellenséges figyelőtiszt, mindjárt küldi tucatostul acélt szóró köveit. Bent Rarancén pedig éppen este veszélyesebb, a levegőben folyton suhognak a rajvonalból eltévedt fegyvergolyók s nincs egyetlen nap sem, mikor egynehány sebesülést vagy halált ne okoznának. Megkönnyebbülten beérkezem a 80. dandár egészségügyi intézetébe, barátságos meleg szeretettel fogadnak s kedélyes beszélgetés közt el is felejtjük, hogy az ellenséges rajvonaltól alig egy km-re vagyunk, csak olykor-olykor figyelmünket bennünket egy erre tévedt golyó suhogása e veszedelmes közelségre.

De ime sebesülteket hoznak, egy fej-, egy haslövés, két aknasebesülés; mozdulatlanul, sápadtan fekszenek szegény jó magyar fiúk, a vérök pedig a kötések átszivároga folyik esendően, minden csepp egy lépést jelent a véghez. A haslövéses református, vigasztalom, bátorítom, megúrvacsoráztatom, imádkozom vele együtt, szegény, láthatóan megnyugszik, a vére pedig folyik-folyik — majd egyszerre csuklani kezd, két szép okos szeme riadtan néz ide-oda, majd lecsukódik — egynehány nyugtalan hosszú pere és nemes lelke elszállt.

Mellettem a g. k. román lelkész látja el egy hívét az utolsó kenettel.

Hogy tudnak ezek a hősök szenvedni, meghalni! Istenem! micsoda lelki erő az, hogy egy jaj, vagy zugoló szó nélkül tűrik a legborzalmasabb sebek okozta fájdalmakat is. Az egyik aknától sérült harcost éppen most kötözik, viaszszárga arca elvérzést mutat, annyi a kötés rajta, hogy fehérműt sem kell ráadni, huszonöt sebet olvasnak meg testének minden részén, természetesen megmenteni képtelenség. Másnap reggel 5 órakor indulok a 6—19. ezrede pihenő zászlóaljához, csak ebben az időtáiban lehet istenitiszteleket tartani, mert ekkor aránylag a legnyugodtabb a helyzet, de teljes nyugalom most sincs — itt is, ott is megdördül egy-egy elrejtett ágyúnk a faluban, rá nemsokára jön a szomszéd hegyekről a felelet, — éppen agendázom, mikor már messziről hallatszik a közelgő nehéz gránát vijjogó suhogása — egyszerre hatalmas detonáció, a hang

az alattunk levő völgyből jön, oda vágott le egy 15-ös vagy 300 m. távolságban. Nyugodtan tovább folyik az istenitisztelek, érezzük mindnyájan, hogy Isten kezében vagyunk s e magasztos érzés olyan megnyugvással tölti el szívünket, ez árad ki lelkünk-ből, mikor úrvacsoravétel közben felhangzik ajkunkról: „Az Ur énnékem őriző pásztorom.“

Az egészségügyi intézetbe ismét sebesültek érkeznek, súlyos haslövésesek, aknától sérültek s egynehány a faluban az éj folyamán megsebesült honvéd. A nehéz sebesültek közül kettő református, leülök hordágyuk mellé, látom, tudom, hogy mindkettőnek vége, családjukról érdeklődöm, az egyik megkér, hogy írjak a feleségének, majd részesülnek az úri szent vacsora áldásaiban, délfelé az egyik meghal, a másik reménytelen apáthiában fekszik s szenved tovább. Megfigyeltem, hogy majdnem mind-egyik haslövéses sebesült eszméletén van csaknem utolsó pillanatáig. A múltban egy fiatal honvédet kötöznek, robbanó golyó ronsolta teljesen szét kezefejét, egy másiknak nehéz gránát szilánkjai törte el az alsó lábszárát, borzalmas tenyérynai szélességű sebet ejtve rajta, s amint kötözik, rettenetes fájdalom dacára is egy szisszenés nem hagyja el ajkát, csak verejtékező arcán tükröződik vissza a borzalmas szenvedés. A délután egy részét az udvaron készült fedezékben töltjük s onnan hallgatjuk az egymás után jövő nehéz gránátok süvöltését, veszedelmes közelségben csap le mind, tehát tanácsos az ovatosság, de hát nehéz gránát ellen nincs védekezés s mit ér az a biztosnak tetsző fedezék is, legfeljebb biztonsági érzést nyújt s ha egy nehéz gránát éppen a tetejébe csapódna, akkor valamelyik életben maradt sanitésnek nem lenne egyéb dolga, minthogy egy fejfát szúrjon a „fedezék“ tetejébe, jelezve, hogy itt egynehány ember alusza örök álmát.

Ápr. 17-én a 29-es kún ezredet keresem fel; ez az ezred dicső honvédségünk egyik legbátrabb, legkiválóbb ezrede, csak egy zászlóalj ref. legénységét bocsátják istenitisztelekre; ezen a reggelen élénkebb az ágyúzás úgy a mi, mint az oroszok részéről, de bár néha szinte elviselhetetlen a detonáció, ezt a templommá alakított csűrben összegyűlt, annyi szenvedésen, izgalmon átment lelkes, áhitatos kicsiny sereget mit sem zavarja. Milyen istenitisztelek ezek! ágyúdörgés s gránátrobajba belevegyül egy kicsiny sereg Istent imádó éneke: „Istenre bízom magamat.“

Napközben a sebesültek közt tartózkodunk, hiszen olyan jól esik szegényeknek egy-egy vigasztaló szó, bátorító tekintet. Bár gyalogsági harcok alig vannak, mégis mindig jönnek sebesültek; az alattomos akna s a ki nem kerülhető gránát mindennap megköveteli áldozatait. Délután ismét lövi egy ellenséges üteg a falu szélén fekvő temetőt, mozgást vett észre a muszka, temetés van, de nem respektálja s egymásután küldi kettesével-hármasával srappelait, gránátait. Este egy 50 év körüli lóápolót hoznak be, őt sanités fogja s szorítja le a hordágyhoz, — megörült. Nehéz gránát vágott le istállója mellett s a rettentő légnyomás s rémület széttépte idegeit, sebesen szegénynek, de örökre vége van, hogy dühöngését fékezzék, nyakától bokájáig lefáslizzák a hordágyhoz. — Ápr. 18-án a 30-as pesti honvédezrednek tartok istenitiszteleket s úrvacsoraoasztást, ápr. 20-án a menetzászlóaljnak; ezek a derék fiúk, családapák, még nem ismerik a harctér izgalmaikat: jóleső öröm-

mel s szeretettel fogadnak tiszték s legénység, a köny ott esillog valahány szemében, mikor e pravoszláv templom boltívei alól feltör az égre örökszép zsolttárunk melodiája: „Te benned biztunk eleitől fogva.” — Még e nap délelőti-jén a 40. Div. San. Anstalt-ban végzem el kötelességemet.

Nagypéntek! Napfényes, derűs meleg tavaszi reggel van, Mándoky Sándor ho. plebánossal együtt indulunk a vezérkarhoz, a tábornok úr református, nagypénteken a „hivek seregében ő is ott akar lenni, hogy a Megváltó kinszenvedésének ünnepén közös áhitatban emelje lelkét a mindenható Istenhez, aki eddig oltalmazta, megsegítette, diadalról-diadalra vezérelte; ott akar lenni, hogy erőt merítsen a további szent küzdelemhez abból a kiapadhatatlan kútforrásból, amely oly bő mértékben árasztja áldásait minden hozzáfolyamodó igazán hívőre. Erdőben vagyunk, szép lombosított előtt áll egy egyszerű asztalon a szent vendégség. D. e. 10 órakor felvonul a kivezényelt legénység, majd jönnek a hadosztálydarancsnokság tisztjei, vezérkari s parancsértiszték s kevés idő múlva a tábornok úr! Halk jelentések után megkezdődik az istenitisztelest otthoni rendtartásunk szerint, aztán az úrvacsoraosztás, elsőnek lép az úrasztalához egy diadalmas sereg vezére: a tábornok, aztán a ref. vezérkari tiszték s végül a legénység; felettünk egy orosz repülő kering állhatatosan, a kopasz fiatal eserjék ágain át ki tudja nem látja-e ez áhitatos gyülekezetet? — mikor az istenitisztelest végén felhangzik ajkunkról: „Isten áldd meg a magyart!” — elmegy ő is az orosz átlások felé; becsületesen viselkedett, nem akart ünneprontó lenni!

Láthatóan örült a magasztos istenitisztelestnek nagynevű tábornokunk és ennek kifejezést is adott a tisztikar jelenlétében.

Apr. 22-én a hadosztály eleségvonatainak legénységét úrvacsoráztattam, a szertartás közben ismét egy gépmadar jár felettünk, először oroszoknak véltük, de nem, a mienk volt, a 400—500 méterre eső völgyben álló 30¹/₂-es lövésének becsapódását figyelni, hogy jelenthesse a hatást. Epen az úri ima következik, mikor eldördül a szörny, a dombok fokozzák, visszhangozzák rettenetes hangját s még egy ideig hallani lehet a lövedék üvöltő suhogását, — majd egy tompa dőrej a hegyek mögül s — elvégezte munkáját. Megvallom, egész valómban megrendültem e váratlan rettentő dőreire, szivem hangosan dobogott, mert azt hittem ekkor még, hogy a repülő dobott le bombát, de viszont sohasem éreztem oly elevenen az ima erősítő erejét, mint e pillanatban, amikor remegve nyilott meg ajkam: „Mi Atyánk, ki vagy a mennyekben!”

Húsvét első napján, reggel 3 órakor lóháton mentem Rarancéra, 5 órakor a 6, 19, 29, 30. ezredek pihenő legénysége részére tartottam istenitisztelest s osztottam úrvacsorát; az egész napon át teljes csend mindkét részen, egyetlen lövés sem zavarja az ünnepet. Csudálatos érzés száll meg mindnyájunkat; óh ha így lehetne ezután, ha elnémulhatna végre valahára az egymásra törők csatazaja s feltámadna sírjából a halálra tiport „Béke,” amely után sóvárog minden érző szív s epedez buzgó imádság a földkerekség millióinak ajakán! Milyen boldogok az emberek a meg nem kötött, de mindkét

részen becsülettel megtartott fegyverszünet e pár óráján, honvéd s muszka kimegy a fedezékre sütkérezni, majd nagy félénken közelednek egymáshoz, az egyik honvéd bort ad a muszkanak, az himes tojás s dohánnyal viszonzozza; iszik a honvéd, iszik a muszka is, aztán paroláznak, megcsókolják egymást s megy ki ki a helyére. Nálunk a rajvonalba banda muzsikál, a henvédek dalolnak, ott szemben 60—70 méterre szintén. Ünnepeles, békés, felemelő hangulat és érzés ejti rabul úgy az ellenséget, mint minket s ez másnap is ismétlődik, — nincs az egész vonalon sehol egy dőrej, az Igazság feltámadásának szent ünnepén megnémúlnak az acélesövek, mintha csak itt reszketne a levegőben Krisztus urunknak Péterhez intézett feddő szava!

Oththon ilyenkor templomba mennek! szegény magyar honvéd barna fejét tenyerébe hajtva elmereng s mintha látná ott lenni, valahol a nagy-kúnási rónán azt a kicsiny falut, szép fehérre meszelt egyszerű templomát feketébe öltözött bánatos asszonyát, aki könnyes szemmel meg-megcsukló sóhajjal szintén keres valakit, akiért most buzgón imádkozik: — s a két kereső lélek az ima szárnyain egymásra talál s összeölelkezik. Ünnepe másodnapján a lőszeroszlopoknál végeztem kötelességemet, harmadnapján ismét a négy ezred más, időközben felváltott zászlóaljainál. Kora reggel még ünnepi csend, de már kilenc óra tájban visszahanyatlott sírjába a hallgatóságos fegyverszünet s elkezdődött, illetve folytatódott ott a haláltánc, ahol félbeszakadt.

Apr. 26-án a trént látogattam meg s ezzel bevégeztem tíz napig tartó nagyheti, illetve húsvéti funkcióimat. A legénység ismét nagy örömmel vette a különféle és nagy mennyiségben rendelkezésemre álló vallásos iratokat, igazán öröm nézni egy-egy istenitisztelest, amelyen honvédeink kis háborús énekeskönyvvél kezökben buzgón emelkednek az áhitat szárnyain. Hadosztály-parancsnokságunk a legteljesebb mértékben elismeréssel adózik annak a munkának, amit e füzetek vannak hivatva végezni harcaink erkölcsi értékének emelése terén.

Ime két levél. — „Nagy meglepéssel vettem tudomásul a ref. vallású legénység részére szánt vallás-erkölcsi iratok beérkezését és örömmel adom hozzájárulásomat azoknak ezredeink ref. legénysége között való kiosztására. Kívánom, hogy találják meg azok olvasásában azt a lelki vigaszt, melyre minden katonának szüksége van és erősítse meg bennök azt a tudatot, hogy mindnyájan Isten kezében, Tőle várhatjuk fegyvereink győzelmét.” A m. kir. 40. H. h. o. parancsnoksága. Nagy Pál tbk. — A másik levél. „Kedves Főtisztelendő Uram! A felajánlott füzeteket melegen köszönöm! Különös örömmel látom, hogy vitéz katonáink lelki táplálékáról olyan körültekintéssel gondoskodik. Emberfeletti teljesítményeik leghatalmasabb rugóját erkölcsi erejükben látom, ennek pedig legfontosabb tényezője a lelki megnyugvás, a tiszta öntudat. Nemes hivatásának buzgó gyakorlásában tehát meggyőződéssel támogatom. Azon nagy segítségért, amelyet e füzetek bőséges szétosztásában látok, külön is szeretnék köszönetet mondani. Kérném ebben segítségemre lenni. Megkülönböztetett tisztelettel igaz hive Nagy Pál tábornok.”

Ime a lélek két ragyogó tüköre!

* * *

Eszembe jut a *Lelkészegyesület* egyik régebbi számában megjelent cikke Birta József lővai lelkész úrnak, a melyben a többek közt, ha jól emlékszem, arról is panaszkodik, hogy rosszul állunk a vallásos iratok terén, hát én nem tapasztalom, sőt épen az ellenkezőjét látom. Konventünk szíves készséggel jön nemes munkánkban segélyünkre; nekem is, a szomszédban levő dandár ref. lelkészének is oly hathatós támogatást nyújt e füzetekben, hogy pl. nálam hadosztályom összes más vallásfelekezeti papjai (7) együtt nem jutnak annyi füzet birtokába, mint egymagam. — Felesleges hangsúlyoznom e lelki táplálékok éltető s erősítő erejét s látva azt, hogy hős honvédeink mily igaz örömmel fogadják s hogy mily hathatós tényezők ezek a pasztoráció terén, tisztelettel kérem ez úton is intéző köreinket, akik ez által teljessé tehetik munkánkat, hogy szíveskedjenek címre vallásos, hazafias, építő, buzdító tárgyú iratokat küldeni.

Az elismerés, szeretet, csudálat mellett ennyi az, amit adhatunk hőseinknek, akik szenvednek, verzenek s meghalnak szent ügyünkért!

Az úrvacsorával élők száma kb. 1850, a szétosztott füzeteké 2500 volt.

1916. május 3.

Horkay Lajos

ref. honvéd t. lelkész, 84. tábori posta.

KÖNYVISMERTETÉS.

Beszédek és imák úrvacsoraosztás napjának délutánján. Irta Szentkirályi Károly garbolyi ref. lelkész. Nagybánya, Kovács Gyula könyvkereskedő kiadása. Ára füzve 5-30 kor., kötve 7-30 kor.

Aránylag elég gazdagnak nevezhető egyházi beszéd-irodalmunk úrvacsoraosztás utáni beszédekben aránytalanul szegény. Mikor tehát az egyházi beszéd-írók emez eléggé meg nem művelt és ki nem használt talajba akasztják ekéjüköt, azt csak helyeselnünk lehet. Ezen az ugaron próbál szántogatni a fennebb említett könyv-szerzője is, adván könyvében 23 különböző alkalmakra írt úrvacsoraosztás utáni egyházi beszédet elő- és utóimákkal ellátva — nagyon helyesen — s ezenkívül 6 hétköznapi bűnbánati imát.

Az elő- és utóimák tulnyomó részben jók, bár szöveg és alkalmasszerűség szempontjából sok kifogás emelhető ellenük. Egy elismerésreméltó, szép törekvés nyilvánul meg csaknem mindegyikben, az emberi lelket az érzelem pókháló-finomságu és szinte észrevétlen hálójával fogni meg s kényszeríteni a nagytitku Fővalóság előtt való alázatos meghódolásra. Sajnos, hogy a szerző a jó izlés határát már itt is gyakran átlépi s homályos kifejezéseivel (a 78 lapon kénytelen egy kifejezést jegyzettel kísérni), a költői színezés erőszakolásával, a jobbról-balról összehordott idézetek szenvedélyesen gyakorolt alkalmazásával hajóköteleket sző a lehellestzerű pókhálóba. Ahol a szertelenségektől, a kificamodott mondatozástól, az idézetek által erőszakkal előkényszerítendő hatásadásztól óvakodik s a hol csak a tisztult és meg-nemesült érzelem az irányadó, a melynek, mikor világosságra tör elő, szavakra ugyan szüksége van, áradozásra azonban egyáltalában nincs, ott tud jót s értékeset alkotni. Egyebütt a saját gondolatai is belefutnak az idézetek vizözönébe. Mert ezekben a dolgozatokban — úgy látszik — a citatumok a fők.

Különösen áll ez a beszédekre vonatkozólag. Maga a szerző is tudatában van az idézetek túlság-bavitelének, a mint azt a 195 lapon található megjegyzése bizonyítja. Eljárását azzal próbálja megokolni, hogy „Isten kegyelméből véget ér a háború s akkor oly sok idézetet tartalmazó első kötet könyvem csak mint emlék marad meg abból az időből; használhatatlanná válik, mint tán az is volt.” Elvégre indokolásnak ez is indokolás, hanem annyi bizonyos, hogy különösnek is különös. Mert hát az, hogy a háború alatt keletkezett egyházi beszédek, a melyek a háborúra való vonatkozásokkal keresztül-kasul vannak szöve, a nagy vihar elültével s a csend és áldott béke szelid holdfényének sugározni kezdésével használhatatlanokká válnak: mindenki által megérthető. De hogy a háborús idő jogosultságot adjon olyan citálási szenvedélyre, amelynek folyamán egyes hazafias íróknak sokszor egész elbeszélése vagy regényrészlete töltsön ki egy úrvacsoraosztás utáni beszédet s amellett a mag, a lényeg, amelynek a ház fundamentumává kellene lennie, megvetett maradjon annyira, hogy azt egy pár unott gesztussal, egy néhány erőltlen szóval elintézni szabad legyen — szóval — hogy a beszéd hasonló legyen ama harctérre küldött Karácsonyi „Liebesgabe“-hez, a mely tekintélyes külsejével nagy reményekre jogosítja a lövészárók vitézetét mindaddig, míg ki nem sül, hogy a tartalom sok színes papíron és gyalúforgácson kívül: 2 drb. cigaretta s 1 üveg kölnivíz: — ezt még a rendkívüli viszonyok sem teszik elfogadhatóvá. Már pedig a szóbanforgó egyházi beszédnek nagyon is hasonlítanak eme „Liebesgabe“-hez, amelyet pedig szintén szeretet gyújtott, szeretet küldött, szeretet fogadott s ennek dacára a végeredmény — egy kis felületesség miatt — mégis lehangoló.

Egyházi beszédeknek a beszédek csak igen nagy jóakarattal nevezhetők. Inkább hazafias mesedélutánokra készített s némi vallásos elemzéssel egybeköltött elmefuttatások. Szinte hozzáképzeli az ember a diszmagyarruhás szónokot, akinek farkantyupengését, diszkard csörgetését meglepetve hallgatják a szent hajlék falai. A palástos ember egyszerűségét s keresetlenségét felváltja tehát a hazafi impozáns megjelenése s dagályos szó- és esemény-cifrázása. Dehát akkor hol hol vagyunk? Egyházi szertartáson vagy hazafias ünnepélyen? Lehetséges, hogy vannak, akik rámondják: mindegy. Egyik is szép, másik is szép; református népnek a haza és egyház egyformán becses s református lelkésznek az Isten és haza iránti szeretetet hirdetni egyformán kötelessége. Csak azt ne feledjük, hogy „mindennek ideje és alkalma van”, sőt még „helye” és „mértéke” is. Előttem pedig a szöszék olyas valami, amelyről nem egyéni tetszelgetés vágyik — legyen az bár hazafiasági cukorgöngyölegbe burkolva — kell leáradoznia, hanem a *Jézus evangéliumának*, úgy, amint azt a szorgalmasan működő emberi értelem s a kiirt-hatatlan nemes emberi érzelem évszázadok gonddal-tervvel szőtt gubójából kifejteni tudta. A világosságnak, amelyet nem lehet többé véka alá rejteni, az örökélet beszédének, amely a világ ábrázatának letörlése után is megmarad. S épen ez van a beszédekben csak úgy könnyedén elintézve. A fő: a hazafias színezet, tűzön-vízen, alapigén, szerkezeti s tárgyilagossági követelményeken keresztül. Csak természetesen találhatjuk, hogy a szerző egy jegyzetben ezt

is megindokolni törekszik. A 7 lapon ezt írja jegyzetül: „A magyar történelem is felér azzal a mással” (t. i. a zsidó történelemmel). A zsidó történelmet tehát a magyarral helyettesíti. Alapjában véve ez nem nagy dolog; annyiba vebető, mintha a lelkész a megszokott feketeszínű palást helyett biborszínűt kötne vállaira, mert egyesek már megunták az örökös feketeséget. De mit szól ehhez a közönség?...

Ami még különösen felkelti a figyelmet e beszédekben, az a mindenáron való könnyfacsarási kísérlés, a mely özvegyekkel, árvákkal, koldusokkal, tört szivekkel, koporsókkal, sírokkal, koldusbotokkal gőzeke módjára szánt bele az érző idegekbe, hogy könyvet fakasszon a legridegebb szívű ember szeméből is. No és ott van mellette legtöbbször a madárcsicsérgés, a virágillatozás, a kék, amelynek emléke az örökéletben is megmarad (!) (L. 105 lap), a galambok bűgása, a saját egyéni tapasztalatok riktó színezése, amelyek — elismerem — a fejlettebb izlésű egyénekre épűgy lehetnek hatással, mint a rövidárú boltos kirakatában elhelyezett kiabáló színű kelmék, de a melyeket szolid kereskedő nemcsak hogy kirakatába nem tesz, hanem nem is árúsít. Nem csoda, hogy ezek folytonos használata mellett legtöbbször *elveszti az alapige által adott vezető vonalat*, mellékutakra téved s csak hosszas bolyongás után veszi észre, hogy miről kellett volna beszélnie s hogy illő lett volna a textusra is szót vesztegetni. Gondos szövegmagyarázatnak csak egy-két beszédben található nyoma (A boldog szolgál, Dicsérljétek a mi Istenünket). Az idézetek túlságos használata — a beszédeknek körül-belől $\frac{2}{3}$ -át teszi ki — enyhe kifejezéssel élve rapszódikusakká, megfelelőbb kifejezést használva, dőcögősekké teszi a munkákat, összevisszaságra, zavaros okfejtésre, fejtelten kapkodásra vezetnek, a mit a szerző a 29. lapon így aposztrofál: *„ha beszédemben nincs következetesség, van benne szeretet”*. Ebben az önvalomásban bennefoglaltatik a beszédek összes hibája, de összes mentsége is s talán, ha az a szeretet, amelyre itt hivatkozik, megfelelőbb módon nyilatkozott volna, sokat, nagyon sokat meglehetne bocsátani a fogyatkozásokból. Így a beszédek olyanok, mint a ragyogó színű pillangók, amelyek színpompájukkal gyönyörűséget okoznak ugyan a szemnek, de hasznos és káros növényt egyformán felkeresnek s tápláléluakat hol ebből, hol amabból szerzik meg. És aztán a pillangó színpompája elhalványul a sötétségben. Nap kell hozzá, hogy egész nagyszerűségében diszelegessen. A nap pedig — a szentige által képviselt evangéliom — e beszédek keretében krónikus napfogyatkozásban van.

A mi a bűnbánati alkalomra írt hétköznapi imákat illeti, azok meglehetősek, bár mögötte maradnak a vasárnapi elő- s utóimáknak Legjobb közöttük a keddi.

Összbenyomásunk a könyv elolvasása után az, hogy a szerző alighanem számításba vette az urvasoraosztás után prédikálók nagyrészenek fejletlenebb izlését s eme célszerűségi szempont alá rendelte egész munkásságát.

Végeztül még egyet. A szerző maga írja előszavában, hogy közvetve Csiky Lajos és Kiss Ferenc buzdították az írásra. Az a véleményünk az elmondottak dacára is, hogy jól tették. A kinek módja és alkalma van az írásra: az írjon, hiszen ha csak egy arany-pénz akad is a sok rézpénz között, egyházi irodalmunkra

az is nyereség. Már kezdetben rámutattam arra, hogy mit tartok e munkában megbecsülendő arany-nak; az imák többségének bensőséges voltát. Nagyon sajnálom azonban, hogy a műben sem a Csiky L. izléses tárgyalási módszerét sem a Kiss F. izléssel párosult tartalmasságát felfedezni nem tudtam. Remélhetőleg legközelebb megjelenendő művében, amit kilátásba helyez, ezeknek is lesz nyoma.

A kötet ára még a mai rendkívüli viszonyok közt is kissé magas.

Karászy Benő.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

Előfizetési felhívás. A II. félév küszöbén föl-hívjuk t. olvasóinkat az előfizetési díj beküldésére, e célból lapunk jelen számához postaútalványt mellékelünk. Az előfizetési díj július hó 1-től fogva fél-évre 6 kor.; a hátralékos díjak továbbra is a régi összegben küldendők.

— **Felhívás.** Felhívjuk azon érettségi vizsgálatot tett ifjak figyelmét, akik a theologiai pályára akarnak lépni, arra, hogy főiskolánk theol. akadémiája a jövő évre való beiratkozást már július 1-től fogva elfogadja. Folkérjük a t. lelkész urakat ezen értesítésünk terjesztésére.

— **A miniszterelnök a pataki főiskoláról.** A sárospataki főiskola erősítése, támogatása ügyében jun. 25-én Szinnyi-Merse István főispán és ifj. dr. Molnár Viktor, Sárospatak országgyűlési képviselőjének vezetésével 34 tagu küldöttség járt gróf Tisza István miniszterelnöknél. A küldöttség szónoka, dr. Kun Zoltán járási orvos, a főiskola ügyének felkarolását kérte a miniszterelnöktől, a főiskola keretében gazdasági tanszékek felállítását és a város viszonyainak megfelelő földmives iskola felállítását, a vármegyei elesett és rokkant hősök gyermekei részére a vármegye által tervezett internátusnak jóváhagyását és egyéb városfejlesztési érdekek támogatását. A miniszterelnök válaszában a többek közt a következőket mondotta: „Nekem, aki teljes lelkemmel össze vagyok forrva általában a magyar kultúra ügyével, de azonkívül mint református ember épp úgy ref. kulturintézményeinkkel is, nekem nagyon rosszúl esett az a gondolat, hogy Sárospatak elveszítse azt az ősi kollégiumot, melyhez annyi lélekemelő emlék fűződik. A magam részéről nagyon szívesen nyujtok ott, ahol erre alkalom nyílik, minden tekintetben segédkezet arra, hogy most már azután az a frigy, amely Sárospatak városát az ősi kollégiummal egybeköti, úgy megerősítették, hogy jövőre hasonló veszély egyáltalán fenn ne forogjon.” A miniszterelnök megígérte jóakaratu támogatását a szakminiszterek részéről bizonyára megfelelő elbánásban részesítendő többi ügyre nézve is. Csupán arra intette a város közönségét, hogy minden dicséretes buzgalom mellett is olyan beruházásokkal, amelyek közvetlen gyümölcsöző kamatokat nem hajtanak, kellő mértéket tartson és a polgárság adófizetőképességét túlságosan ne vegye igénybe. A küldöttség ezután a belügyi-, földmívelésügyi s vallás- és közoktatásügyi minisztereknél tiszteltgett.

— **A főiskolai tanárok és alkalmazottak családi pótléka.** A június hó 15-én tartott egyházkerületi

közgyűlés a főiskolai tanárok és alkalmazottak családi pótléka ügyében a következő határozatot hozta: „Tekintettel arra, hogy a főiskola a rendkívüli helyzet által sújtott főiskolai tanárok állapotának könnyítéséhez idáig a maga részéről semmivel sem járult hozzá, ezt pedig sem a tanárokkal szemben méltányosnak nem tartja, sem saját és a főiskola méltóságának nem felel meg: — elvben hozzájárul ahhoz, hogy a főiskolai tanároknak minden élő s önálló keresettel nem bíró kiskorú gyermek után évi 200, a főiskolai szolgáknak s alkalmazottaknak minden élő s külön keresettel nem bíró kiskorú gyermek után 100 korona családi pótlék fizetessék. — Mivel azonban, amint az ülésünkön megtett felvilágosításokból kitűnik, a tavalyi szüret jövedelme más célra már felhasználtatott, az elvi határozatát gyakorlati megvalósítás céljából a gazdasági választmányhoz teszi át azzal, hogy a fedezetről az gondoskodják a lehetőség által megszabott határokon belül.”

— **Glossák egy Radácsi-cikkhez** c. alatt „A napi kérdéshez” c. 2-dik (Sp. Ref. Lapok 23. sz.) s Dr. Szabó Sándornak szóló közleményem egyes részleteit Zonányi Jenő debreceni egyetemi tanár, bajtársi önfeláldozással erőszakosan magára vonatkoztatta és országosan ismeretes modorában megismétli (ha lehet: fokozott mértékben is) ellenem már több ízben és többféleképen szétárasztott vádjait, gyanúsításait, leleményes csúfodásait — a „Lelkészegetyűsület” 24-dik számában. Minthogy csak most jutottam tudomására ez újabb támadásnak, feleletül többek megnyugtására sietek kijelenteni: 1-ör azt, hogy nevezett közleményemben egyetlen betű sincs arról, hogy Z. J.-nek Dr. Szabó S. szolgáltatott volna adatokat. (Ő más valakinek szolgáltatott sürgőnyi elismerés szerint). 2-ör azt, hogy azok után, a miket a Tiszáninnen ref. egyházkerület bírósága 1910. október 12-diki ülésében — Z. J.-nek ellenem szórt vádjai alapján — az ő egyéniségéről megállapított, — erkölcsi lehetetlenség nekem Z. J.-vel vitára vállalkoznom, vagy az ő vádjait (ha még ezerszer szertelenebbek is) komolyan vennem. — A nev. bírósági ítélet így hangzik: „A Z. J. beadványában (vádirat, a mit 1910. júl. 1-én maga vont vissza) foglalt többi vádak és panaszok bírói mérlegelés tárgyát nem képezhetik, mert azok egy meghasonlott léleknek szertelenkedései, gyűlölködő megnyilvánulásai s a legemlékeztető tisztességet is megcsúfoló megfedkezései.”

Radácsi György.
— **Sárospataki Hírlap** címmel július 1-én új lap indult meg Sárospatakon. Főszerkesztő: Szinyei Gerzson, felelős-szerkesztő és kiadó: Dr. Gulyás József, főmunkatársak: Hodossy Béla és Dr. Kiss Sándor. Az új lap társadalmi és közgazdasági vegyestartalmú hetilap, a „Sárospataki Oltermék Liga” közlönye. Előfizetési ára egész évre 8 K., félévre 4 K.

— **A sárospataki akadémia** theologiai karán a lefolyt iskolai év végén, szorgalmukért és jeles előmenetelükért, a következő hallgatók kaptak ösztöndíjat (részint a Klobusiczky-Pallay-, részint a Császár-alapítványból): Illyés János IV. éves 56, Stunda István IV. éves 56, Szabó Andor IV. éves 30, Simon Zsigmond III. é. 30, Györke István II. é. 56, Cseh István I. é. 50, Illyés Bertalan I. é. 50 K; továbbá kaptak még: Illyés János IV. é. a Bornemisza-alapítványból 1874, Stunda István IV. é. a Láczy-alapítványból 1680, Györke István II. é.

a Warga-alapítványból 1090, Szabó Sándor IV. é. a Cséke D. alapítványból 8, Osváth Zoltán II. é. a f. borsodi ref. tanító-egylet alapítványából 20 K-t.

— **Alapítványok.** Dr. Bakó Sándor fővárosi orvos végrendeletében körülbelül 20,000 koronát hagyományozott a budapesti egyház közszükségeinek fedezésére, 10,000 koronát pedig a pesti ref. főiskolának ösztöndíjak céljaira. Ugyanő a nagyenyedi Bethlen-kollégiumnak 50,000 koronát hagyományozott. Dr. Vajda László bécsi orvos több mint egy félmillió korona értékű vagyonát Nagykőrös városára hagyta, hogy annak jövedelméből 4000 K és ösztöndíjakat adjanak nagykőrösi születésű fiú- és leánytanulóknak; dr. Gomba Károly, a kolozsvári egyetem növényteni intézetének egyik alkalmazottja, aki f. évi február 1-én a Strypa mentén hősi halált halt, a növényteni intézetnek 50,000 koronát hagyományozott, vagyona többi részét pedig a miskolci ref. főgimnáziumnak hagyta oly módon, hogy a kamatokból évenként 1500 koronát kapjon az intézet természetföldrajzi, földrajzi és rajzszerktára. A hála lerovása az iskoláktól gyermek és ifjúkorunkban nyert szellemi és anyagi jótéteményekért a férfi számára legszebb életprogram! Svédországban minden ember kötelességének érzi, hogy tanuló éveiben kapott segélyeit és stipendiumait a meglett férfi visszafizesse s ezzel lehetővé tegye, hogy az általa élvezett segélyezések folyton növekedjenek. A lelki nemességhez tartozik, hogy ezt mi is megértsük és életünk programjává tegyük!

EGY TÁBORI LELKÉSZ HARCTÉRI NAPLÓJA

Írta: PAPP GÉZA tábori ref. lelkész.

E gondolatokban és írói szépségekben gazdag naplójegyzetek egyaránt érdeklik a harcoló és beteg katonákat, a lelkészeket, a tanuló ifjúságot, általában a nagyközönséget. Méltó feltűnést keltettek azok előkelő fővárosi napilapokban. A derék szerző hosszú időn át teljesített tábori lelkészi szolgálatával, lelkesítő beszédjével tiszteletet szerzett mindenfelé, ugyanannyira, hogy Jenő kir. herceg főparancsnok saját címerével és monogrammjával ellátott gyűrűvel ajándékozta meg és megengedte, hogy ezt a háborús könyvét neki ajánlhassa. A könyv tartalma: Buzdító beszéd a katonákhoz ütközet előtt. — Buzdító beszéd a honvédekhez az Isonzó mellett. — Adventi imádság. — Levél a harctérről. — Fekete farsang. — Március idusán. — Őszi imádság. — Harctéri jegyzetek. — Tábori istentisztelet a doberdói fensikon. — Honvédtemetés az Isonzó partján. — Jéhu uralma. — A honvéd kötelességtudás.

A 160 oldalra terjedő 16^{1/2} és 10^{1/2} nagyságú zsebbe tehető könyvecskének bolti ára elegáns vászonkötésben I. kor. 80 fill., 10 drb. vételnél I. kor. 50 fill., 25 drb. vételnél I. kor. 40 fill., 50 drb. vételnél I. kor. 30 fill., 100 drb. vételnél I. korona 20 fill.

Kapható:

Hegedűs és Sándor
protestáns irodalmi kiadóhivatalában DEBRECENBEN.

SÁROSPATAKI REFORMÁTUS LAPOK

A TISZÁNINNENI REF. EGYHÁZKERÜLET ÉS A SÁROSPATAKI FŐISKOLA KÖZLÖNYE.
MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

ELŐFIZETÉSI DIJ		Főszerkesztő	Felelős szerkesztő és kiadó	HIRDETÉSEK DIJA:	
		RADÁCSI GYÖRGY	DR. RÁCZ LAJOS	Egész oldal	32 Kof.
Egész évre	12 Kor.	Főmunkatársak:		Fél	16 "
Félévre	6 "	HARSÁNYI ISTVÁN	DR. BUZA LÁSZLÓ	Negyed	8 "
				Nyolcad	4 "

TARTALOM: A tiszáninneni egyházkerület határozata a reformáció négyszázados évfordulójának megünneplése tárgyában. — *Veritas*: Még egyszer a lelkészválasztás kérdéséhez. (Vége.) — *S. Szabó József*: Reformációkorabeli Szegediek a protestantismus szolgálatában. — Irodalom. — Vegyes közlemények. — Hirdetés.

A tiszáninneni ref. egyházkerület határozata a reformáció négyszázados évfordulójának megünneplése tárgyában.

A beadott indítványok kellő mérlegelésével, az indítványoknak az Egyetemes Konvent álfal kívánt keretek közé szorításával Egyházkerületünk kimondja, hogy csak a reformáció négyszázados emlékéhez méltó nagyszabású alkotásokkal akarja az évfordulót megünnepelni. Ezért

1. Az Egyetemes Konventnek az egyetemes egyházfenntartási alap létesítését célzó határozatát a legmelegebben üdvözlí s egyházaink hozzájárulását már most kimondja.

2. A protestáns irodalom új életre hívása érdekében az Egyetemes Konventnek az ág. ev. testvérekkel közösen, — nagyobb szabású irodalmi vállalkozást létesítendő tervét rég érzett hiány pótlásának látja, ezért azt örömmel veszi tudomásul.

3. A sárospataki főiskola akadémiai tanári karának a főiskola áthelyezése iránt beadott indítványa ellen állást foglal s Isten, világ és a történelem ítélőszéke előtt vállalván a felelősséget, kimondja, hogy azt a főiskolát, mely csaknem négyszázadon át a magyar kultúrának egyik világító oszlopa, büszksége volt, melynek minden kövéhez a Perényiek, a Rákócziak, a Lorántfy Zsuzsánna, a báró Vayak, a Mocsáry, a Horváth Mária, a Mudrány András s az ezekkel rokon családok édes emléke tapad, kiknek áldott emlékezetét, ha az emberi halátlanság elfeledné, azoknak a köveknek kellene kiáltaniok, — amely főiskola az üldözések, az erőszak jogtörő hatalma alatt hajléktalanul az ország egyik szélétől a másikig szorítva is fennállott s az ősök emléke által megszentelt kövekhez mindig vissza-visszatért, mely a hazának, a ref. egyháznak, a társadalomnak a múltban, a jelenben annyi hasznos s munkás tagot adott, az ősi helyről elhelyeztetni nem engedi, azt továbbra is fenntartja — fejleszti.

4. Jól tudván, hogy a haladó kor minden intézménytől megköveteli a haladást, a tökéletesbülést, számot vetve a szükségletekkel, kimondja, hogy Sárospatakon a főgimnáziumi s akadémiai növendékek számára oly internátusi telepet létesít, a már erre a célra megvásárolt s rendelkezésre álló helyen,

amelyben még a szegényebb sorsúak is anyagi erejüket meg nem haladó díjazásért tisztességes ellátásban és lakásban részesüljenek, hogy így Sárospatak továbbra is a szegények iskolája lehessen.

5. A miskolci ref. női filléregylet választmánya iránt, mely félszázados féltékenyen őrzött s a nevével összeforrott árvaházat továbbfejlesztést végett hajlandó átalakítani Egyházkerületünknek, — háláját és köszönetét nyilvánítja. Elismeréssel adózik különösen a női filléregylet Elnökségének: báji Patay Gyuláné szül. Szathmáry Királyi Anna úrnő, Ónagyságának, hogy ezt a szívéhez forrott, szerető gondallal ápolta intézetet azért, hogy ez az egyelet több árva könyét szárítsa fel, áldozatos lelke önmagát felülmúló újra megnyilatkozásával Egyházkerületünkkel megosztani hajlandó. Egyházkerületünk a nyújtott kezet örömmel ragadja meg s az emberszeretet oltárán együtt akarja élesztetni az áldozatokban nyilvánuló s a keresztyénséget megszentelő szeretet tüzeit, hogy az újabb-újabb lobbót vetve, lángoljon soká, az idők végéig, míg csak árva, köny és sajnó seb lesz s áldást árasztó melege szárítsa fel az elhagyottak könyeit, oszlassa el az aggodalmak lélek-tépő kinjait s neveljen ennek a testvérnélküli nemzetnek hitben erős, munkás, erényes s honszerelműért áldozatokat hozó honleányokat. E cél előkészítése s megvalósítása végett az egyházkerületi s miskolci ref. női Filléregylet Elnöksége alatt egy négy tagból álló bizottságot küld ki Vadász Pál, Bodolay István, Ragályi Béla s Bizony Ákos tagokból s fölhívja a miskolci ref. női Filléregylet Elnökségét, hogy e bizottságba a maga részéről is válasszon négy tagot, akik együttes tanácskozás után állapítsák meg azokat a módokat, melyek az átvételhez, s az árvaház fejlesztéséhez szükségesek. Munkájukat Egyházkerületünk őszi közgyűlésére adják be.

Még egyszer „a lelkészválasztás kérdéséhez.”

(Folytatás és vége).

Bizonyára vannak még öreg lelkészek, ha nem sokan is, akik emlékeznek rá, hogy a téli kanonika vizitáció alkalmával megjelent szinte az egész presbiterium. S egyik helyen a lelkész jelentette ki a vizitáció által feltett kérdésre, t. i.: nincs-e valami

elöadni való baj, vagy panasz a lelkész vagy a tanító, vagy az egyház részéről? hogy: igenis, neki van előadni valója, ő változni kíván; óhajtana eltávolzni a gyülekezetből, ezért vagy amazért. S ha a hívek megvoltak vele elégedve, *marasztották*, talán a fizetését is javították! . . . Másutt — ugyancsak a vizitáció fentebbi kérdésére — a presbiterium jelentette ki, hogy nincsenek megelégedve a lelkésszel, vagy tanítóval, avagy egyikkel sem és ők, az egyház hívei nevében, követelik a lelkésztől, vagy a tanítótól, hogy változzék, *„tegye magát változásba“* (ez volt a hivatalos kifejezés), azaz, hogy távozzék, hogy menjen. Ekkor következett egy alku a belhivatalnokok és a presbiterium között: t. i. hogy *„jó mód-dal változik“*, (lelkész, vagy tanító), az az, ha jobb helyre mehet; vagy *„feltételeesen“*, vagy *„feltétlenül“*, azaz mindenesetre. Ezeket a vizitáció jegyzőkönyvbe vette s az egyh.-megye döntött felette, úgy, hogy egy-egy tavaszi egyh.-megyei gyűlésen volt olykor 5—6, vagy 8—10 lelkészváltozás is, meg 10—15—20 tanítóváltozás is. Az egyh.-megyei konsistorium aztán, mikor és ahol az egyházak képviselői is jelen voltak, döntött a lelkészek és tanítók változásának kérdésében, s egyiket elhelyezte ide, másikat amoda, t. i. a lelkészeket is, a tanítókat is. Bezzeg népesek voltak abban az időben a kanonika vizitáció alkalmával a presbiteri gyűlések is, az egyh.-megyei gyűlések is! . . . De akárki beláthatja, hogy fájdalom! nem a valláserkölcsei bajok orvoslása miatt, hanem a *„változások“* miatt. Erre következtek aztán a tavaszi hónapokban a változások, a helycserék! Sokszor egész népvándorlásszerű karavánok, podgyászok szekerek járták keresztül-kasúl a vármegyéket, mert a változásoknak egy-egy egyh.-megyében egy-két napon kellett megtörténni! Erre is elmondhatjuk böcs Salamonnal, hogy: „ne mondjuk azt, hogy a régi idők jobbak voltak!“ . . . Azonban egy következtetést az egészből le kell vonnunk, azt, hogy: *a lelkészeket, a tanítókat az egyh.-megyei konsistorium helyezte ide-oda, az érdemesebb lelkészt és tanítót a jobb, jövedelmezőbb; a hanyagokat, resteket, vagy erkölcsi tekintetben kifogás alá esőket kisebb jövedelmű egyházba, qyengébb helyre. De tény, hogy az egyházi hatóságnak rendelkezési joga volt. S ezt le is kell szögeznünk! Választásnak csak haláleset alkalmával volt helye, vagy olyan esetben, ha valamely helyre nem tudott senkit behelyezni az egyh.-megyei konsistorium. De 1848 előtt ez a rendszer még me-revebben állott fenn; mivel akkor még üresedés esetén is az egyh.-megyei konsistorium töltötte be a lelkészi s tanítói állásokat, avagy — maga az esperes . . . Ha nem volt is kifogástalan az eljárás, de ott volt a Gelei—Katona kánon tartalma az elhelyezéseknél: „*an eo loco dignus est!*“ . . . Ma már ellenben ennek nyoma sincs. De az egyházi hatóságoknak, nemcsak az esperesnek, hanem az egyh.-megyei tanácsbírói testületnek, vagy egyh.-megyének; sőt a püspöknek és egyh.-kerületnek sincs szava a lelkészek elhelyezésénél, kivéve a missiói lelkészeket. Ma a választás teljesen korlátlan, szabad. Ezért van olyan nagy kortézia, annyi sok szerencsétlen választás; ezért nem mennek az önértetesebb, a jobb készültségű emberek — bár kivétel mindig s mindenütt van — a prot. lelkészi pályára! Ezért tarthatatlan ez a mai lelkészválasztási törvény!*

De miként módosíttassék tehát a mai választási

tási törvény, hogy a mai viszonyok s kívánalmaknak megfelelőhessen?! Egyenesen felelni a kérdésre nagyon nehéz. Hanem nézzük, hogy más pályáknál mi az eljárás?! . . . Azt tapasztaljuk, hogy a korlátlan azabad választás talán a világon sehol sincs úgy meg, mint a reform. lelkészválasztásnál, még az Észak-amerikai elnökválasztásnál sem, mert még ott is elektorokat választanak. Az országgyűlési képviselőválasztásnál eddig is voltak korlátok, jövőre még inkább lesznek. Az államnál, a bírósági, pénzügyi, vasuti stb. tisztviselőket, minősítés alapján, kinevezik. A tanárokat is megbízás alapján választják. A tanítókat a presbiteriumok. Szóval a választási eljárás mindenütt szabályozva van. Dehát az autonómia?! . . . Edes jó Istenem! Hol vagyunk ma már az államsegély, tőkesegély, adósegély, kongrua, korpótlék időszakában az autonómiától?! . . . Autonómia? . . . ma, mikor az egyes országok sem képesek magukban fennállani! . . . még azok is szövetségeket alkotnak! . . . Aztán a mi mai lelkészválasztási eljárásunk már nem is az autonómia, hanem az Independentismus körében mozog! . . . Hanem az talán mégis nagy ugrás lenne, amit Karász Benő e becses lapok 12. sz. vezércikkében ajánl; t. i. hogy az egyh.-kerületek elnöksége, püspöke és főgondnoka nevezzék ki az egész egyh.-kerületben a lelkészeket; ez talán nagy ugrás volna a korlátlan szabad választás után! Azután a püspökök és főgondnokok nagyon is távol vannak a gyülekezetektől! Közvetlenül nem ismerhetik meg a csendben, de eredményesen, sikeresen munkálkodó lelképásztorokat; sőt, a távol levő gyülekezetek igényeit sem; hanem lehetne talán olyan módon, mint pl. Tiszántúltól a Gelei—Katona-féle kánonok alapján századokon át; sőt még csak 40—50—100 év előtt is, hogy az egyh.-megyei tanácsbírói kar választaná és helyezné be a lelkészeket, lehetne talán az érdekelt gyülekezet egy-két tagjának bevonásával, a hatáskörébe eső gyülekezetekbe?! . . . De az espereseket és az egyh.-megyei tisztviselőket, akik a körükben, szemeik előtt, felügyeletük alatt munkálkodó lelkészeket közvetlen tapasztalás alapján ismerik, részéről semmi körülmények közt nem tartom mellőzhetőknak; e nélkül az egyh.-kerületi elnökségek, püspökök és főgondnokok kinevezési jogát is setétben való ugrásnak tartom. De ha ez a jog reájok ruháztatnék is, a kijelölési jogot az egyh.-megyénél meghagynám, itt is az érdekelt gyülekezet egy-két tagjának bevonásával, mint p. a kir. törvényszékeknél, királyi táblánál stb. . . . No, dehát azt mondtam fentebb, hogy ezt döntsék el majd a zsinati atyák!! En csak azt ismételtem meg, hogy olyan lelkészválasztási törvény alkottassék, mely mellett, mint Nagy Béla is kifejezte: minden ember megtalálja a maga helyét s alkalom adassék a fokozatos előhaladásra. Dixi et salvavi animam meam! . . .

Veritas.

Reformációkorabeli Szegediek a protestantismus szolgálatában.

Egy Szegedi István nevű XVI-ik századbéli lelkész után kutattam a közelmúltban. Nem az ismeretes, nagy reformátor Szegedi Kis István után, akinek élete eléggé tisztán áll előttünk, hanem egy másik Szegedi István után, aki előbb Debrecenben,

azután Sárospatakon volt lelkész. Kutatásaim közben feltűnt nekem, hogy a reformáció korában mily sokra megy azoknak a száma, akik Szegedről tudományos pályára léptek és mint ilyenek *Szegedieknek* nevezték magokat. Eddig is sokat ismertem közülök, de nem hittem, hogy egy időben ilyen nagyra megy számuk. A protestantizmusnak a reformáció korában egyetlen városa sem adott annyi lelkes apostolt, mint Szeged. Oly sokan vannak, hogy bizony nehéz közöttük eligazodni s nem lehet csudálni, ha az egyforma nevek a régi följegyzésekben talán tévedéseket szültek, amiket manapság már bajos ellenőrizni és kijavítani. Csak a krakói bursába 31-en voltak beírva Szegedről 1493—1558-ig.¹

Miután kutatásaim közben a prot. Szegedieket, akiket csak tudtam, összegyűjtöttem, gondoltam, hogy nem végzek haszontalan munkát, ha e gyűjteményt közzéteszem. Im ez a története ennek a kis dolgozatnak.

Már a róm. kath. klérus tagjai között több Szegedivel találkozunk a reformáció korában. Csak a legnevezetesebbeket említem fel, minők dr. *Szegedi Gergely*, ferencendi szerzetes, a híres vitatkozó, a kassai *Szántó István* és *Dévai Bíró Mátyás* ellenfele; továbbá *Szegedi Ferenc* szintén ferencendi barát, több helyen gvardián, custos, a rend superintendense és fő intézője;² *Szegedi Mihály* nyitrai archidiakonus 1560-ban;³ *Szegedi Gergely*, váradai kánonok és székes-egyházi főesperes.⁴

A protestáns *Szegediek*, kiket nekem a XVI-ik századból összeszednem sikerült, betűrendben a következők:

1. *Szegedi Albert* 1564-ben wittenbergi tanuló és az ottani magyar bursa tagja.⁵

2. *Szegedi András* deák, 1553-ban hegedős a Telegdiek udvarában Mezőteleghen.⁶ A Telegdiek korán csatlakoztak a reformációhoz és ez a Szegedi, mint afféle Tinódihoz hasonló, literatus ember, bizonyára nemcsak maga reformált patrónusaival együtt, hanem a prot. vallás terjesztésében is részt vehetett.

3. *Szegedi Balázs* 1596-ban tornallyai pap.⁷

4. *Szegedi (Pastoris) Benedek*, 1593-ban iratkozott be a debreceni kollégiumba, később contrascriba és szenior lett; 1596-ban wittenbergi tanuló és a bursa tagja; 1598-ban heidelbergi tanuló; 1608-ban egyházlátogató Gömörben;⁸ 1620—32. sajozszeptémeri pap és esperes,⁹ ezután csabai (Borsod-m.) lelkész.

5. *Szegedi (Pastoris) Dániel*, nagygyőri származású, 1591. okt. 3-án írt alá Debrecenben a kollégiumi törvényeknek, később itt szenior; 1598-ban wittenbergi tanuló és a bursa tagja; innen átment a

heidelbergi egyetemre; 1607-ben nagyváradi tanár,¹⁰ azután tokaji lelkész s mint ilyen, 1610-ben részt vett a váradai zsinaton.¹¹ Tokajból Debrecenbe ment lelkésznek, itt a debreceni esperesség szeniorává választották s mint ilyen halt el Debrecenben 1620. júl. 21-én.¹² Prédikációkat írt és adott ki Váradon, 1609-ben. E könyv utolsó példánya 1849-ben pusztult el Nagygyedén.

6. *Szegedi Dávid*, szintén nagygyőri származású az alábbi *Szegedi (Lascovius) Jánossal* együtt, tehát, valószínűleg rokonok. 1590-ben debreceni tanuló, ki-ről *Veresmarti Mihály* emlékezik.¹³

7. *Szegedi Fábián*, mint lelkész aláírt 1576-ban a hercegszöllősi zsinat articulussainak,¹⁴ de hogy hol volt lelkész, nem tudjuk.

8. *Szegedi (Picus) Ferenc*, 1545. előtt szegedi lelkész, egyike legkorábbi reformátorainknak; 1545-ben Konstantinápolyban raboskodott és prédikált a színtén fogoly *Mayláth I.* és *Enyingi Török B.* előtt. Fogságából 1554-ben szabadult ki.¹⁵

9. *Szegedi (Literatus) Gáspár*, 1566-ban szalacsi lelkész.¹⁶

10. *Szegedi (Veres) Gáspár*. 1578-ban Désen élt, de hogy milyen minőségben, nem tudjuk. Hihetőleg lelkész volt. Egy munkát adott ki a jelzett esztendőben Kolozsvárt ily címmel: „Szép rövid história két nemes ifjakkal igaz barátságokról.”¹⁷

11. *Szegedi N. Gergely*, előbb kassai, aztán debreceni tanár, majd debreceni, tokaji, egri lelkész, ki a legelső között adott énekes könyvet (1562.) a reformált hívek kezébe. Életrajzát megírta *Szilády Áron*;¹⁸ olvasható a lexikonokban is.

12. *Szegedi István*, előbb debreceni, majd 1575. körül sárospataki lelkész.¹⁹ Rőla más művemben (Debreceni és sárospataki papok a reformáció századában) bővebben szólok.

13. *Szegedi (Kis) István* idősb, a tudós reformátor, kinek élettörténetét tanítványa, *Skaricza Máté* írta meg, újabban pedig részletesebben *Földváry László*. Olvasható encyclopaediáinkban is.

14. *Szegedi (Kis) István* ifjabb, az előbbinek fia; 1584-ben Baselben tanult, ahol ki is adta apjának két munkáját, u. m. 1584-ben a *Speculum Pontificum Romanorum*-ot, 1585-ben pedig a *Loci Communest*. Külföldön halt meg, mint egyetemi hallgató.²⁰

15. *Szegedi (Lascovius) János*, 1591-ben debreceni tanuló; 1602-ben üdvözlő verset írt Taksonyi Péternek Heidelbergben megjelent művéhez.²¹

16. *Szegedi (Pastoris) János*, 1588-ban wittenbergi tanuló és a bursa tagja.

17. *Szegedi (Regius) János*, 1590-ben a wittenbergi egyetemre iratkozott be; 1591-ben a bursa

¹ Dr. *Békefi Remig*: A népoktatás története Magyarországon 1540-ig. Bpest, 49. l.

² Egyh. tört. Emlékek a hitújítás korából. II. 516. 520. stb. l.

³ *Ludov. Némethy*: Series parochianum et parochorum archidieccesis Strigoniensis. Esztergom, 1894. 399. l.

⁴ *Bunyitay Vince*: A váradai püspökség története. Nagyvárad. 1883—84. II. 181. l.

⁵ L. a wittenbergi tanulókat *Foerstemann, Frankl, Bartholomaeus* műveiben; a bursa tagjait és a debreceni kollégium tanulóit a *Thury Etele* szerkesztette Iskolatörténeti Adattár (Pápa, 1908.) II. kötetében.

⁶ Régi Magy. Költők Tára. VI. 346. l.

⁷ Borsod—gömöri esperesség A/2 protocolluma a gömöri ref. egyházmegye levéltárában.

⁸ Gömöri ref. egyh. megye A/2 protocolluma.

⁹ Borsodmegyei könyve a fenti évről 13. l. *Révész K.*: Száz-éves küzdelem. Bpest, 1894. 95. l.

¹⁰ *Lampe—Ember*: Hist. Eccl. Ref. Utrecht. 1728. 638. l.

¹¹ U. o. 337. l.

¹² Iskolatört. Adattár II. 97. l. Magyar Írók Élete és Munkái.

¹³ *Ipolyi A.*: Veresmarti Mihály élete és munkái. Budapest, 1875. 22. l.

¹⁴ *Mokos Gy.*: A hercegszöllősi kánonok. Budapest. 1901. 47. l.

¹⁵ *Verancsics A.* emlékiratai. (Mon. Hist. Hung.) III. k. 161—164. és 289. l.

¹⁶ Debrecen-i könyve II. k. 124. l.

¹⁷ Régi Magy. Könyvtár I. 77. l.

¹⁸ *Szegedi Gergely* énekeskönyve hasonmásban. Bpest.

¹⁹ Debrecen városi könyve III. k. 517. l.

²⁰ Régi Magy. Költők Tára. VI. 281. l.

²¹ Régi Magy. Könyvtár. III. 1. k. 294. l.

tagja, 1592-ben aláírt az ubiquitast tagadó tannak;²² 1595—96-ban a bursa széniora; 1598-ban ecsedi pap.²³ 1626. után Debrecenben találjuk, mint lelkészt, ahol kevélysége vagy különösége miatt (ob insolentiam) állásából elmozdították.²⁴ Ily nevű 1644. után szatmári pap, de ez aligha ő.

18. *Szegedi Jeremiás*, 1589-ben debreceni tanuló.

19. *Szegedi József*, 1548-ban wittenbergi tanuló.

20. *Szegedi Lajos*, ismeretes reformátor, Erdélyben több helyen pap 1541—1583-ig. Életrajza encyclopaediáinkban is olvasható.

21. *Szegedi Lőrinc*. Életrajza s művei olvashatók a Theol. Ismeretek Tárában s a Magyar Írók Élete és Műveiben. De nincs ezekben megemlítve, hogy van egy éneke (VII. zsolt.) a *Szegedi Gergely* énekeskönyvében és egy másik az 1590-iki bártfai énekesben (Számkivetésre Dávid megyen vala). Ez az ének megvan a *Kájoni János* róm. kath. énekeskönyvében is.²⁵ 1575-ben is kiadott egy munkát ilyen címmel: „Új és igen szép komédia a mi első atyáinknak állapotjokról.”²⁶

22. *Szegedi Lőrinc*, az előbbinek fia; 1589-ben debreceni tanuló s ugyanitt 1593-ban segédtanár (collaborator). Mint ilyen, több debreceni diákkal hadba vonult a török ellen és részt vett az 1596. évi mezőkeresztesi csatában, ahol el is esett.

23. *Szegedi Lukács*, 1569-ben tóttelki lelkész s mint ilyen jelent meg a váradi zsinaton.²⁷

24. *Szegedi Máté*, 1531-ben krakói,²⁸ 1545-ben wittenbergi egyetemi tanuló. Hazajövének előbb (1550) kálmáncsehi,²⁹ majd sárvári lelkész lett; 1576-ban a dunántúli első prot. püspöknek vagy superintendensnek választották meg, „ki megemlékezvén tisztirúl, gondot is viselt, egyességben és nagy békességben tartotta az ő tisztai alatt való anyaszentegyházat. S minekutána ebbeli szorgalmatosságában tisztességes vénséget ért, sok vigyázási és fáradozása után ebből a siralomnak völgyéből az örök anyaszentegyháznak társaságára vitetett.”³⁰ Meghalt 1585. júl. 12-én.³¹

25. *Szegedi Máté*, 1574-ben wittenbergi tanuló.

26. *Szegedi Mátyás*, 1575-ben wittenbergi tanuló és a bursa tagja; 1576-ban üdvözlő verset írt *Beregszászi Péter*hez és ugyanakkor gyászverset *Balsarati Vitus János*, pataki lelkész halálára.³² *Szabó Károly* azt írja róla, hogy ez utóbbinak tanítványa volt s korán elhalt.

27. *Szegedi Mihály*, 1569-ben berettyó-széplaki lelkész s mint ilyen vett részt a váradi zsinaton.³³

28. *Szegedi Mihály*, 1592-ben heidelbergi tanuló, később kassai lelkész *Szegedi Györggyel* együtt (1612).³⁴

29. *Szegedi Pál*, 1545-ben wittenbergi tanuló.

30. *Szegedi (Dégi) Pál*, 1577-ben wittenbergi

tanuló; 1577-ben a bursa széniora; 1579-ben sárospataki tanár.³⁵

31. *Szegedi Pál*, 1597-ben bölcséleti baccalaureus és olmlúzi egyetemi alumnus.³⁶

32. *Szegedi Sámuel*, 1597-ben debreceni tanuló; talán ő az a *Pastoris (t. i. Szegedi) Sámuel*, akit 1601-ben a gyüre (Szaboles-m.) lelkészi hivatalra ordináltak.³⁷

33. *Szegedi Tamás*, 1569. május havában iratkozott be a wittenbergi egyetemre; 1571-ben Wittenbergben, mint az ottani magyar bursa tagja aláírt a Szentháromság tanának;³⁸ 1590-ben tállyai pap s egyszersmind abauji esperes;³⁹ 1596-ban Gömörben egyházlátogató.⁴⁰

* * *

Ime ennyi Szegedit szedtem össze innen-onnan a reformáció korából, a múlt lapjairól. Nem kétlem, hogy van még több is. A Szegediekén kívül még sok híres nemzetség tagjai tűnnek ki a XVI-ik században, mint buzgó reformátorok, lelkészek és tanárok. Ilyenek, hogy sokakat mellőzzek, a *Szikszaiak*, *Czeglédiek*, *Batizaiak*, *Thuriak*, *Debreczeniek*, *Károlyiak*, akikkel lépten-nyomon találkozunk a hazai reformáció történetében. Bizony érdemes volna ezeket is egy-egy csoportba összegyűjteni s velők a magyar reformáció Pantheonját fölékesíteni.

S. Szabó József.

IRODALOM.

* **A Kálvin-Szövetség 1916. évi lelkészi konferenciájának Emlékkönyve.** Szerkesztette dr. Kováts István ref. theol. professzor. Budapest, Hunnia r.-t. 1916. A 241 lap terjedelmű, díszes kiállítású munka tartalma a következő: dr. Kováts István: Lelkeszi konferenciánk (1916. január 18—21.). Dr. Ravasz László: Világító szívek (Egyházi beszéd a K.-Sz. közgyűlést megelőző istenitiszteleten). *Reggeli áhítatok*: Petri Elek: Az evangéliumi bit ereje; Németh István: Isten ígéje — mint tükör; Czeglédy Sándor: Ehség és szomjúság Isten ígéje után; Uray Sándor: A mi szolgálatunk. — *A kálvinizmus*: Dr. Kováts István: Miben rejlett a magyar kálvinizmus ereje a múltban? *Sebestyén Jénő*: A kálvinizmus theologiai alapgondolatai; Nagy Béla: A kálvinizmus ethikai alapgondolatai; *Sebestyén Jénő*: A kálvinizmus szociális alapgondolatai. — *Apologetikai kérdések*: Dr. Szabó Aladár: Bölcsészett, evangélium, protestántizmus; Veress Jénő: A vallásos színezetű modern szellemi mozgalmak és a keresztyénség; dr. Rácz Lajos: A modern morálfilozófia eszméi és a keresztyénség; Lukácsy Imre: A kálvinizmus és a sekták. — *Szociális kérdések*: Ruffy Pál: A magyar gyermekvédelem föladatai; dr. Berend Miklós: A csecsemőhalandóság elleni küzdelem hazánkban; dr. Lázár Andor: A lel-

²² Lampe—Ember: i. m. 330. l.

²³ Iskolatört. Adattár II. 46. l.

²⁴ *Wesprémi István*: Succinta Medic. Biographia. IV. 364. l.

²⁵ *Jenák Ferenc*: Kájoni János énekeskönyve és forrásai. Kolozsvár, 1914. 27. 118—119. l.

²⁶ Sárospataki Füzetek. 8. évf. 426. l.

²⁷ Lampe—Ember: i. m. 248. l.

²⁸ Frankl V.: A hazai és külföldi iskolázás története a XVI. században. Pest. 1873. 265. l.

²⁹ Egyháztört. Emlékek a hitújítás korából. V. 311. l.

³⁰ Egyesség könyve. Pozsony, 1908. 11—12. l.

³¹ *Ribini*: Memorabilia I. 283. l. *Thury E.*: A dunántúli ref. egyh.-kerület története. Pépa, 1908. I. 61—63.

³² Régi Magy. Könyvtár III. 1. k. 192—193. l.

³³ Lampe—Ember: i. m. 249. l.

³⁴ Irodalomtörténeti Közlemények. 1910. 104. l.

³⁵ Sárospataki Füzetek. 8. évf. 412. l. — Magyar Írók Élete és Munkái.

³⁶ Magyar Írók Élete és Munkái.

³⁷ Dr. Barcsa J.: A tiszántúli ref. egyh.-kerület története. Debrecen, 1906. I. 162. l.

³⁸ Lampe—Ember: i. m. 279. l. Iskolatört. Adattár II. 34. l.

³⁹ Lampe—Ember: i. m. 583. l. Iskolatört. Adattár II. 44. l.

⁴⁰ Gömöri ref. egyh.-megye i) protocolluma.

készek teendői a patronázmunka terén; *Andrássy Kálmán*: Szociális munkák falun s ezek anyagi és erkölcsi következményei. — *Gyakorlati lelkipásztorkodás*: *Forgács Gyula*: Milyen hiterősítő munkákat végezhetünk falun? *Dr. Ravasz László*: Igehirdetésünk megújítása (két előadás); *B. Pap István*: Liturgiális kérdések. — *Egyházunk mai helyzete*: *Hamár István*: Szellemi áramlatok újabbnkori egyházi életünkben; *György Endre*: Egyházpolitikánk; *Bernát István*: Egyházunk és az intelligencia. — *Befejező gyűlés*: *Dr. Pruzsinszky Pál*: A lelkipásztor eszménye és *Kálvin János*; *Dr. Ravasz László*: A pergamumbeliéknéki írd meg... (Befejező áhitat.) — A Kálvin-Szövetség rendes tagjai, kik tagsági díjaikkal nincsenek hátralékban, hasonlóképen a rendes tagokul újonnan belépők tagsági illetmény fejében kapják ezt a könyvet. Mások a pénz előzetes beküldése mellett 3 K-ért rendelhetik meg. A könyv bolti ára 4 K. A megrendelési díjak *Dr. Kovács István* theol. tanár címére küldendők IX., Ráday-u. 28. sz. alá. — A rendkívül gazdag, tartalmas kötet minden ref. embernek hasznos tájékoztatásul, útmutatásul szolgálhat, a lelkészekre nézve pedig egyszerűen — nélkülözhetetlen.

* **Komáromi János: Csanak András Bécsben.** Budapest, 1916. Dick Manó kiadása. 8r. 188 lap. Ara 3:50 kor. — Komáromi Jánosnak, főgimnáziumunk volt jeles növendékének, aki 1910-ben tett érettségi vizsgálatot, csak pár hónappal ezelőtt jelent meg *Mit búsúl sz kenyeres?* című háborús novellákat tartalmazó, nagy sikert aratott kötete s most ismét a fenti című 27 elbeszélésből álló szintén értékes kötete jelent meg a könyvpiacra. Komáromi 1914 aug. havától novemberben történt súlyos megsebesüléséig a keleti harctéren verte a muszkát s hősiességének jutalmául az ezüst vitézségi éremmel tüntették ki. Felgyógyulása óta Bécsben a sajtóügyi osztálynál működik. Ott írta ezeket a finom megfigyelő képességről, jellemző erőről, művészi előadástól tanuszkodó elbeszéléseket. Néhány olyan tanulmány-alakja (Csanak, a gögös falusi suszter, Koczák, a másodkantor, Sándor Gyuri, a kisbíró, Csalmá Máté stb.) szerepel a kötetben, akik mind ott éltek és élnek az ő kedves emlékü zempléni szülőföldjén. Szép részletek olvashatók egyik-másik elbeszélésében önmagáról és menyasszonyáról. E kötetén is több részletben szépen érvényesül nyelvben és jellemző erőben egyaránt a kuruckori költészet jótékony hatása. Meleg visszaemlékezés csillámló elbeszéléseiben itt-ott a sárospataki kollégiumban töltött idejéről. Elbeszélései hangjuknál, tartalmuknál, jellemzően erőteljes stilusoknál fogva méltóan kötik le az olvasó figyelmét. A nyugatosok magyartalan, kártékony hatásától Komáromi, a maga Istentől nyert eredeti, szép tehetségével szerencsésen megtudta magát őrizni. Ez új kötetéről szóló bírálatos ismertetések is igen kedvezőek. Mi is a legmelegebben ajánljuk ez új kötetet is olvasóink figyelmébe.

* **Rudolfs II. ungarische Regierung; Ursachen, Verlauf und Ergebnis des Aufstandes Bocskay.** Inaugural-Dissertation der Philos. Fakultät der Universität Bern zur Erlangung der Doktorwürde vorgelegt von *Zoltán Angyal* aus Hajduböszörmény. Budapest, Athenaeum r.-t. 1916. 125 l. — E doktori értekezés, amelyet szerzője a berni egyetem bölcséleti fakultásához — hol 3 évig tanult — nyújtott be, nem önálló levéltári kutatások alapján készült, hanem a

szerző az idevágó magyar történeti irodalom felhasználásával — mint a címből látszik — tulajdonképen a Bocskay-féle fölkelés okait, lefolyását és eredményét akarja ismertetni s ehhez bevezetés gyanánt Rudolf egész uralkodásának ismertetését hozzáfoglalta. De e bevezetéshez azért, hogy Magyarország politikai és vallási történetét a mohácsi vésztől fogva megrajzolja, újabb bevezetést készített, úgyhogy a dolgozatnak szinte fele nem tartozik szorosan a tárgyhöz, vagy ha igen, akkor ez lehetne a helyes címe: *Magyarország története a mohácsi vésztől a bécsi békéig*. A rajzolt kort és eseményeket különben helyesen ismerteti, a szereplő személyeket hiven jellemzi, azonban a Bocskay-fölkelés rajzánál hiánynak tekintem, hogy nem mutat rá, micsoda viszonyban állottak a nyugateurópai államok hűbérurair s miben a magyar főurak a királyhoz? s így micsoda különbség forgott fenn amazoknak és emezeknek uralkodójuk ellen való fölkelése közt? E kérdés megérdemelte volna a német historikusok előtt, a kik oly könnyen hajlandók a mi nagy szabadsághőseinket lázadóknak bélyegezni, a megvilágítást s ez annnyival könnyebb lett volna, mert Károlyi Árpád „Bocskay és a bécsi béke“ (1906.) c. kitűnő előadásában erre útmutatással is szolgált. Ugyancsak nem ártott volna annak kiemelése, hogy mi a bécsi békében a vallásszabadság biztosításával megelőztük a nyugati államokat. Itt-ott egy-egy tételével, kifejezésével nem érthetünk teljesen egyet: így több ízben beszél a törökök kegyetlen pusztításairól s csak úgy mellékesen, egy jegyzetben emlékezik meg a német zsoldosok rablásairól, holott ezek nagyobb ellenségei és pusztítói voltak hazánk népének, mint amazok (Takáts S., Rajzok a török világból); már a lutheri reformáció kezdetén beszél a magyar ifjak genfi tanulásairól, holott Kálvin csak 1559-ben alapította a genfi főiskolát; Preisner Tamás 1520-ban talán Leibniz-ban s nem Leibnitz-ban prédikált; nem korai dolog-e azt állítani, hogy Erdélyben már 1543-ban törvényt alkottak a felekezeti szabadság védelmére? Dévay Biró Mátyás bázeli tartózkodása alatt (1537.) érintkezhetett a kálvinizmussal, de aligha lépett azzal közelebbi összeköttetésbe, hisz' egész bázeli tartózkodása csak gyanításon alapúl, „Magyar Orthographiájá“-nak első kiadása pedig Krakkóban jelent meg s így nem mondható az első Magyarországon nyomtatott magyar könyvnek; ez a kifejezés: „A hajdúk több várost és községet kaptak letelepülés céljára Hajdúmegyében“ (80. l.), nem szabatos, mint-hogy Hajdúmegye csak 1876. óta létezik. Helytelen dolog, hogy a szerző a magyar városok nevét csak per Gran, Raab, Erlau, Komorn, Tyrnau stb. néven nevezi; a helyes eljárás az lett volna, e városokat valódi (vagyis magyar) nevökön nevezni s első előfordulások alkalmával zárjelben német nevöket is megemlíteni. Hiba a Bocskay-fölkelést több ízben is az *Empörung* szóval jelölni, mert ennek jelentése: lázadás, pártütés (Kelemen szótára); Baltazár D. püspöknek az értekezés előtt álló ajánló levelében, amelyet bizonyára az értekező fordított le német nyelvre, „kennen zu lernen“ tévesen áll „bekannt zu machen“ helyett; a „prävalierende Übermacht“ — rút kifejezés; a 66. l. jegyzetének fordítása nehézkes és idegenszerű. E kifogások ellenére is a felölelt kérdés részletes és hű rajzáért, folyékony előadásáért, kellő széleskörű s mindig az összes európai vi-

szonyokat számbavevő tájékozottságáért a szerző műve iránt elismerésemet fejezem ki. R—s.

* **A tiszáninneni ref. egyházkerület internátussal kapcsolatos miskolci felsőbb leányiskolájának Értesítője az 1915—16. évről.** Közli *Domby László* igazgató. — Egyh.-ker. felsőbb leányiskolánk második háborus éve, a kezdet nehézségei után (a hadikórházzá lefoglalt intézeti épületnek késői kiürítése és rendbehozása miatt az iskolai év csak okt. 21-én nyílt meg) egészben véve nyugodt és szerencsés lefolyású volt s ha a hadiállapot terheit egyben-másban súlyosan érezte is, mégis teljes eredménnyel fejezte be június 5-én az iskolai évet. Az intézet növendékeinek létszáma a lefolyt évben ismét öröndetesen emelkedett és pedig oly magasra, amilyen az iskola 70 éves fennállása óta még sohasem volt: a rendes növendékek száma 230 volt, rendkiv. növ. 1, magántanuló 27, összesen 258 (23-mal több, mint az előző évben). A tanári karból Domokos György math. és fizikai tanár (mint kiképző altiszt), Papp József nyelvtanár (mint tábori lelkész) és Péter Pál term.rajz tanár teljesített ez évben katonai szolgálatot, de utóbbi okt. 30-án elbocsáttatván, nov. 23-ika óta zavartalanul folytatta tanári munkáját. A bevonult tanárokat Décsey Jusztiina magán nyelvtanárnő, Lengyel István püspöki titkár, dr. Sassy János orvos, dr. Trócsányi Dezső és Vértessy Sándor főgimn. tanárok helyettesítették s közreműködésükkél a kiszabott tananyag teljes mértékben fel volt dolgozható. A múlt évben megkezdett latin nyelvi tanfolyamot az idén is folytatták, sőt tovább fejlesztették, amennyiben két ilyen kurzust nyitottak: egyet a kezdők, egyet a haladók részére; amazt Vértessy Sándor főgimn. tanár, ezt Domby László igazgató vezette heti 5—5 órán; az előbbi tanfolyamon 15, az utóbbin 9 növendék vett részt, akik nagy szorgalommal és kedvvel tanulták a latin nyelv elemeit, ami megkönnyíti nekik a gimnáziumba való átlépést. Kirándulást egyet tettek az intézet növendékei: május 19-én 200-an a tanári kar felügyelete alatt kivonultak a Diósgyőr melletti Királykúthoz. A téli hónapokban minden vasárnap ifjúsági istentisztelet tartatott az énekesteremben, Lengyel István p.-titkár és Czinyéry Barna tanár vezetése alatt; utóbbi végezte a konfirmációi oktatást is. Az egészségi állapot néhány könnyebb kanyaró-estet leszámítva eléggé kedvező volt. A háborús jótékonsági akciókból az intézet tanárai és növendékei egyaránt kivették részüket: az előbbieket 285 K-t áldoztak elesett hőseink özvegyei és árvái segélyezésére, a katonák karácsonyára gyűjtöttek a tanári kar és a növendékek 335.66 K-t, a Miskolcon üdülő katonák karácsonyára 10 K-t, a háborúban megvakult katonák részére 10.50 K-t, a miskolci Vörös-Kereszt-egyletnek 5 K-t, Miskolcfalvára 176.20 K-t, az elpusztult kárpáti falvak segélyezésére 75.05 K-t, jótékonsági bélyegek árán begyűlt 100 K (összesen 997.82 K). A tanári kar tagjai közül Szathmáry Ilona és Tóth Irén tanítónők részint mint önkéntes betegápolónők, részint az utóbbi, mint az analfabéta katonák oktatója működtek. A növendékek közül 22 teljes, 16 pedig féltandíjmentességet élvezett. Kisebbség nagyobb adományokban az intézet ez évben is részesült, így Molnár Ilona VI. o. tanuló az iskola iránti szeretete és hálája jeléül 300 K alapítványt tett, amely jó tanulók megjutalmazására fog szolgálni; Domokos György tanár 2 éven át összesen 120 K adományt küldött, ez összeget a tanítványok önkéntes adományaikkal 250 K-ra emelték s az alapítványul fog szolgálni a mennyiség-természettanban kiváló növendék jutalmazására. A növendékek létszáma volt osztályonként: I. osztály 46 r. (és 14 m. t.), II. osztály 55 r. (és 5), III. osztály 49 r. (és 5), IV. osztály 43 r. (és 3), V. osztály 16, VI. osztály 11; ezek közül 59 izr., 29 kath., 31 ág. ev., a többi református; az osztályvizsgálatot tett tanulók közül csak 36-nak az atyja pap, tanár, vagy tanító. Az előmenetelt tekintve, jeles osztályzatú lett 15.57, jó 27.87, elégséges 43.44, egy tárgyból elégtelen 6.96, két tárgyból 2.87, több tárgyból 3.28%. Az internátusban 36 növendék részesült ellátásban és gondozásban (köztük 4 izr., 1 kath. és 3 ev.); az internátusi ellátási díjat a nagy drágaság miatt 125 koronával kellett emelni. A jövő iskolai év szept. 1-én kezdődik.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Gyászhirek.** *Báró Wesselényi Miklós* koronaőr, a főrendiház tagja, július 2-án életének 71-ik évében Kolozsvárott elhunyt. Fia volt ifjabb Wesselényi Miklósnak, a Széchenyi, Deák és Kossuth kortársának és barátjának s ha talán szerényebb tehetséggel és ékesszólással, de époly törhetetlen lélekkel és lángoló hazaszeretettel munkálkodott hazája felvirágoztatásán, mint nagynevű ősei. Egyházunk hűséges fiát siratja benne. — *Balogh István* kiskolcsi lelkész június 28-án, életének 84-ik évében, több mint félszázados hűséges és áldásos lelkészi munkásság után, gyülekezete, gyermekei, unokái s dédunokái szeretetétől könnyezve, pi. enni tért az Atyához. — *Dr. Szántó Elek* sárospataki ügyvéd, a pár év előtt elhalt b.-olaszi lelkész fia, az alsózempléni egyházmegye ügyésze, f. hó 5-én életének 36-ik évében, rövid szenvedés után hirtelen elhunyt. Porréseit a lakóházánál tartott gyászszertartás után szülőföldjén helyezték örök nyugalomra. Áldás és béke lebegjen elhunyt ker. testvéreink hamvai fölött!

— **Farkas Géza**, főiskolai igazgató-tanácsos, egyházmegyei tanácsbíró a főiskola fejlesztésére a következő indítványt terjesztette a tiszáninneni egyh.-ker. közgyűlés elé: Mondja ki a Főtiszteletű egyházkerületi közgyűlés, hogy 1. Sárospatakon — a főiskola által már megvásárolt telken — egy az ifjúság szellemi és testi fejlődéséhez megkívántatott minden kellékkel bíró internátust emel. Egy sport-telepet létesít, mely az uszó- és evező sport gyakorlására is be lesz rendezve. 2. Mivel köztudomású, hogy a felső szakoktatás reformja küszöbön áll, e tárgyban a Nagyméltóságú m. kir. kormányral érintkezésbe lép. Alapos megokolással felkéri, hogy az egyetlen két fakultású református akadémia — mely az egész magyar kulturának évszázadok óta közkinését és büszkeségét képezi — egyetemi fakultási joggal ruháztassék fel. Ezen törekvésének támogatására a felletes és társ egyházi hatóságokat, a magyar közmívelődési intézményeket és a törvényhatóságokat is felhívja. Szükség esetén az országgyűléshez fordul. 3. A nagyméltóságú kormánytól építkezési államségélyt kér és kieszközőlni igyekszik, hogy a jelenlegi államségély felemeltessék. Ugyancsak felkéri

Zemplén vármegye törvényhatóságát és Sárospatak városát, továbbá a ref. társadalmat, hogy az anyagi eszközök megszerzésében segédkezet nyújtson. A maga anyagi erejéhez mérten a legmesszebbmenő áldozatot hozza. Az E. T. III. t. c. értelmében a főiskola fenntartására egyházi adót vet ki. 4. A sárospataki főiskolában — a nevelés terén — mutatkozó bajokat erős kézzel orvosolja. 5. Ezen határozatának végrehajtására, az Elnökségből, a főiskola gondnokaiból s rajtuk kívül még legfeljebb négy tagból álló bizottságot küld ki — teljhatalmú felhatalmazással. Ezen bizottság működéséről, tett intézkedéseiről, tárgyalásainak eredményéről ez évi őszi egyházkerületi közgyűlésnek jelentést tesz. *Határozat:* Ezen indítvány megfontolás, lehető megvalósítás végett bizottsághoz tétetik át, melynek tagjai az egyházkerületi Elnökségen kívül az egyházmegyei esperesek, gondnokok, főiskolai gondnokok, igazgatók s a főjegyző, vagy helyettese.

— **Tanfolyamok.** A sárospataki főgimnáziumban a vallás- és közoktatásügyi miniszter rendelete alapján négy hétig (május 25—június 25-ig) tartó tanfolyam volt az 1898-as évfolyamú s a legutóbbi népfelkelői szemlén katonai szolgálatra alkalmasaknak talált ifjak és a megelőző évfolyamú tényleges katonák részére. A tanfolyam tagjai (31-en) június 22-én osztályvizsgálatot, 23—24-én pedig szóbeli érettségi vizsgálatot tettek. Mindkét vizsgálatot mindnyájan sikerrel tették le. Az érettségi vizsgálaton jeles érettek lettek öten, névszerint: *Hubay Győző, Magyarai Béla, Nagy Endre, Orémus László és Sikur Károly.* — A képezdében 27-en végezték a tanfolyamot. Mind megkapta az oklevelét.

— **Adomány.** *Dóczi Imre*, a tiszántúli egyházkerület középiskolai felügyelője, a sárospataki főiskola felvirágoztatásának s közelebbiről az internátus fölépítésének céljára 200 K adományt küldött. A régi hűséges tanítvány halás szívének megnyilatkozását — igaz köszönettel nyugtazzuk. Adja Isten, hogy nemsokára dicsekedve láthassa: Longus est post me idem petentium ordo!

— **A pápai ref. főgimnáziumban,** a lefolyt iskolai évben, Matrai Guido és Kovács Adolf pápai szentbenedekrendi gimn. tanárok látták el ideiglenesen a matematikai és fizikai tárgyak tanítását, amiért a főiskolai igazgató-tanács mind a benedekrendi főapátságnak, mind a nevezett tanároknak köszönetét fejezte ki.

— **A debreceni egyetem** theologiai fakultásának két legidősebb és legérdemesebb tanárát: *dr. Erdős Józsefet és Sass Bélát* a közoktatásügyi miniszter az V-ik fizetési osztályba léptette elő.

— **Ifjúsági irodalmunkról.** A múlt év őszen a szülőknek és az ifjúság barátainak bevonásával a budapesti két protestáns egyház körében az ifjúság evangéliumi nevelése ügyében egy egész napra terjedő konferenciát tartottunk. Az ez alkalommal az ifjúsági irodalomról tartott előadásom alapján a konferencia megkereste a Magyar Protestáns Irodalmi Társaságot és a Luther Társaságot, hogy az ifjúsági irodalom felkarolását és művelését sürgősen vegye programjába. E megkeresésre a Magyar Prot. Irod. Társaság egy külön bizottságot küldött ki, hogy e rendkívül fontos kérdésben javaslatot tegyen. A bizottság ismételten tanácskozott s javaslatára a Társaság május 25-én tartott választmányi ülése elhatározta, hogy a titkárt egyelőre két kötet ifjúsági írat

beszerzésével és összeírásával bizza meg. Az egyik kötet a kisebb, a másik a serdültebb ifjúság igényeit lesz hivatva kielégíteni. Mindkét kötet evangéliumi szellemű, hazafias, szépirodalmi színvonalon álló, tetszetős képekkel illusztrált, diszesebb kiállítású könyv lesz s még ez év október végén piacra kerül. Társaságunkat ez elhatározásában annak a szomorú valóságnak a felismerése vezette, hogy magyar irodalmunk talán semmiben sem szegényesebb, mint az ifjúsági irodalom termékeiben. Nem az e nembeli könyvek számára, hanem azok minőségére, tartalmának értékére gondolunk. Egy mást nyomon követve s egymással üzletileg versenyezve folyton újabb és újabb könyvek jelennek meg az ifjúság számára a könyvpiacra, de nagyobb részük a minden befolyásolásra fogékony gyermeki lélekre és kedélyre inkább ártalmas, mint jótékony hatású. Az ifjúsági irodalom nagy készletéből alkalmasat vagy éppen áldásosat és gyümölcsözőt kiválasztani a legnehezebb és legkinosabb feladatok közé tartozik. Sohasem tapasztaljuk ezt inkább, mint a karácsonyi ajándékkal akarunk kis gyermekeinknek, serdülő fiainknak vagy növendék leányainknak kedveskedni. Ilyenkor tapasztaljuk igazán, hogy az ifjúság lelki világának és lelki szükségleteinek megfelelő, sőt csak tűrhető ifjúsági irodalmat is pár év alatt teljesen kimerítjük és azután aggódó szívvel és tanácstalanul állunk a megmaradt irodalmi termékekből való válogatás nagy munkája előtt. A M. P. I. T. abból a meggyőződésből indulva ki, hogy az ifjúság hazafias és vallás erkölcsi nevelése, különösen a mohón emésztett ifjúsági iratokkal való ellátása nemcsak a jelennek, hanem a jövőnek is egyik legfőbb érdeke: programjába vette az ifjúsági irodalom tervszerű művelését. Egyelőre oly apróbb-nagyobb elbeszélésekből, versekből, történeti és ismeretterjesztő értekezésekből kíván egy-egy kötetet kiadni, amelyek a mindkét nemű és pedig külön a serdültebb, külön a kisebb—ifjúság értelmének fejlesztését, szíve nemesítését, lelke gazdagítását s egész élete irányának kialakulását üdvösen és építőleg befolyásolhatják. Ebből kifolyólag két kéréssem van az ifjúság barátaihoz és a közművelődés összes munkásaihoz. Egyik kéréssem az, hogy akik ilyen irányú és szellemű ifjúsági iratokkal rendelkeznek, legyenek szívesek azokat hozzámm (Budapest, IV., Deák-tér 4.) mielőbb beküldeni. A Társaság a kiadásra alkalmas munkákat a megfelelő díjazásban fogja részesíteni. Másik kéréssem az, hogy a M. P. I. T. e nemes vállalkozását minden igaz lelkű protestáns ember és minden igazán protestáns szellemű lap pártfogásába venni szíveskedjék. Maga a körülmény, hogy Társaságunk éppen a legnehezebb nyomdai viszonyok között vállalkozik az ifjúsági irodalom művelésére, legjobban bizonyítja, hogy csak a legnemesebb szándék ösztönzésére és a legnagyobb önzetlenséggel kívánja feladatait megoldani, hivatását betölteni s ezzel a társadalomnak és közművelődésnek, de egyúttal az evangélium egyházainak is szolgálatot tenni. Társaságunk nagyon jól tudja, hogy az ifjúság szellemi tápláléka annak egész jövőjét befolyásolja, ezért törekszik arra, hogy a magyar ifjúság lelki tápláléka a lehető legtisztább, legjobb, legegészségesebb legyen, mert amilyen az ifjúság, olyan lesz a nemzet és abban egyházaink jövője is.

Raffay Sándor.

— **A debreceni ref. kollégiumnak** a királyi magyar tudományegyetem hallgatói számára felállított s modernül felszerelt *internátusában* az 1916/17 iskolai évben 50 hely lesz betölthető. Különböző jótéteményes fokok szerint az internátusi tagok egyenként 700, 600, 480, 280 és 140 K díjat fizetnek, 700 K-ás helyre nem református vallásúak is felvétetnek. A szülők vagyoni állapotáról, az előző év tanulmányi eredményéről szóló hiteles igazolványokkal felszerelt kérvényeket az internátus Igazgatóságához (Debrecen, ref. kollégium) aug. 20-ig kell benyújtani.

— **A budapesti ref. egyházközség** június 18-án ünnepelte a Kálvin-téri templom alapkövetételének (1816 június 12) százéves évfordulóját. Az istentiszteleten *B. Pap István* theol. tanár prédikált, majd *Petri Elek* püspök nyitotta meg a templomban tartott ünnepélyes gyűlést buzdító beszéddel, ezután *Ballagi Aladár* parochiális köri gondnok tartott érdekes előadást a pesti egyház küzdelmes múltjáról. Elmondta, hogyan szűnt meg Buda visszavétele után, a XVII. század végén, előbb a pesti, majd a budai eklésia. A testvérvárosok azt a privilegiumot kapták, hogy határaikon belül „eretnek” le nem telepedhetett, ingatlan vagyont nem szerezhettek; az állami telepítési politika a két város környékét kath. németekkel népesítette be. A pesti egyház a türelmi rendelet és az 1790–91. XXVI. t.-c. nyomán támadt fel hamvaiból; az egyházalapítók a Rádayak, Telekyek, Vayak, Szilassyak voltak a kerület, sőt az egész magyar ref. egyház közreműködésével. Ezután ismertette a telekszerzés, majd az építés nehézségeit, a József nádor református feleségében nyert hathatós támogatást, aki az első kalapácsütést tette az alapkőre s Török Pál későbbi alkotásait. Az ünnepély dr. Kovácsy Sándor főgondnok köszönő szavaival ért véget.

— **Az oroszok által feldúlt kárpáti falvak** felépítéséhez szíves segélyadományaikkal járultak Alsó-zemplénből a következő ref. egyházak iskolás növendékei: Alsódobsza 37 K, Ágcsernyő 37·20 K, Báj 8·54 K, Bodrogolaszi 5·24 K, Bodrogszent 12 K, Csobaj 66·27 K, Cigánd 26·22 K, Erdőbénye 33·42 K, Erdőhorváti 14 K, Gesztely 50 K, Golop 70·80 K, Hernádnémeti 7 K, Karcsa 3 K, Karos 10 K, Kenézli 30·10 K, Kesznyéten 10 K, Kisgéres 18·18 K, Kiskövesd 4·02, Legyesbénye 8·60 K, Makkoshotyka 35 K, Megyaszó 115·18 K, Monok 42·54 K, Ond 63·04 K, Prügy 59 K, Ricsé 13·64 K, Sajóhidvég 44·60 K, Sárospatak 21·04 K, Semjén 17 K, Taktakénéz 26·60 K, Taktaharkány 53·68 K, Taktaszada 154·84 K, Tarcal 18·50 K, Tárkány 20·94 K, Tiszakarád 55·98 K, Tiszaladány 25 K, Tolcsva 12 K, Vajdácska 75·22 K, Berzék 4·80 K, Örös 36 korona. Összesen: 1448·27 korona. A segélyezettek nevében halás köszönettel: Sárospatak, 1916. június 28. *Bálint Dezső*, esperes.

— **A reformáció nemzetközi műemléke** Genfben a háború alatt is halad lassan a befejeződése felé. A műemlék-bizottság június 14-ikén tartott ülésén az elnök jelentette, hogy Bouchard és Landowski szobrászok a múlt év folyamán több hetet töltöttek Genfben s ez alatt szorgalmasan dolgoztak egyes szobrok és féldomborművek teljes elkészítésén, úgy-hogy jelenleg mind a tíz szobor s a hat féldombormű

közül öt, valamint csaknem az összes felirat elkészítve helyén áll; sajnos, az adakozások a háború óta mindenfelől szünetelnek, vagyis a bizottságnak nem áll kellő pénzösszeg a rendelkezésére.

— **Athén és Angolország.** — A régi Athén és a mai Angolország sok hasonlatosságot mutat — a *tengeri hatalommal való visszaélés* tekintetében. A Xehophonnak tulajdonított *Ἀθηναίων πολιτεία* kiemeli az athénebeliek uralkodó tengeri hatalmát és azt mondja, hogy egyedül ők rendelkezhetek háborítatlanul Görögország és a barbár országok termékei fölött. A tengereken parancsoló nép beleegyezése nélkül egy állam sem viheti ki vas, réz s másféle termékeit; így kezökben tartják a módját, hogy első sorban a saját szükségleteiket elégítsék ki. Az ellenséges nép területére való bevitelt nem engedik meg. „Saját munkánk nélkül megkapjuk a világ mindenféle termékeit — olvassuk e műben — pusztán azért, mivel a tengerek fölött uralkodunk.” Más helyen azzal dicsekednek, hogy egy erős tengeri hatalmú nép a rossz aratás miatt kevésbbé szenved, miután nyitva áll számára az út, hogy valamely jobb termésű országból életet szállítson be. Ezenfölül más forrásokból is ismeretes, hogy az attikai birodalom államférfiai már szintén bizonyos egyensúlypolitikát űztek, a gyöngébb államokat a saját előnyükre az erősebb ellenfél ellen támogatták, a megvesztegetés aranyával és az orgyilkos törével dolgoztak s az ellenszegülő kis államokat most kecségtetésekkel, majd fenyegetésekkel törekedtek megjuhászítani.

EGY TÁBORI LEKÉSZ HARCTÉRI NAPLÓJA

Írta: PAPP GÉZA tábori ref. lelkész.

E gondolatokban és írói szépségekben gazdag naplójegyzetek egyaránt érdeklik a harcoló és beteg katonákat, a lelkészeket, a tanuló ifjúságot, általában a nagyközönséget. Méltó feltűnést keltettek azok előkelő fővárosi napilapokban. A derék szerző hosszú időn át teljesített tábori lelkészi szolgálatával, lelkesítő beszédjével tiszteletet szerzett mindenfelé, ugyanannyira, hogy *Jenő kir. herceg főparancsnok* saját címerével és monogrammjával ellátott gyűrűvel ajándékozta meg és megengedte, hogy ezt a háborús könyvét neki ajánlhassa. A könyv tartalma: Buzdító beszéd a katonákhoz ütközet előtt. — Buzdító beszéd a honvédekhez az Isonzó mellett. — Adventi imádság. — Levél a harcterről. — Fekete far-sang. — Március idusán. — Őszi imádság. — Harctéri jegyzetek. — Tábori istentisztelet a doberdói fensikon. — Honvédtemetés az Isonzó partján. — Jéhu uralma. — A honvéd kötelességtudás.

A 160 oldalra terjedő 16 $\frac{1}{2}$ és 10 $\frac{1}{2}$ nagyságu zsebbe tehető könyvecskének bolti ára elegáns vászonkötésben I kor. 80 fill. 10 drb. vételnél I kor. 50 fill., 25 drb. vételnél I kor. 40 fill., 50 drb. vételnél I kor. 30 fill., 100 drb. vételnél I korona 20 fill.

Kapható:

Hegedűs és Sándor
 protestáns irodalmi könyvkiadóhivatalában DEBRECENBEN.

SÁROSPATAKI REFORMÁTUS LAPOK

A TISZÁNINNENI REF. EGYHÁZKERÜLET ÉS A SÁROSPATAKI FŐISKOLA KÖZLÖNYE.
MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

ELŐFIZETÉSI DIJ		Főszerkesztő	Felelős szerkesztő és kiadó	HIRDETÉSEK DIJA:	
Egész évre	12 Kor.	RADÁCSI GYÖRGY	DR. RÁCZ LAJOS	Egész oldal	32 Kor.
Félévre	6	Főmunkatársak:		Fél "	16
		HARSÁNYI ISTVÁN	DR. BUZA LÁSZLÓ	Negyed "	8
				Nyolcad "	4

TARTALOM: S. Szabó József: „A pataki scholára provisióknak kell lenni.” — Balatoni István: A lelkészválasztás kérdéséhez. — e.: Csillik Balázs. (Nekrológ.) — Buzi Márton: Könyvismertetés (Dr. Lencz: Beszédék és imák háborúi alkalmakra. III.) — Irodalom. — Vegyes közlemények. — Hirdetés.

„A pataki scholára provisióknak kell lenni.”

A lapok közölték azt a nyilatkozatot, melyet gr. Tisza István miniszterelnök tett Sárospatak küldöttsége előtt a pataki főiskola ügyében. Rajta lesz — úgymond, — hogy most már az a frigy, amely Sárospatak városát az ősi kollégiummal egybeköti, úgy megerősíttessék, hogy jövőre a főiskola akadémiájának más helyre áttétele egyáltalán szóba se jöhessen. Ehhez a nyilatkozathoz fűzöm mondani-valóimat, mert világos, hogy a kormányelnök szavai csak egyet jelenthetnek, t. i. a sárospataki főiskolának az állam részéről leendő nagyobb mérvű fölkeresését és segítését.

Valami jogot formálhat is ehhez a főiskola, nemcsak általános tanügyi szempontból, mint a többi tanintézet, hanem bizonyos históriai jussal fogva is, amiről ugyan a késő nemzedék nem igen szeret hallani, de alkalom adtán nem árt az efféle mégis fölemlíteni. Az 1619-ik esztendőben történt, hogy a nemes vármegyéknek és eklézsiáknak a pozsonyi diétaára felment követei a gyűlésen előterjesztették „az helvétiai confessión levő magyarországbeli eklézsiák tanítóinak kívánságát” 12 pontban. A második pont ez volt: „A sárospataki schola táplálására való jövedelemmel és felette szükséges épületekkel s házzakkal öregbíttassék, hogy minden rendeknek gyermeki abban tűrhető költséggel az akadémiában (külföldi) való tanulásra készíttethessenek és tápláltathassanak és abban leendő tanítómestereknek eleendő számok tisztességes fizetéssel tartathassanak.”

Ime tehát a sárospataki főiskola ügye nem pusztán csak egy felekezetre, még kevésbé egy egyházvidékre, kerületre, vagy épen városra tartozott akkor, hanem az egész országra. Az ősi kollégiumot a magyar nemzet bástyájának, az ország legelső nevelő iskolájának tekintették, melynek ügyét országgyűlésen tárgyalták s róla gondot viselni Magyarország és a magyar nemzet érdekében állónak tartották. Ehhez képest mondta is aztán ki az országgyűlés azt a határozatot, mely e cikk homlokán áll:

„A pataki scholára provisióknak kell lenni!”

Igaz, hogy az országos provisió csak papíron maradt, de a törvények közül nem lehet kitörölni s azt a szép és nagy gondolatot, nagy kötelességet

foglalja magában, hogy a sárospataki főiskola ügye az egész magyar nemzet ügye, melyet a most lefolyt áthelyezési vitában is igen helyesen hangoztattak. Az ország, quasi status, eddigelé édes-keveset tett a sárospataki főiskolaért s arról a gondviselő, provisió szerezpről, melyre a pozsonyi országgyűlés elkötelezte, megfeledezett. Eleinte nem is volt rá szükség. Jöttek a Rákóczyak: a két György, Zsigmond, Lorántffy Zsuzsánna s igazi fejedelmi módon látták el a főiskolát, tanulókat, tanárokat mindazzal, amikre szükségük volt. De aztán az üldözés és bújdosás keserves korszaka következett a kollégiumra. A 13 felvidéki vármegye akkor is az ország érdekében állónak tartotta tapraállítását s gyűlésein főként Tarczali Pál zempléni esperes és kollégiumi gondnok panaszára és instanciájára, erősen sürgette Báthory Zsófiától elkobzott javainak visszaadását. Sokára és csak részben történt ez. A rengeteg Rákóczy birtokok a fiscusra szálltak, amely nem törődött az ősök hagyományaival és végrendeleteivel. Pedig öreg Rákóczy György utódainak lelkére kötötte a pataki főiskola istápolását, Lorántffy Zsuzsánna meg a királyhalmeci és dobóruszkai uradalmat hagyta a főiskolára azon esetben, ha fia és ennek családja mindkét ágon kihalt.

Az állam elvette és élvezte ugyan a rengeteg Rákóczy- és Lorántffy-birtokokat, de a család magvaszakadtával sem gondolt a pataki főiskolára, amely ily módon elesett attól a fejedelmi hagyománytól, mellyel a Rákóczyak a messze jövőben is biztosítani kívánták fennmaradását és virágzását. Bezzeg a hatalmas klérus a kath. egyháznak és iskoláknak szóló efféle hagyományokat sohasem engedte veszendőbe menni s a megnótázottak birtokaiból is kikövetelte a maga részét. Nekünk azonban nem volt ilyen hatalmunk. De amit nem érvényesíthettünk az ellenséges államkormánytól, arra most méltán és joggal hivatkozhatunk az országos ügyek jóakarató és részrehajlatlan vezetőinél. A pataki scholára provisióknak kell lenni! Országos gondoskodásnak! Ehhez minden alapja, minden jussa és minden érdeme megvan. A pataki főiskolát az államnak nem lehet úgy kezelni, mint akármelyiket a sok közül. Ót kivételes figyelem és gond illeti. Sajnos, a tanügyi kormány ezt eddig nem látta be és nem érezte meg, még a jobb napok felderültével az újabb

időben sem. Mikor a szükségtől szorongattatva végre az állam segítő karjához folyamodott a főiskola, úgy bánt vele, mint egy új keletű, legutolsó kis gimnáziumoskával, sőt még úgyse, mert azt néha szükség nélkül is, nemcsak megteremti, hanem modern módon berendezzi és ellátja minden jóval. A sárospataki főiskola gimnáziuma még ma, évek múltán is alig kap néhány ezer koronácskát az államtól. Ez ugyan egy csöppet sem vall arra, hogy a pataki főiskola országos gondoskodás tárgya. Az állam bőség-szarujából másfelé gazdagon jut, pl. nagyszerű internátusok emelésére és fenntartására, míg szegény Patak csak az elhullott morzsákat szedi fel s bár dicső múltja és történeti joga van a kivételes állami felkaroláshoz, mégis valósággal a hamupipőke szerepére van kárhoytatva. Háttérbe szorítja az élelmes-ség, nagyhangúság, politikai érdek.

Mikor tehát vádakat kovácsolunk a kollégium vezetői ellen, ismerjük el, hogy eddig a kormányok sem mozdították a kis újjakat sem érte, holott kö-telességek lett volna és figyelmeket is felhívták reá! Hisszük, hogy a miniszterelnök nyilatkozata alapján ezután másképen lesz.

A tanügy emberei is csak most kezdenek eszmélni és kapkodni fűhöz-fához a pataki főiskola mentése érdekében. Évek óta ismeretes nehéz hely-zete, a lapok is bőven tárgyalták, de a fülét sem mozgatta reá egyetlen tanügyi hatóság vagy vezér-férfiú sem. Most azonban országos érdeklődést kel-tett az a mentési munkálat, mellyel a főiskola aka-démiai tanárai előállottak. Megmozdult az egyházi és világi társadalom s ebből talán származik valami jó, noha az ilyen hirtelen felbuzduláshoz nagyon vérmes reményeket fűznünk nem lehet. Ennek most még sajnos, az idő sem kedvez.

Különben a református egyház egyetemes érdeklődésére és segítésére épolyan joggal számíthat a sárospataki főiskola, mint az államéra, mert hiszen a budai zsinat 1791-ben a magyarországi egyetemes egyház közös főiskolájának ismerte el a debreceni-vel együtt. Tudom, hogy ez csak írott malaszt, a múltnak ma már lezárt jelensége, de egyet mégis föltétlenül megállapíthatunk belőle. Azt, hogy a sárospataki főiskola ügyét a magyar református egyház egyetemesen a szívében viselte s ez talán ma is kötelezi a jognál is nagyobb morális erővel az egyetemes egyházat valamire. Mindenesetre arra, hogy küzdelmeit és vívódásait ne nézze tétlenül, hanem jóakarátulag legyen támogatására. Jussan eszébe neki is a pozsonyi diaeta végzése: „A pataki scholára provisióknak kell lenni“.

De az volna a legüdvösebb, ha egy hívatott provisort szűlne most az idők méhe. Egy igazi gond-viselészerű férfiút, aki a Rákóczyak és Vayak nyo-mán és szellemével újjá tudná teremteni az ősi főiskolát. A szentírásnak van egy szép képe, mely szerint Isten a kövekből is támaszthat fiaikat. Vajha a pataki kollégium köveiből is támasztana egy nagy, hatalmas férfiút, aki „a régi fénynél gyújtna új szövétneket!“

A sárospataki főiskola körül és érdekében forgó mostani vita során hivatkozás történt egyebek közt a Saale melletti Hallera, mely 100 évvel ezelőtt ma-gához vonzotta a wittenbergi híres egyetemet. Az egy-kor jelentéktelen Hallet ilyen vonzóva és kíváncsossá, ilyen naggyá és dicsővé egy csodálatos ember tette:

Francke Hermann az ő még csodálatosabb hitével és szeretetével, mellyel széles körben fölemelő, áldo-zatrakész hatást gyakorolt s mintegy a földből varáz-solta elő a szebbnél-szebb intézeteket, miknek ka-pujára ezt íratta fel: „Idegen, amit itt látsz, mindazt a szeretet és hit emelte“. A sárospataki öreg kollé-gium kapuja fölé is fölírhatjuk ezeket a szavakat. De ez a múlt érdeme és dicsősége. A jelenben ki van arra hívatva, hogy olyan intézetekkel bátyázza körül a kollégiumot, melyek egészben való fenn-maradását és áldásos működését örök időkre bizto-sítják; ki mozgatja meg a szíveket, lelkeket, egye-seket, társadalmat, kormányokat; ki kelti fel az ál-dozatos hitet és szeretetet, hogy aztán a Francke aranymondátát vésethesse az új intézetekre?

S. Szabó József.

A lelkészválasztás kérdéséhez.

Nagy figyelemmel olvastam Karászy B. cikkét, melyben az „ecclesia semper se reformari debet“ elvé-nél fogva egyenesen a kerületi elnökség által való kinevezés mellett szól, mint a mely emberileg a lehető tökéletes megoldás volna a fenti kérdésben.

Tény, hogy minden zsinatunk ennek a kérdés-nek keresi lehetőleg tökéletes megoldását. Tény, hogy a leglényegesebb mozzanatban: a „népválasztás“ kérdésben elvileg változatlan maradt, csak az azon kívül eső kérdéseknél csinált változtatásokat. Az utóbbi évtizedek jelölő, majd osztályozási, végül szabad előterjesztési formulái közül az emberi kijat-szás lehetőségeit nem tudta kiküszöbölni. A jelölés-nél — szólunk őszintén — a vaskalap önkényes, okatlan, sokszor familiáris tendenciák voltak a döntő tényezők; az osztályokra osztás nem vitte keresztül az emberek tökéletes osztályozását; a szabad választatás pedig — manapság látjuk, — tömértelen vissza-élésnek nyit dupla szárnyú kaput. Hogy mily vissza-élések történhetnek, tán jobb, ha kerítéseinken belül titkon suttogva beszélünk róla, mintha a nagy nyilvá-nosság kerítéseinken kívül is, tudomást venne róluk. Szennyesünkkel — ne dicsekedjünk.

Mi lehet hát itt az orvosság?...

Ugy vagyunk mi ezzel, mint az orvos a nagy-beteggel, sokféle orvosságot próbál és amellett marad meg, amelyikről látja, hogy a gyógyulás ezzel a a lehető legbiztosabb.

Én, egyenesen elvenni a néptől a választást, kinevezés alakjában a kerületi elnökség kezébe tenni le, nem látom a leghelyesebbnek, — mellyel a „reformari debet“ teljesen keresztül vihető volna! — mert egyházi életünk bajai nem abból, mint forrásból fakadna, hogy a nép választ és hogyan választ? Nem gondolnám, hogy a buzgóságban, evangéliomi dia-dalmas keresztyén világnézetben, gondolkodásmód-ban, ható, erős, szeretettel teljes életben, nemesség-ben, tisztaságban, magyar nemzeti és egyházi társa-dalmunkban előbb vinne minket a kinevezési rend-szer. Pedig ha a dolog lényegére tekintünk, ezt kel-lene eredményezni egyházunk reformálási törekvése-inek. A lekipásztorok személyi érdekeit, az érvé-nyesülés szempontjából előtérbe tolni, nem tartom elég oknak arra, hogy miatta a nép fosztassék meg

a választási szabadságától, de: sem in capite, sem in membris nem volna reformálható az ecclesia a cél elérésével.

A szabad, népválasztás elvi jogosultsága azon alapszik, hogy a nép adja a fizetést. Ezzel szemben ő választ. Ezt ő tudja is. Ettől elszakítani nem kis háborúságot idézne elő, sokkal nagyobb, semhogy mi azt most elgondolhatnánk. Öntudatos, nagyobb gyülekeztünk még arra is juthatna, hogy isolálna magát és önnálló református egyházzá alakulna és külön választott lelkész szolgálatával élne és annak adná a fizetést. Nem vezetne-e a kerületi elnökség csúfos visszalépésére?

Kinevezésnek az államnál, társulatoknál van helye, a hol a köz egyesre ruházta a hatalmat. Ha az egyetemes egyház gyülekezetei a lélek indításából odaajándékoznak jogukat és ez újítást alulról felfelé simán, minden jogos szavazó helyeslésével egyszersmindenkorra átruházná, akkor a kinevezésnek nem lenne semmi akadály.

Nem volna akadály akkor se, ha a népfizetést megszüntetné az állam a 48: XX. értelmében és ő adna 4000 koronát minden lelkésznek, akkor a kerületi elnökség iniciatíváját lehetne érvényesíteni!

De bizonyos-e, hogy ez az iniciativa is ment lesz minden személyi, családi és más érdektől? Bizonyos-e, hogy tisztán szolgálati pagmatica és érdem, arravalóság elvi magaslatáról bíráltatnék-e el a kinevezés? Nem bizonyos! A püspökök és főgondnokok is emberek, gyarlóságtól ők sem mentesek, tévedésnek ők is alá lehetnek vetve és az ő tévedésükért a felelősséget a gyülekezet nem fogja viselni. Mert a gyülekezet választási elve mellett a gyülekezet viseli is némán! csendesen!

Mert: ha megbánta a gyülekezet a választását, hallgat, szépségesen elcsendesül... „mink választottuk“, „olyan kenyeret együnk, amelyet sütöttünk.“ Ezt is hallottam.

De ha kinevezés után be megy a köztudatba, hogy X. Y. elhelyezhető, akkor a püspöki irodák búcsújáró helyekké lesznek, melyeken örökös deputációk arra kérik a kerületi elnökséget, hogy helyezze el, tegye el... stb... aminek a lehetősége nagyot csorbitana a lelképásztori állás tekintélyén.

Elismerem: hogy egyenesen egyházunk életéről van szó, de azért ne feküdjünk le meghalni! Még ha meghalni nagyon könnyű is ma! Nem, hanem a fülünk körül harsogó trombiták zengését halljuk meg, induljunk az ébredező lelkiismeretek élén a bűn elleni harcra, neveljük öntudatos, keresztyén egyedeket a kicsi gyermektől az öregig végig, teremtsünk a Lélek befogadására kész népet, hogy az így reformált nép *cselekedje Isten akaratát*, ne csak ismerje, hanem *élje* a Krisztus törvényét, akkor, mint a műst minden belé nem tartozót a tisztulás processusán vagy leereszt a söprőbe, vagy kivet a felszínre és a tiszta egyedek összességének választása is tiszta lesz! A fa ágain belülről kifelé teremjen a gyümölcs, mert a ráakasztott gyümölcsből élvezhető édesség soha se lehet!

Elég jónak ítélem a mai választást, hanem igenis a visszaélések megakadályozására rendeljen az egyház szemesebb szemeket és fülesebb füleket. Csak egyszer fosztana meg *lelkési oklevelétől* az egyház simoniás lelkészt, tudom el menne a kedve a simoniázástól mindenkinek! De mikor nincsen meg-

torlása: „egy szavazat itt 10 korona“, „itt meg 20 korona“ féle választásoknak, és ily választás megerősíthető, vagy: Ez 6 öl fát, az 8 mázsa életet enged és ezzel felszenteltethető, akkor nem az a nép volna büntetendő, hanem a hatóság, mely ezt tűri.

Arra is tudok esetet, mikor magát a püspököt, igyekezett aranyhidra vezetni egy szerelmes ifjú hogy eskesse össze a . . . i gyülekezettel! (Régen volt!!)

Videant consules!

Balaton István.

Csillik Balázs

1850—1916.

Az öröme hívó ünnep, a Virágvasárnap szomorúságban, koporsó mellett keseregve találta a gesztelyi református parochia lakóit, akik a koporsóban nyugovó halottban Csillik Balázst, a szerető férjet, édes apát, apóst, nagyapát, a tiszánánai egyház nyugalmazott tanítóját siratták, gyászolták, aki nyugdíjaztatása óta kedves leánya családja körében élvezte, a munkás életével oly igen kiérdemelt nyugodalmat.

Csillik Balázs, Borsodmegye Tiszaoszlár községében született, Csillik Ferenc és Kalauz Sára szüleitől az 1850-ik évben.

Mint a falusi iskola kitűnő tanulója, szülei tovább szerették volna taníttatni, hogy láthassák őt anyai nagybátyjához hasonlóan a lelkészi pályán munkálkodni; de a körülmények egyideig gátolták őket tervük megvalósításában. Később mégis sikerült a már ifjúvá fejlődött gyermeköket beadni a sárospataki főiskolába, ahol az példás szorgalommal végzte el a gimnáziumot és teológiát. Mint szép tehetséű tanuló, mint kedves humorú, vidám kedélyű jó barát: ismert és kedves alakja volt a korabeli spataki tanuló ifjúságnak és ő maga is — még az öregség napjaiban is — édes örömmel, igaz gyönyörűséggel beszélgetett el diákkori emlékeiről, különösen a supplicatiók alkalmával szerzett tapasztalatairól.

A theologia elvégzése után az 1879-ik évben a tiszánánai egyházba ment ki 3 éves tanítónak. Ez a 3 év fordulópontra volt pályájának, életének! A gyülekezet tagjainak szeretete, becsülése, ragaszkodása s az a készsége, hogy érette a 3 éves rektoriát állandósítja, arra birták őt, hogy előbbeni pályacéljától eltérjen és ott maradt Tiszánánán állandó tanítónak.

Az 1882-ik év február 12-én házasságra lépett lelkészének — a jeles egyházi író és szónok Gyöngyössi Sámuelnek — sok lelkikincessel megáldott leányával, Margittal. Mintha csak élete további céljának a programját jelezte volna akkor, midőn az ő kedves ifjú hitvesét bevezette új otthonába, ezt mondván neki: „Most már ez itt a mi világunk, azt a másik világot az ajtón kívül hagyjuk, te leszel itt az én királynőm és én leszek a te bástyád!“

A külvilág ugyan nem lett teljesen ajtónkívülre zárva, mert hivatalának lelkiismeretes betöltése és társadalmi hasznos működése által munkálta annak is javát, üdvét, boldogságát, miként arról egyházi és

tanügyi hatóságainak elismerése, kartársai részéről bizalmi tisztségekkel való kitüntetése, több ízben tettek tanúbizonyságot, de mégis igazi erős vára, lélekszerinti örömeinek, fájdalmainak színtere, növelője és enyhítője: családi köre volt. Ha valaki látta azt a családi fészket, amelyben az övéiért élő gondos apa, az önfeláldozásig szerető édes anyja és az ő 3 gyermekük, a tettetés nélkül való, igaz szeretetben egybeforrva éltek: megtestesülve látta maga előtt a szülei és gyermeki szeretetet és a családi boldogságot. És az egymás iránti szeretet mellett ott lebegett felettük az Istennek áldó kegyelme is, mely az édes apának életútját sikerrel koronázta hivatalos munkáiban is az anyagi javakérti fáradozásában is, gyermekeinek a felnevelésében is, testi és szellemi erőinek hosszú ideig való megtartásában is.

32 éven át egy hitben, tudományban és hazaszeretetben erős nemzedéket nevelt. Hű munkálkodása gyümölcsének, jutalmának tekinthette ezt, valamint azt az anyagi jólétet is, amelyet magának és családjának biztosított.

Leányát Margitot Kun Zoltán gesztelyi lelkész bírja feleségül. Kisebbik fia dr. Csillik Bertalan a kolozsvári tud. egyetemi könyvtári tisz. Nagyobbik fia Balázs a lelkész pályára lépett s a 2-ik lelkész vizsgát is letette már, amidőn egy szerencsétlen eset után kiszóllított az élők közül.

Csak az Istenben bízó igaz hit adhatja azt a lelkiert, amellyel a vesztés szülők és testvérek a boldogságukat feldúló csapást fogadták és annak sebeit a világ előtt hordozták!

Isten iránti hálával mondotta, hogy 58 éves koráig nem volt beteg, ekkor egy súlyosabb bajában megoperálták s az szerencsésen sikerült és 1910-ben teljesen felgyógyult, de azért hivatalától nemsokára megvált és nyugalomba vonult; amint kedves humorával maga kifejezte: „Most már azért fizesse az állam, hogy semmit ne dolgozzék“. Őt évig élvezte ezt a nyugalmat, eléggé jó egészségben. Utolsó betegsége is jóformán szenvedés nélküli apáthia volt, amelyből egy pillanatra felrázta még a szeretetnek végtelen hatalma. Értesült ugyanis kedves fiának előléptetéséről, kitüntetéséről s ez a kedves hír olyan örömmel töltötte el apai szívét, hogy mintegy felvillanyozódva felkelt betegágyából és 10 napon át egészen jólérezte magát — fisharmóniumozott, énekelt, tréfált — és kedves családjára már örvendezni kezdett, abban a reményben, hogy kedvesük teljesen felgyógyul!

Azonban az életerő hamvadó tüze csak utolsót lobbant, hogy aztán a teljes kialvás annál gyorsabban bekövetkezzék.

A hű feleségnek, leányának, vejének legodaadóbb gondviselése, kis unokájának buzgó imádsága nem voltak képesek tovább megtartani és április 15-én csendes álom képében borult rá a halálnak éjszakája a kedves életre.

Április 16-án a gesztelyi templomban tartott gyászistenmisztis után, elvitték holttestét Tiszánára s ott temették el április 17-én, itt hagyott kedveseinek mélységes gyásza és volt gyülekezetének igaz részvéte és könnyei között.

Aki hű sáfár volt a rábizottakban, annak emléke legyen híven megőrzött közöttünk és áldásunk lebegjen síri álma felett!

e.

KÖNYVISMERTETÉS.

„Beszédék és imák háborúi alkalmakra“. 3-ik kötet. Összeállította Dr. Lencz Géza ref. theol. tanár a debreceni egyetemen. A tiszta jövedelem prot. irodalmi célokra fordították. Megjelent Debrecenben, a Hoffman és Kronowitz könyvnyomdája és könyvkiadóhivatala kiadásában. Ara?

Ez a kötet szintén egészen a háború jegyében fogantatott. Istenem!.. és ez már a harmadik! És még mindig nincs megállás, még mindig hiába való a szerkesztő biztató jóvondólése: „Vállalt feladatunk e kötettel befejezettnek látszik“, mert „a kegyelem Istene átsegített a háború leggigantikusabb részén s még hátralevő szakaszában rövidesen megadja igazságunk diadalát“. Még nem adta meg. De megadja, hisszük erősen, mert az ügy, melyért fiaink véreznek, igaz és szent ügy és annak diadala nem maradhat el. Ez a hit, ez a tudat vezérelte az e kötetben található beszédék és imádságok íróit is írásaikban, ez ihlette meg lelküket isteni erővel, hogy úgy a fronton, mint a front mögött itthon elúzva a lelkekből az aggodalomnak, a csüggedésnek, vagy éppen a kétségbeesésnek legesekélyebb árnyát is, ott és itt teljes megnyugvással és nagy bizalommal hordozzák a küzdők a rájuk szakadt nehéz időknek minden súlyos megpróbáltatását, erősítve, bátorítva az isteni segedelemmel eleddig már kivívott részleges győzelmek által is.

Ez jellemzi ennek a gyűjteménynek is majdnem minden darabját és aztán e rögrét, e földért élő-haló tiszta, igaz hazaszeretet. Nem merő sovínizmus ez sem, mely maga mellett megtűrni senkit nem akar, hanem olyan igaz honszeretlem, mely életének boldogságát csak itt keresi s találja és lelkének üdvét csak itt reméli s várja. Ezek a szent, nemes és igaz érzelmek képezik e beszédeknek, és imádságoknak az alaphangját, melyet fenségében, nyugodt méltóságában nem tud megzavarni a győzelmi mámor, nem teszi elbizakodottá, az ellent fenhéjázó göggel lenézővé, hanem így is megmarad bölcs mérsékletében, amelylyel teljesen nyugodtan fogadja a szerencsés győzelmet, mint az esetleg szenvedett vereséget. És ez szép, igaz keresztyéni, krisztusi vonás, méltó és egyedül méltó a magyar ref. prédikátorhoz.

Annál sajnósbabban esik aztán megállapítanunk azt a fogyatkozást, mely megvan az e kötetben szóhoz jutó igehirdetőknél is nagy részben, mint újabb egyházi beszéd íróinknál is nagy általánosságban.

Az igehirdetésnél ugyanis sokaknál ma már nincs mérték, nincs szabály, nincs keret, a melyek között annak mozognia kell és szabad. Ezeket pedig első sorban megadja maga a biblia, megadja közelebbről az a bibliai rész, a melynek szélesebb alapokon való, bővebb kifejtésére vállalkozunk az egyházi beszédben; sőt kell, hogy ilyen választott bibliai szöveg képezze még szertartási, vagy ezen kívül, akár megáldási beszédeinknek is magvát, vezérgondolatát. Mi mindenütt, mindenkor és mindenben a Krisztust prédikáljuk, az Isten beszédét hirdetjük. Még a háborúban is. Ez egyetemlegesen kötelező szabály alól nem ment fel még ez sem. Sőt... Amikor a szívünk legnagyobb fájdalomban vérzik, a lelkünk a legsúlyosabb aggodalmak közt remeg, akkor van igazán szükségünk az ige nagy erejére, hathatós támogatására.

A szorosán vett egyházi beszédek, a prédikációk ugyan soha, sehol, e kötetben sem nélkülözik a választott bibliai szöveget, de igen soknál ez puszta dísz, vagy forma, mely ott van ugyan a beszéd homlokán, mint süveg mellett a bokréta, de azzal semminemű, még a legesekélyebb összefüggésben sincs, holott a cél épen a textusnak exegetikai alapon való fejtegetése. E kardinális hibától nem ment e kötet sem, valamint attól sem, hogy sok beszéd a többi homilétikai szabályoknak is teljes negligálásával készült.

Elismerem, hogy ezek a mostani idők különösen nagyon alkalmasak arra, hogy a váratlan események hatása alatt „megteljesedvén a szív, szóljon a száj”. És szól is, nem lévén elég idő a formák, a szabályok komoly betartására, szabadon s meglehet, így is szépen, pillanatnyilag talán elragadóan is; de hogy utánna maradandó nyomok is maradjanak a kebelben, az mégis csak szigorúan rendszerezett beszédűl várható jogosan. A tanulságok, az igazságok csak szépen sorban, rendben elhelyezve vésődhetnek be a szívbe is, a lélekbe is. S a háború tanulságainak szintén be kell vésődniök, még pedig ezeknek kell különösen is úgy, hogy utánna ezek nyomán új, szebb, jobb, igazabb élet kezdődjék. S az igehirdetésnek ebben is fő-fő szerepe kell, hogy legyen.

Igy volna aztán ez a különben tartalomban elég gazdag s az ugyanazon alkalmiság mellett is eszmékben, elvekben, gondolatokban, nézetben, fel fogásban, meggyőződésben elég változatos; a lelkészi szolgálat majdnem valamennyi ágát felölelő kötet is a gyakorló lelkészek részére sikerrel használható, a gyülekezet lelki életére pedig üdvös és áldásos, ha különösen még a gondolatok kifejezésbeli módjára, formájára is nagyobb gondot fordítottak volna az egyes szónokok. Mert bizony van ebben elég száraz okoskodás, hideg, nehéz bölcselkedés, gyülekezeteink nagy többsége által nehezen, vagy épen sehogy sem megemészthető, kemény eledel. És van — igaz és hála Istennek! még csak nagyon elvétve — de már van egynémely beszédben, sőt egynémely imádságban is, valami Ady-féle, még az értelmesebb hallgatók figyelmét és türelmét is erősen próbára tevő nyelvezet, melyet — megvallom töredelmesen — én még nem értek. De nem is kívánok. Nekem az egyszerű, könnyű, jó kálvinista csengésű magyar nyelv az igazán szép. Elismerem azoknak, akik a kötetben is így szólnak, így hirdetik az ígét. Elég szép — mondhatni — domináló számmal ezek vannak itt.

Külső alakja, megjelenése, terjedelme e kötetnek ugyanaz, mint volt két előbb született testvére. 320 lapon, a szerkesztő „Előszaván” kívül, 3 főcsoportban közöl különféle beszédeket, bibliamagyarázatokat és imádságokat; még pedig az I. főcsoport 1-ső alcsoportjában „Egyházi beszédeket közönséges Vasárnapokra”, számszerint 15-öt; a 2-kban „Beszédeket különös istentiszteleti alkalmakra”, 19-et; a 3-ikban „Beszédeket vallásos estélyeken és biblia magyarázatokat”, 10-et. A II. főcsoportban „Imákat különféle istentiszteleti alkalmakra”, 10-et; a III-ikban „Halotti beszédeket és imádságokat”, 21-et.

A beosztásban valami nagy tervszerűség nem igen található, mert pl. az okt. 31-ike nekünk reformátusoknak nem épen közönséges vasárnap s ezért az ekkor tartott egyházi beszédnek is sokkal

inkább a különös istentiszteleti alkalmakra szántak közt volna helye. De nem látszik meg a tervszerűség kivált az I. főcsoport 2-ik alcsoportjában, ahol különféle ünnepi, évszaki és szertartási beszédek teljes összevisszaságban; a 3-ikban pedig a vallásos estélyi beszédek és bibliamagyarázatok egymást váltogatva vannak elhelyezve. Pedig különösen a könnyebb kezelhetőség szempontjából a bizonyos tervszerűség szerint való beosztás igenis kívánatos lett volna.

Annyit említek még meg, mielőtt való tisztem teljesítésére, az egyes munkák rövid ismertetésére áttérnék, hogy vannak e kötetben imák is, imádságok is. A címlapon: imák; belől meg ezek: imák és imádságok. Pedig az Ur is ugyebár csak imádkozni s nem imázni is tanította tanítványait?

Az egyes munkák beosztott sorrendjükből, rövid méltatásaikkal íme következnek:

„Magunkon kezdjük a reformációt.” Elő- és utó imával. 1915. okt. 31., Dr. Baltazár Dezső. Éles elmenek merész, de rövid futtatása s épen ezért kevesebbet is mond, mind amennyit mondania kellene és így sok dolog homályban marad még az értelmes hallgató előtt is, különösen ha olyan mély igazságokról van szó, mint e beszédben. Ez az oka aztán, hogy a záradéknak gondolható két utolsó kikezdésben nem tudjuk, magunkról van e szó, mert hiszen elég „rémséges éjszakában” vagyunk mi is; vagy az előbbiekkel vonatkozásban Európa keresztyénységéről, mely épen most még rémsébb éjszakában busong s melynek szintén nagy szüksége van a maga reformálására. S ez a beszéd is már épen ezt volna hivatott szolgálni. S bizonyára szolgálná is, ha szélesebb alapon, kellő terveléssel és részellel épül. Így azonban rapszodistikus volta mellett, mély igazságaival gondolkoztat bár, de lelkesedésre nem hajt, teljesen meggyőzni nem képes. A hozzáfűzött elő- és utóima sajátságos, és imádságban különösen nehézkes nyelve mellett, egy-két dogmatikai tévedésben is leledzik. Szabályról szó ezeknél sem lehet.

A győzelem biztosítéka”, Bodor János. Szöveget épült, helyesen tervelt, nem nagy igényeket tápláló, kedves, megkapó, meggyőző beszéd. Némi hiánya, hogy a felvett 2 rész közül az elsőt kissé elhanyagolja s nem fejti ki bővebben; miért a győzelem egyik biztosítéka az igaz férfiakból álló küzdő sereg? s ez meglátszik a záradékon is, mintha erről szólnai sem volna érdemes, ama másik — elismerem — sokkal bizonyosabb biztosíték: az Istenben vetett hit és az ezt ébren tartó imádság mellett. S talán ezért nem merte szerző ezt külsőképen is láthatóvá tenni, csillaggal választván el ezt is, mint beszédének egyik alkotó elemét a 2-ik résztől. Pedig ha ezt megselekszi s kissé több gondot fordít e részre is, akkor a legszívesebb készséggel utalványozom én is részére a teljes elismerést.

„Uj ég, új föld”, Csapó Péter. Az előbbiekhöz hasonló, nem nagy hangú, de elég meggyőző erővel bíró beszéd, melynek egyéb jó tulajdonságai mellett szintén nagy értéke, — mint amannak — hogy egészen a szövegre támaszkodik, hogy tehát ez nem csupán reklám, amely csak ígér valamit az üzletben, de valóságot hirdet, ami ott igazán föl is található. Hat még ha más firmát is akasztott volna ki, mint amit kiakasztott a címben: „Uj ég, új föld,” mert ez részben kevés,

részben sok. Kevés, ha mint főtételt vesszük, mert hiányzik belőle a 3 rész közül a 3 ik: az igazság. Pedig ez szintén fontos, amit érez maga az író is, mikor épen annak tárgyalására fordít a legtöbb időt s talán a legnagyobb gondot. De a honiletika jó szabályai szerint sok, nagyon sok és teljesen elég lett volna ennyi: az ígélet várása.

A kidolgozásnál nem hibának, inkább csak elnézésnek szeretem betudni azt, hogy a Krisztus világreformáló munkáját csak a pogányságra vonatkoztatja, a választott népet pedig egészen kifeleli abból, holott talán ezek voltak „Izrael házána amasz elveszett juhái, akikhez ő boesáttatott”. Azt az első-lást is hajlandó vagyok a beszéd jó tulajdonaiért megboesátni, hogy: „tán még a más naprendszerek lakói is könnyeket hullatnak a rettenetes látványra, mely most elterül a földön.”

Buzi Márton.

(Folyt. köv.)

IRODALOM.

* **Az Orsz. Ref. Tanáregyesület Évkönyve az 1915—16. tanévre.** Szerkesztette S. Szabó József egyes. alelnök. XIV. évfolyam. Debrecen, 1916; 42. l. — Tartalma: az egyesület tagjairól, pénztári számadásáról szóló adatok után az egyesület 1914—15. és 1915—16. háborús évről szóló jelentés és a háborúban résztvevő ref. tanárok ismertetése. Mindkettőt a hadbavonult főjegyzőt helyettesítő alelnök: S. Szabó J. állította össze. Az előbbi leginkább a központi igazgatóság működésének nyújtja hű rajzát, amely egyfelől a körülmények szerint igyekezett az 1914. tavaszán tartott debreceni közgyűlés rendelkezéseit végrehajtani, s másfelől a két háborús évben is a ref. tanárok és középiskolák érdekeit képviselni, azok ügyeiben eljárni. Az egyesület tagjainak száma 550; a lefolyt két év alatt elhaltak közülök, dr. Bak-say Sándor püspök, tiszteleti tagon és Kincs Gyula egyes. jegyzőn kívül 13-an. Ami a háborúban való részvételt illeti, az egyesület tagjai közül hősi halált halt 18, hadifogságban van 14, eltűnt 4, hadi szolgálatot teljesít 107 tanár. — ez utóbbi adat minden-esetre kiegészítésre szorúl. Adja Isten, hogy jövő évi Évkönyvünk már a béke szent énekét zenghessen!

* **Háborús Idők Imádságos Könyve.** Irta Szolnoky Gerzson h.-bőszörményi ref. lelkész. Debrecen, Hegedűs és S. kiadása, 1916. 176 l., ára kötve 1.20 K. — E csinos kiállítású kis imádságos könyv, amely egyaránt tartalmaz imákat a hadbavonultak és az itthon-maradtak számára, immár 9-ik kiadásban jelent meg, ami legvilágosabb jele kedveltségének és használhatóságának is, az egyre tartó háborús időknek is s a szorongott lelkek Istenhez való menekülési vágyának is. Imái rövidék, szívhez szólók, hangulatosak. Szívesen ajánljuk; megrendelhető lapunk kiadóhivatalában is.

* **Hans Litzmann, Petrus und Paulus in Rom.** (Liturgische und archäologische Studien. Bonn, 1915. XII. + 189 S. Mk 6.80). — Péter és Pál apostol vértanu-halálának kérdésével foglalkozik Litzmann bonni tanár egy nem rég megjelent tanulmányában. Kutatása egy oly kérdésre irányúl, amelyet századokon át túlnyomólag felekezeti szempontból tár-

gyaltak, vagyis arra, vajjon Péter és Pál apostol valóban vértanu-halált halt-e Rómában és hamvaik a kath. egyháztól mai napig tiszteltetl környezett sírokban nyugosznak-e? Mig Pál római vértanu-halálát általában elismeri a történetírás, a többi pontot a protestáns tudósok egészen vagy részben kétségbe vonták. Litzmann kimutatja, hogy a legnagyobb valószínűség az egyházi hagyomány mellett szól. Mig a korábbi kutatások inkább az irodalmi okmányok kritikájára támaszkodtak, Litzmann kutatásánál most jórészen másnemű források: névjegyzékek, sakramentáriumok, feliratok és más archeologiai leletek állanak az előtérben. Lássuk főbb adatait. A Damasus pápának udvari könyvkereskedője (Furius Dionysius Filocalus) által 354-ben kiadott naptár egy adata, amely Péter és Pálnak 258. jún. 29-én történt eltemetését följegyzí, e két apostol reliquiáinak 258-ban történt átszállítására (translatio) vonatkozik. De honnan s hová szállították tetemeiket? Gaius római írónak egy adata azt mondja, hogy 200 körül Péter sírját a Vatikánra, a Pálét az ostiai úton mutogatták. E helyeket ama naptár csonka följegyzése szintén megemlíti és pedig ezzel a mindkettőre vonatkozó adattal: „in catacumbas”. Ebből azt következtetjük, hogy az apostolok tetemeit ama helyekről 258 jún. 29-én, vagyis a valerianusi üldözés idején szállították át a katakombákba vagyis a S. Sebastiano-templom kriptájába. Arról pedig, hogy Péter és Pál tetemei egykor valóban a S. Sebastianoban nyugodtak, okiratos bizonyosságunk van Damasus pápának ama helyen levő feliratában, amelyről egy 13. századbéli másolat maradt reánk. Sőt archeologiai kutatások meglehetősen biztossággal megállapították azt a helyet is, a hol egykor a tetemek nyugodtak. Innen aztán, midőn az egyház Konstantin alatt uralomra jutott, megint azokra a helyekre szállították őket, amelyeket az ő régi sírhelyeiknek tartottak és a melyeket most a sírok fölött emelkedő templomokkal ékesítettek fel, nevezetesen a Péter holttestét a Vatikánra, a Pálét az ostiai útra, tehát azokra a helyekre, ahol Gaius szerint 200 körül sírjaikat mutogatták. Az most a kérdés, vajjon ama helyek valóban a régi apostolsírok voltak-e, avagy csupán a legenda avatta őket azokká? Az archeol. vizsgálat a Vatikánra nézve kimutatja, hogy a régi Péter templom tényleg egy oly sír fölött épült, amely 150—300 közt állandó használatban levő pogány temetőn feküdt; továbbá kimutatja Pálra nézve, hogy az a sír is, amely fölött temploma emelkedett, pogány sírok közt feküdt. Tehát legalább is nagyon valószínű, hogy „a mai Péter- és Pál-sír hagyománya körülbelül 200-ig visszamenőleg megállapítható. E két sírhelyből vették ki 258-ban az apostolok hamvait, hogy őket ad catacumbas biztosítsák. Ámde Konstantin alatt a reliquiák megint visszatértek előbbi helyökre s ez idő óta érintetlenül ott maradtak.” Hátra van még az a kérdés, „vajjon a 200-tól az apostolok haláláig terjedő időre lehet-e oly érveket felhozni, amelyek alkalmasak a hagyomány hiteltérdemlő voltát megerősíteni?” Erre vonatkozólag először is meg kell állapítani azt, hogy Péter és Pál valóban Rómában halt-e meg? erre a kérdésre pedig az irodalmi hagyomány megengedi, hogy valószínűséggel igenlő feleletet adjunk. Végül fontolóra kell venni, vajjon a sírhelyek kitalálása a nevezett helyeken, a Gaius előtti memzedéknél, tehát 170 táján, valószínű-e? Nem igen. Mert „ez

idő tájban a keresztyének saját szerű temetkezése a saját katakomba-kerületeikbe már teljesen ki volt fejlődve. Ha tehát a két apostol sirjait fel akarták fedezni, mi sem állt közelebb, mint ama sok fker. telep egyikében fölfedezni őket, amelyeknél a környezet megfelelt a vallásos érzésnek és ahol a szent helyek zavartalan tisztelete lehetséges volt. E helyett mindkét sír az országuton, pogány sírhelyek közepette fekszik. „Ugyan ki találhatta volna ki 170 körül ezeken a kultuszra teljesen alkalmatlan helyeken, e tisztátalan környezetben Róma legszentebb helyeit?” Ezenkívül, ha e sírhelyeket csak úgy kitálták volna, valószínűleg nem külön helyekre, hanem együtt egy helyre lokalizálták volna őket. Tehát a valószínűség a mellett szól, hogy Péter és Pál valóban ott nyugszik, ahol sirjaikat még ma is tisztelettel övezik.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Gyászír.** *Sárközy Aurél* nyug. főispán, a dunamelléki egyk.-kerület tanácsbírája, a 80-as és 90-es évek népszerű országgyűlési képviselője f. hó 8-án életének 72-ik évében Kápolnásnyéken elhunyt. Temetésén Németh István dunántúli és Petri Elek dunamelléki püspökök végezték a gyászszertartást. Aldott legyen emlékezete!

— **Lelkészválasztás.** Az *alsómihályi* (felsőzempléni em.) ref. egyházközség július hó 2-án *Kajdy Menyhért* alsódobszai lelkészt választotta lelkészévé.

— **„Mégis mozog a föld!”** Folyó hó 11-én 1000 korona érkezett postautalványon R. Gy. theol. tanár címére. Majd jött az ezer korona magyarzata is ekképen: „*Egy évi lelkési fizetésemét odaadom a sárospataki főiskolának. 1600 koronából most küldök ezeret, a többit is megadom, ha a föld termését kezembe adja az Isten.*” A pénz a Sárospataki Tkpban van elhelyezve. — A kísérő levelet — a szerző engedelmével, aki ismeretlen kíván maradni („Falusi pap”), lapunk következő számában fogjuk közölni.

— **A Radácsi György-alapítványra** *Korocz József* berceli ref. lelkész 30 koronát; *Mauritz Árpád* bükkaranyosi ref. lelkész szintén 30 koronát küldött. Mindkét összeg a főiskola pénztárában helyeztetett el.

— **A Sárospataki Néphagyománykutató Szövetség** eddigi gyűjtésének anyagából a *lucaszékre* vonatkozó változatokat feldolgozta Dr. Roheim Géza a Magyar Nemzeti Múzeum néprajzi osztályának Értesítőjében, *A lucaszék* című cikkében (1915. 1—4. füzet, 1—35. l.). A Folklore Fellows magyar osztályának még kéziratban levő összes gyűjtését Dr. Sebestyén Gyula, a F. F. magyar osztályának elnöke bocsátotta Dr. Roheim G. rendelkezésére. A F. F. kézírataiban Dr. Roheim 62 új változatot talált a lucaszékről. E változatok megosztása az egyes gyűjtőszövetségek között a következő: *Sárospatak* 26, *Eger* 12, *Nagyszalonta* 9, *Pápa* 6, *Győr* 4, *Kassa* 3, *Csáktornya* 1, *Csurgó* 1. Ez adatok szerint tehát a *Sárospataki Néphagyománykutató Szövetség* első helyen áll. Legyen ez az eredmény buzdítás és egyben kötelezettség is a gyűjtőszövetség tagjaira nézve a jövőre!

— **A miskolci ref. felsőbb leányiskola** fenntartó testülete, mielőtt a *leánygimnázium* megnyitására vonatkozólag véglegesen határozná, tájékozódni kíván a megnyitandó V. (ötödik) osztály várható létszáma felől. Ezért az igazgatóság ezúton hívja fel azokat, kik a leánygimnázium V. (ötödik) osztályába be akarnak iratkozni, hogy ebbeli szándékukat f. hó 20-ig jelentse be az intézet igazgatóságánál. A leánygimnázium felállítására vonatkozólag az intézet fenntartó testülete a jelentkezők számának tudomásul vétele után fog véglegesen határozni. Miskolc, 1916. júl. 12. *Domby László*, igazgató. — Vidéken lakók levél útján is jelentkezhetnek és a kik a f. leányiskola IV. osztályát legalább jó eredménnyel végezték, azok minden vizsgálat nélkül léphetnek át a leánygimnázium V. osztályába, akik pedig a polg. leányiskola IV. osztályát végezték (legalább jó eredménnyel), azok különbözeti, illetőleg fölvételi vizsgálatot tartoznak tenni, amelynek tárgyaira nézve az igazgatóságtól nyernek értesítést. A leánygimnáziumban a latin nyelv tanulása az V. osztályban kezdődik.

— **A parasztnábob hagyatéka.** Mint a napilapokban olvassuk, Péter András gazda, aki Szeghalmon (Békés-megye) meghalt, nagy vagyonának általános örökösevé a szeghalmi ref. egyházat tette meg azzal a meghagyással, hogy vagyonából Szeghalmon gimnáziumot létesítsen (talán polgári iskola is elég lenne a 8—9000 főnyi, földműves lakosságú községnek). Az e célra hagyott vagyon több mint másfél millió korona.

— **Nőlelkészek és lelkésznék Franciaországban.** Franciaországban két ref. lelkési állást, a melyek lelkészei hadbavonultak, ideiglenesen nőlelkészekkel töltötték be: ezek Collioure és Maderanges; az előbbi helyre Vizerie, az utóbbi helyre Doriot kisasszony neveztetett ki h. lelkésznék. E két nőlelkészen kívül a „Société centrale évangélique” több lelkésznét vagy evangélistát is alkalmaz, akik férjeiket, vagy fiaikat helyettesítik. Ilyenek: Landesné, kinek férje még a háború kezdetén elesett s aki a hiveket meglátogatja és a vallásos összejöveteleket vezeti; ilyen Colombné, akinek férje német fogoly és aki tőle telhetőleg igyekszik férjét helyettesíteni; ilyen Marsauchené, a régi lelkész özvegye és a mostani lelkész anyja, aki minden vasárnap vezeti az istenitiszteletet, csaknem tisztán női gyülekezet előtt, amelyhez alkalmilag a szabadságolt, vagy átutazó katonák is csatlakoznak; ilyen Mörch-Cordeyné, akinek férje kapitány a harc-vonalban s aki fivérétől, egy misszionáriustól támogatva, a gyülekezet lelke és egy fél év óta annak minden tevékenységében vezetője. A *Témoignage* (Tanubizonyság) c. párisi egyházi lap május 1 je óta *Ministère féminin* (női lelkészkedés) címe alatt egy mellékletet ad ki, mely a nők keresztyéni munkakörét, szerepét, hivatását a háború után fogja ismertetni. A nőkre fog hárulni ugyanis az árvaházak, a kórházak, a szűkölködők gondozása s mindezek a háború pusztításai folytán jelentékenyen meggyarapodott teendők meg fogják kívánni, hogy egyes nők — akik elvesztették támaszukat vagy jövőbeli kilátásaikat — e ker. filantropia műveinek szenteljék egész életüket. Az új lap ismertetni fogja a meglevő női szeretetmunkálkodást, valamint megbeszélés tárgyává teszi az idevonatkozó újabb kezdeményezéseket, vállalkozásokat.

— **Svájcból.** A svájci ref. egyházak képviselőinek június 20-án Neuchâtelben tartott értekezlete elhatározta, hogy a svájci ref. egyházak 1917. nov. első vasárnapján fogják a reformáció 400 éves fordulóját megünnepelni s ez alkalomra egy német és egy francia nyelvű füzetet fognak közrebocsátani és nyílt szöveget intéznek Svájc ref. lakosságához. — Genfben 1591 középiskolai intézetbe járó növendék közül csupán 970 látogatja a vallásórákat.

— **Ellenségeink rágalmából.** Midőn az olaszok a déltiroli osztrák városokból kivonultak, nem egyet (pl. Roncignot) teljesen összelövéldöztek. Egy ilyen kiüritett város összerombolt templomának képét közölte a minap a svájci *Illustrierte Zeitung* ezzel az aláírással: „Die Kirche, welche interessante Wandmalereien aus dem XVIII. Jahrhundert enthielt, wurde von den Italienern zerstört“ (a templom, amely a XVIII. századból való érdekes fali képeket tartalmaz, az olaszoktól szétromboltatott) A lap nem vizsgálta: a kényszerűség vagy a barbárság indította-e erre az olaszokat, egyszerűen konstataulta a tényt. Ám ezt a képet a következő héten egy előkelő londoni képes lap, a *Daily Graphic* már a következő szöveggel közli: „The latest example of Kultur. The interior of a church wrecked by German shell fire on the Western front. The altar and the beautiful paintings of the Nativity have been destroyed and the church walls only are standing“. (A német Kultura legújabb példája. A templom belsejét elpusztította a német gránátűz a nyugati fronton. Az oltár és a Krisztus születését ábrázoló szép festmények tönkre mentek és csupán a templom falai állanak). A berlini *Tag* c. lap illusztrált melléklete június 11-iki számában egymás mellett közli a két teljesen azonos képet. Így dolgoznak az angolok nemcsak saját nemzetük, hanem a semleges népek félrevezetésén, gondolkodásának megmérgezésén is. Örültség, de van benne rendszer!

— **Pápai zászló a tengeren.** A Vatikán értesítette a nagyhatalmakat, hogy a pápai zászló, amely már 1870 óta nem lengett a tenger fölött, fel lesz vonva a Buenos-Ayresbe induló „Nuncius“ spanyol gőzösre, amelyen az argentinai köztársaság új nunciusa és Columbia köztársaság szentszéki képviselője fog utazni. Így óhajta a szentszék a német tengeralattjárók veszedelmétől képviselőit biztosítani. A német kormány teljes biztosítékot ígért oly gőzösnek, amely a pápai zászlót fogja lengetni.

— **Kath. élelmesség.** Kath. honfitársaink jól tudnak minden időjáráshoz alkalmazkodni. Mikor tanítóképezdébe tódultak a leányok: állítottak nagy számmal elemi és polgári iskolai tanítónőképző-intézeteket. Mikor a leánygimnáziumok divatja jött be, itt is igyekeztek az első helyre sorakozni. Most, midőn látják, hogy a női kereskedelmi iskolák állnak az érdeklődés homlokterében: erre az iskolatypusra is rávetik magokat s míg a szabadkai Lloyd kereskedelmi egyesület — amely szintén tervbe vette egy hároméves kereskedelmi leányiskola felállítását — csak a tervezgetéseknél, előkészületeknél tart, a Miasszonyunkról elnevezett iskolánénak hirtelen eléjük vágta és a kultuszminiszter június 20-án 61,540. sz. a. leiratával engedélyt nyertek arra, hogy Szabadkán női felső kereskedelmi iskolát és női kereskedelmi szaktanfolyamot létesíthessenek. Mi a szükséges polgári leányiskolákat sem tudjuk felállítani,

nálunk ime mindenféle iskolatypus felállítása könnyen és gyorsan megy, mert (az állami alapítványokból) van pénz és hatalom.

— **Bázelen** a „*Missionsmagazin*“ című missziói ujság e hónapban ünnepelte fennállásának százéves fordulóját. Eleinte 4 hónaponként jelent meg s csak a XIX. század második felében lett havi lappá. Ez volt német nyelven az első missziói ujság s így csakhamar nagy elterjedésre tett szert. Jelenleg Würz bázeli lelkész szerkeszti.

— **A fiatalok bűnözése** a háború alatt nálunk is nagy mértékben emelkedett. A győri kir. törvényszék fiatalok bíróságának a háború előtt 1914-ben 298 ügye volt, 1915-ben már 431 s 1916-ban június 26-ig 235, úgyhogy az év végére valószínűleg lesz 600. — Általános tapasztalat, hogy a fiatalok nem szeretnek komoly munkát: napszámot vagy ipari munkát magokra vállalni s keresményüket legtöbb esetben nem megélhetésükre fordítják, hanem elszórakozzák. Nagyobb városok külvárosaiiban gyakran valóságos bandákba verődnek s testületi erővel támadnak fáknak, ligetnek s nem egy esetben a közbiztonságot is veszélyeztetik; az is rendes dolog, hogy kétes hírű nők társaságában mulatoznak, eldugott kávéházakban hazardjátékokat játszanak. Sajnos, nemcsak a fiúk rohannak elől a romlás útján, hanem a fiatalok leányok erkölcsi, testi züllését is sok szomorú adat bizonyítja. A magyar társadalomnak erőlyesen sarkára kell állania s a patronage-ügy támogatásával elejét vennie a baj továbbterjedésének, mert jaj lesz a mi nemzetünknek, ha már virágjában megférgesedik!

EGY TÁBORI LELKÉSZ HARCTÉRI NAPLÓJA

Írta: PAPP GÉZA táborig. ref. lelkész.

E gondolatokban és írói szépségekben gazdag naplójegyzetek egyaránt érdeklik a harcoló és beteg katonákat, a lelkészeket, a tanuló ifjúságot, általában a nagyközönséget. Méltó feltűnést keltettek azok előkelő fővárosi napilapokban. A derék szerző hosszú időn át teljesített táborig. lelkész szolgálatával, lelkesítő beszédjével tiszteletet szerzett mindenfelé, ugyanannyira, hogy *Jenő kir. herceg főparancsnok saját címerével és monogrammjával* ellátott gyűrűvel ajándékozta meg és megengedte, hogy ezt a háborús könyvét neki ajánlhassa. A könyv tartalma: Buzdító beszéd a katonákhoz ütközet előtt. — Buzdító beszéd a honvédekhez az Isonzó mellett. — Adventi imádság. — Levél a harctérről. — Fekete farsang. — Március idusán. — Őszi imádság. — Harctéri jegyzetek. — Táborig. istentisztelet a doberdói fensíkon. — Honvédtemetés az Isonzó partján. — Jéhu uralma. — A honvéd kötelességtudás.

A 160 oldalra terjedő 16 $\frac{1}{2}$ és 10 $\frac{1}{2}$ nagyságú zsebbe tehető könyvecskének bolti ára elegáns vászonkötésben I. kor. 80 fill. 10 drb. vételnél I. kor. 50 fill., 25 drb. vételnél I. kor. 40 fill., 50 drb. vételnél I. kor. 30 fill., 100 drb. vételnél I. korona 20 fill.

Kapható:

Hegedűs és Sándor
protestáns irodalmi könyvkiadóhivatalában DEBRECENBEN.

SÁROSPATAKI REFORMÁTUS LAPOK

A TISZÁNINENI REF. EGYHÁZKERÜLET ÉS A SÁROSPATAKI FŐISKOLA KÖZLÖNYE.
MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

ELŐFIZETÉSI DIJ		Főszerkesztő	Felelős szerkesztő és kiadó	HIRDETÉSEK DIJA:	
		RADÁCSI GYÖRGY	DR. RÁCZ LAJOS	Egész oldal	32 Kor.
Egész évre	12 Kor.	Főmunkatársak:		Fél	16
Félévre	6	HARSÁNYI ISTVÁN	DR. BUZA LÁSZLÓ	Negyed	8
				Nyolcad	4

TARTALOM: *Falusi pap*: Kezdjük meg hát! — *Schlüter* után: Melyik irányzat vált be? — *Gombos Ferenc*: Megismerhető-e Isten? (Vége köv.). — *Kövér Árpád*: Megért mezők. (Aratási beszéd.) — *Fodor György*: Péter József. (Nekrológ. Vége köv.). — *Buzi Márton*: Könyvismertetés. (Beszéd és imák háborúi alkalmakra. Folyt. köv.). — Irodalom. — Vegyes közlemények. — Pályázatok. — Hirdetés.

Kezdjük meg hát!

Egy évi lelkeszi fizetésemet odaadom a sárospataki főiskolának. Ezerhatszáz koronából most küldök ezeret, a többit is megadom, ha a föld termését kezembe adja a jó Isten.

A döntő gyűlés után vártam a lelkesedés méltó kitörését, a vezérlő nagyok példaadó lépéseit; még eddig hiába*... *Kezdjük meg hát!*

Szegényebb mendikánsa alig volt valaha a főiskolának, mint én voltam, de nálamnál jobban alig szerethette valaki a nevelő édes anyját.

Gyermekek-ifjú lelkem a szép, dicső multon beh sokszor elmerengétt! Hogy messze kerültem, akár honnan is csak vissza-visszavágytam abba a komoly nagy palotába, a hol a nagy ősök szárnyainak suhánása hallik. Forró vágyam volt, hogy az ingyenkegyelemből vett jókból valamicskét én is visszatérítsek a szegények iskolájának.

A jó Isten megsegített. *Hiszem, hogy a mit a nemes célra ajánlok és adok, százszor visszaadja!* Igen sokan vagyunk, a kik tartozunk. Itt a felséges alkalom, nosza fogjunk hozzá a törlesztéshez! A sárospataki főiskola sok kitűnő embert adott egyházunknak és hazánknak, a kik jövedelmükből juttathatnak s bizonyosan juttatnak is a nagymúltú intézet fenntartására és fejlesztésére. Kötelező ajánlat is szép lenne s nem is nehéz annak évenkénti törlesztése, mihielyt lélek szerint akarjuk. — *Kezdjük meg hát!*

Gondoltam, hogy szerény adományomat olyan töke gyanánt küldöm, a melynek kamata évente a legjobb viseletű theologus vagy jogász ifjúja legyen. Álmodoztam, hogy hej, ha egykor az én egyetlen, még most kicsi fiam lehetne a legjobb viseletű theologus vagy jogász!

De úgy találtam — mélyebb számvetés után, — hogy ebben a gondolatban vagy álomban egy kis önzést is fedezhetne fel valaki, azért elálltam attól.

Fő dolognak látom, hogy az „Alma Mater” sorsa ne legyen kitéve a bizonytalanságnak s anyagiakban való fogyatékosága ne legyen ok a történetének megcsúfolására és se jó, se rosszhiszemű

* Ami késik, nem mulik. A kinevezett nagy bizottság bizonyára meg fog felelni a hozzá fűződő szép reményeknek. Szerk.

támadásokra ellene és gondozói ellen. *Teremtsünk a sárospataki főiskolának fentartási és fejlesztési alapot, hogy haladjunk a követelőző korral és a magyarországi helvéthitvallásúak egykori híres főiskolája a versenyképességben meg ne bénuljon.*

A szeretet hegyeket is megmozdít. A hívőnek minden lehető!

Kezdjük meg hát! Jöjjetek különösen ti lelkesztársaim, a gyülekezetek szellemi vezetői s csatlakozzatok ti világi férfiak, gazdagok és szegények. A lelkes szavak és irások után főiskolánk múltja és jelene iránt érzett nagyrabecsülésünket bizonyítsuk meg cselekedetekkel.

Senki sem szegény, ha gazdag a szíve.

Kezdjük meg hát!

Falusi pap.

Melyik irányzat vált be?

Miután immár teljes két esztendő óta tart a háború és ez alatt az idő alatt az egyház állandóan rajta volt, hogy népünk lelki erőt künn és itthon fenntartsa és acélozza, minden oldalról kezdik a fölvetni a kérdést: Melyik irányzat vált be? Melyik kegyességi typus bizonyította be e nehéz időkben a maga elsőségét? A legkülönbébb theologiai lapokban tárgyalták már ezt a kérdést, de a felelet mindenütt különbözőképen ütött ki. Az elfogulatlan olvasó szinte kénytelen megállapítani, hogy mindegyik párt azzal a meggyőződéssel látszik a háborúból kikerülni: Az én irányzatom fényesen bevált a háborúban!

Itt vannak például a matérialista világnézet képviselői. Mindenki, aki irataikat olvassa, vagy akinek alkalma nyílik arra, hogy személyesen eszmét cseréljen velök, azt a benyomást nyeri: Ők egyáltalában nem érzik, hogy a háború megrendítette volna pozíciójukat, ellenkezőleg, lényegesen megerősítette azt. A háború a brutális erőszak hatalmi kinyilatkoztatásával, minden erkölcsi érték hatályon kívül helyezésével, minden egyéni sors kevésbébecsülésével csattanó bizonyíték előttük az alogikus világkormányzásba vetett hitök számára. Egészen ellentétesen ítélik az óhitű keresztyénség párthívei. Ők is úgy ér-

zik, hogy a háború lényegesen megerősítette őket pozíciójukban. Sok tábori levélből és saját élményeikből megszilárdult bizonyossággal derül ki előttük: Ami a szükség és veszély óráiban bevált, ami küzdő és haldokló harcosoknak vigasztalást és erőt kölcsönzött, nem egyéb volt, mint a szilárd biblikus-egyházi keresztyénség. Az ő masszív formái, amint a dogmákban, bibliai mondásokban és énekeversekben kifejezésre jutottak, a leggyilkosabb lövészárokokban és pergőtűzben is kitartottak. Még nyomtatékosabban hangsúlyozzák ezt a katolikus egyház képviselői. Az is úgy látja, hogy helyzetét újonnan megszilárdította a háború. Azt a megfigyelést tette, mint hiszi, hogy az ő objektív, a sákramentumokhoz kötött keresztyénsége sokkal jobban bevált a lövészárokokban, mint a subjektivitásra épített evangélikus keresztyénség. A háborús benyomások által lelkiileg lesújtott és eltompult katona szilárd, kézzelfogható tényeket és képzeteket keres, milyen a gyónás, mise, énekek és sákramentumok, ellenben arra hiányzik az ideje és ereje, hogy kimerült, fáradt és kiüresedett lelkének illetékességére támaszkodjék. Viszont egészen másféle kijelentést jelent a háború a szabad keresztyénség képviselőire nézve. Ők a háború alatt azt tapasztalták, hogy a háborús benyomások hatalmas súlyával szemben csak az egyszerű dogmanélküli keresztyénség vált be. Az egyház egész komplikált dogmarendszere felől senki sem kérdezősködött többé, Isten-Atya és a lélek odaadása ő iránta: ez volt az, ami a harcolóknak és szenvedőknek nyugalmat és erőt adott. Ugyszintén mindazok is, akik a szellemek nagy harcában külön álláspontot foglalnak el, megfelelő külön tapasztalatra tettek szert. Csak egyet említsünk meg: Müller-Jánost. Neki a háború a közvetlen valódi, a néplelek mélyén szunnyadó életnek nagy kijelentése, amelyet a szükség nyomása varázsolt elő és ezzel az ember belőlről való újjászületéséről szóló tanának megerősítése.

Igy hát mindenütt a tapasztalat nagy változottságával találkozunk, amely rendszerint megegyezik azzal az állásponttal, amelyet a tapasztaló már azelőtt elfoglalt, leszámítva egy és más megtérést, amelyet mindenik irány felmutathat. Ezt a tényt, akár pozitívek, akár liberálisok vagyunk, egyszerűen el kell ismernünk, mert semmi ok nem forog fenn arra, hogy ama bizonyosságok valódisága és becsületessége iránt, amelyekre a különböző irányok támaszkodnak, kételkedjünk. Nem, a vallásos élmény különfeleségének tényét el kell ismernünk és abból a kellő következtetéseket levonnunk. A legfontosabb ez: A háború nem az a főlebbviteli szék, amelynek foruma előtt eldönthető, hogy melyik kegyességi típus bír előnnyel a másik fölött. A gyűrűk valódiságáról szóló régi vita (Lessing: Böles Náthán) a háború által nem dönthető el. Ezért föl kell hagynunk azzal, hogy egyre úgy hivatkozzunk a háborúra, mint fölfogásunk igazoló tanujára. A háború egyik félnek sem ad igazat. Ha valamit bebizonyított, hát csak azt bizonyította be, hogy a legnagyobb szükség idején az Istenhitnek nem a formája, hanem a valódisága a fődolog. Minden igazi Istenhit bevált ezekben az időkben. Ellenben nem vált be az első vallásosérzelmi felbuzdulás, amely túlnyomólag indogmatikus formák közt mozgott, hanem igenis bevált az erős, nyugodt Krisztus nyomán haladó Atyahit.

Nem vált be semmi külső dogmakultusz, hanem igenis a magasba szállt Krisztusba vetett szilárd hit, aki halálán és feltámadáson át váltotta meg a világot a bűntől. Hiszen sem az óhitű, sem a szabadabb keresztyénség számára nem valami új dolog a háború. Mind a ketőnek volt már alkalmára arra, hogy egy nagyobb háborúban beváljon: az óhitűnek a 30 éves háborúban, a szabadabbnak a napoleoni és felszabadítási háborúban. Ezzel nem azt akarjuk mondani, hogy minden irány egyaránt jogosult és egyenlő értékű. Habár csaknem mindenikben találunk is egy bevált és beváló magot, azért mindig újból meg kell vizsgálnunk, melyik irányban jutott a keresztyén hit legtisztább és leghelyesebb kifejezésre. Az e fölött való döntés azonban nem a háborút vagy valami állítólagos háborús élményt illeti meg, amely egységes tény gyanánt nem létezik, hanem azok a főlebbviteli székek, amelyeknek foruma előtt a gyűrűk valódiságának igazoltatnia kell, a háború után és a háború dacára ugyanazok fognak maradni, mint azelőtt, t. i. a szigorú, nyugodt történeti kutatás, az észszerű gondolkodás és a szív személyes tapasztalata. E három bírói szék előtt fog lassan az évtizedek folyamán az ítélet elhangzani. Addig pedig igaz a Lessing szava:

Mindeniketek versenyt törekedjék,
hogy a gyűrűben levő drágakő erejét
napvilágra hozza.

Schlüter után németből.

Megismerhető-e Isten?*)

(A vallás-pedagógia köréből.)

A keresztyén vallás azon az állításon alapszik: hogy van Isten. a) Ha ez az állítás megdönthető, akkor megdől vele a keresztyén világnézet is. b) Ha ez az állítás nem igazolható tapasztalati úton, tehát tudományosan, akkor nem fog meghajolni a keresztyénség előtt s nem teszi azt magáévá az az ember, aki tudományos, tapasztalati alapon akar állni és azon akarja világnézetét, gondolkodását felépíteni.

a) Azt nem lehet tudományosan állítani, beigazolni, hogy nincs Isten. Istennek a fogalma olyan természetű, hogy azt soha, semmiféleképpen nem lehet kinyomozni, hogy Isten nem léteznék. Annak utána lehet járni, hogy valamely vidéken valamely betegség nincs, azt be lehet bizonyítani, hogy egy bűntény, amivel megvádoltak valakit, tényleg nem követtetett el. De az nem fog módjában állani soha senkinek, hogy kétségtelenül bebizonyíthatná azt, hogy nincs Isten. Az a meggyőződése valakinek, hogy nincs Isten, soha sem lehet tudományos értékű állítás, csak egyéni vélemény. Helytelen beszéd tehát az, ha valaki így szól: a tudomány bebizonyította, hogy nincs Isten.

b) De ha belátják is az emberek, hogy ez így van, azért még nincs okuk arra, hogy most már higgyenek Istenben. Ha nem is lehet beigazolni tudományosan, hogy nincs Isten, de azt a meggyőződésünket már tudományos tapasztalati okokkal kell támogatnunk, hogy van Isten. Mert különben gon-

*) Olvastatott és tárgyaltatott megértéssel VII—VIII. o. tanulókkal.

dolgozó, modern ember, nem fogja magáévá tenni a mi meggyőződésünket.

Mivel indokolja a keresztyénség azt a meggyőződését, hogy van Isten? Azt mondja-e, hogy *hisz* Istenben, bár nem szerezhett kétségtelen ismeretet afelől, hogy van Isten? Vagy pedig azt beszéli, hogy nemcsak hiszi, hogy van Isten, hanem megismerte Istent; tudja hogy van Isten; tapasztalta, hogy van Isten!

Ha csak hit tárgya Isten, akkor sokan lesznek olyanok, akik elutasítják a keresztyénséget maguktól, mert nem hinni akarnak, hanem tudni, ismerni. Ha ismeret, tapasztalás, tudás tárgya Isten, akkor ez a kérdés: hogyan ismerhető meg Isten? Milyen tapasztalat szól amellett, hogy van Isten? Hogyan lehet kétségtelenül megismerni, megtapasztalni azt, hogy van Isten? Ha ezekre a kérdésekre tud a keresztyénség felelni, akkor a modern, tudományos ember is hajlandó lesz foglalkozni vele, tanulmány tárgyává tenni. Akkor az ilyen ember is eljuthat a lelkét megnyugtató módon Isten megismerésére.

Ismételjük meg tehát a kérdést: *mivel indokolja a keresztyénség azt a meggyőződését, hogy van Isten?*

Egyet mindig előre szoktak bocsítani a ker. világnézet képviselői ilyenkor. Egy beismerést, mely így hangzik: „Istent soha senki nem látta.” Ezt a vallomást Jézusnak egyik tanítványa fogalmazta így: János. Ő utánna nagyon sokan vették ajkukra ezt a bevallást. Nekünk is ennek a kijelentésével kell kezdenünk ismertetésünket. Hogy elejét vegyük annak a reménységnek, hogy itt úgy fogjuk bemutatni Istent, mint akit úgy lehetne megismerni, mint az érzékelhető világ tárgyait. Istent épúgy nem leszünk képesek az érdeklődők testi szemei elé állítani, mint ahogy a lélektan nem tudja azokat a jelenségeket, amiket tárgyal. Mint ahogy a logika nem tudja azokat a működéseket, melyeknek a törvényeit állapítja meg. De pusztán emiatt nem kell szűgyenkeznünk és nem érdemeljük meg azt a vádat, hogy akkor nem is lehetünk tudományosak és tapasztalatiak. Mintahogy pusztán emiatt nem kell szűgyenkeznie sem a lélektannak, sem a logikának s nem vesztetheti el egyik sem a jogcímet arra, hogy tudománynak neveztesse.

Azt kell mondanunk a mi Istenünkről, hogy őt soha senki sem látta a testi szemeivel. Ilyennek ismerték őt meg a keresztyénség képviselői. De ebből pusztán csak annyi következik, hogy a mi Istenünk láthatatlan. De nem mindjárt az is, hogy akkor megismerhetetlen. Mert sok olyan anyaga van az elismert tudományoknak, amelyek láthatatlanok, de mégis megismerhetők.

Milyen módon tudta meg a keresztyén világ erről a láthatatlan Istenről, hogy van?

Nem hallgathatjuk el, hogy hosszú ideig olyan érvekkel támogatták a keresztyénség képviselői közül igen sokan az Isten létele felől való meggyőződésüket, hogy azok nem állják ki a bírálat erejét. — Vagy legalább is azok az érvek nem alkalmasak arra, hogy másokat is meggyőzzenek Isten létele felől. Másokat, akik eddig nem voltak meggyőződve arról, hogy van Isten.

Felsoroljuk ezeket az érveket azért, hogy megbíráljuk őket és kijelentsük, hogy mi nem ezeknek az alapján valljuk azt, hogy van Isten.

A régi hittani iskola érvei Isten létele mellett ezek szoktak lenni:

1. Mivel az Isten fogalma megvan bennünk, tehát Istennek léteznie is kell. (Ontológiai bizonyíték.)

2. Látjuk a világot magunk körül. Ez magától nem állhatott elő. Alkotójának kellett lenni. Ez az alkotó: Isten. (Kozmológiai bizonyíték.)

3. A világ és az emberiség életében cél és terv-szerűség uralkodik, mely mögött egy nagy rendező értelmet, öntudatot kell sejtünk. Ez a rendező bölcsesség: Isten. (Teleológiai bizonyíték.)

4. Minden embernek van lelkiismerete, melyet úgy látunk magunkban, mint amelyik sokszor áll ellentétben önmagunkkal, tehát mintha egy tőlünk független, különálló parancsoló hatalom volna. Eredete rajtunk kívül van: Isten. (Erkölesei bizonyíték.)

5. A Szent Írás, főként Jézus Krisztus arra tanít, hogy van Isten.

Mit szóljunk ezekre az érvekre? Egy futó pillantás rájuk meggyőz arról, hogy nincs elégséges bizonyító erejük.

Ad. 1. Ki bizonyítja azt be, hogy úgy állana a dolog, hogy amit elgondolunk, annak a valóságban is meg kell lennie?

Ad. 2. Az is csak feltevés, hogy a világnak teremtetnie kellett. Épúgy fel lehet tenni azt is, hogy magától állott elő, vagy hogy öröktől fogva meg van. Ezeknek utána nyomozni nem áll soha módunkban.

Ad. 3. A cél és tervszerűségből sem lehet feltétlenül Isten létezésére következtetni. Hátha az az igaz, hogy a cél és tervszerűség ős törvényét magában hordja a világ kezdetétől fogva s nem rajta kívül álló valakitől nyerte?

Ad. 4. A lelkiismeretről könnyen állíthatja valaki, hogy ez a nevelés és öröklés dolga. Ahol a nevelés és öröklés hiányzik, ott esetleg éppúgy hiányozni fog a lelkiismeret is. Sőt van olyan felfogás, amely a lelkiismeretességet gyengeségnek, betegségnek, előítéletnek minősíti, amely az emberiség gyermekkorából való örökségünk s amelyből ki kell gyógyulnunk.

Ad. 5. Az sem bizonyít, hogy a Szent Írás és Jézus Istenről tanít. Mert itt akkor a Biblia írói és Jézus ellen fordítjuk azt a kérdést, hogy ők honnan tudják azt, hogy van Isten. Őket épúgy számonkérjük, mint magát a keresztyénséget, hogy feleljenek meg arra a kérdésre, hogyan jutottak el Isten megismerésére?

Vagyis ezen a ponton újból megérkeztünk a kérdés lényegéhez.

(Vége köv.)

Gombos Ferenc.

Megért mezők.

— Aratási beszéd. 1916. —

Ján. ev. IV. 35.: „Emeljétek fel a ti szemeiteket és lássátok meg a tartományokat: mert megértének az aratásra.”

Az Ur Jézus a legcsudálatosabb prédikátor volt: Ő mindig tudta, hogy mikor mit és hogyan beszéljen; Ő mindig alkalomszerűleg beszélt. Amikor például útja a mezőföldön vitt keresztül, — fölötte a csodaszép kék ég, körülötte emitt pompás, bódító

illatu liliomok, amott pedig aranykalászszaal ékes szántók, — látván az ég kékjében úszó pacsirtát, imígyen szól tanítványaihoz és imígyen tanítja őket: „Tekintsetek az égi madarakra: mert azok nem vetnek, sem aratnak, sem a csűrbe nem takarnak, mindazáltal a ti mennyei Atyátok eltartja azokat: Nemde nem drágábbak vagytok-e ti azoknál?“. Majd élvezettel pihenteti meg szemét a pompás öltözetű liliomokon és szól: Vegyétek eszetekbe a mezei liliomokat, mi módon nevednek; nem munkálkodnak és nem fonnak: mindazáltal, mondom néktek, hogy Salamon is minden királyi dicsőségében nem öltözött úgy, mint ezek közül egy... az öltözetéről is pedig mit szorgalmazatoskodtok?...“ Most pedig a megért mezőkön, amelyek aranyhoz hasonlóan ragyognak a déli napfényben, akadnak meg szemei és eme szavakkal fordul tanítványaihoz: „Emeljétek fel a ti szemeiteket és lássátok meg a tartományokat: mert megértének az aratásra“ és azután tanítja őket mindazokra az igazságokra, a melyekről a megért mezők beszélnek.

Kedves Atyámfiak! emeljétek fel ti is szemeiteket és lássátok meg, hogy a mezők megértének az aratásra. Oh, sohase vártuk ezt olyan nehezen, mint e háborús időben immár másodszor és a megért mezők talán sohasem jelentettek nekünk oly sokat, mint ezekben az időkben!

A megért mezők nekünk mit hirdetnek, a megért mezőkről mit olvashatunk le? erről óhajtok most elöttek röviden beszélni, ellesvén mintegy az Urnak néhány gondolatát.

A megért mezőkről, kedves Atyámfiak, leolvashatjuk:

- I. Istennek hatalmát;
- II. Istennek jóságát; és
- III. Istennek örökkévaló voltát.

Lássuk mindezeket röviden.

I.

A megért mezőkről leolvashatjuk először is Istennek hatalmát.

E hatalom először akkor jelentkezett, amikor „kezdetben a föld vala ékesség nélkül való és pusztá.“ Akkor monda az Isten: „Hozzon a föld gyenge füveket, maghozó füveket, gyümölcsfákat, melyek az ő nemek szerint való gyümölcsöket hozzanak, melyekben legyen az ő magvok e földön: és úgy lett.“ Akkor kezdett először ringatózni lágy szellő szárnyain az aranykalász, mely hordozta az életadó magvakat, beszélve Istennek csodálatos hatalmáról.

Es azóta, az évezredek sorozatán át a megért mezők mindig hirdették az embernek, hogy Isten nagy, Isten hatalmas.

A megért mezők hozzánk is az Isten hatalmáról beszélnek. Gondoljatok a tél napjaira, amikor a föld ékesség nélkül való és pusztá vala, amikor a virágok a mezőről az emberek hajlékaiba menekültek, de kinrekedve, megfagytak a szobák ablakain, amikor mi magunk is dideregve húzódtunk tűzhelyeink köré: oly vigasztalan, szomorú volt minden körülöttünk. De azután szólt az Isten: „Hozzon a föld gyenge füveket“... a fák virágozzanak... a madarak szóljanak. „És úgy lett.“ „S körülöttünk himbálózik, ringatózik ismét az arany-tenger. Hát nem hatalmas-e az Ur?

Gondoljatok arra a parányi magra, mely ha kezünkől kiesik, alig tudjuk a föld porában megtalálni, gondoljatok erre a kenyér-magra: minő csodás átalakuláson megy keresztül, míg végre megsokszorozódva helyet foglal a kalászszaal. Ugy anyyira, hogy midőn a nagy Pál apostol a feltámadást bizonygatja a korinthusbeli hívek előtt erre a földbe vetett magra hivatkozik, amelynek sorsa nem kevésbé csodálatos. És ez a földbe vetett mag, a maga csodás átalakulásával s azok a megért mezők nem Isten hatalmáról beszélnek-e?

A megért mezőkről leolvashatjuk Istennek hatalmát. Mi már nagyon jól ismerjük ezt a hatalmat. Összeszövetkezett ellenünk a fél világ és jött reánk tengernyi hadakkal, emberirtó fegyverekkel, a pokolnak minden hatalmával. És a mikor már úgy látszott, hogy elsöpörnek, megsemmisítenek, a mikor úgy látszott, hogy már nincs menekvés számunkra s hiábavaló minden hősiesség és minden áldozat, akkor harcba jött maga az Isten érettségünk és harcolt ellenünk ellen és elűzte azokat. Tudjátok, tapasztaltatok, hogy maga a hatalmas Isten volt az, ki járt seregeink előtt nappal felhőnek oszlopában, éjjel pedig tűznek oszlopában és vezette őket diadalról diadalra, mint egykoron a kicsiny Izráel népét. Mi ismerjük Istennek hatalmát és csodálatos eltelve, végtelen örömmel tapasztaltuk, hogy e hatalom velünk van, mellettünk küzd, de ha talán némileg elfelejtettük volna ezt, ha ezek a mai idők csak aggodalmainkat táplálnák és bátorságunkat csüggesztenék, emeljük fel a szemeinket és lássuk meg a tartományokat: mert megértének az aratásra és a megért mezők juttassák eszünkbe Istennek hatalmát és erősítsenek meg e hatalomban vetett bizadalmunkban. Isten hatalmas és Ő, aki csodát tesz azzal a földbe vetett parányi maggal, képes általunk is csodákat művelni és ellenségeinket megszégyeníteni.

II.

A megért mezőkről leolvashatjuk továbbá Istennek jóságát.

Kedves Atyámfiak! A kenyér, tudjátok, a legfőbb tápszer, maga az élet, innen a kenyér magva: az élet magva, Hiánya hát nagy szükséget képez. Magában a Bibliában is nem egy példát találhatunk erre nézve. Tudjátok, hogy mikor József idején nagy éhség volt mind az egész földön s így Kánaán földjén is, ahol Jákóbb lakott fiaival együtt, ezek megszöve Egyiptomba jönnek le, hogy „vennének gahonát“. És amikor ez elfogy és az éhség csak nem szűnt vala, még egyszer megteszik a hosszú, fárasztó utat, sőt visszatérvén József kívánságára atyjokat is magokkal hozzák, immár barmadszor téven meg a betekig tartó utat. Ilyén proféta idejében is, amikor két esztendeig sem harmat, sem eső nem vala, oly nagy lett a szükség, hogy magát a prófétát is hollók táplálják és a sareptai özvegyasszony kétségbeesetten válaszol neki, a mikor kenyeret és vizet kér tőle: „Él a te Urad Istened, — úgymond, hogy nincsen nekem sült kenyérem, hanem egy teljes marok liszecsém vagyon a vékámban és egy kevés olajom a korsómban; és imé valami fát szedegetek, hogy elmenjek és megkészítem azt magamnak és az én fiamnak, hogy megegyük és azután meghaljunk.“ De ugyebár, nem szükség nekünk idegen példákat felhozunk arra nézve, hogy bebizonyítsuk a kenyér-

nek hiánya mily nagy szükségét képez? Élő példái vagyunk annak mi magunk s talán közöttünk is vannak olyanok, a kik rettegve gondoltak a holnapi napra, a mikor kifogy ládájukból marok lisztecskék és ők nem tudnak többé kenyeret adni gyermekeiknek?! Talán közöttünk is, köztetek Hallgatóim! vannak olyanok, akik kétségbeesetten jártak üzletről-üzletre és könyörögtek egy kis lisztecskéért, hogy csak pogácsát süthessenek gyermekeiknek és amikor mindenütt csak elutasító választ nyertek, végtelen keserűséget éreztek szívükben és elkészültek ők is, mint ama sareptabeli özvegyasszony, hogy meghaljanak. Oh, ellenségeink majd hogy jól nem számítottak! A mindenfelől elzárt országoknak, ez országok földjének több mint száz millió embert kellett táplálniok, több mint száz millió ember számára kell teremniök és ha nem terem a föld elegendőt, akkor nekünk meg kell adnunk magunkat. Csakogy ellenségeink, ádáz ellenségeink kihagytak valakit számításaikból, kihagyták magát az Istent, ki csodálatosan jó, ki bennünket csodálatosan szeret. Az ősszel elvetett magvak tavasszal szépen kizöldeltek, majd sárba szökkentek és mi gyönyörködve és reménykedve néztük a zöldelő vetéseket. Majd teltek a hetek minden nagyobb ártalom nélkül, értek a vetések és makasza pendül a szép megért mezőkön. A megért mezők, bizony, Isten jóságáról beszélnek, ma inkább, mint valaha. Elcsüggednétek-e, kétségbeesnétek-e hát? Bízatok! Isten bennünket szeret, Isten bennünket csodálatosan szeret és a mikor minden rajta függött, mert hiszen ellenünk, kárunkra is igazgathatta volna az idők járását. Ő javunkra döntött. Bízatok, még akkor is bízatok, ha ismét megnehezülnének az idők járási felettünk, Isten velünk lesz, Isten megtapasztalt jósága nem hagy el.

III.

A megért mezőkről leolvashatjuk végre Isten örökkévaló voltát.

Hogy hány ezredév pergett le már azóta, hogy az első aranykalász ott rengett a megért mezőkön, eledelt szolgáltatva az embernek, ki tudná azt megmondani?! Bizony, nemcsak nemzedékeket látott már elmúlni az életadó kalász, hanem nagy, hatalmas népeket, nemzeteket is, amelyek örök életet jósoltak maguknak. De eltűntek, mert mulandók valának. És a kalász, az aranykalász, az életet adó kalász ma is ott ringatózik mindenütt, a hol csak emberek laknak, hirdetve, hogy az Isten, aki eledelt ad az emberek fiainak, fölötte áll minden változásnak, minden mulandóságnak. Ő nem mulik el, nem enyészik el, nem semisül meg, mint az emberek és az emberek nemzetei, hanem Ő él öröktől fogva és örökön örökké. Ezt hirdették a megért mezők minden időben s hirdetik ma is. De hiszen akkor neki örökkévaló tervei, szándékai is vannak és minden e földön történő, végbemenő esemény csak ez örök tervnek képezi parányi láncszemét! Népeknek, nemzeteknek és egyes embereknek sorsa egyaránt csak ez örök tervnek megfelelőleg folyik le s azzal ellenkezésbe, összeütközésbe nem jöhet. Mivel pedig nem képzelhetjük, hogy Isten más lenne valaha, mint csak jó, mert hiszen akkor már nem volna Isten, következképpen jó Ő a maga örök terveiben is. Ami előttünk rossznak látszik is, az Ő előtt jó. Ő előtt mindennek vége jó.

Ti emberek, ti fáradt, ti csüggedt emberek! ne feledjétek ezt, a megért mezőkről olvassátok le ezt és ha megpróbáltatások jönnének ismét hazánkra, nemzetünkre, avagy magunknak kellene kiinnunk a keserű poharat és leszállanunk a szenvedések, a fájdalmak vizeibe, szolgáljon megnyugvásunkra, vigasztalásunkra az a tudat, hogy Isten örökkévaló, Ő mindent a maga örök tervei szerint intéz, igazgat s amikor mi előttünk valami rossz és fájdalmat szerző, az az Ő örök terveiben épen jó lehet és céljainak megfelelő.

Nekünk, részünkről azért legjobb, legcélszerűbb minden körülmények között Ő reá bízunk magunkat, magunkat az Ő kajaiba vetnünk s elhinnünk azt, hogy „azoknak, kik az Istent szeretik, mindezek egyaránt javokra vagnak.”

* * *

Vegyétek hát kaszáitokat, kedves Atyámfiai és arassátok le a megért mezőket, de a megért mezőket látva jusson eszetekbe, hogy az Isten hatalmas, az Isten jó, és az Isten örökkévaló: a megért mezők hirdetik ezt. És ti ily igazságokat tanulva a megért mezőktől, jertek vissza az élet mezeire, sőt menjetek a csatamezőkre, ahol a halál tartja most nagy aratását s akkor én hiszem, hogy mindenkor és mindenütt vidám, boldog lesz aratástok. Ámen.

Kövér Árpád
tornaljai ref. lelkész.

PÉTER JÓZSEF

1842—1916.

Ott született a vadvirágos, zöld bársonyos rétű Bódva-parti Tornaújfaluban 1842. január 23-án egyszerű, több gyermekkel megáldott jómódú földműves szülőktől.

Gyermekelete, a több gyermekkel megáldott jómódú gazdaember gyermekeinek élete. Az értelem megnyilatkozásával fogékony lelke nem maradhatott befolyás nélkül a környező, múltból regélő emlékek iránt. A mély titku s még romjaiban is szép tornai vár, a legenda környezett rákói hegy, az Esztramos (extra mons) égbetörő csúcsával, kincseket rejtő keblével, erdőkoszorúzza homlokával, a most szép csendesesen folydogáló, majd haragosan hömpölygő, medréből kitörő Bódva folyócska, a környéket koszorúzó kisebb-nagyobb emelkedésű erdős halmok, a Szilastól—Vendégiig terjedő mészke hegyoldalak kopárságát, sivárságát ellensúlyozó szőlőskertek; a folyó mellett elterülő rétek zöld bársonya, a gyermekkor kezdetén dúló szabadságharc minden dicsősége, majd gyásza-keserve nem maradhatott hatás nélkül fogékony lelkére. Az égbe meredő hegyormok, az igazság keresésére, a legendás múltú Bebek-vár a történelem szeretetére, kutatására, az 1848—49. évi nagy idők, a szabadságharc történetének tanulmányozására, az erdők s hegyekkel váltakozó hímes virágú zöld bársonyos rétek az örökszép s felséges iránti vonzódásra, az első szerelmet oltották szívébe.

Többször említette, már mint öreg ember, hogy ő is küzdött a szabadságharcban az oroszok ellen. Mikor mosolyogtunk, megmagyarázta, hogy a tornaújfalusi gyermekek 1849-ben harcoltak, verekedtek a horvátii gyermekekkel, akik görög katolikusok s a nép nyelvén oroszok voltak.

Elemi iskoláit a jó hírű szepsii iskolában kezdte s két év múlva, 1853. szept. elején a sárospataki főiskolába ment. Gimnáziumi tanulmányait az az egy év szakította meg, melyet Gönczön töltött, mint segédtanító Gimnáziumi tanulmányait Sárospatakon végezte az 1862—63. iskolai évben kitűnő eredménnyel. Emlegette többször kis diák korából, hogy telnek idején, mint vándoroltak a nagyobb diákokkal haza a karácsonyi ünnepre s hogy milyen volt a régi pataki diákok közt az összefartozandóság érzete, hogy mikor a sok gyaloglásban csizmája talpa levált, a jeges úton ment bandukolva jégtől vérzett lábakkal sírva, az öregektől biztatgatva, azok nem hagyták el, míg biztos fedél alá el nem helyezték. E régi, gyermekkori emlék elmondásakor mindig köny szökött szemébe.

Akadémiai tanulmányait ugyancsak Sárospatakon végezte s közben egy évig a mádi egyházban tanítóskodott s az eredményes vizsgáztatás után a német nyelv elsajátítása végett Lőcsét kereste fel. Tanulmányai befejezése után a segédlelkészi vizsgát Debrecenben tette le jeles eredménnyel.

Akadémista korában is sokat olvasott már s olvasmányairól Dr. Heiszler József szeretett tanárával el-elbeszélgetett, kinek jóemlékezetét haláláig híven őrizte.

A vizsgája letévése után Szinben, mint címzetes segédlelkész s nevelő működött 1869. augusztus 19-ig. E helyről a tornai egyházmegye a jabloncai egyházba rendelte be időtöltőnek s innen ugyancsak ily minőségben 1870. ápril havában Barkára rendeltetett. Ott kevés idő alatt annyira megnyerte a gyülekezet tetszését, hogy az lelkészül választotta, bár még 2-ik, vagyis lelkészsképesítő vizsgája nem volt. Ezen választást aztán az egyházmegye és egyházkerület, mint törvényeinkkel ellenkezőt, megsemmisítette. (E. k. jkv. 1871. tav. 72. sz.) Lelkészi szolgálat teljesítésére azonban továbbra is Barkán maradt s miután 1871. júl. 3—8. Sárospatakon a lelkészsképesítő vizsgát kitűnő eredménnyel letette (1871. nyári E. K. 29. jkv.) a barka—lucskai egyház lelkészül másodszor is megválasztotta, hol 1874. március 10-ig működött. Ekkor a szőlősi egyház választotta meg s egy év multán 1875. ápril 24-én pedig a szőlősi egyháztól nyert meghívást, ahol aztán egészen haláláig működött.

Negyven évvel ezelőtt Barka és Szőlősi is a világtól eldugott helyek voltak, hova ős és a tavasz idején az égi madarak s legfeljebb a sárospataki ünnepi diákok és supplikánsok jártak. Annak a félreeső, világtól eldugott népnek atyja, barátja, tanácsadója, sokszor ítélő bírása a pap volt. S az volt Péter József is. Feleségével Wladár Katalinnal, kit még szini segédlelkész korában választott magának, a szegénységgel-nyomorúsággal küzdőnek felsegítője, sok éhezőnek táplálója volt. Nemcsak a szerencsétlen sógornőt fogadta magához, az elhagyott papi árvát, de házuk baráti szeretettel nyílt meg barát, ismerős és ismeretlen előtt. Jól esett lel-

kének, ha a napi kérdésekről, a múltból, történelmi s egyháztörténelmi kérdésekről beszélhetett, vitatkozhatott. Horváth Mihály, Gracza, Rüstow magyar szabadságharc története úgyszólván a kisujjában volt. Ezek tanulmányozása folytán lelke előtt a szabadságharc tragikus hőse az árulás vádjától tisztán állott. E meggyőződésének kifejezést is adott. Kifejezést adott akkor, mikor a szabadságharcban résztvevő s az egyházmegyében hivataloskodó 5 pap és világi ember ellenkező álláspontot foglalt el. A későbbi mellőztetésnek ez is egyik oka volt. Mikor 1888-ban Görgei István, bátyja igazolására 1848/49-ből Élmények és benyomások c. három kötetes munkáját kiadta, Péter J. levélben kereste meg Görgei Istvánt, hogy ő szerfelett szeretné elolvasni azt a munkát, de szegény kalvinista pap levén, azt meg nem rendelheti. Görgei István szíves sorok kíséretében küldötte meg ajándékképpen mindahárom kötetet — mi fiatalabbak is már az ő szívességéből olvastuk.

Szerette a könyveket. Magának is volt elég szép könyvtára, de emellett a tornai ref. Egyházmegye papi s tanítói könyvtárának is ő volt a legszorgalmasabb olvasója. Ez a könyv-szeretet indította arra, hogy az 1878. évi ápril hó 24-én Perkupán tartott egyházmegyei gyűlésen, azon indítványt tette, hogy az egyházmegyei könyvtár szaporításánövelése helyett állítsassék minden lelkészi hivatalban könyvtár. (27. sz. jkv.) A mai parochialis könyvtár eszméjének egyházmegyénkben ő volt az első apostola.

Olvasni nem szórakozásból szeretett, hanem tanulmányozva. Egy-egy jó eszme, mit a Prot. Egyh. és iskolai lapok megpendítettek, nála termő talajra talált, s megvalósításáért az egyházmegyén minden követ megmozdít.

1874-ben indítványozza, hogy az egyházmegye évenkénti vándorgyűléseit szüntesse be s gyűléseit állandóan Tornán tartsa. Az egyházmegye bizottságot küld ki, mely az indítvány elejtésére tesz javaslatot. Ő azonban külön véleményt terjeszt be, de az indítvány így is elbukott. (1874. tav. jkv. 66.) Csak jóval később sikerült az egyik gyűlés állandósítása. Ma azonban alig van lelkész és egyház, mely mind a két gyűlés állandósítását ne kívánná. Majd kívánja az egyházmegyei határozatok összeállítását, hogy a fiatalabb lelkészek is megismerhessék statútumainkat. (1878. tav. jkv. 27. sz.) Sürgeti, hogy egyházmegyei özvegy-árva-gyámtár állítsassék. Az egyházmegye egy hét tagú küldöttséget nevez ki. (1878. tav. jkv. 27. 3.) Ez indítvány a lelkészek áldozatkészségéből meg is valósul s ma a gyámtár vagyona 15 ezer koronán felül van s öt lelkészözvegynek nyújt évenként 120—120 korona segélyt. 1890-ben indítványozza, hogy az Egyházkerület gyűlésére u. n. közpapok is küldessenek. (42. sz. jkv.) 1895-ben, hogy Lovass Sámuel esperesnek az egyházmegye lelkészei és tanítói síremléket állítsanak. (Tav. jkv. 31. sz.) E síremlék fel is állítatott. Ezzel az indítvánnyal mintegy expialta azon sértést, melyet a hosszú ideig espereskedett Lovass Sámuel ellen elkövetett, mikor a tíz éves tisztujítás alkalmával 1877-ben presbiteriumával Lovass Sámuelre, mint aljegyzőre szavaztatott.

Fodor György.

(Vége kör).

KÖNYVISMERTETÉS.

„Beszéd és imák háborúi alkalmakra“. 3-ik kötet. Összeállította Dr. Lencz Géza ref. theol. tanár a debreceni egyetemen. A tiszta jövedelem prot. irodalmi célokra fordítatik. Megjelent Debrecenben, a Hoffman és Kronowitz könyvnyomdája és könyvkiadóhivatala kiadásában. Ara?

(Folytatás).

„A tények predikálása“, D. Dr. Kirms után németből Csűrös József. — Ezt sokkal szebben, ügyesebben s mindenesetre magyarosabban dolgozta már át Gergely Károly az „Igehirdetőben“. Erre hát nem is vesztegetünk sok szót, csak annyit, hogy így, ilyen átdolgozásban kár volt ide is felvenni.

„Krisztus itt és itt és ott“, Gerhard Tolzien után Futó Zoltán. Hittel, erővel, meggyőzéssel, megnyugtatóssal és vigasztalással teljes, szép beszéd, jó beszéd volna különben, ha mindjárt témájának külső formája nem lenne a tárgy s általában az egyházi beszéd szent komolyságához kissé szokatlan és illetlen. „Krisztus itt és itt és ott!“ Hiába! nem tehetek róla, de nekem már megpillantásakor az a bizonyos Figaró jutott eszembe. Pedig ettől eltekintve — ismétlem — elég tökéletes beszéd és különösen mint háborúi az, mert amit eddig még egyetlen ilyen beszédben sem találtam e kötetben: a háborúnak a bibliából és a Krisztussal való igazolását, ebben — röviden bár, de elég meggyőzően — ez is felfedezhető. Tartalmában, kidolgozásában egyaránt megfelelő.

„Elmulás — megmaradás“, Incze Lajos. Nos, itt van egy beszéd, amely látszólag egészen a szónoki műalkotás szabályai szerint készült. Sajnos, csak látszólag, mert még külsejében is rettenetesen aránytalan, annyira, hogy voltaképpen a bevezetés maga az egész beszéd s a részelés csak függelék. Óriás alap, kicsi, derék és semmi tetőzet.

„Keresztelő János mennyországa“, Jánossy Zoltán. Jánossy Zoltánról tudjuk, hogy kemény fej, erősen logikus agy, telve eszmékkel, elvekkal, gondolatokkal s emellett nagy, széleskörű, gazdag olvasottsággal, mit ügyesen és sikeresen fel is tud használni a maga igazainak bizonyítására. Csak ebben az egy beszédben is — a biblián kívül — tíz különféle szerző művéből citál. És mind találóan alkalmazva. Iránya, nyelve is erőteljes, hatásos. Mind olyan tulajdonok, amelyek megnyerik, meggyőzik, szinte magukkal ragadják a hallgatót. Az olvasót azonban már nem. Mert ennek van módja, ideje az olvasottak fellett való mélyebb gondolkodásra, az előnyökkel szemben a hiányok meglátására. Arra, hogy Jánossy a bizonyításban nagyon egyoldalúan jár el. Ebben a beszédben legalább, ahol a társadalomnak egymással szembeállított két osztálya közül csak a gazdagoknak látja minden hibáját, bűnét, gonoszságát; a másikat: a szegényeket pedig úgy állítja be, mintha ők mindnyájan teljesen tiszták, ártatlanok volnának, minden legkisebb hiba nélkül, akiket amazok minden jog, törvény és igazság ellenére, sőt egyenesen törvényes védelem alatt egyszerűen kiuzsoráznak, kiszipolyoznak. Hát van így is, tagadhatatlan. De van úgy is, hogy a szegény maga szerzi magának a nyomort. Hogyan? Ezt fejtegetni itt éppen nincs helyén, de a a tisztán s elfogulatlanul néző látja, tudja ezt is. Ám az ilyen eljárásnak semmiképp sem lehet más következése, mint a társadalom különböző osztályai

között ügyis meglevő éles ellentéteknek még élesebb kihegyezése, az egymás iránt való mérges gyűlöletnek még inkább való elmérgesítése. Ez pedig sehogy sem lehet a predikátornak sem célja, sem feladata. Ellenkezőleg, őh éppen ellenkezőleg! Ezt követhetik talán az ebből élőködő, úgynevezett socialisták, a kálvinista predikátor sohasem, mert így a mennyország, a Keresztelő János mennyországa sem fog az égből a földre alászállani sohasem. Az elő- és utóimádság szorosan tárgyias, tömör és a mennyországot, a beszéd nélkül, hozzánk sokkal, de sokkal közelebb hozó.

„Aki én utánam akar jönni, tagadja meg magát!“ Estéli istenitiszteletre előimával, Jancsó Lajos. Az imádság!... nem imádság szoros értelemben, hanem egy hálátelt szívnek elég eleven buzgósága Isten előtt megnyert kegyelmeért és nyerendő segedelmeért. A beszéd!... nem egyházi beszéd szoros értelemben. Kevés benne a logika, a sorozatos következtetés, hanem annál gyakoribb aztán az át meg átugrálás egyik tárgyról a másikra. Imé hová vezet a jól átgondolt tervezet nélkül való építkezés! Aztán azt sem lehet kitudni, miért ez éppen estéli istenitiszteleti beszéd.

„Az imádkozás gyümölcse“, Kájel István. Mikor rápillantottam e beszédre, jóleső érzés boldog reménysége töltött el. Ime egy igazi egyházi beszéd! Sokat ígérő. Hogyne! a szövegből elvont téma és propositió, helyes, arányos beosztással. Aztán olvasgatni kezdtem és meglepett a csalódás. A téma nem téma. Az imádkozásnak nem lett gyümölcse, hanem lett maga az imádság: „mérleg.“ Nos, engedjünk! legyen mérleg. De újabb csalódás, mert — ugye bár, a mérleg semmit sem közöl velünk, hanem csak mutatja az egyensúlyt, az igazságot. Dehát jó! A mérleg-imádság közli velünk az Istennek békességét? Dehogy közli. Ebben a beszédben legalább mentől kevésbé közli és végül is, ami keveset nyerünk is belőle, nem a mérleg adja, hanem az imádság gyümölcseként kapjuk azt is. Aztán a mérleg nem is őríz meg semmit. Megmutatja az egyensúlyt és elvégezte feladatát. Hanem az imádság gyümölcse, az igenis lehet a szívnek, a gondolatoknak erőssége. A szöveg szerint is. S az imádság nem pusztán jajveszékélés, sopánkodás, kétségbeesés, hanem valami más is. — Céltévesztett biz' ez az egész beszéd.

„A mi segítségünk: az Isten igéje“, Kiss Ernő. Úgy neszelem: Kiss Ernő egészen fiatal ember lehet. Nem ebből az írásából sejtem ezt, mert ez — bizony mondom — becsületére válnék meglelt korúnak is; hanem onnan gyanítom, hogy nevét ekkoráig még nem olvastam sehol. Már pedig, aki ilyen ügyesen tudja gondolatait egymásba szőni és azoknak nem cifra, de szép, ékes ruhát adni, az lehetetlen, hogy valamely téren a világ előtt is ne mutatkozott volna. És ha ez a sejtésem való, akkor csak előre az Isten nevében! Csupán annyit, szelíd figyelmeztetésül neki, hogy a választott szöveg ne legyen csak mottó, hanem legyen olyan, hogy abban bennfoglaltassék az egész beszéd gondolatmenete. És ha erre kevés egy bibliai vers, vegyen fel kettőt, vagy többet. Itt most fel kellett volna vennie egészen 8-at, mert „itt a vég.“

„Nehémiás az igaz hazafi“, Kiss József. Szélesebb alapon nyugvó írásmagyarázat, de így is igaz, okos beszéd. Nem kertel. Egyenesen, őszintén feltárja mindazon visszaéléseket, melyekkel egyes aljas

önhaszonlesők a világháború által mintegy természetesen bekövetkezett nehéz viszonyokat önzően, szívtelenül, a mások egyenes kiuzsorázásával a maguk javára használják ki. S ezzel hazafiatlanságuknak adják nyilvánvaló bizonyosságát, ellentétben Nehémiással, az igaz hazafival, akinek bátor, lelkes fellépése egészséges állapotot teremtett a fogságból hazatért küzdő zsidók között. Ez az eleven, bátor, lelkes, mélyen érző szívvel, ügyes tollal megírt beszéd is alkalmas arra, hogy teremtsen ma is egészséges állapotokat az erkölcsi betegséggel terhelt lelkében.

Buzi Márton.

(Folyt. köv.)

IRODALOM.

* **A sárospataki ref. főiskola Értesítője** az 1915/16. iskolai évről. Összeállította: *Rohoska József* akad. és közigazgató, *Ellend József* gimn. igazgató. LX. évfolyam. Sárospatak, főiskolai nyomda, 223. l. — Főiskolánk értesítője július 22-én kikerült a sajtó alól s július 27-én szétküldetett helyben és vidékre, hogy az iránta érdeklődőket mind a lefolyt iskolai év életéről, munkálkodásáról értesítse, mind a jövő iskolai évre vonatkozó adatokról informálja. Állandó rovatai a rendesek, a szükséges tudnivalókat a szokott terjedelemben közli, ellenben ezúttal sem székfoglaló értekezés, sem emlékbeszéd nincsen benne. Talán mondanunk is fölösleges, hogy mindkét igazgató jelentésében bővebb helyet foglal el a hadi állapotnak főiskolánkra gyakorolt hatása, a bevonult tanárokról, tanulókról való emlékezés s az elesett tanítványok elsiratása; hasonlóképpen részletes beszámolás olvasható a 201—204. lapon a lapunkban közzétett vezércikk hatása alatt a tápintézetre magánosok és gyülekezetek részéről történt nemes adományokról, — ez adományok összege pénzértékben: 5374.80 K. A tápintézeti és ösztöndíj-jótéteményekre fölvelt ifjak névjegyzéke zárja be az Értesítőt.

* **Bölcsészettörténet.** Irta: *Dr. Horváth József*. I. kötet. Az ókori filozofia története. Pápa, 1914. A „Ref. Egyház Könyvtár” X. kötete. XI+816 l. 8°. Ára: ? — A magyar filozófiai irodalom eddigelő két részletesebb bölcsészettörténeti művel rendelkezett, u. m. Domanovszky Endre 4 kötetes és Lewes 3 kötetes bölcsészettörténetével, azonban mindakettő több fogyatkozással volt teljes. Így mindakettő elavult, mert mindakettő több mint 40 évvel ezelőtt jelent meg s így messze elmaradt a modern bölcsészettörténeti kutatás újabbban feltárt eredményeitől; továbbá, míg a Domanovszky műve minden terjedelmessége mellett is csonka, mert csak az újkor küszöbéig ér, addig a Lewes-féle mű, mint fordított munka, egy angol s ott is egy pozitivistá gondolkodású író szemüvegén át nézi és ítéli meg a bölcsészettörténeti fejlődését. Ily körülmények közt az egész magyar tudományos és közelebbről filozófiai irodalmat nagy hála rá kötelezte a Ref. Egyház Könyvtár érdemes szerkesztője, midőn Horváth J. pápai theol. akad. bölcsészettanárt — aki bölseleti s közelebbről bölselettörténeti írói hivatottságának már eddig is annyi meggyőző jelét adta, — fölkerlte egy tüzetes bölcsészettörténet kidolgozására s művének I. kötetét még 1914-ben közre is bocsátotta.

Horváth ókori bölcsészettörténete mind a Domanovszky, mind a Lewes-féle művel szembevetve jóval felülmúlja terjedelemben tekintetében, vagyis ezidőszent a legterjedelmesebb bölcsészettörténeti mű magyar nyelven. Második jellemző vonása, hogy elejétől-végig az eredeti görög, illetőleg latin források alapján készült s csak a kisebb jelentőségű filozofusoknál fordult a böles. történeti feldolgozásokhoz; harmadik, hogy minden ízében modern munka, amely mindenütt számba veszi, felhasználja mind az egyes szaktudományok (pl. a matematika, astronomia, fizika), mint a bölcsészettörténeti vizsgálódás legújabbban feltárt eredményeit s ehhez képest nem egy ponton eltér az eddigi közkeletű felfogásoktól. A mű a görög bölselet legrégibb kezdeteitől, Thalesztől az athéni filozófiai iskoláinak Kr. u. 5:9-ben történt bezárásáig a görög filozofia egész történetét felöleli s mindenütt egyforma odaadással, részletességgel, gondnal tárgyalja; ezzel kapcsolatban a római filoz. törekvéseket is ismerteti, ellenben a keleti népek bölseleti felfogásának vázlatos ismertetését a következő kötetben fogja nyújtani. A munka fejezetei: Bevezetés (a bölcsészettörténet feladata, részei, időszakai, forrásai stb.), A görög filozofia kezdetei, A természetfilozofusok, A szofisták, A nagy filozofusok és iskoláik (Sokrates, Platon, Aristoteles és a hozzájuk csatlakozó iskolák), Az eudaemonistikus rendszerek (a stoikusok, epikureusok és skeptikusok), Eklektikus irányok, a rómaiak filozófiája, Theozofia. Előadása az általános korviszonyok rajzolása mellett az egyes szaktudományok állapotára is mindenütt kitér s az egyes gondolkodókat mindenütt a magok művelődéstörténeti föltételei közt mutatja be; szinte kézzelfoghatóan feltűnteti, hogy a tudományos ismereteknek minden gondolkozónál micsoda részök volt világnézete kialakulásában, fölépítésében. De épenúgy tanulságos és mélyenjáró az egyes gondolkodók erkölcsi fölfogásának ismertetése, úgyhogy e mű olvasgatása nemcsak látókörét fogja olvasóinak szélesbíteni, hanem szellemét is megtermékenyíteni. Platon és Aristoteles rendszerének ismertetése (85, 94 l.) maga egész monografia. Előadásai mindenütt világos, egyszerű, minden mélyebb szakismeret nélkül érthető és élvezhető. Bizonyára e műnek is vannak foltjai, fogyatkozásai, hiszen emberi munka nem lehet tökéletes, de azok felsorolását bizzuk a szakfolyóiratokra, s ahelyett, hogy zsörtölnödnénk, inkább örüljünk annak, amit kaptunk. Adja Isten, hogy szerzőnk a bölcsészettörténetének további korszakait is ugyanily alapossággal, hozzáértéssel és részletességgel tárgyalhassa! ha a még a hátra levő nagy anyag nem fér el egy kötetben (az Előszó még egy kötetet ígér), hát minden olvasója szívesen beleegyezik, ha két kötetet szentel is tárgyának. A mű nagy fontosságánál fogva megérdemelné, hogy könyvkereskedői forgalomba is bocsáttassék.

* **A sárospataki m. kir. állami elemi népiskolai Tanítóképző-intézet XXX. Értesítője** az 1915—16-ik évről (47. illetve 59. tanév.). Szerkesztette *Hodossy Béla* igazgató. Sárospatak, 1916. 8 r. 62 lap. — Hat szakaszban tárgyalja a múlt iskolai év történetét. Az I-ben kegyeletos emlékezés van Folenta Lajos tanárról, aki Csurgóról helyeztetett át Sárospatakra, de nem foglalhatta el állását, mert a harctérre kellett mennie. Galiciában történt megsebesülése következ-

tében 1915. június 23 án Munkácson hősi halált halt. A II—III. szakasz az intézet állapotáról és működéséről ad képet. A növendékek száma 70 volt, vallás szerint ref. 32, r. kath. 31, g. kath. 3, ág. hitv. ev. 1, izr. 3. Ingyenes volt 8, féldíjas 23, segélyes 2, teljes fizető 35. segély nélküli beljártó 2. — A teljes fizetők decemberig 34 K-t, (31 K köztartási és 3 K lakásdíj) fizettek, decembertől a havi költség 10 koronával emelkedett. A jótékony célú gyűjtések eredménye: a tüdőbeteg katonák részére 1946, karácsonyi szeretet adományra 50, a bolgár vörös kereszt javára 30, a Kárpát-ünnepek jövedelme 231 K, összesen 330.46 K. Ezekon kívül a növendékek gyűjtöttek 562 drb. postai hadibélyeget és 20 kgr. szederlevelet. A IV. szakasz a tanítóképzésről, az V. a gyakorlóiskoláról, a VI. az előkészítő tanfolyamról szól, melyen 27 növendék nyert oklevelet. A VII. szakasz a jövő évi tudnivalókról szól.

* **A magyar nemzet történeti joga hazánk területéhez a Kárpátoktól le az Adriáig.** Írta: Dr. Karácsonyi János, a M. Tud. Akadémia rendes tagja. Nagyvárad, 1916. Szent-László-nyomda r.-t. kiadása 160 l. Ára 3 kor. — Több, hazánk területén nagyobb számmal együttélő nemzetiség (pl. oláhok, tótok, szerbek) azzal dicsekszik, hogy ők régebbi lakók itt a magyaroknál, a honfoglaló magyarok erőszakkal győzték le, üzték ki őket jogos tulajdonukból — s efféle állításokkal igyekeznek irredentista törekvéseiket igazolni. E tanulmány szerzője művében feladatúl tűzte maga elé, hogy a történeti források világánál kimutassa: micsoda népek laktak ezt a földet és a szomszédos területeket a honfoglaláskor, a IX. század vége felé? hogyan ment a honfoglalás végbe? és mikor, mily körülmények közt vándoroltak be az egyes nemzetiségek Magyarországra? Ami az első kérdést illeti, fejtegetéseiből kitetszik, hogy a honfoglalás sine laesione iuris alieni ment végbe, mert 890-ben egy nemzet sem tartotta birtokában az egész országot, csak a Frank-birodalom terjedt ki a nyugati részekre (Savia, Pannonia superior) és a régi Morvaország az északnyugati részekre (a Morva- és a Garam-folyók közt), de ezek sem bírták a kezükön levő részeket száz év óta s így az elévülés jogaira nem hivatkozhatnak. Az ország legnagyobb része azonban pusztá és lakatlan volt. Először 892-ben Arnulf császár hívta be segítségül a morva-szlávok ellen a magyarokat az országra; 4 év múlva a szükség kényszerítette őket arra, hogy az országot elfoglalják: 895-ben a németekkel együtt a morvaszláv birodalomnak vetettek véget, majd a következő évben a bajorokat is kiszorították Pannoniából s így a honfoglalást befejezték. Ha a mai nemzetiségek közül egyik sem lakott a honfoglalás idején ez országban, kérdés: hogyan, miért és mikor költöztek be az egyes nemzetiségek Magyarországra? A tótok, akik most északi és északkeleti Magyarországon oly tekintélyes számmal laknak, a XII—XIII. század folyamán lassankint vándoroltak be az Odera és a Morva felső völgyeiből s mint ilyenek gyökeresen különböznek azon morva-pannon szláv népektől, amelyek a honfoglalás idején itt laktak s uralmukat veszítve lassankint a magyarságba beolvadtak. A tótok nyelvüket, nemzetiségüket csak a bevándorlás által mentették meg, mert honn maradt testvéreik Sziléziában a német, Morvaországban a cseh nyelvet vették fel. Így tehát

történelmi hazugság az az állítás, hogy ők Szvatopluk ivadécai. Hasonlóképpen mese, történelmi tévedés, mintha az oláhok hamarabb itt laktak volna, mint a magyarok, t. i. Kr. u. 105 óta s mintha ők Trajan gyarmatosainak ivadécai volnának és a magyarok egyszerűen leigázták őket. Mindebből egy szó sem igaz; 260-tól 1208-ig egy szó sem esik a történelmi okmányokban, vagy archeologiai leletekben, vagy a helynevekben oláhokról; az oláhok csak 600 körül költöztek át Itáliából Thessáliába, 983-ban a Rhodope-hegységbe, 1186 után s különösen 1208—13-ban a Duna balpartjára. Erdélyben az Oltvidéken 1208-ban jelennek meg először, a többi vidékeken 1241 után. Ami Horvátországot illeti, a Dráva és Száva közének keleti fele a középkorban közvetlenül Magyarországhoz tartozott és sohasem volt Horvátország része, nyugati fele (a középkori Szlavonia) eredetileg a német birodalomhoz tartozott és 1082-ben hódítás útján jutott a magyar koronához s habár bizonyos autonómiát élvezett, de minden jogait a magyar királytól kapta; végül a régi Horvátország (a déli hegyvidéken) a X. században horvát hercegek alatt állott, de 1091-ben László király elfoglalta és a magyar koronához csatolta, így tehát szó sem lehet arról, mintha a horvátok csak bizonyos föltételek mellett magok hódoltak volna meg s mintha Kálmán király horvát királylyá koronáztatta volna magát. A horvátok is, miként a tótok, csak Magyarországhoz való csatlakozásuk által mentették meg nemzetiségüket, vallásukat, kultúrájukat. A szerbek még későbbi bevándorlók Magyarországon, bevándorlásuk a XV. század közepén kezdődött, nagyobb mértékben a XVI., XVII. s XVIII. században ment végbe; mint határőrök telepítették le s mint ilyenek különböző kiváltságokkal ruháztattak fel. A ruthének a XIV. században kezdtek Galiciából a Kárpátok déli oldalára beszivárogni, de bevándorlásuk századokon át tartott. A német gyarmatosok, akiknek a magyar nemzet ipar, kereskedelem és művelődés tekintetében a legtöbbet köszönhet, a XII. század közepén, majd a XIII. és XVIII. században vándoroltak be. A két utolsó fejezet a kisebb és az eltűnt nemzetiségekről (vendek, bolgárok, örmények, albánok stb. — kabarok, kunok, tatárok stb.) szól. A szigorú történeti alapon nyugvó, a legújabb archeologiai és nyelvtörténeti kutatások, valamint történeti forráspublikációk eredményeit felhasználó munka megérdemelné, hogy egyfelől németre fordítva az egész tudományos világ helyes informálására szolgáljon, másfelől pedig itthon, az egyes nemzetiségek nyelvére lefordítva, közöttük minél szélesebb körben terjesztessék.

* **A sárospataki községileg segélyezett, nyilvánossági joggal felruházott magán polgári leányiskola X. évi Értesítője az 1915—16-ik iskolai évről.** Összeállította Körmendy Ilona igazgató. Sárospatak, 1916. 8 r. 20 lap. — Ez Értesítő elején az intézet első tíz esztendői működéséről szóló visszapillantás olvasható. Ebből kitűnik, hogy ez intézet létjogosultságát, szükségességét a tíz évi szép fejlődés, erősödés teljesen igazolta. Eleinte a növendékek száma csak 24 volt, a múlt iskolai évben pedig már 84. Elismeréssel szól a visszapillantás mindazokról, akik az intézet fejlődését előmozdították. Az intézet jótékony célú adományai, illetőleg gyűjtései a múlt isk. évben: a sebesült katonák javára 62 K, a Kárpáti falvak

újraépítésére 335 K; a Hadsegélyző Hivatal részére 69 kg. fonalat dolgozott fel az intézet. Az Értesítő közli a jövő tanévre vonatkozó tudnivalókat, a tantervkülönbözeti felvételi vizsgálat tananyagát, s végül a tankönyvek jegyzékét.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Lapunk 30-ik száma**, július 23-án, nyomdai akadályok miatt nem jelenhetett meg s így most kettős számot adunk.

— **Gyászhir.** *Avasúvárosi id.* Kovách Géza gecsei földbirtokos, egy viruló népes család feje és gondviselője, f. hó 18-án élete 64-ik évében szívinfarkus következtében Beregszászban váratlanul elhunyt. Marton János kántársunk apósát gyászolja az elköltözöttben, akinek síri nyugalma legyen csöndes!

— **Tanárválasztások.** Dr. Trócsányi Dezső, a miskolci ref. főgimnázium h. tanára, főiskolánk volt tanítványa a kunszentmiklósi, — Bujk Béla sárospataki főgimn. h. tanár a szászvárosi főgimnáziumhoz rendes tanárrá választatott.

— **Kitüntetés.** A király, az ellenség előtt teljesített kitűnő és önfeláldozó szolgálatai elismerésül Horkay Lajos kistráskai lelkésznek, egy honvédelmi lovasosztálynál beosztott tartalékos s.-lelkésznek a lelkési érdemkereszt 2. osztályát a fehér-vörös szalagon adományozta.

— **Lelkészválasztás.** A szomotorbodrogvécsi ref. egyházközség Vitkay Bertalan báji segedlelkészt meghívás útján egyhangúlag lelkészévé választotta. A szép választáshoz gratulálunk.

— **Kollokviumi és vizsgálati rend** a sárospataki theol. akadémián és a tiszáninneni egyházkerületen az 1916—17. iskolai év elején. I. A theol. akadémián: szept. 1—2: jelentkezések pótkollokviumokra a dékáni hivatalban. Az elmaradtak kivétel nélkül jelentkezni tartoznak. — Szept. 3: a pótkollokviumok beosztása. Szept. 4—8: pótkollokviumok az I—IV. évekkel. Szept. 9: beiratkozás az I. félévi előadásokra. Szept. 11: írásbeli alapvizsgálat. Szept. 12—14: szóbeli alapvizsgálat. — II. Az egyházkerületen: Szept. 16: Az I. vizsgások zárthelyi írásbelije. Szept. 18: a II. vizsgások zárthelyi írásbelije. Szept. 18-tól mindkét vizsgások szóbeli vizsgálata. Ezek az utóbbi vizsgálatok is Sárospatakon tartatnak meg.

— **A Radácsi György-alapítványra** egy névtelen halás tanítvány 50 K-t küldött. Az alapítványra eddig ez összeggel együtt 310 K gyűlt össze.

— **Főiskolánk fentartási alapjának** céljaira Andrássy Kálmán bűji ref. lelkész, tiszántúli egyházkerületi tanácsbíró 1000 K értékű értékpapírt küldött R. Gy. theol. tanárhoz írott leveléhez csatolva. A kiváló lelkésznek, főiskolánk nemes lelkű, igaz barátjának és jóakarójának e cselekedete újabb jele az ő fenkölt, magasan járó gondolkodásának és nagy célokért hevülő szívének.

— **A Kálvin-Szövetség** augusztus 15-től 18-ig négy napra terjedő konferenciát rendez a lelkészek számára Losoncon. Ez alkalommal is az a szándékunk, hogy konferenciánk bizalmas, meghitt, baráti jellegű legyen. Epen ezért csakis olyanok jelentkezését kérjük, akik az előadások és megbeszélések mindegyikén részt akarnak venni. A részvétel díjta-

lan. Kedvezményes árú vasúti jegyekről gondoskodunk. Az elszállásolásokról úgy gondoskodunk, hogy legyenek díjtalan szállások magánháznál s legyenek mérsékelt árú szállodai lakások. Az ebéd- és vacsoraétkezés közös lesz, az egyik losonci szálloda külön helyiségében, ennek díja összesen, naponként fizetendő 5 korona. Az értekezlet jó idő esetén a losonci fürdő kies parkjának nyári helyiségében, kedvezőtlen idő esetén zárt helyiségben tartatnak. A jelentkezések augusztus 5-ig küldendőek be a ref. lelkeszi hivatal címére Losoncra. A jelentkezések alkalmával jelezzék a konferencia résztvevői, hogy hol óhajtanak szállást: magánháznál? vagy szállodában? Kérjük lelkésztársainkat, szíveskedjenek a jelentkezés alkalmával nyilatkozni, hogy a konferencia programját illetően van-e valami kívánságuk? Miféle témák fölött szeretnének megbeszéléseket, eszmecsereket tartani? A konferencia részletes programját az erre vonatkozó kívánságok, vélemények beérkezése után fogjuk véglegesen megállapítani és közzétenni. Atyafiságos üdvözlettel a Kálvin-Szövetség.

— **A Foncière adománya** egy egyházközségünknek. A Foncière Pesti biztosító társaság a hevesi ref. egyházközségnek rombadőlt épületei megújítására 100 kor. segélyt adományozott.

— **A mezőlaborci ref. templom** építésére, mint dr. Tüdös István püspöknek a *Lelkészegegyesület*-ben közölt kimutatásából látjuk, június 30-ig 39,337 korona 16 fillér gyűlt össze.

— **A Hármas Kis Tükör**, Losonczy (Hányoki) István híres és annak idején országsszerte elterjedt könyve most 150 éves. A Kis Tükör a Szent História társaságában 1766-ban jelent meg. Országos hatásáról, kulturális jelentőségéről beszél a magyar paedagógia története. Dacára annak, hogy szerzője nagykőrösi kálvinista professzor volt, még kath. iskolákban is sok helyütt alkalmazták.

— **A Prot. Árvaegylet választmánya** Kovácsy Sándor ny. min. tanácsos, elnök vezetésével tartott legutóbbi gyűlésén Brocskó Lajos igazgató előterjesztésére 30 árvát vett fel növendékül a Prot. Orsz. Árvaházba, akik között 9 hadiárva van; azonkívül családoknál elhelyezett árvák eltartására 6860 K-t, Kéler Terézia alapítványának évi jövedelméből — most először — volt növendékek továbbképzésére 7080 K-t szavazott meg. A választmány elhatározta, hogy az árvaház mostani növendégeit a mostani nyári szüniődre ismét Zebegény községbe telepíti, ahol 1892. óta nyaralnak. Az egylet jótéteményeit jelenleg 183 árva élvezi, akik között 35 hadiárva van.

— **A bodrogi ref. lelkészértekezlet** július hó 11-én tartotta meg ez évi összejevetelét Királyhelmeceken nagy érdeklődés mellett Keresztúry József elnöke alatt, Bálint Dezső esperes és még számos lelkész és világi vendég jelenlétében. Verebelyi Dezső szép imádsága után az elnök hosszabb megnyitó beszédében egyházi életünk sok fontos kérdésére, számos orvoslást igénylő betegségére mutatott rá. S értekezletünk részint az elnöki megnyitótan, részint egyes tagok által felvetett javaslatok alapos megvitatása után, a következő említést érdemlő kérdésekben foglalt állást: 1. Mint emberek, mint keresztyének, mint hazafiak s mint a Krisztus egyházának hivatalos szolgálói kérünk békét a világnak a szeretet, a békeesség fejedelmének, a Krisztusnak nevében. 2. Aggódva látjuk, hogy népünk, melyet az átkos, bü-

nős „egyke“-rendszer is sok helyen sorvaszt, egyre jobban befolyása, úgyszólván hatalma alá kerül a szapora, élelmes, önző üzereknek. Különösen pedig most a háború alatt ez üzerek ügyességgel, fortélyal, óriási mértékben kibúvnak a frontszolgálat alól s így számbelileg is megkíméltetnek, anyagilag pedig vagyonukat a háború alatt megsokszorozzák; a minépünk életerős eleme ellenben nagy részben elpusztul a véres küzdelemben. Értekezletünk már csak e miatt is sürgős szükségét érzi, hogy mindent elkövessünk a nemzetrontó, bűnös „egyke“-rendszer elfojtására népünk körében s hogy a szövetségi észme minden tehetségünkkel propagáltassék. 3. A lelkészválasztásoknál újra meg újra mutatkozó sok visszasság, visszaélés láttán, kéri értekezletünk a fokozatos felsőbb hatóságokat: hassanak oda, hogy lelkészválasztási törvényünk a gyakorlati életnek megfelelőleg sürgősen módosíttassék, szigoríttassék. A lelkészválasztás jogát azonban a gyülekezetek kezében óhajtjuk hagyni, mert *kinevezési rendszer — bármiféle formájában — reform. egyházunk demokratikus szellemével homlokegyenest ellenkezőnek.* 4. Felterjesztést tesz értekezletünk a fokozatos egyházi hatóságokhoz, hogy mindent kövessen el egyetemes egyházunk az irányban, hogy a lelkészi alapfizetés a korpótlék fenntartása mellett 2400 koronában állapíttassék meg. 5. A lelkészi özvegyek és árvák siralmas helyzetének orvoslása végett szintén felterjesztéssel él értekezletünk. 6. A sárospataki főiskola ügyei szóba kerülven, jónak látná értekezletünk, ha a gazdasági választmányban egy gazdasági szakelőadói állás szerveztetnék, aki minden idejét a főiskola gazdasági ügyeire s egyúttal a konviktusra fordíthatná. Ezek után Máté Gyula olvasta fel az értekezlet volt elnökének: Ölbey Janosnak élvezettel hallgatott, hű, kedves életrajzát. S végül Karázy Benő értekezett „Jézus személyisége a XIX. század kulturproblémái között“ címmel a tőle megszokott alaposággal. i. b. d.

— **Értesítés.** „*En vagyok a feltámadás és az élet*“ c. sajtó alatt lévő temetési beszédek előfizetőit tisztelettel értesitem, hogy nyomdai nehézségek miatt kötetem csak aug. hó végén jelenik meg, kérem tehát szíves türelmüket. Az ígért 50 beszéd helyett 60-at adok a következő beosztással! I. gyászbeszédek gyermekek felett; II. fiatalok felett; III. közepkorúak felett; IV. öregek felett; V. hősi halált haltak felett; összesen 60 beszéd 16 imádsággal. Függelék gyanánt adok 5 önállóan használható temetési imádságot. Valamennyi darab elő- és utófohászszal van ellátva. Az előfizetési határidőt meghosszabítom aug. hó 20-ig; akik eddig jelentkeznek, azoknak az előfizetési áron, 4 K-ért küldöm meg a kötetet, melynek bolti ára 5 K. lesz. Tisztelettel vagyok: Cserépfaluban, 1916. július 15. *Pósa Péter* ref. lelkész.

— **Vilmos császár szavai.** Vilmos császár a nyugati fronton maga köré gyűjtötte az evangélikus tábori lelkészeket és több mint fél óra hosszáig elbeszélgetett velük. A császár többek között ezeket mondotta: „A kiválasztódás idejét éljük. A világháború elválasztja a korpát a buzától. Önöknek, uraim, az a feladatuk, hogy azon munkáljanak, hogy a német nép megtanuljon önmagára eszmélni és ezt a kort a megpróbáltatások idejének tekintse. Az életben is fel kell ismerni a megpróbáltatásokat. Gyakorlati keresztyénségre van szükségünk, életünkhöz az Ur életéből kell példákat keresni. Az Urat csele-

kedetei és kinyilatkozásaiból ismerjük meg. Mily megragadó és regyszerű sokoldalú az ő személyisége. Csak alaposan kell vele foglalkoznunk, az Urall kell élnünk. Gondolják csak el, hogy ha az Ur egy pillanatban belépne az ajtón: Vajjon tudnánk-e a szemébe nézni? Nem sokat ér, ha nem teszünk egyebet, minthogy minden héten elsétálunk a templomba. Mindennap foglalkoznunk kell az Urall. Ő legyen életünk módjának mértéke. Határozzák el mindég, hogy az Ur szavait fogják megvalósítani a köznapi életben is. Az Ur személyét, aki most egészen bizonyosan íté a világ felett — mutassák meg nekünk. Hozzák Őt közelünkbe. Az lesz népünk legnagyobb nyeresége, hogy megértette: Az Ur nélkül semmire sem megyünk, mindig számolni kell véle.“ A császár ezután így folytatta: „Sokszor törtem már a fejem azon, hogyan lehetne segíteni az okoskodók és kritizálók szenvedélyén. Parancsokkal és törvényekkel való gyámkodások révén semmire sem lehet menni, a változásnak belülről kell jönnie. Kivülről ez nem jöhet. Belsőleg kell kiegyensúlyozottnak lenni, akkor a rossz napokban is súlyunk van és ami még nehezebb, a jó napokban is. Az a benyomásom, hogy azok az emberek, kik most a lövészárokban fekszenek, odahaza másmilyenek lesznek. Oktassák ki őket arra, hogy ami most agyukba és szívébe szállott, azt vigyék magukkal a jövőre nézve is.“ A császár büszke a hadseregére és népére. „Mi tagadás, ki kell mondani — folytatta — a mi népünk nagy, mert zúgolódás nélkül és anélkül, hogy szempillája rezdülne, síkra szállott egy nagy ügyért és ezért föl is áldozza magát. Ezt adta Isten a mi népünknek. Üdvözlőjék kint az embereket és öntsenek beléjük Istenbe vetett bizalmat és reménységet.“

— **Miniszteri rendelet a leány-középiskolákról.** A hivatalos lap júl. 26-iki száma igen terjedelmes miniszteri rendeletet közöl, a melyben a vallás- és közoktatásügyi miniszter értesíti a főigazgatóságokat, hogy ez év őszétől kezdve új típusu leány-középiskolákat szervez. A rendeleti uton életbeléptetett reform szerint az új leány-középiskolának a felső leányiskola négy alsó osztálya lesz a tagozata; e fölé épül a következő három típusu középiskola: 1. a felső leányiskola V., VI. és VII. osztálya; 2. a felső kereskedelmi leányiskola, három évfolyammal; 3. a leánygimnázium, négy évfolyammal. A felső leányiskolát gyökeresen megreformálja a miniszter; változik már a négy alsó osztály tanterve is; a három felső osztályban neveléstant, háztartást, gazdasági, kereskedelmi és jogi ismereteket is fognak tanítani. Némely felső leányiskolában egy évig tartó nevelőnői tanfolyamot is rendeznek, oly leányok számára, akik a felső leányiskola hetedik osztályát már elvégezték. A leánygimnázium is új tantervet kap; ezentul a növendékek a felső leányiskola IV. osztályából lépnek át a gimnáziumba, de lehetővé teszi a reform azt is, hogy polgári leányiskolából is át lehessen lépni a gimnáziumba. Az új felső kereskedelmi leányiskola szintén három évfolyamu lesz, mint az önálló női felső kereskedelmi iskola, de tanterve a felső leányiskolához jobban alkalmazkodik. Az iskolafentartó fogja megállapítani azt, hogy a felső leányiskola négy alsó osztálya fölé a felső leányiskola V., VI., és VII. osztályát szervezzék-e, vagy e helyett leánygimnáziumot, esetleg leány kereskedelmi iskolát szervezzenek? A felső

leányiskola VII. osztályának befejezése után az, aki akar, záróvizsgát tehet, a mely azonban nem kötelező. Azok, a kik ezt a vizsgát leteszik, átléphetnek a kereskedelmi akadémiába vagy a színművészeti akadémiába (a mit eddig is megtehettek a VI. osztály elvégzése után is), különbözeti vizsga útján átléphetnek a tanítóképző negyedik évfolyamába, sőt mint a miniszteri rendelet mondja, „új életpálya is nyílik számukra, a nevelőnői.” Mindezeket a reformokat három év alatt kell végrehajtani.

— **Két éve elmúlt** immár, hogy kitört és foly a nagy világháború s vér- és könnyözönnel árasztja el az egész földet s százezreit és millióit az erőteljes, életvidám, munkás ifjagnak és férfiaknak temeti korai sirba. De, úgy látszik, mindez a vér- és pénz-áldozat nem volt elegendő, s a háború gonoszlelkű felszítói, a középhatalmak legázolására törő angol, francia, orosz és olasz államfők, miniszterek és diplomáták, mintha egyáltalában nem volna lelkiismeretük, még mindig újabb meg újabb seregeket és százezreket küldöznek a biztos halálba. Ez irtózatosságon és becstelenségen láttára nincs más hátra, mint várni az isteni igazságszolgáltatás elérkezését; addig pedig: ora et labora!

— **Katonai előadások a középiskolákban.** A hadsereg-főparancsnokság felhívta a kormány figyelmét a középiskolákban tartandó katonai előadásokra. Átiratában hivatkozott arra, hogy a középiskolai ifjúság körében a hadsereg szervezetére, a háború eszközeire, a térkép-olvasásra és a hadviselés módjaira vonatkozó előadások rendkívül jó hatással lennének. A honvédelmi miniszter és a közoktatásügyi miniszter a hadsereg-főparancsnokság tervéhez máris hozzájárult s az intéző körök a középiskolákban tartandó katonai előadások tervezetét már meg is állapították. Az előadások főcélja az lesz, hogy azok csak az ifjúság érdeklődésének kielégítését, nem pedig a részletekbe menő katonai nevelést szolgálják s azokat tényleges vagy nyugdíjas tisztek fogják tartani, akik húzamosabb időt töltöttek a harc téren és akik tudásuk és tapasztalatuk révén a modern háború lényegét az ifjúsággal népszerűen meg tudják ismertetni.

— **Lemire abbé** francia politikus, képviselő, akit püspöke és a római egyházi hatóság 1913—14-ben megrendszabályozott, az egyházi funkciók végzésétől eltiltott, szülővárosának szocialista választói pedig Hazebrouk város polgármesterévé választottak, a lillei püspök útján folyamodványt küldött a pápához az excommunicatio megszüntetése iránt. A pápa, Flandria egyházi békéjének visszaállítása érdekében, kedvezően fogadta és intézte el a papképviselő folyamodványát s július 3-án Lemire már misézett; ugyanakkor lapja, a *Le Cri de Flandres* ellen való tilalmat is megszüntették.

— **A francia protestáns egyházak** tábori lelkészei felszólítást intéztek az egyes prot. egyházakhoz az egyesülésre, hogyha majd a háborúból hazakerülnek, ne ismét szétszakadozva folytassák munkájukat, emésszék erejüket és pénzüket, hanem az evangélium alapján közös erővel sorakozzanak Megváltójuk köré. A ref. egyházaknak jun. 27-én Párisban tartott közgyűlése elismeréssel és megindulással fogadta e felhívást és a békekötés utáni időre halasztotta az abban való határozást.

Irodalmi pályázat.

Az Egyházi Könyvtár-Bizottság pályázatot hirdet a 16—17-ik század Magyar Református Egyházi Irodalom-Történetének megírására. Mindazok, akik a pályázatban részt venni kívánnak, munkatervüket s egy kidolgozott fejezetet 1917. március 31-ig alulírt bizottsági elnökhöz küldjék be, szerző nevét tartalmazó zárt jelzés levél mellett.

Az első díjat nyert mű szerzője 500 korona tiszteletdíjban részesül s megbízást kap a mű kidolgozására, ívenként 64 korona íródíj mellett. A második legjobb munka szerzője 300 korona tiszteletdíjat kap.

Pápa, 1916. július 17.

Dr. Antal Géza,
biz. elnök.

Pályázati hirdetés tanítói állásra.

A *tarcavajkóci* ref. egyház pályázatot hirdet egy helyettes tanítói vagy tanítónői állásra. Fizetése 800 korona és lakás. Csak okleveles tanítók és tanítónők pályázhatnak. A pályázati kérvény augusztus 7-ig adandó be a *tarcavajkóci* ref. lelkész hivatalához, u. p. Rozgony, Abauj—Torna m.

EGY TÁBORI LELKÉSZ HARCTÉRI NAPLÓJA

Írta: PAPP GÉZA tábori ref. lelkész.

E gondolatokban és írói szépségekben gazdag naplójegyzetek egyaránt érdeklik a harcoló és beteg katonákat, a lelkészeket, a tanuló ifjúságot, általában a nagyközönséget. Méltó feltűnést keltettek azok előkelő fővárosi napilapokban. A derék szerző hosszú időn át teljesített tábori lelkészi szolgálatával, lelkesítő beszédjével tiszteletet szerzett mindenfelé, ugyanannyira, hogy *Jenő kir. herceg főparancsnok saját címerével és monogrammjával* ellátott gyűrűvel ajándékozta meg és megengedte, hogy ezt a háborús könyvét neki ajánlhassa. A könyv tartalma: Buzdító beszéd a katonákhoz ütközet előtt. — Buzdító beszéd a honvédekhez az Isonzó mellett. — Adventi imádság. — Levél a harcterről. — Fekete farsang. — Március idusán. — Őszi imádság. — Harctéri jegyzetek. — Tábori istentisztelet a doberdói fensikon. — Honvédtemetés az Isonzó partján. — Jéhu uralma. — A honvéd kötelességtudás.

A 160 oldalra terjedő 16¹/₂ és 10¹/₂ nagyságú zsebbe tehető könyvecskének bolti ára elegáns vászonkötésben I. kor. 80 fill. 10 drb. vételnél I. kor. 50 fill., 25 drb. vételnél I. kor. 40 fill., 50 drb. vételnél I. kor. 30 fill., 100 drb. vételnél I. kor. 20 fill.

Kapható:

Hegedűs és Sándor
protestáns irodalmi könyvkiadóhivatalában DEBRECENBEN.

SÁROSPATAKI REFORMÁTUS LAPOK

A TISZANINNENI REF. EGYHAZKERÜLET ÉS A SÁROSPATAKI FŐISKOLA KÖZLÖNYE.
MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

ELŐFIZETÉSI DIJ		Főszerkesztő	Felelős szerkesztő és kiadó	HIRDETÉSEK DIJA:	
Egész évre	12 Kor.	RADÁCSI GYÖRGY	DR. RÁCZ LAJOS	Egész oldal	32 Kor.
Félévre	6 „	Főmunkatársak:	DR. BUZA LÁSZLÓ	Fél „	16 „
		HARSÁNYI ISTVÁN		Negyed „	8 „
				Nyolcad „	4 „

TARTALOM: A király szózata a nemzethez. — Gombos Ferenc: Megismerhető-e Isten? (Vége). — Fodor György: Péter József (Nekrológ. Vége). — Soós Lajos: Falusi levelek. — Buzi Márton: Könyvismertetés. (Beszédek és imák háborúi alkalmakra. Folyt. köv.). — Irodalom. — Vegyes közlemények. — Pályázatok. — Hirdetés.

A király szózata a nemzethez.

A hivatalos lap, augusztus 1-i számának élén, a király következő kéziratát közli:

„Kedves gróf Tisza!

Második évfordulóját érjük azoknak a napoknak, amelyekben ellenségeink engesztelhetetlen erőszakte harcra kényszerített bennünket.

Mélyen fájjalom bár, hogy ilyen hosszú ideig tart az emberiségre súlyosodó nehéz megpróbáltatás, felemelő elégtétellel tölti el keblemet, ha arra a kemény tusára visszatekinlek, amely a monarchia megtörhetetlen erejébe vetett bizalmamat újra meg újra igazolja.

Az ellenséges túlerő folyton megújuló támadásait dicső szövetségeseinkkel vállvetve hőiesen visszaverő bátor fiaihoz méltón otthon is azt a lelkesült kötelességérzetet tanúsítja a nemzet, amely egyedül méltó a mai nagy és komoly időkhez. A győzelem kivívására irányuló egyetlen nagy elhatározásban egyesülve férfias elszántsággal hoz meg a dicsőséges és állandó béke kiküzdésére szükséges minden áldozatot. A haza javára szükséges rendszabályok helyes megértésével viseli el a gazdasági életnek a háború igényelte korlátozásait és hiúsítja meg ellenségeinknek a békés lakosság létének rendszeres veszélyeztetésére irányuló gonosz szándékait.

Szívem atyai együttérzéssel osztja meg minden egyes hívemnek olyan állhatatos lelki erővel viselt gondjait: a gyászt az elesettekért, a harcban álló szeretteink miatti aggodalmat, az áldásos békemunka megzavarását, az összes életviszonyok érzékeny súlyosbodását. De a mögöttünk levő két hadiév lélekemelő tapasztalataira támaszkodva teljes bizalommal nézek a lassanként kialakuló jövőbe abban a boldogító tudatban, hogy derék nemzetem valóban megérdemli a diadalt s a hívőnek avval a reményével, hogy az Uristen kegyelme és igazságossága nem fogja tőlünk a győzelmet megtagadni.

Szükségét érzem, hogy ezekben a komoly, de reményteli emléknapokban kifejezésre juttassam, hogy büszké örömmel tölt el a nemzetnek soha nem lankadó hazafiúi áldozatkészsége s hogy hálás

szívvel ismerem el a végleges sikert biztosító elszánt magatartást.

Megbizom önt, hogy ezt nevemben köztudomásra juttassa.

Kelt Bécsben, 1916 július hó 31-én.

Ferenc József s. k.

Gróf Tisza István s. k.

* * *

Miként a mi királyunk, Vilmos császár is szózatallal fordult a háború második évfordulója alkalmából népéhez. „Mélyen fájjalom — mondja a mi uralkodó — hogy ilyen hosszú ideig tart az emberiségre súlyosodó nehéz megpróbáltatás” s szíve „atyai együttérzéssel osztja meg minden egyes hívének állhatatos lelki erővel viselt gondjait”. Vilmos császár a még előttünk álló nehéz feladatokra mutat rá, „noha két háborús év borzasztó fürgetegei után minden ember szívében a béke verőfénye utáni vágy kezd éledezni.” Vilmos császár az első államfő, akinek van bátorsága hozzá, hogy kinyilatkoztassa nemcsak a saját népénél, hanem az egész emberiség körében éledező békevágyat; ő az első, aki meghallgatja népének szívedobbanását és nyíltan ki is mondja, amit lüktetéséből kihallott. Ha ő úgy érzi, hogy minden ember szíve esordúltig van a béke vágyával, akkor talán már nem tarthat sokáig a háború! Mindakét császár és király átérzi, mint kiáltványukból kitetszik, népének kétéves szenvedését s bár mindakettő teljes lelki készséggel végig akarja harcolni a reánk kényszerített nagy harcot: ime a béke vágya, óhaja is megcsendül már alkalmi nyilatkozataikban.

S a pápa is megszólalt ez alkalommal és maga elé bocsátva Róma gyermekeit, elpanaszolta előttük, ami szívet nehezé, szemeit nedvessé teszi. „Két év óta — mondotta — szenvedek, könyörgöm, imádkozom, de hiába!” — ezért fordult az ártatlan gyermekek útján Istenhez. Tovább imádkozik, úgy mond, hogy a vérengzésnek mielőbb vége legyen és hogy, miután az emberiség eddig csak Kain utódainak mutatkozott, adja Isten, hogy ezután méltó lehessen Ábel leszármazottjának nevére. Az isteni segedelem bizonyára kijelöli az ehhez vezető utat

Megismerhető-e Isten?

(A vallás-pedagógia köréből.)

(Folytatás és vége).

Ideje immár, hogy megfeleljünk. Mindenekelőtt kijelentjük, hogy feleletünk nem lesz olyan, amely egy csapásra kétségtelenné tenné a kérdező számára azt, hogy van Isten. Nem is tűzhetjük célul magunk elé azt, hogy Isten lételetét bebizonyítsuk kézzelfoghatólag azok számára, akiknek eddig nem volt okuk arra, hogy higgyenek Istenben. Ezt a dolog természete kizárja. Nem felejtjük el, hogy itt csak azt ismertük feladatunkul, hogy a keresztyénség Isten-ismeretét tapasztalatának fogjuk felmutatni. Az emberek elé akarunk állani és így szólni: ne gondoljátok, hogy nekünk nincs semmi tapasztalati, tudományos értékű alapunk arra, hogy Istenről beszéljünk. Mi nem levegőből vettük, hogy van Isten. Nem kikösködtük. Nem feltételezzük. Mi megismertük, megtapasztaltuk Őt.

Hogyan jutottak tehát a keresztyénség képviselői Isten megismerésére?

Saját élettapasztalataik felelete erre a kérdésre ez: Isten maga magát ismertette meg velük. Volt az életükben egy olyan fordulat, amelyben Isten meggyőzte őket önmaga felől. Képletesen szólva: Isten megmutatta magát nekik. Felismerték Isten jelenlétét a lelkük életében úgy, ahogy megelőzőleg nem tapasztalták azt. Egyszóval meglátták a láthatatlan Istent és attól kezdve ismerik Őt úgy, ahogy semmi más módon nem lehet megismerni és meggyőződve lenni róla. Sem a spekuláció, sem a predikálás, sem a Szentírás, sem Jézus Krisztus tanítása, sem a nevelés útján.

Ez a megismerkedés szükségszerűleg lélektani, pszichológiai jellegű tény. Ép azért nem esik azon megismerések körébe, amelyekkel a fizika foglalkozik. Épen azért lesz ez elsősorban csak azok számára valóság, akik átmentek ilyen lélektani élményen. Épen ezért nehéz, szinte lehetetlen leírni ezt a folyamatot. S ezért nem lehet ki sem beszélni és megértetni olyanokkal, akik hasonló lélektani tapasztalatokra nem tettek szert.

De ha ez az útja az Isten megismerésének, miért nem ezzel magyarázzák a keresztyénség szószólói az Istenről való meggyőződésüket?

1. Sokszor van úgy a lelki élet világában, hogy magunk sem tudunk úgy számot adni az élményeinkről, ahogyan egyedül volna az helyes. Iskolázottság kell ahhoz, hogy helyesen tudjuk leírni sokszor a legközönségesebb lelki élményeinket. Mióta ember van a világon, az értelem, érzelem és akarat működésének törvényei megvoltak és mindig ugyanazok voltak. És mégis időnk kellett eltelténie ahhoz, hogy azokat a tudomány számára is felfedezzék és leírják. Sőt sokszor kellett ezen a téren egymással ellenséges nézeteknek csatát vívniok. Ugyanazt az egy dolgot ketten két teljesen ellentétes világításban figyelték meg és írták le.

2. Nem is mindig szembeszökő az a processzus egy-egy ember lelki világában, amely felfedi előtte az élő Istent. Sokszor történik úgy, hogy belekerül egy-egy lélek bizonyos légkörbe, melyben észrevétlenül reálitássá válik számára az addig nem ismert Isten. A tanítványok serege odatapad Jézushoz, aki ismeri Istent. Együtt járnak vele. Beszívják bölse-

ségét. Elmerülnek a világnézetének gondolatvilágába, Istentől áthatott személyisége befolyása alá kerülnek. Még semmi különösebbet nem éltek át, mikor pedig már kétségtelennül megismerték a Mesterük Istent.

3. A legtöbb keresztyénnek tényleg inkább hite van Istenről, mint ismerete. Minden időszaknak vannak kiválasztottjai, akik *eredeti* módon ismerik meg Istent. De a legtöbben mégis azok vannak, akik az ilyen kiválasztottak körül úgy csoportosulnak, hogy annak élő ismeretéből „élősködnék”. Ha ilyen egyénekről nem gondoskodnék Isten a világ számára, akkor a keresztyénség hite csakhamar kiszáradna. Megingathatóvá lenne. S akiknek nincs meg ez az első forrásból merített Isten-ismeretük, azok legtöbbször rajtuk kívül eső bizonyítékokban keresik és lelik meg a meggyőződésük támaszeit. S ezek vagy nem ismerik azokat az érveket, melyekkel le lehet rombolni a bizonyítékokat, vagy ha ismerik is, fanatikusan ragaszkodnak továbbra is régi meggyőződésükhöz; vagy ha meghódnak a kritika érveinek, bizonytalanul állanak afelől, hogy mi tévők legyenek, vagy egyenesen elvetik régi, kiskorúan indokolt, vallásos világnézetüket.

4. Előbb elégtelen erejűeknek mondtuk azokat az érveket, amelyeket fel szoktak sorolni Isten létele mellett bizonyságokul. Mondottuk, hogy azok nem vezethetnek el még senkit Isten igazi megismeréséhez. De most egyebet is el kell mondanunk mégis róluk. Ha valaki egyszer megismerte Istent úgy, ahogy előbb leírtuk, eredeti módon, akkor azok a magukban elégtelen erejű bizonyítékok egy ilyen emberre *külső bizonyágaivá* válnak annak, amit *bensőleg megtapasztalt*. Aki egyéni kijelentés által megismerte Istent, az megbecsüli ezeket a bizonyítékokat is. 1. Isten úgy alkotott mindnyájunkat: minden időben minden népeket, hogy fogalmunk van Isten felől; homályos sejtés él mindenki szívében afelől, hogy van Isten. Ezt Kálvin így nevezi: *sensus divinitatis*. Ennek az igazságnak a tudata csak még jobban megerősíti Istenről való meggyőződésében azt is, aki közvetlenül ismerte meg Istent. 2—3. Az ilyen ember el tud gyönyörködni a nagy mindenségben, mert ránézve már kétségtelennül Isten alkotása azzal a cél és tervszerűséggel, amely benne érvényesül. Az ilyen embernek igaz lesz az, amit Pál apostol így mond el: „ami az Istenben láthatatlan, t. i. az ő örökkévaló hatalma és istensége, a világ teremtetésétől fogva az Ő alkotásaiból megértetvén, megláttatik”. 4. Az ilyen ember a lelkiismeretben felismeri Isten szavát s ez az ő Isten-ismeretének lesz újabb támasza, egygyel több ok arra, hogy higgyen Istenben. 5. Hasonlóképpen erősíti Istenről való meggyőződését annak a látása, hogy a Biblia írói és maga Jézus szintén megismerték Istent.

Ilyen okokból kifolyólag adtak idők folyamán a keresztyének különböző feleletet arra a kérdésre, hogy miért állítják azt, hogy van Isten.

De az egyetlen tapasztalati értékű s így tudományos jellegű felelet csak az: azért állítjuk, hogy van Isten, mivel láttuk Őt, kijelentette magát nekünk, megmutatta magát előttünk. Ez az egyetlen megismerési mód az, amely által olyan Isten ismerethez jutunk, amit érvekkel megdönteni nem lehet.

Ezek alapján mi olyan Istenről beszélünk, akiben nemcsak jó hinni, vagy kell hinni, hanem aki *megismerhető valóság*.

Gombos Ferenc.

PÉTER JÓZSEF

1842—1916.

Politikai magatartása miatt ellenesei lassanként elnémultak. Leszálltak a sirba, hol nincs izzó szenvedély, nincs harag, nincsen gyűlölet. S az egyházmegye jó későn ugyan, de érdemeit mégis méltányolja, mikor 1899-ben tanácsbíróvá választja. Mint iskolalátogató, (1898-ig) s tanácsbíró híven, lelkiismeretesen teljesítette kötelességeit. 1912-ben öregkorára tekintettel a tanácsbírói hivatalról lemond, de az egyházmegye kéri lemondása visszavételére, azon óhajttal, „*hogy elvesztett jókedvét, egészségét visszanyerve, magunk között láthassuk még járni s kelni, munkálkodni a nála megszokott egyenestéggel s készséggel.*” (1912. őszi jkv. 44. sz.) 1913. őszen azonban az egyházmegyei tisztviselői kar, hogy magát a szokásos 10 évre leendő választás alá bocsássa, lemond s az 1914. évben egyházmegyénk hosszú időn át kifejtett buzgóságáért, hűségéért köszönetét s elismerését nyilvánítja. (1914. Tav. jkv. 3/3.) Ez időtől minden közéleti tevékenységtől visszavonult.

Mint pap, különösen míg a csalódások s a néphálátlansága lelkének eszményeit meg nem tépdeste, hű, kötelességteljesítő. Aki 300 forint jövedelem mellett is gazdálkodással sem ment többre, mert nem volt eleven gazda, kötelességeit zugolódás — panasz nélkül teljesítette. Alig volt hétköznapiakon a filiákban istenitisztele, hogy az ő kiszabott idejében ott meg ne jelent volna. Sár, víz, eső, zivatar sem tartotta vissza. A régi pataki diáknak talán még az ebéd sem esett volna jól, ha kényelemszeretetből az istenitisztelekről csak egyszer is elmarad.

Tevékenysége már az 1875. évben meglátszik a gyülekezeti életben. Az 1876. évi szádélói egyházmegyei gyűlés 13. sz. jkvi pontjában az egyházlátogatóság a szőlőszardói, teresztenyei egyházakban megélénkült s áldozatokban nyilatkozó hitéletéről tesz említést. Hívei annyira szeretik, hogy az anyaegyházban teljesített szolgálat után gyalogosan elkísérik a filiában végzett istenitisztelekre is. A sugár termetű, fekete göndör fürtű, fekete eleven szemű s haláláig piros arcu szép ember vonzó jelensége volt.

Mikor Szőlőszardót elfoglalta, az egyetlen papi lakás az, mi rendbe volt szedve. Iskola, tanítói lakás, melléképület, mindhárom helyen elavult, szűk, roskadozó, a kívánalmaknak meg nem felelő. A hívek mindhárom helyen szegények, kiknek szőlőjét, mikor a 80-as években a phylloxera elpusztította, még szegényebbek lettek. Nagy szükség, — szegénység, semmi teherviselési képesség. Most az anyaegyházban nincs tanító, majd az egyik, vagy másik filiában. Most az egyházmegye rendeli el az iskolák templomok építését, javítását, majd a tanfelügyelőség fenyegetőzik, hogy bezárátja az iskolákat. Most egyik, majd a másik tanító ellen merül fel panasz, kellemtelenség, összeszólalkozás, kocódás egyik másik hívével. A 300 frtos papi fizetés, népes család, rossz terméketlen évek, jégverés, fagyás, esős évek, melyek nemcsak a papi földön termett kenyérmagtól fosztották meg, hanem a hívek kezéből is kivették a fizethetőséget, a keserves párbér búzát és gabonát. Az ifjakorban építgetett eszmény, a papi

hivatal magasztos voltáról, — hogy omlik lassan-lassan össze! S mikor nincs segítség sehol, csak baj, csak gyötrellem, csak aggodalom, csak lélekháborgás s három községben nincs ember, ki lelke keservét megérthetné, — csoda, hogy el nem bukott — végleg kétségbe nem esett.

A szükség, a nélkülözés évei is csak elmultak lassan. A 80-as évek jobb termése, még a sok kívánni valót hagyó gazdálkodás mellett is bővebben adott kenyeret s a hívek is éledezni kezdtek.

Sok huza-vona után végre az 1896. évben a kápolnai s az 1900. évben az anyaegyház temploma s tornya kerül ujtás alá. S itt szakértő híján megtörténik a baj. A régi huszita torony, mely apró kövekből lett cement közé öntve, nem bírta meg az 1 méternyi toronyfal-emelést s mikor már csaknem rendben volt, összeomlott. Csüggedni nem tudó lelke kétségbe nem esik. Bejelenti a szerencsétlenséget az egyh. kerületre, kérő szöveget küldöz szét a hazába s annyi adomány gyűlt össze, hogy szében felépült mint volt s még a templom kerítés megigazítására is jutott valami kevés belőle. Majd az anyaegyház iskoláját s tanítói lakását s aztán a két filia iskoláját s tanítói lakását építteti meg. Találékonyságára s népismeretére élénk világot vet egy eset, mely az anyaegyházban játszódott le. A harangozónak iskolásgyermek s felnőttbb növendékek is segítettek harangozni, különösen vasárnap és temetések alkalmával. Hogy-hogy nem történt, egy alkalommal, mikor a község egyik legmódosabb emberének növendék fia segített harangozni, az egyik harang meghasadt. A presbytérium összeült s az lett a határozat, hogy miután a gyermek cselekedetért a szüle felelős, öntesse meg a harangot a gyermek édesapja. Ez azonban a határozat ellen tiltakozott s megtagadta a harangöntést. Sokáig húzódott az ügy. Mikor jó idő múlva a presbytériumban ez ügy ismét előkerült, azt mondja a lelkész: ne bántsatok, megönteti a harangot az egyház, de azzal a haranggal sem a makacskodó apa, sem egyetlen hozzátartozójának nem harangozunk. A jómódu földmivelő a harangot megöntette. Paptársai iránti szeretete, kötelességérzete, ha bizonyosság kellett rá, akadályt nem ismert. Egy paptársa temetésére, — mikor fuvar nem akadt — palástját hóna alá véve gyalog indul el s gyalogol 25 kilométer távolságra. Szomszéd lelkészársain, ha segíteni kell, utjában fel nem tartóztatja szél, vihar, eső, fagy, vagy rekkenő meleg.

A község baját is szíven viseli. A vizes, posványos helyen épült faluban nincs iható víz. Az ásott kutak rossz vize, minden betegségnek szülő oka, terjesztője. Addig agitál a képviselőtestületi gyűléseken az egyeseknél, míg elhatározza a közbirtokosság, hogy azon 62 holdnyi erdő s legelő hasznából, mit a földbirtokos gróf Csáky család ajándékozott a közbirtokosságnak, melyből 9 hold a lelkész s 3 hold a tanítót illette, a község felett levő forrásvizet vascsöveken levezetik a faluba: Ő maga lemond az erdő s legelő hasznáról addig, míg a költség le nem törlesztetik. A szőlő elpusztulása után ő az első, ki szőlőjét felújítja s a község lakosait biztatja a szőlő ujjáteremtésére. Kis szőlője lett ezután szórakozó, üdülő helye.

Családi élete a sok baj, nélkülözések, csalatkozások között mentsvára, élesztgetője, már-már csüggedő lelkének felemelője. Két derék fiu s 4 szép

leány minden boldogsága. Növekedésük bánat feledtető. Szárnyára bocsátásuk dicsekedése. Unokáinak térdén ringatása ifjuságának visszavarázslása.

Az élet gondjai is lassan-lassan eloszlanak. A congrua, a korpótlék felesen fedezi a szükségletet, már az unokáknak is jut. S mikor már baj — gond nélkül élhetett volna, eljött a betegség, mi eddig elkerülte s az életerő lassankint kihalt, úgy hogy kívánságát — mondani valóját csak írásban tudta kifejezni. 1916. január 17-én a sokat küzdött, szenvedett, sok megpróbáltatáson keresztülment lelkész, — az Ur hű szolgálója koporsóba dőlt. A népes család, gyermekei, unokái, barátai, tisztelői, lelkészársai által körülvelt koporsó mellett Ragályi Géza esperes imádkozott, Tóth Kálmán egyházmegyei tanácsbíró méltatta a halott érdemeit s a sírnál segédlelkésze, Szilvássy Jenő bucsuzott el az egyházak s barátok s tisztelők nevében.

A háboru által csatatérre szólitott tanítók hiánya miatt az egyházmegyei tanítói énekkar nem zenghetett el felette a gyászdalt, mi többször kifejezett kívánsága volt:

„Míg nyugtalan kebellet futunk magas célok után;
És hiú örömmel áldozunk az élet oltárán;
Véletlen elzúg fölöttünk a múlandóság órája,
S rövid, zajos pályáját éltünknek
A sir bezárja.
Óh! hiába, hasztalan hullnak, reánk szánó könnyek,
A néma ajkak többé földi szóra,
Nem felelnek.“

Öreg lelkészársunk, testvérünk! nyugodjál csendesen!

Fodor György.

(Vége.)

Falusi levelek.

Igen tisztelt Szerkesztő Ur!

A kulturáról tapogatózván, egész lelki gyönyörűséggel szemlélem azt a tiszteletreméltó felbuzdulást, melyet a mi szeretett főiskolánk iránt hangoztatnak sokfelől, bizonyítgatván a szülőteföld fölfonosságát a tudomány hatásának érdekében.

Hát igaz a! . .

A talaj, a környezet, elsőrendű tényező az élet érdekében, — ha ez az élet egy szervezet is, mint a mi iskolánk. Az élnivalóság, — akár növényben, akár állatban, akár intézményben, olyan, mint a polyp — ne tessék ennek a névnek rossz értelmet tulajdonítani, itt csak az élnivalóságról van szó — tehát olyan, mint a polyp, mely kinyújtogatja csápjait, csendben, vigyázva, erre-arra, ameddig elér és keresgeti, magához vonogatja a tápláló elemeket, amelyekből alakul aztán s így lesz önmaga a környezet sűrített, tömörített alakja, összetartva a környezeti atomok által, melyek közül ha kivéteket, vagy sinlik, vagy széthull. Persze, ha kiéli a polyp a környezetet, akkor is széthull. Azonban a nagy életfentartó gondoskodik az életről s gyűjtögeti a tápláló atomokat, — ahogy az okos gazda szokta kővériteni földjét s a beléhullajtott mag terem tizannyit, ötvenannyit, százannyit.

Szóval, a kultura sárospataki termőtalaja iránt, hangos a jóakarát s reméljük, hogy magja is lesz a

szónak s a kultura erőteljes fejlődésnek fog indulni a „Bodrogszirti Athénben“.

Én azonban azt óhajtom, igen tisztelt Szerkesztő úr, hogy egész másfajta kultura támadjon, ne csak Sárospatakon pedig, hanem mindenütt, ahol kulturáról beszélnek.

Olyan kultura támadjon, mely az élet szolgálatában áll, az élet teljességének eszköze — és ne megromtója. Segítsen olyan társadalmi berendezkedéshez, melynek keretében az egyetemes emberi élet szebb, kívánatosabb. Jó gyomor, erős csontok, rugalmas izomzat, tiszta érző idegek álljanak rendelkezésére a végtelenséggel egybekapcsoló érzékeinknek: tiszta látás az értelem fénye mellett, tiszta hallás a mozgások összhangja iránt, tiszta izlés az életet ápoló szükségletek iránt és a többi érzékek művelésének nyomában, felemelkedés az értelmi és erkölcsi jobb világba . . .

Az élet teljességének fundamentuma: a mozgás lehetősége és szabadsága. És pedig úgy az anyagi- mint értelmi- és erkölcsi téren. Ennek felismerése és gyakorlásából indul ki minden kultura. És ahol mozogni nem lehet, vagy nem szabad, ott a kulturának még álcája is csak embrióban van. Ahol az iskola, a nevelés, a tanítás, erre nem vezet, nem ez a szabad mozgás a tengelye, a legfőbb célja, — ott az iskolázás az élet teljességének akadályozója.

Jöjjünk csak közelebb a dologhoz. Tehát szabad mozgás anyagi téren. Ahol járunk-kelünk bölcsőnkől sirunkig. Az a lakás, amit otthonnak nevezünk, ennek szobái, udvara, kertje, egész berendezése. Közhelyek és közterek, az utcák, járdák bent a községekben és kint a mezőkön. Az az iroda, az a műhely, az a kereskedés — és a többi. Akár testi szervezetünk benső részei, a vérkeringés szabadsága, mely termeli és szétosztja a tápláló atomokat s ez által adja az életerőt . . Gondoljuk csak el, hogy az emberiség százazrei, milliói, még iskolázott emberek is, szűk helyeken, ott is összezsúfolva taszigálják egymást, egész éltökon keresztül; — gondoljuk el, hogy százazrek csak ritka ünnepi csemegeként ismerik egy tágas, fás udvar üde levegőjét, csendjét; szűk és sötét folyosókon át vaklálódnak, mint a remeterák; — gondoljuk el, hogy főként kisebb falvakban még óhajásban sem él egy gyalogjárda, — a szekérjárásokról nem is beszélve — és porban, sárban, fagyban, estvéli sötétségben vergődik, vándor a menésre, mozgásra kényszerült földi vándor. Szóval: gondoljuk el, a szabad mozgás lehetőségét és lehetetlenségét, tisztán csak anyagi téren is, hogy mennyi akadály, mennyi nyomorúság, betegség, huzavona származik mindezekből, — hát lehetetlen be nem látnunk, mennyi a hiány, mennyi a tennivaló, csak e téren is. A kultura kiindulópontja, a lakások és utak mozgási lehetősége, mint az élővíz is, midőn kibugygyan a hegyoldalon, először medret és folyásának s csak azután lesz az élet föltétele, úgy magára, mint környezetére.

Már a népiskolánál . . . nem, — az óvodában kellene megtanítani a kicsinyeknek, hogy mennyivel jobb, kellemesebb szilárd úton tipegni az óvodába, mint porba, sárba, ahol nemcsak nehezebb a járás, hanem romlik a ruha, betegedik a gyerek, szaporodik a költség, a nyomorúság. A népiskolában, midőn az ásványokról tanulnak, arra is súlyt helyeznének, hogy a különböző kőzetek közül melyek legalkal-

masabbak utak készítésére, honnan volna legközelebb, legolcsóbb a szállítás — és a többi. Mindig beszélni a gyerekeknek, mígesak a gyerekek útján a szülők lelkében is értelem és vágy nem támad a jó dolog után. A felsőbb iskolákban szélesebb alapon és mélyebben, a megfelelő tananyag keretében. Ha a rómaiak hadviseléséről fordítanak, tanulnak a nebulók, szemléltetni egyúttal hatalmas úthálózatokat; sőt a görögök történetén keresztül, vissza-vissza, Egyiptom, Szíria, Babilónia, a sémita és szumir népek politikai, kereskedelmi, közgazdasági berendezkedések keretében, odamutatni közlekedési útakra, az egyéni és közélet mozgásának lehetőségeire, nem annyira az egyéni és állami gazdagodás szempontjából, mint főképpen az élet teljessége érdekében.

Ez csak a járás-kelés lehetősége. S nem ez-e a kiinduló pont? Isten áldja, tisztelt Szerkesztő úr!

Soós Lajos.

KÖNYVISMERTETÉS.

„Beszédek és imák háborúi alkalmakra“. 3-ik kötet. Összeállította Dr. Lencz Géza ref. theol. tanár a debreceni egyetemen. A tiszta jövedelem prot. irodalmi célokra fordítatik. Megjelent Debrecenben, a Hoffman és Kronowitz könyvnyomdája és könyvkiadó-hivatala kiadásában. Ára?

(Folytatás).

„Hogyan viseljük magunkat a veszedelem idején?“ Péter Mihály. Helyesen tervelt, ügyesen megalkotott, egészen szövegszerű beszéd, a műalkotás szabályainak pontos szemmel tartásával készülve. És mestere, mestere a tollforgatásnak is.

„Borúra-derű“. Vázlat, Pongrácz Jenő. Vázlatnak nem vázlat, legalább egészen nem az, mert pl. a bevezetésben többet már igazán nem lehet mondani, mint amennyi így benne van. De nem épen ebből a szempontból akarom én most ezt a — mondjuk hát úgy, hogy — vázlatot értékelni, hanem abból, hogy ha meghúzzuk rajta a kellő ecsetvonásokat és felrakjuk reá a szükséges színeket, lesz-e belőle egyházi beszéd és olyan lesz-e az, a milyennek lennie kell? Hát e kérdésre jó lélekkel nem lehet „igen“-nel felelni, mert a felvett szöveg alapján meg lehet ugyan állapítani azt a témát s talán fel lehet állítani az ugyanazonos főtételt, de semmiképpen sem lehet abban és nem a főtételben sem megtalálni azokat a részeket, amelyekről szerző beszélni akar, vagy akarja, hogy más beszéljen azokról.

„Mikor leszünk méltók a győzelemre?“ Pfenningsdorf után Szűtör Jenő. — Méty igazságokkal teljes beszéd, melyeknek megismerése és megcselekvése csakugyan méltókká tesz bennünket a győzelemre. És ezek az igazságok nemcsak úgy előrántottak, hanem valóban a szöveg alapján az Izráél és a most háborút folytató népek életéből merítettek, amelyek teljesen igazolják annak szükségességét, hogy Isten a nagyon is mélyre süllyedt emberiséget újra fel akarja emelni.

„Van-e a népnek lelke?“ Első része Rade gondolatai után, Vásárhelyi János. Nem distinguál elég szorosán. Azt kérdezi: van-e a népnek lelke? és mégis beszél a nemzet lelkéről, aminthogy csakugyan erről is akart és alkalmilag erről is kellett beszélnie, csak hogy a kettőt összetéveszti s egynek veszi a népet a nemzettel. A nemzet ugyanis, mint maga-

sabb társaság többféle tagozatból áll és ezen tagozatok közül az alsóbb fokon levőt szoktuk már közönséges névvel népnek nevezni. Ennek a logikátlan következése az is, hogy beszéde sem lehet egységes, hanem szétfolyó, hol nagyon is általános, hol meg nagyon is nemzeti. Nem is lehet ezt így beállítani, mert ha van is a népnek lelke, egészen más az a más és más nemzetek népénél és egyiknek sem lehet a maga megkülönböztető sajátosságait a másikra alkalmazni. S ezért kell annyit bölcsekedni szerzőnek is, hogy bebizonyíthassa, hogy csakugyan van néplélek és bölcsekedésében végtére is megáll, bizonyítani nem tud s utóljára is kénytelen, csak hogy mondjon valamit, az erkölcs birodalmába felemelkedni. De célt ezzel nem ér, nem is érhet, mert az erkölcs minden népnél, minden országban erkölcs; nemzeti erkölcs nincs. Hanem a „néplélek“, vagy mondjuk úgy — ahogy a szerző maga is mondani akarta, a „nemzeti lélek“, óh az már más. Az könnyen bebizonyítható egyszerűen az élet s a történelem igazságaiból. Persze nekünk elég, különösen a mostani világháborúban, ha bebizonyítja, hogy van magyar nemzeti lélek és hogy az milyen. Erre mi büszkéek voltunk, vagyunk és maradunk. De ehhez nincs szükség Radera, hanem inkább Szilágyi Sándorra, Horváth Mihályra stb. Általában a mély bölcsekedés nem igen való a templomi szószékre, mert erre a mi magyar népünk különösen nem nagyon — „reagál.“ Ő ott nem szeretet filozofálni: „cogito, ergo sum“, hanem sokkal örömebb adja át magát az áhítatnak, a buzgóságnak és ezeknek a szárnyain szeret lelke a templomból repülni oda, hol a „menny lakói letelepednek az Isten királyi széke előtt“.

2. Beszédek különös istenitisztelési alkalmakra.

„Jézus beszéde a síró asszonyokhoz“. Nagypénteki e. b. háborús időben, Bakó Péter. Eltekintve attól a hiánytól, hogy a Jézus szavainak vigasztaló balzsamát elmulasztotta a mai nehéz viszonyok miatt kesergő sok bánatos szívre is hullajtani, egészen helyes nyomon járó, épületes, jó beszéd.

„Üzenet“. haretéren, Bányay Lajos. Csak annyit vagyok bátor kérdezni: miért üzenet? mikor Jézus sem mint üzenetet mondja a beszéd alapjául szolgáló szöveget, de nem is mint búcsút, amint szerző főtételében állítja, hanem egyenesen mint biztatást, bátorítást, vigasztalást a jövő miatt aggódó tanítványoknak, akik vele épen együtt is levén, *üzenni* nekik egészen felesleges lett volna. S bizonyára szerző sem üzenete beszédét a haretüzéből visszajött s oda visszatérő katona hallgatóinak, hanem — úgy gondolom — ő is biztatni, bátorítani kívánta ezzel ezeket. Azonban, — engedjen meg — én még ott, a harc tűzében sem tartok megengedhetőnek ilyen biztatást: „ti, mikor állattá vadulni kényszerítve“ — mert ez sehogy sem illik az evangelium igéihez, hanem ha csakugyan úgy kell is lenni, a prédikátornak még ott is arra kell biztatni, hogy ezt a kényszerített öldöklést is végezzék fájó, szánó emberbaráti szeretettel. Mert őket nem a bosszú, nem a gyilkolási vágy kell, hogy hajtsa erre, hanem a jog, szabadság és igazság érzete; mert csak „ezért nem lehet drága semmi ár“; mert csak ennek lehet győzni és Krisztusban is ez győzté meg a világot.

Egyébként, ha nem vesszük észre a „szemetekben könnyet csillogni látók“ a helytelen szórendet;

meg hogy a „szétfaragott fából bitót nem lehet csinálni és hogy a keresztben a Krisztus testét nem faragták ki“, csak reá feszítették és úgy halt meg ott; meg egy pár kisebb-nagyobb szólamat, a beszéd egészben véve helyesen alkalmi, céljának megfelelő s azt el is éri.

„Az Isten a mi reménységünk“. A háború évfordulójára, Bede László. Egy minden ízében sikerült, jó beszéd. Alapjában, szerkezetében, felépítésében és külső csinnal való ellátásában egyaránt.

„Térjete az Úrhoz!“ Bőjti úrvacsoraosztáskor, Boros Jenő. Nem remekbe készült, de kisebb, szerényebb igényeknek elég megfelelő.

Szerartási beszédek.

„Keresztelési beszéd háborús alkalommal“, Csiky Lajos. A keresztség szereztetési alkalmának, kiszolgáltatási módjának s a megkeresztelttel szemben tartozó jövőbeli kötelességeknek, egységes gondolat, vezető eszme nélkül való előtárása. Azt nem teszem fel, hogy Csiky Lajos ne tudná, hogy Jézus ezt: „ma lett idvessége e háznak“, nem Zakariášhoz, hanem Zakeushoz intézte. Ez bizonyára csak sajtóhiba. Azonban az, hogy „a keresztség — általában és nem épen a jelen esethen — léssen vízzel való megmosás“, ez már tévedés, mert bizony ez nem „léssen“, hanem az volt, az most és az lesz, a mi értelmünk szerint, mindenkor. De ha csak „léssen“, akkor hogy sorozta be beszéde végén a még meg sem keresztelt kisdedet a Krisztus tanítványainak táborába? A hozzáfűzött kis imádságforma elég buzgósággal s áhitattal teljes esedezés az Istenhez.

„Úrvacsorai beszéd háborús alkalommal“, Csiky Lajos. Ami áll az előbbi keresztelési beszédéről, ugyanaz mondható erről is, az ott specifice felsorolt hibákon kívül.

„Csendesség az Urban“. Télen, Csomasz Dezső. Látszatra, külső formára nézve, tekintve a beszéd tervezetét, szerkezetét, beosztását, úgy tetszik, semmi kifogás alá nem eshetik az. De hát mindez csak látszat, csaloéka külső és csak addig ér valamit, míg kissé a mélyére is nem pillantunk, hogy lássuk, mi van a külső alatt, mit takar a tetszetős külső. Hát bizony — majdnem azt mondtam — semmit! de ezt még sem akarom mondani, mert mégis csak van benne valami, hanem semmiesetre sem az, a mit hirdetni akar. Belső és külső csendesség!? Az első még csak lehetséges, sőt szükséges, hogy legyen. És épen most van erre különösen szükség, ebben a forgó, forrongó, felkavart világban. De hogy volna és hogy lehetne ebben s épen ebben külső csendesség? S nincs is. Nincs ezen írás szerint sem. Nehéz is volna ezt most megtalálni. S nem is találta meg szerző sem, csak kereste tapogatózva, botorkálva, mint ki járatlan rengetegben tévelyeg bizonytalan cél felé. És erre vihető vissza bizonytalan gondolatnak még bizonytalanabb kifejezésekben való megjelenése is. Mert mit is jelenthet „az idegemésztő lelkesültség helyén az idegerősítő lelkiesség“, „a fáradalmakban, harcokban, áldozatokban való összetartozandóság tudatának a dolgok magasabb rendjévé való fejlődése“, „melyben az önző boldogságra törekvés eltűnt“ stb. Téli beszédnek is van ez jelezve, pedig azon a néhány szón kívül, mely az elején vall bizonyos téli vonatkozásra, nincs ennek a téllal semmi közössége.

„Alázzatok meg magatokat!“ Sebesült katonák

előtt a gráci ev. templomban május 2-án, Eöri Szabó Dezső. Kedves, megkapó vonásokkal rajzolt, eleven képe a magyar földön élőmlő bűbajos tavasznak, mely ellenállhatatlan varázsszal ragadja meg a szívet, a lelket s vonja ki Isten szabad világába, e beszéd hallgatóit pedig oda, ahol igazabb a tavasz, ragyogóbb a napsugár, vidámabb a madarak éneke . . . haza! De hiába! Ők nem jöhetnek ide. S miért? E kérdésre szépen, találóan felel a felvett szöveg: „Mert még nincs itt a felmagasztaltatás ideje,“ még nem alázta meg magát az emberiség most sem. Ez a beszéd nem nagy hangon és sok szóval ugyan, de igazán azt árulja a valóságban is, a mit a firmán hirdet. A szívet, a lelket, örökéletre s idvességre tápláló ízes gyümölcseit az evangéliumnak, az igazságnak.

(Folyt. köv.)

Buzi Márton.

IRODALOM.

* **Martin Bucer.** Von Gustav Anrich, Professor an der Universität Strassburg. Strassburg, K. Trübner, 1914. 147. l. 2.75 Mk. — Azokat a könyveket, amelyek közvetlenül a háború előtt jelentek meg, balsors érte: az idő eseményei elnyelték őket. Így járt az Anrich Bucer-életrajza is, amely a Strassburgban emelkedő Bucer-émlék számára akart szíveket és eszközöket nyerni; de ki gondolt akkor emlékművekre és kivált Strassburgban? De most utólag talán megemlékezhetünk e könyvről és tiszteletet tehetünk annak hőse előtt. Pompás könyv, amely egyaránt lebilincseli a tudóst és a laikut, alkalmas munka a történelmileg érdekelt olvasók számára. Különösen azok számára, akik előtt a reformáció mindig csak Luthert és Malanchthont jelent. Mert a wittenbergi és svájci reformáció mellett ott volt még a rajnavideki is, amely önálló volt a maga hitében és politikájában, városi, népies, amely hasztalanul küzdött a maga külön föllegyártásért, de azért mégsem volt minden befolyás nélkül a dolgok folyására és nem maradt terméketlen. Ennek legjelentősebb képviselője Bucer Márton s ezért az ő életrajza különösen fontos. 1518 május havában jelen volt mint dominikánus az ágostonrendiek heidelbergi konventjén s 1521 április 17—18-án mint Ebernburg küldötte tárgyalt Lutherrel; újra meglátogatta őt 1530-ban Koburgban. Nem csoda, hogy egész életében Luther személyes nagyságának varázsa alatt állott. Theológiája középpályát foglalt el Luther és a svájciak közt s mily érdekes helyzetbe került, midőn az 1530. és 1536-iki bázeli összejöveleken a tetrapolitanat vagy a wittenbergi konkordiát a svájciak előtt elfogadhatóvá igyekezett tenni! Annyit sikerült elérnie, hogy Luther a strassburgiaktól Marburgban megtagadott testvérnevet utóbb Wittenbergben elismerte, sőt egyszer 1537-ben a svájciakat is testvéreknek nevezte! — Életrajza szoros kapcsolatban áll Strassburg akkori szellemi történetével. 1549-ben hívatából „szabadságolva“ el kellett Strassburgot hagynia s Angolországban talált menhelyet, tekintélyt és működési tért s ott halt meg 1551-ben. Ő képviseli a theologiai kapcsolatot Luther és Kálvin közt. Talán Anrich életrajza, ha most nem, hát később hozzájárul strassburgi emlékének létrehozásához!

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Új alapítványok a főiskola fejlesztésére.** A főiskolánk fejlesztése érdekében megindult nemes mozgalom öröndetesen erősödik. Legújabbán Rásonyból (Abauj-Tornam.) *Farkasfalvi Farkas Gézá* né szül. *Ragyolcsi Csoma Mária* úrasszony a nemes célra 5000 (ötezer) korona alapítványt tett hadi kölcsön-kötvényekben édes atyja: boldogemlékeztű *Csoma István* emlékére; egyidejűleg férje: *Farkasfalvi Farkas Géza* cs. és kir. kamarás, t. huszárobrnagy, főiskolai igazgató-tanácsos, aki a legutóbbi egyházkerületi közgyűlésen a főiskola fejlesztése érdekében a lapunkban is közölt, általános figyelmet keltett javaslatot terjesztette elő, a maga részéről, ugyane célra 1000 (egyezer) korona alapítványt tett szintén hadi kölcsön-kötvényekben. — *Bálint Dezső* sárospataki lelkész a következő levelet intézte a SOL pénztárnokához: „Tekintetes Pénztárnok Ur! A hálás tanítványok: két paptársam példáját követve, — a sárospataki főiskolát oltalmazó liga céljára a magam s négy fiam: *Dezső, Bertalan, József* s *Zoltán* nevében s megbízásukból én is felajánlok s lefizetek 1000, azaz egyezer koronát. Sárospatak, 1916. július 26. tisztelettel Bálint Dezső, ref. lelkész”. — *Emödy Béla* kir. ítélőtáblai bíró e hó 1-étől kezdve 10 hónapon keresztül havi 10 koronát, összesen 100 koronát ajánl fel ugyanerre a célra. — *Nagy Pál* vezérőbrnagy, a 40. honv. hadosztály parancsnoka, Horkay Lajos tábori s. lelkész útján, főiskolánk javára 100 koronát küldött. — Mikor e kegyes alapítványokról s adományokról örvendezve értesítjük t. olvasóinkat, eme jézusi nagy parancsolatot halljuk felénk zengeni: *Úgy fénylík a ti világosságotok az emberek előtt, hogy lássák a ti jócselekedeteiteket és dicsőítsék a ti mennyei Atyátokat!*

— **A miskolci ref. felsőbb leányiskola** felügyelőbizottsága jul. 25-én délután 4 órakor dr. Tüdös István ref. püspök és Dókus Ernő egyházkerületi főgondnok elnöklete alatt tartott gyűlésében egyhangu határozattal kimondta, hogy az egyházkerület miskolci felsőbb leányiskolájával kapcsolatosan leánygimnáziumot szervez s a leánygimnáziumi V. (ötödik) osztályt folyó évi szeptember hó 1-én megnyitja, a többi osztályokat pedig fokozatosan évenként fogja felállítani. A felállítandó leánygimnázium nem az eddigi többfajta változatú leánygimnáziumok típusaihoz alkalmazkodik, hanem mindenben azt az új leánygimnáziumi tanítástervet alkalmazza, melyet a vallás- és közoktatásügyi miniszter ez évben állapított meg és adott ki és amelyet tudomásunk szerint a napokban megjelenő rendeletével kötelezővé tesz minden leánygimnáziumra nézve. A leánygimnáziumi V. osztályba a felsőbb leányiskola vagy polgári leányiskola negyedik osztályát jó eredménnyel végzett növendékek vétetnek fel és pedig a felsőbb leányiskolai növendékek az algebrából, a polgári leányiskolaiak a francia nyelvből és az algebrából teendő felvételi vizsgálat alapján, melyre nézve felvilágosítás az igazgatóságtól nyerhető. A felsőbb leányiskola negyedik osztályát végző növendékek a jövőben csupán az új tanításterv életbeléptetésére szükséges 2 átmeneti évben tesznek felvételi vizsgálatot, ha az V. leánygimnáziumi osztályba akarnak lépni; az 1916—17. tanévben a felsőbb leányiskola I—II. osztályába járó növendékek már

annak idején minden vizsgálat nélkül léphetnek az V. leánygimnáziumi osztályba, mivel az új tanítástervű felsőleányiskola négy alsó osztályba lesz az az alap, melyre a leánygimnáziumi négy felső osztály fel van építve. A polgári iskola negyedik osztályát végzett növendékek a jövőben is állandóan csak felvételi vizsgálat alapján lesznek felvehetők az V. leánygimnáziumi osztályba. Tandíj a leánygimnáziumban 200 korona, felvételi díj 30 korona, ugyanannyi, mint az egri érseki leánygimnáziumban.

— **Kálvin-alapítvány.** A kálvini tanulmányok előmozdítására Nemetországban 1910-ben alakult Kálvin-alapítvány intézőbizottsága legutóbb *Dr. Müller Károly* erlangeni egyetemi tanárnak ítélte oda az 500 márkát díjat Kálvin szentírásbeli kommentárjainak német fordításáért (14 kötet). Ugyanez a bizottság, amelynek élén *Dr. Lang hallei tanár* áll, újból 500 márkát tűz ki az 1916—18. években megjelenő s a Kálvin és a kálvinizmus történetét, gondolatait, vagy vállalatait ismertető tudományos, vagy népszerű munka, vagy Kálvin és a nevezetesebb kálvini irányú theologusok művei kiadásának jutalmazására.

— **Tompa Mihály emléke.** Gömörkishont-vármegye törvényhatósága Rimaszombatban július 29-én közgyűlést tartott, amelyen tárgyalásra került *Hanvay Zoltánnak* — *Tompa Mihály* személyes jóbarátjának — lendületesen megszövegezett indítványa a nagy költő születése századik évfordulójának méltó megünneplése tárgyában. A költő Rimaszombatban 1817 szeptember 18-ikán született s az indítványozó a vármegye közönsége óhajának ad tulajdonképen kifejezést, amikor azt javasolja, hogy 1917 szeptember 18-án a vármegye tartson díszközgyűlést, melyen Tompa Mihály születésének évfordulóját ünneppé avassák s hívják meg az ünnepségre a Magyar Tudományos Akadémiát, a Kisfaludy-Társaságot, a Petöfi-Társaságot és a vidéki irodalmi társaságokat. Alapítsa meg a vármegye e díszközgyűlésen a Gömör-megyei Tompa Mihály kultúrtársaságot; az előzetes intézkedések megtételére *Lukács Géza* alispán, ref. egyházmegyei gondnok elnöklésével szűkebb körű bizottságot küldjön ki. — Az állandó választmány a javaslatot egyhangu lelkesedéssel tette magáévá és a közgyűlésnek elfogadásra ajánlotta. *Lukács Géza* alispán és *Juhász László* hanvai ref. lelkész pártoló felszólalása után a közgyűlés az indítványt egyhangulag elfogadta s az előkészítő bizottságba *Lukács Géza* alispán elnöklésével kiküldte *Hanvay Zoltánt*, *Balás Lajos* rozsnói püspököt, *Kubinyi Géza* főispánt, *Bornemisza László* és *Fáy Gyula* nyugalmazott főispánokat, *Terray Gyula* rozsnói ev. főesperest, *Csinke István* ref. esperest, *Szentiványi Árpád* országgyűlési képviselőt, dr. *Wallentinyi Dezső* főg. tanárt, *Farkas Géza* kamarás, földbirtokost, *Marton János* rimamurányi főügyészt, dr. *Kármán Aladár* megyei közkórházi főorvost és *Samarjay János* birtokos, egyházi főgondnokot. Jegyzőül kiküldték: dr. *Soldos Béla* megyei másodfőjegyzőt, helyettesül *Gál István* aljegyzőt, lapszerkesztőt. A közgyűlésen felolvasták *Berzeviczy Albertnek* *Lukács Géza* alispánhoz intézett levelét, melyben üdvözlö a megindult mozgalmat.

— **A magyar reformátusok** háborús tevékenységéről, a presbyteri világszövetség folyóirata (Quarterly Register) nyomán a genfi *Semaine Religieuse* több adatot közöl. Így megemlékezik a tábori lel-

készek buzgólkodásáról, a katonáknak vallásos iratokkal és imakönyvekkel való ellátásáról, magyar bibliáknak az Oroszországban levő fogoly ifjainkhoz való küldéséről. „A skót bibliatársaság, úgymond, március hó folyamán 130,000 evangéliumra kapott a magyar ref. egyház köréből megrendelést. Ez utóbbi egyház képviselői tudatták az egyesült skót szabad egyházzal, hogy minden lehető el fognak követni, hogy a Budapesten vagy egyébütt az angol keresztények által megkezdett evangéliumi munkák fennmaradását biztosítsák és érdekeiket megóvják.”

— **A Sárospataki Irod. Kör** kiadásában két új munka jelent meg: *Vezérkönyv* a népisk. vallásoktatáshoz, Réz László rozsnyói ref. lelkésztől és *Számtani példatár* a népisk. II. o. számára, Bodor Dénes-től. Az újabb népisk. Tanterv szerint az első osztályban nincs a gyermekek kezében vallástani könyv, hanem a tanítónak kell a családi, társadalmi életből s példákból a vallásos érzést a gyermekek lelkébe becssepegtetni s ebben meggyökereztetni. E cél elérésében kíván a tanítónak útmutatást adni Réz László Vezérkönyve. Bővebb ismertetését most egyelőre mellőzzük, csak megjelenésére hívjuk fel a tanító urak szíves figyelmét. — A könyv kiállítása, mint a főiskola kiadványaié általában, szép és izléeses, s ára a mai viszonyokhoz mérten nem magas: 3 K 80 fillér. — A Számtani példatár szerzője Bodor Dénes áll. kép.-tanító. Bodor e munkájával újabb mezőn próbálkozott. Fonom.-ABCE-je s Nyelv-könyve után már ismeretes a neve a népisk. tankönyvírás terén, — hogy számtani példatára is jóra való munka, egyszeri átnézés után is megíthatjuk. Ára 90 fillér. Felhívjuk a szakférfiakat a munkák beható ismertetésére.

— **Jezsuita tévedés.** A *Magyar Kultúra* című jezsuita folyóirat legutóbbi (júl. 5.) számában Dr. Mester János: Osw. Külpe „Einleitung in die Philosophie” című, régóta forgalomban levő művének 7-ik kiadását ismertetvén, többek közt a következőket írja: „Folyton tökéletesíti (művét) ... Remélhetőleg még tovább halad ezen az úton ... és nem téveszti szem elől azt sem, hogy ... relativ indeterminizmus is van”. Sajnos, le kell rombolnunk Mester J. reménységét s kijelentenünk, hogy Külpe nem haladhat tovább a M. kívánta úton és irányban, mert jó felesztendővel ezelőtt, 1915. december 31-én — meghalt. — Épigy kevésbé alapos az ismertetőnek egy másik állítása, hogy t. i. „az ő würzburgi iskolájának hatása alatt már-már lejárt a magát a ... Wundt-féle fiziológikus pszichologia”. Szó sincs róla, sőt ellenkezőleg a pszichológiának kísérleti, tehát fiziológiai alapon való búvárlása egyre szélesebb tért nyer, egyre intenzívebbé válik.

— **A posztócsalók** ügyében, 4 havi tárgyalás után, július 31-én hirdette ki a hadbíróság az ítéletet. Példás szigorral sújtotta azokat, akik becsülettökről és hazájok iránt tartozó kötelességeikről megfeledkezve, aljas nyerészkedési vágytól elvakítatva, hitvány pókhálószerű posztót szállítottak honvédeink téli ruházatául s ezzel számtalan katonánk pusztulását s így közvetve az ellenség céljainak elérését idézték elő. A bíróság a bűnösöket 10—15 évi börtönnel sújtotta. A bíróság szigorú ítélete megnyugvással töltötte el a magyar társadalmat, mert ha az elpusztult katonákat nem költheti is föl sírjaikból, de legalább a kötelességeikről megfelelő üzerek-

nek és hadbiztosoknak elrettentő például fog szolgálni. Az elítéltek közt van *Neumann László* kálvintéri divatárú-kereskedő is, a szabadkőművesek egyik oszlopa, akinek hirdetéseit egyik lap-társunk még bűnös üzelmeinek kiderülte és a rendőrség által való letartóztatása után is több hétig közölte.

Pályázatok.

A miskolci ref. főgimnázium előjárósága pályázatot hirdet egy német tanszakú *rendes* tanári állásra, melyet a ref. egyház presbitériuma tölt be. Pályázhatnak protestáns vallású okleveles tanárok.

Az állás javadalmazása 2400 K. törzsfizetés, az ehhez járuló állami fizetési pótlék, 800 K. lakáspénz, ötször öt évenként 200 K. korpótlék. A javadalmak a ref. tanári rangsorban való előhaladással szabályszerűen emelkednek. A lakáspénz a fizetési osztály szerint nő. Már meglevő korpótlékok részben beszámíthatnak.

Ugyanezen főgimnáziumnál pályázat hirdettetik 4 helyettes tanári állásra. Pályázhatnak protestáns vallású tanárjelöltek, kiknek szakcsoportjában a *történelem, matematika, német vagy magyar nyelv* bennfoglaltatik. Óraszám heti 18—20. Fizetés évi 1600 K. Lakáspénz évi 400 K.

A kellőkép felszerelt pályázati kérvényeket 1916. aug. 16-ig a ref. egyházi tanácshoz címezve a főgimnáziumi igazgatósághoz kell beküldeni.

Miskolc, 1916. júl. 4.

Tüdös István dr.
egyh. tan. lelk. elnök.

gróf Haller József dr.
ig. tan. elnök.

EGY TÁBORI LEKÉSZ HARCTÉRI NAPLÓJA

Írta: PAPP GÉZA tábori ref. lelkész.

E gondolatokban és írói szépségekben gazdag naplójegyzetek egyaránt érdeklik a harcoló és beteg katonákat, a lelkészeket, a tanuló ifjúságot, általában a nagyközönséget. Méltó feltűnést keltettek azok előkelő fővárosi napilapokban. A derék szerző hosszú időn át teljesített tábori lelkészi szolgálatával, lelkesítő beszédjével tiszteletet szerzett mindenfelé, ugyanannyira, hogy *Jenő kir. herceg főparancsnok saját címerével és monogrammjával* ellátott gyűrűvel ajándékozta meg és *megengedte*, hogy ezt a háborús könyvét neki ajánlhassa. A könyv tartalma: Buzdító beszéd a katonákhoz ütközet előtt. — Buzdító beszéd a honvédekhez az Isonzó mellett. — Adventi imádság. — Levél a harcterről. — Fekete farsang. — Március idusán. — Őszi imádság. — Harctéri jegyzetek. — Tábori istentisztelet a doberdói fensíkon. — Honvédtemetés az Isonzó partján. — Jéhu uralma. — A honvéd kötelességtudás.

A 160 oldalra terjedő 16¹/₂ és 10¹/₂ nagyságú zsebbe tehető könyvecskének bolti ára elegáns vászonkötésben I. kor. 80 fill. 10 drb. vételnél I. kor. 50 fill., 25 drb. vételnél I. kor. 40 fill., 50 drb. vételnél I. kor. 30 fill., 100 drb. vételnél I. korona 20 fill.

Kapható:

Hegedűs és Sándor
protestáns irodalmi kiadóhivatalában DEBRECENBEN.

SÁROSPATAKI REFORMÁTUS LAPOK

A TISZÁNINNENI REF. EGYHÁZKERÜLET ÉS A SÁROSPATAKI FŐISKOLA KÖZLÖNYE.
MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

ELŐFIZETÉSI DÍJ		Főszerkesztő	Felelős szerkesztő és kiadó	HIRDETÉSEK DÍJA:	
Egész évre	12 Kor.	RADÁCSI GYÖRGY	DR. RÁCZ LAJOS	Egész oldal	32 Kor.
Félévre	6 „	Főmunkatársak:		Fél „	16 „
		HARSÁNYI ISTVÁN	DR. BUZA LÁSZLÓ	Negyed „	8 „
				Nyelcad „	4 „

TARTALOM : Nyitott templomok, *Jüngst* után. — Francia és angol imádság. — *Péter Mihály*: Jeruzsálem védelme és építése. (Egyházi beszéd.) — *Buzi Márton*: Könyvismertetés. (Beszéd és imák háborúi alkalmakra. Folyt. köv.). — *Gyóni Géza*: Rab magyar imája. (Költemény.) — Irodalom. — Vegyes közlemények. — Pályázat. — Hirdetés.

Nyitott templomok.

Az *Evangelische Freiheit* juniusi számában *Jüngst* stettini lelkész abból az alkalomból, hogy a kir. konzisztórium a stettini lelkészek konventjének elismerését fejezte ki a templomok nyitvatartása iránt kifejezett kívánságával szemben tanúsított készségeért, vizsgálat tárgyává teszi a kérdést: van-e szükség a protestáns templomok köznapon való nyitvatartására? Tekintettel arra, hogy e kérdés nálunk is fölszínre került, amennyiben — ha jól tudjuk — a budapest-kálvintéri ref. templomot a háberús idő óta a köznapok egy részén szintén nyitva tartják, s talán Debreczenben (esetleg más nagy városban is) emelkedtek ez iránt hangok, — érdemesnek tartjuk fejtegetéseit röviden megismertetni.

Jüngst különösnek találja az elismerés kifejezését akkor, amikor ma már köztudomású, hogy ez az intézkedés — esütörtököt mondott. Ő maga, valahányszor egy nyitott templomajtó előtt elhaladt, nem restelte a fáradságot s mindannyiszor utánanézett, vajjon egyes agyongyötört és hajszojt nagyvárosi lelkek valóban felhasználták-e az alkalmat, hogy csöndes ájtatoskodásra, lelki épülésre az Isten házába vonuljanak. Egyszer valóban talált ott egy csöndesen ülő látogatót, máskor két, nyilván hisztérikus asszony térdelt az oltár előtt s egymással versenyezve szenvedélyes taglejtésekkel hangosan imádkozott a felé, úgyhogy — az igazat megvallva — a pogány Aeskulap-templomokra kellett gondolnia. Máskor a templom mindig üres volt. És hasonlóképen hangzanak a Berlinből és más nagyvárosokból érkező jelentések, csak elvétve akadnak itt-ott kivételek.

Jüngst eleitől fogva nem is várt a dologtól más eredményt. Igenis nagy hühót csináltak belőle. Aki csak némileg is a vallásos népisme szempontjából tekintette a dolgot, tudhatta, hogy az Istenháza csöndes ima céljából való kath. látogatásával történt összehasonlítás, evang. oldalon egyáltalában nem vehető számításba, mivel azok az indító okok, amelyek a katolikust e célra az imaházba űzik, egészen mások, mint nálunk, s annál is mások, mint a miket nálunk szeretnénk látni.

A katolikusoknál megszokott kifejezőmód, hogy egy Miatyánkra vagy egy Ave Máriára be-

térnek a templomba. Lépten-nyomon hallhatjuk, midőn egy-egy asszony beszéli: „Tegnap S-be indultam; ekkor emez vagy eme szent temploma előtt haladtam el s betértem egy Miatyánkra, vagy: s egy Miatyánkot, egy Üdvözlégy-et vittem onnan magammal.“ Érti alatta azt a meritumot, amit magával visz s a mely a kath. hívó tudatára nézve a megszentelt helyen való időzés által még erősödik. Természetesen még egészen más szükségletek is készítetik a katolikusokat az imádkozásra általában, különféle életbeli és lelki keserőségek épenúgy, mint nálunk. Soha és sehol sem lehet a vallásos motívumvilágot egészen egységesnek vagy csak egyoldalúnak is mondani. De úgy hiszi, nem sokat mond, ha az Istenházában való csöndes alkalmi imádkozás állandóan ható motívumának egyszerűen az érdemszerzés után való törekvést jelöli meg, ami egyéb iránt egész pontosan megfelel a kath. dogmatika álláspontjának. Az evang. férfiak és nők, teljességgel nem ismerve a kath. népi ájtatosság legbensőbb és legvégső rugóit, a templomokban csöndesen imádkozó férfiak és nők olykor valóban megható benyomása után indulnak el. Talán Faust Margarétája, vagy a Rosegger-féle meleg kedélyű katolicizmus halvány emlékei csillannak fel lelkükben. Azonban e közben öntudatlanul a saját tisztult, mechanizmusmentes, az érdemszerzés gondolatától természetesen nem érintett imádkozási fölfogásukat viszik át többnyire ezekre az itt imádkozókra. S félig aesthetikai, félig valóban vallásos átérzéssel egyáltalában nem bírják fölfogni, hogy miért ne lehetne ezt az oly szép kath. népszokást a prot. hívek közé is átplántálni. Még a saját személyökre nézve a vallástól elidegenedett protestánsok közt is sokan akadnak, akik ily érzelmi alapon egyenesen rajongtak a prot. templomok nyitvatartásáért. Ezek persze hasonlítanak a népviselet azon ismert pártolóihoz, akiknek személyesen egyáltalában nem jut eszébe, hogy magok is a népviseletet kövessek és akik ezt csak a nép számára valónak tartják, hogy a nyári kirándulók gyönyörködhesse bennük.

Ezek szerint, dacára minden, elméletileg még oly helyes megokolásnak is, amely az agyonhajszojt nagyvárosi emberekre és bérkaszánya-lakókra utal, akiknek hiányzik kamarácskájok az imába való csöndes elmerülésre, az evang. templomok nyitvatartása

nem fog a lakosságnál a csöndes napközi magánima végzése céljából a templom látogatására vezetni, — később, a háború után, a béke bekövetkeztével még kevésbé, mint most. Miért? A meritum, valamint az oltár erekljében jelenlevő isteni hatalom pozitív stimulusa hiányzik nálunk protestansoknál és ezt nem is lehet kívánatosnak tartanunk. De mindennek dacára nincs lényegesebb kifogásunk az ellen, ha templomainkat pár órára köznapon át is nyitva tartjuk; de ne csináljunk sok hűhót belőle és ne várjunk sokat tőle. A hol lehet, kívánatos volna, ha az orgonista a legerősebb üzleti forgalom idején vagy egy óra hosszáig jó orgonadarabokat játszana, — ez sokakat a templomba vonzana. (Jüngst nem szól róla, de azt hisszük, azt magától értetődőnek tartja, hogy e mellett nyáron a reggeli, télen a reggeli és esteli istentisztelet imával s esetleg hetenként kétszer-háromszor d. e. szentírás-olvasással megtartassék).

Francia és angol imádság.

Az alábbiakban egy francia és egy angol imádságot közlünk; talán mondanunk is fölösleges, hogy mindakettő a mostani háborús idők terméke. A francia imádság szerzője Bianquis János lelkész, a missziói ház igazgatója Párisban s az megjelent az Oratorium paróchiális Értesítőjében, az elmúlt tél elején. Az imádság a franciák egyéb nyilatkozatokból ismert háborús érzéseit híven tükrözi vissza, nagyobb része mindnyájunk szájába beleillik. Ime a szövege:

„Meghajtjuk mostan térdeinket előtted, óh Atyánk, akitől „veszi nevét minden család a menyben és a földön“. Te benned „élünk, mozgunk és vagyunk, mert mindnyájan a te nemzetséged vagyunk“. Te Atyánk vagy, óh mindenható Isten és csupa jószág, mi pedig a te fiaid és leányaid vagyunk.

„Uram, oltalmazd meg azokat a tűzhelyeket, amelyeket azért alapítottunk, hogy a te parancsolatodnak engedelmeskedjünk. A szomorúság és aggodalom eme napjaiban, amelyekben te mindnyájunk ajtaján kopogtatsz, taníts meg arra, hogy megnyissuk azokat előtted, hogy beléphess és nálunk lakozást vehess!

„Könyörgünk hozzád, óh Istenünk, távollevő gyermekeinkért, a napnak minden óráján a halál völgyében járó fiainkért; azokért, akik sebesülten vagy betegen synylódnak, azokért, akiket foglyokul tart vissza népünk ellensége. Teljesítsd be őket mindnyájukat nemes hévvel és változhatatlan türelemmel; hadd legyenek „hívek mindhalálig!“ Ha némelyek arra szólíttatnak, hogy életüket adják értünk, ismertesd meg velők a tartalék nélküli áldozat minden örömet és fogadd be őket a te nyugalmadba!

„Légy szájalommal irántunk, Uram, légy szájalommal ifjúságunk iránt. Ne engedd meg, hogy az teljesen lekaszáltassék, mint a mezők virága. Őrizd meg Hazánknak, őrizd meg Egyházunknak a jövőre nélkülözhetetlen tartalékokat. Vezesd haza foglyainkat a távoli országokból, gyógyítsd meg betegeinket, szabadítsd meg az ellenségtől megszállott tartományainkat, állítsd helyre a békét a jog diadala által, hogy majd akkor új tűzhelyek alapíttathassanak,

hogy néplünk, amelyet a hajdankor napjaiban megáldottál, fennmaradjon és áldására legyen a föld összes népeinek!

„Óh Isten, ha te atyáink Istene voltál, légy a mi Istenünk is és a mi gyermekeink Istene!

„Könyörgünk hozzád a bánatba-merültekért, a gyászoló családokért, az egyedül-állókért, a kétségbeesettekért. Támassz mindenikük mellé hűséges és gyöngéd rokonszenveket. Tanítsd meg őket arra, hogy ne merüljenek el szomorúságukba, hanem árásszák ki megtört szívök balzsamát az árvákra, a rokkantakra, a vakokra, a szűkölködőkre és a nyomorúttakra.

„Hallgasd meg végül, Uram, imádságunkat az egész emberi család érdekében, amely ma annyira marcangolja egymást. Óh te, aki Fiadat elküldötted a világra, hogy engesztelje ki az összes embereket saját személyével a kereszt áldozata által, teljesítsd bé szándékaidat az emberiség iránt, dacára az ő hibáinak és bűneinek. Egyesítsd egyetlen testté mindazokat, akiket ugyanazon vérből fakasztottál és kegyelmed csodája által állítsd föl e fájdalom szántotta és gyermekeid véréből öntözött földön a békességnak, igazságosságnak és testvériségnek azt az országát, amely után a mi szegény szíveink sóhajtoznak.

„Mi Atyánk, ki vagy a menyekben . . .“

Érdekes, hogy — mint a *Semaine Religieuse*-ben olvassuk — ezt az imádságot egy Páris-vidéki plébános, hívei nagy épülésére és lelki fölemelkedésére, több ízben elmondotta a mise előtt, sőt a szerzőtől engedélyt kért arra, hogy gyülekezeti Értesítőjében is, a szerző nevének elhallgatásával, közzétehesse.

II.

Január hó 2-án a londoni Szentpál-székesegyházban nemzeti ima-istentisztelet tartatott, amelyen a canterbury-i érsek a következő imát mondotta:

„Kérjük Istent, hogy a háború összeütközéseiből és szerencsétlenségeiből a jog és erő kölcsönös viszonyának helyesebb belátását, Jézus Krisztus üzenetének mélyebb felfogását fakassza annyiban, amennyiben az a népek testvéri közösségére vonatkozik. Bárcsak ne lenne semmi olyan kívánságunk, hogy ellenségeinket megsemmisítve láthassuk pusztán azért a gyönyörűségért, hogy őket megalázva szemlélhessük! Kívánjuk számukra, miként önmagunk számára, hogy szemeik nyiljanak meg az igazság megismerésére, imádkozzunk azért, hogy Isten kegyelméből jöjjön el az a nap, amelyen megtanuljuk, hogy egymást megértsük és kölcsönösen megbecsüljük, hogy egymással barátokként egyesüljünk a végre, hogyha majd eljön a kívánt béke, legyen eltelve azzal a szilárd akarattal, hogy harcaink keserű emléket szívünkbelől kiirtjuk és újból — mint a jóakarát emberei — ennek a magas misszióknak szolgálatába állunk: hogy a világ minden népét a mi egyetlen Urunk és Megváltónk igaz ismeretére és az ő akaratának való hűséges engedelmességre vezessük!“

Vajha Jézus Krisztus minden szolgálója kész-tetve érezné magát arra, hogy kiki a saját hitvallásának keretei közt, hozzájáruljon, ugyanebben a szellemben, a jelenleg harcban álló népek jövőendő közeledésének és szívbeli kibékülésének előkészítéséhez!

Jeruzsálem védelme és építése.

Alapige: Nehemiás 4: 16. Egyik része munkálkodik vala, a másik része pedig tart vala dárdákat, paizsokat, kéziveket és páncélokat.

K. T.! Izráel népének egy nagyon szomorú, de mégis fenséges időszakából vettem fel ma az alapigéket. Miután előbb elbukott Izráel országa, majd Juda országára is rákerült a sor. Nabugodonozor legigázza; falvait, városait, köztük a nemzet személfényét: Jeruzsálemet, templomával, nemzeti és vallási tisztelete eme remek alkotmányával földig felperzseli, a nép javarészét a babiloniai fogságba hurcolja. Azután jött egy hosszú, sötét, csillagtalan éjszaka. Azok is, akik otthon maradtak, azok is, akik a babiloniai fogságban éltek, egyaránt azt hitték, hogy vége mindennek. Még a költők is letették lantjaikat. Igen, ez az időszak volt az, amelyről a koronás dalmok így énekel: „A nagy bűn és bánatnak miatta, hegedűnkét függesztettük fűzfákra”. Erről az oldalról tekintve a dolgokat, bizony-bizony nagyon szomorú korszaka volt ez az Isten választott népének.

De azért volt ebben valami fenséges is. Ha a költők el is aludtak, az Ur szolgálai közül egy-kettő ébren volt. Ezek folyton biztatták, erősítették a népet, ébresztgették keblökben a reménység lángjait. És küldetésök nem is veszett kárba, a babiloniai uralom megbukott, hogy a zsidókkal szemben szelidebb perzsa uralomnak adjon helyet, akik közül az egyik király, Artaxerxes megengedte Nehemiás prófétának, hogy Jeruzsálem falait megépíthesse.

Nehemiás hozzá is fogott a szent munkához. De hogy ment ez az építés?! Idegen népek megirigyelve, hogy az izraeliták immár fel bírták emelni a fejüket, rárontottak az építőkre. És az alapige épen ezen a ponton mutatja be Izraelnek feltündöklő nagyságát, lelkének a hamvak alól feltörő fényességét, annak a lelki erőnek, melyet már mindenki elveszettnek hitt, még egyszer való felújulását.

Az Izrael népe nem esett kétségbe az ellenség támadása miatt, hanem, amíg az egyik rész munkálkodott, rakta a köveket, építette a falakat, addig a másik védte az építőket dárdával, paizssal, kézivekkel és páncélokkal.

K. T.! Az alapige, mintha csak a mostani időkről s mi rólunk szólna.

De hogy ezt annál inkább megérthessük, nézzük meg elmélkedésünk folyamán

I. mi volt az izraelitáknak Jeruzsálem s mi a mi Jeruzsálemünk,

II. mert csak ha ezt megtudjuk, csak akkor értjük meg és méltányoljuk az alapigében lerajzolt és az itt, szemeink előtt folyó küzdelmeket. Jertek, elmélkedjünk.

I.

Akármily hosszú és szenvedélyteljes volt is az izraelitákra nézve a babiloniai fogság, az országukhoz, különösen pedig annak a fővárosához, a Jeruzsálemhez való ragaszkodást és forró szeretetet sem az időknak a hosszúsága, sem a fogságnak a sanyarúsága ki nem ölthette keblökből. Mi volt az ő számukra Jeruzsálem még pusztaságában is? Nem egy olyan rideg értelemben vett fővárosa országuknak, mely csak annyit jelentett volna számukra, hogy ottan összefutnak és onnan szétágaznak az or-

szágba, a külső élet fenntartásaihoz szükséges anyagi, ipari, kereskedelmi szálak. Ilyen helynek az elpusztulása is baj, fájdalmas, de mégsem helyrehozhatlan szenvedéseket okozó, mert amelyik nép és nemzet országát csak úgy tekinti, mint egy darab földet, városait, falvait és intézményeit, mint köveknek a halmazát, — az könnyen vigasztalhatja magát. Földet másutt is talál, elpusztult városai és intézményei helyébe másutt is tud építeni ilyeneket, a pusztai anyagi lét feltételeinek másutt is keres forrásokat, csatornákat és utakat. De aki, — az egyes. vagy a nemzet, — azt a helyet, amelyet magáénak mond, magasabb szempontból nézi, az nem könnyen fog annak a pusztulásába beletörődni, annak szíve bárhova veti is sorsa, oda visszavágyik és a pusztai helyeket igyekezni fog felépíteni, tovább fejleszteni, felvirágoztatni.

Mi volt az izraelitákra nézve Jeruzsálem? Mindaz együtt, ami a szívet sebesebb dobogásba hozza, ami a lelket felemeli és megnemesíti. A számkivetésben rá gondoltak arra, hogy hajdan szabadok, függetlenek voltak, szabadságuknak és függetlenségüknek Jeruzsálem volt a tükré. Ott volt a királyi palota, ott székeltek régen erős királyaik. Ott a fogságban vallásos életöknek nem volt egy központi helye, egy őket összetartó erős kapcsa. Mennyire másképpen volt ez régi hazájukban? Jeruzsálem, a maga fényes templomával ilyen kapocs volt számukra. Ha rá gondoltak a Sion hegyén magasan kiemelkedő templomra, ha elgondolták, micsoda felséges órákat élt át a lelkek annak boltívei alatt, hogyne fájt volna a szívök annak a megsemmisülésén? Aztán annak a Jeruzsálemnek minden talpalatnyi helyéhez mennyi édes emlék fűződött? Ott vannak eltemetve királyaik, ott nyugosznak papjaik, prófétáik, őseik csontjai. Mennyi szép, vagy szomorú történet játszódtott le falai között?

Oh szent, szent volt előttök Jeruzsálem és ennek régi szépsége. És most, ott a fogság éveiben, még mostani pusztulásaiban ezerszer fenségebben bontakozott az ki lelkeik előtt.

Akárcsak mi előttünk, a mi lelkeink előtt most, ennek a mi édes magyar hazánknak a szépsége, dicsősége. Mert ami volt az izraelitáknak Jeruzsálem, az nekünk ez a mi édes magyar hazánk.

Nem falvaknak, városoknak sokasága ez. Nem sziklák tömegei, nem óriási erdők koszorúja az, mely hazánkat körülveszi, a puszták és a halmok, melyek szemeink előtt elterülnek, nem egy darab föld csupán; lakóházainkat, templomainkat, iskoláinkat, közintézményeinket nem úgy tekintjük, mint emberi kéz rakta alkotmányokat. Ilyeneket, vagy ezeknél felségesebbeket talán nagyobb kényelmet nyújtókat, gazdagabbakat másutt is találunk. De ezekhez az erdőkhez, hegyekhez, halmokhoz, síkságokhoz, minket valami szent érzés köt, melyet másutt fel nem lelünk. Itt az erdők fáí, valami ismerős hangot sutognak, itt a folyók cseppjeiben őseim könnye rezege, a föld, ahova lépek, nem agyag és sár nekem, mert őseim csontjai porladnak benne. Itt folyt le örömmel vagy szenvedéssel teljes ezer esztendőnk, e négy folyó és hármas halom határain. A kezünk minden munkáján, ahogy nőink a vásznat szövik, ahogy férfaink a kasza nyelét a kezökbe fogják, ahogy a portát elrendezzük, ahogy a házat építjük, a szokásainkon s törvényeinken, a lelkünk minden mozdulatain s most békés, vagy barátságos, majd szilaj,

harcos természetünkön, örömlünkben vagy bánatunkban, komoly vagy víg óráinkon, lelkünk magasra emelkedésén, vagy lecsapódásán, az ő lelkük tükröződik. Ilyenek lennénk-e másutt is, megőriznénk-e szent hagyományainkat ott is? Nem. Ezer példa bizonyítja, hogy föld, éghajlat, szokások, intézmények átalakítják a népeket.

Lelkünk lehelletét, szellemünket innen nyerjük ez ezer esztendő magyar földből, e Jeruzsálemünk-től. De nem kellene másuvá mennünk, ha itt maradnánk is, de lenyűgözve, leigázva, nem nyomna-e a hódító e földre más bélyeget, nem kölesönözne-e neki más szint az új uralom, új szellemével nem semmisítené-e meg a mait, vagy a régít.

Nem szakadna-e szét tradíciánk összes szála? Nem némulna-e el az erdők, mezők, folyók régi, ismerős hangja? Nem változnék-e meg a haza ezeréves arculata, lelke? Nem idegenek, nem zsellérek volnánk-e mi itt? Igen. Átalakulnának szokásaink, más diktálna nekünk törvényt, más adna szabályt. Elfelejténék édes nyelvünk, átférfélnék lelkünk, szellemünk. Kevesével beolvadnánk idegen, győző népbe. Mivelnénk a földet, üznők az ipart, a kereskedelmet, kardot is forgatnánk, szellemi, lelki munkát is folytatnánk, de többé nem a magunk, nem a mi Jeruzsálemünk, de az idegen hatalom dicsőségének javára, gyarapítására. Régi dicsőségünk, mint sok letűnt népeké, csak az emlékezet lapjain maradna meg, csak a költők énekelnék róla.

Ime, így kell értenünk egy hazának a fontosságát, szabadságában és függetlenségében való érintetlen fenntartását.

II.

Mert ha ezt így felfogjuk, csak így értjük meg azt a nagyszerű eseményt is, amelyet az alapige feltűntet, azt a hősi küzdelmet is, amely most szemünk előtt lezajlik s immár két éve lekötve tartja összes testi, szellemi és erkölcsi erőinket, szolgálatában tartja lelkünket, egész valónkat.

Nehémiás jól tudta, jól megértette, hogy micsoda veszély rejlik az ő népe számára abban a körülményben, hogy az fogságban szenved, hogy felette idegen népek uralkodnak s hogy micsoda erő van számára az elhagyott ősi földben, annak köveiben és intézményeiben, kőfalaiban és templomában. Ezért követ el mindent, hogy az ősi fészket felépítse, a szent város kerítéseit megújítsa. És csak ez a tudat ad neki is, népének is oly bámulatos kitartást, lelkesedést, amely e történetben szemeink elé tárul, hogy amidőn építenék a régi falakat s munkájukban idegenek, ellenségek támadnák meg őket, a nép egyik része fegyverrel a kezében védekezik, a másik pedig a harc hevében is épít, dolgozik.

Vajjon nem látnátok-e, hogy egészen a mi magyar nemzetünk mostani története újult fel ebben a régi eseményben. Ne tagadjuk, miért is tagadnánk, hiszen a múltak sok bizonyoságtévő eseménye fog ellenük szólni? Mi is megféledeztünk sokszor arról, hogy mi is nekünk a mi édes magyar hazánk. A világi foglalatosságok közben elfeledkeztünk a lelkiekről. Majd a jólét, a kényelem párnáin szenderegve kezdtek emlékezetünkben, lelkünk tábláiról kitörlődni mindazok az érzések, felemelő gondolatok, szent hagyományok, melyek minket e magyar földhöz, rögéhez, köveihez, intézményeihez fűznek. A

földben csak a földet néztük, de nem értettük annak a beszédjét, mintha fogságban ültünk volna, a test és a vér ejtett bennünket foglyul.

Egy nagy világfelfordulásnak kellett jönnie, hogy magunkra ismerjük, hogy megértsük a hangozókat, melyet Kárpátjaink, folyóvizeink, síkjaink, halmaink, még a föld gyomra is beszél, hogy megértsük a jeleket, melyek a kövekre, házakra, a templomokra, az iskolákra vannak írva. Ilyen világfelfordulásnak kellett jönnie, hogy megtudjuk gazdagságát vallásunknak, kibeszélhetetlen báját nyelvünknek, hogy megismerjük mi ez: magyarnak lenni, mi ez: szabad, független hazával rendelkezni, hogy mit tesz ez: ami Jeruzsálemünkben lakni, élni, szabadul, magyarul, testben, lélekben.

A nagy rengés előbb megrázott bennünket és mi leestünk a földre s akkor láttuk, hogy ebben a földben micsoda bővülő erő van, hogy ez minket talpra állít, védelemre és építésre készítet.

Akik ott a haremezön állanak, két éve szenvednek s véreznek a védelmében, nem ennek a szent érzésnek a rabjai-e? s akik elestek hősi halállal s immár ott nyugosznak a föld ölén, nem azzal a kibékítő tudattal haltak-e meg, hajtották-e le fejüket a halál karjaiba, hogy ők a legbecsebbért a világon, a hazáért estek el.

Oh bizony Izrael tusája is szent volt, mikor Jeruzsálem falait védte, de nem kevésbé szent a mi fiainké? De ez csak úgy volt lehetséges, ha a haza becse, drágasága, semmi másához nem mérhető szentsége egész valójában előadott lelkükön.

Oh bizony felemelő az a kitartás, amely az alapigéből felénk sugárzik, hogy akkor, midőn az ellenség támad, az Izrael fiai, köveket kövekre halmoznak, építik Jeruzsálem kőfalait. De mi ez a mi küzdelmeinkhez mérve? Mi százszoros mértékben halljuk a dúló csaták zaját, nekünk sebesültek, csonkák és bénák, síró özvegyek és árvák között kell járnunk. Mi köztünk talán már senki sincs, aki ne gyászolna, akinek számára más szint szólnék, mint a bánatát. Már talán mindenki feketébe öltözködik. És mi még sem adtuk oda magunkat a lemondásnak, a csüggedésnek. Szakadatlanul fáradunk, dolgozunk. Nekünk van erőnk építeni, javítani, áldozni. Mi teszi ezt, ha nem az, hogy a haza szent gondolata egészen felébredt a mi lelkünkben is, átjárta egész valónkat, lényünket.

Oh, ha roskadásig is, csak tegyétek, csak gyakoroljátok ezt K. T. Ne felejtsetek, hogy Isten titeket egy hősi idő gyermekeiként választott ki. Az ő akaratát bennetek és általatok akarja megvalósítani. A ti kitartásotok és küzdelmeitek által példát akar adni minden későbbi korok számára abban, milyen dicső lehet a különben törékeny ember, ha az Isten törvényét tartja szem előtt, ha benne az ő lelke él. Az Isten törvénye az, hogy az ember földi hazában élje le élte napjait, hogy azt szeresse, hogy azt védje a vész ellen, építsen még a vész között is.

Oh hányszor biztatlalok titeket, mikor a csüggedés erőit akart venni lelkeiteken, hányszor hívtalak fel a munkára, az áldozatra és a jótékonyság gyakorlására s ti az én biztató és hívó szavaimra sohasem voltatok siketek. Kitartottatok hiven a küzdelemben és áldozatok a kevesetektől is.

Most ismét áldozatra hívlak fel titeket, a csatazajban építésre buzdítalak, Isten megáldotta mezei-

teket, magyar hazánk földjét ismételtén. Most sem feledkezett meg egyszer elhangzott ígéretéről: „még a föld lészen, vetés és aratás soha meg nem szűnnek.“ Isten jóvoltából már kezeitekbe is vettétek az ő áldásait. Legyetek ő hozzá háladosak a jótételben.

Ez alkalommal egyik szent intézményünk: a sárospataki főiskolára való adakozásra hivlak fel titeket. Nehéz feladat, elismerem, építeni a szükségben, a csaták dülő fergetegei közt, de nem lehetetlen. Bizony, bizony ha jól meggondoljuk, magyar Jeruzsálemünk egyik vára a sárospataki főiskola. Ha mi, Istennek legyen hála, immár 400 esztendő óta megmaradtunk magyarokul és reformátusokul, azt igen, de igen nagy részben annak az ősi, híres sárospataki református főiskolának köszönhetjük, amelyik immár 400 év óta esztendőről-esztendőre, papoknak, tanítóknak, világi urainknak egész raját bocsátja ki a maga kebeléből szerte, széles magyar hazánkba, akik ősi magyar szellemünknek, erkölcesinknek, evangyeliomi magyar ref. egyházunknak védői, fenntartói, munkásai és apostolai. Bizony, ha nincs sárospataki főiskola, a többi híres ref. főiskola mellett, idegenek volnánk mi ma ebben a hazában, vagy keresztül gázolt volna rajtunk az erőszak. És látjátok, ez a mi sárospataki főiskolánk, régi büszkeségünk, annyi erőnek a forrása: ma szükségét szenved, segítségünk nélkül nem képes magát fenntartani, szent küldetését betölteni. A ki annyi jóval árasztott el minket, hazánkat, és egyházunkat, — most hozzánk fordul, hogy mi tegyünk vele jót, hogy segítsük meg. Nem magáért kéri, miértünk kéri, hiszen egész működése, élete mi értünk való. Van-e ember, van-e magyar, akiben érző szív dobog, aki siket lenne az ő hívogató szavára. Föl tehát a szívetekkel! Építsük Jeruzsálemünk falait a harc között is. Adjatok, a gazdag többet, a szegény kevesebbet, kiki az ő teljes tehetsége szerint.

Micsoda felemelő lesz a mi utódainkra nézve, ha olvassák majd hazánk és evangyeliomi egyházunk történetét s eszökbe jutván Nehémiás építése így szólanak: ime semmi nincsen új dolog a nap alatt. A mi igen régen volt, az újult meg az én őseim történetében is. Hiszen ők is imé, egyik kezökkel kardot forgattak vala ama nagy időkben, a másikkal pedig Jeruzsálem falait építék.

Ne legyen hát közöttünk, aki ott ne volna a falak mellett, aki hiányoznék az adakozók soraiból, hogy a mi neveinket is feljegyezhesse a történet, miként Nehémiás felírta az építők neveit mondván: ime ezek és ezek voltak azok, akik részt vettek az építésben. Ha a történet betűi talán megsárgúlnak is valamikor: Istennek ama nagy könyve, amelybe a jó cselekedeteket jegyzi fel, bizonyára örökké megmarad mennyei jutalmunk biztos zálogául. Amen.

Galszécs, 1916. aug.

Péter Mihály.

KÖNYVISMERTETÉS.

„Beszédék és imák háborúi alkalmakra“. 3-ik kötet. Összeállította Dr. Lencz Géza ref. theol. tanár a debreceni egyetemen. A tiszta jóvedelem prot. irodalmi célokra fordítatik. Megjelent Debrecenben, a Hoffman és Kronowitz könyvnyomdája és könyvkiadóhivatala kiadásában. Ára?

(Folytatás).

„A Sion ítélet által szabadul meg.“ Világháború idején, ősszel. Fábián Dénes. Hasonlatos az

előbbenihez, csak csinban, díszben áll kissé amaz alatt, amennyiben gondolatainak kifejezésére épen-séggel nem keresi azt, a mi izléseesebb, választékosabb.

„A bölcs és értelmes nép“ Iskolai év, vagy tél elején. Háborus időben, Görömbei Péter. Kétségbevonhatatlan mindaz az igazság, melyet hirdet, de a mód, a melyen ezt cselekszi, jóízlés előtt visszavetendő. E szerint mi volnánk — a némettel — a világ legműveltebb nemzete. Hát ez bizonyos jóleső érzéssel tölt el, ha csakugyan igaz volna. Azonban — elég fájdalom — ennyire még sem vagyunk. A magyar tud lelkesedni igazságért, tudományért, vallásért, hazáért, de hogy épen tudománya, bölcsesége volna legnagyobb ereje, legnagyobb hatalma, ezt mondani, mégis kis elbizakodottság kell hozzá. Az is igaz, hogy a háboruban eddig elért sikereket részben a tudomány vívmányainak, meg az erkölcsi nemes tulajdonoknak köszönhetjük, de ezek mellett az Isten neve, a benne vetett erős hit, rendületlen bizodalom is ott volt mint dárda, paizs, sisak, mint erős vért harcoló fiaink lelkén. S ez bizony több figyelmet érdemelt volna ebben a beszédben is, ha már a felvett alapról csakugyan áttért más mezőre. S hogy iskolai év elejére való e beszéd háborus időben, egész tartalmából kivel ető, de hogy tél elejére miért való, arra már az író is csak nagy szorultságában tud felelni, hogy „ime, mert elkövetkeztek a hosszú őszi — tehát nem is téli. — esték, éjszakák.“ Azért. — A háborus viszonyok — elismerem — sok mindent kiforgattak a maguk rendes menetéből, így az iskoláztatást is, de azért a hol lehetett, mégis csak megkezdték azt kora ősszel, és nem tél elején.

„Apostoli levelek, mennyei levelek“. Bűnbánati beszéd, bőjtelői úrvacsora-osztás előtt, háborus időben, Halka Sándor. Az ág. ev. homiletika szabályai szerint lehetséges, hogy egy egyházi beszédnek 2 bevezetése is legyen. Nem tudom megérteni ezt sem, de hogy egy ugyanazon beszédnek 3, sőt 4 bevezetése is legyen, ezt már más sem, senki sem tudja megérteni. Ez a beszéd ilyen. Bevezet, bevezet, de a dolog lényegéről nem szól s nincs is ideje hozzá, mert az örök bevezetés alatt letelvén a templomi óra, be kell rekesztenie a beszédet, mielőtt a levelekről szólott volna. S talán épen ezért küld követet is hozzánk, hogy amit a szerző elhallgatott, azt majd elmondja a levelekről a követ. S el is mondja egynémelyikünknek, de a hallgatók Halkától szeretnék azt hallani mégis.

„Ő évi egyházi beszéd“, C. E. van Koetsveld nyomán Kiss Albert. Mély vallásos bölcsesemmel teljes, terhes, de nem száraz okoskodás, hanem az életzivataraik között is szívet-lelket megnyugtató beszéd.

„Hit, remény, szeretet“. Esketési beszéd, Liptay László. Elég egységes, kedves, vonzó, szívből-szívhez szóló kis beszéd, megfelelő imádsággal.

„Élet és halál“. Karácsonyi úrasztali beszéd, Mester János. Nehéz, majdnem lehetetlen a karácsonyi angyal örömmüzenetével a nagypénteki gyász fájó siralmát találóan egybeolvasztani. Nehéz azért, mert az alkalmiságuk különböző volta kell, hogy különböző érzelmeket ébresszen a kebelben, még pedig egyszerre. Ellenkezik az emberi természettel, bár mondja is a bölcs: „nevetés közhen is fáj az ember szíve“. Van így is. De ez rendkívüli és önkéntelen. Nehezen sikerült ez összeolvasztás e beszédben is, annyira, hogy a végén csakugyan más-

hová lyukad ki, mint ahová kellett volna s különösen, ha a karácsonyi alkalomhoz a háborút is tekintetbe akarta venni és a Jézus életét és halálát erre is bizonyító példakép idézni. Különben talán sikeresebben végezhetett volna a váltságshalállal.

„Hatalmas dolgokat cselekedett az Ur mivélünk”. Nyár kezdetén 1915 évben, Román Ernő. Jól átgondolt, alaposan megtervelt, ügyes struktúrájú, elmés szép beszéd.

„Ujítsd meg a mi napjainkat!” Uj évi, Sipos József. Sajátságos, szinte érthetetlen, mily könnyen adják fel némelyek a themában már jelzett tárgyat a főtételben, még akkor is, amikor arra voltaképpen semmi szükség, sőt egyenesen kizárt. Mint ime itt is. Természetesen ilyenkor nem is lehet szorosan az egy tárgyhöz tartani magát a szónoknak, hanem kettő s esetleg több is lévén előtte, el-elkalandozik, vagy az ennél jobb esetben, tartja magát az egyikhez és csak a következtetést húzza rá — illik, nem illik — a többire is. Így lesz aztán a kerek, egységes beszéd helyett, szétfolyó, szögletes elmélkedés. Holott különben azt mondhatnánk erre is: szép, jó beszéd.

„Úrvacsoraosztási agenda”. Bőjti alkalommal, háborús időben, Sipos József. Kevés tartalommal, egyszerű köntösben megjelent s itt-ott némi túlzástól sem egészen mentes beszéd.

„A kő elhengerített”. Húsvéti, Soós Károly. Élőszóval való előadásnál — szónoki műnél teljességgel nincs helyén, sőt egyenesen megengedhetetlen az eféle szakadozott beszéd, hiszen a hallgatóságnak egyáltalán nincs ideje ahoz, hogy az elhallgatottakat utánna gondolja. Így tanítani, megnyugtítani, vigasztalni lehetetlen.

„Megnyugvás, várakozás”. Adventi e. b. háború idején, Hunzinger után Varga Jenő. Benne van ebben a beszédben minden, aminek csak benne kell lenni, csak éppen hogy rendszer nincs. Ah! pedig mi sokat veszít ezzel becséből, értékéből.

„Jászol, kereszt, mennyei korona”. Karácsonyi b., Dr. Veress István. Gondolatok Gerok után. már választott szövegéből bizton lehet következtetni, hogy ez a beszéd, ha igazán karácsonyi akar lenni, csak a legnagyobb erőszakkal lehet az, mert ebben a szövegben éppen a karácsony alkalmisága van a legkevésbé, sőt egyáltalán nincs, még csak távolról sem érintve. S csakugyan, ami a beszédben karácsonyi vonatkozású, annak a szöveghez részben semmi köze, részben annak éppen az ellenkezője, mint a bevezetés és az első rész; a 2-ik egészen nagypénteki, a minthogy nem is lehet más; a 3-ik pedig áldozócsütörtöki. De minthogy szerző előre karácsonyinak jelezte beszédét — nolle-velle — ezekbe is kellett valami karácsonyi vonatkozást vegyíteni, amelyek azonban szinte kiáltó szóval kikíváncsoznak innen, mint nem nekik való helyről. Nem, nem lehet csak úgy, találmányra felütve a bibliát, kiírni belőle egy locust s aztán inni hozzá predikációt, akár illenek azok egymáshoz, akár nem, mert ez az eljárás így bosszúlja meg magát kegyetlenül.

3. Beszéd a vallásos estélyeken;

— bibliamagyarázatok. —

„Bibliamagyarázat”. Szüreti úrvacsora alkalomára, Andrassy Kálmán. Reáfűggesztem lelkem figyelő erejét erre a bibliamagyarázatra és gyönyörködöm benne nagy gyönyörűséggel.

„A Krisztusban hívők élete”. Bibliamagyarázati vázlat, Dr. Erdős József. A Dr. Erdős József neve tiszteletreméltó, elismert név a bibliamagyarázat terén már régibb idő óta. Itt sem más az, most sem. Alapos, mély tudás sugárzik ez írásmagyarázatából is. Nem is vázlat ez sem, csak annyiban legfeljebb, hogy az alkalmazás érintett és nem teljesen kifejtett.

„Új életet várunk”. Népszerű felolvasás háború idején, Erdős Károly. Sok igazsággal teljes, az eseményeket, azoknak hatását, tanúságait nyugodtan mérlegelő, megragadó, vonzó külsővel is bíró, szép beszéd.

„Az adópénz és a lélek”. Felolvasás, Izsák Aladár. Helyes, jó bibliamagyarázat addig, míg az alkalmazás nem következik. Itt elhagyja a természetes, a szövegből önként következő tanulságoknak mindenkire egyaránt tartozó alkalmazását s mintegy erőszakot téve a szöveg igaz értelmén, vonatkoztatja azt egyedül s kizárólag a lelkészre. Értem ugyan miért? Mert lelkészköri értekezletre szánt felolvasásnak készült, de ez még sem indokolja a helytelen, sőt ilyen formában egészen felesleges alkalmazást, hiszen mindazt, amit ebben szerző mond, tudni és szívében-lelkében hordozni kell minden lelkésznek, különben sajnálatraméltó az a gyülekezet, melynek lelkészét kell így kötelességére kioktatni.

„Kitartással fussuk meg az előttünk levő küzdőtér”. Bibliamagyarázat, Juhász László. Sok szó, kevés tartalom. Az egészet meglehetett volna írni $\frac{1}{3}$ terjedelemben, t. i. háromszor mondja el az egy és ugyanazon dolgot; a bevezetésben, a tárgyalásban és az alkalmazásban, holott bizvást elég lett volna és többet is ért volna egyszer, de alaposan.

„A Sátán eloldatott az ő fogásából”. Adventi elmélkedés a háború idején, Lukácsy Imre. Ez a beszéd ezen főcím alá foglaltatott: „Beszéd a vallásos estélyeken” s lehet, hogy ott is mondatott el, mindazáltal mégis predikációnak kell azt tartanom és mint ilyen értékelnem. Textusa van, themája van, főtétele — az igaz, hogy nincs, de felosztása már ismét van és mindezek azt mutatják, hogy ha vallásos estélyre is, de predikációnak készült. Hogy nem jól! az hibája. Mert az még inkább megengedhető volna, ha nem mutatná a predikáció ismerveit, de hogy rosszul mutatja, az semmivel sem menthető. Minek írunk a beszéd felé címet, ha annak a beszédhez — úgyszólván — semmi köze? és hogyan lehet részre osztani azt, ami voltaképpen nincs is? Már pedig úgy van a dolog az olyan beszéddel, amelyből hiányzik a tárgykötés és így beszélhetünk aztán olyan dolgokról, amelyek elő sem voltak készítve, sőt ha keveseljük a felvett részeket, teszünk hozzá még pótrészt is. Tehetjük bátran, hiba a rendben ezzel semmiképp nem esik, legalább nagyobb nem, mint amilyen már eleve esett.

„Krisztus követése”. Bibliamagyarázat, Marjay Károly. Eltalált, helyes, jó bibliamagyarázat.

„Beszéd sebesült katonák karácsonyfájánál”, Szabó Béla. Szokatlan, de a mostani nehéz időkben eléggé indokolt a karácsonyfánál — talán palástosan is tartott beszéd. Érezhette ezt a szerző is s ezért tartotta magát szorosan az illő keretek között s ezért mondjuk rá beszédjére mi is, hogy megfelelő, jó beszéd.

(Folyt. köv.)

Buzi Márton.

Rab magyar imája.

— Mutatvány Gyóni Géza újabb verses kötetéből. —

Csukódjatok be rácsos ablakok ;
Isten szemei csak ti nyiljatok,
Isten szemei, fényes csillagok,
Rabságos éjben, bús térdeplésben
Lássátok szegény esdeklő rabot.

Magyar tanyákon zúg a fergeteg ;
Magyar határon dül a vad sereg.
Isten szemei ébren legyetek,
S kit vert sok átok, ti virrasszatok,
Ti virrasszatok árva népemet.

Kárpát sziklái égig álljanak ;
Tokaj vesszői vassá valjanak ;
Tépjétek össze erdei vadak,
Ki gyűlölt kézzel rombolna széjjel
Ezer esztendő szent oltárokat.

Kúnság mezőin ami megterem,
Ölő fegyverben ólommal legyen,
Magyarad mustja méreggá legyen :
Tiszai tájon kunyhó se álljon,
Kunyhó se álljon soha védtelen.

Csukódjatok be rácsos ablakok, —
Erdők szálái mind őrt álljatok,
Isten szemei fényes csillagok,
Rabságos éjben, bús térdeplésben
Igy imádkoznak a magyar rabok.

(1915. május.)

IRODALOM.

* **Gyóni Géza: Levelek a kálváriáról és más költemények. (A fogságból, 1915.) Budapest, 1916.** 8r. 72 lap. Az Athenaeum R.-T. kiadása. Ára 1.60 Kor. — Gyóni Gézának, a világháború legértékesebb magyar költőjének immár második verses kötete jelent meg a nagy világítélet kezdete óta. Ez a przemysli várból történt fogságba jutása óta a folyó év jan. 5-ig írott verseit tartalmazza. Ezek közül 33, levél alakban, a feleségéhez, a „feketefátylas fehér asszonyhoz” van írva, akitől való elszakadása óta immár másodszer sárgult a levél (30. lap). E levelek telve vannak a przemysli vár utolsó napjaiban s a szibériai fogságában átélt érzelmekkel. Gondolatainak, vágyódásainak középpontjában hűséges hitvese áll, aki idehaza sebesülteket ápol, aggódva várja a rab férjéről szóló híradásokat s elmerengve gondol arra, hogy mikor üt majd az ő rab katonája számára a szabadulás órája a jégesapos Szibériában. A kötet második felében levő más költemények között egyike a legszebbeknek a Rab magyar imája című, melyet lapunk jelen számában be is mutatunk t. olvasóinknak. Gyóni költeményeinek értékét a művészi formán s a nemes közvetlenségű előadáson kívül ez újabb kötetében is főleg az növeli, hogy valóban átélt érzelmeket tolmácsol, hogy vérbeli háborús költő.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Hősök halála.** Ifj. Székely György joghallgató, honv. zászlós, dr. Székely György volt sárospataki akad. tanár, jelenleg budapesti Erzsébet-nőiskolai tanár legidősebb fia, egy jeles készűtségű, szép tehetségű ifjú, július 6-án Kirlibaba mellett, midőn szakaszát rohamra vezette, ellenséges golyótól találva, 21 éves korában, hősi halált halt. Az elesett ifjú hősnak dicsőség, szüleinek és testvéreinek igaz részvételünk!

— **Alapítvány.** Árvay Ödön, a veskőci leányegyház hithű és egyházáért áldozatokra kész gondnoka, nagylelkűségének újabb jelét mutatta meg abban a cselekedetében, hogy az orosz haretéren hősi halált halt fia emlékére 1000 koronás alapítványt tett az egyház javára. A követésre méltó példa önmagában hordja a dícséretet.

— **A Radácsi György-alapítványra** újabban Szalánczy Bertalan komorói földbirtokos 200 K-t, Dr. Zsiday Dániel szabolcsvármegyei kórházi főorvos Kisvárdáról 50 K-t küldött. Az eddigi adományok összege 560 korona.

— **Lelkészválasztás.** A ladamóci gyülekezet (Felsőzemplén) július 16-án egyhangú választással Bodnár Lajos erdőhorváti s. lelkészt lelkészévé választotta. Gratulálunk!

— **Lelkészbeiktatás.** A málacei ref. egyházközség meghívás útján választott új lelkészének, Király Péternek beiktatása aug. 6-án történt Hutka József esperes és Nyomárkay Aurél e. m. t.-bíró közreműködése mellett.

— **A sárospataki ref. főiskolában** az új iskolai év szeptember 1-én kezdődik. *Beiratások:* A) *Az akadémián* (theologiai, jog- és államtudományi fakultások) a beiratások szept. 1—8. napjain; a lecke-könyv-aláírások 9-én lesznek. Rendkívüli és indokolt esetben az igazgatóság szept. 15-ig adhat haladékot E haladék a katonaságtól jövő hallgatók részére okt. 8-ig terjesztetik ki. Későbbben jelentkezők figyelembe nem vétetnek. B) *A főgimnáziumban* a beiratások szept. 1—5. napjain lesznek, a tanítások pedig 6-án kezdődnek meg. Az iskolai év ünnepélyes megnyitása szept. 12-én, kedden a főiskolai imateremben tartatik meg. Tájékoztatásul közli az igazgatóság, hogy a főiskolai tápintézetben az ellátási díj 300 korona.

— **Apró hírek.** A *Pesti Magyar Kereskedelmi Bank*, méltányolva azokat a hazafias és nemes törekvéseket, amelyeket a *Kálvineum* maga elé tűzött, 3000 K-t ajánlott fel a Kálvineum javára. — A *sárosi* ág. ev. egyházmegye fölterjesztést intéz az egyetemes egyházi közgyűléshez, hogy az úrvacsoránál a közös kehely mellett — egészségi okokból — a külön kehely használata is engedtesse meg. — A *gömöri* ág. ev. egyházmegye júl. 26-án tartott közgyűlésén Kubinyi Géza főispán, esperességi felügyelő indítványt terjesztett elő aziránt, hogy hívja fel az esperességet az egyházegyetem útján az erdélyi szász evang. egyházat a magyarhoni ág. ev. egyházzal való egyesülésre; az indítvány végleges megszövegezése egy bizottságra bízott. — Pelsőc 10 év előtt elhunyt nagyhirű lelkészének: *Szentpétery Sámuelnek*

az emlékezetét hívei és tisztelői emlékekkel óhajtják megörökíteni, ez iránt az adakozások meg is indulnak. — A vallás- és közoktatásügyi miniszter, a kereskedelmi miniszterrel egyetértőleg, a *hadi célokra igénybe vett harangoknak* külföldi eredetű, acélöntésű harangokkal való helyettesítését a háború alatt vagy utóbb is ipari és közgazdasági szempontból károsnak nyilvánítja s azok beszerzését azon időre kéri halasztani, amikor a hazai ipar a harangok gyártására már berendezkedett.

— **A diáklakások ára.** A sárospataki diáktartók f. hó 6-án tartott értekezletükön megállapodtak abban, hogy a diáklakóknak úgy, ahogy a főiskolai tanulótartási szabályok követelik, csakis butorozott lakást bocsátanak rendelkezésükre s a fűtést, világítást és tisztogatást is vállalják s ezeknek méltányos ára fejében, a mai nehéz viszonyok között, legalább 160 koronát fizettetnek egy-egy diáklakóval.

— **Az irkák kímélése.** A kultuszminiszter rendeletet bocsátott ki, amelyben meghagyja, hogy az elemi iskolákban a papirhiányra és a drágaságra való tekintettel a tanulók irka helyett lehetőség szerint palatáblát használjanak. A füzetekben az egyes iskolai, vagy házi feladatok nem új oldalon, hanem folytatólagosan kezdendők el, szintúgy felsőbb osztályba való lépés után a megelőző tanévbéli irkák is tovább használandók. A kijavított dolgozatoknak újra való leírása (tisztázása) feltétlenül elhagyandó.

— **Nevelési segély a közalkalmazottak gyermekeinek.** A hivatalos lap aug. 6-iki száma miniszteri rendeletet közöl az állami alkalmazottak gyermekeinek nevelését előmozdító segítségekről. A nevelési segítségnek három fajtája van. Az évi pénzbeli segítség adományozása (ösztöndíj); az alkalmazott gyermekeinek elhelyezése valamely tanintézzettel kapcsolatos vagy önálló nevelőintézetben (ingyenes nevelőintézeti hely); gondoskodás az alkalmazott gyermekének ipari vagy kereskedő pályára való gyakorlati kiképzéséről (gyakorlati ipari és kereskedelmi kiképzés). Az utóbbi esetben az alkalmazott gyermeke gondosan kiválasztott iparosnál vagy kereskedőnél, szakszerű felügyelet alatt, szabályszerű tanszerződéssel melletti tanonként nyeri gyakorlati kiképzését; elhelyezéséről és ellátásáról pedig, állandó felügyelet alatt, rendszerint tanoncotthonban (nevelőintézetben), kivételesen valamely megbízható családnál vagy a képzésével megbízott iparosnál vagy kereskedőnél történik gondoskodás. Ezenkívül részletesen intézkedik a miniszterium a nevelési segítség elsőbbségét adó vagy a segítséget kizáró körülményekről. Az ösztöndíjak fokozatai tisztviselő gyermekénél: évi ötszáz korona középfokú, évi hétszáz korona felsőbb iskola látogatása esetében. A miniszterelnök a nevelési segítségek adományozásának és az ezzel kapcsolatos s a rendeletben egyenként megjelölt igazgatási teendőknek ellátására a miniszterelnökségben adományozó bizottságot létesít. A bizottság a miniszterelnök által kinevezett elnökből és előadóból, a Budapesten székelő miniszterek és a legfőbb állami számvevőszék elnökének egy-egy megbízottjából s az állami alkalmazottak a miniszterium által kijelölt három országos egyesületének három-három kiküldöttjéből áll. Ezeket a nevelési segítségeket minden év augusztus havában utalványozzák ki.

— **Ramsay utolsó üzenete a németeknek.** Július 23-án, 64 éves korában, Sir William Ramsay, a híres angol kémikus és természettudós, a hélium felfedezője, meghalt. Utolsó napjaiban megbizta a feleségét, hogy közölje üdvözléseit több régebbi tudós németországi barátjával. Ugy látszik, hogy a közeli halál tudatában megbánta heves kirohanásait Németország ellen s némileg jóvá akarta tenni elkövetett hibáit.

— **Az új metropolita.** A gör. kel. oláh egyháznak aug. 6-án Nagyszebenben tartott kongresszusa, az elhunyt Metianu érsek utódjául, *Mangra Vazul* püspöki vikáriust választotta meg metropolitává. Az új metropolita, bár korábban tulzó volt, jelenleg az oláh-magyar megegyezés barátja. Gróf Tisza István miniszterelnök az alábbi táviratot intézte hozzá: „A mai választás eredményéről hazafias örömmel értesülvén, Isten áldását kérem érsek-metropolitai működésedre és a gör. keleti román egyházra. Az ő segítségével tettekkkel fogjuk bebizonyítani, hogy a mi politikánk áldás és erő forrása úgy a magyar államra, mint a hazai románságra nézve.”

Pályázat tanítói állásra.

A *tarcavajkózi* ref. népiskola helyettes tanítói vagy tanítónői állására, melynek jövedelme 800 K és lakás, a pályázati határidő szept. 7-ig meghosszabbítottatik. Okleveles pályázati kérvények a ref. lelkészi hivatalhoz adandók be. Tarcavajkó, u. p. Rozgony. Abauj-Torna megye.

EGY TÁBORI LELKÉSZ HARCTÉRI NAPLÓJA

Írta: PAPP GÉZA tábori ref. lelkész.

E gondolatokban és írói szépségekben gazdag naplójegyzetek egyaránt érdeklik a harcoló és beteg katonákat, a lelkészeket, a tanuló ifjúságot, általában a nagyközönséget. Méltó feltűnést keltettek azok előkelő fővárosi napilapokban. A derék szerző hosszú időn át teljesített tábori lelkészi szolgálatával, lelkesítő beszédjével tiszteletet szerzett mindenfelé, ugyanannyira, hogy *Jenő kir. herceg főparancsnok saját címerével és monogrammjával* ellátott gyűrűvel ajándékozta meg és megengedte, hogy ezt a háborús könyvét neki ajánlhassa. A könyv tartalma: Buzdító beszéd a katonákhoz ütközet előtt. — Buzdító beszéd a honvédekhez az Isonzó mellett. — Adventi imádság. — Levél a harctérre. — Fekete farsang. — Március idusán. — Őszi imádság. — Harctéri jegyzetek. — Tábori istentisztelet a doberdói fensíkon. — Honvédtemetés az Isonzó partján. — Jéhu uralma. — A honvéd kötelességtudás.

A 160 oldalra terjedő 16 $\frac{1}{2}$ és 10 $\frac{1}{2}$ nagyságú zsebbe téhető könyvecskének bolti ára elegáns vászonkötésben I. kor. 80 fill. 10 drb. vételnél I. kor. 50 fill., 25 drb. vételnél I. kor. 40 fill., 50 drb. vételnél I. kor. 30 fill., 100 drb. vételnél I. kor. 20 fill.

Kapható:

Hegedűs és Sándor
protestáns irodalmi könyvkiadóhivatalában DEBRECENBEN.

SÁROSPATAKI REFORMÁTUS LAPOK

A TISZÁNINNENI REF. EGYHÁZKERÜLET ÉS A SÁROSPATAKI FŐISKOLA KÖZLÖNYE.

MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

ELŐFIZETÉSI DÍJ		Főszerkesztő	Felelős szerkesztő és kiadó	HIRDETÉSEK DÍJA:	
Egész évre	12 Kor.	RADÁCSI GYÖRGY	DR. RÁCZ LAJOS	Egész oldal	32 Kor.
Félévre	6 "	Főmunkatársak:		Fél "	16 "
		HARSÁNYI ISTVÁN	DR. BUZA LÁSZLÓ	Negyed "	8 "
				Nyolcad "	4 "

TARTALOM: *Dr. Finkey Ferenc*: A főiskola fenntartási és fejlesztési alapja. — *Miskolczi Endre*: A vizsgák után. — *Lengyel József*: Falusi lelkész működése a mostani válságos időben. — *Buzi Márton*: Könyvismertetés. (Beszédek és imák háborúi alkalmakra. III. Vége köv.). — Irodalom. — Vegyes közlemények. — Pályázatok. — Hirdetés.

A főiskola fenntartási és fejlesztési alapja.

— Reflexiók a „Falusi pap” feelhívására. —

Végtelen örömmel s egyben mély meghatottsággal olvastam a Sárospataki Ref. Lapok 32-ik számában a „Falusi pap” keresetlenül egyszerű sorait, melyekkel a maga páratlanul nemes adományát bejelenti és buzdítja lelkésztársait s világi embereinket a sárospataki főiskola cselekvő pártolására. A derék „Falusi pap” e nagyszerű ténye felüláll minden dicséreten. Elő bizonyosság ez főiskolánk életképességére és szellemére is. Amely főiskola ilyen papokat nevel, az valóban méltó az örök időkre fennmaradásra s az igazán büszke is lehet volt növendékeire.

Aldja meg a Mindenható ezt a csakugyan hű és igaz tanítványt, ezt az én eszményképem szerinti „Falusi pap”-ot, aki újból megerősítette hitemet és bizalmamat egyházunk és Alma-Materünk jövője iránt, aki a maga szerény állásában is meg tudta ismételni kicsiben a legnagyobb magyar példáját és ezzel nekünk mindnyájunknak utat mutatott, hogy ne csak beszéljünk, ne csak írjunk, hanem cselekedjünk is.

Különösen öröme hangolt engem a „Falusi pap” nemes cselekedete azért is, mert eltalálta azt a helyes célt s megadta annak a helyes elnevezést is, amire nézetem szerint a főiskola érdekében megindított akciókkal törekednünk kell. Ugy van, amint ő írja. Nekünk, akik a főiskolát a jelen nehéz helyzetében segíteni akarjuk, nem apró, kis alapítványokra, nem családi vagy a jeles növendékeknek szóló stipendiumok létesítésére kell törekednünk. Amennyire szükség van különben ezekre is, épűgy el kell ismerni, hogy jelenleg előbbvaló maga az iskola, annak a hiányzó, szükséges intézményekkel ellátása s ezzel korszerű fejlesztése. Vagyis, mielőbb meg kell teremtenünk egy főiskolai „fenntartási és fejlesztési alapot”. (Nagy örömmel olvasom különben, hogy a szép példát máris többen követték s a főiskola „fenntartási alapja javára” több ezer koronás adományok érkeztek.)

Hallom azonban az ellenvetést, a kishitűek és az akadémikuskodók kifogásait is. Lehet-e a háború által előidéztet óriási drágaság idején s majd a háború után is a várható nehéz viszonyok közt remélni egy ily akció sikerét, nem fog-e gyűjtésünk az új Vay—Mocsáry-alap sorsára jutni? Hát ezekre a

reáliskodó aggályokra mondhatnók, hogy félre a kishitűséggel, akik mindig csak a nehézségeket nézik, akik minden nagy és szent dologban csak utópiát látnak, azoktól nagy és maradandó alkotásokat nem is várhatunk. De ne bántsuk most egymást. Ismerjük el, hogy a kifogásokban is van igazság s a háborús időben talán nem tudunk százezreket vagy éppen milliókat összehozni. De ha így lenne is, a szép, helyes és szükséges eszmét semmiesetre sem szabad elejtenünk. Legyünk igazán reálisak s találhatunk módot az alap összehozására. Hívjuk fel az összes volt pataki tanulókat, hogy mindenki a maga tehetsége szerint évente adjon akár mily csekély összeget az alapra, tegyük ezeket az adományokat egy betéti könyvre s szaporítsuk, gyarapítsuk ötven éven át a befolyó összegeket s bizonyosan kap ötven év múlva a főiskola egy oly szép alapot, melyből létesíthet egy új nagy intézményt, amire akkor éppen legégetőbb szüksége lesz. S folytassák azt így tovább a következő nemzedékek is.

Igaz, hogy így azonnal nem segítünk a főiskolán, de teremtettünk egy új bástyát mégis, mely az iskola jövőjének új biztos támasza leend. Imminens veszedelem a főiskolát úgy sem fenyegeti, nagyobb bizonyára nem, mint más hasonló intézeteket. Amint eddig az utolsó évtizedekben előállott újabb és újabb terheket kellő utánjárással fedezni tudta az előjáróság, úgy a háborús viszonyok okozta nehézségeket is okkal-móddal majd csak el lehet intézni. Az új internátus felépítése ügyében pedig teljes erővel és bizalommal kell sürgetni mindenekelőtt az államsegélyt. Ha más tanintézeteknek sok százezreket, némelyiknek félmilliót adott az állam, most kerüljön sor egyszer már a pataki főiskolára is! Az államkormány-nál, magánál a miniszterelnöknél megvan a teljes jóakarat, ezt most igénybe kell venni, a főiskolai előjáróság nagy mulasztást követne el, ha a jó alkalmat úgy erre, mint a főgimnázium államsegélyének felemelése kérdésében elszalasztaná. Ugy tudom, kerületi bizottság is van kiküldve e tárgyban. Lépjen az is mielőbb akcióba s a nehéz helyzetben most joggal léphet az állam elé.

De az internátus létesítésére, ha szükség lesz pótlásra, igénybe vehető a nagy közönség is. Tesék erre is külön gyűjtőíveket kibocsátani. Bizonyára igen szép összeg fog összegyűlni egy ily lát-

hatóan nagy alkotás felsegítésére. Ha elkerülhetlen, az új „fenntartási-alap” egy részét vagy bizonyos évi kamatait is odaadjuk e célra.

Ne akadémiskodjunk hát és főleg ne vitatkozzunk, hanem cselekedjünk. Kövessük a névtelen „Falusi pap” és az újabb jószívű adakozók példáját s akkor az ige testté válik s minden nehézség és rossz idők dacára megteremthetjük a főiskola fenntartási és fejlesztési alapját s felépíthetjük az új internátust.

Dr. Finkey Ferenc.

A vizsgák után.

Igy iskolai év végén, különösen most, a Patakról hozott impressiók oly tömegesen élnek bennünk, hogy csak úgy feszítik a főt, a keblet s az én kezem is önkéntelenül a toll után nyúl, hogy egyet-mást leírjon azokból.

Hát igen! Ott voltam Patakon a vizsgák idején, bevitt az érdeklődés, meg a gond. Bolyongtam itt-ott; kerestem a régi szép emlékek nyomait; át-meg átjártam azt a szép, erősen belombosodott keretet, az iskolakertet. Kerestem magamat az apróságok között, vizsgáltam ezek mozgását, hangulatát, lelki életét azoknak apró megnyilvánulásaikban. A benyomás?

Ezek tökéletesen olyanok, — gondoltam — mint rajzás előtt a kas száján szorongó méhek! Nyugtalan elevenség, mely aztán ős erővel tör ki vidám pajkossággá, sőt rendetlenséggé akkor, mikor az osztályzat eredményét felolvasták, evvel mintegy leszögezték a tanévet; akkor, mikor a járdákra, kerítésekre, ajtókra odakrétázott „—akáció”, „—vakáció”, „—gyvakáció”, „—agyvakáció” elé már oda íródhatott az a gyönyörűsége „n” betű, mely e rejtelmes szavakból egy igazi örömet magába foglalt s kifejező szót csinált, mely így hangzik: „nagyvakáció”!

Óh, micsoda féktelen csapongás a gyerekek között! Micsoda túlcsapongó kedélynyilvánulás! Hogy telnek meg a cukorkás boltok, sőt a cukrászda is! (Mi még cseresznyét kúraltunk ilyenkor). Mennyi tömege az elfogyasztott cigarettáknak, melyeket ma nem a rejtett helyeken, de kihívóan az utcán szívnak el még azok is, akik különben bele zöldülnek a mohó élvezetbe! Hát a „haragosokat” leső harcias hangulatú csoportok!?

Tanár, tekintély? Mi az ma nekik, mikor a legkedvesebb kezdődik ma, ami csak lehetséges a világon: a nagyvakáció!

Őszintén megvallva ez utóbbi nem tetszett nekem. Szép is, érthető is az öröm, de tudniok kellene azt is, hogy még bent vannak az iskola falai mellett és ha nem tanít is már az a tanár, de az ő tekintélyének nem szabad leesni a negligálás színvonalára, mert ők nem ezt érdemlik, hanem azt, hogy azok a csoportok a fáradozást megköszönő tömeggé verődjenek össze s hálások legyenek jóért, rosszért egyaránt.

Mem tetszett, mert nagymérvű csiszolatlanságot, a hosszú pórázra engedett gyermek rakoncátlanságát láttam megnyilvánulni; de kárhoznatni érte? . . . Igazán nem tudtam, kit?! Csak azt éreztem, hogy itt valami hiányzik, hogy itt valamit gyökeresen kell megváltoztatni! . . .

Nagy Béla barátom, az áthelyezés mellett írott szép cikke végén hangot adott, az iskolához való vonzalomról szólva, egy véleménynek, mely évtizedek óta rágódik az illetékes lelkeken, de csak titkosan, mely épen ezért sokkal fájdalmasabb; annak, hogy a papok fiaival nem úgy bánnak Patakon, mint kellene s útalva tanári és papi testvériségre az iskola s egyház szolgálatában, felszólítja az ő kollégáit, hogy „a szigorúság mellett — mutassunk szeretetet a papfiak iránt”.

En, mint pap, lelkes örömmel olvastam e szavakat s meleg szeretettel köszöntöm érte őt, aki azokat kimondta! Egy régen bekötözött seb kötélkéket oldta meg. Hadd szellőzzék az, talán hamarabb gyógyul a szabad levegőn!

Annyi bizonyos, hogy papi körökben évtizedek óta tartja magát e vélemény s az is bizonyos, hogy sok pap társam némileg ma is idegenkedik a pataki iskolától s inkább költ, fizet erején felül, de fiait nem ott nevelteti.

Nem vádolok senkit, sőt hiszem, hogy a most működő tanári kar nem is méltó e vádra, de már maga ez az elvitázhatatlan tény is mutatja, hogy ha nem ma keletkezett is ez a vélemény, ha nem a mai helyzetre illik is, de mégis kellett ilyenféle bajnak lennie, különben a közvélemény nem alakult volna ilyen formára ki, a főiskola rovására.)

Megvallom én is sok-sok lelki aggodás, gyötrelmem s töprengés után adtam be fiamat P.-ra a múlt esztendőben. És az eredmény? Rossz bánásmódot nem tapasztalok, sőt egyik-másik professoruk igazán atyailag bánt velők, de azt igenis tapasztalom, hogy ők is épen olyan rakoncátlanok, mint a többiek s lelkök érzéseiben valósággal visszafelé fejlődtek. Épen ezért kapaszkodtam én bele a N. B. szavaiba. A bajt ő konstataulta, medicinát is írt reá; nekem csak egy közbevetőleges eszmém támadt ezzel kapcsolatosan.

Nem lehetne-e — ezzel a szeretettel — azokat a papfiukat odabent is úgy kezelni, hogy — felhasználva azoknak az itthonról bevitt érzésszel intelligenciájukat, — ők lennének a műveletlenebbül bekerült földműves, vagy más foglalkozású szülők gyermekeinek a tanítói, a jó magaviselet, illedelmes társalgás stb. terén, hogy azok a mieinktől tanuljanak egy kissé szelidebb erkölcsöt, úriasabb modort s nem a mieink ő tőlük vadságot és sok-sok paraszti tempót?!

Nagy eredmény lenne ez! . . .

Aztán: a szeretet mindent tehet s ha a papfiuk jobbravaló része látja, hogy ő ott Patakon sincs elhagyatva, hogy ott is talál atyja helyett atyát a tanárjai között: akkor nem lát majd ő sem ellensé-

1) Mi nem hisszük, lehetetlennek tartjuk, hogy e képtelen vádnak bármikor bármilyen alapja lehetett volna; nem lehet oly eltévelyedett tanár, aki egy tanuló-íjjút atyja állása miatt osztályozzon kedvezőtlenül és épen egy lelkész fiát, holott mindannyian úgy érezzük, hogy főiskolánk, amint egyfelől lelkészeket igyekszik nevelni ref. egyházunk számára, másfelől lelkészeink hathatós szellemi és erkölcsi támogatása nélkül nemcsak magas feladatát nem oldhatja meg, hanem fenn sem állhat. Talán egyes tantárgyak körében előfordult szigorúbb osztályozás adhatott e vélemény kialakulására alkalmat, kapcsolatban azzal a ténnyel, hogy más — kevésbé magas színvonalra törekvő és enyhébb ítélkezései — intézetekben ugyanily fokú szorgalom és tudás mellett a növendék vígan halad át a vizsgálaton. Ha két-három papfiúval ez történt, úgy látszik, kész volt az elhamarkodott általánosítás: Patakon üldözik a papfiukat. Az elkeseredés nagyon elhomályosíthatta annak a szülének az ítéletét, aki tanárainkról és intézetünkről ily balvéleményt terjesztett.

Szerk.

get a tanárjában; fokozni lehet esetleges ambícióját s nevelhet belőlük a tanári kar segítő kezét, melyet sikeresen használhat fel a vadabb hajtasok nyesegetése s nemesítése mellé; akkor erejévé nevelődik az iskolának, akkor a pap-szülék sem vallanak az imént hangoztatott elvet s minden gondolkodás nélkül és örömmel adnak oda gyermekeiket.

En is azt kérdezem: „Tehát külön elbánás?”

Bocsánat! Csak annyiban külön, hogy szeresék őket, hogy ne kelljen félniök attól, hogy ők csak azért se kedvesek a tanár urak előtt, mert ők véletlenül papfiuk! — Félve mondom ki — s nem a szavakat, hanem azoknak mélyebb értelmét kérem a nyilvánosságnak mérlegelni —, de én még a tudás elbírálásánál is tudnám ezt a szeretetet alkalmazni, nem az enyhesség mértékével, nem azzal az engedékenységgel, hogy: „nektek haladnotok kell, ha rosszak vagytok is, mert papfiuk vagytok”, nem, hanem a közepes vagy gyöngébb tehetségeknek, a hasonló eszű földműves, stb. gyermekekkel való összehasonlításban, olyformán, hogy ne amazok felé billenjen a mérleg, mert míg amazok egy-két év után minden lelki zökkenés nélkül mehetnek vissza az ekéhez atyjuk birtokára, addig a mi gyermekeinknek már két egész világot kellene összerombolniuk: a saját lelkük s a szüléknek nagy gondnal, de édes reménységgel építgetett lelki világát! . . . Fenyíteni? Kétszeresen is, de csak a gyermeket és nem a szüléket a buktató rendszerrel!

Ne méltóztassanak lekicsinyelni! Én tévedhetek, mint pedagógus, de atyai szívem ezt így diktálja!

Miskolczy Endre.

Falusi lelkész működése a mostani válságos időben.

(Felolvastatott a kassai lelk. ért. gyűlésén 1916.)

A felettünk uralkodó világháború a falusi lelkipásztor erejét is nagyobb mértékben próbára tette, mint minden emberét, aki most él; munkakörét kiszélesítő, vállaira annyi sok és súlyos feladat megoldását rakta, hogy ugyanám emberül kell viselkednie, hogy azokat megoldhassa. Céлом kimutatni, nagyérdemű elnökünk felszólítására, mik a mi feladataink, kötelességeink e háborús időkben.

Legelső sorban igehirdetésünket tette intenzívebbé, magát egész istenitiszteletünket bensőségebbé, szívet-lelket megnyerőbbé. Bármily jó szónok, ügyes liturgus legyen is a gyakorló lelkész, — a hétről-hétre egymásután ugyanazon gyülekezet előtt való szereplése bizonyos szürke színbe öltözteti őt is, az általa végzett istenitiszteleti cselekvényeket is. Mindez egyszerre megváltozott a „háborúi”-beszéd elhangzása után, a melyekből sok jót, de bizony nagyon sok rosszat is termelt már hazai egyházi beszéd-irodalmunk. Nem tudok elképzelni bármily megfáradt lelkésztársunkat, ki igehirdetésében most, megszokott régi sablon-predikációtól el ne térne s fel ne használná a kedvező alkalmat, befolyással lenni a lélek elhatározási képességére; másfelől az is igaz, hogy a sok helyen immár feledésbe ment vasárnap délutáni biblíamagyarázat-tartás szokásának felújítására soha kedvezőbb alkalom nem nyílt, mint most e háborús időkben. Izrael népének története, különösen a próféták idejében különösen alkalmas a tárgyalásra. Most nem is esnek oly messze, szinte a valószínű-

ség határain is túl azok a tömeges csapások, szenvedések, melyekkel tele a próféciaíró irodalma.

Ki is aknázzuk, azt hiszem, az ezekben rejlő erkölcsi tanulságokat, legfőképpen annak megbizonyítására, hogy nincs oly veszedelem, melyből meg ne menthetne minket az Urnak hatalmas és erős keze; — arra vigyáznunk kell azonban nagyon, hogy egyházi beszédünk ne politikai, diplomáciai s kalandos békehirek feltálatása legyen, a melyeknek semmi helyük a templom katedrójában, hanem olyan, mely a szíveket az Isten igéjével erőssé, bátorrá tegye a szenvedések elviselésére, az ész okossá a veszélyek elkerülésére s az akaratot szilárdá a jóra való elhatározások véghezvitelére.

A háború egy és más fázisának megbeszélésére, a legkedvezőbb alkalom a különösen téli estéken tartandó vallásos összejövetelek, melyek ez években sokkal látogatottabbak voltak az előzőeknél és az enyhébb évszakokban a vasárnap délutáni „megbeszélések” — a templom előtt vagy udvarán, mint ezt a példátlan hírű és sikerű bűji lelkész, Andrassy Kálmán teszi. Itt nyílik különös alkalmak a lelkésznek, hogy közvetlenebb beszédjével, sőt agitációjával gyülekezetét a jótékonyági akciókba bevonja, hadikölcsönök jegyzésére stb. buzdítsa, élelemmel való takarékosagra, készleteinek helyes bevallására serkentse stb. — (Kolera, vérhas, tifusz stb. — Földrajz, haditechnika ismertetése stb.) Népünk az ilyen dolgoknak, ügyeknek tárgyalását ezeken a helyeken, ahol ő is tehet észrevételt, kifogást, kérhet magyarázatot, jobban szereti, a lelkész is szabadabban beszélhet; itt már előveheti a szónak a gyülekezet egyes tagjainak hiúságára ható fegyvereit is az ügy sikere érdekében.

A cura generális gyakorlásával még nincs vége a lelkész akciójának, most következik a nehezebbje, a cura specialis eseteinek előszámálhatatlan sokasága. Ime röviden egy pár:

1. Elsősorban a gyülekezet tagjainak a meglátogatása, melyet Kálvin már 1550 ben kötelességévé tett a pásztornak, aki nem bérért szolgál. Főképpen ezt kell gyakorolnunk, ha nem is oly módon, mint Novák Lajos szerint a frieslandi luth. papok, akik a szószékből előre kihirdetik, hogy mely napokon, mely utcákat s családokat fog meglátogatni, akiknél aztán azt is perhosreskálja, ha nem ünneplőben fogadja a háznép; de az alkalmas időben, véletlenül megjelenő lelkész beszédje, vigasztaló szava az esetleg msssze, harctéren levő családtag miatt kesergők kedélyére igen jótékony hatással lehet s szinte kiszámíthatatlan jó következményekkel járhat. Nem helyes azonban e téren nézetem szerint annak a papnak az eljárása, (Ker. Lelkipásztor c. folyóirat) aki megjelenésekor imádkozásra szólítja fel a háznépet s azt akarva, nem akarva, imádkozó hangulatra kényszeríti talán sürgős házi munkájának elvégzésétől bosszúsan elszakítva. Kell ugyan, hogy ezzel rokonhatást keltsen a lelkész megjelenése, de az imádkozást hagyjuk talán a vasárnapi s a minden hétköznapi reggelén megnyíló templomi istenitisztelet óráira. Mindennek rendeltetett ideje legyen! E látogatások alkalmával szó esik a család ügyes-bajos dolgairól, a háborúban távollévő családtag, esetleg apa hogylétéről, a gyermekek mikénti viselkedéséről, buzdítás arra nézve, hogy most ne legyenek ők gyermeki értelemmel, — hanem igyekezzenek!

2. A lelkész buzgalmának legszebb gyümölcseit termi a *harctéren küzdő, kórházakban színlődő híveivel a levelezés által való érintkezés fenntartása*. Én nekem pl. a lelkészi pályán elért kis sikereim körül a legkedvesebbek azok a rózsaszínű lapok, mik áradozva hálálkodnak, hogy a pásztorációkat ott sem nélkülözik s ami fő, ott igazán, sőt talán túlságosan is értékelik. Könyekig megható egy kórházban fekvő hívem levele, melyben megköszöni, hogy odaváló lelkész társamat különösen is felkértem, hogy betegágyánál jelenjen meg, midőn hozzátartozói a nagy távolság miatt nem látogathatták meg. Kissé nehéz, de végtelenül hálás foglalkozás s falusi gyülekezeti létszám mellett egész kedvetelással teremtheti magának e gyönyörűséget a lelkész. Nem lesz egy tagja sem a gyülekezetének, aki, feltéve hogy felkereső sorait megkapta az illető, — ne válaszolna s köszönné a figyelmét, egy és más sokszor bizalmas, kényes ügy elintézésével meg ne bizná. Így alkalma nyílik a lelkésznek oly dolgoknak is nyomára jönni, amelyek sokszor egészen más, az igazi színben tüntetik fel nyájának juhait.

3. Szorosan idetartozik annak a megemlézése, hogy a hadba vonultak, bibliát, hadi énekes könyvet, rájuk illő imádságok kis füzetét kapják lelkészüktől. Erre a pászturnak a költséget akár az egyház pénztárából, akár a tehetősebbek adományaiból, akár a saját zsebéből, ha kell, de elő kell teremtenie. Különben is a püspöki hivatal küld ilyeneket kértünkre, újabban ingyen. Való tény, hogy ezeket idehaza sokszor a feledés pora lepte, ott künn a lövészárookban, a kórházban felbecsülhetetlen kincsesé lettek. Azt hiszem, hogy ebbeli eljárásomnak köszönhetem, hogy „majd hazamegyek, — majd megmutatom én” — arroganciával teljes levelek helyett hálás, keresztyéni megnyugvással teljes, bizakodó, szeretetteljes hangú ízeneteket kapok.

4. Megtörténik az is, hogy egyesek szabadságra hazajövet, azt kívánják, hogy elutazásuk előtt itthon élhetnének úrvacsorájával. En kellő útmutatás hiánya miatt úgy cselekszem, hogy egy-két napi penitencia tartásra figyelmét felhíva, egy hétköznapi reggeli istentisztelet keretében alkalmi agendázás kíséretében neki magának kiosztom a szentjegyeket. Helyes-e, nem-e, liturgikailag, hitelvileg, bírálják meg a hivattottak, de az bizonyos, hogy hiterősítő hatással van a gyülekezetre, úrvacsorázóra, sőt lelkipásztorra egyaránt.

5. Megtörténik, hogy hosszabb vagy rövidebb ideig beszállásolnak a helységbe átutazó vagy pihenő csapatokat, ekkor is szép tér nyílik a lelkészi munkálkodás számára. A katonai parancsnokság tapasztalat szerint, most nagy súlyt fektet a legénység lelki szükségleteinek kielégítésére, persze sokszor a maga módja s felfogása szerint, ilyenkor a lelkésznek meg kell ragadnia az alkalmat legalább egy istentisztelet tartására s curatorát is a belmissió szolgálatába állítván megbizva, hogy a templomból kijövő katonáknak a mindig készletben levő vallásos füzetek, tractátusok egy-egy példányát ossza ki.

Kívül esik a cura animarum specialis keretén ugyan, de itt kell megemlétenünk a következő két, bővebb indokálásra nem szoruló köteletségét a falusi lelkésznek, 1-ször, hogy a háborúban elesett vagy el-esendő hős hívei emlékének alkalmas módon való megőrzéséről már most gondoskodják, gyűjtés, adako-

zásra való felhívás által, — továbbá 2-ször, hogy az ecelesia évkönyvének lapjain rendszeres munkálatban naplószerűen már most jegyezze fel, örökítse meg gyülekezetének a háborúban való részvételét, az egyes katonák nevét, kitüntetésait, sorsát, — a különféle adakozásokra való felhívásoknak eredményét. Aranylapok lesznek azok, évről-évre becsesebbek, századok múlva kultur- s vallástörténeti adatok sok esetben.

Most következik a lelkész socialis tevékenységének számtalan esete, szintén a háborúi alkalomból.

1. A hadban elesettek özvegyei- árvái ügyének felkarolása, utánjárás, melyek a vármegyei árvaszék által szervezett gyermekvédő bizottság munkakörén belől rendszeresen elvégezhetők, nyilvántarthatók. (Jellemző az illetékes tényezők ebbeli nemtörődöm-ségére, hogy magán úton nyert értesüléseim szerint az árvaszéknek feles számban van-e szent célra pénze, itt Abaújban, a gyermekvédő bizottságok azonban nem folyamodnak érte.)

2. A helybeli munkabizottságban való odaadó lelkiismeretes részvétel, hogy a kik értünk messze távol küzdenek, azoknak jutalomképen itthon gazdaságuk szét ne omoljék, földjük parlagon ne maradjon.

3. Élénk figyelemmel kísérése annak, hogy a hadisegélyre jogosultak a kapott összeget tényleg élelemre s maguk s gyermekeik felruházására fordítják-e? Nem lehet a lelkész előtt közömbös erkölcsi tekintetben sem annak megállapítása, vajjon az élvezett összeg nem szolgál-e a henyeségnek, erkölcstelenségnek kínálkozó eszközeül. A törvény sok intézkedése helyesbítésre szorúl, de a falú vezető egyéniségeinek előrelátó, egyöntetű intézkedése sok visszaélésnek gátat vethet.

Socialis tevékenykedése mellett a lelkésznek sok helyen, a hadba vonult tanító helyett tanítónak, kántornak is kell lenni, inkább a belső elkötelezettség törvényének parancsára, mint külső kényszerítés folytán. Az ifjúság általános tapasztalat szerint a háború alkalmából erkölceiben mindinkább durvúl, a tanulástól elfogás alkalmát a szűk latkörű szülők igen is kihasználják, ezt teljes erejével meg kell gátolni a lelkésznek; de meg azért is, hogy belássa a gyülekezet, hogy lelkésze nemcsak a kateatrából hirdeti szent munkának, az egyház veteményes kertjének ápolását de valósággal is rajta van, hogy a szépre, nemesre való nevelés folytonossági biányt ne szenvedjen gyülekezetében.

A falusi lelkész gazdálkodik is nagyrészen. A munkás- cselédhiány különösen most sokszor kiveszi kezéből a bibliát s odateszi helyébe a kasza-kapa nyelét s az eke szarvát, hogy megkeresse családjának a mindennapi kenyeret. Itt is meg kell állnia embe-rül, bölcs mérséklettel az arany középúton. Jó példa-adással szolgálni gyülekezetének arra nézve, hogy az itthonmaradottak legdíszesebb s leghathatósabb fegyvere a győzelem kivívására a szorgalom, a munka.

Elismerem mt. Lelkésztársaim, hogy a falusi lelkész működésének körét ezekben a háborús napokban egészen aprólékossáig nem merítettem ki e rövid előadásomban, de csak azokra terjeszkedhettem ki, amely dolgok csekély lélekszámú gyülekezetem-ben előfordultak. Lehetnek, sőt tudom, hogy vannak is még egyebek és mások is, melyeknek elvégzését ama belső ember diktálja.

Vezérelvünk az legyen, hogy a közvélemény a háború lelket megpróbáló napjainak lezajlása után azt mondhasa, hogy a lelkipásztoroknak csakugyan több hasznát vettük itthon, mint künn a harcmezőn, fegyverrel kezökben.

Igy elérjük egyszermind azt is, hogy míg műemlékek és az emberi szorgalom, munka számtalan értékei összeomlanak a háború pusztító szelétől, itthon az itthonmaradottak által a hazajövők számára egy szebb, boldogabb életet, hazát, egyházat építünk, készítünk s ezeknek mi vagyunk az anyagai, így elérjük végre, hogy talán észreveszi az állam hatalma is kitartó munkánkat s részesít minket is a várva-várt családi pótlékban.

Lengyel József.

KÖNYVISMERTETÉS.

„Beszédék és imák háborúi alkalmakra“. 3-ik kötet. Összeállította Dr. Lencz Géza ref. theol. tanár a debreceni egyetemen. A tiszta jövedelem prot. irodalmi célokra fordítatik. Megjelent Debrecenben, a Hoffman és Kronowitz könyvnyomdája és könyvkiadóhivatala kiadásában. Ára?

„A világ felelete a karácsonyi üzenetre“, Szombati Szabó István. Költői lélek szülte, színes, eleven s megrázó rajza az Istentől elfordult, szeretetlen világ szörnyű önzésének, mely a szeretet és békeség áldott ünnepét is pokollá képes változtatni itt a földön.

„Egyszerű írásmagyarázat“, Urai Sándor. Ez bizony éppenséggel nem egyszerű, sőt nagyon is kétszerű írásmagyarázat, t. i. nem egy, de kettő, a minthogy elismeri és ki is jelenti ezt maga a szerző is, mondván, hogy „a felolvasott bibliai szakaszban két részt különböztethetünk meg.“ Dehát akkor miért vette fel mégis e kettőt együtt egy írásmagyarázat tárgyául? Ezt tenni sem nem helyes, sem nem szabados, mert így csakugyan elvész a szoros összetartozandóság, aminek pedig egy beszédben mégis csak meg kell lenni. Aztán nagyot is mond, mikor azt állítja, hogy éppen ebben a felvett részben van az egész Efezusi levélnek sulypontja, mert hiszen elég sulyos ez is, de bizony van azért e levélnek más, ennél még sulyosabb pontja is. Kidolgozása — igaz — egyszerű, sőt pongyola, ha nézzük, mint csereberéli fel pld. a szülei és gyermeki köteleességeket, s mint hányja összevissza az apostol által különben egész helyes rendben felsorolt lelki fegyverzeteket a nélkül, hogy ennek a beszédben valami magasabb célja volna, hogy pl. a viszonylag kevésbé értékesről emelkedné az értékesre, vagy megfordítva. Oh nem! hanem teszi csak úgy — gondolomra.

II. Imák.

Különféle istenitiszteleti alkalmakra.

„Ima király születésnapján“, dr. Baltazár Dezső. Hiába, a Baltazár nyelve sehogy sem hajlik az imádkozáshoz, sehogysem alkalmas arra, hogy a lelket áhítatba ringatva, felemelje a magasba, a földi országból a mennyek országába, a mulandó világból az örökkévalóság boldog tájékára, hol úgy érezze magát, „mintha ott volna, hol a menny lakói az Isten királyi széke előtt letelepednek.“ Pedig — elismerem — ebben az imádságban eléggé törekedett egyszerűsége, könnyedsége, mint amelyek fő-fő-

kellékei az imádságnak, hogy az imádkozó ne legyen kénytelen eszének minden erejével annak megérthetésére törekedni, hanem mintegy a szíve érzéseivel keresse és találja meg az Istent, s az óhajtott megnyugvást.

„Vasárnapi imádságok I—II“, Bánya Lajos. Tárgynélkül való, sok mindent magukba zárni akaró, de sok mindenben szűkölködő imádságok, melyekben a nagyokat mondás „zubatagában“ még az a csekélység is elsikkad, a mi bennök volna.

„Reggeli imádság“. Tanév kezdetén, Csapó Péter. Felöleli mindazt, amit az ábítatos lélek ilyen alkalommal Istene elé kíván terjeszteni, s teszi ezt nem az eget hasogató felzajdulásokkal, de az igazán érző kebel megnyugvást sóvárgó csendes sóhajtozásával. És ez ennek díszé, igazi ünnepi köntöse, mert ez illik igazán az alázatos lélekhez. Eléggi ismeri és megtartja azokat a szabályokat is, melyek az imádságot — helyesen — bizonyos keretek közt kívánják tartani, hogy ne folyjon az szerte, mint fékevesztett ár. Hátrányára irom azonban hogy itt-ott elhagyja a ragot, holott erre semmi szükség, sőt ezt tenni nem is szabad: „Add nekem szíved“, — „Védd Atyánk tanítóink s édes gyermekeink!“ stb.

„Ima.“ Győzelmes csaták után, Dombi Lajos. Nem a legjobb, nem a legrosszabb. Megáll.

„Gyülekezeti imádság.“ Háborús időben, Isaák Imre. Híjjával az imádság majdnem minden kellékének, egyszerű, rövid elmélkedés a háború folytán minket és a mieinket ért csapás felett.

„Imádság.“ Sebesült kórházban, Gulyás Kiss Gyula. Egy néhány eszmének s gondolatnak többszörös megismétlése az egész, elég hosszú imádság. Rövidebbre fogva, tömörebb alakban lehetett volna jó is, mert „nem a mi sok beszédünkért hallgattunk meg“.

„Imádság esztendő utolsó vasárnapján“. Predikáció előtt, Nagy Márton. Predikáció előtt való imádságról lévén szó, ha a predikáció is azon gondolatkörben: t. i. a mulandóságban és a mulandóságban is egyedül való őltalmunk: az Istenben vetett bizodalom gondolata körében mozog: ez az imádság egészen jó.

„Templomi imádság az esztendő első reggelén“, Szabó Béla. Ott kezd, ahol végezni kellene, természetes tehát, hogy különösen a műalkotás szabályait tekintve, nem lehet jó.

„Imádság ó-év délestéjén“, Varga Csongor. Egy magába szállt, bizodalmat, reményt Istenbe vetett, szabadulást, áldást, bocsánatot, kegyelmet egyedül Istentől, mindezek örök kútfejétől váró, akaratán, rendelésén megnyugvó tiszta, szép léleknek ábítatos megnyilatkozása. Vele száll a szív viharja, melynek lezajlása után kedves derű boldog fénye ömlik el a nyugtot lest lélek sötét oszló homálya felett.

„Vasárnap délutáni imádság“, F. Varga Lajos. Nem keresem, nem is feladatam ez alkalommal, hogy kutassam: lehet-e, szabados-e törvényes rendelkezéseink ellenére a vasárnap délutáni istenitiszteletet pusztán csak egy imádsággal elvégezni, hanem nézem csupán ez előtttem fekvő imádságot és ennek értékét. F. Varga Lajos kiforrott író, ez meglátszik ezen imádságán is. Fegyelmezett elme, ki nem csapong szerte, hanem tartja magát a megszabott korlátok között. Kissé hosszadalmas, de ez most természetes és önként érthető, mikor ezzel az egy imádsággal

kell egy istentiszteleti órát betöltenie. Aztán hozs-zadalmassága is nem helyén nem való ismétléseknek egymásra szórt halmazata, hanem újabb meg újabb gondolatoknak szép egymásutánban való sorakoztatása.

III. Halotti beszédek és imák.

„Oratio s ima“ csecsemő felett, kinek atyja a haretéren elesett, Dengel Géza. Eltekintve a különös alkalmi vonatkozástól, olyan általános kis oratio és ima ez, amilyen a legtöbb csecsemőt temető pap száján a szükség percében is megterem.

„Emlékbeszéd 37 éves családapa felett okt. 3-án“, Domby Béla. Tartalmas, formás, az alkalmiság szempontjából minden odaillő gondolatot ügyesen felölelő beszéd.

„Imádság“ Leel Össy István honvéd-theologus ravatalánál, Dr. Erdős József. Felvett tárgyát: „ha élünk, az úrnak élünk, ha meghalunk az Úrnak halunk meg“, nemcsak nem meríti ki, de sőt erről alig szól valamit. Nem az utánna függesztett rövid búcsúszóban sem.

„Sírbeszéd“ Vincze Sándor tifuszban elhalt lelkész koporsója felett, Fekete István. „A jó pásztor életét adja az ő juhaiért“. Ügyes formában való találó alkalmazása ez örök jézusi nagy elvnek.

„Ima“. Elhunyt hősök koporsója felett, Hörömpő Dezső. Hogy nagy az Isten hatalma az alkotásban s pusztulásban egyaránt, mi gyarló emberek alázatos szívvvel ismerjük el; de hogy fenségesebb volna a romlásban, mint a teremtésben, a halálban, mint az életben, azt igaz keresztyén lélekkel állítani még sem lehet. Ezt a kis elszólást, meg aztán az értelmet is erősen zavaró eféle kifejezéseket: „sirató ékekké“, „koszorú ékekké“ — leszámítva, eléggé megáll.

„Ima“, sebeibe belehalt tiszt sírjánál. Illés Sándor. Az „ima“ elnevezés helyett a „beszéd“ szót használva, egészen rendben van a dolog. Mert ez beszéd a sírnál és nem imádság.

(Vége köv.)

Buzi Márton.

IRODALOM.

* **Az ókori keleti népek művelődéstörténete, különös tekintettel a bibliára.** Irta Dr. Varga Zsigmond theol. m. tanár. I. kötet. Pápa, 1915., a Ref. Egyházi Könyvtár XII. kötete. XXXII + 512 l. — Irodalmunkban régen érzett hiányt tölt be e mű: az ószövetségben előforduló keleti népek művelődéstörténetének az eredeti emlékekből összeállított ismertetése és a bibliai könyvek előadásával való összevetése, ez utóbbiaknak mintegy kommentálása, — éppen azért szíves örömmel üdvözljük annak megjelenését s azt a magyar tudományos irodalom nyereségének nyilvánítjuk. Örömmel fokozza, hogy V. Zs. nem valamely idegen szerző művét fordította le vagy dolgozta át a gazdag német, francia vagy angol irodalomból magyar nyelvre, hanem a keleti nyelvek beható tanulmányozása s az idevágó széles irodalom átbüvár-lása által magát a nagy feladatra előkészítve, saját erejéből vállalkozott e mű megírására s művét mindenütt az első, eredeti forrásokból: a sumir, assyrbabylon, egyiptomi stb. irodalom feltárt okirataiból

és ezek elsőrendű feldolgozásaiból merítette. Valóban mélyreható munkát végzett, úgys mint nyelvész, úgys mint történetíró kiváló szakértelemnek és készségnek adta bizonyosságát s munkájáért nemcsak a bibliai, hanem a magyar tudományos irodalom minden barátja elismeréssel tartozik. Elismerésünket még fokozza, hogy művét — habár ez már nem tartozott szorosan annak keretébe — a legrégibb uraltái népek: a sumir-akkad népek nyelvén s emlékeinek tüzetes tanulmányozásával a magyar nyelv, ősvallás és őstörténet legrégibb nyomainak és kapcsolatainak vizsgálatára is kiterjesztette. Az előttünk levő első kötet 3 részre oszlik: 1. az ókori keleti népek politikai története, a biblia róluk szóló adatainak szemellett-tartásával, helyesbítésével; 2. az ókori keleti népek ethnográfiai és nyelvészeti viszonyai; 3. az ókori keleti népek írása, irodalma, tudománya, vallása és művészete. Szerzőnk maga elé tűzött feladát teljes sikerrel megoldotta, az ószövetségi néppel és iratokkal kapcsolatos ókori keleti népek történetét és szellemi életét a tudomány legújabb eredményeinek (még 1914-ből is több forrásmunkát felhasznál) alapján hiven, nagy hozzáértéssel feltárja előttünk, s így nemcsak általában bőviti tudományos ismereteinket, tágítja szellemi látókörünket, hanem rendkívül gazdag adalékot nyújt a Könyvek Könyvének jobb és igazabb megértéséhez, az ószövetség történeti és kritikai méltatásához is. Elismeréssel kell kiemel-nünk a magyar irodalom idevágó termékeinek teljes mértékű felsorolását (talán csak Csengery A. tanulmányait nem idézi); — viszont, ha már irodalomról van szó, bármennyire helyeselnék is a legteljesebb irodalmi tájékoztatást, túlzásnak kell tartanunk, hogy szerzőnk háromszor is ad irodalmi utalásokat: a XI—XIII. lapon, az egyes fejezetek élén (ezek összesen körülbelül 40 lapra terjednek s némelyik munka 5—6-szor is említésre talál bennök), végül az egyes lap alján; ez már kissé sok a jóból. A 40 lap felét bátran fordíthatta volna egy hiány pótlására, t. i. — bár beszél Elam geográfiai fekvéséről, egyes népek geográfiai elhelyezkedéséről, Ninivéről, Babylonnól stb. — nem tájékoztatja afelől az olvasót, hol feküdtek ezek, vagyis nem gondolt arra, hogy egy kis térkép kíséretében rövid földrajzi bevezetést nyújtson a vázolt népek és helyek történetéhez, pedig a népek egyéniségének tanulmányozásához a földrajzi viszonyok ismerete adja meg a helyes alapot. Talán az egyiptomi képirás és az assyrbabylon ékírás megtejtéséről, mint az emberi elme egyik fényes diadaláról is meg lehetett volna egy-két szóval emlékeznie; a Babel—Bibel-vitának is meg lehetett volna egy pár főbb termékét említenie, hiszen az, ha nem vitte is előbbre a tudományos kutatást, nagyon sokat tett e kutatások népszerűsítésére, a művelt közönség érdeklődésének felkeltésére. A XXVIII. lapon, úgy tetszik, mintha V. azonosítani akarná egymással a nyelvcsaládot és népcsaládot, holott a nyelvrokonság nem jelent szükségképpen vérrokonságot. A magyar-sumir rokonságot illető fejtegetéseinek vérmes hangját, meglehet, hogy a szakkritika kissé lejjebb fogja szállítani; hasonlóképpen nem tudjuk, vajjon eldönthető-e már ma, hogy az etruszkok kis-ázsiai nép voltak s a kaukázusi nyelvcsaládhoz tartoztak; talán túlzás ez az állítása is: „az első emberi kultúra kifejlesztői, sőt terjesztői is . . . uraltái népek voltak“ (XXIX. l.), s „a sumirok a világ leg-

első ismert . . . kulturnemzete . . . voltak" (58 l.). Előadása, nyelve nem egy helyen kissé idegenszerű, megérzik rajta az idegen nyelvekkel, szövegekkel való foglalkozás; erre mutat a szenvedő alak gyakori használatát, a *ha* kötőszóval kezdődő mellékmondat után a főmondatnak *úgy* kötőszóval való kezdése, pedig Petőfi nem azt énekelte:

Ha a föld Isten kalapja,
(Ugy) hazánk a bokréta rajta;

erre az „életfolytatás“ (Lebensführung) kifejezés, a melyet magyar ember nem használ; erre az ilyen nehézkes és homályos mondat: „Ami, mint egy direct ismereti kép ilyenül említett tartozéka összeszedhető“ (403. l.), továbbá az ilyen németes kifejezés: „Az őtestamentum ugyanolyan irodalmi műfajokból tevődik össze“ (358. l.) stb. Helyesírása következtelen: geographia és geográfia, actus és aktus, ethnographia és etnográfia, estetikai és esztetikai, compositio és koncepció egyaránt előfordul nála, olykor ugyanazon a lapon. Végül az is feltűnő, hogy magáról, a maga felfogásáról egyik helyen pluralis majesteticus-ban, másutt — pár sorral alább — egyes számban beszél. Érdeklődéssel várjuk a II-ik kötet megjelenését.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Újabb 2000 koronás adomány a főiskola fenntartási alapjára.** Dr. Finkey Ferenc udv. tanácsos, pozsonyi egyetemi tanár és felesége: Radácsi Erzsébet a főiskola fenntartási alapjának növelésére 2000 (kettőezer) korona ajánlatot tettek öt év alatt való befizetési kötelezettséggel s a felajánlott összeg első évi részletét, 400 koronát, a főiskola pénztárába már be is fizették.

— **A Radácsi György alapítványra** újabban egy ref. lelkész 10 K-t, egy másik szintén hálás volt tanítvány ugyancsak 10 K-t küldött. Az eddigi adományok összege: 580 korona.

— **Orosz fogságban.** Ifj. Rácz Lajos joghallgató, honvéd-önkéntes, aki alig pár hóval ezelőtt személyesen vette át az évzáró ünnepélyen az előjáróság kezéből a Ballagi-ösztöndíjat, az északi harctérre kerülén, a f. hó 10 én M . . . körül vívott harcokban, balalkarján megsebesülve, orosz fogságba jutott. Sárospatakról már korábban orosz fogságba kerültek: Bálint Dezső lelkész fiai, József és Zoltán s néhai Nagy Gusztáv theol. tanár fia: Gusztáv.

— **Zemplénvármegye főispánjának látogatása a sárospataki főiskolában.** Szinyei Merse István, Zemplénvármegyének nem régen kinevezett főispánja, f. hó 12-én Dókus Gyula alispán és ifj. Dr. Molnár Viktor orsz. képviselő társaságában látogatta meg először városunkat és főiskolánkat. A főiskolába, a királyi kitüntetésnek (a Ferencz József-rend lovagkeresztje) Dr. Bessenyei Zénó főszolgabírónak ünnepélyesen történt átadása, a képezde és jegyzői internátus megismerése után az iskolakerten át érkezett. A tanácssteremben a tanári kar élén Rohoska József közigazgató meleg hangú beszéddel fogadta. Tisztelettel üdvözölte a sárospataki ref. főiskola ősi falai közt a főispánt, ki időt tudott szakítani arra, hogy meglátogassa ez ősi intézetet; tisztelettel azért

is, mert éppen ő, akinek személyes működése iránt mindnyájan a legnagyobb bizalommal viseltetünk, jött el közénk, aki ép a legutóbbi időben is bizonyosságot adta iskolánk iránt érzett jóindulatának. Nem régebben kifejezés és célzás történt arra, hogy a sárospataki főiskola nem közönséges életküzdő előtt áll s a legközelebbi jövőben kell eldőlnie annak, hogy fennmaradhat-e így, hogy a régi dícsőséghez méltóan teljesíthesse azt a hivatást, melyet a jelen és jövő feladatai tűznek elébe. A mindenfelől megnyilvánult jóakarát és lelkesedést a legszebb reményekre jogosítanak fel bennünket. Biztató, hogy a legutóbbi időben az jutott szép kifejezésre, hogy főiskolánk nemcsak egy felekezet tanintézete, hanem a magyarság közkincese, melynek támogatása mindenkinél kötelessége. Hálások vagyunk ezért a gondolatért Zemplénvármegye iránt, hol e gondolat teljes megértésre jutott, hálások a főispán iránt, hogy olyan fényesen tudott kifejezést adni ennek Zemplénvármegye s a kormány előtt. E gondolat meg fogja semmisíteni azt a hitet, azt a magatartást, melyet a múltban tanusítottak velünk szemben, mintha a főiskola valami exterritoriális terület lenne Zemplénvármegyében. E XVIII. századi felfogásnak legyen vége! A sárospataki főiskolának szorosabb viszonyba kell lépni Zemplénvármegyével, a megye által melegebb szeretettel felkaroltatni, mint a múltban. A főispán mostani megtisztelő és soha el nem felejtendő látogatásában látjuk a jóindulatot és szeretetet, melynek Zemplénvármegye s a kormány előtt hangot adott. A közigazgató szavaira válaszolva a főispán kijelenti, hogy örömmel és lelkesedéssel jött ide, mert régen vágyott már megismerni e régi intézetet, melyhez a múlt szentelt hagyományai örök ideig tapadnak s amelyhez nemcsak Zemplénvármegye lakosai, hanem Magyarország minden hű fia nemcsak szeretettel, hanem néma tisztelettel ragaszkodik. Az egész társadalom oda fog hatni, hogy a jövőben még fényesebben teljesíthesse, a nehéz idők után, hivatását, erősíthesse a hitet, a hazafiságot. Ezekben kell ezután is a tanári karnak lelkesedve nevelni. Bizik a sorsban és meg van győződve, hogy ez ősi intézetnek még szebb jövője lesz. A főispán válasza után a tanári kar tagjait mutatja be a közigazgató, majd a gyűjtemények, könyvtár, szépművészeti gyűjtemény megtekintésére mennek, mely után a főispán bucsút mondott városunknak. Mi pedig örömmel jegyeztük fel e látogatást, mert tanuskodik arról, hogy főispánunk irántunk, Sárospatak és ennek kultur-intézményei iránt a legjobb indulattal viseltetik.

— **Más egyházkerületekből.** Dunamelléken tanácsbíróvá választott: egyházi részről Lukácsy Imre dunavecsei és Szalay Ferenc szaporcai lelkész, világi részről Sigray Pál budapesti presbyter; lelkészi aljegyzővé Boosor Lajos tengődi lelkész, világi aljegyzővé Jalsoviczky Károly miniszteri titkár. — **Dunántúlról** lelkészi tanácsbíróvá választott Bihary Kálmán pozsbai lelkész, vil. tanácsbíróvá Szilassy Béla losonci főgondnok. — **Tiszántúlról** most foly a szavazás egy vil. tanácsbírói állásra; az egyh. községek túlnyomó többsége Márk Endre debreceni polgármesterre adja szavazatát. — **Kecskeméten** az a terv merült fel, hogy két papi állást szervezzenek, amivel — ha megvalósítanák — csak a 60 év előtti állapothoz térnének vissza, mert Kecskemétnek a régi időkben mindig két papja volt.

— **A debreceni ref. főiskolai internátust** a katonaság e hó elején teljesen kiűrtette s így annak összes helyiségei felhasználhatók a jövő iskolai évben egyetemi hallgatók befogadására.

— **Az új iskolai év.** A kultuszminiszter leiratot intézett a vármegyék közigazgatási bizottságaihoz az új iskolaév megnyitására vonatkozóan. A múlt évi miniszteri utasítás az iskolabajárás kötelezettségének korlátozására és a szorgalmi idő megállapítására nézve az 1916—17-iki tanítási évre is érvényben marad. A miniszteri leirat szerint az elemi népiskolák I—III. osztályait már szeptember elején meg kell nyitni és a tankötelesek június végéig tartoznak iskolába járni. A túlnyomóan mezőgazdasági népességű községekben a III. osztályt csak október 1-én kell megnyitni és április 30-án be lehet ismét zárni. Az V. és VI. osztály növendékei, valamint az ismétlőiskolások csupán november 15-től április 15-ig kötelesek iskolába járni. A legújabb miniszteri utasítás elrendeli az 1916—17. tanévre a tankötelesek összeírását az egész ország területén, a főváros kivételével, hogy a népiskolákban elejét vegye a gyakori iskolakerüléseknek. Az összeírás november hó második felében tartandó meg.

— **Magyar tudományos intézet Konstantinápolyban.** A háború közelebb hozta egymáshoz a török és a magyar nemzetet és újult erőre ébresztette az érdeklődést, amely közös történelmi emlékeink s általában a török-magyar vonatkozások iránt él a lelkekben. Ennek a fokozott érdeklődésnek egyik eredménye, hogy Konstantinápolyban ezentúl magyar tudományos intézet fog fennállani, amelynek az a célja, hogy az egyetemes történelemmel, főleg a bizánci-magyar és a török-magyar érintkezések kutatásával, a klasszikai és keresztény archeológiával, Bizánc és az Iszlám művészetének történetével, végül a keleti, első sorban török-magyar összehasonlító nyelvészettel foglalkozó szaktudósoknak kutatásaik helyszíni folytatására módot adjon. ezzel az említett tudományterületek hathatósabb fejlesztését intézményileg biztosítsa, egyszersmind a hazai tudományosságnak a török szellemi élettel való kapcsolatát erősítse. Az új intézet szervezeti szabályzatát most állapította meg és tette közzé a minisztérium; az intézetben 5, évi 3000 K.-val segélyezett ifjú tudós fog évenként elhelyezést nyerni a főtérített tanulmányok folytatására.

Sz. 93—1916.

Pályázati hirdetés.

Az Egyetemes Konvent Tanügyi Bizottságának Elnöksége pályázatot hirdet az 1916—17. iskolai évre 3 (három) egyenként 1000 (egyezer) frankos ösztöndíjra. Az ösztöndíjat elnyerhetik azok a magyar református tanulók, akik legalább az érettségi vizsgától sikerrel letették s tanulmányaikat a genfi egyetemen óhajtják folytatni, továbbá okmányokkal igazolják, hogy még 500 frank költségfedezettel rendelkeznek és a francia nyelvben némi ismerettel és jártassággal bírnak. A segély az ösztöndíjat elnyert tanulóknak, ha arra időközben érdemtelenekké nem lesznek, két egymásutáni tanévre biztosítatik. Az ösztöndíjat nyert tanulók kötelesek Genfben legkésőbb szept. 15-ig megjelenni s tanulmányaikban, magavi-

seletükben, valamint az egyháztársadalmi munkálkodás gyakorlásában a genfi egyetemi theologiai fakultás intézkedéseire alkalmazkodni s az ott szokásos évvégi vizsgákat letenni. A magyar tanulókat segélyező genfi bizottsághoz (le comité genevois en faveur des étudiants hongrois) intézendő, a pályázó által fogalmazandó sajátkezűleg írott s az illető akadémiai, illetőleg gymnasiumi igazgató által ezeknek igazolásul láttamozott pályázati kérvény az illető igazgatóság útján az Egyetemes Tanügyi Bizottság Elnökéhez (Kolozsvár) küldendő be 1916. augusztus hó 31-ig. A kérvényhez melléklendők: 1. Érettségi bizonyítvány; 2. Akadémiai lecke-könyv, vagy annak hiteles másolata. 3. Rövid életrajz francia nyelven. 4. Bizonyítvány francia nyelvbéli jártasságáról és 5. arról, hogy az 500 frank ösztöndíj-pótlék mely forrásból áll a pályázó rendelkezésére.

Kolozsvár, 1916. augusztus hó 12-én.

Dr. Kenessey Béla,
erdélyi ref. püspök, az E. T. B. elnöke.

Pályázati hirdetés.

Káplánt keresek Székárosra. Fizetése: teljes ellátás mosás nélkül, havi 40 korona és stóla. Kötelessége a vasárnapi istentisztelet végzése. Theológusok is pályázhatnak. Az állás azonnal vagy esetleg a szeptemberi vizsgák után elfoglalandó. Pályázatok hozzá Székárosra Gömör m. küldendők. Posta, távirat helyben. *Litkey József* ref. lelkész.

Az 1916
—917-ik
tanévre
szóló

iskolakönyv és tanszerjegyzék

megjelent.

Kívánatra ingyen és
bérmentve küldi meg

Hegedűs és Sándor

a tiszántúli ref. egyh.-ker. főbizománya,
prot. iskolai könyvkereskedése

Debreczenben.

SÁROSPATAKI REFORMÁTUS LAPOK

A TISZÁNINENI REF. EGYHÁZKERÜLET ÉS A SÁROSPATAKI FŐISKOLA KÖZLÖNYE.
MEGJELEN MINDEN VASÁRNP.

ELŐFIZETÉSI DIJ	Főszerkesztő	Felelős szerkesztő és kiadó	HIRDETÉSEK DIJA:
Egész évre 12 Kor.	RADÁCSI GYÖRGY	DR. RÁCZ LAJOS	Egész oldal 32 Kor.
Félévre 6 „	Főmunkatársak:	DR. BUZA LÁSZLÓ	Fél „ 16 „
	HARSÁNYI ISTVÁN		Negyed „ 8 „
			Nyolcad „ 4 „

TARTALOM : *Frakas István* : Az egyházfenntartási alap. — *id.* : Évnyitás előtt. — *Harsányi István* : Kocsi Csergő Bálint eddig ismeretlen levelei és munkája. (Folyt. köv.) — *Körössi Sámuel* : Falusi típusok. 2—3. — *Zajdó László* : A gömöri ref lelkészegyesület közgyűlése. — *Buzi Márton* : Könyvismertetés. (Beszéd és imák háborúi alkalmakra. IV. Vége). — Irodalom. — Vegyes közlemények. — Szerkesztői üzenetek. — Hirdetés.

Az egyházfenntartási-alap.

Napi lapok tudósításai nyomán hirt hallottunk arról, hogy püspökeink budapesti konferenciájukon történt megállapodás szerint a reformáció négyszázados évfordulójának méltó megünnepléséül a többek között az egyházfenntartási-alap szervezését fogják javasolni a konventnek.

Egy alkalommal már kifejezést adtam ama fel fogásomnak, hogy ez sok türelmet, hosszú várakozást feltételező, áldozatokat követelő, de nemes idea. Mindenesetre lehetőség szerint minél nagyobb tökének a megteremtéséről lehetne szó, mert kicsiny alap csekélyke hasznot produkálhat s a kívánt cél nem volna elérhető.

A kívánt cél ugyan egyesek szerint az volna, hogy olyan tőkét gyűjtenénk össze, hogy az államtól segílyt nem élvezvén többé, csak a magunk lábán álljunk mindvégig. Ez ugyan lehetetlen is egyrésztől, de másrésztől meg nem is helyes törekvés.

Első sorban az állam, a haza érdeke, hogy a vallás segítségével a hazának becsületes, hazát szerető polgárokat neveljünk. A hazának gyümölcsöző tőke az, amit az egyházak s különösen a népnevelés segítésére az állam ad. S ha a katolikus egyháznak eleitől kezdve óriási segítséget ad, a nekünk adott morzsáktól nem kell törekedni megszabadulni, sőt morzsák helyett legalább kenyeret kell kérni!

Az egyházfenntartási-alap — mint tekintélyes nagy tőke — a meglevő, de kevésnek bizonyuló egyházi javak s állami segítség pótlásaként 100 év múlva megnyitva a segítés zárait, szegénységünk s hiányaink pótlására volna szerintem, gyűjtendő.

Ha egyetemes tőkéről beszélnénk, illetve ebben állapodnánk meg, egy kis számítás csináltam, hogy kevés áldozattal minő nagy összeg volna előteremthető.

Egyházkerületünk egyházainak számát 355-re veszem. Ezek közül 500 lélekszámon alúl van 200. Ötszázon felül, de 1000-en nem túl 100. Ezeren felül, de 3000-en nem túl 50. Háromezeren felül 5 egyház. E kategóriák szerint minden egyház és minden lelkész fizetne évenként: az 500-on alúliak 2 koronát, az 500-on felüli, de 1000-en alúliak 4 koronát. Az 1000-en

felül, de 3000-en alúliak 6 koronát. 3000 en túl 10 koronát.

Hozzávetőleg az első osztályba tartozó egyházak száma 200, ugyanennyi a lelkészeké. Ezek fizetésnek összesen 800 koronát. (Egyház 2, lelkész 2.) A második kategória egyházainak száma 100, lelkészeké is 100. Fizetség évi 4 kor. Egyházak 400, lelkészek 400 kor. A harmadik classis 50 egyház, 50 lelkész. Fizet 6 koronát. Egyház is, lelkész is. Összesen 600 kor. Az utolsó osztály 5 egyház, 5 lelkész. Fizet 10 koronát egyház is, lelkész is = 100 kor.

Végösszeg : $800 + 800 + 600 + 100 = 2300$ kor. Minden tanító kivétel nélkül fizetne 1 koronát évenként. Ez volna hozzávetőleg 450 kor. Minden jogi és theol. rendes tanár fizetne évi 10 koronát. Ebből bejönne 120 korona körül.

Minden gimnáziumi tanár fizetne évi 2 koronát. Ez kitenne vagy 100 koronát.

Igy lehetne évenként előteremteni :

Egyházaktól és lelkészekétől	2300 K-t,
Tanítóktól	450 K-t,
Theol. és jogtanároktól	120 K-t,
Gimn. tanároktól	100 K-t,
összesen	2970 K-t.

Évi 2970 korona befizetve és kamatos kamattal jövedelmeztetve 4%-ra elhelyezve 100 év alatt felszaporodik 3,822.390 koronára.

5% mellett 8,152.650 koronára.

6% mellett 17,787.330 koronára.

Ha kerületenként állapítanánk meg az egyházfenntartási alap létesítését, ezt jelentené a csekély fizetés a tiszáninnyi egyházkerületnek.

Ha az egyetemes egyház vinné keresztül ezt, szinte szemünket kápráztató összeg jön ki.

Ez már igazán az a bibliai mustármag, mely 100 év múlva igazán hatalmas terebélyes nagy fává nőne s maradvékaink e fa árnyékában nyugodtan pihenhetnének.

Ajánlom ez indítványomat a felette való gondolkodásra.

Miskolc.

Frakas István,
lelkész.

Évnyitás előtt.

Miskolczy Endre ref. lelkésznek e lapok 34. számában közreadott cikke adja kezembe önkéntelenül a tollat, hogy az abban felhozott fölöttébb súlyos dolgok közül foglalkozzak egygyel: a papfiúk kérdésével. Régóta hallottam valami affélet rebesgetni, hogy a lelkészek között olyas hiedelem van elterjedve, mintha Patakon a papfiúk iránt bizonyos hidegség volna a lelkekben, azonban ezt a rebesgetést nem tudtam komolynak tartani s úgy vélekedtem, hogy itt csak egy-két elkeseredett embernek a rendesen ferde véleményéről van szó s ez a hiedelem korántsem általános. Most azonban megdöbbenve látom a Miskolczy Endre cikkéből, hogy „papi körökben évtizedek óta tartja magát e vélemény” és hogy sok pap „ma is idegenkedik a pataki iskolától s inkább költ, fizet erején felül, de fiait nem ott nevelteti”. Sőt azt is látom, hogy bármennyire nem akar is vádolni cikkíró senkit, az ő lelkén is ott rágódik e vád, mert hiszen megvallja, hogy „sok-sok lelki aggodás, gyötrellem s tőprengés után” adta be fiait Patakra a múlt esztendőben.

Nem szórványos, lappangó véleménynyel van tehát dolgunk, hanem „a papi közvéleményben kialakult nyílt váddal: Patakon üldözik a papfiúkat.

A vád súlyos, de egyúttal képtelen is. Vizsgáljuk tárgyilagosan.

Ez a vád lényegében azt mondja, hogy a tanári kar a papfiúkkal szemben *igazságtalanul* ítélkezik, tehát nem mond igazat a tanári kar akkor, amikor kijelenti, hogy a tanulók megítélésében a meggyőződése szerinti tiszta igazság vezérli s így ezzel a kijelentéssel csak *áztatni* akarja az előljáróságot, a szülőket, a nagyközönséget.

Igazságtalanság, alakoskodás, áztatás a műveletlen, atacsony, romlott lélek megannyi ismertetője!

Ez a vád tehát sötétebben esetelve, erősebb szavakkal kifejezve a végső elemzésben azt mondja, hogy a pataki tanári kar műveletlen, alacsony, durva lelkű emberekből áll.

Megdöbbenő ezt leírni, de le kell írni, mert a vád elhangzott.

Megállhat-e azonban ez a vád lélektanilag csak egy percig is?

Ki tudná megfontoltan azt állítani, hogy a tanárok, tehát azok az emberek, akiket már a pályaválasztásnál bizonyos közismert idealizmus vezet, akiket bizonyos sohasem méltányolt altruisztikus érzelmek vezetnek a pályájuk felé, azok súlyednek lelkileg ilyen mélyre, ha a pályájukon haladnak!! Vagy miért éppen csak Patakon?

Ki merné azt mondani nyugodt lélekkel, hogy az a társadalmi osztály, amelyet illetékes helyen a magyar tarsadalom krémjének neveztek s amelyből a pataki tanári kar is kikerül, ily romlott lelki világú? Vagy csak akkor válik azzá, amikor Patakra kerül?

Ki lenne annyira eifogúlt, hogy hosszas cáfolgatás nélkül is be ne látná a vád lelektanilag tartatatlan voltát?

Aztán valami okának is kellene lenni annak, hogy a tanár a papfiúkat nemcsak hogy ne szeresse, hanem üldözzék. De mi hát az a nagyon nagy ok, ami ily hatalmas okozatot: a tanári lelkiismeret ily nagymértékű leromlását idézné elő? Talán a két

társadalmi osztály, a papi és tanári osztály között dúló valamiféle ősi gyűlölség, érdeellentét, versengés, amely — mondjuk — Patakon nyilvánulna leg-erősebben? Egymással a koordináció viszonyában vagyunk, egymás sorsára közvetlen befolyást nem gyakorolunk, honnan származhatnának hát ezek a jelenségek és ki ismer ilyeneket?

Nincsen gyűlölség közöttünk, sőt mostani tanárkarunknak 33 százaléka kerülven ki papcsaládból, ez a nagy százalék nem a legbensőbb vonzalommal van-e már ennél fogva is a papi osztály iránt? Ez a 33 százalék maga is „papfiú” lévén, nem szereti-e már ennél fogva is azt a papfiút jobban, mint bárki mást?

Nincsen gyűlölség közöttünk; de még ha volna is, hát a fiakat büntetnők az apák vétkéért? Hát mi bosszúállásunkban ártatlanok vérért szomjuhoznók? Bennünk nincsen semmi a szeretet vallásának a szelleméből?

Ki tudna meggondoltan ilyet állítani.

De mondjon hát valaki a vád mellé valami okot, ami annak valószínűségét igazolná, mert én nemcsak hogy nem látok, de még ki se tudok gondolni semmi ilyet!

Semmi ok sem található arra, hogy a tanárok a papfiúkat üldözzék.

Most vizsgáljuk az érem másik oldalát: van-e oka a tanári karnak arra, hogy a papfiúkat szeresse?

Maga Miskolczy Endre is úgy látja, hogy a papfiúk hazúlról bizonyos, érzésszerű intelligenciát visznek magukkal az iskolába. Ez így van s ezt a kincset éppen mi tudjuk igazán nagyra értékelni, pataki tanárok, akiknek a keze alá általában a szegényebb osztályokból jutnak a gyermekek. Ez a körülmény míg egyrészt nagy büszkeségünk, másrészt nagy gondunk! Tény az, hogy a kezünk alá kerülő ifjúság legjobb anyagát a papfiúk képezik. „Szelidebb erkölcs”, „uriasabb modor”, „illetelmes társalgás” s általában minden testi és lelki gondozottság senkiben sincs meg nagyobb mértékben, mint őbennök. Így aztán azt az eszményképet, amire nevelésünkben törekszünk, senkivel könnyebben és tökéletesebben el nem érjük, mint az arravaló papfiúval. És mivel több papfiú van ifjaink között, annál könnyebb a mi munkánk ifjúságunk többi részével szemben is, mert munkánkban tényleg nagyon jó „segítő kezét” találunk a papfiúban. Erős vágyunk az nekünk, hogy ifjaink között minél több papfiú s általában intelligens fiú legyen! Ha másért nem, már csak tiszta önzésből is ezt kell kívánnunk.

De meg azért is szeretem, ha tanítványaim között sok a papfiú, mert tudom, hogy ha a papfiú beválik tanulónak, egész tanulói pályáján át megmarad iskolánk növendékének, nem úgy mint a könnyebben vándorló más foglalkozású szülők gyermeke. Ez pedig a mai felmenő rendszer mellett nagyon fontos, mert megint csak a munkámat könnyíti s mégis annak eredményét fokozza, ha a már hozzám szoktatott és az elveim szerint megalapozott tudású ifjút vezethetem tovább.

Szeretnem kell tehát a papfiút. Ha másért nem tudnám is, hát önzésből. S aki nem tud hinni a tanárok jó lelkében, hát higgyen szent egoizmusában!

A felhozható sok-sok okkal most nem is akarok bibelődni. Csak még egyet!

Mi tudjuk azt, hogy a sárospataki főiskolának a lelkészek szeretete nagy jelentőséget ad, hogy ez az iskola csak úgy maradjon meg nagy hívatása teljesítésében, ha az egyházkerület, a lelkészi kar szívvel-lélekkel a magáénak tekinti s érte, mint szeretete tárgyáért, minden áldozatra kész. Mi tehát készségesen ápoljuk a jó viszonyt iskolánk és a ref. papság között, nemhogy fiaik üldözésével iskolánk fundamentumát döngetnők!

Sok ok van tehát arra, hogy a tanárok a papfiúkat szeressék!

Miből származhatott mégis ez a súlyos vád?

Talán abból, hogy a ref. lelkészek, akik a pataki főiskolát szeretetük, ragaszkodásuk, áldozataik révén mintegy inkább a magukénak tekintették, mint más iskolát, elvárták — s mondjuk: némileg jogosan — hogy az fiaikat kész emberekké nevelje s valami életpályához juttassa. S minthogy ezt az iskola nem minden esetben tehette meg, reményeikben megeszalasztottak s a csalódott ember neheztelésével kimondták a nagy vádat, nem mérlegelve annak nagy voltát és nem vizsgálva tárgyilagosan a való tényállást.

A ref. papság a maga szeretetéért, ragaszkodásáért, áldozataiért elvárhatja, hogy fiai kitüntető szeretetben, a legodaadóbb gondozásban részesüljenek Sárospatakon. Ez őket megilleti, ezt nekik meg kell adni! S azért, mert az ő fiaik pályafutásának megakasztása „két lelki világot rombol össze”, el kell menni az ő megítélésüknél a jogos és lehető engedékenység legvégső határáig. De ezen a határon túllépni, az iskola szilárd erkölcsi világának megbolygatása nélkül nem lehet, nem szabad. Erre már nem tarthat igényt a részünkről minden figyelemre és előzékenységre érdemes ref. papság sem. S megfontoltan bizonyára nem is tart.

Törlődjék hát ki végre valahára ez a nagyon igazságtalan, ez a nagyon megalázó tévhit a lelkekből s verjen gyökeret az az igazság, amit minden tárgyilagosan gondolkodó főnek be kell látnia, hogy Patakon a papfiúkat nemcsak hogy nem üldözik, hanem a legmelegebben szeretik.

—id.

Kocsi Csergő Bálint eddig ismeretlen levelei és munkája.

Kocsi Csergő Bálintnak, a gályarabságot szenvedett pápai tanárnak e mai napig a következő munkái jelentek meg nyomtatásban: 1. *Narratio brevis*. (1676.; (I—IX. fejezeteit kiadta Ember—Lampe: Hist. Eccl. Ref. in Hung. 1728. 746—919. l. X—XII. fejezeteit: Balogh Elemér a Prot. Egyháztört. Adattár I. évf. 76—184. l. Az I—IX. fejezeteket Lampe közléséből magyarra fordította s részben átdolgozta Bod Péter. Címe: Kősziklán épült ház ostroma. Bevez. és jegyz. kísérvé kiadta Szilágyi Sándor. Lipse. 1866.) — 2. *Rektori beszédei*. 1—8. (Kiadták Mokos Gyula és Dr. Thury Etele. Dunántúli Prot. Lap. 1892. 1893. évf. Pápai főisk. Értesítő. 1909—1910. Utóbbiban életrajza is.) — 3. *Levelei*. a) 1675. jún. 6. Nápoly, Szent Klára gálya. (Először kiadta Mokos Gyula. Irod. tört. Közlem. II: 223. Majd Thury E.

Prot. Szemle. 1901. 413. l. és Thury: Adatok a magy. prot. gályarab-lelkészek történetéhez. Bp. 1912. 71. l.) — b) 1675. okt. 5. Nápoly. (Sárosp. Füzetek. 1863. 756. Thury: Adatok . . . 42. l.) — c) 1676. július 18. (Révész-féle Figyelmező. 1875: 104.)

Ez alkalommal Kocsinak négy levelét (az egyikre kapott válasszal együtt) s egy munkáját adjuk ki. Megjegyezzük, hogy a II. és IV. sz. levelek s VI. sz. munkája alatt nincs ugyan kiírva a neve, de, szerintünk, minden valószínűség a mellett szól, hogy ezeknek is ő a szerzője. — Kocsi e levelei és munkája az ő Zürichben írott kéziratok kötetében található, amely a sárospataki főiskolai könyvtárban őriztetik 217. sz. alatt. (E kötet részletes ismertetését lásd Sárospataki Ref. Lapok. 1910. 487—489. l. V. ö. U. ott. 1911. évf. 403—405. l.) Éleltörténetére nézve, Szinnyei forrásain kívül lásd: Irodalomtört. Közlem. I: 42; II: 358, 484. III: 457.

I. Kocsi Csergő Bálint — a pápai ref. egyházközséghez.

Az Pápai Reformata Szent Gyülekezetnek Nemes és érdemes Gondviselőjének, Kegyelmet az Urtul és békességet, illyeli és nappali Isten előtt való könyörgésével kíván *Kocsi Bálint*.

Az Kegyelmetek én reám való kegyes gondviselésében amint hogy soha nem kételkedtem, úgy annak nem utolsó megmutatódásáért értem Tiszteletes *Veres Marti* Uram ő Kegyelme betsülettel írott leveléből, melyben jelenti ő kegyelme, hogy minekutánna az én szándékomat megértette volna Kegyelmetek, nagy szeretettel megindult, és jó igyekezetem tehetsége szerint is előmozdítani kész volt, és most is kész legyen áldott az Urnak neve érte, az ki nem csak jelen létünkben, hanem távol létünkben is az embereknek szívekben úgy munkálkodik, hogy azokban az dolgokban, melyek az ő ditsőségére igyekezünk, jó akaró és kegyes jóltevőket támaszt, az mi penig az én kötelességemet nézi, jóllehet Kegyelmetektől távol vagyok; de az helynek közben-vetése azt az igyekezetet, melyet tartozom Istennek, az ő Anyasz. egyházának, Használó mindenütt, de legkiváltképpen jóltevő Patronusim között szolgálni, én velem míg élek lenem tétetheti. Ne adgyon az Isten nekem olly időt írnom, az melyben én akiknek jó téteményét el vevén, hogy annak felőlem való reménségének meg tsalására igyekezném. Az mi annakokáért bennem Isten kegyelméből leszen, az midőn az Kegyelmetek jó téteményét elvejem, az Istennek szolgálattára az ő Anyasz. egyházának épületire készen marad mindenek mindenek között, de legkiváltképpen Kegyelmetek között, mint jóltevő Kegyes Patronusim között. Csak hogy azt kívánom a Kegyelmetek jó téteményeinek elvétele után, hogy midőn az én szolgálatom, dolgaimnak ide fel jó móddal való végben vitele után kívántatik, annak előtte az ő idejében engemet akarattjárul tudósítottson Kegyelmetek, hogy én is az Kegyelmetek akarattya szerint intézhessem dolgaimat. Mellyeknek nagyobb bizonságára ez tulajdon kezem írásával megerősített levelemet adám Kegyelmeteknek, Tiguri Helvetiorum Anno 1676. 6. Novembr. in aedibus Clarissimi Dni Johannis Henrici Hottingeri Hebraeae Lingvae Profess.

(Kocsi Cs. Bálint eredeti kéziratok kötetének 768—770. lapjairól.)

II. Kocsi Csergő Bálint —

Harsányi Jakab követségi tanácsoshoz a gályarabok nevében

Az Magyaroknak vérekből való volna ő Naga*) érdemes informatiójából lett ez is, hogy az Hatalmas Belgiumi Ordók ditsőséges emlékeztető Riuter Admirálisnak, az Neapoli gályákon nyomorgó Szegény Magyar Praedikátorok szabadítása felől parantsolatott adnak szintén Siciliában, ő Naga kegyes forgolódása által lett, hogy kegyelmes Királyunktul Dalmatiának Buccari nevű Tömlötzeben nyomorgó Reformatus Praedikátoroknak megszabadulására, Anno 1676. Martii 20. mandatum adattaték. De tovább is ugyan ezen jóltevő Istenünknek szerelmének tulajdonítyuk, hogy azoknak igyekezeteket az kikben az ellenség Magyar Országának tellyességgel való szabadságát el akarta oltani, mind azoknak tanatsával és segetésével elő mozdítyta, kik az Isten Anyasz. egyházának a Magyar hazában jó karban való állattatását kíványnyák, Isten és emberek előtt való Törekedésekkel, innen vagyon, hogy az egész Confederata Helvetica, valamely naptul fogva az Magyar Országi Ekklesiáknak siralmas állapotjárul bizonyos lett, az időtül fogva annak békességeért Isten és emberek előtt esedezni tehetsége szerint meg nem szűnik. És azoknak Számkivettett tagjait nem tsak minden fogyatkozás nélkül táplálly, hanem mind azokban az dolgokban elő segíti, mellyekben igyekeznek az Magyar Hazának békességének meg szerzésére, mert midőn feltettük volna azt magunkban, hazánkban meg nyomorodott Atyáinkfiainak kérésekből — is, hogy az Keresztyén Királyoknak Respublikáknak és Fejedelmeknek Hazánkban való Isten Anyasz. egyházának romlását tudokra adnánk, akkor mindazokat az dolgokat ki szolgáltatnak nagy készséggel, mellyek becsülletes Atyánk fiainak utazásokra és ez szent dologban való szükségekre tartozanak. Ezeknek az kegyes Lelkeknek kiváltképpen az Tigurumiaknak kegyes gondviselésekből jutottanak közölünk való betsülletes Atyafiak 8, az Méltóságos Palatinusi Fejedelemhez és az Hatalmas Belgiumi Ordókhoz, az holott kegyelmes Hazánk javára való ajánlásokat vettenek. Ugyan ezen kegyes Lelkeknek gondviselésekből jutottanak közölünk való betsülletes hat Atyafiak az Méltóságos Brandenburgumi Fridericus Wilhelmus Fejedelemhez is, ki amint hogy kegyes és erős Fejedelem, kegyelmes választ tett az Ur követségét viselő Atyafiainak kívánságára: és az mint cum gratiarum actione értettük. Atyámfiaink hozzánk küldött levelekből értettük mind Betsben menő, mind pedig Neomagungban levő érdemes követinek, az Magyar Haza békességekre tartozó dolgokrul kegyelmesen mandatumot adott. Így lévén azért az dolog, mihelyt megértettük, az kegyelmed érdemes Neomagungban való Követséget, Istennek kegyelmed felől hálákat adván megesmertük jó remenység alatt, hogy ez Kegyelmed betsülletes személyek az Népeknek Fejedelmi közzé közönséges Tanátskozásra való helyezetttetése nem lett Istennek a szegény utolsó romlásához közelgető Magyar Nemzetnek kiváltképpen való gondviselése nélkül, mert holott az Magyar Nemzetnek, az Nagy öldököltetés, keserves számkivetés miatt az ő békeségeért, ott a hol kívántatnék személy szerint való

követsége által, nem szabad nem is lehet mostan megjelenni, talam ekképpen akart Isten mostani szükségében Nemzetünknek, gondot viselni, hogy az kívül való Keresztyéneknek szárnyak alatt, igaz Magyar vérünkéből való olyan személyeket tenne részesivé az hatalmasoknak Tanátsában: az kiknek mind igyekezetekre, kívánsága az igaz vérhez való kötelességért, mind Tanátsa az meg élemedett tudományért, mind pedig tehetsége, hatalmas Urának tekintetiért, lehetne azoknak végben vitelire az mellyek tartoznak Istennek meg Magyar Országban való hívőinek békességére. Kegyelmedet annakokáért, mint igaz vérünket bizodalmasan, Istenre és a Magyar Nemzetnek békességére kérjük, hogy kegyelmes Urának, kegyelmes Parantsolattya szerint is az mit Tanátsával, mások előtt való tekintetivel, és kedvességével és erejével a szegény Magyar hazának elebbi szabadságának helyreállítására tselekedhetik, az ő idejében és helyében, nagy készséggel tselekedni meg ne szűnnyék. Mert ugyanis, ki tudgya Istennek végére mehetetlen Tanátsinak sok végeiből, hanem egy vége ez hogy olyan közben járónak tisztit kellessék. Kegyelmednek most viselni igaz véreért, az minimű Közbenjáróknak tisztit viselte az, az kit Mardokhéus az Sidóknak nyilván való veszedelmekben meg szólita ilyen képpen; mert ha mostani időben hallgat másunnan lészen az Sidóknak szabadulásuk és könnyebbségek, és ki tudgya talam tsak ez mostani időért emeltettel Istentül az birodalomra, és ki tudgya, hanem ez végre, már régtül fogva az idegen Országokban, Istennek Ujjaival és őrizetivel sok siralmas változások között, kegyelmesen mind ez napiglan tartatott Kegyelmed, hogy hazájának, amaz ditséretes Galliai kívül valókkal számkivettett lakó keresztyének példájára (az ki Galliának üldöztetésében sokan hazájoknak és az Isten Anyasz. egyházának az kívül valóknál, gyakorta többet használtak, hogy nem mint azok, az kik Galliának veszedelmében belől forogtanak) édes Hazájának romlásában többet használhatna azoknál, kik Magyar Országának veszedelmében forognak. De nem szükség annál indító okokkal élni az egészben Istennek ditsőségének elő mozdítására az meg nyomorodtaknak, meg az kívül valóknak is fel segérlesere szenteltetett. Minekokaért az mi ebben az részben való vakmerőségünknek botsánatot Kegyelmedtül várunk, hogy pedig ezt se halgassuk el a szegény Hazánkban meg nyomorodott Izraelnek szabadságát óhajtó Atyáinkfiainak is, itt jár elméjük, hogy ha Isten az Keresztyén Fejedelmeknek az ő szíveket Magyar Országának békesség szerzésére egyben alantni igen szükséges volna, az Magyar Országának Lelki s testi szabadságának, ennekutánna meg változhatatlanképpen való meg tartásáról, az Neomagumban rövid nap Isten Kegyelmeiből boldogul leendő Pacificatióban valamit statuálni, hogy midőn ennekutánna a Keresztyén Országoknak Magyar Országért esedezniük kellene, az Austria háztul szükséges Intercessiókban ne gátoltatnának meg, az Austriaiaknak az Keresztyén Fejedelmek ellen meg szokott tsufos beszédével. Mitsoda közöttök vagyon nektek Magyar Országban, A. 1676. 26. Decembr. Nemzetes Harsányi Jakabnak az kegyelmmel és békességgel edgyütt, erősségnek, böltsességnek és Tanátsnak Lelkét, Isten ditsőségére és a közönséges jónak előmozdítására, tehetséget és el tsüggedhetetlenséget,

*) van Hamel Bruyninx, a belgiumi rendek követe Bécsben. Lásd Sárospataki Ref. Lapok 1911. 13. 1.

az Urtul minden tökéletes ajándékoknak meg adójátul, éjjeli, nappali könyörgésekben szívesen kívánnak, az Hitért és jó Lelki esméretért, az Tigurumi Keresztyéneknek számkivetett, Magyar Országai Reformata, Isten Anyasz. egyházának, Lelki Tanítóit, numero 16 személyek.

(A kézíratos kötet 770—777. lapjáról.)

(Folyt. köv.)

Falusi típusok.

2. A „megimádkozás.”

Apró asszonyka Bartók Gyuriné. Mint erre felé mondják, olyan kicsi, mint egy borstörő. No, de annál nagyobb a nyelve. Vagy kell, vagy nem: mindig jártatja. Nem tudok olyan későn lefeküdni, vagy olyan jókor felkelni, hogy az ő hangját ne hallanám át a palánkon.

Tizennyolc éves szép, egészséges lánya hirtelen meghalt tüdőgyulladásban. Temetése egész színjáték volt. Még az éneklés csak-csak elment. Az zajosabb foglalkozás. A kántorunk, meg a gyülekezet, — nehezen ugyan, — de legyőzték hanggal Bartóknét. De mikor az én imádságom következett: bizony engem csúful elnyomott.

A koporsó mögül csak a fényes, könnyes orra, meg a két összekulesolva is hadonászó keze látszott ugyan: de annál jobban érvényesült a hangja.

— Édes, kedves, szép lányom! Mondtam, hogy ne menj mosni a patakra. Hideg van, ősz van. Nem hallgattál! Elmentél!... Most már hallgatsz ugy-e? A mit ki nem mostál: elmegyek, kimosom én... Hadd menjek el én is utánad!

Hiába rángatták, csitították. Csak járt a keze, fénylett az orra tovább a koporsó megett.

— Ugy, úgy, Tisztelendő uram! Búcsúztassa el szépen. jól!... Édes gyöngyvirág szálam!

De bizony mindenki őt hallgatta, nem engem. Én hiába készültem a temetésre: Ő érdekesebben beszélt temporisálva.

A temetésre következő vasárnap délelőtt, harangozás alatt, ép a hirdetni valókat jegyzem, amikor belép Bartókné gyászba, szomorúan. — Még a köszönését se fogadhatom, székkel se kínálhatom meg. Rám se hallgat, csak siránkozik.

— Bizony Tisztelendő uram! A szerelmes lányom nem nyughat a sírban. Haza jár. Nem tetszett elbúcsúztatni a megboldogult uramtól, az édes apjától, aki kompér-ásáskor múlt 6 esztendeje, hogy meghalt. De tessék *megimádkozni* érte a templomban, hogy legyen békés porladhatása. Itt van 5 korona Isten dicsőségére!

Ezzel kibontogat a könnyes keszkenőjéből 5 koronát s sóhajtozva, sírva, szemrehányóan, hogy olyan nagy költségbe vertem, leteszi az asztalra.

3. Kriston, az alázatos.

A dülőúton megyek ki a tagomra. Szép őszi délután van, hogy szinte örül az ember lelke. Az árnyékom megy előttem, hosszú, lomha lépésekkel. A hátamnak neki fekszik az őszi nap, kéjes zsibongással melegíti. Az útszélen sárga virágú gyujtoványfű, a minek a virágja hideglelés ellen jó teának főzve. Az úttól jobbra-balra krumpli, tarló, ugar és szántásparellák maradnak el mellettem. A krumpli rozs-

dás bokrai körül sárga tökvirág ágaskodik ki imitt-amott. A tarló között ezerjófű fehérlik. Az ugaron sűrűn, kéken, elvénuült szarkalábat himbál a szellő. A szántás barna rögei lomhán terpeszkednek: pihegnek az egy esztendei kemény munka után. Mindenütt csillogó ezüstsálak. A tarlócsomkon, a száraz kórón, a levegőben mindentelé, amerre nézek: a hosszú őszt jövendőlkő bikanyál.

Előttem a hegyek láncá húzódik. Kezdődik a Veres-hegygyel, folytatódik a Kánya-, Szurok-hegygyel s végződik a Hársastetővel. Az egészet kisebb-nagyobb dombok hálója fűzi, gubancolja össze egymással. Erdővel benőtt zöld oldalait az egész félkörnek néhol már berozsdásította az ősz.

A hegy össze-visszaságot egy fehér egyenes vonal szeli ketté: a szkárosi parton az Ujhely felé vivő országút. Az egész tájképet, — mint egy fátyol, — vonja be az őszi köd gyöngye lehelle. Beborítja, — mint egy nagy kék harang, — az égboltozat, kicsipkézve, kisujtásozva báránnyelű rojtokkal.

... Istenem, de szép is a világ, az élet! Hogy rontjuk, hogy csúfítjuk, mi emberek!...

... Egyszer csak Kriston uram bukkan elém az útra szolgáló szántáson. Nagy csizmája, szurtos inge-gatyája, keshedt, rojtos szalmakalapja nem nagyon hirdetik rajta a 100 kat. holdat, aminek tehermentes gazdája. — Vet az öreg. Elárulja a nyakába kötött fehér abrosz, a mit kinyom a hasán a belé öntött élet. Tempós, kiszámított lépése a szántás rögein. Jobb kezének óraingaszerű szabályos kilengése.

A mint meglát: megáll a keze-lába taktusra. Majd kiönti a búzát az abroszból, amikor a pipáját kapja ki a szájából, a kalapot a fejéről. A kalapot nyújtja felém olyan mozdulattal, mintha alamizsnát kérne, nagy alázattal hajlongva, bókolvá:

— Szerencsés jó napot agygyon Isten, Tisztelendő uram!

Amikor látja, hogy hozzá megyek, megzavarodva nézegeti kinyújtott kezében a pipáját, kalapját. Nem tudja nagy alázatosságában, hogy mit kezdjen velük.

— Csak tegye fel Kriston uram, mondom neki.

Bizonytalanul, lassan fel is teszi, de a pipája a tenyerében marad. Most azzal nem tud mit csinálni.

— Csak szíjja tovább Kriston uram!

Hát csak szót fogad szerényen mosolyogva s szívja tovább sebesen szipákolva, hogy újra feléledjen a tüze.

Amikor látja, hogy csak nem akarok mellőle tágitani, — még mindig alázatosan hajlongva — megfordul s újra kezdi a magiszórást, visszafelé az úttól lépdelve tempósan. Én mellette balkéztől, kicsit hátrább, hogy a magesés útjába ne legyek. Megyek vele a süppedő, szétmálló, parázs hantokon lépdelve. Nézem, hogy pattog a rögek között a szét-szoródó, páctól fehéredő búza, a jövő évi Isten-áldás záloga.

— Milyen volt a termés Kriston uram? — kérdem az öreget.

— Három vagon kocsival adtam el búzát, tisztelendő uram. Tetszik tudni, vetőmagnak is kell, őrleni is kell, kondás. csordás mind megkívánja a magaét. Szegény is akad a faluba, úton járó is... Hát csak három vagonkocsival Tisztelendő uram!

Az öreg veje jön szembe velünk. A bevetett földet boronálja két jó lovon. Taktusra zörren a csörgő a hámjukon. A Pali alig győz utánuk lépni a

szántáson. A gyeplő a két kezébe. Lihegve mondja az „Aggyon Istent”.

— Hát csak leégett a szövetkezetünk, mondom az öregnek, mikor a Pali odébb megy. — Erről akar-tam vele tulajdonképen beszélni.

— Bizony meg is vágta valami kapocs a ke-sely lábát, hogy a Pali vizet hordott a Hernádból. Hát így a kettő otthon van. Ezért kell most sietni a vetéssel.

Felettünk most alig hallható, de azért mégis éles gágogással szállnak el a vadlibák. Mind a ketten felfelé nézünk: keressük merre vannak? Meg is lát-juk magasan, mintha apró Morse jelekből egy „V” betű lenne írva egy lomha felhőszalagra.

— Hogy összetartanak azok, — mondja az öreg. A fecskék is szedelőzködtek ma reggel a tor-nyon, hogy arra jöttem. Azok is készülnek már.

— Felépítjük újra a szövetkezetet a biztosítás-ból — mondom. — Mi is összetartunk. Építünk hozzá egy szobát is gazdakörnek. Járatunk bele újságot, hogy olvasson belőle aki akar a háborúról. — Állat biztosító szövetkezetet is csinálunk. A kinek a lova lába fáj, kap annyit, amennyiért lovat fogadhat munkára. Ha elesik valami marhája, segítséget kap, hogy másikat vehessen.

Az öreg gondolkodva szipog a pipával, tempó-zik a vetéssel tovább mellettem.

A föld végén, a fordúlón, kétágúval töri a röget az öreg menyecske lánya s unokája.

— Hát a mit a Tiszteleendő Ur, meg a többi Urak csinálnak a faluba az mindig jóra szokott ki-gyönni. — Mondja ki a szententiát az öreg, nagy sokára. És hálálkodik, dicsér az öreg szemtől-szembe, hogy szeretnék tőle elfutni.

Alig várom, hogy a szántás végére az úthoz érjünk, hogy elbucsuzzak tőle. Megint alázatosan lekapja a kalapját, kikapja a pipáját s hajlong, bókol míg el nem megyek.

— Micsoda emberséges ember ez gondolom magamban s még szebbnek látom a világot, az életet, az őszi verőfényben . . .

— — — — —
Vasárnap délután, templom után — kint ülünk a Kaszinó előtt.

Mert Kaszinónk is van nekünk. Ugyan nem a Nemzeti, csak a zsadányi. Tagjai a szolgabírók, járásbírók, járásorvos, körorvos, állatorvos, patikus, szóval, a ki nadrágos ember van a kis faluban, a mit a sers járási székhelynek tett meg valamikor.

A vadszőlővel, jerikói lonccal befutott lugasban üldögélünk ketten a patikussal. A tegnapi kaláber parti változatos fordulóit mesélgeti épen.

Kint a Kaszinó előtt, az utcán a templomból kijött férfi népség kaszinózik, körökbe verődve. A lugashoz legközelebb presbiterekből, községi elől-járókból alakult karikában: Kriston uram. Nem lát-nak minket a sűrű lugasban. De most nem is alá-zatos ám Kriston Uram. A pipája mellől hegyesen jön a szó:

— Fordúl a világ emberek, fordúl. Megfordítja a háború. A ki eddig úr volt: nem az lesz. A ki nem az volt, az lesz!

— Ugy van az oszt' má' ulyankor — hagyja rá Fekete Pál az öreg.

— Lám érzik ezt az urak is — beszél tovább Kriston. Milyen becses most a paraszt ember. Szö-

vetkezet, gazdakör, állatbiztosító egyesület. Ezeket mind csinálják. Mert kedvünkben akarnak járni! — Fordúl a világ emberek, fordúl! . . .

Kőrössy Sámuel.

A gömöri ref. lelkészegyesület közgyűlése.

— Augusztus 23. —

Bánrévén fenti napon értekezletre jöttek össze a gömöri lelkészek közül 22-en, hogy a legsürgősebb egyházi ügyekről eszmecserét folytassanak és a szükséges javaslatokat formulázzák. Buzi Márton elnök oly gazdag tárgysorozatot állított össze, hogy az egész letárgyalására nem is jutott elegendő idő. Az értekezleten megjelent Lukács Géza egyházme-gyei gondnok is s e feletti örömmünkben őt szeretet-teljes éljenekkel üdvözlöttük. Bárcsak követnék pél-dáját világi embereink közül minél többen, hogy megismerve a mi lelkünk eszményeit és megvalósi-tásra váró céljainkat: erősödhetnék napról-napra a lelkészek és világiak közötti solidaritás, amelyre az egyházi életben orvoslásra váró bajok miatt is olyan nagy szükség van.

Buzi Márton tartalmas és lelkes megnyitó be-széde után Lukács Géza gondnok felhívta a lelkészek figyelmét a varmegyében megalakult Tompa-kultúr-társaságra s a társaság nemes céljai munkálásában szíves közreműködésre. Lelkészegyesület a legnagyobb örömmel vette tudomásul a társaság megalakulását; nagyra becsüli a társaságnak nemcsak a Tompa-kultusz ápolására vonatkozó magasztos programját, hanem a közművelődés emelésére és terjesztésére kitűzött céljait és utjait is. A Tompa-kultúrtársaság a Tompa Mihály születésének 100 éves fordulóját is nagy kegyelettel, a nagy költőhöz méltó fénnel és a gömöri intelligens társadalom kimagasló alakjainak az ünnepélybe és társaságba vallásfelekezeti külön-b-ség nélküli bevonásával óhajtja megünnepelni. Már meg is vannak választva Lukács Géza alispán elnök-lete alatt a nagy bizottság tagjai, kik között Balázs Lajos rozsnyói róm. kath. püspök és Szemán Endre rimaszombati prépost plebános és Gyürky Pál ág. ev. esperes is helyet foglalnak, ami azt bizonyítja, hogy Tompa már nemcsak a mi dicsekedésünk, hanem az egész ország elismert nemes szavú lantosa. Minden-esetre szép és kedves jelenség egy kath. püspök az alatt a zászló alatt, melyen a Tompa Mihály neve ragyog. Ujabb bizonyítéka ez a Lukács Géza alispán bölcs tapintatának, ki a különböző vallású emberek közötti harmóniát a legnagyobb sikerrel munkálja.

A sárospataki főiskola és a Sárospatakot Olta-lmazó Liga kérdései is szőnyegre kerültek s Lukács Géza a főiskola ügyének pártolását az adakozások buzgó kezdeményezését és vezetését elsőrangú köte-lességének tartja s ő maga is előljárni óhajtván, 2000 koronás alapítvány tevésére vonatkozó szándé-kát bizalmasan tudatta velünk. De mivel a gyertyát nem azért gyújtják meg, hogy véka alá rejtsek, én jónak látom e nemes cselekedetet tudósításomban nyilvánosságra hozni. Czinké István esperes indít-ványára a SOL tagjául jelentkezni, annak gyülekeze-teinkben tagokat gyűjteni minden lelkésznek erkölcsi kötelességévé tétetett. Adná Isten, hogy buzgólkodá-sunknak meglebbe az országos nagy eredménye,

hogy az országos áldozatkészség megnyilatkozása miatt ne volna szükség egyházi adóra. Réz László indítványára Lelkészegyesületünk testületileg belép a Ligába s hasonló belépés végett megkeresi az egyházmegyét és a gömöri ref. tanítóegyesületet is.

Az egyházmegyei özvegy-árva gyámintézet erősítése, illetve az évi özvegyi és árva járadékok mennyiségének a régi színvonalon való tartása végett azt javasoljuk az egyházmegyének, hogy a tíz éves $1\frac{1}{2}\%$ -os évi díjakon kívül még a 10 esztendő letelével hivatali működésünk végéig fizetendő $\frac{1}{2}\%$ -os (fizetésünk után) díjfizetését is tegye kötelezővé. A lelkészeket pedig felhívja az egyesület, hogy azon az alapon, mely szerint az egyházaknak elsőrangú hivatásuk a jótékonycélok szolgálata, a dékán által küldött fizetési íven az egyházmegyei gyámintézet részére minden évben legalább 5 korona adományt jegyezzenek és küldjenek be a közigazgatási pénztárba. Ennyi áldozatot — az országos gyámintézeti járulékon kívül — a legszegényebb egyház is meghozhat a szegény özvegyek és árvák érdekében. Az országos özvegy-árva gyámintézet járadékainak felemelése és az erre vonatkozó törvény revíziója végett pedig bizottság küldetett ki s a törvény bírálata és a szükséges reformokra vonatkozó javaslatok megalkotása Varga Antal bátkai lelkészre, mint előadóra bízott. A magyar Élet- és Járadék Bank önbiztosítási ajánlata — Varga Antal ismertetése alapján — kinek-kinek legjobb belátására hagyatott.

A június 1-én lejárt pályázatok nem jártak eredménnyel, mert csak egy egyházi beszéd pályázott, de a bíráló bizottság azt pályadíjra érdemesnek nem találta. A 4 pályatétel újból kitűzetett egy évi határidővel; lejárta 1917. június hó 1. — A négy pályatétel következő: 1. Egyházi beszéd a reformáció 400 éves évfordulójára szabadon választott szöveg alapján. Díja a lelkészegyesület pénztárából 40 korona. — 2. Imádság egyházi beszéd előtt, a ref. 400 éves évforduló ünnepélyére. Díja Lenkey Lajos páskaházai lelkész adományából 30 korona. — 3. A reformáció népszerű ismertetése. Díja 30 korona. — 4. Papképzésünk hiányai a gyakorlati lelkészet szempontjából. Díja 40 korona.

Szepessy Pál zeherjei lelkész előadást tartott a losonci lelkészi konferencia tárgyairól és javaslatairól. Elvezetett hallgattuk az ismertetett nagy kérdéseket, melyeknek célja a magyar kálvinizmus reneszánsza. Azt hiszem, hogy a konferenciáról olvasunk majd bővebb ismertetést is, azért az előadott tárgyak ismertetését én most mellőzhetem.

Zajdó László felolvasást tartott a következő kérdésről: „Az adócsökkentési segély és a lelkészi fizetés egymáshoz való viszonyának és az ebből eredő gyülekezeti bajoknak rendezése”. Indítványára Czinke István esperes elnöklelte alatt 10 tagú bizottság küldetett ki az egyházi törvénykönyv revíziójára vonatkozó javaslatok megalkotása végett. Az egyes törvénycikkék bírálói és a javaslatok előadói a következők lettek: I. törvénycikk: Réz László; II. t.-c.: Pósa Lajos; III. t.-c.: Zajdó László; IV. t.-c.: Buzi Márton; V. t.-c.: Dusza János; VI. t.-c.: Juhász László; VII. t.-c.: Varga Antal; VIII. és IX. t.-c.: Liptay László. — Bizottsági tag lett még Csabay Pál. — Az adótörvény revíziójára kimondotta értekezletünk, hogy a termények és szolgáltatások értékelésére nézve a mindenkor folyó árat óhajtjuk tör-

vénybe igttatni és tiltakozunk a 10 éves ármegállapítások ellen; pótegyházi adókules alkotását, a díjlevelek érintetlen meghagyását (legfeljebb az adókulesot tartjuk belőlük törölhetőeknek, de a termények és szolgáltatások örökáron való megváltását végromlásunkba vezető veszedelemnek tartjuk); az adósegély országos törvényben leendő biztosítását s az államsegély netaláni beszüntetése esetére egy tartaléktörvény alkotását szükségesnek tartjuk és azt is óhajtjuk, hogy a gyülekezetek privát jövedelmei adósegély alá a normál költségvetésben fedezetül csak abban az esetben legyenek felhasználhatók, ha azok kétségbevonhatatlanul a hiveken nyugvó adóteher könnyítése céljából létesítettek. Kíváncsi képeznének a nagy tőkékkel és földekkel rendelkező egyházak, melyeknél az egyház privát jövedelmeiből az adócsökkentésére annyit számíthatónak vélünk, amennyi az egyház céljainak és intézményeinek fejlődését meg nem akasztja. Az összeg mennyiségét az egyházmegye joga volna megállapítani. Megkeresi értekezletünk az egyházmegyét annak elrendelése végett, hogy az egyházi tisztviselők díjleveleik alapján vagy természetben, vagy a folyó árak szerint fizetessenek minden olyan egyházban, melyben a tisztviselők és a gyülekezet között a Konvent által ajánlott egyezség létre nem jött, vagy lejárván meg nem újított. Ha a fizetések fedezetére az egyház nem rendelkezik elegendő pénzzel, a III. t.-c. 11. §-a alapján kérjük az egyházmegyét az adókules felemelésére. Meggyőződésünk szerint e törvényszakasz az adósegélyes egyházakra is vonatkozik; tehát azokban is rendelkezhet az egyházmegye magasabb adót a 10% -os vagyoni és személyi adónál. E jog az egyházmegye autonómiájának egyik sarkalatos része, melyről ha az egyházmegye lemond és azt a kerületre vagy Konventre ruházza, saját hatáskörét szűkíti, tekintélyét és befolyását csorbítja és számtalan bajokat idézhet elő a gyülekezetekben.

Megkeressük az egyházmegyét és kerületet annak kimondására is, hogy személyváltozások alkalmával a Konventnek a fizetési egyezkedésre vonatkozó határozata tekintessék hatálytalannak s az érvényes díjlevelek úgy a hivatalnokokra, mint a gyülekezetekre kötelezőknek nyilváníttassanak.

Svingor Jenő zubogyi lelkész szabadelőadást tartott a magyar protestáns bibliatársulat megalakulásának szükségéről, módjáról, céljairól és feladatáról. Lelkészegyesület nem tartja ugyan szükségesnek az angol bibliatársulattal való teljes szakítást, mert az angol bibliatársulat nem okolható az angol diplomácia és uralkodó osztály bűneiért; nem tartjuk továbbá szükségesnek azon régi kedves szálak szétszakítását sem, melyek minket a háború előtt az angolokkal, az angol-skót művelt társadalommal és egyetemekkel összefűztek, sőt inkább a szeretet köteleinek erősítését és szaporítását tartjuk óhajtandónak az evangélium diadala érdekében a népek között: mindazáltal egy magyar protestáns bibliatársulat megalakulását is szépnek, jónak és üdvösnek tartjuk, de a jelenlegi rettenetes időket a megalakulásra nem tartjuk alkalmasnak s azért az eszme megvalósítását békekötés utánra hagyandónak véljük. Kövér Árpád véleménye alapján az országos prot. szövetség eszméjét szívesen üdvözljük s megalakulása után abba hajlandók vagyunk testületileg belépni.

Végül tisztújítást tartott az egyesület s a régi

tisztviselői kar további 3 évre újból megválasztatott s a Bódi Dénes eltávazásával megüresedett jegyzői tisztségre Csabay Pál balogi lelkész választatott meg.

Ebédre a vasúti vendéglőben gyülekeztünk össze, hol nemesak a pályaudvaron akkor átutazó bolgár király különvonata, de az ételárak is élénken emlékeztettek a hadi viszonyokra.

Zajdó László
egyesületi jegyző.

KÖNYVISMERTETÉS.

„Beszédék és imák háborúi alkalmakra“. 3-ik kötet. Összeállította Dr. Lencz Géza ref. theol. tanár a debreceni egyetemen. A tiszta jövedelem prot. irodalmi célokra fordíttatik. Megjelent Debrecenben, a Hoffman és Kronowitz könyvnyomdája és könyvkiadó-hivatala kiadásában. Ara?

„Halotti beszéd“ sebesült orosz katona koporsójánál, Kádár Lajos. Először is a sebesültnek még nem okvetlenül van koporsója. De hát a beszédből mégis meggyőződhetünk, hogy ez a szegény ellenséges harcos csakugyan meghalt s ellenséges volta mellett is részesült egy rövid gyásztisztességtételben, melynél a kezünk alatt levő beszéd elég hű kifejezője a mi jog, igazság és szabadságért hevülő szívünk bármely embertársa iránt való emberséges érzelmeinek.

„Megelégedés“. Halotti imádság és beszéd szülőföldjétől távol, hosszas szenvedés után elhunyt és elhantolt katona felett, Nagy Márton. Az vita tárgyát sem képezheti, hogy hitelveink értelmében temetési szertartást csak ott végezhetünk, ahol halott is van, és csak akkor, amikor maga a temetés is valósággal történik. Ám a rendkívüli idők rendkívüli viszonyokat is szülnek, melyek ellenállhatatlanul sodornak aztán magukkal úgy, hogy szinte észrevétlenül kerülünk magunk is forgatagába és teszünk olyant, amilyent tennünk különben elvünk, meggyőződésünk sérelme nélkül nem szabad. A háború sok mindent kimagyaráz és sok mindent expiál. — Ebből a szempontból nem mellőzöm én sem hallgatással azokat az imádságokat és beszédeket sem, melyek olyan alkalmakkor mondattak el mint halotti beszédék és imádságok, amikor halott sem volt jelen, amikor tehát temetés sem lehetett voltaképpen, hanem méltatom ezeket is a maguk való értéke és becsé szerint. Tehát!

Igazság, erős hit, Isten megmásíthatatlan akaratán való megnyugvás, s a tárgyhöz való szoros ragaszkodás jellemzői az imádságnak is, a forma tekintetében is helyes beszédnek is.

„Gyászbeszéd“ harctéren elesett katona emlékére tartott istentiszteleten, Sarkadi Nagy Antal. Igaz, szép, vigaszt s enyhét nyújtó beszéd.

„Imádság“ harctéren elesett tanár holtteste felett, S. Szabó József. A fájdalomban is emelkedett magasan szárnyaló léleknek az igaz gyász komoly, ünnepi ruhájába öltözött részvét nemes érzelme és az igaz hazaszeretet szent lobogása ez az imádság.

„Imádság“. Sebesült katona koporsója felett, Szabó Béla. A fontban könnyű imádság.

„Síri beszéd“. Csatában elesett s hazaszállított ifjú felett, Szabó János. Szép, jó beszéd.

„Halotti imádság“. Harctéren megsebesült s hazai kórházban meghalt katona temetésekor, Szabó Zoltán. Jó.

„Rákkel siralma“. Hősi halált halt ifjú felett, kinek tetemeit szülei hazaszállították, Szappanos Gyula. Formás, tartalmas kis beszéd, fájdalom! biztosnak hirdetett reménye: az eszme közeli diadala, melyért hősök áldozzák életüket, még mindig várat és, ki tudja meddig várat még magára.

„Beszéd és imádság“. Kovács Gábor állami tanító emlékére, Szendrey István. Szépen induló, sokat ígérő kezdet után ellaposodik, terjengőssé válik és dacára annak, hogy választott szövege is van, nem tartja magát ahoz, hanem amikor már egy jó hosszú lélekzetvételyt beszélt, akkor jut az eszébe és tér át reá, még pedig egy merész szökkenéssel, minden készület nélkül. És itt, dacára annak, hogy már más téren van, mint volt eddig, mégis csak azokat ismétli most is, amiket már elmondott egyszer. Kevesebb több volna a beszédben. Az imádságban már sokkal helyesebb a mérték.

„Temető imádság“. Harctéri sebesülés következtében meghalt szövetséges német katona koporsója felett, Szombati Szabó István. Ez az imádság — a mester tanítása ellenére — valóban sokbeszédű. S ilyen levén, sok felesleges is van benne, sőt éles ellentétekben sem szűkölködik, éppen ebből kifolyólag, mert amikor már odaér, hogy a fájó lelkekre a vigasz, a megnyugvás, a bizodalom balzsamát csepegtethetné: egy hirtelen fordúlattal újra felkavarja az elpihenni kész hullámokat és aztán úgy önti megint reájuk a hitnek vihart csillapító olaját.

„Temető imádság“. Sebesülés következtében meghalt orosz fogoly vitéz koporsója felett, Szombati Szabó István. Ez kissé más, mint az előbbi, bár ebben is sok a szófelesleg, de nem annyira mértéktelenül.

„Templomi temetési beszéd és ima“, Szuhay Benedek. Mint templomi temetési beszédbe egy kissé több is beleférne. Valami litbéli igazság és tanúság is. Az imádság szép is, jó is.

„Temetési imádság“. Harctéren elesett bajtársak felett, Tariska Ferenc. A *) alatt közölt levéltörédkből úgy veszem ki, hogy ezen imádság írója és elmondója nem papi egyén s így nem is csodálom, ha imádságába egy kevés, inkább szónoki rész csúszott be, de annál többre becsülöm aztán, hogy ezenkívül az egésze mély, erős hit, bizó reménység és Isten akaratán való igaz megnyugvás nyomja rá bélyegét.

„Temetési beszéd“. Harctéren szerzett betegségben elhalt honvéd főhadnagy felett, Tóth János. Rövid, tartalmas, szép beszéd.

„Emlékbeszéd“. Háborúban elhunyt tanítóképzőintézeti tanár emlékére rendezett gyászünnepélyen, Dr. Veress István. Ez is.

* * *

Végére jutva a kötetnek, ha itt egy pillanatra még megállunk s végig hordozzuk lelkünk vizsgáló tekintetét, annak tartalmán, látunk abban kiválóan jó s különösen mai egyházi beszéd-irodalmunkban nyereségszámba is veendő; aztán kevésbé jó, de még mindig megálló, elfogadható és végül igazán semmi értékkel nem bíró beszédeket és imádságokat úgy, hogy nem túlságosan szigorú, de kellő tárgyilagos ítéllettel és még azt is szem előtt tartva, hogy emberi s főként az efféle több lélek szüleményéből összeállított emberi műben csak viszonylagos töké-

letességet lehet keresnünk, átlagban ezt a kötetet legfeljebb csak a jó középszerűség színvonalán állónak ítélniük.

Buzi Márton.

(Vége.)

IRODALOM.

* **Dr. Friedrich Timme: Vom inneren Frieden des deutschen Volkes.** Leipzig, Hirzel, 574 lap, ára 5 M. E mű a békeségnek, egyetértésnek azt a szellemét, amely a világháború kitörésének napjaiban a különböző világnézetek, pártok, osztályok és felekezetek közt megnyilatkozott, kívánja a nép számára a háború utáni időkre is megőrizni s Timme felhívta a nép vallásos, szociális és politikai életének vezetőit, hogy adják elő erre vonatkozó eszméiket. Negyven szerző adja elő itt véleményét e fontos kérdésekről, köztük Natorp, Eucken, Rade, Naumann, Baumgarten, H. Cohen; bevezetést írt hozzá Traub, elő- s utószóval ellátta a szerkesztő. Az írók közt képviselve van a jezsuita és a szabadgondolkodó, a pozitív és a liberális, a centrumpárti és a szociáldemokrata, a nagyiparos és a bankár s alapnézeteikben, dacára eltérő álláspontjuknak, mindnyájan egyetértének, úgy, hogy a mű a kölcsönös megértés és bizalom dicsőimnuszává válik. A békét az egyes nyilatkozók nem a vita kizárásával óhajtják megőrizni, legfőleg elvi kérdéseknek kell egy időre még háttérbe szorúlniuk; az a népelet szegényedését jelentené, ha a pártok megszűnnének meggyőződésükért sikraszállani; ellenkezőleg kívánatos, hogy az egyházi életben mindenki határozott állást foglaljon el. Csak egy az igazság, de abban mindenikünk csak tökéletlenül részesül; mindenki tegye meg a magáét, hogy közelebb jussunk hozzá! Általánosan felhangzik az óhaj, hogy az Isten és haza harcosai, a közös ügy munkásai egymás iránt jövőben több bizalommal viseltessenek; tisztelni kell az egyházi és politikai ellenfél nézeteit. A sok őszinte megnyilatkozás mély bepillantást enged az egyes írók érzés- és gondolatvilágába: megindító, mikor Peus, az egyházi kilépés agitátora, fájdalmasan bevallja: lelki boldogság eddig a szociáldemokráciánál kevés található s nyomatékkal hangsúlyozza: Nem csupán kenyérrel él az ember! Liebster joggal kiáltja oda a szociálistáknak: ismerkedjete meg igazán a vallással és semmi olyat nem fogtok találni, ami azt pótolhatná! A katolikusok a fölött panaszkodnak, hogy prot. részen jobban figyelemmel kísérik ellenfeleik irodalmát, mint kath. részen. Már az is jó szolgálatot tesz a békének, hogy több írónak alkalma nyílik ily vegyes táborban a saját álláspontját kifejezni és igazolni, s e közben nem egy író őszintén bevallja eddigi tévedéseiket. Így a szociálisták nyíltan elismerik, hogy nekik nem egy ponton új irányba kell térniök; bevallják, hogy pártjuk nem egyszer méltatlanul támadott; bizony ők dacára programjuk semlegességének, a valóságban sokszor vallásellenesek voltak s most meg kell tanulniok, hogy a vallást a legfőbb magánügyggyé tegyék. Rade bevallja a katolikusokkal szemben, hogy mi sem voltunk mindig békességszeretők. Általános a meggyőződés, hogy a háború után másként, jobban kell csinálni, a csálhatatlansági hitnek egyik és másik táborban egyaránt el kell oszlania, a benső igaz-

lelkűséget kölcsönösen el kell ismerni, a jövődó vitákat mérgezetlen, előkelő, testvéri fegyverekkel kell megharcolni; ha az osztályharc nem szűnik is meg, az osztálygyűlöletnek meg kell szűnnie. Miután a szociálisták most bebizonyították a hazához való ragaszkodásukat, a hazafiatlanság vádjának el kell hallgatnia; igenis, a munkásnak van hazája, anélkül ő se élhet. A különböző pártoknak, irányoknak, felekezeteknek nem arra kell törekedniök, hogy egymást legyűrjék, hanem egymással versenyezve, a közügyet előmozdítani; a kölcsönös megértés létrejöhet, ha kölcsönösen óvakodni fognak egymás területébe gázolni, ha mindenkinek egyéniségét engedik szabadon kifejlődni. A nemzetiségeknek is meg kell engedni ez önálló kultúrfejlődést, ha az állam iránti hűség ellen nem vétének. Az akarat e dolgozatokban megvan a békességhez, a megértéshez, — a vezetők feladata, hogy ezt az akaratot a néptömegekbe is bevigyék s akkor jó reménységgel lehetünk a jövő iránt.

* **A magyar egyezményes philosophia.** Irta: Magda Sándor. Ungvár, 1914. 122 lap, ára 3 kor. — Erdemes munkát végzett Magda S. csicséri lelkész, midőn a falusi elszigeteltség ezer nehézségét leküzdve, a magyar filozofálás történetének egyik érdekes fejezetét: az egyezményes filozofia, vagyis az önálló magyar filozofiai rendszer alkotására való törekvés történetét megírta. Három filozofusunk életét és irodalmi működését ismerteti és bírálja dolgozatában részletesen, u. m. a Köteles Sámuelét, aki az önállóságra törekvő magyar egyezményes filozofiának első képviselője, a Hetényi Jánosét, aki e filozofiának megalkotója és a Szontágh Gusztávét, aki e tan tévedéseit korrigálni, hiányait pótolni törekedett; ez utóbbival kapcsolatban Szalay István szentesi lelkészről is megemlékezik futólag, aki „Egy kő az egyezményes philosophia templomához” cz. dolgozatában szintén korrektív intencióval szól hozzá e kérdéshez, anélkül, hogy egyéb dolgozatairól, bölcséleti műveiről, egy szó említést is tenne. Mint érdekes mozzanatot említjük meg, hogy e négyes csoportból 2 ref. lelkész, 1 ref. főiskolai tanár s 1 luth. jogtudós és katona. A három első munkásságáról, felfogásáról, rendszeréről szerzőnk, műveik beható tanulmányozása után, hű képet rajzol s törekvésök eredményét kellő méltatással kíséri, úgyhogy bölcsészettörténetünknek ez a fejezete most már tisztán áll előttünk. Ha történetírói szorgalma, világos és rendszeres előadása iránt elismerésünket fejezzük ki, viszont nem tudjuk mindenik kritikai megjegyzését aláírni. Két megjegyzése talán tollhibának minősíthető, nevezetesen: „A Discours de la methode megjelenése után 12 évvel Apáczai Hollandiából hazatérve bátran hirdeti a rationalismus új eszméit” (7. l.), — itt a „Discours” helyett M. valószínűleg „Meditationes”-t akart írni; és: „(Kant) bölcselate felett szenvedélyes vita indult meg Rozgonyi J. spataki és Márton I. pápai tanárok közt” (7. l.), — igaz, hogy a Kant elleni és melletti irányzatnak ők voltak hazánkban főképviselei, de közöttük nem folyt szenvedélyes vita. Kissé túlzás az az állítása, hogy a XIX. század elején filoz. irodalmunknak Köteles a leghivatottabb munkása (20. l.), mert se Rozgonyi, se Márton nem állott nála hátrább; hasonlóképen alig mondható Kötelesről e két utóbbival szemben, hogy csak ő értette meg hazánkban

Kant bölceletét (23. l.); itt szerzőnk kissé elfogulttá lesz hőse iránt! Krug rendszere, amely Kötelesnek és Hetényinek kiindulási pontul szolgál, kissé bővebb ismertetést érdemelt volna, különösen abból a szempontból, mennyiben függ ő Kanttól (hiszen Köteles „encyklopaediáját határozottan e két philosophus nyomán írta“) s mennyiben mutat föl Fichte-i hatásokat. Hetényiről nem valószínű, hogy 1814-ben Göttingában Strauss nagy ellenfelét hallgatta volna, mert Strauss ekkor még csak 6 éves volt s így Steudel aligha lehetett neki nagy ellenfele. Szontágh, mint a hegeli rendszer ellensége, beszélhet a filozofia esődjéről, de a szerzőnek, mint történetirónak ez nincs megengedve; a hegeli filozofia csak épen annyira bukott meg, mint minden más rendszer, t. i. a tudományos ismeretek és a közgondolkodás megváltozásával más szellemi áramlatok váltották fel s az emberek tőle eltérő utakon keresték a nagy élet- és világproblemák megoldását. Hogy az egyoldalú német idealisztikus rendszerek lennének a német matérializmus előállításának okai (8. l.), ez az állítás csak részigazság; a túlzó idealizmus keltette reakción kívül sok más tényező is hozzájárult ez áramlat előállításához. Szerzőnk nem látja az egyezményes filozófiában a magyar jellem, szellem megnyilvánulását; mi, elfogadva a magyar néplélek jellemző vonásai gyanánt: a magasröptű metafizikai spekulációktól való idegenkedést, a józan, gyakorlati észjárást, a reális tények iránt való érzéket (l. Deák F. s Arany J. egyéniségét, gondolatvilágát), az egyezményes filozófusoknál ezekkel sok tekintetben egyező vonásokat találunk. Szerzőnk a metafizikai kérdések vizsgálatát mellőző és tisztán a gyakorlati életkérdések megoldására törekvő tudományos kutatást nem tekinti filozófiának; igaza van, ha a bölceletet mai kifejtettségében tekintti, nincs igaza, ha a görög bölcsészetre gondolunk, mert Sokratesnél s számos elődjénél és utódjánál a filozofia gyakorlati életbölcsesség, a jóhoz, a boldogsághoz eljutás tudománya. Ha így tekintjük a dolgot, méltányosabbak leszünk Hetényi és társai iránt, méltányosabbak akkor is, ha (a mai pragmatizmusról nem szólva) az egyidejű *pozitivizmusra* gondolunk, amely a metafizikai spekulációk elvetésével szintén a való dolgok, a tényleges viszonyok megismerését tűzte ki céljául, amelynek jelszava volt: *voir pour prévoir*, látni, megismerni a való világ, a való élet tényeit, hogy a jövő alakulását azok szerint irányíthassuk. Kár, hogy szerzőnk elmúlasztotta a magyar egyezményes filozófiát ezzel az egykorú bölceleti áramlattal párhúzámba állítani! Észrevételeink nem érintik a lényegét, a kezdő kísérletekkel együttjáró fogyatkozások mit sem vonnak le a derék dolgozat érdeméből.

* **Sárospatak** címmel a Dr. Waldapfel Jánostól szerkesztett *Közműveltség* c. folyóirat II. évfolyamából készített különlenyomatként egy 169 lapra terjedő szép kiállításukötet jelent meg Budapesten, a Franklin-Társulat kiadásában. Ez a kötet a nevezett folyóirat *Sárospatak* c. rendkívüli rovatában levő 17 közleményt tartalmazza. E közlemények sorozatában első *Waldapfel János* Előszava. A többi közlemények: *Sárospatak*, *Gulyás Józseftől*; Válasz azoknak, akik a sp. jogakadémiát Miskolcra akarnák áthelyezni (1877-ből.) *Szinyei Gerzson-tól*; A jogakadémia tanári karának előterjesztése 1912-ből, *Dr. Finkey*

Ferenctől és Dr. Buza Lászlótól; A Sárospatakat Olthalmazó Liga, *Harsányi Istvántól*; Emlékirat az akadémia áthelyezése tárgyában, *Rohoska Józseftől*; A főgimn. tanár karának előterjesztése a reformáció négyszázados évfordulójának megünneplése tárgyában; *Sárospatak vagy Miskolc, Szabó Sándor dr.-tól*; *Sárospatak, Waldapfel Jánostól*; *Sárospatak, Szabó Sándor dr.-tól*; Utazás Sárospatak körül, *Waldapfel Jánostól*; A sárospataki főiskola jövője, *Waldapfel Jánostól*; Perényitől *Walapfelig*, *Nagy Bélától*; A SOL. alapszabályainak tervezete; Részlet *Dr.-Tudós István* püspöki jelentéséből; A sárospataki kollégium Sárospatakon marad, *Waldapfel Jánostól*; Tudósítás az egyházker. közgyűlésről; A miniszterelnök a sárospataki főiskoláról. E kötet, mint tartalma mutatja, néhány új közleményen kívül, az akadémia áthelyezésével kapcsolatos küzdelem folyamán (részben a Bp. H.-ban) megjelent alkalmi iratok és cikkek gyűjteménye. Ez a különnyomat nem árusítás tárgya. A folyóirat II. évfolyambeli kettős számának (melyben e 17 közlemény van) ára 5 K.

* **Énekeskönyv a magyarországi ref. egyház hivelnek használatára.** Az Egyetemes Konvent által elrendelt második próbakiadás. Kapható Hegedüs és Sándor főbizománynál, Debrecenben. [1916.] 8r. 526 lap. Ismertetni fogjuk.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Gyász hírek.** Őszinte részvételt vettük s közöljük a következő gyászjelentéseket: „A híven szerető szív mélységes fájdalmával, de az Urban nyugodni kívánó lélekkel jelentjük, hogy drága szerelmünk: a hűséges jó feleség, szerető gondos édesanya, engedelmes gyermek, szelídlelkű testvér, rokon és igazi papné: *Pósa Péterné* született *Hubay Erzsébet* 35 évi életpálya, 11 évi boldog házasság s 5 heti kínos vergődés után folyó hó 20-án Budapesten, hol gyógyulást keresett, jobblétre szenderült. Kedvesünk porhüvelyé hazaszállítatván f. hó 24-én a cserépfalui sírkertben fog örök nyugalomra tétetni“. Elhunytát férje, atyja (*Hubay Lajos* lelkész), testvérei mellett két kis árvája siratja. — „Alólirottak (feleség, anya, testvérek stb.) fájdalomtól lesújtott szívvel tudatják, hogy a szeretett jó férj, fiú, testvér: *Bertók Károly* mezőkeresztesi ref. iskolai igazgatótanító életének 53-ik, boldog házasságának 5-ik évében folyó hó 21-én csöndesen elhunyt. Földi maradványai folyó hó 22-én délután fognak örök nyugalomra helyeztetni.“ Az elhunytak emlékezete legyen áldott! — *Mizsák András* barkaszoói ref. lelkész, hosszas, nehéz szenvedés után, életének 32-ik évében augusztus 25-én elhunyt. Sárospatakon született 1885-ben; 1902-ben tett jeles érettségi. 1906-ban első lelkészsképesítő vizsgálatot; két éven át az utrechti egyetemen öregbítette ismereteit s hazaérve nemsokára a rásonyi egyház lelkésze lett, honnan 3 évvel ezelőtt Barkaszóra szólította a bizalom. Eredeti és fordított dolgozatokkal az irodalom terén is megpróbálkozott (1907-ben lapunkban jelent meg a holland ref. egyház történetéről egy tanulmánya, 1909-ben pedig dr. Cannegieter után „A modern irány“ c. alatt adott ki egy füzetet); szép tehetségé-

től és készülségétől mindenesetre még sokat várhatunk volna. Testvére: Mizsák Péter somi lelkész, felesége és két kis gyermeke síratja korai kidőlését. Áldott legyen emlékezte!

— **Az új iskolai év megnyitása**, a vallás- és közoktatásügyi miniszter ez irányú rendelkezése következtében, az összes közép- és felsőiskolákban halasztást szenved. Ez irányban a következő értesítéseket közölhetjük. I. A sárospataki ref. főgimnáziumban az 1916—17-ik iskolai év, az Egyházi Főhatóság intézkedéséből, október hó 1-én veszi kezdetét. E hónap négy első napján tartatnak meg a beiratkozások, az iskolai év ünnepélyes megnyitása október hó 5-én lesz és a tanítások 6-án kezdődnek. A javító-, pótló- és magánvizsgák a következő rendben lesznek: hétfőn, október hó 2-án délelőtt a VII., VI. és V. osztály, délután a IV. és III. osztály, kedden, október 3-án délelőtt a II. és I. osztály javító vizsgálata. Kedden, október hó 3-án délelőtt a magánvizsgások írásbeli dolgozatot írnak és délután tartatnak meg a szóbeli pót- és magánvizsgálatok. — II. A miskolci ref. felsőleányiskola igazgatóságától. 165—1916. sz. Tisztelettel tudatjuk, hogy a nagymélt. vallás- és közoktatásügyi m. kir. minisztérium intézkedésére az iskolai év kezdete október hó 1-re halasztott el. Internátusi növendékeink intézetünkben helyeiket szept. 30-án foglalják el, e napon teszik le esetleges vizsgáikat is. Október hó 1-én d. e. 11 órakor lesz az iskolai év ünnepélyes megnyitása. A tanítások október hó 2-án reggel 8 órakor kezdődnek. Miskolc, 1916, aug. 26. Kiváló tisztelettel: az Igazgatóság. — III. A sárospataki áll. tanítóképző intézetben a tanév okt. elején kezdődik. A javítóvizsgák okt. 2-án, a beírások okt. 3-án tartatnak; a megnyitás 4-én lesz, a tanítás október 5-én kezdődik. — IV. A polgári leányiskolában a beiratkozások szept. 1—7. napjain lesznek. A javító-, felvételi és magánvizsgálatok szept. 6-án tartatnak meg, az évnyitó ünnepély pedig 7-én lesz.

— **A Kálvin-Szövetség losonci konferenciája** aug. 15—18. napjain mintegy 50 lelkész és tanár jelenlétében és részvételével folyt le. Egyházkerületünk-ből részt vettek rajta: Czinke István, Révész Kálmán, Juhász László, Felméry Albert, Kiss Károly, Svingor Jenő, Szepesi Pál lelkészek, Nagy Béla theol. tanár, M. Sütteő István rimaszombati főgondnok, Iván József s.-lelkész, más egyházkerületekből: Németh István püspök, dr. Ravasz László, S. Szabó József, dr. Imre Lajos, dr. Makkay Sándor tanárok, Vass Mihály, Kiss József, Rácz Gyula, Soltész Elemér stb. A napi tárgyalások áhitattal kezdődtek; az első áhitatot Németh István püspök tartotta, a másodikat Lukácsy Imre, a harmadikat Ágoston Sándor, az utolsó nap reggelén dr. Hetessy Kálmán imádkozott. Az áhitatokat követő tanácskozásokon az első nap Révész Kálmán, a második nap Kiss József, a harmadik nap Czinke István, a negyedik nap Vass Mihály esperes elnökölt. Az első napon tárgyalás alá kerültek a következő kérdések: 1. Hogyan emelhetjük a papság szellemi és anyagi színvonalát? (előadó dr. Kováts J. István); 2. Hogyan tehetjük istenitiszteleteinket látogatottá és egyházi életünket melegebbé? (előadó Sörös Béla, ez utóbbi kérdéshez dr. Huszár Aladárné, Szilassy Mária úrasszony is rendkívül kedves és élvezetes előadással szólott hozzá). Délután a konfirmáció és úrvacsora kérdését tárgyalták dr. Hetessy Kálmán előadása nyomán, este pedig a háborúnak népünkre való jótékony és káros hatásáról

indult meg tanúlságos eszmecsere (előadó Kiss Dániel.) **Második** napon tárgyalás alá kerültek: 1. A papi élet méltósága és feddhetetlensége (előadó dr. Ravasz L.); 2. Hogyan teremtsünk egyházi fegyelmet? (előadó dr. Makkay S.); délután: A háborús idők és a családi élet tisztasága (előadó Marjay Károly). **Harmadik** napon: 1. Miért vannak ellenségeink és hogyan viselkedjünk azokkal szemben? (előadó dr. Ravasz L.); 2. A reformáció 400-ados évfordulójának megünneplése gyülekezeteinkben (előadó dr. Imre L.); délután: Mit csináljunk a harcterekről hazatérőkkel? (előadó Baja Mihály). **Negyedik** napon a tanácskozást Forgács Gyula előadása vezette be: A mindennapi imádságról és bibliaolvasásról, mint a papi hivatás erőforrásáról. E napon a király születésének évfordulója lévén, a konferencia 10 órakor a templomba vonult, ahol nagy diszes közönség jelenlétében (katonaság, városi előljáróság) imádkozott Nagy Béla beszédet tartott dr. Ravasz L. Istenitisztelet után tárgyalás alá került: Hogyan neveljünk világi vezető embereket gyülekezeteink és belső egyházi testületeink számára? (előadó Kiss József); délután búcsúünnepély tartott a templomban, amelyen imádkozott, Kiss József, szavalt Fiers Elek, bibliát magyarázott dr. Ravasz L., beszédet tartott Victor János, költeményeket olvasott fel Baja Mihály, a konferencia jelentőségét és célját fejtegette dr. Kováts J. I., végül imádkozott Marjay K. Az egész konferencia lefolyását egyik résztvevő levelében ekképen jellemzi: „A K. Sz. konferenciája . . . nagyon szépen sikerült. Az előadások, egy-kettőt kivéve, nem voltak ugyan olyan kidolgozott s mélyreható tudományos értekezések, mint nem egy a téli konferencián, de a tárgyak is inkább gyakorlati irányúak voltak s egészben véve az előadók jól megfeleltek feladatuknak és gondos előkészítő munkát végeztek. Az előadásokhoz fűződő eszmecserek magasabb színvonalon állottak s a lelkekre ébresztőleg, irányítólag és termékenyítőleg hatottak. A résztvevők mindannyian beismerték, hogy sokat tanultak. Reám is üdítő és fölemelő hatást gyakorolt a konferencia. Az előadást csak egy páran dolgozták ki s olvasták fel; a többiek szabadon adtak elő; ezek nem is jelennek meg, pedig egynehány igazán megérdemelné. Az előadásokban nemcsak quantitative, hanem qualitative is Ravasz excellált.”

— **A világháború**, eddigi szövetségesünknek: Oláhországnak hadüzenetével és orvítamadásával, újabb és komolyabb stádiumába lépett. Az bizonyos, arra minden magyar ember életét teszi, hogy hazánk földjéből egy tapodtat nem engedünk át új rabló-ellenségünknek; de az kétségtelen, hogy az új ellenség föllépése a háború befejezését és a béke kivívását ismét hátrább tolta. Az új hadi helyzet arra indította főiskolánk hat hittanhallgatóját, hogy a bibliát a karddal fölcserélve, hazánk védőseregébe beálljanak. Az igaz ügyet védelmező Isten áldása legyen nemes munkájukon! Mi pedig, akik itthon teljesítjük kötelességeinket: imádkozzunk és dolgozzunk!

— **Lapunk 35-ik száma** ismét nyomdai nehézségek miatt nem jelenhetett meg a rendes időben; a késedelemért olvasóink szíves elnézését kérjük.

— **Hősök halála.** Komjáthy Zoltán, a sárospataki akadémia I. éves joghallgatója, a 65-ik közös gy. e. kadett-aspirantja, szakaszpáncsnok, néhai Komjáthy István zsipi ref. lelkész derék fia, a Koropiec-szakaszon vívott kemény küzdelemben aug. 2-án hősi

halált halt. Az ifjú hős holttestét Rimaszombatban helyezik örök nyugalomra. Dicsőség övezze emlékezetét!

— **Adomány a SOL-nak.** Herceg Windisch-Graetz Lajosné ökegyelmessége férje nevében 2000 koronát fizetett be a Liga pénztárába. Fenkölt gondolkodású hercegünknek és hercegasszonyunknak ez adománya is ékesen szóló szavakkal hirdeti a főiskola iránt mindig érzett jóindulatát s rokonszenvét.

— **Hazavágyó amerikai magyarok.** Csordás István Tiszapolgárról kivándorolt gazda Newyork-államból, Belvidereből május 21-iki kelettel megható levelet írt Dékány L. bankigazgatónak Tiszapolgárra: „Mikor jön már el az a várva-várt ünnep — írja a többek közt — amelyen megharsan a béke trombitája és megnyílnak az Atlanti-Oceán kapui, hazánk Amerikában rekedt szerető fiai előtt? Mert közel kétmillió magyar lelkesedve várja a békét, hogy mielőbb mehessen a megszentelt s megtisztult új Magyarországnkba. Mi, amerikai testvéreitek, csókot küldünk hős homlokaitokra és egy üzenetet, amelyet ismertek és amelyet nem szabad elfelejtenetek: Ember küzdj és bizva bizzál! Mi pedig, amerikai testvéreitek, bizunk Istenünkben, hogy lesz még egyszer ünnep a világon: a béke ünnepe, és akkor szeretett hazánk ki fogja tárni előttünk ölelő karjait, hogy soha többé el ne bocsássa az idegenbe szakadt, bujdosó, világgá ment fiait és mi vissza fogunk térni az elhagyatott szereteteink keblére.“

— **A róm. kath. fegyelmezési eljárásnak** két érdekese esete került a közelebbi napokban a nyilvánosság elé. Meghalt dr. *Ernusz József* volt vasmegyei főispán, egy hatalmas, köztisztletben álló úr, s halála alkalmából a közeleti és egyházi előkelőségek közt Csernoch J. hercegprimás is kifejezte a család előtt részvétét. Mikor azonban temetni kellett, Mikes J. szombathelyi püspök rendelete folytán nem akadt r. kath. lelkész, aki koporsójánál a temetési szertartást elvégezze, nem még a kegyuri plebánia lelkésze sem, mert — szabadkőműves volt... A kath. egyház így bünteti meg a szabadkőművességet! Nálunk, reformátusoknál ilyen eset nem fordulhatna elő, mert mi a más vallásuaktól és a megrögzött bűnösöktől sem tagadjuk meg a temetést, az evangyeliom vigasztaló cseppjét — mindenkinek, aki arra rászorult — tartozunk oda nyújtani! De mástól nálunk a szabadkőművesség nem is áll okvetlenül ellentétben az egyháziassággal. — A másik eset Breznóbányán fordult elő: Sediba István r. kath. kántortanító becsületsértési pört indított a járásbiróság előtt plébánosa ellen, aki őt az iskolaszék ülésén legazemberezte, miután az egyházi fórum előtt panaszára hónapokon át nem kapott elégtételt. A járásbirósági tárgyalás előtt azonban Radnai Farkas besztercebányai püspök arról értesítette őt, hogy amennyiben a bíróság előtt beadott panaszát haladéktalanul vissza nem vonja, tekintettel az Apostoli Szentszéknek 1911. évi október 9 én kiadott szigorú rendeletére, melynek értelmében mindenki, aki egyházi személy ellen akár büntető, akár polgári vonatkozású ügyben világi bíróság vagy hatóságnál keresetet indít, a kath. egyházból való kiközösítés fenytéke alá esik, — eljárását a kath. egyház kebléből való önkéntes kiválásnak kellene minősíteni, ami a tanítói és kántori állás minden fegyelmi eljárás nélküli elvesztését vonja maga után. Így Sediba kénytelen volt panaszát visszavonni, a m. kir. áll.

vasgyári iskola tanítója kénytelen volt becsületének megvédéséről lemondani...

— **Az Emeljétek fel szíveteket** c. felhívásra a főiskolai tápintézet céljaira a múlt iskolai évben a főiskola hálás és nemes szívű volt növendékei terményekben és készpénzben 5374:80 K-át adományoztak. (A kegyes jóltevőknek névsora és becses adományaiknak nyugtázása a múlt évi Értesítő 201—204. lapjain olvasható.) Ezeknek a kegyes adományoknak volt köszönhető, hogy évközben a tápintézeti díjat 250 koronáról személyenként csak 30 koronával kellett felemelni. — E nemes célra, vagyis az új iskolai év tápintézeti költségeinek fedezésére a napokban *Hallgató János* felsőmérari ref. lelkész 100 K-át küldött, mely összeg a főiskolai pénztárban helyeztetett el.

— **Értesítés.** *Czinke István* rimaszombati lelkész „Imádságok és Vallástételek“ című könyvecskéje, mely a vallástanításnál nélkülözhetetlen s melyet szerző a tiszáninneni egyházkerület megbízásából készített: még mindig kapható vagy a szerzőnél, vagy Lévai Izsó könyvkereskedőnél Rimaszombatban, fűzve 20 fillérért, kötve 30 fillérért. Az új iskolai év alkalmából szívesen ajánljuk olvasóinknak.

Szerkesztői üzenetek.

K. E. A jövő számban közöljük.

Kérdező. A hadi segélynek kerületünk lelkészei közt leendő szétosztásáról nincs értesülésünk, illetőleg a segélyezett névjegyzékét mindeztideig nem sikerült megkapnunk, s így kívánságának, sajnálatunkra, nem tehetünk eleget.

B. I. A gör. kel. szerb egyház, a magyar királyok bölcsességéből és jóságából, nagyobb kiváltságokban részesült, mint a magyar ref. egyház. (I. Milleniumi történet VII. k. 515. l.)

Az 1916
—917-ik
tanévre
szóló

iskolakönyv és tanszerjegyzék

megjelent.

Kívánatra ingyen és
bérmentve küldi meg

Hegedűs és Sándor

a tiszántuli ref. egyh.-ker. főbizománya,
prot. iskolai könyvkereskedése

Debreczenben.

SÁROSPATAKI REFORMÁTUS LAPOK

A TISZÁNINNENI REF. EGYHÁZKERÜLET ÉS A SÁROSPATAKI FŐISKOLA KÖZLÖNYE.
MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

ELŐFIZETÉSI DIJ		Főszerkesztő	Felelős szerkesztő és kiadó	HIRDETÉSEK DIJA:	
Egész évre	12 Kor.	RADÁCSI GYÖRGY	DR. RÁCZ LAJOS	Egész oldal	32 Kor.
Félévre	6 „	Főmunkatársak:		Fél „	16 „
		HARSÁNYI ISTVÁN	DR. BUZA LÁSZLÓ	Negyed „	8 „
				Nyolcad „	4 „

TARTALOM: *Karászy Benő*: A lelkészválasztás kérdéséhez. — *Kiss Ernő*: Egy különös pedagógiai elv. — *Harsányi István*: Kocsi Csörgő Bálint eddig ismeretlen levelei és munkája. (Folyt. köv.) — *Zajdó László*: Könyvismertetés. (Román E. Tudakozzátok az írásokat). — Irodalom. — Vegyes közlemények. — Hirdetés.

A lelkészválasztás kérdéséhez.

Azok az észrevételek, amelyeket Veritas és Balatoni I. a lelkészválasztásra, illetőleg lelkészkinnevezésre vonatkozólag e lapok hasábjain tettek, arra készítetnek, hogy eme fontos kérdésben ismét szót kérjek, már csak azért is, mert nem lehetetlen, hogy többé-kevésbé eltérő nézeteink objektív kicseréléséből esetleg a közre is származhatik valami jó.

Veritasnak cikke csak a részletkérdésekben tartalmaz olyat, amit alá nem írhatnék. Az alapelve nézve, hogy a lelkészek elhelyezésének jogát az egyházi felsőbb hatóságra kell ruházni, teljesen egyetértünk. Ő azonban inkább szeretné, ha a püspök és főgondnok helyett az egyházmegyei tanácsbírói kar ejtené meg a választást, mivel ezek jobban ismerik a saját embereiket. Magam is kizárt dolognak tartom, hogy a kinevezésnél az egyházmegyei hatóság, különösen az elnökség véleménye illetőleg ajánlása nélkülözhető legyen. Hanem azért a döntés jogának reájuk való ruházása ellen aggodalmaim vannak, mert ez rendkívül megnehezítené, sőt csaknem lehetetlenné tenné a lelkészre nézve egyik egyházmegyből a másikba való átlépést, ami sok esetben kívánatos. Természetes, hogy mindegyik egyházmegye a saját fiait, saját lelkészeit és segédlelkészeit részesítené előnyben a más egyházmegyékből pályázókkal szemben, még ha ez utóbbiak érdemei is megfelelőbbek lennének is. A káplánoknak tehát, mikor valamelyik egyházmegye kötelekebe belépnek, számolniuk kellene azzal: „itt élned, halnod kell“. Az eredmény az lenne, hogy azokat az egyházmegyéket, amelyeknek kebelében jobb javadalmazású lelkészi állások vannak, a káplánok előzőnlenek, míg a szerényebb lelkészi javadalmazással rendelkező egyházmegyek alig tudnának káplánt kapni. De ez még nem lenne valami nagy baj, nagyobb lenne ennél az, amit Balatoni I. is megemlít, hogy az egyházmegyei tanácsbírói kar már a jelölési rendszernél is igen sokszor bizonyult vaskalaposnak, okatlan és familiáris érdekek után indulónak, tehát igazságtalannak. Ezután se igen lenne másképp, azért kell a döntés jogát egy kevés tagból álló felsőbb fórumra ruházni, hogy az ily helytelen eljárás helyes mederbe szoríttassék. Kevés tagú fórumot azért óhajtók, mert ott éppen a tagok csekély számá-

nál fogva az egyéni önző érdekek, ha esetleg megvannak is, minimálisak. Felsőbb fórumot pedig azért, mert ott a provinciális érdekek nagyon nehezen érvényesülnének. A tanácskozási és ajánlási jogot¹⁾ azonban sem a presbiteriumtól, sem az egyházmegyei hatóságtól elvenni célszerűnek nem tartom.

Sokkal nagyobb távolság választ már el Balatoni I.-től. Első kifogása a lelkészkinnevezés ellen az, hogy ezáltal az anyaszentegyház teljes reformálása keresztülvihető nem volna. Hogy a teljes reform ez által elérve még nem lesz, azt én is elismerem. Hanem legalább megvolna a kezdet és ha egyszerre mindent megvalósítani nem lehet, már ez is nagy eredmény lenne, mert ha egyházunk összes reformálásra szoruló bajai nem ebből az egyetlen forrásból fakadnak is, nem megvetendő részük mégis innen ered. Igaz, hogy a lelkészkinnevezés által csak a külső reform venné kezdetét, de nem jótékonyan hatna-e ez a belső reform megkezdésére is? Nem azt tartom én fődolognak, hogy első sorban a lelkipásztorok egyéni érdekei érvényesüljenek, bár ez sem lehet mellékes, hanem azt, hogy a hitélet és tiszta erkölcs ne szenvedjen kárt, sokszor évekig, egy-egy huza-vonával történő lelkészválasztás miatt, ami ma nagyon is gyakran megtörténik, néha még akkor is, ha a választás véletlenül tiszta volt. Arról pedig nyíltan nem is tanácsos beszélni, csak sejtetni, hogy milyen hitélet van ott, ahova a lelkész simonia útján jutott.

A szabad népválasztás elvi jogosultsága ma már éppen amiatt, hogy a nép hovatovább kisebb-kisebb részét adja a lelkészi fizetésnek, nagy csorbát szenvedett. A tanító megválasztásának joga már nem is a népe, hanem a presbiteriumé, holott a legtöbb helyen épúgy a nép fizeti, mint a lelkészt. Még sines ellene zúgolódás, sőt még a legjobb javadalmazású tanítói állások betöltése is sokkal tisztább s a népre nézve megnyugtatóbb, mint a legrosszabb javadalmazású lelkészi állások betöltése. De, ha bekövetkeznék is az az eset, hogy egyik-másik gyülekezet jogainak korlátok közé szorítása miatt zúgolódnék, nem kell ettől túlságosan megijednünk, hiszen ilyes tünet a közalap behozatala alkal-

¹⁾ Vajon e jogot nem lehetne-e valamivel kisebb terjesztetni, úgyhogy a gyülekezet kiküldöttjei, megbízottjai, a felsőbb fórumokkal közösen, a választásban is résztvennének? Szerk.

mával is felmerült, még sem lett belőle nagyobb baj. Valószínűtlennek tartom azt is, hogy akár melyik nagyobb gyülekezet a jogkorlátozás következtében különváljék az egyetemes egyháztól. Ez első sorban az illető egyházra nézve lenne veszedelmes, mert a legnagyobb egyház is annyi anyagi érdekszálal van az egyetemes egyházhöz fűzve, amint arra már Veritas is rá mutatott, hogy kétszeresen is meggondolná, érdemes-e ilyen independens mozgalmat hatalmi kérdés miatt a végletekig vinni. De meggondolást igényelne a dolog az ilyen helyen lelkészi állást betöltő egyének részéről is, mivel a maguk részére lelkészi nyugdíjintézetet, lelkészöveg- s árvagyámintézeti stb. alapokat a gyülekezettel egyetértésben önmaguknak kellene teremteni, ami igen nagy nehézségekbe ütköznék. Ezek mellett a lelkész sorsa egy ily egyházban nagy valószínűség szerint igen bizonytalan lenne, mert ha a nép ön maga hozná a törvényeket ön maga számára, aligha venné bele, hogy a lelkész élethossziglan választandó, vagy ha belevenné is, alkothatna olyan fegyelmi törvényeket s gyakorolhatná ezt oly módon, hogy nagyon kevés lelkésznek lenne kedve ilyen helyre elmenni.

Ha a kinevezésnek olyan helyen jogosultsága van, ahol a köz a maga jogát az egyesre ruházza, akkor annak a ref. egyháznál sincs elháríthatatlan akadálya, mert itt is gyakran megtörténik, hogy a köz átruházza a maga jogát, ha mindjárt nem is egyénre, de testületre, mint pl. a tanító vagy a konventi tagok választásánál.

Azt nem állítottam, ma sem állítom, hogy a kinevezési rendszer ment lesz minden hibától. Sőt egyenesen azt állítom most is, amit első ízben, hogy a kinevezési rendszernek is lesznek meglehetősen nagy fogyatkozásai, de egyúttal állítom azt is, hogy még eme fogyatkozások dacára is igen nagy magasságban áll a szabadválasztási, sőt az eddig alkalmazott összes rendszerek felett, úgy a hitélet, mint az egyéni igazságos érvényesülés szempontjából.

Nagy tévedés azt hinni, hogy ha a gyülekezet rosszul választott, akkor általában békében marad és hallgat. Nagyon ritka az ilyen eset! Sokkal gyakoribb az, hogy ha tapasztalja lelkészében való csalódását, minden következetességi elv félretételével fut fűhöz-fához, — természetesen a maga módja szerint, — zene-bonát csinál, ha mindjárt maga alatt vágja is a fát. Persze az ilyesmi legtöbbször a lelkész egyedüli kamatoztatható tőkéjét, jó hírnevét is tönkreteszi s az lesz az eredmény, hogy minél jobban igyekeznek egyház és lelkész egymástól megszabadulni, annál inkább egymáshoz lesznek kapcsolva. A lelkész nem mehet más helyre, mert jó hírnév nélkül még a Mammon segítségével sem választják meg, a nép nem tud szabadulni tőle, ha csak nem követ el a lelkész olyan nagy bűnt, hogy lelkészi állástól való megfosztása indokolt lenne, szenvednek tehát mindketten, de legtöbbet szenved a hitélet. Ilyen esetek elkerülhetése végett még az is eltűrhetőbb lenne, ha a püspöki iroda az áthelyezés érdekében történő gyakori deputációzások színterévé lenne, ami különben nem valószínű. A kath. kinevezési rendszer legalább mást bizonyít. Ott is megvan az áthelyezhetőség, mégsem oly gyakori a deputációzás, mint azt B. I. feltételezi.

Az, amit B. I. a gyülekezeti tagok jóraneve-

léséről mond, kell, hogy minden lelkésznek eszménye s törekvésének főcélja legyen. De mikor ez az eszmény oly nehezen s oly hosszú idő alatt valósítható meg! — Mikor jutunk csak odáig is, hogy kiirtsuk a simoniára való hajlandóságot legalább a lelkészekből? Gyenge emberek a lelkészek között is mindig lesznek, ma pedig még az erősek is könnyen megtántorodnak, amikor látják, hogy nem az erőseké a győzelem, hanem azoké, akik ügyes lepel alatt tiltott dolgok igénybevételével igyekeznek célhoz jutni! Mit tegyenek ily körülmények közt, hiszen míg a népnél 10—50 koronáról vagy egynéhány mámoros napról van szó, addig reájuk nézve a Mammon-isten harcavitele a megélhetési lehetőség, vagy legalább is a nagyobb darab kenyér megszerzését jelenti... Erőtlenné lesz az erős is a túlságos nagy kísértéssel szemben! Az meg, hogy a nép ne csak mondja, hanem élje is igazán és becsületesen a Krisztus lelkét, olyan távoli jövő zenéje, hogy azután már csak egyetlenegy következhetik, a legnagyobb eszmény: „az Istennek országa“. De hát míg ezt elérhetjük, mit csináljunk addig? Hagyjuk a betegséget még jobban elhatalmasodni? A mai választási rendszer érvényben hagyása esetén ez fog megtörténni, ha mindjárt szigorúbb paragrafusokat alkalmaznak is a mostaniak helyett. Mert épen az a baj, hogy a mai választási törvények választási törvényeknek elég jók. Ha rosszak volnának, akkor még lehetne rá reménység, hogy a fogyatkozások kikorrigálásával rendeltetésüknek meg fognak felelni. Így nincs. Nem lehet célt érni azzal sem, ha a simoniáért oklevelétől fosztanak meg a lelkészt, mert a simoniát ma már olyan ügyesen csináltják, hogy azt képtelenség a bűnözőre rábizonyítani, feltevés alapján pedig ilyen szigorú ítélettel sújtani senkit sem lehet.

Mi lenne hát az orvosság? Az, hogy elzárjuk mind a lelkész, mind a nép elől a visszaélésre való alkalmat... vagyis a kinevezési rendszer... Egyébiránt „videant consules!“

Karász Benő.

Egy különös pedagógiai elv.

„A szigorúság mellett — mutassunk szeretetet a papfiak iránt“. Különös érzések közt olvastam e szavakat már akkor is, amikor először napvilágot láttak a Nagy B. theol. tanár cikkében, most pedig, hogy Miskolezy Endre lelkésztársamnak ezzel kapcsolatban egy különös eszméje támadt, az én kezem is önkéntelenül a toll után nyúl, hogy ez eszméről leírjon egyet-mást.

Némelyik orvosság rosszabb a betegségnél. Ilyen orvosságot kínál M. E. a sárospataki főiskolának a múzsaseregben tapasztalt „féktelen csapongás“, „nagy mérvű esziszolatlanság“, „hosszú pórásra engedett gyermekrakorcátlanság“ ellen. Nem beszélve arról, hogy a nagyvakáció „kitörésének“ örvendező gyermeksereget kár volt így aposztrofálni, arra az elfogult állításra is csak rövid megjegyzésem van, hogy Patakon üldözik a papfiukat. A világért sem általánosítom az ellenkező felfogást, csak kuriózumképen jegyzem fel, hogy tudok esetet rá, amikor egyik tanár egy földmives fiát nem épen költői nyelven útasította, hogy: „szánts, vess, fákát nevelj“, egy kereskedő fiának pedig nem a próféta szavaival

adta tudtára, hogy: „megméréttél és hijjával találtatál”. Azt azonban egész diákpályám alatt sohasem hallottam, hogy nem csillogó szellemű papfiúkból és úrfiúkból nagyon derék iparosok és kereskedők válhatnak. Néhány tanítató szülőhöz intézett ama kérdésére pedig, hogy miért nem Patakra viszi a fiát, azt a feleletet kaptam, hogy: mert az a pap- és tanítófiúk iskolája. Igyekeztem eloszlatni ezt a veszedelmes tévedést s íme most M. E. egyenesen azzá szeretné azt tenni. Mert ha cikkének szép szavak mögé rejtett konzekvenciáját levonjuk, a következő jámbor szándék áll előttünk: *A papfiúkkal szemben megkülönböztetett szeretetteljes bánásmódot kell tanúsítani. Más foglalkozású szülők gyermekei elé példaképpen állítani a jó magaviselet, illedelmes társalgás terén. Ezt a szeretetet a tudás elbírálásánál is alkalmazni lehetne, a közepes vagy gyengébb tehetségeknek a hasonló eszű földmives stb. gyermekekkel való összehasonltásában olyformán, hogy ne amazok felé billenjen a mérleg, mert míg amazok egy-két év után minden lelki zökkenés nélkül mehetnek vissza az ekehez atyjuk birtokára, addig a mi gyermekeinknek már két világot kellene összerombolniuk!*

„Nagy eredmény lenne ez.” Bizony nagy, de annak a pataki főiskola látná kárát, mert ilyen elvek mellett a gimnázium elnéptelenedésének kérdése is mihamar aktuálissá válnék. Azt pedagógiai talentum nélkül is meg lehet állapítani, hogy a tanuló-ifjúságot kasztokra osztani nem szabad. Odaküldi-e a földmives, iparos, kereskedő szülő a gyermekét, ha ott őt megkülönböztetett bánásmódban részesítik — a papfiúk javára? A Kálvineumban is bizonyára egyforma mértékkel mérnek papfiúnak és nem papfiúnak. Én még a diáktársadalom klubbjait is irgalmatlanul szétosztalnám, mert a társadalmi osztálykülönbség erős érzete sokszor ezekben gyökerezik.

Az tagadhatatlan, hogy a kálvinista paplakok tiszta légkörében nevelkedett papfiúk és papleányok a társadalomban olyan erkölcsi tőkét képviselnek, melyet eléggé értékelni nem lehet, de hogy minden kis papfiúcska kész illemtanár volna, kihez minden rendű-rangu szülők gyermekei iskolába járhatnak jó magaviseletet, illedelmes társalgást tanulni, az elbizakodott állítás.

És micsoda mélyebb értelmet kíván adni M. E. annak a papfiú javára való mérlegbillentésnek? Mert a logikusan ítélő ész előtt ennek értelme az, hogy ha a Tisztelendő úr fia bukófélen van, ne őt buktassa meg a tanár úr, hanem az ugyanott tanuló földmives, falubeli ember fiát. Késérő igazság, hogy magánvagyonnal nem bíró papnak fájdalmas dolog, ha fia a tudományos pályán nem halad, de hát ez nem a pedagógia, hanem a lelkeszi fizetés-rendezés körébe tartozik. Az ilyen pedagógiai elveket még az apai szív elfogultságával sem lehet menteni.

A bajok megszüntetéséről gondoskodniok kell a pedagógusoknak, de a diákságot felosztani eleve finomakra és eleve durvákra, „kegyesekre” és „nem kegyesekre”, már kipróbált, de be nem vált dolog. Az iskola köztársaság, melyben: suum cuique.

Sajóhidvég, 1916. aug. 23.

Kiss Ernő
ref. lelkész.

Kocsi Csergő Bálint eddig ismeretlen levelei és munkája.

(Folytatás.)

III. Harsányi Jakab válasza Kocsi Cs. Bálint és társainak.

Az Ur Isten minden Lelki és testi áldásával boldogítsa Kegyelmeteket! 26. Decembris Tigurumból irt Kegyelmetek levelét vettem, az Kegyelmetek kívánságát is megértettem: de én itt követe az én jó Kegyelmes Uramnak nem vagyok, hanem Tanatsa: az követekkel jöttem ugyan én ide, az jó alkalmazhatóságnak és az Fő követnek Somnitz Uramnak kedvéért, és az télnek hidegsége miatt itt kellett várakoznom, ha az idő nyílik valami dolgok végett, Angliában, (Isten segedelméből által kell mennem, az jövő héten ugyan azon Isten segedelméből Ultrajectomba megyek, mivel ott és Amstelodamban egy vagy két holnapig való dolgaim lesznek. Augustusban ha azt érem, az Hertzeghez viszsza kell mennem; Sed ad rem Tavaji levelet vettem Kegyelmeteknek az Hertzegnek szollo levellel, mindgyárt ő Felségének meg adván, és ugyan az megemlített Somnitz Fő Tanátsal edgyütt, az Hertzeg előtt törekedtünk az Kegyelmetek szabadulásában, irt az Ordoknak menten, és azok irtak az Király képeinek Neapolisba és Admirál Ruiternek, kinek látta és érzette Kegyelmetek levelet, mindenkor nagy szána-kozását láttam az Hertzegnek a szegény Haza romlásán, és készségét az Kegyelmetek javára, ha ugy akarták volna a több Keresztyén Fejedelmek is, kikkel is communicálta e dolgot, más karban volna régen a szegény Haza, De maga egyedül Falu Fejében (az mint mi szöllum) nem foghatott kardot, mostis irt ide az követének, hogy Magyar Ország-nak dolgairul ne felejtkeznek el. Én is instaltam és ez Punctumokat mind ő Kegyelmeikkel, mind az Sveeus és Anglus követekkel communicáltam, tehet-ségem szerint eligge intimáltam, mindeniknek nagy készségit láttam az szegény Haza java meg szerzé-sében, de én igen félek, hogy reménségünkben itt ez arant meg ne tsalatkozzunk, mert meg az magok között való veszekedésnek componálásában, meg eddig hozzá sem kezdetek, tsak in Ceremonialibus Personalibus hereálnak, az dolgok haladékjával más az hogy amint hirdetik Marchio de Bethüne az Magyarokat Animállyá az Császár ellen, minden oltalmat és assistentiát offeral ellene, Csak ötet válaszszaák Király-nak, bizonyos dolog, hogy az hadat Lengyel Ország-ban igen fogadgya Bethün, az ki Lengyel Királyné Sogora és az Gallus követe ott, mire megyen az dolog nem tudhattya ember ez felől mind a Királyok kik az dolgot asperálván a Császár elméjét meg nehezithetik. Jó az Isten az alkalmatlanságokból is jó alkalmazhatóságot tud ki hozni; Én az mit tehetek ez után sem szünöm meg, Tetszésem egy néhány esztendőök előtt mind ez volt, meg is irtam Magyar Országban, az Ala menő Atyafiaknak is intimáltam, hogy az Keresztyén Királyokhoz és Fejedelmekhez mindenüvé küldgyenek követeket közönségesen és hitessék el az Artatlanságokat az Magyarok, hogy azok keressenek valami orvoslásra való jó mediumokat, de tsak nyögtek mindnyálljan és senki a közönséges gonosznak elfordításában jó uton nem törekedett. Isten az Kegyelmetek elméjében indított jó buzgóságot, ha Istennek kedves dolog, az Kegyelmetek erőtlensége által is, az erős Hatalmasok ellen

sok dolgot vihet véghez. Engemet senki Kegyelmeteken kívül nem kért, de mielőtt meg hallottam az Haza nyomorúságát, az Hertzeggel sokszor discursáltam szabadulása modgya felől, melly dologban az Helvetiai Keresztény Republicanak követe is az Hertzeggel leven, és törekedvén az Magyarok mellett, Engemet igen segített, és szánakozott, az Hertzegg bizony mindgyárt akkor is az a Tsászárnak; de az Papi Jesuita Tanats foganattját impediált. Többet nem írok mivel még derekas egészségem nintsen. ha azután Kegyelmetek ír küldgye az Brandenburgumi követ Udvarában ide vagy Leuden Uram kezéhez Ultrajectomba. Az jó Isten éltesse, tartsa és igazgassa, segéllye minden jóra Kegyelmeteket. Noviomagi (1677?) 3. Febr. S. V. az Kegyelmetek levelét, két héttel ezelőtt vettem valahol járt.

Kegyelmetek

Baráttya és Attyafia

Harsányi Jakab.

Generoso Dno Jacobo Nagy de Harsányi Sere-nissimi Electoris Brandenburgili Consiliario etc. Elég ez a Titulus, több semmi Specificatio nem kell hozzá.

Inscriptio.

Clarissimis ac Reverendissimis Viris Dominis N. N. olim in Hungaria fidelissimis Verbi Dei Ministris, nunc pro Christo Exulibus, pateant, Tiguri v. Basileae.

(Kocsi Csörgő Bálint kéziratának 762—766. lap-jairól.)

IV. Kocsi Csörgő Bálint Harsányi Jakabhoz.

Nemzetes Urunk. Moses midőn az Aegyiptomi fogságban nyögő Izraélitáknak szabadítására küldet-nék azt mondgya vala az Istennek, Kitsoda vagyok én hogy az Pharaóhoz mennek, és ki hozzam az Izrael Fiait Egyiptombul, Én nem vagyok ékessen szollo, hanem késedelmes vagyok a szollásra, mivel bántatott az én nyelvem. De Isten ki az ő népének szabadítását kedvellé, Mósesnek az ő maga mentségében meg emlétett fogyatkozásit, meg orvosolgya és az ő népének meg szabadítására való segítségével felruházza; mert ő neki az erőtlenség és tehetetlenség helyében, erőt és tehetséget ada és az ő kezét hatalommal és tsuda tselekedettel, az egész Izraél és Aegyiptom előtt fel magasztala, az midőn azt mondgya Mósesnek, eregy el Egyiptomban, és én te veled lések. Szollásában való fogyatkozását pedig az Aronnak az önnön Attyafiának akadék és hiba nélkül szollásban való hathatóságával fel segéllé midőn ezt mondgya Mosesnek mentségére, Avagy nem Atyádfiae teneked az Lévi Nemzetségéből való Áron. Tudom hogy ő ékessen szollo, te szölly ő nekie, és adgyad szájában ez beszédeket, és Én szollok az te száddal és az ő szájával, és meg tanítalak titeket mint kelljen tselekednetek, ha eleitül fogva mind azoknak az ő állapottyokat és tehetetlenségeket meg tekintyűk, kik az szegény Magyar Hazának szent és meg változhatatlan Királyi esküvésekkel meg erőssítettett békességnek és szabadságnak meg tartására, és helyre állatására sok fáradságok és ellenvetések által hivattnak. Mind pedig azoknak keves, erőtelen, és megutáltatott személyeket jól meg fontolgyuk, kik az elmúlt siralmas 1670 esztendőktől fogva (mellytől fogva szegény Nemzetünknek Lelki és Testi szabadsága szintén az

földig le tapodtatott) mind ez mai napiglan az Magyar Izraelnek békessége mellett, sok fáradságok, veszedelmek, költségek, vérontások, kéméletlen halállok, és hallatlan nyomorúságok által Isten és emberek előtt törekednek, meg nem szűnnek, ha Ugymond ezeknek az ő tehetetlenségeket, és az emberi erő által majd meg nem győzhető akadályokkal tellyes dolognak terhes voltát meg gondolgyuk, bizonyára méltóbban Mósesnél, fel kiálthatunk és ezt mondhatgyuk Kitsodák vagyunk Uram mi, hogy mi általunk az te Igédet és az Magyar Hazának hatalmas erő által már számos esztendőkhöz elnyomatott szabadságnak helyre állatását forgassad, mi nem vagyunk sokan hatalmasak, sokan börtsek, sokann Nemesek, hanem erőtelen megutáltatott emberek, de az Uré legyen minden ditséret, az ki mind az mi Nemzetségünknek ilyen nagy háládatlanságában is meg emlékezett és meg emlékezik irgalmasságáru, és nem engedte, hogy tellyességgel meg emésztetnénk; hanem az miképpen tetszett ő Felségének az régi időkben az mi Nemzetségünkben, az Magyar Hazának Szabadságának meg szerzésére, erőtlenségeket hívni és választani, az kiket az ő hatható hivatallyával, úgy el készített, hogy nem különbben mint Móses az Ur népének megszabadítására elégségesek és hatalmassak lennének, és mint annyi Gedeonnak és Simsomnak az Izraelnek nyomorgatón boszszut állanának, azonképpen ez máj napon Istennek fejünk felett aradott irgalmasságának tulajdonitgyuk és alázatos hálaadással megismergyük, hogy azokat az erőtlenségeket, az kik Magyar Országának romlását közelebből nézik, és annak romlásán szánakozván, annak kívánnának használni, másoknak kedvével kegyelmével élő segérli erőtlenségekben, az kívül valóknak segítségével és tanátsával, akkor az midőn magok Nemzetségének erejében meg fogyatkoztak, erőssítii személyekben való kedvességgel, és beszédekben való foganattal meg áldgya, és annak az reménségnek, meg nyérésére, melly után egész Nemzetségestől várakozunk, jó reménség alatt előbb előbb mozdittya és vészi, ugyanis az Istennek utai nem olyak mint az embereké, gyakorta az ellenkező eszközök által munkálodgya Isten övének hasznokra tartozó dolgokat, és az ő szokása ez hogy midőn az ő neki tétző dolgoknak végben vitelére választ bár ugyan alkalmatlanokat. 1-ben, de midőn az ő hivatallyá ez ilyenekhez járul, akkoron azonokat, mind azokkal a szükséges ajándékokkal fel ruházza mellyek szükségesek, mellyeket Isten ő általok vigben akar vinni. Ez Istennek szegény Nemzetünkért ilyen meg nyomorodott állapottyában való jó gondviseléséből volt, hogy Méltóságos Hamel Bruninx*) Urunk ő Nagysága az Belgiomi Hatalmas Ordoknak Betsben már 11. Esztendőktől fogva örök emlékezetért méltó Követe, és a szegény Magyar Hazának Attya nyilván, sok dolgokat szegény Nemzetünk tehetetlenségében, a szegény Magyar javára Királyunk Udvarában ditséretessé véghez vinne: És az mellyeket az magok meg maradására, és jelen való veszedelmek miatt önnön magok az Magyarok ingyen meg emléteni sem mernek: ő Nagysága azokat nagy merészséggel, és mint annyi Aronnak Lelkével és ékessen szollásával, az kegyetleneknek agyarkodási ellen is, boldogul meg indította és nyilván valóvá tette: Ugy hogy az Magyar hazában

*) V. ö. Sárospataki Ref. Lapok. 1911. 13—15. lap.

hogy tellyességgel el nem töröltetett az Evangelium, hanem hogy meg egy néhány végeken, és az Holdultságon sok félelmek és rettegések között meg tartatott, Isten után egész Nemzetségestül köszönnük és tulajdonítottuk ő Nagyságának, ez ő Nagysága Istenhez és az Magyar Sionhoz való buzgósága, nyilvánvalóvá tétetett, nem tsak akkor, midő Nagysága szegény el rettent Nemzetünk közzül némelly kegyes Lelkeknek keresésére, azoknak ártatlanságokat (az kiket Posonban A. 1674. Áprl. hamis szín alatt az Papi Fejedelmek meg sententizáltak, és hallatlan nyomorúságokra, tömlöztökből tömlöztöbbe, Országokruul Országokra hurtzolván, kiadtanak) önön magának az Imperátornak meg mutatván írásban Argumentis invincibilibus meg próbálván, kiadna hanem akkor is midő ő Nagysága Autoritate publica Potentissimorum ordinum Intercessionem pro Restitutione Hungaricarum Ecclesiarum apud eandem Imperatoriam Maiestatem faceret, eamque inresiduis Punctis, athuc dum persequeretur. Melly ő Nagysága Mind hét rendbeli munkájának, mellyet az Magyar Haza javára tselekedett, és az summája az ártatlanságnak meg mutatásának punctumi ezek cum Titulo

I. Veritas et Innocentia nuda et Conspicua sive vera et Clara deductio, qua demonstratur Dnorum Ordinum Foederati Belgii Amicam intercessionem pro Innocentibus in Hungaria Praedicantibus nihil Regii derogare juris.

II. Persecutionem Religionis, omnem praecipue in Hungaria terris haereditariis totique Orbi Christiano ac Socialibus Arnis omnino damnosam, periculosam homine Christiano semper indignam, atque salutem aeternae noxiam esse.

III. Posoniensis Iudicii processum, non Rebellionis sed Religionis Evangelicae, non Rebellionem, sed Praedicantium meram Persecutionem fuisse, atque sub et obreptionibus optimum falli Principem.

IV. Non convictos verum Innocentes esse Praedicantes Evangelicos in Hungaria, quott quott Ao. 1674. ad purgandum tuendamque Innocentiam citationi parendo Posoniense comparuere Iudicium ac Proinde iniquissime ad Reversionarium subscriptionem urgeri Praedicantes, ostensum Vienne.

Az Restitúióért való Instantiának punctumi pedig ezek.

1. Ut Captivi Praedicantes Ubivis locorum existentes liberentur.

2. Ut in Exilium missi et vi persecutionis e Regno Hungariae expulsi, liberum redeundi, et ministerium resumendi facultatem habeant.

3. Ut Universa Templum et Gymnasia, nec non bona Evangelicarum Ecclesiarum, Per Pontificios sub quovis praetextu occupata restituantur.

4. Ut Universis Regni Hungariae Incolis Majestas Caesarea libertatem conscientiae concedat juxta sacrum suum Diploma.

Ezeknek meg szerzésében ő Nagysága, olyan indulattal fáradozott, és még ma is az Restitúióért való három utolsó Punctumoknak meg nyérésében fáradoz.

(Kocsi Csörgő Bálint eredeti kéziratosa kötetének 777—785. lapjairól.)

(Folyt. köv.)

KÖNYVISMERTETÉS.

Tudakozzátok az írásokat! Közönséges, ünnepi és alkalmi egyházi beszédek. Írta: *Román Ernő*, alsószolcsei ref. lelkész. A tiszta jóvedelem 33%-a a Kálvineumra. — Debrecen. Hoffmann és Kronovitz könyvnyomdája, 1916.

E könyv 153 lapon 20 egyházi beszédet tartalmaz, melyek közül 1 beköszönő, 1 újévi, 1 nagypénteki, 1 húsvéti, 1 bűnbánati, 1 háborús aratási, 1 karácsonyi és 13 közönséges egyházi beszéd.

Szerző előszavában jelzi, hogy beszédei között vannak átdolgozások, főleg a Van Oosterzee — dr. Antal-féle Heidelbergi Kátéból, melyeknek az a célja, hogy azt a hitteljes, mélységes tudományt, mely nevezett műben előkelő, választékos, de a mi falusi közönségünkre abszolút élvezhetetlen magas stílusban vannak elének tárva, valami tejnemű eledelként a mi hallgatóságunk számára is megemészthetővé tegye. Ugyancsak előszavában jelzi azt is, hogy eredeti beszédeiben is fog találni az olvasó gondolatokat, esetleg sorokat is, melyeket részint szóról-szóra, részint átalakítva másoktól vett s megjelölve még sincsenek. „Ezt azért igyekezem jóelőre jelezni, — mint írja — hogy ez eljárás nem az idegen s feltűnő tollakkal való ékeskedés szüleménye, hanem dolgozataim nagy részében évekkal ezelőtt s csak azzal a céllal készültek: elég, ha nékem világol! Ma pedig már nem vagyok képes biztosan megállapítani, hogy némely gondolatot vagy sorokat is mástól kölcsönöztem-e s ha igen, kitől. De ahol képes voltam rá: megjelöltem.”

E könyvben foglalt beszédek arról tesznek bizonyosságot, hogy fiatal szerzőjük korunk divatos és sablonos beszédeinél magasabb nívóra, mélyebb tartalomra és választékosabb előadási módra törekszik; a beszédek szerkezetére nézve pedig a régi jó kipróbált ösvényeken halad, gondosan szem előtt tartva a homilétika megdönthetetlen alapelveit.

Választékosságot, szónoki előkelőséget, könnyed és finom jellemzést tanulni a Hock János és Prohászka Ottokár szónoki iskolájába jár; ami örömdetes a katolikus szónoki irodalom színvonalára, de eléggé sajnálatos és elszomorító jelenség reánk nézve. Hát annyira volnánk már, hogy ha igazán szépen akarunk szónokolni, hát Hock Jánostól kell gondolatokat és szónoki előadásmódot tanulnunk és kölcsönöznünk?! Hála Istennek, még ennyire nem vagyunk; de mindenesetre jó megismerni a más felekezetű kiváló szónokok műveit és hatásának titkait is. Hogy például a Hock gondolatait és stílusát könnyed előkelőségét mint lehet ref. szószékre átvinni és a mi hiveink lelki szükségleteihez átgyúrni és idomítani: arra sikerült példákat tartalmaz e könyv. Azt azonban nem lehet helyeselnünk, hogy a tömegesen átvett gondolatokat, sőt fejezeteket nem teszi idézőjel közé, mert így nem tudjuk megítélni, hogy mi az idézet és mi az eredeti. Ezen hiány jóvátételére az előszóban említett indokolást nem tartjuk elégnak; szükséges volna számos beszédének végére azon szerzői jegyzetet írni, hogy a beszéd legértékesebb elemeit Hock beszédeiből merítette. Ezen állításom igazolására néhány szemelvényt mutatok be a Hock János és a Román Ernő beszédeiből.

Hock János: (Bőjti I-ső szentbeszéd, 13. lapon.) „... Mily nagyszerű képek bontakoznak ki e század látóhatárán; mily fönséges dolgok sorozatát tárja

elénk az emberi szellem nemes és békés fejlődése. A találmányok és felfedezések terén odajutottunk már, hogy még a lehetetlen is könnyűnek látszik, a rendkívüli pedig nem lep meg már többé senkit. Szédítő magasság és csodás emelkedés, ez a jelenkor látóhatára. . . De vajjon ez a haladás, ez a merész emelkedés közelebb vitte-e csak egy lépéssel is az emberiséget a boldogsághoz? Ez itt a kérdés. . . Mert mit használ a nagyság és dicsőség összes ragyogása, ha az emberiség szenved s haladásunknak vérző szíveken kell keresztül tipornia. A fény mellett ott van tehát az árnyék! Hiányzik valami a haladásból, amely azt tökéletessé tenné s ez a hiány képes megmérgezni mindent: s ugyan miye hiányzik e kornak, hogy a legboldogabb századdá legyen? Hiányzik az Isten eszméje, a vallás szelid nyugalma. Egyszerűen a század homlokára reá nyomta gyászos bélyegét a vallási indolencia. Ki akarja gondolkodásának köréből zárni mindazt, amit csupán érzéki észrevétel útján el nem sajátíthatunk. Mennyiségtani formulákkal dolgozik, a vallással szemben elzárkózik" . . .

Román Ernő (A boldog új esztendő feltételei. 14 lapon.): „A nagyszerű képek, a fenséges dolgok kápráztató sorozatát tárja elénk ebben az emberi szellem csodás fejlődése. Kápráztató haladás, kábító emelkedés, szédítő magasság minden téren. A kutatások, találmányok és felfedezések terén ma már ott állunk, hogy a lehetetlennek látszót is el kell hinnünk s a rendkívüliségek meg sem lepnek már benrünket. De hajh! mikor legerősebben süt a nap: akkor legélesebben körvonalazott az árnyék! . . . ennek a tökéletesedés tekintetében a történelem minden időszakát felülmúló kornak az emberei mily boldogtalanok. Pedig az igazi tökéletesedés mérlegezője épen ez: mennyiben sikerült az emberiséget a boldogsághoz közelebb juttatni? s mit gondoltok: mi lehet az elszomorító jelenség oka? Véleményem szerint az, hogy ez a minden téren számtani bizonyosságokkal, kétszer-kettő négygyel dolgozni akaró kor a hittel, a vallással szemben légmentesen igyekszik elzárni magát.“ . . .

Hock János (I. bőjti beszéd 23. lap.): „Éretlen gyermekek nyíltan kérkednek hitetlenségükkel s egy húsz éves ifjúnak nincs már többé semmi vallása.“ . . .

Román Ernő (Isten a természetben 21. lap.): „Az éretlen gyermek betykén kérkedik éretlen kincsével s az ő korához már mintegy feltétlen hozzátartozónak gondolja az Isten nyílt megtagadását.“

Hock János: (Bőjti II. beszéd.) „A katolikus vallás erkölcstana egyetlen szóból áll: szeressetek!“

Román Ernő: (A boldog új esztendő feltételei.) „A mi vallásunk erkölcstana, az ember minden kötelességét magába foglaló parancsolat egyetlen szóba foglalható: szeressetek!“

Hock János: (III. bőjti beszéd.) „Láttatok-e már beteg gyermeket, mikor anyja karjaiba veszi, hogy önmaga tartsa oda a sebész kése elé? A gyermek a fájdalom rohama alatt talán kegyetlennek fogja tartani édes anyját, de én, ki magasabb szempontból nézem a dolgot, szánom, . . . kit? a gyermeket? . . . igen, de még jobban az anyát. Én tudom, hogy az ő szíve szenved itt többet s a gyermekének csak azért okoz szenvedést, mivel szereti őt.“

Román Ernő: (Beköszöntő b. 11. lap.) „Láttatok-e már beteg gyermeket, mikor édes atyja kar-

jaiba veszi, hogy odatartsa az operáló orvos kése alá? A gyermek a fájdalom rohamában talán kegyetlennek, szívtelennek és kiméletlennek fogja tartani atyját. De én, ki magasabb szempontból nézem a dolgot, szánom, . . . kit? a gyermeket? Igen, őt is, de még jobban az édes atyát, mert én tudom, hogy az ő szíve szenved itt legtöbbet s gyermekének csak azért okoz szenvedést, mivel nagyon szereti őt.“

Hock János: (IV. bőjti beszéd, 25. lap.) „Távol napkeleten egy egyszerű szegény zsidó családnak gyermeke született, a kinek születéséhez, gyermekkorához, életéhez és halálához a csodás osemények egész sorozatát csatolta a történelem.“

Román Ernő: (Az élet rejtélyének megoldása, 70. lap.) „Távol napkeleten egy szegény, szinte koldus szegény szülepárnak gyermeke születik, kinek születéséhez az iras elbeszélése szerint csodás események fűződnek.“

Hock János: (IV. bőjti beszéd, 91, 92, 93. lap.) „Pedig az emberi nagyság megfordított viszonyban van az optika törvényével. Szemeink annál kisebbeknek látják a tárgyakat, minél messzebb van az. Az emberi nagyság pedig annál kisebb, minél közelebb szemléljük azt. Helyesen mondja azért egy francia közmondás: „Nincs nagy ember a saját házi-szolgája előtt!“ Mert valóban nincs a világon olyan ember, aki a bizalmas és hosszas együttlétben el ne árúlna gyengeségeit és gyarlóságait, melyek minden emberrel közösek. Vagy ki volt az az ember a világon, aki felemelt homlokkal és őszinte becsületes szívvel merte volna valaha kimondani: Én bűn nélkül vagyok! — Jób óta, aki mondta egykor: Én asszony gyermeke vagyok! ezt senki sem mondhatta el még közülünk. Oh! velünk született a bűn hajlama s nincs oly igaz ember a földön, aki jót cselekednék s ne vétkeznék. Ki mondhatja azért el: Tiszta az én szívem, tiszta vagyok minden bűntől. Csak Jézus Krisztus alakja áll e tekintetben egyedül az egész történelemben.“

Román Ernő: (Nagypénteki beszédében, 60, 61, 62. lapon.) Szórol-szóra azokat mondja, a miket az imént Hocktól idéztem.

A felhozott szemelvényeken kívül még sokat, de sokat felemlíthetnék az idézőjelbe nem tett gondolatokból, sorokból és fejezetekből. Ezt helytelenem kell s arra kérem szerzőt, hogy máskor ilyet ne tegyen, mert könyve értékéből és népszerűségéből az ily felületes kölcsönzés sokat levon.

Ezenkívül vannak egyik-másik beszédének más hibái is. — Például „Isten a természetben“ című 2 beszéde derékon van kettétörve s a bevezetés és első rész képez egy beszédet; a második rész és záradék pedig egy másik beszédet. Ez helytelen eljárás, mert az egyházi beszéd hatásához és egységéhez az is megkívántatik, hogy azt egyszerre lehessen elmondani és nem többszöri alkalommal, mert a szónoki ihletet, a prófétailag felmagasztosult lelki állapotot feldarabolni nem lehet; vagy ha feldaraboljuk, beszédünk a belső tűz hiánya miatt hatástalan marad. Lehet egy tárgyról kétszer is beszélni, sőt többször is, de minden beszédnek kerek és bevégeztettségnek kell lennie. Hasonló szervi bajban szenved „Az élet rejtélyének megoldása“ című beszéde is; mert azt is derékon tőri ketté és úgy osztja el két alkalomra. Hibául kell felrónunk azt is, hogy bár előszava szerint falusi gyülekezeteknek szánta

beszédeit, mégis sokszor hivatkozik — persze Hock Jánost követve e téren is — Newtonra, Keplerre, Scilla—Maribdisre, faltörő kosra, Damokles kardjára; szóval olyan nevekre és oly klasszikus kifejezésekre, melyeket a budapesti intelligencia megért ugyan, de az alsózsolcai vagy a zsiپی falusi gyülekezet bajosan.

Hibának tartom azt is, hogy sokszor az unalmasáig hosszadalmas, mégpedig elvontan hosszadalmaskodik; nem úgy mint Hock János, ki hosszú beszédeiben élénk, színes, eleven képsorozatokkal és változatokkal bilincseli le a hallgatók figyelmét. Szerző e helyett szárazan filozofál, unalmasan abstrahál, mely eljárás megöli a figyelmet s hatástalanná teszi a beszédet. Ilyen fárasztó filozofálás például „A kíváncsú öregség feltételei” című beszéde, melynek az is hiánya, hogy csak öreg lelkészek számára való — Mitrovičs homilétikája szerint.

Hibának tartom beszédeiben azt is, hogy ropant nehézkes, hosszadalmas, körmondatos stílusban beszél; egy-egy mondat majdnem egy oldalra terjed. Az ily mondatoknak fárasztó az elmondása, de még fárasztóbb és figyelemkimerítőbb a hallgatása. Az előadás könnyedsége és eleganciája tekintetében sokat tanulhatna Hock Jánostól és Prohászka Ottokártól.

Előnyei a szövegszerűség, a főtétel helyes kivonása a szövegből, az ügyes és tartalmas felosztás, bár a részek nem mindig arányosak. Igen sikerültek homilíái, főként a húsvéti, mely háborús húsvétban valóságos minta-beszéd lehet. Könnyed, világos, megható életképek sorozata ez és felemelő a tanúsága, a stílusa is eleven, színes és lebilincselő. Mindig így kellene írnia! A hangyáról szóló homília is szép és tanulságos, csak hogy igen öreges a tanulságok elemzése.

Általában hasznavehető könyv ez; salakjaitól megtisztítva sok értékes tárgyat és gondolatot meríthet belőle — igénytelen nézetem szerint — úgy a városi, mint a falusi igehirdető.

Zajdó László.

IRODALOM.

* **Mens sana in corpore sano.** Ez a címe annak a 14 oldalas füzetnek, mely a napokban *Gombos Ferenc*, losonci helyettes vallásstanár tollából megjelent. A füzet valóban hézagpótló és nagyon szükséges. A középiskolai diákság számára akár vele szerző segítségét nyújtani egy veszedelmes szokásának, az önfertőzésnek leküzdésére. Tudjuk, hogy bármily nehéz is, de szükség van ezen a téren valamit tenni a diákság érdekében és ezért nagy örömmel üdvözlöm ezt az úttörő füzetkét. A kérdés kellemetlen, de ha nem foglalkozunk vele, még kellemetlenebb lesz. E megfontolás által vezettetve, szerző feltárja e veszedelmes szokás káros következményeit és az ellene való küzdelem módját. A diák elébe állítja úgy a testi, mint a szellemi téren beálló kellemetlen következményeket, a szokás szígyenletes voltát és a vallásos érzéssel való ellenkezését. Azután a felette való győzelem eszközeit tárgyalja, mint amelyek: a szilárd elhatározás, egészséges életrend, a kitartó küzdelem és a vallás eszközei, a biblia-olvasás és az imádkozás. A tár-

gyalási mód a középiskolai diákok értelmi színvonalához van szabva, érdekes és világos módon tárgyal és sehol se megy a kérdés izléstelen feszegetésébe, hanem hangja mindvégig komoly, jóakarátú és nemes marad. Hála és dícséret illesse szerzőt bátor kezdeményezéséért és értékes tárgyalásáért, amelyből nemcsak diákok meríthetnek hasznos tudást, — akiknek írva van, — hanem a *nevelők és tanárok* is találnak benne hasznos érveket diákjaikkal való esetleges közlésre. De különösen minden *vallásstanárnak* meg kell ismernie e füzetkét, hogy tanítványai között minél nagyobb mértékben terjeszthesse. A füzet ára 14 fillér; 10 drb. ára 1.30 K, 30 drb.-é 3.60 K, 50 drb.-é 5.50 K, 100 drb.-é 10 K. Megrendelhető szerzőnél Losoncon. Sz—i.

Jegyzet. Mi a Gombos F. füzetében szóvá tett tárgyat nem tartjuk olyan egyszerűnek, hogy azt e füzet alakjában minden aggodalom nélkül odadobjuk a gyermekek közé. Nagy kérdés, hogy nem sokkal többet ártana-e, mint használna? Nagytekinélyű pedagógusok törték már a fejüket azon, hogy a felsőbb osztályokban tárgyalható-e ez az igen-igen kényes kérdés, vagy nem. Szerintünk mindaddig, *míg e kérdés tárgyalására nézve általános érvényű megállapodás és rendelkezés nem történik: sem a vallás-tanárnak, sem másnak nem szabad a kérdést a Gombos füzeté alakjában a középiskola növendékei közé vinni.* Szerk.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Kinevezés.** A király *dr. Osváth Gyula* sárospataki jogakadémiai rendkívüli tanárt a kassai áll. jogakadémián üresedésben lévő jogtörténet-egyházjogi tanszékre, a VIII. fizetési osztályban, rendkiv. jogtanárrá kinevezte. Osváth Gy. ezelőtt 6 évvel, 1910. szeptember havában került akadémiánkra, mint a közigazgatás-statisztika, majd utóbb a római jog helyettes, illetőleg 1913-tól fogva rkiv. tanára, de e 6 évből egyet betegeskedése miatt szabadságon töltött. Új állásában kísérje áldás és szerencse!

— **Erdély sorsa** égeti ma minden magyar ember lelkét: Erdélyországnak az alattomos ellenségtől való álnok megrohanása s úgyszólván kardesapás nélkül való elfoglalása és 8—10 erdélyi vármegye székelymagyar népének életök minden keresményének elvesztésével való szomorú menekülése. Vértől szízzel gondolunk e rettenetes csapás sújtotta erdélyi testvéreinkre, vértől szízzel a sok székelyföldi ref. ekklezsia — gyülekezet, templom, iskola, paplak — pusztulására. Vajjon sikerült-e mindenütt a vezetőknek, saájái és hozzátartozóik élete mellett, az ekklezsia ingó értékeit (anyakönyveit és klenodiumait) is megmenteni? vajjon hányan fognak, ha Isten megengedi nekik egykor a visszatérést, az elhagyott szent emlékü, a vallás, erkölcs és műveltség uralmáról ékesen beszélő falak helyett romokat, kőhalmazt találni? Vajjon a háború elszabadult fúriái mikor fogják már a pusztítást megelégedelni? A kiürített területre esnek a sepsiszentgyörgyi, székeljudvarhelyi és szászvárosi ref. főgimnáziumok is; vajjon hol fognak ők a nemsokára kezdődő új iskolai évben otthont találni, arról ez ideig még semmi híradás nem szól.

— **A franciaországi német protestáns egyházakat** a világháború mind az enyészetbe sodorta. A lyoni német prot. hitközség megszűnt, több tagját fogságba hurcolták, lelkésze Brüsszelben teljesít tábort lelkészi

szolgálatot; a marseille-i prot. lelkész: Steiger Frigyes (aki berni származású) egy ideig fogságot szenvedett, de aztán később sikerült hazájába visszatérnie; ugyanott a német fiatal leányok menhelye feloszlattatván, kórháznak adott helyet, hasonlóképen a tengerész-otthon. A Rivierán mindenütt bezárták, lefoglalták a német imaházakat, templomokat. Vajjon lehetett-e a franciáktól egyebet várnunk?

— **A résztvevő szíveknek.** Mindazok, akik drága leányom halála alkalmából szíves részvétnyilatkozatukkal megkerestek: fogadják e helyen hálás köszönetemet s azon igaz baráti szívből származó kívánságomat, hogy az enyémhez hasonló keserűségben sohase legyen részök. *Hubay Lajos* ref. lelkész.

— **Gyűlések.** A dunántúli ref. egyházkerület október 15—16-án tartja őszi közgyűlését.

— **Német theologiai fakultások.** A 18 német egyetemi prot. theologiai fakultásnak az 1914. évi nyári félévben 4374 beírt hallgatója volt; e létszám az 1914—15. évi téli félévben 5756-ra, a nyári félévben 3706-ra s az 1915—16. évi téli félévben 3591-re szállt alá. Amde ezek csak a beíratkozott, nem pedig valóban az egyetemen tanulmányozó hallgatók számai, mert a beíratkozottak jelentékeny része katonai szolgálatot teljesített. Így Berlinben 500 beírt hallgató közül a hadsereghez bevonult 288, Erlangenben 212 közül 176, Strassburgban 69 közül 61, Tübingában 487 közül 437, Jénában 66 közül 58 s így tovább. Érdekes, hogy a külföldi theologiai hallgatók száma az elmúlt téli félévben tekintélyesebb volt, mint 1913—14-ben és pedig osztrákok és magyarok voltak 56-an, svájciak 21-en. A fronton küzdő prot. lelkészek és theol. hallgatók közül eddig ezrenként 61 vesztette életét.

— **A Radácsi György-alapítványra** a legutóbbi napokban a következő újabb adományok érkeztek: *Hallgató János* felsőmérési ref. lelkésztől 30 K., R. Gy. „*Egy tisztelője*”-től 10 K. Az eddigi adományok összege a most nyugtázott összegekkel együtt 620 korona.

— **A debreceni ref. gyülekezet** presbyteriuma elhatározta, hogy a felsőbb leányiskola első párhuzamos osztályát megszünteti s a helyett a *polgári leányiskola* első osztályát most szeptemberben megnyitja s ezt az intézetet aztán fokozatosan kiépíti. Ezzel az intézkedéssel a presbyterium elejét veszi annak, hogy a kath. zárdának ezentúl is 320 ref. leánynövendéke legyen. Ezentúl a debreceni ref. egyháznál a következő intézetek fognak a felsőbb leánynevelés és oktatás céljaira szolgálni: Felső leányiskola, leánygimnázium, tanítónőképző-intézet és polgári leányiskola.

— **Az „Emeljétek fel szíveteket”** c. felhívásra a főiskolai tápintézet részére *Csik Dániel* miskolci ref. főgimn. vallástanár 50 koronát küldött.

— **A háború pusztításaiból.** Tolnavármegyében 1913-ban 787 reform. gyermek született; 1914-ben, a háború első évében 795, 1915-ben már csak 497, s a mostani évben már ennek fele sem lesz. Ugyanily szomorú adatokat mutat a házassági statisztika: eszerint e vármegyében 1913-ban 268, 1914-ben 190, 1915-ben már csak 43 s a folyó 1916. évben ennek a felénél is kevesebb házasságot kötöttek. Ellenben a halálozás a szokott keretben: 713—767 közt mozog s ehhez járul még a harctéren elesettek

száma. Bizony hosszú évtizedek kellene k hozzá, hogy a népesedési mozgalmainkban támadt szakadékok betöltsenek!

— **Luth. gyűlésekből.** *Gyurátz Ferenc* püspök, a dunántúli evang. egyházkerületnek aug. 23-án Nagykanizsán tartott közgyűlésén véglegesen lemondott a püspöki állásáról. A maga eszménye és kötelességtudása által követelt mértékben egészsége hanyatlása miatt nem tudván hivatalát betölteni, inkább megváltik tőle. Távozása nagy veszteség a luth. egyházra nézve, mert ő a maga kerületében igyekezett mintaszerű állapotokat teremteni, a maga hatáskörében hűséges és gondos sáfára volt a reá-bízottaknak. Helyettese Kund Sámuel esperes lesz; az új püspökre a szavazatokat október 25-ig kell benyújtani. A kerület a közszegi felsőbb leányiskolát leánygimnáziummá szervezte át; 1917-re megírattja a magyar evang. egyház történetét s azt német nyelven is kiadja. — A tiszai evang. egyházkerületnek aug. 23-án Kassán tartott közgyűlése követeli az egyenrangú és szerves evang. egyetemi theol. fakultást s a hely megállapítását a kormányval leendő tárgyalások sorára tartja fenn; az erdélyi szász egyházzal való egyesülést szívből óhajtja és sürgősnek találja; a reformáció jubileumára irányuló gyűjtés $\frac{2}{3}$ -ada szeretetház-alapra, $\frac{1}{3}$ -ada a gyámintézetre adandó. A tiszai ker. lelkészegyesületnek aug. 22-én tartott közgyűlése az úrvacsorai kehely kérdésében a külön (családi) kehely használata mellett foglalt állást.

Az 1916—1917-ik tanévre szóló

iskolakönyv és tanszerjegyzék

megjelent.

Kívánatra ingyen és bérmentve küldi meg

Hegedűs és Sándor

a tiszántúli ref. egyh.-ker. főbizománya, prot. iskolai könyvkereskedése

Debreczenben.

SÁROSPATAKI REFORMÁTUS LAPOK

A TISZANINNENI REF. EGYHAZKERÜLET ÉS A SÁROSPATAKI FŐISKOLA KÖZLÖNYE.
MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

ELŐFIZETÉSI DIJ		Főszerkesztő	Felelős szerkesztő és kiadó	HIRDETÉSEK DIJA:	
Egész évre	12 Kor.	RADÁCSI GYÖRGY	DR. RÁCZ LAJOS	Egész oldal	32 Kor.
Félévre	6	Főmunkatársak:		Fél	16
		HARSÁNYI ISTVÁN	DR. BUZA LÁSZLÓ	Negyed	8
				Nyolcad	4

TARTALOM: Treblin W.: Több egyháziasságot! — Gombos Ferenc: A nemi felvilágosítás. — K. I.: Az abauji egyházmegye őszi közgyűlése. — Radácsi György: Könyvismertetés. (Próba-énekeskönyv. Folyt. köv.). — Irodalom. — Vegyes közlemények. — Pályázat. — Hirdetés.

Több egyháziasságot!

Hogy az igazi keresztyén egyház láthatatlan, ezt oly sokáig hirdette az evangélikus lelkészkar, míg ő és mindenekelőtt a világi elemek arra a meggyőződésre jutott — csaknem úgy látszik — mintha egyenesen véték volna, ha egyszerűen láthatóvá akarna lenni és azt mondani: En is itt vagyok és jogomat követelem! Sőt elég rajongó van, akik egész komolyan azt tartják, hogy nagyon is kiválóan szolgálják az igazi egyházat, ha a látható, a szervezett egyházat lehető kevésre becsülik. Most rationalista dédapánk stílusában mondják: Mi a vallásért dolgozunk! — majd Müller János utánzóiként: Mi Isten országaért dolgozunk, az egyház teljesen közömbös előttünk; az egyház összeomolhat, a vallásnak meg kell maradnia. Az egyház a vallás elsatnyúlása. Az egyház mindig ellensége volt az igazi Jezusnak. Minden erős, szabad, merész dolgot megtámadott, mert neki a kompromisszummal kell tartania. Mi sorsuk volt az összes szabad, világos szellemeknek az egyházban? Máglya, eretnekbírság, Savonarola, Husz, Jatho, Traub, de ki tudná őket elsorolni? A szervezett egyháztól — akár evangélikus, akár katolikus — bosszúsan vagy teljes megvetéssel fordulnak el. Sok theologus van, aki amily nagyrabecsüli Schleiermachert, mint a „Reden über die Religion“ íróját, éppoly kevésre nézi őt, mint a „Glaubenslehre“ íróját, mint egyházi theologust.

Bizonyos, hogy minden szervezett egyháznak meg van a maga bűnlajstroma; valóban kimutatható róla, hogy százszor követett el hibát, hogy Krisztus országának gyakran ártott, hogy döntő pillanatokban egyszerűen esődot mondott. És mégis: annyira történetileg gondolkozni mindnyájunknak meg kellett volna tanulnunk, hogy egy vallás sem állhat fenn szervezet nélkül, egyház nélkül. Hol vannak a megvilágosított Schwenkfeldisták, hol azok, akik Frank Sebestyén köré csoportosultak, hol annyi mély és kegyes mystikus utódai? Akármily fájdalmasan tekint is nem egy közülünk a későbbi, az 1525 utáni Lutherre: az a Luther, aki egy új egyházat épített, mentette meg az evangéliumot. És ha a 2-ik korszakbeli Luther néha úgy tűnik fel előttünk, mint egy sas, akinek szárnyait lemetstették: hála Istennek, hogy annyi valóságérzék volt

Lutherben, hogy idejében korlátok közé szorította a vadul felburjánzó vallásos subjectivismust; szinte sajnáljuk néha, hogy Kálvin nagy szervező képességével nem rendelkezett, mert akkor a lutheri egyházak a contra-reformáció viharait és más viharokat egészen másként állották volna ki. Bármennyit dohogjunk is a történeti egyházalakulatok ellen, őket az útból félretolni, egyszerűen lehetetlen. Nélkülök ma nem lennénk azok, amik vagyunk, és nem túlzás, ha Troeltsch „Die Bedeutung der Geschichtlichkeit Jesu für den Glauben“ (1911.) c. kis művében ezt mondja: „A valóságban csaknem minden mai vallásosság az egyházakban terjesztett vallásos kincsek átalakulásaiból él.“ Vajha a háború mindenkit, aki a Krisztus vallását komolyan fogja fel, annak belátására indítana: Aki Krisztus vallása számára akar munkálni, az egyházért kell munkálnia!

Nem épen most a háborúban — még ha itt-ott talán befagyott is és tetek helyett szép szólásmódokat produkált — bizonyította-e be fényesen az egyház létjogosultságát, sőt azt, hogy ő népünk tudatában a vallás őrizője? A lövészárkok vallásossága néha nagyon egyháziatlannak tűnhetik föl, de népünk egyházi nevelése nélkül soha ki nem fejlődött volna. És mi lett volna a háború elején, ha népünk a templomokban vigasztalást és erőt nem meríthetett volna? Vagy hogyan nézne ki, ha egyszerre minden Istenházát bezárnánk és egy lelkész sem küldene többé katonáinak üdvözlést? Nem gondolkodóba ejthet-e, hogy Müller J. újra fölfedezte a szervezett egyház értékét és hogy az egyháziatlan Franciaországban, mint a lapok írják, az egyházi egyesületek tisztelete megint emelkedőben van? Egyszerűen életkérdés vallásunkra nézve, hogy az egyháziasság papoknál és világiaknál egyaránt megerősödjék. Ugy, ahogy a háború előtt állottunk, nem mehet tovább. Bizonyára sokan át vannak hatva az egyház értékétől, de hiányzanak olyanok, akik tudatosan nem pusztán vallásos, hanem egyházas irányban munkálkodjanak.

Nem, igazán nem elegendő, hogy a szomorkodókat vigasztaljuk, a szegényeket gyámolítsuk, a roskadozókat erősítsük, hogy prédikáljunk, a szentségeket kiszolgáltassuk és sok egyházi egyesület tagjai legyünk; hanem Krisztus országának látható

ruhájával is törődnünk kell, bármily foltos is az. Nemcsak kegyessé kell gyülekezetünket tennünk, hanem egyenesen egyháziassá nevelnünk.

Kérdezd meg csak egyszer gyülekezetedben, hogy mi az egyház és mit bírnak benne. Kezd el a művelteknél! Nem sok értelmes feleletet fogsz kapni. De hogyan érdeklődjünk valami iránt, amit nem ismerünk? Hiszen a látható egyház nagyon is láthatatlanná vált, legalább az evangélikus, mert a katolikus most is látható. Ezért van nagyobb tekintélye és hatalma, ezért képes valamit elérni és követelni. Hogy néha hatalmával vissza is él — a mi szempontunkból tekintve — az nem sokat jelent. Legyünk őszinték! mi is örülnénk, ha a mi evang. egyházunknak ily hatalma volna, ha a mi egyházunk a birodalmi gyűlésben és egyebütt annyit keresztül tudna vinni, mint a testvéregyház. Talán nem túlzás, ha kath. részen azt állítják, hogy a még mindig túlnyomóan prot. német birodalomban a kath. egyház többet tesz és tehet a vallás és az erkölcs fentartására, mint az evang. egyház. Ennek oka részben országos egyházaink alkotmányában rejlik, de nagyobb részben az evangélikusok egyháziatlan gondolkodásában keresendő. Akarják a Krisztus országát, de az egyház egészen közömbös előttük.

Tehát: egyháziasságra kell nevelni! gyülekezetednek egyháziasságnak kell lennie! Még nem az, ha — mivel jól prédikálsz, vagy mivel a helyi szokás úgy hozza magával — bő számmal járnak a templomba, és az úrvacsorával élők száma fényesebb összeget mutat, mint a szomszédodé, habár ennek is megvan a maga jelentősége. Még akkor sem az, ha bizonyos hittételekre esküszik. Csak akkor lesz egyháziassá, ha a szervezett egyház értékéről meg van győződve és ezt az egyházat akarja és ezért az egyházért valamit cselekszik. Tehát mindenekelőtt föl kell őket világosítani! Milyen pompás alkalmat fog a jövő jubileumi év erre nyújtani. Milyen nagyszerű lenne, ha a reformáció és a német egyházi unió jubileumának évében a konfirmándusok oktatását egészen az egyházi szempont alá rendelnék! Hogy az ezáltal történetibbé és kevésbé dogmatikussá lesz, az bizonyára nem kár, ifjainkat és leányainkat pedig jobban fogja érdekelni, mint a nehéz theologiai meghatározások. Sokkal vonzóbb dolog, ha elbeszéljük, hogy az összegyülekezettől alapított egyház mint vitte szíjjel Jézus evangéliumát a szűk zsidó földről, mint küzdött, szenvedett éreite és emelte azt érvényre a világon; mint építette Luther az elsorvadt egyházat újjá, mint váltak szét meghasonlva a testvéregházak és mint egyesítette III. Frigyes Vilmos legalább Poroszországban a két prot. egyházat. Egyházunk hőseiről, gazdagságairól és szeretetmunkáiról úgy kell beszelnünk, hogy minden gyermek át legyen hatva az egyház szükségese voltától, hogy kedvet és szeretetet kapjon egyházához. És ebben a szellemenben kell az egyházi beszédet is kidolgozni. Száz év előtt a reformáció 300 éves jubileumát úgy ülték meg Németországban, hogy az október 31-ét megelőző vasárnapokon előkészítő isteniszteleteket tartottak. Azt a veszedelmet, hogy a prédikációkból történeti előadás válik, könnyű elkerülni. Az efféle prédikációk a sok háborús beszéd után, amelyek egyre jobban ellaposodnak és fárasztókká válnak,

megint új szempontokat tárnak elénk és segítségünkre lesznek abban, hogy az elsekélyesedő beszéd-patakocskákat újra kimélyítsük. Ne szalaszsd el az alkalmat, hogy a látható evang. egyházzal is beszélj!

S engedd meg, hogy az emberek tegyenek is valamit az egyházért! Csak amiért teszünk valamit, az nyer értéket előttünk. Volt olyan pap, aki, mikor emberek jöttek hozzá és kérdezték: „Mit tegyünk az egyházunkért?” azt felelte nekik: „Kedves barátaim, ezt magam sem tudom, hisz' mindent megteszek magam!” De lelkész, te nem vagy az egyház. Ne képzeld, hogy a legjobb lelkész vagy, ha mindent egyedül teszel; az a legjobb, aki a legtöbb mást megnyer tevékeny munkára az egyház számára. Ez nem könnyű dolog. Az egyetemen és a szemináriumban nem sokat hallottunk fölöle. Ki beszélt ott az egyházzal, meg arról, hogyan kell egyháziisan működni? Krisztus vallásának erős, látható egyháza van szüksége. Mindnyájunknak közre kell annak építésében munkálnunk; úgy, amint a háború előtt volt, nem maradhat. Tehát: több tudatos egyházi munkásságot!

Treblin után németből.

A nemi felvilágosítás.

Legyen szabad néhány észrevételt tennem annak a „jegyzetnek” a gondolataira, amellyel a Szerkesztő Úr „Mens sana . . . stb.” füzetem ismeretetését ellátta.

Mikor elhatároztam, hogy füzetemet nyilvánosság elé adom, magam is tisztában voltam azzal, hogy törekvésem ellenvetésekkel fog találkozni. Erre számítva, előfizetési felhívás gyanánt hosszabb elmélkedést küldtem be erről a tárgyról a „Lelkészegyesület”-hez, amely azonban cikkemet — bár törekvésemet méltányolta és már jóakarató kritikával támogatta is, — nem közölte, csak egyes gondolataiban. A dolgon ekkor úgy gondoltam segíteni, hogy a jelzett cikk fontosabb passzusait egy megrendelési felhívás alakjában csatoltam azokhoz az egyes füzetekhez, melyeket mutatványul szerte küldöztem. Azokban a sorokban elmondtam érveimet vállalkozásom mellett. A felhívást a *S. Ref. Lapokhoz* is megküldtem s most a mélyen tisztelt Szerkesztő Úr azokra az érvekre és gondolatokra való reflexió nélkül, foglalt állás füzetem ellen.

A nemi felvilágosítás kérdésének elméletét kis részben én is tanulmányoztam. S ez alapon tudom, hogy ezen a területen tényleg nagytekintélyű pedagógusok fejtöréséről lehet beszélni. De én úgy tudom, hogy ezek az urak nemcsak törték a kérdésen a fejüket, hanem megállapodásokhoz is eljutottak, még pedig egymással homlokegyenest ellentétes megállapodásokhoz. Minden pedagógus égetőnek látta a kérdést, de csak egy részük merte kimondani, hogy a betegséget bizonyos eljárás szerint gyógykezelní kell. Mások pedig pozitíve ellene nyilatkoznak a nemi felvilágosításnak. S ez utóbbiaknak legfőbb érvük az, ami a jegyzetben is említették: félő, hogy a felvilágosítással nem többet ártanánk-e, mint használnánk? Azonban ez az érv olyan természetű, hogy ennek helyességét, illetve helytelenségét elmé-

leti úton eldöntenünk nem lehet. Ezt a gyakorlat próbálná meg. De a gyakorlat próbája a tartózkodás álláspontjáról viszont lehetetlen. Ilyen módon, elméleti úton, a kétféle felfogás hívei sohasem fognak egymáshoz közeledhetni. Isten mentse attól, hogy az ifjúsági pasztoráció mentő munkája bevárja indulásához az elméleti pedagógia döntését ebben a kérdésben. Mert, hogy itt általános érvényű megállapodásra számíthassunk, ha megmaradunk az elméleti területén, a dolog természete kizárja. Mindig lesz a m. t. Szerkesztő Úr „nem szabad“-jával szemben ebben a kérdésben olyan megállapítás, mint amit füzetemről a „*Lelkészegyesület*“ szept. 2. száma közöl: „*Minden diáknak, sőt minden serdülő ifjúnak a kezébe kellene adni e füzetet.*“

Es a „rendelkezés“?

Isten látja a lelkeket, hogy örömet vártam volna füzetemmel, ha csak a leghalványabb jelét láthatnám is annak, hogy a hivatalos egyház programjába vette volna kifejezetten a nemi felvilágosítás kérdésének valamilyes megoldását. De mivel sem ezt nem látom, sem azt, hogy a dolgot „kényesség“ szempontjából is olyan veszedelmesnek tekintené, hogy sürgős intézkedést foganatosítana ezen a téren az „index librorum...“ irányában: mertem tenni azt, amit egy épen olyan sereg nagytekinély támogat, mint ellenez, amiben más országok egyházai már messzemenő munkákat végeztek, amit végül és főként lelkiismeretem, az ifjúság körében végzett három éves, intenzív, elméletekre is alapozott, szeretettel vezetett munkám tapasztalatai diktáltak, amelyre többektől kaptam ösztönzést, akik *gyakorlatilag* foglalkoznak az ifjúság gondozásával és amit *érvekkel* tudok támogatni.

Mikor füzetemre úgy gondoltam, mint amely segítségére lehet az ifjúságnak, több olyan dologgal tisztában voltam, amit nem szabad szem elől téveszteni:

1. Tudom, hogy a pusztá felvilágosítás még magában véve nem vezet eredményre. Az a lelki gondozó, aki ebben a kérdésben a megoldást már pusztán attól is elvárja, hogy füzetemet növendéke kezébe adta, rossz pedagógus. De hogy egy ilyen elmélkedés akár szóban, akár írásban, kezdete a dolognak, ezt elvitatni nevetséges.

2. Ugy foglalkozni ezzel a tárggyal, hogy az az ifjúnak a nemi ösztönét csak még inkább ingerlje, vétkes könnyelműség. Ha írásomban hangja, modora ebből a szempontból kritikát érdemel, akkor kötelességemnek tartom füzetemet megsemmisíteni.

3. Én sem úgy gondoltam a dolgot, hogy a füzetet „odadobjuk a gyermekek közé“. Mikor a füzetek szétterjesztésében azt a módszert alkalmazom, hogy a vallásnár urak kezei közé juttatom azokat az ő bölcs belátásukra bízva, hogy kinek adják oda, kinek nem, velem szemben aligha lehet a dologról azt mondani, hogy egy ilyen kényes kérdést tárgyaló füzetet egyszerűen csak odadobok a gyermekek közé. Felhívásomban igyekeztem kiemelni, hogy erre a szempontra még azáltal is tekintettel voltam, hogy az önfertőzés meghatározását nem adtam füzetemben. Ha az ifjú ezzel a bűnnel gyakorlatilag nem ismerős, képtelenség, hogy füzetem elolvasása *magában véve* reávezesse arra.

A m. t. Szerkesztő Úr jegyzetében úgy mondja, hogy *általában* a felső osztályosokkal szemben nincs

eldöntve a miheztartás kérdése. Nekem az a szerény véleményem, hogy a nemi kérdésből a pubertás korán túl nehéz dolog titkot akarni csinálni. Ebben a tekintetben már rég másképpen gondolkodik, még nálunk is, az ifjúságnak sok-sok lelkes barátja és nevelője, főként pedig olyan mozgalmak, mint a *Diákszövetség* és *Ifjúsági Egyesület*, amelyeknek a munkáját igen sok ifjú ember áldja már is, akiket kivontak abból a mocsárból, amelyben többeket nyugodtan hagyták a hivatásos nevelőik azon az elven indulva, hogy hátha többet ártunk, mint használunk. Óh Istenem! mennyi leromlott ifjúnak az élete kiált vádlólag ezen elv ellen, akiket egy őszinte, barátságos szó esetleg meg tudott volna menteni a maga idején.

Ha itt lehet tapintatról, elővigyázatról beszélni, akkor az csakis a pubertáson inneni kor.

Es hogy a félelmünket itt is kellő értékére szállítsuk le, meg kell gondolnunk a következőket: A lehető legszerencsésebb kivételek azok, akik elkerülték azt, hogy *igen korán* nem „világosodtak“ fel. Mert míg a hivatásos tényezők reszketve vonakodnak attól, hogy nemes hangon, szeretettel és óva beszéljenek a gyermek előtt e kérdésről, addig illetéktelen tényezők elvégzik a romboló munkát. Miveletlen, sőt sokszor mivelt más felnőttek, a „barátok“ (különösen iskolákban, főleg a nagyon vegyes közönségű középiskolákban hihetetlen ennek a másként létele. Istenem, hogy el is feledkezik az ember a maga ifjúsága idejéről!!); kerítés és fal-rajzok és felirások, az állatvilág illetéktannal nem korlátozható szabad magaviselete, mind-mind ott állnak a „felvilágosítás“ rettentő szolgálatában. Sőt fiúknál még egyebet sem szabad elfelejtenünk. Leányoknak az ártatlansága a hihetőségek közé tartozhatik elég magas korig. De a fiúk nemi fiziológiája olyan természetű, hogy ezer alkalom hozza magával a „kér“-nek a megismerését. Ugy hogy, mint a legújabb orvosi tapasztalatok már szelvényhosszában beszélnek erről, a fiúk önfertőzése sok-sok formában hihetetlenül korai időben aktuális.

Es végül egyáltalában nem akarom elvitatni, hogy ha bele fogunk menni abba, hogy ezentúl nyíltan vegyük fel mi magunk, a hivatásos tényezők ebben a kérdésben a mentés szolgálatát: még ezek között az ártatlanságnak annyira ellenséges viszonyok között is megtörténhetik az, hogy *mi* hívtuk fel egy-egy gyermeknek a figyelmét erre a dologra. Bátran merem felvenni azt az esetet, amelyben egy-egy gyermeket épen mi tettünk önfertőzővé a kérdésnek egy-egy osztály színe előtt való tárgyalásával. (A füzetem terjesztése persze még nem egy ezzel az esettel.) Mert még akkor is azt mondom, hogy nem kell visszariadnunk a munkánktól. Ekkor is az lesz az igazság, hogy többeknek (óriási százléknak!!) használtunk, mint ártottunk és nem az, hogy többet ártottunk, mint használtunk.

De nem szükséges annyira mennünk. Füzetem védelme érdekében nincs szükség ennek a határesetnek a felhozatalára.

Minden jó vállalkozás kockázatokkal jár. De lelkiismeretem szerint mondom, hogy a merő tartóz-

* Felvilágosodás alatt itt nem a kérdésnek egész mezejéről való tájékozódást értem, de legalább is a kér felidézésének egy és más módja felőli tájékozódást. Persze igen sok esetben fokozatosan többről és többről van szó,

kodás, az ellenség benyomulásának tétlen szemlélése végzetesebb eljárás, mint amennyire kockázatos a harcnak nyílt, bátor felvétele, áldozatok árán is, az ellenséggel szemben, akkor, amikor még könnyen feltartóztatható. *A mi mindeddig puszta tartózkodásunk kiáltó vád ellenünk.*

Ki merem mondani, hogy ennek a kérdésnek a „kényességét” nem a kockázat gondolata adja meg a nevelők jórésze körében. Hanem — bár nem tudatosan — *a szereptől való vonakodás.* Mikor negyedik gimnáziumot jártam, az erkölcsi tan könyvünkben volt egy paragrafus: „a szűzies tisztaság”. Mikor odajutottunk volna, hogy ezt a paragrafust is megtárgyaljuk: a tanárunk egyszerűen kihagyta velünk. Kérdezem: milyen szempont vezette ezt a nevelőt annak a kérdésnek a kihagyásában? A leggyengébb érv itt az, hogy el akart zárni előle bennünket. Nagyon jól emlékszem arra, hogy 13—14 éves korunkkal először is mennyire tudtuk, hogy mit jelent a paragrafus cím és másodsor, hogy milyen mohó olvasmányunkká lett ezáltal, hogy tanárunk kirekesztette velünk. S erre a konzekvenciára bizonyára ő is eljutott.

Azóta másoktól is hallottam ugyanilyen eljárásról.

És itt újra eszembe jut a hivatalos „rendelkezés”. Szabad erkölcsi tan könyvben paragrafust írni a lelki tisztaságról, vagy nem? S ha igen, akkor azt, illetve a 7. parancsolatot úgy kell megtanítani és megmagyarázni a gyermeknek, hogy ám ne értsen meg belőle semmit?

Az én füzetemmel szemben tessék csak ugyanolyan eljárást gyakorolni, mint az erkölcsi tan fenti kérdésével.

Befejezésül pedig csak annyit, hogy ebben a kérdésben elsősorban mégis csak a gyakorlat dönt és nem az elmélet. Ha egyszer az ember elhagyja az elméletek laboratóriumát és barátjává lesz az ifjúságnak s megismeri közöttük a valót s széttepi az öreg, ifjúságuk tapasztalatairól megfélekedett, szobatudós, még ha megolyan nagytekintélyű pedagógusok elméleteinek pókháló szálait, mint ahogyan Isten kegyelméből immáron 3 esztendeje dolgozhatom az ifjak körében*), kevesebb tudással ugyan, mint az elméletek tudósai, de mégis valóságos tapasztalatokkal birtokomban — csak odatér vissza az ember, amit a szeretet és lelkiismeret szava diktál mint sürgős tennivalót, mint samaritánus segítséget, mint kiesdekel, reménységek közt várt baráti jobb nyújtását.

A nemi felvilágosítás, ha a való élet tényeit és követelményeit nézzük és vesszük számba, nem kényes kérdés, hanem sürgős — bár kellő tapintattal végzendő — feladat.

Gombos Ferenc

losonci ref. h. vallásánár.

*

E cikke lapunk jövő számában fogunk választolni.

Szerk.

*) Különösen a felekezeti különbséget eltüntető cserkészmunka vezetésében szereztem olyan tapasztalatokat, amikért nagy hálával tartozom Istennek.

Az abaúji egyházmegye őszi közgyűlése.

Augusztus hó 31-én vette kezdetét és nyert befejezést őszi közgyűlésünk Kassán, a vármegyeháza nagytanács-termében. Reggeli templomi istentisztelet után, amelyen Kiss József kassai segédlelkész teljesített szolgálatot, a közgyűlés helyén Révész Kálmán bensőségteljes, szép alkalmi imája ragadta magával a lelkeket, amelyek a megpróbáltatások özönében sem csüggednek, mert hitök rendíthetetlen, hogy velünk az Isten s megszabadít minket a yeszedelemből.

Őszinte fájdalommal látjuk, hogy a gondnoki szék újból üresen áll. Esperesünk jelentése szerint szeretett gondnokunk Meczner József úr gyöngéledik. Ama forró óhajlásunk kifejezése mellett, hogy régi jó egészsége ismét helyreállván, nekünk továbbra is ékességünk és vezérünk lesz, Dobozy Pál mint kor szerint legidősebb világi tanácsbíró foglalja el a társelnöki széket és szívből jövő szavakkal üdvözlí és nyitja meg a közgyűlést.

Rövid tárgysorozatunknak egyik legkiemelkedőbb pontja a szavazatbontó bizottság jelentése, melyszerint a lemondás és halálozás folytán megüresedett papi, illetve világi világi tanácsbírói hivatalra Szilva István papi aljegyző és Dr. Puky Endre világi főjegyző választatott meg.

Szilva István hét éves aljegyzője az abaúji egyházmegyének s mint ilyen, munkásságával és szép tudásával méltóvá tette magát az egyházak többségének megnyilatkozott bizalmára.

Dr. Puky Endre úgy az egyházi, mint a köztársadalmi életnek széles körben ismert, kimagasló alakja, vármegyénk nagytekintélyű alispánja, tiszán-inneni egyházkerületünknek közszertetben álló világi főjegyzője, az egyházközségeknek csaknem egyhangú szavazásával választatott tanácsbíróvá. Nekünk ezen a helyen is erős oszlopunk, ékességünk, dicsekedésünk.

Nagy lelki örömmel üdvözljük mindkét tanácsbíró a nyilvánosság előtt s kívánjuk, hogy anyaszentegyházunk szilárdításának nagy munkájához az Isten adjon nekik erőt és segédelmet.

Felmerült esetből kifolyólag felterjesztést intézünk az egyházkerületi közgyűlés útján az egyetemes konventhez, hogy mivel a lelkészek és tanítók a 9 és 11 filléres rozs, illetve búza árak mellett a a mostani rendkívüli nagy drágaság miatt igen nagy kárt szenvednek, méltóztatásuk az említett hatóságoknak egyetemes intézkedést tenni, általános érvényű rendelettel ezt a bajt megszüntetni s kimondani, hogy az adófizető ref. egyháztagok a párbért a lelkésznek és tanítónak természetben tartoznak fizetni. Teljes hitünk és reménységünk, hogy felsőbb hatóságaink a legjobb akarattal sietnek az egyházi belhivatalnokok e nagy sérelmének orvoslására, elismervén a kérés jogos és igazságos voltát.

A Meskó-alapítvány kamatainak élvezetében újabb három évre Gyurkó Barnánét és özv. Bodolay Pálnét hagyta meg a közgyűlés.

Szilvássy Jenő felsőmérési és Simon Ernő péderi segédlelkészek; Kassay Sándor bereti, Pálur Mihály korláti tanítók az egyházmegyébe bekebelezettek. Az ifjú munkásokat szeretettel üdvözljük magunk között.

A téli egyházlátogatás következő rendben fog történni: Oláh Péter és Baksy István a gönci; Idrányi Barna és Farkas Elek a szikszói; Cziáky Endre és Benke István a kassai; Kiss Lajos és Lengyel József a hegyközi; Szobonya István és Megyaszy András a hernádvölgyi; Frenzel Bertalan és Ujj Lajos a szepsii; Szilva István és Frenzel Béla a csereháti; Kovács István és Simon József a szántói járásba megy.

Több kisebb helyi érdekű s négy bírósági ügy letárgyalása után az egyházmegyei közgyűlés esti 1/2 7 órakor befejezést nyert.

K. I.

KÖNYVISMERTETÉS.

Énekeskönyv a magyarországi református egyház hiveinek használatára. Az egyetemes konvent által elrendelt második próbakiadás.

Énekeskönyvünk javításának már egész hosszú története van. Mennél rágyogóbbá lett világi költészetünk a népies iskola révén, annál inkább érezték lelkészek, kántorok s a műveltebb egyházi elemek, hogy a maga idejében hízagpótló Szenczi Molnárféle zsoltárgyűjtemény és a vallásos szükséglet útján hozzá pótolta dicséreteink egy része a régi formában sem a templom, sem az iskola szükségleteit nem bírják magasabb haszonnal kielégíteni.

Az Erdéllyel való nemzeti egyesülés kívánatossá tette az egyházi téren is az egység létrehozását s különféle nagy, tisztos érdekek befolyása következtében megalakult az egyetemes énekügyi bizottság s tervezett, buzditott, munkálkodott s bizonyos sikerekig is eljutott, de a melyek sok ideig nem voltak *egyetemesen kielégítő*ek.

Az egyházkerületek külön-külön is énekügyi bizottságokat alakítottak, a melyek segéd-közegei voltak (illetőleg lettek és lehetnek volna) az egyetemes énekügyi bizottságnak, olykor a nekik kiadagolt énekeskönyvi részletek átnézői, átdolgozói, vagy egészen új zsoltosmák alkotói is.

Evtizedek folytak el s bár kitűnő vezérek alatt sorakozott az egyetemes énekügyi bizottság — alig tudott egyebet elérni bizonyos tervezetek és néhány próba-füzet megkészítésénél, amellyekkel irányítani és lelkesíteni akarta az új idők nehezen lelkesülő poétáit. Természetesen a reformoktól irtózó elemek is érvényesültek s kegyeskedő elméletek is támadtak, a melyek „ne nyúlj hozzám”-virágként nézték a Dávid-féle zsoltárokat s annak minden rikitóan nemzeti vonását is a ker. hit palástjába göngyölgették, illetőleg azzal takargatták.

Igy történt, hogy az egyszer-egyszer biztatóan megindult reform belesülyedt a maradiság vagy féltékenység iszapjába, a melyből a leghivottabbak sem tudták kívánatos hamarsággal kiszabadítani.

Az egyházkerületek külön bizottságai a nekik kiosztott énekekre nézve elkészítették bírázataikat, némelyek új formákba is átöltöztették az idő folyamán használhatatlannak bizonyult énekeket; de a javító munka szerte ágazó volta, egy-egy új s tetszetős elmélet felülkerekedése — a közös nagy kérdés megoldását újra, meg újra hátravetette.

A szöveg átalakítása felvetette — önkéntelenül is — a dallam átalakítását, a dallam és szöveg mé-

reteinek egybeillesztését s a nagy érdek szempontjából *dallam-átnéző bizottság* is kerekedett a szövegjavító bizottság mellé s ennek is új és újabb kívánásai keletkeztek, a melyek megint csak késleltették a revisió látható eredményeit.

Eleintén a bizottság (az egyetemes) át volt hatva attól a gondolattól, hogy a 150 zsoltár a ker. egyház gyakorlati szükségleteit még a dicséretekkel együtt sem képes kielégíteni s bátor eltökéltséggel úgy akarta az öt egyházkerület új énekeskönyvét — a közös gyönyörűségek forrását — összeállítani, hogy mind a zsoltárokból, mind a dicséretekből kiküszöbölendőknek ítélte mindazokat, a melyeken az idő lelke átgázolt, vagy a melyek ker. gondolkodásunk és érzületünk táplálására alkalmatlanok. 1878-ban p. o. az akkori bizottság a maga gondosan készített tervezetében csak 72-öt tart elfogadhatónak a zsoltárok közül a *jövő énekeskönyvé*be; a magyarországi dicséreték közül kihagyandóknak ítél — az invocatio énekek egy részével együtt — 154-et, az erdélyi dicséreték közül pedig 140-et. Ennek a bizottságnak még nagy reménysége volt ahhoz, hogy a magyarországi és erdélyi vallásos buzgóság szent versenye nagy dolgokat fog szülni az egyesült magyar ref. egyház lelkének felfrissítésére. Álmodozott olyan alkotásról, a mellyel a legmagasabb igényeket is kielégítheti s hiveink szívét melegebb dobogásra kényszeríti egyházunk iránt. Ez a bizottság a megvalósíthatóknak jelzett zsoltárokat és dicséreteket is legnagyobb részben átdolgozandóknak vélte; nyelvi, verselési, irányi javításokat látott azokon is szükségeseknek (Lásd a Budapesten 1878-ban nyomtatott terv vázlatot, a melynek címe „*A magyarországi református egyház énekes könyve*.” 1—20. lap.)

Még ekkor Nagy Péter volt az egyetemes énekügyi bizottság elnöke, erdélyi testvéreink nagy tisztességu püspöke, aki azonban előbb kidőlt a sorból, mint az énekeskönyv reformja az ő vágyai szerint megvalósíthatott. Emlékezetét a merészen látszó tervezeten kívül egy pár füzet őrzi, amelyekben átdolgozott kísérletek foglaltatnak.

A Szász Károly kezében s vezetése alatt sem tudott a dolog lendületessé válni, noha ő, a bibliai költő, maga is szinte praedestinálva volt az egyetemes énekeskönyv reformálására s benne Erdély és Magyarország lelke bensőképen ölelkezett. A kor szellem, a túlzó realizmus, a költészet új irány stb. szolgáltak mentségeül és az ő ezer dolga, amellyel a közbizodalom ránehezkedett.

Az ifjabb nemzedék is tudja, hogy különösen Tiszáninnen nem tudott az évtizedes késlekedésbe beletörődni s innen hangzott fel sokszoros ismétléssel az új énekeskönyv utáni vágyódás s nem csekély megnyugvást támasztott éppen itt az a fordulat, amely a mi néhai *Fejes Istvánunkat* emelte az énekügyi bizottság elnöki székébe. Alkonyodó életének minden erejét, költői képességének teljességét vitte áldozatul erre az általa szentnek tartott oltárra s el kell ismernünk — elfogultság nélkül is — hogy ő a nagy üggyhez méltó nyughatatlansággal szorgoskodott megtisztelő állásában s minden megnyerhető tehetséget felkeresett, zaklatott, kért, buzditott az énekeskönyv átteremtésére s fájdalmas csalódásai sem bénították meg a magára vállalt munkában, mert önmagát kényszerítette a mások útján ki nem tölthető hiányok pótlására. A próba-füzetek felsza-

porodtak, a reménység nőtt, erősödött a messzebb-ről figyelőkben is, hogy az évtizedes kísérletezés nem hull a porba s egyetemes ref. egyházunkat nem éri szegény a meghátrálás miatt.

Még tudjuk sokan, hogy Fejes I. a szövegező és dallamozó bizottságokat egyaránt megmozgatta s belőlük a lehető eredményeket kiereszkolta s odáig vitte az énekeskönyv sorsát, hogy az egyetemes konvent hozzájárulásával az *Énekeskönyv* próbakiadását elkészíthette s Budapesten 1903-ban a Hornyánszky nyomdájában I—VI+1—388 lapnyi terjedelemben (8°) kinyomatta s a közgyűlés bírálata alá bocsáthatta. A kiadott énekeskönyv függelékében olvashatók az ő általa készített imádságok az imádkozni szerető keresztyén lelki szükségletének mindennapi kielégítésére.

Hitte, hogy jó munkát végzett s azzal a gondolattal terjesztette a Próbá-énekeskönyvet a konvent útján az egyetemes zsinat elé, hogy az ráüti arra a jóváhagyás pecsétjét s ő boldogan halhat meg, mint olyan, akinek lelke századokig ott fog lebegni a Királyhágón inneni és túli református keresztyének éneklésében, templomaiban, iskoláiban és családi istenitiszteleteiben.

A zsinat eleintén elismeréssel adózott a Fejes fáradozásainak s anyagi jutalmazását is elhatározta. Ugy látszott, hogy nincs többé nagyobb akadály a Fejes-féle javított énekeskönyv közkinccsé válása körül; azonban az aggodalmaskodóknak, a reformot sokallóknak sikerült a saját nézetüket többségi nézetté növelni s a zsinat leszavazta utólag önmagát és új bizottságot nevezett ki az *Énekeskönyv* újabb átnézésére, úgyis mondhatnók, hogy visszareformálására.

Hegedűs Sándor, Dunamellék sokoldalú lelkes főgondnoka, időközben meghalt. Baranyai nevelésű zsolttáros püspökét magához hódította a Fejes munkájával elégedetlenkedők társasága s éppen Dunamellék költő püspökére bízta a zsinat többsége az énekeskönyv további sorsának vezetését, aki — némi habozás után — tisztelői részéről nyert biztatásokra — vállalkozott is és pedig abban a reményben, hogy pár hónap alatt az évtizedek óta halogatott munka a zsinatnak u. n. conservatív jellegű kikötései szerint készen lesz.

A Tiszáninneni egyházkerületet fájdalmasan érintette a nem reménylett fordulat, mert itt több templomban a buzgóbb kántorok már alkalmazták is a Fejes-féle próbáénekes egyes alkalmi részleteit; — de Tiszáninnen is szívesen hitte, hogy az országos tiszteletnek örvendő Baksay Sándor csakugyan gyorsan véghezviszi, a mire vállalkozott s ebben a hitében várta a dolog gyors kifejlődését.

A pár hónaptól pár év, majd több is lett, s az *Énekeskönyv* csak nem tudott készen lenni. A kikben Baksay bízott, azok is csalódtak önmagukban és segédmunkásaikban. A konvent kénytelen volt éveken át azzal beérni, hogy — a munka folyamatban van. Interpellációk hangzottak el hírlapokban s egyházi gyűlésekben, a késedelmet már sokalni kezdték éppen a leginkább érdeklődők s magát Baksayt is nagy veszteségeik nyugózték, majd maga is nagy veszteségünké lett s a szép hagyaték, elébb csak áthárítás, később teljes átválalás útján is, a Dr. Balta-zár Dezső püspök kezére jutott, akinek sikerült végre — közel 10 évi halogatás után — az *Énekeskönyv* re-

videált kiadását összeállítani abban a formában és rendszerben, amint azt az utolsó zsinat utolsó ülészaka meghatározta.

Ez a II. Próbáénekeskönyv I—XVI + 1—526. l. terjedelmű s benne van az egész zsolttárgyűjtemény minden darabja s dicséreteinkből is sok olyan, a melyet kezdetben kihagyásra ítelt a közvélemény; benne vannak az erdélyi énekeskönyv legjobb darabjai s végül néhány *temetési ének* is, leginkább az erdélyi énekes könyvből és a Tiszántúli temetési énekek közül. — Imádságok nincsenek a testes kötetben, noha azok felvétele — s éppen a Fejes-féle imádságoké — hivatalos fórumok által is kívánatosnak ítéltetett.

Hogy ez az új Próbáénekes kielégítheti-e magyar ref. egyházunk mai izlését és vallási szükségleteit: — ezt kell most kérdés és vita tárgyává tennünk, hogy hiába ne költsünk és ítélet alá ne vonjon bennünket sem a magyar nyelv és költészet, sem reform. egyházunk géniusza.

(Folyt. köv.)

IRODALOM.

* A tiszáninneni ref. egyházkerület folyó évi tavaszi közgyűlésének jegyzőkönyve elhagyta a sajtót s a napokban szétküldetett. A szokatlanul nagyterjedelmű (20 ivnyi) jegyzőkönyv most is a megszokott gonddal készült. Nem hallgathatjuk el azonban, hogy egyes pontjai mégis nélkülözik a kívánatos szabatoságot. Így a 18., mely a reformatio négyszázadik évfordulójának miként való megünnepléséről szól s a közgyűlésnek a sárospataki akadémia áthelyezése tárgyában hozott határozatát is tartalmazza, sok olyat (pl. Buza és Puky indítványának elvetését, Farkas G. indítványának elfogadását), a minek a határozati részben volna helye, a jegyzőkönyv elő-részébe foglal. A 42. számú a „rendkívüli jogtanárok állami kiegészítéséről“ (fizetés-kiegészítéséről) azt mondja, hogy az „a háborús viszonyok miatt maradt el idáig“, holott tudvalevő, hogy a miniszter a háború előtt is éveken át mindig elzárkózott a rendkívüli tanárok fizetésének állami kiegészítése elől. B. L.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Gyászhirek.** Melkó Istvánné szül. Kozma Ilonka, életének 33-ik, boldog házasságának 12-ik évében f. hó 6-án Ladamócson hosszas szenvedés után elhunyt. Férje: Melkó István vasmegyeri lelkész, édes atyja: Kozma Antal magyarsasi lelkész s 3 kis gyermeke siratja korai elköltözését. Áldott legyen emlékezete. — A karcagi ref. főgimnázium tanári testülete a kartársi szeretetből fakadó mély fájdalommal és igaz részvétellel jelenti, hogy alapos tudású és fáradhatatlan munkásságú tagja: Pap János főgimnáziumi tanár 31 évi buzgó tanári működés után, melyből közel 19 évet töltött el a karcagi ref. főgimnáziumban, életének 61-ik évében hosszas betegség után folyó évi augusztus hó 31-én, Kolozsvárott,

ahol gyógyulást keresett, kiszenvedett. Emlékét kartársai szeretettel, tanítványai hálával őrzik és ápolják szíveikben. Tanártársai jó barátjukat, tanítványai atyai nevelőjüket vesztették el benne. Karcag, 1916. évi szeptember hó 4. Legyen emléke áldott, nyugalma békés!

— **Jubileumok Debreczenben.** Könyves Tóth Kálmán debreczeni lelkész, a kitűnő egyházi író augusztus 31-én töltötte be életének 80-ik évét. Ez elkalommal a debreceni felső lányiskola és tanítónőképző-intézet növendékei javára 1000 K. ösztöndíjat tett. Az Ur egyházának buzgó munkását, az ékesszavú egyházi szónokot e magas életkor betöltésekor mély tisztelettel és igaz szeretettel üdvözljük. — **Dóczi Imre** a tiszántúli egyh. kerület középiskolai felügyelője, az Orsz. Ref. Tanáregyesület elnöke szeptember első napjaiban töltötte be tanári működésének 40-ik évfordulóját. Az egykori kitűnő pataki diákot, aki innen vitte magával fényes elméleti és gyakorlati képzettségének alapjait ki az életbe, ahol azok oly fényes gyümölcsöket termettek, aki a kálvinista tanárnak, tudósnak és iskolának lelkében élő eszményeit itt véste keblébe, s aki nevelő anyja iránt való szerelméről — hűséges fiú léttére — mindenkor büszkén tett vallomást: az Alma Mater nevében a régi szeretettel és méltó büszkeséggel köszöntjük. Az Ur áldása legyen a hű munkások minden lépésének továbbra is kísérője s kegyelme toldjon napjaikhoz új napokat!

— **Kitüntetés.** A király *Andrássy Kálmán* bűji lelkésznek, a bűji hitelszövetkezet elnökének, a hadi kölcsönök kibocsátása körül szerzett érdemei elismerésül, a Ferencz József-rend lovagkeresztjét adományozta. Egy szép, alkotásokban gazdag élet sok hű és értékes munkássága nyerte el e királyi kitüntetéssel külső elismerését; adja Isten, hogy a kitüntetett férfit még sokáig lehessen egyházunknak és hazánkunk messze fénylő világossága!

— **Gyűlések.** A dunamelléki ref. egyházkerület október 14—15-én fogja őszi közgyűlését megtartani; a f.-zempléni egyházmegye pedig szeptember 27-én.

— **Kivételes intézkedés az első éves hittanhallgatókról.** A folyó 1916. évben az érettségi vizsgálatot tett ifjak, sőt jó részben a VII. osztályt végzett tanulók is mind bevonultak katonáknak s így alig maradt ifjú, aki hittanhallgatónak beiratkozhasnék, ami theol. akademiáinkat a teljes elnéptelenedés veszélyével fenyegette. Dr. Baltazár Dezső püspök előterjesztésére Hazai S. honvédelmi miniszter most úgy intézkedett, hogy „azok, a folyó évi III. pót-szemlén népfölkelési szolgálatra alkalmasnak talált tanulók, akik a theol. tanfolyamra, mint rendes hittudományi hallgatók fölvetettek, tekintettel arra, hogy az aug. 28-iki bevonulási terminust csak néhány nap választja el a rendes 1916—1917. évi theologiai tanév kezdetétől, korlátolt számban a véderőtörvény 29. §-a szerinti papjelölti kedvezményben egészen kivételesen felsőbb fokban részesíttetni fognak. Az érdekelt ifjaknak a kitűzött bevonulási helyre be kell ugyan vonulniok, s fölmentésükről, illetőleg a nem tényleges viszonyba történt áthelyezésükről csak utóbb fognak értesíttetni.“ (L—t.)

— **Zemplénnérmegye törvényhatósága és a sárospataki főiskola.** F. hó 26-ik napján Zemplénnérmegye törvényhatósági bizottsága rendes közgyűlést tart.

Az elnöki körlevél 11. pontja így szól: „*Sárospatak közönségének kérelme a főiskola internátusának anyagi támogatása iránt.*“ Örvendetes jelenség, mert a föld mozogni kezd. Volt idő, a mikor Zemplénnérmegye törvényhatósági vezéreinek a sárospataki főiskola iránt megnyilatkozni készülő jóakarátát a többségi szavazatok lehetetlenné tették s a közművelődési alaphól tervezett segélyt (Uj Vay—Mocsáry-alap), megtagadták. Az az általános tiltakozás, a mely Zemplénnérmegye intelligentiája részéről (felekezeti különbség nélkül) a sárospataki főiskola akadémiáinak Miskolcra való áthelyezése ellen mutatkozott — biztosítéknak tekinthető arra nézve, hogy újabb leszavazás nem éri a sárospataki főiskolat. Ajánljuk a fontos tárgyat a törvényhatóság tagjainak nemes hajlamaiba!

— **Új polgári leányiskola.** A felsőbaranyai ref. egyházmegye augusztus 29-én Harkányban tartott közgyűlésén dr. Fejes János tanácsbíró indítványára elhatározta, hogy *Siklóson* polgári leányiskolát állít és tart fenn s azt még ez iskolai évben megnyitja. E fontos határozatot indokolják a kedvező helyi viszonyok és az a szomorú tény, hogy e nagykitérésű ref. vidéken egyáltalában nincs ref. leányiskola. Üdvözljük a f. baranyai egyházmegyét e fontos határozatáért, amely a reformáció jubileumának legméltóbb megünneplése lesz. A sikló-i polgári leányiskola már a harmadik új ref. polgári leányiskola, amely ez iskolai évvel megindul.

— **Visszavont törvényjavaslat.** Jankovich Béla közoktatásügyi miniszter a középiskolák részleges reformja tárgyában váratlanul s meglepetésszerűleg június hóban a képviselőház elé terjesztett törvényjavaslatát, bár azt az oktatásügyi bizottság már le-tárgyalta, most visszavonta. Ezt a hírt az egész magyar közvélemény bizonyára örömmel és megnyugvással fogadja.

— **1000 koronás adomány a főiskolának.** Dr. *Körösy Bertalan* pozsonyi kir. közjegyző, főiskolánk hálás volt tanítványa a főiskola fenntartási és fejlesztési alapja javára 1000 (egyezer) K-t küldött a következő, Szinyei Gerzson főiskolai pénztárnokhoz írott levél kíséretében: „Mélyen tisztelt Tanár Ur! Azt a sok jótéteményt, melyben engem a sárospataki főiskola részesített, meghálálni óhajtván: szívesen adományozok a sárospataki főiskola fenntartási és fejlesztési alapja javára 1000 azaz egyezer koronát, mely összeget a mai napon postautalványon b. címére megküldöttem. Pozsony, 1916. szeptember hó 12. Kiváló tisztelettel: Dr. *Körösy Bertalan* pozsonyi kir. közjegyző.“

— **A S. O. L. útján a főiskola céljaira begyűlt összegből a Sárospataki Hírlap eddig 7072 kor. adományt nyugtázott. A nyugtázást folytatják.**

— **Adományok a S. O. L.-nak.** Péter Mihály gálszécsi ref. lelkész, egyházker. aljegyző, akinek a sárospataki főiskola céljaira szóló adakozásra buzdító, tartalmas és lelkes egyházi beszéde lapunk egyik múlt számában jelent meg, a S. O. L. által kibocsátott gyűjtőívén a főiskola céljaira Gálszécsen szept. 12-ig 508 koronát gyűjtött. Gyűjtőívén ezideig a következő nagyobb adományok szerepelnek: Péter Mihály 100 K, Gálszécsi ref. egyházközség 100 K, Nemes Sándor és neje 50 K, Pekáry Géza 50 K, Fábry Béla 30 K, Székely László 20 K, Szemere Lajosné 50 K, Kassay Lajos 20 K, Widder Sámú 50 K,

özv. Sárkány Imréné 10 K, Szemere József felajánlotta a nemes csalra évi 50 K-t, ezenkívül 25-en szerepelnek a S. O. L. rendes tagjai között. Az eddig is szép eredményű gyűjtés tovább folyik.

— **Az erdélyi menekülések** végső, gyöngye hullámai Patakra is elverődtek: *Balázs Ignác* köpeczi lelkész, aki 31 évvel ezelőtt Patakon fejezte be theol. tanulmányait, hosszú fáradságok és gyötörések után családjával együtt pataki rokonainál kötött ki és piheni ki testi-lelki szenvedéseit. A menekülő családnak, mint értesülünk, herceg Windisch-Graetz Lajosné igazi nemeslelkűséggel és vendégszeretettel, szállást és ellátást ajánlott fel kastélyában. — *Bathó János* főisk. ének- és zenetanár két nővére, illetőleg sógora családjával együtt szintén ide menekült; a pataki társadalom teljes figyelemmel és szeretettel van irántuk.

— **A luth. egyház köréből.** *Csegey Gusztáv* eperjesi theol. akadémiai rendes tanár 8400 kor. nyugdíjjal és 1200 kor. lakbérnyugdíjjal f. hó 1-én nyugalmába vonult. — *Sántha Károly* nyug. sár-szentlőrinci lelkész, a lelkes szavú költő és imáiró e hó 13-án ünnepelte lelkésszé avatásának 50 éves fordulóját. Az Úr kegyelme legyen továbbra is hű szolgálójával.

— **Az ó-budai ref. paplak** alapzatának ásása közben hatalmas vörös és fehér faragott márványkövek kerültek elő a csákányok alól. Az érdekes leletet vizsgáló szakemberek, Kuzsinszky Bálint egyetemi tanár és Lux Kálmán műépítész megállapították, hogy a Salamon Ferentől, Pest-Buda történetének egyik legalaposabb ismerőjétől sokat kérészt régi budai XII. századbéli „felépítésénél, szerkezeténél és művészeténél fogva nagyszerű bazilika“ maradványai kerültek elő a föld méhéből. A maradványok műtörténelmi értékben messze felülmúlják azokat a templomokat, melyek a XII. századból valók.

— **Dr. Mott János**, a keresztyén ifjúsági ügynek mintegy 60 munkásával, a múlt hó elején Amerikából Európába érkezett, hogy a különböző német, orosz stb. fogolytáborokba zárt hadifoglyoknak valóságos és másnemű segítséget vigyen. Ez irányban Berlinben már Bethmann-Hollweg német birodalmi kancellárral is tárgyalt. Vállalkozását az amerikai filantrópisták nagylelkűleg támogatják.

— **Értesítés.** Az engem ért, rendkívüli csapás miatt temetési beszédkötetemet expedálása néhány napi késedelmet szenvedett, miért előfizetőim szíves elnézését kérem. Maig minden előfizetőnek bérmentve s minden jelentkezőnek utánvétellel elküldöttem a kötetet. Amennyiben valaki nem kapta volna kézhez, szíveskedjék azt velem tudatni, hogy a postán utána nézhessek. Tisztelettel Cserépfalu, 1916. szept. 12. Pósa Péter, ref. lelkész.

— **Németországban** eddig, ha egy végleges alkalmaztatású kántónő férjhez ment, kénytelen volt állásáról lemondani. Most, mint a lapokból olvassuk, mozgalom indult meg e házassági tilalom felfüggesztése iránt.

— **Spanyolországban** a vallás- és lelkiismereti szabadság, ha lassan is, de egyre jobban érvényesül. Alfonzo spanyol király nem régiben érdemjellel tüntette ki a május hóban elhunyt Cabrera presbiterianus püspök kisebbik fiát egy természetrajzi munkájáért s ez alkalommal az egész udvar

színe előtt így szólt a fiatal emberhez: „Ön, úgy hiszem, a protestáns püspök fia; nagyon örülök, hogy önt ezzel a rendjellel kitüntethetem“. Az 1492. évi törvény, mely a spanyolországi zsidók kiűzését elrendelte, jog szerint még ma is érvényes, ámde a király 1915 jun. 21-én a madridi egyetemen tanszéket szervezett a héber irodalom és vallástörténelem számára s arra egy héber tudóst nevezett ki (Jahuda Ábrahám Salamon), akinek tanszékebe való ünnepélyes beiktatása pár héttel ezelőtt ment végbe.

Pályázat segédlelkészi állásra.

A tornai egyházmegyében levő szőlőszardói egyházba, a kegyeletidő tartamára, segédlelkész keresztek. Fizetése leend 500 kor. és teljes ellátás. Az állás azonnal elfoglalható s tart a jövő 1917-ik év május hó 1-ső napjáig, amidőn a megválasztott lelkész állását elfoglalni tartozik.

Az állást elvállalni óhajtok, október hó 1-ső napjáig a tornai ref. esperesi hivatalnál jelentkezhetnek.

Bodvalenke, 1916. szept. 13.

Ragályi Géza
esperes.

Az 1916
—917-ik
tanévre
szóló

iskolakönyv és tanszerjegyzék

megjelent.

Kivánatra ingyen és
bérmentve küldi meg

Hegedűs és Sándor

a tiszántúli ref. egyh.-ker. főbizománya, prot. iskolai könyvkereskedése

Debreczenben.

SÁROSPATAKI REFORMÁTUS LAPOK

A TISZÁNINENI REF. EGYHÁZKERÜLET ÉS A SÁROSPATAKI FŐISKOLA KÖZLÖNYE.
MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

ELŐFIZETÉSI DIJ		Főszerkesztő	Felelős szerkesztő és kiadó	HIRDETÉSEK DIJA:	
Egész évre	12 Kor.	RADÁCSI GYÖRGY	DR. RÁCZ LAJOS	Egész oldal	32 Kor.
Félévre	6 "	Főmunkatársak:		Fél "	16 "
		HARSÁNYI ISTVÁN	DR. BUZA LÁSZLÓ	Negyed "	8 "
				Nyolcad "	4 "

TARTALOM: Nagy Béla: Főiskolánk jövője. — Elekes Imre: A papiújk — Patakon. — r. e.: Az alsóborsodi egyházmegye közgyűlése. — Szuhay Benedek, Szentmártoni Dániel: A felsőborsodi egyházmegye közgyűlése. — Radácsi György Könyvismertetés. (Próba-énekeskönyv. Folyt. köv.). — Vegyes közlemények. — Hirdetés.

Főiskolánk jövője.

Századok óta nem volt rá eset, hogy főiskolánk oly súlyos körülmények között kezdette volna az új iskolai évet s hogy vezéreire oly nagy feladat megoldása várt volna, mint most. — Nem szólok itt a hazai s világtörténelmi helyzetről, csak a magunk szűkebb körében reánk váró fontos teendőkről.

Nagy várakozással nézünk a jövő hó elején tartandó igazg. tanácsi és egyházkerületi bizottsági gyűlések elé. S nem csekély aggodalommal is. Mert bizony könnyebb volt júniusban kimondani a *nem-et*, mint most helyesen megállapítani: mi történjék hat akadémiánkkal, hogy a róla mondott sötét jóslatok be ne teljesejdenek? — Legyen szabad ez alkalomból az előkelő tanácskozók becses figyelmébe ajánlanom néhány szerény észrevételt és szíves kérelmet.

Ama nagy per folyamán, melyben júniusi egyh. ker. gyűlésünk ismeretes döntését meghozta, részint hivatalos, részint nem hivatalos helyen még előkelő vezető embereink is nem egyszer olyan nyilatkozatokat tettek, melyek — hogy úgy szóljak — nagyon idylli felfogásról tanuskodtak. Mintha csak arról lett volna szó, hogy nagyobb, vagy kisebb városban legyen-e akadémiánk székhelye; hogy ha eddig jó helye volt Patakon, miért ne lenne jó ezután is? Pedig bizony nem erről volt szó, hanem egy nagyszabású tranzakcióról, a kor által követelt tanügypolitikai reformról. S erről van szó ma is. Akadémiánkra a régi keretek között fejlődés nem, csakis hanyatlás vár. Igenis, azt kell megvalósítanunk, amit *Farkas Géza*, lelkes igazg. tanácsosunk hangsúlyozott a maga indítványában, hogy akadémiánk egyetemi rangra emeltessék. Aki valóban akarja főiskolánk akadémiájának fölvirágzását, az ennél kevesebb bel nem érheti be. — Ennek a nagy újításnak a részleteiről ma még, természetesen, nem beszélhetünk sokat, de abban, azt hiszem, mindenki, aki az ügy iránt jóakarattal érdeklődik, megegyezik abban, hogy a theol. és jogi fakultások mellett legalább az u. n. filozófiai, vagy bölcselet-nyelv és történettudományi kar legyen képviselve a leendő pataki egyetemen, hogy ennek a ref. tanárképzés munkájában tetemes része lehessen.*

* *) Szerintünk egyelőre a meglevő két fakultás megerősítése és biztosítása a főfeladat. Szerk.

Pataki egyetem! Lesz-e elég emberünk, aki lelkesedjék és áldozzon ezért az eszményért? Ma még kevés ilyen ember van, az — fájdalom — bizonyos. Hiszen egészen jóindulatú hittestvéreink hangoztatják, komoly tervezgetéssel, hogy a pataki jogakadémiából „pataki kollégium“-ot (joghallgatók nevelő-intézetét) kell csinálni a debreceni egyetem jogi kara mellé. Nekünk lehetetlen az ilyen beszédeket tiltakozás nélkül elhallgatnunk. A mi egyházkerületünknek, a felső tiszavidéki kálvinista magyarságnak, századok munkájával és áldozataival, drágán megvásárolt joga van egy, a kor színvonalán álló főiskolához, tehát: egyetemhez. És azoktól a más felekezetű magyaroktól, akik a tavaszi sajtó-kampány idején oly nagy buzgósággal elleneztek a pataki akadémia elmozdítását, elvárjuk (illetékes embereink majd emlékeztessék őket!), hogy hasonló melegséggel pártfogolják a pataki egyetem fölépítésére irányuló mozgalmunkat.

Az eddig történtek után joggal remélhetjük talán azt is, hogy az állam részéről nem fog ellenkezéssel találkozni ez a mi törekvésünk. — De ennél többre lesz szükség: az állam hatalmas anyagi segítségére. Hát erre számíthatunk-e? A magyar államnak nem egyszer voltak milliói egy-egy régi váromnak, egy-egy ócska templomnak, mint építészeti műemléknek a restaurálására. Legyen hát pénze a mi anya-iskolánk kiépítésére is, mely századokon át volt mentsvára, védőbástyája a magyar szellemnek s Isten segítségével újabb századokon át leendő temploma a magyar nemzeti művelődésnek. Ilyen védővárakra, templomokra nem kevésbé lesz szükség a nagy háború után, mint eddig. Ha a magyar állam egyelőre szegényebb lesz is a békekötés után, de bizonyára magyarabb kíván lenni, mint eddig volt. Tehát akkor lesz pénze a mi egyetemünkre! — Csak mi ne legyünk félénkek, szemérmesek, ok-talanul szerények jogos igényeink érvényesítése idején.

Természetesen nekünk magunknak is meg kell tennünk, amit csak tehetünk. Az anyagi áldozatok meghozatalánál keljenek egymással nemes versenyre a gyülekezetek is, meg az egyesek is. Vajjon meglesz-e e tekintetben is a kívánt eredmény? Én a magam részéről szívesen várnám a legjobbat, de, ha csak nem akarok az álmok világában élni, nem

mondhatom, hogy remélem is a legjobbat. — A főiskola ez évi Értesítőjét olvasgatván, megragadta figyelmemet az a névsor, mely a 201—204. lapokon van közölve a tápintézet javára történt adakozásokról. Amint végig olvastam, meg akartam állapítani: hányan vannak az adakozók közt olyanok, akiknek az adakozásra való példaadás úgyszólván hivatalból is kötelességük lett volna? Felette szomorú eredményt találtam. — Pedig a tápintézetről, főiskolánk eme legáldásosabb intézményéről volt szó. És oly adakozásról, mely az állandó nyugtázások által folyvást nyilván volt tartva, tehát a hivatalos egyházi lap olvasóinak figyelmét nem kerülhette ki. S éppen abban az iskolai évben, melyben a legtöbbet hallottuk hangoztatni azt a lelkes fogadalmat: nem, nem engedjük megcsónkíttatni a mi drága alma materünket! . . . Nem írom ki, hogy mi az az eredmény. Megállapíthatja, akit érdekel, az Értesítő idézett lapjairól.

Távol áll tőlem, hogy ítélkezni kezdjek oly testületek és egyének fölött, akik nekem hivatalos feljebbvalóim; de a főiskolánk iránti szeretet, melyben nem szabad magamnál feljebb való embert ismernem, arra kényszerít, hogy tisztelettel figyelmükbe ajánljam, hogy mi valamennyien — kalkulust nyerő diákok, klasszifikáló tanárok és iskola-kormányzó előljárók egyaránt — ítélet alatt állunk; hogy ítéletet tart fölöttünk nemcsak a jövő, hanem a jelen is, sőt a múlt is . . .

„Ideje vagyunk mindennek“. Most, mikor túl vagyunk a nagy krízis tetőpontján, ideje vagyunk a magunkbaszállásnak s annak alapján a férfias szókimondásnak.

Előkelő hivatalos helyről többször hangzott hozzánk, a főiskola tanáraihoz, az az intelem, hogy a főiskolának az a legnagyobb baja, hogy itt a belbéli évek óta megbomlott és nem tud helyreállni. El kell ismernünk, hogy e tekintetben többen méltók vagyunk a megintésre. Azonban én, kinek pedig sok keserűséget okoztak ama békétlenségből folyó bántalmak, jó lélekkel mondhatom, hogy ha az arra hivatott tényezők annak idején kellő odaadással és eréllyel igyekeztek volna a bajokat csirájukban megszüntetni, nem engedtek volna némely szabadságot szabadossággá fajulni: tizedrésnyi sem lett volna itt a békétlenkedés s a botrányozás. A multakon okulva, az az én legnagyobb kérésem m. t. előljáróinkhoz, hogy mikor szükség lesz rá, a bölcös tapintatnál ne legyen kevesebb bennök az erély, a szigorúság, hogy ne tűrjenek el semmi visszaélést a köznek kárára, ne húnyjanak szemet nyilvánvaló mulasztások előtt; s hogy soha ne elégedjenek meg a szép latszattal, a hazug békességgel.

Hadd mondjam még tovább, a mi sokunknak szívét nyomja. Ugy fáj az nekünk, hogy az a bizalom, amit egy-egy ünnepélyes alkalommal hangoztatnak a mi feljebbvalóink, a dikeiök magas légköréből nem akar leszállani a mindennapi élet világába. Bizony, távol élnek tőlünk a mi előljáróink. Ez aztán az oka annak, hogy informátoraikat nem egyszer rosszul választják meg; hogy egyes kérdésekben egyoldalú, téves értesülések alapján, helytelenül foglalnak állást. — Egy nemrég elhunyt jeles papról, aki egyik gimnáziumunknak igazg.-tanácsi elnöke volt, azt olvastam, hogy csaknem naponként megjelent a tanári városházában. Istenem, milyen

ritkán látjuk mi a mi gondnokainkat, előljáróinkat magunk között! S mikor együttesen itt vannak, hogy elintézzék egy évre vagy fél évre szóló teendőiket, úgy sietnek végezni és elutazni. És mi nem egyszer búsulva mondjuk, hogy amin a tanári kar hetekig tépelődött, tervezgetett, azt az előljáróság egy negyedóra alatt elintézte, a mi indokaink figyelmen kívül hagyásával, vagy csak igen felületes meghallgatásával.

Aztán a mi m. t. előljáróink nem igen gondolnak azzal, hogy a tanárt nemcsak be kell állítani a tanítás, nevelés munkájába, hanem nevelni kell őt magát is. Megesik, hogy egyik tanár túlszigorúságával, a másik kellemetlen modorával, vagy egyéb gyarlósággal rontja az iskola jó hírét. Mert hát bizony a tanárok is emberek, esendők. És az önbírálat az ő pályájukon nemcsak szükségesebb, hanem talán nehezebb is, mint egyéb pályán. Ha az arra hivatottak idejében, jóakarattal figyelmeztetnék tévedéseikre, különösen a fiatal tanárokat; megértetnék velök, hogy mit kíván tőlök a mi iskolánk, a mi egyházunk, a mi helyzetünk: bizony sokkal eredményesebb és áldásosabb lenne itt a tanári munka, öröndetesebb a tanulókra, szülőkre s a közügyre nézve egyaránt. Igaz tisztelettel kérjük előljáróinkat, hogy ne csak kormányozzák főiskolánkat, hanem fordítsanak figyelmet erre a legmagasabb pedagógiai munkára is, amelyet kellő sikerrel csakis ők végezhetnek el.

Milyen szép patriarchális, meleg viszonyban élhetnének itt előljárók, tanárok és tanuló, ha komolyan akarnók! Ehoz természetesen az is szükséges, hogy nagyon jól válasszuk meg azokat a munkásokat, akiket magunk közé befogadunk. Arról már nem kell beszélni, hogy az utóbbi 15—20 év alatt felületes módon, szinte vármegyei stílusban, hány szerencsétlen tanár-választást csináltak kormányzó, illetve választó testületeink; ezt ma már mindenki érzi, s joggal remélhetjük, hogy ezután e tekintetben sokkal óvatosabbak lesznek az arra hivatottak. Hanem arról lehet és kell beszélnünk, illetőleg az előljáróságot arra kérnünk, hogy a főiskola munkásainak életét anyagi tekintetben lehetőleg könnyebbé tenni igyekezzék. Hálásan ismerjük el, hogy e tekintetben vannak kellemes tapasztalataink és emlékeink; de ki kell fejeznem a miatti fájdalomunkat, hogy nem lehetünk mindég meggyőződve intéző köreink segíteni kész jóindulatáról; hogy nekünk néha a pironkodásig kell zörgetnünk olyan dolgok kérésével, amiket a legtöbb tanári kar már évek óta boldogan élvez.

Legyen szabad kifejeznem, hogy a tanári karunk adott, illetőleg adandó javadalmaknál azt is szem előtt kell tartani, hogy Sárospatak, noha egy s más tekintetben kellemes hely, a maga kisvárosi mizériáinál fogva sok tekintetben igen kellemetlen lakóhely. — Nem is hinnék a távolabb élők, hogy hány olyan tanár van Patakon, — akadémián és gimnáziumban egyaránt, — aki nagy örömmel menne el innét más városba, ha könnyen mehetne. Lehet, hogy az ilyen tanárok panaszai, kíváncsai nem mind jogosak; de ezekre csak annyit mondani: „aki itt nem érzi jól magát, elmehet!“ — bizony nem volna magas kormányzói bölcsesség. Igen, a lehető legkomolyabban beszéljünk arról, hogy a minden tanárt megillető javadalmak mellett még kedvezé-

sekkel is biztosítani kell azt, hogy innét az értékes, komoly munkások el ne vágyakozzanak.

Talán engem is a túlzás vádjával fognak illetni egyesek, ha még azt is szóvá teszem, hogy Patak város fejlődésére is szíveskedjék valamiképen figyelmet fordítani főiskolánk s egyházkerületünk vezetősége. Mert az imént említett bajok csak akkor fognak teljesen megszűnni, amikor Patak a maihoz képest is igen nagyot haladt azon az úton, amely — hogy képekben beszéljek — Mucsá és Oxford avagy Jéna között fekszik. — Egy város pártolására sok alkalom nyílik azokban a magas körökben, ahol a mi legfőbb embereink szava nem keveset nyom a latban. Sőt talán arról is lehetne beszél-nünk, hogy a város közvetlen kormányzásához is legyen némi köze előljáróságunknak. Nem terjesz-kedhetem itt ki arra; miért nem elég az, hogy a tanárok részt vegyenek a városügyeinek intézésében (persze a lehetőség határán belül ez is kívánatos). Azt hiszem, hogy a község vezetősége, meg a főiskola kormányzó testülete között könnyen lehetne majd összekötő kapcsokat teremteni az által, hogy Patakról előszeretettel választunk igazgató-tanácsosokat.

A fentiek írása közben nem egyszer merült föl lelkemben az a kérdés: nem fognak-e reám, aggodalmaim, kéréseim elmondásáért, megneheztelni olyan emberek, akik iránt én tisztelettel, sőt hálával tartozom? (Mert én gyermekségem óta megszoktam úgy tekinteni főiskolánk előjáróit, mint a nagy alapítók képviselőit, megbízottait; lelkemben a főiskola iránti hálás kegyelet bizonyos mértékig az előljáróságra is irányul). Megvallom gyöngeségemet: jobban szerettem volna, ha az általam előadottakat valaki más mondta volna el, nem én. De azt éreztem, hogy ezeket el kell valakinek mondani. S miért nem mondhatnám el én? Végre is, Isten akaratából én is férfinak születtem és az ő kegyelméből kálvinistának neveltettem. És talán jobb, ha én mondom el itt, a magunk lapjában, mintha valami rosszmájú ember kiabálná tele e panaszokkal idegen berkekből a kálvinista Magyarországot.

S ha valaki csakugyan neheztelni találna beszédemért, legyen szabad egyre kérnem: nyíltságot jutalmazza meg azzal, hogy neheztelését csakis az én személyemmel éreztesse; tanártársaimnak és e b. lapok szerkesztőségének ne jusson abból sem-misem!

Nagy Béla.

A papfiuk — Patakon.

Kedvetlenül szólok e kérdéshez. Oly sivárnak, meddőnek tartom e kérdés körül a vitát, hogy szinte restelkedve rovom a betűket. Méltatlan és igaztalan hiedelmek szálmalmai ellen harcolni: a komolyság rovására lehet.

De hát napfényre került egy „vélemény”, „mely évtizedek óta rágódik az illetékes (!) lelkekben, de csak titkosan . . . hogy a papok fiaival nem úgy bánnak Patakon, mint kellene . . .” (Miskolc). Hozzáfűződik pedig e pár sor Nagy Béla theol. tanárnak egyik cikke végéhez illesztett néhány megjegyzéséhez, aki nálunk először említi fel e vádat — „valaki” szájába adva — s aki nyomban ille-

tékesnek minősítette magát arra, hogy elismerje e vád valóságát s felszólítsa tanártársait (akad. ? gimn. ?), hogy „szálljunk magunkba és *revidéáljuk* nevelési elveinket és gyakorlatainkat”. Ezután legyünk jó fiuk s „mutassunk mindig szeretetet a papfiuk iránt”.

Ámde én eltekintek még a forma lazaságától, a tárgyi igazság hiányától, a népszerűséget biztosító hangulattól, sőt eltekintek e pár sor nyomán támadó viharzás pusztításától is: cserében azért, hogy e szubjektivizmus kapcsán megszólalt egy setétben bujkáló vád. A lappangó pletykák rágalmái szörnyen kapósak s szaporak, mint a bacillusok és penészgombák. És minél betegesebb valamely társadalom, annál inkább elhatalmasodnak.

E felett tehát nincs mit sopánkodni, sőt örvendeni kell, hogy van valami pozitívum és hogy van gazdája, akinek szeme közé lehet nézni. Még az sem szomoríthat, hogy nem időszerű. Az ezer kör-tűnet körében eggyel több vagy kevesebb, igazán nem sokat jelent.

Állapítsuk meg első sorban is azt, hogy e vád már 5 évvel ezelőtt felhangzott a Dunántúli Protestáns lap 36, 37, 38. számában, *Pápára* adressálva. Egyik „pap” „különös véletlennek” minősítette, hogy a komáromi egyházmegyéből Pápán tanuló 8 papfiu mindnyája elbukott, még pedig 7 osztályismétlésre. A *főiskola érdekét szíven viselő* másik szeretet a következő számban férfias nyíltsággal — ez legalább igaz és szép volt — már „rendszer”-nek minősítette s felállított egy, a logika örök igazságait szemléltetni hivatott dilemmát: vagy a papfiuk korlátolt, tompa elmét öröklővén, a tanulásra nem alkalmas idióták; vagy a tanárok ellenségei a papoknak.

De ime — s ez igazán felemelő — egy harmadik lelkész is megszólalt s kifejtette, hogyha maga az első cikkíró „különös véletlennek” tartotta, kár volt felemlíteni, hogy a második felszólalónak „tendenciája” nyilvánvaló, „pedagógiai tapintatlanság” volt (cikkének) megírása, mert „a legtöbb diák úgy is belehecceli magát abba a képzelődésbe, hogy ő: mártír, őt „a tanárok üldözik”. És rettegve gondol arra, hogy valamelyik ott tanuló fia, ha szekundát visz haza s apai szíve dorgálja, azt felelheti rá: „hát apus még azt sem tudja, hogy a tanárok a papfiukat üldözik? Hiszen megírta azt már N. Á. bácsi is, már pedig amit az megírt, szentigaz.” Magát a vádat pedig „fantasztikus rémlátás”-nak minősíti. És finom érzékkel teszi hozzá, hogy „jó volna, ha e kérdés mielőbb lekerülne e lapok hasábjairól”.

A dunántúli vita tehát lefolyt a béke idején papok közt, anélkül, hogy a másik érdekelt félnek, a vádlottnak felszólalnia kellett volna.

A tiszáninneri vita kiindulási pontja egy akad. tanár megjegyzése, akiről közelsége révén az a hit ébredhet, hogy tájékozott és jól értesült. Folytatja egy lelkész, aki már úgy beszél az előbbiről, hogy „a bajt ő konstataulta, medicinát is írt reá”. Az üldözés vádjá s a szeretetlenség gyanúsítása ollen „—id” védekezik, aki soraiból kivehetőleg tanár. Egyik utóbbi lapszámban Kiss Ernő ref. lelkész, volt tanítványunk bizonyítja e vád képtelenségét. Persze, könnyű neki, hiszen hozzá még nem

jutott el a gyanú, fia még nincs, ő csak élt, tanult Patakon. A személyesen átélt tapasztalatokat még nem itatta át a szóbeszéd. Folytatom a védekezést a vádlottak padjában ülve, alulirott, aki tanár is vagyok, papfiu is vagyok, sőt pap is vagyok, nemcsak az egyetemesség, hanem lelkiismeretem és készségem címén is.

De épen helyzetem kényessége révén nem szándékozom eltérni az objektív tárgyalástól s anélkül, hogy az érzelmi mozzanatokkal, vagy egyes tapasztalati esetekkel előhozakodnám, az évtized óta lappangó vádra feleletül egybeállítottam az utóbbi 12 évről a tanulmányi eredményt feltüntetendő következő táblázatokat. Magyarázatul csak azt tartom szükségesnek előrebocsátani, hogy a javító vizsgára utasítottak számában ott, ahol az egész létszámról van szó, benne vannak azok is, akiknek a javítás sikerült, s azok is, akik ismétlésre utasítottak; ellenben a papfiukról készített táblázatban a javító vizsgások egytől-egyig sikerrel javítottak, mert akinek nem sikerült a javítója, azok már az ismétlők címe alatt vannak egybefoglalva. Ez legyen a magyarázata annak is, hogy pár helyen aránylag nagyobb az ismétlők arányszáma. Másik megjegyzésem az, hogy az én számadataim kizárólag a Patakon tanuló nyilvános, vizsgázott tanulókról szólnak s így a magántanulók nincsenek benne. Ezért van eltérés az egyetemes tanügyi bizottság statisztikai adataitól.

Az 1914—15. iskolai évben Sárospatakon vizsgázott 514 tanuló közül papfiu volt 73 (14.7%). Jeles volt 43 (8.36%), a papfiuk közül 10 (13.70%). Jó: 89 (17.32%); a papfiuk közül: 16 (21.92%). Elégséges: 223 (43.38%); a papfiuk közül 34 (46.58%). Egy-két tárgyból kapott elégtelent s így javíthatott: 111 (21.60%); a papfiuk közül sikerrel javított: 7 (9.58%). Ismétlésre utasítottak (azokon kívül, akik még a javító vizsgálaton elbukhattak): 48 (9.34%); a papfiuk közül, azokkal együtt, kiknek a javító vizsgájuk nem sikerült: 6 (8.22%). E sorrendet követve csupán a számokat írom ki, helykimélés és talán könnyebb áttekintés céljából.

Az 1905—6. iskolai évben 491 tanuló közül:

1. 48 (9.7%)
2. 84 (17.0%)
3. 206 (42.0%)
4. 102 (20.7%)
5. 51 (10.6%)

84 (17.1%) papfiu közül:

1. 10 (12.0%)
2. 21 (25.0%)
3. 38 (45.2%)
4. 8 (9.5%)
5. 7 (8.3%)

Az 1906—7. iskolai évben 462 tanuló közül:

1. 47 (10.17%)
2. 88 (19.04%)
3. 189 (40.91%)
4. 107 (23.16%)
5. 31 (6.72%)

80 (17.3%) papfiu közül:

1. 7 (8.5%)
2. 25 (31.0%)
3. 33 (41.5%)
4. 9 (11.5%)
5. 6 (7.5%)

Az 1907—8. iskolai évben 416 tanuló közül:

1. 50 (12.00%)
2. 95 (22.83%)
3. 203 (48.83%)
4. 60 (14.42%)
5. 8 (1.92%)

79 (18.9%) papfiu közül:

1. 12 (15.20%)
2. 17 (21.51%)
3. 39 (49.36%)
4. 7 (8.86%)
5. 4 (5.07%)

Az 1908—9. iskolai évben 411 tanuló közül:

1. 56 (13.63%)
2. 82 (19.96%)
3. 165 (40.14%)
4. 81 (19.70%)
5. 27 (6.57%)

73 (17.7%) papfiu közül:

1. 12 (16.44%)
2. 16 (21.92%)
3. 29 (39.73%)
4. 12 (16.44%)
5. 4 (5.47%)

Az 1909—10. iskolai évben 408 tanuló közül:

1. 61 (14.96%)
2. 84 (20.59%)
3. 162 (39.71%)
4. 84 (20.58%)
5. 17 (4.16%)

70 (17.1%) papfiu közül:

1. 13 (18.7%)
2. 14 (20.0%)
3. 30 (42.8%)
4. 9 (12.8%)
5. 4 (4.7%)

Az 1910—11. iskolai évben 434 tanuló közül:

1. 54 (12.5%)
2. 89 (20.5%)
3. 176 (40.5%)
4. 92 (21.2%)
5. 23 (5.3%)

68 (15.6%) papfiu közül:

1. 11 (16.18%)
2. 11 (16.18%)
3. 28 (41.18%)
4. 12 (17.64%)
5. 6 (8.82%)

Az 1911—12. iskolai évben 419 tanuló közül:

1. 53 (12.64%)
2. 73 (17.41%)
3. 171 (40.82%)
4. 98 (23.40%)
5. 24 (5.73%)

66 (15.7%) papfiu közül:

1. 9 (13.63%)
2. 12 (18.18%)
3. 30 (45.45%)
4. 12 (18.18%)
5. 3 (4.54%)

Az 1912—13. iskolai évben 402 tanuló közül:

1. 50 (12.5%)
2. 78 (19.4%)
3. 193 (48.1%)
4. 70 (17.5%)
5. 11 (2.5%)

59 (14.6%) papfiu közül:

1. 9 (15.03%)
2. 13 (22.00%)
3. 30 (50.84%)
4. 7 (11.86%)
5. 0 (0.00%)

Bővebb összehasonlítás céljából legyen szabad a közoktatásügyi miniszteriumnak 1915. évben megjelent, idáig legutolsó kimutatásából közölni az 1912—3. évi adatokat: 63.592 magyarországi gimn. tanuló közül: jeles volt: 4633 (7.29%); jó: 11763 (18.50%); elégséges: 35.197 (55.34%); egy-két tárgyból bukott: 8545 (13.44%); ismétlésre utasítottak: 3453 (5.43%).

Az 1914—15. iskolai évben 397 tanuló közül:

1. 51 (12.84%)
2. 76 (19.14%)
3. 178 (44.83%)
4. 73 (18.38%)
5. 19 (4.81%)

53 (13.3%) papfiu közül:

1. 12 (22.2%)
2. 13 (24.2%)
3. 19 (37.1%)
4. 6 (11.1%)
5. 3 (5.4%)

Ugyanezen évről megjelent az egyetemes ref. tanügyi bizottság jelentése s ennek e kérdésre vonatkozó adatait legyen szabad ide iktatni. Az 1914—5. isk. évben összes református gimnáziumainkban tanult 9482 tanuló közül:

1. 732 (8.2%)
2. 1801 (18.9%)
3. 5091 (53.7%)
4. 1355 (14.3%)
5. 453 (4.8%)

Az 1915—16. iskolai évben
400 tanuló közül:

1. 53 (13.25%)
2. 75 (18.75%)
3. 185 (46.25%)
4. 69 (17.25%)
5. 18 (4.05%)

59 (14.7%) papfiú közül:

1. 10 (16.94%)
2. 17 (28.82%)
3. 24 (40.68%)
4. 7 (11.86%)
5. 1 (1.70%)

Ez utóbbi év adataihoz még néhány gazdasági jelentőségűt is bátorkodom csatolni. A legutóbbi isk. évben, mikor — mint fentebb már láttuk — az összes létszámnak 14.7%-a volt papfiú, egész tandíjmentes tanuló volt: 23; ebből papfiú 7 (30.43%). Feltandíjmentes volt 17; papfiú: 5 (29.41%). Szorgalmi díjban részesült: 34; papfiú: 6 (17.64%). Tápintózetki kedvezményben részesült 78; papfiú: 21 (26.92%). E címen a 78 tanuló nyert 9621 kor. 14 fill. kedvezményt; papfiú 3274 kor. 39 fill. (34.03%).

Kiegészítőül legyen szabad a dunántúli „Papfiúk atyjától” még egyetlen mondatot idézni. „A kisgazda, az iparos, a legtöbb esetben, csak kiválónak bizonyult fiacskáját viszi felsőbb iskolába. Mi pedig — segéljen a jó Isten bennünket! — visszük mind, ahány, egymásután; legkevesebb, mire gondolunk, hogy lesz belőle egy „rongyos pap”. Azt mondjuk tehát, hogy válogatott csapat közé mi egy átlagot adunk...”

E számok tényekről beszélnek. Az érzelmek fokmérői: a cselekedetek. Szomorú, hogy ezekkel előhozakodni kell. De boldog volnék, ha e számok felvonultatásával hozzájárulnék a kellemetlen hangulatok szétűzéséhez s éppen az ellenkező tényekről való meggyőződés kialakulásához. Boldog volnék úgy az iskola, mint a magam szempontjából. Ha élni és virágozni akarunk intézményeinkben: egy úton, kart karba öltve kell mennünk. A jogi és anyagi helyzet törvényhozások szerint módosul s kellemetlen szájjíz okozhat, de ez csak mint a szelek fuvása. Az érzelmek mélyebben fészkelnek, ott, hol a missziós meggyőződések élnek magasabbrendű, messzi jövőbe nyúló rendeltetésekről; látások a faji, felekezeti és családi küldetésről. Előttünk sem üres szövegek az élet sója, a kovás s más kifejezések, hanem: program. Szent és magasztos. Mint egész hivatásunk.

Elekes Imre.

Az alsóborsodi egyházmegye közgyűlése.

Az alsóborsodi egyházmegye f. hó 13-án d. e. 9 órakor kezdte meg tanácskozásait Miskolcra a felsőbb leányiskola dísztermében a lelkész kar elég tekintélyes számának, de a szokottnál kevesebb világi küldöttek jelenlétében. Sok a munka, kevés a kéz, gondnokok, presbyterek más munkatereken forgolódnak. Esperesnek ihletett lélekből fakadt, háborús vonatkozású, buzgó imádkozása után br. Vay E. gondnok szívélyes szavakkal köszönti a közgyűlés tagjait. Majd a megalakulási formások után napirend előtt Solyom Gy. pénztárnok kér szót s indítványozza, hogy a közébedtartásra szolgáló 600 kor.-t, mint a háború után minden alkalommal, úgy most is jótékony célra fordítsa az egyh.-megye. Az indítvány a legkészségesebb megértéssel fogadtatott s határozatott, hogy 400 kor. az erdélyi menekültek segélyezésére fordítandó, 200 kor. pedig az egyh. megye segélyalapjához csatoltassék.

A gyűlés legterjedelmesebb s legfontosabb tárgya az egyh.-megye minden életmozzanatára kiterjedő, nagy körültekintéssel készült esperesi jelentés volt, mely nyomtatásban jóelőre szétküldetve minden illetékes helyre, letárgyalása könnyen és simán végbement. Kiemelkedő részletei közül felémleltem a következőket: Kegyeletes érzésekkel emlékezünk László István kisgyőri tanítóról, ki a galíciai harctéren júl. 4-én hősi halált halt. Családjának, kartársainak s egyházközségének gyászában mi is igaz részvételt osztozunk s áldott emlékét jkönyvünkben örökítjük meg. Elvesztettük a tanügynek egy másik hűséges munkását, a kedves modoráért széles körben közkedvelt embert, Bertók Károly mezőkeresztesi tanítót is, ki ott tért nyugalomra, hol egykor bölcsője ringott. Áldott legyen emlékezte! Ugyancsak a tanügy egyik kiváló munkása, Bévárdi József tiszánánai tanító, nyugdíjba vonult, s a jól megérdemelt nyugalomba az egész egyh. megye jó kíváncsai kísérik.

Sajnálattal értesültünk az esperesi jelentésből, hogy a csaknem egyhangulag vil. főgyűzővé választott Mocsáry Lajos e megtiszteltetés elől az egyh. megye bizalomteljes ragaszkodása dacára is kitér s arról visszavonhatatlanul lemond. Érzékeny veszteségnek tekintjük, de nem állván módunkban rajta változtatni, november 15-iki határidővel új szavazás rendeltetett el az állásra. Világi aljegyzővé Puky László eddigi tiszteletbeli aljegyző választatott meg, ki azonban hivatali lekötöttsége miatt nem jelenhetve meg gyűlésünkön, addig is, míg a fórumon alkalmunk lesz, e helyről bizalommal és szeretettel üdvözljük.

A gondnoki számadások lehetőségig egyöntetűvé tétele szempontjából az esperes megfelelő számadási íveket nyomtatott, hogy egyszer már az „amennyi ház, annyi szokás” megszűnjék.

Az alsóborsodi lelkészek sárospataki tápintézetű alapítványára pályázó nem jelentkező, közgyűlés akként határozott, hogy az évi kamat takarékpénztárba helyeztessék s mivel ez összegből egy évi ellátás úgy sem telik ki, a majdan jelentkező részére, amennyiben az összeg másra úgy sem használható fel, bizonyos pótlás nyújtható.

Építkezések, — hogy miért, nem kell az okát fejtegetnem, — nincsenek, csak az elodázhatatlanul szükséges javítások. Kivételt képez a szegény hevesi kis egyház, mely alig fejezte be összeomlott istállója felépítését, egy júliusi óriási vihar a tanítói lakot tette lakhatatlanná. Szegény embert még az ág is húzza! — im nemcsak az egyesre, de még a testületre is áll.

S.-lelkészek és tanítók bekebelezésének részletezésével nem tatatom az olvasót, csak mint még ritkaságszámba menő esetet jelzem, hogy van már nő organista-kántortanítónk is a nagy népességű esztergomi eklézsiában Szöllősy Irénke személyében. Adja az Úr, hogy se a választott vállalkozásában, se a gyülekezet választásában ne csalódjék, hanem a még bár szokatlan, de kedves vállalkozás Isten dicsőségére szolgáljon.

Kisebb helyi érdekű ügyek elhagyásával még csak Mauritz Árpád bükkaranyosi lelkésznek a sárospataki főiskola fenntartási alapja megalkotása tárgyában beadott indítványáról emlékezem meg, ki is főiskolánk iránti nagy szeretete által ösztönöztetve,

indítványozta, hogy e célra kötelezőleg adóztassuk meg a lelkészeket is, a gyülekezeteket is oly formán, hogy minden gyülekezetre minden lélekszám után rovassék ki 05 fillér, kongruás lelkészre 10 kor., nem kongruás lelkészre 20 kor. évente s hasonló irányú határozathozatalra a többi egyh. megye is kéressék fel. Egyh. megye egyelőre nem ment bele az indítvány tüzetes tárgyalásába, hanem megvárja az egyh.-kerület által e célra kiküldött bizottság proposícióját, nem akarván annak elébe vágni egy vagy más irányban való állásfoglalásával, de addig is a főiskolát úgy az egyesek, mint a testületek szerető gondjaiba ajánlja.

Volt még egy közigazgatási és egy fegyelmi bírósági ügy, mely utóbbit nagyon, de nagyon szeretjük volna meg nem történtté tenni, de bár a felekben meg is volt a jóakarát a békés elintézésre, hivatalból nem lehetett az eljárást beszüntetni.

Közebed nem lévén, ki jobbra, ki balra ment ebédelni s elmélkedni, hogy pár évvel ezelőtt még mi mindent lehetett szerezni e szerény ebéd szerénytelen árán.

r. e.

A felsőborsodi ref. egyházmegye közgyűlése.

Egyházmegyénk szokásos őszi közgyűlését 1916. szept. 14-én Sajószentpéteren tartotta meg, hol *Vadászy Pál* esperes és *Ragályi Béla* egyházmegyei gondnok kettős elnöklete alatt úgy a tanácsbírák, mint a lelkészek és tanítók szép számmal jelentek meg, hogy részt vegyenek a különféle ügyek tárgyalásaiban, amelyek többnyire egyházi és iskolai dolgainkról hoztak — szeretjük hinni — üdvös határozatokat.

Templomi isteni tisztelet után, hol *Cseh József* sajószentpéteri s. lelkész imádkozott mély áhítattal, a városháza nagy tanástermébe mentünk, s itt szeretve tisztelt esperesünk emelte lelkünket Istenhez, majd *Ragályi Béla* gondnokunk tartott futó pillantást a világháboruban legujabban reánk támadó román nép utálatos eljárásáról; mindnyájunkat arra kérve, hogy lehetőleg álljunk őrt, mint lekipásztorok és tanítók a reánk bízottak felett.

Ugy az alkalmi ima, mint a gondnoki megnyitó, jegyzőkönyvünk lapjain is meg fog örökíttetni. Hadd beszéljenek azok az utánunk jövő nemzedéknek.

Ezután az esperesi félévi jelentés olvastatott fel, mely rövid visszapillantást vetett a tavaszi gyűlés óta történt dolgainkra, összetartozásra és kötelelességteljesítésre buzdítván mindnyájunkat.

Révész József, Gaál György, Simon István okleveles tanítók választása megerősítettett. Ifj. Balogh István, Kőrösi József, Osváth József végzett hittan-hallgatók egyházmegyénkbe bekebelezettek. Bizonyítványukat, illetőleg első lelkészképesítési okleveleiket a vizsga letévése után tartoznak bemutatni az esperesi hivatalnak.

Bartha Mihály és *Dávid József* papi tanácsbírák betegségeikre való hivatkozással nem vállalhatták tovább az ezzel a tisztséggel együtt járó köteleességek pontos teljesítését; lemondtak minden eddigi bizalmi állásaikról. — Közgyűlésünk kénytelen volt e lemondást elfogadni s érdemeik jegyzőkönyvbe

vétele után a két állásra a szavazást elrendelte, szavazatbontó bizottságot (Elnökségen kívül: Elek József, dr. Orbán Barna, Szuhay Benedek) választott. A két papi tanácsbírói állásra okt. 15-ig kell szavazni. E bizottság azzal is megbízott, hogy ha nem nyerne, vagy nem nyernének általános többséget a választandók: az új szavazás elrendelése felől intézkedhetik.

Majd felolvastatott Mészáros Bálint sajóecsegi nyugalomba vonult tanító búcsú-levele, mely lálás érzelmek között emlékezik vissza a traktus kebelében eltöltött 42 esztendőre s mond áldást az egész egyházmegyére. — Egyházmegyénk meleg hangú jegyzőkönyvi pontban foglalja össze a távozó tanító érdemeit s nyújtja át neki elismerésül.

Ezután felolvastatott a tanügyi bizottsági jegyzőkönyv kapcsán *Elek József* tanügyi bizottsági elnök kiváló szakértelemre valló évi jelentése, mely szerint egyházmegyénkben a lélekszám 29837. Mindennapi iskola köteles volt a múlt 1915—16-ban 1921 fi, 1785 nő, összesen 3706. Több tanköteles volt a múlt évinél 44 gyel. Tényleg iskolába járt 1905 fi; 1759 nő; összesen 3664. Nem járt iskolába: 42. Ismétlő iskola köteles volt 706 fi, 699 nő, összesen: 1405. Nem járt iskolába: 423. — Ez a nagymérvű mulasztás a háborus időben leli magyarázatát, amennyiben a szülők, gyermekeiket leginkább mezeti munkára használták fel.

Más vallásuk közül a mi iskolánkba járt: 241. Az 58 ref. felekezeti iskolában tanított: 66 fi, 7 nő; összesen: 73. Ezek közül rendes volt 55; ideiglenes (kisegítő tanító vagy lelkész) 17. Allandó lelkész-tanító: 1. 21 haretéren küzdő tanító helyett: a legtöbb helyen a lelkészek tanítottak, a legtöbbben minden jutalom nélkül tisztán hazafias kötelességből. A tanterem a legtöbb helyen már törvényszerű. A tanítói lakás is többé-kevésbé. Az iskolák minősítése ezuttal elmaradt. — Tankönyvekül legnagyobb részben a sárospataki irodalmi kör kiadványait használják. Intézkedtünk, hogy mindenütt azt használják. A vallás- és ének tanításra mindenütt kiváló gond volt fordítva. Lelkész és presbyterium az iskolát mindenütt meglátogatták. Végbizonyítványt nyert egyházmegyénk 58 iskolájában: 114 hatodik oszt. végzett fia.

Tanügyi bizottság javaslatára kimondtuk, hogy a tanügyi elnök tiszteletdíja 100 korona lesz s a 6 bizottsági tag napi és fuvardíját 5 koronáról 10 koronára emeljük fel.

Az őszi egyházkerületi közgyűlésre elnökségen kívül kiküldetnek: Elek József, Botos József, Barna Gyula papi, Zsóry György, Bónis Aladár, dr. Nagy Barna világi részről.

A főt. tavaszi közgyűlés intézkedést érdemlő pontjaira nézve határoztuk: a missziói vallásos iratokra megszavaztunk 25 koronát. A miskolci felsőbb leányiskola céljaira 1500 koronát, mit 5 év alatt fizet ki 300—300 koronás részletekben a traktus. Ezen felül kötelezőleg kimondtuk, hogy szintén e szent célra minden kebelbeli egyház a supplicationalis váltáságoszegnek megfelelő tételt tartozik költségvetésébe felvenni s az egyházlátogatóság kezeihez kifizetni, ami évente 420 korona körül lesz. Ennek a két tételnek a megajánlásánál az volt a legszebb,

hogy az előadói javaslat minden vita nélkül egyhangu lelkesedéssel fogadtatott el.

Kötelezőleg kimondta közgyűlésünk azt az egyhangu határozatot is, hogy tekintve a belhivatalnokok roppant veszteségeit, mit a konventi értékelés folytán szenvednek a 9 filléres gabonában: a rozs járandóságot és a fát, közmunkát vagy természetben, vagy piaci árban kötelesek az egyházak kiszolgáltatni s ennek fedezetére a hol az egyház vagyoni ereje nem bírja, pót-egyházi-adót kell kivetni. Rettenetes nagy az az összeg, mivel a belhivatalnokok meg vannak csonkítva s tovább e vergődést a felettes hatóságnak behunyt szemmel nézni nem szabad! Vajha kívánatos eredmény lenne mindenütt.

Az egyházlátogatói 5 járásba következők mennek: A sajószentpéteri járásba: Botos József, Kun József; a vadnaiba: Kazay Géza, Pataki János; a bánvölgyibe: Barna Gyula, Tussay János; a vámosiba: Elek József, Tóth József; az edelényibe: Szuhay Benedek, Varga Imre.

A számos segítyt kérő ív és kérvény a segítyosztó bizottsághoz tétetett megfelelő intézkedés végett.

Bírósági ügy nem volt.

Délben 40—50-en közös ebédhez ültünk, hogy a testnek is megadjuk a magáét. Majd következett a jegyzőkönyv hitelesítés, azután a szétoszlás. Úgy tapasztaltuk, hogy ma mindenki siet dolga után s így siettünk mi is, s mire a le- és felfelé menő vonatok elindultak Sajószentpéterről: jó formán semmi sem mutatta, hogy ma papi gyűlés volt minálunk!

Szuhay Benedek.

*

Kivonat

a felsőborsodi ref. egyházmegye 1916. szept. 14-én Sajószentpéteren tartott őszi közgyűlésének jegyzőkönyvéből.

24. Olvastatott Szuhay Benedek egyházmegyei főjegyző beadványa, melyben rámutatva azon szomorú körülményre, hogy az egyházmegyénkben szolgáló belhivatalnokok $\frac{3}{4}$ része úgy a termények pénzértékét, mint a fa és munka váltságát a konventi csekély értékelés szerint kapja ma is s e miatt tetemes anyagi kárt szenved; továbbá rámutatva arra, hogy a díjlevelek épségét megvédeni az egyházmegyei közgyűlésnek, mint felettes hatóságnak törvényben biztosított joga, sőt kötelessége, tisztelettel indítványozza, mondja ki közgyűlésünk hogy: „Az egyházak tisztviselőiket díjleveleik alapján vagy természetben, vagy a folyó piaci árak szerint kötelesek fizetni. — Ha azonban valamely egyházban a tisztviselők és a gyülekezet között egyházhatóságilag vagy bíróság megerősített egyezség jött létre a konvent által megállapított egység árak szerint, olyan helyeken az eddigi egyezség, vagy bírói végzés kötelező mindkét félre nézve. Ha a fizetések fedezetére az egyház nem rendelkezik elegendő pénzzel, a III. t.-c. 11—16. §-a alapján az egyházmegye az egyházak adókulcs felemelését elrendeli!”

Közgyűlésünk az indítvány folytán kimondja, hogy a lelkészeket és tanítókat az egyházzal szemben a díjlevél szerinti természetbeni járandóságok és szolgálmányok vagy természetben, vagy a mindenkori folyó megváltási árban illetik meg s azok

az egyház által így szolgáltatandók ki, — kivéve, ha egyházhatósági uton általános kötelező erővel, avagy az illető belhivatalnokok és az illető egyházak között a szerződő feleket kötelező erővel létrejött eltérő rendezés áll fenn. Ha valamelyik egyház fenti célra kellő fedezettel nem rendelkezik: a szükséges fedezetet a III. t.-c. 11—16. §-a alapján kivetendő rendkívüli adóból eszközölje.

Kiadta:

Szentmártoni Dániel
e.-m. aljegyző.

KÖNYVISMERTETÉS.

Énekeskönyv a magyarországi református egyház hiveinek használatára. Az egyetemes konvent által elrendelt második próbakiadás. (Folytatás).

Ha arra a kérdésre akarunk feleletet adni: vajjon az új *Próbaénekeskönyv* kielégítheti-e magyar ref. egyházunk mai izlését és vallási szükségleteit, legelőször is azokat a különbségeket kell meghatározunk, amelyek a gyakorlatban lévő, vagyis a régi és az újított énekeskönyv között mutatkoznak.

A zsoltárok száma ugyanannyi mindkettőben. A zsinat kötötte magát a számhoz (150), mert azt hitték egyesek, hogy a számok megcsökkentése is ártana magának a zsoltároknak rejlő bibliai méltóságnak, kár esnék magában az Igében — miatta.

Ebből az elméletből természetes úton az következnek, hogy a zsoltároknak nemcsak a számösszege hiányosíthatatlan, hanem a 150 zsoltár a maga bibliai teljességében is mozdíthatatlan és másíthatatlan. De zsinatunk féltékenykedő többsége nem így vélekedett, mert maga állítja fel a szabályt a zsoltárok átdolgozására eképen: „Az új énekeskönyvbe mind a 150 zsoltár felveendő; egyes zsoltárok rövidítve az eddig sem használt versek elhagyásával.”

Szenczi Molnár Albert Marot Kelemennel és Béza Tódorral együtt az egész héber zsoltár-irodalom átültetésén fáradozott. Ahol nem bírták a tartalmat megfelelő rövidséggel megvilágosítani, ott körülírásokkal igyekeztek arra, hogy abból semmi el ne csepegjen. Nekik még nem voltak *csillagos versek*, nekik minden versben ott volt a mennyei csillagnak — sokszor éppen a betlehemi csillagnak — egy sugara. Amint ők végezték az átültetést, úgy poétás formában ugyan, — de érvényesülni látszik az a kánonikus tilalom, amely szerint a bibliából sem elvenni, sem ahhoz hozzátenni nem szabad. Ha ellenben kifricskázuk a zsoltárokból azok egy részét, néha nagyobb vagy éppen tulnyomó részét: vajjon a biblia iránti hagyományos tisztelettel dolgozunk-e? Távol legyen!

A *Próbaénekes-könyv* kétségtelenné teszi, hogy készítői, talán elveik megtagadásával — kénytelenek voltak leszállani a fenség Ararátjáról a gyakorlati élet porondjára, a kitaposott országútra. Lecsonkázta egyes zsoltárokat, kihagyván azokból „az eddig sem használt verseket.”

Kik döndöttek e kihagyásra nézve eleitől kezdve? A kántorok, az ő izlésök. Vagyis kiknek a befolyása érvényesült akkor, amikor a zsoltár-versek egy része csillagossá vált? Az egyház hittanos felfogása, a

zsinatok bölcsesége, az írásmagyarázók szörszálhasogatása? Egyik sem! Az élet, a templomi fejlődő izlés s a kedvező véletlenség. — A *kéri domboknak* diktálta s kezdte a tanítója belátni, hogy a zoltárok nem valók egészen a keresztyén nép ajakára. Így mások is, minek folytán most ebből, majd abból kihagyhatóknak, zárjelezhetőknak vélték egyes részeket, a melyek szavaikkal, gondolataikkal, vagy erős nemzeti jellegükkel önkéntelenül is kiválnak a keresztyén gondolkodás köréből s *botránkozást támasztanak inkább, mint Istenben való épülést*. A min — esetleg — meg nem botránkozott a kántorok izlése, azon megbotránkozott a lelkészeké, egyes művelt gyülekezeti tagoké s egyszer csak az intéző körökbe is felhatott az ítélet némely zoltáraink s illetőleg azok egyes versei ellen és a közvélemény erejével követelte a komoly vigyázatot az énekeskönyvünk használatában. Ez a közvélemény hozta létre a csillagos verseket, de amely csillagok kárhoztatássá lettek az ének nem csillagos részei ellen (használható, nem használható!)

Az nem volt baj (szerintem semmiképen sem), hogy a szemek, lelkek az idők lassú folyamán a zoltárok használhatóságára nézve megnyitak, sőt ez volt a helyes fejlődés természetes és kívánatos útja. [Más a gyermek eledele, a felnőtteké is más!] De az baj lehetett volna, ha valaki ráfekszik a csillagos versekkel ékes zoltárok tanulmányozására és keresi ott a csillagok által kitüntetett versek közt a belső összefüggést, a tartalmi, gondolati egységet, a logikai rendet stb., vagyis a belső formát. — Bizony a legtöbbször nem találta volna vagy nem találja meg. Olyan lyukacsossá váltak ezek az egyes részek kiküszöbölése, illetőleg megcsillagosítása miatt, hogy a szerzőjük aligha fogadhatná el a maga szülöttjének; csak emlékeztető vonásokat fedezne fel rajtok a jobbik esetben is.

Ez a baj többszörösen jelentkezik most, amikor a csillagatlan versek többnyire végkép kiküszöbölődnek s a kiabáló hézag kitöltésére a tanulmányozónak sem állanak többé rendelkezésére. Igen, mert a *csillagos verseknek összesímitása, egységbe olvasztása az új Próbaénekes munkásainak sem sikerült*. Nem is nagyon törődtek azzal — legalább a látszat szerint — hogy ezek a meghíányosított zoltárok formát kapjanak s részeik a fő gondolat egységesítő szálai által belső összeköttetést nyerjenek, kívánatos kerek egésszé alakuljanak. Vagy ha tűnődtek is — mert ilyesminek is vannak nyomai — tűnődésük nem járt kellő eredménnyel.

Ott van mindjárt a gyűjtemény legelején a II. zoltár, amelyet, noha ezt a javító munka minden fokozatán kihagyásra sententiázták — itt a szám teljességeért be kellett venni s benn is van mint szomorú roncsa az eredetinek! Szezei M. A. szerint 7 versszak, itt csak kettő. A kihagyott öt versszak nélkül próbálja ezt a zoltárt valaki megérteni és vallásos lelkével élvezni... Az eredetiből kétségtelen, hogy itt az énekszerző egy trónralépő királyt akar boldogító reménységgel megtölteni; egy új királyt, a kit — talán az atyja által letiport nemzetek lázongása zúg körül s ellenséges fegyverek robaja rettent, de a kit az istenuralmi alkotmány természetéből folyólag maga a Jehova vett oltalmába és biztosít a rátamadó ellenségek megfékezéséről, vas pál-

cával való pozdorjává zuzatásukról. — Ugy a mint az eredeti szól, a költemény erőteljes, van színe, íze s költői hatása. — A Próbaénekes-könyv megtartja a költemény első versszakát és hozzá veti rögtön az 5-diket, a csillagosat. Az első versszak érintetlen, ez utóbbi csak annyi változást szenved, hogy a *csókoljatók* szó helyett (a mit a javító izlése túlságnak minősíthetett) *tiszteljétek* szó jut belé; egyébként marad, amint volt. Dehát hol van a két vers között az összefüggés, az összesimulás? Sehol. Az első versszak azzal végződik, hogy a lázongó népek, nemzetek az Isten ellen tesznek erős kötést és az ő *Krisztusára támadnak*; a második (az eredetileg 5-dik vers) pedig így csapódik az elsőhöz:

Szolgáljatok a hatalmas Urnak
Igaz félelemmel, jámbor étellel,
Örvendeztetek ő nagy voltának!
De ezek is legyenek rettegéssel!
Tiszteljétek a nektek küldött fiát,
Hogy erősen meg ne haragudjék!
El ne mulasszátok parancsolatját
Mert szörnyűképen el kell vesznetek.

Eldöntendő az olvasó által, hogy ki itt a hatalmas Ur, akit szolgálni s nagy voltának örven-dezni kell. Eldöntendő, hogy kik azok, akik szolgálatra utasítottak (a lázongó fejedelmek vagy mi, a zoltáréneklő keresztyének?)! Ha ez a döntés szerencsésen sikerült: ki kell találni, hogy kik lehetnek a „De ezek is“, akik rettegni tartoznak s ki a *tisztelni* való *fiú*, aki ha megfelelő tiszteletben nem részesül, kész haragra fortynni s ha parancsolatát nem teljesítik (kik?) elveszti és pedig *szörnyűképen* veszíti el az engedetlenkedőket... A *mi Krisztusunk volna ez?* Oh, talán ne vétkezzünk!! Ha azt akarjuk, hogy énekeink életnek kenyerévé és vizévé s örök életre való táplálékká váljanak — ilyen éneket nem tarthatunk meg az énekes könyvünkben, ilyen javítással semmi esetre sem.

A lövészárkok költészete csak úgy ragyog ebben a viharos időben a maga meglepő formai szépségeivel, népies zamatával, esengő rímeivel. Am figyelje meg az olvasó a fennebbi versszak minden formai tulajdonságát és lássa, hogy mi van abban, ami azt tetszetőssé, de csak tűrhetővé is minősítheti?! Se tartalom, se forma, ami a lelkemig érne: — miért olvassam s hogyan énekeljem tehát?! Szezei M. A-nak nem rójuk fel, hogy nem tudott a „fiat“ szóra jobb rimet kiszorítani, mint a „parancsolatját“ s a „haragudjék“ szóra jobbat, mint „vesznetek“-et; de ma már az új átdolgozók azzal a bátorsággal, amit itt-ott érvényesítenek, bizonyos idült formai betegségekből is kigyógyíthatták volna használatra kiszemelt énekeinket. Ki fog az ilyen sánta béna énekek olvasására vállalkozni, ezekhez szomjuhozó szarvasként visszakiváncskozni?! A gyermeket unszolhatja-e a tanító, hogy ezeket beemlézze és bennök gyönyörűségét találja? Olvasó-könyveinkbe vehetünk-e be ilyen torzón-borzó specialitásokat?

Vagy nézzük a XIV. és LIII. zoltárokat! A bibliai vagy zoltáros ember tudhatja, hogy ez a két zoltár pár szónyi eltéréssel ugyanaz. Zoltáraink eddigi reformatorai ezeket bú nélkül kihagyták, mert tehették s mert ezek arravalóknak igazolódtak. A 2-dik Próbaénekeskönyv művelői nem hagyhatták ki. Hát mit tettek velők? A XIV-iket megrövidítették egy versszakkal s meghagytak benne 5 csillagatlan

versszakot; az LIII-at pedig összegyúrták egyetlen versszakká az eredeti 6 versszakból úgy, hogy Szenczi M. A. ugyanám tiltakozhatnék az ellen, hogy az ő lelkének s kezének ehhez valami köze lett volna.

A XIV. zsoltár vaskos pessimismus szüleménye, párja az LIII-dik. *Nincs senki az egész földön, aki jót tégyen; a jó útról eltértek mindenen; mindnyájan fertelmes bűnben hevernek; aki az Istent tisztelné híven, csak egy sincsen. A hamisak népemet* (ki mondhatja ezt a mi templomainkban?! *) mint a kenyért megeszik... A Sionról majdan eljövend, ki a szent Izraelt megszábadítja, fogságból ő népét kihozza... akkor örvendez ő neki az Izrael teljes szívével.* — Hogyan illik ez az én lelkütemhez, Istenről alkotott fogalmamhoz? Az egyetemes bűnösség és a kegyelem Pál apostoli tanával összeegyezteti a tudós keresztyén, de a templomunkban van-e szükség mindnyájunk *fertelmes bűnben heveréséről* zengedezni, magunkat a bűnösség, az istenellenesség pocsolójába végképen bemártani?! Aztán érti-e a keresztyénség többsége, hogy miképpen kell nekik a *Siont, a fogságot, az Izraelt* értelmeznie, hogy ezzel a zsoltárral valami közössége támadjon?! Mert ha az átvitelt nem képes elvégezni, akkor ez ellen a zsoltár ellen tiltakoznia kell, mert nincs Sionunk, nincs babiloni fogságunk s nem vagyunk Izrael, a kik a fogságból való szabadulásnak teljes szívvel örvendezhetnének...

De lássuk, hogy mi lett az LIII. zsoltárból? — Az a maga egészében így hangzik az új formájában:

„A hamis, ki gonoszságokban él,
Ki tábort kezd járni az Isten ellen,
Retteg ott is, ahol nincsen félelem,
Szétszórja az Ur őtet, mint a szél
Épen azért fél.”

A XIV. olyan bolondokat és gonoszokat említ, akik megrögzött bűnösök, akik nem is tudnak már jót cselekedni; itt olyan hamisról zeng az átdolgozó, aki *most kezd tábort járni* az Isten ellen. Amott a bűnös csak akkor rémül meg, amikor azt veszi észébe, hogy az Isten az ő híveit megtartja kegyesen; itt a hamis ott is retteg, ahol nincs félelem. Amott fenn van tartva a menekülés lehetősége a megtérők számára, itt csak szétszórás a hamis ember osztályrésze és a félelem. Ennyire kivetkőztetni az LIII. zsoltárt s mégis LIII. gyanánt szerepeltetni, hogyan egyenlítsük ezt össze azzal a mérsékléssel, amelyet az átdolgozók hangsúlyoznak és biztatólag magukra vállaltak?!

Mit tartunk nagyobb erőszakotételnek: egyes, nem a mi számunkra írott, más gondolkörben fogalmazott zsoltárok teljes kihagyását, vagy azoknak ilyen agyondolgozását, holtelevenné gyömöszölését?!

(Folyt. köv.)

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

Dr. Kovács Gábor nyugalmazott miskolci ref. főgimnáziumi tanár, tiszáninneni egyházkerületünk példás hűségű és nagy tisztességű pénztárnoka, korábban világi al- és főjegyzője — amint lapunk zár-
takor megdöbbenéssel értesülünk — életének 62-ik

évében szívszélhűdésben szept. 28-án váratlanul elhunyt. — Egész egyházkerületünk fájdalmas tisztességadással gyülekezhetik ravatala és koporsója mellé, mert páratlan szorgalma, magas kötelességtudása épúgy mint követelés nélküli nemes szerénysége és sáfári nagy becsületessége révén annyi jóval volt egyházkerületünk iránt s acélos jellemével annyi biztosságot képviselt legutóbbi munkakörében, hogy lehetetlen tőle a legőszintébb fájdalom és a leghálásabb elismerés nélkül megválnunk. Egymaga birta sokáig azt a sok és felelősségteljes munkát, a mit egyházkerületi pénztárnokságnak nevezünk s birta, emelte annyi lelkiismeretességgel, amennyivel csak férfi bírhatja és emelheti, aki jól tudja azt, hogy van jutalom a földi, látható jutalmak felett, ami megédesíti, megkönnyíti fáradozásainkat és szent érzésekkel tölti el lelkünket és szívünket. — *Dr. Kovács Gábor* — a mint mi ismertük őt — nyereség volt mindenütt, ahol munkát vállalt; nyereség a gimn. tanári pályán, a gimn. igazgatói széken, mert eszmények sugározták be élete útját s tudta, hogy miért harcol a diadalomig. Már sárospataki theologusdiák korában mintája volt a legjobbaknak a kötelesség buzgó teljesítésében, a feddhetetlenségben s oly bizonyosságait szolgáltatva öntudatos előretörésének, hogy szinte bizonyosságban lehettek jó ismerősei jövődjének szerencsés alakulása felől. És az élet — amint mi tudjuk — meg is jutalmazta. Boldog család fejévé méltatta a Gondviselés áldó kegyelme. Volt, a min és a miken a lelke megpihenhetett, amikre gyönyörűséggel gondolhatt. Érezhette édes övéinek s a körül álló jóknak szeretetét, tiszteletét, amely csak nőtt iránta a haladó idővel. Legutóbb az egyházfenntartási alap tervezetével is méltó figyelmet keltett egyéniségének magasabb értéke iránt, mint olyan, akinek lelkében ott élt a tiszáninneni egyházkerület szebb jövődjének képe. „Bizony ez az ember igaz vala!” Fáj, hogy nem a mienk többé, de áldjuk a Gondviselést, hogy a mienk volt s hogy nemes munkát végzett intézményeink írpclása és virágoztatása körül. Mig méltó koszorút fűzhetünk sírodra, fogadd nemes lélek ezt a szerény babérlevelet s nyugodjál békén szeretetteidnek s mindnyájunknak áldó emlékezete alatt!

— Az új negyedév küszöbén a hátralékos és folyó előfizetési díjak szíves beküldését kéri a kiadóhivatal.

— **Értesítés.** A főgimnáziumban október 1—4-én tartatnak meg a beiratkozások; az iskolai év ünnepélyes megnyitása október hó 5-én lesz és a tanítások 6-án kezdődnek. A javító-, pótló- és magánvizsgák 2-án és 3-án lesznek. 3-án tartatnak meg a szóbeli pót- és magánvizsgákat.

— **Hat sárospataki hittanhallgató,** mint lapunk 36-ik számában jeleztük, csakugyan jelentkezett fegyveres hadi szolgálatra, ohajtotta a szép Erdélyországot a rabló oláhok ellen megvédelmezni. Ajánlkozásuk nem járt sikerrel, sem a miskolci, sem a kassai honvédfalozegred parancsnoksága nem fogadta el jelentkezésüket (a bürokratikus ész nem tudott reá §-t találni) s így kénytelenek voltak re imperfecta visszatérni. Miután fegyveresen nem lehet, majd — ha az Isten őket megsegíti — mint Simándi Pálok fogják hazájokat szolgálni.

— **Hősök halála.** *Széky Zoltán* theologus, kadett-jelölt a Zviniace melletti harcokban shrapnell-golyó-

tól fején találva, aug. 6-án 19 éves korában hősi halált halt. A Wesselényi-kollégiumnak volt egyik legkedvesebb, nagy jövőt ígérő és kiváló növendéke. Tavaly tett jeles eredménnyel érettségi vizsgálatot s másnap besorozták katonának. Ugyancsak hazájokért áldozták életüket *Tolnai Kun Zsigmond*, *Kocsis Lajos* és *Kupán Mihály*, a kolozsvári theol. fakultás növendékei, *Horváth József* és *Járdánházy Béla*, a pápai theol. akadémia növendékei. A pályájok kezdetén letört értékes életeket mély fájdalommal gyászoljuk.

— **A budapesti ref. egyházközségben** az elmúlt iskolat évben a *vallásoktatás* a következőleg folyt: 9 állandósított, 6 segédlelkész, 46 óraadó (ezek között 15 theologus), 3 intézetek által alkalmazott, összesen 64 katecheta tanított. 107 elemi iskolában 92 központban, 44 polgáriskolában 30 központban, 38 középiskolában 33 központban folyt a tanítás. Az órák száma volt 583; az előírányzott költség: 76,638.93 K. A tanulók száma: elemi 2940 fiú, 2719 leány összesen 5174; polgári 808 fiú, 998 leány, összesen 1806 tanuló; a középiskolákban 766 fiú, 351 leány, összesen 1117 tanuló. Vallásoktatásban részesült tehát 4514 fiú, 4068 leány, összesen 8582 tanuló, 739 el több, mint az előző tanévben.

— **Zemplén-vármegye** törvényhatósági bizottsága szept. 26-án tartott közgyűlésében tárgyalta a sárospataki főiskola akadémiajának fakultási joggal való felruházása tárgyában, továbbá a főgimnáziumi tanulók számára emelendő internátus anyagi támogatása tárgyában benyújtott kérelmet. A közgyűlés mindakét kérelmet meleg jóakarattal fogadta, magáévá tette, az előbbi kérelmet pártolás végett a szomszédos törvényhatóságokhoz is átteszi, az utóbbi kérelem: az internátus fölépítéséhez szükséges anyagi támogatás iránt teljes készségét fejezte ki s az ügyet részletes megvitatás és a sárospataki főiskola intézőségével leendő tárgyalás céljából a főispán és az alispán elnöklete alatt egy tiztagú bizottságnak adta ki, javaslatát a legközelebb tartandó közgyűlésre bevárván.

— **Lelkészi vizsgálatok Sárospatakon.** Szeptember 18—20. napjain folytak le dr. Tüdös István és Dókus Ernő főgondnok elnöklete alatt Sárospatakon a lelkészképesítő vizsgálatok. Első vizsgálatra állott 10 végzett hittanhallgató és 2 javító; ez utóbbiak sikerrel javítottak, az előbbieket közül hárman (Boldizsár Bertalan, Illyés János és Stunda István szénior) jeles, hárman jó, hárman egyszerű eredménnyel képesítették, egy javító vizsgálatra utasított. Második lelkészképesítő vizsgálatra 15 s. lelkész jelentkezett; közülök kettő (Gál István és Körössy István) jeles, 6 jó, 5 egyszerű eredménnyel vizsgázott, kettő javító vizsgálatra utasított.

— **A pesti ref. egyházmegye** szept. 7-én tartott őszi közgyűlésének tárgyalásaiból kiemeljük a következőket: Az egyházmegye területén 1915-ben született 2149 fiú és 1853 nő: összesen 4002 gyermek, 3491-gyel kevesebb, mint az előző évben; meghalt 2814 egyén, 357-tel több, mint 1914-ben; az esketések száma 1042, ez is 480-nal kevesebb. A missziói jelentés szerint a hévízgyörki lelkésznek az aszódai ág. ev. leányiskola vezetői nem engedték meg, hogy az intézetben levő ref. növendékek számára hittanórákat tartson. Az ág. ev. egyházhoz való viszonyunkra az egyh. megye álláspontja az, hogy ott, ahol az ág. ev. híveket nem köti egyházunkhoz

valami szerződés vagy egyezség, a szertartásokban, a temető használatában vagy az iskolázásnál a ref. egyházhoz nem tartozókkal egy tekintet alá esessenek; a szórványokban élő ref. hívek pedig, ha lehet, fiók- vagy leányegyházakban szervezendők. Ugyancsak kimondotta az egyh. megye, hogy az elemi iskoláinkba járó másvallású növendékek szülői, családonkint az iskola fentartási költségeihez, 10 K-val járúlnak, mert ennyi felel meg annak az aránynak, ami van a ref. hívek állami adója és az iskola fentartási költségei között.

— **Az abauji ref. egyházmegye lelkészegyesülete** folyó évi közgyűlését augusztus hó 30-án Kassán a ref. templomban tartotta meg Oláh Péter, magyarbódi ref. lelkész elnöklete alatt. Az újabb próbaénekeskönyv 99-ik dicséretének eléneklése után, melyhez a művészies orgonakiséretet ez alkalommal is Simon József szeszai lelkésztársunk szolgáltatta, elnökünk imádkozott mély bensőséggel és tartotta meg a nagy időkhöz méltó megnyitóját, amely egész terjedelmében becses lapunkban közölni rendeltetett. Most, amidőn kisebb és nagyobb egyházi köröket a reformáció negyszázados évfordulója egyaránt érdekli, igazán alkalomszerűen következett a nagy történelmi tudással bíró Révész Kálmán kassai esperes-lelkészünk szabad előadása egykorú tudósítások alapján arról, hogy 1817-ben az egyes egyházkerületek, mikor és milyen módon ünnepelték meg a háromszázados évfordulót. Az aktualitással bíró történelmi előadást élvezettel hallgattuk és hálás köszönettel fogadtuk. Harmadik pont gyanánt Görgey János zsujtai lelkész felolvasása következett, mely végeredményében a vallásoktatást mindenütt a lelkipásztorok kezébe ajánlja letenni. A Lelkészegyesületben való közlésre kértük fel a felolvasót, anélkül, hogy javaslata mellett vagy ellen állást foglaltunk volna. Most Pap József tomori lelkész olvasta fel rövid epigrammját „az irgalmas samaritanusról”, mely műve műbecs és aktualitás szempontjából méltán sorakozik legsikerültebb alkotásai közé. Felméri Albert, aszalói lelkész megfigyeléseket közöl a falusi gyülekezetekről a háborúval kapcsolatban. Hibája a különben tartalmas és mélyre látni igyekező felolvasásának, hogy a nép lelkében csak a rossz tulajdonságokat u. m. a bűnös önzés, irigység, lopás, a fényűzés iránti hajlandóságot látta meg anélkül, hogy a bizonyára jelentkező jótulajdonságokat is oda helyezte volna a mérleg másik karjára. Az értekezleti jegyző referálása alapján tudomást vett a gyűlés a békekötés alkalmára írott egyházi-beszédek számáról s felkérte elnökünk, hogy a bírálati előterjesztésről a jövő gyűlésre gondoskodjék. Több felszólalást eredményezett az a minden egyházi tisztviselőt egyaránt érdeklő fontos ügy, melyszerint a jövedelmüket képező terménybeli járandóságok ne a konventi alacsony áron váltassanak meg, hanem vagy természetben, vagy a most folyó piaci áron. Ily irányú felterjesztés általunk is tételt felettes hatóságainkhoz. A szikszói fiók-kör indítványa alapján indítvány ment az egyházmegyei közgyűlésre, hogy a sublegatusi intézmény mint már teljesen korszerűtlen, szüntessék meg. Nagyobb sőt a tekintélyesebb tagok részéről szenvedélyes vitát provokált a szikszói fiókkör amaz indítványa, hogy mivel az „ORLE“-t törekvéseiben és annak nemes eredményeiben igazolta az idő, testületileg

lépjen be egyesületünk is annak tagjai közé. A békesség szelleme által vezéreltetve napirendre kellett térni, a gyanítható többség dacára is, az Abaujban egyesek előtt még mindig ellenszenves tárgy felett. Pályatételül ünnepi beszéd kívántatik szabad teksztussal a reformáció négyszázados évfordulójára. A késő esti órákban zárta be elnökünk a mindvégig érdekes, tartalmas, néha forrpontra hevülő gyűlést, melynek tagjai az elnök éltetésével oszlottak szélyel. — 7.

— **Új koronaőr.** Az országgyűlés két háza szeptember 29-én tartott együttes ülésében választotta meg az új protestáns koronaőrt. Megválasztatott az ág. ev. gróf *Ambrózy Gyula*.

— **A Radácsi György-alapítványra** *Lukács Géza* Gömör-vármegye alispánja, em. gondnok 20 koronát küldött. Az eddig begyűlt adományok összege 640 korona.

— **A főiskolai nyomda** sürgős iskolai munkával elfoglalva, a múlt héten ismét akadályozva volt lapunk előállításában; ezért ismét kettős számot kell nyújtanunk.

— **Az erdélyi menekültek** segélyezésére hatóságok és társadalom egyaránt megteszik a tőlük telhetőt. A konventi iroda az erdélyi egyházkerülethez tartozó nyug. lelkészek és lelkészözvegyek III. évnegyedi nyugdíját, illetőleg évjáradékát, az erdélyi igazgató-tanács a lelkészi kongruát és korpótlékot, valamint a tanároknak az áll. fizetés-kiegészítést már folyósította; Boér Elek, az erdélyi egyházkerület főgondnoka, az erdélyi ref. lelkészi, tanári és tanítói családok segélyezésére *Az Est* szerkesztőségében begyűlt nemzeti adományból 15000 K-t kapott; Jankovich Béla vallás- és közoktatásügyi miniszter a főrendiház szept. 22-én tartott ülésén, gr. Majláth Gusztáv gyulafehérvári kath. püspök interpellációjára felelve, kijelentette, hogy a lelkészek természetbeli illetményeire vonatkozólag, segítség címén, hajlandó a jövő félévben esedékes járandóságok bizonyos hányadát kiutalni, a tanítókat pedig alkalmazni fogja. A kolozsvári *Reformatus Szemle*, amely szept. 15-iki számában megrázó képet rajzol az erdélyi magyarság meneküléséről, felszólítja a menekült lelkészeket, hogy mihelyt némi megállapodásra jutottak, siessenek az egyházker. igazgatótanácshoz jelentést tenni egyházközségük, népük, hivataluk és személyük mindennemű viszonyairól, amelyek elhelyezkedésükkel, hűeik gondozásával, gyermekeik iskoláztatásával, istenítiszteletek tartásával stb. összefüggenek. A lap elvárja a menekült lelkészekről, hogy gyülekezetük körében, annak letelepítési helyén maradnak s ott a pastoriatio kötelességét, a hívek összetartását teljesítik, a gyermekek iskoláztatásáról gondoskodnak, a serdülő ifjúságot kézen tartják. A kitelepített kollégiumok mikénti működésére nézve még nincsenek végleges megállapodások; a sepsiszentgyörgyi kollégium már tárgyalást kezdett Békés városával, illetőleg a békési lelkészi hivattal, hogy a Békés-vármegyébe telepített háromszékiek számára ott nyissa meg gimnáziumát. A R. Sz. szerint sok gyülekezetnek, a menekülésre szánt idő rövidsége miatt, minden értéke ott maradt. Ki fogja ezeket valaha kárpótolni?

— **Románia hadüzenetéről** és az erdélyi szászok-ról az *Evangelische Freiheit* szeptemberi füzetében *Baumgarten Ottó* kieli egyetemi theol. tanár a következőket írja: „A román hadüzenet, amelyre mi, nem csupán a birodalom vezetősége, hanem minden mélyebben szemlélő a nép körében, föl voltunk készülve, most minden gondolatunkat lefoglalja. Mióta 1913 tavaszán rövid látogatásra Bukarestben jártam és a német evang. lelkészekkel, a német követtel és konzullal, a nagy német iskola tanítóival és végre Carmen Sylvával, a legemberibb királynéval való beszélgetésekben a román életről szerzett benyomásaimat mélyebbé és tisztábbá tettem, soha nem számítottam többé Romániának Németország iránt való sympathiáira. E félig keleti, félig francia népnek az ő, a nyugateurópai máz által csak kevésbé legyőzött természetes nyersségével a német jellem uralkodó vonása: a szigorú kötelességteljesítés és a természetet fegyelmező idealismus csak terhére lehetett. Ezért hadseregének az ő nagy királyától célba vett német nevelése is soha igazi német disciplinára és organisációra nem vezethetett. Elfeledhetetlen marad előttem a királyné panasza, akinek nyelvét a hazájából jövő üdvözlés megoldotta, ez országban teljes idegenül-maradásukról, amelynek a király és ő maga egész erejét és szerezetét ajándékozta. Az okos uralkodó, aki a tőle teremtetett állam egész külső és művelődési politikáját maga tartotta erős kezében, akkoriban, amidőn a Balkán-háború tetőpontján állott, az ő német és osztrák-barát politikájával szinte elszigetelve érezte magát; mint a királyné mondotta nekem, csak egy miniszter támogatta őt ebben. Hogy a jelentőség és akaratérő tekintetében nála sokszorosan hátrább álló unokaöccse a néposztónök ellen való eme küzdelemre, amelyet Magyarországnak a magyarországi oláhok ellen éveken át folytatott nemzetiségi politikája hatalmasan ingerelt, a Take Jonescu és Filipescu-féle nemzetiségi izgatók pedig a forrpontra hevítettek, valamint természetesen az entente behálózásai ellen is húzamosabban nem fog elegendő erővel rendelkezni, azt előre is látni lehetett. És mi mindent ajánlhattak neki az ellenséges hatalmak! Mióta Bukovina az oroszok túlnyomó erővel történő előnyomulásának áldozatául esett, a román hadüzenet az aratás befejeztével batározottan lehetett várni. — — — A legmélyebb részvételt tölt el Brassó sorsa, amelyet seregeink az előnyomuló románok előtt kiűritettek. Most is oly élénken áll előttem Honterus városa, amely belső részében tiszta német, modern gyárvárosában oláh, külvárosában magyar (magyarisch), kultúrátlan tömegében keleti, amint a magas Kárpátok emelkednek körülötte, míg előhegyeiről a Thuringiára emlékeztető középhegységeket szemlélhetjük. A kedves vitéz papok és tanítók, akik ott sok lemondással a német-protestáns műveltség fenntartásának szolgálatában állanak, akik az ő egyszerű, de minden egyszerűségök mellett nem dísztelen családi életüket a világtól távoleső zugban élik le, most nehéz sorsnak néznek elébe. Az erdélyi oláhok hűséget esküdtek ugyan a királynak és az országnak (Reich), de hogyan fognak az ellenséges románok náluk lakozni? Remélhetőleg német testvéreink önmagukat s régi történeti kincseiket idejében biztonságba helyezték; s remélhetőleg Rozsnyó (Rosenau), Prázsmár (Tartlau) és

Szászhermány (Honigberg) csodaszép várépítményeit, amelyekben a nemzeti és egyházi kultúra páratlan kapcsolata a legszebb virágokat hajtotta, az ellenséges hordák nem fogják lerombolni. Igazán a szívünkbe nyilallik, hogy ezt a gazdag, termékeny Barcaságot kénytelenek voltunk kiüríteni! És hogy éppen Erdélynek, amelynek fiai, mint Teutsch püspök legutolsó szép jelentésében írja, az oroszok ellen kiváló vitézséggel harcoltak, kell a legelkeseredettebb harc színhelyének lennie! De ők állandóan lelkükben fogják őrizni, mennyire aggódunk és szorongunk mi, evang. németek, az ő jelenjökért és jövőjükért. — E pillanatban halljuk, hogy a Barcaságon kívül Erdély szomszédos északkeleti részeit, sőt Nagyszebenet is kiürítették. Hogy a szörnyű nagy félköralakú védelmi vonalat megrövidítsék, szövetséges társaink a különösen szívünkhez nőtt Szászföld nagyrészét feláldozták. Követjük lélekben menekülő barátainkat, élükön vitéz püspökkel és teljes bizalommal vagyunk az iránt, hogy nem hiába hozták rettenetes áldozataikat. Föltehetjük, hogy az oláhok, miután ezt a 2¹/₂-ad részben oláhhul beszélő földet meg akarják maguknak nyerni, a sajátos régi kulturát kimélni fogják. De a legjobb esetben is mily rettenetesek maradnak a magas kultúrájú föld károsodásai! — Baumgarten O. cikkében, — figyelmen kívül hagyva azt, hogy őt Erdély sorsa csak a szászok miatt érdekli, ellenben a vitéz székelyekre, akik Erdély szabadságát az elmúlt századokban annyiszor megvédelmezték s akik nélkül kérdés, vajjon virulna-e most annyira a szászok magas kultúrája, egy szava sincs, — feltűnő az a kedvezőtlen megítélés, amelyben az erdélyi oláhokkal szemben követett magyar nemzetiségi politikát részesíti. Hát azt hiszi a t. tanár úr, hogy szelidebb, az oláhoknak nagyobb cselekvési szabadságát biztosító nemzetiségi politika lecsilapította volna Romániában a kedélyeket, lefegyverezte volna a nagyzási hóbortot és ragadozó ösztönt s irántunk kedvező érzületet és politikát tetemtett volna? Hiszen a többi, általa idézett tényezők akkor is ott szerepeltek volna s ezáltal az összes románok egyesítésének jelszava aligha lett volna gyöngébbé. 1913-ban talán Bulgáriának az ő oláhjaival szemben követett hasonló politikája indította Romániát a Dobruđa elfoglalására? Ausztria olyan politikát követett nemzetiségeivel szemben, aminőt B. kíván s látjuk, mi az eredménye. Ha nálunk másként állnak a viszonyok, másként viselkednek a nemzetiségek, ebben talán a mi másféle nemzetiségi politikánknak is része van. Egyébiránt nem tudjuk, vajjon Poroszország nemzetiségei nagyobb politikai és kulturális szabadságot élveznek-e, mint a mi oláhjaink s vajjon a mi nemzetiségeink szívesen ohajtának-e az ő állítólagos leigázásukat a poseni lengyelek szabadságával felcserélni! Az bizonyos, hogy a centrifugális törekvéseknek tért engedő nemzetiségi politika Magyarország gyöngülését jelenti, Magyarország minden gyöngülése viszont Németországnak is gyöngülése. Mindezeket lapunk fel. szerkesztője megírta a kiel tanár úrnak.

— A svájci Lueernben az internált német és francia üdülő katonák, ha az utcán találkoznak, katonásan köszöntik egymást; néha, ritkán egy-két szót is váltanak egymással. Friedentalban, egy francia

katoná temetésekor, a német katonák koszorút akartak az elhunyt hős koporsójára helyezni, de miután ez ellenzéssel találkozott, lemondtak róla, hanem másnap megjelentek a székesegyházban az engesztelő misén. Mindeddig május óta, semmi összeütközés nem fordult elő közöttük; sokan naponként érintkeznek a kórházban egymással s így egészen megszokják egymás látását.

— A Pesti Hírlap kiadói a jövő 1917. évre is ajándékot adnak a lap előfizetőinek, még pedig a Pesti Hírlap Naptárát, az eddiginél is díszesebb külsővel és gazdagabb tartalommal. Ez a szép almanach az idén is karácsonyra jelenik meg és díjtalanul megkapja minden előfizető, aki legalább negyedévre járátja a Pesti Hírlapot, vagy az oly új előfizető is, aki negyedévi előfizetési díjat egyszerre küld be. Azt már mondanunk sem kell, hogy a Pesti Hírlap a háborús viszonyok dacára a leggazdagabb tartalmú és legnagyobb terjedelemben megjelenő ujság maradt napilapjaink között A háborús események bő kommentárjait napról-napra pontos térképekkel kíséri, ami még emelte közkedveltségét. A Pesti Hírlap előfizetési ára: egy óra 2 K 80 f., október-decemberi negyedévre 8 korona. A Pesti Hírlap és Az Érdekes Ujság negyedévre 13 korona. A Pesti Hírlap és Képes Ujság negyedévre 11 kor. Az előfizetési összegeket legcélszerűbb postautalványon küldeni meg a Pesti Hírlap kiadóhivatalának: Budapest, Vilmos császár-út 78.

Az 1916
—917-ik
tanévre
szóló

iskolakönyv és tanszerjegyzék

megjelent.

Kívánatra ingyen és
bérmentve küldi meg

Hegedűs és Sándor

a tiszántuli ref. egyh.-ker. főbizomá-
nyosa, prot. iskolai könyvkereskedése

Debreczenben.

SÁROSPATAKI REFORMÁTUS LAPOK

A TISZÁNINNENI REF. EGYHÁZKERÜLET ÉS A SÁROSPATAKI FŐISKOLA KÖZLÖNYE.
MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

ELŐFIZETÉSI DIJ		Főszerkesztő	Felolós szerkesztő és kiadó	HIRDETÉSEK DIJA:	
Egész évre	12 Kor.	RADÁCSI GYÖRGY	DR. RÁCZ LAJOS	Egész oldal	32 Kor.
Félévre	6	Főmunkatársak:		Fél	16
		HARSÁNYI ISTVÁN	DR. BUZA LÁSZLÓ	Negyed	8
				Nyolcad	4

TARTALOM: A sárospataki főiskola az új iskolai év kezdetén: I. Imádság *Novák Lajostól*. II. Évmegnyitó beszéd *Rohoska Józseftől*. — A gömöri egyházmegye őszi közgyűlése: I. Imádság *Czinke Istvántól*. II. A közgyűlés lefolyása. *R. L.-től*. — *Iffy Keresztély Sándor*: A felsőszabolcsi egyházmegye közgyűlése. — *E-r.*: A felsőzempléni egyházmegye őszi közgyűlése. — *k. e.*: Az ungi egyházmegye őszi közgyűlése. — Vegyes közlemények. — Pályázat. — Hirdetések.

A sárospataki ref. főiskola az új iskolai év kezdetén.

I.

Imádság az iskolai év kezdetén 1916-ban.

Gondviselő Felség! Mi Urunk, Istenünk! Ismét mosolyg ránk a reggel, ismét mosolyog ránk kegyelmed sugára. Mi pedig, mint gyermekeid, ismét itt éledünk, áhitatra, imádatra buzdulunk e kettős fény enyhe melegében. Itt állunk e szent csarnokban, hol annyi tudós és tudásra vágyó fej hajlott meg már Te előtted, annyi nemesbúlni kívánó szív, lélek lelkendezett előbbvivő kegyelmedért s hálálkodva hálálkodott a megnyert segedelemért.

Mi is hálán kezdjük reggeli és évkezdeti ömledésünket, óh édes Istenünk. Hálával és dicséretmondással hirdetjük gondviselő kegyelmedet, védő szerelmedet.

Oh, mert velünk voltál, védtél, tanácsoltál, vezéreltél nemcsak az elmúlt századok változatos eseményei közt, hanem velünk voltál ebben a végítélettel vetekvő világfelfordulásban is, amelyet irigy vagy felfúvalkodott nemzetek sátni erői, eszeveszett hatalmasok istentelen szándékai zúdítottak a békés versenyben izzadó országokra és népekre, köztük a mi édes hazánkra és árva nemzetünkre. És bár körülünk is egyre zúg, tombol, sőt növekvőben e fergeteg; bár nemcsak ing, hanem már meg is indult a föld lábaink alatt; bár nemzetünk százezrei, sok tanintézetünk növendékei csak mint menekültek lelnek honra e hazában: mi még állunk és állnak e szent falak és kapuin belül nagyok és kicsinyek békés otthonra találnak. Oh, mi Urunk, mi Istenünk, áldassék ezért nagy neved!

De áldassék azért is, hogy melletted, óh Főgondviselő, földi gondviselőink is őrt állanak intézetünk sorsa felett s ideseregelve, munkálni, áldozni készek ennek fennmaradásáért, biztosítottabb jövődjéért. Mi Urunk, Istenünk! A te értelmű világoljon b előttük és a te bölcsességed vezérelje tanácskozásukat. Tedd áldottá, emlékezetessé itt időzésüket, — és működésüket küszöbévé virulatosb jövődnékné!

Aztán nyugodjék féltő, óvó szerelmed őszintézetünkön ez évben is, hogy így mégha zúg és roskadozik is körötte e világ, mint orkánban a rengeteg: maradjon az veszteg, simúljon meg békén védelmed palástja alatt, mint szerény, kis virág, mint madárkafészek ősfák tövében vagy koronái alatt! Oh, mi Urunk, mi Istenünk! Még így is nehéz lesz ez esztendő gondjainak hordozása, mert folytatnunk kell a belső erőfeszítést, azt az istenfiak számára való nagy munkát, hogy míg szívünket félelem, aggodás és vesztés keselyűi tépik: lelkünk még is nyugodt, elménk mégis homálytalan, szemeink mégis derűsek és ajkaink mégis édesszavúak legyenek. Oh, mi Urunk, né valljunk mi szégyent ama madár mellett, mely fiait keble vérével itatja!...

Oh adj azért, mi Istenünk, mindnyájunknak rendületlen hitet, bizó reménységet, akár mint kormányosok, akár mint kormányzottak, akár mint mesterek, akár mint tanítványok lelki egyensúllyal folytathassuk szent munkánkat, nagy neved dicsőségére, országod terjesztésére, hazánk, egyházunk, nemzetünk erősítésére!

S végül, óh mi erős Urunk, Te a föld hatalmasainál végtelenül hatalmasb Ur, „jelentd ki már hatalmadat, mint e világnak bírja“ s amit kevély uralkodók, dölyfös, makacs nagyok megtenni nem mernek: tedd meg Te és szólj békességet a vérözönben fuldokló világnak! Hadd harsogják túl már a halált osztó szörnyetegek, dörgéseit a békesség ünnepe hirdető harsonái! Ösmerjenek egymásra a néptestvérek, nyújtsanak egymásnak jobbot és öleljék meg egymást a békesség templomában. Amen.

Novák Lajos.

II.

Közigazgatói évmegnyitó beszéd.

Tisztelt ünnepi Közönség!

Véres harcok fegyverzajában nyílnak meg ismét a tudomány csarnokai. A világot lángbaborító tűz még mindig nem lohad, sőt, mintha ép' most állana tetőfokán a nagy krízis...

Mi is együtt vagyunk ismét ez ősi falak között s hálát adunk az isteni gondviselésnek, hogy e válságos időkben is tovább dolgozhatunk s a keleti ha-

tárokhoz ily közel is, zavartalanul folytathatjuk azt a munkát, melyet a pihenésre rendelt nyári szünettel egy időre megszakítottunk.

Itt állunk most az új iskolai év küszöbén azzal az erős elhatározással, hogy, ha sorsunk úgy parancsolja: a harmadik háborús esztendővel is esüggedenlül, bátran szembe tekintünk; de egyúttal azzal az erős reménységgel, hogy ez az év meghozza végre a mindnyájunk által hön óhajtott békét és mi egész lelkünkkel átadhatjuk magunkat azoknak a kötelességeknek, melyek a nagy megpróbáltatások után várnak a magyarságra.

Mert arra mindnyájunknak készen kell lennünk, hogy a világháború lezajlása után a politikai és közgazdasági feladatokon kívül a kulturális és szociális kérdéseknek egész tömege kerül megoldásra. Egy nagyszabású nemzeti munka fog megindulni, amelyben, mint egy folytatódó küzdelemben, a magyarságnak minden erejét; minden erkölcsi és szellemi képességét össze kell szednie, hogy tudatosan és biztos kézzel végezhesse az új Magyarország kiépítésének hatalmas munkáját.

Hogy mik lesznek azok a kulturális és szociális feladatok, amiket a békés napok beköszöntével teljesíteniünk kell, azt konkrétan felsorolni ma itt még alig lehetséges. Egy határozott irányt azonban a háború eddigi megélése is kijelölt már számunkra és én azt hiszem, hogy attól az iránytól sem politikai és közgazdasági, sem kulturális és szociális tekintetben eltérni nem fogunk.

A háború sikeres bevezésében, abban a mindig szemünk előtt tartott „végső győzelemben“ egy pillanatig sem szabad kételkednünk. De bárminő legyen is ennek a világfelfordulásnak kimenetele: egy dolog már is egészen bizonyos s ez az, hogy a magyar nép fényesen kiállotta a próbát ebben az óriási erőmérkőzésben. Mint tiszta érc a vaskohóból, úgy került ki a magyar nép a világháború tüzeiből: fényesen, tisztán, céloosan. Felismerve, méltányolva, megbecsülve. — Ez a felemelő tapasztalat szabja meg azt a teendőt, a mit a politikai és társadalmi közvélemény máris helyesen felismert; — a mi nem egyéb, mint a magyar nép erősítése és emelése.

Ha ennek a népnek nagy értékét felismertük és méltányoltuk a háborúban, nem szabad róla elfeledkeznünk a békében sem. — Nem elégedhetünk meg azzal, hogy érdemeit szép szavakban dicsőítsük s aztán, mikor már lefizette a drága vér adóját, a hír szárnyain áldáskívánások közt elbocsássuk. Nem, — hanem át kell ölelnünk minden gondunkkal, feltő szeretetünkkel; ki kell elégíteniünk mindennemű kulturális és szociális szükségleteit; megadni neki azt, a mit érdemel s amihez Isten és ember előtt elvitathatatlan joga van!

A magyar református főiskolák s közelebből éppen a sárospataki főiskola legértékesebb tradíciója a magyar néppel való benső, lelki kapcsolata. E főiskolák történelmi jelentősége abban áll, hogy úttörői és mindenkor nagy hatású munkálói voltak a nép emelésének. Mert azzal, hogy a nép fiait százezer számra juttatták a szellemi műveltség magaslataira: a nép egészséges, friss anyagából megteremtettek egy erőteljes, gerinces intelligenciát, — a nép intelligenciáját.

Ha valahol, úgy éppen ezekben a tanintézetekben kell ébren tartani a nép szeretetét és úgy kell

ápolni a hagyományos demokratikus szellemet, hogy az az úgynevezett „szegény tanuló“, aki a magyar nép köréből ide feljön s itt a társadalom vezető elemei közé küzdi fel magát: soha meg ne feledkezze arról, hogy ő a nép fia; soha el ne engedje szakadni azt a lelki kapcsolatot, mely őt a néppel összeköti és soha szem elől ne téve, hogy az a magasabb intellectualismus, amire itt szert tesz, nem arra való, hogy őt véreitől, mint valami válaszfal elkülönítse, hanem igenis arra, hogy fokozottabb mértékben köpesítse őt annak a népnek javáért és boldogságáért küzdeni, a melylyel szemben örök kötelességei vannak s legyen annak természetes, született vezetője, igaz barátja, hűséges tanácsadója, érdekeinek képviselője, jogainak védelmezője.

Tihozzátok intézek itt egy pár őszinte szót nemcsak pataki ifjúság és én tudom, hogy ti megfogtok engem érteni. Sőt, amidőn most a szívetekhez óhajtok szólni, remélem, hogy bizonyos tekintetben egyenesen a szívetekből fogok beszélni. — Mert nézzétek: Pál apostollal szólva: „ti nem sokan vagytok bölcssek test szerint, nem sokan hatalmasok, nem sokan nemesek“, ami reátok alkalmazva körülbelül azt teszi, hogy ti jórészen a nép fiait vagytok. — És ha a mi főiskolánkról azt mondták a régiek, hogy az „a szegények iskolája“, ez körülbelül azt teszi, hogy ez az iskola a nép fiainak iskolája. — Ti itt tanultok a nép fiainak iskolájában. — Itt sajátítjátok el azokat az ismereteket, amelyeket elvégre más hasonlófokú tanintézetek is egészen jól megtanítanak a növendékeiknek, de mégis: — gondolkoztatok-e kissé mélyebben a felett, hogy mire való voltaképpen ez a „nép fiainak iskolája?“ Mire való az, hogy a nép fiait, akik közül valók vagytok jó részben ti is — sereggestől hagyják oda a nyugodtabb lüktetésű népet természetes egyszerűségét s eljönnek ide, hogy itt annyi nehéz idegmunka, fáradság és törődés árán; annyi szülei szív aggodalma és nyugtalansága árán, az életboldogság szempontjából nagyon is problematikus szellemi műveltség magasabb fokára küzdjék fel magukat. Mire való mindez? Miért adnak a mi főiskoláink a legszegényebb nép fiainak is jó alkalmat a tanulásra? — Talán azért, hogy a tanulás által szebb és előkelőbb foglalkozáshoz jussanak, vagy kényelmesebb életet éljenek s ezáltal boldogabbakká legyenek? Oh ilyen egyéni célokért nem volna érdemes ezeket a tanintézeteket oly nagy áldozatok árán is fenntartani. De meg — én nem tudom, hogy azt a nyugodtabb és boldogabb életet nem jobban megtalálja-e a nép fia otthon a termékeny őstalajon, mint a tanult magyar középosztály sovány kenyerén? Sokan, akiket nem valami magasabb eszmények, hanem pusztán ilyen egyéni célok vezéráltak a tudományos pályákra, akkor látják csak, mikor már benne vannak, hogy mennyire csalódtak és örökös zúgolódások közt élnek le a kultúremler boldogtalan életét.

Avagy talán csak azért tanuljon az a szegény diák, hogy egyszerűen „Úr“ legyen? s egy magasabb társadalmi osztályba lépjen; hogy ennek az osztálynak formái és külsőségei között éljen, abban bizonyos megkülönböztető tekinteteket igényeljen és jóleső tiszteletadásokat élvezzen? Oh az ilyen szempont nagyon is leszállítaná a tudományos pályának értékét s nagyon könnyen járhat azazal a veszedelemmel, hogy elszakasztja a nép fiát

éppen attól a néptől, amelytől származott; *érzékletlenné* teszi a lelkével közös lélek mozdulásai iránt; *hideggé*, bajaival, szenvedéseivel, *közönyössé* vágyaival, reményeivel szemben.

Sajnos, itt-ott még ma is feltalálható a magyar értelmiségi középosztályban az a régi *ellenszenves típus*, az az alacsony sorsból bizonyos rangra emelkedett úr, a ki hátat fordít véreinek, szégyelli és megtagadja származását; a nép társadalmi és gazdasági bajai iránt semmi érdeklődéssel nem viseltetik, ellenben gyönyörűséggel szegődik az ellenkező irányú rendszerek és hatalmak szolgálatába. — A nép fiainak iskolájából ilyeneknek kikerülni nem szabad! — Ellenkezőleg: olyan szilárd jellemű, nemes szívű és emelkedett gondolkodású férfiaknak, akik mindig tiszta öntudattal és teljes önérzettel vallják magukat a nép fiainak; akik mindhalálig együttéreznek a néppel; akik választhatnak ugyan maguknak akárminő *hivatalt*, de *hivatást* csak egyet ismerjenek: küzdeni a magyar nép javáért és boldogságáért!

A nép fiai teljes szabadsággal oszolhatnak szét a különféle életpályákon; a legmagasabb társadalmi pozíciókért is bátran versenyezhetnek, de a legkülönbözőbb pályákon is egyesülniök kell abban a szent hivatásban, a mi első sorban is ő reájok vár — hogy igaz szívű szószólói legyenek a szegény nép ügyének és álljanak élére minden olyan becsületes és igaz törekvésnek, mely ennek a népnek erősítését és emelését célozza.

En úgy gondolom, hogy a „szegények iskolájának”, a nép fiai iskolájának első sorban is az a rendeltetése, hogy alkalmat adjon a népnek arra, hogy maga termelje magának a vezéreit; hogy tehetséges és arravaló gyermekeinek kipallérozásával olyan társadalmi vezető elemekre tegyen szert, akiknek szíve az ő szívével együtt dobog; akiknek törekvései az ő törekvéseivel azonosak s akiknek odaadó és hűséges munkálkodására a maga kulturális, gazdasági és társadalmi küzdelmeiben mindenkor bizvást számíthat. Ezért kell a nép fiainak ernyedetlen szorgalommal és kitartással tanulni s már zsege korukban szem előtt tartani, hogy ők itt az iskolában is egy olyan magasztos és szent cél érdekében munkálkodnak, mely övéiknek, véreiknek, a magyar népnek, boldogságára szolgál.

Soha meg ne feledkezzél erről fiam, — te, ki a magyar nép köréből ide a szegények iskolájába tanulni feljöttél! Soha el ne felejtöd, hogy te azoknak a jámbor népeknek, egyszerű szegény embereknek: szemefénye, büszkesége, reménysége, mindene vagy. Tereád vannak függesztve szemeik; te hozád, — olykor bizony a mélységből is tehozzád kiáltanak, mert nem fejedelmektől és hatalmasságoktól, hanem Isten után tőled várják örömüknek teljességét, fájdalomuknak gyógyulását. Iskolai pályádon is az a felemelő tudat vezéreljen, hogy a szükséges tudományt csak azért szerzed meg, hogy kimenve az életbe, azaz: *visszatérve a néphez*, segítője, gyámoltója légy atyádnak, anyádnak, testvéreidnek az ő elhagyatottságukban s jogaikért folytatott küzdelmeikben.

A nép fia a népért tanuljon, a népért dolgozzon! Ne a kényelmes és rangos élet csábítgasson hát a tanulói pályára, hanem: soha el nem feledett,

soha meg nem tagadott véreidnek java és boldogsága.

A nép lelke olyan vezető után vágyakozik, aki együtt érez vele, együtt él vele; aki belőle sarjadzott, belőle született, de el nem szakadt tőle és el nem hagyta azt; aki megmarad a szabad nép szabad fiának és aki nem vehető meg semmiféle hatalmi érdekek szolgálatára. Az a magyar református főiskola, mely évszázadok óta a legbensőbb lelki kapcsolatban van a néppel: nem is nevelhet más intelligenciát a magyar hazának!

Nemes tanuló ifjúság! Midőn az új iskolai év kezdetén, mint más hasonló alkalommal, úgy most is szeretettel intelek benneteket arra, hogy szorgalmasak legyetek és jól tanuljatok: ezzel természetesen, az egyes tudományokban való lelkiismeretes és kitartó munkálkodást is szigorúan lelketekre kötöm. De szeretnék egy pillanatra felülemelni benneteket az iskolai penzumok szűkebb körén s odaállítani egy magasabb nézőpontra, ahol az egyetemes célok könnyebben áttekinthetők. Szeretném, ha a ti szemeitek is úgy látnák, mint a mi szemeink, hogy az iskolai tanulás, a tudomány nélkülözhetetlen feltétel ugyan, különösen azokra nézve, akik a nép vezető intelligenciájának tagjai közé akarnak lépni, de magában véve még nem minden. Nem cél, csak eszköz, amellyel amaz egyetemes célokért kell munkálkodnunk. Ezek a célok lebegjenek szemeitek előtt szüntelen s mint magyar ifjak az iskolában is azért dolgozzatok s ifjúi szívetek minden hevével azért lelkesedjete, ami minden igaz magyar embernek őszinte vágya, hogy: egy egészséges, erős, megelégedett, jómódú, szabad nép lakozzék ebben a magyar vérrel védelmezett szép hazában. Azért tegyetek szert magas műveltségre és alapos tudásra, hogy kellőképpen fel legyetek készülve arra a társadalmi munkára, ami kint az életben reátok vár s biztos kezű vezetői legyetek a magyar népnek a maga jogaiért folytatott küzdelmeiben. Fogjatok hát hozzá ismét az iskolai munkához s végezzétek azt lankadatlan szorgalommal és kitartással. Szent kötelességeket az nemcsak önmagatok iránt, nemcsak a jövődö iránt, hanem a jelen nemzedék iránt is, — ennek a nemzedéknek sok nagy szenvedéseért, atyáitoknak, testvéreiteknek kiottott véreért. — Segítsen benneteket a mindenható Isten s tegye általatok is boldogabbá a magyart! Ezzel a kívánsággal nyitom meg az új iskolai esztendőt.

Rohoska József.

A gömöri egyházmegye őszi közgyűlése.

I. Megnyitó imádság.

Tehozzad teljes szívűből
Kiáltunk szüntelen
E siralmas mélységből:
Hallgass meg Uristen! (130. zsolt.)

Ős ellenséged, a Sátán, még mindig szerte jár s lázítja a világot ellened és szent Fiad nagy alkotása ellen: a szeretet szent országa, a népek testvérisége, a lelkek békessége ellen. A sokfejű fenevad és a földnek királyai és azoknak seregeik egybegyűltek, hogy táborat járjanak a te Egyetlenegyed ellen és az ő kicsiny, halálraszánt serege ellen.

Örök bizodal munknak kútfeje, atyáink vezérő, megtartó Istene! Mily édes nekünk tudni azt, hogy a mélység felett, mely körülünk örvénylik, most is a te lelked lebeg és virraszt, mint a teremtés hajnalán. Mily bátorító nekünk hinni azt, hogy hiába törnek ellenünk a földnek királyai, mi mégis többen vagyunk, mert Te is velünk vagy s a mi erőnket Te sokasítod meg. S harczuk csak azoknak reménytelen, győzelmi zsoltárunk csak azoknak bizonytalan: akiknek reménységük a magok ereje, erejük a magok gyűlölsége, zászlójuk a magok kevélysége s nem a Te szent neved és annak félelme.

Oh küldd le angyalodat mennyből, mint a vilámlást az égről, hogy a kevélységet végre megálázza, „a Sátánt megkötözve a mélységbe vesse, hogy a népeket többé el ne hitethesse!” Oh, láttasd meg velünk immár ama hivat és igazat, aki nevezeték Isten Igéjének s aki most maga is vérrel megfestett ruhában — keresztyén nemzetek piros vérebe öltözik.

Uram, seregeknek Ura! Hozd el az új eget s új földet. A lelkekbe az új hitet, a szívekbe az új szeretetet! És töröld le immár oh irgalmas Isten, töröld el a — halált, a tenger könnyhullatást, a sok keserűséggel való sírást . . . oh, küldd el a Krisztust még egyszer a világra Istenünk!

Oh, küldd ide most is: a mi kicsiny gyülekezetünkbe, a mi nyugtalan szívünkhöz, hogy tegye bátorra hitünket, csüggedetlenné reményünket, áldottá tanácskozásunkat, a Te országodért s az Ő szent nevéért! Amen.

Czinke István.

II. A közgyűlés lefolyása.

A gömöri egyházmegye szeptember 20-án tartotta őszi rendes közgyűlését Bánrévén — Czinke István esperes és Lukács Géza em. gondnok elnöklése alatt, a gyűlés alkotó tagjainak élénk érdeklődése mellett. Ugy a világi, mint a papi tanácsbírói, valamint a jegyzői és tisztviselői kar, a tanári és tanítói képviselőteljes számban jelentek meg a közgyűlésen; úgy szintén a lelkes testület tagjai közül is csak azok maradtak el, akiket elháríthatatlan okok akadályoztak a megjelenésben. A gömöri egyházmegye közgyűlései iránt a munkás érdeklődés, különösen a normális országos viszonyok idején, de még a háború okozta nehézségek között is, élénk volt: jelenleg, ebben a minden időknél nehezebb időben pedig egyházmegyei gyűlésünk alkotó tagjainak érdeklődése erős versenyre kelt a legjobb idők élénk érdeklődésével is. Azt hisszük, az alkotmányos jogok gyakorlásának előkészítése vonzotta a gyűlés alkotó tagjait a csaknem teljes számban való megjelenésre. Egyházmegyénk ugyanis ezelőtt 10 évvel életbe léptette a tízévenkénti általános tisztújítást. A gyűlés hangulata emelkedettnek indult, később viharosra fordult, sőt a szenvedélyesség lángja is fel-fellobbant.

A XLVI. zs. első versének elénekklése után Czinke István esperes emelte lelkünket Istenhez költői szépségekben bővelkedő alkalmi imádságával. Ezután Lukács Géza em. gondnok — üdvözölve a gyűlés tagjait, köztük kiemelten Farkas Géza vfl. tanácsbíró lovassági őrnaggyá történt előléptetése — s Dusza János papi tanácsbíró, a hadi köcsön-jegyzések körül kifejtett eredményes tevékenységeért ért királyi kitüntetés alkalmából — a közgyűlést meg-

nyitotta. Majd az elnökség lelkes felhívást intézett a közgyűléshez a sárospataki főiskola érdekében, melynek eredményeképpen mindjárt a közgyűlésben aláíratott a SOL. javára kerek összegben 6000 K (részben be is fizettetett), mely összegből 2000 K Lukács Géza em. gondnok alapítványa. Az egyházmegye a közg. pénztár terhére — évenként 100 K-s befizetési kötelezettséggel — 1000 K-t szavazott meg a főiskola javára. Az aláírások az egyházmegye területén folyamatban vannak. Reményünk van, hogy gömöri egyházmegyénk a sárospataki főiskola iránt való szeretetét a nagy célhoz méltóan fogja áldozatkészségével nyilvánvalóvá tenni.

Az egyik világi jegyzői állásra a f. évi tavaszi em. közgyűlés által elrendelt szavazás eredményeképpen — a közgyűlés osztatlan örvendezése és szíves üdvözlése közben — hivatalába beiktatta s esküt tett dr. Soldos Béla vármegyei első aljegyző s tb. jegyző. Azt pedig, hogy a másik érdemes vil. aljegyzőnk, dr. Veress Samu, a rimaszombati főgimnázium tanára lemondott állásáról, sajnálkozásal vette tudomásul közgyűlésünk. Az őszi egyházközségi közgyűlésre egyházmegyénk képviselőiül megválasztottak: A papi részről Dusza János, Pósa Lajos tanácsbírók, Réz László főjegyző, világi részről Diószeghy Dezső, Süteő István, Tornalljay Zoltán tanácsbírók rendes s Farkas Géza tanácsbíró pótagul.

Ezután — mivel az általános tisztújítás ideje elérkezett — Czinke István esperes és Lukács Géza em. gondnokkal az élén, leköszönt az egyházmegye tisztikara. Ezt megelőzőleg vette a közgyűlés tárgyalás alá a f. évi tavaszi közgyűlés határozatával kiküldött bizottság azon javaslatát, melynek célja lett volna, az esperesi iroda részére adandó megfelelő segéd-munkaerő biztosítása által, Czinke Istvánnak, az esperesi állás további vállalására való megnyerhetése. Már e pontnál azonban megindult a vita, mely mind hevesebbé lett, mig nem Czinke István kijelentette, hogy értesülvén a tisztújítás alkalmából már a közgyűlés előtt megindult pártoskodásról s tapasztalván jelenleg is a megindult heves vitát, nem hajlandó tovább az esperesi állás vállalására. Ez áldatlan harcos tanácskozás még az általános tisztújítás elrendelése körül is folyt, melynek véget a szavazás vetett. Az emelkedettnek indult hangulat azonban ettől kezdve a gyűlés végéig nyomottá lett. Nem oly hangulatban távoztunk a gyűlésről, mint máskor . . . A pártoskodás megindulása nyomasztólag hatott a kedélyekre — észrevehetőleg s ki tudja, nem emésztte-e meg, mint a pusztító tűz azt az egyetértést, azt a békességet, azt az energiát, mely egyedül biztosít virágzást, fejlődést s amely a gömöri egyházmegyének mindenkor ereje volt. A szavazatok beadásának határidejéül november 1-je tűzetett ki.

A tanügyi bizottság új elnöke: Pósa Lajos olvasta fel ezután gondos és kimerítő első elnöki jelentését egyházmegyénk tanügyi állapotáról. Ezzel kapcsolatban tárgyalatott a tanügyi bizottság több rendbeli javaslata. Ezekből bizony arról kellett értesülést szereznünk, hogy sok akadályt gördített a szörnyű világháború egyházmegyénk népoktatása elé is. Az egyházmegyei lelkészegyesületi közgyűlés is több fontos javaslattal járult egyházmegyénk elé. Ezek közül való: az egyházi hivatalnokok fizetés-

ügye. Jellemző tünet, hogy az egyházi hivatalnokok díjlevélbeli fizetésük természetbeni kiszolgáltatását visszakívánják. E tárgy még a jövő évi tavaszi közgyűlést is foglalkoztatni fogja. Az adócsökkenési segély, illetve az azzal kapcsolatban az egyházi hivatalnokok fizetésére hozott konventi határozatok sok bajnak és jövedelemvesztésnek lettek forrásává.

Örvendetes jelenség, hogy e közgyűlésünkre is több rendbeli alapítvány jelentetett be. Báró Ragályi Balassa Ferenc 1000 kor. alapítványt tett az em.-i lelkészi és tanítói gyámintézetek javára; özv. Szkárossy Gusztávné és özv. Farkas Gyuláné 2000 korona alapítványt jelentettek be a sárospataki főiskolai tápintézet javára; Bothnyik Pál utódai a serkei, Borbély János a bátkai egyházak javára tettek alapítványokat; Dusza Lajos zádorfalvai lelkész egyháza javára tett 2000 korona alapítványt; Süteő István vil. tanácsbíró pedig a miskolci felsőbb leányiskola közszükségleteinek fedezésére ajánlott fel 200 koronát, úgy, hogy ez összegnek kamatai használhatók fel csupán. Isten lelke vezérel és így örökös anyaszentegyházaink és iskoláink felett.

A bő tárgysorozat legnagyobb részét az egyes egyházközségek ügyes-bajos dolgainak elintézése alkotta. D. u. 2 órára minden — tárgyalásra kitűzött ügy — elintéztet nyert. S akkor a vasúti étteremben közös ebédhez ültek a gyűlés tagjai. De most ki-ki a saját tárcája terhére fogyasztotta ebédjét s ennek ellenértéke fejében az egyházmegye közpénztára 200 koronát szavazott meg az erdélyi menekültek segélyezési céljaira . . .

R. L.

A felsőszabolcsi ref. egyházmegye őszi közgyűlése.

Kisvárdában, a szokott helyen, tartottuk meg őszi közgyűlésünket szept. 27-én; ötödik közgyűlés, — szomorú jubiláris szám, — a nagy háború kitörése óta. Az érdeklődés, mint nálunk rendesen, nagy volt; a gyűlés alkotó tagjai közül alig hiányzott valaki s érdeklődők is voltak szép szép számmal, kik között szomorúan kedves vendégünk volt Torró Miklós ikalfalvai menekült lelkésztestvérünk. E fájdalomosan nagy idők komorságával jöttünk össze Anyaszentegyházunkat építeni, szívünket-lelkünket erősíteni. A kálvinista hit ereje nyilatkozott meg énekünkben, mely után Esperesünk hitben és bizodalomban erős lelke fokozta előbbi mély érzelmű imájával s felemelte mindnyájunk lelkét a szeretet örök forrásához. Ez örök becsű háborús imádság hatása alatt megnyugodva fogtunk az 50—60 számból álló tárgysorozat letárgyalásához, melyből főbb pontok a következők:

Kun Szabó Gyula ujjonnan választott lelkészi főjegyző eskütétele. Lemondott pénztárnokunk, Kovács Lajosnak nagy munkásságáért hálás köszönetünk és elismerésünk kifejezése; helyére Szentpétery Istvánnak pénztárnokul, az ő helyére Cseh Zoltánnak ellenőrül — felesketése. Lelkészi levéltár kezelésére szabályrendelet Szentpétery István tollából; elfogadtatott. A reformatio 400-adik évfordulója méltó megünneplésére tervezetek, indítványok. — Majd jegyzőkönyvünkben! Legátus intézmény felkarolása.

Anya és csecsemő védelem. Nyári gyermek menhelyek. Tanügyi bizottság által készített szabályrendelet az iskolalátogatók számára; elfogadtatott. Felsőbb oktatás segélyezése. Leány-nevelőintézetek felállítás. Egyházi belhivatalnokok betegsegélyezése. Segélykérvények; számadások. Esperes évi jelentése, bő és tág mezőn, nagy gondnal.

Jelen sorok írójának indítványa, hogy a konventen a legrövidebb idő alatt lelkészi előadói állás is szervezessék, elfogadtatott s hasonló határozathozatal végett minden egyházmegyének megküldetik. (Az indítvány eredetijében legközelebb közzététetik.) stb.

Tehát, mint e főbb pontokból kitetszik, közgyűlésünk a megszokott tárgyakon kívül bő mértékben tárgyalta az új idők követelményeiként jelentkező szükségleteket; új munkatereket jelöl meg, amint azokat az idők útja mutatja. Egyengette az egészséges belmisszió útját; kifejezésre juttatta a munkák fokozásának szükségességét minden vonalon, hazánk és egyházunk javára. Vajha a bölcsesség Istene segítene céljainkban s elhozná ama békeességnek idejét, melyben boldog álmaink valóra válhatnának s munkásságunk gyümölcseit megérlelhetnénk. Elismerés jegyzői karunk munkájának! mert e bő és szép tárgysorozat a gondos előkészítés folytán, d. e. 9 órától — 12 óráig az érdeklődés és figyelem fenntartása mellett letárgyalatott. Utána összejöttünk a fehér asztalnál, köztünk menekült lelkésztestvérünk is, kinek előadásából hiven s igazán értesültünk a menekültek Kálváriájának megrázó voltáról. Az előadott szép beszédek alatt alig csillant fel derű, annál több könny gördült alá arcainkon s egy szent fogadalommal jöttünk haza, hogy erőnktől telhetőleg segélyezzük székely véreinket. Ugy legyen.

ifj. Keresztessy Sándor.

A felsőzempléni egyházmegye őszi közgyűlése.

Szeptember 27-én gyülekeztek össze őszi tanácskozásra a háború megalkuvást követelő viszonyai miatt ezuttal ismét Sátoraljaujhelyben a felsőzempléni tractus vezető és alkotó tagjai. A gyűlést templomi istentisztelet előzte meg, melyen Király Péter mácai ifju lelkész mondott ékes rímekbe szerkesztett buzgó imádságot. Az istentisztelet iránt a gyűléstagok részéről nem nagy érdeklődés mutatkozott, a tanácskozásokon — csekély kivétellel — minden kebelbeli egyház képviselve volt.

Hutka József esperes buzgó imádság után felolvasta jelentését, melyben részvételjes szavakkal emlékezett meg az oláh betörés áldozatairól, erdélyi fészükéről felvert véreinkről, egyben javaslatot is tett a menekültek felsegélyezésére irányuló egyházankénti gyűjtés megindítása iránt, melyet közgyűlés egyértelműen el is fogadott. A tárgysorozaton többnyire tavaszról maradt skontroló-ügyek szerepeltek, a melyeknek elintézését részint tudomásul vette a közgyűlés, részint további intézésüket nyilvántartásba helyezte. Itt ezeknek felsorolását mellőzni óhajtom, csak azokat említem fel, amelyek a közérdeklődésre inkább számot tarthatnak. Így a miskolci felsőbb leányiskola segélyezésére a közgyűlés minden egyház részéről 20 korona hozzájárulást szavazott meg. Az adósegéllyel kapcsolatos terménnyfizetések

revíziójának kérdését a lelkészegyesülethez utalta át. Az adósságtörlesztésre adott tőkesegélyek nyilvántartására vonatkozó konventi határozatra az egyházak figyelme felhívott. — Mezőlaborci urasztalai szerek elkallódása (az orosz betöréskor) miatt a felügyelő homonnai lelkész ellen a közgyűlés Péter Mihály főjegyző javaslatára fegyelmi eljárást tett folyamatba. — Király Péter mácai lelkész beiktatása örvendetes tudomásul szolgált, a ladamóczy (Bodnár Lajos) és alsó-mihályi (Kajdy Menyhért) lelkészválasztások díjleveleikkel együtt megerősítést nyertek. Sallay Béla aljegyző és számvevő lemondását visszavonta. Egyházkerületi gyűlésre lelkési részről kiküldettek: Szeghő Bénéjmin és Kozma Antal. A belhivatalnokok betegsegélyző egyesületének megalakítására a Kálvin-szövetség által felvetett indítvány a lelkészegyesülethez tétetett megfontolás végett. A sátor-aljaujhelyi egyház rozszant templomát kénytelen rövid időn belül új tetővel és mennyezettel ellátni. E célra szolgáló 50.000 koronáig terjedhető egyházkerületi kölcsön felvételére és a kamatfedezetre előirányzott 4%-os (6%-ról 10%-ra) adóemelésre vonatkozó határozata jóváhagyást nyert.

Bírósági ügy 8 volt; 7 közigazgatási, 1 fegyelmi. A közigazgatásiak közül Dókus Ernő és Bányai János egyházi adó felebbezésének helyt adott a bíróság s a sátor-aljaujhelyi egyháztanácsnak idevonatkozó intézkedéseit megváltoztatta; Kerekes Kálmán tábori lelkésznek a helyettese díjazására vonatkozó esperesi intézkedés elleni felebbezését az esperesi intézkedés értelmében döntötte el. A fegyelmi ügy a tetteleges fenytékeért bevádolt tanító megintésével végződött. E—r.

Az ungi egyházmegye őszi közgyűlése.

Szeptember 27-én komoly, feketeruhás férfiak gyülekeztek össze az ungvári állami polgári leányiskolában. A gyülekező sereg után fordúlva kíváncsian kérdezte meg egy német tisz: „Miért járnak Önök mind feketében?” Önkéntelenül is kiszaladt a számon: „Mert Erdélyt gyászoljuk!” Bizony ez az érzés uralkodott az egész gyűlésen. Ezt az érzést tolmácsolta ihletetten, könnyeket fakasztóan Isten előtt *Szücs István* esperes imádsága. Ennek az égető fájdalomnak adott kifejezést egyik ifjú lelkész következő napirend előtti felszólalása: „A szívembe befájdul, ha arra gondolok, vajjon hol tartják meg az Erdélyből menekülni kényszerült egyházmegyék az őszi közgyűlést? És milyen sorsban lehetnek szegény menekült lelkésztestvéreink? Minden *egyéb* indokolás nélkül indítványozom: váltsuk meg a mai közebédet az ő javukra!”

És megváltottuk. Kiki a neki adatott mód szerint. Mert a mi helyzetünk sem mondható éppen *rózsásnak*. Sőt! Azért az esperes fehér asztalnál mondott felhívását mindenki megszívlelte és 400 korona gyűlt egybe ekként az erdélyi menekült ref. lelkészeknek és tanítóknak. Az egyházmegyei közgyűlés egyházi és világi tagjait egyaránt méltán illeti dícséret!

A gyűlés 9 órakor kezdődött és hála az előadók pedáns referálásának, a 42 pontból és 3 bírósági ügyből álló tárgysorozattal 2 órára készen vol-

tunk. Csak a tanügyi bizottság és a minaji missziói egyház misztikus jelentése vett igénybe a kelletnél hosszabb időt. Az elnöki székben ülő, közszeretnek örvendő *Szildgyi Sándor* kaposi főszolgabíró is megérte, hogy — igaz, csak hivatalkorra, de — mint *legidősebb* elnökölt. Sajnos, hogy gondnokunkat, mint már előzőleg annyi sokszor, újra nélkülöznünk kellett. Talán régi betegsége, talán a rossz háborús közlekedési viszonyok tartották vissza, mindenesetre szívünk szerint óhajtjuk, hogy a Gondviselés mennél előbb hárítsa el megjelenhetése elől az akadályokat.

A gyűlés kedves mozzanatai közé tartozik a *Deák Gyula* polgári iskolai igazgató lekötőlező szívessege, mellyel a *katholikus* igazgató a *református* egyházmegyei gyűlésnek állandó gyűléshelyet ajánlott fel. Nem kell hát már mindig költözködnünk. Az elfogulatlanságnak pedig a jegyzőkönyvi köszöneten kívül innen is hálás elismerés!

Van egy „tisztelbeli kálvinistánk” is a Berzevicsy István ungvári polgármester személyében, akinek ideálisan magyaros világnézlete pompásan harmonizál a protestáns felfogással. Még a régi „vándor”-gyűlésekre is el szokott járni, most meg éppen nem hiányzik egyről sem. Jól teszi, ha közénk jár, mert a *megértő* embereket szeretjük és akit mi megszerettünk, az „meg van szeretve”!

A közgyűlést azzal fejezte be esperesünk, vajha a következő gyűlést már nem a világégés, hanem az öröm fénye ragyogná be. Ezt kérjük mi is a Mindenhatótól! (k. e.)

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

Kálniczky Endre. A gömörmegei ref. lelkész kar legidősebb tagja, talán egész tiszáninnen egyházkerületünk lelkészeinek Nesztora t. hó 2-án, életének 86-ik, lelkészkedésének 54-ik évében hosszas, kínos szenvedés után földi pályafutását bevégezte. A néhai kovácsvágási lelkész fia, a b. e. f.-zepléni esperes testvéröccse volt. Egy szép sorsú család tagja, amely a különböző hivatási mezőkön kiváló munkásokat szolgáltatott polgári s egyházi társadalmunk számára. Sárospatakon növekedett, ahol nagybátyja (Benedek) theol. professor volt, unokatestvére főiskolai orvos. Gazdag kedélyű, szeretni való diákként emlékeznek róla ifjabb kortársai, a kivel vele járt a derű, a mint vele jár a nappal a sugár, a meleg és a ragyogás. — Ez a nagy isteni adomány volt egyéniségének vonzó ereje s egész szép hosszú életének édesítője. A merre sorsa vitte, ott volt vele ez a talizmánja és maga, háza szeretetté, közkedveltségüvé vált mindenütt. Előbb váji lelkészként működött a gömöri egyházmegyeiben, majd *Balogh Béla* halála után a tekintélyes *putnoki* egyházközségbe jutott s itt harcolta a nemes harcot — a diadalomig. Ez ember volt benne a különösen szeretni való, a haláláig tisztelt és becsült. A 48—49-iki szabadságharcban tényleges részt vett s hadnagyi rangig emelkedett. Ez koporsójáig tartó büszkesége volt, a mit nem cserélt volna fel semmi földi kincsért. — Fájt látnia az idők folyamán, hogy elhull körölte minden barátja, minden ismerőse, meggyérül szép családja s hogy az alkonyi borulat hűvöse, dere, fagya őt is

megtalálta. Próbált küzdeni a rátörő kellemetlen vendégek ellen, de a testében felszaporodott tövisék hatalmat vettek rajta s kioltották szép lelke világát. Szíve szerint való dolgot műveltek vele szerettei, a mikor neki, a hű pataki diáknak, az Alma Mater diákjaiból gyűjtöttek búcsúztató énekkart koporsójához. Kartársaival az egyházközsége, a vidék értelmisége nagy részvéttel kísérté sirjába. *Juhász László* hanvai lelkész, szeretett volt káplánja *Iván József* és *Doktor Dezső* s. l. méltatták a bibliai határon is túlterjedő földi életét. A fáradt vándor pihenése legyen édes, emlékezete áldott!

— **Évmegnyitó ünnepély.** A harmadik háborús iskolai év ünnepélyes megnyitása okt. 5-én délelőtt 9 órakor folyt le a főiskolai materemben az előjáróság, a tanári kar, a tanulóifjúság és az érdeklődők jelenlétében. Jelen voltak: *Dr. Tüdös István* püspök, *Dókus Ernő* főgondnok, *Báró Vay Elemér*, *Ragályi Béla*, *Dókus László* és *Lakács Géza* em. gondnokok, *Bodolay István* esperes; *Dókus Gyula* vil., *Komjáthy Gábor* lelkészi gondnok, *Bernáth Zoltán*, *Czinke István*, *Farkasfalvi Farkas Géza*, *Hutka József*, *Kovács Béla*, *Meczner Béla*, *Szücs István*, *Vadászy Pál* igazgató-tanácsosok, valamint az igazgató-tanács helybeli tagjai. Közös gyülekezeti éneklés (74. dics. 1. v., 37. dics. 1. és 3. v.) után *Novák Lajos* főiskolai lelkész mondott magasan szárnyaló, poetikusan szép alkalmi imádságot (lásd előbb!), majd *Rohoska József* közigazgató intézett a tanulóifjúsághoz nemes szónoki lendülettel előadott s főiskolánk nagy hivatását mesterien jellemző s a tanulókat kötelelességeik teljesítésére buzdító, lelkes megnyitó beszédet (lásd előbb!). Ezt követte *Halász Dénes* főgimn. tanár székfoglaló beszéde, melynek címe: *Kazinczy F. és a debreceni kör*. A tartalmas székioglaló egy részletének felolvasása után *Dr. Tüdös István* püspök intézett a tanulóifjúsághoz megkapó jelenetekkel kapcsolatos, bölcs tanácsokban gazdag, buzdító beszédet. Meggyőző erővel fejtegette, hogy Isten csak azt áldja meg, aki áldott munkát végez, hogy a tudományt magáért a tudományért szeressék, tanuljanak hálából azokért az áldozatokért, melyeket szüleik értök hoznak. Majd a tanári karhoz s a székfoglaló tanárhoz fordult jó tanácsaival s Isten áldását kérte az egész főiskolára. Legyen — úgymond — ez az új iskolai esztendő azok közül való, melyeken meglátsszik az Istennek hozzánk való jókedve. Záradékként a Himnusz énekelte el a gyülekezet.

— **Október 6-ikát** kegyeletes érzések között ünnepelte meg főiskolánk tanárt kara és tanulóifjúsága. Reggeli $\frac{3}{4}$ órakor részt vett a városi templomban tartott istentiszteleten, melyen *Stunda István* főiskolai szénior mondott szép alkalmi imádságot.

— **A főiskola jövődjének biztosítását előkészítő bizottság** az egyházkerületi elnökség vezetése alatt f. hó 5-én tanácskozott Sárospatakon általános érdeklődés mellett. Jelen voltak az esperesek *Ragályi Géza* és *Révész Kálmán* kivételével, az egyházmegyei gondnokok *Meczner József*, *Komjáthy Béla* és *Kádár Kálmán* híjával, a kiket gyöngélkedés, illetőleg másnemű nagy kötelelességek akadályoztak a megjelenésben. Jelen voltak a főiskolai gondnokok, az intézeti ágak igazgatói, *Farkas Géza* gömöri tanácsbíró s főiskolai igazgató tanácsos s dr. *Kun Zoltán*, mint S.-patak nagyközség bizottságának meghívott elnöke. — Az elnökség örömeinek kifejezésével üdvözölte a szép

számú érdeklődőket s az előadó — az egyh.-ker. lelkészi főjegyző — felolvasta a nagy kérdésben készített, s az egyh.-ker. határozatra épített dolgozatát, a mely előbb általánosságban, majd éténk, tartalmas vita után részleteiben is legnagyobb részben elfogadtatott. — Az internátus körvonalai már mintha látszanának. Ha az államkormány a megfelelő segélyt megadja (építési, beruházi segélyt), ha az egyházközségek, egyházmegyék, egyházkerület a hozzájuk fűzött reményeket beváltják; ha — a mi fő — az országos segély a célhoz méltóvá növekedhetik — a főiskolai internátus nem marad sokáig a papirosos. A tanárookra, a diákságra szintén számít a munkálat és a bizottság is s bizonyosan nem is csalódik. — A munkálat és az abból folyó megállapodások lapunk következő számában lesznek olvashatók. — A bizottság — alkalmilag — a felett is tanácskozott, hogy nem lehetne-e az őszi gyűlés fáradsalmait és költségeit megtakarítani?! — Úgy vélte, hogy igen — a nehéz viszonyok miatt. Az egyh.-ker. elnökség fog e kérdésben véglegesen határozni.

— **A főiskolai igazgató-tanács** okt. 5—6-án tartott üléséről lapunk jövő számában közlünk tudósítást.

— **Gyűlés.** Az alsózempléni egyházmegye október 10-én fogja őszi közgyűlését megtartani.

— **Orgonaszentelés Jabloncán.** Jabloncának, ennek az alig 450 lelket számláló tornai gyülekezetnek volt egy 1000 koronából álló orgonaalapja; ehez az egyház híveitől önkéntes adakozás folytán rövid néhány nap alatt összegyűlt 1800 K s mintegy 600 K-t a hívek az önként magukra vállalt közmunkákkal szereztek, úgy hogy az egyház vezetősége egy 6 fő és 7 mellékváltóval bíró, teljesen modern berendezésű, szép kiállítású orgonát szerezhetett be az Országh S. és Fia rákospalotai cégtől 3400 K árban. Az orgonaszentelés szept. 24-én folyt le Szabados László körtvélyesi, Kőszeghy Gábor tornagörgői és Szőke István helybeli lelkész közreműködésével, az egész vidék népének nagy érdeklődése mellett. Az orgonán *Barkász Dániel* körtvélyesi ref. tanító játszott művésziesen, az orgonát teljesen és ügyesen kihasználva, nagy hatással. A szép ünnepély bizonyára maradandó nyomokat hagyott a lelkekben s a gyülekezet tagjai a későbbi időkben is örömteljes érzésekkel nézhetnek áldozatkész buzgóságuknak eme szép jelére, mely emléke lesz a mai nehéz időknek, de egyúttal bizonyossága is az Isten nagy kegyelmének, mely a nemes törekvést a viszonyok minden súlyos volta dacára is sikerrel koronázta.

— **A kecskeméti ref. egyházmegye** lelkészegyesülete *Kiss Zsigmond* abonyi lelkész, egyházmegyei főjegyzőt, főiskolánk volt tanítványát, választotta elnökévé. Az egyesület a hadbavonultak számára készített imakönyvből 204000 példányt juttatott el részint a konvent útján a harcra, részint a kórházakba és a lelkészi hivataloknak. Az imakönyv kiadásához hozzájárultak: az egyh.-megyei missziói pénztár 600 K-val, az Orsz. Hadsegélyző Hivatal 7975 K-val, a kecskeméti lelkészegyesület 200 K-val, az ORLE. pénztára 800 K-val, a kecskeméti egyházmegye gyülekezetei 7832 K-val, dr. *Küry Albert* egyh.-megyei gondnok 200 K-val.

— **A M. Tudományos Akadémia** június 13-án tartott összes ülésében határozatilag kimondotta, hogy az idegen helynevek magyaros alakjokban használ-

tassanak, s e határozatának az iskolákban és tan-
könyvirodalomban való megtartására a vallás és köz-
oktatásügyi minisztert felkéri.

— **Ádázok.** Az ungi egyházmegyébe kebele-
zett *záhonyi* gyülekezet hívei, 79-en, 1036 koronát
adtak össze a menekült erdélyi ref. lelkészek föl-
segítésére. A konventen eddig 130 lelkész jelentette
be, hogy a veszélyeztetett területekről Magyar-
országba menekült, az oláh invázió által sújtott ref.
gyülekezetek száma pedig meghaladja a 200-at.

— **A gömöri ref. egyházmegye tisztújítása** — most
van folyamatban. Háborgással teljes értesítéseket ka-
punk majdnem naponként, hogy ebben a szorosan
házi műveltségben „a vármegye nem református főispánja
viszi a vezérszerepet és pedig a közigazgatás különféle
hatalmaskodó tényezőivel.” Részünkről nem birjuk ezt
elhinni, mert a gömöri ref. egyházmegye lelkészi és
tanítói karait évtizedeken át úgy ismerjük és tisztel-
jük, mint egyházi alkotmányunkra féltékeny, sőt
büszke testületet, a melynek nincs szüksége a kívül
állóknak sem tanácsára, sem hatalmi beavatkozására
s a kéréslen vagy toladó beavatkozást volna bátor-
ságuk visszautasítani, ha az csakugyan bekövetkeznék.

— **A német kormány,** a németországi fogoly-
táborokban, lehetőleg igyekszik a foglyok lelki
szükségleteinek ellátásáról gondoskodni. A francia
foglyokat részint az elfogott kath. papok, részint
a berlini, hamburgi és frankfurti francia ref. papok
gondozzák, általában mindeniknek a saját anya-
nyelvén prédikálnak; az északafrikai muzulmán
foglyokat egy misszionárius részesíti vigasztalásban,
aki jól beszél arabul, — ez utóbbiak számára egy
szép mecsetet is építettek. Sajnos, semmi hír arról,
hogy az orosz kormány is gondolna a mi fogoly
katonáinknál arra, hogy a vallás vigasztát ne nélkülö-
zzék!

— **Az Érdekes Ujság,** ez a négy évi fennállása
óta országhódítónak bizonyult képes hetilap művészi
képeivel, izléses beállításával s olvasmányainak iro-
dalmi hangjával egyaránt meg tudta hódítani a mű-
velt köröket és a nagyközönséget. Az Érdekes Ujság
a kunyhótól a palotáig mindenüvé eljutott s ezt a
nagy népszerűséget még fokozni fogják azok a hare-
téri, irodalmi, művészi pályázatok, melyeket a gyö-
nyörű hetilap most tűzött ki 4000 korona értékben.
A népszerű képes hetilap most „Az Érdekes Ujság
Könyvei” címmel regénysorozatot indít, melynek első
kötetét, Molnár Ferenc legújabb könyvét, a lap elő-
fizetői teljesen ingyen, példányonként vásárlói pedig
K 1.70-ért kapják. Az Érdekes Ujság előfizetési díja
1/4 évre 5 korona.

2039/1916. sz.

Pályázati hirdetés.

Az abauji ref. egyházmegyébe bekebelezett
abaujnádasi lelkészi állásra, mely az előző lelkész
végkielégítése folytán üresült meg, pályázatot hirdetek.
Az állás javadalma, 965 K 75 f. kongruával együtt,
1600 korona. A lelkészi állás a választás jogerőre
emelkedése után elfoglalandó. A kellően felszerelt
pályázati kérvények *f. évi október hó 29-ig* Révész
Kálmán espereshez, Kassára küldendők.

Miskolc, 1916. szeptember 28.

Dr. Tüdös István,
püspök.

Országos burgonya

közvetítő iroda.

Hirdetmény.

A 2953/1916. sz. M. E. rendelet értel-
mében mindazon burgonyatermelők, akik
burgonyatermésüket **1916. október 31-ig**
bejelentik, 100 kg.-ként **kettő koronával**
többet kapnak, mint a megállapított legma-
gasabb ár.

Felhívjuk a gazdaközönséget, hogy bur-
gonyatermését jelentse be; ez esetben az
étkezési burgonyafajokért 100 kg.-ként **16 K.**,
egyéb, de válogatott fajokért **15 K.** fizet-
tetik ki.

Átvétel és elszállítási vételárkifizetés helyszínen
történik.

Bejelentések a

Nagymihályi Takarékpénztár R.-Társaság-nál,
mint az **Országos burgonyaközvetítő iroda**
bizománysánál eszközöndök. 1—4.

Az 1916
—917-ik
tanévre
szóló

iskolakönyv és tanszerjegyzék

megjelent.

Kívánatra ingyen és
bérmentve küldi meg

Hegedűs és Sándor

a tiszántuli ref. egyh.-ker. főbizomá-
nyosa, prot. iskolai könyvkereskedése

Debreczenben.

SÁROSPATAKI REFORMÁTUS LAPOK

A TISZÁNINNENI REF. EGYHÁZKERÜLET ÉS A SÁROSPATAKI FŐISKOLA KÖZLÖNYE.
MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

ELŐFIZETÉSI DÍJ		Főszerkesztő	Felelős szerkesztő és kiadó	HIRDETÉSEK DÍJA:	
Egész évre	12 Kor.	RADÁCSI GYÖRGY	DR. RÁCZ LAJOS	Egész oldal	32 Kor.
Félévre	6	Főmunkatársak:		Fél	16
		HARSÁNYI ISTVÁN	DR. BUZA LÁSZLÓ	Negyed	8
				Nyolcad	4

TARTALOM: Radácsi György: A sárospataki főiskola jövődjének előkészítése. — D.: A miskolci felső leányiskola köréből. — cs.: A főiskolai igazgató-tanács ülése. — Román Ernő: Nyílt levél Zajdó Lászlóhoz. — Irodalom. — Vegyes közlemények. — Hirdetések.

A sárospataki főiskola jövődjének előkészítése.

Tiszáninneni egyházkerületünk folyó évi tavaszi közgyűlése — jegyzőkönyvének 18-dik pontja szerint — a reformatió 400-ados évfordulójának megünneplése felől tanácskozáva, — a különféle érdemes indítványok komoly mérlegelése után — úgy határozott, hogy *maradandó, a reformatió emlékéhez méltó alkotásokkal ösztönözni a nagy évfordulót megünnepelni.*

A tervezett és maradandóknak látszó alkotások közül is első helyre és magasán a többiek fölé emelte a főiskolájának, több százados szellemi központjának ősi helyén, a nagy alapítók célzatai szerint való fentartását s a haladó kör követelményeinek megfelelő kiépítését és felvirágoztatását, amire — szavakban kifejezetten is — „Isten, világ és a történelem ítélő széke előtt” kötelezettséget vállalt.

Eme hitvallásszerű kötelezettség teljesítésének előkészítése képezi az egyházkerületi közgyűlés által kiküldött bizottság jelenlegi tanácskozásának legfőbb tárgyát.

Előadói tiszteletteljes véleményem szerint a bizottság feladatát az egyházkerületi közgyűlés jelentékenyen megkönnyítette az által, hogy a sárospataki főiskola jövődjének biztosítása, több százados jellegének fentartása végett a legfőbb tenni valóra nézve már döntőleg nyilatkozott, amikor elhatározta, hogy „Sárospatakon a főgimnáziumi és akadémiai növendékek számára internátusi telepet létesít a már erre a célra megvásárolt és rendelkezésre álló helyen, amelyben még a szegényebb sorsúak is — anyagi erejüket meg nem haladó díjazásért — tisztességes ellátásban és lakásban részesüljenek, hogy így Sárospatak továbbra is a szegények iskolája lehessen” (id. jkv. p. 4. sz.)

Könnyűl a bizottság feladata az által is, hogy az egyházkerületi határozatban körülírt internátusi telepnek tervezete, sőt költségvetése is már pár év óta készen van abban a munkálatban, amelyet Elekes Imre főgimnáziumi tanár tiszteletre méltó ügyszere-ttel állított össze s a melyet már a főiskolai igazgató tanács is tárgyalt (1912. jun. jkv. 10 p.) és amelynek hatása alatt nemcsak a hivatkozott telep helyet megvásárolta, hanem az államtól nyerhető internátusi segély megszerzésére is lépéseket tett

(500.000 koronás építési segély), a főiskolai főgondnokságot kérvén a remélhető siker biztosítása végett a hathatós közbenjárásra.

Ami nem valósúlhatott 1912-ben és 1913-ban a miniszteriumban történt s az internátusok sorsára kedvezőtlen változás miatt. — azt kell most a főiskola jövője iránt lelkesen érdeklődő közönség és az egyházkerületi közgyűlés egyező kívánságára s a főiskola jövődjének mintegy biztosító záloga gyanánt — megvalósítanunk, valóításához az utakat-módokat megkeresnünk és megállapítanunk.

Kettős, illetőleg a 3 intézeti ágnek megfelelően hármass internátusról lehetvén szó, véleményem szerint a bizottságak állást kell foglalni a jogi oktatás évtizedek óta halogatott reformjára nézve és sürgetnie kell a döntő tényezőket az egyházkerületi közgyűlés útján a jogakadémiák bizonytalan s az oktatást illetőleg szinte szegénytelen életének bizonyossá és tiszteletreméltóvá tételére. Míg lehetséges az, hogy a jogakadémiák hallgatók nélkül, illetőleg csak beírt hallgatókkal is állhatnak, illetőleg vergődhetnek, addig a jogakadémiák sorsa nem vehető komolyan s jogakadémiai internátus tervezése kockázatos vállalkozás.

Tekintettel arra, hogy a felbuzdult közvélemény követelni látszik a sárospataki főiskola körében a jogakadémia fenmaradását, s a volt sárospataki jogászok éppen a jogakadémia iránt való nemes féltékenységből s ennek múltja iránt való őszinte hódolattal vettek és vesznek részt a mentő mozgalomban; tekintettel különösen arra, hogy a főiskolai igazgató tanács is a főiskola csonkítatlan fenmaradása mellett vetette szavát a mérlegbe; — egyházkerületünknek meg kell mozdítania minden megmozdíthatót a végre, hogy a sárospataki jogakadémia kinlódó helyzetéből kiemelkedjék s úgy — amint Farkas Géza igazgató tanácsos indítványozta s amint Zemplén vármegye törvényhatósága is pártolói részvételének céljául tűzte ki és amint az elsősorban érdekelt akadémiai tanári kar is óhajtja, a sárospataki jogakadémia egyetemi fakultási joggal ruháztassék fel. Tudjuk, hogy ez nehéz kérdés, de az állam tanügyi kormányát végre is meg kell győznünk a felől, hogy sem a felső oktatásnak, sem az államnak, sem az állam terhén könnyítő felekezeti iskolák fentartóinak nem lehet céljuk az örökös bizonytalanság hullámain való

lebegés s a jogakadémiák sorsa felől való döntés nem halasztható.

E döntés kieszközlése, gyorsítása elsősorban egyházkerületünk és főiskolai igazgató tanácsunk elnökségére volna bízandó; de *felkérendőnek vélem az ebben való segítségre az egyetemes ref. konventet is, a melynek tanügyi politikájával bizonyára szintén nem egyeztethető össze a református jogakadémiák kétséges helyzete s a felső oktatás törvényes rendezetlensége miatt való költséges vergődése.*

Ha a jogakadémiák sorsa úgy alakulna, amint mi kívánjuk, akkor következik el annak az ideje, hogy hármas internátusról tervezzen egyházkerületünk, illetőleg a főiskolai igazgató-tanács; addig pedig a főgimnáziumi és theol. akadémiai internátus tervezéséről lehet egyelőre szó.

Nem is a tervezéséről, hanem csak a meglévő, említett tervezetnek szakértői felülvizsgálásáról és szükség szerinti pótlásáról, mert ismételtlen is mondom, hogy az Elekes-féle tervezet kiindulási alapnak nyugodtan elfogadható. *A terv átnézésével s az internátusi rendszer (pavillon, vagy kaszárnya-rendszer) megállapításával, a kimerítő, minden mellétekintetekre is kiterjedő költségvetés megkésztetésével a főiskolai igazgató tanács bízandó meg.* Természetes, hogy — amennyiben az ügy érdeme megköveteli — az igazgató tanács meg fogja kérdezni az érdekelt tanári karokat s esetleg tanulmányútra küld ki egyeseket, a kik helyszíni tapasztalataikkal fognak a még tisztázatlan kérdések tisztázásához hozzájárulni.

Az igazgató tanácsnak az internátusi építkezés minden ágára kiterjedő, a világítást, fűtést, vízvezetést és csatornázást is magába ölelő tervezete és költségvetése az egyházkerület tavaszi közgyűlését megelőzőleg oly időben terjesztendő fel az egyházkerület elnökségéhez, hogy annak lehetővé váljék a jelenlegi bizottságot még a közgyűlést megelőzőleg összehívni s a tervezetet és költségvetést letárgyalni.

Hogy miféle s hogyan szerzendő költséggel remélhetjük a tervezett internátusok felépítését — ez a kérdések kérdése.

Sajnálatosan bizonyos, hogy főiskolánk ma meglévő pénzforrásai az untalan szaporodó s elodáztatatlan szükségletek fedezésére sem elégségesek. Itt csak az u. n. Mudrány-alapra és az Uj Vay-Mocsáry-alapítványra eshetik tekintetünk. Amaz bizvást szolgálhatja — amennyire bírhatja — az internátusi nevelés-oktatás eszméjét, emez eredeti rendeltetésétől elvonatva, a mi a változott viszonyok miatt — anakronismussá vált — felsőbb akaratral szintén bevonható az internátusi cél szolgálatába, a jövő biztosításának feltételei közé.

Miután azonban az internátusi nevelés-oktatás modern formáját maga az országos tanügyi kormány fejlesztette általános divattá s így ő kényszerítette költséges versenyre az iskolákat és iskolafentartó testületeket: — egészen természetes, hogy *tőle kell várnunk és kérnünk internátusi építkezésünk legnagyobb mértékű támogatását.* Az Elekes-féle munkálattól kétségtelen, hogy milyen könnyű volt még a református tanintézeteknek is százezerekhez jutni internátusi célokra a Zichy-miniszterium tartama alatt s hogy sárospataki főgimnáziumunknak is nyugodtan lehetett számítani 500.000 koronás internátusi segélyre. — Ennyit, sőt a változott viszonyok és változott terv értelmében ennél többet is — ma is kérnünk kell

mint internátusi építkezési stb. segélyt. Meg kell győznünk a most uralkodó tanügyi kormányt, hogy az államsegélynek egyoldalú osztogatása miféle visszás helyzetet idéz elő egyes tanintézetekre nézve, t. i. azokra, amelyek nem jutottak be a kedvezményesek sorába, talán csak egy-két napi vagy heti késedelmök miatt s nélkülözni lévén kénytelenek bizonyos modern intézményeket, nélkülözniök kell a nagy közönség támogató részvételét is.

A magukat méltóknak igazolt tanintézeteket csak az egyenlő segélyezés mellett lehet áldásos versenyre alkalmatosakká tenni. Ezt nem lesz nehéz megértetni a tanügyi kormányzattal, ha egyházkerületünk és igazgató-tanácsunk elnöksége egész tekintélyével fog forgolódni a jó eredményért.

Építkezési forrásul kell megjelölnöm *az országos segélygyűjtést is,* amelyre nézve már lelkes kísérletek folynak, de a mi még bizonyos felsőbb jóváhagyás késlekedése miatt kellő formát nem nyerhetett. *Az országos segélygyűjtést — szerintem — magának a főiskola előjáróságának kell átvennie, illetőleg megindítania — esetleg az önkéntes csapatok bevonásával. —* A mai súlyos viszonyok között a bekés célokra való segélygyűjtés nem látszik ugyan kecsegtetőnek, de ha a szétküldendő felhívó szózatból megérti a nagy közönség, hogy a Perényiek, Dobók, Rákócziak és Vayak iskolájának új századokra való biztosítása forog szóban, — nem lehet, hogy a szíve érintetlen maradjon. — A sárospataki főiskola történetében az országos segélygyűjtésnek már áldásos nyomai vannak. A fejedelmi korszak letűnése óta építkezéseknél, intézmények létesítésénél a nemes lelkek áldozatkészsége volt a főiskola legfőbb segélyforrása s különösen az előkelő világiak képeztek felette védelmező paizst, ha szorongatta a szükség és a félelem. A jelek azt mutatják, hogy a sárospataki főiskola mai helyzetében felekezeti összeülekezésre is számíthatunk, mert ma — a háború rettenetes sötétségében még tisztábban fénylik a főiskola nemzeti missziójának csillaga, mint a béke napjaiban.

Az országos segélygyűjtés mellett is igénybe kell vennünk a költséges célok megvalósításához *egyházközségeink áldozatait is úgy, amint azt Farkas Géza indítványa is felveszi.* Hogy ez az áldozat egyházközségenkénti legyen-e, vagy a lelkek száma szerint való — ezt a költségvetéstől tehetnők függővé. Egy-egy vidéken már mozgolódnak a főiskola jövőjéért aggódó lelkek s a mint hirlapi közlésekből is látszik, készek bizonyos terheket is emelni, csak a főiskola sorsa váljék könnyebbé.

Számítanunk kell és lehet a *kebelbeli egyház-megyéknak* mint ilyeneknek támogatására is. A főiskola mai u. n. főépületének építésekor egyes egyház-megyek bizonyos nagyobb ajándékösszeg árán jogot szereztek magoknak ahhoz, hogy egy-egy szoba az ő nevükről nevezessék, amely felett hosszú időn át rendelkeztek is. Így tehetnének egyházközségek és egyházmegyek internátusi alapítványokat a szegények sorsának könnyítésére vagy egy-egy ágyhely megváltására ma is, éppen úgy, a mint alapítványokat tettek a tápintézetben.

Számítanunk kell az *egyházkerületi pénztár segítésére is,* amely hozzájárult az Uj-Vay-Mocsáry-alapítvány öregbítéséhez, s a theol. akadémiai tanári nyugdíjintézeti alap növeléséhez is.

Nem lehetne-e számítanunk *egyetemes konventi*

segélyre is? Mikor 1900-ban a tanári fizetések korszerű rendezése végett az egyházkerület a Vay-Mocsáry-alapítványt a 100 év betelte előtt megnyitotta, ugyanakkor a korpótlékok rendezése végett 600,000 korona kamatos kölcsönt óhajtott volna felvenni az egyetemes konventtől annyi százalékra, amennyit annak a Magy. földhitelintézet fizet. De sem ennyit, sem kevesebbet nem kaphatott. Azóta 16 év telt el. Nem lehetne-e az egyetemes konvent gondolkodásán — a sárospataki főiskola javára — változtatni? Nem lehetne-e a nagy tőkéivel a reformatus tanügyi szolgálatára is rábírni?

Számítanunk lehet — azt hiszem — a főiskolai tanári kar és tanulóifjúság segítségére is legalább oly mértékben, amint ez az Uj-Vay-Mocsáry-alapnál megnyilatkozott. A tanári kar 10 év alatt 10,000 koronányi összeggel járult a nagy cél támogatásához, az ifjúság legatióba járó része pedig 1—1 koronát fizetett ünnepenként 20 éven át. Ez utóbbi összeget vagy ennek többszörösét is ki lehet róni az ifjúságra és pedig megkülönböztetés nélkül s a tandíjjal együtt lehetne beszedetni a pénztár útján állandó járulék gyanánt.

Nagy reménységgel gondolhatunk a főiskolai internátusokat illetőleg Zemplénné vármegye törvényhatóságának kilátásba helyezett beavatkozására. Nemcsak a vármegye nagyérdemű vezérei fogadták lelkesen az őket felkereső s pártfogásukat kérő küldöttségeket, hanem a törvényhatósági közgyűlés is egyértelmű jóakarattal és ügyszeretettel üdvözölte a tervezett actiót s külön bizottságot küldött ki, hogy a vármegye jótékony és jelentékenynek ígérkező beavatkozását méltóképen előkészíttesse és pedig a főispán elnöklete és az alispán alelnöklete alatt. Ez a bizottság közösen óhajtana munkálkodni egyházkerületünk bizottságával, amit őszinte örvendéssel kell vállalnunk és bizottságunk, illetőleg egyházkerületünk elnökségét kérnünk kell az érintkezési alkalmak keresésére és megvalósítására.

Örvendetes jelként kell üdvözölnünk, hogy az u. n. *Liga* egész nemes szenvedéllyel dolgozik a főiskola jövődjének biztosítására s maga Sárospatak városa küldöttségekkel járt Budapesten, hogy országos támogatással és saját megterhelésével is a főiskolának a jövőben mennél alkalmasabb kerete gyanánt szolgálhasson s esetleg a vízvezeték, villanyvilágítás behozatala által a tervbevett internátusnak is támogatására lehessen.

* * *

Főtiszteletű és Méltóságos Egyházkerületi Bizottság! A fenebb elsoroltakban s ezek mellett a *sárospataki dídkok alakuló szövetségében* én — a magam részéről — kellő alapot látok arra, hogy a főiskola új korszakának jó reménységgel indulhassunk, föltéve, hogy akik tényezőkként szerepelhetnek az új korszak előkészítésében, magas példájukkal, lelkesedésük tüzével magukhoz vonják s a nagy cél szolgálatára melegítik fel a nagyokat és kicsinyeket egyaránt.

Kellő alapot látok a feltűnedező jelekben különösen arra, hogy egy *nagyobb arányú törlesztéses kölcsön felvételét mind az internátus, mind a főiskola közszükségeinek pótlására* megkísérelhessük, amire — szerintem — szintén az egyházkerület és a főis-

kolai igazgató-tanács elnöksége kérendő fel. — De ehhez is rendkívül kívánatos és megnyugtató volna, ha főiskolánk előjárósága felülvizsgálatná a főiskola teherbíró képességét, belevonva a vizsgálatba az egyházkerület által kezelt tőkéket is s az igazi szakértő számításával tenné bizonyossá, hogy mennyire s meddig bírhatja az ijesztően szaporodó kiserleteket s mik az elodázhatatlan szükségletei nyugodt fejlődésének biztosításához?

Egy új század küzdelmeire nem lehet elindulnunk teljes felszerelés és szent elhatározások nélkül.

* * *

Az előadói előterjesztést a bizottság előbb általánosságban, majd — bizonyos módosításokkal — részleteiben is elfogadta és kimondta, hogy

1. Az internátusokra nézve az Elekes Imre-féle tervezetet a további tervezés alapjául elfogadja s felhívja az érdekelt tanári testületeket, hogy tegyék azt tanulmányozásuk tárgyává s arra vonatkozó észrevételeiket, javaslataikat terjesszék mielőbb a főiskolai igazgató-tanács elnökségéhez.

2. A főiskolai igazgató-tanács elnökségét megbízza, hogy az Elekes-féle tervezetet műszakilag vizsgáltsa felül s készíttessen a tervezethez részletes költségvetést s küldjön ki — a szükséghez képest — egyes hivatottakat internátusok tanulmányozására. Az ügy sürgősségére és nagy fontosságára való tekintettel a költségvetéssel kísért műszaki tervezet, illetőleg tervezetek az 1917. évi tavaszi egyházkerületi közgyűlést megelőzőleg oly időben terjesztendők az egyházkerületi bizottság elé, hogy az azokat részletes vizsgálat tárgyaivá tehesse.

3. A *sárospataki jogakadémiának egyetemi fakultása fejlesztése* végett felkéri az egyházkerületi elnökséget és a főiskolai igazgató-tanács elnökségét a leghathatósabb beavatkozásra, esetleg nagyobb küldöttség útján való közreműködésre s a jogakadémiai oktatás törvényes rendezésének sürgetésére.

4. Ugyancsak a nevezett kettős elnökséget kéri fel az internátusi építkezéshez nélkülözhetetlen *államsegélynek* (építkezési, fentartási, beruházási segély) kieszközlésére.

5. Az *országos segélygyűjtést* — a legszélesebb alapokon — mielőbb megindítandónak véli. A felhívó szöveget és gyűjtőíveket készíttetésére, szétküldetésére, a befolyó összegek hol és mi módon való kezeltetésének meghatározására ugyancsak a nevezett kettős elnökséget meghatalmazza.

6. Felkéri az egyházkerületi közgyűlést, hogy tiszánimien egyházkerületünk anya-, társ- és leányegyházközsegeinek híveit vonja be 1 koronás egy-szersmindenkori járulék kivetése, illetőleg felajánlása mellett a főiskola fentartásának s múltjához méltó jövődjének tényleges szolgálatába.

7. Az egyházmegyét s magát az egyházkerületi közgyűlést, valamint a főiskola tanári karait is a nagy feladathoz illő jótékonyosságra kéri.

8. A tanuló ifjúságot a segélyezés munkájába bevonatni kívánja s ennek hozzájárulására nézve a főiskolai igazgató-tanáctól vár javaslatot.

9. Zemplén vármegye törvényhatóságának kilátásba helyezett s jelentékenynek ígérkező hozzájárulását örvendező lélekkel üdvözli s megbízza egyházkerületünk és főiskolai igazgató-tanácsunk elnökségét a törvényhatóság kinevezett bizottságá-

val való viszonyoknak meleg ápolására és gyümölcsözővé tételére.

10. A törlesztő kölcsön felvételére s annak mennyiségére nézve a költségvetés beérkezése és tanulmányozása után fog a bizottság javaslatot tenni.

11. Jó reménységgel és a jövőre vetett bizodalommal látja a bizottság mindama lelkes törekvéseket és áldozatokat, a melyek a főiskola javára s jövődjének biztosítása végett már eddig is megnyilatkoztak, illetőleg megtörténtek s felkéri elnökséget a szétágazó törekvések lehető egyesítésére.

A miskolci ref. felső leányiskola köréből.

A miskolci ref. felső leányiskola és leánygimnázium évmegnyitó ünnepe f. hó 1-én vasárnap d. e. 11 órakor folyt le Főtiszt. dr. Tüdös István püspök úr, több felügyelő bizottsági tag, a tanári kar és rendkívül nagyszámú érdeklődő közönség jelenlétében. A tanuló ifjúság az intézet dísztermét teljesen megtöltötte. Ez évmegnyitónak különös jelentőséget kölcsönzött az a körülmény, hogy felső leányiskolánknak ezúttal egy új felső tagozata nyílt meg: a leánygimnázium V. osztálya. Az intézet ez irányú fejlesztése már a beíratások alkalmával is éreztette a maga hatását, ugyanis az I. osztályba oly sok tanuló jelentkezett, hogy az előjáróság ez osztály mellett párhuzamos szakaszt szervezett és e szakaszok létszáma is meghaladja az új Leányközépiskolai Rendtartás által megszabott legmagasabb létszámot (osztályonként 45).

A „Jövel Szent Lélek Uristen“ kezdetű szép énekünk elénklése után Czinyéry Barna tanár mondott magasan szárnyaló, bensőséges imádságot, majd az igazgató ismertette meg a növendékekkel az új leány középiskola berendezését és fajait, majd rámutatott arra a hatalmas fejlődésre, melyet intézetünk 70 éves fennállása alatt elért, s alkalmoszerű intelmeket intézett a növendéksereghez. Aztán főtiszteletű Püspök úr ajánlotta intézetünket, melyet egyházkerületünk nagy áldozatokkal tart fenn és fejleszt tovább, a művelt közönség további bizalmába és pártfogásába; a tanári kar pedig arra kérte, hogy továbbra is a teljes elismerésre méltó hivatás-szeretettel, lelkes buzgósággal végezze feladatát, a melyet eddig felmutatott; végül a növendékeket intette szorgalomra, kitartásra, egymás iránti benső szeretetre, s különösen meleg szavakban kötötte szívükre a menekült növendékek iránti odaadó, áldozatra kész szeretetet. A bensőséges ünnepet a Hymnusz elénklése zárta be.

Az intézet tanártestületéből ezidőszereket ketten teljesítenek katonai szolgálatot: Domokos György és Papp József. Részint ezeknek a helyettesítése, részint az új osztályok (I. B és V. leánygimnázium) több helyettes tanári állás szervezését tette szükségessé, ezekre a következők alkalmaztattak: Brandsch Gyula, Fehér Gábor, Kozma Edith, Fleckstein Amalie és Gálffy Nóra. Az utóbbi nem foglalta el állását s ezért az ő tárgyait a tanári kar tagjai fogják átvenni.

Az intézet növendékeinek létszámáról az alábbi kimutatás számol be:

Az 1916/7. évre beíratkozott nyilvános tanulók megoszlása osztályok és vallás szerint:

Osztály	A felvett tanulók száma	ref.	ág. ev.		r. k.	g. k.	g. kel.	izr.
			v	a				
I. A)	50	30	4	10	—	—	—	6
I. B)	48	17	3	6	1	—	—	21
II.	66	28	7	9	—	—	1	21
III.	58	32	6	4	—	—	—	16
IV.	49	30	5	9	1	—	—	4
V.	11	3	—	2	—	—	—	6
VI.	11	3	4	2	—	—	—	2
V. gimn.	39	8	5	11	—	—	1	14
Összesen	332	151	34	53	2	1	—	90

Az 1915/6. évben a beíratások befejezése után volt intézetünknek 226 rendes növendéke s ez volt intézetünk 7 évtizedes életében odáig a legmagasabb tanuló-létszám.

A múlt évi létszámmal a folyó évben magasabb a növendékek létszáma 106-tal, ami 46·7% emelkedést jelent. Emiatt az osztályok száma is szaporodott 2-vel, amennyiben az I. osztály mellett párhuzamos szakaszt kellett szervezni és megnyílt az V. leánygimnáziumi osztály, s ezzel megvetettük az alapját intézetünk további fejlődésének. A rendes tanulók közül a ref. vallásúak száma szaporodott 29-cel, az ág. ev. vallásúaké 8-cal, a r. kath. vallásúaké 30-cal, a g. kath.-oké 2-vel, a g. keletieké 1-gyel, az izraelitáké 46-tal. A felvett növendékek százalékos száma felekezetenként: ref. 45·5% (54); ág. ev. 10·2% (11·5); r. kath. 16% (11·5); g. kath. 0·6% (—); g. kel. 0·6% (0·3); izr. 27·1% (24·3); a zárójelben álló számok a múlt évi százalékos számot mutatják. A reformátusok arányszámának apadását a többi felekezethez tartozó növendékek létszámának nagymérvű emelkedése okozza, de mindenképpen megnyugtató, hogy a ref. vallású növendékek létszáma is jelentékenyen emelkedett (29-cel). A felvett növendékek közt több erdélyi menekült is van.

Nagy emelkedést mutat az internátusi növendékek létszáma is. Míg ugyanis a múlt évben 37 növendéke volt internátusunknak, ez évben 55 bentlakót vettünk fel s még ezeken kívül is sokan jelentkeztek felvételre, akiket azonban helyiségeink szűk volta miatt kénytelenek voltunk elutasítani. D.

A főiskolai igazgató-tanács ülése.

A sárospataki ref. főiskola igazgató-tanácsa okt. 5-ikén és 6-ikán tartotta szokásos ülését az iskolai év megnyitása alkalmával. Jelen voltak: Dókus Gyula világi gondnok és Komjáthy Gábor lelkészi gondnok elnöklése alatt: Bálint Dezső, Vadász Pál, Kovács Béla, Szücs István, Hutka József, Czinke István, Bernáth Zoltán, Meczner Béla, Farkas Géza; Rohoska József, Ellend József, Kovács Sándor, Dr. Szabó Sándor és Csontos József.

A mostani ülés legfontosabb tárgyai a gazd. választmányi felterjesztései voltak. Ezek közt első a Trócsányi-féle ügyből származólag a könyvbizomány, könyvkereskedés és könyvkötészet dolga. Dr. Szabó Sándor annak idejében terjedelmes munkában, a gazd. választmányi elnök és Trócsányi közti rokon-

ságot folyton emlegetve s szinte arra vezetve vissza minden bajt, azt hozza ki végeredményül, hogy ez üzletág 1915. december végéig 86101'21 K összegű terhet jelent a főiskolának. A gazd. választmány és Dr. Szabó Sándor számadása közti eltérés oly nagy, hogy azokat, akik az ügyet nem ismerik, méltán megdöbbenetette s tévedésbe ejtette. Szükségessé vált a dolog tisztázása, mire nézve az egyházkerületi elnökség által Dr. Wazek Antal hités szakértő kérését fel a számadás felülvizsgálására. A felülvizsgálat eredménye az, hogy a gazd. választmány és Wazek számadása közt 1915 végén az összes eltérés 83'23 K összeget tüntet fel, vagyis 41416'55 K ez az összeg, melynek ellenértékét ki kell mutatnia a gazd. választmánynak. Ez pedig nem lesz nehéz, mert ebben van az egész könyvkereskedés értéke, a könyvbizományi készlet, sőt 1895-től kezdődőleg, onnan levezetve 14930'92 K teher még id. Trócsányi Bertalan idejéből. Kitént tehát, hogy a gazd. választmány eljárása a könyvbizományos megszámoltatásánál eleitől kezdve minden személyi érdeket félretevő szigorúsággal történt s a gazd. választmány semmiféle rágalmat és gyanúsítást önzetlen munkája után nem érdemelt. November hóban, a hités szakértő által megállapított végelszámolási összeget véve kiindulási pontul, megtörténik a leltározás az ig. tanács által kiküldött egyének közreműködésével s akkor ez az ügy is megfelelő elintéztést nyer. Egészen természetes, hogy a gazd. választmány úgy a maga, mint főképen a meghurcolt elnöke részére elvárja, hogy az illetékes előjáróság a lehető leg súlyosabb, de teljesen alaptalan vádakért, a támadó Dr. Szabó Sándor ellenében a teljes igazságszolgáltatást gyakorolni fogja.

Az építkezésről, könyvek, kötés árának felemeléséről, a Szabó Zsigmond-féle szőlőtelek betelekkönyvezéséről, az egész telek megtartásáról, a bálványosi birtok bérletéről, a theol. tanárok után fizetett nyugdíjilletékről, a Kalicza-féle alapítvány megnyitásáról, a tápintézeti díj meghatározásáról szóló gazd. választmányi jelentések tudomásul vétettek. Andrassy Kálmán, Kocsis József, Farkas Gézané szül. Csoma Mária urnő alapítványai halás köszönet és elismerés mellett tudomásul vétettek s ezekre, valamint a Radácsi György-alapítványra vonatkozólag felterjesztést intéz ig. tanács az egyházkerülethez.

Ezután ismét a Dr. Szabó Sándor dolga következett, akiről azt jelentette a gazd. választmány, hogy beperelte a főiskolát 7000 egynehány száz korona követeléssel, de perét elvesztette. A kereset arra volt építve, hogy mint „Sárospatak“ szerkesztője ennyi anyagi kárt szenvedett azért, hogy a gazd. választmány, illetőleg a nyomdabizottság elnöke nem engedte meg, hogy a főiskola nyomdája, amely különben se volt semmiféle szerződési viszonyban a „Sárospatak“ nyomtatására nézve annak szerkesztőségével a „Sárospatak“-nak azt a számát, melyben Dr. Ferenczy Árpád Radácsi Györgyöt pornografikus írat szerzőségével és terjesztésével vádolja meg, az egész világnak szóló hirdetés végett utánnyomja, illetőleg sokszorosítsa (10,000 példány). Dr. Szabó Sándor ama védekezésével szemben, hogy ő nem az iskolát, de a nyomdát, mint iparvállalatot perelte, a főiskolai ügyész által előmutatott periratokból megállapítást nyert, hogy kifejezetten a főiskola volt perelve. Így

állván a dolog, ig.-tanács felháborodással kénytelen tudomásul venni, hogy a főiskola ellen, annak megrontására rendszeres munka indult meg Dr. Szabó Sándor részéről; miért is a védekezés nagyon is szükségessé teszi, hogy Dr. Szabó Sándor ellen az ig.-tanács a fegyelmi vétséget megállapító eljárás elrendelését kérje az egyházkerulettől.

Az akadémiai és gimnáziumi szék, valamint a köziskolai szék előterjesztései és jelentései tudomásul vétettek. Gimnáziumunkba több menekült tanuló iratott be, kiknek számára a főiskola minden tekintetben ellátást nem adhat. Tandíjukat elengedte, a tápintézetben ezúttal valamennyit ellátja, de a szükséges eszközök megszerzése végett kívánatos, sőt szükséges, hogy pl. az egyházmegyék a kebelükben e célra összegyűjtött összegekből mielőbb juttassanak összegeket a sárospataki főiskolának. A gimnázium I. osztálya párhuzamossá tétetett. Az akadémiai tanrend tudomásul vétetett, s ennek keretében a jogakadémiai helyettesítés ügye is. A korpótlék ügye a gazd. választmányhoz tétetett át, a theol. tanárok drágasági pótléka előlegként utalványoztatott. Az akadémiai igazgató felhatalmaztatott, hogy a kolozsvári theol. fakultásf, menekülés esetére, hívja meg Sárospatakra.

Végül a számadások átvizsgálása s a költségvetés következett. A gazd. választmány ide vágó munkálatai némi módosítással elfogadtattak. A költségvetés terhére a családi pótlék a költségvetésben bennhagyatott. Javasolja ig.-tanács, hogy a külön pénztárakat egyesíteni kell. Az idei bornak az elnökség közbejöttével történő előnyös eladása esetén felhívatik gazd. választmány, hogy a befolyó nagyobb összegekből első sorban a Zoványi- és Ferenczy-ügyben kiadott összegeket állítsa vissza, másodsorban a többi elköltött tőkék állítandók helyre. Zsoldos Benő leváltáronk és Maller Sándor tápintézeti felügyelő tiszteletdíjának felemelését ajánlólag terjeszti ig.-tanács az egyházkerülethez. cs.

Nyílt levél Zajdó Lászlóhoz.

Kedves Barátom! A megszólításom már mutatja, hogy nem haragszom kritikáért, alkalmazkodva a paraszti példaszóhoz: nem az, — vagy formulázuk úgy, — nemcsak az a legény, aki üti, hanem aki állja. De hogy is haragudnám, amikor az író kritikusa iránt csak köszönettel tartozik; mert hiába: saját ítéletünk saját dolgainkról legtöbbször hamis tükör s ennek folyományaként ferde fogalmaink lennének magunkról és dolgainkról, ha mások, — irodalmi téren a kritikusok, — egy-egy valódi képet mutató tükröt nem tartanának élénk. Hogy a kritikusok s így irántad is táplált nagyrabecsülés dacára is egy pár megjegyzést teszek bírálatodra, melyet egyházi beszédeimről adtál: ennek célja nem az, hogy az értékmegállapítás ellen rugódozzam, mert ez az eljárás megengedhetetlen ízléstelenség; hanem önigazolás kíván ez lenni egynémely megállapításoddal szemben.

Az első vonatkozik ama megállapításodra, mely szerint „nem lehet helyeselnünk, hogy a tömegesen átvett gondolatokat, sőt fejezeteket nem teszi idézőjel közé, mert így nem tudjuk megítélni, hogy mi

az idézet és mi az eredeti. Ezen hiány jóvátételére az előszóban említett indokolást nem tartjuk elégnek; szükséges volna számos beszédének végére azon szerzői jegyzetet írni, hogy a beszéd legértékesebb elemeit Hock beszédeiből merítette. Ha szerinted így van: a te hited tartson meg tégedet. Én egy szót sem emelek ellene, mert hogy egyik vagy másik beszédemben mi a legértékesebb elem vagy elemek: a felett én, az érdekelt, nem vitatkozhatom. Csak annyit jelzek, hogy nagy gondot okozott nekem e kölcsönzött részek jelzése. Mert eltekintve attól, hogy amint az előszóban jeleztem, a beszédek jó része régebben s csak saját használatomra íródott, akinek tehát nem volt szükségem az átvett részek jelzésére: amikor sajtó alá rendeztem a kötetet, tudatában voltam annak, hogy valami módon kifejezésre kell juttatnom, hogy nem minden betűje az enyém, akár könnyű, akár nehéz ez a különválasztás több év után. De miként tegyem ezt? Legkönnyebb lett volna az idézőjel használata s részletekig menő ellenőrzéssel lehet, hogy képes is lettem volna rá. De szabad volt-e ezt tennem, amikor az általad felsorolt illusztrációkból is látszik, hogy e részletek nem szószerint vannak átvéve, hanem a szükséges átalakítással, amint azt a beszédem célja kívánta, vagy amint én szerintem jobbnak mutakozott. Ha már most az így átgyúrt részletet idézőjel közé teszem: akkor a szerzőt sérttem meg, hogy neki tulajdonítok olyan sorokat vagy kifejezéseket, amelyeket ő nem úgy írt s amelyek esetleg az ő felfogásának nem is felelnek meg. Ezt az utat tehát nem szabad volt választanom. Másik módozatul az kínálkozott, hogy ahol valamely sort vagy sorokat átalakítottam: ott mindenütt a margón jelezzem, hogy ez átalakítás. Ez azonban kivihetetlen feladat. Így nem maradt más hátra, mint amit követtem, hogy az előszóban én magam jóelőre felhívjam a figyelmet arra, hogy mindezek nem mind az én én fejemből pattantak ki, hanem vannak ebben nem „mástól”, tehát csak Hock J.-tól, hanem „másoktól” vett részek is. Az előszó e része úgy hangzik: „Eredeti beszédeimben is fog találni itt-ott az olvasó gondolatokat, esetleg sorokat is, melyeket részint szóról szóra, részint átalakítva másoktól vettem s megjelölve még sincsenek.” Így már magam kellő értékére szállítottam le a munkát, hogy megvédjem magam az idegen tollakkal való ékeskedni akarás gyanújától. Mert hogy szerinted „így nem tudjuk megítélni, hogy mi az idézet és mi az eredeti?” Hát akkor, hogy tudta megítélni? Azt pedig, aki nem akar így kritikailag foglalkozni vele, az előszóban foglalt kijelentéssel feljogosítottam, hogy akár csak a címlapot tartsa enyémnek. Hiszen nem az én vagy más érdeme a fő én szerintem, hanem hogy a beszédek Isten dicsőségének szolgálatára alkalmasak legyenek. Ezt minden esetre meg tudja állapítani a bíráló s hogy az érdemből esetleg kijáró rész nem állapítható meg az én eljárásom mellett: az a szerző szerencsétlensége. Azonban én még az előszóban foglalt általános felvilágosítással nem elégedtem meg, hanem 20 beszédem közül 10-nek végén, közepén, szóval ahol szükségesnek mutatkozott, külön megjegyzésben is rámutattam, hogy ki után van vagy az egész át dolgozva vagy egy részlet átvéve. Hangsúlyozom, hogy ahol szükségesnek látszott. Pl. egy nehézményezett részlet a Hock J. IV. bőjti beszéd-

ből vett részlet, mely az én nagypénteki beszédem egyik részletében szóról szóra benne van. Igen, de ennek a beszédnek a végén külön jegyzetbe tettem, hogy a szóban levő s ott csillaggal megjelölt érv lényege Hock J.-tól van átvéve. Itt ugyanis egy nagyobb fajsúlyú s teljesen egyéni gondolattal kerültem szembe, mely súlyánál, terjedelménél és szó szerinti átvételénél fogva külön felemlítést provokált, amit épen úgy cselekedtem a Bersier és Prohászka O.-tól átvett jelentősebb részeknél is, míg a kisebb fajsúlyú s az egyéniség bélyegét kevésbé magukon viselővel szemben nem tehettem meg sorba ezt a külön felemlítést, hanem elégnek tartottam az előszóban foglalt általános kijelentést. Mert amikor Hock J. pl. azt mondja: „A kath. vallás erkölcsstana egyetlen szóból áll: szeressetek!” Én ezt nem tartom sem oly eredeti, sem oly jelentős megállapításnak, hogy e miatt már más ne mondhatta idézőjel nélkül azt, amit én mondtam: „A mi vallásunk erkölcsstana, az ember minden kötelességét magába foglaló parancsolat egyetlen szóba foglalható: szeressetek.” Épígy az éretlen gyermekek istentagadásával vagy a XX. század jelenségeivel foglalkozó passzusokat s az esetleg ezekhez hasonlókat. Ennyit e tárgyról önigazolásomra.

Szükségem van erre egy másik szemrehányással szemben is, amely így szól: „Választékosságot, szónoki előkelőséget, könnyed és finom jellemzést tanulni a Hock J. és Prohászka O. szónoki iskolájába jár; ami örvendetes a kath. szónoki irodalom színvonalára, de eléggé sajnálatos és elszomorító jelenség reánk nézve. Hát annyira volnánk már, hogyha igazán szépen akarunk szónokolni, hát Hock J.-tól kell gondolatokat és szónoki előadás módot kölcsönözni?” Nem szégyenelném, ha így volna; de sajnos, nincs így. Nem szégyenelném, mert tovább menve, te magad is azt mondd, hogy „mindenesetre jó megismerni a más felekezeti kiváló szónokok műveit és hatásának titkait.” Hogy mennyire igaz ez, kérdezd meg majd egyszer Szuhay Benedektől, ki egy ilyen irányú lelkeszi szereplésemnél jelen volt. Am te még tovább menve, bírálod vége felé így szólsz: „Az előadói könnyedsége és elegancia tekintetében sokat tanulhatna Hock J.-tól és Prohászka O.-tól.” Nos legyen az ember okos! Amit fentebb „eléggé sajnálatos és elszomorító jelenségnek” ítélsz, hátrább ugyanarra bízatsz. A kritikusnak egyik jellemvonása a következetesség legyen, mert máskülönben honnan tudja az író, melyik vízbe ugorják, hogy ki ne törje a nyakát?

Hibául rovd fel, hogy sokszor hivatkozom oly nevekre és klasszikus kifejezésekre, amelyeket a budapesti intelligencia megért ugyan, de az alsó-zsolcai és zsipi falusi gyülekezet bajosan. Hát ami a Newtonra és Keplerre való hivatkozást illeti, őket csakugyan nem ismerik a mi gyülekezeteink, még magunk és a budapesti intelligencia sem eléggé; de amit e nevekhez fűztem, hogy az egyik levette fővegét valahányszor Isten nevét említette s a másiknak Istenről való magasztos vallástételét megérti minden ember s így érve csak súlyából veszít. Az által, hogy a gyülekezet nem tudja, hogy mily nagy emberek valának, akik e nyilatkozatokat tették. Ami már a Scilla- Kharibdisz, faltörő kos és Damokles kard kifejezéseket illeti: ez már tényleg hiba s nem is ezek ellen mentegődöm, hanem ama kitételel

ellen, hogy „sokszor“ hivatkozom ilyenekre. Dehogy is sokszor! Egyszerannyit már nem igen találsz a könyvben, mint amennyit felemlítesz, mert a leggon-
dosabban igyekezem az ilyen idegen vonatkozásokat elkerülni. S hogy mégis megesis a szerencsétlenség, bizonyára az az oka, hogy nagyon a vérünné vá-
ltak ez ő latin dolgok.

Megköszönve könyvemmel való tüzetes és rész-
letes foglalkozásodat, hol kedvező, hol kedvezőtlen
kritikádat, szeretettel köszönt

Alsózsolca, 1916. szept. 21.

barátod

Román Ernő.

IRODALOM.

* **A képviselőház házszabályai.** Államjogi tanul-
mány. Irta: *Dr. Buza László* egyet. m. tanár, jog-
akadémiai ny. r. tanár. Sárospatak, 1916. Főiskolai-
nyomda. 91 lap, ára 2.50 K. — Buza L. kartársunk,
lapunk főmunkatársa e tanulmányában a magyar
parlament jog egy fontos kérdését, a képviselőház
házszabályait teszi széleskörű, a hazai és külföldi,
jogi irodalom idevágó műveinek beható ismerete és
kritikája alapján nyugvó vizsgálat tárgyává; nem a
házszabályokban foglalt rendelkezéseket ismerteti,
hanem a házszabály fogalmát és jogi természetét
igyekszik lehetőleg minden oldalról megvilágítani.
Nagy alaposággal és hozzáértéssel írt tanulmánya,
illetőleg a házszabályok jogi fogalmának és a vele
kapcsolatos kérdéseknek tisztázása nemcsak elméleti
szempontból, hanem a házszabályok helyes alkalma-
zásának szempontjából is nagy jelentőséggel bír. A
könnyed, világos nyelven írt fejtegetéseket még a
nem szakemberek is élvezettel olvashatják. A dol-
gozat fejezetei: I. A házszabályok fogalma. II. A
házszabályok forrásai. III. A házszabályok fajtái.

* **A magyar szent korona igényei a volt mellék-
országokra.** Közjogi tanulmány. Irta: *Buza László*.
Budapest, 1916. Franklin-Társulat, 35 lap. E kisebb
tanulmányában, amely eredetileg a Budapesti Szem-
lében jelent meg, kartársunk Bernatzik Ödön bécsi
tanárnak a *pragmatica sancti*óról hirdetett téves né-
zeteit cáfolja meg egyfelől, s másfelől a királyi hit-
levél 3. pontjának helyes értelmét és a mellékorszá-
gok szerepét és jelentőségét állapítja meg.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Gyászhir.** A beregi egyházmegye egyik
munkás, hűséges lelkésze: *Seres Ábrahám* barabási
lelkész a hervadó ősszel, szeptember végső napjain
elhunyt. Főiskolánknak volt, egy erős osztályban,
derék növendéke s 53 évével még csak derekán
állott végzendő munkájának. De jött az Ur hívó
szózata s ő nagy hirtelen eltávozott körünkől. Akik
ismertük, fájó érzések közt gondolunk aránylag korai
halálára s áldjuk emlékezetét.

— **Főgimnáziumunk** tanulóinak létszáma a har-
madik háborús iskolai évben a következő: Az I. osz-
tályba beiratkozott 90 rendes és 7 magántanuló; a
II-ikba 54 r. és 4 mt.; a III-ikba 57 r. és 5 mt.;
a IV-ikbe 48 r. és 6 mt.; az V-ikbe 51 r. és 3 mt.;
a VI-ikba 40 r. és 2 mt.; a VII-ikbe 32 r. és 6 mt.;
a VIII-ikba 30 r. és 2 mt.; vagyis 402 rendes és 36
magántanuló; összesen: 438 tanuló. (Tavaly ilyenkor

387 tanuló volt, a létszám tehát 51-el emelkedett.)
E létszámban az Erdélyből menekült növendékek
száma 20.

— **Az erdélyi,** ellenséges inváziótól mentes tan-
intézetek, lassankint egymásután megnyílnak s meg-
kezdik az új iskolai évet. A kolozsvári ref. theol.
fakultás október 5-én nyílt meg, a nagyenyedi
Bethlen-kollegiumban október 15-én, a kolozsvári,
szászvárosi és marosvásárhelyi collegiumban novem-
ber 2—3-án lesz az új iskolai év megnyitása, a sepsi-
szentgyörgyi és székelyudvarhelyi főgimnáziumok nem
nyíltak meg sehol, hanem növendékeik a letelepü-
lési helyükhöz legközelebb eső főgimnáziumba írat-
koztak be, készen arra, hogy mihelyt az intézetnek
az ellenség kitakarodása után sikerül működését
újra megkezdnie, oda visszatérjenek. Az ellenség
gyors tempóban, véres fejjel takarodik ki a fölényes
német hadvezetés és a vitéz magyar és német har-
cosok elől az országból s egy két hét múlva a fáj-
dalmas emlékeken kívül csak a füstölgő romok, s
elpusztított javak fognak beszélni arról, hogy
ők szép hazánk legszebb részét el akarták tőlünk
rabolni.

— **A középszabolcsi ref. egyházmegyének** szept.
27-én Nyíregyházán tartott közgyűlése meleg szere-
tettel üdvözölte Gencsy Albertet 25 éves gondnoki
és Görömbey Pétert 20 éves esperesi jubileuma al-
kalmából, továbbá Andrássy Kálmánt királyi kitén-
tetése, Korocz József főjegyzőt tanácsbíróvá való
megválasztatása alkalmából. (A hűséges munkásokat
mi is meleg szeretettel üdvözöljük!); örömmel vette
tudomásul, hogy a lelkészek hazafias közreműködése
folytán — egy egyháztól eltekintve — sehol nem
szűnnetelt a népiskolai tanítás s a székely menekülő
tanítók bevonásával a f. évi tanítás zavartalan me-
nete is biztosítva van.

— **Ág. ev. zsinat.** Az 1913. december 3-án ösz-
szeült ág. ev. zsinat 1916. okt. 4-én egyhangú hatá-
rozattal himondotta a zsinat berekesztését és fel-
osztását.

— **Kérelem.** *Kodi Dániel* ref. lelkész özvegye
tehetetlen öreg asszony, 35 éves gyenge elméjű
leányával s polgári iskolába menendő teljesen árva
két unokájával 240 korona évi nyugalmból tengeti
magát. Tisztelettel és bizodalommal fordul azért a
lelkész és tanító urakhoz, hogy őt a magára hagyat-
ott özvegy agg-papnét Eötvös Ferenc ládházai ref.
lelkészhez (u. p. Mezőnyék) küldendő bármily cse-
kély, hacsak filléres adományokkal is gyámolítani
kegyeskedjenek (Máté 25., 34—45.)

— **Lyra Miklósról** (1270—1340), a középkori
híres szabadelvű biblíamagyarázóról általánosan is-
meretes az a mondás, amely Luther nevével azon
az alapon kapcsolatos, hogy Luther az ő jeles biblia-
magyarázatait tanulmányozta s a Genesis magyará-
zatánál gyakran hivatkozik is reá. E mondás így
szól: *Si Lyra non lyrasset, Lutherus non saltasset.*
(Ha Lyra nem lantolt volna, Luther nem táncolt
volna, vagyis: Ha Lyra nincs, Luther nem kezdi
meg a reformációt. S. Szabó József: A ker. egyh.
tört. II. 4.) A Schiele—Zscharnack-féle *Die Religion*
... c. Handwörterbuch e mondást hamisnak és esz-
telennek tartja. A Lyra nagyíró hat kötetes műve
sárospataki példányának (bázeli, 1498-iki kiadás) I.
kötetében, az előtábla után álló előzéklevélen a fen-
tebbi mondásnak egy eltérő változatára akadunk,

amely így hangzik: „*Nisi Lyra lyrasset, totus mundus delirasset.*” (Ha Lyra nem lantolt volna, az egész világ helytelen utra tévedt volna, vagyis: Ha Lyra a maga magyarázataival a középkorban meg nem jelöli a biblia értelmezésének szabadelvű irányát, az egész világ helytelen úton járt volna.)

— **A templomba járás tíz szabálya.** A nagybányai ref. egyház évkönyvéből való az az érdekes figyelmeztetés, amely tíz pontba foglalja a hívek kötele-ségeit a templomba járást illetően. Ez a tíz pont a következő: 1. Jöjj! 2. El ne késsél! 3. Imádkozzál, mikor a helyedre ülsz! 4. Énekelj erőteljesen és teljes szívedből! 5. Kísérd az imádkozást igazi együttérzéssel! 6. Figyelj áhitatosan a prédikációra! 7. Tedd magadévá az áldást! 8. Adakozzál hálaadással! 9. Ne távozzál az istentisztelet befejezése előtt! 10. Vidd haza az istentisztelet hatását s a következő alkalommal hozd magaddal egész családot.

— **A budapesti tudományegyetem** megnyitó ünne-pélyén, szept. 30-án Beöthy Zsolt prorektor nagy-szabású beszéd keretében számolt be a tudomány-egyetem múlt évi működéséről. Kegyeletes szavakban emlékezett meg az egyetem tanári karát ért veszte-ségekről, melegen üdvözölte az egyetem új tanárait. Kiemelkedő mozzanat volt az egyetem múlt évi történetének az az elhatározása, amellyel Ferdinánd bulgár cárt, József főherceget, Mackensen Ágost tábornagyot, Enver basa török hadügyminisztert és gróf Tisza István miniszterelnököt az egyetem tisz-teletbeli doktoraivá avatta. Szomorúan konstataálta jelentésében, hogy a hallgatók létszáma az ismételve történt behívások miatt az első félévben 3889-re, a második félévben pedig 3135-re apadt le a háború előtti 8135, illetve 7513 hallgató létszámával szem-ben. Majd kifejezést adott az egyetem haláljának és elismerésének azokkal a hallgatókkal szemben, akik a harctéren teljesítik a házával szemben kötelessé-güket. A háború a magyar kultúra jövője szempont-jából sok aggodalmat kelt a hívatott tényezőkben nemcsak a rettentő vérveszteségek miatt, hanem a napról-napra növekvő nehézségek miatt is, amelyek a tanulásnak útjában állanak. Ezek a nehézségek egyfelől az életnek hallatlan drágulása, másfelől az a leverő tapasztalat, hogy az igazi szellemi munka értékviszonya az üzleti és anyagi munkával szemben az előbbinek kárára lehetetlen mértékben megválto-zott. Ezeken a nehézségeken, amelyek a tudományos pályákra lépők elé to nyosúlnak, a magyar államnak és a magyar társadalomnak kell segítenie. Csak így kerülhetjük ki a tudós pályák elnéptelenedését, a kulturális gyermekhalandóságot. A magyar társada-lom már eddig is teljes mértékben felfogta e feladat jelentőségét és a háborúból visszatérő szegény hall-gatók anyagi támogatására megszervezett „hadviselt hallgatók segélyalapja” javára máris mintegy 170.000 koronát adományozott. De nemcsak a háborúból visszatérő hallgatók sorsa foglalkoztatta az egyetem tanácsát, hanem megtörténtek a kellő intézkedések a hősi halált halt, vagy a harctéren szerzett beteg-ségükben elhunyt hallgatók emlékének méltó meg-őrzése céljából. Beszámolóját a következő szavakkal fejezte be: „Megnyugvással hagyom el, mert kitűnő utód foglalja el helyemet. Nem kívánhatok neki jobbat, mint ahogy az én elődöm a távozók rektora volt, én, fájdalom, a távollevők rektora voltam — legyen ő a visszatértek rektora.”

Országos burgonya közvetítő iroda.

Hirdetmény.

A 2953/1916. sz. M. E. rendelet értel-mében mindazon burgonyatermelők, akik burgonyatermésüket **1916. október 31-ig bejelentik**, 100 kg.-ként **kettő koronával** többet kapnak, mint a megállapított legma-gasabb ár.

Felhívjuk a gazdaközönséget, hogy bur-gonyatermését jelentse be; ez esetben az étkezési burgonyafajokért 100 kg.-ként **16 K.**, egyéb, de válogatott fajokért **15 K.** fizet-tetik ki.

Átvétel és elszállítási vételárkifizetés helyszínen történik.

Bejelentések a

Nagymihályi Takarékpénztár R.-Társaság-nál, mint az **Országos burgonyaközvetítő iroda** bizománysánál eszkozlendők. 2—4.

Az 1916
—1917-ik
tanévre
szóló

iskolakönyv és tanszerjegyzék

megjelent.

Kívánatra ingyen és
bérmentve küldi meg

Hegedűs és Sándor

a tiszántuli ref. egyh.-ker. főbizomá-
nyosa, prot. iskolai könyvkereskedése

Debreczenben.

SÁROSPATAKI REFORMÁTUS LAPOK

A TISZANINNENI REF. EGYHÁZKERÜLET ÉS A SÁROSPATAKI FŐISKOLA KÖZLÖNYE.
MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

ELŐFIZETÉSI DÍJ		Főszerkesztő	Felelős szerkesztő és kiadó	HIRDETÉSEK DIJA:	
		RADÁCSI GYÖRGY	DR. RÁCZ LAJOS	Egész oldal	32 Kor.
Egész évre	12 Kor.	Főmunkatársak:		Fél	16 "
Félévre	6 "	HARSÁNYI ISTVÁN	DR. BUZA LÁSZLÓ	Negyed	8 "
				Nyolcad	4 "

TARTALOM: *Zajdó László*: Van-e joga az egyházmegyének az adókulcsot felemelni vagy megváltoztatni és arányossá tenni? — *Szerk.*: A nemi felvilágosítás. — *Harsányi István*: Kocsi Csergő Bálint eddig ismeretlen levelei és munkája. (Folyt. köv.). — *Radácsi György*: Könyvismertetés (A Próbá-énekeskönyv. Folyt. köv.). — Irodalom. — Vegyes közlemények. — Hirdetések.

Van-e joga az egyházmegyének a gyülekezetek egyházi adókulcsát felemelni vagy megváltoztatni és arányossá tenni?

A gömöri egyházmegye folyó évi tavaszi közgyűlése — tévedésben lévén az egyházmegyék kormányzati hatásköre felől — arra kérte a főtiszt. egyházkerületi közgyűlést, hogy tekintettel a háború okozta óriási drágaságra és tekintettel a konventi egységarak által okozott tetemes javadalomesonkulásokra; valamint arra, hogy a konventi adócsökkentési segélyek felemelésére az országos adóalap nem képes: rendelje el a belhivatalnokok díjlevél szerinti fizetését és e célra, ahol szükséges, rendeljen el rendkívüli egyházi adókiivetést.

A főtiszt. egyházkerület 1916. június hó 15. és 16.-ik napjain Miskolcon tartott tavaszi közgyűlésének 79. számú jegyzőkönyvi ponti határozatával a gömöri egyházmegye indítványát — az O. R. L. E. egyik fontos indítványával együtt — hozzászólás és indítványtevés végett az egyházmegyékhez tette le.

Az egyházkerület is elhárította magától a kényes ügyet és visszatette azokhoz a hatóságokhoz, az egyházmegyékhez, amelyeknek egyik fontos kormányzati joga a gyülekezetek egyházi adókulcsát felemelni vagy megváltoztatni és arányossá tenni oly esetekben, midőn a gyülekezetek helyzete azt szükségessé teszi. Törvényeink szerint az egyházi közteherviselés kulcsát három egyházi hatóság emelheti, módosíthatja és arányosíthatja. Az első az egyházi közgyűlés, a második az egyházmegyei közgyűlés és a harmadik az egyházkerületi közgyűlés. (Joga van erre természetesen a zsinatnak is; de én csak az állandóan fungáló egyházi hatóságok jogköréhez akarok most hozzászólni.)

Az egyházközségeknek az egyházi adókulcs megállapítására vonatkozó jogát a III. t.-c. 8. §-a határozza meg, mely kimondja, hogy a rendes egyházi adó fizetését illetőleg az egyházi adókulcs meghatározásának joga az egyházközséget illeti.

E törvényszakasz azonban nem jelenti azt, hogy az egyházi közgyűlésen kívül más egyházi hatóságnak nincs semmi köze, semmi joga az adó-

kulcsához. Nem is kellene nagyobb átok a református egyházakra, mint az, ha a közteherviselés kulcsára a közgyűlések végérvényesen határozhatnának. Maga egy ily jog végromlásba dönthetné az egyházat és a belhivatalnokokat.

A törvénykönyv nagyon bölcsen a közteherviselés rendezésének jóváhagyását — ha az felebbezéssel megtámadva nem volt — végérvényesen az egyházmegyékre (I. t.-c. 56. §. K. pont), felebbezés esetén végérvényesen az egyházkerületi közgyűlésre (I. t.-c. 67. §. O. pont.) ruházta.

Sőt az egyházmegyéknek nemcsak jóváhagyási, hanem egyházi adókulcs-alkotási jogot is ad a III. t.-c. 11. §-a, mely kimondja, hogy: „Amennyiben az egyházmegyei közgyűlés arról győződnék meg, hogy valamely egyházközség eddigi adókulcsa alapján kirótt bevételei annak rendes szükségleteit nem fedezik... azt az egyházközséget az érvényben levő adókulcs megfelelő módosítására utasítja.” Ha az egyházközség a felhívásnak nem tesz eleget, egyházmegyei bizottságnak kell elkészíteni a módosított adókulcs-javaslatot.

Elvitázhatatlan tehát az egyházmegye adókulcs-rendezési és megváltoztatási joga. Ha ezen jogról az egyházmegye lemond és azt a kerületre ruházta, hatáskörét szűkíti, tekintélyét csorbitja, önkormányzati jogának egyik sarkalatos részét dobja el magától és beláthatatlan zavarokat idézhet elő a gyülekezetek háztartásában.

De nem is lehet ezt a jogot az egyházkerületre ruházni, mert világos a törvényből, hogy közteherviselés kérdésével csak felebbezés esetén foglalkozhatik az egyházkerület. Hivatalból csak akkor kell közteherviselési ügyet a kerületre felterjeszteni, ha az egyházmegye alkotta valamelyik gyülekezet számára az adókulcsot. (III. t.-c. 11. §.) Más esetekben nem kell azt a kerületre felterjeszteni.

Lássuk már most, hogy miért kell az egyházmegyéknek napjainkban a közteherviselést rendezni?

Az adócsökkentési segély értékegységei következtében rendkívül megcsökkent sok helyen a belhivatalnokok fizetése; a legtöbb helyen felül van ezer koronán. Az egyetemes konvent, az egyházkerület és az egyházmegyék kimondották, hogy a belhivatalnokok díjleveleit az adócsökkentés nem

érinti. A díjlevelek tehát változatlan érvényűek ma is és minden lelkésznek és tanítónak joga van a díjlevelében foglalt teljes javadalmakhoz.

Az adóalap azonban nem hajlandó és nem is képes annyi segítyt adni, amennyiből az egyházi tisztviselők díjleveleik teljes értéke szerint nyerhetnék fizetésüket. A gyülekezetek nagy része szintén nem hajlandó behívatalnokait a díjlevelek szerint javadalmazni, sem rendkívüli terhet magára vállalni; hanem azt mondja, hogy fizesse az áremelkedést is a konvent.

A körülmények bölcös mérlegelése és a tisztviselők fizetésének megcsönkíthatatlanságára vonatkozó törvény (I. t.-c. 115. §.) a mai súlyos időkben az egyházaknak teszi első sorban kötelességükké, hogy törvényadta hatalmukkal és tekintélyükkel a behívatalnokokat az igazságtalan károsodástól és a demoralizáló nyomorúságtól megmentse s azokra az egyházakra, melyekből hiányzik a méltányosság, a belátás és igazságérzet, hozzanak szigorú határozatot s a mai szükségleteknek megfelelően rendezék a közteherviselést és állítsák vissza, ha kell, a régi évszázados és kipróbált adókulesot vagy ahol jobbnak látszik, rendeljenek el másféle rendkívüli adót.

Legáldásosabb volna a régi adókules visszaállítása minden oly egyházban, hol a díjlevelekben a tisztviselők fizetése naturaléban van megállapítva, mert a régi adókules szerint a tisztviselők fizetése fedezve volna s nem kellene évről-évre változó rendkívüli adókat kivetni s a tisztviselőket és a gyülekezeteket a rendkívüli adó megszavazásával, kivetésével és beszédésével járó izgalmaknak kitenni. Az adócsökkentési segítyt pedig a zsinat újabb intézkedéseig a szegényebb sorsú és nagy családú egyháztagok s a húsz éven alól levők adójának csökkentésére vagy fedezetére kellene fordítani. Ha pedig valami még felmaradna az adósegélyből, azt az összeget — tekintettel az egyház samaritánusi céljaira — a világháború által ütött sebek gyógyítására, a sérelmes szívek kötözgetésére és a sírók könnyeinek letörlesztére fordíthatnánk a legáldásosabban.

Zajdó László.

A nemi felvilágosítás.)*

— Válasz Gombos Ferenek. —

Általánosan elfogadott tétel, hogy ha valaki valamely kérdést alaposan akar ismerni és tárgyalni: előbb tegye komolyan tanulmánya tárgyává a megbeszélendő kérdés irodalmát lehetőleg a maga egészében, mert csak így tud az illető kérdésben biztos tájékozódást szerezni s csak így állapíthatja meg, hogy ő előtte hogyan alakult ki a közvélemény a tárgyalandó kérdés egyik-másik ágában. Sajnálattal kell megállapítanunk, hogy G. F. a nevelés egyik legfontosabb és legnehezebb problémájának: a nemi felvilágosítás kérdésének tárgyalásához hozzáfogott anélkül, hogy a kérdés irodalmát a maga egészében áttanulmányozta volna. Maga is bevalja, hogy e kérdés elméletét csak „kis részben” tanulmányozta. Kétségtől ez az oka annak, hogy teljesen figyelmen kívül hagyta azokat a legalább a főbb pontok-

* Tárgyhalmaz miatt késett. Szerk.

ban egységesen kialakult elveket, amelyeket e rendkívül fontos kérdés tárgyalása eddig felmutat eredményül.

A nagy problémáról szóló igen gazdag irodalom főleg ezt a három kérdést tárgyalta: 1. Jogosult-e általában a gyermekek szexuális felvilágosításának kérdése? 2. Kikre vár a kötelesség, hogy e felvilágosításokat megadják a gyermekeknek s ifjaknak? 3. Hogyan, mi módon, milyen formában adják meg a szükséges felvilágosításokat azok, akik arra hivatottak? (L. Magy. Paed. 1906: 495.) Az első kérdésre ma már kialakultnak mondható a közvélemény, mert a vélemények többsége jogosultnak és szükségesnek tartja a nemi felvilágosítást. A második kérdésre nézve a viták forgatagában az az elvi megállapodás győzedelmeskedik, hogy a felvilágosítás kimondhatatlanul fontos dolga elsősorban a *szülők* kötelessége. Az ez irányú nevelés javarésze tehát a *családra* hárul; az iskolának ebben csak kisegítő, támogató szerep juthat. (M. P. 1906: 499—500. Orsz. T. Közl. 38: 802. 40: 73. 79.) Sokan igen helyesen mutatnak rá arra, hogy e rendkívül kényes kérdésben az orvosnak, mint szaktekintélynek, közelebbről az iskolaorvosnak e kérdést az egészségtan tanításába beillesztve, fontos szerep juthat. (A Feministák Egyesülete az illetékes tényezőket arra kérte, hogy a nemi felvilágosítás eszközlése az összes iskolák természetrajzi és egészségtani tanításának keretében történjék). Gombos F. az eddig lefolyt megvitatásokból leszűrhető megállapításokat *figyelmén kívül hagyva*, első sorban az iskolának, közelebbről egy iskolai tényezőnek, a *vallásstanárnak* (ezeknek küldte meg fűzetét, kérve őket, hogy azt diákjaik körében terjesszék) feladatává óhajtja tenni a nemi felvilágosítás közlését egyszerűen azért, mert a *hivatalos egyház* nem vette programjába e kérdés megoldását. (E pontnál is igen szembeötlő a kellő előtanulmány hiánya, mert e kérdés megoldása sokkal egyetemesebb jellegű, sem hogy a hivatalos egyház egymaga megoldhatná.) — A harmadik kérdésre nézve — (hogyan, mi módon történjék a felvilágosítás?) igen eltérők a vélemények, de abban mindnyájan megegyeznek, hogy a felvilágosítás eszközlésénél rendkívül nagy és komoly körülményekre és megfontolásra van szükség. Első sorban fölmerül és igen megfontolandó az a kérdés, hogy pl. az iskolában eszközlendő felvilágosítás egy-egy osztály előtt, tehát tömegtanítás révén történjék-e, vagy másként? Mert könnyen megtörténhetik, hogy a már romlott gyermekek ezt az alkalmat romboló munkájuk folytatására fogják kihasználni, az egészen ártatlanokat pedig akaratunk ellenére is veszélybe sodorhatjuk. (Orsz. K. T. Közl. 40: 80. l.) Gombos F. ezt a kérdést sem latolta meg kellőképpen. Híve, kellő előtanulmány nélkül is (ami magában véve is nagy hiba!) a tömegtanítás révén való felvilágosításnak s beismeri, hogy „a kérdésnek egy-egy osztály színe előtt való tárgyalásával” „egy-egy gyermeket éppen 6 tett” önfertőzővé. (Lapunk 38. sz. 291. l.) És ez nem döbentette meg G. Ferencet? És nem hagyott fel nyomban módszerével? Sőt inkább! Ki meri mondani, hogy még így is „többeknek használt, mint ártott.” Hogy ez valóban így volna, ezt igen nehéz ám megállapítani és bebizonyítani.

A felvilágosítás problémájával kapcsolatos és a 3-ik ponthoz tartozó nyílt kérdés, hogy *milyen korú*

gyermeknekél kell kezdeni a felvilágosítást s egy-szerre történjék-e ez, vagy pedig fokozatosan?

E tekintetben annak a felfogásnak van a leg-több híve, amely szerint a felvilágosításnak lassú, fokozatos, keresetlen, természetes, rendszeres és tu-datos eljárás útján kell történnie (Orsz. K. T. Közl. 40: 502). Szakemberek melegen ajánlják a felvilá-gosítás fokozatos eszközzésére, jó módszerénél fogva, Oker Blomnak, a helsingforsi egyetemen a physi-ologia magántanárának a szülők számára írott, Dok-tor bácsinál falun c. füzetét. (O. K. T. K. 40: 501. 512). Szerinte a gyermekeknel már 10—12 éves kor-ban meg kell történni bizonyos felvilágosításnak.

Ha G. F. e nagy horderejű problémán belől felvetődött, itt felsorolt és egyéb kérdéseket, útakat, módokat (szülői értekezletek tartása; az egyéne-nkénti felvilágosítás kérdése stb.) behatóan tanulmányozta volna: ezt a nagy kérdést valószínűleg nem szétküldözött füzete alakjában, vagy azzal kapcsolatosan óhajtaná tárgyalatni a középiskolai ifjúság előtt.

Szerintünk az a tanár, aki a IV. gimn.-ban „A szűzies tisztaság” c. szakasz tárgyalását elhagyta, helyesen járt el, nyilván abban a tudatban, hogy e kérdés tárgyalása az iskolában inkább az egészségtant tanító iskolaorvos ajkára illik. Hogy e szakaszt a növendékek ugys elolvassák, az nem baj. — A 7. parancsolatot, szerintünk, igen szépen meg lehet magyarázni. Értelme: Éljen tiszta és feddhetetlen életet! Legyen tiszta és feddhetetlen minden szavad, tetteid és gondolatod! (V. ö. ifj. Péter Károly: Hit- és erkölestan. 1910: 41. l.)

Ismételten hangsúlyoznunk kell, hogy mind-addig, míg a nemi felvilágosítás rendkívül fontos és még mindig vita tárgyát képező kérdésében az arra illetékes fórumok részéről valamelyes általános érvényű megállapodás és rendelkezés nem történik: addig e kérdést a Gombos F. füzete alakjában a középiskola növendékei közé vinni nem szabad.

Szerk.

Kocsi Csörgő Bálint eddigi ismeretlen levelei és munkája.

(Folytatás.)

V. Kocsi Csörgő Bálint egy pápai lakoshoz, aki el akarja hitét hagyni.

Kegyelmet és az Urtól békességet Kegyel-mednek!

Kedves barátom Uram, hogy kegyelmednek mind ennyi időtől fogva nem irhattam, azt nem az kegyelmedhez való hűségemről és szeretetemről való elfelejtkezésnek tulajdonítsa Kegyelmed, hanem ez siralmas bujdosásnak, mellynek az ő terhe annyira megnehezedett, és napról napra jobban is nehezedik rajtunk, hogy alig lehet annyi pihenésünk, hogy másokhoz való követségünknek eleget tegyünk. Az tűz meg ez hamu alatt is megtartatik. Az fáknak és fűeknek ez ő eletek az télnak ez ő fagyfaló hideg-ségi és havai között is megmarad: Ugy elhagyod ez mi szeretetünknek tökéletessége, mellyel az mi esmeretségünknek eleitől fogva viseltetem te hozzád és az tiedhez, mind ennyi siralmas változások kö-

zött is el nem fogyva mellyhez képest sokszor insti-gáltattam belsőképpen az Kegyelmedhez való írásra, de mind eddig az külső alkalmatlanságok nem en-gedték. Most pedig ez sok alkalmatlanságokat meg-utálván, írok Kegyelmednek, nem azért mintha ezek az dolgok a mellyről irandok, Kegyelmedtől elrejtve volnának: hanem hogy azokra ez sok késértetek és háboruságok között, talán nem mindenkor fordithadd el elmédet, hogy azok teneked szemed előtt forga-nának. Es mitsoda ez az miről írni akarok, bizony nem egyéb hanem ez hogy az miben ti érettetek Isten előtt mindennapi könyörgésemben esedezem az Ur-nak én reám bízott Talentuma szerint titeket, az Ur keresztinek mind végiglen való álhatatos viselé-sére, az megismert igasságnak vallásában való meg-maradásra intselek. Ezt tudván bizonyosan, hogy ez kísértetben forgó Emberek, gyakorta az edgy-ügyüknek és tudatlanoknak intési által is az igas-ságnak az ő Urában meg erősödnek és bátorodnak, és hogy az Istennek ígéje az hirdetőknak minden respektusa nélkül is Istennek hatalma az Idvességre. Es hogy jó modgyával feltett ezéomat elérjem. Első-ben is azokat az erősségeket teszem le, mellyel akárki is az Evangéliomi Tudománnak álhatatos val-lásában megerősödhetik, az hittől való szakadástul pedig eliszonyodhatik. Másodszor azokat az akadá-lyokat, mellyekkel az ördög ez Világh, az test, az hittől való szakadásra és az igaz Vallásnak az Pá-pistasággal való fel tserélésre igazgattya és ostro-mollya az embereket el háritom. Az mi az első nézi pedig, mellyel kiki az igasságnak vallásában megerősödhessek, és az hittől való szakadástul el iszonyodhassék: ezt ilyen fundamentumokbul mu-tatom megh.

1. Mert az ki az Evangéliomnak vallásátul az hit-től szakadásra adgya magát, baromi oktalanságot tselekeszik. és meg mutattya, hogy elméjétől eltávo-zott. Meg mutattya nem csak ezt az ő életével, hogy ő nem tudgya mit cselekszik, de meg ezt is nyilván-valóvá teszi, hogy ő nem tudgya kitsoda légyen. Mivel nem gondollya meg mitsoda légyen az ő hi-vatallya és állapottya, sem pedig miért éllyen ezen a világon. Bizonyára az Isten az embert nem akarja hogy ugy éllyen ez világon mint állandó és meg-maradandó házában, nem is ez végre tarttya, hogy ez éllyenek hamar el muló dolgaira függeszsze elmé-jét. Jövevény itt és utonjáró, tovább kell neki igye-kezni. tudniillik az ő hazájában az hol az ő erede-tinek nyugodalmának helye vagyon. Mert az Ke-resztyén ember nem e Világnak Polgára avagy Fia: hanem az Királyok Királyának égből szár-mazott magva az Mennyországnak örököse, és az Jézus Christusnak örökös Attyafia.

Holott ilyen méltósága vagyon az Keresztyén embernek, illendő hogy minden szorgalmatossággal birja dolgait, és mitsoda eszközök által érje el az ő neki rendeltetett örökséget. Az eszközök pedig ezek, hogy igazán Istent ismerje és szentül ütet tisztellye, mellyhez képest szorgalmasan el kerül minden aka-dályokat, mellyeket ő neki az ördög ez Világ és az test az idvességnak utában gördítenek, meg ollyá magát az gonosz kívánságoktól, valamennyiszer gonoszra igaztatik, eszében jut neki az ő méltó-sága és hivatala, mellyhez képest nem tsak tisztés-ségének de meg világi életének is kárával az Isten, telenségűl meg ollyá magát. Mivel ő Istennek Fia-

mellynek az ő Fiui méltóságát semmi ez világi emberek születésének méltósága nem éri el. Az igaz Keresztyén ez világnak itt jus szerint, majd valósággal való Királya: nem ideig, hanem öröken, nem egy részének, hanem az egész világnak Ura; holott ez világon meg az hatalmas Királyok is, csak némelly szegeleinek Urai. Az Királyok Királynának örököse, az melly jók ő reá tartoznak, azok menyneik, örökké valók, és olly drágák, mellyeknek az ő drágálátosságát sem elme meg nem gondolhattya, sem nyelv illendőképpen ki nem mondhattya. Az mi az Keresztyén ember életét nézi, az az Kristusban el rejtettet: és midőn az meghal akkor kezd örökké élni. Melly Isten Fiainak méltóságát ha jól meg gondolja az Keresztyén ember, midőn ő neki ollyan állapotra kell jutni, hogy avagy ideig való javaitul meg kellenek válni, vagy az igazságot meg kellenek tagadni, nem sokat tanátskozik, hanem nagy álhatatossággal azokat meg veti, mellyek őtet az ő neki rendeltetett örökségtől el vonhatnák. El hadgya annak okáért minden ő világi kedves javait és az igazságnak vallásában igaz Isteni félelemmel meg maradván, ez életre való szükségiben Istennek Atyai gondviselésére bizza magát.

De ez fellyebb meg mondott dolgokban az hittől szakadt ember semmit sem gondol meg, olly goromba és esztelen, hogy ezt a tisztességet, amellyre Isten őtet hívta volt, el felejtí és minden ő kívánságát csak az földiekre szegezvén, azt tselekszi, hogy ez földön élhessen és az földnek porával magát táplálhassa. Az toldalék dolgokból nagy summás dolgokat téssen. Az ő utát, tziel gyanánt, szállását maradandó ház gyanánt, számkivetését hazája gyanánt tartja. Nem is gondol vele ha élete és teste el vesz is, csak rongyos czondráját tarthassa meg. Az eget nem kívánja úgy, hogy abban be igyekeznek menni, hanem csak mulolán [így] tekint bele, és úgy hogy inkább kíván ő földi szemetében megmaradni h. e. földi javaival és szántó földjeivel élni. Innen vagyon, hogy midőn vagy az Égtől, vagy az földtől megkell válni, gyakorta hosszú ideig való tanácsával is arra megyen, hogy az ő földi szemetét nagyobbra betsűlli a Mennyszágnál.

Világi betsűlletit is nagyobbra betsűlli az Istentől adandó tisztességnél. És meg utállja igen könnyen meg amaz 24 véneknek koronáját is csak ő láthassa azt itt e földön, hogy őtet is az emberek süveg vettve köszöntik. Inkább akar valamelly udvarban rút hízelkedő és poroszká lenni, és egynéhány alávaló szolgáltskákat, ő magát is alá való lévén háta után fogadni, hogy nem mint ez Kristussal örökké uralkodni, végezetre az boldog életnek minden gondgyát magáról el veti. Az örökké való kínoknak félelmét, ez világon való életének, egy avagy másnapi reménségével meg fojtja. Vallyon lehet e valaki ez Világon ez ilyen embernél bolondabb. Mindazonáltal magoknak igen eszeseknek láttatnak az ilyeneknek, hasonlók lévén amaz balgatag emberekhez, az kik jöllehet minden embereket az bolondtsággal fellyül haladgyanak, mindazonáltal magokat mindentől mindeneknek böltsebbeknek tartják, és másokat bolondoknak hívnak.

Fundamentum. Az legnehezecb vetkek közzül, mellyeket az ember tsetekedhetik az hittől-szakadás nem utolsó: mert ezzel nem csak az Christusnak amaz Parancsolattya, az mellyel még az kemény

üldöztetésekben, ki ki az ő benne lakozó hitnek valóság tételére köteles szegetik meg, hanem meg Istennek tiz Parantsolati közzül is nintsen ollyan, az melly meg nem rontatnék. Az melly hogy nyilván való légyen, nosza lépünk fel az Sinai hegyre, és szemlélyük ott az két táblákat, az mellyekre Isten az ő akarattját örökké való emlékezetre fel jedzette. Az első Parantsolatban azért parantsollya Isten, hogy szorgalmatossan el távoztassuk, mind azokat valamellyek az Istennek Ismeretinek, Tiszteletinek és szeretetinek ellene vadnak, és hogy minden Bálvány imádást, Babonaságot és Istentelenséget el távoztassunk. Ezt az parancsolatot az Apostata az mennyiben ő rajta áll el tapodgya, mert részesül mind abban az Bálványozásban, melly a Pápistában gyakoroltatik: midőn azokat tanullya és láttya mellyek Istennek és az ő idvességének ellene vadnak és magát szántsándékkal az tudatlanságnak sárában keveri.

És jöllehet elsőben emberektől való félelemtől és testi erőtlenségtől viseltetvén állott légyen el az igasságtól: mindazonáltal Isten igaz ítéletiből gyakorta meg lészen, hogy nem csak az ő hittől szakadásában maradjon meg: de meg azután azoknak számokat is neveli, az kik a' Sz: Lélek ellen amaz meg bocsáthatatlan vétkekkel vétkeznek Hos: 6. 6. 10. 29. Rom: 1. 21. Innen vagyon hogy az hittől szakadtak gyakorta Isten nélkül valók lészenek, és minden Isteni ismeret és tisztelet nélkül maradnak: el hitetvén azt magokkal, hogy ez élet után sem az jutalomnak, sem az büntetésnek helye nem lészen.

Ide járul, hogy az ő hittől szakadásával, nyilvánvalóvá teszi, hogy ő akkor midőn az igasságtól el szakad nem hiszen az Istennek amaz ígératinek, mellyel ígérte, hogy ő az övéivel mind ez világ végezetéig meg marad. Math: 28. 20 és az mellyel ígéri hogy az ő igye mellett való álhatatosságot kimondhatatlan örömmel fogja, meg jutalmaztatni. Az Isten gondviselését is kétségben hillya, és fél azon hogy ő a Christusért, javait, házát, hazáját el hadná nem lenne ezután ő reá Istennek gondgya.

Az Istent is nyilván kísérti és meg akarja próbálni, hogy ha idvezülhet e az igasságnak vallása nélkül, és akarmit mondgyon a Sz. Lélek az igazságnak árulói ellen Rom: 10. 10. Matt: 10. 33. de csak megtagadgya az Christust.

Az testi bátorságnak annak felette álmában be merülvén az Istennek ítéletitől is nem fél, és azzal hízelkedik magának, hogy az ő hitetlenségéért Isten ő rajta nem fog bosszut állani.

És mivel azért fordul háttal Istenhez, hogy az ő kennyén tartott testének kedvét keresse, és hogy gazdagságát, feleségét, gyermekét el ne hadgya, ezzel meg mutattya, hogy ő neki más Istene vagyon az Urnak szemei előtt, tudniillik önnön maga és az övéi.

Továbbá az ő hittől szakadásával Isten ellenségévé teszi magát: midőn az Isten táborából az Anti Christus gyülevész népéhez szit, es az midőn tehetsége szerint az Christus Országának nevedését meg gátollya, Christus Urunk ellenségének tartya azt, az ki ő velle nintsen, és ő velle nem takar: Matt: 12. 30. mennyivel inkább ellenkezőjének tartya azt, az ki nyilván való vallás tétellel, az ő fő és meg eskütt ellenségével tizborál. Ide járul az is

hogy a háboruságnak idején békételenkedik, és Isten ellen zugolodik, boszszankodik, midőn látta, hogy Isten az ővét látogatta, és nem is akarja viselni a keresztet mellyet Isten ő reá bótátand.

Végezetre vétkezik kevésésséggel; mert hogy ő magának jobb állapotot szerezhessen, mint a Christusnak volt ebben az életben, az igasságot meg tagadgya, akkor midőn szintén az Christusnak állapottához fel vétendő nyomorúságokra hivattatik. Ez kevésésségét bélyegzi Idvezítőnk meg. Matt: 10. 24. 25. Az Tanítván nem fellyebb való az ő Mesterénél, sem a szolga az ő Uránál, és így rontják meg a' hittől szakadó emberek az első Parantsolatot.

De lássuk hogy ha a más Isten Parantsolatának több tisztességet téssen-e? szintén annyit mint az elsőnek; mert az képeket tiszteli, és azok előtt magát meg nem hajtja. Istent tiszteli az emberi találmányok szerint, képmutató és Isten ellen való áhitatosságnak színével magát mutogatta és egyszerűs mind utálatos vétkekben esik, midőn nem gondol vele, mimódon tiszteltessék Isten külsőképpen, tsak hogy az belső Isteni tisztelet maradjon meg az ő épségében.

Továbbá mégyen és hamis esküvésben is léledzik, midőn azt az hitet, mellyet a Sz. keresztségben Istennek esküvéssel ígért volt, és talám egynéhányszor az Ur Vatsorában való éléssel megbélyegzett volt, éktelenül megrontya. Annak felette midőn az Evangéliomi hitet meg tagadgya, és az átkozott bálvány imádásra esküszik, fel fogadván, hogy ő hamisságnak vallásában és az Antichristusnak dögletes tudományában akar élni és halni. Ezzel azt tselekszi, hogy az Istennek neve is káromoltassék az hitetlenek között. Rom.: 2. 24. kik az ilyen példakkal az Evangéliomi tudománnak tovább való üldözésére ingereltetnek.

Hogy meg tetézzé hitetlenségét, az Angyalokat és a meg holt szenteket imádgya, és sok babonás Isten ellen való könyörgésekkel az Baál Papjainak modgyok szerint Istent boszszontya.

Midőn Istennek mind az testiekben mind az Lelkiekben vele közlött számlálhatatlan jó tétémnyeért hálákat kellenek adni, nem hogy Istennek hálát adna; de sőt inkább az Isten ellenségihez szakadván az ő szent Nevét és Mennyei igasságát megutálással, szitokkal és káromlással boszszontya.

(Folyt. köv.)

Harsányi István.

KÖNYVISMERTETÉS.

Énekeskönyv a magyarországi református egyház hiveinek használatára. Az egyetemes konvent által elrendelt második próbakiadás.

(Folytatás).

Az átdolgozási vezérelv, illetőleg annak sajátos alkalmazása hozta létre a zsoltárok jelentékeny részében azokat a különlegességeket, a melyek miatt sem mint műalkotások, sem mint keresztyén gyülekezeti énekek nem elégíthetik ki igényeinket. A III. zsoltár p. o. a biblia szerint Dávid panasza, reménye, vagy valamilyen üldözött próféta éneke vagy egy olyan vezér-

emberé, akinek sok ellensége van, de a ki a viharban is erősen áll, mert ott érzi maga felett az Isten jobb kezét s nemcsak hiszi, hogy százezernyi ostromló ellen is megvédi ez a kéz, hanem ezzel a hitével nyugodtan fekszik és ébred, sőt bátran keresi fel kérő szavával az ő biztos oltalmazóját, hogy zuzza, törje össze ellenségeit, mint Istent-utalókat; végül pedig hitvallást tesz, hogy csak Jehova az Isten, az egyedüli szabadító, az egyedül szerető és áldó hatalom. Így, amint ez a bibliában, vagy Szenci Molnár Albertnél olvasható, zsidós ízű ugyan, de szép, szerves egész. A bibliában szebb és kevésbé kihívó, mint Szenci Molnárnál. De mi lett belőle a 2-dik Próbaénekesben? Elmaradt a 4-ik verse, a csattanója, az egész kerekítője, mert az nem csillogos. Igaz, hogy ez a vers keményen pogányos, keresztyéntelen; de az I. Próbaénekes már megpróbálta ettől a jellegtől megszabadítani s olyan befejezést készített neki, a melyen a mi lelkünk is megnyugodhatik s a mellyel a kis mű kigömbölyödik.

Nem is való különben ez az ének gyülekezeti Énekeskönyvbe, de ha már itt van, ne lenne olyan, mint a szarka-fészek s ne kellene rajta méltatlankodni. Az Énekeskönyvünk debreceni kiadásában (1895), ott ahol alkalmak szerint vannak a zsoltárok és dicséretok felsorolva, illetőleg csoportosítva, a csoportosítók nem találtak a III. zsoltárnak alkalmat ker. gyülekezeti használat szempontjából. Igazuk volt. Hisz, mikor énekelhetnének a mi gyülekezeteinkben így:

"Sokan azt állítják,
Lelkemről azt mondják,
Veszve ennek ő dolga;
Segítsége nincsen,
Mert elhagyta Isten
Így szólnak bolond módra."

No az a „bolond módra“ kifejezés a bibliában nincs meg, sem az, hogy a fejem „idővel“ felemeled, de még csak a Sion szó sincs benne ebben az éneken — a biblia szerint. Ha a II. Próbaénekes munkásai visszaforgattak volna az eredeti forráshoz, Szenczit is szépen kijavíthatták volna s a kis költeményt is szebbé tehetik vala. Az I-ső Próbaénekesben ez a zsoltár a bibliára támasztottan van kiformálva és át van keresztyénésítve, de gyülekezeti énekeknek úgy sem való. Magán énekeskönyvbe, az üldözött ember imádsága, reménykedése gyanánt beválnék.

Még kevésbé tud a lelkünk hozzá melegezni a IV. zsoltár megcsontított szövegéhez! Ide jegyzem az egészet, hogy az olvasó maga keressen benne valami megszívlelhetőt, keresztyén gyülekezeti énekbe valót!

IV. zsoltár:

Én igazságomnak Istene!
Hallgasd meg én kiáltásom;
Szánj meg és tekints inségemre,
Te vígy engemet tágas helyre,
Midőn itt szorongattatom.
Ti nagy urak meddig gyaláztok
Engemet tisztességemben?
És ily hívságban mig maradtok?
Hazudozásra mért vágyódtok,
Mig gyönyörködtek ezekben?

Igazságnak áldozatával
 Aldozatok az Istennek,
 Jó étellel és igazsággal
 És az Istenben bátorsággal
 Bizzatok és örvendjétek!
 De sokan mondják azt minékünk
 Ki vezérel minket a jóra?
 Azért téged Uristen kérünk
 Mutasd kegyes orcádat nekünk
 Jöjjön el az áldott óra!

Igy hangzik, vagy inkább zúg és ugrál ez a IV-iknek nevezett zsoltár a maga javított, illetőleg csak rövidebbre nyírt formájában. A régebbi énekeskönyvben két verse volt *csillagos*, ezt a kettőt egymáshoz illesztették — a többit hagyják az olvasóra vagy éneklőre, t. i., hogy ő találja el, hogy mi lehet e költeményféle dolgozat célja a mi istenitisztelestünkben? A Szenci-féléből ki van itt hagyva a 2-dik és 4-dik vers, de az 1-ső nincs összesímitva a 3-dikkal. A szerző itt is egy háborgatott egyén, mondjuk, hogy Dávid. Ő panaszkodik „a nagy urak” ellen, akik gyalázzák s hazudoznak ellene nagy kitartással s akik — a mint a kihagyott 2-dik versből érthető — iriglik neki a királyi méltóságot, a mit pedig ő az Istentől kapott. — Nos, ez a kikésztett király-költő egyszerre oktatóvá válik és gyors fordulattal arra tanítja az ellene gyűlölködőket, hogy az Istent csak igaz áldozatokkal s becsületes étellel lehet tisztelni, csak az ilyen tisztelők bízhatnak benne bátorsággal. Nem nagy ugrás ez egyszerre? Vagy az éneket nem kell érteni, csak énekelni? — Aztán a költő, aki az első versben egyesben és első személyben beszél, átalakulhat a 2-dik versben többes személyiséggé (De sokan mondják azt minékünk, Ki vezérel minket a jóra?!.)? Vagy itt már a megbántott költő egy a bántalmazó nagy urakkal, a tisztessége ellen törökkel? — Hogy mikor juthat alkalom egy ilyen ének előneklésére a mi templomainkban — ám találja ki, aki tudja. Nagy urak ellen való morgással vajjon dicserhetjük-e mi az Istent? — Sem az első Próba-énekesben, sem az Erdélyiben nincs meg. Miért is volna?! Az alkalom szerinti csoportosításban sem található épúgy, mint a III. — Ez még magán-énekeskönyvbe sem való. — De fel kellett venni a CL. szám teljességeért! Hogy így-e? az más kérdés?

Még a különben közhasználatú V. zsoltár sem olyan a megcsontított formájában, a milyen könnyen lehetett volna. A nem csillagos verseinek kihagyása ennek — mint egészen — alig van hátrányára, de egyes kifejezései szinte kiabálnak javító kéz után. Így mindjárt az 1-ső versében a „Kérlek, végyed füleidbe”, a 4-dikben: *Mert te egyedül vagy oly Isten, kinek a gonoszság nem kell, Nagy jóvoltodért félelemmel, Szolgállak szívvel . . . Vezérelj Uram igazságodban, Ellenségimnek láttukra, kik igyekeznek káromra* . . .

Olyan szerencsésen meg tudott az I. Próba-énekeskönyv ezekről a kifogásolható kifejezésektől szabadulni! A „Kérlek végyed füleidbe” kifejezést — ezt a vastag emberiesítést — így módosította: *Vedd kegyesen figyelmébe*. Miért nem lehetett ezt a módosítást átvenni? A 4-dik verset pedig kihagyta, hogy ne adjon okot az olvasónak arra a feltevésre, hogy olyan Istenek is vannak, a kik elszívják a gonoszságot s talán elő is segítik azt. A *félelemmel való szolgálat* helyett a *hál'adó szív szolgálatát* ajánlja fel

Istennek, az ellenségekre való felebbezést kiküszöbölő s ezekkel a rövidítésekkel és simításokkal előtünk van egy kedves reggeli ének, a melynek egyetlen szaván sem lehet megbotránkozni. — Ha más zsoltárokból ki lehet hagyni a csillagos verseket is és be lehet venni a csillagtalanokat is: miért ne lehetett volna itt is ilyen műveletet gyakorolni, illetőleg az I. Próba-énekest utánozni?!

A VI. zsoltár, a haragos, búsult gerjedezésű Istent kéri irgalmas elbánásra. A halál torkában vergődő ember sikoltozása hangzik ez ének soraiból, a kit összetörtek a szenvedések, a kinek egész éjjel árad a könnye s ázik a könyvtől a nyoszolyája. — Hogyan énekelheti ezt egy gyülekezet? Az I. Próba-énekes megkísérelte ennek az érdekességét, pogányos-zsidós kiszögelléseit is leköszörlőni, de nem bírta kíváncsiságát, keresztyén szívhez egészen hozzáillővé alakítani úgy, mint az V. zsoltárt — az sem, noha erősen akarta. Így, a mint a II. Próba-énekes formálta meg — még kevésbé kíváncsatos ez. Lehetetlen, hogy ilyen zsolozsmákkal híveket tudjunk toborzani a templomainknak! Az eredeti szövege ennek a zsoltárnak is aránytalanul felüláll mint *mű-egész* a Próba-énekesek átdolgozásain; de — természetesen — kirívóan zsidós felöltöztetésben. Az alkalmak szerinti csoportosításnál ez az ének *bűnbánati* énekül van felvéve. Vajjon ilyen jellegű-e a ker. bűnbánat, mint amilyen itt a kinoktól sebzett, gyötört ember vergődése? Ruhánk tépése, testünk marása, sebzése, egetverő sikongásunk vajjon keresztyén bűnbánat-e?

(Folyt. köv.)

IRODALOM.

* Aus einer alten Advokatenrepublik (Demosthenes und seine Zeit), von Dr. Engelbert Drerup. VIII + 211 S. Mk. 6.—. Nietzschenek az összes értékek átváltozásáról szóló tanítása ime Demosthenesre nézve is valóra vált. Demosthenes, a híres athéni szónok úgy él mindnyájunk emlékezetében, mint a messzetekintő, szabadszellemtű, megvesztegethetetlen jellemű, hazaszeretetű lángoló népbáratnak mintaképe, aki izzó lelkesedéssel száll sikra az idegen uralom követelése, a saját népének rövidlátó aluszékonysága ellen, aki hazaszeretetét saját halálával pecsételte meg, akinek beszédei örök emlékjelek a mi korunkban is, amelyek hangosan hirdetik mindnyájunknak az egyetértést, a közszellemet, a haza iránti szerelmet és odaadást. A kritika már korábban kikezdte Demosthenes alakját s pl. Spengler kétszínűséget, megbízhatatlanságot és önzést vetett a mi eszményképünk szemére, az újabb kritika pedig egyre jobban megtámadja a Demosth. korlátolt eszmekörét, egyre hűvösebben ítéli meg politikai törekvéseit. Végül a most dúló nagy világháború, amelybe a párisi és londoni ügyvédpolitikusok cselszövényei és hazugságai a félvilágot beleugraták, teljesen letépte annak a chauvinista demagognak arcáról az álarcot, aki higgadtan ítélő szemek előtt az Asquithok és Lloyd George-ok, Poincarék és Briandok, Venizelosok és Jonescuk méltó elődje és elvtársa gyanánt tűnik föl, hogy a hitszegés klasszikus földjéről, Macchiavelli hazájáról egészen hallgassunk. Aki Demosthenes beszédeit, meg nem té-

vesztetve azok pathetikus gesztusaitól, kortörténeti dokumentumok gyanánt megvizsgálja és magát Demosthenest mint politikust és az ügyvédpárt vezetőjét nem a saját öntetszelgő ítéletei, hanem a történeti fejlődés kemény tényei alapján értékeli, mihamar fel fogja benne a csengő frázis mesterét ismerni, aki jól ért hozzá, hogy rendkívüli szónoki művészetével — Asquith-hoz hasonlóan — a termékeny politikai eszmék hiányát és politikai eljárásmodjainak lelkiismeretlenségét elleplezze. Nem egyszer erősen meg fogja lepni az a feltűnő hasonlatosság, amelyet Athénak, a radikális ügyvédi köztársaságnak Fülöp macedoniai király ellen való harca napjaink világ-történeti eseményeivel mutat. Ki gyanítaná például, hogy az Olaszország részéről Ausztria-Magyarország ellen intézett hadüzenetnek üres frázisokkal telt megokolását már Demosthenes és párthíve: Hegesippos csaknem szóról-szóra használta? Nem kevésbé érdekes az a hasonlat, amelyet akkoriban a perzsa birodalomnak, manapság az orosz birodalomnak szerepe, a szemléltetőben fölkelt. Így Drerup würzburgi tanárnak, napjaink legkiválóbb Demosthenes-kutatójának főtémázt műve elsőrangú olvasmány, nemcsak azért, mert a Demosthenesről korábban uralkodott romantikus történelmi felfogást eloszlatja, történelmi hazugságokat lerombolja, hanem azért is, mert a mai világháborút a történelmi ismeret fényével megvilágítja és e hatalmas küzdelem kimenetelére nézve az olvasóbau megnyugtató reményeket kelt.

* **Deutsche und englische Reformation**, von *Gerhard Seeliger*. Leipzig, Hinrichs. 28. S. Mk. 0'50. — Tömör vonásokban pompás feltűntetése a német és angol reformáció közt fennálló különbségeknek. Az utóbbi csak folytatása a társadalmi és politikai szervezetre, az állam és egyház külső viszonyára irányuló törekvéseknek, az előbbi befejezője a későbbi középkor igazán vallásos törekvéseinek. A német reformáció, amely német szellemből, a német nép kebelében született, ezt a népet teszi a legmélyebb kultúreszme: az emberi személyiség igazi szabadságának hordozójává.

* **C. Jatho: Briefe**. Jena, 1914. Diederichs. XXXVIII + 406 S. Mk. 7.— Lipcsei diákkorától (1872) haláláig (1913) kapjuk e kötetben a híres kölni lelkész leveleit. Leggazdagabban ifjúkora és az utolsó évtized van benne képviselve; egynehány, a Jatho-esethez tartozó okmányt is találunk benne, így Harnackhoz intézett nyilatkozatait. A jegyzet részletes felvilágosítással szolgál a levelekről, míg a kimerítő előszó Jathó egyéniségét méltatja. A kötet jóval tisztább bepillantást enged az olvasónak J. fejlődésébe, mint a művei; látjuk, hogy Jatho erős költői szemlélettel és mély vallásos érzéssel igyekszik a világesemények folyását áthatni és végül a határozott pantheismus útjára sodródik. Az előszó nem tudott teljesen objektív magaslatra emelkedni és Harnackról oly kifejezéseket használni, amelyek levonnak a könyv értékéből.

* **Háborús büntetőjogunk és büntetőpolitikánk a háború után**. Irta *Finkey Ferenc*. Különlenyomat a Budapesti Szemle 1916. évi 375. számából. 45 l. — E magvas tanulmány, mint címe mutatja, egyfelől háborús büntetőjogunk alakulását ismerteti, másfelől a háború utáni bűnügypolitikánk főbb teendőit foglalja össze.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Értesítés.** A f. évi őszi egyházkerületi közgyűlést az egyházkerületi elnökség f. évi november hó 23-ára Miskolcra tűzte ki. A gyűlést megelőző nap délutánján a missziói- és tanügyi bizottság fog ülésezni. — Az egyházkerületi pénztárt illető mindennemű megkeresés „Pénztári hivatal Miskolc Verbőcy-utca 5. sz.” (Dr. Regéczy József h. pénztárnok) címre küldendő.

— **A tiszántúli egyházkerület** november 22. és következő napjain fogja őszi közgyűlését megtartani.

— **A S. O. L.** céljaira, a Sárospataki Hirlap legutóbbi számában megjelent kimutatás szerint, eddig 8728 K. fizettetett be. A nagyobb adományok között szerepelnek: *Tornallyay Zoltán* földbirtokos, Tornallya, 100 K; *Diószeghy Dezső* földbirtokos Kelemér, 100 K; *Köröskényi István* vámosujfalui ref. lelkész 6%-os hadikölcsönkötvényben 100 K; *Czinke István* gömöri esperes 400 Kor. ajánlattal, melyből első részletül 40 K-t fizetett be.

— **Tanulók létszáma.** A sárospataki állami tanítóképző-intézetben az új iskolai évben a növendékek száma: I. o. 34; II. o. 32; III. o. 17; IV. o. 6, összesen 89. (Az Erdélyből menekültek száma 9). — *A polgári leányiskolába* összesen 100 növendék iratkozott be és pedig az I. osztályba 30; a II-ikba 25; a III-ikba 20; a IV-ikbe 25.

— **Egyházkerületi közgyűlések.** A *dunamelléki* egyházkerület október 14—16. napjain tartotta őszi közgyűlését. Petri Elek püspök imája és a gyűlés megalakulása után Darányi Ignác főgondnok mondott nagyhatású megnyitó beszédet, amelyben kegyeletes szavakkal emlékezett meg a múlt gyűlés óta elhunyt Mészáros János kecskeméti lelkészről és Sárközy Aurél tanácsbíróról; foglalkozott az oláhoknak Erdélybe való betörésével s ismertette az erdélyi menekültek segélyezésének ügyét: a *Lorántfy Zsuzsanna-egylet* ebédet adott nekik és a menekültek közt addig 30,000 K értékű ruhát osztott ki. Ezután áttértek a napirend tárgyalására, amelynek során felolvasták a püspöki jelentést, amely megemlíti, hogy 100 ref. tábori lelkész működik a harc téren és a kórházakban; a ref. egyház eddig 700,000 darab magyar és másnyelvű vallásos iratot küldött a harcra. Részletesen foglalkozik a jelentés a reformáció 400 éves fordulójának megünneplésével, amelyet valamely maradandó kulturális vagy jótékony célú intézmény fölépítésével és egy nagyobb szabású irodalmi vállalkozás létesítésével lehetne méltóan megünnepelni. A jelentést a gyűlés tudomásul vette s ezután áttértek a tárgysorozat többi pontjainak tárgyalására, föleskették a választott új tanácsbírákat s dr. Kováts J. István egyh. ker. aljegyzőt. — A *dunántúli* egyházkerület október 15-én Pápán tartotta közgyűlését; Németh István püspök imádkozással nyitotta meg a gyűlést, majd bejelentette, hogy gr. Tisza István főgondnok elfoglaltsága miatt nem lehet jelen és helyette Szabó György, a legidősebb egyh. megyei gondnok foglalta el a világi elnöki széket. Az elnökség bejelenti, hogy a kerület vil. főjegyzőjévé dr. Balogh Jenő igazságügyminiszter választott, aki a másnap tartott közgyűlésen letette az esküt. A közgyűlés tagjai ezután a templomba vonultak, ahol 20 ifjú lelkészt szenteltek fel.

— **Erdély felszabadult** az oláh invázió alól: szerdán, október 18-án jelentette az újság, hogy *nincs már oláh katona magyar földön!* Augusztus 27-én jöttek be lopva, orozva, nagy diadallal, miután senki sem állotta útjokat — s a nagyszebeni, brassói vereségek után, mint a kivert kutya, futó lépésben takarodtak ki hazánkból. Az Istennek legyen hála, aki adott nekünk diadalmat a mi Urunk Jézus Krisztus által!

— **Hazafiatalan történetírás.** A kereskedelmi miniszter a *Fr. Teutsch* (nagyszebeni ág. ev. szász püspök) által szerkesztett és Lipcsében K. F. Koehler cég kiadásában megjelent *Die Siebenbürger Sachsen in Vergangenheit und Gegenwart* című sajtóterméktől a postai szállítási jogát megvonta. — A vallás és közoktatásügyi miniszter *dr. Szekfü Gyula* cs. és kir. udv. allevéltárnoknak „a XVI—XVIII. századi magyar történet” című tárgykörből a budapesti egyetem bölcseleti karán magántanárrá történt képesítését jóváhagyólag tudomásul vette. Tudvalevőleg Szekfü volt az, aki *A száműzött Rákóczi* című művével, e művében II. Rákóczi Ferencről mondott elfogult, igazságtalan ítéletével és valótlan állításaival a magyar nemzet hazafias érzését oly mélyen megsértette.

— **Rokkant theologusok és lelkészek.** A német sajtóban nem régiben az a hír futott végig, hogy „a porosz egyházi kormányzatban — úgy látszik — hajlandóság nyilvánul az iránt, hogy oly theologiai hallgatókat, akik a háborúban súlyosan megsebesültek, később ne alkalmazzon,” mivel az ilyen sérülések a gyülekezethél közelébe visszahelyezést szülhetnének. E híresztelések arra indították a brandenburgi kir. konzistorium elnökét, hogy az evangélikus sajtóirodához a következő közleményt intézte: „A márkabeli konzistorium egy lelkészjelöltet, aki mint tartalékos hadnagy oly súlyosan megsebesült, hogy egyik lábát amputálni kellett, ordinálta (felavatta) és lelkészi állásba nevezte ki, és hasonló esetekben máskor is hasonlóképen szándékozik eljárni.” Reméljük, írja a *Chr. Welt*, hogy nem lesz Németországban egyházi hatóság, amely a haza védelmezőivel szemben e magától értetődő kötelességéről megfélemedezik s hasonlóképen nem lesz német egyházközösség, amely ne tekintené megtiszteltetésnek, ha ily rokkant hős lesz a lelkésze. — Nálunk, a budapesti theol. akadémián egész csöndben hasonló eset történt: Szalay Károly tiszthelyettes, aki a haremezőn mindkét szemét elvesztette, beállt theologusnak, s az intézet tanári kara és előjárósága a legnagyobb szeretettel fogadta őt körébe.

— **A lengyelországi német luth. egyház lapja** (*Unsere Kirche*), amelynek utolsó száma 1914. aug. 2-án látott napvilágot, e hótól kezdve újra megjelen. Megtudjuk belőle, hogy az oroszok több mint 100.000 lengyel lutheránust elűztek otthonából; így a cholm-rudai gyülekezet a háború előtt 16.000 lélekből állott, ma csak 1613 lelket számlál; mikor Zyrardowban f. évi július 25-én a superintendes egyházi visitációt tartott, a gyülekezeti közgyűlésen csak 11 férfi jelenhetett meg: „ritkán sírtak egy egyházi beszéd alatt még annyit, mint itt ekkor.” Plockban most fogja a háború előtt megválasztott lelkész helyét elfoglalni. Az egyház vezetői lépéseket tesznek az iránt, hogy a Dorpátban az orosz kormánytól megszüntetett luth. theologiai fakultás helyett a varsói lengyel egyetemen állítsanak fel ugyanily fakultást.

Országos burgonya közvetítő iroda.

Hirdetmény.

A 2953/1916. sz. M. E. rendelet értelmében mindazon burgonyatermelők, akik burgonyatermésüket **1916. október 31-ig bejelentik**, 100 kg.-ként **kettő koronával** többet kapnak, mint a megállapított legmagasabb ár.

Felhívjuk a gazdaközönséget, hogy burgonyatermését jelentse be; ez esetben az étkezési burgonyafajokért 100 kg.-ként **16 K.**, egyéb, de válogatott fajokért **15 K.** fizetetik ki.

Átvétel és elszállítási vételárkifizetés helyszínen történik.

Bejelentések a

Nagymihályi Takarékpénztár R.-Társaság-nál, mint az **Országos burgonyaközvetítő iroda** bizományosánál eszkozlendők. 3-4.

Az 1916—917-ik tanévre szóló

iskolakönyv és tanszerjegyzék

megjelent.

Kívánatra ingyen és bérmentve küldi meg

Hegedűs és Sándor

a tiszántuli ref. egyh.-ker. főbizománya, prot. iskolai könyvkereskedése

Debreczenben.

SÁROSPATAKI REFORMÁTUS LAPOK

A TISZÁNINNENI REF. EGYHÁZKERÜLET ÉS A SÁROSPATAKI FŐISKOLA KÖZLÖNYE.
MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

ELŐFIZETÉSI DIJ		Főszerkesztő	Felelős szerkesztő és kiadó	HIRDETÉSEK DIJA:	
Egész évre	12 Kor.	RADÁCSI GYÖRGY	DR. RÁCZ LAJOS	Egész oldal	32 Kor.
Félévre	6 "	Főmunkatársak:		Fél "	16 "
		HARSÁNYI ISTVÁN	DR. BUZA LÁSZLÓ	Negyed "	8 "
				Nyolcad "	4 "

TARTALOM: R. M.: A ker. egyszerűség és mélység visszaállítása. — Száz év előtt. (Folyt. köv.) — Harsányi István: Kocsi Csörgő Bálint eddig ismeretlen levelei és munkája. (Folyt. köv.) — Janka Károly: Az alsózempléni ref. egyházmegye őszi közgyűlése. — Radácsi György: Könyvismertetés (A Próbá-énekeskönyv. Folyt. köv.). — Irodalom. — Vegyes közlemények. — Hirdetések.

A ker. egyszerűség és mélység visszaállítása.

Ti azért így imádkoztatok: Mi Atyánk, ki vagy a mennyekben.
Máté 6, 9.

Gyakran elmondották már, hogy a reformáció egy nagy egyszerűsítés volt. A keresztyénség egyszerűsítése a középkori vallás komplikált dialektikájával és kazuisztikájával szemben.

Elfogadom, ha az egyszerű alatt más egyebet gondolunk, mint a könnyen-érthetőt, a felszínen-fekvőt.

Az Istenbe vetett hit nagyon egyszerű dolog, a mely minden nehézséget és összeütközést megold, bár nehézségek és küzdelmek közt visz hozzá az út. A reformáció sok dolgot egyszerűbbé tett, de nem lehet mondani, hogy könnyebbé tette a keresztyénséget, t. i. könnyűvé a könnyelműek, gyorsan ítélkezők, felszínesek számára. Mert ezeknek első tekintetre minden könnyűnek látszik, de ha komolyra fordul a dolog, nem tudják, merre visz az út. Az ilyen gondolkodásmódot nem erősítette meg a reformáció. Ellenkezőleg: az mindenütt komoly embereket föltételezett, — oly embereket, akik menekülés után sóvárogtak a bűnök szorongattatásából; oly embereket, akik forró küzdelemben állottak az ő természetes gyöngeségükkel és önzésükkel (az eredendő bűnnel) és segítőtársra volt szükségük, hogy diadalmaskodhassanak. Ezeknek ment az segítségére, amennyiben állapotukat nagyon komolyan és mélyen vette. Ezeknek hirdette „a hit által való megigazulást.” Ezeket tanította meg így imádkozni: „Mi Atyánk, ki vagy a mennyekben!” Ez valami sok tekintetben más volt, mint a Pater-noster, a melyet a középkori egyházban számtalanszor elmondottak, olvasóval vagy olvasó nélkül. Nem, mintha ott is kegyes keresztyének gyermekiesen és meghallgatásra való módon nem imádkoztak volna Istenhez. De mégis általában véve az ottani kegyességnél hasonló felszínes eljárás lett az imádkozásból, mint a milyenre Jézus az ő hegyi beszédében (Máté 6, 5—8.) céloz. És miként egykor Jézus ezzel szemben az egyszerűséget és mélységet állította fel és követelte az imádkozásnál, a reformá-

ció is újból azt hangoztatja: „Isten édesgetni akar ezzel bennünket, hogy elhigyük, ő a mi igazi Atyánk, mi pedig az ő igazi gyermekei, hogy aztán nyugodtan és teljes bizalommal kérjük őt, mint édes gyermekek az ő kedves atyjokat.” Ez igen egyszerűen hangzott és mégis mélyebb volt, mint a középkor minden scholastikája és mysticismusa. Vagy mondjuk jobban és szívesebben: ez volt a tulajdonképeni mély és fontos és szükséges dolog, kiragadtatva az eddigi keresztyén hagyományból, amely — hál' Istennek — sohasem enyészett el.

Most tehát ez a jelszó: higgy Istenben, a mindenhatóban, hogy ő a mi édes Atyánk;

hogy ő az egész világot hordozza és mozgatja az ő erejével és e mellett read és reám is gondot visel;

hogy neki az én bűnöm nem fog az útjában állani, habár neki a gonosz bennem miként az egész világon igazán botrányozás és boszúság tárgya;

hogy ő az én legbensőbb érzületemet iránta, hitemet úgy akarja tekinteni, mintha én e hitből kifolyólag már egészen kész ember lennék az ő akaratára és képmása szerint;

hogy neki Jézushoz való viszonyom kezesség erre, mert aki Jézust szereti, Istent szereti és Jézus mindhalálígeretett bennünket: szeretetének ezen tapasztalata kell, hogy felnyissa szemeinket az iránt a szeretet iránt, amelylyel az Atya hozzánk viseltetik;

hogy ebből a közösségből lelki erők fakadnak számunkra, hogy szüntelenül a legnagyobb dolgot is merészeljük és azt megtelessük. T. i., hogy felebarátainkat úgy szeressük, mint a hogy Jézus szeretett minket és irgalmasak legyünk, mint a hogy a mi mennyei Atyánk irgalmas, aki felhossa az ő napját mind a jókra, mind a gonoszokra és esőt bocsát mind az igazságosokra, mind az igazságtalanokra. És hogy mi így egyik a másik Krisztusává legyünk.

Mindez pedig nagyon egyszerű — és nagyon mély. Ez a kegyelemből egyedül a hit által való megigazulás tana.

Mit akarunk többet?

Hogyan akarunk e nélkül megállani?

R. M.

Száz év előtt.

Most, midőn a reformáció 400 éves fordulójának megünneplésére készülünk, bizonyára érdekelni fogja t. olvasóinkat annak megismerése, hogyan ünnepelték meg őseink ezelőtt száz évvel, vagyis 1817-ben a reformáció előállításának 300 éves jubileumát. Ezt a kívánságot módunkban áll kielégíteni, mert *Glatz Jákob* bécsi consistoriumi tanácsos egy 294-lapra terjedő kötetben összeállította „*Az ausztriai csász. kir. Birodalomban 1817-ben tartott Reformáció Harmadik Százados Örömnünnepének Előadását* (1818, Bécsben) s azt *Márton József*, a bécsi egyetemen a magyar nyelv és irodalom tanára magyarra fordítva Bécsben még ugyanazon évben kiadta, úgyhogy e mű alapján — amely első felében az Ausztriában, második felében a Magyar- és Erdélyországban tartott jubileumi ünnepélyek leírását nyújtja — kellő részletességgel megismerhetjük a reformáció 300 éves emlékünnepének lefolyását.

A fordító, miután az előszóban buzgó háládatossággal emlékezik meg jó fejedelmünknek (I. Ferenc) azon kegyes engedelméről, hogy a kettős monarchiában levő protestánsok a reformáció 300-ados örömnapját illendő pompával megünnepeletheték, kijelenti, hogy e mű átültetésénél igyekezett „azon hijjánosságokat” kipótolni, amelyek ebben a két Magyar Hazában tartott Öröminneps leírására nézve találatnak”; megjegyzi továbbá, hogy „Hazánkban ezen nevezetes Innep pompája, kiváltképpen a Reformátusok részéről, az egyházi főbb rendelésekhez képest, inkább csak háláadó Könyörgések tartásában állott”.

A 134. lapon kezdődik „A reformáció harmadik százados örömeinek innepe Magyar Országban”. Bevezetésül röviden ismerteti a szerző a magyar reformáció történetét, mai állapotát, azután sorban következik a 4 luth. egyházkerület örömnünnepének részletes, itt-ott az ünnepi beszédekből s alkalmi költeményekből vett részletekkel bővített leírása, a főbb gyülekezetek szerint. A 217. lapon attér a *Ref. Egyház ünneplésének* ismertetésére, a következő bevezetéssel: „Ugy látszik, mintha a nagy részben magyarokból álló Reformátusok, a százados öröm megünneplésére akkor határozták volna meg magokat: midőn Bécsből tudósítottak a német örökös tartománybéli hitok sorsosinak magok hasonló meghatározása felől. Talám az attól való félelem: nehogy valami olyas hozattassék elő az 1517-beli egyházi jobbításról, amely balra magyaráztathatnék, adott arra okot: hogy csak kevés szabadon kidolgozott predikációk tartása engedtetett meg és nagy része a predikátoroknak csak annak előadására utasított, ami az illető superintendenciák által elejekbe szabattatott. Maga a százados öröm napja is nem volt egyenlőképp kirendelve. Némely helyeken november 2-án, másutt 30-án s december 7-én, sőt elebb is, ugymint már júliusban 1817-ben ünnepeletheték az meg”.

A dunáninneni és dunántúli superintendenciák ünnepléséről szóló rövid tudósítás után a *tiszáninneni superintendencia* ünneplésének ismertetése jön sorra. „A het tractusból álló Tiszáninneni Superintendenciális Megyeben 1817 elején S. Patakon superintendenciális gyűlés tartatván, az rendeltetett: hogy ugyancsak *Sárospatakon* az exameni alkalmatosság-

gal mint legnevezetesebb öszvegyülés helyén és idején szenteltessék meg a Reformáció harmadik százados emlékeztetésének innepe. A predikálás a rendes predikátorra, egyszersmind pedig a Collegiumban erkölcsi és papi theológiát tanító közönséges és rendes professorra, nagyérdemű tiszt. *Láczai Szabó József* úrra bízott. Deák-beszéd tartásra pedig megkérített a filozófiának professora, tek. *Rozgonyi József* úr, érdemes unokája ama nagy férfiúnak, az ifj. prof. *Csécsei János*nak, aki száz esztendő előtt ugyanitt és ily módon nyomtatásban is közönségesé tett deák beszédével a második százados örömnünnepet megtisztelte. De az említett professor úr oly fontos okokkal mentvén magát, melyeknek a főtiszt. gyűlés is helyt adott, csak az végezte: hogy az ev. ref. vallás együgyűségéhez legillendőbb móddal menjen véghez az egész innepelés július 13-án, mint a collégiumi examenek első napján. És épen ezen ok miatt, lehet azt úgy nézni, mint egész Magyarországon közmeghatározásból legelsőben szentelt harmadik százados örömet a reformációnak.”

„Nagy volt a külső s belső főrendeknek száma s népes a vallását szerető sokaság, mely ezen nevezetes innep szentelésére a tágas templomba gyülekezett. Az aranyos himezésű patyolattal béborított predikáló szék előtt levő szent asztalon mintegy 4 lábnyi magasságú emelet készítettett az egyházi szent edényekből, hasonló patyolattal bevonva, melynek tetejére egy aranyozott tányéron a legszebb virágokból font koszorúban állott az *Evangelium*. Mind a harmóniás, mind a közönséges éneklés, úgy a könyörgésbeli buzgóság s az egész tanítás alatt uralkodott legmélyebb figyelmettség megfelelt az inneplés méltóságának. A CXVIII. solt. 24—25. verseiből vétetett (nyomtatásban is kijött) predikációban előadta a fent tisztelt tanító az inneplés alkalmatosságát; megmutatta azt, hogy a reformáció isteni munka s azon férfiak, kik abban munkálkodtak, csak eszközei voltak az isteni gondviselésnek; megmagyarázta, hogy a vallásbeli jobbítás kötelez bennünket Istenünk iránt szíves háládatosságra, azon fő és fenékgazságoknak megtartására, melyeken a reformáció épült. (Itt következik 18 sornyi részlet a beszédből). Azt is kötelességképen adta elő, hogy tiszteletünket, melyre azon nagy férfiak méltók, kiknek Isten után a lelkiismereti szabadságunkat s megtisztított vallásunkat köszönhetjük, határozatlan, bábonás tiszteletté változtatni ne engedjük, sem ezáltal az igazság országában újabb újabb felfedezésekre törekedő vágyódásainkban életünk jobbulása legyen örökös és szüntelen való célja és vége.”

(Folyt. köv.)

Kocsi Csergő Bálint eddig ismeretlen levelei és munkája.

(Folytatás.)

De tovább mennyünk az Ur hegyén, és ottmány véteknak fertelmét az Ur törvényinek tükrökben szemléljük. Az hittől szakadó ember, az híveknek szent gyülekezetit megveti: az Urnak szombattyát meg nem szenteli, hanem az Antichristusnak sinagógáját gyakorolja. El mulattya a Sz. Sacramentomoknak Istentől szereztetett élését, és az bálványozó Misének Áldozatgyáiban jelen vagyon, az

híveknek közönséges könyörgésekben mintsem jelen, hanem azoknak varáslásokban és átkokban megjelennik az kik az első Isten sereget káromolják. I. Sam. 17. 36. és az ő Anyasz: egyházának gonoszt kívánnak. És melly méltatlan dolog azoknak követőinek lenni, az kik az Istennek hű szolgálait meg utálják, gyűlölik, kergetik, betsűlni pedig azokat a kik nem Pásztorok, hanem ragadozó Farkasok, sőt gyakorta az illetékeknek betsületekben, azokat is meg haladni, az kik az Papistaságban születtek. Az hittűl szakadott Praedikátor, ha az Romai Sinagógában szolgálatra jut, Baál Papjává és az Isten Testamentomának meg rontójává leszen, az Isten beszédét meg vesztegeti, gonosz értelemre tekeri, és midőn az Dávid példája szerint az ő Attyának juhait kellenek legelni, azokat Medve és oroszlán modon ragadozza, I. Sam: 17. 13. és az kiket igaz tudományával idvességre kellett volna vezetni, azokat Gehennának fiaivá teszi Matt: 23. 15. Ha pedig nem tanít az Papistaságban úgy is keményen vétkezik, hogy maga könnyén minden kinszerites nélkül, esküvése ellen köteles tisztit el hadgya.

Ha melly tselédes Gazda Apostaláva leszen, az ő gyermekeit az Urnak utaira és félelmére nem tanítja; de őket el veszti, mind veszedelmes maga példájával, mind pedig gonosz tanítással, mellyel az minden vétkeknek scholájában és az bálványoknak scholájában taníttatnak, nem is szereti őket kegyes Atyai szeretettel, hanem vak és kegyetlen indulattal, attúl az szeretettűl el vonnya, mellyel kiki az Lelkeknek Attyának tartoznék.

Ha melly Fejedelem és Magistratus az Papistaságra áll, az ő tisztitűl mellyel tartozott az ő alatta valóknak el távozik; Mert holott az Isten törvényének őrzője volna, kellenek az az ő alatta való kösséget is az Isten Törvényéhez való engedelmességben őrzeni; de ő ellenkezőt tselekszik, és a szegény kösséget mind maga vétkes példájával, mind gyakorta erőszakkal a bálványozásra kinszeríti: és Uralkodik a szegényeknek mind testeken, lelkeken, életeken és javokon; az midőn emezek Istennek akarnának engedni hogy nem mint az embereknek.

Továbbá egy Apostata is nintsen, az ki fegyverrel is meg nem oltalmazná ő magát az ellen az ki az ő élete után leselkednek; De boldogtalan ő maga, mit tselekszik ő maga ellen? Bizony az mennyiben ő rajta áll, magát tulajdon erőszakos kezével meg öli, és önnön magának mind testében, mind lelkében gyilkossá leszen, és magát egészen nyakra főre az örök halálban taszítja. Valamennyiszer az Mise mondáson jelen vagyon, mind annyiszer az ő maga idvessége felől való reménséget el veszti.

Ide való hogy kegyetlen gyilkossággal az ő tulajdon Attyok fiát meg ölik az az, az Christust ismét az mint ő rajtok áll meg feszítik.

Nem utolsó ez is, hogy az Apostata bár elsőben erőtlenségből esett legyen el; de annak utánna midőn az tévelygésnek vétkeben még rögzött, és meg erősödött leszen, az hívek kegyetlen üldözőjévé leszen, és nagy dühösséggel tulajdon Attyafiainak kergetője leszen, ő rajtok bosszu tétellel, kegyetlenséggel és öldökléssel tehetsége szerint hatalmaskodik, az mint ezt a mindennapi példa tanítja.

(Folyt. köv.) *Harsányi István.*

Az alsózempléni ref. egyházmegye őszi közgyűlése.

Az alsózempléni ref. egyházmegye őszi közgyűlését Sárospatakon október 10. napján tartotta meg a főiskola tanástermében, hol előző nap délután az egyházmegye tanügyi bizottsága ülésezett, a gyűlést közvetlenül megelőzőleg pedig előbb a hegyalja—harangodi lelkészi kör, majd az egyházmegyei egyetemes lelkészi értekezlet tartotta meg tanácskozásait.

A világi tagok között akadályoztatásuk miatt a gyűlésről többen elmaradtak, közöttük az egyházmegye köztisztviselőiben álló gondnoka, Meczner Béla is, akit kötelessége váratlanul Budapestre szólított. Lelkészek a háború nehézsége között is szép számmal jelentek meg.

Bálint Dezső esperes buzgó könyörgése után Sebő Gyula, hivatalkorra legidősebb világi tanácsbíró, foglalta el a társelnöki széket. A skontó ügyekkel terhelt, bő tárgysorozatból kiemelem a következőket:

Papi aljegyzővé nagy szótöbbséggel ifj. Bálint Dezső választott meg, kit a közgyűlés jó reménységgel üdvözölt, mint oly család egy tagját, amelyben az anyaszentegyház köteles mértéken felüli szolgálata, szent hagyomány. Janka Péter Nagyrozvágyra, Kiss Ernő Rajóhídvégre, Verebélyi Barna Olaszliszkára lelkészekül, Karikás Róza Királyhelmece, Karikás Jolán Kiskeresbe, Magda Anna Gesztelybe tanítónőként beerősítették, az egyházmegyébe bekebeleztek. Egyházkerületi képviselőként kiküldettek a tavaszi közgyűlésig tartó hatállyal lelkészi részről: Hézser Emil, Miskolczy Endre, Janka Károly, mint rendes tagok és Keresztury József póttag; világi részről: Tolesvai Nagy Barna, Gortvay Aladar, dr. Kiss Sándor, mint rendes tagok és Miklós Béla póttag. Jármay Béla szomatori, Adorjani Győző nagyrozvágyi, Kiss Géza megyaszói, Riedl Miklós ondi s. lelkészek, Szabó Andor főiskolai alkönyvtárnok, mint tokaji s. lelkész egyházmegyéinkbe bekebeleztek. Kegyelettel újítottuk fel az élete delén elhunyt dr. Szánthó Elek egyházmegyei ügyész emlékezetét s ügyészt minőségében szerzett érdemeit hálásan örököztük meg jegyzőkönyvünk lapjain.

Kérészy Sándor egyházmegyei ügyész, akit még tavaszi közgyűlésünk hívott el ez állásra, az esküt letette, tudását és erőit szívesen ajánlotta fel közegyházunk szolgálatára, meleg szívének megindult érzéseit pedig már is kamatoztatta a missziói egyházak javára, mert amidőn ezek vallásos iratokkal való minél bőségebb ellátásáról folyt a tanácskozás, e célra 50 koronát tett le az elnökség elé, amit az egyházmegye hálás köszönettel fogadott.

Maklár Pap Miklós, egyházmegyei könyv- és levéltárnok, tanügyi bizottsági világi elnök más irányú, minden idejét lekötő s hajlott korához mérten szinte erején felülálló elfoglaltságára való hivatkozással tisztségeiről lemondott. Lemondása a legőszintébb sajnálattal és csak azért vétetett tudomásul, mert oly szotgálatot teljesít köztudomás szerint főiskolánknak és ezáltal a közegyháznak, melynek elsőbbsége előttünk is vitán felül áll, amelynek nagy buzgósággal és példás hűséggel való betöltéséhez szívesen kívántunk neki Istentől acélos erőt, egyház-

megyei ügyeink körüli hű sáfarkodásáért pedig osztatlanul nyilvánítottuk elévülhetlen hálánkat és köszönetünket. Az általa eddig betöltött tisztségekre Gulyás József főgimn. tanár választatott meg, kire sok oldalú munkássága, szép tudása és kimeríthetetlen szorgalma ismeretében esett tekintetünk, mind ezen kiválóságait gyümölcsöztetni óhajtottuk egyházmegyénk javára.

A belmissói munka nyilvántartása céljából papi főjegyző az egyházlátogatóknak kiosztandó táblázat készítésére és kinyomatására útasított. A missiói egyházak vallásos irataira évi 20 koronát vett fel költségvetésbe az egyházmegye közigazgatási pénztára terhére, e mellett a kebelbeli missziói egyházak enemű szükségletéről jelentékenyebb állandó évi segély útján kíván gondoskodni. A miskolci felsőbb leányiskola fenntartásához évi állandó költségvetési hozzájárulást egyházmegyénk nem fogadhat el, mert a nőnevelés ügyében közelebbi érdekei és céljai vannak, nevezetesen a sárospataki magán polgári leányiskola átvétele s ennek javára a kebelbeli egyházak teherbíró képességének igénybevétele.

Az egyházi tisztviselők díjlevélbeli természetbeni járandóságainak természetben, vagy napi értékben való kiszolgáltatása kérdésében annyival inkább társul szegődik egyházmegyénk a gömöri egyházmegye és az O. R. L. E. javaslatához, mivel ily értelmű határozatot az egyházakat kötelező erővel tavaszi közgyűlésében 59. jkvi pont alatt maga is hozott, sőt az ellen már két egyház felebbezéssel is élt a főt. egyházkerülethez, mely felebbezések a mostani közgyűlésből fognak felterjesztetni. E tekintetben való gyors és egyöntetű eljárásra nemcsak az egyes egyházközségekben jelentkező bajok és válságok serkentenek, hanem a jövő beláthatatlan fejleményei is, amelyek nagyobb próba elé állíthatják egyházközségeinket és egyházközségeink igazi fenntartóit, az adózó alanyokat. Ez a kérdés oly nagy súllyal esik ma a mérlegbe, hogy magának ennek az egyetlen ügynek közmegnyugvást keltő elintézéseért érdemes lesz megtartani az egyházkerületi gyűlést, mert a gyülekezetek és belhivatalnokok között egyre nőnek a súrlódások.

E jelenséggel szemben annál tiszteletre és elismerésre méltóbb az alsódobszai adósegélyes egyház híveinek azon nemes cselekedete, hogy lelkészükön és tanítójukon e nehéz időkben segíteni óhajtván, nemcsak őket megillető javadalmaikat szolgáltatják ki, hanem a köteles járandóságokon felül magukra vállalják földjeik megművelését. Teszik ezt azzal a sok csapáson átment lelkésszel is, aki már más egyházközségbe van megválasztva és készül elszakadni a gyülekezettől, akivel szemben szinte természetszers volna a szokásos neheztelés. Tisztelet adassék az így egymást megértő tisztviselőknek és gyülekezetnek!

Egy különös kérelem is feküdt az egyházmegye zöld asztalán, mely nem kevesebbet kívánt, mint az egyházkerület által kiosztott háborús segélyek visszaadását és méltányosabb, arányosabb újra kiosztását. Az egyházmegye nem látott erre törvényes alapot, nem tartotta magát illetékesnek a kérdéshez való érdembeli hozzászólásra.

Tudomásul vette a tanügyi bizottság jelentését, bár megjegyezte, hogy a statisztikai adatokat nem tekinti mindenekben helytállóknak, amelyeket

azonban a háborús zavarokra való tekintettel firtatni nem akart. Bartha József tanügyi bizottsági lelkész elnök lemondván tiszteréről, bokros érdemei jegyzőkönyvi méltatásban részesültek, helyére Danyi József erdőbényei lelkész érdemesített.

Az egyetemes lelkészértekezlet határozataihoz az egyházmegye hozzájárult s ehhez képest sürgősnek ítéli a 2400 kor. lelkész alapfizetés megvalósítását, a sárospataki főiskola gazdasági ügyeinek élére szakértő állítását, a szövetkezeti eszme melegebb felkarolását, amire a háború szomorú tünetei, sőt bűnös üzelmei adnak erőteljes útmutatást. Méltánlással vette tudomásul az egyházmegye lelkészeinek azon nemes elhatározását, hogy a kebelbeli lelkész-özvegyek sorsán a lelkészek önmegadóztatásával kívánnak egy kicsiséget enyhíteni, amidőn javukra évenként a kongruás lelkészek évi 15 kor. a nem kongruások évi 30 kor. ajánlanak meg. Ez összegek beszédéről az egyházmegye akként kíván gondoskodni, hogy azok az egyházkerületi, egyházmegyei és főiskolai járulékokkal egyszerre küldendők be a dékáni hivatalhoz. Felkéri egyidejűleg az O.R.L.E.-et, hogy az özvegyek javára a segélynyújtás e módját egyetemes egyházunkban általánossá tenni törekedjék. Közhírdetésre ajánlatnak: Monok, Alsóbereczki. Az összes segélykérvények a segélyosztó bizottsághoz útasítottak. Az egyházlátogatók körönként kijelöltettek. Bírósági ügy kelletténél több volt és pedig 3 fegyelmi, 3 közigazgatási ügy. Az egyik bírói ügy a lelkész és tanító közötti elmérgesedett viszonyra vetett szomorú világot. Az ebédet a tápintézet helyiségében költöttük el közös asztalnál, melyen pohárköszöntő nem volt, csupán a távollevő gondnok iránti meleg ragaszkodásunk dokumentáltatott. A gyűlés megcsappant érdeklődés mellett este 8 órakor ért véget.

Janka Károly,
papi főjegyző.

KÖNYVISMERTETÉS.

Énekeskönyv a magyarországi református egyház híveinek használatára. Az egyetemes konvent által elrendelt második próbakiadás.

(Folytatás).

A VII. zsoltár az új Próbaénekesben át van írva a CXLVII. zsoltár dallamára, az eredeti 9 vers helyett 3 versben. Ennek voltaképen csak egy csilagos verse van a ma használatos énekes könyvünkben, de azt se szoktuk énekelni, mert így eseng benne az üldözött: *Tarts meg ellenségem ellen, Hogy engemet el ne ragadjon, Mint éh-oroszlán meg ne rágorjon...* Az átdolgozó is sokalta ezt az utóbbi kifejezést s átmódosította így: „*Súlyos rabságba ne hurcoljon.*” — Tehát kevésbé súlyosba még hurcolhatná — nemde?

De nem ez itt a baj, hanem az, hogy az üldözött csak akkor folyamodik az Isten oltalmához, amikor nincs semmi segítsége, aki megoltalmazná őt. Meg az, hogy első verse szerint az üldözött csak egy ellenségtől szeretne szabadulni, a 2-ik vers szerint már nagy sereggel gyülekező népeket emleget (az eredeti 4-ik vers), akik azonban nem is a veszélyeztetett egyén ellen sorakoznak, hanem az Isten köré csoportosulnak; nosza hát kelljen fel az Isten, álljon fel köztük egy bizonyos magas hegyre és ottan tartson ítéletet fe-

lettök s ítélje meg (mint valami közös nagy ítélet napján) a panaszkodó költőt is. Hát ezek így nem a mi szánkba és nem a mi énekesünkbe valók. Vagy oda gondolhatjuk-e mi az Istent valami magas hegyre (Sinai, Hóreb, Sion stb), a mint feláll a népek tömege közt és mennydörgi a maga igaz ítéletét?!... Vagy mondhatunk-e csak ilyesmit is Istenről: *De keményen megfenyegeti, A kinek hamisságát érti* (3. v.). Hát feltételezhetjük-e, hogy az Isten csak némelyek hamisságát érti, vagy értheti?!... Kár volt erre az énekekre a javító munka! Ha odáig bátorzkodott volna az átdolgozó, mint az 1-ső Próbaénekes szerzője, alkalmassá tehetné volna legalább magán énekes-könyv számára, ami az 1-ső átdolgozónak remekül sikerült. Az egész költeményt dolgozta át, nem a részeit. Megtudta tartani benne azokat a Jób könyvbeli vallomásokat is, amelyek olyan jó színben tűntetik fel a panaszkodót s refrainjével tetszetősen igazolja az üldözött sorsát és szabadulási vágyakozását. — Am próbálja meg a t. olvasó is a két átdolgozás összehasonlítását és mint a zsoltár költő is mondja: tegyen igaz ítéletet.

A VIII. zsoltár az eredetiben 9 vers, az I. Próbaénekesben 5, az Erdélyiben 4, a 2-dik Próbaénekesben 7 vers. Az utóbbi az összes csillagos verseket megbagytá; az I. Pr. énekes szerencsésen összevonta a 3. és 4, az 5. és 6. verseket egy-egy verssé, az Erdélyi az I. Próbaénekes nyomán még többre bátorzkodott, t. i. kihagyta az embernek az anygálokkal való összemérését a nélkül, hogy a zsoltár szerkezetében kár esett volna. A legjobb átdolgozás itt is az I. Próbaénekes-könyvé, amely amellet, hogy nem ejt el semmit a Szenczi M.-féle ének tartalmából, megszabadítja az éneket bizonyos terpedtségtől, nehézkes kifejezésektől és gyöngé rimektől. A „*csecszopók*” helyett *csecsemőket*, a „*szájukban viselik*” helyett *ajkukon hordják* szavakat, illetőleg kifejezéseket használ, ki tudja kerülni a „*valamit*”, a „*mindeneket*”, szóval tud tömörsége mellett tetszetőssé is lenni, a fülnek is kellemessé válni.

Milyen untató terpedtség mutatkozik p. o. ezekben a versekben:

„Nagy voltát, ha megnézem dolgaiddnak,
Melyeket a te újjaid formáltak,
Az eget, holdat, a fényes napot
Es szép renddel a sok csillagokat:

Csodálván, mondom: micsoda az ember?
Ki tőled annyi dicsőséget nyer,
De micsoda az embernek fia
Kiről felségednek van ily gondja?”

Ezt az elterpesztett két verset az I. Pr. énekes így fogja egybe:

„A mikor látom a te műveidet
A napot, holdat s a csillagos eget:
Csodálva kérde: mi az ember itt,
Hogy kiterjesztet rá is gondjaid?”

Az erdélyi énekes-könyv pedig így:

„Hogyha megnézem csodadolgaiddat
A napot, holdat és a csillagokat,
Csodálva kérde: mi itt az ember
Hogy te tőled Uram *kegyelmet* (?) nyer.”

Az összevonás mindkettőben szerencsés, a forma itt is eltérne még egy kis simítást; de akármelyik aránytalanul jobb az utóbbiak közül az elsőnél.

Az 5. versének 2-dik sorában hiba van; ki-maradt a nagy jelző. Igaz, hogy ezt csak a forma kényszerítő ereje juttatta ide (*kisebbé töd, de nagy dicsőségessé, Teremtéd őt és felmagasztalád*), kimaradása még javítana a költemény szövegén, de a dallam ezt a javítást nem engedi. Az 5. 6. versek egészben véve is éppen olyan szárnyatlan valóságok, mint a 3. és 4-dik versek. Ezt a szép kis himnuszt bizony kár ólom-szárnyúvá tenni, illetőleg ilyennek meghagyni. Am próbálja meg valaki, hogy az I. vagy a II. Próbaénekes könyv VIII. zsoltárába fogódzik-e belé hamarabb a gyermek lelke s az eredmény legyen döntő a verseny-művek közt.

A IX. zsoltárt az eredeti 20 verséből a II. Pr. É. 6 versre vonta össze. Még a csillagosaiból is elhagyott 5 darabot. Ezek helyett azonban kiemelté a csillagtalan sötétségből a 3-dik és 4-dik verseket, a melyekre az érthetőség szempontjából okvetetlenül szükség van; de nem így, a mint kapjuk. Az ellenségeitől megszabadult ember, király tomboló öröme csattog ebben az énekben, csak nem azzal a lelken-dezéssel, égfelé törő röpkedéssel, amint várunk lehetne.

„Mert az én ellenségimet
Megtértéd, veréd őket,
Kik rettegén, hátra esének
Színed elől mind elveszének.”

Hol van ebben a lendület? „*Megtértéd*”... ma már nem egy és ugyanaz a *visszatérítéd, vissza-üzéd* kitejezésekkel; a „*hátra esének*” sem eléggé jó a *megháttrálás* jelzésére, vagy a hanyat-homlok való visszaroanásra. Bizonyos szók értéke a Szenczi M. idejétől nagyot változott, az ilyeneket a mai forgó pénzre kell felváltani. A „*Színed elől*” sem találó itt, mert nem az Isten-elől vesztek el az üldözött egyén ellenségei, hanem *előtte*, az ő *láltára*. Ilyen javításokkal tisztúlna valahogyan a zsoltár képe, de ezt is kár nagyon szappanoztatni. Nehéz ebből keresztyén éneket gyalúlni. Hiszen itt is a Sion hegyén lakik az Isten, tehát a Jehova, de nagy tetteinek sokaságát minden népek hirdetni vannak hivatva. A zsidó büszkeség fölényeskedik itt az ő Istenének egyetemességével. Nem nekünk való. Az I. Pr. E. ezt is egészen átírta s diadalmi éneket formált belőle, de nem teljes következetességgel. Zsidós elemeitől azonban teljesen megszabadította.

Az alkalmak szerinti csoportosításban úgy szerepel ez az elébbivel együtt, mint *köznap reggeli ének*. Talán az ellenségtől való szabadulást kell északai esetnek gondolnunk?! Nincs erre alkalom a mi hétköznapi világunkban.

A X. zsoltár itt csak 3 vers (9 helyett), mert ennyi most a Szenczi-félében csillagos. Az Isten mintha elrejtőzött volna, a mit kihasználnak az istentelenek a szegények, jámborok ellen. Tagadják, hogy volna Isten, s kergetik az ügyefogyottakat. Jövel Isten a te rejtekhelyedből és segíts, zabolázd meg az erőszakosokat! Énekelhetünk-e mi ilyesmit és mikor? Énekelhetünk-e különösen ilyen dobszóhoz illő stylusban: „*A nyomorult árva te benned bízik, Es tőled kegyesen megsegíttetik!*”... „*Tatik-tetik*”... Ez Dávid-fajta költői nyelvezet volna?! Az istennek ebben a zsoltárban is *fülei* vannak. Alkalmat nem találtak ehhez — annak idején, az 1-ső Pr.-Énekes és az erdélyi is kihagyta. Sohsem lesz belőle kedvelt gyülekezeti ének.

A XI. zsoltár az eredetiben 3½ vers, itt 2. Egy a legerősebben átdolgozott zsoltárok közül és pedig a saját dallamától elszakítva. Nagyon jámbor az eredeti, különösen formájára; ez formailag keresett, mesterkelt, de éppen ezért visszariasztó, tartalma pedig pogányos-zsidós. Ime:

„Az Istenben bízom reménységgel,
Mert ő igaz; igaz ítéllettel
Minden igazat ő igen kedvel
Orkája előtt.
Ha megpróbálja is az igazakat,
Zsarátnokot csak a gonoszokra hullat.
Az álnokokra égető szelet ad,
Tüzes esőt...!

Ha inogna is e földön minden,
Isten trónja szilárdan áll mennyben,
Tiszta igazsággal ítél innen
Jókat és gonoszt,
Igaz ismerettel a lélekbe lát,
A gonoszokra mér pusztulást, halált,
A kegyeseknek idvesség szent javát
Bőséggel oszt.”

Ismétlem, hogy ez egy erősen átdolgozott zsoltár. Az átdolgozó pazarkodik az igaz szó változataival s festi a bűn-büntető istent, mint valami pogány fővalóságot, a kinek fegyverei a zsarátnok, égető szél, tűz-eső s ebben hű az eredetihez. Arról azonban szó sincs az eredetiben, hogy ez az Isten az idvesség szent javát is osztogatná bőségesen. Csak az van benne, hogy mint igazság-szerető, kedvvel néz az igazakra.

Alkalmat ennek sem találtak a csoportosítók; az 1-ső Pr.-Énekes és az erdélyi sem találta meg-tarthatónak.

A XII. zsoltár is új dallamot kapott s a szövegén is van némi módosítás főként rövidítés (8 versből 4 lett), de az egész zsoltárban annyi a gyermekség formábau és tartalmában, hogy szinte mosolyra késztet, a helyett, hogy áhitatra ébresztene.

Azért kér a szerző szabadítást az Istentől, mert elfogytak a szentek (talán ő az utolsó!), s a földön sok a tökéletlen és a nem igaz beszédű, a kik egymásnak hizelegnek, egymást bolondítják. Ezekkel szemben

„Az Istennek mondási oly igazak,
Mint a drága ezüst, a mit a tűzben
Az ötvösök kohóban tisztítanak
És hétszer megkeresztnek szépen.”

Lehetne-e ezt így énekelni templomi komolysággal?

Erre pedig rögtön mi következik?!

Tartsd meg azért népedet kegyelmesen,
Kérünk, hogy jóvoltodból reánk tekints,
Órizz örökre a gonosz ellen,
Hozzánk mindenkor jó kedvet jelents (!)

Azért tartsa meg Isten az ő népét, mert az ő saját mondási igazak, mint az ezüst?!. — A Szenczi-féle szövegből az író gondolatmenete világos, mert az 5-dik vers szerint az Isten megígérte, hogy a szegényeket megszanja és kimentí a kővélyek, a kérkedők, hazugok kezéből. Ott tehát helyén van az Isten ígéretének dicsérete s helyén a kérdés is a mentő beavatkozás végett. Az átalakított szöveg az eredetinek törmeléke — csak. Sem az I. Pr.-É.-ben, sem az er-

délyiben, sem az alkalmak szerinti csoportosításban nem található. Egy számot a CL-ből kitölt.

A XIII. zsoltár szintén összevont és javított ének. Eredeti dallama helyett az V. zs. dallamára van átjavítva. Egy elhagyatott lélek kérdést intéz benne az Istenhez, hogy *miglen* (javítottan „*meddig*“) nem emlékezik meg róla s meddig rejti el magát előle? Majd segítségét kéri, szánó érzéseire felebbez, hogy *aluvásra én ne menjek el a halálba* (Igy!). Szenczi másképen. Ő azt kéri, hogy a szerző a halálban el ne aludjék. Tehát nem az alvástól fél, hanem az örök elalvástól. — A bánkódó, esdeklő szerzőt hirtelen megfogja a jó reménység s egyszerre örvendezővé alakul és dicséri az Istent.

Sem az I. Pr.-Énekes, sem az erdélyi nem tudta ezt méltányolni. Az alkalmát sem bírták eltalálni. Magán-énekeskönyvben lehetne neki helyet szorítani, de az efféléből sok értékesebbet is találhatunk.

(Folyt. köv.)

IRODALOM.

* **Vásárhelyi József: Pál apostol.** Tanulmány az őskeresztényen vallástörténet köréből. Kolozsvár 1916. Szerző sajátja. 8r. 144 l. Ára 5 K. — Szerző a bevezetésben a Pál apostolra vonatkozó kutatások evolúcióját és a problema mai állását tárgyalja. Művének többi részei: 1. Pál apostol világa; 2. szemlélyisége; 3. tanítása s befejezésül: Pál apostol vallástörténeti jelentősége. Az a módszer, melyet szerző e művében követ, az u. n. *magasabb kritika* módszere, amely a szöveget a maga egészében tekinti és annak tartalmából igyekszik a dokumentumot a maga történeti milieujébe beállítani. És mivel szerző szerint a *vallástörténeti módszer* tulajdonképpen ilyen magasabb kritika, tanulmányában ennek a vallástörténeti módszernek elveit követi. Lelkes híve e módszernek s megvan győződve, hogy a Pál apostolra vonatkozó problémák e szemléletmód segítségével oldhatók meg leghelyesebben, sőt egyedül helyesen. Szerinte e módszer használata előtt abból a kátyúból, amelybe pl. a kritika a paulinismus tárgyalásánál jutott „csupán dogmatikai fogalmakkal való ügyes „jongleur-kodések árán tudta kivágni magát egy-egy életrevalóbb biblikus.“ Az összes „nehézségektől és hibáktól megszabadítja a problémát, szerző szerint, a vallástörténeti szemléletmód.“ (110. l.) Eszerint tehát ez a módszer az egyedül idvezítő szemléletmód, amellyel az eddig fölmerült összes problémák megoldhatók volnának. Ez azonban még nem egészen így áll. A vallástörténeti módszer sok tekintetben helyes irányban fejlesztette a bibliai kritikát, de még tovább kell fejlődnie, tökéletesednie, hogy az összes „nehézségektől és hibáktól“ valóban megszabadítsa a paulinismusra vonatkozó problémákat. Szerző maga is kénytelen bevallani, hogy az a három munka, amely Pál apostolra nézve legszebben alkalmazta a vallástörténeti módszert (t. i. Wrede, Weinel és Deissmann tanulmányai) — bár mindenik egy-egy új szemponttal gazdagította a kutatást — egymagukban véve, mindnyájan *egyoldalúak* maradtak. (18. l.) Igen korai dolog még, hogy a csak pár évtizedes múltra visszatekintő vallástörténeti iskola eddigi kutatásainak

eredményeit lezárt, biztos eredményeknek tekintsük. Azt azonban mi is valljuk, hogy erre az iskolára szép jövő vár. Arra valóban szükség volt, hogy ez iskola által hangsúlyozott szempontokból is vizsgáljunk kell a bibliai iratokat s a vallás tényeit, de ez idő szerint még nem szabad minden egyes megállapítást megtingathatatlannak tartani. Szerző a Pál apostollal kapcsolatos problémák irodalmát alaposan ismeri ugyan, de mégis találunk tanulmányában olyan helyeket, ahol másod forrásból merít. Idézeteket használ fel pl. olyan művekből, amelyek azokat az idézeteket szintén más forrásból vették. Ezek helyett a másod források helyett helyesebb lett volna visszazárni az eredetiekre, annival is inkább, mert azok könnyen hozzáférhetők. Nem tudjuk helyeselni szerzőnek amaz eljárását, hogy a más állásponton levő tudósokat a gúnyolódás módján szinte lesajnálja, elfeledvén, hogy azok is meggyőződésük alapján nyilvánították egyik-másik vitás kérdésben véleményüket, épúgy, mint szerzőnk. Más véleményének, meggyőződésének őszinteségében kételkedni nem helyes. Pl. azt mondani, hogy a régi tudósok „filozófiai és dogmatikai systemáktól kódos fejvel állandóan” ezt meg ezt hirdették; vagy azt, hogy egy-egy biblikus csupán „dogmatikai fogalmakkal való ügyes jongleur-kódések árán tudta csak magát kivágni” a kátyúból: nem komoly tudóshoz illő eljárás. Tisztelni kell minden komoly munkás meggyőződését. A gúnyolódással a tudományos érv cseppet sem erősödik, sőt inkább veszít hatásából. Két helyen is erősen hangsúlyozza szerző, hogy Pál apostol levelei nem irodalmi levelek, s hogy ezeknek nincs irodalmi formájuk, mert ezek csak az alkalom által született, tényleg elküldött levelek. Azt azonban — másoldalról — nem hangsúlyozza, hogy Pál levelei éppen mint irodalmi termékek, művek hatottak, mikor egyik gyülekezett elküldte őket a másiknak s ott is felolvasták, megtárgyalták, s az apostol tanítását, figyelmeztetéseit, jótanácsait szívökbe zárva, igyekeztek keresztyén életet élni. A páli leveleknek másolása, sokszorosítása s elterjedése a gyülekezetek számára szaporodásával egyenes arányban növekedett. Ezek épúgy, mint az evangéliumok igen sok példányban forogtak már az őskeresztyén korszakban is közkézen. (Szerintünk von Soden helyesen nevezte az újszövetség könyveiről szóló tudományt újszövetségi irodalomtörténetnek.) Szerzőnk e művében a bevezetés (tulajdonképen az I. rész is a bevezetéshez tartozik) a többi részekhez viszonyítva, aránytalanul terjedelmes (1—79. l.). A Pálról szóló tárgyalás csak a 80. lapon kezdődik személyiségével. Rendkívül szereti szerző az idegen kifejezéseket és szavakat („megkonstruált systema harmonostikonja”, apriorisztikus, intenzív, schéma, labilitas, stabilitas, symbolum, individualis, orientális, negativum stb. stb.) De nem feledkezünk meg erényeiről sem. Tömören, jellemzően tud írni. Műve olvasásánál azonnal észrevehető, hogy sokat tanult és olvasott s a Pál apostolra vonatkozó legújabb irodalmat is jól ismeri. Itéletmondása azonban egy-egy fontosabb vitás kérdésben nem mindenkor meggyőző. Itt-ott észrevehető a luth. theologusok erős hatása. (Pl. a praedestinatio-kérdésében.) Magyar nyelven ez a munka az első, amely Pál apostol személyiségét, tanítását s jelentőségét a vallástörténeti módszer szerint tárgyalja. Ajánljuk t. olvasóink figyelmébe.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

Komjáthy Béla.

Lapunk zártakor vesz-
szük a megdöbbenő
hírt, hogy *Komjáthy Béla* ügyvéd, földbirtokos,
az ungi egyházmegye lelkes gondnoka, f. hó
27-én életének 69-ik évében Budapesten meghalt.

— **Hősök halála.** *Sáfrán Jenő* tűzérzész, Borsodvármegye szolgabírája életének 30-ik, házasságának 4-ik évében az olasz harcúterén aknarobbanás következtében hősi halált halt. Tisztársai ideiglenesen Görz mellett, a rosenthali temetőben helyezték nyugalomra. Az elhunyt ezelőtt 8 évvel végezte főiskolánkban theologiai tanulmányait, az 1908—09. iskolai évben mint jeles pályavégzett ifjú, főiskolai alkönyvtárnokká választatott s már akkor beiratkozott joghallgatónak is; jogi tanulmányait a következő években M.-Szigeten folytatta, a hol s.-lelkészként működött s így történt, hogy pár évvel ezelőtt a bibliát a Corpus juris-szal cserélve föl, szülőföldjén szolgabíróvá választatott. A daliás külsejű, jeles készségű ifjú hősi halálának hírért főiskolánk körében is általános megilletődéssel fogadtuk. — *Horváth Kálmán*, akad. hallgató, dr. Horváth József pápai theol. akadémiai tanár fia, okt. 15-én az északi harcúterén ellenséges golyótól találva, elesett. A végtelen kegyelmű Isten enyhítse a megsebzett szívek bánatát!

— **Gyászhir.** *Hajdu Zsigmond* ref. lelkész, nyug. püspöki titkár, okt. 21-én, életének 62-ik évében Debrecenben elhunyt. Hosszú időn át működött Debrecenben, mint püspöki titkár és az ORLE érdekében is sokat dolgozott; ez év eleje óta volt nyugalomban. Áldott legyen emlékezetel!

— **A reformáció emlékünnepe,** okt. 31-én a főiskolai imateremben d. e. 9 órakor istenítisztelet, d. u. 3 órakor emlékünnepele lesz, mely utóbbin *Marton János* theol. tanár fog emlékbeszédet tartani.

— **A sárospataki ref. főiskola theol. akadémiáján** a hallgatók létszáma az új iskolai évben a következő: I. éves 2, II. éves 8, III. éves 10, IV. éves 12, összesen 32.

— **Lelkészavatások.** A dunamelléki ref. egyházkerület közgyűlésével kapcsolatban, október 15-én Budapesten a Kálvin-téri templomban 14, a dunántúli egyházkerület közgyűlésével kapcsolatban ugyancsak október 15-én Pápán 26 lelkész, hitoktató és tanár avatott fel. egyházunk egyszerű, de emelkedett szertartásával, a tisztes papi szolgálattal. Az előbbieket közt főiskolánk volt növendékei közül részes volt dr. Trócsányi Dezső kúnszentmiklósi főgimn. tanár, az utóbbiak közt Györék József alsósegesdi lelkész.

— **Gyurátz Ferenc** dunántúli ág. ev. püspök, mintán már előbb püspöki állásáról leköszönt, f. hó 8-án pápai lelkészi állásáról is lemondott s ajánlotta, hogy utódjául majd az új püspököt hívják meg lelkészül. Az ősz lelkész a gyülekezet áldása kíséri nyugalmába.

— **A dunántúli ref. egyházkerület közgyűlése** a reformáció 400 éves évfordulójának megünnepléséről következőleg határozott: 1. a) 1917. október 31-én mindenütt az egyházközsegekben d. e. rendes isteni-

tisztelet tartassék, d. u. ünnepély az egyházfenntartási alapra való gyűjtéssel egybekötve; b) az egyházmegyék közgyűlésük keretében ünnepélyvel kötelesek megemlékezni a reformációról; c) az egyházkerület őszi közgyűlésével kapcsolatban fogja ünnepelni a nagy évfordulót, az ünnepély rendezésére felkéretnek: Németh István püspök, dr. Antal Géza főjegyző, Kis József főisk. gondnok, dr. Horváth József és dr. Thury Etele theol. tanárok. 2. A templomokban elhelyezendő emléktáblára vonatkozólag kimondotta a kerület, hogy ezt az egyházközségek figyelmébe ajánlja. 3. Az egyházfenntartási alap mellett „Jubileumi egyházközségi egyházi fenntartási alap” létesítése is elhatározott. 4. Theol. internátus létesítendő. 5. Egy 100.000 koronás alapítvány létesítése a pápai főiskolában tanuló hadiárva segélyezésére. 6. Örömmel üdvözlö a közgyűlés a budapesti egyház építkezési terveit, de végleges határozatot még nem hoz. 7. Mezőlaborcon építendő templomra adakozásra hívja fel a gyülekezeteket. 8. A lelkészek családi pótlékát úgy kívánja módosítani, hogy az egy és két gyermek után nem járna családi pótlék, a harmadik gyermek után 200 K. s minden következő gyermek után 100—100 K. De mivel ezt az egyházmegye ellenzik, a régi szabályzatot fenntartandónak mondja ki, míg valahol segélyforrás nem nyílik a közhivatalnokokéhoz hasonló pótlék adására. 9. A Kálvineumra vonatkozólag felhívja a gyűlés mindazokat, kik e célra még semmi áldozatot nem hoztak, vegyék ki részüket az árvák ügyéből.

— **A Radácsi György-alapítványra** Csoma József abaujvecseri földbirtokos, főiskolai igazgató-tanácsos 40 K-t küldött. Az eddig begyűlt összeg 660 korona.

— **Az erdélyi menekült tanítók visszatérése.** A közoktatásügyi miniszter rendeletet bocsátott ki, mely szerint azok a népoktatási tanerők, akiket a miniszter vagy a kir. tanfelügyelők nem alkalmaztak idegen tankerületben, állomáshelyöket záros határidőn belül elfoglalni tartoznak. Az illetékes tanfelügyelőségek már elfoglalták állomáshelyöket.

— **Az egyfolytában való tanítás ellen.** A pápai főiskola igazgató-tanácsának okt. 14-én Beöthy Zolt, vil. gondnok, a budapesti orsz. középiskolai tanárvizsgáló bizottság elnökének elnöklete alatt tartott gyűlése határozatilag felhívta a főgimn. tanári kart, hogy amint a hadvezetőség az intézeti épületet rendelkezésre bocsátja, a délelőtti- s délutánra beosztott órarendre tegye meg a lépéseket; az egyfolytában való tanítás az összes intézetekben csak átmeneti állapotnak tekinthető, — a nőnevelő-intézetben a régi rend azonnal visszaállíttatik. Az igazgató-tanács ezen határozatát az egyházker. közgyűlés is magáévá tette és kötelezőleg kimondotta.

— **Hétköznapi istenitiszteletek.** Budapesten, a Kálvintéri ref. templomban minden hétköznapi este 6 órakor istenitisztelet tartatik és pedig minden kedden, csütörtökön és szombaton biblíamagyarázattal, illetőleg predikációval kapcsolatban, amelyeket a lelkészek, s. lelkészek és vallástanárok tartanak.

Szerkesztői üzenetek.

Sz. B. A kért Bismarck-tanulmány a Protestáns Szemle múlt évi folyamában jelent meg; e folyóiratot a M. P. I. Társaság minden pártoló tagja évi 6 K-ért kapja. Jelentkezések Raffay Sándor titkárhoz (Budapest Deák-tér 4.) intézendők.

Országos burgonya

közvetítő iroda.

Hirdetmény.

A 2953/1916. sz. M. E. rendelet értelmében mindazon burgonyatermelők, akik burgonyatermésüket **1916. október 31-ig bejelentik**, 100 kg.-ként **kettő koronával** többet kapnak, mint a megállapított legmagasabb ár.

Felhívjuk a gazdaközönséget, hogy burgonyatermését jelentse be; ez esetben az étkezési burgonyafajokért 100 kg.-ként **16 K.**, egyéb, de válogatott fajokért **15 K.** fizetetik ki.

Átvétel és elszállítási vételárkifizetés helyszínen történik.

Bejelentések a

Nagymihályi Takarékpénztár R.-Társaság-nál, mint az **Országos burgonyaközvetítő iroda** bizományosánál eszközlelők. 3—4.

Az 1916—917-ik tanévre szóló

iskolakönyv és tanszerjegyzék

megjelent.

Kívánatra ingyen és bérmentve küldi meg

Hegedűs és Sándor

a tiszántuli ref. egyh.-ker. főbizományosa, prot. iskolai könyvkereskedése

Debreczenben.

SÁROSPATAKI REFORMÁTUS LAPOK

A TISZÁNINENI REF. EGYHÁZKERÜLET ÉS A SÁROSPATAKI FŐISKOLA KÖZLÖNYE.
MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

ELŐFIZETÉSI DIJ		Főszerkesztő	Felelős szerkesztő és kiadó	HIRDETÉSEK DIJA:	
Egész évre	12 Kor.	RADÁCSI GYÖRGY	DR. RÁCZ LAJOS	Egész oldal	32 Kor.
Félévre	6 "	Főmunkatársak:		Fél "	16 "
		HARSÁNYI ISTVÁN	DR. BUZA LÁSZLÓ	Negyed "	8 "
				Nyolcad "	4 "

TARTALOM: *Marton János*: Régi és új reformáció — Száz év előtt. (Folytatás.). — *Fejes István*: Csak az Istentől. (Költemény). — *S. Szabó József*: Könyvismertetés (*Réz László*: Vezérkönyv az elemi népiskola vallásoktatásához az I. és II. osztályban.). — Irodalom. — Vegyes közlemények. — Hirdetés.

Régi és új reformáció.

— A főiskola reformációi emlékünnepeén mondott beszéd. —

Istenünk még ebben az évben sem engedte meg, hogy lelkünkben békeességgel, szívünkben a bethániai hajlék áhitatos csöndjével gyűljünk össze a mai nap nagy emlékezetének megünneplésére. Más-kor csak jött ez a nap s jöttére egyszerre eláradt rajtunk az emlékezet hatalma; nagy, felemelő, magas érzések hullámai verdesték lelkünket, képzeletünk akaratlanul vitt az eislebeni szegény bányász csodálatos fiával a szűk családi házba, amelyben nélkülözés, gond, sok gyermek, kemény életharc, szigorúság és istenfélelem lakott; Erfurtba, amelynek kolostorában új vallásosság született; Wittenbergbe, ahonnan szétszállt az új lélek első szava az első szó rendkívüliségével; Wormsba, a német-római császár, a német fejedelmek és birodalmi rendek fényes gyűlésébe, hogy ott, mint egy éles képbe, egy sűrített jelenetben meglássuk az új kor új arcát; az egyént, a személyiséget szemben egy egész világgal; a meggyőződést a maga benső igazságán nyugvó biztosságával, a felszabadult, a szabad lelkiismeretet minden hatalommal szemben egyedül a lélek urára: Istenre támaszkodó sziklaszilárdságával.

Láttuk a sweizi Wildhaus faházából kiindulni, színtén a nép termékeny öléből felszállani Zwinglit, hogy önálló és eredeti fejlődés után, melynek folyamán már az 1516. évnek jelentékeny gondolatai vannak, később is megőrizve egyéniségének sajátosságát, gondolkodásának különbözőségét, Lutherje legyen Zürichnek és német Schweiznak s világosságot s szabadságot szerető magyar lelkünk azt hitte, — történetünk számos nyilatkozata a bizonyosság rá, — hogy a 11. hősünk éppen ez a szál, hatalmas férfi, akinek a biblia mellett kard van a kezében s aki a veszély órájában harcoló népe közé áll s dicsőséges halált halt a kappeli csatamezőn 1531. okt. 11-én.

Lelkünk elszállt Genfbe, hogy a nagyok közt meglássuk talán a legnagyobbat: Kálvin Jánost, aki ugyan mintha azt akarta volna, hogy őt, személyét, élete körülményeit ne is lássák. Az egyént rejtse el, ami nála nagyobb: — a gondolat. A lélek alkotásaiban építse bele magát a történelembe s maradjon fenn századokat formáló örökségül. Ahogy a nagy magyar költő gondolja:

„Nem hal meg az, ki milliókra költi dús élte kincsét, bár napja múlt; hanem lerázva, ami benne földi, egy életető eszmévé finomul.“

S mert Kálvin ezt megtette, azért nagyobb a kálvinizmus, mint Kálvin; a lutherizmus kisebb, mint Luther s azért lett a kálvinizmus, mint hatalmas gondolati rendszer s mint jellegzetes kemény, dacos életirányzat, a protestantizmus élet-halál harca idején, a katolicizmus ellentámadásával szemben, Loyola és hadserege ellen, a protestantizmus megmentője.

S mennyi sok más kép, jelenet vetődött még lelkünk vásznára, hány gondolat kért még szót magának, amikor ezen a napon a reformáció európai történetére gondoltunk és arra a sok hatásra, amely belőle kiáradt. Ugy voltunk okt. 31-ével, mint a csillogos éggel; minél tovább néztük, annál több fényt és ragyogást láttunk rajta.

De most, a nagy világmérfőzés véres idején, van-e nyugalma lelkünknek történeti emlékezésre? Nem lesz-e kisebb és jelentéktelenebb sok olyan dátum, akár nemzetünk, akár az emberiség történetében, amelyet nagynak, jelentékenynek és elhatárolónak gondoltunk? Sőt képes-e a történelemnek bármely ténye, ha csak pillanatokra is — elvonni a figyelmet attól a történelemtől, amelyet most vére hullásával és mondhatatlan szenvedéseivel csinál a ma szegény, küzdő nemzedéke, a lövészárkok sáros népe?!

Okt. 31 e az örök napok sorába tartozik. S ha volt ereje arra, hogy átteremtsen egy viselt világot s hatásában előidézze azt az óriási haladást, amelyet korunk, szemben a középkorral felmutat, lesz neki szava mai bajaink, szenvedéseink és gyötrődésünk közt is.

„Ne háborodjék meg a ti szívetek; bízzatok Istenben“ — mondja Jézus a IV. evangéliumban. Lelkünk emelkedjék ki a jelen sötét gondjai közül; legyen ünnepi emlékezésünk zavartalan. A történelem fonala ma is Isten atyai kezében van.

Komor, aggasztó, sőt szinte reménytelen volt a helyzet abban a korban is, amely a reformátorokat szülte. Ugy látszott, hogy a ker. egyház nagy súlyosodásával a jó ereje kivész a világból. Macchia-velli, akinek pedig éles szeme volt, a keresztyénség

közeli végének biztos előjeleit látja. A XV. században a nagy reformzsinatokon, a pisai, konstanzi és baseli zsinaton az egyház mintegy hivatalosan beismerte a maga romlottságát. Köztudattá lett, hogy az egyház főben és tagjaiban reformra szorúl, de a jobb lelkek már fájoan tudták, hogy minden hiábavaló, nincs ami az egyházat romlásában fel tudná tartóztatni. Mennyi kísérlét vallott már kudarcot, hány nemes fő hullt már a porba! Jöttek alulról, a mélyről a nagy, népies, vallásos áramlatok, jöttek a kathosok és valdensek s követeltek bibliai szegénységet és tisztaságot. Az egyház nem engedett. Szegény ábrándozók! Kezükböl kiütötte a szent könyvet, ajkukon megfagyasztotta a szót, ezrek rajongó szemére ráborította a halál álmát. Legyetek csendesek! A vad vizek áradása után jött Wiclif lehiggadt tudással, Huss János törhetetlen elszántsággal. Az egyiknek hamvait szétszörták, a másik testét elevenen tűzre vetették. Legyetek csendesek! És a számtalan élet szent odadobása után mit használt volna a reformzsinatok hivatalos állásfoglalása és Erasmusék fölényes gunya, satyrikus csipkedése! A katolikus egyház vaskézzelel uralkodott. — Uralkodott isteni jogen a vallás és gondolkozás kérdésében, de ugyancsak isteni jogen veszélyeztette a nemzeti öntudat, szellemi önállóság és gazdasági jólét meglehetős fokára jutott európai népek független, önálló életét. Mert megadunk minden tiszteiséget annak a hatalmas szervezetnek, amelynek neve római katolikus egyház. Elismerjük azokat a rendkívüli szolgálatokat, amelyeket tett az emberiségnek. Tudjuk, hogy ő volt az európai népek nagy nevelője. A népvándorlás véres forgatagai közt, a római birodalom bukása után ő vitte oda a fejletlen, tanulatlan és részben még nem keresztyén népekhez az evangéliumot s az evangéliummal együtt odaadta nekik kulturáját, amellyel akkor egyedül ő rendelkezett a világon és elindította az egyes nemzeteket a magasabb jogi öntudat és a rendezettebb állami élet útján. Anya, szent és egyetemes ez az egyház, mert keresztyén népeket szült, szenteket és vértanukat mutatott fel és nagy, egyetemes közösség alkottására törekedett. De a XVI. századra ez az egyház befejezte missióját. Már nemcsak romlott állapota a lényeges előttünk, hanem az, hogy vallása, a külső szertartások, magikus üdvközvetítés és az aszketizmus vallása nem elégíti ki többé a műveltség magasabb fokára jutott lelkek szükségleteit s egész rendszere surló ellentétbe került az állami, gazdasági élet és a gondolkozás terén önállóságot követelő népek öntudatával.

Amit nem tudott megadni az egyház, s nem tudtak volna megadni a középkori ellenzéki irányok sem, bármilyen rokonszenvesek is előttünk, mert ezek csak a kath. megjavítására törekedtek, azt az idők teljességében, azaz kellő előkészítés után, amikor minden megérett rá, megadta Isten a reformációban. A reformátorok szívében a régi, elfeledett, háttérbe szorított evangélium új átélése által új vallássosság született, amely magasabb fejlődési fok a keresztyén vallás történetében.

A reformáció embere a nagykorúvá lett ember, aki proklamálja függetlenségét az évezredes nevelővel, az egyházzal szemben. Üdvösségét nem várja többé annak kegyzsereitől, sem bűneinek bocsánátát az egyház tévedő szolgáitól, — botrány előtte ennek

még a gondolata is, hanem egyedül Istentől, aki őt megigazítja ingyen, kegyelemből, érdemek nélkül és szeretete végtelenségével befedezi. A reformáció embere megtalálta Istent és vele éli az Istenét megtalált ember örvendező, vidám, boldog, szabad életét. Lerázta a szertartások nyűgét, a traditio százados láncát, a papi közvetítés gyámkodó uralmát s fejét felemelvén, szemtől szembe áll Istennel s szemét boldogan meghordozva a földön, amely többé nem a kárhozat helye s a siralom völgye, úgy érzi, hogy neki Istentől adott hazája e föld s ezt kell megszentelnie a menny rája hullt erejével. A reformáció így az üdvösség kérdését, az örökkévalóság ügyét oldotta meg az új-kor számára, de emellett utat nyitott, ösvényt vágott, hogy az emberi szellem Isten szeme előtt, a felelősség tudatában, a jó, szép és igaz alkotásaiban élje a maga végtelen, szabad életét. Innen a reformáció vallásos mélysege, örök szabadelvűsége és kulturaindító hatalma.

Hősök kora élte át a reformáció élményét és hősök nemzedéke védelmezte meg. Korunk a maga irtóztos harcában szintén hős nemzedéket mutatott elénk. A mi óhajlásunk az volna okt. 31-én, hogy a ma hősei hallják meg a XVI. század nagyjainak, a lélek hőseinek szavát. Hősök táborá négy század távolán át nyújtson kezét egymásnak, a lelkek világában történjék meg a lelkek összeölelkezése. A visszatérő magyar legyen a harc után is nagy s lelke megmutatott nagyságával kezdje meg a hőke Magyarországon annak az eszménynek szolgálatát, amelyet jelképez okt. 31-e. A legmagasabb eszmény ma is ez: emeljük, nemesítsük, szenteljük meg a földet az evangélium erejével. Sok tisztátalan oltár gyúlt fel a front mögötti Magyarországon a kereskedelem, közgazdasági és erkölcsi élet terén. Legyen erős a reményünk, hogy a földet megvédő hősök megvédik a láthatatlan Magyarország örök értékeit is. Jöjjenek haza erre a szent munkára is. Mélyüljenek el a politikai pártok, helyezkedjék ethikai alapokra kulturánk. Legyen igaz a folt, ismeretlen az uzsora, tiszta a toll, a szép dolgok levegője s a nemzeti erejében meggyarapodott magyarság körében Krisztus az élet ura. A reformációnak már volt egyszer gondviselészerű szerepe a magyar nemzet történetében. A mohácsi vész után, mikor a török pusztította és németdúlta magyarság szívében felébresztette a nemzeti érzést a lét s nem lét harca alatt nemzeti irodalmat és művelődést teremtett s ezekben megmutatta a magyarság lebírhatalan erejét és kétségtelen jogait az élethez. Készüljünk a magyarság új reformációjára a XVI. század lángoló bngalmával a XX. század feladatainak megfelelőleg. Isten megláttatta a munkát. Küldj munkásokat aratás Ura!

A világ két nagy prot. nemzete: a német és angol öldöklő hareba bonyolult egymással. Vajjon mit éreznek ők most a reformáció négyszázados évfordulójának előestéjén? Mit érez a Luther nemzete, a Knox János és a Cromwell Olivér népe? Széttépve a vallás testvéri kapcsa, megtagadva a közös műveltség, megtiporva szinte az emberi érzés is! Mennyi vád van ezekben! Mi nem akarunk ítélkezni. De október 31-e azt mondja a nagy nemzeteknek: Ne csak hatalmasok legyetek, hanem egymás testvérei; ne csak a világ urai, hanem Isten gyermekei. A jogot győzzétek meg jóssággal, az

önzést önmegtagadással; a létört folytatott küzdelmet tegyék emberhez méltóvá a szeretet érzésével.

A reformáció hőseinek arca fényt egy örök sugárzó naptól kap: a názárethi Jézustól. Gondoljunk az Urra. Ő szelid és alázatos; szerte jár. jót téve; a Golgothán életét adja övéért. Ime a feigázó tanúság: nagyság, erő és megváltás csak a szolgálatban, az önfeláldozásban van. Az egész világot járja át azért a reformáció; a megújulás, önmagába szállás, elmélyülés lelke.

A világeseményekkel szemben szinte tehetetlenül állunk. Körülöttünk még minden sötét, zavaros, kilátástalan. Csüggedjünk-e kicsinységünk érzetében? Most van a hit és reménység ideje. Higyük, hogy Isten, aki minden ember és minden nemzet atyja, az óriási vérözön által ismét valami újat, nagyot és rendkívülit készített az ő gyermekeinek. Szemünk ezt még nem látja teljesen, de a régi világ és a régi ember összetört; az újnak jönni kell. Várjuk ezt s mondja ajkunk, szívünk, életünk: Atyánk! — jöjjön a te országod.

Marton János.

Száz év előtt.

(Folytatás.)

Ez a jubileumi ünneplés nem látszott elegendőnek arra, hogy az egész Superintendenciális Megyében gerjedező szívbéli örömnél s buzgó háládatosságnak egyetlenegy tolmácsa s bizonyossága legyen. Ez szolgáltatott arra alkalmatosságot, hogy Superintendenciális Gyűlés tartatván *M. Keresztesen*, (a halhatatlan emlékezetű II. József császár által kiadott Türelmi Parancsolatról nevezetes okt. 13-ikát megelőző napon) a Reformáció harmadik százados örömeinek e főtiszteletű Gyűlés által leendő közmegelevenítéséről előre rendelkezések tételének. A *miskolci* tanuló ifjúság éneklő karja vitézett ki oda és nagytiszt. generális notárius, alsóborsodi esperes s miskolci egyik prédikátor: *Szathmáry* József úr nyomtatásban az énekkel együtt világ elébe bocsátott jeles erkölcsi predikációjában Tit. III. 1, 2. verseit vévén fundamentomúl, nyomosan megmutatta azt: „hogy a lelkesméretnek azon szabadsága, mely az Evangélica Vallás dicsekedése, épen nem ütközik össze azon Polgári kötelességekkel, melyek a Haza virágzására szükségesek”, — megcáfolta ama sokszor vagy tudatlanságból, vagy goncszagságból feszegetett hamis vádat: mintha a protestantismus a polgári fejedelemségeknek s hatalmasságoknak tartozó engedelmisségtől elvonna, s előadta: hogy „az evang. keresztyének kötelessége a felsőség, t. i. mind a fejedelem, mind az alsóbbrendű tisztviselők eránt hívséggel, tisztelettel s engedelmisséggel viseltetni annyival is inkább, mert noha az evangyéliumi szent vallás lelkünk esméretét semmi hálódó ember birodalma alá nem veti: de amennyiben az ekklesia egyszersmind külső társaság, úgy terjeszti előnkbe a fejedelmet, mint ezen társaságnak fejét, pártfogóját s itt e földön legfőbb ítélőbiráját. Ennek végső határozásai adnak különös erőt egyházi törvényeinknek; s ennél fogva nemcsak nem rejtegetjük tőle céljainkat, iskoláink s ekklesiáink felől tenni szokott intézeteinket: sőt ugyan örülünk

azon, ha azokat egész világossággal terjeszthetjük királyi széke eleibe.”

Lelkekbe ható kifejezésekkel buzdított a felsőges ausztriai Ts. K. Házból három egymásután következő nagy fejedelmeknek: II. József, II. Leopold s dicsősségesen országló I. Ferenc Atyánknak háládatos tiszteletére, melyre az éneklő kar a LXI. Solt. 5, 6. verseit éneketle. Előadta továbbá, hogy az evang. keresztyén kötelessége a közjót tehetsége szerint előmozdítani és megcáfolta ama gyáva vádat: „mintha az evangyéliumi vallás azon tudományából, mely szerént egyedül a Jézus érdemeért és nem a mi jó cselekedeteinkért kérjük s várjuk Istentől megigazulásunkat s örök életünket, a következő: hogy a jó cselekedetek szükségtelenek, vagy talán épen ártalmasok: holott bár az evang. keresztyén szentül hiszi azt, hogy: *nem az igazságnak cselekedeteiből, melyeket mi cselekedtünk volna, hanem az Istennek irgalmasságából tartatunk meg* (Tit. III. 5.); de azonban megholt hitreket tartja azt, amely jó cselekedetekkel nem ékeskedik; soha magát boldognak nem tartja addig, míg a közönség boldogtalan, nincs hát neki oly tehetsége, vagy féltő kincse, melyet ezen legfőbb célnak előmozdítására kész ne volna fordítani; nem vetnek ugyan nemesszívűségének háttart egy városnak vagy tartománynak sáncai, hanem kész jöltenni mindazokkal, kiken az ő mennyei Atyának képét szemléli s e részben ő valóságos kosmopolita: mindazáltal édes hazáját, melytől mint leghivebb dajkájától legtöbb jót vett, tézsi legközelebb való tárgyává jóltevőségének s. a. t., melyből foly az a harmadik kötelesség: hogy hazafi társaival békeességben s egyességben élni igyekezzen; szelidséggel s mérsékléssel viseltessen nemcsak hite sorsosi: hanem a különböző értelműek eránt is”.

Ezután egy alkalmi vers énekelletett. A prédikáció befejezésében az Isten eránt való buzgó és munkás háládatosság; a megesmért igazság állhatatos követése, a templomok, iskolák virágzó állapotban tartása; a különben minden külső fény nélkül levő vallásnak fedhetetlen jó cselekedetekkel tündöklő élet által tiszteletessé tétele; a kegyelmes Király s az egész felsőges Ts. K. Ház eránt forró tisztelet, engedelmisség, hűség; a polgartársak eránt minden különböző értelmek tekintetét kirekesztő egyesség, tisztelet s szeretet ajánlatott, és azon különös kegyelme az isteni gondviselésnek, mely a reformáció harmadik századjának végét, az augustai s helvétziai vallástételek közt való külömbség eltörlésével tette Németországban nevezetessé, háládatossá említettén: elragadó buzgósággal rekesztette bé a tanítást ama ker. óhajlás: „hogy a IV-dik század végével ez a külömbség mindenütt esmeretlen legyen, sőt az az Isten, aki parancsolta, hogy legyen világosság és lőn világosság, ki előtt mindenek lehetségesek: enyésztesse el a külömbséget minden ker. felekezetek között, hogy mindazok, valakik egy Urat, egy Főt, egy Fundamentumot esmérnek, ki az Úr Jézus Krisztus, akkor már csak keresztyéneknek neveztesse; s ama 24 vének éneke serafimi szent buzgósággal zengjen mindenütt: *Háládat adunk Tenéked Uram mindenható Isten! ki vagy, ki valál és jövendő vagy; mert a te nagy birodalmadat kezdedhez vetted, és a te nagy országlásodat elkezdted.* — Buzgó imádság és éneklés rekesztette bé az innep szentelést. Az alkalmatossági szép éne-

ket (Isten mely csudálatos a te dajkálkodásod) ama tudományáról, világos esmérteiről s jóltevő szorgalmatosságáról jeles miskolci professort tiszt. *Váradi Gerson* úr szerzette.

Ezen superintendenciális százados öröm innepelésekor esett tudtára főtiszt. gyűlésnek, hogy a német örökös tartománybeli protestánsok közös öröminnepet szentelnek a felséges császári királyi engedelm mellett nov. 2-án. Az a rendelés tétetett tehát: hogy a megyebéli minden E. R. Eklésiákban elmondattassék ha lehet nov. 2-án ama szivreható hála-adó könyörgés, melyet a 79 esztendő, minden emberi — erkölcsi — s vallásitekintetekből fő tiszteletű superintendens: *Öri Fülep Gábor* úr készített, E mellett az egyházi vidékek esperestjeire biztattott, hogy a nevezetesebb eklésiákba engedelmet adjanak ezen jeles napnak alkalmatossági tanítások által lejendő megszentelésére is. Így választattak ki az *abauji* egyházi vidékben a *kassai*, *szikszói*, *szántói* és *szepesi* népesebb s nevezetesebb eklésiák; a *felsőzempléni* s *ungi* megyében *S. A. Ujhely*. Történt-e hasonló a több esperetségeken? nincs róla tudósítás.

Kassán az ifjak és leányok éneklő karja' harmóniás éneklése ékesítette az innep szentelést nov. 2-án. Hazájában kezdett prédikátori hivatalát ugyanott 28 esztendő k óta közkedvességgel folytató tiszt. *Kováts István* úr tanítását tartotta reggel Efez. V. 8. verséből. A délyesti istenitizsre pedig az ev. reformata eklésia atyafiságosan meghívattatván az evang. lutheránosok helybeli templomába: egyelővadt szívvel s örömhálával rekesztetett bé az innepelés a két testvér felekezetek által.

Szántón a 133-dik ének (Magasztaljuk az Őr Istent, Keresztyének) énekelte a predikáció előtt, melyet helybeli érdemes predikátor, tiszt. *Balog Ábrahám* úr Ján. III. 16. verséből, azon örömről tartott, melyet a ker. vallás esméretiben való tökéletesedésünkön építünk, de amely csak az élő és munkás szeretettel gyümölcsöző hit által lehet fundamentos, Predikáció közben alkalmatos helyen énekelte a 98-dik ének 3-dik verse és a 118-dik ének 5-dik verse; az istenitizsre a 119-dik ének 1. 5. és 6-dik versei elénekelése rekesztette bé.

Abaujváron nagy tiszt. esperest: *Sárkány Pál* úr a XXXIII. Solt. 1-ső verséből vővén alkalmatosságot, fontosán előadta a reformáció okát és abból a keresztyénségre háromlott hasznokat. A 74-dik ének predikáció előtt, közben pedig Solt. LXI. 5—6., és a 222-dik ének utolsó verse, s az istenitizsre bérekesztésére a 75-dik ének 3. 4. 5. versei készítették a gyülekezetet a hálaadó öröme és tölmácsi voltak a közös buzgó indulatoknak.

(Vége köv.)

Csak az Istentől!*)

„Csak az Istentől félünk, senki mástól!”
E szózatért köszöntlek bölcs öreg,
Ki — bár kibuktál a világ-tanácsból,
De tetteid a kor nem örli meg;

*) Ezt a költeményt boldog emlékeztű püspökünk 1892-ben írta. Közlését most idő- és alkalmoszerűnek találjuk, mert csudálatos költői reveláció nyilatkozik benne. (L. összes költeményei I. k. 262. l.)

Szerk.

Te öltöztetted vasba a világot
S te szórtad el közénk a harci lángot.

Óh! ha e láng kilobban és vad árja
Cikázva fut szét a világ felett;
Ha felzúdúl a népirtó csatára
Itt Észak és Dél, ott Nyugat s Kelet;
Ha vérbe fúlnak mind e nagy csapástól:
„Csak az Istentől félünk, senki mástól!”

Csak az Istentől! Jól vigyázz, te Germán,
Ki a hatalmat véded göresösen:
Vigyázz, te Szláv, ki Péter birodalmán
A cári sassal szállasz rémesen;
Vigyázz, te Frank, kit bosszúsomj vezérel,
Hogy a pokolnak is áldozz a vérrel!

Vigyázzatok mind! mert az Isten ott lesz,
Hol az embervér tengerárba csap;
Jobbjába ostort, csattanó tüzet vesz,
Lesújt közetek s Ő fog győzni csak;
Mert, mit ti véltetek, odafent az égbe,
Véráldozatnak sohsem az a vége.

Hol harci lángba dobtatok be mindent,
Mit ég kegyéből ember alkotott;
Hol mindenével veszítetek az embert,
Korona és trón odaveszhet ott;
Izzó parázsba hull a sasok szárnya,
Bilincsek olvasztója lesz a lángja.

Önkény, hiúság, emberek hatalma,
Mind számba nem jön ott, hol Isten él;
Ledől a zsarnokok kevély uralma,
Csupán azért hiába folyt a vér;
Isten nevében, késve bár, vagy rögtön,
Jog és szabadság győzhet csak örökkön.

Csak az Istentől! — Én is csak tetőled
Féltem hazámat, te igaz, te szent!
Teremt-e még egyszer magyart belőled,
Te árva nép, az Isten odafent?
Ha majd a nagy világharcot megéred,
Szabad hazáért fog-e folyni véred?

Vigyázz, Magyar, hát jól vigyázz magadra!
Mert ha szabadság leng zászlódon,
Isten veled lesz, nem sújt rád haragja,
Veszthetsz sokat, de győzni fog a hon.
Nyílt, szabad égen fénylik isten arca,
Paizsodon te ezzel szállj a harcra!

Fejes István.

KÖNYVISMERTETÉS.

Vezérkönyv az elemi népiskola református vallásoktatásához az I. és II. osztályban. Vallásoktatók számára. Írta: *Réz László*, rozsnyói ref. lelkész. Ara 3 korona 80 fill. 8. r. 155 l. Sárospatak 1916.

Ezt a könyvet, melynek megjelenését röviden már jelezte e lap, a Sárospataki Irodalmi Kör készítette és adta ki a tiszáninneni református egyh. kerület megbízásából. Mint a kör Nepiskolai Könyvtárának XLV. kötete jelent meg s célja a vallásoktatási anyag módszeres feldolgozásának megkönnyítése.

Az egyetemes konvent ez évben készítette el és bocsátotta ki irányadó elemi népiskolai vallás-

tanítási tervét, melynek kapcsán fölhívta a kerületeket, hogy a konvent legközelebbi ülésére tegyenek jelentést arról, van-e módjukban saját hatáskörükben gondoskodni a tantervnek megfelelő vezérkönyv készítéséről. Ime, örömmel látjuk, hogy a tiszáninneri kerület már előbb gondoskodott arról, annak legalább első s mondhatni legnehezebb részéről. Igaz, a konventi és tiszáninneri kerületi tanterv között van némi, mégpedig fontos, elvi különbség az I. és II. oszt. tananyagát illetőleg. A konventi tanterv *bibliai alapon* kívánja fejleszteni a gyermekek valláserkölcsei érzelmét és megszilárdítani Istenben vetett hitét, míg a tiszáninneri tanterv az anyagot nem köti a bibliához; fő, — mint Réz mondja, — hogy az erkölcsileg jó és költőileg szép legyen. Hogy a *történetek* (tanítási anyag) *bibliai történetek-e vagy sem: az, különösen az I. osztály anyagánál, nem lényeges.* A szerző eszerint is jár el az I. osztály tananyagának a felvételénél. E kérdésben most vitát kezdeni nem kívánok, nem is volna helyén. Veszem a könyvet úgy, ahogy van s azt nézem, hogy így megfelel-e a kívánalmaknak.

Két részből áll. Az első az elméleti rész: I. Bevezetés a vallásoktatáshoz. II. Az elemi népiskola I. és II. osztályának vallásoktatása. A második a gyakorlati rész: I. Az I. osztály vallásoktatásának tervezete és anyaga. II. A II. osztály vallásoktatásának tervezete és anyaga.

Az első rész egy tanult és okos pedagógusnak útmutatásait foglalja magában, aki nemcsak jó forrásokat használ munkájához, hanem a forrásokat elméjén átszűri s önállóan is tud gondolkodni. Nem prédikál, nem beszél per lorgum et latum, hanem a legszükségesebbekre szorítkozik és lapidaris rövidséggel és egyszerűséggel adja elő mondanivalóit. Így is ez jó. Amit elmond, mind az általában, szintén jó és helyes. Csak azt szerettem volna még, ha a vallás-tanító egyéniségénél kiemelte volna annak hívő keresztyénységét, erkölcsileg intakt voltát és jó pedagógiai készségét. Szól ugyan per tangenter a tanító pedagógiai ügyességéről és tudományszeretéről, de ezt, a fentebbiekkel együtt, nem lehet eléggé hangsúlyozni és lelkére kötni minden vallásoktatónak. Aztán az ismeretről és hitről tanító fejezetben vallásos életelvek és irányok iránt való közönytől beszél. Ez így nehézkes is, philosophikus is. Nevezzük nevén a gyermeket, úgy ahogy mindenki megérti t. i. hitközönyt, mert a puszta száraz gnósis, a notitia, az ismeret csakugyan a hitet hervasztja el az emberben s igazsága van a szerzőnek, amikor fontosabbnak tartja a mély vallásos kedély ébresztését, mint a hitcikknek légiójának pontos betanítását és amikor a vallásitanítás célját nem a valláserkölcsei ismeretek elsajátításában, hanem a vallásos életre, a személyes evangéliumi keresztyén meggyőződésre való nevelésben látja.

A fegyelmezésről sok helyes útmutatást ír a szerző. A vallásitanítók ezeknek jó hasznát vehetik. De nem riad vissza, végső esetben, még a testi fenyték alkalmazásától sem, ha a lelki ráhatás eredménytelen. A pedagógia ma már azon az úton van, hogy a testi fenytéket a nevelésből minden fokon teljesen kiküszöbölje. S ha valahol, úgy a vallásoktatásnál kell e durva fegyelmezési eszköztől tartózkodni. A vallásitanítónak minden módot fel kell használni, hogy lelkileg hasson a gyermekekre s ha

akarja, ha nem sablonosan jár el, meg is találja annak az útját. Kár tehát, hogy a szerző a fegyelmezési eszközök sorából teljesen nem törölte ezt a régi időből felmaradt, nyers szokást, melyet ugyan még sokan követnek, de eszményi magaslaton álló vezérkönyvnek már egyenesen perhorreskálni kell.

Magy gonddal állította össze, tájékoztatóul, a szerző az I. és II. osztály vallásoktatási tanmenetét, melyért hálásak lehetnek neki a vallásitanítók. E tanmenet, a szerzőtől követett tanterv szerint bátran elfogadható normául.

A könyv második nagy gyakorlati része az első résznek mintegy a próbája, a jó elméleti pedagógusnak gyakorlati érvényesülése. Sokan tudják elméletben kitűnően a pedagógiát és mégis rossz tanítók, mert nemcsak megkövesült elméletekkel van dolga a gyakorlati tanítónak, hanem a nyüzsgő, mozgó, eleven élettel. Ezt is alaposan kell ismerni s ehhez alkalmazkodni. Ez sokszor fontosabb még az elméletnél is, mert ahogy a költő mondja: „Sűrűre minden theoria barátom! de zöld az élet aranyfája.” Hát Réz Lászlót jó praktikus vallásitanítónak is mutatja az ő vezérkönyve. Az ismeretes körből vezeti a gyermekeket lassan-lassan az ismeretlenre. A családból indul ki, a szülei, testvérei, gyermeki szeretetet apostrofálja s úgy emeli fel a gyermek lelkét Istenhez kedves történetek, részben bibliaiak, továbbá versek, énekek és imádságok által. Minden egyes leckének előbb a vázlatát adja, aztán részletesen dolgozza fel genetikai módszer szerint előbb, később a historiai és genetikai módszert együttesen alkalmazva. Elbeszélése közvetlen, meleg s a gyermek értelméhez mért, módszere lélektani alapon halad, mert tudja, hogy a jó pedagógusnak jó lélekűvárnak és ismerőnek kell lenni.

A felöltött tárgyakat is, az I. osztályban részben az életből, részben a bibliából, a II-ikban kizárólag a bibliából egészben véve helyeseknek tartjuk. Az első leckékben a fegyelmezésre vonatkozó megjegyzések is vannak. Ezeket mellőzhette volna a szerző, mert egy felől nem tartoznak az anyaghoz, másfelől a fegyelmezés annyira különböző és egyéni, hogy arra nomativ-példákat adni a gyakorlatban nem lehet. Elveket állapíthatunk meg, de az alkalmazást, esetek szerint, a tanító belátására kell bízunk.

A felvett imádságokat is jóknak találom, de az énekekre már ezt általában nem mondhatom. Pl. az I. osztályban a 66-ik dicséretnek két versét is fölveszi a szerző tárgyalásra. *Kleisznak* ez az ódai szárnyalású éneke sokkal magasabb tartalommal és kifejezésben, mintsem hogy azt 6—7 esztendőes gyerekekkel meg lehetne értetni. Ha betanulják, akkor értelmetlenül mondják el. Azért énekeink közül a legkönnyebbeket és legegyszerűbbeket, az ő gyenge elméjükhöz valókat kell számukra kiválogatni, amint teszi azt a szerző is pl. a 142, 157, 64, 22, stb. dicséretnek első verseinek a felvételével.

Nagyon ügyesen választotta meg általában véve a betanulásra szánt verseket, melyeknek legnagyobb részét *Pósa Lajostól*, a mi édesszájú gyermekköltőnk-től vette. *Szabolcskától* is gazdagíthatta volna még példatárát egy párral; tőle csak egy helyen (Jézus feltámadása) idéz, pedig épen ünnepeinkre behízelgő, kedves versei vannak, mik a gyermekek értelmét sem haladják meg. Jók még a 109. és 112. lapon a szerző megnevezése nélkül közölt versek, ellenben a

83. lapon lévő lapos claptantia. Ide egy szép Szabolcska-féle karácsonyi vers kellett volna.

A könyv végén, mint a II. o. vallástanítás befejező része, a *Czinke Istvántól* átdolgozott verses Arany ABC. (életszabályok gyűjteménye) van meg felelő magyarázatokkal.

Mindent összevéve a *Réz László Vezérkönyvét*, lényegtelen hiányaitól és hibáitól eltekintve, jónak, a vallásoktatókra nézve sikeres segédeszköznek s vallástanítási irodalmunkra is nyereségnek tartom. Csak tovább ílymódon, hogy az elemi népiskolai vallástanítási anyag az egész vonalon fel legyen dolgozva! A vallástanításra ebből, kétségkívül, nagy haszon és előny származik.

S. Szabó József.

IRODALOM.

* **A Protestáns Szemle szept.—októberi kettős füzet**a következő tartalommal jelent meg: A reformáció erkölcsi felfogása (Luther, Zwingli és Kálvin), Bartók Györgytől; A filozofia problémája és problémái, Tankó Bélától; Nietzsche és Kálvin, Sebestyén Jenőtől; A hegyi beszéd és a háború, Daxer Györgytől; Erdély, R. L.-től; Minek szánta apja Arany Jánost? Gyöngyössi Lászlótól; Apró kritikák (könyvismertetések); Jelek és magyarázatok (aktuális témák, észrevételek). A sok derék, magvas tanulmány előtt elismeréssel hajolva meg, legyen szabad az utolsó rovat két közleményére rövid megjegyzést tennünk. A „Műkincsek a tarisznnyában“ című közlemény azt állítja, hogy egyes erdélyi „faragott szószékeken egy-egy *váradai biblia* is található a Rákóczi György kézírásával“; — váradai bibliában aligha található Rákóczi Gy. kézírása, mikor ő 1648-ban halt meg, holott e bibliák csak 1661-ben kerültek ki a sajtó alól. Vásárhelyi J. „Erdélyi kérdés“ c. cikkében, bár a Prot. Szemle távol áll minden pártpolitikától, pártpolitikának minősíti a magyar nemzetnek az oláh rajtaütés miatt támadt nagy felháborodását, amivel maga esik a legnagyobb pártpolitikába; ugyanő nagy csudálkozással említi meg, hogy „az egyik legkitűnőbb magyar publicista (Ignotus) az egyik legjobban értesült magyar napilapban (Világ) 6 hasábon arról beszél, mennyire nem ismerik ők Erdélyt“, — mi meg azon csodálkozunk, hogyan várhatja Vásárhelyi a lipótvárosi hírlapíróktól, a Veigelberg-ektől, Brejjer-ektől és Feigenbaumoktól a XVII. századi erdélyi magyar politika beható ismeretét és nagybecsülését, holott ezeknek az uraknak ideológiája oly távol áll az erdélyi kálvinizmus multjának és jelenjének méltánylásától, mint Makó—Jeruzsálemtől.

* **Vásárhelyi József: Jézus Krisztus háborús világa.** (Különnyomat a Ref. Szemle 1915-iki évfolyamából.) Ezt a felolvasást szerző a nagyenyedi Prot. Nőegylet egyik estélyén tartotta. Beszél abban arról a korról, amelyben Jézus élt és tanított. Behelyezi alakját abba a világba, mely az ő világa volt [hellenisztikus-római világ], majd pedig megmutatja, hogy ki volt Jézus e világ számára s ki ő a mi világunk számára.

* **Soós Károly: Bizzatok Istenben!** Imádságok háborús időben, itthonmaradtak és hadbavonultak számára. Debrecen, 1916. 32r. 160 lap. Ára kötve 1 kor. (Kiadja Hoffmann és Kronovitz könyvkiadó-

hivatala.) Ez a csinosan kiállított alkalmi imádságos könyvecske két részből áll. Az elsőben az itthonmaradtak, a másodikban a hadbavonultak számára írott rövid, de egészséges vallásos szellemtől áthatott imádságok olvashatók. Minden egyes imádság előtt egy bibliai idézet, utána pedig egy énekvers áll.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

Dr. Baksa Lajos

egyetemes ref. konventi előadó — lapunk zárta-

kor érkezett hírek szerint — f. hó 2-án, életének 61-ik évében, hosszas szenvedés után elhunyt. Kიდőtte méltán borítja gyászba egész egyetemes ref. egyházunkat, mert senkinek sem jutott vezérembereink közül egyházunk legújabb fejlődése történetében olyan nehéz, fáradtságos és emberi ítéletekkel is terhelt szolgálat, mint Neki, a ki az államsegélyes magyar ref. egyházat volt hivatva — az új vizeken — biztató fejlődésnek elindítani és irányítani. Az a rész jutott neki egyházunk szolgálatából, amely leggyorsabban sarjazik a gyanú, a félreértés s a keserűség a tudatlanság és sérülékenység talaján. Az anyagias magyar ref. egyházért kellett birkóznia s az 1848: XX. t.-c. ígéreteit kellett a gyakorlati élet mezejébe beplántálnia: — nem csoda, ha sokszor panaszra fakadt az emberi telhetetlenség, kapzsiság miatt s ha az emberek az intézmények hibáit is neki tulajdonították s küzdelmeit félreértésekkel jutalmazták. Az adósegélyes magyar ref. egyházért, a milliók terhének megkönnyebbedéséért neki jutott a legsúlyosabb teher, noha sokszor csak a végrehajtás munkájáért . . . Emberül megállt nagy hivatása körében s a konventi elnökség, a bizottsági elnökök és az egész konvent bizodalmaiban bő kárpótlást nyert az innen-onnan ellene zúdult támadásokért. Az által, hogy a konvent maga is készséggel jutalmazta fáradalmait újabb kitüntetésekkel (bírósi, egyetemes prot. bizottsági tagság stb.) s az által, hogy a békésbánati egyházmegye tanácsbírái közé emelte, a tiszántúli egyházkerület pedig a világi főjegyzőségre méltatta: megnyert minden nyerhető elégtételt s egyháza iránt való igaz szeretettel dolgozhatott tovább az új magyar református egyház építésén s megerősítésén. Munkái, tervei tesznek bizonyosságot mellette, hogy dolgozott is a férfi odaadásával. Ha az ő lelkében alakult magyar ref. egyház megvalósulhatott volna: ma már az 1848. XX. t.-c. a maga teljességében mutatkoznék intézményeinken, hivatalnokaink során s egyházi életünk minden ágában és fokozatán s azok között, amikre fájdalommal gondolhatott szenvedései folyamán, alig lehetett Neki keserűbb valami, mint az a tudat, hogy református egyházunkat nem láthatta olyan biztató képben, amint ő festette azt a lelke tükörére. Ügyvéd volt, polgármester volt (Hódmezővásárhely), főkapitány volt (Szeged) s egyetemes egyházunk egén a legközelebbi zsinaton tűnt fel, ahol mint edesszavú szónok, mint jogász vonta magára s közfigyelmet s mint ember tette magát közös szeretetre érdemessé. Az új formájú ref. egyház kiépítéséhez őt választották vezéreink maguk-

hoz fő-fősegítő gyanánt s megtalálták Benne, amit kerestek. Fáj tudnunk, hogy ezt a nagy erőt elvesztettük, de vigasztalás egész egyházunkra nézve, hogy aki nyomába lép, tört úton haladhat előre. Szép családja mellett, amelynek boldog feje volt, ott lesz a koporsójánál f. hó 4-én egész egyetemes ref. egyházunk s könnyeivel, áldásaival fogja igazolni, hogy *dr. Baksa Lajos* korai kidőlte egész egyetemes ref. egyházunkra nézve nagy veszteség. Virasszon sírján hű emlékezet.

— **Október 31-ikét,** az emlékezés és hálaadás napját főiskolánk tanári kara és tanuló ifjúsága ez évben a következő sorrend szerint ünnepelte meg: D. e. 9 órakor *isten tisztelet* volt a főiskolai imateremben, ahol előének és a 70. dics. 1—2 versének gyülekezeti közös eléneklése után *Novák Lajos* főiskolai lelkész mondott háborús vonatkozásokkal is átszőtt, magasan szárnyaló, szép alkalmi imádságot. Záradékként a 75. dics. 3-ik versét énekelte a gyülekezet. — D. u. 3 órakor *emlékünnap* volt ugyancsak a főiskolai imateremben, ahol Luther énekének gyülekezeti eléneklése után *Marton János* theol. tanár tartott a reformáció nagy alkotásait igen találóan méltató, háborús vonatkozásokkal is kapcsolatos, igen tartalmas és nagyhatású szabadelőadást, mely lapunk jelen számában olvasható. A műsor következő pontjai voltak: *Ima.* Lányi Ernőtől. Énekelte a főiskolai énekkar. *Október 31. Ünnepi óda.* Irta: *Szuhay Benedek.* Szavalta: *Kósa Szabó Pál,* 4. é. hittanhallgató. *Fohász.* Szövegét írta: *Dr. Gulyás József.* Zenéjét szerző *H. Bathó János.* Énekelte a főgimnáziumi gyermekkar. *Reformáció ünnepén.* Költemény. Irta: *Csik Dániel.* Szavalta: *Szabó Géza* 8. o. gimn. tanuló. *Gályarabok éneke.* Énekelte a főgimnáziumi vegyeskar.

— **Új evang. püspök.** A dunántúli ev. egyházkerületben, Gyurátz F. utódjául, a beadott 340 szavazat közül 238 szavazattal *Kapi Béla* szombathelyi lelkész, jeles szónok és egyházi író, választott püspökké. Az Úr sokasítsa meg áldásait az ő hű szolgáján!

— **Egy temetés Sajószentpéteren.** Bodnár Istvánné, szül. *Benedikty Juliánna* f. évi okt. hó 22-én temettetett el Sajószentpéteren, nagy részvét mellett. Néh. férje, Bodnár István, a sajóvelezdi egyháznak volt felejtethetetlen emlékű lelkésze, kire még most is — annyi évek után — a legnagyobb kegyelet érzései között emlékeznek vissza szeretett hívei. Ez a bensőség, ez a meleg ragaszkodás nyilatkozott mindig kedves papnéjuk iránt is, még akkor is, midőn ott hagyván a kedves emlékű családi fészket — Sajószentpéterre jött lakni szerető testvérei, rokonai, ismerősei közé. Itt élte le köztisztelet és szeretet között 8 éves özvegységét Istenben és szerető testvérei, rokonai jószágában bizó hittel, reménységgel. Es ebben nem is csalatkozott. De nem csalatkozott volt hűveiben sem, mert többször meg-meglátogatták új lakhelyén is szeretett papnéjokat. E bensőséges jó viszonynak lehet betudni azt is, hogy temetésére többen eljöttek a rossz idő dacára is, hogy kifejezést adjanak azon benső, lelki kapcsolatnak, mely e drága életet szívükhöz kötötte. De nemcsak Sajóvelezzdről, hanem más községekből is többen jelentek meg a temetésen, kik előtt az elhunyt szintén a legnagyobb ragaszkodás és tiszteletteljes szeretet tárgya volt, — kikkel egy szép emlékekben gazdag múltat élt le a kölcsönös rokonszenv melegének hatása alatt. Bár

mindenki igyekezett a gyászból kivenni a maga részét, hogy annál kevesebb maradjon a kesergő családnak; de mégis legtöbb maradt szerető gyermekei szívére, kik sokáig nem fogják elfelejteni az igazi jó édes anyát, ki életével beigazolta azon közmondássá vált igazságot: nem terem több csak egy édes anya. Ezen érzések és gondolatok hatása alatt kísértük ki sírjába kedves halottunkat, kinek jelszava egész életében ez volt: „imádkozzatok és dolgozzatok!“ Vallásos lelkületét egész életében megtartotta, nemcsak abban, hogy „titkon ajtóját behajtva és magánosan sóhajtván“ imádkozott és szépen énekel, hanem abban is, hogy igazi vallásossága mellett a szorgalmas munkásság, rend és pontosság női erényeinek példányképe volt. Koporsója felett *Svingor József* vadnai lelkész mondott — mint a családnak jó barátja, szép és szívhez szóló gyászbeszédet és imát — a sajószentpéteri énekkar sikeres szereplése mellett. Sírhalmanál ezen szavakkal vettünk tőle végbúcsút: A női erények e vallásos lelkületű példányképeinek áldott volt élete, csendes volt halála, áldott legyen közöttünk szent emlékezte!

— **Menekült tanárok segélyezése.** Az *Est* szerkesztősége, az országos gyűjtés eredményéből, 600 koronát bocsátott az Orsz. Ref. Tanáregyesület elnökségének rendelkezésére, hogy abból a menekült és nélkülözéseket szenvedő erdélyi ref. kollégiumok tanárait segélyezze. Ugyane célra az O. R. Tanáregyesület maga is 600 K-t adott már néhány nagy szükségben levő sepsiszentgyörgyi és székelyudvarhelyi tanárnak.

— **Ajándék főiskolánk könyvtárának.** *Báró Ragályi Balassa Ferenc* ragályi földbirtokos, a gömöri egyházmegye vil. tanácsbírája, aki 1905-ben 341 kötet könyvet ajándékozott főiskolánknak, újabban ismét egy láda könyvet küldött a könyvtárnak. A fenkölt gondolkodású, nemeslelkű főúr előtt, ez újabb becses ajándékért, mely 270 kötetből áll, e helyen is hálás köszönetünket fejezzük ki.

— **A M. Prot. Irod. Társaság** választmányi ülése elhatározta, hogy a reformáció jövő évi 400 éves jubileumára összegyűjti és kiadja a magyar reformációra vonatkozó elsőrendű történeti okiratokat; ezen okmánytár szerkesztésével Zoványi Jenő egyet. tanárt bízta meg s mellé munkatársakul dr. Zsilinszky Mihályt, Kovács Sándort és dr. Pokoly Józsefet kérte föl. Ugyanez alkalomból megírta a reformáció megindulásának történetét a főbb szereplők életrajzában keretében s a munka elkészítésére Kovács Sándor pozsonyi theol. tanárt hívta fel. Elhatározta, hogy a *Koszorú* jövő évi füzetei a reformátorokkal és a reformáció nemzeti és közművelődési jelentőségével fognak foglalkozni. Elfogadta Zsilinszky M. ajánlatát, hogy *Tisza Kálmán* egyházpolitikai beszédeit összegyűjtve kiadja. Megbízta dr. Ravasz L. szerkesztőt, hogy a *Prot. Szemle* átalakítására vonatkozó intézkedéseket tegye meg, a *Theol. Szaklap* c. folyóiratot a kiadványok közé vonja be. Örömmel vette tudomásul, hogy az elmúlt évben a kiadványokból mintegy 70,000 példány került forgalomba. (P. E. I. L.).

— **A ref. zsinat összehívása.** A *Pesti Hírlap* értesülése szerint a ref. zsinatot a jövő év őszére összehívják; e végből az egyetemes konvent, valószínűleg december hó folyamán, rendkívüli ülést fog tartani. A zsinat legfontosabb tárgyai, a P. H. sze-

rint, a reformáció 400-ados jubileumának megünneplése, az egyházi törvények esetleges módosításai, továbbá az új Próba-énekeskönyv fölülvizsgálása lesznek. Tegyük hozzá: ha az Úr akarandja és élünk, vagyis ha addig a háború befejeződik!

— **Sok szenvedésen,** megpróbáltatáson keresztülment menekült erdélyi testvéreink visszaszállítása a felszabadított hazába október 27-én megkezdődött. A Budapestről induló első vonattal 27-én este 500 menekült utazott vissza hazájába, hogy ott a romok közt új életet teremtsenek, a régi fészket kitarozzák. Hazatérő útjukban, otthont építő munkájukban buzgó imádságaink, forró jókívánataink kísérik őket. Mint a *Ref. Szemle* írja, a visszatérő ref. lelkészek meglehetősen megnyugtató képet festenek népünk bujdosásbeli sorsáról és állapotairól; a felszabadított ref. területek községeinek és gyülekezeteinek állapota sem teljesen kétségbeesztő, a legtöbb helyen a kivert és hevesen üldözött ellenségnek nem volt ideje a rendszeres pusztításra. A sepsiszentgyörgyi és székelyudvarhelyi ref. kollégiumok, a lapok közlései szerint, nem sokat szenvedtek.

— **A mezőlaborci ref. templomra,** szeptember 30-ig 42521 kor. gyűlt össze püspöki hivatalunknál, Sütő Károlyné úrasznony pedig Viskről egy úrasztali terítőt küldött.

— **Szabadkőműves csendélet.** Az egyik szabadkőműves páholy fiúja a *Világ*-ról, a szabadkőműves napilapról meglehetősen éles bírálatot mond. Bár elismeri, hogy az a kellő hirlapírói ügyességgel szerkesztett napilapjaink közé tartozik, de másfelől sajnálattal látja, hogy „a *Világ* teljesen meghódolt annak a politikai csoportnak, amely a történeti Magyarországot a nemzetiségi kérdés emeltyűjével kívánja sarkaiból kiforgatni, amelyet a magyarság lekicsinylése, gúnyolása, ki-kitörő magyarellenesség, a tények nemzetiségű izű és célzatú elferdítései, minden nemzetiségi panasznak kiélezése, politikai célzattal bennünket támadó külföldi írók feldicsérése jellemez.” Ha a szabadkőművesség egy része is ilyennek ítéli a *Világ*-ot, mit mondjunk akkor mi, akik abban a vallásos eszme és az egyháziasság állandó diszkreditálását, a magyar ref. egyház történeti múltja és jelen feladatai iránt való érzéketlenséget, sőt ellenséges indulatot látunk!

— **A jövőd magyar intelligencia.** A budapesti tudományegyetemen a múlt 1915–1916. iskolai évben a hallgatók száma az I. félévben 5409, a II. félévben 4920 volt; ebből theologus 104, joghallgató 1911, orvostanhallgató 1946, gyógyszerészhallgató 25, bölcsészethallgató 877, gyógyszerertanhallgató 57; valójárilag r. kath. 1988, izr. 1851, ref. 521, ág. ev. 301, gör. kel. 123, g. kath. 119 stb., százalékokban kifejezve: róm. kath. 40.4 (országos százalék 52.1), izr. 37.6 (4.5), ref. 10.5 (12.6), ág. ev. 6.1 (6.4), gör. kel. 2.5 (14.3), g. kath. 2.4 (9.7) %; — vagyis mint látszik, a zsidókból majdnem tízszerannyi tanul az egyetemen, mint a mennyi az országos népességben elfoglalt arányszám szerint őket megilletné. A jövőd intelligencia vezetői egyre nagyobb arányban a zsidók lesznek, a zsidó korcsmárosok és szatócsok fiai; a sajtóban és a színműirodalomban már most is ők uralkodnak s jövőre — minthogy a pénz is jórészt az ő kezökben van — az ország vezetése egyre jobban az ő kezeik közé siklik. Ha nem akarunk a vezetésből teljesen lemaradni, gondoskodjunk

közép- és felsőiskoláinkban mentől több jótéteményes vagy ingyenes hely felállításáról, hogy a szegényebb néposztály tehetséges fiai kitanulhassanak, mert különben jövőre a háborús spekulációval szerzett pénz anyagilag, az egyetemokról kikerülő új intelligencia szellemileg szorít bennünket háttérbe!

— **Németország** a világháború folyamán már a második új egyetemet állítja fel a meghódított területen, a meghódított — vagy inkább felszabadított — népek műveltségének, tudományos előhaladásának emelésére. Tavaly Varsóban állított lengyel egyetemet, most a belgiumi *Gentben* flamand egyetemet. Belgiumban a flamandoknak (akiknek nyelve a hollandokéhoz áll a legközelebb), bár a lakosság $\frac{1}{3}$ -át teszik, semmi magasabb tudományos intézet nem állt rendelkezésére, a francia érzelmű kormány és hatóságok csak francia főiskolák állításáról gondoskodtak. Most a német kormányzáság teljesítette a flamand lakosság régi óhaját s *Gentben* flamand egyetemet szervezett, abba részint Hollandiából, részint Belgiumból, részint Németországból flamandul értő tudósokat hívott s az új egyetemet okt. 25-én nagy ünnepélyességek közt a kormányzó megnyitotta. Hoffmann rektor az új egyetem feladatáról beszélt s a flamand nyelvű lakosság szükségleteinek megfelelő tudományos oktatás jelentőségét hangsúlyozta. — Ime a barbárnak híresztelt németek a háború zaja közt is ráérnek a tudomány és a műveltség érdekeinek munkálására; vajjon ellenfeleink, a jog és civilizáció állítólagos védői szívükön viselik-e ennnyire a kultura fejlesztését és terjesztését?

Az 1916
—917-ik
tanévre
szóló

iskolakönyv és tanszerjegyzék

megjelent.

Kívánatra ingyen és
bérmentve küldi meg

Hegedűs és Sándor

a tiszántúli ref. egyh.-ker. főbizománya,
prot. iskolai könyvkereskedése

Debreczenben.

SÁROSPATAKI REFORMÁTUS LAPOK

A TISZÁNINNENI REF. EGYHÁZKERÜLET ÉS A SÁROSPATAKI FŐISKOLA KÖZLÖNYE.
MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

ELŐFIZETÉSI DIJ		Főszerkesztő	Felelős szerkesztő és kiadó	HIRDETÉSEK DIJA:	
Egész évre	12 Kor.	RADÁCSI GYÖRGY	DR. RÁCZ LAJOS	Egész oldal	32 Kor.
Félévre	6 "	Főmunkatársak:		Fél "	16 "
		HARSÁNYI ISTVÁN	DR. BUZA LÁSZLÓ	Negyed "	8 "
				Nyolcad "	4 "

TARTALOM: Komjáthy Béla. — Száz év előtt. (Vége.). — Páhy József: A Jézus igája és terhe. — Radácsi György: Könyvismertetés. (Próba-énekeskönyv. Folytatás.). — Vegyes közlemények. — Hirdetés.

KOMJÁTHY BÉLA 1847—1916.

Őszi hervadáskor, az egymásra lázadt nemzetek szörnyű csatazajában elvesztettük Őt is, a békesség, szabadság, faj- és emberszeretet hős katonáját, nemzeti eszményeinknek, református hitünknek, egyházi és iskolai hagyományainknak lángoló lelkű védelmezőjét, bátor szavú, édes ajkú szószólóját.

Komjáthy Béla nincs többé a földi küzdelmek porondján. Mint fáradt oroszán a rengeteg rejtekében, meghalt október 27-én életének 69-ik évében Budapesten a saját zuglói tuskulanumában, ahová csalódott szívvel menekült s a hol a világváros zajától s az álarokat viselő emberlénység törtéteitől távol — a természet nem csalékony kincseiben, emberi s írói munkásságának gyümölcseiben, emlékeinek kimeríthetetlen kincses bányájában dús kárpótlást talált mindazért, a mit az emberekkel, elvtársakkal, intézményekkel, társaságokkal való viszonyaiban a rohanó élet zúgó forgatagában veszítenie kellett.

Volt idő nemzetünk életében, amelyben a Komjáthy Béla neve ott ragyogott a nemzet jövődjéért küzdő legjobbak, legnemesebbek sorában s önállása, tudása, széleskörű tanulmányai, ügyvédi, képviselői sikerei babérokkal övezték homlokát. Politikai pártja vállaira vette, mint a ki a saját értékének növelésén felül a pártja értékének fokozására is hivatva volt s tiszteletet bírt szerezni önmagának a kívül állók versenyében is. — Volt idő, amelyben a körülte felszaporodott új elemekkel nem tudott szent egységre olvadni s idegennek érezte magát a hirtelen nőtt honatyák szürke tömegében. Volt idő, a mikor undort kezdett érezni a nagyhangú hazafiasság, a duhajkodó, szófecsérlő hűsködés iránt; amikor szélsőségekbe csapódott elvtársaival is meg kellett hasonlania, ha egyéni függetlenségét áldozatul nem akarta odadobni a párt-függetlenség túlzásainak. Az Irányi Dániel és Szilágyi Dezső szellemének hatása alatt nőtt és gazdagodott a lelki-testi ereje: nem találhatta otthonát a porban csipogó verebek között s szerencsénknek mondhatjuk, hogy a mikor a politikai pályafutásán holt pont felé jutott, — éppen akkor nyílt meg előtte a református egyház csarnoka s gazdag

tapasztalatait, edzett lelkét, csalódásokban, fájdalomokban izmosodott szívét idehozhatta a mi oltárainkhoz s legalább alkonyodó életének napsugarainál a küzdő magyar ref. egyháznak is világosságává és melengetőjévé válhatott.

Koporsójánál önként merül fel nyugtalankodó lelkünkben a kérdés: megbecsültük-e érdeme szerint s nem vált volna-e javunkra és dicsőségünkre, ha előbb öleljük egyházunk kebelére s előbb adunk itt tért nagy képességeinek értékesítésére?!

* * *

1847. jun. 24-én született Kárászon Szabolcs-megyében. Atyja Komjáthy Pál volt, a szabolcsmegyei előkelő középosztály egyik tiszteletre méltó tagja. Edes anyja Kállay-leány volt abból a fajtából, amelynek messzenyúlhat fel ősei nemzetünk történetében. Természetes, hogy apának, anyának első rendű gondjai közé tartozott a Béla-fiók neveltetése, aki korán nyújtott kedvező ígéretekét jövődjére nézve. Az alig 10 éves gyermek már a sárospataki főiskola gimnáziumában tanult, egy népes nagy osztályban, amely a későbbi időben is kivált a jeleseinek bő számával s amelyben a valamire való tehetségnek kitűnő alkalma nyílt a verseny tanulásra és előhaladásra. Öt évet töltött Sárospatakon (1855. szept. 1861. szept.) gondos nevelői kezek alatt s éppen abban a házban, amely egykor Kossuth Lajosnak is diák-tanyája volt s amelyet emléktáblával jelölt meg az újabb idők jogászainak kegyelele.

Sárospataki idejére esett a főiskola 300 százados életének megünneplése. (1860.) Láttá ő is ezt a feledhetetlen nagy nemzeti ünnepet s ünnepelt az egész szabolcsi középosztállyal, a nemzet legkiemelkedőbb nagyjával s emlékeket vitt haza szívén a sárospataki főiskola nagy alapítójáról s ennek nemzeti és egyházi hivatása felől. Bármerre vitte sorsa s szülőinek akarata, ezeket a gyermeki benyomásokat nem törölhetette le a szívről semmi s hogy tényleg nem is törölte, azt több esetben a tiszáninneni egyházkerület zöld asztalánál is hatalmasan bebizonyította.

Debrecenben, Lőcsén végezte a gimnázium 6—8 osztályait utóbbi helyen, a régi jó szokás szerint, a német nyelv lehető elsajátítása végett.

Pataki tanulótársai úgy emlékeznek róla, mint pajkos, eleven, könnyen tanuló, egészséges, barna,

szűrös szemű kis diákról, akit alig lehetett felülmulni a pajzán kedvtelésekben, de aki a tanteremben is kitűnően megállta a helyét s tanuló társainak kedvencévé lett.

Jogi tanulmányait Kassán és Pesten végezte. 1867-ben már Szabolcs-megye tiszteletbeli jeyyzője volt, amit bizalmi előlegül nyújtott neki a szülő megyéje, mint akihez reményeket fűz. A testileg-lelkileg szépen kifejtett, szellemes, bátor fellépésű ifju az egész megye büszkeségévé emelkedett, akit azonban az ezerek becéző szeretete sem vont el hivatásának útjáról, annyira, hogy már 1869-ben ügyvédi vizsgát tett Pesten s ügyvédi irodát is nyitott ugyanott 1870-ben. Egy szabolcsi gentri ifju, mint pesti ügyvéd — sokat jelentett ez abban az időben, amikor a királyával kibékült nemzet új korszaknak indult, amikor a mélyebben és messzebbre látóknak érezniök kellett, hogy a jövőt ki-ki csak munkával tudja magának komolyan és tartósan biztosítani.

Komjáthy Béla, a fiatal ügyvéd, ezek közé a messzebbre látó jó magyarok közé tartozott. Nem az élvezetbe, hanem a tanulmányaiba merült. Jogász akart lenni a szó magasabb értelmé szerint s azzá lett. Függetlenségi politikus volt s köreste s megnyerte a párt legjobbjainak társaságát s *Irányi Dánielben* találta meg az eszményképét, mint a magyarság és az igazi szabadelvűség páratlanul komoly és rendíthetetlen képviselőjében, mint akinek ajkán a honszerelem nem szó, de szentség, nem üzlet, hanem hódolat és végnélküli áldozat — az önfeláldozásig.

A fiatal jogászt az országos nagyok gyorsan felismerték és növelték benne a szent indulatokat s atyailag gyámolították szárnyai kibontásában s világszerinti becsületének gyarapodásában.

1874-ben Sonnenbergi Freiseisen munkácsi képviselő feleségül adta hozzá Matild nevű leányát, ami által nemcsak megbecsülte, hanem önállását és boldogságát is előmozdította s utat egyengetett neki az országháza felé. 1875-ben már ott forog a neve a függetlenségi párti jelöltek között a központ megleget ajánlása mellett. De ajánlat nélkül is tudott magának híveket szerezni — egyéniségének varázslatával. Elég volt látni s hallani, hogy a jó magyar alföld népében bizalom gerjedjen iránta s úgy ünnepeljék, mint a magyar faj mintaszerű képviselőjét. Nem volt szüksége arra, hogy kortesek rabja legyen, hogy kunyoráljon, hogy élelmes alkuszok szolgáljává törpüljön. Vagyoni függetlenségének érzetében büszkén állhatott meg a párthívei előtt és joggal várhatta — elveinek s lelkének tisztasága mellett — hogy nem ő fog a választók előtt hajlongani, hanem azok hódolnak meg az ő politikai értéke előtt. Ugy is volt. 1875-ben az ifju férj, a fiatal ügyvéd már *túrkevei* képviselőként jut az országházba s neve hirtelen országos hangzású válik s mint védő ügyvédnek is nő a becsülete, mert a függetlenségi sajtó munkásai védelmezésében nagy alkalmait támadtak a sajtóperek útján való birkozásra, az ország színe előtt való feltűnésre s diadalmas csatározásra.

Nagy testi-lelki ereje, szónoki kiváló tehetsége rendkívül alkalmasnak igazolták a párt vidéki szolgálataira, a párt érdekeinek legföltettebb pontokon való képviselésére is. Napokig-hetekig bírta ezt a birkozást a párt zászlójának győzelmes széthordozását, miközben, ha a körülmények úgy parancsolták,

fegyverrel is kész volt sikra szállni pártja igazságáért, vagy kihívólag viselkedő ellenfelei ellen. A *Szilágyi Dezső* vívó-iskolájához tartozott, amely nem legénykedésből forgatta a fegyvert, hanem az igazság, tisztesség védelmezésére s az éretlen hencségök megfélemezésére.

1878-tól 1881-ig a kunszentmártoni kerületet képviselte. Eközben szép szerepe jutott az árvíz által elpusztított Szeged iránti érdeklődésének igazolására s rekonstrukciójának lelkes támogatására. Volt a viszonyok forgandósága szerint s a központ érdekeire való tekintetekkel is *karcagi, ceglédi, somlóvásárhelyi* és *nagykaposi* kerületi képviselő is. Cegléd és Karcag egyszerre emelték vállukra, de a párt érdekek igényei szerint Ceglédet kellett elfogadnia, ahol a már hírnevében beárnyékolódott *Verhovay Gyulát* kellett elbuktatni, ugyanazt, akinek sajtóperében nem sokkal előbb országos elismeréssel kísért diadalt aratott.

Kerületeinek gyakori változása gazdag kútforrásokat nyitott neki a mélyebb emberismeretre, az emberi gyarlóságok, gyöngeségek látására, megvetésére. Minden egyes választás mintha sebeket fakasztott volna az emberszerető szívében — a hyénák miatt, a kik embervérrel táplálkoznak s az érdekek szemétdombján élösködnek és mégis jóltevékként, vezéreként tülekednek és mosolyognak. Nem tudott melegedni a pénzen vásárolt bizalomtól s innen van, hogy kész volt a zsarolás vására előtt új meg új vidéken próbálkozni, a hol a belső értéknek is becsé van s nem ül a párt kicsinye, nagyja a képviselője nyakára és nem zsákmányolja el idejét, pénzét, kielégíthetetlen kívánságaival.

Magában az országos függetlenségi pártban lehetetlen volt meg nem hajolni a párttagoknak a *Komjáthy Béla* képességei előtt. Ha a pártérdekek úgy parancsolták, vállalta a legnehezebb feladatokat is, a mikhez fáradságos tanulmányok voltak szükségesek. Bíráltni kellett az uralkodó párt pénzügyi, honvédelmi, horvát-politikáját, a zárszámadást, a Janszky-ügyet — ő odaállt az ország szeme, színe elé — és bíralt, támadt, érvelt, s annyi komolysággal forgatta a tárgyat, hogy ellenfeleit is elismerésre kényszerítette önmaga iránt. Rettenthetetlen volt az igazsága érzetében nem egyszer s nem törődött az ellenség fenyegetéseivel sem, mert — ha kellett — fegyverrel is nyomatékot tudott adni a szavának, a szembe mondott igazságának. A közös hadsereg hagyományos szellemének nyílt megtámadásával különösen sok ellenséget szerzett magának, de annál több tisztelőt és jó barátot is.

A függetlenségi párt az alelnökséggel becsülte meg, de a mikor mint ilyen különösebb súlylyal akart a párt javára befolyást gyakorolni; a mikor bizodalmas ítéletet mondott a felületességre, a közbeszólásokkal való virtuskodásra, az obstrukcióra; a mikor a képviselőtársait az eszmények felé terelgette, irányítgatta, — a mandátum-vásárlók sokalták a kioktatást, a vesszőfuttatást s elhidegültek a mestertől s ő is az üres kalászként begyeskedő elvtársaitól.

A nagykaposi kerület képviselőjeként érezte magát legnyugodtabban, az apró kellemetlenségektől leginkább mentesítetten. — Ezzel a kerülettel való benső, szeretetteljes viszonya vált szülőkévé annak, hogy református egyházunk is magához ölelhette ezt a már országos nevű fiát, oda állítva őt a *Kovács*

Károly ungi egyházmegyei gondnok helyére, az ungi egyházmegye vezérletére, Szabó Endre esperes mellé, a kivel politikailag is benső egységben élt és munkálkodott.

1897-ben érte ez a kitüntetés (ő annak vette) s balzsamnak is jó volt az a megsebzett szívére, amennyiben 1896-ban elvesztette áldott lelkű, jó feleségét, aki meg tudta érteni a politikai pártküzdelmek közé sodort s ügyvédi teendőivel sokszorosan elfoglalt férjének változatos hangulatát, derűs-borús érzéseit s követelőzés nélkül tudta méltányolni a férfi sorsát, aki a nemzetért, hazáért odaáldozza családi boldogságának egy részét is, mert „a haza minden előtt!”

1898 márc. hó 29-én foglalta el gondnoki székét Ungváron az egyházi és politikai megye és az egész tiszáninneni egyházkerület élénk várakozása között. Az egyházmegye mellőzte érte a saját kipróbált fiait s ez a kényes helyzet is fokozta iránta az érdeklődést.

Ő maga is érezte, hogy az egyházmegye házi életét felzavarták miatta a jó barátai s székfoglalójában első sorban is elhárított magáról minden támadható gyanút, mintha ő kívánta volna bárkinek is a kiérdemelt örökségét megzavarni, egyúttal pedig úgy örvendezett a megválasztatásának, mint amivel eddigi közéleti tevékenységét méltányolta az ungi egyházmegye abban a feltevésben, hogy az „*egyházi élet terén is mindenkor a rideg következetesség, az elvek szentsége, az igazság iránti szeretet, a kötelességtudás és a kitartás lesz útmutatója, vezére, gyámola és ellenőrzője*”.

A nagyarányú székfoglalóban ott van a lelkünk előtt az egész Komjáthy Béla, a maga boncoló eszével, védő-vádoló ügyvédi nagy képességeivel, tetszetős dialektikájával, de ott van ref. egyházunk történeti küzdelmeinek, jelen sorsának meleg szívé méltatásával, állam- és felekezeti viszonyaink, alkotmányunk, önállásunk nyílt, bátor és bátorító feltüntetésével s gondnoki szerepkörének kiszínezésével is. Egy munka-, hit és vallásszerető lelkészi és tanítói kar lebeg a lelke tükrén, a mint azok a mult tanulságaival felfegyverzetten vívnak a magyar ref. egyház jövődjéért s a magyar haza boldogságáért. A mint a múltban nem ütközött össze a magyar haza és a magyar ref. egyház egymás rontására, úgy nem ütközhetik össze — szerinte — a jövőben sem, mert „*kétségtelen történeti tény, hogy hazánk közszabadságának, nemzeti nyelvünknek általában országunk alkotmányos fejlődésének a mi egyházi küzdelmeink akadályul nem szolgálnak, sőt egészen egybeforrtak*.” A korszerű jogállam és a magyar ref. egyház egymás útjába akadályokat nem gördíthetnek, mert mindkettőnek éltető eleme a szabadság és ennek szeretete. A mi őseink egyházi küzdelme egy hős költemény, a mi karddal van megírva. *Ma nem kell karddal harcolni, de azért a küzdelem mégis nehéz. Aki a küzdelemben nem vesz részt, aki közönnnyel nézi a harcot, elárulja egyházunk érdekeit, mert aki az örállomáson elalszik, épúgy vétkezik, mint aki átszökik az ellenséghez.*

Komjáthy B. nem fogja keresni a harcot, de nem is fél attól.

Ez a bátor hitvallás megfogta az ungi egyházmegye szívet-lelkét és keblére ölelte új vezérét és szerette-becsülte őt mindhalálig. Korszakos cselekedetekre nem jutott alkalma, de a miket alkalmi meg-

nyitóiban jó mag-képen szétpergetett, azokból sok jutott jó földbe, egyházunk javára.

Mint gondnoknak volt alkalma az egyházkerület birói karában és közgyűlésein is megbizonyítani, hogy nem alszik el az örállomáson s mikor féltett nagy érdekek forognak veszélyben, a lelkiismerete hangosan kiált s egész fegyverzetében száll a síkra, a védelemre s ha kell — a támadásra is. Emléke-zünk. A sárospataki főiskola forgott a kockán, vezéreinek értéke körül mesterséges ködök kavargtak. Valakinek jönni kellene, aki belefuvál ebbe a ködbe és világosságot gyújt . . . És jött Komjáthy Béla. Az „Alma Mater“-t a volt pataki diák szerelmével, a tapasztalat iskolájában bölcsesé lett férfi kemény fegyvereivel — ő védte-ővta a leghatalmasabban, a leghódítóbban. A kerület látott, hallott, érzett. Érezte, hogy Komjáthy Bélát a Gondviselés jó tetszése emelte az ungi egyházmegye gondnoki székébe, hogy onnan az egyházkerület védelmére siethessen s önmagáról ellenállhatatlan bizonytságot szolgáltatson.

Nem egyszer tette, hanem a szükség szerint valamennyiszer. Se el nem fáradt, se el nem aludt. A pataki főiskola helyben maradása volt a lángoló lelkének utolsó izgató tárgya s jól esett tudnia, hogy az ősi hagyományok tiszteletben tartásáért is megzörgethette fegyvereit.

1906. óta, amikor a politikai élet már nem termett számára virágot, (ha eleintén nem minden keserűség nélkül is), mindinkább visszavonult s leginkább csak ref. egyházunk iránti kötelességeivel és csendes szemlélődéssel foglalta el lelkét és idejét. Szeretett elmélyedni filozófiai, történelmi és szocialista munkák tanulmányozásában. Olykor-olykor megforgatta a tollát még a visszavonulása időszakában is, amellyel korábban nagy harcokat harcolt; de különös kedvét találta az élettelen tárgyaknak tetszése szerinti formákba való átalakításában, a pepecselő, faragesáló munkában, amelyek nem ütnek sebet az ember szívére, mint a lelkes valóságok, a világ uraivá teremtett emberek. Budai otthonában, amelyet a maga képére formált át és szlovák villájában gyermekees örömmel tudta élvezni a saját munkájának apró eredményeit s úgy leszokott a világ szerinti dicsőségről, hogy alig emlékezett múltja zivatartaira, verőfényes, ragyogó rapjaira, diadalmas cselekedeteire.

Pedig mint író is sokat dolgozott s irodalmi termékein is legeltethette volna fáradt lelkét! Politikai pályájának kezdetén és derekán sűrűn cikkezik az Egyetértés, Ellenőr, Függetlenség című nagy pártlapokban, a Szegedi Híradóban, a Kaposvár, Hont, Ellenzék, Győri Közlöny, Győri Hírlap, Hazánk (Győr) című vidéki lapokban, sőt a Vasárnapi Ujságban és az Ügyvédek lapjában is. Önálló művei is jelentek meg, a melyek ügyvédi kiválóságait hirdették, mint a *Véd beszédek, Esküdtszéki tárgyalás, Szentendrei képviselő választás, Esküdtszéki végtárgyalás, Szeged veszedelme, Daguerreotypek (tréfás versek), Borkoresolyák, Csalfa verőfények (I—III. füzet) stb.*, amelyek pusztán címekkel is elárulják, hogy milyen irányban volt a munkás lelke elfoglalva és merre, milyen célok szolgálatában próbálkozott Isten áldotta szép tehetségeivel s kedélyének hullámain miféle tájakon ringatózott.

Nevezett művei között az utóbbiak versek, a nevető, kacagó ember, a kiérdemült politikus tréfás,

gunyos bírálati, szűrös megjegyzései, amelyekkel mintha csalódott lelkének akart volna elégtételt szerezni, vagy régi jó barátainak próbált volna vidám perceket varázsolni. — A mik ezekből a mi látó-körünkbe juthattak, nem közönséges verselési ügyességről és a viszonyok, emberek, pártok, irányzatok mélységes megfigyeléséről tanúskodnak s egy kétségtelenül gazdag lélek kisúgázásai.

Mint ember maga volt a kedvesség, nyájasság, barátság, a gyöngédség és szeretet. A milyen szigorú és takarékos tudott lenni önmagához, éppen olyan pazar volt a lelkével, szívésségével mások iránt. — Minden földi pazarkodást utált, megvetett, csak az emberi szeretet pazarkodását nem. — Iszonyodott minden divatos fényűzéstől, a takarékoság és egyszerűség prófétája volt még a családja körében is, de készséggel vált fényűzővé is, ha a fényből áldás származhatott valakire, vagy éppen a szent eszmé-nyekre. „Csak az igénytelenség és takarékoság erényei tehetik az embert függetlenné s csak mint független emberek szolgálhatjuk a közjót igazán.” Ez volt a maximuma. Ezzel az elvével élt, dolgozott és halt meg, rendezett viszonyokat hagyva maga után.

Mint őszi levél pergett le az élet fájáról — esendesen, zajtalanul. Délutáni álmra dőlt le s felébredt az örökkévalóságban.

Ott nyugszik, ahová kívánczolt, a munkási sírboltban, felesége és korán elhunyt második fia hamvai mellett. Sokan nem róvhattuk le iránta lelki tartozásunkat a nehéz viszonyok miatt sem Budapesten, sem Munkácson, de áldva gondolunk munkás életére, életének nagy sikereire s szereteteivel egybeolvadt poraira.

Legyen élete példa közöttünk s virasszon sírján hű emlékezet!

Száz év előtt.

(Folytatás és vége).

A Szepsi 1200 lélekből álló E. R. Ekklesia őszi úrvacsoraosztással kapcsolatban nov. 23-án ülte meg a százados innepet. A LXVI. zsoltár elénekzése után az oskolás gyermekek éneklő karja két alkalmatossági verseket harmóniával olénekelvén, a helybéli nagyérdemű prédikátor, Patay János úr buzgó imádság után tanított Luk. XIII. 18—19. verseiből azon nagy hasonlatosságról, mely a ker. vallásnak első megfundáltatása s a reformáció 300 esztendő előtt volt csekély kezdete közt szembetűnő, és mely előmenetellel áldotta azt meg a Világosságok mindenható Attya, hogy az evangéliumi mustármagból nevékedett nagy fával vetekednék. Egyszersmind szívekre kötötte hallgatóinak mindazon kötelességeket, melyeknek teljesítésével különösen a két testvér evangéliumi felekezetek tartoznak. Prédikáció közben ismét két éneket zengett az éneklőkar, utána pedig az egész gyülekezet örvendezett a XCV. zsoltár szavaival. Szíveket emelő buzgósággal mondta azután az egész gyülekezet a fent tisztelt fő érdemű superintendens úr könyörgését. Az éneklőkar harmóniás éneklését (CXLVIII. zsolt. 1, 5. v.) a gyülekezet által éneklött XCVI. zsoltár követte. Végezetre kiszolgáltattott az Uri Szent Vacsora. A nevezetes innep hátralevő része oly intézetnek fundálásával is jelesítettett, mely által a virágzó helybeli iskola

(melyből az Anyaiskolába most is 42 ifjak vannak általplántálva) még nagyobb virágzásra nevededjék s abban a nagyobb tudományok is és a jó erkölcsök jobban-jobban gyökeresedjenek.

Felsőzemléni s ungi nagytiszt. esperest és abarai érdemes prédikátor Liszkay Sámuel úr is különös és valósággal épületes Kolos. 1, 12. verséből vett prédikációval tisztelte meg ekklesiájában a reformáció százados emlékezetét.

S. A. Ujhely legelső volt Magyarországon az eddig esméretes tudósítások szerint, mely a megjobbított evangéliumi tudományt bevette. Már 1521-ben Siklósi Mihály fundálta itt az evangéliumi ekklesiát. Kétszeres örömet ért ez az ekklesia, mert 1817-ben szentelte fel viszontag az örökkévalónak tiszteletére megújított ékes templomát és nov. 30-án Tek. Zemplénnégye közgyűlésének alkalmatossá-gával minden rendű és vallású számos gyülekezet jelenlétében szentelte meg a reformáció százados innepét is. E kettős örömtől lelkesítve kért isteni segedelmet, a gyülekezet előbb a „Jövel szent Lélek Ur Isten” 1. versével, majd az éneklő kar harmoniás énekevel (Isten, hozzád emeljük fel háládatos szívünket.) Ennek végeztével a mély tudományú, hatásos ékesen szólású s mindenek kedvességével bíró prédikátor tiszt. Major József úr értelmet világosító s szívet jobbító alkalmatossági háláadó könyörgés által gerjesztvén a gyülekezet buzgóságát, a boldog reformáció emlékezetére papi és historiai ker. tanítást tartott a CXXVI. zsolt. 3. verséből, oly fontossággal, hogy erős munka, az egésznek tetemes csorbája nélkül, azt rövid summába venni. Beszédjének bevezetésében megmagyarázta a reformáció értelmét, mely nemcsak az istenitisztelet külső rendjét és ceremoniáit, hanem a vallás egész alkotmányát is célba vette és kiirtotta a vallás tudományából a tiszta és főigazságok helyét elfoglaló előítéleteket, babonákat és a szent írást mint a hitnek dolgában egyedül való regulát minden keresztyénnek maga anyanyelvén kezébe adta. Sőt a híres trienti nagy zsinatra is alkalmatosságot nyújtott, melyben sok visszaélések eltöröltettek vagy keskenyebb határok közé szorítottak. (Ének: LXXXI. zsolt. és a felosztás után alkalmi ének.) A tanítás I-ső részében előadatott: Mi volt a reformáció célja? t. i. az emberi elmének felszabadítása, a józan okosságnak az ő jussaiba visszahelyeztetése, a lelkesméret szabadsága, és a hit dolgában minden emberi tekinteteknek félretétele. Az a kérdés tétetett fel továbbá: Valjon a reformátorok szemek előtt tartották-e mindig ezen minden politika és maga hasznát néző tekinteteket kirekesztő célt? Végre ezt vizsgálta meg: Idő jártával és különösen mi miképpen igyekeztünk az említett cél felé? (Ének.) A tanítás II-dik részében előadatott, az idők következtében: mint keltek fel a reformátorok, amint a visszaélések születtek s mint vetett ezeknek határt a Luther reformációja! (Ének.) A tanítás III-dik részében említés tétetvén azon történetekről s viszontagságokról, melyek a reformáció két első századjaiban érdekelték az evangéliumi tudomány követőit, különösen ezeknek Magyarországon, az utolsó századbeli állapotja adatott elő (a szónok itt megemlékezett József, Leopold, Ferenc császárok atyai szeretetéről, a tudomány fénylő csillagairól: Pétzeli Józsefről, Szikszai Györgyről és Diószegi Sámuelről és a kerület eddigi super-

intendenseiről.) Béfejeztetett az egész tanítás a reformációnak s a protestánsok vallásának belső érdeme megmutatásával; ezután elmondván a superintendencia által kiadott könyörgés és az úri imádság, végre megáldván a gyülekezet: az éneklő kar reszketette bé az innep szentelését ezen énekkel: Gyászos homály üle a Lelkeken. Mihelyest az istenítiszteletnek vége volt, azonnal a typographiába küldetett a prédikáció és minden az előtt, közt és után énekeltetett Versek és Mélt. Ts. K. Tanácsos első alispán Szemerei Szemere István úr költségén ki nyomattatott. A perselyek ki voltak téve a végre, hogy az innepi öröm az élet nyomorúságainak emberi közönséges szeretettel való könnyebbítésében nemesedjen meg s a bégyült alamizsna a városbeli reformátusok, katolikusok, oroszok és zsidók ispotályai s az azokon kívül nyomorgó szegények között minden vallásbeli különbség nélkül egyformán osztatott fel.

A könyv, hátralevő részében, a tiszántúli superintendenciában, a jenai magyar ifjak körében, végül ez erdélyi nagy fejedelemségben (az ág. evangélikusok és reformátusok által) tartott ünnepélyek ismertetését nyújtja.

A Jézus igája és terhe.

— Reformáció emlékünnepe a marburgi katonai állomáson mondott úrvacsorai beszéd. —

Máté 11. r. 28—30. v.

Bajtársak, Ker. Testvéreim! Akik közületek a múlt vasárnap Isten ígéjének (Márk. 8 : 34.) figyelmes hallgatói valának, bizonyára emlékeznek még rá, hogy a Krisztus követésének nehéz, küzdelmes voltáról beszélgettünk e szent helyen. Láttuk, hogy a Krisztus követése azon a nehéz úton önmegtagadással és kereszthordozással jár. Önmegtagadással, a saját szívünk vágyainak, reményeinek leküzdésével, megtagadásával és kereszthordozással, a fájdalom, a szenvedés nehéz keresztjének hálás szívvel való hordozásával. Hiszem Bajtársaim, hogy ennek dacára akadtak közöttetek egyesek, akiknek szívét éppen a múlt vasárnap érintette meg az Ur, akik elhatározták magokat, hogy követik a Krisztust s akik reá is léptek már kész szívvel arra a nehéz útra. De én nem csodálkozom, hogy sokkal többen vannak közöttetek olyanok, akik visszaretentek, amikor újra, meg újra megcsendült szívükben a názárethi Jézus komoly, a lélek mélyéig ható kiáltása. „ha valaki én utánam akar jöni, tagadja meg magát és vegye fel az ő keresztjét és kövessen engem“!

De ő Bajtársaim a názárethi Jézus sohasem szűnik meg hívogatni minket. Ő, a jó pásztor szüntelenül azon fáradozik, hogy megnyerjen bennünket Isten országának. Most, midőn a ref. emlékünnepe terítve áll előttünk az Urnak szent asztala, nekem úgy tetszik, mintha szent leckénkben az Üdvözítő éppen a mi megrettent, visszaretent szívünkhöz szólna bátorítólag, hívogatólag, esdőleg, hogy vegyük föl magunkra az ő igáját, ne féljünk, ne aggódjunk attól, mert az ő igája gyönyörűsége és az ő terhe könnyű.

„Jőjjetek én hozzám mindnyájan, akik megfáradtatok és megterhelteketek“! Mintha hallanám Bajtársaim, amint megdobban kebletekben a szív az örömtől; mintha látnám, amint ajkaitok megnyí-

nak, hogy beszéljenek sok, sok szenvedésről, sok, sok könnyhullatásról, mintha látnám, amint mutogatjátok megtépelt testeteket, meghasgatott szíveteket, ó mintha kicsendülne megfáradt és megterhelt kebletekből a kiáltás, mint a halálos veszedelemből menekült ember szava: jövünk Uram, jövünk, hogy szent asztalodnál megpihenjünk! De vajon ti vagytok-e hát csakugyan, akiket a názárethi Jézus hív? Ó rettenetes volna, ha csalódnátok Bajtársaim!

Ti talán azt gondoljátok: ime mi elhagytuk kedveseinket, hazánkat s mindent, mi drága volt nekünk; prédára dobtuk szívünk véré, feláldoztuk testünk egészségét, bizonyára mi vagyunk azok, akiket hív a názárethi Jézus.

Sajnálom, ha így gondolkoznál Bajtársam! Mikor ott bömbölt körülöttes száz ágyú, okádvá a pusztulást, a vést s egész való megremegett a halál félelmétől, szívedet meghasogatta-e a szenvedés, hogy immár nem mehetsz többé haza kedveseidhez, hogy az egyiktől bocsánatot kérj, akit keserűen megbántottál, a másikkal kibékülj, akinek ellensége voltál, a harmadiknak enyhítsd nyomorát, aki oly sokszor hiába zörgetett ajtódon s hogy szeretettel fizess a hű szívek jóságáért, akiket rútul megcsaltál, akikhez hálátlan, vagy igazságtalan voltál?! Lelked nem tépdeste-e önmagát fájdalomában, hogy miért voltál te olyan hirtelen haragú, olyan önző, olyan képmutató, avagy talán rossz indulatú, alattomos, istenkáromló, csalárd, kárörvendő?! És most, amidőn beteg nyoszolyádon és itt az Isten házában végig gondolsz még egyszer életeden, vajon nem utáld-e meg önmagadat, vajon könnyhullatás között nem érzed-e bűnödöt, mint súlyos terhet, lelkédre nehezedni s vajon nem vágyol-e, nem epekedel-e megszabadulni attól? Ha igen, akkor te vagy az, akkor ti vagytok azok Bajtársaim, akiket szent asztalához hív az Üdvözítő, ti vagytok a megfáradtak és a megterheltek, nektek ígér nyugodalmat, titeket kér, hogy tegyétek le azt a kétségbeesítő terhet, a bűn terhet és helyette vegyétek fel az ő igáját, az ő terhet. Ő, de még mindig hátra van valami, hogy az az iga gyönyörűsége, az a teher könnyű legyen, hátra van Bajtársaim, hogy megtanuljátok az Üdvözítőtől szelid és alázatos szívű lenni.

A Jézustól tanulni alázatosságot és szelidséget, . . . milyen megragadó ez a gondolat. Bajtársaim! Azt kívánja mitőlünk, hogy tekintsünk őrá, tanuljunk őtől alázatosságot és szelidséget. Őtől, aki ölébe veszi a kis gyermekeket, hogy megáldja őket; őtől, aki együtt eszik a megvetettekkel és bűnösökkel, hogy gyógyítsa őket; őtől, aki szeliden susogja, amint feje meghanyatlik a nagy fájdalomban: „Átyám, legyen meg a te akaratod“.

Akarsz-e te Bajtársam szelidséget tanulni a Jézustól? Ő akkor nem szabad kérkedned cselekedeteiddel, kitüntetéseiddel, vitézségeddel, nem még szenvedéseiddel sem. Eszedbe kell vened bajtársadat, akinek kihűlt teteme ott pihen a távolban, pedig ő is hős volt, nagyobb, mint te, neki is voltak sebei, szenvedései, nagyobbak, mint neked, neki is volt hűséges híve, kedves gyermekei és ime most mégis ott pihen elhagyatva, az idegenben.

Alázatosságot is akarsz tanulni az Üdvözítőtől? Ő akkor le kell borúlnod, be kell vallanod Isten előtt háládatos szívvel, hogy te mindent őtől nyertél, életet, testi lelki erőt, türelmet, kitar-

tást a szenvedések között, csak a rossz, csak a gyarlóság, csak a bűn a tied. Akkor meg kell látnod, hogy a mindenható Isten végtelen tökéletességben áll feletted, akkor be kell ismerned, Istennel szemben, a te kicsiségedet és gyöngeségedet.

Bajtársaim! A Jézustól tanultatok ma a ref. emlékünnepeken alázatosságot és szelidséget. Hadd érintse meg a ti szíveteket is az a titkos vágy, az a szent vágy, amely megérintette egykoron a reformátorok szívét és vitte, ragadtá őket tovább, tovább, adott nekik bátorságot, erőt, hogy leromboljanak egy egész világot és újat építsenek a romok felett. Ez a szent vágy tette őket képesekké, hogy megbarcolják a nagy harcot diadalmasan saját küzködő lelkükkel is; ez gyújtotta fel keblükben azt a mennyei tüzet, amelyből világosság árad immár 399 év óta a verejtékező emteriségre s amely biztató fénnel ragyogja ma is be küzdő nemzetünk s hűséges szövetségeseink hímlokat. Ez a szent vágy, — Isten gyermekeivé lenni és az Isten útáiban járni, — éljen és munkálkodjon bennetek Bajtársaim olyan erővel, mint egykoron a mi prot. egyházunk bajnokaiban, akkor ti is képesek lesztek lerombolni szívetekben azt a régi világot, amely titeket a gyarlósághoz, a bűnhöz köt még, akkor gyönyörűséges lesz nektek a Jézus igája és könnyű az ő terhe, mert „nyugalmat találtok a ti lelkeiteknek“.

Nyugalmat, . . . ő mert a múlandótól elfordult szívetek fogékonnyá válik és befogadja azt, ami örökkévaló, az Isten országát és a mennyei, édes Atyát. Ez adja meg a nyugodalmat a ti lelkeiteknek! Szemeitek megnyílnak és látni fogtok. Látni fogjátok, hogy minden Isten kezéből jő és minden hozzá tér vissza. Érezni, tudni fogjátok, hogy gyermekeit nem hagyja el a mennyei édes Atya, gondja van rájuk, megtartja őket a veszedelmek között is, nem tehet mást, hiszen édes gyermekei, akiket atyai szívvel szeret. Ezt a nyugodalmat adja nektek a názáreti Jézus.

Bajtársaim! Ime ma a ref. emlékünnepeken a szent asztal vár titeket. Hallottátok a hívogató szót is. Követitek-e vajon? Követitek, követnetek kell, szívetek parancsolja ezt! És ha most itt lerakjátok azt a súlyos, sötét terhet és magatokra veszitek a Jézus igáját, ó Bajtársaim ne tegyétek le soha! Majd amikor ismét rátok támad a gond, az aggodalom, megostromolja szíveteket a fájdalom, a bűn, majd akkor boldogan fogjátok érezni, hogy milyen gyönyörűséges a Jézus igája és milyen könnyű az ő terhe, mert ostromolt szívetekben köszikla lesz a nyugalom, a biztonság, a bizalom Istennel. Ámen.

Marburg, a. D. 1916. okt. 29.

Páhy József,
cs. és kir. ref. tábort. lelkész.

KÖNYVISMERTETÉS.

Énekeskönyv a magyarországi református egyház híveinek használatára. Az egyetemes konvent által elrendelt második próbakiadás.

(Folytatás.)

A XV. zsoltár felelet egy kérdésre, még pedig a Jehovának tulajdonított felelet, aki az ő prófétáinak — annyszor amennyiszer az ő bölcsessége sugallta, — kijelentette a maga akaratát, tanácsát, ítéleteit. A kérdés ez: ki lakozhatik a Jehova sátorában,

ki lehet örök lakosa az ő szent hegyének? Tehetünk-e mi ilyen kérdést magyar református keresztyének? Kivánczik-e valaki közülünk a Sion hegyén való állandó lakozás után? Vagy átvitt értelemben is, a templomunkra gondolva is, illik-e a mi szánkba az, hogy mi örök lakosai szeretnénk lenni a templomnak? Vagy még messzebb kell keresnünk a zsoltárnak a mi lelkünket is kielégítő értelmét? Az Istennel való állandó szövetségésre kell gondolnunk a Sátor és a szent hegy képében? . . . A felelet erre a magyarázatos kérdésre már megjárja. Tudni illik az a hű szövetségese Jehovának, aki igaz az életében, beszédében, a szívében, aki nem rágalmaz, kárt nem okoz, nem csúfolja az atyafiát s utálja az istentelent, szereti az istenfélőt, aki könnyelműen nem eskszik s ha egyszer esküt tett, azt kárával is megállja. — Eddig a csillagos versek tartalma, amit úgy is nézhetünk, mint bizonyos erkölcsi szabályok foglatát (aranyszabályok). Végül jön a nem csillagos vers is, amely a pénzzel való okos, helyes elbánást javallja uzsora ellenes felfogással s az ajándék-vétel, illetőleg a megvesztegethetőség elleni tilalmat állítja fel s legvégül megadja az első versben feltett kérdésre az összesített választ: „Aki így tesz, az megállhat.“ De hát ezt várjuk-e? Nem! Hiszen nem megállásról, hanem Istennel való járásról, állandó vele való lakásról van a költemény elején szó! Ez a helytelen summázás kiveszi a kis művet a formájából s ha már a CL. szám miatt meg kell tartanunk (az I. Pr. E.-ben, az erdélyiben nincs meg), akkor legalább a csattanóján változtatnunk kell úgy, hogy a kérdésre a felelet elfogadható, helyes, értelmes legyen. Délutáni éneknek van kijelölve, az alkalmak szerinti csoportosításban . . . Hogy mi van benne délutánias, a csoportosító talán tudja . . .

A XVI. zsoltár szintén az ólom-szárnyú zsolozsmák közé tartozik. Az I. Pr. E. 5 versre, az Erdélyi 3-ra vonta össze s mindkettő a használhatóság szempontjából. Az Erdélyi énekes az I. Próbá-Enekest másolja, csak az I. versben módosít azon. Akármelyik jobb a 2. Pr. Énekesbeli XVI. zsoltárnál; az Erdélyinek az a gyöngéje, hogy a nagy kihagyással nagyot ugrik az első versről az I. Pr. Énekes 4-dik versére. De ugrik a kihagyás miatt mindenik, a 2. Pr. Énekes is, mert kihagyja az eredeti 3-dik verset, amely szépen kitöltene — átjavítás mellett — a mutakozó hézagot.

Egyéb baja az itt-ott jelentkező érthetlensége, kifejezésbeli homályossága. Sokan még gyermekkorunkból emlékezünk, hogy szajkó módra betanultuk az 1-ső versének ezt az utolsó két sorát is:

„E kívül nem kérkedhetem semmivel,
Hogy néked használhatnék jótétemmel.“

s bizony érettebb fejjel is nehéz volt ezt a lelkünk számára világossá tenni . . . A 2 Pr. Énekes így próbálta ezt a homályból kiemelni:

„E kívül nem kérkedhetem egyébbel,
Mert neked nem használlok jótétemmel.“

Az Erdélyi pedig így módosította:

„E kívül nem kérkedhetem egyébbel.
És néked nem szolgálhatok semmivel.“

Ezek a tisztos, bár nem teljesen sikerült próbák sem bírták rá a legújabb módosítókat a még jobb

módosításra s a zsoltár egyik nagy gyöngyének kiküszöbölésére. Pedig ez így nem maradhat, ha azt akarjuk, hogy az Énekes könyvünk szépségei és igazságai még a vesénket is átjárják. Az az ének, az a dal, amelynek szavait nem értjük egyszerre, — nehezen talál a szívünk tájékára!

Egyéb ilyen baja is van. Például mit értsen az olvasók vagy templomjárók legnagyobb része az ilyen mondáson: „*Dicsőségem örül, megnyugszik testem, Noha a sirban fekvése lesz.*” Az írásmagyarázó tudja, hogy mi az a *dicsőségem* a héber író szerint (halhatatlan részem), de hogy ezt miért kelljen a magyar református nép előtt rejtegetni, miért ne lehessen a gyermeket a valódi néven nevezni, — ezt az írásmagyarázó sem igen tudja. Furcsa logikai menet ez is: „*megnyugszik testem, noha a sirban fekvése lesz.*” Hogyan értsen a nép gyermeke ezt is:

„De azt szívemben nyilván elhiszem:
Nem hagyod koporsóban szentedet
De rothadás ellen megmented őtet.”

Eddig mindig a maga nevében, a saját örömét stb. tolmácsolva beszélt a költő. Azt várnók, hogy a saját testének a rothadatlanságát énekelje, a nyilvánvaló, égisz hitével, — azonban a szövegünk a Jehova szentjének rothadatlanságára téved...

Milyen diadalmasan szabadul a zsoltár nyugteiből az I. Próba Énekes, amikor így lelkendezik:

„Örül az Úrban lelkem szüntelen,
Mert ő velem van s őzi bátorságom,
Sőt ha a sirban lesz nyugvó helyem,
Akkor is ő lesz fővigasztalásom,
Mert testemet elveszni ott sem hagyja,
S lelkemet a sírból is kiragadja.”

Hát a XVI. zsoltárnál lehetetlen félre tolni az I. Pr. Énekes kísérleteit, amelyeket az Erdélyi énekes is megbecsülni valóknak tartott. Csak az I. Pr. E. szellemében lehet a XVI. zsoltárt az új énekeskönyvünk részévé tenni.

A XVII. zsoltár is a földi ellenségek ellen való védekezés, az egyedül biztos védelemhez, az Isten-séghez való menekülés, de bizonyos önbizalommal, vagy abban a hiszemben, hogy a szerzőnek joga van az isteni védelemhez, mert igaz és istentőlő.

„Nézd meg ügyem, láttass törvényt,
Ítéld meg igazság szerint,
Mert én álnokságban nem járok.”

Önkéntelenül is eszünkbe jut ezekre a büszke hangokra az „*Uram, a töredelmes szívet te szereted*”, meg a „*Néked bűnöm megvallom, mert azt tisztelnék tartom.*” stb.

Hát ha tovább megyünk az ének sorain, nem szaporodik-e idegenkedésünk ennek keresztyén énekke fogadása ellen?

Kérésem vedd füleidbe,
Es légy figyelmes beszédemre.

Mint a szemeidnek fényét
Úgy megőrizz Uram engem,
Szárnyad árnyékába fejem,
Takard be és tartsd meg életét.

Ez a követelőzés az új-szövetségi farizeust lát-tatja velünk, aki megadja dézmáját minden marhájának stb. Halandó merhet-e így beszélni Istenével: *mint a*

szemeidnek fényét, úgy megőrizz Uram engem! — Vastag emberiesítés itt is a fülekkel képzelt Isten, akinek *szemei* is vannak (a magyar sohsem mondja: *szemeim fénye*, hanem csak *szemem fénye* stb.) — Azt sem mondja: „*Figyelmezz hozzám*”, hanem *reám*. — Mit érthet a zsoltárjavító a két utolsó soron? *Fejem takard be és tartsd meg életét*. Minek az életét tartsa meg? A betakart fejnek? Az eredeti így hangzik: *Szárnyad árnyékában fejem Takargasd, őrizvén ösvényét*. Persze, hogy ezt a gyöngét akarta a javító kijavítani (mert a fejnek ösvénye sincs...), de cseberből-vederbe esett. Az I. Pr. E. ennek az átdolgozásáért is híven fáradozott, amikor letörülte annak kevélyen zsidós elemét s a dallamát is kicserélte. Az Erdélyi énekeskönyv méltónak találta ezt az átjavított éneket átvenni egy pár helyes módosítással. De így is csak magán énekeskönyvbe való.

A XVIII. zsoltár, a *Dávid hatyúdallának* nevezett ének (2 Sám. 22. r.), ez is eredeti formájából kivetkőzött van előttünk az új Próbaénekesben. Az eredeti 10 1/2 versből maradt csak 3, két csillagos és egy csillagtalan. Ki van hagyva belőle egy Isten-megjelenési rajz (amilyen sok van a héber költői és prófétai irodalomban.) Ez rendén van, hiszen az 1-ső Pr. E. az egészet is kihagyhatónak ítélte, nemkülönben az erdélyi is. De így — torzó-formában — nincs az egésznek világos értelme. Az első versben önhitt bizonyossággal állítja a szerző, hogy az ő Ura, bástyája, kővára stb. megmenti őt. Azután így folytatja:

„Halál fájdalmi, hogy körülvennének.
Béliál fiait rettetgetének,
Pokol kötele vala környülem,
Csaknem a halál töribe esém.”

Tehát átesap a múltba, a melyből a reménységet meríti a Jehova további kegyelméhez. Ez is zavart okoz az egésznek nyugodt élvezetében... De mit keres az én keresztyén énekemben a *Béliál*? Bizony a *poklot* is elkerülhetnők s a rimekben is többre kellene vinnünk, mint Sz. M. A. vihette (bizodalom, pajzsom; környülem, esém.) — Hézag van az 1-ső és 2-dik vers között s feleslegesen van ismételve a 2-dik versben ez: „*Megjízete igazságom szerint, Kezeimnek tisztasága szerint*” s tulzó a kevély-ség a 3-dik versben éppenúgy, mint a XVII. zsoltárban. Egy ellenségeit földig tipró, sok szerencsés harcot győzedelmesen átharcoló zsidó király — a maga nagy boldogságában — beszélhet úgy, mint a XVIII. zsoltár szerzője, de nem beszélhet az a keresztyén, a kinek hitvallása: „*Megigazulunk ingyen, Isten kegyelméből, a Jézus Krisztusba vetett hit által.*”

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Temetés.** Dr. Baksa Lajos egyetemes konventi előadó temetése november 5-én, vasárnap délután a magyar ref. egyház számos előkelőségének és nagy gyászoló közörségnek részvételével ment végbe az egyetemes konvent székházából. A temetésen megjelentek: gróf Tisza István miniszterelnök, egyh.-kerületi főgondnok, Némethy Károly és Illosvay Lajos államtitkárok, Darányi Ignác főgondnok, Bernáth Géza titkos tanácsos, gróf Dégenfeld József fő-

gondnok, Benedek Sándor, a közigazgatási bíróság másodelnöke, Németh István, Petri Elek, dr. Tüdös István püspökök, Hodossy Lajos, a győri kir. tábla elnöke, Dókus Ernő kamarás, a tiszáninneni egyházkerület főgondnoka s az egyházi és közelet számos kitűnősége. Az operaház férfikarának éneke után Haypál Benő budai lelkész mondott megható imát a koszorúkkal borított koporsó előtt, utána dr. Baltazár Dezső tiszántúli püspök méltatta lendületes beszédében a megboldogult tevékeny, közhasznú életét; dr. Kun Béla debreceni egyetemi tanár a tiszántúli egyházkerület nevében vett búcsút annak világi főjegyzőjétől, mire ismét az opera férfikara énekelt. A kerepesi-úti temetőben a nyitott sírnál Futó Zoltán szentesi lelkész, békésbányai esperes mondott még egy utolsó búcsút a halottnak, mire a koporsót elföldelték.

— **Leibniz-ünnepély.** A Magyar Filozófiai Társaság november 15-én d. u. 5 órakor Budapesten a Magy. Tud. Akadémia heti üléstermében *Leibniz* Gottfried Vilmos halálának kétszázados évfordulója alkalmából ünnepi felolvasó ülést tart. Targysorozat: 1. Alexander Bernát elnök: Megnyitó. 2. Rácz Lajos: Leibniz egyénisége, fejlődése és filozófiája. 3. Pauler Ákos: Leibniz metafizikája. 4. Révész Géza: Leibniz pszichológiája és a tudattalan elmélete. 5. Dienes Pál: Leibniz matematikai és logikai eszméi.

— **Kitüntetések.** A király buzgó és eredményes közhivatali működésük közben szerzett érdemeik elismerésül: *Lukács Gézának*, Gömör- és Kishontvármegye alispánjának, a gömöri ref. egyházmegye gondnokának a magyar királyi udvari tanácsosi címet, *dr. Soldos Béla* vármegyei másodfőjegyzőnek, a gömöri egyházmegye világi aljegyzőjének pedig a Ferenc József-rend lovagkeresztjét adományozta; ugyancsak *Menyhért István* telkibányai ref. tanítónak, nyugalomba vonulása alkalmából, az arany érdemkeresztet adományozta. Egyházunk érdemes és hűséges munkásait a királyi kitüntetés alkalmából igaz szívvel üdvözljük; az Úr áldása legyen továbbra is munkájokon!

— **A sárospataki főiskola jogakadémiáján** a hallgatók száma a folyó 1916–17. iskolai évben a következő: I. éves 31, II. éves 9, III. éves 15 s IV. éves 15, összesen 70.

— **Évkezdeti adatok a miskolci ref. főgimnáziumból.** Az új iskolai év okt. 1-én nyílt meg. A beírt tanulók száma osztályonként a következő: I. (A és B szakasz) 120, II. (A és B szakasz) 102, III. 51, IV. 69, V. 43, VI. 48, VII. 46, VIII. 31. — Összes létszám 510. Ebből 474 rendes, 36 magántanuló; ezek közül 21 leány. Vallásuk szerint így oszlanak meg: Református 261, ág. hitv. ev. 34, róm. kath. 82, gör. kath. 4, unit. 1, izr. 104. — Ily magas létszáma az iskolának több mint 50 év előtt volt. A reformátusok arányszáma is öröndetesen emelkedett s a rendes tanulóknál 52,5%-ot tesz ki. Új tanerők: Marczy Béla (volt békési) rendes, Staudner Gyula és Szabó Jenő, helyettes tanárok. Hét tanerő még mindig katonai szolgálatban áll. Ezek pótlására az itthon maradtak óratöbblettel tanítanak s külön óraadókat felkértek: Farkas István lelkész, Lengyel István püsp. titkár, Simon Gábor ny. tanár, Czakó Emil polg. isk. tornatanár s az egyházi ének tanítására és a karének vezetésére: Demes Péter, me- nekült lelkész.

— **A Sárospataki Ötalmazó Liga** céljaira eddig befolyt adományok és tagsági díjak összege, mint a Liga közlönye, a *Sárospataki Hírlap* írja, már meghaladja a 11.000 koronát. A nagyobb adományok között szerepelnek újabban: *Kérészy Barna* tiszánai ref. lelkész, egyh.-ker. tanácsbíró felajánlott, míg él, évenként 100 K-t, 1916. évi tagsági díjúl befizetett 100 K-t; *Felsőzempléni* egyházm. Lelkészegyesület 100 K; *Danyi József* erdőbényei ref. lelkész felajánlott 500 K-t, első részletül beküldött 100 K-át.

— **A főiskola szüretje** nov. 8-án ért véget; az eredmény szüreti módon a következő: A Királyhegy termése 261 gönci hordó 60 liter, a Poklosé 455 g. hordó és 110 l., az Aranyosé 91 g. h. és 73 l., összesen 809 gönci hordó és 7 liter, olyan bő termés az Úr jóvoltából, aminő még nem termett a főiskolának. A nagy termésnek, a háborús viszonyok alakulása következtében, az idén az ára is nagy; ha ez az ár befoly, a főiskola adósságainak jelentékeny részétől megszabadul.

— **A Radácsi György-alapítványra** *Danyi József* erdőbényei ref. lelkész 50 koronát küldött. Az eddig begyűlt adományok összege ezzel 710 K.

— **Alapítványok a pápai főiskola javára.** *Kenessey Miklós* egyházmegyei gondnok, elhunyt kedves fia emlékére, 10.000 koronás, *Czirók János* csalóköz- aranyosi lelkész, szintén a pápai főiskola céljaira, 4000 koronás alapítványt tett. A jó Isten áldja meg a nemes alapítókat!

Legkedveltebb háborús imakönyv.

Rövid idő alatt 10-ik bővített kiadásban jelent meg

SZOLNOKY GERZSON

Háborús idők imádságos könyve
hadbavonultak és azok családjai számára.

A gyönyörű költői szép nyelven, mélységes áhitattal, rendkívül körültekintő gondossággal megírt imádságos könyv messze, magasan kiemelkedik minden eddigelő megjelent ilyen irányú munkák felett és megnyugtatóan elégíti ki minden irányban a kívánságokat.

Tartalmaz: A háború minden viszonyára alkalmas 14 hétköznapi és vasárnapi, 16 Hadbavonultak, 35 Hadbavonultakért mondandó imádságot, 9 hadbavonultak elhalt hozzátartozóiért és elesett hadbavonultakért mondandó imádságot, zsolnárok és dicséreteket. o o o

Tisztelettel kérjük a nagytiszteletű lelkészi kart, hogy ezen kiváló és házagpótló imakönyvre a hívek figyelmét felhívni kegyeskedjenek.

A most már kibővített 176 oldalra terjedő 32 1/2 x 8r. nagyságú, zsebbe tehető imádságos könyvnek bolti ára díszes vászonkötésben I K 20 fillér, 10 drb. vételnél 96 fillér, 25 drb. vételnél 90 fillér, 50 drb. vételnél 84 fillér, 100 drb. vételnél 78 fillér, 500 drb. vételnél 72 fillér, 1000 drb. vételnél 66 fillér. Portóra egyes példányok megrendelésénél, ha a pénz előre küldetik, 10 fillér küldendő.

Megrendelhető:

Hegedűs és Sándor
könyvkiadóhivatalában Debrecen.

SÁROSPATAKI REFORMÁTUS LAPOK

A TISZANINNENI REF. EGYHÁZKERÜLET ÉS A SÁROSPATAKI FŐISKOLA KÖZLÖNYE.
MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

ELŐFIZETÉSI DIJ		Főszerkesztő	Felelős szerkesztő és kiadó	HIRDETÉSEK DIJA:	
		RADÁCSI GYÖRGY	DR. RÁCZ LAJOS	Egész oldal	32 Kor.
Egész évre	12 Kor.	Főmunkatársak:		Fél	16
Félévre	6	HARSÁNYI ISTVÁN	DR. BUZA LÁSZLÓ	Negyed	8
				Nyolcad	4

TARTALOM: Rác Lajos: Leibniz Gottfried Vilmos. — Dr. Kristóf György: A magyar prot. irodalom története. (Folyt. köv.). — Körössy Sámuel: Falusi típusok. IV. — Biberauer Richárd: 50 éves jubileum. — Radácsi György: Könyvismertetés (Próba-énekeskönyv. Folyt. köv.). — Vegyes közlemények. — Hirdetések.

Leibniz Gottfried Vilmos.

Nagyszabású, emelkedett szellemű ünnepély-lyel ülte meg a Magyar Filozófiai Társaság november 15-én Leibniz Gottfried Vilmos német bölcselet halálának kétszázéves fordulóját. Egész Németország ünnepelt, legalább lélekben, e napon, ünnepelte az önálló német bölcselet megteremtőjének, az univerzális ismeretű és teremtető erejű tudós emlékezetét, aki a 30 éves háború zivatarai után mélyen alá-súlyodt Németországban a tudományok művelését nemcsak európai színvonalra emelte, sőt több téren előre vitte, hanem bámulatos divinációval nem egy ponton a jövő fejlődésének irányát is megsejtette. S a németekkel együtt mi magyarok is ünnepeltünk e napon, nemcsak azért, mert most közös harcokban, egymás önállóságát és szabadságát védelmezve, ontjuk vérünket, hanem ünnepeltünk azért is, mert mi a szellemi nagyság előtt, bármelyik népnek és kornak volt is a fia, mindig meghajtottuk lobogónkat, mert az emberiség szellemi vezetői, a korok és népek határain fölüllemelkedve, világosságukat, eszméik gazdagságát, elméjük termékenyítő erejét minden korra és népre egyaránt szórják; ünnepeltünk, mert a kulturális közösség, összetartozandóság min- ket erre kötelezett.

Ebhez az ünnepléshez lélekben egyházunk és iskolánk is joggal csatlakozhatik.

Leibniz, atyjának korai halála után kegyes, istenfélő anyjának vezetése alatt mély vallásos nevelésben részesült, úgy hogy első egyetemi íratait (pl. *Specimen Difficultatis in Jure* 1664) belső vallá-ssosság szelleme hatja át. Ezek az ifjúkori benyomá- sok állandóan megmaradtak lelkében, így 1684-ben egy mély érzésű nagypénteki éneket írt, amely a német evangélikus énekeskönyvben ma is ott szere- pel. Egész gondolkozása a keresztyénség igaz vol- tába vetett hittől volt áthatva, a keresztyén vallás neki „a bölcsék vallása”, Jézus „a mi isteni mes- terünk”, s személyes szükséglete, valamint tudomá- nyos meggyőződése egyaránt arra hajtotta őt, hogy oly világnézetet alkosson, amely a legszigorúbb tudományos követelményeknek eleget téve, egyszer- smind a hitnek támaszául szolgáljon. Már első bölcséleti műveiben, amelyek pedig még túlnyomólag Descartes-ban gyökereznek, nem csupán a szabad

gondolkozókát támadja lelkes hévvel, hanem az egyházi tanokat tudományos bizonyítékokkal is igyek- szik erősíteni. Megírja: *Confessio Naturae contra A- theistas* 1668, *Defensio Trinitatis per nova reperta logica* vagy *Responsio ad objectiones Wissowatii contra Tri- nitatem et Incarnationem Dei altissimi* 1669, *Remarques sur la perception réelle et substantielle du corps et du sang de notre Seigneur* 1670, és *Demonstratio possi- bilitatis Eucharistiae* 1671. című műveit; keserű gúny- nyal írja a socinianusokról egyik levelében: „Micsoda ar- ceal merészlik ők a katolikusokat idolatriával vádolni, holott ők azt imádják, akit csak embernek tartanak?” — mély aggodalommal látja pár évvel halála előtt Franciaországban, hogy „az ateizmus emelt fővel lépdél ott tova.” 1670-ben írt *Theoria motus* című értekezésében büszkén említi, hogy ő — bárki más- nál inkább — minden erejével annak a feladatnak szentelte magát, hogy a szent hittitkokat igazolja, cui negotio ego si quis unquam summa animi con- tentione incubui; hasonló értelemben írja ez idő- tájban Arnauld francia jansenista gondolkodónak, ő arra fordítja földi életét, hogy a jövő életet magá- nak biztosítsa és ez a lelkéről való gondoskodás böl- cselkedésének főoka.

Bölcsészeti rendszere tényleg az Isten-fogalom- ban találja betetőzését. Szerinte az egész világ élő, érző, tevékeny erőkből (monaszokból) áll; mindenik monasz önálló egység, önmagáért élő, önmagából kiinduló, de azért az egész világ végtelenségét ma- gában hordozó szellemi lény; mindenik az egész universum tüköre — s együtt egy nagy összhangza- tos rendszert alkotnak, amelyben mindenik viszony- ban, kapcsolatban áll a másikkal. A legalsóbbrendű- től fokozatosan fölfelé emelkedő monaszok fölött mint legfőbb monasz (monas monadum) Isten áll. „Isten a legvégső oka a dolgoknak — írja 1687-ben Baylehez — és Isten ismerete épügy alapja a tudo- mányoknak, mint az ő lénye és akarata minden lé- tezőnek alapja. Megszenteljük a bölcséletet, ha patakjait az isteni tulajdonságok forrásaiból vezetjük le. Nemcsak hogy nem szabad kizárni a végokokat és egy bölcseséggel működő lénynek tekintetbe vé- telét, hanem ellenkezőleg éppen abból kell mindent levezetni a fizikában. Megengedem, hogy a termé- szet egyes jelenségei mechanikailag megfejtendők és megfejtendők; de a fizika és mechanika általános

alapelvei egy uralkodó eszes lénynek vezetésétől függenek és az erre való vonatkozás nélkül nem érthetők meg. Így kell kiengesztelni a vallásosságot az ésszel és megnyugtanni azokat, akik a filozófiának azt a szemrehányást teszik, hogy az elidegenít minket Istentől, holott az eme helyreigazításokkal és helyesen értelmezve, éppen megfordítva Istenhez vezet . . .“

Minden emberi tevékenység igazi célja, Leibniz szerint, Isten dicsősége. Tudományos Akadémiák felállítására, a tudományos kutatás nemzetközi szervezésére is azért törekszik, mert új felfedezések által meg fogjuk könnyíteni az embereknek a megélhetést, kenyeret adunk a szegényeknek, tökéletesítjük a hadi gépeket, amelyek segítségével meghódítjuk a hitetleneket Jézus Krisztusnak, nagyon sok beteget és sebesültet — akik most a tudomány tökéletlensége miatt elvesznek — megmentünk és egyre jobban behatolunk Isten csodáinak ismeretébe, ami arra indít bennünket, hogy annál nagyobb odaadással imádjuk Isten nagyságát, bölcsességét és jóságát. Ezek az ismeretek még a misszióknak is szolgáltatára fognak állani a hitetleneknél, mert közölvén velők a természetes világosságokat, hitet támasztunk bennök a természetfölöttiek iránt, amelyekre őket megtanítjuk . . . Így a kegyesség, a szeretet, a dicsőség és érdek karöltve halad itten . . .“

Leibnizot sokszor bántották azok a gúnyos támadások, amelyekkel a skeptikus Bayle az isteni világkormányzásba és gondviselésbe vetett hit, általában a hit és tudás, a theologia és filozofia összeférhetetlensége ellen fordult. E támadások cáfolatára írta — a Sarolta Zsófia porosz királynéval ezirányban folytatott beszélgetések alapján — *Theodicea* (1710) című művét, amely a XVIII. században sokat olvasott és az egész század gondolkodására nagy hatást gyakorolt munka volt. E munka az isteni világkormányzás apologiája, a keresztyén hittan főbb tételeinek az ész előtt való igazolása. E művében remek s máig figyelemreméltó észszerű bizonyítékokat hoz fel Isten létének bizonyítására. Szerinte Anselmus és Descartes ontológiai argumentuma, amely Istennek, mint legtökéletesebb lénynek fogalmából következtet Isten lételemre, mert ha nem léteznék, nem lenne tökéletes, — csak azon előfeltevés mellett állhat meg, hogy egy absolute tökéletes lény lehetséges; ha e tökéletességet megengedjük, a bizonyíték megáll, ha tagadjuk, összeomlik. Ezért ki kell azt egészíteniünk a kozmológiai vagy fizikotheológiai bizonyítékokkal. Az egyes dolgok csak a kauzalitás elve alapján magyarázhatók meg, amely minden tapasztalati igazság alapelve. Minden dolognak megvan a maga elégséges oka, — ez az axioma, ha tovább követjük, végre egy olyan lényhez vezet bennünket, amely minden dolgok oka s ezért nem függ más dologtól, hanem oka önmagában rejlik. Ha a véges dolgok esetlegességéből indulunk ki, egy szükséges lényhez jutunk, ha azok egységére és célszerűségére tekintünk, egy egységes és bölcs lényhez jutunk. Nyilvánvaló, hogy a sok monasz összhangzása, amelyek egymásra az ő nézete szerint semmi befolyást nem gyakorolnak, csak egy általános okból eredhet, amely minden dolgot irányoz s végtelen hatalmat és bölcsességet egyesít magában, hogy azok harmonikus rendjét előre meghatározhassa. A kontinuitás törvényénél fogva,

amely a természeti és szellemi világban mindenütt uralkodik, a lelki monaszok egyre fölebb, magasabb tökéletességre emelkednek, míg egyre jobban közelednek a legfőbb monaszhoz, habár őt soha utól nem érik, aki a legfőbb célja az általános fejlődésnek.

A világ mint Isten teremtmése, a legjobb a lehető világok közül. Ha ez a világ nem a legjobb világ lenne, Isten a legjobbat vagy nem ismerte, vagy nem akarta, vagy nem tudta volna megvalósítani, úgyde az elsőnek ellenmond az ő tökéletes bölcsesége, a másodiknak az ő tökéletes jósága, a harmadiknak az ő tökéletes mindenhatósága. A világon létező baj, tökéletlenség oka az, hogy egy véges lény sem lehet fogalma szerint hiány nélkül; továbbá a korlátolt erő csak korlátolt cselekvésre képes; aztán ez a tökéletlenség úgy is tekinthető, mint sarkaló eszköz arra, hogy annál nagyobb tökéletességre törekedjünk; végül mi a világnak csak egy kis részét vagyunk képesek megismerni, ellenben az egész fölött lebegő s az egyes létezésnek alapjául szolgáló célt nem ismerjük, — az emberi célok és ideálok nem tehetők e téren a végső, döntő instanciákká, az isteni célok megítélésének sinormértékévé!

Leibniz, egyetemes érdeklődéséből s különösen a kulturális haladás előmozdítására irányuló törekvéséből kifolyólag az *oktatásügy korszerű reformjára és emelésére* is kiterjesztette figyelmét. Erre vonatkozólag a bécsi tudományos Akadémia felállításáról készített előterjesztésében a következőket írja: „Tudjuk, hogy az ifjúságnak, az állam jövőndő nemzedékének nevelése a kormányzat egyik legtekintélyesebb feladata és a jó oktatások az erény és az okosság s egyszóval az élet-ügyesség (*l'art de vivre*) igazi elveit nyújtják. Mit sem fogok most szólni a latin iskolákról, amelyek már jó kezekben vannak és amelyeket azok, akik kormányoznak, lesz gondjuk tökéletesíteni. De hijjával vagyunk a nép számára való jó iskoláknak, melyekben azok az emberek, akik nem szándékoznak a tudós pályákra lépni, ezer hasznos dolgot megtanulhatnak anyanyelvükön. S abban a véleményben vagyok, hogy gondosan ügyeljenek erre és hogy a megalapítandó új császári társaság intézze ő császári és kath. felsége minden örökös tartományában azok igazgatását. Mi több, hogy a művészeteket, a kézműipart, a földművelést, az építészet két fajtát, az országok chorográfiai leírásait, a bányamunkát tökéletesítsük, hasonlóképen, hogy jobban alkalmazzuk a szegényeket a munkára, hogy a feltalálókat és vállalkozókat bátorítsuk, végül mindarra nézve, ami a polgári és katonai élet gazdasági vagy mechanikai rendjébe vág: observatoriumokra, laboratoriumokra, növény- és állatkertekre, természeti és művészeti ritkaságok gyűjteményeire lenne szükség; végül . . . történeli, jogi és politikai kutatásokra, amelyeket egyedül a levéltárak szolgáltathatnak, . . . de különösen lehető teljes könyvtárak” . . .

Inclinata resurget — volt a Leibniz jelszava s ez a jelszó most ő reá nézve is valóra vált. Leibniz, aki a maga korának legfényesebb elméje, leggeniálisabb gondolkodója volt, aki — Diderot mondása szerint — egymaga több dicsőséget hozott Németországra, mint Platon, Aristotelész és Archimedes együttvéve Görögországra, alantjáró kortársai-

tól meg nem érte, a hannoveri udvartól, amelynek 40 évig szolgálatában állott, kegyvesztetten elmelőzve, az egyháztól és a néptől — a vallás külső gyakorlásának elhanyagolása miatt — hitetlennek tekintve: elhagyatva úgy halt meg mint egy koldus s vele együtt magasan szárnyaló eszméi, korát megelőző törekvései is a feledés mélyébe látszóttak hanyatlani. S ma: eszméinek nagy része vagy megvalósult, vagy a megvalósulás küszöbén áll s az egész művelt világ úgy tekint fel reá, mint az emberiség egyik legfényesebb szellemére, mint az igazság egyik legserényebb kutatójára, a tudományos Akadémiák nemzetközi szövetsége pedig, amely másfél évtizeddel ezelőtt megalakult, — habár most a világháború megszakítja is működését — egyik első feladatának tekinti a Leibniz hátrahagyott műveinek s közte elsősorban levelezésének kiadását. Igen, a Leibniz példája megerősít bennünket ama hitünkben: *Inclinata resurget!*

Rácz Lajos.

A magyar protestáns irodalom története.

— Megjegyzések egy pályázati hirdetéshez. —

Ismeretes, hogy az Egyházi Könyvtár Bizottság 1915. június 30-án pályázatot hirdetett „a XVI—XVII. század magyar református egyházi irodalom történetének megírására.” A munka tervezete s egy kidolgozott fejezet 1917. márc. 31-ig zárt jelű levél mellett küldendő be. Az első díj 500 K. s ívenként 64 K. írói díj mellett megbízás a kidolgozással; a második díj 300 K.

Fontos egyházi és tudományos érdek, hogy a pályázat eredményes legyen s a szóban forgó kérdés jó és megnyugtató megoldáshoz jusson. Ep ezért, úgy véljük, az ügynek nem válik kárára igénytelen megjegyzéseinknek hozzáfűzése a pályázati hirdetéshez. Hogy világosan láthassunk, ismernünk kell a pályázati hirdetés előzményeit.

1. A pályázati hirdetés története.

Ennek a pályázati hirdetésnek atyja Szilády Áron, a magyar ref. egyházi életnek s általában a magyar tudománynak ez a kiváló Nesztora. Az egyetemes konvent 1910. é. tavaszi közgyűlésén a theol. akadémiák új tantervének tárgyalásakor terjesztette elő indítványát, hogy t. i. felveendő s önálló tárgyként adandó elő a magyar ref. irodalomtörténet. A konvent közgyűlése ezt az indítványt a Tisza Istvánéval (cura pastoralis és belmissió) s a Petri Elekével (írásmagyarozat) elég fontosnak tartotta arra, hogy érettük a tanterv megállapítása s életbeléptetése akár egy évig is késsék. A javaslatok — közöttük a Szilády-é is — a tanügyi bizottság útján véleményezés végett lekerültek az egyes theol. akadémiák tanári testületéhez.

A beérkezett négy vélemény közül (Páparól nem ment javaslat) három a Szilády-féle indítványt változatlanul elfogadta: a magy. prot. egyház történetétől külön választandó s önálló tárgyként adandó elő a magy. prot. irodalom története. A budapesti vélemény is elfogadta a lényegét: a magy.

prot. irodalomtörténete egyenlő értékű a magyar prot. egyháztörténettel. A kivített illetőleg azonban a két eszmekör együttes előadását tartja célszerűnek és eszméletetőnek — a sok ismétlés elkerülése végett. A debreceni vélemény szerint a magy. prot. irodalomtörténet számára elégséges egy féléven át heti 2 óra; a kolozsvári szerint a Szilády Áron indítványa úgy módosítandó, hogy a prot. egyháztörténelem heti 3, az irodalomtörténet heti 2 órán adassék elő évenként felváltva a III. és IV. éves ifjaknak, miután a magy. prot. egyháztörténelem előadására az eddigi heti 4 óra sem nagyon túlságos, ha azzal a tanár behatóan foglalkozik. A sárospataki vélemény a kettéválasztást elfogadja úgy, hogy a III. év hallgassa a prot. egyháztörténetet heti 2 órán, a IV. év az irodalomtörténetet ugyanennyi órán. E vélemények alapján a theol. szakelőadó (B. Pap I.) javaslata azt tartalmazta, hogy a két tárgy különíttessék el s a III. vagy IV. éven heti 2 órán adassék elő. A tanügyi bizottság s a konvent az előadói javaslatot elfogadta s az új tanterv szerint az irodalomtörténet rendes tárgy.

Közben azonban a debreceni egyetem kérdésével kapcsolatban is fölmerült a prot. irodalomtörténet tanításának kérdése. Révész Kálmán a Sárospataki Ref. Lapok 1912. évf. 15. számában a debreceni egyetem theol. fakultásának tanszékeiről cikkezve világosan és határozottan rámutatott a tervezet azon fonákására, hogy a 7 tanszék közül kettő gyakorlati theol. tanszék, s a prot. egyház és irodalomtörténetnek nincs katedrája. Kifejti, hogy a gyakorlati theologia számára elég egy tanszék, az így felszabadult 7-ik rendes tanszék pedig egyenesen a magy. prot. egyház és irodalomtörténet számára foglalandó le; mert egy magyar és református theol. fakultás nem képzelhető a magy. prot. egyház és irodalomtörténet külön tanszéke nélkül. Legalább lesz egy ember, — folytatja Révész — akinek becsületbeli kötelessége lesz ez egyházi és nemzeti szempontból egyaránt fontos tudományok önálló és céltudatos művelése. Sajnos, a Révész felszólalásának gyakorlati eredménye nem lett; a debreceni egyetemen ilyen tanszék nincs. De maga a felszólalás ugyanazon gondolatnak, ugyanazon felfogásnak a kifejezése volt, amely Sziládyt is vezethette indítványa megtételekor. Ez a felfogás, ez a gondolat pedig sem Sziládynál, sem Révészénél nem egyéni s nem új. Az a gondolat, hogy a régi protestáns irodalom tudományos feldolgozása egyházi és nemzeti kötelesség, hogy ezt a kötelességet nekünk kell elvégeznünk, hogy ennek az általunk elvégzendő kötelességteljesítésnek itt van a sürgető, el nem halasztható ideje: ez a gondolat, ez a felfogás felmerült már Révész Imrétől kezdve mindazoknak a lelkében, akik a XVII. sz. történetébe csak távolról is bepillantottak. Nem kívánok itt csomó idézettel előhozakodni. Elegendő egyszerűen hivatkozzom a Szilády-féle indítvány sorsára s a köztudatra. A Szilády-féle indítvánnyal szemben az egész vonalon nem hozott elő semmi érdembe vágó ellenvetés. Ellenkezőleg, minden forumnál elfogadást nyert annyira, hogy szinte csodálkozva kérdeztük magunkban, hogy hát pedig nem volt külön tárgy a protestáns irodalomtörténet? hát csak most fogjuk külön tárgyként kezelni magyar protestáns voltunk egyik fővonásának érdem szerinti való megismerését?

2. A kérdés lényege.

Mert a Szilády indíványának lényege ide megy ki. Nem arról van szó, hogy egy 2—3 órás tárgy fölvetessék-e külön tárgyként. Ennél sokkal többről: a magyar protestáns lélek vallásosságának történelméről, ennek a történelemnek tömör és biztos kidomborításáról úgy, hogy az a tudomány számára többé nem vitás tényeket tárjon elő, a hívő számára pedig emelkedettebb vallásos érzelmek kútforrása legyen.

Ennek következtében a megoldandó feladat legtagabb értelmezés szerint a következő mozzanatok biztos megrajzolását kívánja:

a) A protestáns vallásos jellem megnyilvánulása az irodalom terén.

b) A protestáns vallásos jellem benső fejlődése az irodalom tanúsága szerint.

c) A protestáns vallásos jellem átalakító, formáló hatása az irodalmi életre, a társadalom és állam működésére.

A feladatnak első része a protestantizmus kezdő korszakára vonatkozik. Vonatkozik arra a korszakra, amikor a reformáció elve és eszménye csupán visszahatásként jelentkezik az uralkodó katolicizmusmal szemben. A másik kettő a protestantizmus egész életére kiterjed, kezdettől maig. Ismeretünk szerint a kérdésnek mindhárom ága nagyjában és általában megoldatlan problema. Az irodalomtörténet nagy általánosságban csak azt állapította meg, hogy a fellepett protestantizmus mint hatott fejlesztőleg irodalmi életünkre, nyelvünk fejlődésére.

(Folyt. köv.)

(Szászváros.)

Dr. Kristóf György.

Falusi típusok.

4. A dűlās.

— No meghozta a falunknak is a dűlást a háború, — mondja kúrator uram vasárnap délelti templom után, amikor a cimterem ajtó előtt megállunk szót adni-venni a világ hiábavalóságairól s a legénység — 16—17 évesek, hogy így elnyúlt a háború, — végig danároz a főutcán, ahelyett, hogy a templomba jött volna.

— Hogy-hogy? Kérdem csodálkozva — a bajt mi hozzánk is elhozta, de a dűlást hál' Istennek nem.

Hiszen Sárosba jöttek hozzánk meg Zemplénbe a muszkák legközelebb a múlt télen a tótoeskákra. Mi hozzánk, ide a Hernád mellé csak a híreket hozták, hogy ott vannak!

— Igen, igen, — mondja a kúrator, — de tessék csak a „Roszkor gyűtt“ zsidó boltját megtapasztalni estve-reggel, vasárnap-hétköznapi. Az a dűlās!

Ezzel már dugja is a szájába a kurta szárú pipát. Alig várta az utolsó ének szót, hogy ezt megcselekedje. S amikor egyszer a szájába van: az foglalja le testét-lelkét. Csak ravaszítás, szürke szeme csillog a vasárnapi kalap alól, míg issza a fűstöt. Biztosan ez motoszkál a ravasz lelke mélyén:

— No pap, most feladtam neked a leckét, amin elrégódhatsz egy-két hétig.

No el is rágódtam. Ez a komoly, szótalan ember nem szokott hiábavalóságot beszélni. Biztosan van értelme a dűlāsnek is, amit a „Roszkor jött“ zsidóval hoz kapcsolatba.

Miféle szerzet is hát az a „Roszkor jött“ zsidó?

Bizony a nevét igazán eltalálta a néphumor. Más faluba is hallottam már ilyen nevűt, de ez csakugyan roszkor jött. A legroszabbkor, amikor csak jöhetett. Amikor legközelebb voltak a muszkák hozzánk s a rossz időkor mi is menni akartunk. Amikor az egyház ládáját, az anyakönyvek-kei, szent edényekkel s értékesebb terítőekkel a pincébe ástuk el kúrator urammal, nagyokat sóhajtván s mondogatta:

— Mi lesz velünk Istenem, mi lesz?

Oda se neki! Meg volt, elmúlt ez is! S ime a „Roszkor jött“ zsidó is kezd gagyogni magyarul s éhen nem halni a tíz gyerekével. Mert bizony majd hogy éhen nem haltak az Isten adták, mikor jöttek. Félig meztelenül, ijedten. Máig sem tudom, miért nem szaladtak tovább, ha már egyszer elkezdtek. Elég az hozzá, hogy itt vannak, gyökereznek, mint az aszat a búza között.

Ezután figyelni kezdtem a zsidó háza táját, mint valami detektív. Hol hát az a dűlās?

Nem volt nehéz a dolgom, mert a méhesből, ami itt van a kert végén, egészen a boltja ajtajába és a portájára láthatok a hasítékon keresztül.

Hogy eljött a rajzás ideje, különben is minden szabad időmet itt töltöm. Lesni a rajt. A Dzirdzon üvegén át, nézni a megindult munkát az új családnál, amint egymásba kapaszkodva egy függőleges vonalba mérik: merre fog csüngen a lép? Gyönyörködni a nyüzsgő, zibongó, vidám munkában. Vadászni a szipoly lepkére, ami ott ólálkodik, a kas bejáratánál a petéjét orvul a méhekre dobálja, hogy bevigyék magukkal a sejtekbe. Megfigyelni a méz-orzó rabló méheket. A varangyot a méhesdeszka alól, más, nekem megfelelőbb terepre dirigálni. Mind-mind dolgot, gondot ad.

Közben a Juresáknét látom, amint sunyit szakajtóval a kötője alatt a boltba s élesen felcsendül az ajtó szemöldökfáján a csengő, amikor belép. Amikor kijön, már üveget is igazít a kötő alá a szakajtóval együtt s nem felfelé, hanem már magához szorítja a szakajtó nyílását a kötő alatt. Hallom a zsidó basszus hangját, amint tótosan dörögüi utána:

Van itt sok jó. Gazdasszony, császárkörte, köményes, ánizsos, kontusovka, álás. Magának hitelbe is!

A Juresáknéről köztudomású, hogy a butykos az imádságos könyve estve, reggel, hajnalba. Csizmára nem telik neki, télen, nyáron meztelán, mint a liba, de a csutorája mindig tele.

Egészen természetesnek veszem, hogy borizú hangján recitálja valakinek a palánk megett a zsidót:

— Van itt mindenféle sok jó, komám asszony, császárkörte: szagos, édes. Köményes, ánizsos: ezek iüszerszamosak, olyanok, mint a szagosított méz. Kontusovka, ez is igen finom. Még hitel is van! Még csettint a nyelvével. Isten tudja, az itálnak e vagy a hitelnek vagy tán mind a kettőnek!..

Ez aztán a vigéc?

Azután újra cseng az ajtó. Most Töröknének csengett, aki minden reggel a templomba jár s olyan szépen ki tudja kanyargatni:

„Megújult testtel és erővel
Felébredvén az álomból...”

Tehát ez is. No, de megvigasztalou magamat a latin közmondással: *cantores amant liquores*. Kiszáradt a torka szegénynek!

Hallgatom tovább, melyik kasban sír az anya másodraja? Közbe egyre cseng-peng a „Rosszkor jött” attaja. Hol egy szemérmes hadi menyecske óvakodik be, hol egy gyerek visítja még a csengés előtt;

— Adjon két deci császárkörtét, holnap behozza édesanyám az árát!

Alvág, felvág egymásután mind képviselteti magát.

Dél felé a szélső köpű, mintha rajzani készülné: nagy zsibongás, szaladgálás a kijáratnál... Istennem, Uram! mintha kúrátorné asszonyom surrant volna be a zsidóhoz!...

A „Rosszkor jött” meg napról-napra vidúl, gyarapszik s jobban-jobban tud magyarul. Reggelként hangosan áldja a Jehovát az ablakban kelet felé fordulva s a tivlem is mintha hétykébben lenne a karjára csavarintva. A gyerekei se olyan ágról-szakadtak, új bugyogó, új viganó került. A fiúk már „doktor úr” lesznek s a lányok „jó párti”, ha megnőnek — s ha jól megy a dúlás.

Haj, haj szegény kálvinista papok! Sic itur ad astra!

Hernádsadány.

Körössy Sámuel.

50 éves jubileum.

A budapesti *Bethesda* református diakonissza-kórház fennállásának 50 ik évfordulóját december 3-án a főváros templomaiban rendezendő hálaadó istentiszteletek és egy rendkívüli közgyűlés keretében fogják megünnepelni.

A Bethesda kórházat 1866-ban alapította néhány Budapesten élő református úriember, „akinek bár német volt a nyelve, de Magyarorszáért dobogott a szíve”. Kezdetben csak 6 embernek való kórház volt, mely 43 évig volt a budapesti német református leányegyház tulajdona. Az idők folyamán egyre fejlődött, nagyobbodott és mikor az 1903-ban megalakult *Filadelfia* diakonissza-szövetség, a saját lelkészének vezetése alatt vállalta a kórház gazdasági és ápolási teendőinek ellátását, teljesen meg is magyarosodott. A megnagyobbodott kórház sok minden baja, gondja idővel mindig jobban nyomta a kis leányegyházat, úgy hogy annak vezetői célszerűbbnek látták, ha a *Bethesdát* vagy megszüntetik, vagy teljesen magyar kezekbe adják át, annival inkább, mert magukat a kórház azon rendeltetésére, hogy benne az újabb kor kíváncsiak szerint magyar diakonisszák képeztesse, sem hivatva, sem alkalmasoknak nem találták. A kis egyház a kórház eladása ügyében először a budapesti református egyházzal tárgyalta hosszabb ideig. De mivel ez egyéb nagy feladataira való tekintettel sem a vétellel járó újabb anyagi terheket, sem a

diakonisszaképzés nehéz feladatát nem vállalhatta, a különben is diakonisszaképzés céljaira alakult *Filadelfia* magyar diakonissza-egylet 1909-ben megvette a kórházat felsőbb egyházhatósági engedéllyel. A *Bethesda* ára: 245085 korona 78 fillér volt. Ebből 70000 koronát készpénzben kellett kifizetni, a többi 175085 korona 78 fillér alapítványi összeget képezett, mely összeget a *Bethesda* régi tulajdonosa a kórház épületeibe és felszerelésébe fektetett bele s így a vevő az ezen alapítványokkal, mint a tőke egyenértékét képező, de készpénzben meg nem levő összeggel kapcsolatos kötelezettségek teljesítését vállalta. A vételért gyűjtés útján érkezett adományokból és kamatmentes kölcsönökből fedezték.

A *Bethesda* kórház új tulajdonosa kezében szépen fejlődött tovább. De nemcsak a kórház fejlődött, hanem vele együtt a magyar diakonissza-ügy is: növekedett a testvérek száma. A helyhiány veszedelme így mind fenyegetőbbé vált s épen ez a körülmény kényszerítette a *Filadelfia* diakonissza-egyletet 1914 júniusában arra, hogy a neki vételre felajánlott *Bethesda* kórházzal szomszédos telket és házat megvegye. Az új ingatlan 250000 koronába került. A *Pesti Magyar Kereskedelmi Bank* ezt az összeget évi 30000 koronás törlesztés mellett rendelkezésünkre bocsájtotta. A nagy vétel, igaz, nagy áldozatot követel, de egyszersmind megkönnyíti a kórház fejlődését, amennyiben a kórházi épületnek egy egész emelete felszabadult, ami lehetővé tette azt, hogy a *Bethesda* a háború után egy új osztálylyal: *szülészeti osztálylyal* bővüljön. A háború alatt pedig lehetővé tette azt, hogy ezekben a megüresedett lakosztályokban 30 sebesült és beteg katona ápolásáról gondoskodhassunk 16 hónapon át. Az idén meg a „*Budapesti Központi Segítő-Bizottság*” I. számú szülőotthonának adhattunk helyet ugyanott; ez az otthon 20 ágygyal van berendezve. Azonkívül *erdélyi menekülteket* is elhelyezhettünk oly módon, hogy diakonissza-testvéreink közül most sokan a megvett szomszédos épületben, az új testvérházaiban találtak lakást. Ebben a testvérházaiban lakik a diakonissza-lelkész is a családjával.

1866-ban, a Bethesda kórház két szobájában 6 beteget ápoltak, ma 17 kórszobában 100 beteg részére van hely s ezenkívül van még a 20 ágyas szülőotthon. 1866-ban a Bethesda nagyon szegényes, kezdetleges állapotban volt, ma a kórház 2 osztálya: a *belgyógyászati* és *sebészeti* osztály fel van szerelve a modern kor követelményei szerint; van *röntgen-laboratoriuma*, mintaszerűen berendezett *műtője*. 1866-ban külföldről jött német diakonisszák ápolták a magyar betegeket, ma 30 magyar diakonisszánk van, akik részint Budapesten, részint vidéken teljesítenek szolgálatot.

És ime, mily borzasztó csak elgondolni is, hogy ma mindezt a sok szép eredményt a pusztulás veszélye fenyegeti. A háború alatt ugyanis annyira felszokott az élelmiszerek, gyógy és kötszerek és a kórház üzemeltetéséhez szükséges fogyasztási és használati cikkek ára, hogy az alig emelkedett ápolási díj-bevételek mellett képtelenek vagyunk a folyó kiadásokat mind fedezni, amiért is tartozásaink összege eddig sajnos, már 62,000 koronára emelkedett. Itt hiábavaló minden igyekezetünk, takarékoskodásunk, hü sáfárkodásunk! De miből, miképpen elégtük ki az élet anyagi követelményeit?

Tekintve azt, hogy a Bethesda református diakonissza kórház a maga csendben, de mégis állandóan nagy nyilvánosság előtt végzett szolgálatával egyszersmind szolgálatot tett a hazai református egyháznak: talán nem szerénytelenség, ha munkánk 50-ik esztendejének befejezésekor odalordúlunk magyar református egyházunk tagjaihoz s arra kőrjük őket, szíveskedjenek bennünket minél messzebbre menő *erkölcsi és anyagi* jótéteményben részesíteni.

Arra kőrjük református egyházunk lelkészeit, hogy ne sajnálják a fáradságot híveiknek megmagyarázni, hogy mi a Bethesda kórház, rámutatván előtük, hogy ez az egyetlen magyar református diakonissza kórház. Magyar kórház sok van, de magyar református diakonissza kórház csak **egy** van.

Nagyon kőrjük a református lelkészeket továbbá arra, hogy *december 3-án*, amikor ünnepélyünk lesz, igehirdetésükbe lehetőleg szőjjék bele a mi ügyünket, adják elő híveiknek, hogy nagy küzdelmek között, az anyagi élet ezer gondjaival terhelten munkálkodunk egy nagy és nemes cél érdekében: a magyar református társadalomnak olyan kórházat és olyan diakonisszákat nyújtani, ahol és akik a testi szenvedést is Krisztus örök szeretetével, az Ő nevében és az Ő dicsőségére igyekeznek gyógyítani.

A református lelkészekhez intézett ezen kérésünk annál megokoltabb, mert több egyházkerület megegyezése szerint a december 3-án tartandó istentiszteletek perselypénze a Bethesdaé lesz és így ezen jótéteményt nagy mértékben előmozdíthatják a ref. lelkészek azáltal, hogy — mint fentebb említettük — híveiket már előzetesen előkészítve, a december 3-i istentiszteleten ügyünket azoknak meleg pártfogásába ajánlják.

Biberauer Richárd,
ref. lelkész.

KÖNYVISMERTETÉS.

Énekeskönyv a magyarországi református egyház híveinek használatára. Az egyetemes konvent által elrendelt második próbakiadás.

(Folytatás.)

A XIX. zsoltáron alig mert vagy akart az új átdolgozó módosítani, pedig ezt az I. Pr. Énekes és az Erdélyi egészen átírta (utóbbi az előbbi nyomán) s az átdolgozást az egész ének tartalma, formája igen megkövetelte. Az eredeti 7 versszakos műből csinált az I. Pr. É. 5 versszakost, az Erdélyi 4-est. Az új átdolgozó meghagyta a versszakok számát, de úgy, hogy az I. Pr. É.-ből átvette annak 2-dik versét 3-dikul s igazított valamit egy pár gyöngérímen és kifejezésen, a mikkel azonban az egész költeményt nem bírta a maga göröngyösségéből kiemelni s értékében megnöveszteti, sőt egészben véve ott marasztotta azt a maga XVI. századi színvonalán — a vonzó minták ellenére is, teljes csökönéssel.

Hát ugyan miért kellene az énekköltőnek ma is így zengedezni: „A napok egymásnak, **Tudományt mutatnak?!...**

Vagy megtűrhetünk-e ilyen agyonlapított rigmust a XX. századi énekeskönyvünkben:

„Nincs szó se tartomány,
A hol e **tudomány**
Nem prédikáltatnék;
Mindenfelé mégyen
E föld kereksegen
Beszédi ezeknek;
Írásuk kimégyen
Mind a világ végen,
Holott a fényes napnak
Hajlékot az Isten
Helyezettett szépen
Ő lakó szállásának.”

Annál kiabálósabb itt ez a döcögös, ez a nyers személyesítéssel is terhelt versszak (*Beszédi* ezeknek t. i. a napnak, holdnak s *írásuk* (!) kimégyen), mert rögtön jön utána az I. Pr. Énekesből átköleszőntt versszak, a melyen ott ragyog az átdolgozó poétalélke és gyakorlottsága. Alig lehet megérteni, hogy az, aki az I. Pr. Énekes 2-dik versét átvételre érdemesítelte, hogyan tudta azt ebbe a nem hozzá illő környezetbe beszorítani, hogyan tudott az I. Pr. Énekes XIX. zsoltárjától megválni?! Vagy hogyan tudta az ilyen kivénült kifejezéseket a kölesőnvett versszak mellett is benne felejtetni az énekben: „*Hűség bizony-sága, kisdedeket abba, Bölcseségre tanít* (mibe tanít?!). Vagy az ilyeneket: *Minden ő törvényi, Tiszták szent beszédi, Szemet világosítanak.* No meg az ilyeneket is: *Az ő ítélete Igaz mindenekbe... Az ő szeretete* (eredetileg = „És szerelmessége“) *És gyönyörűsége* (!) *A méznél is édesebb.* Vagy az ilyeneket: „*Ki tudná bűninek számát esetinek* (Pár sorral alább már bűneimet, vélkeimet“ még ugyabban a versszakban). Alig van zsoltár, a melyben a költőnek a formákkal való kinlódása, a szavakon való erőszakossága a forma kedvéért kirívóbban mutatkoznék, mint itten. — Az I. Pr. Énekes XIX. zsoltárja pár szó módosítása mellett renekiül helyettesíthetné a XVI. századi költeményt. A kettős kijelentés (egyetemes és különös) mint az istenség hatalmának, bölcsességének és dicsőségének bizonyossága csak úgy ragyog benne, nem kell keresni, kutatni, mint a kavicsban a gyöngyöt.

A XX. zsoltár is lehetetlen költemény ker. énekeskönyvben. Miért folyamodjam én a *Jákob istenéhez*? Mondhatom-e, hogy tartsa meg az én királyomat a *Sionból*? Rebegetek-e én így az én keresztyén királyomért:

Aldozatidat megtekintve,
Mikkel őt tiszteled,
Égő áldozatodat tűze
Égesse meg neked!

Ezeket bajos valami átvitt értelemre is ráerőszakolni, p. o. hogy a te imádságotat hallgassa meg... Aztán hogyan lehet az, hogy míg az első vers szerint a Jákob istene a *Sionból* kormányoz, a 2-ik versben már a *mennyből* erősíti a királyt az ő jobb keze erejével?!

Az I. Pr. Énekes és az Erdélyi is kihagyta a XX. zsoltárt. A 17-dik században Milotai Nyilas István a szabadság-háborúba induló Bethlen Gáborra alkalmazta, Jó módjával mint történeti emléket meg kellene hagynunk, vagy valami igazi király-zsoltárt kellene belőle formálnunk zsidós vonatkozások nélkül. Ha meg lehet rövidíteni, — szabad át is alakítani — nemde?

A XXI. zsoltár szintén valamelyes király-zsoltár, de sem az I. Pr. Énekes, sem az Erdélyi nem

tartja meg, az új átdolgozás is 4 versre zsugorítja 13-ból. — A nép éneкли, hogy örvendez a király, az inségből kiragadt koronás a Jehova szabadító beavatkozásának. Tehát úgy látszik, mintha a vihar elvonulása után azonnal hálaünnepre sereglelt volna a nép. Vagy csak a király örvendez maga!? Csak ő ünnepel?! A szövegből az látszik valószínűnek, hogy csak ő. Akkor aztán ő mondja mint szerencsés révpartra jutott egyén ezeket is:

Ugy viseled neki gondját,
Hogy amit tőled kérend
Mindeneket megnyerend;
Mihelyt felnyitja ő száját,
Alig szól egy igét,
Már hallom kérését.

Hát ez ugyan az Istenben való bizakodásnak erős megnyilvánulása, de formátlan formában. Így nem beszélhet egy mai költő egy boldog király nevében (kérend, nyerend, felnyitja ő száját . . .)

De hát ez megállhat-e a mai fogalmaink szerint:

„Felvívéd nagy dicsőségre
A te segédlemmeddel
Örök idvességgeddel.”

Hogyan? Az Isten az ő örök idvességével emeli a királyt a dicsőségre?! Más az idvesség is, az idvezítés is, az idvezítő erő, illetőleg kegyelem is más. Eredeti minőségében a XXI. zsoltár csak nehézkes, de tartalmas, — így a mint most kapjuk határozottan üres. Király-koronázáskor, vagy király születése ünnepén éneklendő zsoltárnak van, az alkalmak szerinti csoportosításban előjegyezve, de hogy ezt ilyen alkalmakra valósággal is el lehetne énekelni — alig hihető. Megjárhatná felségsértésnek is ez a tisztességtétel . . .

(Folyt. köv.)

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Temetés.** Komjáthy Béla ungi egyházmegyei gondok temetése Budapesten a politikai és társadalmi élet nagy részvéte mellett ment végbe október 29-én. Kihűlt hamvai fölött Keresztesi Samu zuglói lelkész mondott megható, az elhunyt életét és munkásságát szépen méltató gyászbeszédet, míg politikai elvtársai: az orsz. függetlenségi párt nevében Benedek János orsz. képviselő méltatta a függetlenségi eszmék lelkes harcosának s hosszú időn át egyik vezéralakjának érdemeit, jelentőségét. A szertartás után a holttestet Munkácsra szállították, hogy ott felesége hamvai mellé, a családi sírboltba temessék. Munkácsra a temetés október 30-án, hétfőn a templomban folyt le, az ungi egyházmegyét Szücs István esperes, Pataki Pál főjegyző és Tóth Lajos tanácsbíróból álló küldöttség képviselte rajta. Itt Bertók Béla munkácsi lelkész s beregi esperes imádkozása után Pataki Pál tartotta a gyászbeszédet, végül a sírnál mondott rövid ima után átadták hamvait az anyaföldnek, míg tettei, alkotásai továbbra is hirdetni fogják emlékezetét!

— **Tanácsbíróválasztás.** A felsőborsodi egyházmegyében a Bartha Mihály és Dávid József lemondásával megüresedett papi tanácsbírói tisztségre a

közbizalom Szentmártoni Dániel egyh.-m. aljegyzőt és Molnár József sajtóvezetdi lelkészt hívta el a zöld asztal mellé. A buzgó lekipásztorokat az újabb munkatérre való elhívásuk alkalmából szívből üdvözljük.

— **Leibniz emlékezete** A Magy. Filozófiai Társaságnak nov. 15-én tartott ünnepi ülése a művelt közönség legteljesebb érdeklődése mellett folyt le. Az ülést Alexander Bernát egyetemi tanár, elnök nyitotta meg. Megnyitó beszédében Leibniz történeti helyzetével foglalkozott. Három szempontból vizsgálta Leibniz szerepét: Hogy mily tudományos munkát végzett és hogy ez a munka a kor és a nemzet szempontjából mit jelent. Főleg ezeket emelte ki: Leibniz az ő és középkori gondolkodás kincseit mintegy bevezeti a modern gondolkodásba, előkészíti Kant elméletét és individualistikus, idealistikus és universalistikus világfölfogásával a német szellemnek először ad filozófiai kiművelést. Az elnöki megnyitó után, Rácz Lajos dr. sárospataki tanár jellemezte előadásában Leibniz egyéniségét és bölcsészeti rendszerének főbb vonásait, feltüntetve azokat az eszmeáramlatokat, amelyek reá nagyobb mértékben hatottak; ismertetve a tudományos akadémiák szervezése, a közműveltség fejlesztése és a tudományos kutatásoknak gyakorlati értékesítése érdekében kifejtett tevékenységét, majd rámutatott Leibniz eszméinek, törekvéseinek amaz elemeire, amelyek a XVIII. és XIX. században élő erőként hatottak, sőt ma is éreztetik hatásukat. Pauler Ákos egyetemi tanár Leibniz metafizikája című előadásában ismertetve a Monadológia tartalmát és kimutatta, hogy annak tanai a létezés új meghatározásából kifejtethetők, azután Leibniznek Platonhoz, Aristoteleshez és Kanthoz való viszonyát tárgyalta. Révész Géza Leibniz pszichológiájáról és a tudattalan elméletéről értékelte; előadásában áttekintést adott Leibniz pszichológiai problémáiról. A fogalmak lélektani és metafizikai vizsgálata után áttért a percepció, appercepció és a tudattalan kérdésének kritikai vizsgálatára és történeti jelentőségének méltatására. Végül Dienes Pál egyetemi m. tanár szabad előadást tartott Leibniz matematikai és logikai eszméiről. A nagyszámú hallgatóság az összes előadókat zajosan megtapsolta. Az előadások, egész terjedelmükben, nemsokára egy külön kötetben meg fognak jelenni.

— **Böszörményi Sándor** homonnai missziói lelkész, ez idő szerint brünni tábori lelkész, vonatkozással a lapunk 41. számában közölt f.-zempléni egyh.-megyei közgyűlési tudósításnak reá vonatkozó részére kijelenti, hogy ő is följelentést adott be a felsőbb hatósághoz egyfelől az igazság megállapítása, másfelől a hivatalos működésének integritása ellen elkövetett rágalmozás megtorlása iránt.

— **Id. Br. Vay Miklós újabb ajándéka a sárospataki főiskolának.** Pár nappal ezelőtt rendkívül becses ajándékkal lepte meg a mostmár id. Br. Vay Miklós, a feledhetetlen főgondnokunk unokája a sárospataki főiskolát. Elküldte nagybátyjának, a szobrász Vay Miklósnak, a főiskola volt algondnokának (evadjutor curator) és saját édes testvérének: *Henriknek*, a VIII. gimn. osztályos korában elhalt, igazán szép reményű sárospataki diáknak olajfestésű arcképeit a művészi festményekhez illő keretekben. Az

előbbinek feltrata: ILL. DOM. L. B. NJCO. VAY De VAYA. 1828 + 1886. Az utóbbi: ILL. DOM. L. B. ENRICUS VAY De VAY A. NAT. 1857 + 1875. A festményeket Csarada Arthur készítette az általa mélyen tisztelt család iránt való szeretettel és tisztelettel. Id. Br. Vay Miklós ez újabb nagybecsű ajándékaiért fogadja az egész főiskola forró köszönetét.

— **A főiskolai tápintézetre érkezett újabb adományok 1916–17-re.** Szücs István t. salamoni esperes-lelkész 20 K, Zitás Bertalan prügylélekész 40 K, az új-sovei ref. egyház tagjai 51 kor. Kovács István ongai lelkész 100 kgr. rozs és Ráckevei Eötvös Sándor (Töketeresről) 4 zsák burgonya küldését jelezték.

— **Katonai kiképzés a középiskolákban:** A vallás- és közoktatásügyi miniszter, tekintettel arra, hogy a középiskolai ifjúság katonai előkészítése — mint a múlt évi jelentésekből megállapította — egyrészt az ifjúság testi-lelki nevelését jótékonyan és hasznosan előmozdítja, másrészt pedig az ifjúság körében a honvédelmi érdekeket is hathatósan szolgálja, elrendelte, hogy a szóban forgó előkészítés az állam közvetlen vezetése és rendelkezése alatt álló tanintézetekben, amelyekben ez az előkészítés különös nehézségekbe nem ütközik, a folyó tanévben is gyakorlatba vétessék azzal a változtatással, hogy a katonai elméleti ismeretek a múlt évi 6 óra helyett, a folyó tanévben heti 10 órában adassanak elő. E rendeletet a miniszter az autonóm felekezeti hatóságokkal is közölte.

— **Hamel Bruininxről,** a belgiumi és hollandiai szövetséges rendeknek Bécsben székelő nagykövétéről, akit Kocsi Csörgő Bálint a „Magyar Haza Atyjának” nevez, azt írja Miklós Ödön, a Hunatúli Prot. Lap f. é. 42. számának tárcájában, hogy a nevezett kiváló diplomatának a pozsonyi vértörvényszékre megidézett és üldözött prot. lelkészek védelmében szerzett igen sok érdeme „kevésbé ismeretes”, valamint „az sem igen ismeretes, hogy ő egy olyan emlékiratot készített a magyar protestantizmus és annak lelkesi ártatlanságának bebizonyítására, mely... ma csak holland szövegében ismeretes.” Téved Miklós Ö., mikor ezeket írja, mert I. Hamel Bruininxnek a magyar gályarabok kiszabadítása ügyében szerzett kiváló érdemeit mindazok hálával ismerték el, akik gályarabjaink kiszabadításának történetével foglalkoztak (Lásd: Ember—Lampe (486.) és Rácz Károly művén (első kiad. 248. l.) kívül Prot. Szemle, 1909: 645. Századok, 1897: 638—41. 1898: 127. Sárospataki Ref. Lapok, 1911: 13—15. l. stb.); s mert 2., Hamel Bruininxnek ez a nevezetes védőírata nemcsak holland nyelven ismeretes, hanem latin, angol, német és olasz nyelven is. A memorandum eredetileg latin nyelven volt írva (Századok. 1897: 640. 1898: 127.) Címe: Veritas et innocentia nuda et conspicua... A latin szövegnek, mely még nem jelent meg nyomtatásban, ezidőszent három példánya ismeretes: a sárospataki (leírását lásd Sp Ref. L. 1911: 14. l.), a bécsi és az esztergomi. Az angol fordítás 1676-ban jelent meg. Címe: A short

memorial of the most grievous sufferings of the ministers of the Protestant churches in Hungary. A német fordítás, helyesebben a mű első részének kivonata (hollandusból), a Beiträge zur Geschichte des Protestantismus in Ungarn c. folyóirat I. füzetében jelent meg (Kurzer u. wahrhafter Bericht... Leipzig, 1860.) Az olasz fordítást, Kocsi Csörgő Bálint följegyzése szerint, Welez György és a hollandus követségi tanácsosok készítették. (Bod, Kösziklén épült ház ostroma. 120. lap.) H. I.

Felhívjuk a m. t. közönség figyelmét arra, hogy

újévi névjegyszükségletét

már most szerezzék be nálunk, mert december hónap második felében, a papirosárak folytonos emelkedése folytán ez a cikk is drágább lesz.

100 db. névjegyet minőség szerint, a pénz előzetes beküldése mellett, még most 3.50, 4.50 és 5.50 koronáért bérmentve szállít a

**REF. FŐISKOLAI NYOMDA,
SÁROSPATAKON.**

Minden egyéb nyomtatvány is a legszebb kivitelben készül nálunk.

Legkedveltebb háborús imakönyv.

Rövid idő alatt 10-ik bővített kiadásban jelent meg

SZOLNOKY GERZSON

Háborús idők imádságos könyve hadbavonultak és azok családjai számára.

A gyönyörű költői szép nyelven, mélységes áhitattal, rendkívül körültekintő gondossággal megírt imádságos könyv messze, magasan kiemelkedik minden eddigelő megjelent ilyen irányú munkák felett és megnyugtatóan elégíti ki minden irányban a kíváncsikat.

Tartalmaz: A háború minden viszonyára alkalmas 14 hétköznapi és vasárnapi, 16 Hadbavonultak, 35 Hadbavonultakért mondandó imádságot, 9 hadbavonultak elhalt hozzátartozóiért és elesett hadbavonultakért mondandó imádságot, zsolnárok és dicséreteket.

Tisztelettel kérjük a nagytiszteletű lelkészi kart, hogy ezen kiváló és hűzágpótló imakönyvre a hívek figyelmét felhívni kegyeskedjenek.

A most már kibővített 176 oldalra terjedő 32 1/2 x 8r. nagyságú, zsebbe tehető imádságos könyvnek bolti ára díszes vászonkötésben I K 20 fillér, 10 drb. vételnél 96 fillér, 25 drb. vételnél 90 fillér, 50 drb. vételnél 84 fillér, 100 drb. vételnél 78 fillér, 500 drb. vételnél 72 fillér, 1000 drb. vételnél 66 fillér. Portóra egyes példányok megrendelésénél, ha a pénz előre küldetik, 10 fillér küldendő.

Megrendelhető:

Hegedűs és Sándor
könyvkiadóhivatalában Debrecen.

SÁROSPATAKI REFORMÁTUS LAPOK

A TISZÁNINENI REF. EGYHÁZKERÜLET ÉS A SÁROSPATAKI FŐISKOLA KÖZLÖNYE.
MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

ELŐFIZETÉSI DÍJ		Főszerkesztő	Felelős szerkesztő és kiadó	HIRDETÉSEK DÍJA:	
Egész évre	12 Kor.	RADÁCSI GYÖRGY	DR. RÁCZ LAJOS	Egész oldal	32 Kor.
Félévre	6	Főmunkatársak:		Fél	16
		HARSÁNYI ISTVAN	DR. BUZA LÁSZLÓ	Negyed	8
				Nyolcad	4

TARTALOM: I. Ferencz József. — *Dr. Tüdös István*: Gyűlés-megnyitó imádság. — A tiszánineni ref. egyházkerület őszi közgyűlése. — *Radácsi György*: Könyvismertetés. (Próba-énekeskönyv. Folyt. köv.). — *S. Szabó József*: Könyvismertetés. (Dr. Ravasz László: A gyülekezeti igehirdetés elmélete.) — Irodalom. — Vegyes közlemények. — Hirdetések.

I. FERENCZ JÓZSEF.

— 1830. aug. 18.—1916. nov. 21. —

Fájdalmas megdöbbenéssel, mélységes megilletődéssel vette a magyar nemzet a szomorú hírt, hogy ősintén tisztelt és szeretett királya: *I. Ferenc József*, 68 évi uralkodás után, 86 év terhének súlyától megtörve, november 21-én este visszaadta lelkét az Urnak, elköltözött az örökkévalóságba. A most dúló világháború, annyi nagy és fájdalmas áldozatával együtt, ime királyunkat is elragadta magával, miután előbb szomorú sorsa neki, az európai béke örének és hosszú évtizedeken át egyik védelmezőjének juttatta azt a gyászos feladatot, hogy a világháború első hullámapapását megindítsa, amit aztán az egész Európa békéjének felborulása követett.

Háború villámlása, vérnek hullása közt foglalta el királyunk ezelőtt 68 évvel trónját s háború villámlása, vérnek hullása kíséri egy hosszú élet küzdelmei, diadalai és veszteségei után sirjába. Akkor, 1848-ban mi velünk: a magyar nemzettel szállott hareba, a magyar nemzet ősi jogait, szabadságát — amelyeket a márciusi alkotmány biztosított — akarta tőlünk visszavenni, a Habsburg-háznak a magyar állami önállóság megszüntetésére irányuló törekvéseit valóra váltani s minthogy erre az uralkodóház meg az osztrák birodalom erejével képtelen volt, az orosz cárhoz fordult segítségért és az ő hadaival fojtotta vérbe szabadságunkat. S ma: az orosz cári birodalom pénze és csábítása tüzelte föl a kettős monarchia ellen a szerb agitátorokat, akik a király unokaöccsét Sarajevóban meggyilkolták — s az orosz cár mozgósította ellenünk megszállhatatlan tömegű hadseregét, midőn a szerb gyilkosok megfenyítésére sikra szálltunk. S ki volt a királyunk trónjának, a haza határainak az északról, keletről, délről és nyugatról támadó ellenségek ellen legerősebb védelmezője? a magyar nemzet!

A két nagy háború: 1848 és 1916 közt egy egész világ fekszik eltemetve: a Habsburg-ház összes régi hagyományai, mind az a szellem és törekvés, amelyeket királyunk gyermek és ifjú korában magába szívott. Bizonyára nagy áldozattal járt ránézve, midőn utóbb, a körülmények kényszerítő hatása alatt, e kedvenc eszméitől, lelkének darabjaitól meg kellett válnia; de a nagy embert mutatja benne, hogy e nagy áldozatot mind meghozta, e keserű kelyhet mind kiürítette s valamennyi elődjét fölülmúló mértékben tudta és akarta a magyar nemzet vágyait és törekvéseit megérteni s magát azokkal azonosítani. 390 év óta nem volt Habsburg-uralkodó, aki annyira közel állott volna a magyar nemzet szívéhez és annyit tett volna a magyar nemzet anyagi és szellemi fölvirágzása, előhaladása érdekében, mint *I. Ferenc József*!

Ezért áldjuk emlékezetét! Áldjuk azért a higgadt bölcseségért, amely az élet, e nagy tanító-mester leckéinek hatása alatt lelkét eltöltötte! áldjuk azért a nagy lelki erőért, amely a sűrűn reá hulló csapások és megpróbáltatások alatt meg nem tört, sőt egyre magasabbra emelkedett! áldjuk azért a nemes szívért, amely a kegyelemben és jó cselekedetben soha ki nem fáradt, amely maga is ismerve a szenvedést, szívesen sietett a mások szenvedésének enyhítésére! áldjuk azért a felvilágosult gondolkozásért, amely buzgó kath. családi hagyományai ellenére nem ismert alattvalói közt felekezeti különbséget s védelmét, fejedelmi pártfogását egyaránt kiterjesztette a protestáns egyházakra és iskolákra is! áldjuk nemzeti intézményeink fejlesztésében, az új magyar szabad állam kiépítésében való páratlan közreműködéséért! áldjuk példás hűségű és minden alattvalója előtt örök mintaként ragyogó kötelességteljesítéseért, örálló helyének az utolsó

percig való rendületlen betöltéseért! áldjuk, mint a magyar nemzet első emberét, első munkását!

A történelem már eddig is megmutatta, hogy Ferenc József a saját háza és örökös tartományai érdekében is nagyon bölcs dolgot művelt, midőn a magyar nemzettel kibékülve, azt jogaiba visszahe-lyezte. Uralkodásának első két évtizede, a magyar nemzettel való meghasonlás kora, egyik vereséget a másik után, egyik veszteséget a másik után hozta reá; ellenben a kiegyezés óta a kettős birodalom egyre emelkedett súlyban és tekintélyben, anyagi és erkölcsi erőben. Vajha utóda, az új király belátva ezt, belátva és kellő értéke szerint méltányolva a magyar nemzetnek a világháború folyamán tanúsi-
tott önfeláldozó hősiességét, tovább haladna ezen a királyi elődje és nagybátyja által megkezdett úton és koronája fényét hű magyar népe boldogságában, nemzete nagyságában keresné!

Bölcs királyunk, jó királyunk, Isten veled! Találj hűségédért az örök bíró előtt kegyelmes fogadtatást! — mi szívünkbe zárjuk emlékedet!

Gyűlés-megnyitó imádság.

— A tiszáninneni egyházkerület őszi közgyűlésén, 1916. nov. 23-án Miskolcon elmondotta dr. Tüdös István püspök. —

Szívünknek gyermeki bizodalomával járunk Elődbe, óh mi Kegyes Istenünk, amidőn ismét egybegyűltünk, hogy magyar Sionunknak e helyen és vidéken letelepedett gyülekezeteinek s azok vete-ményes kertjeinek ügyeiben fáradozzunk, bölcsen számot vetve a történelem után, megfontolva a jelen-való időket és állhatatos reménységgel tekintve még a bizonytalan jövőbe is, amelynek fátyolát senki meg nem lebbentheti.

Azok is, amelyek elmúltak, — azok is, amelyek nap, mint nap történnek, — azok is, amelyek csak be fognak következni akár az egész világra, akár az egyes népekre és nemzetekre, akár az egyes emberekre vonatkoznak, mind, mind a Te akaratodból valók s a Te akaratod szerint mennek végbe, a ki úr vagy az ég és a föld felett és parancsolsz mindennek. Ott van akaratod s örök törvényed az életben és a halálban, a diadalmas és győzedelmes csatákban épen úgy, mint a gyászos és végzetes elbukásban, — ott van akaratod a népek és nemzetek rémületes tusakodásában s annak minden következményeiben, amelyek ez idő szerint szíveket sorvasztanak, lelkeket emésztenek, életeket pusztítanak, — s ott van akaratod földi anyaszentegyházad s benne magyar református Sionod megtartásában, amelynek igaz hívei a könyörülő szeretetnek csodás munkáit telje-sítik a földindulás és égszakadás, a tűz-tenger, és vér-patakok folyásának idején is.

Uram! mi Istenünk! láttasd meg a Te akara-todat a mi mostani munkánkban is, amelyhez az igazságnak és békességnek, a szeretetnek és jóaka-ratnak lelkével kívánunk fogni, hogy minden, amit végezzünk, vagy nevednek dicsőségére szolgáljon. A Te lelkednek ereje hasson át mindnyájunkat, hogy senki ne keresse a maga hasznát, hanem építsen mindenikünk, — senki ne igyekezzék nyilvánvaló vagy titkos magán-érdeket szem előtt tartani, hanem csak ama közjót, amelyből országod épül s

szépül, igaz ismereted s félelmed gyarapszik s amely-ből édes hazánkra is fény derül és áldás árad.

Óh derüljön is fény s áradjon is áldás reá, amidőn a világháború vérzivatarai között azzal is próbára teszed lelkünket, hogy a koronás királyt, a békesség méltó képviselőjét, a bölcs uralkodót, az alattvalóit boldogítani törekvő fejedelmet elszólítád e földi életből s könnyezve, lélekben megindulva áldjuk nevét és emlékezetét, akit naggyá, erőssé, hatalmassá, szenvedővé, de hívővé is tettél atyai kegyelmedből s akaratodból. A Te örök céljaidat szolgálta, míg élt, a Te kezdebből nyerje el az örök idvességét is, amely után mindvégig hívő lélekkel sóvárgott. Minket nedig tégy alkalmasakká óh Atyánk nagy céljaink megvalósítására, hogy jól végezvén munkáinkat, Tőled áldást s kegyelmet nyerhessünk most és minden időben. Ámen.

A tiszáninneni ref. egyházkerület őszi közgyűlése.

A király halála által előidézett általános és mély gyász jegyében kezdette meg a tiszáninneni ref. egyházkerület őszi közgyűlése tanácskozásait f. hó 23-án Miskolcon a városháza tanácstermében dr. Tüdös István püspök és Dókus Ernő főgondnok elnöklete alatt.

A püspök gyönyörű imája után, melyben kegye-letes szavakkal emlékezett meg a sok nehéz meg-próbáltatáson keresztül ment uralkodó elhunytáról is, Dókus Ernő tartott a király egyéniségét és jelen-tőségét mesterien kidomborító megnyitó beszédet, melyet a gyűlés tagjai állva hallgattak meg. Indít-ványára a közgyűlés tanácskozásait a gyász jelölül felfüggesztette, elrendelte, hogy a temetés napjaig minden nap egyszer s a temetés később közzé teendő idején a harangok az egyházkerület összes templo-maiban huzassanak meg, a lelkészek alkalmilag a szószékéről is emlékezzenek meg az uralkodó elhunytáról, a közép- és főiskolák tartsanak gyászünne-pélyt s elhatározta, hogy az egyházkerület alattvalói mély gyászának kifejezését eljuttatja a trón zsámo-lyához.

A később újból megnyitott folytatólagos köz-gyűlésen Dókus Ernő főgondnok előterjesztéséből örömmel értesültek a gyűlés tagjai arról, hogy a Meczner József abauji egyházmegyei gondnokon végrehajtott két rendbeli súlyos operáció sikerült s egyházi közéletünknek ez a közbecsülésben álló ki-váló tagja egészségét teljesen visszanyerte. A köz-gyűlés e felett érzett örömeinek jegyzőkönyvében is kifejezést adott, s Meczner Józsefet ez alkalomból szívélyesen üdvözölte.

Kegyeletes szavakkal emlékezett meg a főgond-nok Komjáthy Béla ungi egyházmegyei gondnok, dr. Korács Gábor egyházkerületi pénztárnok és Baksa Lajos egyetemes konventi előadó elhunytáról. Emlé-küket a közgyűlés jegyzőkönyvében megörökítette.

A tárgysorozat rendjén Radácsi György főjegyző ismertette a sárospataki főiskola fejlesztése s jövőjének biztosítását előkészítő egyházkerületi nagy bizottság eddigi munkálkodását, s fololvasta a bizottságnak a Sárospatakon okt. 5-én 11 pontba foglalt javaslatait, a melyeket a közgyűlés egyértelműleg elfogadott. Jelentette főjegyző, hogy a nagy közönséghez inté-

zendő *Felhívó szöveg* is készen van, s azt az elnökség jóváhagyta s kinyomatását elrendelte.]

Főgondnok indítványára felhívta a közgyűlés a lelkészeket, hogy az erdélyi egyházkerület menekült lelkészei s kárt szenvedett egyházközségei részére a hívek közt gyűjtést indítsanak s h. gy. a december 25-iki perselypénzt az egyetemes konvent útján juttassák a lengyel ref. egyházközségek számára.

A közgyűlés felterjesztést intéz a kormányhoz a lelkészek, a tanárok és tanítók családi pótléka ügyében s kéri azt is, hogy a sárospataki theologiai akadémia tanárai részére is folyosíttassék az a háborús segély, melyet az állam a jogakadémia és a főgimnáziumok tanárai számára ad.

A Miskolci Ref. Filléregylet árvaházának átvételére vonatkozólag a kiküldött bizottság megállapította a feltételeket s a közgyűléstől megbízást nyert a további intézkedések megtételére. *Özv. Mitrovics Gyuláné* nyugdíj felemelési ügyében felhívta a közgyűlés a főiskolai igazgató tanácsot, hogy tekintettel azokra a kiváló szolgálatokra, melyeket b. e. Mitrovics Gyula az egyházkerületnek és a főiskolának tett, keressen módot a kérelem teljesítésére.

Utasítja a közgyűlés az egyes egyházközségeket, hogy évi költségvetésükbe a kerületi felsőbb leányiskola céljaira vegyenek fel egy, a supplikacionális válságnak megfelelő összeget, mely az adócsökkentési államsegélyben részesülő egyházközségeknél e segélyből megtérül s így az egyházközség tagjainak külön megterhelését nem jelenti. A tavaszi közgyűlés elrendelte, hogy a sárospataki főiskola számadásai 1885-től kezdve idegen szakértők által vizsgáltassanak felül. Erre nézve jelenti az elnökség, hogy a vallás- és közoktatásügyi miniszter hajlandó e célra három kiváló szakembert a főiskola költségén a főiskola rendelkezésére bocsátani s így a vizsgálat rövidesen megejthető lesz.

A pénzügyi választmány javasolja, hogy a lelkész-özvegyek és árvák járuléka 1917. január 1-től kezdve 10%-kal emeltessek fel, mert az egyházkerületi gyámintézet vagyoni helyzete ezt az emelést megbirja. Közgyűlés e javaslat értelmében határozott.

Domby László középiskolai előadó jelentése a múlt iskolai év tanügyi állapotáról, nagy elismeréssel vétetett tudomásul.

Kocsis József 200, *Andrássy Kálmán* 1000, *Farkas Gézáné* 5000 és *Farkas Géza* 1000 koronás alapítványa nagy örömmel és köszönettel fogadtatt, úgyszintén az az alapítvány is, melyet barátai és tisztelői a *Radácsi György* nevére tettek. Az ig.-tanács felhivatott, hogy az alapítókkal egyetértve, gondoskodjék az alapító-levelek kiállításáról.

Nyomatékkal kéri a közgyűlés a sárospataki főgimnázium részére az államsegély felemelését. A háború után küldöttség útján is sürgetni fogja a teljes összegben való mielőbbi folyosítást. A főiskolai és egyházkerületi levéltárnok s a főiskolai tápintézet felügyelő részére a háború tartamára 400—400 korona személyi pótlék szavaztatott meg. Az előbbi összeg felét az egyházkerület fizeti.

Az igazgató-tanács jelenti, hogy a főiskolai könyvkereskedésben és könyvkötészetben megejtette a leltározást s ennek folyamán megállapítást nyert, hogy a hármass üzletágnál 65,766'33 korona teherrel szemben a nagyon alacsony értékelés dacára is 80,339'64 korona vagyon mutatkozik. A közgyűlés örömmel

vette tudomásul ezt a jelentést, az ügyben szerepelt egyéneknek (különösen Dr. Kiss Sándor, Kovácsy Sándor és Maklár Pap Miklós) lelkiismeretes és eredményes működésükért köszönetet mondott s elhatározta e jelentésnek a jegyzőkönyvben egész terjedelmében való kinyomatását, hogy annak alapján a legközelebbi közgyűlésen véglegesen elintézhesse e régóta húzódó ügyet.

Szerencsés elintézéshez jutott a sárospataki főiskolai tanárok családi pótlékának ügye is. A közgyűlés az ig.-tanács javaslatára egyelőre egy évre 1916. jan. 1-től dec. 31-ig megszavazta ezt a kiadást a folyó év szüreti jövedelmének terhére.

Szinyei Gerzson nyug. akadémiai tanár, főiskolai pénztárnok előrehaladt korára hivatkozva kérte az állása alól való felmentését. Az egyházkerületi közgyűlés azonban nem tudott megbarátkozni azzal a gondolattal, hogy Szinyei Gerzson, a kinek egész élete annyira össze van forrva a főiskolával s a ki mint író és tanár olyan kiváló érdemeket szerzett, végleg elveszítse a főiskola hivatalos munkásai közül. Azért teljes bizalommal és szeretettel felkérte, hogy állását továbbra is tartsa meg.

A Sárospataki Védelmező Liga elnöke bejelentette, hogy eddig a főiskola céljaira 11.300 koronát gyűjtött s kérte, hogy elnöke a főiskola jövője érdekében működő egyh.-ker. nagybizottságba — a közös cél szolgálata szempontjából — hívassék meg. Egyh.-ker. gyűlés a jelentést elismeréssel vette tudomásul s a kérelmet készséggel teljesíti.

Több egyházmegyei, konventi s iskolaügyi felterjesztések gyors letárgyalása után a közgyűlés este 8 órakor véget ért.

KÖNYVISMERTETÉS.

Énekeskönyv a magyarországi református egyház híveinek használatára. Az egyetemes konvent által elrendelt második próbakiadás.

(Folytatás.)

A XXII. zsoltár a híres messiaticus ének. Első szavait a kereszteni szenvedő Jézus ajkaira adták az evangyélisák s ez tette a keresztyénségre nézve is érdekessé és jelentőségessé. Dehát ez — mint egész — se a Jézus ajkaira nem illett, sem a miénkre nem illik. Panaszos zugolódás az egyén elhagyatottsága miatt, akinek sem Isten, sem ember nem felel, az utóbbi csufolkodva támadja s kineveti Istenbe vetett bizodalmaért is, ami pedig meg volt benne gyermeksege óta. Mikor és ki tudna így énekelni a gyülekezetben?! Aztán megint itt is csak itt van az Izráel, akiben a Jehova szentsége megmarad mindenben. Itt vannak „a mi régi Atyáink“, akik megint csak nem a mieink épügy, amint nem vagyunk „Jákób fiai és Izráel népe.“ (6 v.)

De ha minden zsidós vonástól mentes volna is ez az ének, tudnánk-e ennek 3-dik 4-dik versét jó ízűen énekelni, amelyek így szólnak:

„Ha ők szívből kiáltottak hozzád,
Mindjárt őket megszabadítottad.
Benned bízta és őket nem hagyta
Ésni szegyenbe.
Én nem vagyok ember, de féreg lévén,
Minden népeknél vagyok nevetségben;
Csúfolnak, utálnak és megvet minden
És keserget.“

„A ki lát, minden csúfol engemet,
Száját elvonsza, szól merő mérget,
Fejét rázza, hunyorgatja szemét,
Reám néz szörnyen,
Mondván: ez ember bizott Istenben,
Szabadítsa meg azért őtet innen,
Ha szereti az Isten, neki legyen
Segítségül.“

Ha ezek a csillagtalan versek beérdemesültek az új Próbaénekesbe, mi okon maradtak ki a többi — ezekhez hasonló — versszakok, amelyek még igazoltabbá teszik a költő vergődését és kínos nyög-décseléseit?! Az I. Pr. Énekes ezt is átformálta, de az se bírta közhasználatra alkalmatossá tenni, kiáltó különlegességeit elsimitani. Az Erdélyi énekes kihagyta, mint nem nekünk valót s mint kijavíthatatlant.

A XXIII. zsoltár maradt, a mint örököltük. Benne van a zsoltáros emberben csaknem betűstől, tehát bajos rá foltokat vetni. Pedig ráférne. Az I. Pr. Énekes módosításával határozottan kedvesebb lenne, mert a 2-dik versszakban kétségtelenül helyesebb a *jelen vagy te* mint a „*te jelen vagy*“, a 3-dik versbeli *fejkenés* és *teljes pohárral való italás* is szebben hangzik az I. Pr. Énekes átírása szerint s ugyanennek a versszaknak záradéka felfohászkodásze:ű formájában kedvesebb és csattanósabb ugyanott, mint Szencinél, és a 2-ik Pr. Énekesben, ahol így hangzik:

„Az Ur énnekem megengedi nyilván
Hogy mindéltiglen hajlékában laknám.“

A XXIV. zsoltár is nehézkes és zsidós. Az *Úr a földkerekségét a tengeren építette s körülvette azt folyóvizekkel*? A népiskolában pedig úgy tanítják, hogy a forrásból lesz a patak, ebből folyó, folyam, ezek mind sietnek a tengerbe. Nem a földet vette hát körül folyóvizekkel, hanem a föld különböző pontjain kibuggyanó forrásokat növeszti patakokká stb. A 2-ik vers *szent hegyen levő szent helyről*, a 3-dik *Jákób Istenéről*, a 4-dik *világi kapukról* emlékezik a melyeknek fel kell tartaniok a fejüket, hogy a *dicső király* azon beférhessen... Dehát seregeknek is tene-e Jézus Krisztusunk Atyja? Jehova Zebaot-e ő?

Az I. Pr. Énekes ezeket az idegenszerű elemeket szerencsésen kiküszöbölte. Az Erdélyi nem vette fel a XXIV. zsoltárt sem.

A XXV. zsoltár az eredetinek csonkított mássa, a 10 versszakból 6-ra összehúzza. Ami kimaradt belőle, az igazán kihagyni való. Az Erdélyi Énekes is kihagyta, de átvette majdnem utolsó szóig az I. Pr. É. módosította szöveget, amely kiszorította az eredetiből a szenvedő ige alakokat (meg nem szégyenítetem, minden jó bőven *adatik*, gazdag örökség *hagyatik*), sőt kiigazítja — esetleg félreértés kikerülése végett ezt a kifejezést is: „*akik hitetlenül élnek*“ (vadházasságban) így: *kik hit nélkül tévelyegnek*. Határozottan jobb az I. Pr. É. átdolgozása az eredetinel, a vége a panaszkodó ember bizakodó felfohászkodása, ami kerekké, imádsággá teszi a kis költeményt. De az eredetiben s ebben is javítani való még a 3-dik vers; az eredetiben annak 2-dik fele:

*Ifjúságomnak vétkét
Kérlek, hogy meg ne említsed,
Sőt nagy kegyességedet
En Istenem, megtekintsed.*

Tegyük fel, hogy ezt a gyülekezet is ajkára veszi: — illik-e arra? Aztán miféle *emlést*, kik előtt való szemrehányást lehetne itt gondolni s mit kell érteni az alatt, hogy az Isten a *saját nagy kegyességét tekintse meg*?! Persze azt, amit Habakuk próféta így fejez ki: *Haragos gerjedésedben el ne feledd, hogy kegyelmes is vagy*; no meg azt, a mit a XXXVIII. zsoltár vagy a 213. dicséret rebeg effajta módon. — Az I. Pr. Énekesnek ez a módosítása: *De feledd el Istenem, Ifjúságom számos vétkét* — már jelentékeny módosítás, de így sem való gyülekezeti énekbe, mert nem alkalmazható az egész gyülekezetre, nem főként annak ifjú elemeire. *Jókai* mesés hatással szötte be az „*Egy az Isten*“ című regényébe ennek a zsoltárnak első versét. Ezért is megérdemli, hogy tartós életre készítsük elő a nyelvünk szelleme által is követelt módosítások útján.

(Folyt. köv.)

A gyülekezeti igehirdetés elmélete. (Homiletika). Irta: Dr. Ravasz László, a kolozsvári ref. theol. facultás ny. r. professzora. Pápa, 1915. 8r. 497 l.

E könyv a Református Egyházi Könyvtár kiadásában jelent meg, mint annak 11-dik kötete. A bevezetésen kívül négy részt foglal magában u. m. I. rész: Az igehirdetés történetének főirányai; II. rész: A gyülekezeti igehirdetés alapelvei; III. rész: Az igehirdetés, mint értékrendszer; IV. rész: Az igehirdetés, mint műalkotás. E részekből látható, hogy a szerző többet ad és egészen más rendszert követ, mint eddigi homiletikai írónk.

Nem célom e könyvről részletes kritikai ismeretést nyújtani. Ezt majd elvégzik a szaktudósok, ha ugyan a hallgatás kényelmes köpönyegét nem öltik magokra. Én inkább csak a könyv olvasása közben szerzett impresszióimat adom elő egy pár megjegyzés kíséretében.

Dr. Ravasz előszót írt munkájához, amelyben, mint mondja, bevezeti olvasóit az ő műhelyébe. Ebből megtudjuk, hogy könyvét oly *tankönyvnek* szánta, mely a homiletikát rendszeresen feldolgozza. Ez a kijelentés a bírálói igényeket akarja vele szemben leszállítani, de bátran elmondhatjuk, hogy a *könyv tankönyvnel több és magasabb* akár terjedelmét, akár előadását tekintjük. Egy olyan tudományos apparátussal készült mű, amelyről kevés annyit állítani, hogy nincsen párja a magyar irodalomban, mert hiszen enemű irodalmunk épen nem mondható gazdagnak, még kevésbbé kifejtetnek. Ravasz a külföld nevezetesebb homiletikai írói mellett előszámlálja tiszteletreméltó magyar elődeit is, a protestánsokat néhány jellemző szóval be is mutatja. Sajnálni lehet, hogy kifelede a kath. dr. *Mihályfi Ákos* könyvét („Az igehirdetés“. Bpest. 1912), melynek első része, kath. szempontok szerint, igen derekas homiletika, — és méginkább, hogy a *Csiky Lajos* „Egyházzsónoklattanával“ valóban méltatlanul bánt el. Általában Ravaszt ez ő szellemi fölénye és humorról átítatott sarcasmusa nem egyszer ragadja olyan tilos mezőkre, amelyeken sebző stilusvirágok nyílnak. Ezt én óhosszá akár mint nagyészű emberhez, akár mint igazi tudóshoz, de főként mint kereszttyén paphoz egyaránt méltatlannak tartom. Más-

oldalról igazán tudom élvezni, s azt hiszem, mások is élvezik, fulánk nélküli, finom és jóízű humorát, mellyel a neveltséget előnkbe állítja. Erre több példát találunk ebben a könyvében is.

Általában könyvének egyik legmegragadóbb tulajdonsága a szinte lebilincselő előadás, az a gazdag és bájos nyelv, mely vonja magával az olvasót. Tudományos könyvnél nálunk ritka és szokatlan az ilyen; szép példa arra, hogy a tudományt is lehet úgy előadni, hogy az élvezetes, sőt gyönyörködtető legyen. Ravasz eddig sokszor öltött cothurnust magára, amikor írt. Mélyen járó fejtegetéseit kifejezéseinek szokatlansága nem egyszer nehezen érthetővé tette és homályba burkolta. Örömmel látom, hogy a hégeli philosophusi köd homiletikáját nem üli meg; levegője tiszta, derült, világos és átlátszó. Szép és választékos stílusában a szavaknak bámulatos bőségevel dolgozik; még ritka, elavult szavakat is használ (pl. szavattyisság), ami nem baj, de kár, hogy éppen stílusának változatossága több idegen szó használatára csábítja olyan esetben is, amikor találna megfelelő magyar egyenértékű szót. Azt sem hagyhatom szó nélkül, hogy a különben megkapó jellemzéseiben és meghatározásaiban gondolatainak gazdagságával és stílusának pazarságával olykor valószínűs dobzódást visz véghez. Legkiválóbb példáját látjuk ennek a csoda meghatározásában (321. l.). Először a csoda: „az istennek reflexe; egy axiologiai ténynek ontologiai tükröképe; az örökkévalóságának földre vetett árnyéka; a hitnek égi lánya; az emberi szellem legfelségesebb beszédje; a megszólaló és vallástevő természeti világ szava; a létnék bú-bájos hasonlata, az universumnak eseményekké fagyott zscitárai.“ Ez egy kicsit sok a jóból és néhol keresett is, ami visszasan hat reánk. Egyébként — mondom — amilyen kellemes causeur Ravasz, éppen olyan finom essayista.

Nemcsak mély és széleskörű theologiai tudással, hanem alapos philosophiai képzettséggel írta meg művét. Így tudja méregetni a mélységet és a magasságot s így képes a dolgoknak velejéig hatni, úgy hogy könyve tartalmilag egy kiváló bölcsész-theologusnak a munkája. Valami ritka intuitióval fogja fel és érzékelteti a nagy gondolatokat és megkapó igazságokat. Könyvének minden részletében látjuk ezt, de útalok különösen a harmadik részre, ahol az ígehirdetést, mint értékrendszert tárgyalja. Ez újság a homiletikában és Ravasznak, mint Böhm tanítványának, specialitása. Az ígét, mint homiletikai értéket vizsgálja benne forrásában és kultikus módosulásaiban; azt, amit a régi homiletikák a tel-találásról szóló fejezetben tárgyaltak. Nagyon figyelemre méltó és érdekes kísérlet. — Az értékelmelet Böhmig mint a közgazdaságtan egyik disciplinája szerepelt, ő emelte azt ki ebből az egyoldalú, szűk körből, és az érték tudomány számára valamennyi tudományágban alapot biztosított. Im így jelenik meg Ravasznál a homiletikában is. Világos, hogy az értékelés a legszorosabban összefügg az emberi élet minden jelenségével és cselekvésével s ílymódon az ígehirdetéssel is. Ezt az axiologiai szempontot érvényesítette Ravasz az ő könyvében. Sok olyat mond, ami még nincsen a köztudatban, ezért különösnek, néhol erőszakoltnak tejszik előtünk, de kétségtelen, hogy szélesebb perspektívát nyit és sok hasznos útmutatást ad a lelkipásztoroknak. Azt mondja elő-

szavában, hogy ezen a téren óriási munka vár a tudósokra s itt fog előltni a gyakorlati theologia megújulásának a kérdése. Készséggel aláírom, miután az ígehirdetésnek a tárgy és anyag alkotja a lényegét.

De az anyag mellett a formára is ügyelnünk kell, mert a predikációnál ettől is sok függ, ha nem is valljuk azt, hogy forma dat esse rei. Ravasz a formai homiletikával műve utolsó részében (Az ígehirdetés, mint műalkotás) foglalkozik. Erről azt mondja az előszóban, hogy ez hozza a legtöbb újítást, amit azonban én nem veszek észre. Annyit látok, hogy mélyreható lélektani és aesthetikai tanulmányokon alapszik, hogy sokkal részletesebben és tűzetesebben szól a kérdéshez, mint magyar elődei, de hisz azok is éppen ezzel foglalkoztak a legbővebben, úgy hogy jóformán csaknem formai homiletikát írtak. — Annyi azonban bizonyos, hogy a Ravasz könyvének ez a része mesteri mű és hogy a predikátorok ebből tanulhatnak a legtöbbet. Csak azt szerettem volna, ha a stílus eszközeinél mindenütt a predikációkhoz fordult volna példákért és nem, mint gyakran teszi, a tárgytól távol eső költői művekhez, melyek a rhetorikába valók.

Nem szólok a Ravasz világnézetéhez, általában theologiai felfogásához, amint ez ebből a könyvből tükröződik. Roppant érdekes és izgató téma ugyan, de talán majd a dogmatikusok fogják magokat rávetni. Ő maga azt mondja, hogy míg könyvét három és félév alatt elkészítette, azalatt világnézet és tudományos meggyőződés tekintetében bizonyos átalakuláson ment át s a kriticismustól a positivumok felé haladt. Könyvében az olvasható, hogy ő a theologia a vallásos élmények idői képzéseinek tartja, a hitvallásokat pedig olyanoknak, melyekben a kor a maga vallásos tapasztalatát kifejezte és elraktározta. Nem a hitvallás az igazság, hanem az élmény. A vallásos igazságok nem holt dogmák, hanem átél-t igazságok (274—275 l.). Az az igazi theologus és az a valódi predikátor is, aki nemcsak ismeri, hanem átéli ezeket az igazságokat. Sok ilyet mond, de hát olvasni kell őt és nem idézetek után indulni. Két jó mondását mégis ide jegyzek még: „az ígehirdetői anyag mindig dogmatikai és ethikai egyszersmint.“ (353 l.) „a keresztyén egyházból kétféle predikáció van kizárva: Isten predikálása Krisztus nélkül és Krisztus predikálása Isten nélkül.“

Könyvének legerjedemesebb része (223 l.) az ígehirdetés történetével foglalkozik. Erre való tekintettel a könyv címét nem is tarthatjuk kimerítőnek, mert az nem pusztán az ígehirdetés elméletét tárgyalja. De ilyen külsőségen nem akadunk fel, sőt rendkívül örülünk, hogy könyvében, legalább fő vonásokban, kapjuk az ígehirdetés történetét, amire magyar előzői édes-keveset adtak. Pedig ez a probléma kiválóan fontos s voltaképen nem a homiletikába kellene beszorítani, hanem önállóan dolgozni fel, mint tették azt már a róm. katolikusok. Én már előző 22 esztendővel hirdetem (Egyházi dolgozatok. Előszó), hogy a magyar prot. egyházi szónoklat történetét külön kellene előadni theol. akadémiáinkon. Irodalmi feldolgozását megkezdte Tóth Mihály, de ez abban maradt. Ravasz most az ígehirdetés egész történetét felöleli a prófétáktól kezdve csaknem a XIX-ik század végeig. Ily óriási kornak, természetesen, csupán főbb ígehirdetői irányait jelez-

hati s annak kimagaslóbb képviselőit tüntetheti föl. És ezt celtudatos összeállításban, a koroknak és személyeknek valóban művészi jellemzésével teszi. Olvasni nagy szellemi élvezet és gyarapodás. Látszik, hogy kiváló forrásokat tanulmányozott és elsőrangú monographiákból szerezte tudását.

A külföldi hitszónoklat történeténél csak egy pár megjegyzésre szorítkozom. *Savonarolát* az egyház nem bitófára függesztette (62 l.), hanem, mint afféle eretnekitett embert, máglyán végeztette ki. A reformátorok közül pusztán csak a *Luther és Kálvin* prédikátorai alakját világosítja meg Ravasz, mellőzi a reformációnak még olyan hőroszait is, minők *Zwingli és Knox*, akik egyházi szónoklataikkal rendkívüli hatást gyakoroltak korukra és az utókorra. A német nyelvű, nagy prédikátorok közül megemlíthette volna még *Lang Henriket*, a franciák közül *Pressensét*, az angolok közül az amerikai *Parkert és Talmage-t*. Ezek csak a kimagaslóbbak s méltán helyet foglalhatnak azok között, akiket a szerző mesteri rajzokban mutat be. Rendkívül vonzó képeket fest *Schleiermachersről* és köréről. Könyvének ez a fejezete nagyon szép és tartalmas tanulmány. Sajnosan nélkülözzük azonban az egész hollandus prédikatori világot *Marnixtól* kezdve *van Oosterzee-ig* (az újabbakat mellőzve), akik pedig a magyarokra is hatással voltak. Néhány szót ezek is megérdemeltek volna, akiknek mellőzése érezhető hiánya Ravasz könyvének.

És még egyet. A nagy francia szónoknál, *Saurinnál* kiemeli, hogy a magyar igehirdetést is megtermékenyítette gondolataival s valóságos prédikatori iskolát teremtett itt magának. Nagyon helyes. De ezt cselekedhette volna pl. *Robertsonnál, Spurgeonnál, Geroknál, Coquerelnél*, újabban *Bersier-nél* és másoknál is. Általában kíváncsi lett volna azokról a jeles külföldi prédikátorokról megemlékeznie, a kik a magyar prot. papsághoz utat találtak minők *Scultetus Abraham, Dodridge, Sintenis, Blair, Draesecke, Siegel, Palmer, Barde, Bitzius, Vaughan, Kohlbrügge, Decoppet* és mások, hogy a legújabbakat mellőzzük, mert nem érdektelen tudni, kik azok, abiktől prédikálni tanultak a mi egyházi szónokaink, közülök még a legnagyobbak is, mint *Kolmár, Kiss Ádám, Révész Imre, Tompa M., Dobos János sth.*

A magyar igehirdetés történetében remekül kidolgozott tejezeteket találunk. Ilyenek: A XVI. század igehirdető típusai. Az ellenreformáció. Alvinczi és Pázmány. Az első homiletikai harc. Geleji és Medgyesi. Úgy látszik, mintha ezek egy-egy külön tanulmányai volnának a szerzőnek, mintegy sokat ígérő jelei egy hatalmas conceptiájú magyar prot. egyházzszónoklati történetnek. Ámde ezek csak egyes részletek; a történet többi részét vagy egészen nagy vonásokban, a főbb igehirdető irányok kiemelésével adja Ravasz, mint pl. a XVIII. és XIX. századét, vagy pedig homályban hagyja. Így történik aztán meg, hogy sok érdemes és nagynevű prédikátorunkat vagy csak hogy épen megemlíti, vagy épen séggel említést sem tesz róluk. Olyan termékeny és híres igehirdetők, milyenek voltak a maguk idejében *Károlyi Péter, Kulcsár György, Beythe István, Milotai Nyilas István, Margitai Péter, Komáromi Csipkés György, Köleséri Sámuel, Szatmárnémeti Mihály* teljesen hiányzanak a Ravasz prédikatori-canonából. Az újabbak közül nem látjuk ott *Fésös Andrást, Heiszler József dr.-t, Révész Bálintot, Székács Józsefet, György*

Vilmost, Fördös Lajost, Szász Károlyt, Filó Lajost, a Sziládyakat, hogy csak a legkiválóbbakra mutassak rá és azokra, akik már tárgyai lehetnek a történetnek, mert *Molnár Albert*ről szólva, helyesen jegyzi meg Ravasz, hogy nála és vele együtt a legközelebbi korban élt prédikátoroknál még hiányzik a megkívánt történeti perspektívánk s így őket a történelembe be nem állíthatjuk.

De nem mint vád, hanem mint óhajlás csúszik ki itt tollam hegyéről mindeme megjegyzés. Ravasz e tekintetben egyáltalán nem lép fel a teljesség igényével s történeti áttekintését csak hűzagos kísérletnek nevezi, tehát nagyon jól ismeri annak fogytékosságát. Nagy elismerés és dícséret illeti őt azért is, amit nyújt, s ami elegendő, sőt talán sok is a homiletikába. Ismétlem, hogy az igehirdetés történetét önállóan kellene kidolgozni s hiszem, hogy azt még Ravasz meg is teszi. Meg van hozzá benne minden jó tulajdonság. Gazdag történeti tudás, széleskörű irodalmi ismeret, mély látás, kiváló aesthetikai érzék, pompás jellemző erő, és színes kifejező nyelv. Sok gyönyörűségem telt megragadó jellemzéseiben, noha nem is mind egyezik az én felfogásommal. Nem tudom pl. mindazt aláírni, melyekkel *Diószegi Sámuel és Tompa Mihály* egyh. beszédeit jellemzi. Sikerültnek tartom a legújabb korban (XVIII—XIX. század) azoknak a főbb irányoknak a megállapítását, melyeket magyar prot. igehirdetésünk követett. Az uralkodó irány a racionalizmus. Ennek árnyalatai: a tiszta racionalizmus, a vulgaris racionalizmus, a naturalis (természetkultuszos) racionalizmus és a retorikai racionalizmus. Ezeket mutatja be Ravasz főbb képviselőiben. Az uralkodó korszakllemen kívül áll a múlt század elejének legnagyobb igehirdetője, *Szikszy György*, aki evangéliumi erővel teljes. Az ő nyomdokain jártak *Révész Imre és Dobos János* pompás fordításaikkal és átdolgozásaikkal. Így hirdeti ezt Ravasz László, de azért én a Szikszyai prédikációin is érzem az abban az időben messze földön híres *Zollikofernek* és iskolájának hatását, a tiszta morál hirdetését, amely pedig a racionalizmusnak volt a hajtása. Akkor ettől egyetlen prédikátor sem tudott ment lenni. Persze a Szikszyai morális prédikációi evangéliumi sóval vannak megszózva s nem olyanok, mint az aufkláristáké, akik a természet törvényeivel és a józan ésszel megegyező morális keresztyénséget prédikáltak, sem nem olyanok, mint a hasznossági elv követőie, akik az utilitarizmus prózai légkörébe vonták le a templomi szószerket.

De nem akarok kicsinyeskedni akkor, amikor sok-sok nagy és szép dolgot lehetne még írni a Ravasz könyvről. Ám egy tévedését mégsem hagyhatok említés nélkül. Azt írja, hogy „gyűjteményes prédikációkötet csak négy darab jelenik meg az egész (XVIII.) században: a *Nádudvari, Kamarási György, Marosvásárhelyi Gombási István és Benkő Ferenc* gyűjteményei.“ Hát én ezek mellett még a következőket tudom: 1. *Debreceni Ember Pál* (1700, 1702) 2. *Hódosi Sámuel* (1700.) 3. *Csepregi Turkovics Mihály* (1702.) 4. *Tordai Sámuel* (1777.) 5. *Németi Sámuel* (1783.) 6. *Szikszyai György* (1787.) 7. *Kovács József* (1790.) 8. *Péczeli József* (1790) 9. *Takács Ádám* (1790, 1797.) 10. *Szécsi Pál* (1792) 11. *Hunyadi Ferenc* (1791, 1797.) 12. *Sebők József* (1792.) 13. *Kécskeméti Zsigmond* (1793, 1795.) 14. *Kócsi Dániel* (1793.)

15. *Tasnádi Székely István* (1794.) 16. *Vécsey József* (1796.)

Ravasz az egyes fejezetek elején elősorolja az azokra vonatkozó irodalmat, amint azt a tudomány érdeke és az író hitele kívánja. Magyar irodalmunk vajmi szegényesen jelenik itt meg. Hát hiszen kétségtelen, hogy e téren nincsen gazdag irodalmunk, de azért mégis több, mint amit e könyvben találunk. Művének értékét még emelte volna Ravasz, ha a vonatkozó magyar irodalomról lehetőleg teljes repertoriumot adott volna. De e hiányt pótolhatja majd a második kiadásban, melynek bekövetkezését én bizton remélem s őszintén óhajtom. Könyvének így is olyan és annyi jelessége van, hogy a legnagyobb örömmel üdvözölhetjük megjelenését s az elismerés és dicséret koszorúját nyújthatjuk neki.

S. Szabó József.

IRODALOM.

* **Uj Testámentom** azaz: Istennek új szövetsége a mi Urunkban a Jézus Krisztusban. A reformáció négyszázados örömnepére magyar nyelvre fordította *Dr. Masznyik Endre* theol. akad. igazgatótanár. Pozsony. A fordító saját kiadása. 1917. 1. füzet (Máté 24, 51 v.-ig.) 8r. 64 lap. — Masznyik Endrének, a pozsonyi ág. hitv. evang. theol. akadémia tanárának e fordítással, a füzethez mellékelt felhívása szerint, az a célja, hogy „1917 okt. 31-re a ma magyar nyelvén a híveket, nemzetét megajándékozza az Uj Testámentommal, a mi Istenünk dicsőségére”. Két indító okot említ, amelyek szándékában vezérelték: „a szomorú tapasztalat, hogy a Bibliát ma, különösen művelt köreinkben, nem igen olvassák és az erős meggyőződés, hogy azért nem olvassák, mert nem olvastatja magát”. Szerinte a jó öreg Károlyi Gáspár *kiszolgált* (Igy!) „Az ő nyelve — ugymond — nem a ma, nem a mi nyelvünk már... a sok javító, átdolgozó, toldozó, foltozó kéz letörlé, lefujta himporát, elvette színét, illatát, hangját”. Szerinte, „*ma már nincs Károlyi Bibliánk*. Ami van, az *senki Bibliája*. Annak nincs egyénisége, nincs karaktere. Ezért nem olvassák.” — Masznyik felhívásának eme pontjait lehetetlen megjegyzés nélkül hagynunk. Mi ugyanis a magunk részéről elítélendőnek tartjuk azt az eljárást, azt a rossz szokást, mikor valaki a maga munkájának becsét és értékét az elődje munkájának becsmérlésével akarja megalapítani, vagy emelni. Hogy Károlyi Gáspár *kiszolgált* volna, vagy hogy a mai revideált Károlyi-biblia *a senki bibliája* volna, azt kereken tagadjuk. Épúgy nem szolgált ki, épúgy nem helyezhető nyugalomba, mint a Luther fordítása. Oly mélyen gyökeret vert már a magyar prot. nép vallásos gondolkodásában, oly megszokottan cseng fülébe minden nevezetes prófétai, jézusi és apostoli mondas, hogy a Masznyik-féle tolmácsolás semmiesetre sem fogja kiszolgáltá tenni, semmiképen sem fogja nyugalomba helyezni. Nem *senki bibliája* a mai Károlyi-biblia, mert az ma is Károlyi-biblia, de *az eredeti szöveggel egybevetett kiadásban*. És nem is olyan kevésbé sikerült az a revideálás, mint ahogyan Masznyik gondolja. Lesz Károlyi-bibliánk a re-

formáció ötszáz éves fordulóján is, amikor a Masznyik-félének talán már csak mint fordítási kísérletnek emléke fog élni a szakemberek között. Azért gondolom, hogy ez így lesz, mert ha Masznyik szerint ma azért nem olvassák a bibliát, mert a Károlyi-fordítás *nem olvastatja magát*, akkor bizonyos vagyok afelől, hogy a Masznyik-féle fordítás e téren nem fog tért hódítani. Nem pedig azért, mert a bibliafordításhoz Masznyiknak, szerintem, nincs jó nyelvérzéke. Ha fordítását az eredeti szöveggel, vagy a Károlyi-fordítással egybevetjük, nyomban észrevezzük nyelvérzékének fogyatékoságát. Pl. Máté XI. 7—9-et így fordítja: „Miért mentetek ki a pusztába? Látni szélíngatta nádat? Hát miért mentetek ki? Látni finom ruhás embert? ... Hát miért mentetek ki? Látni prófétát?” Szerintem az aláhúzott mondatokban rossz a szórend, mert a hangsúlynak itt nem az igén, hanem a tárgyon kell lenni, amint azt a jó öreg Károlyi egészen megérezte. A helyes szórend tehát ez: *Szélíngatta nádat látni? Finom ruhás embert látni?* [A „finom ruhás” fordítás nem fedi az eredeti szöveget: *ἐν μαλακοῖς ἡμικισμενοῖς*] *Prófétát látni?* — XV. 13-ban tájshozólással (*palánta*) fordítja a *ντεια*-t, holott a tájshozólásnak bibliafordításban semmi helye sincs. Ugyan e versben az *ἐπιστλην*-nek *küldtek*-kel való fordítása ugyan *kikre* vonatkozik? *Kik* tépik ki azt a *palántát*? *Kik* küldték Jézust Izrael házának elveszett juhához? A kiszolgáltának tartott Károlyi e helyeken is hibebe visszaadta az eredeti szöveg értelmét. Ugyan e rész 16-ik versében is jobb a Károlyi-fordítás. Masznyik így fordítja: Hát még ti is *értellenek* vagytok? (M. a ma nyelvén akar fordítani s mégis *értellen*-nel adja vissza az *ασυνετοί*-t.). XXII. 27-et nem hüen fordítja M., mikor így tolmácsolja: *Mind túlélve végül meghalt az asszony is* (*ποτὸς δὲ παντὸς ἀπεθανεν ἡ θυνή*). XXIV. 29. fordítása is különösen hangzik: De nyomban ama *nyomoridő* [!] után, (*Ὁ θὼς δὲ ἔπειτα τὴν θίψιν τῶν μισῶν ἐκείνων*). Masznyik fordítása rám azt a hatást teszi, hogy egyáltalán nem lesz képes a Károlyi-fordítást pótolni. Az az eljárása, hogy az összetartozó részeket külön ki-kezdésekbe foglalva címekkel látja el s a versek sorszámát a szöveg szélére helyezi, elismerést érdemel.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **A király halála.** I. Ferenc József magyar király és osztrák császár november 21-én este 9 órakor hunyt el tüdőgyulladás következtében a Bécs melletti schönbrunni kastélyában. Temetése a jövő hét folyamán, november 30-án, csütörtökön fog megtartatni s a bécsi kapucinusok sírboltjában, Erzsébet királyné mellé fogják temetni.

— **Az új király,** mint IV. Károly lépett a magyar és I. Károly az osztrák trónra. Népeihez intézett kiáltványában, miután hódolattal hajlik meg fenkölt elődjének emlékezte előtt és kifejezi a háború szerencsés befejezésébe vetett reményét, kijelenti ünnepelesen és megfogadja: „Az őseim által reámhagyott örökségnek hű sáfárja leszek. Mindent meg akarok tenni, hogy mielőbb elmúljanak a háború áldozatai

és borzalmait; újból megkívánom népeimnek szerezni a béke áldásait, amint ezt fegyvereink becsülete... megengedi. Népeimnek igazságos, szeretetteljes fejedelme akarok lenni: alkotmányt és törvényt tiszteltem kívánom tartani. Gondosan fogok örökölni a jogegyenlőség felett. Állandó törekvésemet népeim szellemi és erkölcsi javának előmozdítására, szabadság és jogrend oltalmára és arra irányítom, hogy a társadalom munkás tagjai számára becsületes munkájuk gyümölcsét biztosítsam. Elődömtől örökölt drága örökségem a korona és nép kölcsönös ragaszkodása és bizalma is. Magasztos, de súlyos uralkodói hivatásom kötelességeinek teljesítéséhez ebből merítek erőt. Ausztria-Magyarország elpusztíthatatlan életerejébe vetett hittel, népeim iránt érzett mélységes szeretettől áthatva állítom életemet és minden erőmet e magasztos feladat szolgálatába." Az új király koronázása, a legújabb híradások szerint, még december hóban meg fog történni.

— **Az iskolák gyászsa.** A vallás- és közoktatásügyi miniszter elrendelte, hogy a király temetése napján az ország valamennyi tanintézetében szüneteljen a tanítás; a tanuló ifjúság e napon tanárainak és tanítóinak vagy hitoktatóinak vezetésével a hitfelekezetük által tartandó gyászisteniszteleten vegyen részt; az isteniszteletek után a tanintézet tartson gyászünnepélyt, amelyen egyik tanára, vagy tanítója elhunyt királyunk dicső emlékeztét a szomorú alkalomnak megfelelő módon kegyeletes szavakkal örököltse meg és a tanuló ifjúságnak vesse lelkébe.

— **Dóczi Imre jubileuma.** Az Orsz. Ref. Tanár-egyesület abból az alkalomból, hogy nagyérdemű elnöke: *Dóczi Imre*, a tiszántúli egyházkerület középiskolai felügyelője, a tanügyi szolgálat terén immár *negyven évet* töltött el, 1916. évi december hó 17-én, délelőtt 12 11 órakor, Debrecenben, a ref. kollégium disztermében *jubileumi ünnepélyt* rendez, melynek főtárgya tisztelt és szeretett elnökének üdvözlése leendő. Az ünnepeltet a tanár egyesület részéről *S. Szabó József* alelnök, a tiszántúli egyházkerület részéről dr. *Baltázár Dezső* püspök, továbbá az orsz. középiskolai tanár egyesület, a m. philológiai társaság, a sárospataki, nagykovácsi és debreceni kollégiumok képviselői fogják üdvözölni, ez utóbbiak mint olyanok, amelyekben Dóczi I. részint kiképzését nyerte, részint mint tanár működött. E mellett a tanár egyesület jubileumi *emlékkönyvet* ad ki s a Dóczi I. nevére teendő tanügyi és kulturális célú *alapítványra* gyűjtést indít.

— **Valótlan adatok — Leibnizről.** A *Révai nagy Lexikona*, a melyet a vallás- és közoktatásügyi miniszter több százezer koronával segélyez, XII-ik kötetében a következő téves adatokat közli Leibnizről: „Nürnbergi tartózkodása alatt főeseménynek tekintendő Boineburggal, a kurmainzi miniszterrel kötött barátsága“... — nem is említve azt, hogy Boineburg már ekkor *nem volt* miniszter, a lexikon cikkírója — úgy látszik — nem tudja, hogy „Kurmainz“ magyarul „mainzi választófejedelmet“ jelent (Kurfürst = választófejedelem). „Boineburg ajánlására az uralkodó *nagyherceg* mindjárt szolgálatába fogadta (1670)“, — ismét két valótlanság: nem a nagyherceg, hanem gr. Schönborn János Fülöp mainzi érsek és választófejedelem fogadta őt szolgálatába s nem 1670-ben, hanem 1668-ban. „1687—1690-ig nagy utazásokat tett; beutazta Németországot, Németalföldet (ahol Spinozá-

val találkozott) és Olaszországot“, — újabb tévedések: Leibniz nem ekkor, 1687—90-ben történelmi kutatások céljából tett utazása közben járt Németalföldön és látogatta meg Spinozát (Spinoza 1677. február 21-én meghalt), hanem 1676-ban Párisból való hazatérése alkalmával. „Halála előtt a császár bárói rangra emelte“, — a dolog több mint bizonytalan, mert semmi írott bizonyíték nem maradt fel róla. A lexikon szerkesztősége az efféle valótlán adatokkal rosszul szolgálja a magyar tudomány és közművelődés ügyét.

— **A Radácsi György-alapítványra** *Sárkány Sámuel* szentistvánbaktai ref. lelkész 10 koronát küldött. Ez összeggel az eddig begyűlt adományok összege 740 K.

Felhívjuk a m. t. közönség figyelmét arra, hogy

újévi névjegyszükségletét

már most szerezze be nálunk, mert december hónap második felében, a papirosárak folytonos emelkedése folytán ez a cikk is drágább lesz.

100 db. névjegyet minőség szerint, a pénz előzetes beküldése mellett, még most 3-50, 4-50 és 5-50 koronáért bérmentve szállít a

REF. FOISKOLAI NYOMDA, SÁROSPATAKON.

Minden egyéb nyomtatvány is a legszebb kivitelben készül nálunk.

Legkedveltebb háborús imakönyv.

Rövid idő alatt 10-ik bővített kiadásban jelent meg

SZOLNOKY GERZSON

Háborús idők imádságos könyve hadbavonultak és azok családjai számára.

A gyönyörű költői szép nyelven, mélységes áhitattal, rendkívül körültekintő gondossággal megírt imádságos könyv messze, magasan kiemelkedik minden eddigelő megírt ilyen irányú munkák felett és megnyugtatóan elégíti ki minden irányban a kívánságokat.

Tartalmaz: A háború minden viszonyára alkalmas 14 hétköznapi és vasárnapi, 16 hadbavonultak, 35 hadbavonultakért mondandó imádságot, 9 hadbavonultak elhalt hozzátartozóiért és elesett hadbavonultakért mondandó imádságot, zsolnárok és dícséreteket. o o o

Tisztelettel kérjük a nagytiszteletű lelkészi kart, hogy ezen kiváló és hűzágpótló imakönyvre a hívek figyelmét felhívni kegyeskedjenek.

A most már kibővített 176 oldalra terjedő 32 1/2 x 8r. nagyságú, zsebbe tehető imádságos könyvnek bolti ára díszes vászonkötésben 1 K 20 fillér. 10 drb. vételnél 96 fillér, 25 drb. vételnél 90 fillér, 50 drb. vételnél 84 fillér, 100 drb. vételnél 78 fillér, 500 drb. vételnél 72 fillér, 1000 drb. vételnél 66 fillér. Portóra egyes példányok megrendelésénél, ha a pénz előre küldetik, 10 fillér küldendő.

Megrendelhető:

Hegedűs és Sándor
könyvkiadóhivatalában Debrecen.

SÁROSPATAKI REFORMÁTUS LAPOK

A TISZÁNINENI REF. EGYHÁZKERÜLET ÉS A SÁROSPATAKI FŐISKOLA KÖZLÖNYE.

MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

ELŐFIZETÉSI DIJ		Főszerkesztő	Felelős szerkesztő és kiadó	HIRDETÉSEK DIJA:	
Egész evre	12 Kor.	RADÁCSI GYÖRGY	DR. RÁCZ LAJOS	Egész oldal	32 Kor.
Félévre	6 "	Főmunkatársak:		Fél "	16 "
		HARSÁNYI ISTVÁN	DR. BUZA LÁSZLÓ	Negyed "	8 "
				Nyolcad "	4 "

TARTALOM: A sárospataki főiskola részvétele az országos gyászban: I. A köziskolai szék kegyelete és határozatai; II. *Novák Lajos*; Imádság; III. *Dr. Buza László*: Emlékbeszéd. — *Notarius*: A gömöri egyházmegye rendkívüli közgyűlése. — *Harsányi István*: Kocsi Csörgő Bálint ismeretlen levelei és munkái. (Folyt. köv.). — *Radácsi György*: Könyvismer-tetés. (Próba-énekeskönyv. Folyt. köv.). — Vegyes közlemények. — Hirdetés.

A sárospataki főiskola részvétele az országos gyászban.

I.

A köziskolai szék kegyelete és határozatai.

A november 28-án tartott ülésen előterjesztette *Rohoska József* közigazgató.

Tisztelt Köziskolai Szék!

Mély megilletődéssel jelentem a Köziskolai Széknek, hogy Magyarország királya, I. Ferencz József, ő császár és apostoli királyi felsége, 1916 évi november hó 21-én meghalt.

Minden magyar ember szívét fájdalommal tölti el a nemes és nagy uralkodó halála, mely az emberi élet véges voltának tudatában senkit sem ért ugyan váratlanul, de a velejáró nagy veszteség érzése mély gyászba borította az országot, a magyar népet, a magyar református egyházat s ebben a mi sárospataki főiskolánkat is.

Hogy a jövőnk miképpen fogja értékelni I. Ferencz József magyar király jelentőségét: az a történelem dolga. De bárminő történelem számára is örök bizonyíték marad a magyar népnek már most, a dicsőült fejedelem ravatala felett elhangzó, amaz őszinte és igaz vallomása, hogy a Habsburg-házbeli uralkodók között a boldogult király volt Magyarországnak „legalkotmányosabban uralkodó királya”. Ő volt az, aki szeretetben és egyetértésben leg-szorosabban összeforrt a nemzet lelkével. Ő volt az, aki a magyarság nemes tulajdonságait és nagy erényeit leginkább felismerte, nemzeti vágyait és eszményeit atyai szívvel párosult uralkodói bölcsességgel méltá-nyolta s szabad utat nyitott e vágyak teljesülésére, ez eszmények megvalósulására. Bölcs uralkodása alatt századok mulasztásait pótoló hatalmas lendüle-tet vesz Magyarországnak politikai, társadalmi, gaz-dasági és kulturális élete; és ami minket legköze-lebbről érdekel: Ő alatta szilárdul meg a magyar protestantizmusnak s ebben a magyar református egyháznak jogi helyzete. Hosszú évszázadok nehéz küzdelmeinek és kinos szenvedéseinek kárpótlása gyanánt — az ő békés uralkodásának évtizedei alatt ez a mi magyar református egyházunk s ennek ve-

teményes kertjei: az iskolák úgy szellemi, mint anyagi tekintetben a fejlődés és virágzás magas fokára emelkednek.

Egy sines ezek között a tanintézetek között, amelyik ne a legnagyobb hálával, tisztelettel és hódolattal gondolna ennek a nagy királynak hosszú, áldásos uralkodására.

Meg vagyok győződve, hogy mi is mindnyájan ilyen gondolatoktól és érzelmektől vagyunk áthatva. Meg vagyok győződve, hogy mindnyájunk őszinte érzéseit tolmácsolom akkor, midőn kimondom, hogy a sárospataki ref. főiskola tanári kara mély fájdalommal vesz tudomást Ő császári és apostoli királyi felsége I. Ferencz József magyar király haláláról, bánatos szívvel vesz részt a nemzeti gyászban s áldó kegyelettel őrizi meg mindenkor a nagy király emlékezetét.

Ehez képest javaslom a tisztelt köziskolai széknek, hogy:

1. I. Ferencz József király emléke a közisk. szék jegyzőkönyvében megörökíttessék.

2. A főiskola és a tanári kar külső gyászának kifejezésére a gyászlobogó a király temetésének végéig lengjen az iskolai épület ormán s a temetés napján az iskolai tanítások szüneteljenek.

3. A helybeli református egyház gyászstenni-tiszteletén — mely folyó hó 30-án, d. e. 9 órakor a temetés napján fog megtartatni — tanári kar és ifjúság testületileg vegyen részt.

4. Főiskolánk a maga részéről még külön emlékünnepelezen rója le a kegyelet adóját és hogy ez az emlékünnepele ugyancsak a temetés napján d. e. 10 órakor tartassék a főiskolai imateremben.

5. Ez emlékünnepele részleteire nézve javas-lom, hogy az *alkalmi imádság* megtartására *Novák Lajos* theol. tanár, főiskolai lelkész, az *alkalmi beszéd* tartására pedig *Dr. Buza László* jogakadémiánkon a közjog- és politika tanára kéressenek fel, — a főis-kolai énekkar pedig egy gyászeneket énekeljen.

Méltóztatnak elfogadni? (Általános igen!)

A határozatot kimondom s a közisk. széki ülést azzal a fohással rekesztem be: I. Ferencz József király emlékezte legyen áldott.

II.

Imádság I. Ferenc József király temetése napján.

— Sárospatak, 1916. november 30. —

Isten, Te örökkévaló vagy: nem múló, mint mi emberek. Mert „kezdeté sohasem volt a Te idődnék; minket pedig mihelyt születünk már a koporsó vár s a halál velünk jár.” Velünk, akár a biborban, akár a darócban; velünk, ha sorsunk oly igénytelen, mint a kicsike madáré s a játszó gyermeké; velünk, ha oly kinagasló, mint a cédrus, mint a király. „Esztendeid soha el nem végeződnek!” Nem mint a mieink, „amelyeknek száma hetven, vagy legfennebb nyolcvan és még azoknak is javarésze nyomorúság.” — Jaj, hogy elmúló voltunkat nagy királyunk, jó királyunk halálában gyászoltatod mostan velünk!...

Isten, mindenható is vagy: nem tehetetlen, mint mi gyarló emberek. Te „a mit akarsz az égen, megteszed földön, vizen”: mi pedig a magunk árnyékából sem tudunk kilépni. Nem, mégha az ég s föld minden fényessége ragyog is ránk, mégha a földi hatalom legélesebb pallosát villogtatjuk is kezünkben; nem, mégha akaratumk törvény is, mégha óhajunk parancs is, mint szokott lenni a királyoké. Mert nincsen akarat, nincsen parancsolat a tiéden felyül és a koronás fők szándékai is csak addig s akként mennek végbe, a meddig s a miként Te akarsz. — Óh, hogy ezt a végzetszerűséget jó királyunk, nagy királyunk uralkodásában is megpéldáztad nekünk!...

Isten, Te tökéletes, boldog vagy: nem úgy, mint mi, a tökéletlenek. Óh, hiszen a bölcsesség, igazság, jóság, kegyelmesség, a szeretet és mind mind a többiek, egy-egy parányilag megvolnának mi bennünk is; de itt vannak bennünk, itt vannak körülünk mindezek ellenségei, azok a sötét erők is, amelyek tökéletessékké s így boldogakká lennünk nem engednek. Sőt bizony bizony megesik, hogy e világ legjobbjai, legtökéletesebbjei a legboldogtalnabbak. — Óh, jaj, hogy e mi jó, nagy királyunknak, e szinte tökéletes uralkodónak, embernek, hosszú uralkodása és életfolyása alatt szintén tapasztalnia, sőt izlelnie kellett mindezeket!...

Hiszen Te tudod legjobban, Te, óh mindentudó Isten, hogy emberi mérték szerint ő embernek is, uralkodónak is nagy és tökéletes vala. Nagy, mert mikor „hir, szerencse koszorúzta sz. fejét”: akkor is meg tudta hajtani azt Te előtted. Tökéletes, mert mikor veszteség, siralom, gyász zúdult reá, mikor az ő szívét is át-meg átvihar a fájdalom töre: „lelte népe boldogságán örömet.” Nagy, — mert nemcsak „felkenetted, hogy viselné földön képedet”, hanem nehéz koronáját éredő, majd érett bölcsességgel viselte is és „belátta roppant helyzetét”. Tökéletes, — mert győzött önmagán s győzelméből koronája fénye, országai tekintélye, alattvalóinak jóléte hajtott ki.

Óh, nagy Isten, nemzetünk Istene, mivé lettek volna árva magyarjaid, ha szívét hozzájok, hozzánk nem hajlítod, ha minket meg nem ért vala!? De Te, Isten, úgy vezetted, úgy neveltet, hogy megállás „a sírt, hol nemzet sülyed el”, de meg azt is, hogy „népében élni van hit, jog és erő” s bizalmának varázsvesszőjével új életre, virulásra keltette azt... Szent, szent, szent a neved, óh nagy Isten, és áldott e királyunk neve is! Szent a neved, mert úgy uralkodtatod őt, hogy midőn hűnyának fájdalma, gyásza, ránk szakad: halánk, kegyeletünk

sugárai derítik azt. Szent a neved, mert úgy hajlítottát minket is, hogy ő ma nem hideg sírba, hanem hű magyar népének meleg szívébe temetkezik s neve nemcsak történelmünk évlapjain, hanem magyarjai ajkán és szívében is élni fog időtlen időig. S bár fájjaljuk, gyászoljuk és siratjuk őt; de fájdalomunk büszke, gyászunk fejedelmi és siralmunk tolmácsai nem elszálló szavak, hanem könny, vér és hőstettek; alkotásaiban, e szent örökségben együtt védjük az ő nagy emlékét, nemzetünk életét és magyar koronánk sérthetetlenségét.

Égi Felség! Ott áll már Előtted, színről-szinre lát Tégedet e mi megdicsőült bölcs, jó, nagy királyunk; de mi hisszük, hogy ő ott is népeinek jólétéért, országainak békességeért imádkozik. Óh hallgasd meg az ő imádságát, hallgasd meg: a miénk is az; és temetése napját tedd az ő örök életének, tedd e világ békességének kezdő napjává, — a békesség legtökéletesebb fejedelmének, az Ur Jézus Krisztusnak Hozzád s hozzánk való szerelmeért! Amen.

Mi Atyánk.

„Az Ur ő népének ereje s királyának nagy erőssége. Tartsd meg azért a te népedet és áldd is meg örökségedet; legeltessed és vigasztald és örökké felmagasztald!” Amen. (Zsolt. XXVIII: 8, 9.).

III.

Emlékbeszéd.

A főiskola gyászünnepején, 1916. nov. 30-án tartotta Buza László jogakad. tanár.

Ma délután bezáródik a kapucinusok sírboltjának vasajtaja a halott király koporsója megett s I. Ferencz József dicsőséges alakja átlép a történelembe. A mai nap még a kegyelet napja, holnaptól a történetírás ideje következik. I. Ferenc Józsefnél azonban a kegyelet és a történetírás szempontjai nem különböznek; ma a temetés napján kegyeletérzésünknek nem is adhatunk méltóbb kifejezést annál, mintha az ő szokatlanul hosszúra nyúlt uralkodása felett tárgyilagos ítéletet mondunk.

Ezt az ítéletet nem is kell keresnünk. A körülöttünk tomboló nagy háború eseményei maguk szolgáltatják azt. Ellenségeink, midőn 1914. nyarán ránk törték, arra számítottak, hogy könnyű dolog lesz a gyengének képzelt monarchiát romba dönteni. Az, hogy ma a háború harmadik esztendejében dicsőséges csapataink a hatalmas szövetségesekkel karöltve nemcsak visszaverik a számbelileg erősebb ellenség összes támadásait, hanem hogy zászlóink csaknem mindenütt ellenséges államok területén lobognak, mindennél fényesebben igazolja az I. Ferencz József két legnagyobb alkotását: a magyar nemzettel való kiegyezést és a poroszok németországi hegemoniájának elismerésével létre jött német szövetséget.

A Habsburg dinastia politikájának századokon keresztül két főcélja volt: egységes birodalommal olvasztani az uralkodásuk alatt álló összes országokat és fentartani a németországi hegemoniát. 1848. dec. 2-án I. Ferenc József is e hagyományos politika képviselőjeként foglalta el a trónt. A magyar forradalomnak orosz segítséggel való leveretése után úgy látszott, hogy az ifjú uralkodónak sikerülni is fog a dinasztia százados politikáját teljes diadalra juttatni. Az 1849. március 4-én kiadott birodalmi alkotmány legalább papíroson megteremtette az egységes ausztriai császárságot.

Az alkotmánnyal egyidejűleg kiadott császári manifestumban örömmel és büszkén jelenti ki az uralkodó, hogy „fegyvereinknek Magyarországon való diadalmas előnyomulása folytán az egységes Ausztria ujjaszületésének nagy munkája, melyet életfeladat gyanánt tűztünk magunk elé, a megvalósuláshoz közelebb jutott.” Az egységes osztrák császárság megteremtése tehát a program, melynek megvalósítását I. Ferencz József kifejezetten élete céljának nevezi. S ma, a trónralépés után 68 esztendővel, midőn a megfáradt király örök álmra hunyja le szeméit, az egységes Ausztria nincs többé. Magyarországnak és Ausztriának, mint két egyenrangú és független államnak nincsenek a katonái a megtámadott monarchia jövőjéért. És I. Ferencz József még sem azzal az érzéssel szállt sírba, hogy hiába élt. Az ő bölcsességét és államfői nagyságát éppen az mutatja, hogy szakítani tudott a dinasztia hagyományával és a maga ifjúkori terveivel. Bátorsága volt egészen új politikát kezdeményezni. I. Ferencz Józseffel új korszak nyílik meg Magyarország és Ausztria történetében.

Uralkodásának két első évtizede alatt, míg a birodalmi egység politikáját követi, egymás után érik Ausztriát a legsúlyosabb csapások. 1859-ben elvesz Lombardia, 1866-ban az olaszokkal szemben kivívott diadalok dacára is le kell mondania Velencéről s a königráti szerencsétlen ütközet után elvesz Ausztriának németországi hegemoniája is.

Az uralkodó ekkor végleg szakít a hagyományos politikával és kiváló magyar államférfiak közreműködésével megalkotja az 1867-iki kiegyezést. A kiegyezésnek kettős célja van: biztosítani egyrészt a monarchia nagyhatalmi állását, másrészt Magyarország külön államiségét és függetlenségét. Az abszolút korszak egységes osztrák császársága helyébe két külön állam lép: Ausztria és Magyarország. A két államot az uralkodó fizikai személyének közössége kapcsolja egybe s e mellett a közös és kölcsönös védelem kötelezettsége, mely a *pragmatica sanctio*-ból folyik. De ettől eltekintve a két állam független egymástól s mindkettő saját külön törvényhozása és külön kormánya által intézi a maga ügyeit.

Magyarország visszakapja külön államiségét és szuverenitását s a kiegyezésben olyan közjogi rendszert nyer, mely mellett csak a tényleges erőviszonyoktól függ, hogy a vezetést és hegemoniát a monarchiában magához ragadja. Magyarország a Habsburgok trónralépése óta sohasem birta a tényleges függetlenségnek és az önrendelkezésnek azzal a mértékével, mint I. Ferencz József uralkodása alatt a kiegyezés után.

A rendi Magyarország jogilag megőrzi ugyan a maga külön államiségét és függetlenségét, de a tényleges viszonyok nem felelnek meg a törvényekben foglalt jogi állapotnak s a nemzetnek nincs elég ereje ahhoz, hogy törvényben biztosított jogait az uralkodó hatalmával szemben érvényesítse.

I. Ferencz József uralkodása azért is új korszakot jelent, mert alatta megszűnnek a végre nem hajtott magyar közjogi törvények. Megszűnik az a mély ellentét, mely megelőzőleg a tényleges és a jogi állapotok közt fennállt s mely ellentétet azt eredményezte, hogy egészen más képet nyert a magyar alkotmányról, a ki csak a törvénykönyvet nézte, mint az, a ki a tényleges viszonyokat vette alapul.

A dualismus s Magyarországnak az 1867: XII. t.-c.-ben biztosított szuverenitása nem maradt a papiroson, hanem reális valósággá lett. Ferencz József politikája őszinte volt. Ő nem azzal a gondolattal ismerte el a Magyarország külön államiségét, hogy az erőviszonyok kedvezőbb alakulása esetén visszatér a birodalmi egység politikájához. Az 1867: XII. t.-c.-et nem csak teljesen végrehajtotta, hanem a két állam közti paritást és Magyarország külön államiségét a kiegyezést követő évtizedek alatt még továbbfejlesztette.

Mindjárt a koronázást követő évben, az 1868. nov. 14-én kelt legfelsőbb kéziratral megállapítja a monarchia nevét és a király u. n. kis címét a dualismus követelményeinek megfelelően. Ez elhatározás szerint az uralkodó a következő címet viseli: „Isten kegyelméből Ausztriai császár, Csehország királya stb. és Magyarország apostoli királya.” Az és kötőszóval való szembeállítás világosan mutatja, hogy két külön állam uralkodójáról van szó, hogy a magyar királyi cím nem foglaltatik benne az ausztriai császári címben, hanem azzal minden tekintetben egyenértékű. Ebben az intézkedésben nem csak az a fontos és jellemző, hogy az új közjogi helyzetnek megfelelően állapítja meg az uralkodó címét, hanem az is, hogy szemben azokkal a homályos és kétértelmű nyilatkozatokkal, melyek az ausztriai császári cím felvétele alkalmával tétettek, határozottan és világosan állapítja meg a császári címnek a magyar királyi címhez való viszonyát.

Ugyanez évben hozzájárul a magy. kir. honvédség szervezéséhez, melyet uralkodása utolsó éveiben tűzérsséggel is ellátnak s így önálló operálásra is képes magyar hadsereggé fejlesztenek.

1892 június 8-án, a koronázás 25 éves évfordulója alkalmából Budapest a „székesfőváros” címet kapja s így hivatalosan is a magyar király székhelyéül nyilváníttatik.

1893 nov. 20-án elrendeli, hogy „az udvar körében előforduló mindazon ünnepélyes alkalmakkor, melyek a magyar korona országait, mint közjogi cselekmények érdeklik, az udvari főbb szolgálat teljesítésével kizárólag a magyar zászlósok bizassanak meg”. Ez világos és határozott elismerése a magyar királyi méltóság teljes önállóságának, mert azt jelenti, hogy azoknál a functióknál, melyeket a magyar király, mint ilyen végez, az osztrák császárnak és az osztrák császári udvartartás méltóságainak semmi szerepük sem lehet.

Magyarország külön államiségének kidomborítására irányuló intézkedéseit mintegy betetőzte a bölcse uralkodó 1915 okt. 10-én kelt legfelsőbb elhatározásával, mely a közös ügyeknél használandó címet a dualismus következményeinek megfelelően állapítja meg. Ausztria és Magyarország egymás mellé helyezett címereit felül az uralkodó-család címere köti össze, alul pedig az 1723: II. t.-c.-ből vett indivisibiliter ac inseparabiliter szavak világosan és szabatosan juttatják kifejezésre azt a viszonyt, mely Magyarország és Ausztria közt fennáll. E rendeletnek nemcsak azért van nagy jelentősége, mert megszüntetett egy közjogi anomáliát, hanem azért is, mert végleg elvonta a talajt a nagy osztrák közjogi iskola teoriái alól, melynek hívei minden álláspontuknak kedvezni látszó adatot gondosan felkutatnak arra nézve, hogy kedvenc tervüknek: az egységes és nagy, Magyarországot is magában foglaló,

ausztriai császárságnak a fennállását bizonyíthassák. E rendelet értelmében a régi egységes Ausztria utolsó emléke: a magyar címet is magában foglaló kétfejű sas eltűnt a közös hatóságok használatából, hogy helyet adjon a monarchia közjogi strukturáját híven kifejező kettős címernek.

Teznernek, a híres bécsi közjogásznak a császárrol írt nagy közjogi munkája egy külön fejezetet szentel a birodalmi egység gyöngülési processzusának. Ez a gyöngülési processus voltaképpen nem egyéb, mint fokozatos kiépítése az 1867-iki kiegyezés által teremtett dualismusként s a monarchia két állama közötti teljes paritásnak. I. Ferencz József uralkodását a magyar alkotmány történetében a monarchia új közjogi szervezetének megállapítása s a dualismus teljes kiépítése korszakalkotóvá teszi.

Korszakalkotó I. Ferenc József uralkodása azért is, mert alatta a monarchia nemzetközi helyzete és külpolitikája teljesen átalakult. Az 1866-iki porosz-osztrák háborúban elvesz Ausztria németországi hegemoniája. I. Ferenc József, a mint Magyarországgal szemben szakítani tudott a hagyományos politikával, éppen úgy szakítani volt képes a dinasztia németországi aspirációival is. A német-római császárok unokájának bizonyosan nem volt könnyű átengedni a vezetést a hatalmasan fejlődő Poroszország uralkodójának, de I. Ferencz Józsefben az egyéni érzelmeiket ennél a kérdésnél is háttérbe szorította a politikai bölcsesség. Ennek a politikai bölcsességnek fényes példája az a magatartás, melyet az 1870—71-iki német-francia háborúban tanúsított. A Königrätznél kapott seb még fájó volt, a németországi hegemonia emléke még nagyon is élénk s az a remény, hogy a poroszokat sikerülni fog III. Napoleonnal szövetségben legyőzni, nagyon kecsesítő. És I. Ferencz József mégis semleges maradt. Ezzel vetette meg alapját az osztrák-magyar-német szövetségnek, melynek gyümölcseit a mostani nagy háborúban aratjuk.

A németországi hegemonia elvesztésével külpolitikánk természetesen átalakult. A monarchia figyelme nyugatról keletre fordult. Bosznia-Hercegovina occupálása, majd 1908-ban bekövetkezett annexiója már a megváltozott politika eredménye. Ez a változás éppen Magyarország szempontjából igen nagy jelentőségű. Míg Ausztria külpolitikájának súlypontja nyugaton volt, addig Magyarország alig volt egyéb, mint a birodalom bástyája a keletről fenyegető ellenség ellen. A külpolitika változása első sorban Magyarországot érintő kérdéseket hozott előtérbe, a magyar imperializmusnak: az Árpádok és Nagy Lajos birodalma visszaállításának fényes perspektíváját nyitotta meg. I. Ferenc József uralkodása a magyar nemzet szempontjából ezért is nagy jelentőségű.

Ferenc Józsefet a legalkotmányosabb uralkodónak nevezték s ez nem volt puszta frázis. Az alkotmányosság nem csak a törvények megtartását jelenti, hanem annál sokkal többet: a nemzet akaratának respektálását. I. Ferencz József nem folytatott személyes politikát. A közös ügyeknél, a hol a két nemzet esetleg eltérő akaratának összeegyeztetése az uralkodó feladata, az államfő személyes akaratának a dolog természete szerint inkább előtérbe kell lépnie. De a belpolitikai kérdésekben meghajolt a felelős kormányférfiak, illetőleg a nemzet akarata előtt, még akkor is, ha az, mint az egyházpolitikai törvényeknél, személyes érzelmeivel talán ellenkezett.

A szigorú alkotmányosság és igazi liberalizmus jellemzik I. Ferenc József egyházpolitikáját is. Családi hagyományainál, neveltetésénél és környezeténél fogva buzgó katolikus volt, de atyai jóindulattal eltelve a többi vallásfelekezetek iránt is. Uralkodása első szakaszát egyházpolitikai téren a bécsi konkordátum, a nemzetiségi egyházak támogatása s a protestáns pártok teszik emlékeztetessé. De a kiegyezéssel ezen a téren is új korszak veszi kezdetét. Elfogadja a bevett vallásfelekezetek egyenjogúságának már az 1848: XX. t. c.-ben kimondott elvét és szabad utat nyit az összes vallásfelekezetek fejlődésének. Az ő bölcs uralkodása alatt magyar református egyházunk is a zavartalan fejlődés korát éli. Megalkotja egyházi törvényeit, az állam egyre növekvő anyagi támogatásával megerősödik s megszűnik teljesen az a bizalmatlanság, melylyel az uralkodók hosszú időn át viseltettek a magyarországi protestánsok iránt.

Az ő uralkodása alatt Magyarország általában a nyugodt és biztos fejlődés korszakát élte. A kiegyezés óta társadalmi, kulturális és gazdasági tekintetben egyaránt óriási lépésekkel haladt előre s teljesen a nyugati államok színvonalára emelkedett.

I. Ferenc József uralkodása a modern Magyarország megalakulásának korszaka. — A modern Magyarország megalakítását két körülmény tette lehetővé. Először az uralkodó *békeszeretete*, mely évtizedeken át biztosította a békét Magyarországnak és egész Európának. I. Ferenc József fegyverek zaja közt foglalta el a trónt s fegyverek zaja közt távozott, de azért a béke fejedelme volt. Az ő személye volt hosszú időn át legerősebb biztosító az európai békének. Ez a béke tette első sorban lehetővé Magyarország nyugodt és biztos fejlődését. Másodszor a *megértés* a király és a nemzet között. Az a sok félreértés és bizalmatlanság, mely elődei alatt annyiszor elválasztotta uralkodójától a magyar nemzetet, a kiegyezéssel megszűnt. A Habsburg-uralkodó szobrot emeltetett Budapesten Bocskay Istvánnak és Bethlen Gabornak s haza hozatta a mi nagy fejedelmünknek, II. Rákóczi Ferencnek idegenben nyugvó hamvait. Az a királyi kézirat, melyet 1904. április 18-án Rákóczi hamvainak hazaszállítására tárgyában gr. Tisza István miniszterelnökhöz intézett, többek közt így szól: „Hála legyen érte az isteni gondviselésnek, azok az ellentétek, a melyek súlyosan neheztedek elődeinkre hosszú századokon át, ma már egy végképp letűnt korszak történelmi emlékeit képezik. Király és nemzet kölcsönös bizalma és az alkotmány visszaállított békés uralma megteremtették a trón és nemzet között a sikeres egyesült munkásság alapfeltételeit képező összhangot.”

I. Ferencz József uralkodásával egy egészen új korszak nyílt meg a magyar nemzet történetében: a nemzet alkotmányát és szuverénitását visszanyerve, királyával egyetértve és megerősödve a virágzás korszakának néz elé, mit hős katonáink diadalmas fegyverei segítenek megteremteni.

A sokat szenvedett, sok nehéz megpróbáltatáson átment uralkodó megfáradt testét örök pihenőre teszik tragikus véget ért hitvese és egyetlen fia mellé, emléke azonban közöttünk marad és élni fog. Míg magyar él e földön, az I. Ferencz József bölcs uralkodására hálás kegyelettel fogunk mindig visszaemlékezni.

A gömöri egyházmegye rendkívüli közgyűlése.

A gömöri egyházmegye nov. 20-án Rimaszécsben rendkívüli közgyűlést tartott *Czinke István* esperes és *Lukács Géza* em. gondnok elnöklete alatt, igen nagy és élénk érdeklődés mellett. A rendkívüli gyűlés megtartását indokoltta és szükségessé tette az általános tisztújítás alkalmából az őszi rendes em. közgyűlés által elrendelt szavazás eredményének bejelentése.

A közgyűlés d. e. féltíz órakor vette kezdetét a rimaszécsi egyház iskolájának tantermében — a XC. zsolt. első versének eléneklése után — *Czinke István* alkalmi vonatkozású szép imádságával. Napirend előtt meleg szavakkal üdvözölte *Czinke István* esperes *Lukács Géza* em. gondnokot abból a kedves alkalmából, hogy *Ófelsége*, a király a közelmúltban magy. kir. udvari tanácsosi méltósággal tüntette ki közéleti tevékenysége által szerzett kiváló érdemei elismerése gyanánt. Egyházmegyénk közönsége osztatlan örvendezések között ünnepelte szeretve tisztelt gondnokát magas kitüntetése alkalmából — abban a tudatban s meggyőződésben, hogy a királyi kegy magas elismerése minden tekintetben méltó férfiut ért a *Lukács Géza* személyében s nemes egyéniségében.

E kedves aktus után rövidesen átesett a közgyűlés a megalakulás törvényben előírt formáságain. Azután az esperes terjesztette elő jelentéseit arról, hogy a f. évi szept. 20-án tartott őszi rendes közgyűlés 10. sz. határozatának megfelelően elrendelte az általános tisztújítás alkalmából a presbyteriumok által választandó egyházmegyei tiszti állásokra a szavazást nov. 1-iki határidőre s hogy a beadott szavazatokat nov. 2-án bontotta fel s vette számba az állandó szavazatbontó bizottság, mely ténykedéséről jegyzőkönyvet terjesztett a közgyűlés elé. E jegyzőkönyv szerint általános többséget nyertek: az esperesi állásra *Dusza János*, az em. gondnoki állásra *Lukács Géza*, papi tanács-bírói állásokra *Ruszkay Gyula*, *Sághi Sándor*, *Hubay Lajos*, *Búzi Márton*, *Pósa Lajos*, *Czinke István*, vil. tanács-bírói állásokra *Tornallyai Zoltán*, *Diószeghy Dezső*, báró *Ragályi Balassa Ferenc*, *Farkas Géza*, *Süteő István*, főjegyzői állásra *Réz László*, papi aljegyzői állásokra *Ablonczy Pál*, *Zajdó László*, vil. jegyzői állásra dr. *Soldos Béla* (egyik helyre általános szavazattöbbséget senki sem nyert.). Tehát az esperesi álláson kívül az összes tisztviselői állásokra a régi tisztviselők nyerték meg az általános többséget.

Az állandó szavazatbontó bizottság jegyzőkönyvének felolvasása után az em. gondnok előadta, hogy a szavazás elrendelése után több helyről panasz érkezett az elnökséghez, amiatt, hogy egyházunkon kívül álló hatalmi tényezők (főispán, főszolgabírók, körjegyzők stb.) befolyása nagymértékben érvényesül a szavazások alkalmával a presbyteriumokban; s e panaszok alapján elnökség körlevelet intézett a lelkészekhez s presbyteriumokhoz, melyben felhívta a lelkészeket és presbyteriumokat, hogy a visszaéléseket jelentsék be az elnökségnek. Beérkezett e felhívásra két — adatokkal felszerelt — panaszos feljelentés. E feljelentések felolvasásának hatása alatt *Ruszkay Gyula* em. papi tanácsbíró oly értelmű határozati javaslatot terjesztett a közgyűlés elé, mely szerint az egész választás semmisít-

tessék meg s új szavazás rendeltessék el, még pedig aként, hogy az új szavazások csak a háború befejezte után egy fél évi idő eltelte után ejtessenek meg, addig pedig a régi tisztikar bizassék meg a teendők ellátásával s a jogok gyakorlásával. *Farkas Géza* vil. tanácsbíró pedig interpellációt intézett az elnökséghez, hogy a felolvasott panaszos íratokon kívül nincs-e több adat a lezajlott választásokkal összefüggésben az elnökség birtokában s ha talán igen, nem volna-e hajlandó a közgyűlés elé terjesztetni? *Lukács Géza* em. gondnok válaszolt ez interpellációra s oly íratokat, leveleket terjesztett elő s olvasatott fel, amelyekből határozottan megállapítást nyert, hogy egyfelől az esperesi állásra szavazattöbbséget nyert egyén részéről meg nem engedhető agitálás folyt, másfelől a vármegye főispánja s közigazgatási tisztviselők s alkalmazottak oly befolyást gyakoroltak, amelyek mellett — még a normális, békés viszonyok között is, nem pedig a mai szörnyű világháború iedjén — a presbyteriumok akarata s elhatározása szabadon meg nem nyilatkozhatott. Ez elszomorító s autonómiánk erős megsértéséről tanúskodó iratok felolvasása után *Farkas Géza* oly értelmű határozati javaslatot terjesztett be a *Ruszkay Gy.* határozati javaslatának kiegészítéséül, mely szerint küldjön ki az egyházmegyei közgyűlés deputációt a magy. kir. kormányhoz annak kérése céljából, hogy akadályozza meg a kormányt, hogy a jövőben a református egyház alkotmányos szabadságát, mely az egész szentesített magyar alkotmánynak egy részét képezi, hivatalos közegek sárba tiporhassák.

A közgyűlés több tagja (*Lukács Géza* két ízben, *Juhász László*, *Dusza János* két ízben, *Varga Antal*, *Búzi Márton*, *Réz László*, *Süteő István*, *Farkas Géza*, *Csizy Béla*, *Ablonczy László*, *Lenkey Lajos*, *Baraxa Lajos*) felszólalt s hosszú, kimerítő tárgyalás után, elrendelte az elnökség, a két határozati javaslat felett külön-külön a névszerinti szavazást, melynek eredménye lett, hogy a *Ruszkay Gy.* határozati javaslata mellett leadott 36, ellene 22 szavazat s így a javaslat elfogadtatott 14 szótöbbséggel; a *Farkas G.* határozati javaslata mellett leadott 35, ellene 21 szavazat s így a javaslat elfogadtatott szintén 14 szótöbbséggel.

Nem tartjuk ugyan megengedhetőnek, hogy ez alkalommal s e helyen bírálatot mondjunk a lezajlott események felett: annyit azonban ki kell jelentenünk, hogy a gömöri egyházmegye nem suhanhatott át szó nélkül „a modern eszközökkel lefolytatott választások” (mint egy a választásokat védő felszólaló kifejezte) felett, ha önmaga is nem akarta autonómiánk súlyos megsértését hallgatása által tudomásul venni. E súlyos megsértés megtorlását s orvoslását egyházi törvénykönyvünk az egyházmegye jogává és kötelességévé teszi.

E nem mindennapi ügy elintézése után a közgyűlés még egy pár sürgős természetű, azonban a nagyobb nyilvánosságot nem igen érdeklő ügyben hozott határozatot, mely után a közgyűlés fél két óra tájban véget ért. A gyűlés végeztével együtt ebédeltek a gyűlés tagjai — szomorúan, némán...

Notárius.

Kocsi Csergő Bálint eddig ismeretlen levelei és munkája.

(Folytatás).

Summa szerint minden Apostala az időtől fogva melyben a Tyrannusok, hóhérok és Isten Ecclesiájának üldözőinek részére áll, részessé teszi magát mind azoknak a híveknek vérekben, a kiknek vérek eleitől fogva ki ontatott; Valóban szép állapot magát az embernek ördög seregéhez tsatlani, a ki eleitől fogva gyilkos vplt, szép dolog az Kainnak, Judásnak, három Herodeseknek és Juliánus Apostatának és egyéb ezekhez hasonlóknak uttyát bővetni. Nyilván valóvá teszi, hogy ő benne nintsen igaz buzgóság és keresztyéni erősség az Istennek igyének őrzésére, és az ártatlanoknak, az kik a gonosztól ok nélkül nyomorgattatnak, védelmezésére; Sőt sokan vannak az hittől szakadtak közül az hívek ellen fegyverrel támadnak. Ha kik vadnak közzülök hogy nyilván az hívekre nem támadnak, az ő hallgatásokkal mindazonáltal az üldözőket biztattyák, és mivei tsak könnyen az igazságtól el távozott, az ellenségnek azzal szívet ad, hogy az híveket annál kiméletlenebbül üldözzék; mert bizonyos az hogy ha mi bennünk az igazság mellett nagyobb erősség és áthatatosság volna, rövid napon az üldözők kinszerítettének, az hívek ellen kegyetlenségekben alább hadni. Paráználkodni és minden fertelmességben élni ennek utánna ő neki igen könnyű lészen: holott már az lelki Paráznaságot amaz Babilioniai kurvával meg merészelte tselekedni, mely az Paráznaságnak leg rutabb neme, kiváltképpen midőn az Mise nézésre mégyen testét mely a Sz. Léleknek temploma volt meg fertőzteti. És jól meg kell rovní azt, hogy az testi és Lelki Paráznaság között nagy Atyafiúság vagyon mert az testi Paráznaságtól igen sikamló ut vagyon az lelki Paráznaságra: azt mint ezt azokban tapasztalljuk, az kik testeket paráznasággal meg fertőztetik, hogy hamarébb az Pápastaságra állanak. Ellenben penig az Lelki Paráznaság az testi fertelmességet elesgétí és takargattya. Ezt bizonyította a régi Pogánság, az mely az Paráznaságot és Fertelmességet véteknek sem ismerte. Ezt bizonyította az Romai Udvarnak és Sinagógának is tédománya, az ki a Sz. Házasságot ezer gyalázatokkal illeti, minden tisztátalanságot penik mind férfiakban, mind asszonyokban meg enged, úgy hogy az Bordélyházakban való fertelmességéből, meg amaz Szent Atyának is nagy nyeresége és kereskedése legyen, az Paráznaság után lopásban és szentségtörésben leledzik; Mert Istentől ezért vette volt javait és gazdagságát, hogy azokh hív sáfára lenne, és azokat az igaz Isteni tiszteletnek megtartására, a szűkölködő Christus tagjainak fel segélésére költené. De az hittől szakadó ember mind ezeket gonoszra fordította; mert el lopván Istentől és a szűkölködő Atyafiaktól az Bálványokra ruházta és az Anticristus meg esküdt rabjainak bujaságokat és gazdaságokat öregbiti, amaz test-hasoknak és a földnek haszontalan sőt ártalmas terheinek potrohokat kell hizlalni. Az Szentekkel való gazdálkodásnak is ellene mond, mert ingyen sem meri őket házában fogadni, hogy valamiképen az Isten fiainak száma közzé ne számláltassék. azért hogy Isten Lelke parancsolattjának engedett, Rom: 12. 13. Heb: 13. 2.

(Vége köv.)

KÖNYVISMERTETÉS.

Énekeskönyv a magyarországi református egyház híveinek használatára. Az egyetemes konvent által elrendelt második próbakiadás.

(Folytatás.)

A XXVI. zsoltár sines a mai igények szerint átalakítva. Egy magával megelégedett ember éneke ez, aki nyugodtan felebbez Isten ítéletére, mint tiszta, ártatlan, templomszerető. A gyülekezet átlagára ez sem áll. Nem azért sem, mert az ének alanya *áldozik az isteni felségnek és annak oltára körül* (a javítás szerint „*oltárodnál*“) *forgolódik*. Bűnbánati énekül van csoportosítva; de hát mi itt a bűnbánat, a büszke vallástétel talán? Vagy ez:

„Ostorodat Uram,
Fordítsd el én rólam
Ne büntess a bűnösökkel,
Velök ne verd lelkemet,
Ne redd el életemet
A vérontó emberekkel (!!)“

Nohát ez se bűnbánat ugyan, de nem is való ám templomban éneklő emberek szájába, akik közt vérontókat alig lehet képzelünk, de ha képzelni tudunk is, nem lehet őket *kiénekelnünk!* Vagy itt a vérontó emberek által való élet-élvételről van szó?! — A szöveg így is tökéletlen.

Az ilyen se való már ma a mi énekes-könyvünkbe:

„Éneki fennszóval
És vig hangossággal
Magasztalom felségedet,
Neked adván hálákat,
Hirdetvén csodáidat,
Mindenütt áldlak tégedet.“

Ettől az I. Próbaénekes sem birt szabadulni, amiért is sem az, sem ez a 2-dik *nem* találta még el a XXVI. zsoltár átalakításának módját. Ujabb simítást követel, hogy lelki táplálékunkká lehessen.

A XXVII. zsoltár a revideált biblia szerint „*a háborgatott ember imádsága a szabadulásért.*“ Az I. Pr. Énekes háború idejére való éneket alkotott belőle többesre emelvén az egyetlen panaszkodót s rövidebb sorokkal más dallamra igazítván azt 5 versszakban az eredeti 7 helyett. A II. Pr. É. megtartotta az egészet, még a csillagtalan versszakokat is (3, 4, 6.). Hogy miért? Ő tudja. Egy ember, a kire rátörnek a gonosztevők, hogy végkép elejtsék . . (hol van ilyen a gyülekezetben?); de nem fél, sőt reménykedik az ő Jehovájában s azt a kegyet kéri: Hogy „*lakhassam az Urnak házában, Mig e földön élek jóvoltából.*“ (Hát ilyen kérelmező is hol akad a mai ker. társadalomban?) Ehhez — nemde — valami Ezékiel-féle templomot kell képzelünk oldalkamarákkal, a honnan szinte közvetlenül láthatja az illető a Jehovának a templomban feltetsző *felséges dicsőségét*, és látogathatja az ő szent templomát?! . . Nálunk ez így nem lehet; illet tehát rem is kérhetünk sem az egyes, sem a gyülekezet. Az ellenség elől a templomba menekül — ez is zsidós, noha nálunk is megessett a kerített, bástyákkal is ellátott templomok és a sok nemzeti háborúság idején. — De ez az ének ilyen alkalomra sem jó — így a mint van. A vége különösen visszás, mert míg az egész versszak első személyben ismerteti az üldözött sorsát és kívánságait, — az utolsó versszak 2-dik fele a következtetést már a 2-dik személyre címezi ilyen módon;

„Ha nem hittem volna, hogy még *éltemben*
Jóvoltát az Urnak megláttam
Az élőknek földén; hát immár régen
Oda lett volna minden *én dolgom*;
Várjad azért bizonyly az Urat,
L6gy vig és bátorságos **szivedben**
Mert **téged** meglát a nagy Ur-Isten,
Csak ő tőle várjad oltalmadat.“

Ki az az *én*, ki az a *te*? Ki az, aki kér, ki az akit biztatni kell?!

Az I. Pr. E. ezt a visszaállást is ügyesen el tudta háritani s az ő átdolgozása pár sornyi módosítás után háborús éneknek bevalik, míg ez így a mint volt és van magán-énekeskönyvbe sem való, imádságnak is darabos, kinlódó. Az Erdélyi E. elhagyta.

A XXVIII. zsoltár az ismeretesebbek közül való, mert már a népiskolában megszoktuk legalább az 1, 2, 5 versszakot. Halálra vált ember esdeklése, aki már-már a *koporsóban lévőkhöz hasonlított*. Hogyan is tudtuk olyan jóízűen énekelni piros-pozsgás, eleven, jókedvtől duzzadozó gyermekek?!... Csak úgy, hogy nem elemeztük. Ez a része is hogyan illet ránk: *Ne büntess a hitlenekkel, Ne verj a gonosz-tevőkkel*...?! Pedig milyen jóízűn sipítottuk ezt is!!

Ha most el kezdjük az egészet elemezni, egyszerre látjuk, hogy ez sem való gyülekezeti éneknek. De különösen így, összevont formájában alig is érthető. Az első két versszak esdeklés az oltalomért, a megsegítésért. A 3-dik (az eredeti 3, 4 kimaradt) már hálaadás a meghallgatásért.

„Áldott legyen a nagy Ur Isten
Ki meghallgata kérésemben.“

Mivel van indokolva ez a hirtelen fordulat? Semmivel. Vagy legfőlebb azzal, hogy a bibliában is így van, de ott is hibásan van így.

A 4-dik versben már ott van a *Krisztus* is, de milyen vonatkozásban!

„Az Úr az ő népének ereje,
A *Krisztusnak* nagy erőssége;
Tartsd meg azért a te népedet
És áldjad meg örökségedet,
Legeltessed és vigasztald,
És örökké felmagasztald.“

Károlinál a *Krisztus* helyett *királyt*, más fordítóknál *felkentet* olvasunk — az eredetinek megfelelően. De a keresztyén világ régi írásmagyarázói örömmel látták a zsidó Messiásban a keresztyénség Krisztusát, — okra nem okra a hívó írásmagyarázás szellemében. Itt bizony nincs semmi helye ennek a kegyeletes erőszakételnek. Világos, hogy itt az Ur a Jehova. (az új szövetségben legtöbbször a Krisztus!) Mi köze ennek a Krisztushoz? Szeneci s utána a 2-dik Pr. Énekes megteszi a Jehovát a *Krisztus nagy erősségének* illetéktelenül, csak azért, hogy a zsoltárnak valami keresztyén ize legyen? Dehát van-e? Egy szó, egy név megváltoztathatja-e egy egész vers szellemét, jellemét? Ugy a mint az I. s Pr. Énekesben olvassuk, *háborús időbeli király-imádságnak* jó lehetne. — Az Erdélyinek ez sem kellett.

(Folyt. köv.)

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Sárospatak gyásza.** Jó királyunk elhunyt a kalmából *főiskolánk* köziskolai széke nov. 28-án gyűlést tartott, melyen *Rohoska József* közigazgató a lapunk jelen számában olvasható szép beszédben tolmácsolta főiskolánk gyászát. A temetés napján (30-án) a főiskolai tanári kar és tanuló-ifjúság részt vett a városi templomban délelőtt 10 órákor tartott gyászisteniszteleten, melyen *Bálint Dezső* esperes-lelkész mondott alkalmi imádságot s *Hodossy Béla* vezetése mellett a Lorántfy-vegyeskar adott elő egy meghatóan szép gyászdalt. Délelőtt 10 órákor volt a főiskola által tartott emlékünnepe a főiskolai templomban, ahol is gyülekezeti közös éneklés (XC. zs. 1—2. v.) után *Novák Lajos* főiskolai lelkész mondott magasan szárnyaló imádságot (lásd elébb!), majd pedig *Dr. Buza László* jogtanár tartott a megboldogult nagy király életét és jellemét híven kidomborító emlékbeszédet. Ezt követőleg a *főiskolai énekkar* egy szép gyászeneket adott elő s gyülekezeti ének zárta be az emlékünnepeket, melyen a főszolgabírói hivatal vezetői s a városi előjáróság, a polgári leányiskola s nagy közönség volt jelen. — Az *állami tanítóképző-intézet* ref. tanárai és növendékei részt vettek a városi templomban tartott isteniszteleten. Az intézet disztermében d. e. 11 órákor tartott gyászünnepély a következő műsor szerint folyt le: 1. Az ifjúsági énekkar éneke. 2. Emlékbeszéd. Tartotta: *Hodossy Béla* igazgató. 3. A gyakorlóiskola és a tanítóképző-intézet növendékeiből szervezett *vegyes kar* éneke.

— **A király temetése.** *I. Ferencz József* király és császár temetése november 30-án délután ment végbe Bécsben a Szent István-templomban. A szövetséges államok uralkodói vagy személyesen (pl. a bolgár, bajor, szász király) vagy trónörökösök útján (pl. a német császár és török szultán) vettek részt rajta; Vilmos császár, miután a kötelesség e napon másuvá szolgáltatta, 2 nappal előbb jelent meg elhunyt barátja és hűséges szövetséges-társa ravatalánál és áldozott emlékezetének. A magyar miniszterek teljes számmal, a főrendek és képviselők nagyrészt ott voltak a temetésen, de általuk az egész magyar nemzet megjelent azon, hogy búcsút vegyen szeretett királyától s kihűlt hamvait könnyeivel öntözze. Itthon az ország minden helységében, minden hitfelekezet templomában, minden iskolában gyászünnepély tartatott e napon. Áldott legyen jó királyunk emlékezete!

— **A király végrendelete.** *I. Ferencz József* végrendeletében a következő búcsúszavakat intézi népeihez: „Szeretett Népeimnek igaz köszönetet mondok azért a hűséges szeretetért, amelylyel Irántam és Házam iránt úgy boldog napokban, mint súlyos időkben viseltetek. E ragaszkodás tudata jól esett Szívemnek és abból merítettem erőt nehéz uralkodói kötelességeim teljesítéséhez. Örizzék meg ugyanezeket a hazafias érzületüket Utódom számára.“ Ezután a hadsereg bátorságáról és hűséges odaadásáról emlékezik meg meleg köszönettel.

— **Dóczi Imre** középiskolai felügyelőt 40 éves működése alkalmából, meleg ünneplésben részesítette az egyh.-ker. gyűlés. A gyűlés felfüggesztése alatt, a főgimn. tanácsteremben, az egykori tanítvá-

nyok nevében Baltazár D. püspök, a volt tanártársak nevében dr. Lencz G. kollégiumi igazgató, a felügyelő hatósága alá tartozó középiskolák nevében pedig Nagy Elek h.-nánási főgimn. igazgató üdvözölte meleg szeretettel s méltatta Dóczi érdekeit, mire az ü. nepelt meghatott szavakban mondott köszönetet. Nov. 19-én, a Debreceni tanári Kör alakuló-ülésén, melynek Dóczi 20 év óta elnöke, dr. Kardos A. reáliskolai igazgató üdvözölte az elnököt s tolmácsolta iránta kartársai szeretetét és ragaszkodását. Az Orsz. Ref. Tanáregyesületnek dec. 17-re tervezett, múlt számunkban említett jubileumi ünnepélye az országos gyász s más közbejött események miatt — elmarad.

— **A Kálvin-Szövetség** választmánya elhatározta, hogy január 16—19. napjain Budapesten újabb téli konferenciát rendez, e mellett a vidéki gyülekezetek körében előadásokat tart aktuális szociális problémákról, elsősorban a csecsemővédelemről; a Szövetség fölír a kereskedelmi miniszterhez, hogy a pornográfia termékeit tiltsa ki a vasúti pályaudvarokról.

— **Hősök halála.** Szabó Gerő, a debreceni egyetem hittudományi karának II. éves hallgatója, honvédhadnagy az olasz harctéren szerzett sebesülése következtében nov. 25-én, életének 23-ik évében Zágrábban elhunyt s Debrecenben nov. 29-én eltemettetett. A nemzet kegyelele őrizze meg az ifjú hős emlékezetét!

— **A tiszántúli egyházkerület** nov. 22-én tartotta őszi közgyűlését, amelyet gr. Dégenfeld József főgondnok, miután a király emlékének kegyelettel áldozott, hosszabb beszéddel nyitott meg, amelyben előbb a kerületet ért veszteségekről számolt be, majd Dóczi I. középiskolai felügyelő 40 éves tanügyi működése előtt hajtotta meg az elismerés lobogóját, azután az új zsinat összehívásáról a köve kezéket mondotta: „Az 1912. évben tartott konvent elrendelte volt, hogy az 1917. év folyamán zsinatunk legyen. A háborús viszonyok miatt nem igen volt lehetséges a zsinati ügyeket előkészíteni. Most azonban nagyon is kívánatosnak mutatkozik, hogy az 1917. évben, amikor a reformáció 400-ados évfordulóját ünnepeljük, zsinatunk együtt legyen. Az egyetemes konvent valószínűleg meg fogja kérni a zsinattartási engedélyt Ó felségétől s úgy képzelem, hogy a zsinat össze fog ülni, a sürgősebb és nagyobb előkészítés nélkül tárgyalható ügyeket le fogja tárgyalni, a tulajdonképeni zsinati tárgyak előkészítésére a szakbizottságokat megalakítja s aztán, amikor a bizottságok készen lesznek munkájokkal, az elnapolt zsinat ismét összeül és a bizottságok javaslatai alapján a törvények pótlását és módosítását, esetleg más javaslatokat letárgyal“. Dr. Baltazár D. püspök meleg szavakkal üdvözölte gr. Dégenfeldet egyházker. főgondnoki működésének 20-ik évfordulója alkalmából, a miért a főgondnok meghatott szavakban mondott köszönetet, kijelentve, hogy ő immár 46 éve működik egyházi téren, amennyiben 1870-ben lett egyh.-ker. aljegyző; eddig is mindig örömmel, odaadással és hűséggel teljesítette tisztét s ezután is készséggel fogja munkálni egyházunk javát és tanügyünk felvirágoztatását. A szavazatbontó bizottság jelentése alapján, hogy t. i. Márk Endre debreceni polgármester választott meg világi tanácsbíróvá, az új tanácsbíró — az elnökség és a közgyűlés lelkes jókívánatait közt — letette az esküt. A

püspöki jelentés meghallgatása után a közgyűlés, megállapítva a reformáció jubileumának programját, elhatározta, hogy Méliusz Juhász Péter műveit kiadja; továbbá elhatározta, hogy Debrecen város nyomdavállalatába társul belép, a konventre rendes tagul Fekete Mártont választotta meg, magáévá tette a f.-szabolcsi egyházmegye indítványát az anya- és csecsemővédelem tárgyában, az özvegy papnék segélyezése terén hathatós intézkedéseket tett, a képzőintézetek számára önálló szakfelügyelői állást szervezett s arra (1000 kor. tiszteletdíj mellett) dr. Veress István debreceni kép. igazgatót választotta meg. A gyűlés 23-án este ért véget.

— **Lelkészválasztás.** Az abauji egyházmegyébe kebelezett *abaujnádasi* gyülekezet nov. 26-án, egyhangú választás útján, 4 pályázó közül, *Kovács Lajos* tornyosnémeti lelkészt választotta rendes lelkészül.

— **A debreceni egyházközség** presbytériuma elhatározta, hogy a reformáció 400 éves jubileuma alkalmából egyháztörténelmi kiállítást rendez.

— **Ref. papok drágasági pótléka.** Az egyetemes közalap végrehajtó bizottsága javaslatot tesz a konventnek a ref. papok háborús segélye tárgyában. A javaslat szerint az egyes egyházkerületek számba veszik, hogy hány lelkész és milyen mértékben szorúl reá a háborús segélyezésre s ezek részére 400—500 K kamatmentes előleget folyósít a konvent a közalap által rendelkezésére bocsátott összegből az egyes egyh.-ker. elnökségek kezéhez.

Legkedveltebb háborús imakönyv.

Rövid idő alatt 10-ik bővített kiadásban jelent meg

SZOLNOKY GERZSON

Háborús idők imádságos könyve hadbavonultak és azok családjai számára.

A gyönyörű költői szép nyelven, mélységes áhitattal, rendkívül körültekintő gondossággal megírt imádságos könyv messze, magasan kiemelkedik minden eddigelő megjelent ilyen irányú munkák felett és megnyugtatóan elégíti ki minden irányban a kívánalmakat.

Tartalmaz: A háború minden viszonyára alkalmas 14 hétköznapi és vasárnapi, 16 Hadbavonultak, 35 Hadbavonultakért mondandó imádságot, 9 hadbavonultak elhalt hozzátartozóiért és elesett hadbavonultakért mondandó imádságot, zsolnárok és díszéreteket. o o o

Tisztelettel kérjük a nagytiszteletű lelkészi kart, hogy ezen kiváló és hűzaggpótló imakönyvre a hívek figyelmét felhívni kegyeskedjenek.

A most már kibővített 176 oldalra terjedő 32 1/2 x 8r. nagyságú, zsebbe tehető imádságos könyvnek bolti ára díszes vászonkötésben I K 20 fillér, 10 drb. vételnél 96 fillér, 25 drb. vételnél 90 fillér, 50 drb. vételnél 84 fillér, 100 drb. vételnél 78 fillér, 500 drb. vételnél 72 fillér, 1000 drb. vételnél 66 fillér. Portóra egyes példányok megrendelésénél, ha a pénz előre küldetik, 10 fillér küldendő.

Megrendelhető:

Hegedűs és Sándor
könyvkiadóhivatalában Debrecen.

SÁROSPATAKI REFORMÁTUS LAPOK

A TISZÁNINNENI REF. EGYHÁZKERÜLET ÉS A SÁROSPATAKI FŐISKOLA KÖZLÖNYE.

MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

ELŐFIZETÉSI DIJ		Főszerkesztő	Felelős szerkesztő és kiadó	HIRDETÉSEK DIJA:	
		RADÁCSI GYÖRGY	DR. RÁCZ LAJOS	Egész oldal	32 Kor.
Egész évre	12 Kor.	Főmunkatársak:		Fél	16
Félévre	6	HARSÁNYI ISTVÁN	DR. BUZA LÁSZLÓ	Negyed	8
				Nyolcad	4

TARTALOM: *Görgey János*: Lelkipásztori kötelességeinkről. (Vége köv.). — *Dr. Kristóf György*: A magyar prot. irodalom története. (Vége.) — *Benkő Victor*: Mit tehetünk a Bethesdaért? — *Zajdó László*: Válasz Román Ernőnek. — *Radácsi György*: Könyvismertetés. (Próba-énekeskönyv. Folyt. köv.). — Irodalom. — Vegyes közlemények. — Hirdetés.

Lelkipásztori kötelességeinkről tekintettel a falusi kisebb gyülekezetekre.*

A világháború szörnyű pusztításai új körülmények, új feladatok elé állítottak bennünket. A mindnyájunk által óhajtott békekötés után — bármily kedvező legyen is az ránk nézve — ne gondolja senki, hogy a paradicsomi élet boldogsága következik. Sőt inkább még ezután kell nekünk kettőzött szorgalommal munkálkodni: a könnyeket letörölni, a fájó szíveket vigasztalni, a szűkölködőket segíyezni, a romokat eltakarítani, újraépíteni, s általában a békés fejlődés útján a polgári és társadalmi élet boldogságát előmozdítani s hazánkat a virágzás magas fokára segíteni. — Ebből a dicső munkából részt kell követelni mindenkinek tehetsége szerint személyválogatás nélkül. A társadalom, a haza, utódaink és mindnyájunk érdeke azt kívánja, hogy ne nézzük tétlenül, ölbetett kezekkel az időfolyam tovább hőmpölygését, hanem tegyünk meg mindent a közjó érdekében szívünk sugallata és lelkiismeretünk diktálása szerint.

Különösen ránk, lelkipásztorokra várakozik a nagy és súlyos feladat, hogy híveinkben az Istenbe vetett erős hit és bizodalom élesztése és ébrentartása által a lelki béke, a megnyugvás magasztos érzelmeit állandóvá tegyük. Nem oly könnyű feladat ez, mint némelyek hiszik s az avatatlanok gondolják, mert a mi vitézkedésünk fegyverei nem testiek, hanem lelkiek! Már pedig a legtöbb esetben anyagi javak, földi kincsek után vágyakoznak az emberek közül, nekünk pedig ilyeneket nyújtani nincs módunkban, mi ezek helyett csak a lelki, szellemi, erkölcsi világ felé irányíthatjuk a hívők figyelmét ezt mondván: „Ne gyűjtsetek magatoknak kincset a földön, hanem gyűjtsetek kincset a mennyországban!” „Gyűjtsetek magatoknak olyan kincseket, melyeket a rozsdá és a moly meg nem emészt és amelyeket a lopók ki nem ásnak és el nem lopnak!” Ki tagadhatná, hogy a szükségkel, nélkülözéssel, anyagi gondokkal megterhelt embernél ez a felhívás a legtöbb esetben süket fülekre talál; ki tagadhatná, hogy a földi jólétet és boldogságot alig hajlandók az emberek a reménybeli jövődö mennyei boldogságért felcserélni. Ezért terhes, ezért

súlyos általában az a feladat, ami a lelkipásztorokra várakozik! De ha minden ember megteszi kötelességét azon a helyen, ahová az isteni gondviselés állította, s ennek folytán embertársaink s hazánk polgárai számára biztosítva lesznek a jólét, az anyagi boldogulás feltételei: akkor a mi munkánk is eredményesebb lehet, mert kitartó munkásságunk által: az Istenbe vetett erős hit és bizodalom felköltése által a világi dolgok folyásával megelégedett ember szívébe könnyebben oda plántálhatjuk a szívnyugalom s lelki béke égbemelő érzéseit!

Nem lehet feladatunk Nagytiszteletű lelkész-értekezleti gyűlés, hogy a mi szűk körünkben kiterjeszkedjem azoknak a kötelességeknek felsorolására, melyeket általában minden ember teljesíteni tartozik a neki kijelölt munkatérén, hogy hazánk polgárai megelégedettek, boldogak s anyagi tekintetben is függetlenek legyenek. Az illetékes tényezők, az előjárók és kormányférfiak tiszte ez az irányítás, akik e mellett bizonyára minden lehető elfognak követni arra, hogy az általunk kivívott teljes és végleges győzelem után olyan békét kössünk, amely minden kétséget kizárólag biztosítsa hazánk békés fejlődését, szabadságát, anyagi és politikai függetlenségét!

En ebben a szűk körben csak arra akarom figyelmünket irányítani, ami — gondolatunk szerint — reánk, lelkipásztorokra vonatkozik, azt óhajtván röviden fejtegetni: Mi a mi kötelességünk híveinkkel szemben, hogy munkálkodásunk által bennük a lelki békét és szívnyugalmat megszilárdítsuk s így boldogságukat előmozdítsuk?

A mi szigorúan vett lelkipásztori kötelességünk nem lehet más, mint a lelkigondozásnak, a kurasztorálisnak az eddiginél fokozottabb mértékben való gyakorlása. Igaz, hogy az új idők — bizonyos tekintetben — új viszonyok közé állítottak bennünket, igaz, hogy a mai modern kor nem elégszik meg a régi lelkipásztori munkálkodással, hanem azt kívánja a lelkipásztoroktól, hogy új nyomokon, új mezőkön haladva legeltessék a hívő-lelkeket; igaz, hogy a mostani rémséges világháború is tengernyi bánatot, megmérhetetlen fájdalmat, kimondhatatlan szenvedést okozott mindenfelé, melyeknek nyomában a keserű könnyek még most is sűrű záporoként omlanak, amely könnyeknek felszárítása, a fájó szíveknek

* Az abaúji lelkészértekezleten, aug. 30-án tartott felolvasás.

a vallás ígéivel való meggyógyítása, minden bizonynyal szomorú lelkipásztori kötelesség. És e kötelességekkel szemben, midőn keressük a módokat és eszközöket, melyeknek segítségével a célt elérhetjük, vagy legalább is megközelíthetjük: útmutatást találunk a prédikatori bölcsőél, aki így szól: „A mi volt, ugyanaz, a mi ezután is lesz; a mi most lesz, ugyanaz, ami ennekutánna lesz, és semmi sincs új dolog a nap alatt!” (Préd. I. 9. v.)

Igen, semmi sincs új dolog a nap alatt. Hiszen tudjuk, hogy sokszor vonultak már el vészterhes felhők felettünk; nem egyszer voltunk azon a ponton, hogy hazánk és egyházunk szabadsága felett halotti tort készült ülni az elnyomó hatalom! S ezekben a nehéz időkben olykor a lelkipásztorokra a mainál talán még súlyosabb feladatok is várakoztak, mert az íge fegyvere mellett igen sokszor vérükkel életükkel kellett megfizetni hazájukhoz s református vallásukhoz való hűséges ragaszkodásukat. És ime a jó Isten mindannyiszor megsegített minket; visszaadta hazánk és egyházunk szabadságát s a békés fejlődés ideje alatt behegedtek a vérző sebek, meggyógyultak a fájó szívek s a reménytelenség, az aggodalom és kétségbeesés helyét lassanként a lelki béke, a szívnyugalom, a boldog reménység édes érzése váltotta fel.

S mik voltak azok az eszközök, melyekkel a lelkipásztorok ezekben a nehéz időkben ilyen eredmények létrehozásában közremunkáltak? Ez a fegyver nem volt más, mint az íge fegyvere, mint az evangyélium prédikálása! Azok a régi lelkipásztorok a krisztusi egyszerűség, szelídség, alázatosság, igazságosság és szeretet fegyvereivel vítézkedtek és győzedelmeskedtek. Követésre méltó példájuk s a hívekkel való gyakori érintkezésük által pedig erősítették az együvértartozás, a testvériség magasztos érzelmeit, meggyógyították és bekötözgették a szív fájó sebeit s egy jobb, boldogabb haza felé irányozva tekintetüket: lelki-békét, szívnyugalmat biztosítottak az imént még csüggedő s a reménytelenség által már-már összetört szenvedő emberi kebelbe. S ha ezek a régi lelkipásztorok oly erős hitet, oly igaz vallásosságot tudtak eszegegetni — az általuk használt eszközökkel — híveik lelkébe, hogy azok vérüket is készek voltak kiontani, életüket is hajlandók voltak feláldozni az igazság diadaláért, az evangyélium győzelméért: akkor nekünk sem szabad ezeket a régi kipróbált fegyvereket mellőzni, lomtárba helyezni. Ha ezek a fegyverek győzelemre vezettek a múltban: diadalra segítenek a jövőben is! Igen, mert: „A mi volt ugyanaz, ami ezután is lesz; ami most lesz ugyanaz a mi ennekutánna lesz és semmi sincs új dolog a nap alatt!”

Görgey János.

(Vége következik.)

A magyar protestáns irodalom története.

— Megjegyzések egy pályázati hirdetéshez. —

(Vége.)

Nevezzük csak a feldolgozandó anyag sokféleségét!

Egyházi irodalom alatt értenünk kell minden olyan írásművet, amely tartalma vagy célzata szerint alkalmas az egyház eszméjének fejlesztésére. Ter-

mészetesen az alkalmas jelző kiérdeklése nem a mi kritikai álláspontunktól függ, hanem az akkori idők, sőt csupán magának a szerzőnek a felfogásától is. Ez azt jelenti, hogy az eredmény vagy a mai álláspont szerint nemleges hatású, de a szerző szándéka szerint építeni törekvő művek is felveendők a történelmi ismertetésbe.

Ide tartoznak a következő csoportok:

1. Ref. szerzők bibliafordításai: A) részleges, B) telj. bibl. fordítások.
2. Imák: A) a gyülekezetek számára, B) magánhasználatra.
3. Énekek: A) a gyülekezetek számára, B) magánhasználatra.
4. Prédikációk: A) eredetiek, B) fordítások és átdolgozások.
5. Hittani művek: A) kifejtők a) dogmatikusok, b) káték, c) szervezetre vonatkozók, B) vitalkozók a) akatholikusokkal, b) lutheránusokkal, c) unitáriusokkal, d) szombatosokkal.

Ezek volnának nagyjában az egyházi irodalom főbb csoportjai. Ám e csoportok ismertetésével a pályázathoz fűződő kíváncsi kielégítést korántsem nyertek. Még egy tág mező átvizsgálása várja a pályázót: a nem egyházi célú, de kifejezetten egyházi vonatkozású művek csoportja. Tagadhatatlan ugyanis, hogy vannak oly művek, melyeket, egyenest egyházi irodalmi terméknek bajos volna minősíteni, de egyházi vonatkozása erősen kidomborodik. Közismert példára hivatkozom a XVII. század irodalmából, mert főként ettől a századtól kezdve akadnak ilyenek. Ez a példa Zrínyi hőskölteménye: a Zrínyiasz, melynek írója nem tartozott az egyházi rendhez s amely mű nem egyházi, de tisztán nemzeti célzatú. Mégis vajon ki mellőzné a XVII. sz. katolikus egyházi irodalmának ismertetése közben az antireformációnak ezt a tipikus termékét? Ilyen művek átvizsgálandók, noha nem egyháziak, akkor, ha

a) az író személye,

b) az író felfogása,

c) a mű indítékai szorosabban összekapcsolódtak az egyházi élettel.

Sőt van a pályatételben egy harmadik figyelemreméltatandó mozzanat is: az egyházi irodalom hatása, összefüggése a teljességgel nem egyházi jellemű irodalommal, továbbá a neveléstörténetével és a sajtóval.

Hogy mi mindenben kell járatosnak lennie annak, ki mindezeket megírni vállalkozik, azt feleslegesnek tartom részletezni. Annyi tán még a távolabbról érdeklődő előtt is világos, hogy a XVI. sz. történelmi, vallási és irodalmi viszonyainak alapos ismerete nélkül a pályázó meg sem mozdulhat. Azt lehetne mondani ellenvetésül, hogy hiszen a feldolgozandó anyag nem egészen parlag, mert igen jeles részlettanulmányok könnyítik meg az összefoglaló ismertetést. És ebben van is némi igazság! Révész Imre és Kálmán, Szilády Áron, Zoványi Jenő, Pokoly és mások sok kérdést végérvényesen tisztáztak úgy, hogy az általános kép megrajzolása egy esetben sem mutatkozik nehéz feladatnak. Akkor t. i., ha a pályamű nem a szakkörök, hanem a laikus nagy közönség igényeit van hivatva kielégíteni. Szerény

nézetem szerint azonban a pályamű csakis tudományos értékű lehet. Ilyennek tételezi föl már az a puszta körülmény, hogy a parochiális könyvtár-bizottság hirdette meg a pályázatot a parochiák, tehát tudományos képzettségű fők számára. Tehát szükséges, hogy a műben legalább a legkiválóbb művek forrása, stílusa és hatása, továbbá az írók élettörténete teljesen tudományos feldolgozást nyerjen. Csupa általánosságok ismétlése talán még a jóra való laikus közönségben is csalódást kelthetne. Mindazonáltal lehet, sőt kívánatos is, hogy legyen a mű olyan, hogy tudományosan nem művelt ref. közönségünk is élvezettel és érdeklődéssel használja. Régi dolog, hogy az u. n. tudományos jelleg és a népszerűsítő forma egymást ki nem zárják, habár teljes harmoniában csak oly íróknál jelenik meg a két szempont, akik már — nem szoktak pályázni.

Tehát tudományos jellegű és értékű legyen az a mű. Ez esetben a sok becses részletkutatás és monografia mellett is nagyon sokat kell végeznie a pályázónak nemcsak az anyaggyűjtés, de a feldolgozás terén is, ha azt akarja, hogy műve az anyagot teljes mértékben felölelje.

Minthogy pedig az anyag egybeállításában teljességre s a feldolgozásban elsősorban tudományos szempontra kell törekednie: kérdés lehet, milyen legyen a mű formája, lexikon-e avagy cursiv. Amannak előnye, hogy az egyes tények szabatosan kidomboríthatók; hátránya a szaggatottság, az elkülönítés. Különben is e téren van már némi vezérfonalunk: a Zóványi-féle egyházi lexikon. Marad a cursiv, összefoglaló forma, melyben tán bizonyos dolgok elszóródhatnak, de az eszmék harca, küzdelme a maga benső kapcsolata szerint tűnik elő.

Végül kívánatos, hogy az, aki a most kitűzött pályázaton nyertes lesz, a XVI. sz. egyházi irodalmának feldolgozása után megbízást kapjon a további évszázak, illetve korszakok egyházi irodalmának a feldolgozására is. Így a szerző személye, a feldolgozásnak mindvégig érvényesülő azonos szempontjai az egész műnek egységet kölcsönöznek.

Ime csak futólagos áttekintésben is a pályázat-hoz fűződő fontos kívánalmak. Már ezek a kívánalmak önmagukban is megértetik azt, hogy miért maradt a pályázat első kihirdetése eredménytelen. Ha most már hozzávesszük e benső nehézségekhez azt, hogy a mai zivataros idők a komolyabb, elmélyedő tudományos munkálkodásra egyáltalán nem alkalmasak, hogy a pályázat szokatlanul rövid lejárata, hogy egyáltalán ilyen nagyobb műre a hivatott szakemberek nem szívesen pályáznak, szinte bizonyossággal állítható, hogy a másodszori kihirdetés is meddő marad.

Pedig a műre magára bizony sürgősen szükség van! Ennek következtében csak egy út kínálkozik arra, hogy a mű létesüljön: föl kell kérni a hivatott szakemberek közül egyet, hogy a művet készítse el, azaz *megbízás útján*. Az alapelveket, a feldolgozás szempontjait előre lehet tisztázni s magát az opust az illető szakember tudományos egyéniségének súlyára rá kell bízni. Jól tudom azt, hogy a pályázatok néha igen jeles műveket, új tehetségeket hoznak napfényre. De ezt a kérdést eredményesen és belátható időn belül csak már ismert és elismert szakembereink egyike (sajnos nem sokan van-

nak, de hál Istennek vannak) oldhatja meg és fejteti ki.

A kérdés sikeres megfejtése érdekében bátorodom kérni az illetékeseket, hogy megjegyzéseimet szíveskedjenek figyelmükre méltatni.

(Szászváros)

Dr. Kristóf György.

Mit tehetünk a Bethesdaért s a diakonissza-ügyért?

Az egyetlen magyar ref. kórház, a budapesti „Bethesda” 50 éves fennállása jubileumi ünnepét ágyúdörgés és eddig ismeretlen mérvű nagy drágaság nehézsége mellett üli meg. Ha állami, törvényhatósági kórház volna, helyzete még a mai súlyos napokban is tűrhető lenne, de egy ref. ker. ügy: a Filadelfia egyesület tulajdona, az tartja fenn.

A magyar ref. közvélemény túlnyomó nagy része nem ismeri a saját kórházát, nem tudja, milyen kincset bír benne. Ha elvesztené a pártolás hiánya és az érdeklődésnek az eddighez hasonló mérve miatt: akkor tudná meg, hogy mi volt neki a Bethesda! „Az örömek becsét elvesztők méri meg.”

Határponthoz jutottunk. A határkövön e szó: 50 év. Visszanézve, azt mondhatjuk: Ében — Ha Ézer! Mindedig segítséggel volt nekünk az Úr! De előre nézünk a puszkaporos, gondoktól ködös levegőben s bizony felhőket is látunk. De „felhőkön túl fényt lát szemünk.” A fejlődés, növekedés, belső és külső megizmosodás-fényét, körülvéve a magyar ref. egyház és társadalom, lelkészek és hívek szerető érdeklődésének és áldozatos buzgóságának sugaraitól.

Hivatalos egyházi hatóságaink a jó ügyhöz méltó jó indulattal és avval a kötelelességérzettel, mellyel a saját testünk és vérünk iránt tartozunk, kezdik felkarolni e kórház ügyét. A dunamelléki egyházkerület közgyűlésében rendelte el, hogy ez év december 3-án a vasárnapi Isteniszteleten minden templomban kegyeletos és szeretetteljes szó esése a mi kórházunkról s a mi „testvéreinkről”, a perselyekbe az áldozatos buzgóság e szent ügyre hullassa filléreit, igen, joggal reméljük, ezüstjét s aranyát is. Úgy tudjuk, hogy a többi kerület püspöke is hasonlóképpen intézkedett. A tiszántúli akcióról van közvetlen tudomásunk. Hiszen, ha valami, ez igazán országos, egyetemes, református érdek és ügy.

Mint, aki az ügy szolgálatában állottam s utazó titkárként járom az országot, tapasztalataim köréből hadd említsek fel pár munkatért, alkalmat és lehetőséget a tanácstalanok útbaigazítására, a jóindulatúak szeretetének irányítására.

Mit tehetünk és mit tegyünk mi lelkészek e téren?

1. December 3-án, vasárnapon János V. 1—9, vagy Lukács 19. 1—10, vagy Csel. 3—6. alapján egyházi beszédet kellett róla tartanunk.

2. December 3-án délelőtt és délután a templomi perselypenz legyen a Bethesda kórház s a Filadelfia-diakonissza egyesületé.

3. Adományokat kérünk s gyűjtsünk céltudatosan, szegyenkezés nélkül és bátran, mert a legszentebb ügyre gyűjtünk és küldjük fel azt Budapestre.

4. Mint Kálvinék tették Genfben a jó ügyek-
kel, ajánljuk mi is a Bethesdát s a diakonissza-egy-
letet a végrendelkezők figyelmébe. Pásztori mun-
káinkban, a templomon kívül se felejtjük el ezt.
Több gimnáziumra már nincs szükségünk, de több
ref. kórházra és több diakonisszára égető szükségünk
van. Urgens necessitas! Hívjuk erre fel a mágánások
és tehetősök figyelmét!

5. December 3-án, ott, ahol lehet, mindenütt
tartsunk szokásos estélyt. Ismertessük ott is a ref.
kórházat és diakonissza ügyet. Kérjünk Budapestről
(VI., Hermína-út 39.) verseket, tájékoztató füzeteket
e célból és mutatványszámokat a „Bethesda“ c. lap-
ból, osszuk bátran szét ezeket. A perselyeket ez
alkalommal is e jó ügy céljára tegyük ki.

6. Bízunk meg és kérjünk fel valamely alkal-
mas és buzgó férfit, vagy nőt, hogy előfizetéseket
gyűjtsön a lapra házként.

7. Évenként rendezzünk egy ilyen diakonissza-
napot.

8. A lelkészi hivatalban tegyük ki egy per-
selyt e célra s a begyűlt összeget küldjük fel
évenként.

9. Mit jelent ma élelmiszereket, terményeket,
lisztet, tojást, zöldséget stb. beszerezni betegek és
egészséges, nagy kórházi személyzet számára a fő-
városban! „Falusi ezt nem élvezi.“ Ezen a ponton
kérve-kérünk mindenkit: adjatok-adjatok, amit Isten
adott! Hírdessük ki ezt, iskolás gyermekek által,
nők által gyűjtünk házról-házra. Induljon el egy
pár szekér. Valamit mindenki adhat. Meg sem érzi.
Alólirott — soli Deo gloria! — tavaly igen kis
gyülekezetben, igen szegény felvidéki nép között
több métermázsa terményt gyűjtött és küldött fel.
Még a koldússzegény család is adott egy kosár
krumplit. Gazdag szegények!

10. Állandó figyelmünk tárgyát képezze, hogy
18—30 év közötti lány vagy gyermektelen özvegy,
lehetőleg 4 polgári osztályt végzett nő-híveink közül
ki alkalmas diakonissza-pályára? Legyünk ez ügy
toborzói, Istenért, egyházunkért, s az illető nőért és
családjáért! Engedjük le öntudatunk mélyéig e tényt
s felelősségünket! Ebben a van a legnagyobb hiány:
megfelelő, Istentől elhívott testvérekben. Legyen
egyházunk nőire nézve ez általános hadkötelezettség
kérdése. Itt senki sem alkalmatlan. Aki nem válik
be, az hadmentességi adó fejében legyen az ügy
állandó támogatója!

11. Ha gyülekezetünkben már került fel alkal-
mas testvér, hassunk oda, hogy beállíthassunk oda,
hová kell és lehet — a városi gyülekezetek jöhetnek
itt első sorban szóba — gyülekezeti diakonisszákat,
mint a lelkész számára jobb kezeket.

12. Jelentkezzünk tagúl a Filadelfia-diakonissza
egyletbe. (Rendes tag évi 4 K, pártoló évi 1 K,
pártfogó évi 20 K.) A tagfelvétel az egylet választ-
mányának joga.

13. A rendes és pártoló tagok alapítsák meg a
„Filadelfia-diakonissza-egylet segítő tagjainak körét.“
Egy ilyen körnek tagja lehet mindenki, aki éven-
ként legalább 10 fillért fizet a diakonissza-egylet
javára.

14. Gyülekezetünk s községünk betegeit útasit-
suk a mi kórházunkba, hol belgyógyászati-, szülé-
szeti- és sebészeti osztály és Röntgen-laborato-
rium van.

15. Imádkozzunk, mintha minden Istentől függne
és dolgozzunk, mintha minden tőlünk függne!

Dolha.

Benkő Victor,

ref. lelkész,

a „Bethesda“ társzerkesztője
és titkára.

Válasz Román Ernőnek.

Kedves Barátom! Mivel közérdekű annak el-
döntése, hogy lehet-e idézőjel nélkül gondolatokat,
gondolatsorozatokat és mondatokat idegen szerzőktől
átvenni, nyílt leveledre én is nyílt levéllel vála-
szolok.

Az én szerény ízlésem és a papi elődeink ha-
gyományos felfogása szerint eredetinek jelzett be-
szédben idegen írók goneolata és eszmemenete
idézőjel, vagy zárójelbe tett megjegyzések nélkül
elő nem fordulhat. Előszóban jelezni, hogy másoktól
is vettünk át gondolatokat és sorokat: az idézőjelek
és zárójelbe tett megjegyzések elhagyására még nem
elég mentőhorgony. Neked ugyanis vannak olyan
beszédeid is, melyek végén nincs megemlítve, hogy
a szinte szóról-szóra átvett sorokat kitől vetted.
Ilyen például „A boldog új esztendő feltételei“ című
beszéd, melynek bevezetése és a bevezetés gondo-
latmenete Hock János I-ső bőjti beszédéből van
merítve. Ilyen a Beköszönő beszéded is, melyben
számos gondolat különböző szerzőktől való bekö-
szönő beszédek reminiscenciája s a beteg gyermek-
ről szóló hasonlat szintén nincs jelezve, hogy kitől
való.

Az idézőjelek elhagyása azért káros, mert el-
lenkezik az eddigi hagyománnyal, ellenkezik a szerzői
jogról alkotott országos törvény célzataival. Mit
szólnál te hozzá, ha én kiadnék egy prédikációs
könyvet és a te beszédeid legszebb gondolatait idé-
zőjelek vagy megjegyzések nélkül átvenném, vagy
átgyúrnám? Hát tetszene az neked?

Szóval szerintem hibáztál, mikor az idézőjele-
ket elhagytad; de én azért nem dobtam köveket
reád, mert tévedni emberi dolog. Azért kértelek, hogy
máskor ne tégy olyat, mert különben még a leg-
sikerültebb beszédeid értékét és megbízhatóságát is
lejárátod.

Az igazság kimondása sokszor fájdalmat okoz
és neheztelést von maga után, de szerintem inkább
méltó ez a kritikushoz, mint a színesen áradozó
émelygős dicséret, mely napjainkban olyan nagy
divat. Ez az émelygős kritika is egyik oka annak,
hogy sokan más felekezetű kiváló szónokok műveit
szeretik és azokat használják, míg a régebbi egy-
házi beszédiródmunk értékes gyöngyeit a feledés
fátyola alatt porladozni hagyják. Ennyit az idéző-
jelekről.

Ami pedig a következtetlenségemet illeti, — me-
lyet nyílt leveledben szememre vetettél, — hát arra
azt mondom, hogy félreértettél. Én nem kárhoztat-
talak azért, hogy a Hock János és Prohászka Otto-
kár szónoki iskolájának mesterfogásait igyekeztél
eltanulni. Csak felvettem a kérdést, hogy annyira
súlyedtünk-e már, hogy másoktól — idegenektől —
kell a szép szónokláshoz gondolatokat kölcsönöznünk
és megfeleltetnem rá akként, hogy annyira még nem
vagyunk, de annak dacára is jó megismerni az el-

lenfél fegyvereit és hatásának titkait. Én tehát igazolni akartam a te eljárásodat azok előtt, kik megütköznek azon, hogy ref. szószerzőkre szánt beszédekben katolikus papok gondolatai zengenek. Mert biz' ez feltűnő jelenség és sokakra lehet elszomorító is. Szerintem azonban nem elszomorító, hanem öröndetes, mert olyan kiváló szónokoktól, mint Prohászka Ottokár és Hock János, szónoki előkelőséget, választékosságot, könnyed és finom jellemzést szégyenkezés nélkül tanulhatunk. Annyit elismerek, hogy kritikámban ezen nézetemet bővebben kellett volna kifejtennem, hogy következetlenségnek ne láttassam. De azt is hangsúlyozom, hogy azért nekünk is vannak Prohászka Ottokárhoz és Hock Jánoshoz hasonló íróink és szónokaink. Az volna elszomorító, ha nem volnának. Például a mi esperesünk is tud oly elegánsan, melegen és színesen írni, mint Hock János. Nagy kár, hogy Baksay Sándor és Radácsi György egyházi beszédek nem írtak. De az Igéihirdetőben, a Debreceni Lelkészi Társban és számos újabbkori prédikációs könyvben sokszor zeng oly előkelően és választékosan az istenige, mint a katolikus irodalom kimagasló jelesei műveiben. Ezekből is tanulhatunk. Hátha még a régiek remekeit modern köntösbe öltöztetnénk, akkor csakugyan felesleges volna a Prohászka és Hock szellemi kincstárához folyamodnunk. Ismerni azonban akkor is kellene az ellenfél irodalmát és szónoki hatásának összes titkait.

Ezek után engedj meg, ha tán fájdalmat okoztam neked; de engem a legszigorúbb tárgyilagosság vezetett. Szeretettel üdvözlő

barátod
Zajdó László.

KÖNYVISMERTETÉS.

Énekeskönyv a magyarországi református egyház híveinek használatára. Az egyetemes konvent által elrendelt második próbakiadás. (Folytatás.)

A XXIX. zsoltár a Jehova szavának dicsőítése s az abban nyilvánuló ellenállhatatlan isteni erő magasztalása a végből, hogy a hatalmasokat hódolatra kényszerítse a szerző. Eredetileg a zsoltár így kezdődött:

Mostan ti hatalmasak,
Tekintetes nagy urak . . .

Konventi és zsinati engedély nélkül ezt a második sort így változtatták meg nem régen: „*Fejedelmek, királyok*“. Mindegy: így vagy úgy. Az a kérdés, hogy mikor támadjon így rá a polgári társadalom a templomban a hatalmasokra, a királyokra vagy akár a tekintetes nagy Urakra? Egy nagy föld- és égszakadás, mennykőhullás idején?! Miért kell ekkor a földi nagy urakra rátámadni?! Hogy érezzék a kicsinyvoltagekat a Mindenható nagyságával szemben?! Dehát arra való-e a templom, hogy ott csúfolkodjunk, hogy ott izetlenkedjünk?! — Azt is belemagyarázhatjuk a XXIX. zsoltárba, hogy mi-ként a nagy természet viharos jeleneteiben, úgy a templomi csendes áhitatban is ott mutatkozik az Isten dicsősége, hatalma — de ezt ki kell ebből a zsoltárból hüvelyezni. Az I-ső Pr. E. egységre vitte a zsoltár tartalmát; költeménynek ez az ő átírása szerint takaros, de közéneknek úgy sem való. Nincs

is benne az alkalmak szerinti csoportosításban. Az Erdélyi ezt is kihagyta.

A XXX. zsoltár szintén a használatosabbak közül való. Pedig ez se igazi gyülekezeti ének. Azért dicséri a szerző az Urat, mert megmentette ellenségeitől és nem engedte meg azoknak, hogy nyavalyáin (javítva = keservein . . .) vígadjanak . . . Mikor lehet ezt *alkalomszerűen* énekelni?! Énekelje az iskolás gyermek: akinek nincs ellensége, vagy a jámbor felnőtt keresztyén, aki ki tud térni az ellenségei elől vagy nem csinál magának ellenségeket a félrehúzódsával?! A templomszeretőknek talán legkevesebb lehet az ellenségek és — mégis ezek énekeljék a XXX. zsoltárt?! . . . Ezek buzdítás az istenes híveket az éneklésre, hálaadásra azért, mert az Isten nem hosszú haragú, a kegyelme pedig örök?! Hogyan énekelje ezt a különben tetszetős versszakot is a békeesség embere:

„Uram, ha én porrá leszek
Tégedet hogy dicsérjelek?
Igazságod hogy hirdessem,
Hallgasd meg Uram kérésem . . .

Hiszen ez azt teszi, hogy ha engem porba tipornak, sőt porrá tesznek ellenségeim, hogyan dicsérjem akkor az Urat, mint hulla, mint por? Tehát azért is szabadítsa meg engem az Úr, hogy legyen aki magasztalja őt. Rendkívül zsidós kapacitatio s érdekes, hogy az Erdélyi énekes az egész költeménynek éppen ezt a hangzatos versszakát mellőzi — bizonyára komoly keresztyén megfontolással.

Az I-ső Pr. Énekes erősen átdolgozta, kigyalulta, de így is csak magánénekbe való. Az Erdélyi már ennek a módosítása a fennebbi vers kihagyásával, így még elfogadhatóbb, de gyülekezeti éneknek így sem jó.

A XXXI. zsoltár ugyanolyan hangulat szüleménye, mint az előbbi. Az eredeti 19 versszak, az I. Pr. E-ben (új dallamra) 9 versszak, a II. Pr. E-ben 8, az Erdélyiből kimaradt. Nincs is rá semmi szükség. Efejta panaszkodó s reménykedő zsoltárban túlságos bőségünk van. A számsor teszi csak szükségessé ezt is.

A szégyen padján, a nyavalyák karmai közt szenvedő jajveszékelése, akire már csappan a tör, amit ellenségei vetnek eléje. Nosza Jehova, jöjj és szabadítsd meg a benned bízót a te nagy jóvoltodból stb. Dicsőség neked, a szabadítónak. Az I. Pr. énekes átdolgozása is gyenge ahhoz, hogy közkeletűvé lehessen. Még magánénekessé nyilvánított sincs méltó helye a mindennapi viszonyoktól messzeeső vonatkozásai miatt.

A XXXII. zsoltár egyik nevezetesebb bűnbánati énekünk, de csak az első versszaka vált közkeletűvé. Ezen is javítani valót talál mindkét. Próbaének. Az első ezt a sort: „*Boldog, akinek Ő nagy hamissága*“ — így módosítja: . . . „*Ő nagy bűnös volta*“, A második így: „*Boldog, akinek bár megtévedt útja*“; amott a folytatás a régi, itt pedig így hangzik: „*Azt neki az Úr nem tulajdonítja*“; amott az I-ső vers további szövege megmarad, itt így módosul:

Mert akiben nincs álnok tettetés,
Igaz bűnbánót nem sujt büntetés.

Szó sem fér hozzá, hogy az I-ső Pr. Énekes itt is közelebb hozza a szöveg lényegét a lelkünk-

höz, mint az eredeti vagy a 2-dik Pr. É. Ennek a további versszakai is javítást követelnek. Így ne énekeljünk már a mai időkben:

„Hogy bűnömöt el akatám hallgatni,
És neked meg nem akarám vallani,
Ottan esontjaim elszáradának,
Sokasága miatt siralmimnak,
Mert éjjel-nappal kezéd nehéz volta,
Nagy bűneimért rajtam fekszik vala
Bennem elfogya minden erősség,
Mint nyári hévségben a nedvesség.”

Melyik gyülekezet zokoghatná ezt, mellét verdesve?! Nem támaszthatna-e mosolyt, ha egészségtől duzzadó apák, nagyapák, anyák, nagyanyák s ragyogó szemű ifjak, gyermekek harsognak ezt a senkire nem illő kárvallástételt?! Ilyen XVI. századbeli stílussal ma már csak az illető századot jellemezhetjük vagy valami történelmi éneksorozatban szerepelhetünk, de nem a XX. századbeli ref. keresztyénség templomaiban!

Ilyen ennek a zsoltárnak a többi versszaka is. Az I-ső Pr. É. sem tette kíváncsiságát, az Erdélyi bölcsen kitért előle. Csak nagy átalakítással tartható meg magánénekeskönyv számára is.

A XXXIII. zsoltár az örök isteni erő dicsőítése olyan időből, amelyben a zsidók közt már fejlett fokra hágott az istenitisztelés s a zenének is része volt az istendicsőítés mozzanataiban. Az író, mint valami karmester a zenekarral egyesített énekkart nógatja az istendicsőítő kettős műveletre. Mintha valami igaz ügy jutott volna várt diadalra; mintha az igazak örömeinek tavasza fakadt volna virágba! Ének, lant, hegedű, cimbalom, zendüljön minden — fel az égig!

A mi isteni tiszteletünkbe ez az ének sem illik így éppen az első versszakának zeneeszközökre való hivatkozása miatt. A szeptsi-i templomban már az 1850-es évek végén sem lehetett ezt úgy diktálni, amint Szenczi M. A. megszövegezte. Lant, hegedű, cimbalmi zengés, hangos citerák szépen kiküszöböltek ott a költői lelkű tanító jó tetszése szerint. Ha sok, nem-keresztyén elemet kihagyhatunk — még nagy óvatossággal is — a zsoltárokból: miért ne akkor a lantot, cimbalmot, hegedűt stb? ... Hiszen helyettesíthetjük is tetszetősen *hálaadással, imádsággal, énekléssel* vagy ha éppen zene is kell: *orgonazengéssel*, mint az I-ső Pr. Énekes próbálja, de nem teljes következetességgel.

A „szép hangicsáló szerszámok“, az „ékes versek“ sem hangzanak valami keresztyén komolysággal (2. v.) az „az ítélet nála kedves“, a „meg nem tartatik“ (6, 7. v. szintén idegenszerű; a „deli hő“ (6. v.) igen csillogó; igen kényszeredett pedig az ilyen: „Gondot tart rájuk s a haláltól Megtartja őket éltőkben“. Persze, hogy nem is holtukban vagy holtuk után! Bár ker. hittani állásponton ilyesmiről is lehetne szó.

Az I. Pr. É. fáradtságos igyekezettel átirta. Ezen több helyes módosítást végzett az Erdélyi énekes. Ezt a két utóbbit kellene egyé tenni, mint XXXIII. zsoltárt.

(Folyt. köv.)

IRODALOM.

* **Debreceni és sárospataki papok a reformáció századában.** A reformáció négyszázados emlékére írta S. Szabó József, a debreceni református kollégium

tanára. Ara 1 kor. 20 fillér. Debrecen 1916. Hegedűs és Sándor könyvkiadóhivatala.

Nagy érdeklődésre tarthat számot az a kérdés, melynek tárgyalását ebben a műben S. Szabó József szorgalmas kezébe vette, mégha tudjuk is, hogy a megoldás itt egyelőre távol van.

Ilyen munkánál a dolgozás mikéntje a fontos.

Ezt tartva szem előtt, a nagyszorgalmú, kis műnek (51. lap) erősségei:

1. a kérdés irodalmi anyagának aprólékos ismerete, pontos összeállítása. E munka végzése közben szerző valóban bő tájékozottságot és széleskörű tudást tár elénk.

Itt mindössze azt a megjegyzést tesszük, hogy egyes összeállításai, bármily teljesek legyenek is és bárminő alapos utánjárásról tanúskodjanak, módszerileg nem teljesen kifogásolhatatlanok. Pl. a 13. lapon elhozza szerző Gönczi Kovács Györgyöt, őt „követik s általában elfogadják Bálint pap debreceni papságát Geleji Katona István (Praeconiumának előszavában), Tolnai F. István (Kalauz, 563. l.), Páriz-pápai Ferenc (Romlott fal felépítése. Magyar Prot. Egyháztört. Adattár, V. 144. l.), Ember Pál (Lampe Ember: Historia Eccl. Reformatae 1728., 628. l.), Bod Péter (Hist. Hung. Eccl. 1888—1890., I. 198. l.), Sinai Miklós (Praellect. publicae. Debrecen 1911, 93. l.), Budai Ezsaiás (Magyarország története, Debrecen 1808., II. 102. l.), Tóth Ferenc (A magyar- és erdélyi ország prot. eklézsiák története, 35. l.), Szűcs István (Debrecen város történelme, II. 542. l.), sőt még a legújabbban is Lencz Géza (Tíz év Debrecen reformálásának történetéből. Debr. Hittanszaki Közöny 1894., I. l.), Barcsa János (A tiszántúli ev. ref. egyházkerület történelme, Debrecen 1906., I. 6, 142. l.), és Thury Etele (A dunántúli ref. egyházkerület története, Pápa 1908., I. k. 10. l.).“ Ebben az összeállításban, amely szinte mintája az akribiának, az írók egyvonalon vannak. Az összeállításnak annak a kettős szempontnak éles érvényesítése mellett kellett volna történnie, hogy a jelzett személyre vonatkozólag mennyiben bővült a kutatás területe is mennyiben mélyült a történetírók felfogása Gönczy Kovács Györgytől Thury Eteleig 1586—1908-ig. Ez a fejlődéstörténeti vonal megértette volna, hogy közben 322 éven át mennyiben írta ki egyik tudós a másik művéből a maga adatát és mennyiben igyekezett azt mélyültebb felfogásával (esetleg öntudatos kritikai eljárásával) bizonyítani. Nem von le a Bod Péter történetírói nagyságából, ha tudjuk róla, hogy a Bálint papra vonatkozó adatot egyszerűen kiírja, amint maga jelzi, Pápai Páriz Ferencből. Pápai Páriz Ferenc előadása viszont a Romlott fal felépítésében azt mutatja, hogy ő ezt az adatot bizóan vette át, nem ismerve kételyt és kritikát, valakitől. Ember Pál viszont Pápai Páriztól vette, amint maga jelzi, ezt az adatot. Tehát ezek közül egyiknek sem volt Bálint papra vonatkozó eredeti kutatása. És így tovább.

2. eredeti kutatása eddig kellően ki nem használt területen. Szerzőnek Debrecen város levéltárában végzett kutatása teszi e mű tulajdonképeni értékét. E kutatásaival tényleg tovább is vitte e tárgy ismeretét.

Sajnos, szerzőnek nincs önálló kutatása Sárospatakra vonatkozólag (Debrecenből került ki eddig nem ismert, két név), így művének a sárospataki

lelkészre vonatkozó része aránytalanul kopárabb. Különben is úgy látjuk, hogy újabb adatok felmerülése és újabb kutatási területek megnyitja előtt a Szinyei Gerzson és Zoványi Jenő nagy adattudása után Sárospatak e korbéli egyházi történetére vonatkozólag nem tanácsos írni.

Hiánya e műnek az, hogy *nem ad történeti képet.*

Ha azt kérdeznénk, hogy látjuk-e magunk előtt Debrecen és Sárospatak XVI. századbéli papjait a szerző előadásán után? Megkapjuk-e e XVI. századbéli lelkészeknek emberi, írói vagy prédikátori képét? Látjuk-e ruhájukat, megjelenésüket, bépillantást nyerrünk-e házi, családi, gyülekezeti vagy politikai életükbe? A felelet ez: nem. Szerzőnk e feladat megoldására látszóan és szándékosan nem törekszik. Ez a mű tehát adatgyűjtő és adatkritikai munka. A szerző felfogása bizonyosan az, hogy a kérdés a megoldás ilyen stádiumába még nem jutott el minden részében. Tehát feladatának e korlátozása önkényes. Azonban e szerint a tulajdonképeni történetírói feladat elől kitért, mert egészen nyilvánvaló, hogy aki a XIX. század regényírói címet teszi műve homlokára, Jókai Mórról nem elégszik meg azzal, hogy élete úgyis eléggé ismert és olvasható encyklopædiáinkban, mint szerző teszi Meliusz Juhász Péterrel, akivel egy néhány adat felemlítése után röviden végez: élete olvasható encyklopædiáinkban (26. l.) Amint, hogy néhányat és egymástól távollevőket említsünk: Horváth Cyrill, Kanyaró Ferenc és a legújabbban dr. Ravasz László a zseni fényes jegyeitől égő könyvében (A gyülekezeti igehirdetés elmélete) képet rajzolnak Meliuszról az eddigi adatok után is, meg kell ezt tenni a historikusnak is, aki Debrecen XVI. századbéli papjairól ír.

Nem is látjuk át, hogy mi akadályozná S. Szabó Józsefet a munka e része tételében. Máshonnan ismert tehetsége képesíti őt erre.

Részletekbe nem bocsátkozunk, azt azonban meg kell jegyeznünk, hogy szerzőnek az az állítása, hogy „a folyó évben (1916.) van 400 esztendeje a Zwingli reformátori fellépésének” (7. l.), tévedés. Ezt már régen eldöntötte az egyetemes egyháztörténet és pedig irrevocabiler. *Marlon János.*

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Gyászhirek.** *Szitha József* szamosbecsi lelkész életének 41-ik, lelkészi működésének 15-ik évében nov. 28-án hosszas szenvedés után elhunyt. Főiskolánknak volt szerény és szorgalmas növendéke. Áldott legyen emlékezete! — *György Mária Aranka* sajókazai ref. tanítónő életének 25-ik, hivataloskodásának 5-ik évében hosszas szenvedés után jobblétre szenderült. Özvegy tanítónénak volt a gyermeke, még két nővére ugyancsak ref. tanítónő s ő maga is igazi rátermettséggel (szellemivel, a testi az összeroskadt mihamar a teher alatt), valóságos önfeláldozó hűséggel forgolódott nehéz pályáján, amelyen rövid idő alatt is mindenek igaz becsülését, elismerését és szeretetét vívta ki magának! Méltó azért reá, hogy áldás és kegyeletes emlékezések között örizzük meg kedves emlékét! — *Egyed Béla* jenkei

ref. lelkész neje, szül. Vass Izabella nov. 30-án, hosszas szenvedéstől összetörve, de rendíthetetlen hittel — jobb létre szenderült. Őt apró gyermeke, férje s rokonai gyászolják 34 éves korában történt fájdalmas elhunytát. A. B. L. P. F.

Thallóczy Lajos Dec. 1-én, a herceghalmi vasúti szerencsetlenség alkalmával hunyt el 62 éves korában. Legkiválóbb történetíróink egyike volt. Mint közös pénzügyminiszteri osztályfőnök nagysikerű működésével és történetírói széleskörű tudásával nagy tekintélyre tett szert. Tudósaink között ő volt a balkáni népek történetének legalaposabb ismerője és művelője. Már 29 éves korában tagja volt a Magyar Tud. Akadémiának. A Magyar Tört. Társulat a múlt évben elnökévé választotta. Az udvari és más előkelő körökkel való állandó összeköttetése révén sok pártfogót nyert meg a Tört. Társulatnak. 1904-ben Konstantinápolyban időzött II. Rákóczi Ferenc és a bűdosók hamvainak hazaszállítása alkalmából. Igen sok történelmi munkát írt, melyeket az éles ítélőképesség jellemez. Számos nagybecsű forrásgyűjteményt adott ki tájékoztató bevezetésekkel és jegyzetekkel ellátva. A jajcai bánáság története c. munkájával tavasszal megnyerte az Akadémia nagy jutalmát. Megboldogult királyunk Szerbia polgári kormányzójává nevezte ki. Thallóczy egyike volt azoknak, akik a Thaly Kálmán emléke iránt a legnagyobb tisztelettel voltak. Mint Thaly K. emlékének egyik leghivebb őrét igen bántotta, hogy két bpesti tanár a kuruc balladák miatt holtáutántámadja Thalyt, mikor módjukban volt, hogy életében egyenesen hozzáforduljanak felvilágosításért. Nagy örömmel értesült arról, hogy három sárospataki tanár, mindjárt a Thaly elleni vádak elhangzása után (1913) védelmébe vette Thalyt, levélbeli összeköttetésben lépett velük s állandóan figyelemmel kísérte a vita folyását. 1915. dec. 14-én Harsányi István főgimn. vallástanárnak, a Thalyt védők egyikének, egy márvány-mozaik levélnyomatát (melyet 1908-ban kapott Thalytól) küldött emlékül a következő sorok kíséretében: „Igen tisztelt Tanár Ur! Thaly Kálmántól maradt emlékeim között találtam egy nyomatát, amely mindig pozsonyi lakása íróasztalán feküdt. Helyén levőnek találtam, hogy Tanár Urnak, mint aki oly buzgón foglalkozott azokkal a halála után való támadásokkal, ezt a kis emléket ezennel karácsonyfiaként felajánljam. Tudom, hogy megbecsüli. Értéke nincs, csak személyes becse. Emlékszem [t. i. a Thaly felett tartandó] immár befejezéséhez közeleg és a jövő év folyamán az Akadémiában bizonyára felolvasásra kerül. Szíves üdvözléssel, társait is köszöntvén, maradtam Bécs, 1915. dec. 14. Thallóczy Lajos”. — Thaly feletti emlékbeszédét — sajnos — nem tarthatta meg. A halálvonat örökre lezárta heszédes ajkait s összetörte íróitollát. Ismét szegényebbek lettünk egy igaz magyarral, egy nagy tudóssal. Emlekezete, mely sokáig elni fog a jók és igazak szívében, legyen áldott!

— **A ref. egyetemes konvent** f. hó 14-én rendkívüli ülést tart, melynek főtárgya a zsinat összehívása iránti intézkedés, másik tárgya a lelkészi özvegyi és árvasegély fölemelése (a gyámintézet végrehajtó-bizottsága ugyanis az özvegy-papnék nyugdíját már az idén 840 K-ra óhajtja fölemelni s az árvák segélyét is ennek megfelelő arányban fokozni.)

— **Vizsgálati értesítés.** A lelkészkepesítő pót-vizsgálatok december 16—19. napjain tartatnak meg Sárospatakon. Az első vizsgások írásbelije dec. 16-án d. e. 8 órától, a második vizsgásoké dec. 18-án d. e. 8 órától kezdve. A szóbeli vizsgálatok dec. 18-án d. e. 9 órakor kezdődnek.

— **Írásbeli tételek** az 1917. évi lelkészi vizsgások számára. I. Az első vizsgásoknak: 1. *Szakértekezési tételek:* a) „Magyarázandók a *Leviticus* XIX—XXI. fejezetei, különös tekintettel az *Exodus* XXI—XXIII. fejezetére.” b) „Fordítandó és magyarázandó a II. Kor. X—XIII. ff.-ből álló, u. n. *négy fejezetes levél*, a II. Kor. levél egységének kérdését tárgyaló irodalomtörténeti bevezetéssel ellátva.” c) A keresztyénség álláspontja a magántulajdon és köztulajdon kérdésében. E három tétel közül egy dolgozandó ki. 2. Egy *egyházi beszéd* II. Kor. III: 17. alapján. Ez meg is tanulandó és a vizsgálaton előadandó! II. A második vizsgásoknak: 1. *Értekezési tétel:* „Az igehirdetés és lelkigondozás egymáshoz való viszonya.” 2. Egy *gyak. biblíamagyarázat* Luk. XII: 8—10. alapján. 3. Egy *egyházi beszéd* II. Kor. X: 4—5. alapján. Ez a két utóbbi meg is tanulandó és a vizsgálaton előadandó. Dolgozataikat mind a két vizsgások külön-külön füzetbe, tisztán, olvashatóan írják, lapszámazzák, címkével is ellássák s az első vizsgások a dékáni, a második vizsgások az e.-ker. főjegyzői hivatalba küldjék be 1917. július 1-ig.

— **A Prot. Orsz. Árvaegylet** választmánya, nov. 27-én tartott ülésében, miután Kovácsy Sándor elnök kifejezést adott a király halála fölött érzett mély részvétnek, elhatározta, hogy az *ötödik hadikölcson* sikerének előmozdításához 50.000 K jegyzésével járul, miáltal eddigi jegyzése 500.000 K-ra emelkedik; azután dr. Vetsey Aladár ügyvéd referált Pálffy Adolfné hagyatékáról, amelyből az egyletnek mintegy 75.000 K jut osztályrészül. Keller Terézia 305,400 K-ás alapítványának évi jövedelméből 33 volt növekedék kap évi segélyt továbbképzetésük elősegítésére. Az árva ház 106 árva (köztük 40 hadiárva) gondoz, védelmébe fogadott 14 erdélyi menekültet, jótéteményeiben összesen 200 árva részesül.

— **A debreceni egyetem** ünnepélyes felavatását a kormány a jövő év tavaszára tűzte ki; az egyetem diszjervényeit is ekkor adják át rendeltetésüknek.

— **Kolozsvárról.** Új királynénk. még mint trónörökösne, — mint a *Ref. Szemle* írja — november 3-án meglátogatta a kolozsvári belfarkas-utcai ref. templomot. Hivatalos és ünnepies fogadtatás, illetékes helyről kifejezett kívánságra, nem volt, a magas vendéget csupán *Benedek Árpád* lelkész fogadta a templom kapujában hódolatteljes, magyaros üdvözléssel. A fenséges asszony elragadtatva szemlélte a templom ívezetének csodaszép szerkezetét s érdeklődéssel hallgatta az egyes nevezetességekhez fűződő szakszerű magyarázatokat. Szíves és hálás „köszönöm szépen”-nel búcsúzott. — A kolozsvári ref. egyház egyik lelkésze: *Barabás Samu* esperes, a Kolozsváron keresztül menekült 87 ref. lelkész részére, akik közül sokan bizony a bibliájukat sem tudták megmenteni, összevásárolta a könyvkereskedésekben kapható bibliákat s minden bibliát a következő dedikációval adott át emlékül: „Az oláh betörés alkalmával Kolozsvárt keresztülutazó ref. lelkészeknek a szomorú idők emlékeül szeretettel adja a kolozsvári

magyarulcai templom ájtatos közönségének perselyes adományából: *Barabás Samu* esperes.”

— **Az ág. evang. egyetemes közgyűlés** kiküldött bizottsága a reformáció jubileumának megünneplésére nézve azt javasolja, hogy az egyes gyülekezetek 1917. okt. 28-án, okt. 31-én és nov. 4-én tarthatják meg jubiláris ünnepeiket. A jubiláris istenitiszteleten mindenütt el kell énekelni Luther énekét és a lelkészek a püspökök által kitűzött textusról predikálnak; az istenitiszteletet hálaadó énekkel kell befejezni s vele kapcsolatban úrvacsoraosztást is kell tartani. — Utána ünnepélyes egyházi közgyűlés tartandó, a melyen helyi célokra vagy jubiláris alkotásra adományok ajánlatnak fel. — A délutáni istenitisztelet oltári szolgálattal végeztessék s a lelkészek felolvasásák az ágostai hitvallást, amelyet a hívek közt szétosztanak. Az ifjak számára külön Luther-ünnepélyek rendeztessenek.

— **Bukarest elfoglalásának** öröme az egész országban, sőt Hamburgtól a Feketetengerig egész Középeurópában megszólaltak f. hó 7-én délből a harangok s az öröm mellett hálaadást is zengtek az Urnak, aki minket ennyire megsegített. Nem így képzelték azt az oláhok, midőn száz nappal ezelőtt a rabló-hadjáratra orozva elindultak. Rajtok beteljesedett a magyar közmondás: Aki másnak vermet ás, maga esik bele!

Legkedveltebb háborús imakönyv.

Rövid idő alatt 10-ik bővített kiadásban jelent meg

SZOLNOKY GERZSON

Háborús idők imádságos könyve hadbavonultak és azok családjai számára.

A gyönyörű költői szép nyelven, mélységes áhítattal, rendkívül körültekintő gondossággal megírt imádságos könyv messze, magasan kiemelkedik minden eddigelő megjelent ilyen irányú munkák felett és megnyugtatóan elégíti ki minden irányban a kívánságokat.

Tartalmaz: A háború minden viszonyára alkalmas 14 hétköznapi és vasárnapi, 16 Hadbavonultak, 35 Hadbavonultakért mondandó imádságot, 9 hadbavonultak elhalt hozzátartozóiért és elesett hadbavonultakért mondandó imádságot, zsolnárok és dícséreteket.

Tisztelettel kérjük a nagytiszteletű lelkészi kart, hogy ezen kiváló és hézagpótló imakönyvre a hívek figyelmét felhívni kegyeskedjenek.

A most már kibővített 176 oldalra terjedő 32 1/2 x 8r. nagyságú, zsebbe tehető imádságos könyvnek bolti ára díszes vászonkötésben I K 20 fillér, 10 drb. vételnél 96 fillér, 25 drb. vételnél 90 fillér, 50 drb. vételnél 84 fillér, 100 drb. vételnél 78 fillér, 500 drb. vételnél 72 fillér, 1000 drb. vételnél 66 fillér. Portóra egyes példányok megrendelésénél, ha a pénz előre küldetik, 10 fillér küldendő.

Megrendelhető:

Hegedűs és Sándor
könyvkiadóhivatalában Debrecen.

SÁROSPATAKI REFORMÁTUS LAPOK

A TISZÁNINNENI REF. EGYHÁZKERÜLET ÉS A SÁROSPATAKI FŐISKOLA KÖZLÖNYE.

MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

ELŐFIZETÉSI DIJ		Főszerkesztő	Felelős szerkesztő és kiadó	HIRDETÉSEK DIJA:	
		RADÁCSI GYÖRGY	DR. RÁCZ LAJOS	Egész oldal	32 Kor.
Egész évre	12 Kor.	Főmunkatársak:	DR. BUZA LÁSZLÓ	Fél	16
Félévre	6			Negyed	8
		HARSÁNYI ISTVÁN		Nyolcad	4

TARTALOM: *Görgey János*: Lelkipásztori kötelességeinkről. (Vége.). — *Buza L.*: Statisztikai adatok a reformátusok foglalkozásáról. — *Harsányi István*: Kocsi Csergő Bálint eddig ismeretlen levelei. (Folyt. köv.). — *Radácsi György*: Könyvismertetés. (Próba-énekeskönyv. Folyt. köv.). — Irodalom. — Vegyes közlemények. — Pályázat. — Hirdetés.

Lelkipásztori kötelességeinkről tekintettel a falusi kisebb gyülekezetekre.

(Vége.)

Akkor álljuk hát meg — mint lelkipásztorok — igazán helyünket a világháború nyomán keletkezett új viszonyok között is; akkor fogjuk a pótolhatatlan veszteségek miatt hitét, reményét, életkedvét veszített csüggedő lelkekre nézve elviselhetővé tenni az életet, ha a cura pastorálisnak régi kipróbált fegyverét az eddiginél is fokozottabb mértékben vesszük alkalmazásba.

Nem célom, — de nincs is rá szükség — Nagyt. lelkészertekezet, hogy ebben a körben a cura pastorális mibenlétét fejtegessem. Csak annyit vagyok bátor megjegyezni, hogy ha a templomi istenitiszteleti órákat pontosan megtartjuk; ha az Isten ígését mind alkalmas, mind alkalmatlan időben lelkiismeretesen hirdetjük; ha híveinket gyakran látogatjuk s velük mindennapi érintkezésben vagyunk; ha részt veszünk a nép örömeiben, fájdalmaiban; ha ügyes-bajos dolgokban szeretettel s jóakarattal tanácsoljuk őket; ha anyagi tekintetben is irányt szabunk boldogulásuknak s általában a nép anyagi és erkölcsi érdekeit tőlünk telhetőleg előmozdítjuk; ha emellett példányszerű életünket — mint tükröt — állíthatjuk szemeik elé; ha beszédeink megegyeznek cselekedeteinkkel; ha az igazság útjáról soha le nem tévelyedünk; ha minden tekintetben kiérdemeltük a nép bizalmát és szeretetét: akkor teljes mértékben megfeleltünk lelkipásztori kötelességeinknek.

Ebben az esetben aztán nincs szükségünk arra az idegen földben sarjadt s hozzánk is átláthat modern eszközre, a külön belmissziói munkálkodásra sem, amelynek alkalmazását különben már-már maga a hivatalos egyház is hova-tovább megkívánja, de amelynek lényege felől még most sem vagyunk eléggé tájékozottak s némelyek belmissziói munkának tartanak olyan dolgot is, ami voltaképpen a cura pastorális körébe tartozik.

Sokan a vallásos esték tartását s az ismeretterjesztő előadásokat tekintik tulajdonképeni belmissziói munkálkodásnak. Az ismeretterjesztés azonban nem egyedüli egyházi érdek s így nem kizárólag lelkipásztori kötelesség; ebből a munkából ki kell

venni részét minden művelt embernek, aki a nép érdekét, annak javát, előhaladását akarja előmozdítani. A vallásos esték tartása pedig aligha eredményezi azt az óhajtott célt, hogy általa a hallgatók vallásosabbak, istentelöbbek, kötelességtudóbbak és erkölcsi tekintetben kifogástalanabbak legyenek, mint azok, akik nem részesültek a belmisszió áldásaiban. Én legalább nem láttam, nem tapasztaltam, hogy a belmissziós hívek jobbak, különbek volnának, azoknál, akiknek vallásos hite és meggyőződése egyszerűen csak a cura pastorális régen kipróbált eszközeivel lett megerősítve.

Megengedem én, hogy városi nagy gyülekezetekben szép eredményeket lehet elérni a belmisszió útján; a különféle jótékony egyesületek, nőegyletek, ifjúsági egyesületek stb. itt-ott áldásosan működnek s vezetőiknek dícséretére szolgálnak. Egyszerű falusi kis gyülekezetekben azonban képtelenség belmisszióról beszélni olyan értelemben, mint ahogy azt a művelt városi nagy gyülekezetekben gyakorolják. A mi egyszerű józanggondolkodású kalvinista magyar népünk jellemével, gondolkodásmódjával nem is egyeztethető össze a belmisszió az a módja, mely a templomon kívül tartatni szokott biblíamagyarázatokban, közösimádkozásokban s általában vallásos esték tartásában nyilvánul; a mi népünk ezt az idegen földben tenyésztett s hozzánk is átláthat plántát kegyeskedésnek, álszenteskedésnek, farizeuskodásnak tekinti s így ezzel épen ellenkező eredményt érünk el, mint amit óhajtanánk. S ha kezdetben az újság ingere oda vonzotta is híveinket ezekre a vallásos estékre: egy-két felolvasás vagy bibliát magyarázó óra után megcsappan a hallgatóság száma s nem egy esetben csődöt mond a belmissziói munka. De van egy más akadálya is faluhelyen — a szegénységgel küzdő kis egyházak körében — a vallásos esték tartásának: a fűtő és világító anyag hiánya, amelynek költségeit az egyházi pénztár nem fedezhetvén: rendkívüli adakozások, tehát a hívek külön megterhelhetése mellett kellene előteremtenünk. Nem ismeri egyszerű falusi népünket az, aki az ilyen rendkívüli s végrehajtás alá nem eső megadóztatásokat könnyen megvalósíthatónak gondolja. Sőtét, fűtetlen helyiségben pedig a belmisszió legbuzgóbb munkása is kénytelen felhagyni a céltalan küzdelemmel.

A belmissziói munka sikeres végzésének egyik nagy akadálya, amit különben futólag már érintettem is, hogy t. i. magunk sem vagyunk teljesen tisztában a belmisszió lényegével. Mint a gömöri egyh.-megye nagyérdemű esperese legközelebbi esperesi jelentésében mondja: „Minket belmisszióra, szociális feladatokra nem tanítottak. Engem még cura pastoralisra sem. A mi theol. képzettségünk annyira elméletbe veszett, hogy mikor engem pl. hívtak beteghez: nem tudtam mit kell szólnom és eselekednem. Azóta is ezzel a tudatlansággal nyugtatgatom lelkiismeretemet. Meg azzal, hogy amit tudtam megpróbáltam.“ En aki körülbelül 16—18 évvel később kezdtem és végeztem iskoláimat mint az említett esperes úr: szóról-szóra aláírom, és magamévá teszem ezt a nyilatkozatot. De azt hiszem velem együtt aláírhatja és magáévá teheti azt a most élő lelkészi generációnak legnagyobb része is. Ha tehát oly fontos és nélkülözhetetlen ez a belmissziói munka, amit én különben — falusi kis gyülekezetekről lévén szó — a cura pastoralis lelkiismeretes gyakorlása mellett kétségbe vonok; akkor először a theol. akadémiák tanulmányi szabályzatát kell reformálni úgy, hogy a theol. ifjak már az iskola falai között képesítve legyenek a belmissziói munkára s általában a lelkészképzés nem annyira elméleti, mint inkább gyakorlati irányú legyen.

Akár a belmisszió álláspontjára helyezkeünk, akár a régi kipróbált ösvényen járva egyedül csak a cura pastoralis hívei maradunk: mindkét esetben elengedhetetlen követelménynek tartom s a lelkipásztori köteleességek közé sorozom a népiskolai vallásoktatásnak kizárólag a lelkészek által való ellátását. A róm. kath. clerus már régen belátta ennek fontosságát s a hitoktatást minden vonalon maga teljesíti; mi is tanulhatunk e tekintetben tőlük. Ezt látom én is a legbiztosabb alapnak, amire később a lelkészeknek építeni lehet. Nem szorúl ez itt bővebb magyarázatra; pár évvel ezelőtt volt szerencsém ezt az álláspontot itt egy önálló felolvasás keretében kifejtteni. Indítványt is tettünk ennek érdekében, de az általános lelkészértekezleti gyűlésen ez a javaslat nem részesült kedvező fogadtatásban. Örülök, hogy akkori előterjesztésünk most vizshangra talált a Frenczel Bertalan tanácsbíró úr egyh.-megyei indítványában, amely azonban még nem került tárgyalás alá.

Ime Nagytiszteletű lelkészértekezlet, gondolkozva lelkipásztori köteleességeink felett: arra a meggyőződésre jutottam, hogy a kis falusi gyülekezetekben — még a mostani változott viszonyok között is — az Isten igéjének mind alkalmas, mind alkalmatlan időben való hirdetése és a népiskolai vallásoktatás ellátása mellett, tökéletesen elég a cura pastoralis régen kipróbált eszköze s annak fokozottabb mértékben való alkalmazása. S ha emellett még közéleti tevékenységet is fejtünk ki s a nép anyagi boldulását is tőlünk telhetőleg előmozdítjuk: teljes mértékben megfeleltünk lelkipásztori köteleességeinknek.

Becsüljük meg hát ezeket a régen kipróbált és jónak bizonyult fegyvereket, melyek mint a múltban, úgy a jövőben is minden bizonnyal célhoz segítenek bennünket, mert: „Ami volt ugyanaz, ami ezután is lesz, ami most lesz ugyanaz, ami ennek utána lesz és semmi sincs új dolog a nap alatt!“

Zsujta, 1916. június 21.

Görgey János.

Statisztikai adatok a reformátusok foglalkozásáról.

A magyar statisztikai közleményeknek egyik újabb kötete (Uj sorozat. 56 kötet) az 1910-iki népszámlálásnak a népesség foglalkozására vonatkozó adatait tartalmazza a főbb demografiai adatokkal egybevetve. A kötet vallásfelekezetek szerint is kimutatja a népesség foglalkozását s ez adatokból érdekes képet nyerünk arról, hogy a reformátusok a különböző foglalkozások körében minő arányban szerepelnek.

A táblázatok nemek szerint mutatják ki a népesség foglalkozását s külön közlik mind a két nemnél a keresők és az eltartottak számát. Számításainknál csak a kereső férfi népességre vonatkozó adatokat vettük alapul, mert az eltartottak száma a keresők családi állapotától s a családtagok számától függ, így azt a képet, mely a népességnek az egyes foglalkozások közti megoszlását mutatja, csak elhomályosítaná. A kereső nők száma viszont a dolog természetére szerint másképen oszlik meg az egyes foglalkozások közt, mint a kereső férfiaké. S így az összes keresőkre vonatkozó adatokat együtt tenni vizsgálat tárgyává szintén nem volna helyes.

Előre kell bocsátanunk, hogy a reformátusok az összes kereső férfiaknak 14·9%-t alkotják (az összes népességnek 12·6%-a ref.). Ezzel kell összevetnünk azokat a számokat, amelyek az egyes foglalkozásoknál mutatják a reformátusok arányát. Így tudjuk megállapítani, hogy az illető foglalkozásnál nagyobb vagy kisebb arányban szerepelnek-e, mint számuknak megfelelő volna.

A *mezőgazdák* 16·1%-a református, és pedig a nagybirtokosoknak (1000 kat. holdon felül) 18·4, a 200—1000 holdas középbirtokosoknak 26·9, a 100—200 holdas középbirtokosoknak 25·1, 50—100 holdas kisbirtokosoknak 22·1, 20—50 holdasoknak 18·3, a 10—20 holdasoknak 15·5, az 5—10 holdasoknak 13·9 s végül az 5 holdon alóli kisbirtokosoknak 13·6%-a. A részes földműveseknél 35·8, az önálló kertészeknél 25·5, a gazdasági tisztviselőknél 14·8, a mezőgazdasági munkásoknál 18·9 a reformátusok arányszáma. A 100 holdon felüli nagy bérlők között a reformátusok már 11%-kal szerepelnek (Érdekes, hogy az összes nagybérlőknek csaknem fele (49·4%) izraelita.)

Az *erdészettel* foglalkozók körében sokkal kisebb a reformátusok arányszáma, mint a mezőgazdák közt: csak 4·9%, tehát jóval alatta marad az általános arányszámnak. Ugyanaz a helyzet a *bányászattal* foglalkozóknál is. Itt a reformátusok arányszáma 7·0, és pedig az önálló bányászoknál 2·5, a tisztviselőknél 7·7, a bányamunkásoknál 7·0%.

Az *ipar* körében is kisebb arányban szerepelnek a reformátusok, mint számuknak megfelelő lenne. Az önálló iparosok közt 13·6, az ipari tisztviselők közt 5·1, a munkások közt 12·2%-a tartozik felekezetünkhöz.

Még kedvezőtlenebb a helyzet a *kereskedelem és hitel* körében. Itt az összes kereső férfiaknak csak 6·9%-a református; az önálló kereskedőknek 4·5, a tisztviselőknek 6·3, a segédmunkásoknak 9·7%-a. Kedvezőbb az arány a *vasúti*, valamint a *posta, távirat- és telefon-alkalmazottak* körében. A vasúti tisztviselők 12·5%-a, a posta- és távirat tisztviselők 15·0%-a református. Még nagyobb ez az arányszám

a segédmunkásoknál: a vasutasoknál 20·1, a postásoknál 22·1.

A köztisztviselők és az u. n. szabad foglalkozásúak 16·3%-a református. E foglalkozásoknál tehát nagyobb arányszámmal szerepelnek, mint általában a kereső férfiak közt, a mi természetes folyománya felekezetünk kedvezőbb műveltségi viszonyainak. Érdekes felemlíteni, hogy az összes köztisztviselők és szabad foglalkozásúak 46·9%-a róm. kath. és 14·9%-a izr. Tekintettel arra, hogy róm. katolikusok 48·1, az izraeliták pedig 4·6%-át képezik az összes kereső férfiaknak, megállapíthatjuk, hogy az előbbiek kisebb, az utóbbiak pedig jóval nagyobb arányban szerepelnek e foglalkozások körében, mint számuknak megfelelően.

Különösen kedvező a reformátusok aránya a bírák és ügyészek, továbbá a vármegyei tisztviselők közt: az előbbieknek 25·7, az utóbbiaknak 24·5%-a református. A köztisztviselők és u. n. szabad foglalkozásúak körében épen ez a két pálya az, melynél az izraeliták az általános arányszámuknál kisebb arányban szerepelnek, amennyiben a vármegyei tisztviselőknek csak 2·4, a bírának pedig csak 3·4%-a izraelita.

Az állami tisztviselők közt 17·5, a középiskolai tanárok közt 18·4 a reformátusok arányszáma. Tehát általában a köztisztviselők közt kedvező és jóval az általános arányszám felett áll. Az u. n. szabad foglalkozások körében már kisebb az arányszámunk: az ügyvédeknek 12·1, az orvosoknak 9·7, a magántisztviselőknek 8·7%-a református. Ez azzal a körülménnyel van összefüggésben, hogy az izraeliták nagy előszeretettel lépnek ezekre a pályákra: az ügyvédeknek 45·1, az orvosoknak 48·8, a magánmérnököknek 36·9%-a izraelita. Ez a körülmény természetesen az összes többi felekezetek arányszámát kedvezőtlené teszi. A szerkesztők és hírlapírók 10·9%-a református, 33·7%-a róm. kath. és 42·4%-a izraelita.

A katonatisztek közt 9·8%-kal szerepelnek a reformátusok; a katonatisztek túlnyomó többsége (69·2%) róm. kath., az izraeliták arányszáma itt már csak 2·7, tehát jóval alatta marad általános arányszámuknak.

A reformátusok tehát a mezőgazdák és a köztisztviselők közt szerepelnek legnagyobb arányban. Az u. n. szabad foglalkozások, az ipari és kereskedelmi pályák kevésbé vonzzák őket. Ezekhez bizonyos mozgékony és vállalkozói szellem szükséges, mely a reformátusokban kevésbé van meg. A népesség foglalkozását a legkülönbözőbb tényezők határozzák meg, de az bizonyos, hogy ezek közt a tényezők közt a felekezeti és faji jellemző vonások döntő jelentőségű szerepet játszanak. Az bizonyára nem a véletlen műve, hogy a reformátusok és az izraeliták arányszáma csaknem minden foglalkozásnál ellentétes tendenciát mutat. Az őstermelők közt pl. hol reformátusok különösen nagy számmal vannak, az izraeliták csak 0·5%-kal szerepelnek, a kereskedelem és hitel körében viszont, hol a reformátusok arányszáma (az erdészettől eltekintve) a legkedvezőtlenebb, az összes kereső férfiak 48·1%-a izraelita. Ugyanezt mutatják a köztisztviselőkre és az u. n. szabad foglalkozásúakra vonatkozólag fentebb már közölt adatok is.

Buza L.

Kocsi Csergő Bálint eddig ismeretlen levelei és munkája.

(Folytatás.)

Ki mutattya otsmány fősvénységet is, hogy gazdagságát és füstös házát meg tarthassa az Evangéliomi igazságtól eltávozott, és nagyobbra betsülte valami kevés rosdás pénzét, hogy nem lelke idveségét. Avagy nem ez é a Judással erszént hordozni és az után magát fel akasztani. Avagy nem ez által próbállya e az ember amaz Apostoli mondásnak maga veszedelmével való igazságát. 1 Tim: 6, 9, 10. hogy az emberek az fősvénység által be esnek a kísértetben, és az törben, annak felette sok bolond és veszedelmes kívánságokban mellyek az embert az veszedelembé be boríttják.

Hamis tanubizonságot sokképpen téssen; mert midőn az Evangéliomi igazságtól eltávozik, és az hamis vallást választja magának, az Istennek igazsága ellen hamis tanubizonyosságot téssen, midőn azt hamissággal, homállyal és elégtelenséggel tellyesnek lenni mondgya, ellenben pedig az Sátánnak hazugságát, mint igazat ditséri. Az igazságról ennek utánna vallást nem téssen, nem hogy kész volna vallást tenni mindenkoron az ő benne való hitrül és reménységrül az kérdőknek. Pet: 3. 15.

Midőn meg tagadgya az igaz tudománt mellyet az hű taniktól tanult volt, azokat káromolgya és őket hamis Doktoroknak és hazugságnak Mestereinek valgya. És ez ilyen álhatatlanságban meg mutatgya, hogy ő tsak olyan mint széltől ingadozó nád szál.

Mind ezekből meg tetszik, hogy gonosz kívánsággal is az Tizedik ellen vétkezik mert, mert az eddig meg tselekedett vétkeket meg nem tselekedhette volna, hanem ha az ő szíve az Istennek szeretetül üress volt volna és gonosz kívánságokkal Isten és felebaráttya ellen meg nem rnbodott volna.

Kiváltképpen az ő gonosz kívánsága az mellyel as Attyafiának lelki javát nem kívánnya, akkor tetszik meg, midőn másokat meg botránkoztat, mellynek ez az ő tulajdonsága, hogy másoknak buzgóságát és erősségét meg erőtlenítse és hidegíttse. Sőt nem tsak meg erőtlenítenek az ilyen Botránkozások sokakat; de gyakorta a veszedelembé is ragadnak, kiváltképpen ha az ilyen botránkozások Fejedelmektől, Királyoktól és Tanítóktól származnak. És sokan táltatnak a kik Attyok hort beszédekkel és gyakor ösztönzésekkel az hittől szakadásban ejtik és így sok szülek az ő magzattyokat eképpen az örök veszedelembé ragadgyák.

És ez az hittől szakadásnak fertelmes Ábrázattya, mellynek az ő undoksága az Isten Törvényének józan elmélkedéséből fel fedeztetett, ki merészli annakokáért ennekutánna mondani, hogy az Evangéliomi igazságtól el szakadni és a Misés Pápistaságra állani nem olyan nehéz vétek legyen. Ha tsak Istennek egy Parancsolattya ellen való vétek volna is, örök halált éedemlő vétek volna, mostan pedig az Istennek minden Parancsolatit az hittől szakadó ember meg ronttya, az örökké való kinoknak azért mély rettenetes terhét várhatgya az ilyen ember.

Mennyünk az harmadik nagy gonoszra az melly hittől szakadásból származik. Te annakokáért az ki ez mai napon talán inkább magadtól, hogy nem mint

másoktól az hittől való szakadásra izgattatol, avagy már Tselédes Gazda vagy avagy legalább vagyon remenseged, hogy arra az állapotra fogsz jutni: úgy hogy avagy Isten áldásából avagy már szemed del látod gyermekeidet, avagy legalább olyan reménségben vagy, hogy Isten tégedet is meg áld magzatokkal. Ezt fel tévén, hogy hogy vagyon az, hogy az te maradékoknak nyilván való veszedelmével ez nagy gonoszságot tselekedned, az mellyben magaddal együtt gyermekeidet is el veszessed, mert nem olyan az hittől szakadásnak vétke, mint az gyilkosság és Paráznaság. Ha az gyilkosnak és Paráznának az ő gonoszságának idején bősében lévő gyermeke leszen, az Paráznának és gyilkosnak vétkeében az nem részesül, másképpen vagyon az hittől szakadásban, mert ha te, az ki az te házadnak oszlopa vagy, el esendel, bizony különben nem lehet, hanem az te gyermekidnek ártatlan ideje is te veled együtt el dül, és az te esetekben el temettetik. Mert idő jártában az gyenge elmék az vakságban neveltetnek fel, és az te példadtól mind egyéb magad viselésétől indittatván, az bálványozásban részesülnek. Avagy ekképpen te önnön magad gyermekeidet nem huzodé az Istennek igaz ítélő széki eleiben, és magad kezével nem taszítod é őket nyakra före az gyötrelmekre és az örökké való kárhozatra.

Láttuk azt gyakorta, hogy egészen reszketsz, hogy ha az te gyermeked kést ragadván, egy kevésbé újját megsérti, avagy ha az földre le esik és homloka bőrét meg töri. Honnan vagyon hát te benned ez hirtelen változás és esztelenség, hogy már azon te gyermekedet nyakon ragadva az Molocnak áldozod meg és gehennának meg olthatatlan tűzében, örökké való égésre veted.

Valahánszor vagy éhség vagy szomjuság ötet sanyargatná, te nagy készséggel az ő szomjuságát meg enyhítetted, mostan pedig te szerzesz neki örökké való szomjuságot, az mellyben még csak egy tsepp víz is nyelvének alig való hidegítésére nem adattatik. Nem is szenvedheted el hogy mezítelenségre jutna, hanem szorgalmatossan ezen igyekeztél, hogy még az te halálad után is lenne miből magát táplálni és ruházni. Mi lelt annakokáért most tégedet, hogy tennen magad ötet tégyed tsupa mezítelenné és nyomorult szegénnyé? mi lelt hogy te magad kezeivel öltöztetted ki ötet az Christus igazságából? És tennen magad fosztod meg őket azoktól az Lelki jóktól az mellyek csak egyedül az Isten házában h. e. az igaz Ecclesiában találtnak fel.

De itt azt mondd, hogy olyan kegyelmes az Isten hogy meg könyörül az te maradékodon. De had meg mit mond Isten őmaga Exod 20. 5. Én vagyok erős és boszszú álló Isten, ki meg látogatom az Atyáknak bűnöket az fiakban harmad és negyed íziglen, azokban az kik engemet gyűlölnék. Az Atyáknak gonoszságok meg érdemli azt, hogy Isten az Fiaktól is meg vonnya irgalmasságát.

Ezekből meg tetszik hogy te az te hittől szakadásoddal, gyilkosa leszesz mind az jelen való, mind pedig következendő maradékidnak. Mit felelsz annakokáért ez dologért amaz utolsó ítéletnek rettenetes napján, mert szükséges képpen Istennek ez dologról számot kell adnod, ugymint ki az te magzatodat mint egy zálog képpen bizta volt te reád: ez parzsolattal együtt hogy őket az kegyességben, Isteri félelemben az ő nevének ditséretire, az Anyasz.

egyháznak épületire és tulajdon lelkek idvességére fel nevelned, De te el mulatván tisztet, meg vétvén az Isten parancsolatját, és félre tévén gyermekeidről való gondodat, ellenkező dolgokat tselekeszel mindenekben: úgy hogy nem különben tselekesznek e mai napon is az hittől szakadottak, mint tselekedtenek sok szülék az Decius idejében való üldöztetésben, kik önnön magok kezével szerelmes magzatokat, az Pogányi Bálványozásnak áldozatra vezették és hirtolták. Melly nagy gonosságra megindulván Szent Cypriánus és élyetének ellen ekképpen szoll. Lib de Sap. Hogy az nagy gonosságnak megtézésre semmi ne mulnék el az gyermekik is szüleknek kezekben rész szerint rá vitettnék, rész szerint szantoltattnak. Meg fosztattak az kisdédek attul, az mit az ő születéseben nyertek volt, avagy ezek midőn az ítéletnek napja el jó, nem fogják-e mondani? mi semmit sem tselekedtünk, sem az ételnek és az Isten poharának el hagyása után, az éktelen undokságokra akarattunk szerint siettünk, másnak hitetlensége vesztett el minket: szüleinnek gyilkos kezek által elestünk, ők tagadták meg mi tőlünk az Anyasz. egyházat, az mi Anyánkat, az Istent, mi Atyánkat; úgy hogy midőn kisdédek, tudatlanok, és ilyen rút véteknek ingyen nem is volnának esmerői, mások által az nagy gonosságnak részesivé leszünk, és másoknak tsalárdsága miatt meg halunk.

Vedd eszedben annakokáért ezt, akárki légy, és az hűségben mellyel Istennek tartozol maragy meg mind végig, ha nem magadért, csak maradékid végit is szánd meg, gyermekeidet ne veszeds el, szánd meg az te véredet, ne add ki azoknak gyenge testeket és ártatlan Lelkeket az Pokolbeli oroszlánnak praedajul és ragadományul, ki a nélkül is szélylyel jár, hogy őket be nyelje. Távol légyen te tülled ez nagy szertelen kegyetlenség, mellyel hogy te magad ellen kegyetlenkednél, az te ártatlan kisdédek semmiképpen nem adott okot, oltalmazd meg magadat szorgalmatossan, hogy ő neki amaz utolsó napon te ellened való panaszkodásra alkalmatosságot ne szolgáltatass, ójjad meg magadat hogy az te magzatod is te ellened amaz ártatlan Josephphel ilyen siralmas beszédekre ne fakadgyon ki. Sippal hozattam ki az Sidók földéről, és itt sem tselekedtem semmit is az mellyért engemet ez véreben vetnének. Gen: 40. 15.

(Folyt. köv.)

KÖNYVISMERTETÉS.

Énekeskönyv a magyarországi református egyház híveinek használatára. Az egyetemes konvent által elrendelt második próbakiadás.

(Folytatás.)

A XXXIV. is jó ismerős még zsenge korunkból. Eredetileg 10½ versszak volt, az I. Pr. Énekesben már csak 7, az Erdélyiben csak 3, a 2. Pr. Énekesben 8. Egy Istentől meghallgatott boldog ember ömlengése és oktatása az embertársaihoz, akiket a boldogság feltételeivel kíván megismertetni. Egy része valami *arany szabályszerű*, vagy Salamon-féle *buzdító beszéd*. Például:

Én fiaim jertek,
Hallgassatok beszédemre,

Megtanítlak szent életre.
Hogy Istent féljétek.

Őrizd meg nyelvedet
A gonosz rágalmazástól,
Óvd ajakad álnokságtól,
Még ne sértsd más hírét.

Tégy jót, gonoszt gyűlölj,
Békességet kérj és keress,
És hogy Istennél légy kedves:
Tisztességnak örülj!

Ki mondja ezt: „*En fiaim jertek stb.*”? A gyülekezet?! Kinek beszédére kell hallgatni? A gyülekezet angyaláéra? Ezeket a kioktató részleteket hagyta el főképen az Erdélyi énekes s így vált a módosított éneke szép, kis, tömör és kerekded énekké. Különben az I. Pr. Énekes után dolgozott, de annak a tévedéseit is kikerülte. Elég volna ebből az Erdélyi énekes 3 verse! Ha több versszakot is megakarnánk belőle tartani, akkor az I. Pr. Énekes javítása teljes figyelmet érdemel.

A XXXV. zsoltár is csupa panaszos kifakadás a tör- és hálövető, gunyolódó, az üldözött ember nyomorúsága felett hahotázó gonoszok ellen. A Jehovát, mint harcra övezett bajnokot kéri maga mellé segítőül, illetőleg maga helyett viaskodóul. Csakugy harsog belőle az ingerültség, a bosszúvágy, mint a hegyi zuhatag. Az eredeti 13 versszakon át zuhogja ki a szerző érzéseit, amiből a 2. Pr. É. elhagyott 10-et, az I. Pr. É. 7-et, az Erdélyi É. elhagyta az egészet. Mostani világháborús helyzetünkben az első versszakára sokan szívesen rázendítenek, mert ilyenkor megpogányosodnak az érzéseink; de igazi ker. lelkülettel alig lehet ezt valaha jó ízűen énekelni. Egy Isten, aki mint valami legendás hős paizsszal, dárdával, nyérítő paripán odaugrat a porondra, ahol az ügyefogyott ember ellenségei vigyorognak... beveszi-e ezt az Istenképet a mi képzeletünk? — Az I. Pr. É.-nek már csak paizsos Istene van, dárda nélkül, de ha képzelhetjük paizsosan, miért ne dárdával is?!

A nagymérvű kiselejtezés miatt alig lehet a részek összefüggését megtalálni. Az első versszak a segítő hős beavatkozását, biztató fellépését kéri, a második már magasztalja a beavatkozót s újra nógatja az ellenségei ellen, a harmadik pedig mindenkét dalra hív az Úr tiszteletére, aki nyugalmat ad szolgájának, amiért kész hirdetni az Úr dicséretét minden időben. Ennyi ez egész s ebből is egészen csiszolatlan a 2-dik versszak:

Dicsérlek téged Ur-Isten
Nagy sűrű gyülekezetben (!)
És nagy roppant sereg nép előtt (!)
Téged dicsérlek minden fölött;
Ne engedd, hogy örüljenek,
A kik ok nélkül gyűlölnék;
Ellenségimet fordítsd el,
Ne gúnyoljanak szemökkel (!)

Az ilyen verselés — hiába! — már nem ebbe a világba való. — Az I. Pr. É. ezt az éneket is jobb és szebb formára vette, de abba is benne maradt egy pár pogány vonás a megkeseredett ember ürm-cseppjeként. De azon, egészben véve, látszik s érezhető a javító kezének nyoma.

A XXXVI. zsoltár még gyöngébb s még darabosabb. Az első versszaka a gonosztevő vázlat-

képe, a 2. 3. az Isten dicsőítése, de olyan álmos, nyűgös, hogy se Istennek, se embernek nem telhetik benne kedve. Például:

Törvényed mélység, megtartod
Az embert és állatot.
Te kegyességed mily drága,
Azért a te szárnyad alá
Az emberek állanak.
Kik jól megelégtettek,
Mint bő vízzel legettettek
Javaival háznakak.

Ne hagyj hogy a kevély lába
Reám rohanjon s hatalma
Letapodjon a földre,
Adjad, hogy a hitetlenek,
Mélyen megsejényüljenek,
Hullván előttem térdre.

Mentsége lehet a revisornak, hogy nem változtatott a Szenczi versén seumit... De épen ez a baj! Hiszen revidált énekeskönyvért áhitozunk és dolgozunk már több évtizeden át!

A XXXVI. zsoltárt az I. Pr. É. és az erdélyi revidálhatatlannak tekintette s mindkettőt elhagyta.

A XXXVII. zsoltár az élet visszasságaival való kibékítés, biztatás a jók számára, akiknek ha talán későn is, fel fog ragyogni a napjok az Isten igazságossága szerint. Eredetileg 20 vers, de ebből csak 7 a csillagos, a 2. Pr. É. ebből is kimarasztott egyet, a 13. verset, pedig az a saját tapasztalatára hivatkozva, igazolja, hogy Isten az igaznak még a magvát is megtartja s nem engedi, hogy koldúljon, sőt inkább gazdaggá teszi, hogy kölcsön is adhasson és minden nap jót művelhessen.

A tartalma az egésznek magvas és tanulságosan oktató, de azzal, hogy csak egyetlen sorban enged meg egy csekélyke szórendi javítást (4. v.) magának a javító, ott hagyja az egész éneket a XVII. századi ruhájában, amit ma már nem fogadhatunk el lakodalmi ruhának. Így ne verseljen a XX. században a verselő:

„Mert ő megeselekendi — meglátod;”

De így sem ám:

Minden napjait nekik feljegyzette,
Örökségük megmarad örökre.

Az I. Pr. É. átalakítását kár volt meg nem szivlelni s még nagyobb kár át nem venni. Igazi átdolgozás az a legjobb közül.

A XXXVIII. zsoltár (eredetileg 22 versszakban, az I. Pr. Énekes 8, a 2-dikban és az Erdélyiben 6 vers) régi jó ismerős. A gyarló halandó figyelmezteti az Istent, hogy ne vállalkozzék bírói szerepre, ha tele van a szíve haraggal, búslult gerjedezéssel, mert — mint a példaszó tartja — „aki haragszik, annak nincs igaza”. Megszoktuk, hat énekeljük, de ez a személyesítés és kioktatás itt is zsidós, nagyon zsidós. Előtt — rejtett (3. vers) rimnek ósdi és kényszerült. Így kevélykedni: *En azért Istenben bízom És elvárom, Hogy kérésem meghallja* — ez sem keresztyén nyilatkozat. Az I. Pr. Énekes ezt is átdolgozta, az Erdélyi némi rövidítéssel s pár módosítással átvette. A két utóbbi közül bármelyik jóval

jobb az eredetinel. De templomi éneknek egyetlen formájában sem alkalmas.

A XXXIX. zsoltár is az inségben vergődő nyögdcéslése, mint sok más. Jó ismerős ez is a 3-dik versével (*Mutard meg Uram élttemnek végét stb.*), meg az első versében levő *zabolával* (Én szájamra zabolát vetettem). Azonban gyülekezeti éneknek ez sem való, hiszen ez a legegényibb érzések s ezekből fakadó kérelmek láncolata. A 2-dik verse már alakilag is gyöngye és különös:

„Ég vala szívem, hogy meggondolám,
Eltűzesülvén, ezt mondtam:“

A 6-dik versben ez a felfohászkodás: „*Kérésre ne légy sikel*“ túl hétköznapias. *Atyáira* is hivatkozik itt az író, mint vendégekre és zárándokokra. Hivatkozhatik-e az egész ker. gyülekezet is?!

Az I. Pr. a 19-dik ének dallamára írta át sok ízléssel. Magánénekesből kár volna kihagyni. Az Erdélyi énekes nem törődött vele.

A XL. zsoltár is épen ilyen magánénekszerű. Olyan ember szájába való, aki a bűn örvényéből, mint mély veremből kiszabadult s lábait az Isten „*szép egyenes köre jól elhelyeztette*“ stb. Egészben véve gyöngye alkotás, felére összehúzza (8 helyett 4 versszak) még inkább. Mi ez p. o.:

„Reám inség árnya ül,
Melynek nincsen száma.
Mint hajam szálinak,
Mik fejemen vannak,
Szívem is elhagya.“

Az *inség árnyának nincsen száma*?! . . . Ebben a képben az az érdekes, hogy ez a revisor látása, az eredetiben „*Reám nagy sok inség jött, Melynek nincsen száma*“ . . . A revisor munkája az utolsó vers utolsó szavának megváltoztatása is („*ne késsél*“ helyett „*ne késs el*“), ami a fülnek igen beválik, de nyelvtanilag annál kevésbé, mivelhogy *kés* ige-gyökünk nincsen (kések, késessz, kés . . . ?!).

Sem az I. Pr. É., sem az Erdélyi nem gondolt ennek megörökítésére.

(Folyt. köv.)

IRODALOM.

* **Könyvűjság** címmel havonként (jul. és aug. kivételével) kétszer megjelenő lap indult meg okt. 15-én a Scholtz-testvérek könyvkereskedésének kiadásában, Budapesten. Az új lap szerkesztői: Czeglédy Sándor pápai ref. theol. tanár, lic. Fizély Odön aranyosmaróti ev. lelkész és Szimonidesz Lajos nagybörzsönyi ev. lelkész. A lap közöl tanulmányokat, bírálatokat és ismertetéseket a magyar és külföldi irodalom köréből. Előfizetési ára egy évre 10 kor. Az új lap célul tűzte ki a bölcsészeti, theologiai, történeti, pedagógiai és szépirodalmi termékek ismertetését és bírálatát, illetőleg azok számontartását. Igéri, hogy még a lapok fontosabb cikkei is figyelemmel fogja kísérni s állandóan följegyezi a magyar és külföldi irodalmi újdonságokat. Az első számban a lap rámutat arra, hogy a legjobb kritikák és a legrosszabb könyvek nálunk vannak, ahol még mindig a pajtáskodó, jóindulatú vállveregetésben meg-

nyilvánuló, szuperlatívusokat egymásra halmozó kritika járja. Ha az ismertetéseket olvassuk, a mi irodalmunk csupa gyöngyből és kiváló műből áll! E megjegyzésekből úgy látjuk, hogy írója csak azokat a könyvismertetéseket olvasta, amelyek egy pár elismerő szóval végezték el az ismertetést, minden komolyabb bírálat nélkül. Örömmel fogjuk olvasni, ha az új lap minden új könyvet szakemberrel fog komolyan megbíráltatni. Erre igazán nagy szükség van. — Hosszú és eredményes pályafutást kívánunk.

* **Az úrvacsora kérdése.** A ref. konventi vita megvilágítására. Irta: *Dr. Lencz Géza* egyet. tanár, debreceni ref. koll. igazgató. Debrecen, 1916. 8r. 33 lap. Hoffmann és Kronowitz könyvkiadóhivatala. Ára nincs jelezve. — Szerző a címbeli kérdést a következő szakaszokban tárgyalja: A kérdés történeti s kritikai ismertetése; A szereztetés szavai; Az úrvacsora Kálvinnál; Az úrvacsorai elvek istentiszteleti érvényesülése; Összegezés. — A püspöki kar álláspontja mellett tör lándzsát az egyetemes liturgiai bizottság álláspontjával szemben. Szerinte, ha a kérdések szövegére nézve megegyezés nem jöhetne létre „semhogy egyenletlenség legyen, inkább abba hagyandók (talán azt akarja mondani, hogy: *elhagyandók, mellőzendők*) a kérdések“. (31. lap). E munka szövegezése (mint a Lencz G. írásai általában) több helyen nem eléggé szabatos, nem eléggé világos, úgy hogy egy-egy részletét többszöri elolvasás után sem érti meg az olvasó. Ez a homályosság talán a tömörségre való törekvés eredménye, de mindenestre megnehezíti az olvasást. Mi a magunk részéről ma is a tiszáninneri liturgia (Sárospatak 1814. 1832.) úrvacsora-kérdéseit tartjuk a legjobbaknak az összes kérdések között. Ezt a liturgiát Lencz, sajnos, nem ismeri. Azt mondja ugyanis, hogy a tiszáninneri egyházkerületben Révész-féle Agenda van elterjedve, holott a legtöbb helyen ma is a tiszáninneri liturgia kérdéseit halljuk úrvacsoraosztások alkalmával.

* **Protestáns Árvaházi Képes Naptár** az 1917. közönséges évre. 43. évfolyam. Szerkesztik: *Szabolcska Mihály* és *Raffay Sándor*. Budapest, Hornyánszky V. kiadása, 172 lap, ára 80 fillér. — A protestáns családok régi jó barátja, tartalomban meg nem fogyatkozva, árában — az általános drágaságra való tekintettel — kissé emelkedve, újra megjelent, hogy hasznos tudnivalók, tanulságos és szórakoztató olvasmányok mellett a vallásos érzés, a prot. öntudat emeléséhez is hozzájáruljon. Közleményeinek, képei-nek egyik nagyobb csoportja a világháborúra, másik csoportja a közelgő reformációi emlékünnepekre való tekintettel, Lutherre és a reformáció történetére vonatkozik; e mellett találunk benne jól megválasztott költeményeket, elbeszéléseket, élet- és jellemrajzokat. Közleményeit egyszerű, népies nyelvű előadás jellemzi s evangéliumi és magyaros szellem hatja át. Építő, tartalmas voltáért is, a nemes célért is, amelynek szolgálatában áll, a leghathatósabb támogatásra érdemes.

* **Mentsük meg a jövő nemzedéket!** (Háborús vonatkozású ker. tanítások az ifjúság érdekében.) Irta: *Uray Sándor* debreceni ref. lelkész. Ára 1 kor. (Hoffmann és Kronowitz, Debrecen.) A fenti címen Uray S. egy kedves kis füzetet adott ki, mely 8 alkalmi elmélkedést foglal magában. Ezek akár egyházi beszédek, akár alkalmi felolvasások anyagául

mind jól meghasználhatók. A téli felolvasásokra való tekintettel szívesen ajánljuk a füzetet olvasóink becses figyelmébe. Hisszük, hogy tartalmát mindenki érdekesnek, formáját könnyednek fogja találni.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Gyászhir.** Főiskolánk háznagyát, *Kollár Istvánt* és családját súlyos csapás érte. Hat éves kis leányuk, *Klárka*, a mindig mosolygó és beszédes szöke gyermek dec. 4-én rövid szenvedés után elhunyt. Temetésén, 5-én, Novák Lajos főiskolai lelkész mondott meghatóan szép imádságot, a főiskolai énekkar pedig gyászdalokat énekelt. Legyen áldott emlékezete!

— **A ref. egyetemes konvent** f. hó 14-én tartotta rendkívüli ülését Budapesten Dr. Baltazár Dezső és Gr. Dégenfeld József elnöklete alatt. Az ülést szükségessé tette a zsinat előkészítése s a lelkész-özvegyek, árvák sorsának javítása. — A szokásos bevezetés után a nemzeti gyász és a koronázáshoz fűződő remények foglalkoztatták a konventet, egyuttal pedig a saját közvetlen veszteségei s ezek pótlása. Részvét és üdvözlő feliratokat küld a konvent, 1917. okt. 22-ig a zsinatot előkészíti s ekkor a zsinat megnyílik; a kérvény a zsinattarthatásra készen van. — Dr. Baksa Lajos helyét Dr. Benedek Zsolt, az eddigi titkár foglalja el tanácsos címén 8000 K törzsfizetéssel, lakás stb. díjazással. Az özvegyek évi jutaléka 840 K, az apátlan árváké 168, a szülőtleneké 252 K lesz. — Bővebben a köv. számban.

— **Főiskolánkban** a karácsonyi szünidő — némileg a kevésbé kedvező egészségi viszonyok által is siettetve — december 16-án délben kezdődött s január 2-án estig tart. Az ünnepválasztás f. hó 9-én történt; azt hisszük, sok gyülekezet nem fog kapni legátust.

— **A Bethesda diakonissza-kórház** 50 éves jubileumi ünnepe december 3-án az igaz és benső háladási ünnepe volt. A budapesti ref. eklézsia minden templomában a szónok — a Kálvin-téren Petri Elek püspök — a jó ügyről prédikált s a kitett perseyekbe 750 K gyűlt össze. A déli 12 órakor tartott díszközgyűlésen mind a belügyi kormány, mind a főváros, mind az államrendőrség, mind a dunamelléki és tiszántúli egyházkerület, mind az evangy. testvér-egyesületek képviseltették magukat; megjöttek a fehér főkőös diakonisszák is: Tordáról, Debrecenből, Cseklésről, hogy együtt örüljenek anyaházuk jubileumán. Dr. Kovács Lajos lelkész-elnök a megnyitó beszéde után dr. Fleischer ügyész az üdvözlő leveleket olvasta fel, dr. Thaly igazgató-főorvos a Bethesda történetét adta elő; ezután a különböző testületek képviselői üdvözlötték az intézményt és vezetőit s adták elő jókívánataikat. — A Hymnusz elénekzése zárta be a benső és meleg díszközgyűlést. Este családiasan meleg szeretetvendégség volt a kórház imatérképében, a hol Biberauer lelkész vetített képekben mutatta be a kórház és a diakonissza-ügy fejlődését; december 4—5-én a kézimunka-vásár 1000 K tiszta jövedelmet hozott a háború folytán sok adóssággal megterhelt kórház javára. Isten áldása kísérje a nemes intézmény vezetőinek további munkálkodását!

— **1000 korona adomány a főiskolai internátusra.** *Hanvay Zoltán* hanvai földbirtokos a Sárospatakon felállítandó főiskolai internátus javára, néhai egyetlen fia emlékére 10 drb 100 koronás 6%-os hadi kölcsönkötvényt adományozott.

— **A Radácsi György-alapítványra** Szepsiből barátai és tisztelői 150 koronát küldtek a főiskolai pénztárba. Ez összeggel az eddig begyűlt adományok összege 890 korona.

— **A debreceni egyetem hittudományi kara.** A hivatalos lap dec. 1-i száma közölte a debreceni egyetem ref. theologiai karának sok javítás és foltozás után végre elkészült *tanulmányi és vizsgálati szabályzatát*, amely részletesen szól a tanfolyamról, a colloquiumokról, az alapvizsgálatokról s az előadandó tantárgyakról. Minden hallgatónak, aki tandíjmentességre igényt tart, minden félév végén colloquálnia kell az előadott főcollégiumokból. A hazai theol. akadémiákon végzett tanulmányokból 4 félév az egyetemi tanulmányokba beszámítható.

— **Kettőre mérték.** A dobsinai polg. főiskola igazgatója a napokban körlevél útján értesítette a hitfelekezetek oktatóit arról a miniszteri rendeletről, mely a hitoktatói óradíjakat szabályozza. E szerint a r. kath. hitoktató kap heti 2 óráért havi 20, a ref., luth. és izr. hitoktató heti 2 óráért havi 10 koronát. Látnivaló, hogy a magas minisztériumban különbséget tesznek hitoktató és hitoktató közt; a kath. és evang. hitoktatást egyformán lelkész végzi, de díjazásuk nem egyforma, ellenben az izr. hitoktatást egy kereskedő végzi, de azért ugyanannyi óradíjat kap, mint az akadémiai képzettségű prot. hitoktatók. Hol itt az igazság? (Ev. Lap.)

— **Magyar tanítók a háborúban.** November 1-ig háborúba vonult és hadi szolgálatot teljesít 2481 állami, 13600 nem-állami, összesen 16081 tanító; ezek közül a harc téren elesett 360, hadifogságba került 106, bátor és vitéz magatartásáért kitüntetést kapott 111 tanító.

— **A béke galambja** röppent föl — egyelőre bátortalanul, kísérlet gyanánt — f. hó 12-én a középeurópai hatalmak vezetői és parlamentjei részéről, akik a semleges népekhez és általuk az ellenséges országokhoz előterjesztést intéztek a békétárgyalások mielőbbi megkezdése iránt, miután úgy látják, hogy diadalaik a háború sorsát: országaik szabadságát és önálló fejlődését már eldöntötték s ez alapon ők készek az állandó béke helyreállítására. — Lehet, hogy a háború özönvizéből kibocsátott galamb nem fog még olajággal visszatérni; lehet, hogy konok ellenségeink még visszaütésitják békejobbunkat s tovább folytatják a vérengzés munkáját; mindegy, a középhatalmak ajánlata az első tavaszi napsugár a hosszú tél után, s bármint zúg és üvölt is a szél, ha hátráltatja is a tavasz előretörését, azt megakadályozni nem lesz képes. Igen, a vizok visszafelé való áradása megindult, s a majdan újabban kiröppenő galamb már szárazra fog bukkanni! Addig, keresztyén testvérem, légy türelemmel! ora et labora!

— **Erfurtban** a reformáció 400 éves jubileumára *Luther-kiállítás* fognak rendezni, amely a reformáció történetét fogja írásban és képből bemutatni, e mellett azt is fel fogja tüntetni, micsoda jelentőség illette meg a XVI. század elején Erfurtot, mint a vezető egyetem székhelyét és a német humanizmus legfőbb otthonát s ezzel micsoda befolyást gyakorolt

Luther szellemi fejlődésére. Kiállítás helyiségül a régi Agoston-rendi kolostort szemelték ki. A kiállítás, amelyet a városi múzeum készít elő, a nyilvános és magángyűjtemények tárgyaiból, a múzeumtól a legutóbbi időkben gyűjtött reformációi emléktárgyakból stb. fog állani; külföldi gyűjtemények is megígérték támogatásukat.

— **Doumergue és a háború.** A háborús indulat a mi jó barátunkat, Kálvin életrajzának tudós íróját: *Doumergue Emil* montaubani theol. tanárt is magával ragadta. A *Foi et Vie* folyóirat júliusi füzetében egy hosszú dolgozatban ismerteti a németek háborús prédikációi irodalmát s e beszédek alapján a németek háborús gondolkodását úgy jellemzi, hogy azokban egyfelől „a pangermán lélek”, a „Deutschland über alles” nyer kifejezést, s másfelől „a háború a németek szerint isteni intézmény.” Bár kijelenti, hogy el fogulatlan óhajt lenni, egész dolgozata erős bizonyítéka az ellenkezőnek. Erre mutat az az eljárása, hogy egyes kifejezéseket, tételeket összefüggésökből kiszakítva bírál meg, holott azok összefüggésükben egészen másként festenek; aztán mi kifogásolni való van abban, ha Dryander a német népnek e világháborúban kifejtett nagyságát, erejét, áldozatkészségét, hősiességét magasztalja? ehhez minden ország szónokának joga van s ez egyáltalában nem megrovásra méltó dolog. Hogy egyes szónokok sértő kifejezéseket vagy bibliai képeket alkalmaznak az ellenséges népekre, az — sajnos — igaz, de ezért csak annak van joga rájuk követ vetni, akinek saját népe szónokainál e hiba nem fordul elő. De aztán a német szónokok a saját népek hibáit és gyarlóságait sem mulasztják el, intő például, népek elé tárni. De meg nem egy dícséret, amit népekre felhoznak, nem annyira egy tény konstataciója, mint inkább egy óhajtás kifejezése, egy eszmény előadása. Persze Doumergue itéletét az is nagy mértékben módosítja, hogy ő a németek hadviseléséről, vezérlő embereiről másként vélekedik, mint mi, hogy ő a német katonák belgiumi erőszakoskodásáról szóló rémhíreket mind elhiszi s Vilmos császárból, Hindenburgban stb. csak az erőszak képviselőjét látja, a háború okát a németekben keresi s ezért képmutatásnak veszi, ha a németek tiszta lelkiismeretükre hivatkoznak. Ami második tételét illeti, itt tényleg nagy különbséget találunk a német és a francia vagy angol lélek közt, más álláspontot foglalnak el az előbbiektől s mást az utóbbiak a háborúval szemben; de itt is feleli, hogy a németek nem a háborút mint ilyet, hanem a háborús inség által a lelkekben felkeltett hatásokat magasztalják; hogy háborús sikereik fölött örömeiket fejezik ki, az is egészen természetes; igaz, hogy a háborús sikert nem lehet Isten akaratával azonosítani, de azért az már túlzás, ha ő a háború szerencsétlen fordulatától várja a német lélek megterését. Jól mondja Doumergue fejtegetéseiről Staub Walther svájci lelkész, a „Kirchenblatt für die reform. Schweiz” nov. 11-iki számában: „Mindazt, amit D. a pangermánoknak szemére hány, mutatis mutandis ellenfeleik is megtették; azokat meg nem tenni, annyi volna, mint azt kívánni, hogy a háború ne legyen háború... Előbb nem lesz béke, míg a népek meg nem tanulják, hogy általános hibájokat nyíltan és becsületesen bevallják. S erre a saját népünk lelkének alapos és kérlelhetetlenül igazlelkű tanulmánya becsesebb, mint minden pszichológiai

tanulmány az ellenségről és annak vallásosságáról.” Doumerguenak nem egy helyen igaza van, azok a prédikációk tényleg nem egyszer kisiklanak a jó ízlés, a ker. alaptanok útjáról, — de viszont, aki egy ellenséges nép lelkét le akarja írni, annak bele kell tudni magát abba helyezni, nem is szólva arról, hogy ezt az elemző kritikát első sorban a saját népén kellene kezdenie.

2609—1916. sz.

Pályázati hirdetés.

Az alsózempléni egyházmegyében fekvő s eltávozás folytán üresedés alá kerülő *alsódobszai lelkészi állásra* pályázatot hirdetek.

A lelkészi állás, amelynek jövedelme földben, terményben — 518 K 01 fillér kongruával együtt — 1600 korona, az 1917. év április 24 én foglalható el.

A kellően felszerelt pályázati kérvények 1917. évi január 7-ig Bálint Dezső espereshez Sárospatakra küldendők.

Miskolc, 1916. dec. 13.

Dr. Tüdös István,
püspök.

Legkedveltebb háborús imakönyv.

Rövid idő alatt 10-ik bővített kiadásban jelent meg

SZOLNOKY GERZSON

Háborús idők imádságos könyve hadbavonultak és azok családjai számára.

A gyönyörű költői szép nyelven, mélységes áhítattal, rendkívül körültekintő gondossággal megírt imádságos könyv messze, magasan kiemelkedik minden eddigelé megjelent ilyen irányú munkák felett és megnyugtatóan elégíti ki minden irányban a kívánalmakat.

Tartalmaz: A háború minden viszonyára alkalmas 14 hétköznapi és vasárnapi, 16 Hadbavonultak, 35 Hadbavonultakért mondandó imádságot, 9 hadbavonultak elhalt hozzátartozóiért és elesett hadbavonultakért mondandó imádságot, zsolnárok és dícséreteket. o o o

Tisztelettel kérjük a nagytiszteletű lelkészi kart, hogy ezen kiváló és hűzgapótló imakönyvre a hívek figyelmét felhívni kegyeskedjenek.

A most már kibővített 176 oldalra terjedő 32 1/2 x 8r. nagyságú, zsebbe tehető imádságos könyvnek bolti ára díszes vászonkötésben 1 K 20 fillér, 10 drb. vételnél 96 fillér, 25 drb. vételnél 90 fillér, 50 drb. vételnél 84 fillér, 100 drb. vételnél 78 fillér, 500 drb. vételnél 72 fillér, 1000 drb. vételnél 66 fillér. Portóra egyes példányok megrendelésénél, ha a pénz előre küldetik, 10 fillér küldendő.

Megrendelhető:

Hegedűs és Sándor
könyvkiadóhivatalában Debrecen.

SÁROSPATAKI REFORMÁTUS LAPOK

A TISZÁNINNENI REF. EGYHÁZKERÜLET ÉS A SÁROSPATAKI FŐISKOLA KÖZLÖNYE.
MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

ELŐFIZETÉSI DÍJ		Főszerkesztő	Felelős szerkesztő és kiadó	HIRDETÉSEK DIJA:	
		RADÁCSI GYÖRGY	DR. RÁCZ LAJOS	Egész oldal	32 Kor.
Egész évre	12 Kor.	Főmunkatársak:		Fél	16 "
Félévre	6 "	HARSÁNYI ISTVÁN	DR. BUZA LÁSZLÓ	Negyed	8 "
				Nyolcad	4 "

TARTALOM: R. M.: Krisztus születése. — Felhívó szózat a sárospataki főiskola fejlesztése érdekében. — Csik Dániel: Dr. Kovács Gábor. (Nekrológ). — Harsányi István: Kocsi Csergő Bálint eddig ismeretlen levelei. — Az egyetemes konvent ülése. — Radácsi György: Könyvismeret. (Próba-énekeskönyv. Folyt. köv.). — Irodalom. — Vegyes közlények. — Hirdetés.

Krisztus születése.

Ma született nektek a Megváltó,
aki az Úr Krisztus, Dávid városában.
Luk. II. 11.

A népek rettenetes tusakodása közben, amelyek már harmadfél éve marcangolják egymást, a gondolatok viaskodása közben, amelyek egymást vadolják vagy mentegetik, a mindennapi élet keserves gondolatai és forró szenvedései, csüggedetlen bizakodásai és bátor cselekedetei közben — szívünk újból várja a Jézus Krisztus születését.

Bizonyára mindenkor várjuk azt s nélküle a nap sötétségbe borul számunkra. Nem, mintha rajta kívül is nem volna világosság. Hisz' ott van a nap világossága, amely reggel fölkel, este lemegy és a földet megvilágítja, még ha felhők borítják is el őt; ott van szemeink világossága, amelyek bele tekintenek a világba; ott van a szellem és az ész, az ismeret és a tudomány világossága; ott a szeretet és a hűség, a jóság és nyájasság világossága; ott van a színek és formák, a képzelet világossága. A világtörténelemben egyre fellobban annak a fénye. Felülről is jön reánk a világosság: az örökkévaló Istennek sejtése, keresése mint egy fénysáv vonul végig a népeken és vallásokon. De mégis, a Megváltóból, aki egykor, 1900 évvel ezelőtt a bethlehemi istállóban született, oly különös, csodálatos világosság áradt szét, hogy aki azt átélte, nem lehet el többé nélküle. Előtte semmi más nem versenyezhet azzal; nem akar más reggelbe átlépni, ha ez a világosság meg nem fényesíti számára a napot, és nem fél az éjszákától, mivel az — hála Néki — nem sötét többé.

Ugyan mit vitáztok Jézusról? Aki nem ismeri őt, lehet-e attól rossz néven vennünk, ha nélküle oly világosan rendezkedik be a világon, amint csak lehet? Aki pedig valaha tapasztalta azt az erőt és jótétet, amely belőle kiáradt, hogyan mondhatna le Jézusról? Ugyan mi indíthatná őt a világon erre? Hogy mások nem tudnak vele mit kezdeni? hogy nélküle is van élő vallás? Hadd álljon és essék kiki az ő Istenével. Én imádom a szeretetnek ama hatalmát, amely Jézusban megnyilatkozott. Előtte elhomályosul Isten ábrázata, ha annak viszfényét Jézus ábrázatán nem látom. Hadd szánakozzanak az erős lelkek e miatt rajtam, nem szégyenlem magam-

mat. Bolond volnék, ha Istenemet nem egyre ott keresném és imádnám, ahol őt találtam.

S a mai időkben, amikor annyian dicsekednek magas kijelentéssel, amelynek állítólag semmi köze Jézushoz s amely szerintők messzire túlhaladja azt, amit Jézus nekünk hozott: mennyire nem irigylem ezeknek az Istenét. Ha ez a forrás új utakat tárt fel, hogy Őt megtalálhassuk, szívesen fogom magasztalni azokkal, akik reábukkantak. De én a háború összes tapasztalataiban csak egy világító utat látok, amely egyre megmutatja és felnyitja nekem az Istennel való kapcsolatot: s ez Jézus. És úgy találom, hogy Istenem, aki a Jézus atyja, épen most végtelen sokat akar és tud nekem mondani.

Egy csepp sem szégyenlem magam, hogy Üdvözítőre, Közbenjáróra és Mesterre van szükségem. Egyébként is mélyen érzem függőségemet a nagyobb hatalmaktól, — miért nem a hitben is! Bizonyára hálás vagyok, hogy Istenemhez így szólhatok: Atyám! minden kerülő-út és tolmács nélkül. De Istenhez való szívbeli viszonyom közvetlenségének és önállóságának nem szolgál hátrányára, ha Jézus a szívemben lakik; ellenkezőleg.

S ez nem a legkevésbé azért, mivel oly sokszor támad bennem az az érzés: „én szegény, nyomorult, bűnös ember!” Épen a mostani időben, midőn az emberiség nyomorúsága, az emberiség bűne nem egy embertársunkat oly keményen megragad és megráz, akár akarjuk, akár nem. Megvallom, ezen egyetemes bűn és nyomor túlerős nyomása alatt sokat ér, „hogy Üdvözítőm van.” Nem értjük-e ezt meg ma újra? Hogyan tudjunk mindezen a szörnyűségen átlábolni a „bűnök megbocsátása” nélkül, „egyedül a hitből való megigazulás” nélkül? Hogyan uralkodhassunk a halál felemén (magunkért és másokért), ha ő nem mondja: „Ne féljete!”

Szóval, ha bármikor szükség volt reá, hogy Krisztus bennünk újra szülessék, ma szükségünk van reá.

Hozd el mi hozzánk te magaddal
Az isteni békéséget.
Bűnös lelkünknek irgalmaddal
Nyújts biztatást, reménységet.
Hogy bús háborúnk, amely belől
Régtől fogva szagát és tét,
Ne kezdődjék elől meg elől,
Hanem hallgasson el végkép.

R. M.

Felhívó szózat a sárospataki református főiskola fejlesztése érdekében.

Tiszáninneri református egyházkerületünk folyó évi tavaszi közgyűlésében a nemzet általános, élénk érdeklődése közben határozta el, hogy *sárospataki főiskoláját, mint szellemi életének több százados forrását és központját ősi fészében megtartani, fejleszteni hagyományos nagy kötelességének ismeri.*

Elhatározta egyszersmind, hogy a reformáció közeledő 400-dos évfordulóját különösen az által kívánja egész egyházkerületünkre örökre emlékeztetessé tenni, hogy *Sárospatakon a főgimnáziumi és akadémiai növendékek számára internátusi telepet létesít, amelyben a szegényebb sorsúak is anyagi erejüket meg nem haladó díjazásért tisztességes ellátásban és lakásban részesüljenek, hogy így Sárospatak továbbra is a „szegények iskolája maradjon.”*

Jól tudta e határozat kimondásakor, hogy ennek megvalósításához a saját öröklött és gyűjtögetett erői elégtelenek és hogy ezt csak annak a nagy közönségnek aldozatkésztségével érheti el, amely századokon át lelkébe ölelte be a sárospataki főiskolát és fennmaradását és fejlődését nemcsak református, nem is csak protestáns, hanem nemzeti közérdeknek tekintette és akként méltányolta.

Közel négyszáz év óta áll fenn a maga ősi helyén a sárospataki főiskola, mint az északkeleti magyarság egyik védő bástyája. Aki csak keveset tud is hazánk kultúrtörténetéből, az is tudja azt, hogy viharok közt edződött és üldöztetések tüzeiben acélozódott, de hányódva-vetődve és megaláztatásokat szenvedve is, kivívta az élethez való jogát és nagy hivatását soha nem feledve, gazdagok és szegények sarjadékaiból, bátor és erős, vallás- és nemzeti szabadságért hevülő harcosokat nevelt a szent haza védelmezésére.

Hű volt nagy alapítóinak, szervezőinek céljaihoz s hűségével biztosította magának az új századok emberöltőinek becslését és ragaszkodását.

A Perényiek, Dobók, Lorántfyak, Rákócziak letüntével a nemzeti középosztály országos kitünőségei voltak védő paizsot körülvették és tették lehetővé, hogy fejedelmi pártfogók nélkül is vívhatta a versenyt a szerencsésebb sorsú intézetekkel.

A XIX., XX. század tanügyi és nevelési követelményei azonban súlyossá tették a sárospataki főiskola sorsát. A tanulás és nevelés minden fokozatán előre nyomuló modern állam a maga modern berendezkedésével, költséges versenyre kényszerítette az élni akaró tanintézeteket, de egyidejűleg feljűk nyújtotta a maga segítő kezét is.

Nyilvánvaló dolog, hogy az önállását sokáig aggódva védő sárospataki főiskola ezt a segítő jobbot a halaszthatatlan szükség idején igénybe vette, (1909.) A magyar államkormánytól a főgimnáziuma részére segélyt kért és nyert, amely mai összegében évi 10.000 K.

Ennyi, vagy jóval több állami segítséggel is, a sárospataki főiskola jövődjének olyan arányú szolgálata, amint a Tiszáninneri egyházkerület legközelebbi közgyűlése maga elé tűzte, — meg sem kísérelhető.

Ahhoz a forráshoz kell azért újra folyamodnunk, amely századokon át csepegtette, csurgatta a főiskola

részére az élet italát s amely mindig kész volt felpezsdülni a feszítő erők nyomása alatt, amint a nagy példák fényesen bizonyítják.

Ha Vay Józsefeket, Mocsáry Erzsébeteket, Horváth Máriákat és Simonokat, Pallay és Korda Erzsébeteket vagy Mudrány Andrásokat a mai zord idők nem ajándékozhatnának is a főiskolának, de a történeti hagyományok és a nemzeti kultúra küzdelmei iránt fogékony magyar társadalom, közelebbről a magyar protestantizmus, főként pedig a magyar református egyház nagyjai, kicsinyei, kétségtelenül érezni fogják, hogy milyen nagy áldással lehetnek a sárospataki főiskolára, ha — mint a korallok — egyesített buzgósággal sietnek megépíteni azt a hatalmas szigeteket, amelyen a sárospataki főiskola jövője, mint biztos alapon felépülhet.

Egy új századra való építkezésről és berendezkedésről van szó.

Minket, alulírottakat bízott meg Tiszáninneri egyházkerületünk, hogy a *sárospataki főiskola jövőjét biztosító alapok gyűjtése és a reformáció küszöb előtt levő négyszázados évfordulójának örökre emlékeztetessé tétele végett a nagy közönség szívéhez forduljunk s őt a szegények iskolájának aldozatos támogatására kérjük.*

Nem mernők ezt tenni a mostani viharos időkben, ha ragyogó tényekből nem tapasztalnók, hogy a legnagyobb sötétségben fénylik a legáthatóbban a krisztusi szeretet világossága, ha tiszteletreméltó jelek nem tennék már eddig is kétségtelemné, hogy a sárospataki főiskola oltára körül készek a nemes szívek felekezeti érdekeken felül is összedobogni s az építés és fejlesztés munkájából részt követelni.

Felemeljük azért kérészavunkat hozzátok nemzetünk, egyházunk nagyjai, kicsinyei, minden rendű, állású és nemű lelkes tagjai, hogy jöjjetek és tegyetek áldozataitokkal bizonyosságot a sárospataki főiskola múltja, jelene és jövője mellett, hogy a jelene és jövője ne legyen kevésbé dicsőséges, mint a múltja volt!

A lelkes szavakat, amelyek a sárospataki főiskola fentartásáért és virágzóvá fejlesztéséért a közelebbi hónapokban olyan biztatón végig hangzottak a hazán, kövessék a lelkes cselekedetek — a magyar kultúra dicsőségére.

Felhívó szózatunkat fogadjátok szívesen s ennek gyűjtő-lapjára jegyezzétek fel, amit szívetek sugall és kövessétek ennek útását.

Becsés lesz a Tiszáninneri egyházkerületnek a legcsekélyebb adomány is a sárospataki főiskoláért és a szegényekért, akiknek gondját századok óta magára vette és viselni akarja.

A főiskola pénztára, ahová kegyes adományaitok indítandók, híven be fog számolni előttünk s az egész egyházkerület előtt küldeményeitekről.

A Mindenható Isten tegye gazdaggá a mi közös vetésünket!

Sárospatak, 1916. november hó 15. napján.

Dókus Ernő,

főgondnok,

Dr. Tüdös István,

püspök.

Dókus Gyula,

főiskolai világi gondnok.

Komjáthy Gábor,

főiskolai lelkesi gondnok.

Dr. KOVÁCS GÁBOR

1854—1916.

A már harmadik éven át dúló véres zivatarban szinte rémes gyorsasággal szaporodnak a temetői tömegsírok, melyekbe a nagy háború áldozatait temetik. Szivettépő, lelket marcangoló volna ezt a sűrű temetkezést testi szemeinkkel látni. Ha csak olvasunk is róla, kínos zsibbadás gyötri idegszálainkat. De hát a nagy szenvedések — így szoktuk mondani, megacélozzák a lelkeket. Bizony, ha valamikor, úgy ma különösen tapasztalhatjuk ezt. Ime a miskolci ref. főgimnáziumnak, a magyar kultúra egyik ősi fészke, csak ebben az évben is már harmadik nagy halottja van. Egyik koporsótól — úgy szólván — a másikhoz tántorgunk, közben fiatal tanítványokat is siratgatunk — kik a hazaért estek el messze idegenben... és mi bírjuk a szenvedéseket csüggedés nélkül, temetgetjük kedves halottainkat és nem esünk kétségbe... mindig biztat a reménység, hogy a jószágos Isten elegendő erőt ad a szenvedések és csapások békességes elhordozására.

Más időkben talán a külső gyász is sokkal nagyobb méreteket öltött volna. Most a nagy zivatarban összehúzódtunk még a gyászunkkal is és csak a szívünk fáj, hogy szinte reszketett a veszteség súlya alatt.

De éreztük és érezzük állandóan a kegyelet kötelességét is, mely szerint elhunyt jeleseinkről a tiszáninneri ref. egyházkerület közlönyében mulhatatlanul meg kell emlékeznünk. Ez a kötelességérzet vezeti tollamat, midőn ezt az egynéhány sort a t. szerkesztőség szíves hozzájárulásával a *Dr. Kovács Gábor* emlékének kívánom szentelni abban a reményben, hogy a t. olvasóközönség egy, az elhunyt érdemeit minden tekintetben felőlelő s így teljesen kimerítő élet- és jellemrajz megírását nyugodalmasabb időktől várja s most beéri tőlem néhány cípussal, mit a nemrég hantolt sírra szívem szerint elhelyezek.

* * *

Dr. Kovács Gábor 1854-ben született a borsodmegyei Nagymihályon, a hol atyja református tanító volt. Szülei később a szintén borsodmegyei Kisgyőrbe költöztek s innen adták be fiokat az elemi iskolai ismeretek elsajátítása után a közel eső miskolci főgimnáziumba, az akkor még úgynevezett liceumba. Miután itt középiskolai tanulmányait kitűnően elvégezte, a sárospataki főiskola theologiai fakultására iratkozott be s a hozzá fűzött reményeket itt is szépen beváltotta. Tanárai érdem szerint méltányolták, barátai szerették és megbecsülték, a főiskolai énekkari elnökséggel is megtisztelték, a mi pedig az ifjúság részéről a legnagyobb kitüntetés volt.

1875. június havában letette az első lelkész-képesítő vizgát s ónodi segédlelkész lett. Majd a budapesti m. kir. tudományegyetemre ment s ott 1877. decz. 13-án a magyar nyelv és irodalomból, továbbá a bölcsletről tanári — 1878. jun. 5-én bölcsészettudori oklevelet nyert. Közben 1877. nov. 1-én a Tóbiás József elhunyt után a miskolci főgimnáziumnál az első osztály tanításával bízott meg; 1878. ápril 7-én pedig ezen állásában végle-

gesítettett. Négy év múlva, 1882/83-ban az Elöljáróság igazgatóvá választotta. Ugyanez a kitüntetés érte 1887/88-ban — sőt mert ismételtén hűségese, mutatkozott a rábizottakban, 1894-ben harmadszor is megnyerte az igazgatóságot és viselte egyfolytában 14 éven át 1908 ig, a mikor is 30 éves tanári szolgálat után nyugalomba vonult.

Nyugalomba vonult — de tovább dolgozott. — Dolog nélkül nem tudott megenni. 1910 őszén egyházkerületi pénztárnokká választották a Pataky Sándor helyére — miután a kerületet már előbb is szolgálta éveken keresztül jegyzői és főjegyzői minőségben. Egyházi és iskolai tisztségein kívül egyéb kisebb megbízatásoktól eltekintve, hosszú időközön át érdemes igazgatósági tagja volt a Miskolci Takarékegyletnek, illetve Takarékpénztárnak, Miskolc legrégibb és legnagyobb pénzintézetének s tevékeny igazgatója a Polgáregyletnek, mint Kaszinónak.

Ime rövid vonásokban, töredékes följegyzésekben a dr. Kovács Gábor élete. Kétségkívül gazdag és termékeny élet, melynek minden mozzanatát kiemelni s érdem szerint méltányolni azoknak a testületeknek és intézeteknek lesz elengedhetetlen kötelessége, amelyeknek körében és érdekében oldotta meg példás hűséggel és lelkiismeretességgel életfeladatát. Itt főképen tanári és igazgatói tevékenységének rövid jellemzésére szorítkozhatom.

Harminc tanári év közül — a mint fentebb említettem — összesen 16 évet töltött be a megboldogult az igazgatói tisztség díszével s egyben fokozott terhével s kötelességével. S épen a fokozott teher erős megbírásában, a megszorított kötelességek pontos és lelkiismeretes betöltésében mutatkozott dr. Kovács Gábor leginkább nagynak.

Szigorú tanár hírében állott eleitől fogva. Én magam is 16 éven keresztül voltam szerencsés tisztartása lenni s ezen idő alatt úgy tanultam megismerni, hogy az ő tanári élete és működése tündöklött a szorgalomtól, a fáradhatatlan tevékenységtől. Mint ilyen az én tapasztalatom szerint is sokat kívánt tanítványaitól. Állandóan ostromozta a felületességet a ledérséget és könnyelműséget, de elismeréssel kísérte s mindig méltányolta a minden időt felhasználó szorgalmat és pontosságot. Így történt, hogy tanítása sohsem maradt hasznos eredmények nélkül. Az általa felmutatott munkabírási és dologszereteti állandóan jó példaként állott tanítványainak komolyabb és ambiciózusabb elemei előtt, míg a könnyelműek bizony sokszor megérezték számonkérésüknél az ő ellenőrzői szigorát.

Azok közé a tanárok közé tartozott dr. Kovács Gábor is, kiket kevésbé szeretnek az iskola padjairól, de annál jobban becsülnék és értékelnek az élet nagy iskolájában szerzett komoly tanulságok után.

Főtárgyát, a magyar irodalmat nagy apparátussal kezelte, folytonosan studiózta s mindent elkövetett arra nézve, hogy tanítványaival is megszerettesse. De szaktárgyán kívül a tudomány többi ágaival is szívesen foglalkozott, lehető elsajátításával sokat fáradozott. Valósággal polihiszturnak tartottuk, ki a középiskolai tananyag legnagyobb részében jártassággal rendelkezett s mint élő kommentár fiatalabb kartársainak igen sok kérdésben hasznos felvilágosításokkal, útmutatásokkal szolgált. Erre a sokoldalú önképzésre őt a tudomány szeretetén kívül főleg az az ambíció serkentette, hogy mint igazgató

ellenőrző s felügyelő tisztét az úgynevezett „hospitálás” alkalmával s a vizsgákon annál intenzívebb módon teljesíthesse.

De ha hasznos és értékes *tanerő* volt dr. Kovács Gábor, még hasznosabb s értékesebb lett mint *igazgató*. Fényes bizonyossága ennek az a 16 év, melyet iskolánknál ily minőségben eltöltött. A jeles tanerőt tisztelte meg benne az Elöljáróság bizalma akkor, midőn újra meg újra igazgatóvá választotta — viszont ő a beléhelyezett bizalmat azzal hálálta meg, hogy igazgatói működésében ritka pontosságot s kiváló adminisztratív tevékenységet tanúsított. Valósággal égett keze közt a munka. Restanciát nem tűrt soha. Mint tanár és igazgató erős érzékekkel bírt a haladó kor fokozott igényeinek felismerésében s jelentékeny alkotó és szervező tehetséggel a felismert igények lehető kielégítésében. Első perctől kezdve lelkes örömmel üdvözölte a felekezeti középiskolák államilag való segélyezésének ügyét s szinte lázas szorgalommal igyekezett azon, hogy a vezetése alatt álló miskolci főgimnázium az államsegély áldásaiban minél előbb s minél nagyobb összeggel részesüljön, hogy ez által az iskola színvonalát anyagi és szellemi tekintetben egyaránt emelje és erősítse.

Ugyancsak az ő nevéhez s igazgatói működéséhez fűződik a főgimnázium újabbkori életének egyik legkiemelkedőbb eseménye: a milléniummal kapcsolatban új és modern iskolai épületnek emelése — miután már sikerült e célra felettes hatóságainknak 160,000 korona építkezési államsegélyt kieszközölniök. Szinte ragyogott az arca a boldogságtól, mikor megérhette, hogy az iskola kiköltözhessen az egyszerű, régi falak közül s bevonúlhat a tudomány új és diszes, a magasabb igényeknek megfelelő csarnokába. Tanáriszéki, igazgató-tanácsi és presbyteriumi jegyzőkönyveink lapjain fel vannak jegyezve azok nevei, kik az építkezés, a korszerű berendezés nehéz munkájában tevékeny részt vettek s érdemet szereztek. Ezek közt a nevek közt ott találjuk igen sokszor a dr. Kovács Gábor nevét is. Ott találjuk különösen 25 éves tanári szolgálatának jubileuma (1902. nov. 1.) alkalmából, a mikor is egy népes és tekintélyes díszülés keretében Kun Bertalan püspök az Egyháztanács — Pataky Sándor igazgatótanácselnök az Igazgatótanács, Szabó Barna a tanári kar, Szűcs Sándor a régi-, Lengyel István a közvetlen tanítványok nevében üdvözlő az ünnepeltet s fonja meg részére érdemei kiemelésével az elismerés díszes koszorúját. Ugyanakkor az ifjúság 500 koronás alapítvánnyal tiszteli meg, mely összeget a jubiláns 1000 koronára egészíti ki s mint ilyet ösztöndíj címén jó tanulók jutalmazására kéri fordíttatni. Így irta be nevét kitörülhetetlen betűkkel iskolánk történetébe; így kötelezte halála már eddig is sok jeles tanítványunk szívét.

Ugyancsak nagy és jelentős szolgálatot tett iskolánknak akkor, midőn 1885-ben önkéntes vállalkozással megírta a főgimnázium történetét a XVI. század hatvanas éveitől kezdve 1884-ig és folytatónak a II-ik részben 1895-ig. Ő maga nagyszerűen „bites adatokon épült történeti vázlat”-nak és „igény nélküli munkácská”-nak nevezi művét, de az utókor történetírója bizonyosan hálás érzelmekkel veszi fel az elejtett fonalat s egészíti majd ki a mindig értékes történeti adalékok, feljegyzések becses sorozatát.

Igazgatói tisztének gyakorlása közben önmagá-

hoz volt a legszigorúbb. Nemes becsvágyát képezte idejében végezni el minden hivatalos dolgot, hogy a felettes hatóságok rendeletei az egész vonalon áldásosan érvényesüljenek. Géresi Kálmán nagyradmű kir. tankerületi főigazgatónk becses látogatásai alkalmával igen sokszor kiemelte, hogy az igazgatói irodában mindenek ékesen és szép renddel folynak.

Kartársaival való viszonyában több volt a közlékeny és szeretetteljes gyöngédség, mint a merev zárkózottság s parancsoló fölényesség. Egészséges kartársi közszellem létesítésén és fentartásán buzgón fáradozott s a mindenkor kívánatos összhang érdekében elég sokszor személyes áldozatokat is hozott. Nem volt követelődző, inkább szíves és leereszkedő. A jó Isten jó kedéllyel áldotta meg s szinte napról napra tartogatott egy-egy tréfás anekdotát, hogy a szokásos óráközi szünetekben elő-előszedegesse s azokkal a fáradt kartársakat lehetőleg felfrissítse s a tanítás, fegyelmezés sokszor nehéz munkáját rájuk nézve megkönnyítse. Derűs jó kedélyét — szerény véleményem szerint — két forrás táplálta: a legboldogabb családi élet és a tisztességes vagyoni helyzet, az anyagi függetlenség. Női erényekben gazdag hitvestársa s példás gyermekei az életnek minden bűját, minden baját feledtették vele.

Meg is tett érettük mindent, hogy a családi ház a boldogság állandó tanyája legyen. És az is volt, az is maradt. Gyermekeit mintaszerűleg nevelte s a jó Isten megengedte érni, hogy meglássa s boldogan szemlélhesse nevelői munkájának szép bizonyosságait, apai szívének legdrágább kincseit. Hasonnevű fia debreceni egyetemi, Dezső budapesti ref. főgimnáziumi tanár. Kedves szelíd jó leánya, Jolánka, Folkmann Ervinné, Miskolcon boldog tanárné, kinek most a legszeretőbb apa elvesztése után az a nehéz, de magasztos kötelesség jutott osztályrészéül, hogy a legszeretőbb özvegy-anya könnyeit száritgassa, bánatát enyhítse, hátralevő élete napjait áldással behintse. Különben úgy tudjuk, hogy az áldott jó gyermekek mind a hárman szinte versenyeznek a gyermeki hála megmutatásában. Másik forrása a megboldogult derűs kedélyének a tisztességes anyagi helyzet, melylyel őt a Gondviselés szorgalmas munkája, nemes takarékosága, okos mértékletessége, nagy igényeket mellőző puritán egyszerűsége után megáldotta. Az iskolán kívül s az elvállalt hivatallal együttjáró kötelesség pontos elvégzése után úgy szólván egész életét a családjának szentelte. Bizony ha valaki, ő igazán megértette s követte is a költő szavait:

„Vágyó lelked miért szállna messze tájra,
A boldogság nem idegen föld virága.
Itt repkedjen kedveseid közelébe,
Mint a madár a fa körül, amelyen áll kicsiny fészke.”

A boldog családi fészket egyetlen egyszer szomorította meg . . . mikor szeptember 28-án délelőtt szívzselhűdésben hirtelen meghalt s elköltözött lelke az öröklét hazájába. A család gyászában midnyájan osztoztunk szívünk teljessége szerint — akik őt ismertük, közelében éltünk s érdemeit az évekkel növekedni, szaporodni láttuk.

Temetése a főgimnázium udvaráról dr. Tüdös István klasszikus szép beszédével és a deszkatemetőben Csorba György, jelenlegi igazgatónk szíves búcsúszavaival szept. 30-án ment végbe nagyszámú részt-

vevő közönség jelenlétében. Az élők megadták az érdemes halottnak a végtisztességet. E sorok írója, mint az elhunyt egyik tisztelő barátja, kollegája, a halás elismerés néhány szerény cipruságát kívánta most elhelyezni nem rég ásott sírhalmára.

Áldott legyen a hú munkás emlékezete mindnyájunk szívében!

Miskolc, 1916. nov. 20.

Csik Dániel,
főgimn. v. tanár.

Kocsi Csergő Bálint eddig ismeretlen levelei és munkája.

(Folytatás).

Tovább is ennekem az hittől szakadásnak utalósságát, az hittől szakadásnak ideig és örökké való nyomorúságokból, azoknak nyilván való veszedelmekből, az kiknek seregében az hittől szakadott ember fogja magát, ez jelen való életnek rövid és bizonytalan voltából, az Lelki esmeretnek gyötrelméből, és az ellen vetésekre (mellyel az idvességnek utában, az híveket az ördög, az Test és ez Világ, az hittől szakadásra hitegeti) való feleletekűl, amaz boldog emlékezetű Vedelius Miklósnak írásából könnyű volna megmutatnom: De félek rajta, hogy most is az Levél írásnak az ő határit áltál ne hágtam legyen, és mind kegyelmednek s mind azoknak akik ezt olvasandgyák terhére ne legyenek. El végzem annakokáért írásomat ha ez egyet hozzá tészem. Tégedet kérvén azon az Úr szerelméért, hogy intésseddel és tanításoddal az telakó földednek Főrendinél, azon igyekezzel, hogy az Romai háznak szolgáinak, kiváltképpen azoknak az kik a Jézus társaságából lenni mondgyák magukat, tanításoktól meg oltalmazzzák gyermekeiket, kiváltképpen pedig törekedgyél azon, hogy valamiképpen *Sándor István és László, Palotai Istvánnal és Oroszi Pállal* azoknak Scholájokban ne jussanak. Az te nyomorúlt házad, az ekketiglen Jesuitáknál tanúlt Fő rendek Fiaiból mit nyert, szemed előtt az siralmas példák, úgy hogy azok az született Papistákat is az Isten hiveinek üldözésében felül haladgyák. Ha már ez nyomorúlt hazában az megemlített Ifjaknak tanúlásra való alkalmatosságok nem volna, jobb volna az kívül való Keresztyének-nél keves költséggel úgy neveltetetni őket hogy jövendőben az Isten Anyasz. egyházának; és az szegény Házának szolgálhatnak, hogy sem mint az ti házatokban mostan Uralkodó Lelkek hóhérinak kárhozatos tanítása alá botsattatni: az mellyből nem egyeb hanem az Tanítóknak nyilván való veszedelmek, az szüléknek Isten előtt való terhes számadások, és sokaknak ez illeten példákkal való megbotránkozások következnek. Szeretettel való köszönetemet írom *Julia Asszony*nak, az kegyelmed kedves házas társának, kívánván Ő Kegyelmének hosszú békességes és egészséges életet. Alázatos köszönetemet írom *Nemzetes Palotai Miklós* Uramnak is, kérvén Istent az ő kegyelme és egész háza népének Lelki s testi békességéért, köszöntöm kegyelmed által mind azokat az kik még rollam el nem felejtkeztenek, bizván magamat és siralmas számkivetett állapotomat, az kegyelmetek én érettem való buzgó könyörgésére, és alkalmatos időben felölem

való hűséges gondviselésére is. Az mi hátra vagon kérem az Urat szüntelen való könyörgésben, hogy mindnyájan tinektek az kik most szomorgattatok és háborgattatok adgyon rövid időn való vigasztalást, könyepséget és szabadulást. Hogy ha pedig az ő bölts itéletiből meg az ti hiteteknek meg próbálásáért halasztja meg szabadítását, adgyon tinektek erőseégnek és az jó így mellett mind végiglen való álhatatosságnak lelket: és kit kit közzületek az ő rendi és hivatalya szerint azokkal az kegyelmekkel ajándékozzon meg, hogy ez jelen való nyomorúságban ne fojamodgyatok az tilalmas meg szabadulásnak eszközeihez, hanem az Urnak szabadítását mind addig álhatatos reménsséggel várjátok, míg az Urnak órája el nem jó. Ao 1677. 24. Martij.

Valentinus Kotsi. Aleevinus Sotik, Latevinus Ostik. Sutalevin Tisok. Elvinusat.

[Kocsi Csergő Bálint eredeti kéziratos gyűjteményének 15—39. lapjain.]

A ref. konventről.

Egyszer csak híre futott, hogy lesz, hát lett konventi gyülekezés is. Se háború, se a megélhetés gondja, sem a közlekedés akadályai nem voltak visszariasztók a vezérekre nézve, mert hát küszöbön az 1817., amikor végre is újra zsinatot kell tartani, ezt pedig elő kell készíteni, ha azt akarjuk, hogy igen drágává ne legyen.

Éppen a királyi gyász és a koronázás hangulatos időpontján, ez utóbbinak izgató előkészületei között s a béke galambjainak röpködése, bűgása közben gyülekeztek a konventi atyák, már t. i. akik gyülekeztek, mert összesen sem voltak többen 28-nál az elnökségen kívül.

A székházon még ott lebegett a fekete lobogó, mint minden valamire való épületen. Benn a folyóson megilletődötten néztünk szét s szinte vártuk, hogy a Dr. Baksa Lajos szép, érces hangja Isten hozottal csendül ránk, de nem csendült. Minden a régi, csak ő hiányzik, a nyájas, barátságos gazda, aki egész lelkével töltötte be a székház folyósóit és termeit. „Fogyunk, nagyon kevesen jöttünk.” „Kinek van kedve a fővárosba jönni ebben a *kenyérjegyes világban*, amikor a reggeli kávéhoz sem kapni egy darab harapni valót sem, ha előbb a szálloda portása könyörületességet nem gyakorolt veled?!“

Jóval 10 óra után (dec. 14.) a konvent mégis csak összeverődött. A bizottságok — ha nem nehézségek nélkül is — készen voltak a felterjesztéseikkel. A tárgysorozat s a lelkészi nyugdíjintézeti bizottság jelentése már otthon a tagok kezében volt. Az adóalap-végrehajtó bizottság s a közjogi és zsinatelőkészítő bizottságok az előbbi napon s részben a közgyűlés napjának reggelén letárgyalták a hozzájuk utalt ügyeket. Az egyetlen bírósági ügy postai zavarok miatt lemaradt... így a konventnek nem volt miért pontoslodnia. Vitás ügyek nem mutatkoztak, a mik megemésztenék az időt s így a közgyűlés nem volt sietős.

Az elnöki székeket *Gr. Dégenfeld József* és *Dr. Baltazár Dezső*, mint idősor szerint legidősebb püspök, foglalták el. Kenessey Bélát gyöngékedés tartotta távol. A viharos idők hatása áradt ki a Dr. Baltazár

imádságából, a mely megfogta a konventi atyák lelkét és el sem eresztette az Ámenig. Majd felállott Gr. Dégenfeld József s utána a gyűlés minden tagja, mielőtt az elnök ajkai megnyitak volna. Át volt hatva mindenki attól a tudattól, hogy ünnepélyes jelenet következik. Szólt a nemzeti veszteségről, a megdicsőült királyról s aztán arról, aki jött, hogy az előbbinek saruját megoldja s halás elismeréssel a megdicsőültre és élő reménységgel a felkelő nap iránt — indítványozta az egyetemes egyház hódoló részvételének és reményteljes üdvözlétének jkvi megörökítését és felterjesztését, amit a konvent megható ünnepiességgel helyeselt.

Az ünnepi jelenet után beszámolt gr. Dégenfeld az elnökség nevében arról, hogy a lelkészek javadalmának háborús segélyvel való szaporítása végett a konvent nevében a szükséges lépéseket a kormánytól megtették s melegen emlékezett dr. Baksa Lajosról és Mészáros Jánosról; amarról, mint a kivel az egyetemes konvent új életnek indult s a ki ez új élethez kitűnő úttörőnek bizonyult; emerről, mint aki a kecskeméti egyházközség és a jogakadémia élén nagy szolgálatokat végzett az egyetemes ref. egyháznak is. Emlékezetöket jkvilleg kéri megörökíteni, ami megtörtént.

Jelezte továbbá az elnöklő gróf, hogy a mostani konvent összehívásának főoka az 1917-re tervezett zsinattartás, ami a háborús viszonyok miatt eddig nem volt kellőképen előkészíthető, az előkészítés immár nem halasztható. Engedélyt is kell kérni a zsinattartáshoz, ha tartani akarunk, az egyházkerületek is felszólítandók nézeteik nyilvánítására s a választások elvégzésére. Szerinte a zsinat 1917. végére volna összehívandó, amely megalakulása után — a teendőket bölcsen szétosztván — elnapolhatná magát nyugodtabb időkre.

Végül felkérte elnöktársául Dr. Baltazár Dezső püspököt s a konvent ülését a tagok szívélyes üdvözlése mellett megnyitotta.

Következett a szomorú nagy események megörökítése. Sass B. jegyző felolvasta a részvét és üdvözlő feliratokat, a miket a konvent elfogadott s felterjesztésüket kimondta. Csekély nézeteltérés volt arra nézve, hogy melyiket hová terjesszük.

Tárgysorozaton kívül szót kért Dr. Darányi Ignác dunamelléki főgondnok s egy örvendetes eseményre hívta fel a konvent figyelmét, t. i., hogy Gr. Dégenfeld J. 20 éve szolgálja már példás nagy buzgósággal, kitartással, szeretettel és benső hivatottsággal a tiszántúli egyházkerületet. Lehetetlen, hogy ki ne fejezze egyetemes konvent is a feletti örvendezését és háláját a Gondviselés iránt, hogy Gr. Dégenfeldben hű pásztort állított legnagyobb egyházkerületünk kormányához, aki önfeláldozó hűséggel végzi szent kötelességeit. A konvent teljes lelkességgel osztozkodott a dr. Darányi zászlóhajtásában s Gr. Dégenfeldnek, mint minta-főgondnoknak s egyházi vezérnek szívből kívánt hosszú, boldog életet s példás kitartást Sionunk falainak védelmezéséhez és tatarozásához.

Felolvasta Sass B. jegyző a dr. Baksa L. és Mészáros J. emlékezetét örökítő jkvi pontokat is s csak ezután történt a jelen voltak és elmaradtak igazolása, a gyűlés megalakulása. Dr. Baksa L. helyét Fekete Márton békébánáti gondnok, a bíróságban és zsinatelőkészítő bizottságban György Endre, a

közös prot. bizottságban Sulyok István esperes, Mészárosét Nagy Imre esperes tölti be. Tiszáninnenről egyetlen világi tag sem jelenhetett meg, az erdélyi legidősb főgondnokot Boér Elek egyet. tanár, mint társ-főgondnok képviselte. stb.

A szegediek, hódmezővásárhelyiek részvétíratokat küldtek a dr. Baksa L. halála alkalmából, a Bethesda üdvözlő táviratot jubilaris életkora alkalmából, a miket a konvent jkvébe foglalt és viszonzott.

Dókus Ernő, mint a közalap végrehajtó stb. bizottság elnöke jelentést tett a legújabb hadikölcsönről, a mely szerint mint eddig, 200.000, 200.000 korona kölcsönt jegyzett a két nagy tőkéjű alap terhére, illetőleg javára, a mit a konvent jóváhagyólag vett tudomásul.

A zsinatelőkészítő bizottság ügyeit dr. Benedek Zsolt adta elő. Különbség támadt az elnökség és a bizottság többségének állásfoglalása között. Amaz az 1917. évi zsinat kihirdetését, megtartását vagy legalább megnyitását és megalakítását törvényes szükségyszerűségnek vélte és vitatta s annak elhalasztását törvénybe stb. ütközőnek minősítette. A bizottság többsége a háborúra, az ezerféle nehézségre, drágaságra hivatkozva, a zsinatot háború-utánra öhajította halasztani; de a békés viszonyok kezdődése esetén legott felhatalmazta volna a konvent elnökségét a zsinat egybegyűjtésére. A nyílt ülésen dr. Darányi védte, indokolta a bizottsági többség véleményét. A nyomós indokolást méltó figyelemmel hallgatta a konvent. Ellene szegült azonban Boér E., a jogügyi bizottság előadója s a törvény, jog stb. nevében követelte a zsinat összehívását — hosszabb beszédben. Dr. Bernáth Géza dunamelléki képviselő, volt kuriai bíró nem talált törvényszegést a zsinat elhalasztásában s szintén erős érvekkel védte a bizottsági többség halasztó indítványát. Szavazás döntött felállással. 13-an a bizottsági többség, 15-en az elnökségi vélemény mellett szavaztak s így 1917-ben a zsinat összeül és pedig okt. 22-én, hogy 31-re tüllegyen az alakuláson, előkészületeket és 31-én kellő előkészülettel ülhesse meg a reformáció 400-ados évfordulóját. A tiszáninneniek a halasztás mellett voltak.

Ugyancsak Benedek Zsolt felolvasta a zsinatbartási engedélyt kérő folyamodványt, amely egészen véve az előbbi e nemű kérvények másolata. A konvent ezt is elfogadta s az elnökség fel fogja hívni az egyházkerületeket a zsinati tagok választására.

Hogy török-szakad viszonyok közt, eget-verő, föld-forgató viharok zúgása mellett is zsinatot tartson a magyar ref. egyház, ehhez nincsen eléggé halaszthatatlan ügyünk.

A konvent a főtárgya elintézése után mintha befejezte volna szerepét. Lankadt türelemmel viselte a közigazgatási és a többi bizottság felterjesztéseit. Csak két pontnál tanúsított eleven érdeklődést, t. i. a konventi előadói állás, javadalmazás és a lelkészi özvegyek-árvák járulékanak felemelése kérdésénél, — A legmelegebb elismeréssel ültette a konvent a Baksa Lajos székébe kitűnő, nagymunkaképességű vejét, a konventi titkárt, Benedek Zsoltot. Férfi kora tava szán, a hivatásának teljes ismeretével áll a mi egyetemes ügyünk szolgálatába vezérnek. Jogunk van tőle minden jót elvárni — Isten segedelve mellett. Nem előadó lesz a neve, hanem konventi taná-

csos, a munkaköre azonban marad. Fizetése 8000 korona, 6 szobás lakás az emeleten fűtéssel, világítással, amire azonban 1000 koronát tartozik visszafizetni. A személyzetben esetleg szükséges további változások egy újabb konvent bíráta alá kerülnek. Az özvegyek és árvák sorsának újabb javítása jól esett a konvent minden tagjának. Jócskán belekerült az előkészítése is a megfelelő szakértő útján; de meg van. A karácsony melegebb lesz sok özvegy és árva számára, mint különben. Hála érte a Gondviselésnek s a szakbizottságnak!

A lelkesi fizetések tervszerű rendezése több formában is előkerült. Már a kormánynál járt az elnökség; mielőtt a béke napja felderül, e tekintetben okvetetlenül komolyan munkához lát a konvent a kerületekkel együtt s nem fog nyugodni, míg célját nem éri.

A felekezeti sérelmi ügyek — Boér E. előadásában — legtöbbszörre nem bizonyultak azoknak, néhány alapítvány alapító levele elfogadtatott, az örökbe fogadott gyermekekre a neveltetési segély nem terjesztetett ki, a püspöki és esperesi székhelyeken alkalmazott segédlelkészek ügye kedvezőleg dől el a székhelyekre, illetőleg a püspökökre és esperesekre nézve. Az adó-alap-végrehajtó bizottság a felebbezett kérvényeket elintézte többnyire elutasítólag és jelezve, hogy minden kiosztható segélyt kiosztott...

Az érdektelenség fokozódó láza közben elnökség jelentette a tárgysorozat kimerítését s a konvent Dr. Baltazár D. erősen alkalmi színezetű, szép imádságával véget ért.

A már meg is fogyatkozott tagok boldog karácsony és boldog új év kívánása mellett indultak vissza a kenyérjegyes fő- és székvárosból, a koronázásra készülő drága világból szerényebb és kíváncsabb földi viszonyaik közé.

Koronázza meg a Mindenható ref. egyházunkat és szeretett hazánkat mielőbbi békességgel s tegye gazdaggá az új esztendőt a kárpótlások megkezdésére és reményteljes folytatására!

KÖNYVISMERTETÉS.

Énekeskönyv a magyarországi református egyház híveinek használatára. Az egyetemes konvent által elrendelt második próbakiadás.

(Folytatás.)

A XLI. zsoltárt átírta az I. Pr. É. a XXV., a 2-dik Pr. É. a LXV. zsoltár dallamára. Az átírás ez utóbbinál leginkább összevonásban nyilatkozik, ami nem válik a kis mű előnyére. Az eredetiben is alig lehet az összekerült elemeket egymáshoz illeknem minősíteni, a kihagyásokkal még szembeötlőbb ez a gyöngesége. A vázlata ez volna: Isten megszabadítja, élteti, boldoggá teszi a nyomorultakon szánakozót, tehát mentse meg a zsoltár íróit is; noha vétke, de elhagyatott is, aki ellen az is fel-emelte sarkát, aki a kenyerét ette és sutog, beszél róla, minden gyűlölője.

Miért mentse meg az Isten?! Talán, hogy jóval fizessen a gonoszért? Oh nem, hanem hogy bosszút álljon gyűlölőin. Abból tudja meg, hogy kedveli őt az Ur, a Jehova (vagy akárhogyan nevezzük

a mindenható hatalmat), ha elnémulnak ellenségei... De ezt a tartalmat is alig lehet a csonka költeményből kihüvelyezni. Az eredeti szöveg nem azt vallja, amit a 2. Pr. É., t. i., hogy a szánni tudó *ez országban él jó állapotban*, hanem azt, hogy *boldog lesz a földön*; azt se mondja, hogy az *ilyet elleninek bosszúságára veszi oltalmába*, hanem azt, hogy *nem adhatod oda az ilyet ellenségei kívánságainak*. Nagy lealacsonyítás az keresztyén szempontból, ha az Istent affelé *csak azért is* (!) szerepben mutogatjuk, mint nem ritkán az ő szövetségi költők és próféták. Eltérés az eredeti szövegtől, ha azt mondja a 2. Pr. É.: *Fájdalmában Isten megtartja* (ez kétértelmű is!), mert az eredeti szerint *Jehova megerősíti őt az ő betegágán* t. i. a szánakozót s ugyancsak az eredeti nem azt kéri: *Gyógyítsd meg Úram betegségem, bár igen vétkeztem*, hanem ezt: *gyógyítsd meg lelkemet, mert vétkeztem ellened*.

Nem vette észre az átdolgozó, hogy a csillag-talanból csillagossá emelt 3-dik (eredetinel 6-dik) versszak ki van vetköztetve eredeti értelméből. A héber író azért esdekel, hogy a Jehova könyörüljön rajta és tegye őt bosszúállásra alkalmatossá s teljességgel nem azt rebegi, amit Szenczi, t. i. hogy *„Ellenségemnek oka nincsen, Hogy rajtam örvendjen”*, hanem azt, hogy *„Abból tudom meg, hogy kedvelsz engem, ha ellenségem nem ujjong felettem”*.

Ami legfeljebb, az a költemény vége: *Áldott az Izrael Istene Most és mindörökké!* Hiszen ez nem tartozik a költeményhez!! Ez egy hálálkodó kifejezése a gyűjtőnek, aki az 1—41. zsoltárt leírta, egybefoglalta. Hálás felsóhajtása a munkához erőt adó Istenhez. Szenczi még nem vette észre, de ma már minden theologus ifjú is tudja, hogy a 41, 72, 89, 106. zsoltárokhoz u. n. doxológiák vannak ragasztva. Ha nincs a 72-dik zsoltár vége rimekbe szorítva, miért van a 41-diké?!

A 41-dik zsoltárra így, amint a 2. Pr. É. megformálta, nincs semmi szükség. Az I. Pr. É. ezt is keresztyéniesítette, az erdélyi mellőzte.

A XLII-dik zsoltár eredetileg egy volt a 43.-kal s az első görög fordítás és a latin nyelvű s általában az u. n. katolikus bibliákban ma is egy azzal. Mi nem tudtuk visszaegyesíteni őket sem a bibliánkban, sem a zsoltáros könyvünkben. Kedvelt énekünk lett, mert a dallama könnyű és dícséreteinkben is használatos, de tartalmának egyes vonásai is szörnyen ráillettek a zaklatások közt vergődött magyar protestantizmusra; tehát jól esett ezzel keseregni és reménykedni századokon át. Aztán ránk öregedett. Pedig ha el kezdjük elemezni, legott észrevesszük, hogy ez a *hazájától s templomától* (az egyetlentől) *messze üldözött ember esengése a templom után és a benne lakó isten után*. Mi pedig énekeljük a *templomban* (benne), hogy

Vajjon színed eleibe
Mikor jutok élő Isten?

Aztán énekeljük azt is — persze mintha mi is távol volnánk az Isten házából, a hivek örvendezve éneklő seregétől:

Éjjel-nappal hulló könnyem
Ennekem a kenyerem,
Amidőn azt kérlek tőlem:
Hol van az én Istenem?

Ezen lelkem kiontom
És házatát óhajtom...
Hol a hívek seregében
Örvendez szép éneklésben.

Ugyan ki kérdezi mi tőlünk: *Hol van a te Istened?* Kell-e nekünk ilyen boszantások miatt éjjel nappal könnyeznünk?! — Hála Istennek nem kell, de azért úgy ontjuk a lelkünket az ének dallamának szárnyain, mintha mi is üldözött proféták volnánk és Jeruzsálemben kívánczoznánk zarándokolni a Salamon-templomába... Hja, a megszokás!

Megszokásból a boldog menyasszony is csak úgy zengi: *Én lelkem mire csüggedsz el?*... *Sebesége árvezednek És a nagy zúgó habok Én rajtam összeülködnek...* *Hogy éjjel vigassággal dicséretet énekelek stb., stb.*

Az I. Pr. Énekes ezt is javította, simitgatta, de gyülekezeti énekké nem bírta átváltoztatni. Az Erdélyi meg az I. Pr. Énekes szövegén végzett módosításokat, de ezek sem olyanok, amelyek ezt a zoltárt keresztyén közénékké tehetnék.

A XLIII. zoltárt az I. Pr. E. és az erdélyi is kihagyta. Egy elszakadt darabja az előbbinek, de más dallamra, azonban az előbbinek hangulatával. Egy „*kegyetlen nemzetség*” ellen kéri a Jehovát ítéltre és védelemre. „*A hamis embernek kezébe Ne bocsáss Uram engemet, Tartsd meg én fejemet (!)*” Nemzetség, ne bocsáss (!), tartsd meg én fejemet... hát nem lehetett ezeken se módosítani?! Csak a fejét tartsa meg, vagy a lelkét-testét, mindenét?!...

A 2-dik verse ennek is a templom, a szent hajlék után, az oltárhoz, az Ur elé vágyakozás kifejezése. Mondhatnók hát a szerzőt áldozó papnak is, de aki számkivetve él! Ennek a hangulata mikor válhatik a mi lelkünk hangulatává? Mikor a gyülekezetévé?!...

(Folyt. köv.)

IRODALOM.

* **Imádság** I. Ferencz József király halálára. Írta és a rimaszombati ref. templomban elmondta 1916. nov. 30-án *Czinke István* lelkész. Az erdélyi feldúlt falvak megsegítésére. Rimaszombat. 1916. 8r. 7 lap. — Ihletett lélektől fakadt, magasan szárnyaló szép imádság.

* **Karácsony. 0 év utolsó napja. Új év.** Ref. katonáinknak írta *Pánczél Jenő* segédlelképásztor. Miskolc, 1916. 12r. 23 lap. Ára 50 fillér. A jövedelem 25%-a a hejőbábai ref. templomban felállítandó orgonára fordítatik. Megrendelhető szerzőnél Hejőbábán (Borsod-m.). — Ez építő irányú kis füzet tartalmaz egy karácsonyi beszédet (Luk. II. 14.) elő- és utóimádsággal, egy 6-év utolsó napján mondandó imádságot s végül egy újévi beszédet (Filippi, I. 21.) elő- és utóimádsággal. Ugy a beszédeken, mint az imádságokon bibliai, vallásos hangulat vonul át. A 18-ik lapon ezt olvassuk: „Addig majmoltuk az idegent, hogy tiszta, szép nyelvünket már csak a vénnek beszélik”. Szerzőnek ez a mondása — hál Istennek! — nem fedi a valóságot. Ajánlatos, hogy jövőben ilyen rettenetes túlzástól óvakodjék.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Lapunk t. olvasóinak és t. munkatársainak békés, boldog karácsonyi ünnepeket kívánunk.**

— **Előfizetési felhívás.** Lapunk jelen száma utolsó ebben az esztendőben. Fölkérjük t. olvasóinkat, hogy a mellékelt (a Sárospataki Hitelbank nevére szóló) chekklap felhasználásával a jövő évi előfizetési díjat (esetleg — a kinél van — a hátralékot is) beküldeni szíveskedjenek. Most, midőn minden mértéktelenül megdrágult, lapunk — úgy látjuk — képes lesz a nyár folyamán eszközölt szerény díjemeléssel kijönni, ha lapunk barátai, mindazok, a kik e lap fennállását főiskolánk és egyházkerületünk, sőt egyetemes ref. egyházunk, a magyar nevelés- és oktatásügy és a tudományos műveltség érdekében szükségesnek tartják, továbbra is a régi bizalommal és szeretettel csatlakoznak hozzánk. Az általános világkavarodás közepette azoknak, a kik az eszményeket, a vallás, az egyház, a kultúra, a tudomány szent érdekeit szolgálják, kétszeresen meg kell feszíteniök erejököt, hogy a lélek javait, kincseit megőrizzék, sőt gyarapítsák. Kifejtett munkálkodásunknak, amelyet egyházunk és iskolánk érdekében a jövő évre is készséggel felajánlunk, az lesz igazi elismerése, ha lapunk barátai szintén teljes erővel jönnek anyagi és szellemi támogatásunkra. Az Ur kegyelme, amely a végéhez közeledő évben oly nehéz körülmények közt is megtartott, legyen velünk a küszöbön álló új esztendőben is és tegye fogamatossá fáradozásunkat! Teljes tisztelettel

a Sárospataki Ref. Lapok
szerkesztősége és kiadóhivatala.

— **Gyász hírek.** *Vásárhelyi József* ref. püspöki titkár életének 24-ik évében, rövid szenvedés után folyó hó 3-án Kolozsvárott elhunyt. Egy jeles készségtű, szép reményekre jogosító tagját vesztette el ref. lelkészi karunk benne, aki Genfben fejezte be theologiai tanulmányait és elfogadott írásbeli dolgozata (Pál apostol) alapján már engedélyt és dec. 15-re határidőt nyert a theol. m. tanári vizsgálat letételére. Rönszoló toroklobb 2 nap alatt vetett véget életének. Öszinte részvétünk kíséri korai sírjába. — *Dr. Simon Endre*, Beregvármegye másodfőjegyzője, a Ferencz József-rend lovagja, életének 40 ik évében dec. 6-án elhunyt; főiskolánknak volt kitűnő növendéke, testvérbátyja a pár év előtt meghalt barkaszoói lelkésznek s hivatalos foglalatosságában nemes egyházas érzület jellemezte. A vármegye, az egyház, a társadalom hű és értékes munkáját vesztette el benne. — *Benda Kálmán* köz- és váltó ügyvéd, hitelintézeti főügyész f. hó 12-én, életének 74-ik, házasságának 46-ik évében Beregszászon elhunyt s 14-én nagy részvét mellett eltemettetett. Atyja csányi lelkész, anyai nagyapja szépsii lelkész volt Abaújmegyében. Gimnáziumi pályáját Sárospatakon végezte s itt volt jogász is s az akadémiai Önképzőtársulatnak lelkes és munkás tagja és minden értékes diákmozgalom szenvedélyes pártfogója és előmozdítója. Benső barátságban élt *Mitrovics Gyulával*, s egész példabeszédserűvé lett az összeköttetésük a diákság nyelvén, mert alig lehetett őket a nyilvánosság előtt egymás nélkül látni. Szeretett, tudott

szónokolni, írni, bíráltni, s nyilvános versenyekben is oda mert állani a legkiválóbb pataki diákok sorába s a jogász ifjúság díszévé emelkedett. A főiskola iránt való szeretetét az életben is megőrizte. Koródy Sándorral, Katinszky Jánossal és Janka Sándorral együtt ápolták Beregszászon a sárospataki főiskola megbecsülését s ennek énekkarát, legatusait megkülönböztető szíveségükkel igyekeztek közös szeretet tárgyává emelni, s Beregszász társadalmát a főiskola iránt áldozatokra hangolni. Mint beregszászi ügyvéd tisztelt és népszerű polgára lett a városnak, a megyének s egyéniségével, szép kedves családjával csaknem egy félévszázadon át jelentékeny mozgató erővé vált s mint ilyen magasán kiemelkedett az átlagemberek sorából. Tőlünk sárospatakiaktól is megérdemli, hogy áldva gondoljunk szép ifjúságára, munkás férfiúi életére s a főiskolánkért nem esen dobobó szívére. Áldott legyen emlékezete! — Egy koszorútlan koporsóban nyugvó agg nő hamvait kísérté Sárospatak művelt társadalma f. hó 20-án a reformátusok temetőjébe — örök nyugalomra. A koszorútlan koporsó magában is hirdette, hogy a benne pihenő nem tartozott a mindennapi halandók közé s édes övei haló porában is tisztelni tudták akarát, kívánságait. *Özv. Eperjessy Józsefné, Baksag Borbála* még halálával is tiltakozott a divatos hiúságok ellen s egész nemes, Istentől megáldott hosszú életét fényesen pecsételte meg a koszorútlan koporsójával. A gyermekei, vejei, testvérei, unokái, dédunokái voltak koporsójának virágai s az a sok keresztényen cselekedet, a mit 84 éven át Istennek és embereknek tetszően cselekedett. A Példabeszédes könyv asszonya volt, aki építi az ő házát s a kinek éjjel sem aluszik ki az ő világa; aki bölesen nyitja meg az ő száját és kedves tanítás van a nyelvén, aki vigyáz a házanépe dolgaira és a restségnek kegyérét nem eszi; — aki féli az Urat és dicséretet szerez magának, a kinek a fiai és leányai felkelnek és boldognak mondják őt. — A város *Biri néni*je, a Baksay-család női nagyasszonya, ékessége bizony meghalt. De emléke él, éljen is időtlen időkig és legyen példa nemzedékről nemzedékre!

— **Az ungi ref. egyházmegye rendkívüli közgyűlése.** Dec. 14-én rendkívüli közgyűlést tartott az ungi egyházmegye, amelyen megemlékezés történt az elhunyt dicsőséges királyunkról, *I. Ferencz József*-ről s kitűzetett a *Komjáthy Béla* halálával megüresedett gondnoki állásra a szavazási határidő 1917. január 10-re. Gyűlés után egyházmegyei értekezlet volt, amelyen a jelenlevők egyhangúlag *Bernáth Zoltán* vajáni földbirtokost, egyházmegyei tanácsbíró, főiskolai igazgató-tanácsost jelölték a gondnoki tisztségre, akit eddigi értékes szereplése, puritán jelleme, erélye és egyházszeretete szinte predestinálnak erre a bizalmi állásra. Az ő megválasztása esetén — valószínűleg egyhangú lesz! — helyére *dr. báji Patay György* fog tanácsbíróvá megválasztani szintén értekezleti megállapodás szerint. Még egy fontos ügy is tárgyalásra került, amelyről következő jegyzőkönyvi pont vétezt fel: „*Nagy Sándor* kisdobronyi lelkész arra való tekintettel, hogy a magyar állam, az államvasútak, a vármegyék, intézetek, társulatok, a háborús drágaságra való tekintettel hivatalnokainak 35%, alkalmazottaiknak 50% háborús segélyt folyósítottak, egyedül a ref. egyet. konvent az, amelyik e nehéz időben

nem jön segítségére a ref. lelkészi statusnak, jóllehet normális években is a legfényesebb lelkészi állás is csak tisztességes szegénységet biztosít az állás birlalójának, ma pedig, mikor az egyházi adók nem folynak be, a földek munkáskéz hiányában parlagon hevernek, kivétel nélkül minden lelkészt az inség szélére juttatott helyzete: javasolja, hogy az egyetemes konvent kéressék fel arra, hogy minden ref. lelkész részére 600 korona *háborús segélyt* folyósítson az egyetemes közalapból, vagy államsegélyből, vagy a hadsegélyző hivatalból s ezen összeg a ref. püspökségek útján 1917. január havában küldessék szét minden lelkész részére. Ezt az 1.200.000 koronát joggal megérdemli a fontos nemzeti missziót teljesítő ref. papság! — Ezen indítványt indokolásával együtt egyhangúlag elfogadja az értekezlet s elrendeli, hogy állásfoglalása az egyházi lapokban nyilvánossá tétessék.“ (—k —e.)

— **Az Orsz. Ref. Tanáregyesület igazgatóságának** december 17-én tartott ülésén *S. Szabó József* alelnök meleg szavakkal üdvözölte *Dóczi Imre* elnököt tanügyi közszolgálatának 40-ik évfordulója alkalmából; elmondta, hogy szélesebb körben és ünnepélyesebb formában óhajtotta az egyesület tiszteletét, szeretetét és háláját sokéremű elnöke iránt kifejezni, de a közbejött országos gyász, trónváltozás s a közlekedési nehézségek miatt az elnök kifejezett kívánságára, kénytelen volt a tervezett jubileumi ünnepélyről lemondani. Méltatta az elnöknek az egyesület életében kifejtett nagy tevékenységét, elért sikereit; rámutatott egyéniségének és munkásságának országos jelentőségére, de főként a ref. tanügy történetében kimagasló alakjára, irányító paedagógiai elveire, a ref. tanári állás erkölcsi és anyagi emelése körül kifejtett eredményes fáradozásaira s az iskolák fejlesztése, berendezése és korszerű reformja érdekében tett nagyarányú működésére. *Dóczi Imre* meghatottan köszönte meg a meleg üdvözlést, mely jól esett szívének, mert semmit sem becsül annyira, mint a munkatársak részéről jövő megtiszteltetést és elismerést; önérettel vallotta be, hogy teljes erejével igyekezett elvégezni a rábízott teendőket; tudja, hogy nem ért el mindent, amit akart, de ismeri a proprius közmondást is: in magnis et voluisse sat est. Amiket az üdvözlő szónok neki tulajdonított, azokat tulajdonképpen csak a felújult kalvinista tanári közszellem hozta létre, ő csak részes, közremunkáló volt azokban; ő is, mint Themistokles Miltiadest, úgy bámulta a nagy elődöket s azok erényeinek követésével igyekezett hazáját és egyházát szolgálni; nem kérkedik vele, mikor azt mondja, hogy az Orsz. Ref. Tanáregyesület megalakítása s ebben a tanári közszellem megteremtése mintegy három évtizeddel ezelőtt az akkori tanári generációnak egyik legnagyobb érdeme; ez egyesület fenntartása s a közszellem erősítése az ifjabb tanári nemzedékre vár, mely el sem tudja gondolni, hogy csak az ő kezdő tanári működése idején is anyagi dotációkban mily szegényes volt a ref. tanári állás. Törekedett buzgó társainak segítségével a tanári állást erkölcsileg és anyagilag is magasabb fokra emelni; felemelő érzéssel nyilváníthatja ki, hogy az állami fizetéskiegészítés liberális megoldása s más anyagi előnyök megszerzése körül tanáregyesületünknek eltagadhatatlan érdemei vannak. Ő társaival együtt lerakta az alapokat, melyekre a következő nemzedék bízást építhet;

nyugodtan tekint vissza a múltra s bizalommal a jövőbe. — A gyűlésnek ezen ünnepélyes mozzanata után napirendre került az erdélyi menekült tanárok segélyezésének ügye. Ujabban ismét egy nehéz szükségben lévő sepsiszentgyörgyi tanár fordult segélyért az egyesülethez, mely 200 koronát szavazott meg részére; ezzel együtt, az *Est*-től küldött segélyösszeggel együtt 1400 K-t fordított az egyesület a menekült tanárok megsegítésére. Az V-ik hadi kölcsönből 5000 koronát jegyzett az egyesület; így már 40 ezer korona hadi kölcsön jegyzése van. A ref. tanári status újabb harmadolása tárgyában kérvényt nyújtott be az igazgatóság a közoktatási kormányhoz, melynél az elnök személyesen is járt ebben az ügyben, de ott azt az információt szerezte, hogy a jövő 1917. évi harmadolás, a politikai viszonyok miatt, nem bizonyos. Kedvezőtlen tájékoztatást kapott a nyugdíjas tanárok hadi segélye tárgyában is; a kormány még a saját nyugdíjazott alkalmazottait sem részesíti eddig hadi segélyben s így fölterjesztendő kérvényünknek ez idő szerint nem lenne sikere. Szóba került a nagyon hiányzó prot. ifjúsági lap dolga is. E téren még mindig csak a jóakarátú kísérletezés terén vagyunk; az egyesület közremunkálását fordult a M. Prot. Irod. Társasághoz és a Kálvin Szövetséghez, de eddig még választ nem kapott; ez ügyben még az Orsz. Ref. Lelkészegegyesületet is megkeresi. Dóczy Imre elnök jubileumával kapcsolatban kimondta az igazgatóság, hogy az ebből az alkalomból kiadandó emlékkönyvbe az üdvözlő beszédeken és az elnök közgyűléseket megnyitó beszédein kívül fölveszi még a jubilans paedagógiai dolgozataiból és előadásaiból azokat, amelyek a hazai és ref. tanügy fontosabb kérdéseivel foglalkoznak. Külön levélben üdvözölte az elnököt az Orsz. Kath. Tanáregyesület, a zilahi ref. Wesselényi kollégium tsnárkara és néhány meleg szóval a sárospataki főiskola közgazgatója, bejelentvén, hogy a főiskola diszes deputációt küld a jubileumi ünnepre, mely azonban mint feljebb említve volt, elmaradt; ugyancsak tisztelettel és szeretettel üdvözölte egykori tanárát a nagykőrösi egyház s 200 K-val járult a nevére létesítendő alapítványhoz.

— **Keresztury Károly**, aki theologiai tanulmányait theol. akadémiánkon végezte s lelkeszi oklevelet is itt szerzett, folyó hó 12-én jogakadémiánkon államtudományi államvizsgát tett egyhangú kitüntetéssel.

— **Lapunk** szerkesztősége tisztelettel kéri a hátalékoknak és a jövő évre szóló előfizetési díjaknak (egész évre 12 K., félévre 6 K.) a csatolt csekklap felhasználásával való szíves beküldését. Így t. olvasóink 20 fillér portót takarítanak meg.

— **Helyreigazítások.** Lapunk 49-ik számában hírt adtunk a ref. papok drágasági pótlókérről, azt írván, hogy a konvent a közalap által rendelkezésére bocsátott összegből a lelkeszek részére kamatmentes háborús előleget folyósít. Most egyházkerületünk elnöksége részéről arról értesülünk, hogy e hír absolute téves, a konventen szó sincs a háborús előlegről. Mi e hírt a *Reformatus Szemle* nov. 17-én megjelent 40. számából vettük át, ahol — hogy a hír még hitelreméltebbnek tűnjék fel — az előző lapon azt olvastuk, hogy „Nagy Károly, lapunk szerkesztője, e hó 15-én jött haza a konventi bizottságok üléséről,”

amiből azt következtettük, hogy a háborús előlegről szóló híradását egyenesen a konvent bizottsági üléséről hozta magával. Kérjük, reá vessenek t. olvasóink, ha e hír megcáfolása miatt most csalódást éreznek. — Egy másik hírünket is helyre kell igazítanunk: lapunk közelebbi (51.) számában a *debreceni egyetem hittudományi karának tanulmányi szabályzatáról* tévén említést, azt írtuk, hogy a szabályzat szerint „a hazai ref. theologiai akadémiákon végzett tanulmányokból négy félév az egyetemi tanulmányokba beszámítható.” Most, átolvasgatván a *Budapesti Közlöny* 1916. dec. 1-i (280.) számában közzétett szabályzat szövegét, úgy találtuk, hogy ez az utóbb említett megszorítás nincsen benne, sőt ellenkezőleg, a szabályzat 2. §-a kimondja, hogy „a magyarországi ref. egyház theol. akadémiáiról a ref. hittudományi karra akármelyik félév bevégezése után átléphet bárki... szabályszerű távozási bizonyítvány mellett”. Sajnáljuk, hogy akaratlanul is ily szűkkeblű eljárást tulajdonítottunk az egyetem theol. karának; mi e hírt részben a politikai lapok közléséből, részben a *Lelkészegegyesület* f. évi 50. számából vettük át s nem képzelhettük, hogy a dr. Lencz Géza egyetemi theol. tanár szerkesztésében megjelenő lap e szabályzat tartalmáról tévesen informálta olvasóközönségét, illetőleg olyan pontot is jónak látott a szabályzat intézkedése gyanánt feltüntetni, amiről abban egy szó sem található. Csodálatos, hogy sem a lap szerkesztősége, sem a hittudományi kar dékáni hivatala nem sietett e téves közlést a lap következő számában helyreigazítani.

Legkedveltebb háborús imakönyv.

Rövid idő alatt 10-ik bővített kiadásban jelent meg

SZOLNOKY GERZSON

Háborús idők imádságos könyve hadbavonultak és azok családjai számára.

A gyönyörű költői szép nyelven, mélységes áhitattal, rendkívül körültekintő gondossággal megírt imádságos könyv messze, magasan kiemelkedik minden eddigelé megjelent ilyen irányú munkák felett és megnyugtatóan elégíti ki minden irányban a kíváncsiságot.

Tartalmaz: A háború minden viszonyára alkalmas 14 hétköznapi és vasárnapi, 16 hadbavonultak, 35 hadbavonultakért mondandó imádságot, 9 hadbavonultak elhalt hozzátartozóiért és elesett hadbavonultakért mondandó imádságot, zsolnárok és dícséreteket.

Tisztelettel kérjük a nagytiszteletű lelkeszi kart, hogy ezen kiváló és hűzágptóló imakönyvre a hívek figyelmét felhívni kegyeskedjenek.

A most már kibővített 176 oldalra terjedő 32 1/2 x 8r. nagyságú, zsebbe tehető imádságos könyvnek bolti ára diszes vászonkötésben I K 20 fillér, 10 drb. vételnél 96 fillér, 25 drb. vételnél 90 fillér, 50 drb. vételnél 84 fillér, 100 drb. vételnél 78 fillér, 500 drb. vételnél 72 fillér, 1000 drb. vételnél 66 fillér. Portóra egyes példányok megrendelésénél, ha a pénz előre küldetik, 10 fillér küldendő.

Megrendelhető:

Hegedűs és Sándor
könyvkiadóhivatalában Debrecen.